RP 222/2010 rd

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till översyn av förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås en ny förundersökningslag och en ny tvångsmedelslag. Dessa ska ersätta de gällande förundersöknings- och tvångsmedelslagarna. Dessutom innehåller propositionen många förslag till närmast tekniska ändringar i anknytande lagstiftning. Propositionen hör samman med den proposition om en ny polislag som lämnas samtidigt.

Det är meningen att de nya lagarna ska innehålla mer exakta och heltäckande bestämmelser om myndigheternas befogenheter, med beaktande av dels skyddet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna, dels vad som behövs med tanke på brottsbekämpningen. Vidare innebär förslaget att vissa förordningsbestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter ska tas in i de föreslagna lagarna.

Allmänna åklagarens ställning ska enligt förslaget ändras när det gäller utredning av brott som polisen misstänks för. Åklagaren ska i dessa fall i princip vara undersökningsledare bara om det misstänks att brottet begåtts i samband med tjänsteuppdrag. Målsägande och den misstänkte ska anses vara parter i förundersökningen, liksom även andra personer vilkas rättigheter, intressen eller skyldigheter kan påverkas av brottet och brottsutredningen. Bestämmelserna om jäv för förundersökningstjänstemän ska enligt förslaget ändras så att de huvudsakligen motsvarar förvaltningslagens jävsbestämmelser.

Den nya förundersökningslagen avses innehålla bestämmelser om underrättelse om att förundersökning inleds, och de ska under vissa förutsättningar gälla underrättelse till chefen för en tjänsteman som misstänks för brott. I den nya lagen föreslås också bestämmelser om förundersökningsmyndigheternas geografiska behörighet, uppskjutande av förundersökningsåtgärder och avbrytande av förundersökning.

De nya bestämmelserna om principerna för förundersökning ligger i stort sett i linje med den gällande lagen. Den nya förundersökningslagen avses dock innehålla bestämmelser om den misstänktes rätt att låta bli att medverka till utredningen av det brott som han eller hon är misstänkt för, om proportionalitetsprincipen och om förordnande av en intressebevakare för barn. Dessutom ändras och kompletteras bestämmelserna om rätten att anlita biträde vid förundersökning och om vilket språk som ska användas vid förundersökning.

Förundersökningsmyndigheterna och allmänna åklagaren ska i ärenden vars art eller omfattning kräver det ha ett nära samarbete. Förundersökningsmyndigheten ska underrätta åklagaren om omständigheter som hänför sig till förundersökningen och förundersökningsåtgärderna och om hur undersökningen framskrider i övrigt. Åklagaren ska efter behov medverka i förundersökningen för att säkerställa att ärendet utreds tillräckligt.

Syftet med flera av förhörsbestämmelserna i den nya förundersökningslagen är att förbättra den förhördes, särskilt målsägandens, ställning. Detta gäller bland annat diskretionssynpunkter och stöd till parter. Ljud- och bandupptagningar av förhöret ska kunna ersätta alternativet med ett förhörsvittne. Även i övrigt framhävs betydelsen av förhörsupptagningar i syfte att öka användningen av sådana. Förfarandet med avslutande utsaga är viktigt för parternas rättssäkerhet och med avseende på tillräcklig utredning och smidig behandling. Därför föreslås nu närmare bestämmelser såväl om förutsättningarna för ett sådant förfarande som om föremålet för det.

295267

Förslaget innebär också klarare beslutsprocesser vid förundersökning eftersom den nya förundersökningslagen avses innehålla bestämmelser om skriftliga förundersökningsbeslut, som ska fattas när förundersökningen inte görs eller läggs ned, när ärendet inte överlämnas till allmänna åklagaren för prövning samt också i andra fall där beslutet kan påverka en parts rättigheter, intressen eller skyldigheter. Om undersökningsledaren beslutar att en person i ett enskilt fall inte kan vara biträde vid förundersökningen ska detta beslut kunna föras till domstol. Dessutom avses den nya förundersökningslagen innehålla mer detaljerade bestämmelser om informering om förundersökningen.

De allmänna bestämmelserna i den nya tvångsmedelslagen gäller vissa av de viktigaste principerna som ska tillämpas i samband med användning av tvångsmedel (proportionalitetsprincipen, principen om minsta olägenhet och finkänslighetsprincipen). Bestämmelserna om gripande, anhållande och häktning kommer huvudsakligen att kvarstå oförändrade, medan bestämmelserna om domstolsförfarande i samband med häktningsärenden blir ett eget kapitel, samtidigt som de bestämmelserna kompletteras och preciseras.

I de fall där den som begärts häktad inte behöver ges tillfälle att bli hörd om häktningsyrkandet ska dock ett befullmäktigat biträde som man känner till ges tillfälle att höras. I lagen föreslås också en bestämmelse om att en laglig företrädare och en företrädare för socialmyndigheterna ska höras när den som begärts häktad inte har fyllt 18 år. Möjligheten att anföra klagan över häktningsbeslut kommer att utökas. Enligt den nya tvångsmedelslagen ska en anhållningsberättigad tjänsteman få anföra klagan över det beslut som ett häktningsyrkande avslagits genom och över det beslut genom vilket det bestämts att den häktade ska friges. Den häktade får anföra klagan över häktningsbeslut eller beslut om fortsatt häktning, men dessutom också om tiden för väckande av åtal.

En person som är misstänkt för ett brott och som berövats sin frihet ska garanteras bättre rättssäkerhet i den nya tvångsmedelslagen genom ett separat kapitel med kompletterade bestämmelser om begränsning av kontakter. En häktad ska kunna föra begränsningen av kontakterna till domstol som ett separat ärende.

En strävan med förslaget är att öka användningen av reseförbud som ett alternativ till frihetsberövande. Som en ny grund för utfärdande av reseförbud föreslås att det finns anledning att misstänka att den som är misstänkt för brott försvårar utredningen av saken genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller sin medgärningsman. I den gällande tvångsmedelslagen är detta bara en grund för anhållande eller häktning. När domstolen avgör målet får den meddela en svarande som är på fri fot och som döms till ovillkorligt fängelsestraff reseförbud också på yrkande av den målsägande som yrkat på straff för svaranden.

Skingringsförbudet i den gällande tvångsmedelslagen ska enligt förslaget frångås, och då kvarstår kvarstad som den enda säkringsåtgärden enligt tvångsmedelslagen. Samtidigt utvidgas emellertid dess tillämpningsområde när det ska bli möjligt att belägga egendom med kvarstad också för att säkerställa betalningen av gottgörelse som grundar sig på brott. Rättssäkerheten för den som är föremål för kvarstad kommer att förbättras, eftersom det föreslås att denne också under gällande kvarstad ska kunna kräva att domstolen ska besluta om den ska bestå.

Bestämmelserna om beslag i den nya tvångsmedelslagen kommer huvudsakligen att var som i den gällande lagen, men beslag av handlingar ska i så stor utsträckning som möjligt ersättas med kopiering av handlingar, och därför behöver lagstiftningen kompletteras. I lagen föreslås också bestämmelser om exempelvis beslagtagande på nytt och kopiering på nytt. Också behandlingen av frågan om bättre rätt till det beslagtagna ska regleras närmare än för närvarande. Vidare innehåller den föreslagna nya tvångsmedelslagen bestämmelser om åtgärder i stället för beslag, dvs. att föremål förstörs, tas i bruk för staten eller säljs.

Den nya tvångsmedelslagens bestämmelser om genomsökning kommer att innehålla betydande ändringar i förhållande till gällande lag. Avsikten är att ha strängare krav för genomsökning, särskilt när genomsökningen

gäller objekt där man kan anta att det finns sekretessbelagd information eller information som får hemlighållas. I fråga om hus som används för boende ska deras ställning som genomsökningsobjekt accentueras ytterligare.

Genomsökningen av platser ska indelas i allmän husrannsakan, särskild husrannsakan (det finns anledning att anta att genomsökningen kommer att omfatta sekretessbelagd information eller information som får hemlighållas) och platsgenomsökning. Bestämmelserna om närvaro och förfarande vid genomsökning ska preciseras och kompletteras. Innan särskild husrannsakan förrättas ska det utses ett sakkunnigt genomsökningsombud, som ska se till att beslag och kopiering av handlingar inte gäller sekretessbelagd information eller information som får hemlighållas. I regel är det domstolen som ska besluta om särskild husrannsakan och förordnande av ett genomsökningsombud. De nya bestämmelserna om genomsökning ska också innefatta en ny typ av genomsökning, dvs. genomsökning av utrustning. Det gäller då genomsökning av ett sådant informationsinnehåll i datorer, teleterminalutrustning och andra motsvarande tekniska utrustningar eller informationssystem som finns i utrustningen när genomsökningen utförs. Vissa preciseringar föreslås också i bestämmelserna om genomsökning av personer.

Hemliga tvångsmedel enligt den nya tvångsmedelslagen ska vara teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk observation (teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning och teknisk observation av utrustning, inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadress eller teleterminalutrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, användning av informationskällor och kontrollerade leveranser. En del av metoderna är nya. I fråga om de hemliga tvångsmedel som redan nu används föreslås ändringar som gäller definitioner och användningsförutsättningar.

De föreslagna bestämmelserna om täckoperationer är mer ingående än i gällande lag. Utgångspunkten är att en polisman som företar en täckoperation inte ska få begå brott eller ta initiativ till ett brott. Polismannen ska ändå kunna undgå straffansvar trots en ringa förseelse i uppdraget. En polisman som utför ett täckoperationsuppdrag i samband med deltagande i en kriminell sammanslutnings verksamhet ska kunna påverka verksamheten exempelvis genom att skaffa sammanslutningen ett transportmedel, men under mycket stränga villkor och i mycket begränsad omfattning. Det krävs då att åtgärden genomförs också utan polismannens medverkan, att den inte orsakar viss fara eller skada och att den avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med täckoperationen. Också i sådana fall kan den medverkande polisen vara fri från straffansvar.

Det är domstolen som avgör om de brott som utreds är sådana att täckoperationer kan användas för utredningen.

Bestämmelserna om underrättelse att hemliga tvångsmedel används blir mer exakta än för närvarande. När man överväger uppskjuten eller utebliven underrättelse exempelvis för att skydda de polismäns liv och hälsa som deltagit i täckoperationer ska man i bedömningen också beakta en parts rätt att på behörigt sätt försvara sig eller annars bevaka sin rätt i en rättegång. Förslaget innehåller också mer omfattande och precisa bestämmelser om användningen av överskottsinformation.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft tidigast cirka ett år efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL 1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING 4
ALLMÄN MOTIVERING 12
1 INLEDNING 12
2 NULÄGE 14
2.1 Lagstiftning 14
Förundersökningslagen 14
Tvångsmedelslagen 17
Förordningen om förundersökning och tvångsmedel 24
2.2 Den internationella utvecklingen samt lagstiftningen i utlandet och i EU 25
2.3 Bedömning av nuläget 25
Förundersökningslagen 25
Allmänt 25
Vad som ska utredas vid förundersökning 26
Vilka som deltar i förundersökning 28
Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras 39
Förundersökningsprinciper 46
Anlitande av biträde vid förundersökning 50
Språket vid förundersökningen och i förundersökningshandlingarna 54
Skyldighet att vara närvarande vid förundersökning och förhör 57
Konfrontation 64
Förundersökningsmaterial 64
Avslutande av förundersökning 68
Särskilda frågor 69
Tvångsmedelslagen 73
Allmänt 73
1 kap. Gripande, anhållande och häktning 77
2 kap. Reseförbud 88
3 kap. Skingringsförbud och kvarstad 91
4 kap. om beslag 94
5 kap. om husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning 104
6 kap. om andra tvångsmedel 115
Hemliga tvångsmedel enligt 5 a kap. i tvångsmedelslagen 117
Allmänt 117
Definitioner av hemliga tvångsmedel 118
Förutsättningar för användningen av hemliga tvångsmedel 126
Övriga frågor relaterade till användning av hemliga tvångsmedel 141
3 MÅLSÄTTNING OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN 151
3.1 Målsättning 151
3.2 De viktigaste förslagen 152
Den nya förundersökningslagen 152
Den nya tvångsmedelslagen 155
4 PROPOSITIONENS KONSEKVENSER 163
4.1 Konsekvenser för den offentliga ekonomin 163
4.2 Konsekvenser för myndigheterna 163

4.3 Könsrelaterade konsekvenser ... 164
4.4 Övriga samhälleliga konsekvenser ... 165
5 BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN ... 166
6 SAMBAND MED ANDRA PROPOSITIONER ... 166
DETALJMOTIVERING ... 167
1 LAGFÖRSLAG ... 167
1.1 Förundersökningslagen ... 167
1 kap. Bestämmelser om tillämpningsområdet ... 167
2 kap. Vilka som deltar i förundersökning ... 170
3 kap. Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras ... 182
4 kap. Förundersökningsprinciperna och rättigheterna för dem som deltar i förundersökning ... 200
5 kap. Förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheter och åklagare ... 214
6 kap. Närvaro vid förundersökning ... 219
7 kap. Förhör ... 224
8 kap. Konfrontation ... 235
9 kap. Förundersökningsmaterial ... 236
10 kap. Avslutande av förundersökning ... 243
11 kap. Särskilda bestämmelser ... 246
1.2 Tvångsmedelslag ... 254
1 kap. Allmänna bestämmelser ... 254
2 kap. Gripande, anhållande och häktning ... 256
3 kap. Domstolsförfarande i samband med häktningsärenden ... 261
4 kap. Begränsning av kontakter ... 270
5 kap. Reseförbud ... 273
6 kap. Kvarstad ... 277
7 kap. Beslag samt kopiering av handlingar ... 282
8 kap. Genomsökning ... 299
9 kap. Tvångsmedel i samband med särskilda undersökningsmetoder ... 322
10 kap. Hemliga tvångsmedel ... 324
11 kap. Särskilda bestämmelser ... 377
1.3 Lag om behandlingen av personer i förvar hos polisen ... 378
1 kap. Allmänna bestämmelser ... 378
2 kap. Intagning i förvaringslokal ... 378
6 kap. Brevväxling och telefonsamtal ... 379
7 kap. Besök och andra kontakter utanför förvaringslokalen ... 379
8 kap. Ordningen i en förvaringslokal ... 379
11 kap. Säkerhetsåtgärder ... 379
15 kap. Väktare ... 379
17 kap. Ändringssökande ... 379
1.4 Häktningslag ... 379
1 kap. Allmänna principer för verkställighet av häktning ... 379
2 kap. Ankomst till ett fängelse ... 380
8 kap. Brevväxling och telefonsamtal ... 380
9 kap. Besök och andra kontakter utom fängelset ... 380
10 kap. Ordningen och disciplinen i ett fängelse ... 380

11 kap. Granskning av fängelselokaler och häktade 380
13 kap. Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel 380
1.5 Fängelselag 380
1 kap. Allmänna bestämmelser om verkställighet av fängelse 380
4 kap. Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset 380
15 kap. Ordningen och disciplinen i ett fängelse 381
16 kap. Granskning av fängelselokaler och fångar 381
1.6 Lag om gemensamma utredningsgrupper 381
1.7 Lag om riksdagens justitieombudsman 381
1.8 Lag om justitiekanslern i statsrådet 381
1.9 Lag om fördelningen av åligganden mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman 381
1.10 Lag om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden 381
1.11 Strafflag 381
15 kap. Om brott mot rättskipning 381
16 kap. Om brott mot myndigheter 381
1.12 Lag om verkställighet av böter 382
1.13 Rättegångsbalken 382
17 kap. Om bevisning 382
1.14 Lag om rättegång i brottmål 382
1 kap. Om åtalsrätt 382
1.15 Lag om föreläggande av böter och ordningsbot 383
1.16 Lag om strafforderförfarande 383
1.17 Lag om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar 383
1.18 Lag om bestridande av bevisningskostnader med statens medel 383
1.19 Lag om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden 384
1.20 Lag om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål 384
1.21 Lag om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder 384
1.22 Lag om utlämning för brott 384
1.23 Lag om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen 384
1.24 Lag om utlämning för brott mellan Finland och de övriga nordiska länderna 384
1.25 Lag om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål 385
1.26 Lag om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial 385
1.27 Lag om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden och om tillämpning av rambeslutet 385
1.28 Lag om utredande av dödsorsak 385
1.29 Lag om Finansinspektionen 386
1.30 Språklag 386
1.31 Lag om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning 386
1.32 Narkotikalag 386
1.33 Värnpliktslag 386
1.34 Lag om kontroller av kontanta medel som förflyttas över Europeiska gemenskapens gräns 386
1.35 Militär disciplinlag 386
1.36 Lag om försvarsmakten 387
1.37 Lag om militär krishantering 387

1.38 Territorialövervakningslag ... 387
1.39 Djurskyddslag ... 387
1.40 Lag om transport av djur ... 387
1.41 Lag om växtskyddsmedel ... 387
1.42 Lag om gödselfabrikat ... 387
1.43 Lag om skydd för växters sundhet ... 387
1.44 Lag om bekämpning av flyghavre ... 387
1.45 Lag om handel med utsäde ... 387
1.46 Lag om plantmaterial ... 388
1.47 Hästhushållningslag ... 388
1.48 Lag om husdjursavel ... 388
1.49 Passlag ... 388
1.50 Lag om Finlands ekonomiska zon ... 388
1.51 Lag om dataskydd vid elektronisk kommunikation ... 388
1.52 Lag om yttrandefrihet i masskommunikation ... 389
1.53 Kommunikationsmarknadslag ... 389
1.54 Lag om radiofrekvenser och teleutrustningar ... 389
1.55 Lag om ensamrätt till kretsmönster för integrerade kretsar ... 389
1.56 Hittegodslag ... 389
1.57 Kärnenergilag ... 389
1.58 Mönsterrättslag ... 390
1.59 Patentlag ... 390
1.60 Vägtrafiklag ... 390
1.61 Lag om privata säkerhetstjänster ... 390
1.62 Lag om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen ... 390
1.63 Konkurslag ... 390
7 kap. Förfarandet i domstol ... 390
14 kap. Konkursboets förvaltning ... 390
1.64 Bilskattelag ... 391
1.65 Lag om påförande av accis ... 391
1.66 Alkohollag ... 391
2 NÄRMARE BESTÄMMELSER OCH FÖRESKRIFTER ... 391
3 IKRAFTTRÄDANDE ... 391
4 FÖRHÅLLANDE TILL GRUNDLAGEN SAMT LAGSTIFTNINGSORDNING ... 391
4.1 Inledning ... 391
4.2 Tvångsmedelslagen ... 393
4.3 Bedömning av lagstiftningsordningen ... 403
LAGFÖRSLAG ... 404
Förundersökningslag ... 404
Tvångsmedelslag ... 425
Lag om ändring av lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen ... 474
Lag om ändring av häktningslagen ... 477
Lag om ändring av fängelselagen ... 480
Lag om ändring av 4 § i lagen om gemensamma utredningsgrupper ... 481
Lag om ändring av 8 § i lagen om riksdagens justitieombudsman ... 482
Lag om ändring av lagen om justitiekanslern i statsrådet ... 483
Lag om ändring av 1 § i lagen om fördelningen av åligganden mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman ... 484
Lag om ändring av 13 § i lagen om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden ... 485

Lag om ändring av 15 och 16 kap. i strafflagen 486
Lag om ändring av lagen om verkställighet av böter 488
Lag om ändring av 17 kap. 18 och 45 § i rättegångsbalken 489
Lag om ändring av 1 kap. 14 § i lagen om rättegång i brottmål 490
Lag om ändring av 7 § i lagen om föreläggande av böter och ordningsbot 491
Lag om ändring av 5 § i lagen om strafforderförfarande 492
Lag om ändring av lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar 493
Lag om ändring av 18 § i lagen om bestridande av bevisningskostnader med statens medel 494
Lag om ändring av 15 och 23 § i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden 495
Lag om ändring av 5 b § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål 496
Lag om ändring av 5 b och 13 § i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder 497
Lag om ändring av 30 och 31 a § i lagen om utlämning för brott 498
Lag om ändring av 16 och 60 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen 499
Lag om ändring av 13 och 57 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga nordiska länderna 500
Lag om ändring av 10 § i lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål 501
Lag om ändring av lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial 502
Lag om ändring av lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden och om tillämpning av rambeslutet 504
Lag om ändring av 7 § i lagen om utredande av dödsorsak 506
Lag om ändring av 36 § i lagen om Finansinspektionen 507
Lag om ändring av 14 § i språklagen 508
Lag om ändring av 9 och 13 § i lagen om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning 509
Lag om ändring av 43 § i narkotikalagen 510
Lag om ändring av 65 § i värnpliktslagen 511
Lag om ändring av 5 § i lagen om kontroller av kontanta medel som förflyttas över Europeiska gemenskapens gräns 512
Lag om ändring av militära disciplinlagen 513
Lag om ändring av 19 § i lagen om försvarsmakten 514
Lag om ändring av 28 § i lagen om militär krishantering 515
Lag om ändring av 27 § i territorialövervakningslagen 516
Lag om ändring av 47 § i djurskyddslagen 517
Lag om ändring av 33 § i lagen om transport av djur 518
Lag om ändring av 36 § i lagen om växtskyddsmedel 519
Lag om ändring av 27 § i lagen om gödselfabrikat 520
Lag om ändring av 24 § i lagen om skydd för växters sundhet 521

Lag om ändring av 16 § i lagen om bekämpning av flyghavre 522
Lag om ändring av 26 § i lagen om handel med utsäde 523
Lag om ändring av 9 § i lagen om plantmaterial 524
Lag om ändring av 14 § i hästhushållningslagen 525
Lag om ändring av 14 § i lagen om husdjursavel 526
Lag om ändring av passlagen 527
Lag om ändring av 21 § i lagen om Finlands ekonomiska zon 529
Lag om ändring av lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation 530
Lag om ändring av 17 § i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation 531
Lag om ändring av 95 § i kommunikationsmarknadslagen 532
Lag om ändring av 35 § i lagen om radiofrekvenser och teleutrustningar 533
Lag om ändring av 39 § i lagen om ensamrätt till kretsmönster för integrerade kretsar 534
Lag om ändring av 16 § i hittegodslagen 535
Lag om ändring av kärnenergilagen 536
Lag om ändring av 37 § i mönsterrättslagen 537
Lag om ändring av 59 § i patentlagen 538
Lag om ändring av 92 m § i vägtrafiklagen 539
Lag om ändring av 50 och 50 a § i lagen om privata säkerhetstjänster 540
Lag om ändring av 7 och 8 § i lagen om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen 541
Lag om ändring av 7 kap. 3 § och 14 kap. 5 § i konkurslagen 542
Lag om ändring av 86 § i bilskattelagen 543
Lag om ändring av 70 § i lagen om påförande av accis 544
Lag om ändring av 60 och 60 b § i alkohollagen 545
BILAGA 546
PARALLELLTEXTER 546
Lag om ändring av lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen 546
Lag om ändring av häktningslagen 551
Lag om ändring av fängelselagen 555
Lag om ändring av 4 § i lagen om gemensamma utredningsgrupper 557
Lag om ändring av 8 § i lagen om riksdagens justitieombudsman 558
Lag om ändring av lagen om justitiekanslern i statsrådet 559
Lag om ändring av 1 § i lagen om fördelningen av åligganden mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman 560
Lag om ändring av 13 § i lagen om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden 561
Lag om ändring av 15 och 16 kap. i strafflagen 562
Lag om ändring av lagen om verkställighet av böter 565
Lag om ändring av 17 kap. 18 och 45 § i rättegångsbalken 567
Lag om ändring av 1 kap. 14 § i lagen om rättegång i brottmål 569
Lag om ändring av 7 § i lagen om föreläggande av böter och ordningsbot 570
Lag om ändring av 5 § i lagen om strafforderförfarande 571
Lag om ändring av lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar 572
Lag om ändring av 18 § i lagen om bestridande av bevisningskostnader med statens medel 574

Lag om ändring av 15 och 23 § i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden 575
Lag om ändring av 5 b § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål 577
Lag om ändring av 5 b och 13 § i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder 578
Lag om ändring av 30 och 31 a § i lagen om utlämning för brott 579
Lag om ändring av 16 och 60 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen 580
Lag om ändring av 13 och 57 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga nordiska länderna 582
Lag om ändring av 10 § i lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål 584
Lag om ändring av lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial 585
Lag om ändring av lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden och om tillämpning av rambeslutet 588
Lag om ändring av 7 § i lagen om utredande av dödsorsak 590
Lag om ändring av 36 § i lagen om Finansinspektionen 591
Lag om ändring av 14 § i språklagen 592
Lag om ändring av 9 och 13 § i lagen om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning 593
Lag om ändring av 43 § i narkotikalagen 594
Lag om ändring av 65 § i värnpliktslagen 595
Lag om ändring av 5 § i lagen om kontroller av kontanta medel som förflyttas över Europeiska gemenskapens gräns 596
Lag om ändring av militära disciplinlagen 597
Lag om ändring av 19 § i lagen om försvarsmakten 599
Lag om ändring av 28 § i lagen om militär krishantering 600
Lag om ändring av 27 § i territorialövervakningslagen 601
Lag om ändring av 47 § i djurskyddslagen 602
Lag om ändring av 33 § i lagen om transport av djur 603
Lag om ändring av 36 § i lagen om växtskyddsmedel 604
Lag om ändring av 27 § i lagen om gödselfabrikat 605
Lag om ändring av 24 § i lagen om skydd för växters sundhet 606
Lag om ändring av 16 § i lagen om bekämpning av flyghavre 607
Lag om ändring av 26 § i lagen om handel med utsäde 608
Lag om ändring av 9 § i lagen om plantmaterial 609
Lag om ändring av 14 § i hästhushållningslagen 610
Lag om ändring av 14 § i lagen om husdjursavel 611
Lag om ändring av passlagen 612
Lag om ändring av 21 § i lagen om Finlands ekonomiska zon 615
Lag om ändring av lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation 616
Lag om ändring av 17 § i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation 618

Lag om ändring av 95 § i kommunikationsmarknadslagen.....620
Lag om ändring av 35 § i lagen om radiofrekvenser och teleutrustningar.....621
Lag om ändring av 39 § i lagen om ensamrätt till kretsmönster för integrerade kretsar.....622
Lag om ändring av 16 § i hittegodslagen.....623
Lag om ändring av kärnenergilagen.....624
Lag om ändring av 37 § i mönsterrättslagen.....626
Lag om ändring av 59 § i patentlagen.....627
Lag om ändring av 92 m § i vägtrafiklagen.....628
Lag om ändring av 50 och 50 a § i lagen om privata säkerhetstjänster.....629
Lag om ändring av 7 och 8 § i lagen om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen.....631
Lag om ändring av 7 kap. 3 § och 14 kap. 5 § i konkurslagen.....632
Lag om ändring av 86 § i bilskattelagen.....633
Lag om ändring av 70 § i lagen om påförande av accis.....634
Lag om ändring av 60 och 60 b § i alkohollagen.....635

ALLMÄN MOTIVERING

1 Inledning

Den viktigaste regleringen av förundersökning av brott finns i förundersökningslagen (449/1987) och tvångsmedelslagen (450/1987). Lagarna trädde i kraft vid ingången av 1989. I förundersökningslagen finns bestämmelser om lagens tillämpningsområde, skyldighet att göra förundersökning, allmänna principer som ska iakttas vid förundersökning, förundersökningsmyndigheter, jäv för förundersökningsledare och utredare, skyldighet att vara närvarande vid förundersökning, förhör, övriga förundersökningsåtgärder, upptagning av förundersökningsmaterial, avslutande av förundersökning och summarisk förundersökning. Förundersökningslagen avslutas med ett avsnitt som innehåller särskilda bestämmelser.

I tvångsmedelslagen finns i sin tur bestämmelser om tvångsmedel som används vid förundersökning och i vissa fall också efter förundersökningen, dvs. gripande, anhållande och häktning, reseförbud, skingringsförbud, kvarstad, beslag, genomsökning (genomsökning av platser och genomsökning av personer), samt om teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av uppgifter om en teleapparats läge och teknisk observation, vilka nedan benämns *hemliga tvångsmedel*. I tvångsmedelslagen finns dessutom bestämmelser om andra tvångsmedel, dvs. kvarhållande, avspärrning av utredningsplats, rusmedelsprov, upptagande av signalement samt bestämning och registrering av DNA-profiler.

Förundersökningslagen och tvångsmedelslagen har ändrats upprepade gånger efter det att de ursprungliga lagarna stiftades. Tack vare de ändringar och tillägg som gjorts kan lagarna fortfarande betraktas som rätt så följdriktiga och övergripande författningar. Av flera olika orsaker finns det likväl också behov av att ändra lagstiftningen. Som den viktigaste orsaken kan ses att till följd av delreformerna har det ansetts att bestämmelserna om hemliga tvångsmedel i tvångsmedelslagen och bestämmelserna om inhämtande av information i 3 kap. i polislagen (493/1995) bildar en delvis oredig och svårhanterlig helhet. Riksdagen har upprepade gånger fäst avseende vid detta. Riksdagens lagutskott har ansett att den utvidgning av förundersökningsmyndigheternas befogenheter som skett i flera steg har gett upphov till en svårbegriplig helhet av bestämmelser, och därför bör förundersökningslagen och tvångsmedelslagen revideras i ett sammanhang (LaUB 31/2002 rd samt LaUU 7/2004 rd och 6/2005 rd). Grundlagsutskottet har i sin tur ansett att lagstiftningen om användning av teletvångsmedel är svårtillämplig och att det bör initieras en övergripande reform av bestämmelserna. Samtidigt bör det förbehållningslöst göras en utvärdering av de nuvarande rättsskydds- och övervakningssystemen (GrUU 11/2005 rd). År 2005 godkände riksdagen ett uttalande (RSv 83/2005 rd) där det förutsattes att regeringen ser till att en totalrevision av polislagen bereds så att regleringen blir så klar och konsekvent som möjligt.

Också de högsta laglighetsövervakarna har fäst avseende vid behovet av en totalreform av den aktuella författningshelheten. Det handlar dock inte bara om tydlig lagstiftning. Frågor som aktualiseras utöver detta gäller dimensionen av och förutsättningarna för utövande av säkerhetsmyndigheternas befogenheter, medborgarnas rättssäkerhet och enskilda behov av att se över lagstiftningen.

Vid utveckling av bestämmelserna om utövande av säkerhetsmyndigheternas befogenheter bör utöver laglighetsövervakarnas avgöranden beaktas avgöranden av den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och internationella förpliktelser. Accentueringen av aspekter på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna med anledning av tillträdet till den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 19/1990) har föranlett behov av att framhäva parternas rättighe-

ter i samband med brottsundersökning och mera allmänt rättigheterna för de personer som utsätts för åtgärderna i samband med att polisen utövar sina befogenheter.

Den tekniska utvecklingen kan föranleda behov av att ändra eller komplettera lagstiftningen. Det här gäller t.ex. genomsökning och beslag jämte hemligt inhämtande av information när det gäller informationsnät och material i elektronisk form. Åklagarens och domstolens roll vid förundersökning och när det fattas beslut om användning av tvångsmedel anknyter delvis till de frågor som redan tangerats ovan.

Trots att det inte finns behov av att ändra paragraferna i samband med att de tas in i de nya lagarna, kan det vara befogat att ändra eller komplettera detaljmotiveringen t.ex. på grundval av den tillämpningspraxis som tagit form under två decennier och utifrån de avgöranden som under den tiden träffats i anslutning till ämnesområdet. Förutsättningarna för användning av hemliga tvångsmedel och för polisens inhämtande av information jämte rättsskyddsarrangemang utgör viktiga sakkomplex med tanke på behovet av att ändra lagstiftningen.

I förordningen om förundersökning och tvångsmedel (575/1988) finns bestämmelser om sådana angelägenheter om vilka det med stöd av 80 § 1 mom. i grundlagen ska utfärdas bestämmelser genom lag eftersom de påverkar grunderna för individens rättigheter och skyldigheter. Ändringar av annan lagstiftning förutsätter dessutom ändringar av teknisk natur också när det gäller förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen. Ändringar av teknisk natur behövs också av lagstiftningstekniska orsaker. Som exempel kan nämnas att förundersökningslagen kan göras tydligare genom att paragraferna rubriceras och ordnas i kapitel. Samma mål eftersträvas genom de förslag där den ställvis ålderdomliga eller komplicerade lagtexten revideras så att den motsvarar modernt skrivsätt.

Förundersökningslagen och tvångsmedelslagen är allmänna lagar som i princip reglerar polisens verksamhet. Via lagstiftningen om gränsbevaknings-, tull- och militärmyndigheterna anknyter de nämnda lagarna till dessa myndigheters verksamhet. Till denna del kan särskilt nämnas gränsbevakningslagen (578/2005), tullagen (1466/1994), lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten (1251/1995) och militära disciplinlagen (331/1983). När de allmänna lagarna revideras måste de nämnda lagarna ändras så som reformen kräver. I detta sammanhang är det omöjligt att i omfattande utsträckning separat granska behoven av att revidera gränsbevaknings-, tull- och militärmyndigheternas befogenheter eller ändra dem. Det här är oändamålsenligt också därför att det också annars bereds omfattande lagstiftningsändringar som berör tull- och militärmyndigheterna.

Inrikesministeriet gav juris licentiat, vicehäradshövding Klaus Helminen i uppdrag att i egenskap av utredningsperson utreda om det behövs en övergripande reform av förundersökningslagen, tvångsmedelslagen och polislagen. Helminens utredning ”Behovet av att förnya lagstiftningen som gäller författningarna om säkerhetsmyndigheternas befogenheter” (nedan *utredningspersonens utredning*) utgavs som en publikation 32/2006 i inrikesministeriets publikationsserie. I utredningen föreslog Helminen att förundersökningslagen, tvångsmedelslagen och polislagen revideras helt och hållet och framförde synpunkter på hur strukturen hos den aktuella författningshelheten kan utvecklas. Utredningspersonen föreslog dessutom ett stort antal detaljerade lagstiftningsändringar, som också har beaktats i denna proposition.

En totalreform av förundersöknings-, tvångsmedels- och polislagstiftningen är också förankrad i regeringsprogrammet. I regeringsprogrammet för statsminister Matti Vanhanens II regering sägs att en totalreform av förundersöknings-, tvångsmedels- och polislagen genomförs och att förundersökningen, åtalsprövningen och domstolsbehandlingen i krävande brottmål effektiviseras och försnabbas genom att åklagarna i större utsträckning deltar i förundersökningen och genom att tillräckliga resurser säkerställs för detta.

Regeringspropositionen baserar sig på betänkandet av den av justitieministeriet och inrikesministeriet tillsatta förundersöknings- och tvångsmedelskommissionen (justitieministeriets kommittébetänkande 2009:2) och

på utlåtandena om betänkandet (en sammanfattning av utlåtandena har utgetts som inrikesministeriets publikation 34/2009).

Det lagstiftningsprojekt som utgör bakgrund till denna proposition har upptagits bland de projekt där man vid beredningen ska fästa särskild vikt vid bedömningen av de könsrelaterade konsekvenserna.

Totalreformen av förundersöknings-, tvångsmedels- och polislagstiftningen har uppdelats på två propositioner. Denna proposition gäller förundersökningslagen och tvångsmedelslagen jämte ändringslagar, vilka sorterar under justitieministeriets föredragningsansvar, och den andra propositionen, som överlämnas samtidigt, gäller polislagen jämte ändringslagar, vilka sorterar under inrikesministeriets föredragningsansvar. Den sistnämnda propositionen benämns i denna proposition *den till denna proposition anslutna propositionen*.

2 Nuläge

2.1 Lagstiftning

Under avsnitt 2.3, som gäller bedömning av nuläget, redogörs närmare för innehållet i flera av de paragrafer som bedöms i avsnittet. För att undvika överlappningar beskrivs dessa paragrafer nästan inte alls närmare i detta avsnitt, där det också annars bara redogörs för de viktigaste författningarna, nämligen förundersökningslagen, tvångsmedelslagen samt förordningen om förundersökning och tvångsmedel.

Förundersökningslagen

Enligt 2 § i förundersökningslagen ska polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet göra förundersökning när det på grund av anmälan till den eller annars finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts. I 3 § finns detaljerade bestämmelser om förutsättningarna för undersökning av målsägandebrott. I 4 § bestäms om när förundersökning inte behöver göras, t.ex. i samband med obetydliga brott. Enligt 3 och 4 mom. kan dessutom allmänna åklagaren i vissa fall på framställning av undersökningsledaren bestämma att förundersökning inte ska göras eller att den ska avslutas.

I 5—12 § finns bestämmelser om allmänna principer för förundersökning. Det är meningen att de ska tillämpas också när tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen används, trots att detta inte framgår av lagtexten. I 5 § bestäms om vad som ska utredas vid förundersökning och om förberedelse under förundersökningen så att bevisningen kan tas emot vid huvudförhandlingen i ett sammanhang. Enligt principen om snabbhet ska förundersökning göras utan ogrundat dröjsmål (6 §). Enligt principen om opartiskhet ska vid förundersökning redas ut och beaktas såväl de omständigheter och bevis vilka talar mot den misstänkte som de vilka talar för honom eller henne (7 § 1 mom.). Enligt oskyldighetspresumtionen ska den misstänkte vid förundersökningen bemötas som oskyldig (7 § 2 mom.).

Enligt principen om minsta olägenhet och principen om finkänslighet får vid förundersökning inte ingripas i någons rättigheter i större utsträckning än vad som är nödvändigt för att syftet med undersökningen ska kunna nås och ska förundersökning göras så att ingen i onödan utsätts för misstanke eller tillfogas skada eller olägenhet (8 §). När åtgärder vidtas mot någon vid förundersökning, ska han eller hon underrättas om sin ställning och om ställningen förändras (9 § 1 mom.).

En part har rätt att anlita biträde vid förundersökningen, och den som är misstänkt för brott och som har gripits, anhållits eller häktats har rätt att hålla kontakt med sitt biträde (10 § 1 och 3 mom.). I 10 § 2 mom. bestäms om framställning till domstolen om att ett rättegångsbiträde eller en stödperson ska förordnas för målsäganden med stöd av 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997).

I 11 § finns en bestämmelse om partsoffentlighet. Enligt paragrafen har en part rätt att få del av vad som kommit fram vid förundersökningen så snart detta kan ske utan men för utredningen av brottet. Enligt 12 § ska undersökningsåtgärder som en part begär vidtas.

Enligt 13 § ska förundersökning göras av polisen, om inte annat föreskrivs särskilt. Polisen kan betraktas som allmän förundersökningsmyndighet, medan de övriga förunder-

sökningsmyndigheterna (gränsbevakningS-, tull- och militärmyndigheterna) kan karaktäriseras som särskilda förundersökningsmyndigheter. I 14 § bestäms om undersökningsledare. I 15 § finns bestämmelser om underrättelse till åklagaren, förundersökningsåtgärder som ska vidtas på åklagarens begäran och beslut om de undersökningsåtgärder som en part begär. I 16 § finns bestämmelser om jävsgrunder för undersökningsledare och utredare.

I nästa avsnitt i förundersökningslagen behandlas skyldighet att infinna sig till förundersökning för hörande eller någon annan förundersökningsåtgärd. Enligt 17 § 1 mom. gäller att var och en som antas kunna bidra till utredningen av ett brott eller vars närvaro vid en förundersökningsåtgärd annars är nödvändig för utredningen av brottet, är skyldig att på kallelse infinna sig till förundersökning inom det härads område där han eller hon vistas. I 18 § finns bestämmelser om hämtning, som skyldigheten att infinna sig kan vara förenad med. Enligt 19 § ska den som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet, på uppmaning av en polisman stanna kvar på platsen eller omedelbart infinna sig på någon annan plats inom samma härads område, om det för utredningen av saken är nödvändigt att personen genast hörs. Uppmaningen kan vara förenad med rätt att hindra personen från att avlägsna sig från platsen eller gripa personen och föra honom eller henne med sig för att höras. Den som avlägsnar sig från brottsplatsen får gripas för att den nämnda uppmaningen ska kunna ges. Enligt 20 § ska de undersökningsåtgärder som avses i avsnittet vidtas utan dröjsmål. Enligt 21 § 1 mom. får ingen hållas i förundersökning längre än nödvändigt. I 21 § 2 och 3 mom. anges de längsta tider som en person är skyldig att vara närvarande. Beroende på personens processuella ställning är tiderna 6, 12 eller 24 timmar.

Det längsta avsnittet i förundersökningslagen gäller förhör. Huvudregeln enligt 22 § 1 mom. är att den som förhörs ska vara personligen närvarande vid förhöret. Under de förutsättningar som anges i 2 mom. får dock en part eller ett vittne avge sin utsaga per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring. Enligt 23 § behöver en målsägande inte förhöras, om han eller hon har uppgivit de omständigheter som behövs för åtal och för rättegång. I 24 § finns bestämmelser om bemötande av den som förhörs. Den som förhörs ska behandlas lugnt och sakligt. Förhör får endast under vissa förutsättningar (bl.a. på begäran av den som ska förhöras) hållas mellan klockan 22 och 7. Den som förhörs ska ges tillfälle till regelbundna måltider och tillräcklig vila.

Enligt 25 § ska målsäganden samt hans eller hennes lagliga företrädare eller ombud hålla sig till sanningen. Enligt 26 § får som vittne inte höras den som inte skulle få vittna i rättegång som gäller det brott som undersöks. I 27 § bestäms om ett vittnes skyldighet att sanningsenligt och utan att förtiga något berätta vad han eller hon vet om den sak som undersöks och om rätt eller skyldighet att vägra vittna, röja en omständighet eller besvara en fråga i vissa fall. Om ett vittne känner till någon omständighet som är av vikt för att skuldfrågan ska kunna utredas eller för att vinningen av ett brott ska kunna spåras och återtas, ska vittnesförhöret på undersökningsledarens begäran hållas inför domstol (28 §). För att vittnesförhöret ska hållas inför domstol förutsätts att vittnet vägrar röja omständigheten.

Ett vittne som har i 27 § avsedd skyldighet att berätta är också skyldigt att lägga fram handlingar och annat bevismaterial som han eller hon innehar och som är av betydelse för förundersökningen. Om vittnet vägrar göra detta kan saken behandlas i domstol på det sätt som nämns i det föregående stycket.

I 29 § finns bestämmelser om omständigheter som den som förhörs ska underrättas om, och i 30 § finns bestämmelser om ett förhörsvittnes närvaro vid förhöret. Enligt 31 § har en parts biträde och den som förordnats till stödperson för målsäganden rätt att vara närvarande när hans eller hennes huvudman förhörs, om inte undersökningsledaren av vägande skäl som gäller utredningen av brottet förbjuder detta. I 32 och 34 § finns bestämmelser om tillåtelse för vissa personer (bl.a. en part och åklagaren) att närvara vid förhör och deras rätt att ställa frågor till den som förhörs. I 33 § finns bestämmelser om rätt för en omyndig persons vårdnadshavare, intressebevakare eller annan laglig företräda-

re att närvara vid förhör och om skyldigheten att underrätta om rätten att närvara och om skyldigheten att ge tillfälle att vara närvarande.

Enligt 35 § får utredaren från förhöret avlägsna den som genom sitt uppträdande stör förhöret eller vars närvaro annars försvårar utredningen av saken. Om en part eller hans eller hennes biträde eller ombud trots begäran inte har fått vara närvarande vid förhöret eller har avlägsnats därifrån, ska han eller hon enligt 36 § beredas tillfälle att ta del av vad som kommit fram vid förhöret och att ställa behövliga frågor så snart detta kan ske utan men för utredningen av brottet. I 37 § finns bestämmelser om rätt för den som förhörs att använda finska, svenska eller samiska och få tolkning samt om övriga språkliga rättigheter för den som förhörs.

I förundersökningslagen bestäms om konfrontation som en av de övriga förundersökningsåtgärderna. Med konfrontation avses enligt 38 a § 1 mom. ett tillfälle där jämförelsepersoner används utöver den misstänkte som ska identifieras. För att identifiera en person som är misstänkt för brott kan en målsägande eller ett vittne åläggas att delta i en konfrontation. Enligt 38 b § 1 mom. kan en utomstående åläggas att delta i en konfrontation som jämförelseperson endast om det med beaktande av brottets art är viktigt för att saken ska kunna utredas. En jämförelseperson kan likväl vägra delta i konfrontationen, om deltagandet skulle medföra avsevärda olägenheter för honom eller henne. Identifiering kan också ske genom användning av fotografier eller andra bildupptagningar, och då gäller i tillämpliga delar vad som i 38 a § bestäms om konfrontation. Närmare bestämmelser om konfrontation har utfärdats genom statsrådets förordning om konfrontation (8/2004). I 1 § 2 mom. i förordningen anges som villkor för konfrontation att det ska kunna antas att konfrontationen har betydelse för utredningen av ett brott.

I avsnittet om upptagning av material i förundersökningslagen finns för det första bestämmelser om förhörsprotokoll (39 §). Den förhördes berättelse får också inspelas som en bild- eller ljudupptagning. År 2003 fogades en ny 39 a § till lagen. Paragrafen gäller förhör med unga målsägande och vittnen eller målsägande och vittnen med störningar i de psykiska funktionerna där berättelsen videobandas eller lagras genom någon annan jämförbar bild- och ljudupptagning. Det här gäller fall där avsikten är att förhörsberättelsen ska användas som bevis vid rättegång och den förhörde inte kan höras personligen där utan att förorsakas men. I 40 § finns bestämmelser om upprättande av förundersökningsprotokoll.

I 42 § sägs att innan förundersökningen avslutas ska parterna beredas tillfälle att till förundersökningsmyndigheten ge sin utsaga om det material som upptagits vid förundersökningen, om detta är ägnat att påskynda eller underlätta handläggningen av ärendet vid domstol. Efter att förundersökningen blivit klar ska saken enligt 43 § överlämnas till åklagaren för åtalsprövning eller för utfärdande av strafforder. I vissa fall avslutas dock förundersökningen utan att saken överlämnas till åklagaren för prövning, t.ex. när det vid undersökningen har framgått att något brott inte har begåtts eller att åtal i saken inte kan väckas mot någon.

I 44 § finns bestämmelser om summarisk förundersökning som får göras i enkla och klara ärenden, om gärningen enligt allmän straffpraxis inte kan förutses medföra strängare straff än böter. Vid summarisk förundersökning finns ingen undersökningsledare. I förhörsberättelsen antecknas vid summarisk förundersökning endast huvudinnehållet i den förhördes utsaga, vilken kan tas in i någon annan handling än ett förhörsprotokoll. Förfarandet vid summarisk förundersökning är också annars i vissa avseenden enklare än vid s.k. fullständig förundersökning, som kan betraktas som dess motsats.

I 45 § finns detaljerade bestämmelser om behörighet för en parts biträde vid förundersökning. I 46 § bestäms om undersökningsledarens rätt att inhämta sakkunnigutlåtanden. Med stöd av 48 § 1 mom. kan undersökningsledaren förbjuda den som varit närvarande vid en förundersökning att för utomstående medan förundersökningen pågår röja uppgifter som gäller andra än honom eller henne själv eller hans eller hennes huvudman och som ansluter sig till undersökningen. En förutsättning för förbudet är att ett avslöjande av dylika uppgifter, medan undersökningen

pågår, kan försvåra utredningen av brottet eller orsaka parterna eller andra skada eller olägenhet. I 49 § 1 mom. sägs att om förundersökning ska informeras så att ingen utan fog utsätts för misstankar och så att ingen i onödan orsakas skada och men.

Tvångsmedelslagen

Gripande, anhållande och häktning

I 1 kap. i tvångsmedelslagen finns bestämmelser om tvångsmedel som föranleds av frihetsberövande, dvs. gripande, anhållande och häktning. I kapitlet finns dessutom bestämmelser om laglig självtäkt (2 a §), dvs. återfående utan myndighetshjälp av lös egendom som har förlorats genom brott eller annars tappats bort.

Enligt 1 § får vem som helst gripa den som har begått brott och som anträffas på bar gärning eller flyende fot, om fängelse kan följa på brottet eller om brottet är ett sådant lindrigt brott som ingår i förteckningen i momentet (allmän rätt att gripa). Var och en får också gripa den som enligt efterlysning utfärdad av en myndighet har förklarats anhållen eller häktad. Den allmänna rätten att gripa är förenad med rätt att använda behövliga maktmedel. I 2 § finns bestämmelser om polismans rätt att gripa.

I kapitlets 3 § finns bestämmelser om förutsättningar för anhållande. Enligt 1 mom. får den som på sannolika skäl misstänks för brott anhållas för det första om för brottet inte föreskrivs lindrigare straff än två års fängelse. Om för brottet föreskrivs lindrigare straff än fängelse i två år, men det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år, är det enligt 2 punkten möjligt att anhålla den misstänkte, om hans eller hennes personliga förhållanden eller andra omständigheter ger anledning att misstänka att personen a) flyr eller på något annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff, b) försvårar sakens utredning genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman, eller c) fortsätter sin brottsliga verksamhet. Den som på sannolika skäl misstänks för brott får under vissa ytterligare förutsättningar anhållas också om han eller hon är okänd eller om han eller hon inte har stadigvarande bostad i Finland. När någon är skäligen misstänkt för brott får han eller hon enligt 3 § 2 mom. anhållas fastän det inte finns sannolika skäl för misstanken, om de förutsättningar för anhållande som nämns i 1 mom. i övrigt föreligger och det är synnerligen viktigt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning.

Enligt 8 § är häktningsförutsättningarna i regel desamma som förutsättningarna för anhållande. När någon är skäligen misstänkt för brott får han eller hon enligt 2 mom. häktas fastän det inte finns sannolika skäl för misstanken, om de förutsättningar för häktning som nämns i 3 § 1 mom. i övrigt föreligger och det är synnerligen viktigt att den misstänkte häktas i avvaktan på tilläggsutredning.

I 26 § finns bestämmelser om förutsättningar för häktning av dömd. Det kan förordnas att den som dömts till ovillkorligt fängelsestraff ska häktas eller fortfarande hållas häktad om villkor relaterade till straffets längd och i fråga om kortare fängelsestraff även villkor relaterade till andra omständigheter (t.ex. risk för att personen flyr eller fortsätter sin brottsliga verksamhet) uppfylls. För både anhållande (3 § 3 mom.) och häktning (26 a §) anges som ett ytterligare villkor att åtgärden inte får vara oskälig med hänsyn till sakens natur eller den berörda personens ålder eller andra personliga förhållanden.

Enligt 4 § 1 mom. ska den som har anhållits omedelbart friges när det inte längre finns förutsättningar för anhållande och, om det inte yrkas att den anhållne ska häktas, senast när den tid har löpt ut inom vilken häktning ska begäras. Den som har anhållits eller häktats för ett brott och som frigivits får inte anhållas på nytt för samma brott på grund av en omständighet som var känd för myndigheten när den fattade beslut om anhållandet eller häktningen (5 §). Anhållningsberättigade förundersökningstjänstemän vid polisen, tullverket och gränsbevakningsväsendet nämns enligt tjänstebenämning i 6 §. Också allmänna åklagaren är en anhållningsberättigad tjänsteman. I 19 § i militära disciplinlagen och i 4 § 1 mom. i lagen om fullgörande

av polisuppgifter inom försvarsmakten bestäms särskilt om anhållningsberättigade tjänstemän inom försvarsmakten. Enligt 1 kap. 7 § i tvångsmedelslagen ska den som förklarats anhållen få besked om orsaken till anhållandet och ska någon av hans eller hennes anhöriga eller någon annan som står honom eller henne nära underrättas om anhållandet.

Enligt 9 § ska domstolen besluta om häktning. Genom förordning av justitieministeriet bestäms om jour vid tingsrätter i brådskande ärenden. Tingsrätten är domför i ett häktningsärende också med ordföranden ensam. Beroende på handläggningsskedet framställs häktningsyrkandet enligt 10 § av en anhållningsberättigad tjänsteman eller av allmänna åklagaren. I 13 och 14 § anges tidsfrister för framställande häktningsyrkande och för handläggning av häktningsyrkande. Också fullföljdsdomstolen kan förordna att svaranden ska häktas, om vilket bestäms i 25 §.

I avsnittet om häktning i kapitlet finns också andra bestämmelser om handläggning av häktningsärenden i synnerhet i domstol. Bestämmelserna gäller bl.a. meddelande till den anhållne om häktningsyrkande (11 §), formen för häktningsyrkande (12 §), utredning i häktningsärenden (16 §), beslut i häktningsärenden (18 §), meddelande om tilläggsutredning och handläggning av häktningsärendet (18 a §), meddelande om verkställighet av häktningsbeslut och handläggning av häktningsärendet (19 §) och häktning vid annan domstol än den som handlägger åtalet (20 §).

Enligt 15 § ska en anhållen som begärts häktad höras personligen med anledning av häktningsyrkandet. Den som begärts häktad och som inte är anhållen ska i regel ges tillfälle att blir hörd. Enligt 17 § 1 mom. får handläggningen av ett ärende som gäller häktning av en anhållen uppskjutas enbart av särskilda skäl. Endast på begäran av den anhållne får uppskovet vara längre än tre dagar. I 18 b § finns bestämmelser om begränsning av den häktades kontakter. I 21 § bestäms om utsättande av tid för väckande av åtal och om förlängning av den utsatta tiden.

I 1 kap. finns också bestämmelser om rättsskyddsarrangemang i samband med häktningsärenden. I 22 § finns bestämmelser om ny behandling av ett häktningsärende. Enligt 1 mom. gäller att när den som misstänks för brott är häktad ska domstolen på den häktades begäran ta upp häktningsärendet till ny behandling senast fyra dygn efter att begäran framställdes, dock inte tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen. Ny behandling ska också annars genomföras, om det finns skäl till det med anledning av någon omständighet som framkommit efter den föregående behandlingen (22 § 2 mom.). I 23 § finns bestämmelser om bestämmande av häktning i vissa fall (t.ex. när huvudförhandlingen ställs in eller skjuts upp) och i 24 § finns bestämmelser om frigivning av häktad. Rättsmedlet vid häktning är processuell klagan, som ska anföras hos fullföljdsdomstolen och för vilken det inte finns någon tidsbegränsning (27 §).

Reseförbud

I 2 kap. finns bestämmelser om reseförbud som kan meddelas i stället för anhållande eller häktning. Enlig 1 § i kapitlet är förutsättningarna för reseförbud i hög grad desamma som förutsättningarna för anhållande och häktning enligt 1 kap. 3 § 1 mom. 2 punkten, med den skillnaden att reseförbud dock inte kan användas när den misstänkte skäligen kan misstänkas vidta åtgärder som försvårar utredningen av brottet.

Av 2 § 1 mom. framgår de alternativ i fråga om innehållet i reseförbud som hänför sig till personens möjligheter att förflytta sig. Den myndighet som beslutar om reseförbud får av viktiga skäl bevilja den berörda personen tillfälligt lov att avlägsna sig. Beslutet om reseförbud kan förenas med i 2 § 2 mom. avsedda åläggande för den som har meddelats reseförbud att vistas någonstans eller anmäla sig för polisen.

Beroende på behandlingsskedet och andra förutsättningar som anges i 2 kap. 3 § gäller enligt den paragrafen att en anhållningsberättigad tjänsteman, åklagaren eller domstolen ska besluta om reseförbud. I 4 § anges vad som ska framgå av ett beslut om reseförbud.

Enligt 5 § får ett reseförbud eller åläggande som nämns i 2 § 2 mom. ändras på grund av förändrade förhållanden eller av viktiga skäl. Bestämmelser om hävning av reseförbud

finns i 6 §. Ett reseförbud ska genast hävas när det inte längre finns förutsättningar för att bibehålla det. Reseförbudet ska också hävas om inte åtal väcks inom 60 dagar från det förbudet meddelades och om inte domstolen på begäran av en anhållningsberättigad tjänsteman har förlängt tiden. Den som har meddelats reseförbud har redan innan åtal väckts rätt att föra frågan om reseförbud som meddelats av en anhållningsberättigad tjänsteman ska bestå till domstol för prövning. I likhet med häktningsbeslut får ändring i domstolens beslut i ett ärende som gäller reseförbud inte sökas genom särskilda besvär. Rättsmedlet är klagan som den som har meddelats reseförbud får anföra, och det finns ingen tidsbegränsning för klagan (10 §).

I 7 § finns bestämmelser om ett reseförbuds giltighetstid. Ett reseförbud som har meddelats innan behandlingen av ett åtal har inletts gäller fram till huvudförhandlingen, om det inte har bestämts att förbudet ska upphöra tidigare eller om det inte tidigare hävs särskilt. I samband med att huvudförhandlingen ställs in eller skjuts upp ska domstolen bestämma om reseförbudet ska bestå. När domstolen avgör målet får den meddela svaranden reseförbud eller förordna att ett meddelat reseförbud ska bestå endast om svaranden döms till ovillkorligt fängelsestraff.

Om den som meddelats reseförbud bryter mot förbudet eller mot åläggande som nämns i 2 § 2 mom., eller om han eller hon flyr, börjar förbereda flykt eller fortsätter sin brottsliga verksamhet, får han eller hon enligt 8 § häktas. I fråga om handläggningen vid domstol av ärenden som gäller reseförbud gäller vad som i vissa bestämmelser i 1 kap. bestäms om handläggning av häktningsärenden (2 kap. 9 § 1 mom.).

Skingringsförbud och kvarstad

I 3 kap. finns bestämmelser om skingringsförbud och kvarstad.

I 1 § anges förutsättningarna för skingringsförbud och kvarstad. I 1 mom. sägs att om det är fara för att den som är skäligen misstänkt för brott eller den som med anledning av brott kan dömas att ersätta skada eller att förverka ett penningbelopp till staten, genom att gömma eller förstöra sin egendom eller fly eller på något annat jämställbart sätt försöker undandra sig att betala böter, ersättning eller belopp som kan komma att dömas förbrutet, får personens egendom ställas under skingringsförbud till högst ett belopp som sannolikt motsvarar de böter eller den ersättning eller förverkandepåföljd som kommer att dömas ut. I 2 mom. sägs att om skingringsförbud inte kan anses vara tillräckligt för att säkerställa betalningen av fordran som avses i 1 mom., får lös egendom till ett motsvarande belopp beläggas med kvarstad. I enlighet med 3 mom. kan också en juridisk persons egendom ställas under skingringsförbud eller beläggas med kvarstad för säkerställande av att samfundsbot betalas.

Enligt 2 § 1 mom. ska beslut om skingringsförbud och kvarstad meddelas av domstol. Beroende på handläggningsskedet gäller enligt 2 mom. att yrkande om skingringsförbud eller beläggande med kvarstad får framläggas av undersökningsledaren eller åklagaren, eller av målsäganden för att säkerställa att ersättning betalas till honom eller henne själv. I enlighet med 3 § i kapitlet får undersökningsledaren eller åklagaren ställa egendom under tillfälligt skingringsförbud eller belägga den med tillfällig kvarstad. I 4 § bestäms om när domstolen ska häva skingringsförbud och kvarstad. När domstolen avgör huvudsaken ska den enligt 6 § yttra sig om huruvida skingringsförbudet eller kvarstaden ska bestå.

I 6 a § finns bestämmelser om beslut om skingringsförbud och kvarstad när en främmande stat har begärt rättshjälp. I fråga om skingringsförbud och kvarstad gäller enligt 8 § i övrigt i tillämpliga delar vad som bestäms om skingringsförbud och kvarstad i utsökningslagen och utsökningsförordningen.

Beslag

Bestämmelser om beslag finns i 4 kap. i tvångsmedelslagen.

I kapitlets 1 § finns bestämmelser om förutsättningar för beslag. Föremål och handlingar får tas i beslag, om det finns skäl att anta att de kan ha betydelse som bevis i brottmål eller att de har avhänts någon genom brott eller att en domstol förklarar dem

förverkade. Beslag kan också gälla data, dvs. information som finns i en dator eller i något annat motsvarande informationssystem eller på dess lagringsplattform. Enligt 18 § kan beslag dessutom gälla ämnen eller en del som lösgjorts från ett föremål. I 2—4 § finns bestämmelser om beslag av handling, beslag av postförsändelser och telegram samt kvarhållande av försändelse i och för beslag.

I samband med att Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet (FördrS 59—60/2007) sattes i kraft fogades nya 4 a—4 c § till kapitlet år 2007. Paragraferna gäller informationssystem och data. Samtidigt ändrades 1 § i kapitlet. Enligt 4 a § 1 mom. är innehavaren av ett informationssystem, den som svarar för systemet eller någon annan person skyldig att på begäran ge förundersökningsmyndigheten lösenord och andra motsvarande uppgifter som han eller hon har kännedom om och som behövs för verkställande av beslag. Enligt 2 mom. kan den som vägrar lämna uppgifterna förhöras i domstol så som bestäms i 28 § i förundersökningslagen. Vad som bestäms i 1 och 2 mom. gäller inte en misstänkt och inte heller en person som med stöd av 27 § i förundersökningslagen har rätt eller skyldighet att vägra vittna vid en förundersökning.

I 4 b § finns bestämmelser om föreläggande att säkra data. Ett sådant föreläggande kan enligt 1 mom. utfärdas i de fall där det finns skäl att anta att data som kan ha betydelse för utredningen av det brott som undersöks går förlorade eller förändras. En anhållningsberättigad tjänsteman kan då ålägga den som innehar eller har bestämmanderätten över dessa data, dock inte den som misstänks för brott, att säkra uppgifterna så att de inte ändras. Enligt 2 mom. gäller detta även trafikuppgifter som definieras närmare i det momentet. Enligt 3 mom. har förundersökningsmyndigheten inte med stöd av ett föreläggande att säkra data rätt att ta del av innehållet i ett meddelande, i trafikuppgifter eller i andra lagrade uppgifter. I 4 c § bestäms om varaktigheten av ett föreläggande att säkra data samt tystnadsplikt. Ett föreläggande utfärdas för högst tre månader åt gången. Den som fått ett föreläggande att säkra data är under hot om straff skyldig att hemlighålla det.

Enligt 5 § ska en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om beslag. En domstol får besluta om detta då den handlägger åtal. Domstolen ska när den avgör målet besluta om ett beslag ska bestå tills det förordnas på annat sätt i saken (15 §). Beslut om beslag kan fattas med anledning av att en främmande stat har begärt rättshjälp (15 a §). Beslutet om beslag ska då av den myndighet som beslutat om beslaget underställas tingsrätten inom en vecka. Beslag kan föreläggas med anledning av begäran om rättshjälp när föremål, handlingar och data kan utgöra bevis i ett brottmål eller när de har avhänts någon genom brott. Ett föremål kan tas i beslag också när det har förklarats förverkat med anledning av ett brott eller om det med fog kan antas att föremålet med anledning av ett brott kommer att förklaras förverkat i ett mål som behandlas av en utländsk myndighet.

I 6 § finns bestämmelser om när polisen kan omhänderta föremål som ska tas i beslag. Den hos vilken ett föremål tas i beslag eller omhändertas och som då inte är närvarande ska enligt 7 § underrättas om beslaget eller omhändertagandet. I 8—10 § finns bestämmelser om öppnande och undersökning av vissa handlingar, om protokoll och intyg och om förvaring av beslagtaget föremål. Föremålet får också kvarlämnas i innehavarens besittning, om detta inte kan anses äventyra syftet med beslaget. Chefen för polisdistriktet får bestämma att det beslagtagna föremålet omedelbart ska säljas, om det lätt förfars eller förflyktigas, om det snabbt sjunker i värde eller om det är synnerligen dyrt att vårda det.

Enligt 11 § ska ett beslag hävas så snart det inte längre behövs och också om inte åtal för det brott som har föranlett beslaget väcks inom fyra månader från det föremålet togs i beslag. Domstolen får på begäran av en anhållningsberättigad tjänsteman förlänga tiden till högst fyra månader per gång. Den som beslaget gäller kan med stöd av 13 § redan innan åtal väcks låta domstolen behandla frågan om huruvida beslaget ska bestå. Enligt 14 § ska en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om hävning av beslag. När domstolen har beslutat om beslag eller på yrkande som avses i 13 § beslutat att ett beslag ska bestå eller det i rättegång har framställts anspråk

på ett beslagtaget föremål, meddelas beslut i saken dock av domstolen.

I 16 § sägs att i domstolens beslut om beslag får ändring sökas genom särskilda besvär. Besvär hindrar inte att beslaget verkställs. Ändring i beslut om förlängning av giltighetstiden för beslag får inte sökas. I 17 kap. finns ännu bestämmelser om återlämnande av beslagtaget föremål, vilket också påverkas av civilrättsliga bestämmelser. Ett föremål kan övergå till staten eller upphittaren när det inte finns någon som har rätt till föremålet.

Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning

Merparten av kapitlets bestämmelser (1—9 §) gäller undersökning som gäller platser. Mot slutet av kapitlet (9—12 §) finns också bestämmelser om undersökning som gäller personer.

I 1 och 2 § bestäms om förutsättningar för husrannsakan för att söka efter föremål, egendom eller en person. Utöver husrannsakan kan som husrannsakan som gäller platser aktualiseras rannsakan på andra platser, vilken i enlighet med 8 § får företas på en annan plats än en sådan som avses i 1 § 1 mom. trots att platsen inte är tillgänglig för allmänheten och oberoende av det straff som föreskrivs för brottet, i syfte att söka efter föremål eller egendom eller en person.

Enligt 3 § ska en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om husrannsakan. I t.ex. brådskande fall får en polisman företa husrannsakan utan förordnande. Enligt 8 § ska åklagaren, undersökningsledaren eller en utredare besluta om rannsakan på andra platser.

I avsnittet om husrannsakan finns dessutom bestämmelser om närvaro vid husrannsakan (vittne, den som innehar platsen eller dennes ombud; 4 §), förrättande av husrannsakan (t.ex. med våld; 5 §), undersökning av handling vid husrannsakan (6 §) samt protokoll och intyg (7 §).

Enligt 9 § kan undersökning som gäller personer vara kroppsvisitation eller kroppsbesiktning så som definieras närmare i paragrafen. Enligt 10 § får kroppsvisitation företas på den som är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex månader eller för något av de lindrigare brott som nämns särskilt i 1 mom. Enligt det nämnda momentet är syftet med kroppsvisitation att söka efter föremål eller egendom som ska tas i beslag eller som ska ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad, eller annars för att undersöka omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet. Det har angetts ytterligare förutsättningar för kroppsvisitation på en person som inte är skäligen misstänkt för brott.

Som förutsättning för kroppsbesiktning gäller enligt 11 § 1 mom. att personen i fråga på sannolika skäl misstänks för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, eller för rattfylleri eller straffbart bruk av narkotika. Syftet ska vara detsamma som det som anges i 10 § 1 mom. I 11 § 2 mom. bestäms om kroppsbesiktning på den som inte är misstänkt för brott.

I 12 § finns bestämmelser om förrättande av kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation

I 5 a kap. i tvångsmedelslagen finns bestämmelser om hemliga tvångsmedel, dvs. teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation.

I 1 § definieras de tvångsmedel som nämns i kapitlets rubrik. Med teleavlyssning avses enligt 1 punkten att ett meddelande som förmedlas till eller från en viss teleanslutning, e-postadress eller någon annan sådan teleadress eller till eller från teleterminalutrustning genom ett sådant allmänt kommunikationsnät eller ett sådant därtill anslutet kommunikationsnät som avses i kommunikationsmarknadslagen (393/2003) i hemlighet avlyssnas eller upptas för utredning av innehållet i meddelandet.

I 2 § 1 mom. anges grova brott i fråga om vilka teleavlyssning kan användas för utredning av brotten. Det förutsätts att någon är skäligen misstänkt för ett sådant brott och att de uppgifter som fås kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av brottet. De nämnda förutsättningarna gäller i regel också

för de övriga tvångsmedlen enligt 5 a kap. Tillstånd till teleavlyssning kan enligt 2 mom. också beviljas när någon i samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke är skäligen misstänkt för ett av de brott som nämns i momentet och genom brottet eftersträvas synnerligen stor vinning och brottet begås särskilt planmässigt. Enligt 2 § 3 mom. kan tillstånd på vissa villkor beviljas för undersökning av grovt koppleri.

Enligt 1 § mom. 2 punkten innebär teleövervakning att hemliga identifieringsuppgifter inhämtas om ett telemeddelande som har sänts från en teleanslutning, teleadress eller teleterminalutrustning som är kopplad till ett kommunikationsnät som avses i 1 punkten eller som har mottagits till en sådan teleanslutning, teleadress eller teleterminalutrustning, samt att uppgifter om en mobilteleapparats läge inhämtas och att en sådan teleanslutning eller teleterminalutrustning tillfälligt stängs.

Enligt 3 § 1 mom. beviljas tillstånd att utföra teleövervakning när undersökningen gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år eller när undersökningen gäller något av de brott som nämns särskilt i momentet. Enligt 2 mom. kan förundersökningsmyndigheten dessutom med en målsägandes samtycke beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleanslutning eller teleadress som målsäganden innehar eller annars använder, till den del detta behövs för utredning av ett brott som avses i 1 mom. Enligt 3 a § kan förundersökningsmyndigheten beviljas tillstånd att få uppgifter om mobilteleapparaters läge vid undersökning av ett brott som avses i 3 § 1 mom. 1—4 punkten.

Teknisk observation indelas enligt 1 § 3 punkten i teknisk avlyssning, optisk övervakning och teknisk spårning. Med teknisk avlyssning avses att ett sådant samtal eller meddelande som inte är avsett för utomstående och i vilket samtal avlyssnaren inte deltar, i hemlighet avlyssnas eller upptas med hjälp av en teknisk anordning. Med optisk övervakning avses att en viss person eller plats där en misstänkt kan antas befinna sig, fortlöpande eller upprepade gånger fotograferas eller observeras i hemlighet med kikare, kamera, videokamera eller någon annan sådan anordning eller metod. Teknisk spårning handlar om att ett kommunikationsmedel eller en vara spåras med hjälp av en radiosändare som har fästs vid kommunikationsmedlet eller varan eller med hjälp av någon annan sådan anordning eller metod.

Enligt 4 § 1 mom. får teknisk avlyssning riktas mot en misstänkt om undersökningen gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år eller ett annat av de brott som nämns särskilt i momentet. Enligt 2 mom. får teknisk avlyssning med stöd av 1 mom. riktas mot den misstänkte endast när denne inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. Teknisk avlyssning får dessutom riktas mot en misstänkt som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller som är rannsakningsfånge, när fången befinner sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymmen som står till fångarnas förfogande.

Kapitlets 4 § gäller förutsättningar för teknisk avlyssning, och i paragrafens 3 mom. bestäms om förutsättningar för beviljande av tillstånd för undersökning av vissa grova brott som nämns i momentet. Förutom att det förutsätts att någon är skäligen misstänkt för ett sådant brott förutsätts det att det skulle vara väsentligt svårare eller omöjligt att utreda brottet med hjälp av tvångsmedel som inte i lika hög grad inkräktar på den misstänktes eller andras rättigheter. Det kan då beviljas tillstånd att rikta teknisk avlyssning också mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende och där den misstänkte sannolikt befinner sig.

För optisk övervakning förutsätts enligt 4 a § 1 mom. att det föreskrivna strängaste straffet för det brott som ska utredas är fängelse i mer än sex månader. Om optisk övervakning riktas mot någon som är i fångvårdsväsendets förvar och som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller är rannsakningsfånge, förutsätts det enligt 2 mom. dock att misstanken gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år eller ett annat av de brott som nämns i momentet. Optisk övervakning får riktas mot den misstänkte endast när denne inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigva-

rande boende eller när han eller hon befinner sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymmen som står till fångarnas förfogande.

För teknisk spårning förutsätts att någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader. Teknisk spårning riktas mot fordon som den misstänkte använder eller det varuparti som utgör föremål för brottet.

I 5 § bestäms om befogenheter att besluta om användning av tvångsmedel enligt 5 a kap. Enligt 5 § 1 mom. ska domstolen på skriftligt yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman fatta beslut om beviljande av tillstånd till teleavlyssning, teleövervakning och inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge samt i vissa fall tillstånd till teknisk avlyssning och optisk övervakning. Enligt 2 mom. får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om teleavlyssning till dess att domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd. Beslut om teknisk avlyssning för vilken det inte behövs något tillstånd av domstol ska enligt 3 mom. fattas av den polisman som är chef eller biträdande chef för polisenheten, av de tjänstemän vid tullverket eller gränsbevakningsväsendet som nämns i momentet eller av allmänna åklagaren. Enligt 4 mom. får undersökningsledaren tillfälligt besluta om teknisk avlyssning som avses i 3 mom. Undersökningsledaren ska besluta om sådan optisk övervakning där det inte behövs tillstånd av domstolen och om teknisk spårning.

I 6 § finns bestämmelser om handläggning av tillståndsärenden i domstol. De bestämmelser i 1 kap. som gäller handläggning av häktningsärenden ska iakttas i tillämpliga delar. Ärendet avgörs utan att den misstänkte eller innehavaren av teleanslutningen, teleadressen eller teleterminalutrustningen eller av det utrymme som ska avlyssnas eller övervakas hörs. Om det handlar om i 3 § 2 mom. avsedd teleövervakning som genomförs med samtycke av målsägande, ska dock innehavaren av teleanslutningen eller teleadressen ges tillfälle att bli hörd, förutsatt att skäl som har samband med utredningen inte talar emot det. Ändring i ett beslut som avses i paragrafen får inte sökas genom besvär. Klagan får dock anföras utan tidsbegränsning.

För handläggningen av ett ärende som gäller tillstånd till i 4 § 3 mom. avsedd teknisk avlyssning som riktas mot ett utrymme avsett för stadigvarande boende ska det med stöd av 6 a § 1 mom. förordnas ett offentligt ombud för att ta till vara intressena för den misstänkte som avlyssnas och andra som kan bli avlyssnade. Bestämmelser om behörighetsvillkor för och arvode till det offentliga ombudet finns i 6 b och 6 c §.

I 7 § bestäms närmare om villkoren för tillstånd och beslut. Tillstånd till teleavlyssning och teleövervakning liksom tillstånd till eller beslut om teknisk avlyssning kan beviljas och utfärdas för högst en månad åt gången. Tillståndet eller beslutet kan också förenas med andra begränsningar och villkor. Tillstånd till teleövervakning kan beviljas också för en tid före tillståndsbeslutet. Denna tid kan vara längre än en månad.

Enligt 9 § har teleföretag skyldighet att biträda, dvs. ett teleföretag ska t.ex. göra de kopplingar i ett telenät som behövs för teleavlyssningen och teleövervakningen samt tillhandahålla undersökningsledaren de uppgifter och redskap samt den personal som behövs för teleavlyssningen. Med stöd av 14 § har ett teleföretag rätt att få ersättning av statens medel för de direkta kostnader som orsakats av att företaget enligt kapitlet har biträtt myndigheterna och lämnat uppgifter.

I 10 § finns bestämmelser om avlyssningsförbud. Teleavlyssning och teknisk avlyssning får inte riktas mot samtal mellan en misstänkt och hans eller hennes rättegångsbiträde eller samtal mellan en misstänkt och en präst som avses i 17 kap. 23 § 2 mom. i rättegångsbalken. Teleavlyssning och teknisk avlyssning får inte heller riktas mot samtal mellan en misstänkt och de personer som avses i 17 kap. 20 §, 23 § 1 mom. 3 punkten och 24 § 2 och 3 mom. i rättegångsbalken, om inte förundersökningen gäller ett brott för vilket straffet kan vara fängelse i sex år eller mera eller försök till eller delaktighet i ett sådant brott. Avlyssning som gäller samtal mellan de nämnda personerna ska avbrytas och eventuella upptagningar och anteckningar ska omedelbart förstöras. Teknisk avlyss-

ning och optisk övervakning får inte heller riktas mot samtal mellan en fånge och en läkare, en sjukvårdare, en psykolog eller en socialarbetare.

Enligt 11 § 1 mom. ska undersökningsledaren upphöra att använda de tvångsmedel som avses i kapitlet när åtgärden har uppnått sitt syfte eller tillståndets eller beslutets giltighetstid har löpt ut. I 2 mom. bestäms om underrättelse om användning av tvångsmedel som avses i kapitlet.

I 12 § bestäms om undersökning av upptagningar, och i 13 § bestäms om förvaring av överskottsinformation. Regleringen av det sistnämnda hänför sig till överskottsinformation som har fåtts genom teleavlyssning eller teknisk avlyssning samt till uppgifter om mobilteleapparaters läge. Med överskottsinformation avses i detta sammanhang information som har erhållits genom teleavlyssning eller teknisk avlyssning och som inte har samband med ett brott eller som gäller något annat brott än det för vars utredning tillståndet till eller beslutet om teleavlyssning eller teknisk avlyssning har givits.

Överskottsinformationen ska förstöras efter det att målet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom eller lämnats därhän. Informationen får dock förvaras och lagras i polisens register, om den gäller ett sådant brott för vars utredning teleavlyssning eller teknisk avlyssning får användas, eller den behövs för att förhindra ett brott som avses i 15 kap. 10 § i strafflagen (39/1889). Information som inte ska utplånas ska förvaras i ytterligare fem år efter det att målet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom eller lämnats därhän.

Enligt 15 § utövar Polisstyrelsen tillsyn över de åtgärder som avses i kapitlet. Inrikesministeriet ska årligen avge en berättelse till riksdagens justitieombudsman om användningen av teleavlyssning och teleövervakning samt teknisk avlyssning. Samtidigt ska också lämnas en redogörelse om användningen av teknisk observation i straffanstalterna.

Övriga tvångsmedel och särskilda bestämmelser

I 6 kap. finns bestämmelser om övriga tvångsmedel, dvs. kvarhållande, avspärrning av utredningsplats, rusmedelsprov, upptagande av signalement samt bestämning och registrering av DNA-profiler. I 7 § åberopas dessutom att om täckoperation och bevisprovokation genom köp föreskrivs i polislagen också till den del de kan anlitas vid utredning av brott.

Den viktigaste av de särskilda bestämmelserna i 7 kap. är 1 a §, som gäller proportionalitetsprincipen och som togs in i lagen 1995. I paragrafen sägs att tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen får användas endast om det kan anses försvarligt med beaktande av det undersökta brottets svårhet, betydelsen av att brottet utreds samt av det intrång i den misstänktes eller någon annans rättigheter som användning av tvångsmedel föranleder och av övriga omständigheter som inverkar på saken.

Förordningen om förundersökning och tvångsmedel

Förordningen om förundersökning och tvångsmedel har utfärdats med stöd av det bemyndigande att utfärda förordning som anges i förundersökningslagen (50 §) och i tvångsmedelslagen (7 kap. 3 §). I 1 och 2 § i förordningen finns bestämmelser om registrering av anmälan om brott och överföring av anmälan.

I 3—7 § finns bestämmelser om meddelanden till målsäganden och åklagaren, dvs. meddelande till målsäganden om åtgärder som kommer att vidtas (3 §), meddelande till målsäganden om att förundersökning inte görs (4 §), meddelanden till målsäganden i anslutning till förundersökning av målsägandebrott (5 §; åtgärder i anslutning till yrkande om straff), meddelande till målsäganden om rätt till ersättning (6 §; meddelande om möjligheten att få skadestånd av statsmedel) och meddelande till åklagaren (7 §; sådana brottmål som åklagaren särskilt bett att ska meddelas).

I 8 och 9 § finns bestämmelser om offentliggörande av uppgifter som gäller förunder-

sökning. Namnet på eller bilden av den som är misstänkt för ett brott får lämnas till offentligheten endast om det är nödvändigt för att brottet ska kunna redas ut eller en misstänkt ska kunna gripas eller av andra synnerligen vägande skäl. Undersökningsledaren och hans eller hennes förman samt andra tjänstemän som utsetts därtill av förmannen har rätt att lämna uppgifter om en förundersökning till offentligheten.

I 11 § bestäms om behandlingen av barn, dvs. personer som inte fyllt 18 år, vid förundersökning. I 11 a och 11 b § finns bestämmelser om krigsmän. Bestämmelserna gäller meddelande och skyldighet att sända förundersökningsprotokollet till militärmyndigheterna i vissa fall som berör krigsmän.

I 12 och 13 § finns specialbestämmelser om förhör av berusade och förhör av personer vilkas sinnestillstånd är rubbat. I 14 § bestäms om möjligheten att förhöra ett barn under 15 år som är misstänkt för en brottslig gärning och undersöka den gärning som han eller hon är misstänkt för.

De sista av paragraferna om förhör gäller anteckningar i förhörsprotokollet (16 §), inspelning av förhörsberättelsen på ljud- eller bildupptagning (17 §) och granskning av förhörsberättelser som spelats in på ljud- och bildupptagning (18 §). I 19 och 20 § finns bestämmelser om sådana anteckningar i förundersökningsprotokollet som gäller förundersökningen och användning av tvångsmedel.

I slutet av förordningen finns bestämmelser om delgivning av förbud (21 §; delgivning av ett yppandeförbud som avses i 48 § 1 mom. i förundersökningslagen), registrering av anhållande (22 §), registrering av tidpunkten då yrkandet om häktning framställdes samt tidpunkten för gripandet (23 §), samarbete mellan myndigheterna i häktningsärenden (24 §), meddelande om reseförbud (25 §) samt protokoll över teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation (25 a §).

2.2 Den internationella utvecklingen samt lagstiftningen i utlandet och i EU

I avsnitt 2.2 i förundersöknings- och tvångsmedelskommissionens betänkande finns uppgifter som baserar sig på internationell jämförelse och gäller åklagarens ställning vid förundersökning, tidsfrister för häktningsbehandling, täckoperation, bevisprovokation genom köp och kontrollerade leveranser, beslut om husrannsakan samt tillsyn över användningen av hemliga tvångsmedel.

Europadomstolens avgörandepraxis har till behövliga delar beskrivits i avsnittet om bedömning av nuläget och i allmänna motiveringen.

2.3 Bedömning av nuläget

Vid bedömningen av förundersökningslagen och tvångsmedelslagen i detta avsnitt behandlas de viktigaste och mest omfattande frågorna. Smärre behov av ändringar som gäller detaljer behandlas i detaljmotiveringen till paragraferna.

Förundersökningslagen

Allmänt

Förundersökningslagen har gällt i ca 20 år. Under den tiden har lagen ändrats och kompletterats ett flertal gånger utifrån praktiska behov och ändringar av den övriga lagstiftningen. Ändringarna och tilläggen har gällt t.ex. begränsning av förundersökning (4 § 3 och 4 mom.), utredning av målsägandens privaträttsliga anspråk och förberedelse av saken för att bevisningen ska kunna tas emot vid huvudförhandlingen i ett sammanhang (5 §), åklagarens verksamhet som undersökningsledare vid förundersökningen av brott som en polisman misstänks ha begått (14 § 2 mom.), rätt för en laglig företrädare att delta i förhöret när en omyndig hörs (33 §), det språk som används vid förundersökningen (37 §), konfrontation och identifiering med hjälp av bildupptagningar (38 a—38 c §) samt obligatorisk upptagning av förhör i vissa fall så att förhöret bandas eller lagras genom någon annan jämförbar bild- och ljudupptagning (39 a §).

Tack vare ändringarna och tilläggen kan förundersökningslagen fortfarande betraktas som en till övervägande del följdriktig författning som beaktar de olika dimensionerna

av förundersökningen och som på flera punkter kan ligga till grund för en ny förundersökningslag. Av flera orsaker finns det dock också behov av att revidera lagstiftningen. Av de högsta laglighetsövervakarnas avgöranden framgår att tillämpningen av och tydligheten hos bestämmelserna i förundersökningslagen samt deras heltäckande karaktär alltjämt lämnar en del övrigt att önska. På grund av den bristfälliga eller njugga regleringen har man tvingats utforma tillvägagångssätt utan stöd av lagstiftningen. Genom att granska enbart förundersökningslagen är det därför inte någon lätt uppgift att skapa en bild av förundersökningsförfarandet som helhet. Ändringarna av den övriga lagstiftningen om förundersökning har inte nödvändigtvis i behövlig utsträckning återspeglats som ändringar av förundersökningslagen. Även om paragraferna inte behöver ändras när de tas in i den nya lagen kan t.ex. tillämpningspraxisen från två decennier föranleda behov av att ändra eller komplettera detaljmotiveringen.

En viktig förändring i förundersökningslagens tillämpningsmiljö är att infallsvinkeln för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna har accentuerats efter det att lagen stiftades. Genom 1995 års reform av de grundläggande fri- och rättigheterna moderniserades och preciserades systemet för de grundläggande fri- och rättigheterna, utvidgades systemets tillämpningsområde i fråga om personer och började flera nya grundläggande fri- och rättigheter omfattas av grundlagsskyddet. I regeringsformen togs då in bestämmelser om bl.a. tryggande av personlig frihet, integritet och säkerhet, rättvis rättegång och skydd för privatlivet. Regeringsformens bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna överfördes senare till grundlagen som trädde i kraft den 1 mars 2000 och genom vilken regeringsformen upphävdes. Finlands tillträde till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, dvs. Europarådets människorättskonvention, har varit viktigt med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Rättspraxisen vid den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) i anslutning till människorättskonventionen har vid sidan om de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis en viktig betydelse när lagstiftningens ändamålsenlighet och lagstiftningsbehoven bedöms.

I förordningen om förundersökning och tvångsmedel finns rikligt med bestämmelser som enligt dagens uppfattning hör hemma på lagnivå. Det här anknyter till 80 § 1 mom. i grundlagen, enligt vilket bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter ska utfärdas genom lag.

En del av frågorna i anslutning till behovet av att revidera förundersökningslagen är lagtekniska. Genom att rubricera paragraferna och fördela dem på olika kapitel kan man skapa större klarhet i regleringen. Till samma målsättning hänför sig de förslag där den ställvis ålderdomliga och onödigt komplicerade lagtexten revideras så att den motsvarar modernt skrivsätt.

Vad som ska utredas vid förundersökning

I 5 § i förundersökningslagen anges vad som ska utredas vid förundersökning. Vid förundersökning utreds enligt 1 mom. 1) brottet, de förhållanden under vilka det har begåtts, den skada som har förorsakats och den vinning som har erhållits genom brottet, vilka parterna är samt de andra omständigheter som måste klarläggas för beslut om åtal, 2) målsägandens privaträttsliga anspråk, om denne med stöd av 3 kap. 9 § i lagen om rättegång i brottmål har bett åklagaren föra talan angående anspråket, 3) möjligheterna att återställa egendom som har erhållits genom brottet och att verkställa en förverkandepåföljd som döms ut eller skadestånd som betalas till målsäganden med anledning av brottet, samt 4) huruvida målsäganden samtycker till att målet i tingsrätten behandlas i ett sådant skriftligt förfarande som avses i 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål och om även den misstänkte avser att samtycka till ett sådant förfarande. Enligt 2 mom. ska saken vid förundersökningen förberedas så att bevisningen kan tas emot vid huvudförhandlingen i ett sammanhang.

I 5 § i förundersökningslagen finns inte några bestämmelser om skyldighet att utreda saken tillräckligt vid förundersökning. Till

denna del handlar det om att förundersökningen ska göras effektivt på det sätt som ärendets art förutsätter. Tillräckligt effektiv förundersökning främjar möjligheterna att nå ett korrekt materiellt slutresultat. Ur Europadomstolens avgörandepraxis kan härledas en princip enligt vilken ett ärende ska undersökas desto grundligare, ju allvarligare brottet är. De högsta laglighetsövervakarna har i sina avgöranden fäst avseende vid bristfälligt gjord förundersökning i synnerhet i sådana fall där förundersökningen har lagts ned utan att saken har förts till åklagaren. Effektiv undersökning accentueras i synnerhet i fall där den misstänkte är en polisman. Dessa fall är förenade med behov av att utreda brotten men också med det allmänna förtroende som tjänstemannaverksamheten åtnjuter. Aspekter på effektiv förundersökning och tillräckliga förundersökningsåtgärder kan uppmärksammas genom att det i den paragraf i den nya lagen som motsvarar 5 § i förundersökningslagen konstateras att vid förundersökning ska brottet och vissa andra omständigheter med direkt anknytning till brottet undersökas enligt vad ärendets art förutsätter.

Förteckningen enligt 5 § 1 mom. i förundersökningslagen över sådant som ska utredas vid förundersökning kan allmänt taget anses vara heltäckande och välutformad. Av 1 punkten framgår dock inte det centrala ändamålet med det material som sammanställs vid förundersökningen, dvs. bestämmande av påföljd med anledning av ett brott. I punkten nämns på sätt och vis beslut om åtal vilket hänför sig till bestämmande av påföljd, men åklagaren kan i sitt åtal kräva endast straff och framföra sin åsikt om straffarten och straffets omfattning. Åklagaren kan utöver straff yrka på andra påföljder, såsom att förverkandepåföljd ska påföras enligt 10 kap. 9 § i strafflagen eller att en farlig återfallsförbrytare ska avtjäna hela strafftiden i fängelse enligt 2 c kap. 11 § 1 mom. i strafflagen. Domstolen kan dock på tjänstens vägnar utan yrkande av åklagaren påföra flera brottsbaserade påföljder, t.ex. körförbud, även om åklagarna i regel framställer yrkanden som också gäller påföljder av det slaget.

Behovet av att utreda saken för bestämmande av påföljder anknyter till att det för bestämmande av vissa påföljder inte är nog att personen har gjort sig skyldig till ett visst brott. Genom bestämmelser i lag anges t.ex. sådana ytterligare förutsättningar för utdömande av vissa förverkandepåföljder som måste utredas vid förundersökning. Av den nya paragraf som motsvarar 5 § i förundersökningslagen bör därför framgå att vid förundersökning ska utredas de omständigheter som behövs för bestämmande av påföljderna för brottet.

Utredningen av omständigheterna i anslutning till bestämmande av påföljder anknyter till att betydelsen av tillräcklig utredning av saken vid förundersökning har accentuerats i och med det skriftliga förfarande som införts vid rättegång i brottmål. I samband med 2006 års partiella revidering av bestämmelserna om behandling av brottmål i lagen om rättegång i brottmål, rättegångsbalken och vissa andra lagar ändrades även 5 § i förundersökningslagen. Enligt den nya bestämmelse som då togs in i 1 mom. 4 punkten ska vid förundersökning utredas huruvida målsäganden samtycker till skriftligt förfarande och om även den misstänkte avser att samtycka till det.

Trots att 5 § i förundersökningslagen ändrades genom den ovan nämnda bestämmelsen om samtycke framgår det inte av paragrafen att behoven i anslutning till skriftligt förfarande bör beaktas också annars vid förundersökning. Ett ärende som eventuellt lämpar sig för ett skriftligt förfarande bör vid förundersökning förberedas så att det kan avgöras vid ett sådant förfarande. Ett tillägg som uttrycker denna synpunkt kan tas in i den nya bestämmelse som motsvarar 5 § 2 mom. Till den nya bestämmelsen kan samtidigt fogas ett i jämförelse med den gällande bestämmelsen kompletterande omnämnande av att saken ska förberedas så att åtalsprövning kan ske och parternas intressen bevakas på behörigt sätt. Tillägget om åtalsprövning är i konsekvens med att det i 1 mom. 1 punkten nu också bestäms om skyldighet att vid förundersökning utreda de omständigheter som måste klarläggas för beslut om åtal. Uttrycket ”beslut om åtal” i den nämnda punkten bör samtidigt korrigeras till ”åtalsprövning”. Bevakningen av parternas intressen anknyter till att förundersökningen påverkar deras rättigheter och skyldigheter på många

sätt, och därför bör det i detta sammanhang fästas särskild vikt vid bevakningen av intressen.

Vilka som deltar i förundersökning

Förundersökningsmyndigheter

Enligt 13 § i förundersökningslagen ska förundersökning göras av polisen, om inte annat föreskrivs särskilt. Enligt paragrafen bestäms särskilt om den enhet inom polisen på vilken förundersökningen ankommer. Enligt 13 § är polisen alltså allmän förundersökningsmyndighet. Däremot nämns inte några särskilda förundersökningsmyndigheter. I gränsbevakningslagen, tullagen, militära disciplinlagen och lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten finns bestämmelser om gränsbevakningsväsendets, tullverkets och militärmyndigheternas förundersökningsbefogenheter. Dessutom trädde lagen om samarbete mellan polisen, tullen och gränsbevakningsväsendet (687/2009) i kraft vid ingången av 2010. Det har inte noterats några problem kring behörighetsfördelningen mellan polisen och de övriga förundersökningsmyndigheterna som sådan. I den nya förundersökningslagen kan för tydlighetens skull dock förutom polisen också nämnas de övriga myndigheter som gör förundersökning och de författningar som ligger till grund för deras förundersökningsbefogenheter.

I polisförvaltningslagen (110/1992) och polisförvaltningsförordningen (158/1996) finns närmare bestämmelser om den inbördes materiella arbetsfördelningen mellan polisenheterna. Det är inte nödvändigt att i enlighet med den nuvarande lagen konstatera att det föreskrivs särskilt om de behöriga undersökningsenheterna. Trots att det inte annars finns någon orsak att ändra eller komplettera bestämmelserna om polisens behöriga enheter eller att ta in bestämmelserna i förundersökningslagen, bör man i lagen betona en viss aspekt på brott som misstänks ha begåtts av en polisman (nedan *polisbrott*). Enligt inrikesministeriets anvisning SM—2005—01645/Ri—2 ska polisbrott alltid undersökas av någon annan enhet än den där den misstänkta polisen tjänstgör. I anvisningen anges ytterligare vilken enhet som är en annan enhet i vissa fall. Motsvarande anvisningar om den enhet som ansvarar för undersökning av polisbrott finns i riksåklagarens allmänna anvisning RÅ:2010:1.

Det att misstankar som gäller polisbrott ska undersökas av någon annan än den misstänktes egen polisenhet hänför sig till den allmänna klausulen om jäv för polisen (16 § 1 mom. 6 punkten i förundersökningslagen), enligt vilken en undersökningsledare eller utredare är jävig om tilltron till hans eller hennes opartiskhet av andra särskilda skäl äventyras. Ett dylikt äventyrande av tilltron bör därför betraktas som utgångspunkt i en situation där den misstänkte och den tjänsteman som har hand om undersökningen av brottet är arbetskamrater. I lagen finns för närvarande inte någon bestämmelse som reglerar denna i sig viktiga förundersökningsbehörighet. För tydlighetens skull kan den tas in i den nya förundersökningslagen, som också annars kommer att innehålla reglering som gäller undersökning av polisbrott.

Av skäl som hänför sig till följdriktighet och ändamålsenlighet bör bestämmelsen om undersökning av polisbrott vid någon annan polisenhet än den där den misstänkte tjänstgör dock begränsas på ett sätt som motsvarar arrangemangen för undersökningsledningen vid undersökning av polisbrott. Allmänna åklagaren ska inte heller i fortsättningen vara undersökningsledare i dessa fall, om det handlar om ett ärende som behandlas som ordningsbots- eller strafforderärende. Åklagarens ställning som undersökningsledare är dock förenad med liknande aspekter på opartiskhet som när undersökningen görs av någon annan polisenhet. Ordningsbotsförfarandet och strafforderförfarandet baserar sig dessutom på snabb behandling på den plats där brottet har begåtts eller åtminstone snabbt efter gärningen. Förfarandena är inte heller förenade med problem med tryggandet av målsägandens rätt, eftersom ett ordningsbotsärende i praktiken inte involverar någon målsägande och det för strafforderförfarande krävs samtycke av målsäganden. Skyldigheten att ett polisbrott ska undersökas av någon annan polisenhet än den där den misstänkte tjänstgör bör inte heller gälla när ärendet ska

behandlas som ett ordningsbots- eller strafforderärende.

Behovet att låta en annan än den vanliga polisenheten undersöka ett brott gäller inte enbart fall av polisbrott. I likhet med dem anknyter frågan också annars till den allmänna klausulen om jäv. Som exempel kan nämnas fall där andra tjänstemän än polismän vid en polisinrättning är misstänkta för ett brott, där en tidigare polisman som tjänstgjort vid inrättningen misstänks ha begått ett brott eller där en polisman är målsägande. I förundersökningslagen kan därför tas in en bestämmelse om att den polisenhet som undersöker brottet, vid behov ska bestämmas så att tilltron till förundersökningens opartiskhet inte äventyras. Ett bestämmande av detta slag kan utifrån situationen och behovet gälla från fall till fall eller vara generellt för vissa typfall.

I förundersökningslagen finns bestämmelser om allmänna åklagarens deltagande i förundersökning. Han eller hon är dock inte tjänsteman hos förundersökningsmyndigheten. Det föreslås inte heller nu att det sakläget ska ändras. Åklagarens ställning kan för tydlighetens skull konstateras i paragrafen om myndigheterna vid förundersökning t.ex. så att det anges att förutom förundersökningsmyndigheterna ska även allmänna åklagaren delta i förundersökning.

Enligt första meningen i 14 § 1 mom. i förundersökningslagen leds förundersökningen av en undersökningsledare. Vid omfattande sinsemellan relaterade förundersökningar har det uppdagats att det behövs en *allmän ledare för undersökningen*, som t.ex. kan fatta besluta om inriktningen för undersökningen och undersökningsresurserna och avgöra meningsskiljaktigheter mellan undersökningsledarna under sig. Ställningen som allmän ledare för undersökningen omfattar alltså bestämmanderätt i förhållande till undersökningsledarna. I lagen bör det finnas bestämmelser som reglerar dylika organisationsarrangemang när det gäller utredning av omfattande brott som har samband med varandra. Även riksdagens biträdande justitieombudsman har ansett det vara problematiskt att ställningen för en undersökningsledare av detta slag inte har reglerats (det s.k. Smash Asem-avgörandet 28.11.2007).

Enligt tredje meningen i 14 § 1 mom. i förundersökningslagen gäller att av särskilda skäl får en kriminalöverkonstapel eller överkonstapel vara undersökningsledare vid förundersökning som görs av polisen, och får en sådan tjänsteman som i lag särskilt givits denna rättighet vara undersökningsledare vid förundersökning som görs av någon annan myndighet. I motiveringen till bestämmelsen (RP 14/1985 rd) konstateras att t.ex. ett obetydligt brott kan vara ett sådant särskilt skäl som avses i lagrummet. Dessutom kan man i polisdistrikt där det finns många brott som ska undersökas låta de erfarnaste kriminalöverkonstaplarna och överkonstaplarna leda en del av förundersökningarna. Enligt motiveringen kommer det att bli nödvändigt att anlita överkonstaplar som undersökningsledare också inom mindre länsmansdistrikt där det inte finns andra anhållningsberättigade tjänstemän än länsmannen, t.ex. när länsmannen på grund av ting är förhindrad att bli undersökningsledare.

Uttrycket ”särskilda skäl” i 14 § 1 mom. i förundersökningslagen ger en missvisande strikt bild av de förutsättningar under vilka kriminalöverkonstaplar och överkonstaplar kan anlitas som undersökningsledare. Det framgår också av motiveringen till bestämmelsen att avsikten inte har varit att tröskeln ska vara speciellt hög. Det här är ett ändamålsenligt angreppssätt eftersom största delen av brottmålen är obetydliga rutinmässiga mål där i synnerhet erfarna kriminalöverkonstaplar och överkonstaplar utan svårighet klarar av att leda undersökningen. Dessutom gäller det att beakta aspekter på en ändamålsenlig allokering av polisens begränsade resurser och på effektiv brottsundersökning för att undersökningsledarna inte ska överhopas av oskälig mängder ärenden som de ansvarar för. Med hänsyn till dessa synpunkter kan det i lagen anges att en kriminalöverkonstapel eller överkonstapel får vara undersökningsledare av skäl som hänför sig till ärendets art eller av andra motsvarande grundade orsaker.

I den gällande förundersökningslagen finns inte några allmänna bestämmelser om utredare. Av skäl som hänför sig till en övergripande reglering kan en sådan reglering tas in i den nya lagen. Det är också annars följdrik-

tigt att lagen innehåller en paragraf om utredarens ställning och uppgifter, eftersom utredare också annars figurerar upprepade gånger i lagen.

Åklagarens ställning vid förundersökningen och förundersökningssamarbete

Åklagarens ställning generellt

Förundersökningens betydelse som en fas som påverkar allmänna åklagarens verksamhet och anknyter till förberedelserna inför straffrättsliga förfaranden synliggörs på så sätt att åklagarens ställning och möjlighet att delta i förundersökningen har beaktats i ett flertal bestämmelser i förundersökningslagen. I rättslitteraturen betonas åklagarens ansvar att se till att förundersökningen är tillbörlig. Åklagarens uppgifter har ansetts omfatta uppföljning av att förundersökningen görs lagenligt, inbegripet att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

Enligt 5 § 1 mom. 1 punkten i förundersökningslagen är ett av syftena med förundersökning att utreda omständigheter som måste klarläggas för beslut om åtal. Också bestämmelsen i 2 mom. berör allmänna åklagarens verksamhet. Enligt momentet gäller att vid förundersökningen ska saken förberedas så att bevisningen kan tas emot vid huvudförhandlingen i ett sammanhang. Det är åklagarens uppgift att vid huvudförhandlingen lägga fram bevismaterial som gäller åtalet och yrkandena i anslutning till det. Också de övriga punkterna i 5 § 1 mom. som gäller sådant som ska utredas vid förundersökning anknyter till åklagarnas uppgifter.

Vad gäller övriga bestämmelser i förundersökningslagen finns bestämmelser om begränsning av förundersökning i 4 § 3 och 4 mom. Enligt det förstnämnda momentet kan åklagaren på framställning av undersökningsledaren bestämma att förundersökning inte ska göras eller att den ska avslutas, om åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål eller något annat motsvarande lagrum skulle låta bli att väcka åtal och något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att åtal väcks. Enligt det nya 4 mom. som 2006 fogades till 4 § kan åklagaren också på framställning av undersökningsledaren bestämma att förundersökningen ska avslutas, om kostnaderna för en fortsatt undersökning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta, eller om det på basis av redan vidtagna förundersökningsåtgärder är övervägande sannolikt att åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på någon annan grund än en sådan som anges i 3 mom. För att förundersökningen ska kunna läggas ned med stöd av 4 mom. förutsätts dessutom att något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att den ska fortsätta. Förundersökningen ska dock inledas på nytt, om det finns grundad anledning till detta på grund av nya omständigheter som framkommit i ärendet.

Enligt 14 § 2 mom. i förundersökningslagen ska förundersökningen av polisbrott alltid ledas av allmänna åklagaren med undantag för ärenden som behandlas som ett ordningsbotsärende eller i strafforderförfarande. Undersökningen av polisbrott och de åklagare som är undersökningsledare i samband med dem regleras genom Riksåklagarämbetets och inrikesministeriets föreskrifter och anvisningar.

Enligt 15 § 1 mom. i förundersökningslagen ska polisen underrätta åklagaren om ett brottsärende som har kommit till polisen för undersökning, när någon kan misstänkas för brottet. Underrättelse behöver dock inte göras om saken är enkel. Enligt 2 mom. ska polisen på åklagarens begäran göra förundersökning eller ytterligare undersökningar samt iaktta de föreskrifter som åklagaren meddelar för att trygga de i 5 § angivna målen för förundersökningen. Den sistnämnda bestämmelsen ger åklagaren ganska stora möjligheter att styra förundersökningen. I 15 § 3 mom. i förundersökningslagen konstateras vidare att beslut om de i 12 § avsedda förundersökningsåtgärder som en part begär fattas medan förundersökningen pågår av undersökningsledaren med beaktande av vad som bestäms i 2 mom. Efter att saken har överförts till åklagaren beslutar åklagaren om åtgärderna.

Bestämmelserna i 15 § i förundersökningslagen fick sitt nuvarande innehåll i samband med reformen av lagstiftningen om rättegångsförfarandet i brottmål, dvs. i samband

med att lagen om rättegång i brottmål stiftades. Syftet var att säkerställa en omedelbar och koncentrerad huvudförhandling (RP 82/1995 rd). Riksdagens lagutskott konstaterade i samband med reformen (LaUB 9/1997 rd) att förundersökningen fortfarande leds av polisen men samarbetet med åklagaren ökar. Åklagaren har både rätt och skyldighet att styra förundersökningen så att en behörig åtalsprövning och koncentrerad huvudförhandling kan garanteras.

Regleringen av förundersökningssamarbetet kompletteras av 7 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. I paragrafen sägs att förundersökningsmyndigheten förutom vad som bestäms i 15 § 1 mom. i förundersökningslagen också ska underrätta åklagaren om sådana brottmål som denne särskilt bett att ska meddelas. Dessutom har åklagaren möjlighet att närvara vid förhör i enlighet med 32 § 2 mom. i förundersökningslagen och rätt att med stöd av 34 § i förundersökningslagen ställa frågor till den förhörde. Med stöd av 38 a § 3 mom. i förundersökningslagen har åklagaren rätt att närvara också vid konfrontration.

Åklagarens ställning vid förundersökning är förenad med parternas möjlighet att påverka förundersökningens förlopp via åklagaren. Med stöd av 15 § 2 mom. i förundersökningslagen kan åklagaren begära att polisen vidtar t.ex. en i 12 § avsedd förundersökningsåtgärd som polisen inte har samtyckt till på begäran av en part.

Den senaste tiden har det fästs vikt vid hur samarbetet mellan polisen och allmänna åklagaren fungerar i praktiken. I detta sammanhang kan några projekt kring ämnet nämnas. Möjligheterna att utveckla samarbetet mellan åklagaren och polisen har uppmärksammats för det första i betänkandet av kommittén för utveckling av domstolsväsendet (justitieministeriets kommittébetänkande 2003:3, s. 124 och 125). Enligt betänkandet kommer den nuvarande straffprocessen och säkerställandet av huvudförhandlingen under den att främjas av att åklagarna anförtros en del av undersökningsledarnas nuvarande uppgifter. I t.ex. omfattande och svåra mål bör åklagarna få besluta om avslutande av undersökningen, undersökningens omfattning, häktningsyrkanden och ansökan om och förande av talan i domstolen när det gäller andra tvångsmedel.

I den slutrapport som den av polisöverdirektören och riksåklagaren tillsatta arbetsgruppen för utveckling av förundersökningssamarbetet lämnade den 16 juni 2006 bedömdes möjligheterna för förundersökningssamarbete och gavs förslag till utveckling av samarbetet. Arbetsgruppens arbete fortsattes av den av polisöverdirektören och riksåklagaren tillsatta utvecklingsarbetsgrupp som granskat förfarandet för underrättelse enligt 15 § i förundersökningslagen. Arbetsgruppen överlämnade sin rapport den 14 februari 2008. Den sistnämnda arbetsgruppen föreslog att det i 1 mom. tas in en bestämmelse om allmän samarbetsskyldighet för förundersökningsmyndigheten och åklagaren och att det genom anvisningar anges närmare vilka brott som åklagaren ska underrättas om när de har kommit in för undersökning.

År 2007 meddelade Riksåklagarämbetet två anvisningar, av vilka den ena gällde begränsning av förundersökningen (RÅ:2007:2) och den andra effektiveringen av förundersökningssamarbetet och användningen av åklagarpar (RÅ:2007:5). Enligt den sistnämnda anvisningen bör den mängd av den arbetstid som åklagarna använder till förundersökningssamarbete vara tre gånger större än den tid som används i dag. Lagstiftningsändringar som rör åklagarväsendets organisation och rättegångsförfaranden gör det möjligt att utöka arbetsmängden. Också av Riksåklagarämbetets avgöranden som gäller klagomål framgår att åklagarnas insatser för att säkerställa att förundersökningen görs på behörigt sätt och att det tas fram tillräckligt med förundersökningsmaterial lämnar mycket övrigt att önska.

Uppgifter från en internationell jämförelse visar att i många stater är åklagaren undersökningsledare oftare än i Finland. Också i Finland kan det anföras grunder för att åklagaren bör vara undersökningsledare åtminstone vid undersökningen av de allvarligaste brotten. Ett sådant arrangemang kommer på sätt och vis att tvinga åklagaren och polisen att samarbeta just i sådana ärenden där samarbetet anses vara som viktigast. Dessutom kommer arrangemanget att skapa större klarhet i ledarskapsförhållandena vid undersök-

ning, vilket underlättar uppgörandet av t.ex. undersökningsplaner och tidsscheman.

Möjligheten att överföra ledningen av förundersökningen på åklagaren övervägdes första gången i samband med beredningen av förundersökningslagen och därefter på nytt i samband med beredningen av lagen om rättegång i brottmål. Något förslag om detta ingick dock inte i regeringspropositionen om någondera lagen. En orsak var utvecklingen av åklagarväsendets organisation, vilken då var öppen eller pågick. Efter de omorganiseringar som redan genomförts kan det inte längre anses att åklagarväsendets utvecklingsstadium utgör något hinder för att undersökningsledarskapet ordnas på ett nytt sätt. Någon speciellt stor betydelse kan knappast heller längre tillskrivas grunden att separationen mellan förundersökningsmyndigheterna och åklagaren garanterar en opartisk förundersökning och är bättre med tanke på rättssäkerheten, eftersom det för väckande av åtal då krävs ett likriktat beslut av två inbördes oavhängiga myndigheter. Tillbörligt samarbete binder redan nu åklagaren vid undersökningen till den grad att oavhängighetsargumentet inte längre är lika starkt som tidigare. Det är inte heller meningen att åklagaren ska vara undersökningsledare i samtliga ärenden, vilket innebär att oavhängighetsdimensionen trots allt kommer att kvarstå i de flesta ärenden.

Det kan likväl alltjämt framföras starka, i synnerhet praktiskt inriktade argument mot att åklagaren är undersökningsledare. Undersökningsledarskapet kommer att kräva klart bättre resurser av åklagarväsendet än för närvarande. Det behövs fler åklagare som dessutom måste vara kompetenta att leda undersökningar, vilket inrymmer bl.a. beslut om användning av tvångsmedel. I dagens läge förslår åklagarväsendets resurser åtminstone inte för någon speciellt betydande utökning av åklagarens roll vid förundersökning. Det nuvarande samarbetet har åtminstone inte än så länge gett åklagarna någon sådan undersökningserfarenhet med hjälp av vilken åklagarna inom en skälig tid verkligen skulle kunna ta ansvar för ledningen av undersökningen.

Utgångspunkten för bedömning av åklagarens ställning kan anses vara att förundersökningslagens bestämmelser om åklagarens behörighet ger åklagaren vidsträckta befogenheter vid förundersökning. Det kan anses förhålla sig på det viset trots att åklagaren är undersökningsledare bara i undantagsfall, dvs. vid undersökning av polisbrott. Åklagarens ställning vid förundersökning kan stärkas ytterligare trots att åklagaren inte formellt är ledare för förundersökningen. Samarbetsskyldigheterna bör dock utökas och åklagaren bör i högre grad än tidigare bindas vid avgöranden som gäller inriktningen av undersökningen och vid andra undersökningsavgöranden. På så vis får åklagarna också successivt bättre sakkunskaper om förundersökning och erfarenheter av förundersökningsavgöranden.

I samband med beredningen av denna proposition framkom inga sådana starka orsaker som åtminstone i den nuvarande situationen skulle föranleda en omprövning av åklagarens ställning i den aktuella frågan. Det bör beaktas att enligt den gällande tvångsmedelslagen har åklagaren i egenskap av anhållningsberättigad tjänsteman omfattande befogenheter när det gäller användning av tvångsmedel, vilket han eller hon också kommer att ha enligt den nya tvångsmedelslag som föreslås i denna proposition. Till denna del kommer åklagarens behörighet i praktiken alltjämt att vara jämförbar med undersökningsledarens behörighet. När internationella exempel bedöms bör det noteras att åklagarens formella status som undersökningsledare inte nödvändigtvis ännu säger någonting om hans eller hennes befogenheter vid förundersökning och åtminstone inte någonting om det praktiska agerandet vid undersökningen av brott. I rättslitteraturen har det ansetts t.ex. att i Sverige tycks åklagaren vid förundersökning trots sin ställning som undersökningsledare inte använda några sådana metoder som en finländsk åklagare inte har befogenheter att använda.

I denna proposition har man därför utgått från att i dagens läge kan möjligheterna att i behövlig grad koppla allmänna åklagaren till förundersökningen främjas tillräckligt genom explicita bestämmelser om samarbetsskyldighet, vilka dels förpliktar förundersökningsmyndigheterna att i den grad det behövs hålla åklagaren informerad om hur förunder-

sökningen framskrider, dels förpliktar åklagaren att i behövlig grad ta del i styrningen av förundersökningen. Det här kommer också att gälla användningen av tvångsmedel, eftersom den föreslagna förundersökningslagen som en allmän lag om förundersökning kommer att omfatta även användningen av tvångsmedel till den del det inte bestäms något annat i tvångsmedelslagen. Därigenom accentueras förundersökningssamarbetets betydelse vid tillämpning av samtliga bestämmelser som gäller beslutsfattandet vid förundersökning. Förundersökningssamarbetet är förenat med skyldighet för förundersökningsmyndigheterna och åklagarna att samråda om frågor som gäller hur förundersökningssamarbetet ska ordnas.

Trots att praxisen kan förenhetligas och förundersökningssamarbetet effektiviseras till en viss gräns på grundval av rapporter och anvisningar utan några lagstiftningsåtgärder, bör avseende fästas vid att bestämmelserna om förundersökningssamarbete är tydliga och heltäckande och att befogenheterna utövas när situationen kräver det. Det kan anses att det råder ett oklart förhållande mellan förundersökningslagens 15 § 2 mom. och 15 § 3 mom. Med anledning av sammanhanget och sakens relevans bör dessutom det meddelande till åklagaren som gäller enligt 7 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel och hänför sig till förundersökningssamarbetet regleras genom lag.

Åklagarens ställning vid undersökning av polisbrott

Bestämmelsen i 14 § 2 mom. i förundersökningslagen gäller åklagarens ställning som förundersökningsledare vid undersökning av polisbrott. Trots den lagändring som gjordes redan 1997 uppdagas det utifrån de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis då och då fall där en polisman vid undersökning av polisbrott träffar avgöranden som ankommer på undersökningsledare, dvs. i det här fallet allmänna åklagaren. Avgörandena medför i allmänhet att saken inte överförs till åklagaren på det sätt som förutsätts i lagen. Det är alltså fortfarande befogat att fästa vikt vid frågan i samband med anvisningar och utbildning för polisen. Det gäller dock samtidigt att dessutom beakta de ändringar av lagstiftningen som denna proposition eventuellt föranleder.

Europadomstolens avgörandepraxis är riklig när det gäller undersökning av polisbrott. Enligt slutledningarna utifrån avgörandepraxisen bör undersökningen vara effektiv, snabb, tillbörlig och oavhängig. Exempelvis enligt avgörandet i målet *Gharibashvili mot Georgien 29.7.2008* är det i fall av detta slag i allmänhet nödvändigt att personer som är oavhängiga av de inblandade ansvarar för och genomför undersökningen. Här avses förutom avsaknad av ett hierarkiskt eller institutionellt samband också rent praktisk oavhängighet.

Undersökningen av polisbrott anknyter till frågan om huruvida polisen har rätt att genomföra förundersökningsåtgärder eller börja använda tvångsmedel innan allmänna åklagaren på basis av den underrättelse om polisbrott som han eller hon erhållit har beslutat att förundersökning ska inledas. Riksdagens biträdande justitieombudsman har behandlat frågan i ett av sina avgöranden (18.4.2007, dnr 1565/4/06). Enligt biträdande justitieombudsmannen kan 14 § 2 mom. i förundersökningslagen tolkas på två motsatta sätt. Biträdande justitieombudsmannen ansåg det vara motiverat att lagstiftningen ses över för att det ska säkerställas att det i alla situationer är möjligt att vidta brådskande förundersökningsåtgärder utan risk för att brottsutredningen äventyras. Biträdande justitieombudsmannen delgav justitieministeriet och inrikesministeriet denna uppfattning för att beaktas när lagstiftningen vidareutvecklas. Behovet av att precisera lagstiftningen enligt biträdande justitieombudsmannens framställning kan som sådant anses vara uppenbart. Aspekten hänför sig dock även till andra brott än polisbrott, och därför gäller det att på ett allmänt plan reglera möjligheten att vidta brådskande förundersökningsåtgärder före undersökningsledarens beslut om att förundersökning ska inledas. Det här rör också andra behövliga åtgärder för utredning av brott än brådskande förundersökningsåtgärder.

Enligt 14 § 2 mom. i förundersökningslagen har allmänna åklagaren som undersökningsledare hand om alla brott som en polis-

man misstänks ha begått med undantag för ärenden som behandlas som ett ordningsbotsärende eller i strafforderförfarande, oavsett om det misstänkta brottet har begåtts i samband med tjänsteuppdrag eller under polismannens fritid. När lagstiftningen om åklagare ändrades föreslog man att åklagarens behörighet som undersökningsledare skulle gälla bara brott som en polisman misstänks ha begått under tjänsteutövning (RP 131/1996 rd). Bestämmelsen i 14 § 2 mom. i förundersökningslagen fick sin nuvarande form med anledning av riksdagens lagutskotts betänkande (LaUB 20/1996 rd). Utskottet ansåg att utgångspunkten bör vara att förundersökningen av alla brott som misstänks ha begåtts av polismän ska ledas av någon utanför polisen. Enligt utskottet kan också brott som en polisman begått som privatperson vara av sådan karaktär att det måste fästas särskild vikt vid att förundersökningen är opartisk.

Biträdande justitiekansler Jaakko Jonkka har utrett polisens ledningssystem och interna laglighetsövervakning (”Poliisin johtamisjärjestelmä ja sisäinen laillisuusvalvonta”, inrikesministeriets publikation 48/2004). Enligt utredningen ger det stora antalet polisbrott fog för överväganden av om det är nödvändigt att också sådana misstankar om brott som polisen misstänks ha begått men som inte har några kontaktpunkter med tjänsteuppdrag ska undersökas som polisbrott. Denna observation liksom också biträdande justitiekanslerns övriga observationer har också behandlats av den arbetsgrupp som chefen för åtalsenheten vid riksåklagarämbetet tillsatte för att utvärdera arrangemangen för undersökning av polisbrott. Arbetsgruppen överlämnade sitt betänkande den 15 juni 2005.

Biträdande justitiekanslerns synpunkt kan kompletteras med ett omnämnande av att polisbrott undersöks och kommer också enligt denna proposition att undersökas av en annan polisenhet än den där den misstänkta polismannen tjänstgör, vilket bidrar till att stärka en opartisk undersökning. Det här utesluter inte att det i ett enskilt fall, t.ex. på grund av brottets allvarlighet eller art, kan vara befogat att allmänna åklagaren är undersökningsledare trots att det misstänkta brottet inte har begåtts i samband med tjänsteuppdrag. Åklagaren bör alltså ha möjlighet att själv vara undersökningsledare i dessa fall, vilket förutsätter att åklagaren alltjämt informeras om alla brott som en polisman misstänks ha begått.

I samband med undersökning av polisbrott används ett system med två undersökningsledare i sådana fall där också någon annan än en polisman är misstänkt för ett brott. Då är både allmänna åklagaren och en polisman undersökningsledare. Enligt biträdande justitiekanslerns utredning bör möjligheterna att avveckla systemet med två undersökningsledare övervägas. Enligt biträdande justitiekanslern är systemet med två undersökningsledare oredigt och kan i vissa fall bidra till att utomstående kan ifrågasätta undersökningens opartiskhet. Utöver denna ståndpunkt av biträdande justitiekanslern bör avseende fästas vid att koncentreringen av undersökningsledningen till en enda person, dvs. i det här fallet åklagaren, kan göra brottsundersökningen effektivare. De praktiska situationerna kan däremot tala för att man inte bör nöja sig med schematiska lagstiftningslösningar utan ge åklagaren prövningsrätt i de fall där han eller hon har underrättats om ett brottmål där också någon annan än en polisman är misstänkt.

Arbetsgruppen för utveckling av förundersökningssamarbetet föreslog att det ska anges att den allmänna åklagare som leder undersökningen av polisbrott ska vara förundersökningsmyndighet. Avsaknaden av den ställningen medför nu att åklagaren inte i slutet av förundersökningen kan påföra ordningsbot eller ge en anmärkning. Åklagarens befogenheter att påföra ordningsbot har nyligen behandlats i samband med reformen av lagstiftningen om strafforder och ordningsbot, och därför diskuteras inte den frågan i detta sammanhang.

I fråga om anmärkning gäller enligt 43 § 3 mom. i förundersökningslagen att förundersökningsmyndigheten i vissa fall kan ge den som gjort sig skyldig till brottet en muntlig eller skriftlig anmärkning, om förundersökningen avslutas utan att saken överlämnas till åklagaren för prövning. Allmänna åklagaren har alltså inte denna rätt. Det finns inte någon motiverad anledning till denna diffe-

rentiering i de fall där åklagaren är undersökningsledare. För att åklagaren ska upptas bland de tjänstemän som är berättigade att ge anmärkningar förutsätts det dock inte att åklagaren blir en uttrycklig förundersökningsmyndighet. Det kan inte heller skönjas några andra behov av att bestämma att åklagaren ska vara förundersökningsmyndighet i de fall där åklagaren är undersökningsledare för polisbrott. I den gällande förundersökningslagen har bestämmelserna om förundersökningsmyndigheter snarare på många punkter och på motiverade grunder skrivits så att de i praktiken inte kan tillämpas på åklagaren. Detsamma gäller också för bestämmelserna i den föreslagna lagen.

Polisbrott är förenade med frågan om utredning av *dödsfall i polishäkte* och allmänna åklagarens ställning vid utredningen. Med dödsfall i polishäkte kan i vid bemärkelse avses att en person avlider medan han eller hon på grund av t.ex. berusningstillstånd hålls i polisens förvaringslokaler. Förfarandet för behandling av berusade baserar sig på den lag som gäller detta (461/1973). Vid utredning av dödsfall i polishäkte handlar det i princip om utredning enligt lagen om utredande av dödsorsak (459/1973). Enligt 7 § i den sistnämnda lagen ska polisen verkställa undersökning för utredande av dödsorsak. Det handlar då om polisundersökning enligt 4 § i polislagen. I största delen av dödsfallen i polishäkte finns det inte någon orsak att misstänka brott, och därför förs saken inte till förundersökning.

I vissa sammanhang har det ansetts att möjligheten att åklagaren är undersökningsledare vid utredning av dödsfall i polishäkte åtminstone bör övervägas. Detta har t.ex. i en utredningspersonens utredning motiverats med att det bör säkerställas att förfarandet är trovärdigt. Riksdagens biträdande justitieombudsman beslöt på eget initiativ undersöka utredningen av dödsfall i polishäkte och kom fram till (riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2003, s. 111) att samma motiveringar som anförs för att låta åklagare leda undersökningen av polisbrott kan anföras för att alltid låta en myndighet som står utanför polisorganisationen leda undersökningen av dödsfall i polishäkte. Av biträdande justitieombudsmannens granskning beträffande år 2000 framgick att det fanns stora skillnader i nivån på undersökningarna av dödsfall i polishäkte. Enligt biträdande justitieombudsmannens slutsatser var dock undersökningen åtminstone inte då i något fall så bristfällig att den föranledde fortsatta åtgärder.

Vid undersökning av dödsfall i polishäkte är det viktigt att undersökningen redan för upprätthållande av undersökningens yttre trovärdighet alltid sköts av någon annan undersökningsenhet, vilket enligt biträdande justitieombudsmannen inte alltid sker. Eftersom det i många fall inte misstänks något brott vid dödsfall i polishäkte, kan det inte anses vara nödvändigt att allmänna åklagaren automatiskt har ställning som undersökningsledare. Om det misstänks att ett brott har begåtts av en polisman blir åklagaren därigenom undersökningsledare. För att stärka trovärdigheten för undersökningen av dödsfall i polishäkte kan man dock gå in för ett arrangemang där en åklagare alltid ska underrättas om dödsfall i polishäkte. Enligt andra bestämmelser i förundersökningslagen kommer åklagaren alltjämt att ha behörighet att bestämma att förundersökning ska göras. Den specialreglering som behövs för detta kan tas in exempelvis bland bestämmelserna om undersökning av dödsorsak.

Parterna vid förundersökning

I förundersökningslagen anges inte vilka som är parter vid förundersökning trots att parter nämns i ett flertal bestämmelser i lagen och trots att det i 5 § 1 mom. 1 punkten sägs att bl.a. parterna ska utredas vid förundersökning. Inte heller i förundersökningslagens beredningsarbete har kretsen för parterna avgränsats.

Enligt förundersökningslagen och andra lagar som gäller förundersökning är ställningen som part förenad med många slags rättigheter och skyldigheter vid förundersökningen. Förundersökning som grund för rättegång i brottmål kan också annars påverka olika personers rättsliga ställning. Det här kan gälla även andra än målsäganden och den misstänkte, vilka utan tvekan kan betraktas som parter vid förundersökning. Exempelvis förverkandepåföljder kan enligt 10 kap. i strafflagen tilldömas någon annan än den

misstänkte. Enligt 11 § 1 mom. i det nämnda kapitlet gäller att när ansvaret beträffande en förverkandepåföljd i fråga om en person som inte är misstänkt eller åtalad för brott utreds vid en förundersökning eller rättegång, ska vad som bestäms om den som är misstänkt för brott eller om svaranden i ett brottmål iakttas i tillämpliga delar. Vid en straffprocess kan också i enlighet med 9 kap. i strafflagen yrkas på att en juridisk person ska tilldömas samfundsbot. Enligt skadeståndslagen kan arbetsgivaren åläggas att betala ersättning för skada som dennes arbetstagare i sitt arbete orsakar målsäganden genom ett brott. Som exempel kan ytterligare nämnas ett försäkringsbolag som utifrån försäkring betalar målsäganden ersättning för brottsbaserad skada och som på grundval av betalningen av ersättningen får regressrätt gentemot gärningsmannen.

Utifrån det som anförts ovan behövs det en lagstadgad definition av parterna, behövliga preciseringar i motiveringen medräknade, trots att definitionen i enskilda fall kan medföra problem för gränsdragningen. Det måste dock finnas något slag av i lag angivna riktlinjer för bedömning av om en person ska behandlas som part vid förundersökning. Det innebär att en kompletterande del av typen allmän klausul bör tas in i den paragraf i förundersökningslagen som gäller parterna. Exempelvis enligt 11 § i förvaltningslagen (434/2003) är den vars rätt, fördel eller skyldighet ärendet gäller part i ett förvaltningsärende. Utöver vittnen och dem som hörs som sakkunniga ska även de personer som ska höras falla utanför definitionen av part. Med de sistnämnda avses personer vilkas ställning vid förundersökningen ännu inte är klar när de hörs.

En part kan ha en laglig företrädare. Exempelvis för en minderårig målsägande eller misstänkt kan en vårdnadshavare, intressebevakare eller en annan laglig företrädare vara laglig företrädare. I 33 § i förundersökningslagen finns bestämmelser om en företrädares medverkan vid förhör. Juridiska personer företräds i regel av en laglig företrädare (t.ex. verkställande direktören för ett aktiebolag) som bestäms enligt speciallagstiftningen om den juridiska personen.

I 25 § i förundersökningslagen anges ett slags likställdhet för målsäganden och hans eller hennes lagliga företrädare. Enligt paragrafen ska målsäganden och hans eller hennes lagliga företrädare eller ombud hålla sig till sanningen när de redogör för den sak som utreds och svarar på de frågor som ställs. I 44 a § sägs i sin tur att vad som föreskrivs om den misstänkte och om förhör av honom eller henne tillämpas, då en juridisk persons straffansvar utreds, även på den som hör till den juridiska personens lagstadgade organ eller som annars hör till dess ledning och på förhör av honom eller henne i ett ärende där det kan yrkas att den juridiska personen ska dömas till samfundsbot.

Bortsett från 25 och 44 a § i förundersökningslagen har en parts lagliga företrädares ställning vid förundersökning inte reglerats i lagstiftningen. Det har därför fattats beslut om att explicit reglera likställdheten i frågor som hänför sig till de nämnda paragraferna. Med tanke på begreppet part vid rättegång är det följdriktigt att bestämmelserna om parterna i den föreslagna lagen iakttas i tillämpliga delar när det gäller lagliga företrädare och att företrädarna inte betraktas som egentliga parter. Det har inte uppdagats något särskilt behov av att direkt reglera de lagliga företrädarnas ställning närmare i förundersökningslagen. För tydlighetens skull kan det dock utfärdas bestämmelser om detta. I vissa fall kommer det inte att bli aktuellt att tillämpa bestämmelserna om parter. Undantagsfallen behöver dock inte anges, utan gränsdragningen kan göras i motiveringen till paragrafen. Regleringen kommer att medföra att det i den nya förundersökningslagen inte behöver tas in någon sådan reglering om lagliga företrädare som motsvarar 44 a § i den gällande förundersökningslagen. I den nya bestämmelse som motsvarar 25 § är det däremot för tydlighetens skull befogat att alltjämt explicit ange att den lämpar sig även för målsägandens lagliga företrädare, eftersom förfaranden i strid med skyldigheten att hålla sig till sanningen enligt bestämmelsen är förenade med straffrättsligt ansvar.

Frågan om parter är förenad med möjligheterna för deras biträden och stödpersoner att medverka i förundersökningen. Av skäl som hänför sig till övergripande och informativ

reglering kan även denna medverkan konstateras explicit i den nya lagen.

Jäv för förundersökningstjänstemän

Enligt 16 § 1 mom. i förundersökningslagen är en undersökningsledare eller utredare jävig 1) om han eller hon eller en nära släkting till honom eller henne är part, 2) om ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom eller henne eller en nära släkting till honom eller henne, 3) om han eller hon eller en nära släkting till honom eller henne är biträde eller ombud för en part eller för den för vilken ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada, 4) om han eller hon står i anställningsförhållande eller i sådant uppdragsförhållande som har samband med det föreliggande ärendet till en part eller till den för vilken ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada, 5) om han eller hon hör till styrelsen, förvaltningsrådet eller därmed jämförbart organ i ett samfund, en stiftelse eller en offentligrättslig anstalt som är part eller för vilken ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada, eller om 6) tilltron till hans eller hennes opartiskhet av andra särskilda skäl äventyras. I 2 mom. anges vad som avses med nära släkting. Enligt 3 mom. får undersökningsledaren eller utredaren även om han eller hon är jävig vidta åtgärder som inte kan uppskjutas utan att utredningen av brottet äventyras.

Bestämmelserna i 16 § 1 och 2 mom. i förundersökningslagen baserar sig på jävsbestämmelserna i 10 § i lagen om förvaltningsförfarande (598/1982) som var i kraft när förundersökningslagen stiftades. Lagen om förvaltningsförfarande upphävdes genom förvaltningslagen, som trädde i kraft den 1 januari 2004. Enligt 27 § 1 mom. i förvaltningslagen får en tjänsteman inte delta i behandlingen av ett ärende eller vara närvarande vid behandlingen, om tjänstemannen är jävig. I 28 § 1 mom. bestäms om jävsgrunder för en tjänsteman. Enligt 1 mom. är en tjänsteman jävig 1) om tjänstemannen eller en närstående till honom eller henne är part, 2) om tjänstemannen eller en närstående till honom eller henne biträder eller företräder en part eller den för vilken avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada, 3) om avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för tjänstemannen eller för en i 2 mom. 1 punkten avsedd närstående till honom eller henne, 4) om tjänstemannen står i anställningsförhållande eller i sådant uppdragsförhållande som har samband med det föreliggande ärendet till en part eller till någon för vilken avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada, 5) om tjänstemannen eller en i 2 mom. 1 punkten avsedd närstående till honom eller henne är medlem av styrelsen, förvaltningsrådet eller något därmed jämförbart organ eller är verkställande direktör eller innehar motsvarande ställning i en sådan sammanslutning eller stiftelse eller sådant statligt affärsverk eller sådan statlig inrättning som är part eller för vilken avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada, 6) om tjänstemannen eller en i 2 mom. 1 punkten avsedd närstående till honom eller henne hör till direktionen för eller något annat därmed jämförbart organ i ett ämbetsverk eller en inrättning och det är fråga om ett ärende som sammanhänger med styrningen eller övervakningen av ämbetsverket eller inrättningen, eller 7) om tilltron till tjänstemannens opartiskhet av något annat särskilt skäl äventyras.

I 28 § 2 mom. i förvaltningslagen anges vilka som avses med närstående enligt 1 mom. Med närstående avses 1) tjänstemannens make eller maka samt barn, barnbarn, syskon, föräldrar, far- och morföräldrar samt också den som på något annat sätt står tjänstemannen särskilt nära liksom även dessa personers makar, 2) tjänstemannens föräldrars syskon samt deras makar, tjänstemannens syskonbarn och tidigare make eller maka till tjänstemannen, samt 3) tjänstemannens makes eller makas barn, barnbarn, syskon, föräldrar och far- och morföräldrar samt också dessa personers makar och tjänstemannens makes eller makas syskonbarn. Enligt 3 mom. anses också motsvarande halvsläkting som närstående. Med makar avses äkta makar, personer som lever under äktenskapsliknande förhållanden och personer som lever i registrerat partnerskap.

Enligt 29 § i förvaltningslagen ska en fråga som gäller jäv för en tjänsteman avgöras utan

dröjsmål. Med undantag för kollegiala organ avgör en tjänsteman själv om han eller hon är jävig. I ett beslut som gäller jäv får rättelse inte sökas särskilt och beslutet får inte heller överklagas särskilt genom besvär. Enligt 30 § ska en ojävig tjänsteman utan dröjsmål förordnas i en jävig tjänstemans ställe. Tjänstemannen får dock avgöra ett brådskande ärende, om jävet inte kan inverka på avgörandet.

I samband med beredningen av förvaltningslagen (RP 72/2002 rd) beaktades i fråga om jävsbestämmelserna den reform av jävsbestämmelserna i lagen om förvaltningsförfarande som hade genomförts genom en lagändring som trädde i kraft vid ingången av 1998. Vid beredningen av reformen satte man sig i detalj in i problemen med jävsbestämmelserna, och behovet av reglerade jävsnormer dryftades tämligen ingående. Därför ingrep man nästan inte alls i dem när förvaltningslagen stiftades. När kretsen av närstående fastställdes beaktades dock de bestämmelser om domarjäv i 13 kap. i rättegångsbalken som hade trätt i kraft den 1 september 2001. I beredningen beaktades också personer som lever i ett registrerat partnerskap. Som en ny lagparagraf intogs 29 §, som gäller avgörande av jävsfrågor.

Redan genom 1 § 2 mom. i lagen om förvaltningsförfarande hade förundersökning ställts utanför lagens tillämpningsområde. Enligt motiveringen till bestämmelsen handlade det om en förtydligande avgränsning (RP 88/1981 rd). En motsvarande avgränsning finns i 4 § 1 mom. i förvaltningslagen. I detaljmotiveringen till lagrummet åberopas definitionen av förundersökning och att det i förundersökningslagen bestäms ingående om det förfarande som ska iakttas vid förundersökning.

När frågan om jäv för förundersökningsmyndigheten bedöms bör det också tas hänsyn till artikel 6 stycke 1 i människorättskonventionen och det begrepp ”rättvis rättegång” som finns där. Innehållet i begreppet har tolkats i ett förhållandevis brett perspektiv. Utifrån Europadomstolens praxis har begreppet ansetts omspänna även t.ex. ojävighet för förundersökningstjänstemän. Aspekter relaterade till människorättskonventionen har beaktats i de högsta laglighetsövervakarnas nyare avgöranden som gällt jäv för förundersökningstjänstemän. Avgörandena har ofta handlat om hur den allmänna klausulen ”om tilltron till hans opartiskhet av andra särskilda skäl äventyras” i 16 § 1 mom. 6 punkten i förundersökningslagen ska tolkas.

Trots att förundersökning inte kan betraktas som administrativ verksamhet, innebär detta inte att de jävsbestämmelser som gäller förvaltningsförfarande inte i fortsättningen skulle vara till övervägande del användbara också när jäv för förundersökningstjänstemän fastställs. Vid tolkningen av den allmänna klausulen bland jävsgrunderna kan hänsyn tas till aspekter på hur förundersökningstjänstemannens verksamhet ter sig utåt sett. För tydlighetens skull föreslås att jävsbestämmelserna för förundersökningstjänstemän alltjämt ska tas in som heltäckande. Angelägenheten bör inte regleras enbart genom hänvisning till jävsbestämmelserna i förvaltningslagen. Dessutom förhåller det sig så att de sistnämnda bestämmelserna inte är direkt tillämpliga för förundersökningens behov trots att några av dem kan och bör tas in i den nya förundersökningslagen som kompletterande reglering i jämförelse med den nuvarande lagen, i första hand när det gäller förfarandet för konstaterande av jäv.

I förundersökningslagen finns inte några bestämmelser om jäv för andra förundersökningstjänstemän än för undersökningsledaren och utredarna. Andra förundersökningstjänstemän kan dock delta i förundersökningen och vidta förundersökningsåtgärder t.ex. genom att registrera anmälan om brott eller genom att delta i husrannsakan. I dagens läge berörs inte dessa personer av förundersökningslagens jävsbestämmelser eller av förvaltningslagens jävsbestämmelser på grund av den avgränsning av tillämpningsområdet som anges i den sistnämnda lagen. Biträdande justitiekanslern har i ett av sina jävsavgöranden till justitieministeriet och inrikesministeriet för prövning överfört frågan om det finns anledning att se över lagstiftningen till denna del. Det kan anses att det brister i lagstiftningen till denna del, vilket kan avhjälpas i detta sammanhang.

Enligt bestämmelserna om avgörande av jävsfrågor i förvaltningslagen ska tjänstemän, med undantag för kollegiala organ, själva avgöra om de är jäviga. Det här kan betraktas

som utgångspunkt också vid förundersökning. Det kan dock förekomma situationer där det är befogat att förundersökningstjänstemannens chef avgör frågan. Som exempel kan nämnas situationer där en tjänsteman trots uppenbar anledning inte fäster vikt vid frågan eller där han eller hon når ett avgörande som avviker från en parts ståndpunkt. Förundersökningstjänstemannens chef ska därför vid behov avgöra frågan om jäv för tjänstemannen, vilket bör konstateras i den nya lagen.

När det gäller avgörande av jävsfrågor bör särskild vikt fästas vid fall där allmänna åklagaren är undersökningsledare. Åklagaren är inte förundersökningstjänstemannens chef. Det kan bli problematiskt t.ex. när en utredares chef med obetydlig insikt i den aktuella förundersökningen fattar beslut som jäv för sin underordnade utan att ha hört åklagaren. Om åklagaren är undersökningsledare, ska han eller hon åtminstone höras i frågan om jäv för utredaren. För att åklagaren i sista hand ska ha beslutanderätt när det gäller denna väsentliga omständighet för utförande av undersökning bör åklagaren också ha rätt att i samband med hörandet åta sig att avgöra jävsfrågan.

Så som redan konstaterats ovan gäller enligt 28 § 1 mom. 3 punkten i förvaltningslagen att en tjänsteman blir jävig, om avgörandet av ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för tjänstemannen eller för en i 2 mom. 1 punkten avsedd närstående till honom eller henne. När kretsen av närstående enligt den sistnämnda punkten ställs i relation till jävsgrunden förefaller den rätt liten. Tillämpningsområdet omfattar inte t.ex. det barn till förundersökningstjänstemannens make eller maka som bor tillsammans med förundersökningstjänstemannen. Trots att den allmänna klausulen bland jävsgrunderna kan tillämpas i vissa fall eller en person kan anses stå tjänstemannen särskilt nära på något annat sätt, är det tydligare att ange att den jävsgrund som gäller synnerlig nytta eller skada omfattar alla personer som fastställts som närstående i paragrafen om jävsgrunder.

I jämförelse med förvaltningslagens jävsbestämmelser bör förundersökningslagens bestämmelser uppenbarligen preciseras. En motsvarande precisering finns också i 13 kap. 6 § 2 mom. i rättegångsbalken. Det nämnda momentet gäller domarjäv. Bestämmelsen i 16 § 1 mom. 4 punkten i förundersökningslagen orsakar nämligen oklarhet i fråga om jäv för förundersökningstjänstemannen. En motsvarande bestämmelse föreslås i 2 kap. 8 § 1 mom. 4 punkten i den nya lagen. Enligt bestämmelsen uppkommer jäv av att undersökningsledaren eller utredaren står i anställningsförhållande eller i sådant uppdragsförhållande som har samband med det föreliggande ärendet till en part eller till den för vilken ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada. Ordalydelsen i punkten leder till uppfattningen att en polisman på grund av sitt anställningsförhållande är jävig när staten är part i ett brottmål. Den tolkningen kan inte anses vara rationell, eftersom alla polismän då blir jäviga när det gäller att undersöka brott av detta slag. I egenskap av arbetsgivare kan staten inte heller annars jämföras med andra arbetsgivare så att ett anställningsförhållande av detta slag automatiskt medför jäv. Statens arbetsgivarställning ger inte upphov till någon sådan lojalitet gentemot staten att det skulle vara motiverat att befara att den påverkar polismännens opartiskhet. Det är en annan sak att när det handlar om ett anställningsförhållande av detta slag kan också någon annan jävsgrund lämpa sig för fallet, i första hand grunden enligt den allmänna klausulen. I den föreslagna paragrafen om jäv för förundersökningstjänstemän kan därför i likhet med den ovan nämnda bestämmelsen i rättegångsbalken konstateras att med stöd av 1 mom. 4 punkten uppkommer inte jäv enbart därför att staten är part.

Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras

Registrering och överföring av anmälan om brott

I 1 och 2 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel finns bestämmelser om registrering av anmälan om brott och överföring av anmälan. Då en målsägande eller någon annan anmäler ett brott eller en händelse som han eller hon anser vara ett brott till polisen eller till någon annan förun-

dersökningsmyndighet, ska anmälan enligt 1 § 1 mom. registreras utan dröjsmål. Enligt 2 mom. gäller att om anmälan är bristfällig ska den som gjort anmälan uppmanas att komplettera den. I 2 § 1 mom. sägs att om anmälan om brott har gjorts hos en förundersökningsmyndighet till vars uppgifter förundersökning i ärendet inte hör, ska myndigheten dock registrera anmälan och sända den samt annat material som uppkommit i ärendet till den förundersökningsmyndighet på vilken ärendet ankommer.

Registrering och överföring av anmälan om brott handlar om sådant som hänför sig till grunderna för individens rättigheter och skyldigheter och som åtminstone till centrala delar bör regleras i lag. I samband med att bestämmelserna tas in i lagen bör de också ändras och kompletteras till vissa delar. Till denna del kan det konstateras att oklara eller bristfälliga anmälningar inte alltid bör föranleda en uppmaning att precisera eller komplettera, eftersom förundersökningsmyndigheten också har prövningsrätt i fråga om skyldigheten att ta emot anmälan, om än mycket begränsad sådan. Den som gjort anmälan ska därför bara vid behov uppmanas vidta de nämnda åtgärderna.

I förordningen om förundersökning och tvångsmedel finns inte några bestämmelser om registreringsskyldighet i fall där den gärning som misstänks vara ett brott delges förundersökningsmyndigheten på något annat sätt än genom en uttrycklig anmälan. I praktiken registreras också gärningar som delgetts på något annat sätt, men för tydlighetens skull bör registreringsskyldigheten uttryckligen konstateras i lagen. Skyldigheten bör inte i som obehövlig gälla fall där polisen avstår från att vidta åtgärder.

Av skäl som hänför sig till ändamålsenligheten med registrering av brott bör bestämmelsen om överföring ändras så att anmälan inte ska registreras tidigare än av den förundersökningsmyndighet som undersöker det misstänkta brottet. Ändringsbehovet hänför sig särskilt till fall där ett brottsärende överförs mellan myndigheter inom olika förvaltningsområden. För att behandlingen av ärendet inte ska bromsas upp på grund av ändringen måste materialet överföras genast och anmälan om brott registreras utan dröjsmål. För verifiering av de olika behandlingsfaserna bör den myndighet som ursprungligen tagit emot anmälan registrera ärendet som mottaget och att det har förts vidare.

Inledande av förundersökning

Enligt 2 § i förundersökningslagen ska polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet göra förundersökning när det på grund av anmälan till den eller annars finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts.

Bestämmelsen i 2 § i förundersökningslagen har en stark anknytning till vissa bestämmelser om förutsättningarna för att förundersökning ska göras och utebli. I 3 § finns bestämmelser om förutsättningarna för förundersökning vid målsägandebrott. Förutsättningarna gäller målsägandens framläggande av straffyrkande och målsägandens vetskap om det misstänkta brottet. Det har inte framkommit några behov av att ändra lagstiftningen när det gäller den sistnämnda paragrafen.

Också 4 § i förundersökningslagen berör förutsättningarna för att förundersökning ska göras. Enligt 4 § 1 mom. behöver förundersökning inte göras med anledning av ett brott som inte kan förutses medföra strängare straff än böter och som i sin helhet ska anses vara uppenbart obetydligt, om målsäganden inte har några anspråk i saken. I 2 mom. sägs att om en myndighet i enlighet med vad som bestäms i någon annan lag avstår från åtgärder för att ställa den skyldige under åtal för brott, görs förundersökning endast av särskilda skäl. I 3 och 4 mom. finns i sin tur bestämmelser som redan behandlats och som gäller begränsning av förundersökningen enligt allmänna åklagarens beslut.

I 14 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel finns bestämmelser om förhör när en person under 15 år är misstänkt för en brottslig gärning och om undersökning med anledning av gärningen. Den misstänkte får förhöras med anledning av gärningen. Med anledning av gärningen får undersökning också företas för att utreda om någon som har fyllt 15 år har varit delaktig i brottet eller för att återfå egendom som har gått förlorad genom gärningen eller om undersökningsledaren anser att det finns särskilda skäl

därtill eller om socialnämnden begär det. För en sådan undersökning gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om förundersökning i brottmål.

I 2 § 2 mom. i förordningen om förundersökning och tvångsmedel sägs att när en målsägande till polisen eller till någon annan förundersökningsmyndighet anmäler ett brott som har begåtts inom en annan medlemsstat i Europeiska unionen ska målsägandens anmälan och yrkanden sändas till den behöriga myndigheten i den medlemsstat inom vars område brottet har begåtts, om det är fråga om ett allvarligt brott eller om målsäganden inte har kunnat göra anmälan i den stat där gärningen begicks.

Frågan om att göra och framför allt om att inleda förundersökning anknyter till under vilka förutsättningar en person kan behandlas som misstänkt. Frågan har tagits upp i riksdagens justitieombudsmans avgörande (3.2.2005, dnr 1585/4/03) i ett fall som gällde lagligheten hos skyddspolisens förfarande vid undersökning av ett brottmål. I avgörandet åberopade justitieombudsmannen att det aldrig fanns något starkt stöd för misstanken om att klaganden gjort sig skyldig till brott och att lagen inte förutsätter starka misstankar för att en person ska kunna förhöras som misstänkt. Justitieombudsmannen framställde att statsrådet skulle överväga att i lagen ta in bestämmelser om under vilka förutsättningar en person kan behandlas som misstänkt. För närvarande anges i lagen endast under vilka förutsättningar förundersökning ska inledas, däremot inte när en person kan behandlas som misstänkt. Riksdagens biträdande justitieombudsman förenade sig i ett beslut i ett annat ärende (15.12.2006, dnr 3199/4/04) med justitieombudsmannens åsikt om att lagstiftningen om den misstänktes ställning borde preciseras. Också riksdagens grundlagsutskott har fäst avseende vid att det i förundersökningslagen inte anges vilken grad av misstanke som krävs för att en person ska behandlas som misstänkt för ett brott, t.ex. förhöras i denna ställning (GrUU 36/2002 rd). Enligt utskottet är detta en klar brist med hänsyn till verkningarna av den misstänktes ställning.

Det kan anses att vid förundersökning är ställningen som misstänkt för ett brott dubbelbottnad. När andra får reda på brottsmisstanken kan personen ställas i negativ dager. Dessutom kan den misstänkte utsättas för tvångsmedel som används vid förundersökning. Ställningen som misstänkt för brott är dock förenad med flera rättigheter, t.ex. enligt de allmänna principer som anges i förundersökningslagen. Oron för de negativa verkningarna av ogrundade brottsmisstankar kan i vilket fall som helst anses vara motiverad. Bestämmelser om förutsättningarna för att en person ska behandlas som misstänkt är dock inte nödvändigtvis det ändamålsenligaste lagstiftningsalternativet för denna aspekt. Det är mycket svårt att ta fram användbara grunder för bedömning av om en person i ett enskilt fall ska betraktas som misstänkt. Det bör dessutom tas hänsyn till de eventuella osakliga konsekvenser som fastställandet har på inriktningen av undersökningen och valet av undersökningslinjer. Bedömningen påverkas i betydande grad av faktorer från fall till fall. Ställningen som misstänkt anknyter också till allmänna frågor om inledande och utförande av förundersökning.

Det att en person blir misstänkt för brott aktualiserar frågan om undersökning av om det finns förutsättningar för att inleda förundersökning. Med stöd av 2 § i förundersökningslagen finns det en viss tröskel för att inleda förundersökning när ett misstänkt brott har anmälts till polisen eller polisen annars har fått kännedom om det. Tröskeln är givetvis mycket låg; det krävs inte visshet om eller stor sannolikhet för att ett brott har begåtts. Innan förundersökning inleds kan man t.ex. observera den misstänkta brottsliga verksamheten eller göra andra utredningar. Tillräcklig förberedande utredning av ett eventuellt brott är absolut nödvändig för att ett motiverat avgörande ska kunna träffas när det fattas beslut om att förundersökning inte ska göras. I lagen finns inte några bestämmelser om åtgärder innan förundersökning inleds, med undantag för bestämmelsen om förberedande samtal i 38 § i förundersökningslagen. På grund av sakens relevans kan detta betraktas som en brist.

I förundersökningslagen finns inte några bestämmelser om vilken förundersökningstjänsteman som ska besluta om att förundersökning görs och att den inte behöver göras

eller att den ska avslutas i de fall som avses i 2 § och 4 § 1 och 2 mom. Enligt rättslitteraturen ska förberedande undersökningsåtgärder som är nödvändiga för framgångsrik och fortsatt undersökning vidtas trots att de som ansvarar för undersökningen i ett konkret fall ännu inte har fastställts och ska undersökningsledaren besluta om att förundersökning ska göras. Organiseringen av förundersökningen har avsiktligt överlåtits för precisering i administrativ ordning. I förarbetet till förundersökningslagen (RP 14/1985 rd) uttalas att den polisman inom polisorganisationen som har behörighet som undersökningsledare beslutar om huruvida fullständig förundersökning ska inledas eller inte göras. Det här gäller inte summarisk förundersökning.

En betydande del av avgörandena om huruvida förundersökning ska göras och avslutas är dock i praktiken till den grad rutinmässiga att det bara sällan behövs ett separat beslut av undersökningsledaren. I den nya förundersökningslagen kan för tydlighetens skull bestämmas om undersökningsledarens behörighet att vid behov besluta om att förundersökning ska göras, att förundersökning inte ska göras och att förundersökningen ska läggas ned. Detsamma bör gälla utredning av omständigheter som eventuellt behövs för ett beslut om att förundersökning ska göras. Så som tidigare konstaterats i samband med behandlingen av allmänna åklagarens ställning vid undersökning av polisbrott bör det vara möjligt att vidta för utredningen behövliga förundersökningsåtgärder redan före undersökningsledarens beslut i de fall där undersökningsledarens beslut behövs.

Den av justitieministeriet tillsatta ungdomsbrottsarbetsgruppen föreslog utifrån 80 § 1 mom. i grundlagen i sitt betänkande (justitieministeriets arbetsgruppsbetänkande 2004:12, nedan *betänkande av ungdomsbrottsarbetsgruppen*) att den bestämmelse i 14 § i förordningen som gällde när någon som inte fyllt 15 år är misstänkt för en brottslig gärning, skulle tas in i förundersökningslagen utan några ändringar i sak. Enligt arbetsgruppens förslag skulle undersökning alltjämt få företas i de fyra fall som nämndes i paragrafen. Det föreslogs att tillämpningsfallen för paragrafen skulle förtydligas i detaljmotiveringen, vilket skulle ha gällt i synnerhet de särskilda skäl som avsågs i paragrafen. Ungdomsbrottsarbetsgruppens förslag har inte medfört några fortsatta åtgärder till denna del.

Ungdomsbrottsarbetsgruppens genomförbara lagstiftningsförslag i fråga om förundersökningslagen och tvångsmedelslagen kan genomföras i samband med denna proposition. Det är dock befogat att ändra förordningens paragraf om när en person som inte har fyllt 15 år är misstänkt för en brottslig gärning. Det gäller att närmare än enligt den nuvarande paragrafen beakta vad som ska utredas vid förundersökning samt omständigheter som gäller målsäganden och den som är misstänkt för en brottslig gärning, trots att alla undersökningsgrunder inte uttryckligen kan dokumenteras i lagen. Relevanta omständigheter som bör utredas är till denna del sådana som hänför sig till exempelvis tillgodoseende av målsägandens rätt att få skadestånd, utredning av förutsättningarna för förverkandepåföljder och den misstänktes intressen. Den sistnämnda omständigheten kan vid målsägandebrott t.ex. på grund av att barnskyddsåtgärder måste utredas förutsätta att undersökning företas trots att målsäganden inte framställer något straffyrkande.

Det förefaller inte heller längre vara motiverat att undersökning av en brottslig gärning som en person under 15 år misstänks ha begått inte anses vara förundersökning utan undersökning med karaktär av polisundersökning. Det är i och för sig klart att vid förundersökning av gärningar inom denna åldersgrupp kan bestämmelserna i förundersökningslagen tillämpas bara i mycket begränsad form. Den begränsade tillämpningen av bestämmelserna gäller dock i princip alla brott, och därför behöver inte avgränsningen undersökning i stället för förundersökning göras på den grunden.

I förundersökningslagen finns inte några bestämmelser om undersökning av brottmål med internationella dimensioner. I förundersökningslagen bör för tydlighetens skull bestämmas om förundersökningsmyndighetens territoriella behörighet. Utgångspunkten bör då vara att förundersökningsmyndigheten kan undersöka inte bara brott som begåtts i Finland utan också sådana brott som misstänks ha begåtts utomlands och på vilka finsk

lag är tillämplig med stöd av 1 kap. i strafflagen. Också de finska domstolarnas behörighet bestäms utifrån det nämnda kapitlet. För fall av detta slag gäller att de finska myndigheternas behörighet i allmänhet inte utesluter behörigheten för myndigheterna i den stat där brottet har begåtts, och därför bör regleringen inte vara ovillkorlig, utan i stället bunden vid skäl som hänför sig till undersökningen och aspekter på ändamålsenlighet i fråga om brottsansvaret. I lagen bör dessutom för tydlighetens skull konstateras att särskilda bestämmelser om internationellt samarbete vid utredning av brott utfärdas genom lag.

Så som redan konstaterats finns det i 2 § 2 mom. i förordningen om förundersökning och tvångsmedel en bestämmelse om att målsägandens anmälan och yrkanden ska sändas till den behöriga myndigheten i en annan medlemsstat i Europeiska unionen. På grund av sakens relevans bör den regleras i lag. I samband med att bestämmelsen tas in i lagen kan den också ändras så att den bättre motsvarar artikel 11.2 i rådets rambeslut 2002/220/RIF om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden. Momentet baserar sig på den nämnda punkt 2.

Bestämmelserna i 4 § 1 och 2 mom. i förundersökningslagen gäller enligt sin ordalydelse möjligheten att låta bli att göra förundersökning. Ordalydelsen kan leda till uppfattningen att bestämmelserna handlar enbart om att inleda förundersökning, inte om att lägga ned förundersökningen efter det att den har inletts. Intrycket understryks av att i 4 § 3 mom., som gäller begränsning av förundersökningen, nämns möjligheten att avsluta förundersökningen särskilt utöver möjligheten att göra förundersökning. Av 43 § 2 mom. 2 punkten framgår att också efter det att undersökningen inleddes kan förundersökningsmyndigheten besluta att avstå från vidare åtgärder på en grund som anges i 4 § 1 eller 2 mom. Den nämnda punkten ligger dock inte egentligen till grund för behörighet att lägga ned förundersökningen, utan i punkten konstateras de fall där förundersökningen avslutas utan att saken överlämnas till åklagaren för prövning. De nya bestämmelser som motsvarar 4 § 1 och 2 mom. kan därför för tydlighetens skull kompletteras så att det av dem explicit framgår att förundersökningsmyndigheten har behörighet att lägga ned förundersökningen efter det att den har inletts, om det finns förutsättningar enligt bestämmelserna.

I fråga om 4 § 3 och 4 mom. i förundersökningslagen, vilka gäller begränsning av förundersökningen, kan det konstateras att i likhet med det som anförts ovan bestäms det endast i det senare momentet om möjligheten att inleda förundersökningen på nytt. Bestämmelsen i 3 mom. gäller i praktiken fall där allmänna åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål ska låta bli att väcka åtal. I 11 § 1 mom. i det sistnämnda kapitlet bestäms visserligen om möjligheten att återkalla ett beslut om åtalseftergift, men bestämmelsen gäller enbart fall där det alltså har fattats ett sådant beslut. För att beslutet ska återkallas förutsätts i dessa fall att det på grund av ny utredning i ärendet framgår att beslutet har grundat sig på uppgifter som i väsentlig grad är ofullständiga eller oriktiga. Det kan finnas många slags myndighetsbehov eller partsbehov som föranleder att förundersökningen inleds på nytt. Grunderna behöver därför inte till denna del helt motsvara grunderna för återkallande av ett beslut om åtalseftergift. Till denna del kan den grund för att inleda förundersökningen på nytt som gäller enligt 4 mom. också tillämpas på de fall som avses i 3 mom. Enligt den nämnda grunden förutsätts det att det finns grundad anledning till att inleda förundersökningen på nytt på grund av nya omständigheter som framkommit i ärendet. Grunden står också i praktiken nära den grund som anges i 1 kap. 11 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål.

I den gällande lagstiftningen anges inte någon skyldighet eller rätt för polisen att anmäla ett misstänkt brott till chefen för en misstänkt tjänsteman. Anmälan till chefen för en tjänsteman som är misstänkt för ett brott kan ha betydelse för tjänstemannarättsliga åtgärder (t.ex. varning eller uppsägning eller upplösning av tjänsteförhållande). Ett brott kan t.ex. utifrån hur allvarligt det är eller på grund av sin art visa att en person är olämplig i sin tjänst. Frågan har relevans i synnerhet inom tjänsteverksamheten eftersom den verksamheten är förenad med utövande av offentlig makt. I lagen kan därför i detta

sammanhang tas in bestämmelser om anmälan. Skyldigheten att underrätta om att förundersökning inleds bör kopplas till sådana allvarliga brott som utan undantag medför fängelsestraff. Brott av detta slag är sådana där det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år. Omständigheter från fall till fall bör dock beaktas, t.ex. brottets art och den misstänktes tjänsteställning och tjänsteåligganden, och därför bör polisen ha rätt att göra anmälan också i de fall där det brott som undersöks har betydelse för fullgörandet av tjänsteåliggandena.

Hur snart förundersökning ska göras

Enligt 6 § i förundersökningslagen ska förundersökning göras utan ogrundat dröjsmål. Det handlar om en viktig princip som enligt beredningen av bestämmelsen (RP 14/1985 rd) i första hand anknyter till att ju längre tid det går från det att brottet begicks tills undersökningen inleds och slutförs, desto svårare är det att utreda brottet. Om undersökningen görs utan dröjsmål kan också straffpåföljder och andra straffrättsliga påföljder dömas ut och verkställas så snabbt som möjligt efter brottet.

Enligt Europadomstolens praxis är en snabb straffprocess en viktig garanti för en rättvis rättegång. Det handlar om den rätt till en rättvis rättegång som anges i artikel 6 i människorättskonventionen. Enligt artikel 6 stycke 1 är var och en berättigad till en rättvis och offentlig rättegång inom en skälig tid. Också enligt artikel 14 stycke 3 punkt c i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 8/1976) har var och en rätt att bli rannsakad utan oskäligt dröjsmål, när det är fråga om att pröva anklagelse mot honom eller henne för brott. Förundersökningens varaktighet som sådan och som ett led i den totala varaktigheten för en rättegång har upprepade gånger tagits upp i Europadomstolens avgöranden.

Det finns rikligt med avgöranden av de högsta laglighetsövervakarna i fråga om polisens skyldighet att göra förundersökning utan dröjsmål. Avgörandepraxisen ger vid handen att fördröjda förundersökningar är en av de viktigaste anledningarna till klagomål. Utifrån avgörandena kan det dras upp allmänna riktlinjer för en tillbörlig tillämpning av den nämnda paragrafen och kan behoven av att komplettera den bedömas. Enligt avgörandena har obefogade fördröjningar med förundersökningen ofta föranletts av bristfälliga personalresurser och skäl som hänför sig till arbetsarrangemangen och medför stora arbetsmängder. Det har förekommit problem vid de polisenheter där polisen inte är enbart brottsutredare utan där alla polismän utför alla polisuppgifter. Polismännen har också skiftarbete och därför är de inte nödvändigtvis anträffbara under dagtid. Andra orsaker som tagits upp är t.ex. problem med informationsgången vid polisenheten, bristfälligheter i systemet för polisanmälan, personalbyte och bristfälliga färdigheter att använda informationssystemen. Försummelser kan också bero på mänskliga faktorer, t.ex. glömska, eller på att förundersökningshandlingar har kommit bort. Av vissa av de högsta laglighetsövervakarnas avgöranden framgår att också klagandens förfarande kan ha lett till att undersökningstiden förlängts (t.ex. när klaganden ständigt lämnar in ytterligare material till polisen).

De problem i bakgrunden till fördröjningarna som framgår av laglighetsövervakarnas avgörandepraxis förefaller i regel anknyta till de praktiska arrangemangen för polisenheternas verksamhet på så vis att det inte nödvändigtvis går att påverka dem genom lagstiftning som gäller metoderna för hur förundersökning ska göras. Bestämmelsen i 6 § i förundersökningslagen är dels tydlig, dels sådan att den möjliggör flexibilitet från fall till fall.

Trots att det inte kan anses att den huvudregel som framgår av 6 § i förundersökningslagen borde ändras kan det vara befogat att komplettera paragrafen. Den första frågan att överväga gäller särställningen för misstänkta som inte har fyllt 18 år. Ungdomsbrottsarbetsgruppen föreslog i sitt betänkande att ett nytt 2 mom. skulle fogas till 6 §. I det föreslagna momentet sades att om någon som inte fyllt 18 år är misstänkt för ett brott eller för en brottslig gärning som begåtts före fyllda 15 år ska förundersökningen göras skyndsamt. Enligt allmänna motiveringen i betänkandet anknöt förslaget till att snabb behandling av ärenden som gäller unga som är miss-

tänkta för ett brott i dagens läge, både internationellt och i Finland, ses som ett centralt mål för behandlingen av ärenden där gärningsmannen är en ung person. Genom snabbt ingripande i ett brott som begåtts av en ung person kan man främja möjligheterna att personen bättre förstår sambandet mellan sin gärning och konsekvenserna av den. Ett snabbt ingripande understryker också att samhället förhåller sig allvarligt till den ungas gärning. Riksdagens lagutskott har konstaterat (LaUB 8/2001 rd) att inte minst för att få de unga att lämna sin brottsliga bana är det viktigt att straffet utdöms så snabbt som möjligt. Det handlar inte direkt enbart om lagstiftning. Det relevanta är hur myndigheternas praktiska verksamhet och framför allt samarbetet mellan dem ordnas. Trots detta kan det anses vara motiverat att komplettera förundersökningslagen med reglering som gäller misstänkta som inte har fyllt 18 år.

I vissa sammanhang har det tagits upp att också i de fall där målsägandena är minderåriga finns det behov av speciellt snabb utredning av brottet. På grund av en lagmotion som samtidigt behandlades i riksdagen diskuterades i ungdomsbrottsarbetsgruppens betänkande ingående också behovet av att utfärda bestämmelser om speciellt snabb behandling av unga målsägandens ärenden. På de grunder som framgår närmare av betänkandet (s. 58—63 i betänkandet) gick man då in för ett avböjande avgörande. Det har inte uppdagats några orsaker att ändra den ståndpunkten.

Enligt de högsta laglighetsövervakarnas avgöranden kan också förundersökningsåtgärderna ställas i angelägenhetsordning så som avses i 3 § i polislagen. De uppdrag som bedöms som mindre brådskande kan då skjutas fram. Prioriteringsprincipen är synnerligen viktig för att polisen ska kunna sköta sina uppdrag. I den till denna proposition anslutna propositionen föreslås det att motsvarande paragraf ska tas in i den nya polislagen. Trots att paragrafen i polislagen som sådan gäller även förundersökningsåtgärder, bör det för tydlighetens skull också av förundersökningslagen framgå att det är möjligt att ställa förundersökningsåtgärderna i angelägenhetsordning och samtidigt ange att brådskande åtgärder ska vidtas först.

Förundersökningsåtgärderna kan försvåra utredningen av det brott som undersöks eller ett annat brott som hör samman med det. Här avses fall där en förundersökningsåtgärd (t.ex. ett förhör) innebär att det på ett för brottsbekämpningen negativt sätt uppdagas för någon som deltagit eller deltar i den brottsliga verksamheten att polisen är verksamheten på spåren. För fortsatt förundersökning kan det också förutsättas att en viss omständighet klarnar. I sådana situationer kan det vara motiverat att skjuta upp förundersökningsåtgärderna, vilket här betyder att förundersökningsåtgärderna medvetet skjuts upp till en senare tidpunkt. Trots att den allmänna bestämmelsen om att förundersökning ska göras utan ogrundat dröjsmål kan tolkas som att den också möjliggör uppskjutande när det finns grundad anledning bör denna angelägenhet för tydlighetens skull och på grund av dess relevans regleras särskilt. Den allmänna bestämmelsen gäller i princip förundersökningen som helhet, medan bestämmelsen om uppskjutande av åtgärder fokuserar på en enskild åtgärd.

I förundersökningslagen finns inte heller några bestämmelser om avbrytande av förundersökningen eller om förutsättningarna för avbrytande. Givetvis nämns avbrytande av förundersökningen som sådant i förundersökningslagen. Enligt 47 § ska undersökningsledaren se till att målsäganden och de som har förhörts såsom parter vid förundersökningen omedelbart underrättas när det har beslutats att förundersökningen ska avbrytas, om detta inte ska anses vara onödigt. Trots att det inte finns någon grund i lagstiftningen används möjligheten att avbryta i betydande grad.

Den bristfälliga lagstiftningen om avbrytande av förundersökningen har lyfts fram i olika sammanhang. Riksdagens lagutskott har t.ex. konstaterat att den nuvarande regleringen är uppenbart bristfällig med tanke på parternas rättsskydd och rättssäkerhet. Dessutom uttalade utskottet att inte minst med avseende på målsägandens sekundära åtalsrätt är det viktigt att han eller hon blir underrättad om att förundersökningen avbryts (LaUB 31/2002 rd). Riksdagens biträdande justitieombudsman har i flera av sina avgöranden lyft fram att med hänsyn till as-

pekter på parternas rättsskydd bör avbrott i förundersökningen inte pågå oskäligt länge. Rättsskyddsaspekterna kan hänföra sig till exempelvis uppfyllandet av målsägandens skadeståndskrav och den misstänktes intresse av att få skyldighetsfrågan avgjord. I likhet med lagutskottet har biträdande justitieombudsmannen ansett att förundersökningslagen är bristfällig och mångtydig till denna del och delgett dem som ansvarar för beredningen av lagstiftningen sin syn på behovet av att ändra förundersökningslagen. Ställningstagandena i fråga om behoven av lagstiftning om avbrytande av förundersökningen kan anses vara motiverade i synnerhet eftersom den allmänna bestämmelsen om att förundersökning ska göras utan ogrundat dröjsmål inte ger någon vägledning för hur frågor om avbrytande ska handläggas.

Parternas och i synnerhet den misstänktes rättsskyddsbehov talar för att förundersökningen bör kunna avbrytas bara när ingen är misstänkt för brott och när ingen utredning som har betydelse för saken kan fås. Om någon är misstänkt för brott eller om det åtminstone kan fås utredning om hans eller hennes identitet eller annars om det brott som undersöks, ska behandlingen av saken fortsätta med målet att slutföra den. Hur pass lätt man går in för att avbryta förundersökningen bör vara beroende av utredningsintresset i anslutning till hur allvarligt brottet är.

I 1 kap. 14 § i lagen om rättegång i brottmål finns bestämmelser om de fall där en målsägande själv får väcka åtal för ett brott. Enligt första meningen i 1 mom. är detta möjligt, om allmänna åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den ska avbrytas eller avslutas. Till dessa fall bör fogas möjligheten att skjuta upp förundersökningsåtgärderna, vilket kan påverka målsägandens rättigheter i synnerhet när åtgärderna skjuts upp för en lång tid.

Förundersökningsprinciper

I 5—12 § i förundersökningslagen finns bestämmelser om allmänna principer för förundersökning. Av det som principerna inrymmer har i det föregående redan behandlats frågor i anslutning till sådant som ska utredas vid förundersökning (5 §) och skyldighet att göra förundersökning utan onödigt dröjsmål (6 §). Enligt denna proposition ska dessa angelägenheter inte regleras bland bestämmelserna om förundersökningsprinciper i 4 kap. i den nya förundersökningslagen. Bestämmelser om sådant som ska utredas vid förundersökning föreslås redan i 1 kap. 2 § i den nya lagen. Trots att den skyldighet som framgår av 6 § i förundersökningslagen på goda grunder kan betraktas som en förundersökningsprincip lämpar sig den paragraf om hur snart förundersökning ska göras som föreslås bli kompletterad, på basis av sammanhanget bättre in i 3 kap., som innehåller allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras, och då uttryckligen i anslutning till paragraferna om uppskjutande av förundersökningsåtgärder och avbrytande av förundersökningen. Också bestämmelserna om åtgärder som parterna begär passar in bland de allmänna bestämmelserna om hu förundersökning ska genomföras. Motsvarande bestämmelser finns i 12 § och 15 § 2 mom. i den gällande lagen.

Förundersökningsprinciperna berör rättigheter i fråga om anlitande av biträde och språkfrågor, vilka behandlas separat efter detta avsnitt. Eftersom allt som tas upp i det nya kapitlet inte kan betraktas som principer föreslås följande rubricering av kapitlet: ”Förundersökningsprinciperna och rättigheterna för dem som deltar i förundersökning”.

Flera av förundersökningsprinciperna är fortfarande gångbara och kan tas in i den nya förundersökningslagen utan ändringar. Det här gäller objektivitetsprincipen (7 § 1 mom.), oskyldighetspresumtionen (7 § 2 mom.) och principen om minsta olägenhet (8 § 1 mom. och slutet av 2 mom.).

Enligt början av 8 § 2 mom. i förundersökningslagen ska förundersökning göras så att ingen i onödan utsätts för misstanke, vilket benämns principen om finkänslighet. I den gällande lagen har principen fått en onödigt snäv utformning. Inte ens för en misstänkt handlar det enbart om att undvika ogrundade misstankar, utan om att han eller hon ska bemötas på behörigt sätt vid förundersökningen. Aspekten kan gälla t.ex. den miss-

tänktes ålder eller hälsotillstånd eller anständighetsaspekter när undersökningar utförs.

Principen om finkänslighet enligt den gällande lagen beaktar inte heller andra personer än den misstänkte. Också i fråga om målsäganden kan det vara värt att beakta likadana aspekter på finkänslighet som i fråga om den misstänkte. I synnerhet för målsägandens intressen kan det krävas taktfullhet när ett känsligt brott undersöks, t.ex. ett sexualbrott. Det kan vara befogat att utsträcka konsekvenserna av principen om finkänslighet så att de gäller även andra personer som medverkar vid förundersökningen än parterna. Som exempel kan nämnas en person som ska höras och vars ställning vid förundersökningen ännu inte har klarnat. Trots att principen om finkänslighet får en del av sitt innehåll via andra bestämmelser i lagen (t.ex. bestämmelserna om bemötande av den som ska förhöras), kan det i kapitlet om förundersökningsprinciper i den nya förundersökningslagen tas in en bestämmelse om finkänslighetsprincipen enligt vilken parterna och andra som deltar i förundersökningen ska behandlas finkänsligt.

I 9 § i förundersökningslagen bestäms om två angelägenheter som inte har något nära samband med varandra. I 1 mom. sägs att när åtgärder vidtas mot någon vid förundersökning ska han eller hon så snart som möjligt underrättas om sin ställning. Om hans eller hennes ställning vid förundersökningen förändras, ska han eller hon även underrättas om detta. Om det under förundersökningen framgår att det inte längre finns anledning att misstänka någon som vid förhör eller annars har underrättats om att han eller hon misstänks för brott men förundersökningen inte kan avslutas helt och hållet på det sätt som anges i 43 §, avslutas förundersökningen för denna persons del (2 mom.).

När det gäller 9 § 1 mom. kan det konstateras att en persons ställning inte alltid är klar i början av en förundersökning. När det behövs bemöts och hörs personen då i praktiken som *en person som ska höras*. I lagstiftningen vidkänns dock inte någon sådan deltagare i förundersökningen. För tydlighetens skull bör det i lagen tas in en bestämmelse om möjligheten att höra någon som en person som ska höras. Av sammanhanget för 2 mom. följer att den bestämmelsen bättre passar in bland bestämmelserna om avslutande av förundersökningen.

Enligt 11 § i förundersökningslagen har en part rätt att få del av vad som kommit fram vid förundersökningen så snart detta kan ske utan men för utredningen av brottet. Paragrafen har kvar sin ursprungliga form. Efter det att förundersökningslagen stiftades har det stiftats en lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999). I 11 § i den lagen finns bestämmelser om en parts rätt att ta del av en handling. I 11 § 2 mom. anges begränsningar i en parts rätt att ta del av en handling. En part, hans eller hennes ombud eller hans eller hennes biträde har inte denna rätt t.ex. när det är fråga om en handling som har företetts eller upprättats i samband med förundersökning eller polisundersökning som ännu pågår, om utredningen skulle försvåras av att uppgifter lämnas ut. Också de övriga grunder för begränsningar i rätten att ta del av en handling som nämns i momentet är sådana att de kan ha betydelse vid förundersökning också annars än i fråga om handlingarna. I synnerhet 7 punkten bör nämnas, vilken gäller kontaktinformation om t.ex. ett vittne, en målsägande eller någon som har gjort polisanmälan i sådana fall där utlämnandet av uppgifter skulle äventyra säkerheten, intressena eller rättigheterna för en sådan person.

Begränsningarna i parternas rätt att få information baserar sig inte uteslutande på lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, vilken i och för sig bör framhävas på grund av sin allmänna betydelse. Redan utifrån den gällande lagstiftningen har rätten att få information begränsats t.ex. när det gäller användningen av hemliga tvångsmedel enligt 5 a kap. i tvångsmedelslagen. I 10 kap. 60 och 62 § i den nya tvångsmedelslagen föreslås mera detaljerade bestämmelser än för närvarande om begränsningar i fråga om rätten att få information med avseende på dylika metoder för inhämtande av information. Hänsyn bör dessutom tas till exempelvis både den nuvarande och den föreslagna polislagens bestämmelser om tystnadsplikt och rätt att förtiga uppgifter. I den nya bestämmelsen om partsoffentlighet bör dock en parts rätt att ta del av handlingar betonas,

men samtidigt bör betydelsen av de begränsningar i denna rätt som anges i lagen lyftas fram.

Bland förundersökningsprinciperna i förundersökningslagen nämns inte den misstänktes rätt att t.ex. genom att tiga låta bli att medverka till utredningen av det brott som han eller hon är misstänkt för (rätten att inte belasta sig själv eller förbud mot att ålägga till att belasta sig själv). Principen framgår t.ex. av artikel 14 stycke 3 punkt g i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Enligt punkten har var och en rätt att inte tvingas att vittna mot sig själv eller erkänna sig skyldig när det är fråga om att pröva anklagelse mot honom eller henne för brott. Det har också ansetts att principen ingår i en rättvis rättegång enligt vad som förutsätts i människorättskonventionen, i första hand via oskyldighetspresumtionen i artikel 6 stycke 2 i konventionen. Rätten att låta bli att vittna mot sig själv har ansetts omfattas av tillämpningsområdet för 21 § 1 mom. i grundlagen enligt motiveringen (RP 309/1993 rd) till den bestämmelse som föregick det nämnda lagrummet, trots att principen inte nämns explicit i bestämmelsen i grundlagen. Av Europadomstolens praxis framgår att rätten att inte belasta sig själv är i någon mån relativ beroende på omständigheterna kring fallet. Om den som är misstänkt för brott tiger kan detta i en straffprocess i vissa fall tolkas som en omständighet som visar att den misstänkte är skyldig.

I syfte att åstadkomma en övergripande reglering av rättigheterna för den som är misstänkt för brott är det motiverat att förundersökningsprinciperna enligt förundersökningslagen kompletteras med rätt för den misstänkte att låta bli att medverka till utredningen av det brott som han eller hon är misstänkt för, trots att verkan för den misstänkte av att rätten utövas varierar från fall till fall. Den misstänkte får i varje enskilt fall överväga om han eller hon vill utöva rätten och i så fall på vilket sätt. Principen har också en självständig betydelse som kan åtskiljas från oskyldighetspresumtionen.

I förundersökningslagen finns inte några bestämmelser om proportionalitetsprincipen. Enligt rättslitteraturen anses principen avse att i myndigheternas verksamhet bör åtgärdernas art, omfattning och styrka i fråga om de resurser som använts för dem och i fråga om de eventuella negativa påföljderna för medborgarna med hänsyn till de rådande värderingarna i samhället stå i en förnuftig och godtagbar proportion till målet med verksamheten och de resultat som eftersträvas genom den.

I 7 kap. 1 a § i tvångsmedelslagen finns en bestämmelse om proportionalitetsprincipen. I paragrafen sägs att tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen får användas endast om det kan anses försvarligt med beaktande av det undersökta brottets svårhet, betydelsen av att brottet utreds samt av det intrång i den misstänktes eller någon annans rättigheter som användning av tvångsmedel föranleder och av övriga omständigheter som inverkar på saken. Det krav på proportionalitet som gäller för polisens åtgärder framgår också av 2 § 2 mom. i polislagen, enligt vilket åtgärderna ska vara motiverade i förhållande till hur viktig och brådskande uppgiften är samt till övriga omständigheter som inverkar på helhetsbedömningen av situationen. Det kan anses att också 8 § i förundersökningslagen anknyter till proportionalitetsprincipen. Enligt dess 1 mom. får vid förundersökning inte ingripas i någons rättigheter i större utsträckning än vad som är nödvändigt för att syftet med förundersökningen ska kunna nås. Enligt 2 mom. får ingen i onödan tillfogas skada eller olägenhet.

Trots annan lagstiftning som gäller proportionalitetsprincipen bör denna viktiga princip regleras också i förundersökningslagen. Det här anknyter förutom till vikten av att betona principen och på ett heltäckande sätt reglera förundersökningsprinciperna också till att i en bestämmelse av detta slag kan förundersökningens särdrag beaktas på ett annat sätt än i t.ex. en bestämmelse om användning av tvångsmedel eller en bestämmelse om allmän utövning av polisens befogenheter. Då accentueras oundvikligen omständigheter som anknyter till det aktuella brottet (i synnerhet hur allvarligt brottet är och hur omfattande brottmålet är), behovet av att utreda den sak som utreds och den person som utsätts för åtgärden.

I 11 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel finns bestämmelser om be-

handlingen av barn vid förundersökning. Enligt 1 mom. ska barn vid förundersökning bemötas på det sätt som deras ålder och utvecklingsnivå förutsätter. Särskilt ska tillses att barnet inte i onödan förorsakas olägenheter i skolan, på arbetsplatsen eller i någon annan för barnet viktig omgivning. Enligt 2 mom. ska undersökningsåtgärder som berör barn i mån av möjlighet utföras av polismän som är väl förtrogna med denna uppgift. Förundersökningsmyndigheten ska vid behov rådfråga en läkare eller någon annan sakkunnig om barnet kan utsättas för åtgärder. I 3 mom. hänvisas dessutom till 14 § i förordningen. I den paragrafen finns bestämmelser om förhör av barn under 15 år.

Ungdomsbrottsarbetsgruppen föreslog att på grund av att 1 och 2 mom. i paragrafen om bemötande av barn är så viktiga borde de tas in i förundersökningslagen med stöd av 80 § 1 mom. i grundlagen. Den bedömningen kan alltjämt anses vara riktig.

När en part är under 18 år deltar partens vårdnadshavare eller är det åtminstone möjligt för partens vårdnadshavare att delta som laglig företrädare för parten vid förundersökningen. Deltagandet har särskild relevans för förhören. I 33 § i den gällande förundersökningslagen finns bestämmelser om när en laglig företrädare kan närvara vid förhör samt bestämmelser om den därmed sammanhängande skyldigheten att underrätta och ge tillfälle att närvara. I den nya förundersökningslagen föreslås motsvarande bestämmelser i 7 kap. 14 och 15 §, så som framgår längre fram.

I praktiken är det inte sällsynt att det vid förundersökning uppdagas fall där det finns fog för att tvivla på att vårdnadshavaren för det barn som är part har förmåga att opartiskt bevaka partens intressen. Som exempel kan nämnas fall där barnets ena förälder misstänks ha begått ett brott som riktats mot barnet eller där ett barn misstänks ha gjort sig skyldig till ett brott mot sina föräldrar. Fallen kan i undantagsfall beröra även någon annan laglig företrädare för barnet än barnets vårdnadshavare. I Europarådets konvention från 2007 om skydd för barn mot sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp (CETS 201), som undertecknats av Finland, åläggs (i artikel 31 stycke 4) skyldighet att göra det möjligt för de rättsliga myndigheterna att utse en särskild företrädare för offret när offret enligt nationell lag kan vara part i ett straffrättsligt förfarande och när det finns en sådan intressekonflikt mellan offret och de som bär föräldraansvar som gör det omöjligt för personerna i fråga att företräda barnet vid en rättegång av detta slag.

Med tanke på tillbörlig intressebevakning för barnet är situationen i dessa fall lagstiftningsmässigt oklar. Intressebevakning för barn regleras av lagen om förmyndarverksamhet (442/1999). I 91 § i den lagen finns bestämmelser om anmälan om någon som är i behov av intressebevakning och förfarandet för att göra anmälan. Det finns dock inte några allmänna bestämmelser om jäv för vårdnadshavaren, vare sig i den nämnda lagen eller i någon annan lagstiftning.

I lagstiftningen finns dock specialbestämmelser som gäller äventyrande av opartiskheten för lagliga företrädare för barn. Som exempel kan nämnas 22 § i barnskyddslagen (417/2007). Enligt 1 mom. ska för ett barn i ett barnskyddsärende förordnas en intressebevakare som i vårdnadshavarens ställe för barnets talan, om 1) det finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse i ärendet, och 2) en intressebevakare måste förordnas för att ärendet ska bli utrett eller i övrigt för att barnets intressen ska tryggas. Ansökan om förordnande av intressebevakare kan enligt 2 mom. göras av den magistrat som är förmyndarmyndighet enligt lagen om förmyndarverksamhet, det organ som ansvarar för socialvården (det organ enligt 11 § 3 mom. i barnskyddslagen som avses i 6 § 1 mom. i socialvårdslagen (710/1982)) eller vårdnadshavaren själv. Enligt 3 mom. ska intressebevakaren förordnas av domstol, om vårdnadshavaren och det organ som nämns ovan inte är eniga om detta. I övrigt tillämpas vad som i lagen om förmyndarverksamhet eller i någon annan lag föreskrivs om förordnande av en ställföreträdare för intressebevakaren.

Av skäl som hänför sig till tryggande av barnets intressen är det befogat att också i förundersökningslagen särskilt bestämma om förordnande av en intressebevakare för en minderårig part. Bestämmelserna i 22 § i

barnskyddslagen kan i tillämpliga delar användas som modell när den nya paragrafen formuleras. I praktiken har förutsättningarna enligt 1 mom. 1 punkten i den nämnda paragrafen betydelse också vid förundersökning. Förfarandet för förordnande av en intressebevakare bör dock inte tillgripas i de fall där ett förordnande är klart onödigt av skäl som hänför sig till brottets art. Det här kan gälla i synnerhet obetydliga brott, där barnets lagliga företrädare som person inte har någon betydelse för utredningen av brottet eller för skadeståndsfrågorna.

Av skäl som hänför sig till varseblivning av behovet av att förordna en intressebevakare och av skäl som hänför sig till att förundersökning ska göras tillräckligt snabbt bör undersökningsledaren åläggas att vid behov göra en ansökan om förordnande av intressebevakare för en minderårig. De befogenheter som tillkommer undersökningsledaren på detta sätt får dock inte utesluta de befogenheter som de i 22 § 2 mom. i barnskyddslagen avsedda myndigheterna har t.ex. i situationer där de är de första som upptäcker att en intressebevakare bör förordnas eller där undersökningsledaren trots allt inte gör någon ansökan. Allmänna åklagarens starkare ställning vid förundersökning talar för att också han eller hon bör ha befogenheter att göra ansökan. Med hänsyn till orsaker som hänför sig till intressekonflikter bör en domstol besluta om förordnande av intressebevakare i dessa fall. Lagen om förmyndarverksamhet kan tillämpas på ett kompletterande sätt.

I 12 kap. 4 a § i rättegångsbalken bestäms om förordnande av en intressebevakare för rättegången. En intressebevakare kan förordnas, om en part på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försvagat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak saknar förmåga att bevaka sina intressen i en rättegång eller om partens intressebevakare på grund av jäv eller av någon annan orsak är förhindrad att utöva talerätt vid rättegången. Om man särskilt beaktar de specialbehov i fråga om intressebevakning som tagits upp i det föregående och som hör samman med behandlingen av brottmål och det att det inte är ändamålsenligt att träffa flera olika avgöranden i fråga om förordnande av en intressebevakare vid behandlingen av ett och samma brottmål, bör ett förordnande av en intressebevakare för förundersökningen gälla tills behandlingen av brottmålet upphör, dvs. också under domstolsfasen. Möjligheten att förordna en intressebevakare bör dock inte explicit begränsas till att gälla enbart förundersökningen och rättegången eftersom det också mellan dessa, t.ex. i anslutning till åtalsprövningen, kan förekomma frågor där det är nödvändigt att en intressebevakare utövar talerätt.

Anlitande av biträde vid förundersökning

Av de angelägenheter som regleras genom principparagraferna i förundersökningslagen bör en parts rätt att anlita biträde vid förundersökning granskas särskilt. Bestämmelser om denna rätt och sådant som hör samman med den finns i 10 § i förundersökningslagen. Bestämmelsen i artikel 6 stycke 3 punkt c i människorättskonventionen gäller rätten att anlita biträde. Enligt punkten har var och en som blivit anklagad för brott rätt att försvara sig personligen eller genom rättegångsbiträde som han eller hon själv utsett eller att, när han eller hon saknar tillräckliga medel för att betala ett rättegångsbiträde, erhålla ett sådant utan kostnad, om rättvisans intresse så fordrar. Den förteckning i stycke 3 som gäller minimirättigheter för den som blivit anklagad för brott ska tillämpas redan under förundersökning som föregår brottmålsrättegången. Motsvarande reglering finns också i artikel 14 stycke 3 punkt d i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

Enligt 10 § 1 mom. i förundersökningslagen ska den som är misstänkt för brott och som har gripits, anhållits eller häktats utan dröjsmål underrättas om sin rätt att anlita biträde. Enligt 2 mom. ska åklagaren eller undersökningsledaren göra framställning till domstolen om att ett rättegångsbiträde eller en stödperson ska förordnas för målsäganden med stöd av 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål. Innan någon kan misstänkas vara skyldig till brottet görs sistnämnda framställning av undersökningsledaren. I 3 mom. föreskrivs ytterligare om den frihetsberövades rätt att hålla kontakt med sitt biträde. Den som är misstänkt för brott och som har gri-

pits, anhållits eller häktats har rätt att hålla kontakt med sitt biträde genom besök, brev och telefonsamtal på det sätt som bestäms närmare i häktningslagen (768/2005) och i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (841/2006).

Också vissa andra bestämmelser i förundersökningslagen anknyter till 10 §, som gäller rätt att anlita biträde. Enligt 29 § 2 mom. ska den misstänkte före förhöret upplysas om att han eller hon har rätt att anlita biträde vid förundersökningen samt om när en försvarare kan förordnas för honom eller henne. I 2 kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål finns bestämmelser om förutsättningarna för förordnande av en försvarare till denna del. Enligt 3 mom. i den nämnda paragrafen ska för den misstänkte förordnas en försvarare på tjänstens vägnar, om 1) han eller hon inte klarar av att försvara sig själv, 2) han eller hon är under 18 år och saknar försvarare, om det inte är uppenbart att han eller hon inte behöver en försvarare, 3) den försvarare han eller hon har valt inte fyller kraven på en försvarare eller inte på ett behörigt sätt kan försvara den misstänkte, eller 4) det finns något annat särskilt skäl till det. Enligt 29 § 3 mom. i förundersökningslagen ska målsäganden före förhöret underrättas om när det för honom eller henne enligt 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål kan förordnas ett rättegångsbiträde eller en stödperson. I 45 § i förundersökningslagen finns bestämmelser om frågor kring biträdets behörighet och avgörande av behörigheten.

Eftersom det saknas mera omfattande undersökningar är det svårt att få en övergripande bild av i vilken utsträckning biträden i själva verket anlitas vid förundersökning. Åtminstone vissa enkätundersökningar bland undersökningsledare och rättshjälpsbyråer ger vid handen att anlitandet är obetydligt. Enligt enkätundersökningarna kan de misstänkta ha ett biträde under förundersökningen i bara ungefär en fjärdedel, kanske rent av i bara 10 procent, av målen. Trots att ett biträde eventuellt har engagerats redan vid förundersökningen medverkar han eller hon inte nödvändigtvis ännu vid förhöret. De praktiska iakttagelserna ger vid handen att också i allvarligare brottmål anlitas biträden för svarandena först på tröskeln till huvudförhandlingen i tingsrätten.

Europarådets kommitté för förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller straff (nedan CPT) fäste i sin rapport från 1992 om Finland vikt vid att enligt de uppgifter som kommittén fått förhåller det sig så att i Finland deltar advokaten inte i det skede när den som är misstänkt för brott grips och det övervägs om han eller hon ska anhållas. Bestämmelsen i 10 § 1 mom. i förundersökningslagen kompletterades 2006 med ett omnämnande av att den som är misstänkt för brott och som har gripits, anhållits eller häktats utan dröjsmål ska underrättas om sin rätt att anlita biträde.

CPT har i sin rapport om 2008 års granskning fäst vikt vid att de personer som grips av polisen ännu inte systematiskt får skriftlig information om alla sina rättigheter, rätten att anlita biträde medräknad. Rätten att anlita biträde beviljas dessutom fortfarande i de flesta fall först i början av det första officiella förhör som utredaren håller, vilket kan infalla en anmärkningsvärt lång tid efter det egentliga gripandet. Delegationen hörde dessutom påståenden om att någon hade fått träffa ett biträde först efter det att yttrandet hade undertecknats eller först när domstolsbehandlingen inleddes.

Underrättelse om rätt att anlita biträde berör inte enbart dem som är misstänkta för brott, eftersom en part redan enligt den gällande lagen har rätt att anlita biträde vid förundersökningen. I kallelser till förhör informeras både den misstänkte och målsäganden i praktiken redan nu skriftligen om rätten att anlita biträde. I lagen kan tas in ett omnämnande av skyldigheten att skriftligen informera en part, innan han eller hon hörs, om rätten att anlita biträde vid förundersökningen. På grund av sakens natur bör förfarandet dock inte tillämpas på ärenden som behandlas vid summarisk förundersökning (t.ex. ordningsbotsärenden och strafforderärenden). Den nämnda avgränsningen är i konsekvens med att enligt den nuvarande lagen (44 § 3 mom.) gäller att vid summarisk förundersökning behöver den misstänkte inte i samband med förhör underrättas om rätten att anlita biträde, vilket också föreslås bli dokumenterat i bestämmelserna om summarisk

förundersökning i den nya lagen. Genom att införa systematisk skriftlig underrättelse bemöter man också CPT:s kritik när det gäller personer som gripits av polisen. Gripande blir vanligen inte aktuellt i ärenden som ska behandlas vid summarisk förundersökning. Till denna del föreslås i lagen dock för säkerhets skull ett särskilt omnämnande av att när den som är misstänkt för brott har berövats sin frihet i samband med gripande, anhållande eller häktning ska han eller hon utan dröjsmål skriftligen underrättas om denna rätt. Av de tre alternativen är det sistnämnda givetvis bara teoretiskt eftersom gripande och anhållande i praktiken föregår häktning.

Vid bedömning av frågor som gäller anlitande av biträde måste det beaktas att en part inte kan tvingas anlita ett biträde. Det handlar om rätt, inte skyldighet, att förlita sig på ett biträde. I 2 kap. 1 § 3 mom. i lagen om rättegång i brottmål finns alltså givetvis så som konstaterats ovan bestämmelser om fall där det på tjänstens vägnar ska förordnas en försvarare för den misstänkte. Den eventualiteten att biträden anlitas i ringa utsträckning kan alltså delvis ha samband med att de som är misstänkta för brott är ovilliga att anlita biträde. Det kan bero av t.ex. att den misstänkte är allmänt passiv, att den misstänkte tror att det är lönlöst att anlita biträde, att den misstänkte är rädd för att stämplas som skyldig genom att ett biträde anlitas eller att det medför kostnader att anlita biträde.

Rätten att anlita biträde vid förundersökning får ingen praktisk betydelse om man inte samtidigt tryggar partens möjlighet att faktiskt anlita ett biträde när parten så önskar. Det innebär t.ex. att parten underrättas om rätten att anlita biträde, att det görs möjligt för parten att kontakta det biträde som han eller hon väljer och att det görs möjligt för biträdet att ta del i en förundersökningsåtgärd, i synnerhet när det hålls förhör. Förutom att det främjar möjligheterna att tillgodose parternas rättigheter kan anlitande av biträde i ett så tidigt skede som möjligt förebygga oklara situationer och meningsskiljaktigheter vid förundersökningen och också annars främja behandlingen av ärendet vid förundersökning och åtalsprövning samt i domstol.

Förundersökningslagen bör därför kompletteras så att förundersökningsmyndigheten åläggs att se till att en parts rätt att anlita biträde vid förundersökningen faktiskt tillgodoses när parten så önskar. I fråga om det praktiska innehållet i skyldigheten gäller det dock att beakta de omständigheter som från fall till fall hänför sig till det brott som utreds (t.ex. hur allvarligt brottet är), utredningen av brottet (t.ex. en brådskande förundersökningsåtgärd) och parten som person (t.ex. den misstänkte är minderårig), vilket också bör framgå av lagen.

Enligt människorättskonventionerna har den som är misstänkt för brott rätt att anlita ett biträde som han eller hon väljer själv. Det här står som utgångspunkt i praktiken också för andra parter som hörs vid förundersökning, trots att rätten att välja biträde inte konstateras explicit i 10 § 1 mom. i förundersökningslagen. Också CPT har i sin rapport om inspektionsbesöket 2008 konstaterat att kommittén fått höra av vissa misstänkta att polisen hade hindrat dem från att fritt välja sitt biträde. För att framhäva den viktiga aspekten och skapa större klarhet bör rätten att välja biträde anges i lagen.

Ungdomsbrottsarbetsgruppen föreslog i sitt betänkande att en ny 10 a § skulle fogas till förundersökningslagen. Den nya paragrafen skulle gälla misstänkta under 18 år. Enligt den föreslagna paragrafen skulle undersökningsledaren vid behov se till att det för den misstänkte redan med tanke på förundersökningen förordnas en försvarare som avses i 2 kap. 1 § 3 mom. 2 punkten i lagen om rättegång i brottmål och att försvararen eller något annat biträde är närvarande när förundersökningsåtgärder utförs. Också som ett förslag som gäller unga misstänkta är förslaget ett uttryck för ett allmännare behov av att tillspetsa lagstiftningen om assistans för dem som är misstänkta för brott i syfte att säkerställa att dessa vid behov och när saken förutsätter det har ett biträde redan vid förundersökningen.

Möjligheten att göra sådana framställningar för målsäganden som avses i 10 § 2 mom. kan främjas genom att ordalydelsen i bestämmelsen ses över. Början av momentet kan formuleras så att den blir mera förpliktande. Det kan anges att undersökningsledaren eller allmänna åklagaren ska göra en framställning till domstolen om att ett rätte-

gångsbiträde eller en stödperson ska förordnas för målsäganden, när det finns orsak till det enligt bestämmelserna i 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål. För närvarande har meningen närmast formulerats som en bestämmelse om behörighet.

Utöver det som konstaterats ovan kan det anses att 10 § 2 mom. också behöver ändras på vissa andra sätt. Den skyldighet att agera som anges i bestämmelsen gäller i dagens läge endast tryggandet av målsägandens ställning. Undersökningsledaren och allmänna åklagaren bör vidta åtgärder också i de fall där den som är misstänkt för brott har ett särskilt behov av ett biträde. Det kan anses att ett sådant behov uttrycks av de fall på grund av vilka det med stöd av 2 kap. 1 § 3 mom. i lagen om rättegång i brottmål på tjänstens vägnar ska förordnas en försvarare för den misstänkte. I lagen bör anges att undersökningsledaren eller allmänna åklagaren ska göra en framställning till domstolen om att en försvarare ska förordnas för den misstänkte när det är befogat med stöd av det nämnda momentet. Den senare meningen i 10 § 2 mom. om behörighetsfördelningen mellan undersökningsledaren och åklagaren kan utgå som obehövlig, eftersom det också till denna del gäller att följa huvudregeln om att undersökningsledaren verkar medan förundersökningen pågår och åklagaren efter den.

För tydlighetens skull bör 10 § 3 mom., som gäller kommunikation mellan frihetsberövade och biträden, bli en separat paragraf. Rätten att hålla kontakt är förenad med tryggande av konfidentiell kommunikation mellan den misstänkte och hans eller hennes biträde. Det här gäller t.ex. telefonsamtal och överläggningar på tu man hand. Utifrån de högsta laglighetsövervakarnas avgöranden lämnar tryggandet i praktiken en del övrigt att önska. Paragrafen om rätt att hålla kontakt kan därför kompletteras med en bestämmelse om förundersökningsmyndighetens skyldighet att trygga möjligheterna till konfidentiella kontakter.

Bestämmelserna om biträdets behörighet i 45 § i förundersökningslagen anknyter till rätten att anlita biträde vid förundersökningen. I 45 § 2 mom. finns bestämmelser om särskilda behörighetsvillkor för biträdet. Där beaktas inte fall där ett biträde efter att ha börjat som biträde handlar i strid med lag eller god sed för advokatverksamhet. God advokatsed utgör kärnan i den nämnda seden. Anvisningarna om god advokatsed bereds av Finlands Advokatförbund. Som exempel kan nämnas en situation där ett biträde handlar i strid med sin tystnadsplikt. Det gäller dock att beakta att en part har rätt att anlita ett biträde som han eller hon väljer själv. Det innebär att tröskeln för att neka någon att vara biträde måste vara hög i liknande fall. I punkt 2 i den gällande bestämmelsen konstateras den höga tröskeln genom uttrycket ”kan antas väsentligt försvåra utredningen av saken”.

I 45 § 3 mom. i den gällande förundersökningslagen konstateras att om någon har förvägrats rätt att biträda en part vid förundersökning, ska parten beredas tillfälle att skaffa ett biträde som uppfyller behörighetsvillkoren. Enligt paragrafen behöver undersökningen dock inte uppskjutas av denna orsak. Beredande av tillfälle att skaffa ett nytt biträde ansluter sig till den skyldighet för förundersökningsmyndigheten som behandlats ovan och som innebär att förundersökningsmyndigheten ska se till att en parts rätt att anlita biträde faktiskt tillgodoses. För tydlighetens skull är det dock alltjämt befogat att i paragrafen om biträdets behörighet särskilt nämna skyldigheten att bereda tillfälle.

När det gäller det omnämnande av uppskjutande av undersökningen som finns i 45 § 3 mom. i förundersökningslagen har meningen i beredningsarbetet (RP 14/1985 rd) motiverats med att om det tilläts att undersökningen skjuts upp, skulle det bli möjligt att avsiktligt skjuta upp undersökningen genom att utse sådana biträden som med största sannolikhet inte kan godkännas för uppdraget. Det bör dock beaktas att undersökningsledaren kan låta bli att godkänna ett biträde också i situationer där biträdet inte har utsetts i ett liknande avsiktigt fördröjningssyfte eller i något annat icke godtagbart syfte. Också då bör det i regel eftersträvas att en parts rätt att anlita biträde vid förundersökningen tillgodoses. Den synpunkten kan beaktas i formuleringen av den aktuella bestämmelsen i den nya lagen.

På de grunder som konstateras längre fram i avsnittet om särskilda frågor kommer det inte att föreslås någon allmän rätt att över-

klaga förundersökningsbeslut. En parts rätt att anlita ett biträde som han eller hon väljer själv är dock en viktig förundersökningsfaktor som främjar rättsskyddet och en rättvis rättegång. Undersökningsledarens beslut om att ett visst biträde ska anlitas bör därför kunna föras till domstol.

Språket vid förundersökningen och i förundersökningshandlingarna

De språkliga rättigheterna är förankrade i 17 § i grundlagen. Enligt 17 § 1 mom. är Finlands nationalspråk finska och svenska. I 2 mom. sägs att vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk ska tryggas genom lag. I 3 mom. sägs att bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag och att rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp ska tryggas genom lag. I språklagen (423/2003) och samiska språklagen (1086/2003) finns närmare bestämmelser om rätten att använda de tre nämnda språken och om myndigheternas skyldigheter i anslutning till dem. Språklagen är en allmän lag som med stöd av dess 3 § 1 mom. tillämpas också vid förundersökning, om inte något annat bestäms särskilt i förundersökningslagen.

I internationella överenskommelser betonas språkets betydelse som en delfaktor i en rättvis rättegång. Det handlar i allmänhet om rätt till en tolk enligt artikel 6 stycke 3 punkt e i människorättskonventionen och enligt artikel 14 stycke 3 punkt f i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Enligt de nämnda punkterna har var och en som blivit anklagad för brott rätt att utan kostnad bistås av tolk, om han eller hon inte förstår eller talar det språk som används i domstolen. Enligt Europadomstolens tolkning gäller det krav på en rättvis rättegång som ställs i artikel 6 i människorättskonventionen också förundersökning.

Enligt 37 § 1 mom. i förundersökningslagen har den som förhörs vid förundersökning rätt att använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, enligt vad som bestäms i 10 och 18 § i språklagen. Förundersökningsmyndigheten ska ombesörja tolkning eller på statens bekostnad skaffa en tolk, om myndigheten inte enligt språklagen behöver använda den misstänktes språk. I 2 mom. sägs att bestämmelser om rätten att använda samiska vid förundersökning finns i lagen om användning av samiska hos myndigheter (516/1991). Enligt 3 mom. har andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga som hörs vid förundersökning rätt att få avgiftsfri tolkning, om inte förundersökningsmyndigheten själv ombesörjer tolkning. Myndigheten ska på tjänstens vägnar se till att behovet av tolkning tillgodoses. Tolkning ska på motsvarande sätt ordnas när det behövs på grund av hörselskada eller talfel. Enligt 39 § 1 mom. ska det vid förhör föras ett förhörsprotokoll på det som språk som den förhörde har använt under förhöret. Enligt 40 § 1 mom. skrivs förundersökningsprotokollet på finska eller svenska eller med stöd av 19 § 2 mom. i språklagen delvis på finska och delvis på svenska.

Bestämmelserna i 37 § i förundersökningslagen utgår alltså från perspektivet för den som förhörs eller hörs, vilket av flera orsaker kan anses vara en snäv synvinkel. Vid förundersökning kan man kommunicera med förundersökningsmyndigheten också annars än vid förhör. De språkliga rättigheterna hänför sig till alla förundersökningsåtgärder. Bestämmelserna i 37 § i förundersökningslagen lämpar sig inte när anmälan om brott görs, vilket dock i vid bemärkelse kan anses ingå i förundersökningen. Trots att språklagen med stöd av dess 3 § 1 mom. tillämpas också vid förundersökning, bör det i den nya förundersökningslagen för tydlighetens skull tas in sådana bestämmelser om handläggningsspråket vid förundersökning som svarar mot förundersökningsbehoven.

Av skäl som hänför sig till följdriktigheten bör bestämmelserna om handläggningsspråket vid förundersökning i fråga om finska och svenska motsvara språklagens bestämmelser om handläggningsspråket i brottmål. Vid förundersökning klarläggs saken med tanke på domstolsbehandling. Enligt 14 § 1 mom. i språklagen används i brottmål i tvåspråkiga domstolar svarandens språk som

handläggningsspråk. Om svarandena har olika språk eller om svarandens språk varken är finska eller svenska, bestämmer domstolen om handläggningsspråket med beaktande av parternas rätt och fördel. Om språkvalet inte kan träffas på den grunden, används majoritetsspråket i domstolens ämbetsdistrikt. Enligt 2 mom. gäller att i enspråkiga domstolar används som handläggningsspråk språket i domstolens ämbetsdistrikt, om inte domstolen med beaktande av parternas rätt och fördel beslutar att det andra språket ska användas. En hänvisning till bestämmelserna i 14 § i språklagen är inte tillräcklig eller adekvat när paragrafen gäller domstolsbehandling och när förundersökningsbehoven sträcker sig längre än till handläggning av ärendet hos myndigheten. I 6 § 1 mom. i språklagen finns bestämmelser om enspråkiga myndigheter och tvåspråkiga myndigheter.

I 37 § 1 mom. i förundersökningslagen hänvisas det till 10 och 18 § i språklagen. Den förstnämnda paragrafen gäller rätten att använda finska eller svenska oavsett vilket handläggningsspråket annars är. En hänvisning till 10 § i språklagen bör tas in i den nya paragrafen om handläggningsspråket vid förundersökning. Det är onödigt att hänvisa till 18 § i den nämnda lagen, eftersom det redan enligt andra meningen i den gällande bestämmelsen ordnas rätt till tolkning på nationalspråken vid förundersökning.

Laghänvisningen i 37 § 2 mom. i förundersökningslagen är föråldrad, eftersom rätten att använda samiska vid förundersökning numera anges i samiska språklagen. Det är redan i detta sammanhang befogat att betona att samernas rätt och myndigheternas skyldighet att använda samiska är ganska inskränkta och begränsade till vissa av de nordligaste kommunerna i Finland och till samernas hembygdsområde. När det gäller att ange tillämpningsområdet närmare kan det hänvisas till 2 § i samiska språklagen och till 4 § i sametingslagen (974/1995).

I detaljmotiveringen till 37 § 3 mom. i förundersökningslagen (RP 92/2002 rd) konstateras att den som hörs och som talar något annat språk än finska, svenska eller samiska inte har absolut rätt till tolkning till sitt modersmål. Tolkningskravet uppfylls om tolkning sker på ett språk som den förhörde förstår och behärskar tillräckligt väl för att förhör på detta språk inte ska äventyra rättsskyddet. Dessa synpunkter som framförts i motiveringen i propositionen är viktiga t.ex. vid brådskande förhör där det på grund av den förhördes modersmål skulle behövas tolkning till ett sällsynt språk men där den förhörde också behärskar ett annat vanligare språk tillräckligt väl för att hans eller hennes rättsskydd inte ska äventyras. I lagen bör tas in den viktiga språkrestriktion som anförts enbart i motiveringen i den nämnda propositionen och som i sig är ändamålsenlig och relevant och som också harmonierar med människorättskonventionerna och Europadomstolens avgörandepraxis. I enlighet med internationella förpliktelser är det fråga om rätt för förhörda som talar något annat språk än finska, svenska eller samiska att bli förhörda på det språk som de förstår och kan tala tillräckligt väl.

Översättning av förundersökningshandlingarna är en specialfråga i anslutning till språket vid förundersökning. För finsk-, svensk- och samiskspråkiga parter finns bestämmelser om översättning av handlingar i språklagen till den del den handling som ska översättas har skrivits på finska eller svenska. Enligt rättshjälpslagen (257/2002) gäller dessutom att beviljandet av rättshjälp befriar mottagaren av förmånen från skyldigheten att betala arvode och ersättning för sådan hjälp med översättning som mottagaren av förmånen har behövt vid behandlingen av saken (4 § 1 mom. 2 punkten).

Utgångspunkten är att utöver översättning av det som sägs inrymmer tolkning också att den som förhörs, vid förundersökningen och i synnerhet vid förhöret får tillräcklig klarhet i de handlingar på ett främmande språk som ingår i förundersökningsmaterialet och som påverkar saken. På detta sätt används tolkning också för närvarande vid förundersökning, vilket i praktiken i betydlig utsträckning minskar behovet av att översätta handlingar. Vid förundersökning översätts dock i viss mån också redan för närvarande handlingar som har betydelse för behandlingen av saken eller delar av sådana handlingar. En stor del av översättningsarbetet i samband med polisens verksamhet gäller dock inte förundersökning, utan begäran om interna-

tionell rättshjälp och asylutredningar. Översättningsbehovet varierar över tiden och mellan olika polisinrättningar.

Trots att det redan för närvarande förekommer översättning, kan oklarheterna kring översättningsskyldigheten och förutsättningarna för översättning i vissa fall inverka negativt på parternas rätt att bevaka sina rättigheter på ett tillbörligt sätt. Det här gäller inte enbart förundersökningen utan också handläggningen av ärendet efter den. För att förtydliga läget bör översättningen av handlingar därför ägnas uppmärksamhet också på lagstiftningsnivå.

Europadomstolen har i sin avgörandepraxis tagit ställning till översättning av handlingar i brottmål. I avgörandet i målet *Hermi mot Italien 18.10.2006* konstaterade domstolen att artikel 6 stycke 3 punkt e i människorättskonventionen inte gäller enbart muntliga yttranden inför domstol, utan regeln lämpar sig också för skriftligt material och för förundersökning. Enligt Europadomstolen föranleder punkten dock inte att allt skriftligt bevismaterial eller alla officiella handlingar översätts skriftligen. Domstolen konstaterade att det i bestämmelsen talas om tolk, inte översättare. Enligt avgörandet ger detta fingervisning om att muntlig tolkhjälp är tillräcklig med tanke på människorättskonventionen.

Vissa av medlemsstaterna i Europeiska unionen, däribland Finland, har den 11 december 2009 lagt fram ett förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om rätt till tolkning och översättning i brottmål. Förslaget baserar sig på ett förslag till rambeslut som Europeiska gemenskapernas kommission lade fram i juli 2009. På grund av att Lissabonfördraget trädde i kraft måste förslaget till rambeslut ändras till ett direktivförslag.

Enligt artikel 3 i direktivförslaget har en misstänkt eller anklagad som inte förstår eller talar förfarandespråket rätt att få tolkning av alla handlingar som är grundläggande för att garantera vederbörandes rätt till en rättvis rättegång, eller åtminstone centrala avsnitt i sådana handlingar. Till de centrala handlingarna hör åtminstone beslutet om frihetsberövande, åtalet och domen. Förutsatt att detta inte påverkar att förfarandena är rättvisa, kan en muntlig översättning eller en muntlig sammanfattning av de handlingar som avses i artikeln när så befinns lämpligt tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning.

Människorättskonventionen och direktivförslaget ger vid handen att kravet på en rättvis rättegång anknyter till den misstänktes eller åtalades ställning. Också de andra parternas, i synnerhet målsägandens, ställning kan vara förenad med betydande rättsliga intressen. Också med hänsyn till direktivförslaget innebär detta att en handling som ingår i förundersökningsmaterialet och som är väsentlig för ärendet, eller en del av en sådan handling, ska översättas, om det trots tolkning behövs en översättning för att partens rättigheter ska kunna bevakas. I den nya förundersökningslagen föreslås en dylik bestämmelse som tillåter oumbärlig prövning från fall till fall.

Tolkning inbegriper frågor om jäv och behörighet för tolkar. Dessa frågor har kommit fram via avgöranden som gällt laglighetsövervakning. Enligt ett beslut av riksdagens biträdande justitieombudsman förutsätts det för allmän tilltro att ett potentiellt vittne i målet inte anlitas som tolk (avgörande 1.9.1991, dnr 454/4/89). Biträdande justitiekanslern i statsrådet har i ett av sina avgöranden (8.9.2008, dnr 668/1/06) ingripit i problemet med att personer slumpmässigt anlitas som tolkar. Biträdande justitieombudsmannen ifrågasatte förfarandet framför allt därför att terminologin i juridiska frågor inte nödvändigtvis är bekant ens för den som annars inte har några svårigheter att tolka vardagsspråket. Förfarandet innebär också att brottsmisstankar som riktas mot en person delges utomstående utan grundad anledning. En slumpmässigt vald tolk kan dessutom ha ett sådant förhållande till saken eller parterna som påverkar en korrekt tolkning och som polisen inte känner till.

Enligt Europadomstolens avgörande i målet *Hermi mot Italien* ska tolkningen vara på så vis tillbörlig att svaranden får del av målet och kan försvara sig i synnerhet genom att lägga fram en egen beskrivning av händelserna. Frågan om behörighetsvillkoren för en tolk behandlas också i direktivförslaget om tolkning och översättning. Enligt artikel 5 i direktivförslaget ska tolkningen och översättningen hålla adekvat kvalitet så att den

misstänkte eller anklagade är fullt i stånd att utöva sina rättigheter. Detta förutsätter inte att särskilt meriterade registrerade översättare eller tolkar anlitas i samtliga fall.

I förundersökningslagen finns inte några bestämmelser om jäv eller behörighetsvillkor för tolkar. Det föreslås inte heller i denna proposition några sådana bestämmelser i den nya lagen. Trots att det bör ställas höga kvalitetskrav på översättarnas och tolkarnas verksamhet, måste hänsyn tas till praktiska aspekter som inte kan förbigås vid förundersökning. I synnerhet när det gäller att använda sällsynta språk kan det förekomma problem. Detsamma gäller brådskande situationer där den som ska höras måste höras snabbt av skäl som hänför sig till utredningen av brottet. Aspekter på en rättvis rättegång och tillgodoseende av parternas rättigheter varierar också t.ex. enligt om det handlar brottsärenden som ska behandlas vid summariskt förfarande (föreläggande av ordningsbot eller strafforder) eller på något annat sätt. Dessa aspekter talar för att det inte är befogat att i fråga om jäv för översättare eller tolk i den nya lagen ta in någon sådan bestämmelse enligt 46 § i den gällande förundersökningslagen som föreslås i 11 kap. 4 § 2 mom. i den nya lagen och enligt vilken den som står i ett sådant förhållande till ärendet eller till en part att hans eller hennes opartiskhet äventyras inte får vara sakkunnig.

I förundersökningslagen finns inte några bestämmelser om språket i de meddelanden, kallelser eller brev som förundersökningsmyndigheten sänder. I fråga om finska, svenska och samiska finns bestämmelser om det språk som ska användas i 19 § 3 mom. i språklagen och i 15 § 1 mom. i samiska språklagen. I den nya förundersökningslagen kan för tydlighetens skull hänvisas till de nämnda bestämmelserna. De personer till vilka de aktuella handlingarna inte ska sändas på finska, svenska eller samiska utgör en egen grupp också till denna del. På samma sätt som i fråga om språket vid förundersökning kan utgångspunkten vara att meddelanden, kallelser eller brev ska sändas på ett språk som mottagaren kan antas förstå tillräckligt väl. Trots att modersmålet för dem som är bosatta i Finland i regel kan bekräftas med hjälp av befolkningsregisteruppgifterna, är det omöjligt att vara helt säkert på vilket språk var och en av mottagarna talar. Förundersökningsmyndigheten bör dock i mån av möjlighet klarlägga mottagarens språk eller dra nytta av de uppgifter den redan har om mottagaren.

Ett förhörsprotokoll ska föras på det språk, finska eller svenska, som den förhörde använder vid förhöret. Protokollsspråket kan alltså till denna del avvika från handläggningsspråket vid förundersökningen och det språk som annars används i förundersökningsmaterialet. Även bestämmelserna i 19 § 2 mom. i språklagen möjliggör dock att handlingar som hänför sig till beredningen och behandlingen av saken kan skrivas delvis på finska och delvis på svenska. Så som konstateras längre fram, ska hela förhörsprotokollet ges den förhörde för granskning. Granskningen går enkelt och lätt och på ett sätt som med säkerhet främjar den förhördes rättsskydd, om det protokoll som ska granskas har förts på det språk som den förhörde använder. Genom att föra förhörsprotokollet på den förhördes språk kan man också undvika onödig översättning av protokollet. Om den som förhörs använder något annat språk än finska eller svenska, ska förhörsprotokollet föras på det språk som är handläggningsspråk vid förundersökningen. Det här ska också gälla för personer som är berättigade att använda samiska och som enligt samiska språklagen har rätt att få tolkservice och en samisk översättning av förhörsprotokollet. Med undantag för förhörsprotokollen ska förundersökningsprotokollet avfattas på handläggningsspråket vid förundersökningen.

Skyldighet att vara närvarande vid förundersökning och förhör

Skyldighet att vara närvarande vid förundersökning

I 17—21§ i förundersökningslagen finns bestämmelser om skyldighet att vara närvarande vid förundersökning. Det finns vissa behov av att ändra och komplettera paragraferna. En del av behoven behandlas i ett lämpligare sammanhang längre fram, nämli-

gen i detaljmotiveringen till paragraferna i 6 kap. i den nya förundersökningslagen.

Enligt 17 § 2 mom. i förundersökningslagen ska i kallelsen anledningen till den anges, om detta kan ske utan men för utredningen av brottet. När en person infinner sig till exempelvis ett förhör måste han eller hon trots allt få förbereda sig så som saken kräver. Här kan det handla om att t.ex. skaffa ett biträde. Det kan därför inte anses vara lämpligt med den möjlighet som den nuvarande lagen medger, nämligen att anledningen inte behöver anges. Dessutom kan det anses att innehållet i termen ”anledning” är oklart. Det brott som undersöks och den ställning som den som fått kallelse har i förundersökningen är viktiga omständigheter för den som kallas. Av lagen bör därför framgå att de ska nämnas i kallelsen. Ställningen hänför sig till den fråga som behandlats redan tidigare och som gäller fastställande av en persons ställning och underrättelse om detta så snabbt som möjligt. Om ett förhör som sådant kan inverka negativt på utredningen av ett brott, t.ex. därför att den misstänkte då får kännedom om misstanken om brott, kan förhöret skjutas upp.

Enligt 18 § 1 mom. i förundersökningslagen får en misstänkt också utan kallelse hämtas till förundersökning, om fängelse kan följa på brottet och det är sannolikt att han eller hon inte hörsammar en kallelse eller att han eller hon efter att ha fått kallelse försvårar förundersökningen genom att fly eller undanröja bevis eller på något annat sätt. I fråga om försvårande av förundersökningen kan kravet på sannolikhet anses vara en hög tröskel med hänsyn till att efter 2002 års ändring av 1 kap. 3 § i tvångsmedelslagen kan också anhållande, som betraktas som strängare än hämtning, bli aktuellt i fall där det finns anledning att misstänka försvårande. För följdriktighetens skull bör bestämmelsen i förundersökningslagen ändras i samband med att den tas in i den nya lagen.

Enligt andra meningen i 21 § 2 mom. i förundersökningslagen är en misstänkt som inte är anhållen eller häktad skyldig att vara närvarande vid förundersökning högst tolv timmar åt gången och, när förutsättningar för anhållande föreligger enligt 1 kap. 3 § tvångsmedelslagen, högst 24 timmar. I 2 kap. 5 § 3 mom. i den nya tvångsmedelslagen föreslås en bestämmelse om att den som är misstänkt för en brottslig gärning som han eller hon har begått före fyllda 15 år inte får anhållas. Den som är misstänkt för en brottslig gärning har därmed inte skyldighet att närvara vid förundersökningen i mer än tolv timmar. I praktiken förekommer det dock fall där antalet timmar visar sig vara alltför litet när det gäller den som är misstänkt för den brottsliga gärningen. Det här kan gälla både aspekter på utredning av brottet och barnskyddsaspekter (t.ex. överlämnande till socialmyndigheten). Skyldigheten att närvara i mer än tolv timmar och högst 24 timmar bör dock gälla i exceptionella fall, och därför bör det i lagen anges krav på synnerligen vägande skäl för närvaroplikt av detta slag.

I 6 kap. 1 § i tvångsmedelslagen finns bestämmelser om kvarhållande. En misstänkt, som med stöd av 21 § 2 mom. i förundersökningslagen är skyldig att vara närvarande vid en förundersökning och som inte har anhållits eller häktats, får enligt paragrafen vid förundersökningen hållas inlåst, om det är nödvändigt för att förhindra att han eller hon avlägsnar sig. Han eller hon får dock inte placeras i ett förvaringsrum för anhållna, om det inte enligt 1 kap. 3 § finns förutsättningar för anhållande. Eftersom förfarandet enligt 6 kap. 1 § i tvångsmedelslagen syftar till att säkerställa att den misstänkte är närvarande vid förundersökningen, lämpar bestämmelsen sig i fråga om sammanhanget bättre in bland förundersökningslagens bestämmelser om närvaro.

Förhör

Kapitlet behöver ändras och kompletteras på flera punkter. De mindre ändringarna behandlas längre fram i detaljmotiveringen till paragraferna i 7 kap. i den nya förundersökningslagen.

I 22 § 2 mom. i förundersökningslagen uppställs specialvillkor för att en misstänkt ska få höras via ett ombud eller per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring. Beträffande den som misstänks för brott är en förutsättning att saken är av ringa betydelse och att den misstänkte inte bestrider att anmälan om brott är riktig, eller

att det är fråga om en mindre komplettering av ett tidigare förhör. Enligt första meningen i momentet gäller det för alla parter att förhör på de nämnda sätten inte får medföra olägenhet eller äventyra undersökningen.

Bestämmelserna i 22 § i förundersökningslagen fick sin nuvarande form genom lag 645/2003 om ändring av förundersökningslagen. I 22 § 1 mom. bestämdes ursprungligen att målsäganden, samt i ärenden av ringa betydelse även en misstänkt som inte bestrider att brottsanmälan är riktig, likväl får avge sin utsaga genom förmedling av ombud eller per telefon. En ytterligare förutsättning var att detta kan ske utan men och att det inte äventyrar undersökningens tillförlitlighet. Ändringen av paragrafen motiverades bl.a. med ökad flexibilitet (RP 52/2002 rd). I fråga om den misstänkte gäller detta utökning av möjligheten att i liten utsträckning komplettera ett tidigare förhör.

De begränsningar enligt 22 § 2 mom. som berör den misstänkte kan inte anses vara motiverade, trots att den misstänkte bestrider riktigheten hos anmälan om brott eller trots att det inte bara handlar om en smärre komplettering av ett tidigare förhör. Också i dessa fall kan förhöret bli tillräckligt tillförlitligt genom förmedling av ett ombud eller med hjälp av ett medium för dataöverföring. Denna synpunkt accentueras i synnerhet i ärenden där den misstänkte inte har speciellt mycket att säga. Den misstänkte ska dock höras så som avses i 1 mom. när han eller hon själv är närvarande, om undersökningens tillförlitlighet annars äventyras i enlighet med första meningen i 2 mom. Aspekter på utredningsintresset med anknytning till hur allvarligt brottet är talar dock för att en misstänkt ska kunna höras genom ett ombuds förmedling bara om det handlar om ett obetydligt brottsärende. Till denna del kan vägledning fås via 11 kap. 16 § 2 mom. i rättegångsbalken. I momentet sägs att om målet gäller ett brott för vilket har föreskrivits annat eller strängare straff än böter eller fängelse i sex månader, får stämningen inte delges ett ombud som svaranden har befullmäktigat att ta emot stämningar. Denna begränsningsgrund kan också användas vid förundersökning när det gäller att höra den misstänkte, dock i omvänd ordning så att den som är misstänkt för brott ska få förhöras genom förmedling av ett ombud bara om det handlar om ett brott för vilket det inte har föreskrivits något annat eller strängare straff än böter eller fängelse i sex månader.

Enligt 22 § 3 mom. i förundersökningslagen ska av en part tas emot skriftliga utredningar som parten vill komplettera sin förhörsberättelse med. Av särskilda skäl får sådana utredningar tas emot också av ett vittne vid förhöret. I den ursprungliga motiveringen till paragrafen (RP 14/1985 rd) motiverades inte differentieringen av förutsättningarna beträffande en part och ett vittne. För säkerställande av att saken utreds tillräckligt bör ett vittne ha samma möjligheter som en part att få kompletterande skriftliga utredningar (t.ex. ritningar och kalkyler) med i förundersökningsmaterialet. Momentet bör därför ändras så att den andra meningen utgår och så att den första och enda meningen ändras så att den gäller både parten och vittnet.

I 23 § i förundersökningslagen anges begränsningar som gäller förhör med en målsägande. Enligt paragrafen är det inte nödvändigt att vid förundersökningen förhöra en målsägande som uppenbarligen inte kan lämna uppgifter som har betydelse för utredningen, om han eller hon när brottsanmälan gjordes eller i något annat sammanhang har uppgivit de omständigheter som behövs för beslut om åtal och för rättegång. Det har redan tidigare i avsnittet om vad som ska utredas vid förundersökning konstaterats att vid förundersökning ska brottet och vissa andra omständigheter med direkt anknytning till brottet undersökas enligt vad ärendets art förutsätter. Det här ska också gälla för klarläggning av parterna, vilket är förenat med problem t.ex. vid omfattande brottsserier eller brott som annars har vidsträckta verkningar. I liknande fall kan problemen förutom klarläggning av en parts identitet också gälla förhör med en målsägande. I praktiken kan det t.ex. bli nödvändigt att förlita sig på ett förfarande där målsägande i ett brottmål officiellt uppmanas att anmäla sig hos polisen för att förhöras och framställa sina anspråk. Det här kan hänga samman med polisens begränsade resurser och med ändamålsenlighetsaspekter. Exempelvis i vissa fall kan man trots ett stort antal målsägande i ett

brottmål anta att bara ett fåtal av dem har privaträttsliga anspråk. För situationer av det slaget bör den motsvarande paragrafen i den nya förundersökningslagen kompletteras med en mening om att förhöret med en målsägande kan lämnäs beroende av om han eller hon anmäler sig, om ärendets art på grund av det stora antalet målsägande eller av någon annan motsvarande orsak förutsätter det.

I 12 och 13 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel finns bestämmelser om förhör av berusade och förhör av personer vilkas sinnestillstånd är rubbat. I paragrafen om förhör av berusade konstateras att om någon är till den grad påverkad av alkohol eller något annat rusmedel att han eller hon inte kan antas förstå innebörden av ett förhör, får han eller hon förhöras endast om det är nödvändigt för att brottet ska kunna redas ut. I förhörsprotokollet ska då göras en anteckning om den förhördes tillstånd och om varför förhöret har ansetts vara nödvändigt. Den förhörde ska ges möjlighet att senare på nytt granska sin berättelse. I 12 § konstateras ytterligare att 39 § 2 mom. i förundersökningslagen gäller i fråga om granskningen av berättelsen.

Enligt 13 § i förordningen gäller att om den förhörde inte kan antas förstå innebörden av förhöret på grund av rubbat sinnestillstånd eller chock eller av någon annan liknande orsak, ska 12 § tillämpas. Möjligheten att förhöra ska vid behov diskuteras med den förhördes anhöriga och läkare.

I 12 och 13 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel bestäms om förutsättningarna för förhör i vissa fall och om den förhördes rätt att i de fallen granska sin förhörsberättelse. Till denna del handlar det om viktiga frågor som gäller den förhördes rättigheter och skyldigheter, och därför bör det i lagen i finnas bestämmelser om dem. Det här är också i linje med förslaget om att förordningens 14 §, som gäller undersökning av brottsliga gärningar som misstänks ha begåtts av en person under 15 år, med några ändringar av innehållet ska tas in i den nya förundersökningslagen.

I 29 § i förundersökningslagen anges vad den som ska förhöras ska underrättas om eller upplysas om före förhöret. I första meningen i 1 mom. nämns skyldigheten att underrätta den som förhörs om hans eller hennes ställning vid förundersökningen. Den förhördes ställning vid förundersökningen hör nära samman med att det i lagen föreslås en bestämmelse om den misstänktes rätt att låta bli att medverka till utredningen av det brott som han eller hon misstänks ha begått (4 kap. 3 §). För att rättigheten ska få någon praktisk betydelse måste den som förhörs underrättas om den före förhöret. Skyldigheten att underrätta kan fogas till den nya bestämmelse som föreslås motsvara 29 § 1 mom. i förundersökningslagen.

Riksdagens grundlagsutskott har med anledning av parternas språkliga rättigheter fäst avseende vid att det alltid före ett förhör är befogat att ta upp frågan om språket vid förhöret (GrUU 36/2002 rd). Enligt utskottet kan detta lämpligen regleras genom 29 § i förundersökningslagen. Trots att det i flera förhörssituationer antagligen också utan någon explicit uppmärksamhet kring frågan är ganska klart vilket språk den misstänkte använder kan det uppstå problem med gränsdragningen vid tillämpningen av den föreslagna prövningsbaserade skyldigheten för förundersökningsmyndigheten. Det kan därför antagligen anses att utskottets förslag om ovillkorlig skyldighet att beakta de språkliga rättigheterna är motiverad. Till 1 mom. i paragrafen om skyldighet att underrätta kan också koncentreras den skyldighet som uppställs bland bestämmelserna om förhörsvittnen i 30 § 2 mom. i förundersökningslagen och enligt vilken den som förhörs ska underrättas om sin rätt att tillkalla förhörsvittne.

Enligt 29 § 2 mom. i förundersökningslagen ska den misstänkte före förhöret också upplysas om att han eller hon har rätt att anlita biträde vid förundersökningen samt om när en försvarare kan förordnas för honom eller henne. När skyldigheten att underrätta den som gripits, anhållits eller häktats som misstänkt för brott om hans eller hennes rätt att anlita biträde fogades till 10 § 1 mom. i förundersökningslagen, konstaterades i motiveringen till ändringen (RP 90/2005 rd) att eftersom det i det sammanhanget inte föreslås några ändringar av 29 § 2 mom. bör det dock före förhöret av den misstänkte informeras om rätten att anlita biträde. I denna proposition föreslås att bestämmelserna om biträden

ska ändras så att en part före förhöret skriftligen ska underrättas om sin rätt att anlita ett biträde som han eller hon väljer själv, om inte ärendet ska behandlas vid summarisk förundersökning. När den som är misstänkt för brott berövas sin frihet i samband med gripande, anhållande eller häktning ska han eller hon utan dröjsmål skriftligen underrättas om denna rätt. Det föreslås att bestämmelserna dessutom ska kompletteras så att förundersökningsmyndigheten också annars ska se till att en parts rätt att anlita biträde faktiskt tillgodoses när parten önskar det, med hänsyn till de omständigheter som hänför sig till det brott som utreds, utredningen av brottet och personen i fråga.

Med hänsyn till de övriga bestämmelserna om anlitande av biträde kan situationen före förhöret vara sådan att den underrättelse om biträde och försvarare som avses i 29 § 2 mom. är uppenbart onödig. Den misstänkte kan t.ex. ha ett biträde med sig vid förhöret eller det kan redan ha förordnats ett biträde för honom eller henne. Den synpunkten kan beaktas i den paragraf i den nya förundersökningslagen som motsvarar den gällande 29 §.

I den nya bestämmelse som motsvarar 29 § 2 mom. kan dessutom tas in en reglering som för närvarande har sin motsvarighet i andra meningen i 1 mom. Enligt den meningen ska en misstänkt samtidigt underrättas om vilken gärning han eller hon misstänks för. Det har visat sig att innehållet i meningen i dess nuvarande form är oklart. Det här gäller huruvida den misstänkte ska underrättas om brottsrubriceringen eller få en beskrivning av händelserna kring den misstänkta gärningen med uppgifter om plats och tid eller eventuellt båda dessa. Behovet av att underrätta beror i någon mån av aspekter från fall till fall och i synnerhet aspekter på utredningen av brottet. I meningen kan det konstateras att för den som är misstänkt för brott ska före förhöret specificeras vilken gärning han eller hon är misstänkt för.

I 30 § i förundersökningslagen finns bestämmelser om förhörsvittnen. Enligt 1 mom. ska på begäran av den som förhörs ett tillförlitligt vittne som är ojävigt enligt 17 kap. 43 § i rättegångsbalken vara närvarande vid förhöret. Utredaren kan också på eget initiativ tillkalla ett vittne. Om förhöret inte kan uppskjutas utan att undersökningen äventyras, får det trots begäran av den som ska förhöras hållas utan vittne. En misstänkt som är yngre än 18 år får dock inte förhöras utan vittne, utom om den misstänktes biträde eller lagliga företrädare eller en företrädare för socialnämnden är närvarande. I 2 mom. finns en bestämmelse om skyldighet att underrätta och som så som beskrivits ovan föreslås bli överförd till den paragraf där det också annars anges vad den som förhörs ska underrättas om.

Syftet med möjligheten att anlita förhörsvittnen är att bidra till att förhören hålls på behörigt sätt. Med hjälp av vittnen kan man också i efterhand klarlägga hur förhören har hållits och vad som har hänt under dem. Förhörsvittnen har därför betydelse för både den som förhörs och förhörsledaren. CPT har i sin rapport från 1992 om en inspektion som riktat sig mot Finland betonat förhörsvittnets ställning som en viktig garanti för rättssäkerheten.

Anlitandet av ett förhörsvittne anknyter till att förundersökningsberättelserna trots 1997 års reform av förfarandet för rättegång i brottmål alltjämt har en viktig betydelse för rättegångar där det i samband med handläggningen framförs påståenden om t.ex. att polisen har utövat påtryckning eller på något annat osakligt sätt påverkat den förhörde under förhörets gång eller att det som sagts har dokumenterats fel. Bestämmelserna om förutsättningarna för anlitande av förhörsvittne har nu avfattats i en något smidig form då anlitandet beror dels av den misstänktes, dels av utredarens vilja och till vissa delar också av omständigheter som hänför sig till hur brådskande det är med undersökningen av brottet. Den utgångspunkten kan alltjämt anses vara motiverad, eftersom inte alls alla misstänka vill tillkalla ett förhörsvittne. Frågan är också förenad med polisens resurser, eftersom polismännens arbetstid binds vid anlitandet av förhörsvittnen. På grund av det sistnämnda ansåg polisen under beredningen av förundersökningslagen det vara viktigt att anlitandet av förhörsvittnen inte blir ett ovillkorligt förfarande.

Anlitande av förhörsvittnen är förenat med att 39 § 3 mom. i förundersökningslagen gör

det möjligt att spela in förhörsberättelsen som ljud- eller bildupptagning. Om förhöret spelas in kan händelserna under förhöret verifieras i efterhand på ett i princip säkert sätt. Det kan därför vara onödigt att anlita förhörsvittnen. Ett förhörsvittne bör därför alltid kunna ersättas genom en ljud- och bildupptagning av förhöret, om det därigenom tillräckligt tillförlitligt kan visas på vilket sätt förhöret har hållits och vad som har hänt under förhöret. För att man ska få en sådan tillförlitlig uppfattning av förhöret som förutsätts för att vittnen ska kunna ersättas, bör upptagningen bestå av både ljud och bild. Det här bör vara utgångspunkten också när upptagningen gäller de fall som nu anges i 39 § 3 mom. Det kan också ur kostnadsperspektiv vara motiverat att skaffa enhetliga instrument för lagring av ljud och bild i stället för att det skaffas olika slags utrustning.

Det kan antagligen inte utfärdas ovillkorliga bestämmelser om att förhörsvittnen ska ersättas med upptagningar, eftersom det i praktiken kan behövas både förhörsvittnen och upptagningar, t.ex. när det gäller att utreda synnerligen allvarliga brott eller av orsaker som hänför sig till den som ska höras. Eftersom det kan hända att det också framförs påståenden om upptagningen (t.ex. tendentiösa klippningar), kan ett förhörsvittne behöva anlitas som komplement när förhörsförhållandena klarläggs.

Enligt 31 § i förundersökningslagen har en parts biträde och den som förordnats till stödperson för målsäganden rätt att vara närvarande när hans eller hennes huvudman förhörs, om inte undersökningsledaren av vägande skäl som gäller utredningen av brottet förbjuder detta. Det har i praktiken uppdagats behov av att i synnerhet målsäganden under förhöret stöds av en person som dock inte är en sådan stödperson som avses i 2 kap. 3 § i lagen om rättegång i brottmål. Som exempel kan nämnas att andra nära släktingar än vårdnadshavare eller företrädare för organisationer som stöder offren medverkar vid förhör. Behovet accentueras i samband med undersökning av brott som kraftigt kränker målsägandens självbestämmanderätt och fysiska integritet, t.ex. på ett sätt som vållar lidande. Som exempel på brott av det slaget kan nämnas sexual-, misshandels- och människohandelsbrott.

Under den senaste tiden har det också i internationella förpliktelser fästs vikt vid att en person som stöder brottsoffret eller en företrädare för en stödorganisation bör ha möjlighet att delta i förhöret. Som exempel kan nämnas Europarådets konvention från 2005 om åtgärder mot människohandel (CETS 197; artikel 27 stycke 3) och Europarådets tidigare nämnda konvention om skydd för barn mot sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp (artikel 31 stycke 5). Finland har undertecknat båda konventionerna. Den förhörde kan behöva stöd också under vittnesförhör. I den nuvarande lagen ingår inte några förbud mot att andra än en viss utsedd stödperson deltar som stödjande personer för dem som förhörs. Trots att lagen också uppenbarligen tolkas på detta sätt, bör det för tydlighetens skull dock anges att utredaren på begäran får tillåta att även någon annan som stöder parten eller vittnet får närvara vid förhöret. Grunden för inskränkning bör då vara att närvaron inte försvårar utredningen av brottet eller äventyrar sekretessen.

Enligt 32 § i förundersökningslagen kan utredaren tillåta att en part och partens biträde eller ombud eller den som förordnats till stödperson för målsäganden är närvarande när en annan part eller ett vittne förhörs, om detta kan ske utan men för utredningen av brottet. Det finns vissa behov av att ändra och komplettera paragrafen. Det viktigaste behovet hänför sig till att aspekten på utredning av brottet inte ensam bör vara avgörande när det prövas om närvaro ska tillåtas för de personer som nämns i paragrafen. Exempelvis möten mellan den som är misstänkt för brott och målsäganden kan av emotionella orsaker vara förenade med aspekter som gör att det från finkänslighetssynpunkt inte är motiverat med deltagande när den andra personen förhörs. Exempelvis vid undersökning av sexual- och misshandelsbrott kan den misstänktes närvaro vålla målsäganden lidande eller motsvarande olägenhet. Trots att det föreslås en särskild bestämmelse om principen om finkänslighet, bör de nämnda synpunkterna betonas separat också i den paragraf som gäller närvaro när en annan person förhörs. De övriga behoven av att ändra

paragrafen är närmast av teknisk natur och granskas i detaljmotiveringen till motsvarande nya paragraf.

I 33 § i förundersökningslagen finns bestämmelser om när en laglig företrädare för en omyndig som förhörs får medverka vid förhöret. Paragrafen gäller när personer under 18 år ska förhöras. Enligt 4 mom. ska de i 1—3 mom. avsedda företrädarna för den omyndige och som har rätt att vara närvarande underrättas om förhöret på förhand, om detta kan ske utan svårighet. Åtminstone en av dem ska ges tillfälle att vara närvarande vid förhöret, utom om det för utredningen av brottet är nödvändigt att omedelbart förhöra den omyndige. Den omyndiges företrädare ska i sådant fall så snabbt som möjligt underrättas om förhöret.

Enligt 33 § 3 mom. i förundersökningslagen kan utredaren förbjuda en laglig företrädare för den omyndige att vara närvarande vid förhöret, om personen misstänks för det brott som undersöks. Trots att det enligt den nya lagen i likhet med enligt 35 § i den gällande förundersökningslagen alltjämt kommer att vara möjligt att avlägsna en person från förhöret, bör det i den nya bestämmelse som motsvarar 33 § 3 mom. särskilt anges att en laglig företrädare får förbjudas att delta av skäl som hänför sig till att utredningen av brottet försvåras. Det kan finnas sådan förhandsinformation om den lagliga företrädaren som person eller om hans eller hennes anknytning till ärendet som ger fog för antaganden om att hans eller hennes närvaro vid förhöret kan inverka negativt på den förhördes möjligheter att redogöra för saken på ett sätt som främjar utredningen.

Ungdomsbrottsarbetsgruppen föreslog att 33 § 4 mom. i förundersökningslagen skulle bli en separat paragraf, för att den skyldighet att underrätta och skyldighet att ge tillfälle att vara närvarande som anges i momentet skulle accentueras. Samtidigt föreslog arbetsgruppen att innehållet skulle ändras en aning av skäl relaterade till praktiska synpunkter. Det borde alltid underrättas om ett förhör. Den person som borde underrättas och den som borde ges tillfälle att närvara kan dock inte alltid nås. En laglig företrädare som inte varit med vid förhöret borde förutom om förhöret också underrättas om innehållet i förhöret, eftersom det kan ha en viktig betydelse för barnets vårdnadshavare när det gäller att ingripa i barnets brott och försöka förhindra att det upprepas.

I likhet med 33 § i förundersökningslagen anknyter 15 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel till stödjande av och bistånd för barn vid förundersökningen. Enligt paragrafen gäller att när ett barn, dvs. en person under 18 år, förhörs såsom misstänkt ska socialnämnden ges tillfälle att sända en företrädare till förhöret, om inte detta enligt 15 § 2 mom. i barnskyddslagen (683/1983) ska anses vara uppenbart obehövligt. Förundersökningsmyndigheten ska utan dröjsmål tillställa socialnämnden förhörsprotokollet. Ungdomsbrottsarbetsgruppen utgick från att det som avses i 15 § i förordningen är av sådan betydelse att det med stöd av 80 § 1 mom. i grundlagen bör regleras genom lag genom vilken det också bestäms om underrättelse till barnets vårdnadshavare och andra lagliga företrädare och om skyldigheten att ge tillfälle att höras. Det kan därför anses vara motiverat att regleringen tas in i lagen. Med tanke på obetydliga brottsärenden kan det anses vara alltför strikt att ange ovillkorlig skyldighet att översända förhörsprotokollet. Det här håller streck framför allt för ärenden som behandlas vid förundersökning. I den paragraf som gäller innehållet vid summarisk förundersökning kan den nya lagparagraf som motsvarar den nuvarande 15 § i förordningen därför uteslutas ur kretsen av bestämmelser som ska tillämpas vid summarisk förundersökning. Exempelvis när obetydliga brottsärenden anhopas hos en och samma person kan man tillgripa en barnskyddsanmälan.

Den barnskyddslag som nämns i 15 § i förordningen har upphävts genom den nya barnskyddslag som trädde i kraft vid ingången av 2008. I 24 § 2 mom. i den nya barnskyddslagen finns reglering som motsvarar den tidigare bestämmelsen. Enligt 6 § 1 mom. i socialvårdslagen gäller att de uppgifter som enligt socialvårdslagen ansluter sig till verkställigheten av socialvården samt de uppgifter som enligt någon annan lag åligger socialnämnden eller något annat motsvarande organ sköts av ett eller flera kollegiala organ som

utses av kommunen. Ett sådant organ kan kallas *socialmyndighet*.

I 15 § i förordningen åläggs inte explicit att underrätta socialmyndigheten om fall där den som är misstänkt för en gärning är under 15 år. I sådana fall har socialmyndigheten en viktig roll när det gäller att bedöma om en undersökning behövs för bedömning av behovet av barnskyddsåtgärder. Ett sådant behov av bedömning kan förekomma också när de misstänkta är 15—17 år. I den paragraf som motsvarar bestämmelsen i förordningen och som enligt förslaget ska tas in i lagen bör därför för tydlighetens skull nämnas att förundersökningsmyndigheten ska underrätta socialmyndigheten om brott och brottsliga gärningar som misstänks ha begåtts av någon som inte har fyllt 18 år.

Konfrontation

Bestämmelser om konfrontation (38 a—38 c §) fogades till förundersökningslagen 2003. Dessutom har statsrådet utfärdat en förordning om konfrontation.

Trots att det hittills inte har uppdagats några nämnvärda behov av att ändra de rätt så nya bestämmelserna om konfrontation, bör också dessa bestämmelser ändras till vissa delar i detta sammanhang. För att skapa större klarhet i lagstiftningen föreslås att 38 a § uppdelas på två paragrafer så att den första innehåller bestämmelser om förutsättningar för konfrontation och den andra om ordnande av konfrontation.

Enligt 1 § 2 mom. i statsrådets förordning om konfrontation kan konfrontation användas när den kan antas vara av betydelse för utredningen av brottet. Sakens betydelse och en jämförelse med andra liknande bestämmelser talar för att en sådan bestämmelse om förutsättningarna för åtgärden bör tas in i lagen. I 4 mom. i den nämnda paragrafen sägs dessutom att undersökningsledaren fattar beslut om att ordna en konfrontation. Redan i den gällande förundersökningslagen anges det ett flertal gånger att undersökningsledaren har beslutanderätt. Det föreslås att undersökningsledarens ställning med tillhörande beslutanderätt ska preciseras ytterligare, och därför föreslås att också denna bestämmelse om undersökningsledarens beslutanderätt ska tas in i den nya förundersökningslagen.

Bestämmelserna om konfrontation har i dagens läge avfattats så att de kan tolkas som att de gäller enbart identifiering med hjälp av synsinnet. Iakttagelser med andra sinnen, t.ex. identifiering av ljud, luktförnimmelser eller genom att beröring med händerna, kan dock också ha betydelse vid sidan om eller utöver synförnimmelserna, vilket bör beaktas i bestämmelserna om konfrontation.

Konfrontationens betydelse som bevisningsmetod hör samman med att allmänna åklagaren engageras i användningen. Trots att redan de allmänna bestämmelserna om förundersökningssamarbete kan medföra skyldighet att ge åklagaren tillfälle att närvara vid konfrontation, bör detta för tydlighetens skull anges särskilt.

Förundersökningsmaterial

Upptagning av förhör

Enligt 39 § 3 mom. i förundersökningslagen får den förhördes berättelse även spelas in som en ljud- eller bildupptagning. Den förhörde ska få granska den inspelade berättelsen på det sätt som närmare bestäms genom förordning av statsrådet. Enligt 17 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel gäller att den som ska förhöras ska underrättas om inspelningen före förhöret. I 18 § i förordningen sägs att om förhörsberättelsen spelas in på en ljud- eller bildupptagning, ska den förhörde efter avslutat förhör få lyssna på upptagningen och i berättelsen göra sådana korrigeringar och tillägg som behövs (1 mom.). I 2 mom. sägs att om förhörsberättelsen inspelas eller på basis av den förhördes uttalanden inläses på band för senare utskrivning, får den förhörde välja mellan att granska berättelsen antingen på det sätt som anges i 1 mom. eller på samma sätt som i fråga om en skriven förhörsberättelse.

Enligt 39 a § i förundersökningslagen ska förhör med målsägande och vittnen videobandas eller lagras genom någon annan jämförbar bild- och ljudupptagning, om avsikten är att förhörsberättelsen ska användas som bevis vid rättegång och den förhörde på grund av sin unga ålder eller störningar i de

psykiska funktionerna sannolikt inte kan höras personligen där utan att förorsakas men.

I samband med stiftandet av förundersökningslagen övervägde riksdagens lagutskott möjligheten att föreskriva om obligatorisk användning av ljud- eller bildupptagning vid förhör eller om att användningen skulle vara beroende av brottets art. Lagutskottet kom dock fram till att det måste fås tillräcklig erfarenhet av användningen av upptagningarna innan användningen av dem kan utvidgas (LaUB 9/1986 rd).

CPT gjorde ett inspektionsbesök till Finland 1992 och fäste då avseende vid bl.a. användningen av ljud- och bildupptagningar. Enligt kommittén var upptagning av polisförhör en viktig skyddsmetod för både de frihetsberövade och polisen. Delegationen fick inga bevis för användningen av dylika metoder i Finland trots att de är tillåtna enligt 39 § i förundersökningslagen och 17 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Kommittén rekommenderade att myndigheterna i Finland skulle överväga möjligheten att göra upptagningarna till standardpraxis. Det system som tas i bruk måste vara förenat med alla tillbörliga skyddsmetoder. Som exempel på skyddsmetoder nämnde kommittén två band, av vilka det ena förseglas med sigill i den förhördes närvaro och det andra används som arbetsexemplar.

Det finns inte några exakta uppgifter om hur pass vanligt det är med ljud- och bildupptagningar. Trots 1997 års reform av förfarandet för rättegång i brottmål har förundersökningsberättelserna fortfarande en viktig betydelse för rättegångar där det i samband med handläggningen framförs påståenden om att anteckningarna i förundersökningsberättelserna är oriktiga, inexakta och bristfälliga. I rättegångar framförs också då och då påståenden om att polisen har utövat påtryckning och på ett osakligt sätt påverkat den misstänkte under förhöret.

Genom utökad upptagning av förhör kan man åtminstone för de allvarligaste brotten förbättra möjligheterna att vid behov klarlägga det faktiska innehållet i förhörsberättelsen och de förhållanden under vilka berättelsen avgavs. Upptagning kan också ha förebyggande effekt i fråga om påståenden om hur förhöret har hållits och om dokumenteringen av förhörsberättelsen. Via upptagning blir förundersökningsmyndigheten också tvungen att fästa särskild vikt vid att förhöret hålls på ett tillbörligt sätt och så att kravet på en rättvis rättegång uppfylls. Målen kan uppnås också genom att förhörsvittnen anlitas i större utsträckning, trots att måluppfyllelsen inte kan verifieras med lika stor säkerhet i efterhand. Som en fördel med upptagning kan dessutom nämnas den tidigare behandlade minskningen av anlitandet av förhörsvittnen, vilket innebär att polisens resurser kan frigöras för andra uppgifter. Så som konstaterats redan tidigare i anslutning till frågan om ersättning av förhörsvittnen bör upptagningarna bestå av både ljud och bild.

Ljud- och bildupptagning av förhör är förenad med praktiska problem, såsom att det krävs personalresurser för att dokumentera upptagningen i skriftlig form och att upptagningen medför kostnader. De sistnämnda består framför allt av kostnader för anskaffning av upptagningsinstrument. Alla som förhörs är inte heller villiga att gå med på att förhörsberättelsen spelas in. Upptagning kommer inte heller att undanröja alla påståenden kring huruvida förhören har hållits som sig bör. Det kan påstås t.ex. att en upptagning har klippts eller annars behandlats så att den ger en osann bild av förhöret. Det kan dessutom hävdas att förfarandet har varit osakligt vid andra tillfällen än under inspelningen, t.ex. innan förhöret inleddes. Det finns fördelar med ljud- och bildupptagning av förhör, och därför är det befogat att trots de nämnda problemen försöka främja tillvägagångssättet också genom lagstiftningslösningar. Bestämmelserna i 39 § 3 mom. i förundersökningslagen berättigar polisen till upptagning i vissa fall men förpliktar inte till detta i något som helst fall.

I den paragraf som gäller ljud- och bildupptagning av förhör kan förundersökningsmyndigheten åläggas att göra en upptagning i sådana fall där upptagningen är befogad av omständigheter som hänför sig till ärendets art (t.ex. ett allvarligt brott) eller den förhörde som person (t.ex. förhör med en minderårig, berusad eller utlänning) för att det i efterhand ska kunna verifieras hur förhöret har hållits, vad som har hänt under förhöret och vad den förhörde berättade.

Det har inte framkommit några särskilda behov av att ändra 39 a § i förundersökningslagen. Det är dock befogat att på författningsnivå engagera allmänna åklagaren i användningen av en så pass viktig åtgärd, eftersom upptagning av förhöret i dessa fall ersätter hörandet av personen inför domstol. Det kan inte anses vara tillräckligt att saken blir beroende av de allmänna bestämmelserna om förundersökningssamarbete. På samma sätt som vid konfrontation bör åklagaren ges tillfälle att närvara vid förhöret, vilket på grund av vikten av att understryka sakens relevans bör konstateras explicit i den paragraf i den nya förundersökningslagen som motsvarar den gällande 39 a §. Detsamma gäller åklagarens rätt att själv eller genom förhörsledarens förmedling ställa frågor till den som förhörs.

Med anledning av aspekter på individens rättigheter och skyldigheter bör regleringen av underrättelse om upptagning och granskning av upptagningar enligt 18 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel tas in i lagen. Som en följdriktighetsgrund kan dessutom konstateras att det i lagen redan nu finns bestämmelser om granskning av förhörsberättelsen. Så som framgår längre fram kommer detta att ersättas med granskning av förhörsprotokollet i den nya lagen. När regleringen tas in i lagen bör den dock ändras och preciseras.

Av ändamålsenlighetsskäl är det i fråga om granskning av upptagningar motiverat att i lagen för det första bestämma om en möjlighet till avvikelse i situationer där den förhördes unga ålder eller störningar i hans eller hennes psykiska funktioner gör att granskningen är klart onödig. I sådana fall kan det rent av vara till skada för den förhörde att låta upptagningen bli granskad, t.ex. om den förhörde inte förstår vad som förväntas av honom eller henne. I sådana situationer kan man inte heller genom granskningen uppnå de mål som i fråga om den ställs när det gäller individens rättigheter och utredningen av saken.

Det andra regleringsbehovet i anslutning till 18 § i förordningen gäller att enligt paragrafen ska förhörsberättelsen i de fall den spelats in få granskas enligt den förhördes val så att denne efter förhöret lyssnar på inspelningen och gör sådana korrigeringar och tillägg som behövs eller så att förfarandet för granskning av en förhörsberättelse som dokumenterats i skriftlig form tillämpas. Det sistnämnda alternativet kan anses vara viktigt med tanke på granskningen av att förhörsberättelsen är riktig. Vid den fortsatta behandlingen fördjupar man sig i upptagningen bara vid behov. Det bör därför utfärdas bestämmelser om att i upptagningsfall ska granskningen av förhörsberättelsen göras uttryckligen i form av granskning av förhörsprotokollet. Genom att lyssna och titta på en upptagning och genom att göra korrigeringar i samband med detta kan den inspelade förhörsberättelsen fås i skick för de situationer där det är behövligt att fördjupa sig i upptagningen.

Övriga frågor kring förundersökningsmaterialet

I 39 § 2 mom. i förundersökningslagen finns bestämmelser om granskning av förundersökningsberättelsen. Enligt momentet ska den protokollförda berättelsen genast efter förhöret läsas upp för den förhörde och ges till honom eller henne för granskning. Den förhörde ska tillfrågas om hans eller hennes berättelse har blivit korrekt antecknad. I förhörsprotokollet ska också införas en sådan begäran om korrigering eller tillägg som inte har föranlett ändring i protokollet. I momentet konstateras ytterligare att protokollet inte får ändras sedan den förhörde har granskat det och de begärda korrigeringarna och tilläggen har gjorts.

Förhörsprotokollet innehåller flera anteckningar utöver förhörsberättelsen, och anteckningarna kan ha betydelse t.ex. när frågan om korrekt dokumenterad berättelse och förhörsförhållandena bedöms. Anteckningarna gäller t.ex. tidpunkten för när förhöret inleddes och avslutades, de underrättelser, upplysningar och förfrågningar som avses i 29 § i förundersökningslagen, förändrade förhållanden under förhöret och framläggande av bevis för den förhörde. Inrikesministeriets anvisning SM—2006—03625/Ri—2 gäller dessa anteckningar liksom förundersökningsprotokollet i vidare bemärkelse. Genom anvisningen fastställdes Handboken för upprättande av förundersökningsprotokoll. Med anledning av anteckningarnas betydelse bör den förhör-

des rätt att granska gälla hela förhörsprotokollet, inte enbart förhörsberättelsen.

Det är sällan nödvändigt att i enlighet med den gällande lagen läsa upp förhörsberättelsen för den förhörde. Frågan om ett tillräckligt och ändamålsenligt granskningssätt är beroende av situationen. Den förundersökningstjänsteman som sörjer för granskningen bör därför kunna överväga hur granskningen ska göras. Beroende på fallet kan granskningen skötas så att berättelsen läses upp (t.ex. en kort förhörsberättelse), så att den nedskrivna berättelsen ges den förhörde för genomläsning eller så att båda sätten används parallellt. Det viktiga är att den förhörde med hänsyn till berättelsens art och omfattning kan bekanta sig med dokumenteringen tillräckligt väl. Så som konstaterats ovan bör granskningen gälla hela förhörsprotokollet, inte enbart förhörsberättelsen. Det väsentliga i fråga om de tillägg och korrigeringar som den förhörde begär är att relevanta tillägg och korrigeringar antecknas i förhörsprotokollet.

I 40 § i förundersökningslagen finns bestämmelser om förundersökningsprotokollet. I förundersökningsprotokollet ska enligt 2 mom. tas in förhörsprotokollen och redogörelser för undersökningsåtgärderna samt därtill fogas de handlingar och upptagningar som kommit till vid undersökningen, om de kan antas ha betydelse i saken. Bestämmelsen är till denna del inskränkt och lämnar rum för tolkning. Momentet kompletteras av 19 och 20 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. I de nämnda paragraferna finns bestämmelser om vissa anteckningar i förundersökningsprotokollet, vilka gäller t.ex. vägran att utföra tilläggsundersökningar som en part har begärt och användning av tvångsmedel. Närmare anvisningar finns i inrikesministeriets handbok för upprättande av förundersökningsprotokoll.

Förundersökningsprotokollet utgör grunden för den fortsatta handläggningen av brottmålet efter förundersökningen. Det är därför väldigt viktigt att det av protokollet tillräckligt väl framgår sådana omständigheter som påverkar saken och som ska utredas vid förundersökningen. Det här gäller i synnerhet iakttagelser som gjorts i samband med undersökningsåtgärderna och som kan anknyta till exempelvis de förhållanden under vilka brottet har begåtts eller den skada som har förorsakats genom brottet. Skyldigheten att redogöra för liknande iakttagelser är oklar på basis av 40 § 2 mom. i förundersökningslagen. Det här har inte nödvändigtvis lett till bristfälliga förundersökningsprotokoll, eftersom redogörelser för iakttagelser som gjorts vid förundersökningen kan tas in i inledningen till förundersökningsprotokollet, vilken enligt inrikesministeriets anvisning ska ingå i ett förundersökningsprotokoll när omfattningen av den sak som undersökningen gäller eller någon annan motsvarande orsak kräver det. Frågan bör uppmärksammas också i lagstiftningen, i synnerhet eftersom behovet av att dokumentera iakttagelserna inte nödvändigtvis är relaterat till grunder av detta slag.

Efter det att förundersökningslagen stiftades har det stiftats en lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet, vilken gäller myndighetshandlingar. I kapitlet om förundersökningsprinciper i den nya förundersökningslagen föreslås, så som konstaterats tidigare, bestämmelser om partsoffentlighet i fråga om annan offentlighet än handlingarnas offentlighet. För tydlighetens skull bör kapitlet om förundersökningsmaterial kompletteras i fråga om förundersökningshandlingarnas offentlighet med en hänvisning till lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Det räcker dock inte enbart med en hänvisning till lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Ståndpunkten gäller offentlighet för ljud- och bildupptagningar. Upptagningarna är förenade med integritetsskydd för de förhörda och skydd för deras person. På grund av möjligheten att missbruka upptagningarna och de vittbärande konsekvenserna av missbruk kan det inte anses vara motiverat eller med tanke på utgångspunkterna för offentlighet i fråga om myndighetshandlingar behövligt att förundersökningsmyndigheterna ska lägga fram upptagningar med anknytning till integritetsskyddet utan att det är möjligt att kontrollera hur de används. En straffprocessuell bestämmelse relaterad till detta finns redan i 13 § 2 mom. i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007). I momentet sägs att uppgifter i en videoinspelning eller i någon

annan motsvarande bild- och ljudupptagning kan lämnas ut bara genom att upptagningen hålls tillgänglig i domstolen, om det med beaktande av upptagningens innehåll finns skäl att anta att utlämnandet av uppgifterna på något annat sätt kan leda till att integritetsskyddet för personer som förekommer på upptagningen kränks. En motsvarande bestämmelse om sättet att bekanta sig med upptagningarna kan tas in också i den nya förundersökningslagen.

Avslutande av förundersökning

I 42 § i förundersökningslagen bestäms om förfarandet med avslutande utsaga. Innan förundersökningen avslutas ska parterna beredas tillfälle att till förundersökningsmyndigheten ge sin utsaga om det material som upptagits vid förundersökningen, om detta är ägnat att påskynda eller underlätta handläggningen av ärendet vid domstol. Utsagan ska fogas till förundersökningsprotokollet.

Förfarandet med avslutande utsaga har inte angetts som en obligatorisk åtgärd för att avsluta förundersökningen. I samband med att förundersökningslagen stiftades gick man medvetet in för den lösningen (RP 14/1985 rd). Det framfördes misstankar om att ett eventuellt obligatoriskt förfarande skulle bromsa upp förundersökningen alltför mycket. Dessutom bedömdes det att den största nyttan av förfarandet med avslutande utsaga skulle fås först när parterna ålagts skyldighet att redan före rättegången eller genast i början av den uppge alla de bevis som de kommer att åberopa.

De synpunkter som i regeringspropositionen anfördes mot ett obligatoriskt förfarande med avslutande utsaga väger inte nödvändigtvis speciellt tungt i dagens läge. Den uppbromsande effekten på förundersökningen beror av hur långa tidsfrister det anges för den avslutande utsagan. I praktiken har utlåtanden begärts med förhållandevis korta tidsfrister, två till fyra veckor. Det gäller också att beakta att de straffrättsliga förfarandena har ändrats väsentligt efter det att förundersökningslagen stiftades. Brottmål behandlas vid huvudförhandling i domstolen i ett sammanhang i enlighet med 6 kap. i lagen om rättegång i brottmål. Parterna ska före eller senast i början av huvudförhandlingen framställa sina yrkanden och sina svar på andras yrkanden.

Trots de ovan nämnda omständigheterna i anslutning till tidsfristen och förfarandet för rättegång i brottmål kan det inte heller nu anses vara befogat att införa ett obligatoriskt förfarande med avslutande utsaga. Det här hänför sig framför allt till att merparten av brottmålen kan betraktas som enkla och klara på basis av t.ex. ärendets art, ärendets omfattning eller det obetydliga brottet. I syfte att säkerställa att förundersökningsmyndigheternas resurser används på ett ändamålsenligt sätt bör det vara möjligt att låta bli att tillämpa förfarandet med avslutande utsaga i de fall där en utsaga kan anses vara uppenbart obehövlig för åtalsprövningen och domstolsbehandlingen.

Trots att det inte finns någon anledning att föreskriva att förfarandet med avslutande utsaga ska vara obligatoriskt, kan man genom att precisera och komplettera regleringen främja möjligheterna att förfarandet används på ett nyttigt sätt. I praktiken har det upplevts som problematiskt att förfarandet inrymmer olika typer av begäran som är otydliga och inexakta, vilket har uppmärksammats av bl.a. arbetsgruppen för utveckling av förundersökningssamarbetet. I lagen bör därför fästas avseende vid att den som lämnar en begäran i förekommande fall i tillräcklig grad specificerar de frågor kring förundersökningsmaterialets tillräcklighet, bedömning av bevis, rättsliga frågor eller andra omständigheter av vikt för behandlingen av saken om vilka det önskas ett utlåtande av parten.

Enligt den gällande lagen förutsätts det alltså för begäran om avslutande utsaga att utsagan är ägnad att påskynda eller underlätta domstolsbehandlingen. I praktiken kan en avslutande utsaga påverka framför allt åtalsprövningen. Trots att förfarandet med avslutande utsaga kan ha betydelse också för domstolsbehandlingen kan betydelsen, så som anförts ovan, antas ha en stark framtoning vid åtalsprövningen, som därför bör fogas till paragrafen utöver domstolsbehandlingen. För att en avslutande utsaga ska ha relevans måste förundersökningsmyndigheten i tillräcklig grad pröva vilken betydelse de synpunkter som framförts i den har med tanke på till-

räckligheten hos de förundersökningsåtgärder som redan genomförts. För att framhäva hur viktig frågan är kan också den regleras i lagen.

I förundersökningslagen finns inte heller några bestämmelser om vilken förundersökningstjänsteman som ska besluta om huruvida avslutande utsaga ska begäras. För ett beslut om att en avslutande utsaga ska begäras behövs det övergripande granskning och utvärdering av förundersökningen och det material som tillkommit genom den. Därför bör undersökningsledaren besluta om begäran, vilket bör anges i lagen på samma sätt som det övriga som ingår i undersökningsledarens behörighet. Trots att frågor som gäller avslutande utsaga också hör hemma bland de allmänna bestämmelserna om förundersökningssamarbete, bör det för betoning av sakens relevans i lagen bestämmas särskilt om att åklagaren vid behov ska engageras för förfarandet med avslutande utsaga. Det här kommer att gälla både frågan om huruvida begäran om utsaga behövs och i förekommande fall även innehållet i begäran.

I 43 § 2 mom. i förundersökningslagen finns bestämmelser om möjligheten att avsluta förundersökningen utan att saken överlämnas till åklagaren för prövning. Så är fallet om 1) det vid undersökningen har framgått att något brott inte har begåtts eller att åtal i saken inte kan väckas eller något annat offentligrättsligt yrkande som grundar sig på ett brott framställas mot någon i saken, eller 2) förundersökningsmyndigheten efter det att undersökningen inleddes har beslutat att avstå från vidare åtgärder på en grund som anges i 4 § 1 eller 2 mom. Enligt 3 mom. kan förundersökningsmyndigheten i det fall som avses i 2 mom. 2 punkten ge den som gjort sig skyldig till brottet en muntlig eller skriftlig anmärkning.

Vissa frågor med anknytning till 43 § i förundersökningslagen (kompletteringen av den paragraf som motsvarar 4 § så att den också gäller när förundersökningen läggs ned efter det att den har inletts och rätten för den allmänna åklagare som är undersökningsledare att ge en anmärkning när saken inte överlämnas till åklagaren) har redan behandlats ovan i avsnitten om åklagarens ställning vid undersökning av polisbrott och om inledande av förundersökning.

Särskilda frågor

De särskilda frågor som behandlas i detta avsnitt gäller sådant som regleras i 44—51 § i den gällande förundersökningslagen. Också till denna del behandlas de mindre behoven av ändring och komplettering av lagstiftningen i detaljmotiveringen till de föreslagna paragraferna.

I förundersökningslagen finns inte några bestämmelser om förundersökningsbeslut, trots att det vid förundersökning fattas beslut som gäller personernas rättigheter, fördelar och skyldigheter. Parterna behöver t.ex. få veta varför det inte görs någon förundersökning eller varför en påbörjad förundersökning avbryts. Med stöd av 21 § 2 mom. i grundlagen hör rätten att i sin sak få motiverade beslut till garantierna för en rättvis rättegång och god förvaltning. I fråga om förvaltningsrätten finns bestämmelser om beslutets innehåll och skyldigheten att motivera beslutet i 44 § och 45 § 1 mom. i förvaltningslagen. Genom att kräva adekvata beslut och framför allt genom att kräva att beslutet delges parten kan man också höja nivån på avgörandena, eftersom beslutsfattaren i samband med formuleringen av beslutet också måste beakta att beslutet ska vara juridiskt hållbart. Motiveringen till beslutet främjar också förutsättningarna för extern kontroll av beslutsfattandet, t.ex. via klagan.

Utifrån de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis lämnar förundersökningsmyndigheternas verksamhet i anslutning till förundersökningsbeslut ett stort mått övrigt att önska. Ett förundersökningsbeslut som påverkar en parts rättsliga ställning kan utebli helt och hållet, den förundersökningsåtgärd som avses i beslutet kan förbli oklar eller beslutsmotiveringen kan vara bristfällig både i fråga om de lagrum som ska beaktas vid bedömningen och i fråga om faktauppgifterna. I syfte att framhäva dessa omständigheter och förundersökningsbeslutets betydelse bör det utfärdas lagbestämmelser om förundersökningsbesluten. Omständigheter som hänför sig till undersökningen av brott talar för att en part inte ska behöva underrättas om ett

förundersökningsbeslut utan ogrundat dröjsmål i sådana fall där en underrättelse kan inverka negativt på utredningen av det aktuella brottet eller något annat brott i anslutning till det.

I lagstiftningen finns redan i dagens läge sådana bestämmelser om förundersökningsmyndighetens beslutsfattande där regleringsbehov som gäller vissa angelägenheter i förekommande fall har beaktats, sökande av ändring medräknat. Den reglering som nu föreslås är kompletterande och bör därför gälla fall som inte regleras någon annanstans i lagstiftningen. Vad gäller sökande av ändring i övrigt bör det beaktas att förundersökningsbesluten har karaktär av beslut som gäller förberedande åtgärder eller är beslut som annars inte är slutgiltigt bindande. Förundersökning handlar om att förbereda åtalsprövning och rättegång, och därför kan en part senare under handläggningen av ärendet åberopa omständigheter relaterade till förundersökningsbesluten. Ett förundersökningsbeslut kan bli föremål för kontroll och granskning genom klagan eller genom att saken överlämnas till allmänna åklagaren. Det bör också beaktas att vid förundersökning fattas det stora mängder sådana beslut som behandlas här. Det föreslås därför inte någon allmän rätt att överklaga förundersökningsbeslut. Så som konstaterats tidigare föreslås dock att möjligheten att föra saken till domstol ska gälla undersökningsledarens beslut om biträdets behörighet.

I 48 § i förundersökningslagen bestäms om förbud att röja vissa omständigheter för utomstående medan förundersökningen pågår. Enligt 1 mom. gäller att om det för någon som är närvarande vid en förundersökning yppas uppgifter som gäller andra än personen själv eller hans eller hennes huvudman och som ansluter sig till undersökningen och som han eller hon inte tidigare har kännedom om, kan undersökningsledaren förbjuda honom eller henne att röja uppgifterna för utomstående medan förundersökningen pågår. En förutsättning för förbudet är att ett avslöjande av dylika uppgifter, medan undersökningen pågår, kan försvåra utredningen av brottet eller orsaka parterna eller andra skada eller olägenhet. Förbudet kan meddelas en parts företrädare och biträde även i det fall att han eller hon inte har varit närvarande vid undersökningen. Förbudet gäller högst tre månader åt gången. I 2 mom. åberopas 38 kap. 1 och 2 § i strafflagen när det gäller straff för brott mot förbudet.

I 21 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel finns en bestämmelse om delgivning av förbudet mot att röja uppgifter (yppandeförbudet). Förbudet ska bevisligen och i skriftlig form delges den som förbudet gäller. I förbudet ska nämnas de uppgifter som den som förbudet gäller inte får röja, den tid förbudet är i kraft samt påföljderna av brott mot förbudet. Yppandeförbudet anknyter till 23 § 2 mom. i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Enligt det momentet får en part eller hans eller hennes ombud eller biträde inte för en utomstående röja en sekretessbelagd uppgift som erhållits på grundval av ställningen som part och som gäller någon annan än parten själv.

Yppandeförbudet har avgränsats till att gälla endast den tid förundersökningen pågår. I samband med laglighetsövervakningen har det framkommit behov av att ibland förlänga yppandeförbudet efter det att undersökningen har avslutats, vilket riksdagens biträdande justitieombudsman har konstaterat i flera av sina avgöranden. Det här gäller fall där uppgifter om en redan avslutad förundersökning är av betydelse för ett ärende som alltjämt undersöks på så vis att ett yppande av uppgifter som omfattats av förbudet mot att röja kan försvåra utredningen av ett annat brott. Det är då i linje med bestämmelsen om offentlighet för förundersökningshandlingar i 24 § 1 mom. 3 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet att yppandeförbudet kan utfärdas så att det gäller tills ärendet har tagits upp vid ett domstolssammanträde eller allmänna åklagaren har beslutat låta bli att väcka åtal eller ärendet har avskrivits. Eftersom yppandeförbudet i synnerhet via denna komplettering kan fortsätta att gälla också medan åtalsprövningen pågår, bör det i lagen för tydlighetens skull anges vem som då beslutar om förbudet att röja uppgifter. Det här gäller inte enbart utfärdande av yppandeförbud utan också beslut om när förbudet upphör att gälla. Medan åtalsprövningen pågår bör åklagaren ha befogenheter att besluta om en så pass viktig fråga.

Förhållandet mellan yppandeförbudet enligt 48 § 1 mom. i förundersökningslagen och 23 § 2 mom. i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet kan anses vara oklart på grund av att bestämmelserna delvis överlappar varandra. Förhållandet mellan dem regleras inte i lag. Frågan har behandlats i riksdagens biträdande justitieombudsmans beslut (12.10.2006, dnr 1489/2/04), som delgetts justitieministeriet och inrikesministeriet för att beaktas i totalreformen av förundersökningslagstiftningen. I beslutet ansågs att båda bestämmelserna i sig behövs och inte hindrar varandras tillämpning. Biträdande justitieombudsmannen ansåg att förundersökningslagen kunde kompletteras med en bestämmelse där det konstateras att avgöranden i fråga om yppandeförbudet inte påverkar den tystnadsplikt för parten som följer av lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Biträdande justitieombudsmannen fäste dessutom vikt vid att förundersökningsmyndigheten vid behov bör ge parten tillräcklig information om tystnadsplikten. Annars får parten inte nödvändigtvis vetskap om t.ex. att den skyldighet att iaktta sekretess som anges i 23 § 2 mom. i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet fortsätter att gälla efter det att yppandeförbudet har upphört. Dessa synpunkter som biträdande justitieombudsmannen framfört i sitt avgörande kan anses vara motiverade, och de kompletteringar av lagstiftningen som de förutsätter kan göras i detta sammanhang. Skyldigheten att redogöra för innehållet i tystnadsplikten bör dessutom gälla även andra än de två bestämmelser som behandlas här.

Yppandeförbudet påverkar i betydande grad rättigheterna och skyldigheterna för den som förbudet gäller. Därför bör omständigheter som gäller delgivning av förbudet regleras genom bestämmelser i lag i stället för genom bestämmelser i förordning. På grund av den nämnda effekten och eftersom behovet av att vidmakthålla yppandeförbudet kan försvinna innan den utsatta tiden för förbudet gått ut, bör det i lagen finnas bestämmelser också om hur ett yppandeförbud upphävs. Med tanke på möjligheten att uppnå syftet med yppandeförbudet och med tanke på rättsskyddet för den som förbudet gäller bör det fästas särskild vikt vid att specificera de uppgifter som förbudet omfattar, och därför bör det i lagen finnas explicita bestämmelser om specificeringen.

Bestämmelser om information om förundersökning och utlämnade av förundersökningsuppgifter till offentligheten finns i 49 § 1 mom. i förundersökningslagen och i 8 och 9 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. I lagen sägs att om förundersökning ska informeras så att ingen utan fog utsätts för misstankar och så att ingen i onödan orsakas skada och men. I förordningen konstateras för det första att namnet på eller bilden av den som är misstänkt för ett brott får lämnas till offentligheten endast om det är nödvändigt för att brottet ska kunna redas ut eller en misstänkt ska kunna gripas eller av andra synnerligen vägande skäl. I förordningen sägs vidare att undersökningsledaren och hans eller hennes förman samt andra tjänstemän som utsetts därtill av förmannen har rätt att lämna uppgifter om en förundersökning till offentligheten.

Det har inte framkommit några betydande behov av att ändra paragraferna om information och offentliggörande av uppgifter. Utgångspunkten för lagbestämmelsen kan anses vara motiverad. Förundersökningsmyndigheten kan inte åläggas rätt eller skyldighet att informera i vissa fall. Informationen påverkas av behovet från fall till fall. Informationen kan främja offentlighetsprincipen och öppenheten och insynen i polisens verksamhet. Det viktiga i samband med informationen i praktiken är att ingen utan fog får utsättas för misstankar och att ingen i onödan får orsakas skada eller men. I anslutning till dessa synpunkter kan betydelsen av förundersökningsprinciperna understrykas i lagen. Dessutom kan det som riktlinjer ges exempel på fall som i allmänhet är förenade med behov av information. Behovet att informera kan anknyta till exempelvis sakens samhälleliga betydelse, det allmänna intresse den väcker, utredningen av brottet, möjligheterna att nå den som är misstänkt för brott samt möjligheterna att förhindra ett nytt brott och förebygga skada orsakad av brott.

Behovet av att ge ut namn och bilder gäller inte alltid den misstänkte. Polisen kan t.ex. bli tvungen att för utredning av brottet publicera namn och bild på den som blivit offer

för ett brott mot liv. Eftersom ett sådant offentliggörande alltid är synnerligen känsligt med tanke på personens integritetsskydd och förundersökningsprinciperna (i synnerhet oskyldighetspresumtionen och principen om minsta olägenhet), bör det av lagen på ett uttömmande sätt framgå på vilka grunder en persons namn och bild får lämnas ut till offentligheten. Utöver de grunder som nämns i förordningen, dvs. att utreda brottet och nå den misstänkte, kan som grunder också anges att ett nytt brott ska kunna förhindras och skada till följd av brott ska kunna förebyggas, vilka i enlighet med det som anförts ovan föreslås bli intagna i lagen som generella exempelfall där det bör informeras om förundersökningen.

I de nuvarande bestämmelserna om information tas inte hänsyn till att det kan finnas behov av att informera om förundersökningen också efter det att den har avslutats, alltså när ärendet har hänskjutits till åtalsprövning. I lagen bör därför konstateras att även allmänna åklagaren har rätt att lämna ut uppgifter efter förundersökningen.

I förundersökningslagen och i förordningen om förundersökning och tvångsmedel finns det på flera olika ställen rikligt med bestämmelser om underrättelser och meddelanden till parterna. En del av bestämmelserna anknyter till de frågor som redan behandlats ovan, och då regleras förundersökningsmyndighetens skyldighet att underrätta genom de paragrafer som gäller dessa frågor. Dessutom kan 47 § i förundersökningslagen lyftas fram. I den paragrafen sägs att när det har beslutats att förundersökning inte ska göras eller att förundersökningen ska avslutas på basis av 4 § 3 mom., 9 § 2 mom. eller 43 § 2 mom. eller att förundersökningen ska avbrytas, ska undersökningsledaren se till att målsägandena och de som har förhörts såsom parter vid förundersökningen omedelbart underrättas om beslutet, om detta inte ska anses vara onödigt.

I förordningen om förundersökning och tvångsmedel finns bestämmelser om meddelanden till målsäganden. Förundersökningsmyndigheten ska i mån av möjlighet ge målsäganden besked om vilka åtgärder som kommer att vidtas med anledning av brott som genom anmälan eller på annat sätt kommit till förundersökningsmyndighetens kännedom (3 §). Enligt 4 § gäller att om målsäganden har gjort en brottsanmälan eller, utan att yrka straff på den som är skyldig till brottet, med stöd av 3 § 4 mom. i förundersökningslagen har begärt förundersökning av ett målsägandebrott, men förundersökning inte görs, ska han eller hon underrättas om orsaken till detta.

I 5 § i förordningen finns bestämmelser om meddelanden till målsäganden med anledning av förundersökning av målsägandebrott. Då målsäganden anmäler ett målsägandebrott till förundersökningsmyndigheten eller då förundersökning av ett målsägandebrott inleds i fall som avses i 3 § 2 mom. i förundersökningslagen, ska målsäganden underrättas om att förundersökning görs eller att undersökningen fullföljs endast om han eller hon yrkar straff på den som är skyldig till brottet, och att den läggs ned om han eller hon återtar sitt straffyrkande. Meddelandena ska om möjligt ges då brottsanmälan tas emot eller då målsäganden underrättas om att undersökningen har inletts och senast då målsäganden förhörs. Då förundersökning av ett målsägandebrott med stöd av 3 § 3 mom. i förundersökningslagen görs på begäran av åklagaren, ska målsäganden utan dröjsmål underrättas om att undersökningen har inletts. Om målsäganden har lidit sådan skada på grund av brottet för vilken han eller hon uppenbart har rätt till ersättning med stöd av lagen om ersättning för brottsskador av statsmedel (935/1973), ska förundersökningsmyndigheten upplysa honom eller henne om denna rätt och vid behov ge honom eller henne anvisningar om hur han eller hon ska söka ersättning (6 §).

Bestämmelserna om underrättelser och meddelanden till parterna bör finnas i lagen, eftersom de har betydelse för parternas rättigheter. Reglering genom lag bidrar också till att betona betydelsen av skyldigheten att underrätta, vilket är befogat utifrån laglighetsövervakarnas avgörandepraxis. I synnerhet när det gäller meddelanden till målsäganden förefaller det finnas åtskilligt övrigt att önska. Det kan därmed anses vara befogat att bestämmelserna om målsäganden tas in i lagen. Bestämmelserna kan då komprimeras en aning jämfört med nuläget eftersom de i re-

gel är alltför detaljerade i sin nuvarande form. I den nya förundersökningslagen behövs det inte längre någon reglering som motsvarar 47 § i den gällande förundersökningslagen, om det i den nya förundersökningslagen i enlighet med det som anförts ovan tas in en paragraf om att förundersökningsbesluten ska delges parterna.

Enligt 50 § i förundersökningslagen utfärdas närmare bestämmelser om verkställigheten av lagen genom förordning. I vissa paragrafer i lagen finns en särskild bestämmelse om bemyndigande att utfärda förordning. I 38 a § 5 mom. i förundersökningslagen sägs att närmare bestämmelser om konfrontation utfärdas genom förordning av statsrådet. Statsrådets förordning om konfrontation har utfärdats med stöd av momentet. Bestämmelser om beloppet av ersättning för en utomstående som har deltagit i en konfrontation ska utfärdas genom förordning av inrikesministeriet (38 b § 2 mom.), vilket har resulterat i inrikesministeriets förordning om ersättning av statsmedel till utomstående som deltar i en konfrontation (55/2004). Enligt 49 § 2 mom. i förundersökningslagen utfärdas genom förordning bestämmelser om den information som lämnas om förundersökning till offentligheten.

Bestämmelsen i 50 § i förundersökningslagen uppfyller inte det krav på noggrant avgränsade bemyndiganden att utfärda förordningar som kan härledas ur grundlagen. Av den paragraf som gäller bemyndigandet ska framgå vad som kan regleras genom förordning. Genom denna proposition kommer antalet angelägenheter som ska regleras genom förordning att minska betydligt, eftersom det av omständigheter relaterade till individens rättigheter och skyldigheter, med stöd av 80 § 1 mom. i grundlagen följer att sådant som i dagens läge regleras genom förordning i regel bör regleras genom lag. Det här kommer att gälla registrering av anmälan om brott, underrättelser till målsägande och åklagare, lämnande av uppgifter om förundersökningen till offentligheten, bemötande av barn vid förundersökning, förhör av berusade, förhör av personer med störningar i den psykiska hälsan, förhör och undersökning som gäller personer under 15 år, när socialmyndigheten ska engageras i förhör där den som förhörs är minderårig, ljud- och bildupptagning av förhörsberättelsen, granskning av inspelade berättelser och delgivning av yppandeförbud. En del av bestämmelserna i förordningen gäller användning av tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen.

Vissa kategorier av ärenden bör dock alltjämt regleras närmare genom förordning av statsrådet. Det här gäller sättet att registrera anmälan om brott, ordnande av konfrontation samt förhörsprotokollets och förundersökningsprotokollets innehåll, struktur och bilagor. Det sistnämnda gäller bl.a. de anteckningar i förhörsprotokollet och förundersökningsprotokollet om vilka det för närvarande finns bestämmelser i 16 och 20 § i förordningen. När förordningarna utarbetas bör det dryftas i vilken utsträckning närmare reglering kan ingå i inrikesministeriets anvisningar. Bestämmelser om ersättning för utomstående vid en konfrontation bör alltjämt kunna utfärdas genom förordning av inrikesministeriet för att beloppen ska kunna ändras genom ett så enkelt förfarande som möjligt när det behövs.

Tvångsmedelslagen

Också mindre behov av justeringar i tvångsmedelslagen behandlas i detaljmotiveringen till de föreslagna paragraferna.

Allmänt

I likhet med förundersökningslagen har tvångsmedelslagen varit i kraft i cirka 20 år. Även tvångsmedelslagen har ändrats och kompletterats och kan därför fortsättningsvis anses vara en relativt allsidig och rationell författning. Av de ändringar och kompletteringar som företagits i lagen gäller de viktigaste exempelvis den tid inom vilken yrkande om häktning av en anhållen måste framställas (1 kap. 13 §) och behandlingen av häktningsyrkande (1 kap. 14 §), begränsningen av kontakter (1 kap. 18 b §), tillvägagångssättet med anledning av att en främmande stat har begärt rättshjälp (3 kap. 6 a och 4 kap. 15 a §), de frågor som måste beaktas i anslutning till elektroniska dokument samt informationen i datorer och informationssystem i bestämmelserna om be-

slag (4 kap. 1 § 2 och 3 mom. samt 4 a—4 c §), bestämningen och registreringen av DNA-profiler (6 kap. 5 §) och proportionalitetsprincipen (7 kap. 1 a §). I synnerhet är det skäl att poängtera kap. 5 a om hemliga tvångsmedel som intogs i lagen 1995.

Vid en analys av tvångsmedelslagen accentueras aspekten på individens grundläggande fri- och rättigheter kraftigare än i förundersökningslagen. Detta hänger samman med att det med hjälp av ett flertal tvångsmedel är möjligt att i större utsträckning göra intrång på kärnområdet för grundläggande fri- och rättigheter och ingripa i människors rättigheter i samband med att de blir föremål för tvångsmedel än genom åtgärderna vid förundersökning. Detta gäller till exempel fångenskap och hemliga tvångsmedel. Av stor vikt i denna analys är den fasta avgörandepraxis som Europeiska människorättsdomstolen och de högsta instanserna för laglighetsövervakning har iakttagit. Eftersom tvångsmedlen är så kännbara bildar bedömningen av bestämmelserna i anknytning till rättssäkerheten, deras funktionsduglighet och omfattning ett viktigt element vid analysen av lagstiftningen. Så är fallet exempelvis i fråga om beslutsfattandet när det gäller att tillämpa tvångsmedel, möjligheterna för den som saken rör att få ärendet prövat av domstol och tillsynen över myndigheternas verksamhet.

Betydelsen av de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis är dock inte begränsad enbart till en analys av frågorna om grundläggande fri- och rättigheter. Också i övrigt förekommer brister med avseende på tvångsmedelslagens tillämpning, dess tydlighet och omfattning, och även behov att ändra lagen. Problematiken gäller speciellt beslag, genomsökning och hemliga tvångsmedel och dessa åtgärders förhållande till bestämmelserna om sätten för inhämtande av information i polislagen. En bakomliggande orsak är 2 § 3 mom. i grundlagen, som föreskriver att all utövning av offentlig makt ska bygga på lag och att i all offentlig verksamhet ska lag noggrant iakttas.

I förordningen om förundersökning och tvångsmedel ingår inga sådana bestämmelser om tvångsmedel som med stöd av 80 § 1 mom. i grundlagen behöver lyftas till högre nivå och intas i lag. De lagstiftningstekniska justeringar som behöver göras avser ålderdomliga eller onödigt invecklade formuleringar som förekommer ställvis i bestämmelserna. Detaljmotiveringen till tvångsmedelslagen är på sina ställen obefogat kortfattad då den till exempel hänvisar endast till tidigare lagstiftning. Trots att paragraferna inte behöver revideras i samband med att de överförs till den nya lagen kan tillämpningspraxisen ge anledning till kompletteringar i motiveringen.

Bestämmelse om tillämpningsområdet

Användningssyftet för tvångsmedlen kommer an på vilket medel som tillämpas. Vanligtvis tillämpas tvångsmedel för att utreda brott, inklusive dömande av gärningsmannen till straffansvar för sitt handlande. Dessutom kan exempelvis häktning och reseförbud vara ett verktyg i strävandena att stoppa fortsatt brottslig verksamhet. Tvångsmedel som riktats mot individens frihet att vistas eller röra sig kan vara viktiga för att säkerställa förundersökning och rättegång eller verkställa ådömt straff så att vederbörande inte flyr eller på annat sätt försöker dra sig undan processen eller verkställandet. Säkringsåtgärder och beslag anknyter för sin del till säkerställandet av betalningen av framtida böter, ersättning eller belopp som kommer att dömas förbrutet samt i syfte att få brottet utrett dessutom till att den egendom som härrör från brott återställs eller domstol förklarar den förverkad.

I tvångsmedelslagen ingår inte någon bestämmelse om tillämpningsområde som redogör för lagens syfte och dess ställning i egenskap av en allmän lag om tvångsmedel som tillämpas om inte annat följer av någon annan lag. För att få klarhet i saken vore det skäl att inta i lagen en bestämmelse om tillämpningsområdet, liknande bestämmelser ingår i allmänhet i motsvarande lagar. En sådan ingår även i den gällande förundersökningslagen och denna proposition innehåller förslag om att bestämmelsen ska intas också i den nya förundersökningslagen.

Den gällande tvångsmedelslagen innehåller definitioner endast på hemliga tvångsmedel samt på kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Det kan vara motiverat att definiera

hemliga tvångsmedel eftersom man i anslutning till dessa tvångsmedel exempelvis måste hänvisa till en uppsättning begrepp som anknyter till kommunikation. Innehållet i övriga tvångsmedel kan vara rätt klart (till exempel anhållande och häktning) eller i övrigt framgå relativt klart av bestämmelserna om dem utan särskild definition. Definitionerna hänger dessutom i väsentlig grad samman med sina användningssyften, som i sin tur är förenade med användningsvillkoren för tvångsmedel, vilka måste bestämmas separat för varje enskilt fall. Om också användningssyftena intas i definitionerna skulle det leda till tungrodda definitioner i fall, där användningssyftena kan vara många (till exempel gripande). Det verkar fortsättningsvis vara det mest ändamålsenliga att lagen upptar definitioner endast på hemliga tvångsmedel.

Principer som tillämpas vid användningen av tvångsmedel

Den gällande lagen föreskriver endast om vissa principer som ska tillämpas vid användningen av tvångsmedel. Enligt lagens 7 kap. 1 a § får tvångsmedel användas endast om det kan anses försvarligt med beaktande av det undersökta brottets svårighet, betydelsen av att brottet utreds samt av det intrång i den misstänktes eller någon annans rättigheter som användning av tvångsmedel föranleder och av övriga omständigheter som inverkar på saken (*proportionalitetsprincipen*). Som principer kan även tolkas förbuden mot anhållande och häktning på oskäliga grunder, som tvångsmedelslagen föreskriver i 1 kap. 3 § 3 mom. och 26 a §. I nämnda bestämmelser sägs att ingen får anhållas eller häktas om detta vore oskäligt med hänsyn till sakens natur eller den för brottet misstänktes eller dömdes ålder eller andra personliga förhållanden.

I 5—12 § i den gällande förundersökningslagen finns bestämmelser om allmänna principer vid förundersökning. I denna proposition föreslås det att förundersökningsprinciperna utökas från de nuvarande. Bestämmelserna om dessa tas in i den nya förundersökningslagens 4 kap. Utgångspunkten är att samma principer som vid förundersökning ska tillämpas på användningen av tvångsmedel. Denna utgångspunkt är naturlig såtillvida att tvångsmedel vanligtvis används vid förundersökning och förundersökningslagen är en allmän lag, som tillämpas på åtgärder som ingår i förundersökningen inklusive användandet av tvångsmedel, om inte något annat föreskrivs särskilt.

För att betona de viktigaste förundersökningsprinciperna med avseende på användningen av tvångsmedel, som tillämpas som sådana också på tvångsmedel, vore det skäl att ta in principerna också i tvångsmedelslagen. Förutom proportionalitetsprincipen är den viktigaste principen som iakttas vid användningen av tvångsmedel principen om minsta olägenhet, som tillämpad på tvångsmedel innebär att det då man tar till tvångsmedel inte är tillåtet att ingripa i någons rättigheter i större utsträckning än vad som är nödvändigt för att nå syftet med tvångsmedel och att man genom att använda tvångsmedel inte i onödan orsakar någon skada eller olägenhet. Användningen av tvångsmedel är i väsentlig grad förenad med finkänslighetsprincipen, som tillämpad på tvångsmedel innebär att man vid användning av tvångsmedel undviker att väcka obefogad uppmärksamhet och för övrigt iakttar finkänslighet. Tvångsmedel används ofta så att utomstående kan observera eller annars får reda på att sådana tillämpas, vilket kan stämpla den person som blir föremål för tvångsmedel. Eftersom de fortfarande är förenade med vissa tvångsmedel är det skäl att placera in förbuden mot anhållande och häktning på oskäliga grunder bland bestämmelserna om dessa tvångsmedel och inte bland allmänna bestämmelser som intas i tvångsmedelslagen.

En del av förundersökningsprinciperna är till sin natur och sitt innehåll sådana att det inte kan anses motiverat eller ens behövligt att ta in dem i tvångsmedelslagen. Detta betyder inte att aspekter som rör dessa principer inte kunde beaktas även vid tillämpningen av tvångsmedel. Som exempel på principer som föreslås bli intagna i den nya förundersökningslagen kan nämnas objektivitetsprincipen, oskuldspresumtionen och den misstänktes rätt att inte medverka till att utreda ett brott som han misstänks för.

Tillämpningen av tvångsmedel på den som misstänks för brottslig gärning

I fråga om möjligheterna att tillämpa tvångsmedel har det uppstått oklarhet om de kan tillämpas och i vilken utsträckning på en person som är misstänkt för brottslig gärning, dvs. för att ha begått ett brott före 15 års ålder och således inte är straffrättsligt ansvarig för sitt handlande. I den juridiska litteraturen och de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis har tolkningen på basis av handlingarna i förarbetena till förundersökningslagstiftningen samt bestämmelserna i förordningen om förundersökning och tvångsmedel varit den att en person som inte har fyllt 15 år kan gripas med anledning av en misstänkt gärning och tas in till förundersökning. Detta hänger samman med att man med anledning av en gärning som har begåtts av en person i denna åldersgrupp kan utföra en utredning, och då blir det som förundersökningsåtgärd i praktiken fråga om ett förhör.

Förutsättningarna för att utreda en brottslig gärning bestäms i fortsättningen i den nya förundersökningslagens 3 kap. 5 §. Enligt den nya lagen är det fråga om förundersökning. Bestämmelserna i den föreslagna förundersökningslagens 6 kap. om skyldighet att vara närvarande vid förundersökning ska tillämpas också på den som är misstänkt för brottslig gärning, vilket i extrema fall gör det möjligt att hämta in, gripa och hindra den misstänkte från att avlägsna sig.

I den juridiska litteraturen har det också framhållits att den som är misstänkt för att ha begått en brottslig gärning vid en tidpunkt före han uppnått 15 års ålder inte kan bli anhållen, häktad eller meddelas reseförbud, eftersom han inte kan åtalas. Förutsättningarna för att ta till ifrågavarande tvångsmedel är över huvud taget sådana att de inte är tillämpliga på en person som inte kan ställas till straffrättsligt ansvar. Också annars måste man i alla sammanhang förhålla sig synnerligen restriktivt till frihetsberövande när det är fråga om barn, vilket bör återspeglas i tillämpningen av de ovan nämnda bestämmelserna om hämtning och gripande. För tydlighetens skull bör det i bestämmelserna om anhållande, häktning och reseförbud uttryckligen ingå en bestämmelse med förbud mot att tillämpa nämnda tvångsmedel på en person som är misstänkt för att ha begått en brottslig gärning vid en tidpunkt före han fyllt 15 år.

Det kan dock bli absolut nödtvunget att inrikta andra tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen på barn om användningen av tvångsmedel har betydelse med avseende på en förundersökning som utförs om barnet. Det här gäller också rätten att gripa, eftersom man i samband med gripandet inte nödvändigtvis kan känna till eller säkert bedöma om den gripne är straffrättsligt ansvarig. I verkligheten kan saken klarna först i och med att polismannen börjar kontrollera personuppgifterna efter att gripandet skett. Dessutom kan det i samtliga fall vara nödvändigt att utföra förundersökning som gäller den som är misstänkt för en brottslig gärning. Förutsättningarna för förundersökning är emellertid något som den som utför gripande i allmänhet inte direkt kan bedöma i samband med gripandet.

För att det ska bli möjligt att verkställa skadeståndsansvar och förverkandepåföljd, återställa egendom eller sköta utredning av gärningen kan det kräva att man tar till säkringsåtgärder, beslag eller genomsökning också då, när det är fråga om gärning som en person under 15 år har begått. Det kan till och med bli nödvändigt att använda hemliga tvångsmedel för att få brottet utrett. Som exempel kan nämnas teleavlyssning i en sådan situation, där en 14-åring är misstänkt för delaktighet i ett brott mot liv. Verkställigheten av förverkandepåföljd innehar en särställning genom att den nämns särskilt i lag. Enligt 10 kap. 1 § 2 mom. 1 punkten i strafflagen kan förverkandepåföljd dömas ut på grund av en straffbar gärning där gärningsmannen vid tidpunkten för gärningen inte har fyllt 15 år. Detta lagrum möjliggör en separat så kallad konfiskationsprocess, där förverkandepåföljd kan yrkas utan straffyrkande.

I princip kommer straffprocessuella säkringsåtgärder liksom beslag med anledning av ett brott i fråga också i det fall att undersökning pågår om en brottslig gärning som en person som inte har fyllt 15 år misstänks ha begått. Av bestämmelserna i 3 och 4 kap. i tvångsmedelslagen framgår dock att nämnda tvångsmedel är avsedda att användas kopplade till processen kring att väcka åtal och av-

göra brottmål. Några ändringar i dessa utgångspunkter för bestämmelserna föreslås inte i denna proposition.

1 kap. Gripande, anhållande och häktning

Gripande

I 1 kap. 2 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om polismans rätt att gripa. Enligt paragrafens 1 mom. får en polisman gripa den som misstänks för brott och som enligt beslut därom ska anhållas eller häktas. Paragrafens 2 mom. åter föreskriver att finns det förutsättningar för anhållande, får polisman gripa den misstänkte även utan beslut härom, om verkställigheten av anhållandet annars kan äventyras. Polismannen ska utan dröjsmål göra anmälan om gripandet hos en anhållningsberättigad tjänsteman. Denna ska inom 24 timmar efter gripandet besluta om den gripne ska friges eller anhållas. Den som gripits ska genast underrättas om orsaken därtill.

Paragrafen om polismans rätt att gripa innehåller inte några bestämmelser om ett ordinärt fall i fråga om rätten att gripa, det vill säga där polismannen anträffar den som har begått brott på bar gärning eller flyende fot och där det finns skäl till gripandet för att utreda brottet. Det som avses i detta sammanhang är klara situationer, där den som ska gripas otvivelaktigt är skyldig. Enligt detaljmotiveringen till regeringens proposition med förslag till lagstiftning om förundersökning och tvångsmedel i brottmål (RP 14/1985 rd) är polisens befogenheter i sådana fall baserade på vad som föreskrivs om allmän rätt att gripa i 1 kap. 1 § 1 mom. i tvångsmedelslagen. Nämnda bestämmelse föreskriver i sin nuvarande formulering att vem som helst får gripa den som har begått brott när han anträffas på bar gärning eller flyende fot om fängelse kan följa på brottet eller om brottet är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel, lindrig skadegörelse eller lindrigt bedrägeri.

I fråga om en polismans befogenheter att gripa ska bestämmelserna i 19 § i förundersökningslagen beaktas. Dessa bestämmelser föreslås bli intagna i den nya förundersökningslagens 6 kap. 3 §. Enligt dessa bestämmelser ska den som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet på uppmaning av en polisman stanna kvar på platsen eller omedelbart infinna sig på någon annan plats inom samma polisinrättnings område, om det för utredningen av saken är nödvändigt att personen genast hörs. Om han eller hon utan godtagbar orsak vägrar att iaktta uppmaningen eller om det på grund av personens uppträdande är sannolikt att han eller hon inte kommer att iaktta den, får polismannen hindra personen från att avlägsna sig från platsen eller gripa personen och föra honom eller henne med sig för att höras. Den som avlägsnar sig från brottsplatsen får gripas för att en uppmaning enligt 1 mom. ska kunna ges, om omständigheterna är sådana att uppmaningen inte kan tillkännages personen på något annat sätt och utredningen av saken annars skulle äventyras.

Det kan inte anses vara helt korrekt och entydigt att en polismans rätt att gripa förutom i sådana fall som nämns i 1 kap. 2 § i tvångsmedelslagen är angiven som allmän rätt att gripa enligt 1 § 1 mom. Dessutom blir det inte möjligt att genom den reglering som intas i förundersökningslagens 6 kap. 3 § inkludera gripande i andra situationer än sådana som nämns i paragrafen. I paragrafen som motsvarar 1 kap. 2 § i tvångsmedelslagen bör intas en ny bestämmelse, enligt vilken polisman får gripa en misstänkt som anträffats på bar gärning eller flyende fot för att få en brottsutredning utförd. Intresset för att utreda brott talar för att ifrågavarande rätt att gripa inte ska begränsas till brott som går under rubriken allmän rätt att gripa. Dessutom gäller det att observera att bestämmelserna om gripande i den föreslagna förundersökningslagen inte kommer att begränsas enbart till enskilda brott, trots att de kan röra också någon annan än den misstänkte. Eftersom paragrafen om en polismans rätt att gripa i praktiken har större tyngd bör den tas in i lagen före paragrafen om allmän rätt att gripa.

I verkligheten uppstår det ibland situationer att en svarande, som yrkats bli häktad, i samband med domstolsförhandlingen avlägsnar sig från rätten under tiden som domstolen överväger beslutet. Det är i och för sig möj-

ligt att den som yrkats bli häktad avlägsnar sig från platsen redan medan huvudförhandlingen pågår. För att säkerställa en eventuell häktning har olika slags praktiska metoder tagits i bruk för att förhindra att den misstänkte ger sig av. Av dessa är den viktigaste att allmänna åklagaren kallar in polismän för att vid behov stoppa svaranden. Lagstiftningen noterar dock inte en polismans befogenheter att i sådana fall gripa svaranden i avsikt att hindra honom från att försvinna. Med anledning av praktiska behov bör detta föreskrivas i bestämmelserna om en polismans rätt att gripa.

I anslutning till den laglighetsövervakning som de högsta laglighetsövervakande instanserna utövar har det framställts synpunkter på förhållandet mellan 21 § 2 mom. i förundersökningslagen och 1 kap. 2 § 2 mom. i tvångsmedelslagen. Enligt den förstnämnda bestämmelsen är en misstänkt som inte är anhållen eller häktad skyldig att vara närvarande vid förundersökning högst 12 timmar åt gången och, när förutsättningar för anhållande föreligger enligt 1 kap. 3 § i tvångsmedelslagen, högst 24 timmar. Så som det framgick ovan i fråga om tidsgränserna föreskriver 1 kap. 2 § 2 mom. i tvångsmedelslagen endast att en anhållningsberättigad tjänsteman inom 24 timmar ska besluta om den gripne ska friges eller anhållas.

Tvångsmedelslagen föreskriver alltså inte på vilka villkor det frihetsberövande som följer på gripande enligt tvångsmedelslagen kan fortgå upp till 24 timmar, trots att bestämmelsen till en början konstaterar att det vid gripandet måste finnas förutsättningar för anhållande. Konsekvensen mellan bestämmelsen i förundersökningslagen och bestämmelsen i tvångsmedelslagen kräver att också den sistnämnda bestämmelsen föreskriver att förutsättningar för anhållande måste föreligga om någon hålls gripen i över 12 timmar. Denna ståndpunkt kan motiveras utifrån regeringens proposition med förslag till lagstiftning om förundersökning och tvångsmedel i brottmål (RP 14/1985 rd) och synpunkter i juridisk litteratur. Ett konstaterande om denna omständighet bör för tydlighetens skull ingå i motsvarande bestämmelse som intas i den nya lagen.

Man kan visserligen fråga varför det inte tas för givet att beslutet om anhållande fattas redan efter 12 timmar om det finns förutsättningar för detta. I så fall måste också förundersökningslagens bestämmelse ändras så att den misstänkte inte är skyldig att vara närvarande vid förundersökning utan beslut om anhållande efter fulla 12 timmar. Om den utsatta ovillkorliga tidsgränsen blir så här snäv kan den eventuellt leda till att det för säkerhets skull fattas beslut om anhållande, vilket i sin tur kan leda till frihetsberövanden i över 24 timmar. Ett konstaterande att förutsättningar för anhållande föreligger kräver emellertid att grunderna för att hålla den misstänkte gripen, i synnerhet till den del som överstiger 12 timmar, anges tillräckligt noggrant motiverat i polisens blanketter såväl i fråga om det misstänkta brottet som om misstankarna mot en person. På detta sätt kan man medverka till att en förlängning av att hålla en misstänkt gripen efter 12 timmar faktiskt övervägs och att förutsättningarna för förlängningen exempelvis via laglighetsövervakningen eventuellt kan bli föremål för kontroll i efterhand.

Till paragrafen om den allmänna rätten att gripa anknyter frågan vad rätten ska kallas. Trots att rätten på finska traditionellt kallats "jokamiehen kiinniotto-oikeus" och benämningen dessutom har använts i andra sammanhang bör den gå under en benämning som är modern och beaktar jämställdheten mellan könen och kunde lämpligast kallas "yleinen kiinniotto-oikeus", det vill säga "allmän rätt att gripa" som redan tidigare använts i svensk författningstext.

I 1 kap. 7 § 2 mom. i tvångsmedelslagen föreskrivs om underrättelse om anhållande. Någon av den anhållnes anhöriga eller någon annan som står honom nära ska utan dröjsmål underrättas om anhållandet enligt den anhållnes anvisningar. Om detta skulle förorsaka synnerligt men för utredningen av brottet, kan underrättelse framskjutas högst tills domstolen tar upp yrkandet om häktning av den anhållne. Underrättelsen får dock inte utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes vilja. En anhållningsberättigad tjänsteman beslutar om att skjuta fram underrättelsen.

I 2 kap. 2 § i lagen om behandling av personer i förvar hos polisen (841/2006) bestäms i sin tur om underrättelse om intagning i förvaringslokal. Enligt paragrafens 1 mom. ska häktade och gripna ges tillfälle att underrätta en nära anhörig eller någon annan närstående om intagningen i förvaringslokalen. En gripen behöver dock inte ges sådant tillfälle, om han eller hon friges inom 12 timmar från gripandet och det inte finns något särskilt skäl att ge den gripne ett sådant tillfälle. Paragrafens 2 mom. konstaterar först att enligt anvisningar av en anhållen ska någon av dennes nära anhöriga eller någon annan närstående underrättas om intagningen i förvaringslokalen. Om underrättelsen skulle förorsaka synnerligt men för brottsutredningen, kan underrättelsen framskjutas högst tills domstolen tar upp yrkandet om häktning av den anhållne till behandling. Underrättelsen får enligt den sista meningen i mom. inte utan särskilda skäl lämnas mot den anhållnes vilja.

I sin fasta avgörandepraxis har de högsta instanserna för laglighetsövervakningen fäst uppmärksamhet vid att polisen alltid ska fråga den gripne om han vill att en nära anhörig eller någon annan närstående underrättas om intagningen i förvaringslokalen, förutsatt att det inte finns några lagliga grunder för att inte underrätta. Detta har poängterats i fråga om unga personer som gripits. Saken får inte vara beroende av att den gripne själv tar initiativet till att underrättelse lämnas. Även CPT har på basis av sina inspektioner i Finland under åren 1992, 1998, 2003 och 2008 rekommenderat att i lagen intas en skrivning om den gripnes rätt att utan dröjsmål underrätta en anhörig eller tredje part om frihetsberövandet, trots att utnyttjandet av denna rätt enligt kommittén också kan framskjutas då noga definierade förutsättningar råder. Beslutet att underrättelsen framskjuts ska enligt kommittén underställas en högre polismyndighet för godkännande. Kommittén har dessutom rekommenderat att 12-timmarsregeln i lagen stryks. Enligt kommittén bör tiden, under vilken den gripne kan förvägras lämna underrättelse, förkortas betydligt, exempelvis till 48 timmar.

Underrättelse om gripande förekommer inte enbart i samband med gripande enligt tvångsmedelslagen utan också med gripande enligt förundersökningslagen för att säkerställa en persons närvaro vid förundersökning och med gripande enligt polislagen med stöd av bestämmelserna om befogenheter i lagens 2 kap.

Bestämmelserna om underrättelse om gripande kan på basis av de högsta laglighetsövervakningsinstansernas avgörandepraxis och den ovan nämnda kommitténs ställningstaganden inte anses vara relevanta. Utgångspunkten ska vara att underrättelse lämnas även vid kortvariga gripanden. Utifrån CPT:s rekommendation är det skäl att förkorta tidsgränsen i fråga om en gripen person till två dygn. De gällande bestämmelserna utgår ifrån att endast en närstående blir underrättad. Det kan emellertid vara viktigt för den som berövats friheten att till exempel arbetsgivaren blir underrättad om frihetsberövandet. Vid häktning gäller samma uppfattning om den som ska underrättas. I fråga om gripande är det dessutom skäl att fästa särskild uppmärksamhet vid att det inte ingår någon bestämmelse om underrättelse om gripande i tvångsmedelslagen. Bestämmelserna i lagen om behandling av personer i förvar hos polisen beaktar inte heller när det gäller gripande sådana aspekter på utredningen av brottet, enligt vilka underrättelsen kunde lämnas ogjord.

Det är skäl att i de fall då någon grips fästa uppmärksamhet vid den gripnes egen åsikt på så sätt att underrättelse inte utan särskilda skäl lämnas mot hans vilja. Den sistnämnda synpunkten har redan beaktats i den gällande lagen när det är fråga om anhållande. Ett särskilt skäl kan till exempel vara att personen som berövats sin frihet inte har fyllt 18 år eller är en ung vuxen som bor hos föräldrarna. På basis av CPT:s observationer bör beslutet om att underrättelsen framskjuts fattas av en polisman som hör till befälet.

Det ändamålsenligaste är att samla bestämmelserna om underrättelse om frihetsberövande till någon anhörig eller annan person i lagen om behandling av personer i förvar hos polisen. I så fall ändras bestämmelsen som föreskriver om underrättelse om intagning i förvaringslokal till underrättelse om frihetsberövande. I de omformulerade bestämmelserna kan förutom de ovan nämnda

också övriga aspekter beaktas. I tvångsmedelslagens bestämmelser om gripande och häktning kunde ingå hänvisning till 2 kap. 2 § i lagen om behandling av personer i förvar hos polisen där 2 mom. ändras enligt redogörelsen ovan.

Frigivning av en häktad

Enligt 1 kap. 24 § 1 mom. i tvångsmedelslagen ska domstolen när den behandlar frågan om fortsatt häktning förordna att den häktade genast ska friges, om den efter att ha gett den anhållningsberättigade tjänstemannen tillfälle att bli hörd anser att det inte längre finns förutsättningar för häktning. I paragrafens 2 mom. sägs att om det inte längre finns förutsättningar för häktning, ska domstolen på framställning av den anhållningsberättigade tjänstemannen förordna att den häktade genast ska friges. Förordnande om frigivning av den häktade ska också meddelas, om åtal inte har väckts inom utsatt tid och förlängning av tiden inte har begärts inom nämnda tid. På basis av den sista meningen i paragrafens 2 mom. behöver i de två sistnämnda fallen varken den häktade eller biträdet kallas till behandlingen av saken.

Enligt den ursprungliga ordalydelsen ingick i 1 kap. 24 § 1 mom. i tvångsmedelslagen om frigivning av häktad ett konstaterande att när det inte längre finns förutsättningar för häktning, ska domstolen på framställning av en anhållningsberättigad tjänsteman eller på eget initiativ förordna att den häktade genast ska friges. Förordnande om frigivning av den häktade ska också ges, om åtal inte väckts den dag som utsatts för handläggningen av åtalet.

Sitt nuvarande innehåll har 1 kap. 24 § i tvångsmedelslagen fått genom reformen av rättegångsförfarandet i brottmål (1997) och den föregående grundliga översynen av tvångsmedelslagen (2003). Paragrafens ursprungliga ordalydelse liksom den ordalydelse som ändrades så sent som 1997 inkluderade enligt den ursprungliga motiveringen till paragrafen (RP 14/1985 rd) en situation, där domstolen efter huvudförhandlingen förkastar åtalet som utgör grund för att svaranden sitter häktad. Domstolen skulle i sådana fall besluta att den häktade friges.

I sin nuvarande formulering beaktar tvångsmedelslagens 1 kap. 24 § tydligen inte en sådan situation, där brottmålets svarande har suttit häktad fram till att huvudförhandlingen är avslutad och åtalet som medfört frihetsberövandet förkastas eller det för övrigt inte finns förutsättningar för att hålla honom häktad på grund av domen (blir exempelvis dömd till villkorligt fängelse) eller omständigheter som kommit fram vid huvudförhandlingen. Tillämpningsområdet för 1 mom. innebär att domstolens möjlighet att på eget initiativ frige en häktad är bundet till en situation, där domstolen behandlar frågan om fortsatt häktning. Formuleringen i 1 mom. verkar hänvisa till bestämmelserna om ny behandling av ett häktningsärende i lagens 1 kap. 22 §. Detta är dock nödvändigtvis inte avsikten, eftersom det i den sistnämnda paragrafens 3 mom. föreskrivs särskilt att den anhållningsberättigade tjänstemannen ska ges tillfälle att bli hörd.

Det vore skäl att i den nya tvångsmedelslagen förtydliga paragrafen som ska motsvara 1 kap. 24 § i tvångsmedelslagen så att det av denna klart framgår i samband med vilka fall en frigivning av den häktade kan komma på fråga. Dessa fall är sådana som den häktades begäran i samband med ny behandling av häktningsärendet, att häktningen visar sig vara grundlös på basis av omständigheter som framkommit i domen eller huvudförhandlingen, att den anhållningsberättigade tjänstemannen har gjort en framställning om att den häktade ska friges samt att tidsfristen för att väcka åtal har gått ut. I övriga sammanhang kan i praktiken frigivningen av den häktade inte prövas. Om den anhållningsberättigade tjänstemannen får kännedom om en omständighet hör det till hans eller hennes tjänsteåligganden att genom sin framställning hänskjuta ärendet till behandling i domstolen. Uppföljningen av tidsfristen för att väcka åtal är så till vida i en sådan särställning att domstolen kan följa hur tidsfristen löper.

Enligt 1 kap. 10 § i tvångsmedelslagen om häktningsyrkande ska innan yrkandet framställs åklagaren underrättas om yrkandet, och åklagaren kan överta avgörandet av frågan om häktningsyrkande ska framställas. Detta gäller fall, där yrkandet framställs under förundersökningen. Lagens 1 kap. 24 § 2 mom.

om frigivning på tjänstemans framställning nämner inte motsvarande skyldighet att få saken prövad av åklagaren. Detta kan uppfattas som en inkonsekvens eftersom häktningsyrkande är av lika stor betydelse som frigivning. Det hör till exempel till åklagarens uppgifter att säkerställa att ett ärende blir tillräckligt noggrant utrett vid förundersökningen. Denna målsättning får inte äventyras genom att den häktade blir frigiven alltför tidigt. I och för sig kan en sådan anmälan omfattas av anmälningsskyldigheten i den föreslagna förundersökningslagens 5 kap. 3 § 1 mom. Av denna följer dock inte uttrycklig beslutanderätt för allmänna åklagaren i den aktuella frågan. Med beaktande av detta och redogörelsen ovan avseende inkonsekvens bör den nya paragrafen som motsvarar 1 kap. 24 § föreskriva om anmälan till åklagaren och dennes rätt att överta avgörandet av frågan.

Häktning av en dömd

Enligt 1 kap. 26 § 1 mom. i tvångsmedelslagen får domstol förordna att den som dömts till ovillkorligt fängelsestraff ska häktas eller hållas häktad under de förutsättningar som närmare har preciserats i punkterna i momentet. Paragrafen förutsätter inte häktningsyrkande från allmänna åklagarens sida i ett sådant fall.

Ursprungligen föreskrevs i paragrafen i fråga att när en svarande som är häktad döms till ovillkorligt fängelsestraff ska domstolen på de grunder som anges i 8 § besluta om han fortfarande ska hållas häktad tills verkställigheten av straffet inleds eller annat förordnas i saken. I paragrafen sades vidare att under motsvarande förutsättningar får domstolen på yrkande av åklagaren eller målsäganden förordna att en svarande som är på fri fot ska häktas.

Tvångsmedelslagens 1 kap. 26 § har fått sitt nuvarande innehåll i en lag om ändring av tvångsmedelslagen (213/1995) som trädde i kraft 1995. Genom denna lag ändrades förutsättningarna för anhållande och häktning även i övrigt. Reformen hade till syfte att utöka förutsättningarna för att förordna att personer som dömts till långt ovillkorligt fängelsestraff ska häktas eller fortfarande hållas häktade. Lagändringen motiverades (RP 181/1994 rd) med att då den dömde försätts på fri fot kan det dröja till och med ett år innan verkställigheten av straffet kan börja om domen överklagats. Enligt motiveringen lider det straffrättsliga systemets trovärdighet skada om den som dömts till ett långt frihetsstraff för ett grovt brott försätts på fri fot i väntan på att verkställigheten ska börja. Dessutom innehöll motiveringen en hänvisning till den då gällande 3 kap. 11 § i strafflagen, enligt vilken rannsakningsfängelse till fullo räknas till godo som strafftid.

Högsta domstolens har i sitt avgörande ansett att då svaranden i ett brottmål dömts till ett fängelsestraff på minst två år får tingsrätten på eget initiativ förordna att han ska häktas (HD 2004:121). Dessutom har högsta domstolen i ifrågavarande avgörande med hänvisning till avgörandet HD 1996:39 konstaterat att ett förordnande om omedelbar häktning av en svarande som var på fri fot innebär ett sådant ingripande i hans frihet att han enligt grundprinciperna i vår rättsskipning ska blir hörd. Tingsrätten hade i detta fall hört svaranden om häktningsförutsättningarna. Svaranden hade härvid motsatt sig häktning och ansåg att det var oskäligt, eftersom han hade varit på sitt arbete och inte på basis av åtalet kunnat göra sig beredd på att bli häktad.

I praktiken kräver allmänna åklagarna att den dömde häktas eller fortfarande hålls häktad i många fall, där man också går in för detta förfarande. Domstolen kan även inom ramen för sin ledande position i processen lyfta upp denna fråga, om det tydligt finns lagliga förutsättningar för häktning och åklagaren inte har framställt häktningsyrkande. Den dömde kan på så vis ha möjlighet att få förhandsinformation om att beslutet kan innebära häktning, i så fall kan han eller hon i detta sammanhang också framföra egna synpunkter.

Däremot kan den gällande paragrafen uppfattas som mindre lämplig i den ackusatoriska process som tvångsmedelslagen liksom lagen om rättegång i brottmål mera generellt tar hänsyn till. Enligt denna process kan påföljd eller tvångsmedel förordnas endast på

yrkande av allmänna åklagaren eller motsvarande tjänsteman. En bestämmelse som ger utrymme för tolkning och varierande praxis bör inte heller vara tillåten, speciellt inte i fall där det är fråga om friheten som är en av de centrala grundläggande fri- och rättigheterna. Åklagaren har möjlighet att inhämta och lägga fram utredning om omständigheter, som är av betydelse då häktning övervägs. Målsättningen i 1995 års lagändring kan uppnås med hjälp av ett system under ledning av åklagaren, vilket inte antas medföra extra mycket merarbete för åklagarna. Tillräcklig motivering kan vara en ändring av lagstiftningen så att den som dömts till ovillkorligt fängelsestraff förordnas bli häktad eller att hållas fortfarande häktad på yrkan av åklagaren.

I 1 kap. 10 § i gällande tvångsmedelslag föreskrivs om vem som har rätt att framställa häktningsyrkande. Endast en anhållningsberättigad tjänsteman och allmänna åklagaren har befogenhet att framställa yrkandet. Enligt den ursprungliga ordalydelsen i sagda paragraf fick även målsäganden framställa häktningsyrkande sedan handläggningen av åtalet inletts. Paragrafen fick sin nuvarande formulering när lagstiftningen om rättegångsförfarandet i brottmål reviderades i samband med att lagen om rättegång i brottmål stiftades.

När målsägandens rätt att yrka häktning slopades motiverades saken (RP 82/1995 rd) i första hand med att målsäganden inte längre skulle ha primär rätt att yrka häktning. Dessutom ingick ett konstaterande att när uppgiften att väcka och utföra åtal primärt ankommer på allmänna åklagaren, är det konsekvent att han då också har hand om uppgiften att framställa häktningsyrkande. Motiveringen till lagändringen utgick också ifrån att åklagaren har bättre förutsättningar än målsäganden att bedöma om det finns förutsättningar för häktning.

Tvångsmedelslagens ursprungliga 1 kap. 10 § skulle till stor del stå för att målsäganden vid sidan av åklagaren beviljas befogenhet att yrka att den dömde häktas eller fortfarande hålls häktad. I samband med att rättegångsförfarandet i brottmål reviderades motiverades slopandet av denna målsägandens befogenhet endast med några, i och för sig viktiga sakförhållanden. Vid en samlad bedömning bör emellertid också andra omständigheter beaktas. Att någon blir eller hålls häktad kan vara förenat med målsägandens intressen, som målsäganden eventuellt också själv kan redogöra för utan åklagarens hjälp. Till exempel i sådana fall, då en person döms för våldsbrott mot samma målsägande, kan det finnas risk för att den brottsliga verksamheten fortsätter. När paragrafen som rör häktning av dömd preciseras enligt redogörelsen ovan så att häktning sker endast på yrkande kan målsägandens intressen tryggas genom rätt att framställa häktningsyrkande exempelvis i sådana fall, då åklagaren inte blivit övertygad av den motivering målsäganden presenterat eller där åklagaren av annan orsak inte är beredd att framställa häktningsyrkande.

Målsägandens rätt att yrka häktning eller fortsatt häktning i samband med att domen meddelas kan inte anses vara förenad med rättssäkerhetsproblem för den som häktningsyrkandet gäller. När domstolen fattar sitt avgörande i ett brottmål överväger den frågan om häktning eller fortsatt häktning efter att allmänna åklagaren och parterna, inklusive den som häktningsyrkandet gäller, har beretts tillfälle att bli hörda. Målsägandens intresse anknyter i praktiken till fall, där han eller hon yrkar på straff för svaranden. Ett straffyrkande skulle kunna vara ett villkor för att målsäganden ska få framställa häktningsyrkande.

Frågor i anslutning till tidsfristen för väckande av åtal och ändringssökande

Tvångsmedelslagens 1 kap. 21 § upptar bestämmelser om utsättande av tid för väckande av åtal. I paragrafens 1 mom. sägs att den domstol som kommer att behandla åtalet utsätter en viss tid också i sådana fall, då en annan domstol först har fattat beslut om häktning. Paragrafens 2 mom. åter föreskriver att om den tid som har satts ut för väckande av åtal visar sig vara för kort, kan domstolen på begäran som inom denna tid har framställts av åklagaren förlänga tiden.

Enligt 1 kap. 27 § i tvångsmedelslagen får ändring i beslut i ett häktningsärende inte sökas genom särskilda besvär. I paragrafens 2 mom. sägs att den häktade får anföra kla-

gan över beslutet. I ett beslut som gäller tiden för väckande av åtal eller förlängning av denna tid får ändring inte sökas genom besvär (3 mom.).

I fråga om 1 kap. 21 § i tvångsmedelslagen har det uppstått vissa behov av ändringar, som delvis hör samman med 27 §. För det första ska domstolen som beslutar om häktning utsätta en viss tid för väckande av åtal också då, när den inte kommer att behandla åtalet. På så vis blir det säkerställt att den som framställt häktningsyrkandet och den som häktningsyrkandet gäller blir hörda även i frågor som anknyter till tidsfristen. I samband med förarbetena för behandlingen av häktningsärendet är det möjligt att i frågor som anknyter till tidsfristen vara i kontakt med den allmänna åklagare som kommer att utföra ett eventuellt åtal i den domstol som ska behandla åtalet.

Enligt 1 kap. 21 § 2 mom. i tvångsmedelslagen behöver domstolen inte fatta beslut om förlängning av den utsatta tiden för väckande av åtal inom den ursprungliga tidsfristen. Utgångspunkten är dock att avgörandet ska fattas så länge tidsfristen ännu gäller så att det inte uppstår någon oklar situation. Lagen bör föreskriva om domstolens skyldighet att avgöra frågan inom den utsatta tiden. Detta förutsätter åter att allmänna åklagaren framställer begäran i ett tillräckligt tidigt skede innan tidsfristen hinner löpa ut. Med beaktande av ärendenas art och omfattning när tidsfristen behöver förlängas kan det anses räcka att åklagaren framställer begäran senast fyra dagar innan den utsatta tiden går ut. Såväl domstolens skyldighet att avgöra ärendet inom den utsatta tiden som åklagarens skyldighet att framställa begäran enligt förslaget kan dessutom anses motiverade eftersom tidsfristerna dock ofta omfattar flera månader och frågan om förlängning av tidsfristen hinner beredas i tillräckligt god tid innan fristen går ut. För att det inte ska uppstå oklara situationer exempelvis i samband med långa helger bör då ärendet om förlängning av tidsfristen behandlas inte lagen om beräknande av laga tid (150/1930) tillämpas.

Den gällande lagen nämner inte någon möjlighet att förkorta den utsatta tiden för väckande av åtal. Detta ansluter till sista meningen i 1 kap. 21 § i tvångsmedelslagen, enligt vilken tiden för väckande av åtal inte får utsättas så att den blir längre än vad som är nödvändigt för att förundersökningen ska kunna avslutas och åtal förberedas. Det kan i och för sig anses höra till allmänna åklagarens tjänsteåligganden att han eller hon utför de åtgärder som behövs innan åtal kan väckas så snabbt som möjligt. Dessutom är det att beakta med avseende på den häktades rättssäkerhet att han eller hon kan begära att domstolen tar förutsättningarna för häktningen till ny behandling och på så sätt därefter bli frigiven när förutsättningar inte längre finns.

Trots de nämnda utgångspunkterna kan det anses att villkoret att åtal ska väckas inom utsatt tid är av sådan suverän betydelse för den häktade och hans eller hennes rättssäkerhet att domstolens avgörande beträffande tidsfristens längd ska kunna underställas en högre domstol för prövning. Det är fråga om en faktor som inverkar på hur länge straffprocessen pågår och hör samman med individens ställning i egenskap av misstänkt. Tidsfristen för att väcka åtal är också kopplad till hur länge en person hålls häktad. Den häktade ska ha möjlighet att anföra klagan över den utsatta tiden för väckande av åtal på samma sätt som över ett beslut i häktningsärende.

Till 1 kap. 27 § i tvångsmedelslagen som gäller klagan hänför sig förutom frågan om tidsfrist för att väcka åtal också ett annat behov av ändring. Enligt gällande lag får endast den häktade anföra klagan över häktningsbeslutet. Förutom frågeställningarna i anslutning till den häktades rättssäkerhet bör man dessutom beakta utgångspunkterna för utredningen av ärendet samt straffprocessen och verkställigheten av straff, som talar för att den anhållningsberättigade tjänstemannen ska kunna anföra klagan över avgöranden, genom vilka häktningsyrkande förkastas eller den häktade friges.

Begränsning av kontakter

Den relativt nya 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen, som trädde i kraft den 1 oktober 2006, föreskriver om begränsning av kontakter för en häktad. Paragrafens bestämmelser tillämpas enligt dess 5 mom. också på be-

gränsning av kontakter för anhållna och gripna. Enligt paragrafens 1 mom. kan medan förundersökning pågår den häktades kontakter med någon annan person begränsas, om det finns grundad anledning att misstänka att kontakterna äventyrar syftet med häktningen. Kontakterna kan också begränsas medan åtalsprövningen och rättegången pågår, om det finns grundad anledning att misstänka att kontakterna allvarligt äventyrar syftet med häktningen. Paragrafens 2 mom. förbjuder begränsning av kontakterna med den häktades ombud. Begränsning av kontakterna med nära anhöriga eller andra närstående förutsätter särskilt vägande skäl i anslutning till utredningen av brottet.

I 3 mom. i paragrafen föreskrivs om vad begränsning av kontakter omfattar. Den kan innebära begränsning av brevväxling, användningen av telefon, besök eller andra kontakter utanför fängelset eller av samvaro med en viss häktad eller vissa häktade eller med en viss fånge eller vissa fångar. Kontakterna får inte begränsas i större utsträckning eller längre än nödvändigt.

Paragrafens 4 mom. innehåller bestämmelser om beslutsfattandet och förfaringssätten i anslutning till begränsning av kontakter. Den domstol som beslutar om häktning ska på framställning av den som framställt häktningsyrkandet, åklagaren eller fängelsedirektören besluta om begränsning av kontakter. Beslut om temporär begränsning av kontakter kan på vissa villkor också fattas av fängelsedirektören eller den anhållningsberättigade tjänstemannen. Om domstolen med stöd av 1 kap. 17 § skjuter upp handläggningen av ett ärende som gäller häktning av en anhållen, ska domstolen dock besluta huruvida sådan temporär begränsning av kontakter som påförts den anhållne ska fortsätta att gälla eller ändras. Begränsning av kontakter och dess grunder ska omprövas i samband med den nya behandling av häktningsärende som avses i 22 §.

I anslutning till 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen har ett flertal praktiska frågor kommit upp. Vissa kräver av allt att döma ändring eller komplettering av lagstiftningen. Som första kan nämnas tolkningen att begränsning av kontakter gör det möjligt att ge en häktads brev till polismyndigheterna som får gå igenom och läsa dem. Ett sådant förfarande kan inte anses höra till tillämpningsområdet för respektive paragraf. Syftet med begränsningen av kontakter är att brevväxling mellan personer som nämns i beslutet inte expedieras till mottagaren. Separata regler för granskning och läsning av brev ingår i häktningslagen samt i lagen om behandling av personer i förvar hos polisen. Att frånta någon brev hör för sin del samman med beslag, som behandlas i 4 kap. i tvångsmedelslagen. För tydlighetens skull och för att säkerställa rätt tillämpning av paragrafen bör dessa omständigheter ägnas uppmärksamhet i paragrafen om begränsning av kontakter.

Uppfattningen har varit att innehållet i 2 mom. av ifrågavarande paragraf och momentets förhållande till bestämmelserna i 9 kap. i häktningslagen är oklart när det är fråga om en häktads kontakt med en nära anhörig eller någon annan närstående. I och för sig har möjligheten att begränsa kontakterna med en sådan person visat sig vara av behovet påkallad till exempel i fall, där också en familjemedlem till den häktade är misstänkt för att vara inblandad i brottslig verksamhet. Tvångsmedelslagens bestämmelse är emellertid formulerad så att den möjliggör en tolkning, enligt vilken sådan kontakt kan förvägras helt och hållet. Detta kan anses vara problematisk i synnerhet enligt artikel 8 om respekt för privat- och familjelivet i Europarådets människorättskonvention. Att förordna begränsning av kontakter som fullständigt begränsar alla former av kontakt kan i vissa fall anses vara obehövligt redan för den skull att det genom särskild övervakning av kontakterna är möjligt att ingripa om kontakterna äventyrar utredningen av brottet.

De nämnda aspekterna i anslutning till närstående anhöriga kunde betonas genom att en ny bestämmelse intas i författningen. Enligt denna ska begränsning av kontakterna med en nära anhörig vara möjlig endast i den utsträckning som är nödvändig för att uppnå syftet med gripande, anhållande eller häktning. Förhållandet till 9 kap. i häktningslagen hör ihop med att kapitlets 5 § föreskriver om besöksförbud som kan meddelas i vissa fall, dock inte enligt paragrafens 3 mom. nära anhöriga eller andra närstående. Den sistnämn-

da frågan verkar inte kräva att lagstiftningen ändras, utan är mera en sak i motiveringen.

Förutom ovan nämnda frågor som kan karaktäriseras som lagtolkningar kan bestämmelserna i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen anses vara bristfälliga i vissa sammanhang. Paragrafen nämner över huvud taget inte för hur lång tid begränsning av kontakter kan meddelas. Det här kan vara problematiskt för den skull att man genom begränsningar inkräktar på individens grundläggande fri- och rättigheter. CPT har i samband med en inspektion i de övriga nordiska länderna framfört kritik över att en sådan tidsgräns saknas. Anhållande och gripande är däremot kortvariga och därför kan de i praktiken inte vara förenade med särskild tidsfrist för begränsning av kontakter.

En tidsfrist som föreskrivs i lag skulle inte vara okomplicerad, eftersom nödvändigheten att hålla begränsningarna i kraft beror på faktorerna i varje enskilt fall. Praktiskt sett kan man utgå ifrån att behovet av begränsningar koncentreras till brottsutredningens början. Emellertid bör det av orsaker som har sin grund i att häktning och brottsutredning säkerställs vara möjligt att fortsättningsvis hålla begränsningen av kontakter i kraft också utöver det skedet. På grund av dessa synpunkter föreslås det inte i denna proposition någon bestämmelse om bestämd tid eller bakre gräns för begränsningens giltighetstid. Det är möjligt att komma till en skälig tidsfrist för begränsning av kontakter med hjälp av övriga bestämmelser som föreslås. De ska gälla vederbörande tjänstemans skyldighet att utan dröjsmål föra en temporär begränsning av kontakter att behandlas av domstolen, hans eller hennes skyldighet att fatta beslut om att begränsningen av kontakter hävs om det inte längre finns förutsättning för detta samt rätten för en häktad som meddelats begränsning att föra enbart ärendet om begränsning av kontakter till ny behandling i domstolen.

När varaktigheten för begränsningar av kontakter fastställs är detta förenat med frågan om att begränsningen av kontakter samt grunderna för denna upptas till ny behandling. Enligt gällande lag ska saken komma upp vid ny behandling av ett häktningsärende. Att koppla den nya behandlingen av begränsning av kontakter till ny behandling av häktningsärende kan inte anses vara tillräckligt i samtliga fall, eftersom den häktade eventuellt vill föra endast begränsningen till ny behandling. Den häktade bör ha möjlighet att föra ett ärende som rör begränsning av kontakter att separat behandlas av domstolen. Ett inom rättspraxis tillämpat förfaringssätt har varit att iaktta de bestämda tiderna för ny behandling av häktningsärende, trots att något ärende om fortsatt häktning inte ens skulle behandlas i detta sammanhang. Detta kunde för tydlighetens skull skrivas in i lagen. Dessutom är inte häktningsyrkande alltid förenat med framställning om begränsning av kontakter, vilket också bör beaktas i de nya bestämmelserna.

Enligt den gällande paragrafen är det också oklart hur den tjänsteman som är berättigad att yrka begränsning ska gå till väga när han eller hon observerar att några förutsättningar för begränsning inte längre finns. Såväl när det gäller denna fråga som i övrigt har domstolarna i sina avgöranden delegerat befogenheterna att fatta beslut till tjänstemännen. Delegeringen av beslutsrätten till dem i fall där det gäller att häva begränsningar inklusive att lindra dessa kan anses vara motiverat, vilket också för tydlighetens skull dock borde framgå av lagen. Det är här fråga om ett avgörande till den häktades fördel. Ett verktyg för den häktades rättsskydd i sådana fall då begränsningen hävs endast delvis vore att föra ärendet till domstolen för behandling.

Den gällande tvångsmedelslagen föreskriver inte särskilt om sökande av ändring i avgöranden som gäller begränsning av kontakter. Detta innebär att i så fall tillämpas bestämmelserna i 1 kap. 27 §, som tidigare har behandlats i samband med sökande av ändring i beslut i häktningsärende. På grund av å ena sidan rättssäkerheten för den som är föremål för begränsningar och å andra sidan brottsundersökningsaspekterna är det motiverat att ärenden om sökande av ändring när det gäller begränsning av kontakter regleras på samma sätt som de föreslagna bestämmelserna i fråga om beslut i häktningsärende. Det betyder att beroende på fallet kan både den som är föremål för begränsning och den anhållningsberättigade tjänstemannen anföra klagan över domstolens beslut.

Vissa övriga frågor som rör anhållande och häktning

Förundersöknings- och tvångsmedelskommissionen har i allmänna motiveringen till sitt betänkande behandlat vissa frågeställningar, som den inte längre i större grad återkommer till i denna proposition, eftersom den inte har observerat något behov att ändra lagstiftningen. I detta sammanhang är det dock skäl att helt kort ta upp ett antal frågor som har lyfts fram i betänkandet.

I betänkandet har förutsättningarna för anhållande och häktning behandlats utifrån den förutsättning för anhållande och häktning som har sin grund i 1 kap. 3 § 1 mom. 1 punkten i den gällande tvångsmedelslagen. Enligt nämnda punkt och hänvisningen i 1 kap. 8 § 1 mom. i tvångsmedelslagen kommer dessa tvångsmedel i fråga när en person av sannolika skäl misstänks för brott, om för brottet inte föreskrivs lindrigare straff än två års fängelse. Dessutom har kommissionen dryftat behovet att föreskriva om en förutsättning för anhållande och häktning som är anknuten till egendom som ska återställas, en förverkandepåföljd eller ett skadestånd. Kommissionen har likaledes i sitt betänkande analyserat tidsfristerna för anhållande och häktning, som bestäms i 1 kap. 4, 13 och 14 § i den gällande lagen (s. 107—112).

Förutsättningarna för anhållande anknyter till högsta domstolens avgörande HD 2001:90, enligt vilket med det föreskrivna lindrigaste straff som avses i 1 kap. 3 § 1 mom. 1 punkten i tvångsmedelslagen åsyftas minimistraffet enligt straffskalan för brottet i fråga utan att eventuella nedsättningsgrunder beaktas. Samma tolkning gäller tvångsmedelslagens alla sådana bestämmelser, som föreskriver om förutsättning för tillämpande av tvångsmedel eller övriga medel för att inhämta information i anslutning till ett i lagen föreskrivet straff eller där som förutsättning för tillämpande av tvångsmedel eller medel för att inhämta information föreskrivs misstanke om att en person har gjort sig skyldig till ett visst brott. Utifrån denna synvinkel sett kan det anses som inkonsekvent att i vissa bestämmelser i 5 a kap. i tvångsmedelslagen har straffbart försök till brott uttryckligen jämställts med fullbordat brott. I den nya tvångsmedelslagens bestämmelser som gäller samtliga tvångsmedel bör det för tydlighetens skull föreskrivas att tillämpande av tvångsmedel inte påverkas av att straffet bestäms enligt 6 kap. 8 § i strafflagen enligt en lindrigare straffskala.

I förundersöknings- och tvångsmedelskommissionens betänkande behandlas också den utredning som ska framläggas i ett häktningsärende (s. 112—114). Därför bör också i detta sammanhang frågan huruvida den lagliga företrädaren för den som häktningsyrkandet rör och socialmyndigheten kan delta i behandlingen av häktningsärendet tas upp. Enligt 12 kap. 2 § i rättegångsbalken får en omyndig i egenskap av svarande i brottmål själv föra sin talan, om han är tillräknelig. En omyndig svarandes förmyndare, vårdnadshavare eller annan laglig företrädare för dock själv talan vid sidan av den omyndige. I 24 § 2 mom. i barnskyddslagen sägs att det organ som ansvarar för socialvården ska vara representerat vid förundersökning och domstolshandläggning av en straffbar gärning som ett barn uppges ha begått.

Den juridiska litteraturen framhåller med hänvisning till rättegångsbalken och barnskyddslagen (15 § 2 mom. i den tidigare lagen) att den lagliga företrädaren och socialmyndigheten ska beredas tillfälle att bli hörda vid behandling av häktningsärende. Deras frånvaro utgör dock inget hinder för att behandla ärendet. Åtminstone för socialmyndighetens vidkommande anses det höra till den som framställer häktningsyrkandet att informera om behandlingen av ärendet.

Man kan hålla med om tolkningen i den juridiska litteraturen. När häktningsyrkandet gäller en person som är under 18 år kan det vara viktigt att vårdnadshavaren och en företrädare för socialmyndigheten är närvarande vid domstolsbehandlingen av häktningsärendet. Förutom att stödja den som häktningsyrkandet gäller är det fråga om att utreda förutsättningarna för häktning med avseende på vad som är rimligt. Förundersökningslagen föreskriver nu liksom i fortsättningen enligt den föreslagna lagen att en laglig företrädare och en företrädare för socialmyndigheten blir hörda beträffande förhöret, som dock anses vara en åtgärd av mindre betydelse än häkt-

ningsbeslutet. Lagstiftningsmässigt kunde frågan om att höra företrädarna poängteras och förtydligas så, att tvångsmedelslagens kapitel om häktningsförfarandet uttryckligen föreskriver att de ska beredas tillfälle att bli hörda. Däremot vore det skäl att i fråga om att bereda företrädare ett sådant tillfälle föreskriva om undantag, som skulle gälla exempelvis fall, där företrädaren inte kan påträffas eller där också han eller hon är misstänkt för brott.

I 1 kap. 16 § i den gällande tvångsmedelslagen konstateras att när ett häktningsärende handläggs ska för domstolen läggas fram utredning om att häktningsförutsättningar finns. Av detta liksom av paragrafens övriga meningar framgår inte att utredningen, inklusive till exempel vittnens berättelser, kan vara baserade på enbart skriftligt material. Detta framgår endast av förarbetena och kan med anledning av sakens vikt inte anses vara helt korrekt. Behandlingen av häktningsärende skiljer sig på denna punkt från domstolens huvudförhandling av brottmål, för enligt 17 kap. 11 § 1 mom. 2 punkten får om inte annat föreskrivs i lag såsom bevis vid domstol inte åberopas utsaga som antecknats i ett förundersökningsprotokoll eller annan handling eller som annars upptagits. Lagen bör till denna del preciseras.

Så som förundersöknings- och tvångsmedelskommissionen har konstaterat i sitt betänkande (s. 104) är det möjligt att förtydliga reglerna genom att bestämmelserna om förfarandet vid domstolen i häktningsärenden lösgörs till ett separat kapitel. 1 kap. om gripande, häktning och anhållande med sina 34 paragrafer i den gällande tvångsmedelslagen är tungt och svårläst.

Placering av häktade i polishäkte

I 2 kap. 1 § i häktningslagen finns bestämmelser om placering av häktade. Enligt paragrafens 3 mom. kan den domstol som beslutar om häktning på framställning av en anhållningsberättigad tjänsteman enligt 1 kap. 6 § i tvångsmedelslagen eller på framställning av åklagaren fatta beslut om att den häktade ska placeras i en sådan förvaringslokal för häktade som administreras av polisen, om det är nödvändigt för att hålla den häktade avskild eller av säkerhetsskäl, eller om utredningen av brottet av särskilda skäl så kräver. Den häktade får enligt bestämmelserna i 4 mom. inte hållas i polisens förvaringslokal längre än fyra veckor, om det inte finns särskilt vägande skäl till detta. Om den häktade placerats i en förvaringslokal som administreras av polisen, ska placeringsärendet och dess grunder tas upp till behandling i domstol tillsammans med häktningsärendet vid den nya behandling av häktningsärendet som avses i 1 kap. 22 § i tvångsmedelslagen.

CPT har i samband med inspektioner som kommittén utfört i Finland fäst uppmärksamhet vid att häktade inte bör hållas i förvar i polisens lokaler. Frågan har senast varit uppe i redogörelsen för kommitténs inspektionsbesök 2008. Kommittén påpekar att polisens förvaringslokaler ofta inte är lämpliga för att hålla någon i förvar under längre tid. Detta refererar i synnerhet till att möjligheterna att ordna med motiverande sysselsättning och vistelse utomhus samt hälsovårdstjänster för de häktade är mycket små. I detta sammanhang har kommittén förnyat sina tidigare rekommendationer, enligt vilka myndigheterna bland annat bör säkerställa att samtliga häktade som hålls i förvar vid polisinrättningarna har tillfälle till åtminstone en timmes daglig vistelse utomhus samt utveckla möjligheterna att bereda häktade som hålls i förvar vid polisinrättningarna meningsfulla aktiviteter.

För att hålla häktade i förvar i polishäkte finns det berättigade skäl som hänför sig till brottsutredningen och den häktades säkerhet. En grundligare utredning om dessa skäl ingår i motiveringen till 2 kap. 1 § i häktningslagen (RP 263/2004 rd). En häktad kan också själv begära att bli placerad i förvar vid en polisinrättning för att trygga sin egen säkerhet. På basis av gällande bestämmelser ska tröskeln för att placera någon i polishäkte dessutom vara hög. Enligt redogörelsen ovan kan fångarnas förhållanden i polishäkte förbättras. Om man utgår från dessa aspekter kan den huvudsakliga strategin för den gällande regleringen anses vara motiverad.

När det gäller en häktads rättssäkerhet är 2 kap. 1 § 3 och 4 mom. i häktningslagen till vissa delar bristfälliga. I 4 mom. föreskrivs att frågan om att placera en häktad i polishäkte kan tas upp till behandling i domstol

endast vid ny behandling av häktningsärendet. På samma grunder som vid begränsning av kontakter bör den häktade också i detta sammanhang ha rätt att föra ett ärende som rör endast hållande i förvar i polishäkte att behandlas separat av domstolen. Också i ett sådant fall kunde man iaktta de bestämda tiderna för ny behandling av häktningsärende. Om den häktade inte inom de fyra veckor som momentet föreskriver kan förpassas vidare till ett fängelse som fungerar som häkte ska den anhållningsberättigade tjänstemannen eller allmänna åklagaren föra frågan om att fortsatt hålla den häktade i förvar i lokal som administreras av polisen till att behandlas av domstolen. Genom fångens rätt och nämnda tjänstemäns skyldighet att föra frågan till att behandlas av domstolen går det bättre att säkerställa att den häktade kan hållas i förvar i polishäkte endast av sådant särskilt skäl i anslutning till brottsutredningen som avses i 3 mom. eller sådant synnerligen vägande skäl som avses i 4 mom.

2 kap. Reseförbud

I 2 kap. i den gällande tvångsmedelslagen föreskrivs om reseförbud som alternativ till anhållande och häktning. Den som på sannolika skäl misstänks för brott får i stället för att anhållas eller häktas meddelas reseförbud, om det för brottet föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år och det på grund av den misstänktes personliga förhållanden eller andra omständigheter finns anledning att misstänka att personen 1) flyr eller på något annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff eller 2) fortsätter sin brottsliga verksamhet (1 §).

Innehållet i reseförbudet framgår av 2 kap. 2 § i tvångsmedelslagen. I paragrafens 1 mom. sägs att den som har meddelats reseförbud inte får avlägsna sig från den ort eller det område som anges i beslutet. Han kan också förbjudas att vistas eller röra sig på ett visst område som anges i beslutet. Han kan dock i beslutet ges tillstånd att avlägsna sig från den ort eller det område som anges i beslutet för att sköta sitt arbete eller av annat jämförbart skäl. Paragrafens 2 mom. föreskriver åter att den som meddelats reseförbud även kan åläggas 1) att under bestämda tider vara anträffbar i sin bostad eller på sin arbetsplats, 2) att på bestämda tider anmäla sig för polisen, eller 3) att vistas på en anstalt eller ett sjukhus där han är intagen eller kommer att tas in.

Reseförbud är till sin karaktär begränsning av rörelsefriheten och inte frihetsberövande. Saken kan uppfattas så, trots att det inom den juridiska litteraturen har konstaterats i fråga om tolkningen av artikel 2 om rätten att fritt röra sig i protokoll nr 4 till Europarådets människorättkonvention att det i gränsfall inte alltid är så enkelt att definiera om frågan gäller frihetsberövande eller begränsning av rörelsefriheten.

En *arbetsgrupp för elektronisk kontroll* tillsatt av justitieministeriet föreslog i sitt betänkande (justitieministeriets arbetsgruppsbetänkanden 2007:17) omfattande ändringar i tvångsmedelslagens 2 kap. Av arbetsgruppens förslag som gällde reseförbud gick det viktigaste ut på att reseförbud i samtliga fall ska övervakas med hjälp av teknisk utrustning som gör det möjligt att kontrollera var den misstänkte rör sig och vistas. Avsikten var att göra reseförbudet effektivare än för närvarande och trovärdigare som alternativ till att sitta i häkte. Reseförbud tillämpas i liten omfattning. Till exempel under 2006 meddelades 604 reseförbud och under januari—maj 2007 endast 230. Ett betydande antal av dem som meddelats reseförbud blir fast för att ha brutit mot förbudet trots att det i brist på effektiv övervakning helt beror på slumpen att någon blir fast.

Förslagen som arbetsgruppen för elektronisk kontroll hade lagt om reseförbud avancerade inte, främst på grund av den motstridiga responsen från remissinstanserna. Arbetsgruppen föreslog dock att det i 2 kap. i tvångsmedelslagen företas vissa sådana ändringar, som inte direkt hör ihop med att utnyttja elektronisk kontroll och som kan genomföras i detta sammanhang. Den första frågan gäller tillfälligt lov att avlägsna sig. Enligt 2 kap. 2 § 1 mom. får den myndighet som beslutar om reseförbud av viktiga skäl bevilja den misstänkte tillfälligt lov att avlägsna sig. Enligt 2 kap. 3 § beslutar beroende på den aktuella fasen i straffprocessen en anhållningsberättigad tjänsteman, åklagaren

eller domstolen om reseförbud. Om domstolen har beslutat meddela reseförbud verkar det vara ett onödigt tungt tillvägagångssätt att föra även tillfälligt lov att avlägsna sig att behandlas av domstolen. Det tillfälliga lovet att avlägsna sig kunde i alla dessa fall beviljas av en anhållningsberättigad tjänsteman, i praktiken en polisman. Detta hör på ett naturligt sätt ihop med att polisen de facto svarar för övervakningen av att reseförbudet iakttas. Flexibilitet i att föra ärendet till att prövas av domstolen är dessutom möjlig, eftersom det är fråga om begränsning av rörelsefriheten och inte frihetsberövande. Rättssäkerheten för den som meddelats reseförbud förutsätter emellertid att han ska kunna föra en anhållningsberättigad tjänstemans avslag på ansökan att prövas av domstolen.

Till ett av de förslag som arbetsgruppen för elektronisk kontroll framställde anknyter också att enligt 2 kap. 6 § 3 mom. har den som meddelats reseförbud redan innan åtal har väckts rätt att föra frågan om reseförbud som meddelats av en anhållningsberättigad tjänsteman ska bestå till domstol för prövning. Paragrafen säger inte inom vilken tid domstolen ska ta upp ett sådant ärende till behandling. Utredningspersonen har i sin utredning (s. 40 i den finska texten) lagt som ett förslag att tidsfristen kunde förenhetligas med den tidsfrist som gäller för att föra beslag till domstol för prövning. Enligt 4 kap. 13 § i tvångsmedelslagen ska frågan om beslag upptas till behandling inom en vecka efter det att framställningen inkom till domstolen. Arbetsgruppen för elektronisk kontroll föreslog också samma tidsfrist.

Behoven att ändra 2 kap. i gällande tvångsmedelslag är inte begränsade enbart till frågor som arbetsgruppen för elektronisk kontroll har lyft upp. För att reseförbud ska bli ett fungerande alternativ till att bli anhållen och sitta i häkte är det orsak att ändra förutsättningarna för att meddela förbud samt förbudets innehåll. Enligt gällande lag kan inte reseförbud meddelas då det finns orsak att misstänka att den som på sannolika skäl misstänks för brott kommer att försvåra sakens utredning genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman. Denna förutsättning utgör enligt den gällande tvångsmedelslagens 1 kap. 3 § 1 mom. punkt 2 b och 8 § 1 mom. förutsättning för anhållande och häktning och kommer att vara en förutsättning för att tillämpa dessa tvångsmedel även enligt denna proposition. I samband med att tvångsmedelslagen stiftades lämnades försvårande av sakens utredning som grund för reseförbud utanför förutsättningarna för att meddela reseförbud därför att det inte är möjligt att förhindra eller kontrollera vilka kontakter den som meddelats reseförbud har till andra människor (RP 14/1985 rd).

Orsaken till att man i samband med att tvångsmedelslagen stiftades inte tog med försvårande av sakens utredning bland förutsättningarna för att meddela reseförbud är i viss mån förståelig. Det är dock möjligt att reseförbud i vissa fall skulle vara en tillräcklig lösning för att förhindra att den misstänkte försvårar sakens utredning. Det här gäller i första hand alternativen för reseförbudets innehåll. Redan genom de nuvarande alternativen kan den förbudet gäller meddelas gränser för var han eller hon får röra sig och vistas så, att han har sämre möjligheter att försvåra sakens utredning. I lagen kan dessutom intas en bestämmelse om möjlighet att i beslut om reseförbudet föreskriva att den som meddelats reseförbud inte får ta kontakt med en person, som han eller hon kan påverka. Det för närvarande utgör grund för anhållande och häktning. En förbjuden kontakt kan bli avslöjad till exempel genom att vittnet eller målsäganden gör anmälan om kontakten till polisen.

Till innehållet i reseförbud anknyter också ett annat behov att ändra lagstiftningen. 2 kap. 2 § i tvångsmedelslagen utgår ifrån att reseförbud innebär att en person inte får avlägsna sig från en viss ort eller ett visst område eller att han förbjuds att vistas eller röra sig på ett visst område. Reseförbudet är förenat med förpliktelser nämnda i paragrafens 2 mom. (exempelvis skyldighet att under bestämda tider var anträffbar i sin bostad eller på sin arbetsplats). En sådan uppdelning av reseförbudets egentliga innehåll och de förpliktelser som intas i förbudet kan tolkas som konstlad. Dessutom ställer den hinder för att bestämma reseförbudets innehåll enligt vad som är lämpligast i respektive situation. Pa-

ragrafen bör ändras så, att förpliktelserna i denna utgör alternativ i förhållande till varandra så att man vid behov kan tillämpa något av dem eller en kombination av dem. Samtidigt bör alternativen i innehållet utökas med det ovan nämnda förbudet att kontakta och skyldigheten att överlämna passet till polisen. Den sistnämnda skyldigheten är för närvarande enligt 2 kap. 2 § 3 mom. i tvångsmedelslagen ovillkorlig. Den kan emellertid vara förenad med situationer där skyldigheten kunde prövas i enlighet med det sätt som rörelsefriheten begränsas i reseförbudet.

I 2 kap. 6 § 3 mom. i tvångsmedelslagen föreskrivs om rätt för den som meddelats reseförbud att föra frågan om reseförbud som meddelats av en anhållningsberättigad tjänsteman ska bestå till domstol för prövning. Det kan inte anses vara ändamålsenligt att sådana ärenden skulle behandlas hur ofta som helst i domstolen. I fråga om reseförbud kunde tidsfristen för ny behandling av häktningsärende iakttas. Enligt den gällande och den föreslagna tvångsmedelslagen behöver häktningsärende inte tas upp till ny behandling tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen.

Enligt gällande lag kan inte målsäganden yrka att någon meddelas reseförbud. Så som det tidigare har konstaterats vore det motiverat att den målsägande som framställt straffyrkande för svaranden får i samband med att domen meddelas yrka att den som har dömts till ovillkorligt fängelsestraff häktas eller hålls fortsatt häktad. Konsekvent med detta vore att målsäganden i samband med avgörandet i ett åtal kan yrka att den dömde också meddelas reseförbud. Konsekvensaspekten hänför sig dessutom till att också den anhållningsberättigade tjänstemannen ska kunna anföra klagan över beslutet, genom vilket yrkandet om att meddela reseförbud har förkastats eller ett reseförbud har hävts.

I 2 kap. 9 § 1 mom. i tvångsmedelslagen sägs att vid handläggning av ärende som angår reseförbud gäller i tillämpliga delar vad som i 1 kap. föreskrivs om häktningsärende. Regeln gäller också den som yrkats bli meddelad reseförbud, vederbörande ska höras personligen och då tillämpas 15 § i 1 kap. I praktiken hörs den som eventuellt kommer att meddelas reseförbud också i så fall att en anhållningsberättigad tjänsteman fattar beslutet om reseförbud. Eftersom detta tvångsmedel innebär ett radikalt ingripande i den rättsliga ställningen för den som meddelas förbudet, och eftersom det då förutsättningarna för att meddela förbud utreds är befogat att höra den som eventuellt meddelas förbudet, vore det för tydlighetens skull också i sådana fall skäl att föreskriva om hörande i lagen. I så fall bör det dock räcka att den som eventuellt meddelas förbud bereds tillfälle att bli hörd.

I allmänna motiveringen i förundersöknings- och tvångsmedelskommissionens betänkande behandlas reseförbud och besöksförbud i förhållande till varandra (s. 125—127). Kommissionens dryftande resulterade i att den inte föreslog några ändringar i bestämmelserna om förutsättningar för att meddela reseförbud eller förbudets innehåll så att reseförbudet skulle komma närmare besöksförbudet. En överlappande reglering skulle inte nödvändigtvis underlätta ansträngningarna att komma upp till målsättningarna för förbuden. Kommissionen konstaterade dessutom att det inte går att flytta över regleringen från bestämmelserna om besöksförbud till bestämmelserna om reseförbud utan en övergripande analys av bestämmelserna om besöksförbud och deras funktionsduglighet. Kommissionen betonar dock i sitt betänkande att reseförbud under vissa förutsättningar kan tillämpas för att förhindra brott mot en person, till exempel för att förhindra misshandel, och att det vid överträdelser av besöksförbud på basis av bestämmelserna i tvångsmedelslagen kan bli fråga om att gärningsmannen berövas friheten eller att hans eller hennes rörelsefrihet begränsas. Med beaktande av de synpunkter som kommissionen har framfört har inte sådana frågor som anknyter till besöksförbud vidare analyserats vid beredningen av denna proposition.

Förundersöknings- och tvångsmedelskommissionen bedömde också frågan om att ställa säkerhet som alternativ till häktning (s. 128—131 i betänkandets finska text). Inte heller till denna fråga har det funnits orsak att återkomma i detta sammanhang. Här drog kommissionen den slutsatsen att frågan om att införa ett säkerhetssystem är principiellt stor och förenad med många sådana saker

som behöver utredas. Det finns ingen som helst utredning eller något basmaterial från tidigare i denna fråga. Dessutom är det högst antagligt att de bestämmelser som skulle gälla ett eventuellt säkerhetssystem inte skulle bli få när man beaktar kraven på vad lagstiftningen ska omfatta. Beredningen av ett säkerhetssystem skulle tydligen bli så omfattande att den inte kan genomföras vid sidan av en totalreform. Kommissionen ansåg att utredningar i ärendet vid behov kan utföras och eventuella förslag vid behov utarbetas i ett särskilt projekt, exempelvis som ett uppdrag för en arbetsgrupp.

3 kap. Skingringsförbud och kvarstad

I 3 kap. i tvångsmedelslagen föreskrivs om två straffprocessuella säkringsåtgärder, det vill säga skingringsförbud och kvarstad. I samband med att rättegångsförfarandet i brottmål reformerades lades förslag om att slopa deras gruppering och revidera den anknytande tvångsmedelslagens 3 kap. (RP 82/1995 rd). I regeringens proposition ingick en hänvisning främst till motiveringen att i samband med förnyandet av rättegångsförfarandet i tvistemål överfördes också besluten om säkringsåtgärder enligt 7 kap. i utsökningslagen (37/1895) på domstolen och att bestämmelserna om förordnande av säkringsåtgärder och förfarandet därvid ingår i 7 kap. i rättegångsbalken. Propositionen innehöll ett konstaterande att förfarandena enligt tvångsmedelslagen och 7 kap. i rättegångsbalken till vissa delar obefogat avviker från varandra. Eftersom syftet med båda förfarandena var att trygga sökandens fordran, borde förfarandet vid behandlingen av ansökan så långt som möjligt vara detsamma, oberoende av fordrans art.

I regeringens proposition lades också förslaget att vid beslut om säkringsåtgärder enligt 3 kap. i tvångsmedelslagen ska därför i regel 7 kap. i rättegångsbalken tillämpas. Enligt förslaget skulle dock allmänna åklagaren få rätt att i brådskande fall kunna förordna om tillfälliga säkringsåtgärder. På basis av bestämmelserna i 3 kap. i tvångsmedelslagen skulle inte målsäganden ha rätt att yrka ett förordnande om kvarstad. Dessutom skulle det ha varit möjligt att förordna endast kvarstad som en straffprocessuell säkringsåtgärd. Avsikten var att inta nya bestämmelser om vissa frågor i anslutning till tvångsmedlets speciella karaktär i tvångsmedelslagens nya 3 kap.

Riksdagens lagutskott framhöll i sitt betänkande om regeringens proposition med förslag till lagstiftning om revision av rättegångsförfarandet i brottmål i underrätterna (LaUB 9/1997 rd) att de ändringar som hade föreslagits under utskottsbehandlingen dock hade visat sig oändamålsenliga, eftersom de försämrade möjligheterna att garantera målsägandens rättigheter. Vidare hade det framkommit att bestämmelserna i 3 kap. i tvångsmedelslagen hade utfallit väl och att det egentligen inte fanns något behov av lagsystematisk harmonisering mellan dem och 7 kap. i rättegångsbalken. Därför föreslog utskottet att de föreslagna ändringarna i 3 kap. avböjs genom att de stryks i lagförslaget, vilket riksdagen också gjorde. Däremot ändrades ordalydelsen i 3 kap. 2 § 2 mom. i tvångsmedelslagen enligt utskottets förslag till sin nuvarande formulering, som i sak motsvarade bestämmelsen som hade varit i kraft före reformen. Enligt nämnda bestämmelse kan innan ett åtal väcks undersökningsledaren eller åklagaren yrka att egendomen ska ställas under skingringsförbud eller beläggas med kvarstad. Sedan åtalet väckts får ett sådant yrkande framläggas av åklagaren och av målsäganden för att säkerställa att ersättning betalas till honom själv.

Efter reformen om rättegångsförfarandet i brottmål har inte 3 kap. i tvångsmedelslagen varit föremål för någon allsidig granskning huruvida det finns lagstiftningsbehov. De viktigaste ändringarna som har företagits i kapitlet under de tio senaste åren hänför sig till lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial (540/2005). I kapitlet har intagits bestämmelser gällande detta i förfarandet vid tillfälliga åtgärder (3 § 3 mom.) och vid tillämpningen av kapitlets bestämmelser i sådana frysningsfall (6 a § 4 mom.).

I 3 kap. 8 § i tvångsmedelslagen föreskrivs att om skingringsförbud och kvarstad gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om förskingringsförbud och kvarstad i utsökningslagen och utsökningsförordningen. Nämnda

författningar har upphävts genom utsökningsbalken (705/2007) som trädde i kraft från ingången av 2008 och i vars 8 kap. föreskrivs om verkställighet av beslut om säkringsåtgärder. Enligt 8 kap. 7 § 1 mom. verkställs kvarstad av lös eller fast egendom med iakttagande i tillämpliga delar av bestämmelserna om utmätning i 4 kap. I 4 kap. 31 § 1 mom. i utsökningsbalken sägs att utmätningsmannen tar om hand utmätta lösa saker. Om det inte medför avsevärd olägenhet för gäldenären kan föremålen lämnas i ett låst utrymme hos honom. Om ingen uppenbar skingringsrisk föreligger, kan föremålen lämnas hos gäldenären efter att ha märkts som utmätta eller utan märkning. Om den utmätta egendomen finns hos en utomstående, ska utmätningsmannen ta hand om egendomen eller förbjuda den utomstående att överlämna den till någon annan än utmätningsmannen.

I rättegångsbalkens 7 kap. har företagits de ändringar som utmätningslagstiftningen har förutsatt. Utgångspunkten är enligt 13 § 1 mom. att bestämmelserna om verkställighet av beslut som avses i kapitlet och om återkallande av verkställighet finns i 8 kap. i utsökningsbalken. Enligt nämnda bestämmelse kan domstolen dock vid behov meddela närmare föreskrifter om verkställigheten när den beslutar om en säkringsåtgärd.

Det bakomliggande motivet för den tidigare regeringspropositionen var en logisk strävan att förenhetliga och förtydliga lagstiftningen. Detta mål kan uppnås också på annat sätt än genom att så långt som möjligt omfatta det förfarande som föreskrivs i 7 kap. i rättegångsbalken. Behandlingen av säkringsåtgärder enligt tvångsmedelslagen är förenad med ett betydande antal specialbestämmelser utgående från brottmålets art. Därför kan det inte anses vara ändamålsenligt att hänvisa till 7 kap. i rättegångsbalken och tillämpningen av den i detta sammanhang. Aspekten betonas ytterligare i denna proposition i och med att kapitlet om säkringsåtgärder i tvångsmedelslagen föreslås bli kompletterat med till exempel bestämmelser om ny behandling av kvarstad. Dessutom kan bestämmelserna om ett särskilt tvångsmedel, bestämmelserna om förfaringssättet medräknade, om de samlas i ett och samma kapitel antagligen betjäna den som tillämpar lagen bättre än förslaget i den tidigare propositionen. Samtidigt är det möjligt att bibehålla målsägandens rätt att enligt gällande lag yrka att säkringsåtgärder förordnas. I samband med att bestämmelserna förtydligas kan deras formuleringar göras modernare och enklare.

Uppdelningen i två tvångsmedel i kapitlet om säkringsåtgärder kan inte betraktas som motiverad eller nödvändig. En närmare analys bör i främsta rummet beakta att verkställigheten av säkringsåtgärderna sker med stöd av utsökningsbalkens bestämmelser. Enligt vad som ovan sagts ger dessa för sin del vid verkställigheten av säkringsåtgärder utmätningsmannen möjlighet till prövning på vilket sätt verkställigheten i enskilda fall genomförs. Dessutom bör domstolen i dessa frågor ha befogenhet att meddela närmare föreskrifter hur säkringsåtgärderna verkställs. Med beaktande av dessa synpunkter kunde lagen stifta om endast en säkringsåtgärd. I den tidigare regeringspropositionen kallades denna säkringsåtgärd i finska texten "takavarikko". För att undvika att detta tvångsmedel förväxlas med det tvångsmedel som avses i den nuvarande tvångsmedelslagens 4 kap. vore det redigare att använda benämningen "kvarstad" som i den gällande lagen.

Tvångsmedelslagens 3 kap. är förenad med vissa lagstiftningsbehov, som inte hänför sig till behovet att förtydliga och samordna lagstiftningen. Av dessa tas de minst betydande upp i detaljmotiveringen. Som en mera allmän fråga kan man lyfta fram att undersökningsledaren eller åklagaren enligt tvångsmedelslagens 3 kap. kan fatta beslut som gäller tillfälliga säkringsåtgärder och yrkande om förordnande av säkringsåtgärder. Efter att åtalet har väckts har endast åklagaren befogenhet att yrka säkringsåtgärder. Det konsekventa vore att en anhållningsberättigad tjänsteman, liksom i fråga om övriga tvångsmedel, ska ha rätt att yrka säkringsåtgärder innan åtal väcks.

Enligt kapitlets 1 § kan säkringsåtgärder inte förordnas för att säkerställa betalning av gottgörelse på basis av ett brott. Sådana gottgörelser kan dömas ut exempelvis i samband med kränkning av immateriell rättighet och diskriminering. Gottgörelse som ekonomisk påföljd för ett brott är ganska långt jämförbar

med de i 1 § nämnda böterna, skadestånden och beloppen som kommer att dömas förbrutna till staten. Därför borde det vara möjligt att förordna kvarstad också för att säkerställa betalning av gottgörelse.

De tillfälliga säkringsåtgärderna är förenade med ett stort behov av ändringar och kompletteringar i lagstiftningen. Enligt 3 kap. 8 § i tvångsmedelslagen tillämpas inte utsökningslagstiftningen när en tillfällig säkringsåtgärd verkställs. Om utsökningsmyndigheterna kunde vara med redan i detta skede skulle de medverka till att verkställigheten sköts korrekt och säkerställa att som objekt för säkerhetsåtgärden väljs sådan egendom som är tillgänglig för att betala böter, skadestånd, gottgörelse eller det penningbelopp som kommer att dömas förbrutet. På basis av 7 kap. 13 § i rättegångsbalken sköter utsökningsmyndigheterna i praktiken verkställigheten av en tillfällig säkringsåtgärd i ett tvistemål. I brådskande fall måste det dock vara möjligt för en förundersökningsmyndighet att omhänderta egendom för att säkerställa verkställigheten av tillfällig kvarstad. Detta gäller exempelvis situationer där en person just är i färd att fly med sin egendom eller förstöra den.

I bestämmelserna om tillfälliga säkringsåtgärder sägs ingenting vare sig om att upprätta protokoll över åtgärden eller om att lämna den, vars egendom är föremål för åtgärden, ett intyg. I den gällande lagen ingår inte heller någon bestämmelse om att underrätta en sådan person som inte själv har varit närvarande när åtgärden vidtogs. Bestämmelser om att informera, föra protokoll och ge intyg över beslag ingår i 4 kap. 7 och 9 § i tvångsmedelslagen. Såsom det nedan framgår, föreslås det att bestämmelser beträffande meddelande om kvarstad ska ingå i 7 kap. 9 § samt om att föra och lämna ut protokoll i 12 § i samma kapitel. I överensstämmelse med dessa bestämmelser ska också över tillfällig kvarstad föras protokoll, som ges till den, vars egendom är föremål för tillfällig kvarstad. Det torde kunna anses vara tillräckligt att endast lämna ut protokollet redan för den skull att tillfällig kvarstad i motsats till beslag kommer upp till behandling i domstolen efter en kort tidsfrist. En avskrift av protokollet ska ges ut utan dröjsmål.

Enligt 3 kap. 4 § 2 mom. i tvångsmedelslagen får domstolen förlänga den föreskrivna fyra månader långa tidsfristen för att väcka åtal på begäran av undersökningsledaren eller åklagaren. Bestämmelsen nämner inte något om att höra den som misstänks för brott eller någon annan sådan person (till exempel pantens innehavare) som ärendet rör i samband med att tidsfristen förlängs. Tvångsmedelslagens 4 kap. 11 § 2 mom. om hävning av beslag har motsvarande bristfälliga formulering. Högsta domstolen har i fråga om den sistnämnda bestämmelsen ansett (HD 1994:83) att den för brottet misstänkte, från vilken ett beslag hade skett, skulle beredas tillfälle att bli hörd vid handläggningen av en begäran om förlängning av tiden för väckande av åtal. Av nämnda avgörande framgår att skyldigheten att bereda den som saken rör tillfälle att bli hörd gäller fall där det är möjligt att bereda vederbörande detta tillfälle. Även grundlagsutskottet har i vissa sammanhang betonat vikten att höra ett av de viktigaste elementen i en rättvis rättegång, ett vägande skäl för avsteg från denna regel kan dock vara att personen inte kan påträffas (GrUU 13/2003 rd och GrUU 8/2004 rd). Det vore skäl att komplettera den nya lagens paragraf om hävning av kvarstad jämfört med den gällande lagen så att en sådan person, som saken rör, ska beredas tillfälle att bli hörd i samband med behandlingen av ärendet om förlängning av tidsfristen. Avgörande i ärendet ska dock kunna fattas utan att höra personen om han inte kan påträffas.

I 3 kap. i tvångsmedelslagen ingår inga bestämmelser om rätt för en sådan person, som saken rör, att föra säkringsåtgärdens fortsatta bestånd till ny behandling i domstolen. I 4 kap. 13 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om en sådan rätt när det är fråga om beslag. Skillnaden mellan säkringsåtgärd och beslag är visserligen den att domstolen alltid förordnar om den förstnämnda och ärendet har således redan en gång gått igenom domstolens kontroll. I praktiken hävs en säkringsåtgärd på yrkande av någon, vilket också har konstaterats i motiveringen till 3 kap. 4 § (RP 14/1985 rd). Egendomen som är föremål för en säkringsåtgärd kan emellertid vara förenad med stora ekonomiska intressen och fara för att de äventyras. Dessutom kan den

som misstänks för brott vara beredd att ställa säkerhet för böter, skadestånd eller ett penningbelopp som kommer att dömas förbrutet.

Frågan om ny behandling av säkringsåtgärd anknyter till högsta domstolens avgörande HD 2004:68, där domstolen fäste uppmärksamhet vid att i lagen inte föreskrivs om någon maximitid för att hålla skingringsförbud och kvarstad i kraft efter att åtal har väckts. Högsta domstolen framhöll att situationen med hänsyn till parternas rättssäkerhet är otillfredsställande när säkringsåtgärden är i kraft under en längre tid, till och med i åratal.

Utgående från rättssäkerheten för en sådan person, som saken rör, vore det skäl att bestämma om ny behandling och till vissa delar också om förfaringssättet samt tidsfristerna i anslutning till denna i lagen. För att yrkanden inte ska framställas i rent trakasseringssyfte bör som intervall mellan behandlingarna föreskrivas en kortaste tid på exempelvis två månader.

I motiveringen till 3 kap. 4 § konstateras också att undersökningsledaren och åklagaren redan på tjänstens vägnar är skyldiga att övervaka att egendom inte i onödan är föremål för säkringsåtgärder. Också denna princip bör poängteras och för tydlighetens skull framgå direkt av lagen. Lagen kunde föreskriva att den anhållningsberättigade tjänstemannen ska göra framställning till domstolen om att kvarstaden hävs så snart det inte finns förutsättningar för kvarstad.

I 3 kap. i tvångsmedelslagen föreskrivs inte om domstolens befogenheter att meddela närmare föreskrifter om hur säkringsåtgärd verkställs. Enligt 7 kap. 13 § 1 mom. i rättegångsbalken kan domstolen meddela sådana föreskrifter. Domstolen skulle ha fått ett sådant bemyndigande även i fråga om straffrättsliga säkringsåtgärder i det fall att den tidigare regeringspropositionens förslag om tillämpande av bestämmelserna i rättegångsbalkens 7 kap. skulle ha gått igenom. Till domstolens befogenheter att meddela föreskrifter om verkställigheten hänför sig den ovan behandlade frågan om att slopa uppdelningen i skingringsförbud och kvarstad. I detta skede kunde i lagen intas ett tillägg om domstolens rätt att meddela sådana föreskrifter.

Vid tidpunkten då tvångsmedelslagen stiftades ingick i utmätningslagen en bestämmelse om sökandens skadeståndsansvar för skada föranledd av ogrundat beslag (utsökningslagen 7 kap. 20 §). Enligt bestämmelsen var skadeståndsansvaret inte beroende av vållande (HD 1979 II 46). Numera ingår motsvarande bestämmelse i rättegångsbalkens 7 kap. 11 §, enligt vilken en sökande som i onödan har utverkat en säkringsåtgärd ska ersätta motparten den skada som säkringsåtgärden och verkställigheten av den har orsakat honom samt kostnaderna i saken. Genom onödiga säkringsåtgärder enligt tvångsmedelslagen kan den person som är föremål för åtgärderna förorsakas betydande skador. Dessa säkringsåtgärder påminner även i sak om de civilrättsliga säkringsåtgärder som nämns i rättegångsbalkens 7 kap. I tvångsmedelslagens kapitel om kvarstad bör intas en bestämmelse, enligt vilken på skada förorsakad av kvarstad och tillfällig kvarstad och betalningen av kostnaderna i saken tillämpas 7 kap. 11 § i rättegångsbalken.

4 kap. om beslag

Förutsättningar och alternativ för beslag

Enligt 4 kap. 1 § 1 mom. i tvångsmedelslagen får föremål och handlingar tas i beslag, om det finns skäl att anta att de kan ha betydelse som bevis i brottmål eller att de har avhänts någon genom brott eller att en domstol förklarar dem förverkade. I 2 mom. konstateras att vad som bestäms i 1 mom. gäller också information som finns i en dator eller i något annat motsvarande informationssystem eller på dess lagringsplattform (*data)*. Vad som i 4 kap. bestäms om handlingar tillämpas även på handlingar i form av data (3 mom.).

I 1 mom. i den aktuella paragrafen bestäms alltså att föremål och handlingar kan tas i beslag. Begreppet ”föremål” kan betraktas som för snävt med tanke på förutsättningarna att tillämpa bestämmelsen. Det kan för det första tolkas så att det omfattar endast lös egendom, varvid säkringsåtgärder enligt 3 kap. måste användas i stället för beslag av fastighet. Dessutom är ”föremål” en dålig beskrivning av t.ex. tillgångar på ett bankkonto, vilka kan

karakteriseras som fordringsrätt. Det kan bestämmas att en fastighet eller fordringsrätt ska förverkas till staten t.ex. i egenskap av vinning som erhållits genom brott. Denna oklarhet kunde undanröjas genom att till den nya bestämmelse som motsvarar 1 mom. fogas ordet ”egendom”. Det är i sig möjligt att begreppen ”föremål”, ”egendom” och ”handling” till vissa delar överlappar varandra, men trots detta kan regleringen anses bli tydligare om de särskiljs från varandra. Dessutom är det av betydelse att ”handling” särskiljs från ”föremål” och ”egendom”, eftersom det i den nya lagen behövs särskild reglering som gäller uttryckligen handlingar.

Beträffande 4 kap. 1 § 2 mom. kan konstateras att där används som exempel på informationssystem som innehåller information ”dator”, trots att en betydande del av de beslag som hänför sig till informationssystem gäller andra tekniska anordningar. Som exempel kan nämnas mobiltelefoner med sina elektroniska kalendrar samt teleterminalutrustning. I den nya bestämmelse som motsvarar 2 mom. kunde i stället för uttrycket ”dator” användas uttrycket ”teknisk anordning”.

I praktiken har det upplevts som ett problem att tvångsmedelslagen inte har några bestämmelser om när föremål eller egendom kan förstöras i stället för att tas i beslag eller när de redan är tagna i beslag. I de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis har det kommit fram fall där föremål och egendom har förstörts utan laglig grund. Lagstiftningen har i och för sig specialbestämmelser om förstörande (t.ex. 21 § i ordningslagen (612/2003) och 46 § 3 mom. i djurskyddslagen (247/1996)), men de täcker inte i tillräcklig omfattning behoven i det praktiska livet. Det är t.ex. inte ändamålsenligt att förvara föremål av ringa värde som uppenbarligen skulle dömas förverkade till staten i en rättegång. Detsamma gäller sådana föremål som innan de togs i beslag har varit i någons besittning olagligen (t.ex. vapen utan tillstånd). Fortfarande ska naturligtvis sådana föremål som kan behövas som bevis i en rättegång inte få förstöras.

Bristerna i lagstiftningen i anslutning till förstörande av egendom gäller också de fall där allmänna åklagaren fattar ett beslut om åtalseftergift av påföljdsnatur sedan han eller hon alltså kommit fram till att den som är misstänkt för brott har gjort sig skyldig till det aktuella brottet. Åklagaren borde också i dessa fall kunna bestämma att föremål av ringa värde eller föremål som det är straffbart att inneha ska förstöras, förutsatt att de dessutom uppenbarligen skulle dömas förverkade till staten. Beslut om åtalseftergift av påföljdsnatur gäller i allmänhet dylika föremål.

Att förstöra egendomen är inte nödvändigtvis alltid den ändamålsenligaste åtgärden i fråga om föremål eller egendom som tagits i beslag och som ska förklaras förverkade till staten. Enligt 38 § 1 mom. i lagen om verkställighet av böter (672/2002) ska egendom som dömts förverkad till staten tas i statens bruk, säljas eller förstöras. I enlighet med bestämmelserna i 4 kap. sköter polismyndigheterna verkställigheten av förverkandepåföljder. Inrikesministeriet kan utfärda närmare allmänna bestämmelser och bestämmelser i enskilda fall om verkställighet. De föremål som det nu är fråga om ska i allmänhet förstöras eftersom de är av så ringa värde. Det kan emellertid förekomma situationer där t.ex. ett hjälpmedel vid brott är av värde också i myndigheternas verksamhet.

När det gäller alternativen vid förstörande kan i tillämpliga delar tillämpas bestämmelserna i 4 kap. i lagen om verkställighet av böter och samtidigt också skadeståndsbestämmelserna i kapitlet. Enligt 45 § i nämnda lag har den som saken gäller rätt att få ersättning för egendomen om det inte längre är möjligt att återställa den på grund av en verkställighetsåtgärd eller av någon annan orsak. Detta gäller fall där en domstol genom en lagakraftvunnen dom har förkastat ett yrkande på att egendomen ska dömas förverkad. Rättsregistercentralen fastställer ersättningen, och den som är missnöjd med den har rätt att föra skadeståndstalan vid tingsrätten på kärandens hemort eller vid Helsingfors tingsrätt.

Till beslagsalternativen hänför sig kopiering av en handling som ska användas som bevis. I 4 kap. i tvångsmedelslagen ingår inga bestämmelser om kopior av handlingar och hur de ska hanteras. Detta kan betraktas som en brist i flera avseenden. För det första är det i praktiken vanligt att förundersökningsmyndigheten tar en kopia av original-

handlingen för förundersökningsmaterialet. Att kopiera en handling är ofta ett bättre alternativ för den person som berörs av åtgärden än beslag av originalhandlingen, för då blir den sistnämnda handlingen kvar hos ägaren eller en annan innehavare och han eller hon kan vid behov använda den. Den sistnämnda synpunkten har också åberopats i avgöranden av de högsta laglighetsövervakarna som gällt kopior (t.ex. riksdagens biträdande justitieombudsmans beslut 12.6.2003, dnr 1786/4/01). En kopia är också i allmänhet tillräckligt tillförlitlig för att användas som bevis i en rättgång. De ändringar som företogs i 4 kap. 1 § i tvångsmedelslagen 2007 betonar att beslag i anslutning till handlingar riktar sig mot information som åter i allmänhet kan fås även ur kopior av handlingen. Tvångsmedelslagens definition av handlingar är vid och omfattar också handlingar i elektronisk form.

I och för sig bör det i fråga om handlingar konstateras att en kopia inte kan betraktas som tillräcklig i samtliga fall. På en handling kan t.ex. finnas spår som inte har något att göra med dess innehåll men som är av betydelse för bevisändamål och som gör att det kan vara nödvändigt att ta originalhandlingen i beslag. Det är skäl att fortfarande behålla möjligheten att ta handlingar i beslag i lagen.

Utgående från det nuvarande rättsläget kan karaktären av polisens innehav av en kopia betraktas som oklart. Av rättspraxis kan man dra slutsatsen att även en kopia har ansetts kunna vara objekt för beslag. Till denna del kan man för det första hänvisa till högsta domstolens avgörande HD 2001:39, där det egentligen är fråga om förande av beslagets giltighet till domstol med stöd av 4 kap. 13 § i tvångsmedelslagen. I högsta domstolens avgörande HD 2009:4 har man ansett att en kopia av datorns hårddisk var beslagtagen i en situation där beslaget av datorn redan hade hävts.

Med stöd av de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis gäller förbuden mot beslag av handlingar i 4 kap. 2 § i tvångsmedelslagen också kopior. Å andra sidan har det ansetts att en kopia inte alltid är objekt för beslag på så sätt att på den borde tillämpas bestämmelserna om hävning av beslag (ovan nämnda avgörande av biträdande justitieombudsmannen). Det behövs sådana bestämmelser om kopior att de kunde ligga till grund för att lagstiftningstekniskt klart och åskådligt avskilja kopiering från beslag till en egen åtgärdstyp. Behovet av särskild reglering gäller t.ex. förutsättningarna för kopiering av handlingar, förfarandet i anslutning till kopiering samt förstörande av kopior. Dessutom borde bestämmelserna om beslag kompletteras även i övrigt så att de också gäller åtgärder i anslutning till kopiering av handlingar i de fall när bestämmelserna för närvarande gäller endast handlingar.

Förbud mot beslag av handlingar

I 4 kap. 2 § i tvångsmedelslagen bestäms om förbud mot beslag av handlingar. Enligt 1 mom. får en handling som innehåller ett meddelande mellan den som misstänks för brott och någon som står i ett sådant förhållande till honom som nämns i 17 kap. 20 § i rättegångsbalken, eller mellan sådana personer inbördes vilka står i ett dylikt förhållande till den misstänkte, och som innehas av någon av dem, inte tas i beslag för att användas som bevis. Beslag får likväl ske, om det strängaste straffet för det brott som undersöks är minst sex års fängelse.

Enligt 4 kap. 2 § 2 mom. i tvångsmedelslagen får en handling inte tas i beslag för att användas som bevis, om den kan antas innehålla sådant som den som avses i 17 kap. 23 § rättegångsbalken inte får vittna om vid rättegång eller som den som avses i 24 § 2 eller 3 mom. i samma kapital har rätt att undandra sig att yppa, och handlingen innehas av honom eller av den till vars förmån tystnadsplikten är stadgad. Handlingen får dock tas i beslag, om den som här avses skulle ha rätt eller skyldighet enligt 27 § 2 mom. i förundersökningslagen att vittna vid förundersökning om något som handlingen innehåller.

En jämförelse av de nu aktuella bestämmelserna om beslag med de bestämmelser i rättegångsbalken som nämns i dem visar att det finns en viss skillnad mellan å ena sidan tvångsmedelslagens bestämmelser och å andra sidan bestämmelserna om förbud mot att vittna och vägran att vittna. Enligt 17 kap. 20 § i rättegångsbalken får en parts närstående vägra att vittna helt och hållet. Enligt

4 kap. 2 § 1 mom. i tvångsmedelslagen får dock en handling som anknyter till en sådan närstående person dock tas i beslag, om det strängaste föreskrivna straffet för det brott som undersöks är minst sex års fängelse. Frågan om konsekvensskäl förutsätter att dessa bestämmelser ska göras enhetliga behandlas inte i detta sammanhang. Avsikten är att 17 kap. i rättegångsbalken ska ses över inom de närmaste åren, och då kommer frågor av detta slag att övervägas.

Möjligheten i andra meningen i 4 kap. 2 § 2 mom. i tvångsmedelslagen att beslagta handlingar i fall med anknytning till 17 kap. 23 och 24 § i rättegångsbalken är alltså bunden till rätten eller skyldigheten att vittna om en omständighet med stöd av 27 § 2 mom. i förundersökningslagen. Efter de ändringen som företagits i 27 § i förundersökningslagen borde hänvisningen avse paragrafens 3 mom. Enligt den har den som avses i 17 kap. 23 § 1 mom. i rättegångsbalken och som enligt 3 mom. i samma paragraf kan förpliktas att vittna om sådant som ska hållas hemligt rätt att vittna därom vid förundersökning, om den gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är minst sex års fängelse. Enligt den andra meningen i 27 § 3 mom. i förundersökningslagen är den som avses i 17 kap. 24 § 2 mom. i rättegångsbalken och som enligt 4 mom. i samma paragraf kan förpliktas att besvara frågor som avses i 2 eller 3 mom. i paragrafen skyldig att besvara sådana frågor och att lägga fram handlingar eller annat bevismaterial som personen innehar och som är av betydelse för förundersökningen också vid förundersökning, om den gäller ett brott som avses ovan i detta moment.

Det går inte att hitta någon grundad anledning till att möjligheten att beslagta handlingar i fall som avses i den andra meningen i 4 kap. 2 § 2 mom. i tvångsmedelslagen byggs upp via en bestämmelse i förundersökningslagen och inte via bestämmelserna i 17 kap. i rättegångsbalken. Genom att utnyttja de sistnämnda främjas åstadkommandet av en enhetlig och konsekvent bevisningslagstiftning. Detta innebär att i den nya lagen ändras meningen så att paragrafhänvisningarna avser 17 kap. 23 § 3 mom. och 24 § 4 mom. i rättegångsbalken. Samtidigt förenhetligas förutsättningarna gällande det brott som krävs. I enlighet med nämnda bestämmelser i rättegångsbalken är inte bara brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är sex års fängelse utan också försök till eller delaktighet i dylikt brott av betydelse.

I 4 kap. 2 § i tvångsmedelslagen fästs ingen uppmärksamhet vid sådana fall där en handling som omfattas av förbud mot beslag inte kan lösgöras från sin omgivning. Handlingen kan t.ex. finnas i en anordning eller i en fil, beträffande vilken förutsättningar för beslag föreligger i övrigt. I en sådan situation borde det vara möjligt att hålla en handling i beslag eller som kopia. För tydlighetens skull borde det föreskrivas om detta i lagen.

Förutom de ovan nämnda ändringsbehoven är det nödvändigt att ändra den nuvarande regleringen i 4 kap. 2 § i tvångsmedelslagen även till vissa andra delar i samband med att den överförs till den nya lagen. I 1 mom. i paragrafen används på finska uttrycket ”tiedonanto”. Det betraktas som arkaiskt och dessutom oklart till innehåll och omfattning. Exempelvis uttrycket ”viesti” betraktas som mera exakt och även i övrigt mera beskrivande. Det lämpar sig också för handlingar i alla former. Det svenska uttrycket ”meddelande” ändras inte.

Av formuleringen i 4 kap. 2 § 2 mom. i tvångsmedelslagen får man den bilden att uttrycket ”och handlingen innehas av honom eller den till vars förmån tystnadsplikten är stadgad” avser endast fall som avses i 17 kap. 23 § i rättegångsbalken och inte fall som avses i 24 §. Ordet ”tystnadsplikten” indikerar detta. En sådan begränsning kan inte betraktas som konsekvent eller motiverad. Bestämmelsen borde till denna del gälla både dem till vars förmån tystnadsplikten är föreskriven och dem till vars förmån tystnadsrätten är föreskriven.

Tröskeln för teleavlyssning, teleövervakning och inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge är hög. Detta betyder att dessa hemliga tvångsmedel i regel kommer i fråga endast i samband med allvarliga brott och att domstolens beslut behövs för att använda dem. Denna tröskel får inte kringgås med beslag. I lagen bör för tydlighetens skull föreskrivas att hos ett teleföretag eller en sammanslutningsabonnent inte får tas i be-

slag eller kopieras handlingar och data som innehåller uppgifter som gäller meddelanden som avses i bestämmelsen där teleavlyssning definieras eller identifieringsuppgifter som gäller teleövervakning eller basstationsuppgifter.

Frågor i anslutning till giltighet och hävning av beslag

I 4 kap. 11 § i tvångsmedelslagen bestäms om hävning av beslag. Enligt 2 mom. ska ett beslag hävas, om inte åtal för det brott som föranlett beslaget väcks inom fyra månader från det föremålet togs i beslag. Domstolen får på begäran, som inom denna tid har gjorts av en anhållningsberättigad tjänsteman, förlänga tiden till högst fyra månader per gång.

Den tid på fyra månader som föreskrivs i 4 kap. 11 § 2 mom. i tvångsmedelslagen kan betraktas som mycket schematisk, eftersom brottmålen avviker stort från varandra i fråga om art och omfattning och således också vad beträffar utredningstiden och den tid som går åt till åtalsprövning. Detta gäller såväl den ursprungliga tiden som förlängning av den. För att man ska kunna utnyttja den tid som satts för ett enskilt fall fullt ut, borde den myndighet som ursprungligen beslutar om beslag samtidigt besluta inom vilken tid åtal ska väckas. I praktiken fattas beslut om beslag i allmänhet av en anhållningsberättigad tjänsteman. I samband med ett beslag kan det vara svårt att bedöma hur länge det är nödvändigt att hålla det beslagtagna i beslag.

Det kan anses som ändamålsenligt att man även i den nya lagen i enlighet med 4 kap. 11 § 2 mom. utgår från en ursprunglig tid på fyra månader. Om tiden visar sig vara för lång, ska beslaget hävas med stöd av andra bestämmelser och beslaget kan också föras till domstol för att man ska få utrett som förutsättningarna för beslaget fortfarande föreligger. Om fyra månader visar sig vara för kort tid, kan man i det skedet beakta omständigheter som hänför sig till det enskilda fallet när förlängningen bestäms, varvid tiden ska kunna förlängas t.ex. ända upp till ett år om så krävs. Domstolen ska också kunna besluta att beslaget ska bestå tills vidare t.ex. när brottsutredningen inte framskrider för att det inte finns någon misstänkt, när det inte har uppenbarat sig några personer vilkas rättigheter, intressen eller skyldigheter kan påverkas av fortsatt beslag eller när det är förbjudet att inneha det föremål, den egendom eller den handling som tagits i beslag. Sådan prövning vore motiverad även från rättsskyddssynpunkt, eftersom avgörandet om tiden ska förlängas eller beslaget bestå tills vidare enligt detta förslag ska fattas av domstolen.

I 4 kap. 11 § 2 mom. i tvångsmedelslagen föreskrivs inte om förutsättningarna för förlängning av tiden för väckande av åtal. Detta kan betraktas som en brist, eftersom förvaringen av ett föremål hos polisen kan ha menliga konsekvenser för den som har rätt till det. I ett sådant fall ska förutsättningarna för beslaget naturligtvis fortfarande föreligga. Att det beslagtagna föremålet hålls i beslag får inte heller vara oskäligt för den person till vilken föremålet skulle återlämnas om tiden inte förlängs och beslaget hävs. Principen om minsta olägenhet och proportionalitetsprincipen spelar en viktig roll vid bedömningen av vad som är oskäligt. Också grunden för beslaget ska beaktas vid skäligheetsbedömningen, eftersom fallen av beslag kan avvika från varandra på grund av syftet med beslaget. Liknande synpunkter hänför sig också till 4 kap. 13 §, som gäller yrkande att domstol ska besluta om beslag. Att kopian av en handling förvaras hos polisen kan ändå inte i praktiken visa sig oskäligt, eftersom den som har rätt till handlingen innehar originalhandlingen.

Ovan i samband med kvarstad har redan behandlats högsta domstolens avgörande HD 1994:83. Enligt det skulle den för brottet misstänkte, från vilken ett beslag hade skett, beredas tillfälle att bli hörd vid handläggningen av en begäran om förlängning av tiden för väckande av åtal. Jämfört med den gällande lagen vore det skäl att komplettera den nya lagens paragraf om hävning av beslag så att den som saken gäller ska ges tillfälle att bli hörd. Om personen inte kan nås, ska ärendet dock få avgöras utan att han eller hon hörs. Också till denna del hänför sig ett likadant regleringsbehov till 4 kap. 13 § i den gällande lagen.

Att bestämmelser om kopiering tas in i den nya tvångsmedelslagens kapitel om beslag

leder till att för vissa situationer vore det skäl att föreskriva att domstolen kan besluta att en handling ska kopieras i stället för att hållas i beslag. Då vore det alltså fråga om förutsättningarna för kopiering av handlingar föreligger utöver förutsättningarna för beslag av handlingar. Den som har rätt till handlingarna kan behöva originalhandlingarna och därför borde han eller hon också kunna yrka i domstolen att handlingarna ska kopieras.

När domstolen stannar för att häva ett beslag eller fattar beslut om att ett beslag inte längre ska bestå, kan ett återlämnande av det beslagtagna till den som har rätt till det leda till att det föremål, den egendom eller den handling som återlämnats förstörs, vilket kan utgöra ett problem om fullföljdsdomstolen ändrar domstolens avgörande. Med stöd av 4 kap. 15 § i den gällande lagen och motsvarande 7 kap. 20 § i denna proposition kan domstolen när den avgöra målet besluta om att det beslagtagna inte återlämnas till den som har rätt till det innan frågan om återlämnande har avgjorts slutgiltigt. Praktiska behov och konsekvens med bestämmelserna om avgörande av målet förutsätter att bestämmelserna om hävning av beslag kompletteras jämfört med den gällande lagen så att när domstolen häver ett beslag får den på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman bestämma att de föremål, den egendom eller de handlingar som tagits i beslag inte ska återlämnas till den som har rätt till dem innan domstolens beslut har vunnit laga kraft. Att yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman förutsätts har att göra med att han eller hon känner till behovet av att hålla kvar det beslagtagna hos polisen och har förutsättningar att lägga fram en utredning om behovet. Beslut som domstolen fattar på tjänstens vägnar kan inte betraktas som motiverade i detta fall.

Å andra sidan kan det finnas behov av att återlämnande kan ske på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman efter en viss tid som domstolen utsatt utan att man behöver invänta att domstolens beslut vinner laga kraft. Detta kan komma i fråga t.ex. när undersökningarna av ett beslagtaget föremål håller på att slutföras eller kopieringen av ett omfattande handlingsmaterial håller på att bli klar. Då är det av intresse för såväl den som har rätt till det beslagtagna (domstolen fattar ett för honom eller henne positivt beslut om återlämnande) och förundersökningsmyndigheten (det beslagtagna är fortfarande tillgängligt den tid som behövs) att en tid utsätts för återlämnande av det beslagtagna. Det vore också skäl att föreskriva att när domstolen häver ett beslag eller bestämmer att beslaget inte längre ska bestå får den på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman bestämma att de föremål, den egendom eller de handlingar som tagits i beslut inte ska återlämnas till den som har rätt till dem innan den tid som domstolen utsatt har löpt ut.

Nytt beslag

Enligt den gällande lagstiftningen är det oklart om det kan bestämmas om beslag på nytt sedan domstolen hävt ett tidigare beslag, vem som beslutar om det nya beslaget och på vilka villkor det nya beslutet kan fattas. Det tidigare beslaget har då hävts i enlighet med 4 kap. 13 § i tvångsmedelslagen på yrkande av den som saken gäller. Bestämmelserna om förutsättningar för beslag (1 §), myndighet som beslutar om beslag (5 §) och myndighet som beslutar om hävning av beslag (14 §) ger inga svar på de nämnda frågorna.

I sig tar 1 kap. 5 § i tvångsmedelslagen ställning till en något liknande fråga. Enligt nämnda paragraf får den som anhållits eller häktats för ett brott och som frigivits inte anhållas på nytt för samma brott på grund av en omständighet som var känd för myndigheten när den fattade beslut om anhållandet eller häktningen. Högsta domstolens avgörande HD 2007:73 tycks företräda en bedömningsgrund som går i samma riktning. Där förkastades allmänna åklagarens ansökan om att skingringsförbud och kvarstad på nytt skulle meddelas, eftersom den sökande anförde samma grunder för ansökan som tidigare. Högsta domstolens avgörande gällde ett fall där tingsrätten hade hävt det tidigare förordnandet då åtal inte väckts inom fyra månader. I sig har högsta domstolen i sitt avgörande också konstaterat att i ett tvångsmedelsärende har ett tidigare beslut inte sådan bindande verkan att det skulle hindra att en ny ansökan som stödjer sig på samma grunder prövas.

Den aktuella oklarheten i lagstiftningen gäller inte enbart situationer där domstolen har beslutat att häva beslaget. Av lagen framgår nämligen inte heller hur man ska gå till väga i situationer där en anhållningsberättigad tjänsteman har hävt beslaget med stöd av 4 kap. 14 § i tvångsmedelslagen. Det är nödvändigt att utsträcka regleringen av nytt beslag även till situationer där det är fråga om att använda kopior av handlingar som bevis.

Att föremål, egendom eller handlingar som befriats från beslag i vissa fall ska kunna tas i beslag på nytt torde i sig kunna betraktas som motivering. Som exempel kan nämnas situationer där uppfattningen om ett visst föremåls betydelse som bevis ändras när förundersökningen framskrider eller det kommer ny information om personer med anknytning till föremålet (t.ex. misstänkta för brottet och ägare till föremålet), som inverkar på förutsättningarna att bestämma att föremålet ska förverkas till staten. Det vore då fråga om en omständighet som påverkar saken och som man fått kännedom efter beslutet att häva beslaget. Med stöd av det som framgår av högsta domstolens ovan nämnda avgörande borde detta också gälla fall där beslaget har hävts för att den tid som föreskrivits för väckande av åtal har löpt ut.

För att myndigheternas befogenheter ska vara klart bestämda och konsekventa borde beslutet om nytt beslag ankomma på den myndighet som har beslutat att häva beslaget. När en anhållningsberättigad tjänsteman fattar beslutet om nytt beslag tillgodoses partens rättsskydd så att den sistnämnda med stöd av de allmänna bestämmelserna om yrkande att domstol ska besluta om beslag (för närvarande 4 kap. 13 § i tvångsmedelslagen) kan få lagligheten av det nya beslaget prövat av domstol.

Andra frågor i anslutning till beslag

Till 4 kap. i tvångsmedelslagen hänför sig förutom de frågor som behandlats mera ingående ovan dessutom vissa andra ändringsbehov som har att göra med de förändringar som inträffat i transporten av post och försändelser. Dessutom finns det ändringsbehov i anslutning till brottsutredningsaspekter och ändamålsenlighetsaspekter. År 2007 fogades till kapitlet bestämmelser om skyldighet för innehavare av informationssystem att lämna uppgifter, föreläggande att säkra data samt varaktigheten av ett föreläggande att säkra data och tystnadsplikt (4 a—4 c §), som på grund av saksammanhanget borde finnas i kapitlet om olika typer av rannsakan.

I 4 kap. 3 § i tvångsmedelslagen bestäms om beslag av brev och andra postförsändelser samt telegram som innehas av post- och televerket och i 4 § om kvarhållande av försändelse i och för beslag. Telegram har inte längre någon praktisk informativ betydelse då användningen av dem är begränsad till lyckönsknings- eller kondoleanssyften. Det post- och televerk som avses i nämnda paragrafer finns inte mer. På grund av de förändringar som redan inträffat och eventuellt inträffar i framtiden i transporten av försändelser och även annars kan dessutom begränsningen till postförsändelser i 3 § betraktas som för snäv. De förutsättningar som anges i paragrafen borde oberoende av vem som levererar eller innehar en försändelse kunna tillämpas på alla brev, paket och andra motsvarande försändelser oberoende av om de formellt är postförsändelser. Exempelvis när det gäller brev är den centrala faktorn skyddet för konfidentiella meddelanden och inte den formella ställningen för den som levererar meddelandet. I 4 § i kapitlet beaktas åter inte tillräckligt verksamhetsställena för dem som yrkesmässigt transporterar försändelser. En ytterligare brist som kan konstateras i anslutning till sistnämnda paragraf är att paragrafen gäller endast försändelser som kommer till verksamhetsstället men inte sådana som redan finns där. Behovet av att kvarhålla försändelser kan gälla samtliga försändelser som ännu inte har tillställts mottagaren.

Bestämmelser om omhändertagande av föremål som ska tas i beslag ingår i 4 kap. 6 § i tvångsmedelslagen. I 1 mom. föreskrivs för det första om rätt för en polisman att i samband med gripande av en misstänkt eller rannsakan omhänderta ett föremål för beslag. Enligt den andra meningen i momentet får polismannen även annars, när saken inte tål uppskov, omhänderta föremål som ska tas i beslag, dock inte försändelser som innehas av post- och televerket. Enligt 2 mom. ska en

anhållningsberättigad tjänsteman utan dröjsmål underrättas om sådant omhändertagande av föremål som avses i 1 mom., och denne ska genast besluta om föremålet ska tas i beslag.

Med avseende på 4 kap. 6 § 1 mom. i tvångsmedelslagen har sådana brådskande fall blivit problematiska där ett föremål kan anses vara i postens besittning. En sådan begränsning gällande postförsändelser är problematisk när det är fråga om stora mängder post. Särskilt när det gäller tullen kommer det fram fall där man inte hinner få en anhållningsberättigad tjänstemans förordnande innan brevet har blandats med övrig post. Den aktuella bestämmelsen gäller via 43 § 2 mom. i tullagen också tullmän. Den bestämmelse som motsvarar 4 kap. 6 § 1 mom. i tvångsmedelslagen borde i samband med att den överförs till den nya lagen ändras så att begränsningen som gäller försändelser som innehas av posten slopas. Med hänvisning till det som anförts i samband med 3 och 4 § kan man också konstatera att den begränsning som gäller post är snävt med hänsyn till praktiska synpunkter. En faktor som främjar partens rättsskydd i de aktuella fallen är i varje fall att saken enligt 2 mom. snabbt ska föras till en anhållningsberättigad tjänsteman för behandling.

Också när det gäller 4 kap. 6 § 2 mom. i tvångsmedelslagen kan man iaktta vissa ändrings- och kompletteringsbehov. Detta gäller för det första uttrycket ”genast”, som används i bestämmelsen. I vissa fall blir den anhållningsberättigade tjänstemannen tvungen att i någon mån pröva om förutsättningar för omhändertagande och beslag föreligger. I detta sammanhang kunde bestämmelsen ändras så att han eller hon utan obefogat dröjsmål ska besluta om beslag eller om kopiering av en handling.

Till 4 kap. 6 § 2 mom. i tvångsmedelslagen hänför sig också den praktiska iakttagelsen att en anhållningsberättigad tjänsteman inte alltid behöver underrättas om beslag. Polismannen kan nämligen omedelbart efter beslaget upptäcka att det är fråga om ett sådant föremål att beslag ändå inte kommer i fråga. I sådana fall måste han eller hon ha rätt att direkt återlämna föremålet till den person som det tagits ifrån. För tydligenhetens skull bör det föreskrivas om detta i lagen.

I 4 kap. 7 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om meddelande om beslag och omhändertagande. Är den hos vilken ett föremål tas i beslag eller omhändertas inte närvarande, ska han utan dröjsmål underrättas om beslaget eller omhändertagandet. Mottagaren eller avsändaren av en post- eller varuförsändelse eller ett telegram ska, om hans adress är känd, underrättas om beslaget så snart detta kan ske utan men för utredningen av brottet.

Utgångspunkten för 4 kap. 7 § i tvångsmedelslagen är att den hos vilken ett föremål har omhändertagits ska underrättas om omhändertagandet och i vissa fall mottagaren av en försändelse. Även andra personer än den från vilken objektet har tagits kan ha starkt intresse av det beslagtagna. Den som i första hand kommer i fråga är föremålets ägare, som kan vara en annan person än den som innehaft objektet. Ägaren och den som innehar objektet annars än med stöd av äganderätt (t.ex. hyresgäst eller panthavare) kan karakteriseras som personer som berörts av omhändertagandet av ett föremål, egendom eller en handling. Man kan tänka att information om beslaget går vidare till de andra personer som avses här via innehavaren. Med beaktande av det som här konstaterats kunde det i lagen föreskrivas om skyldighet att underrätta den vars föremål, egendom eller handling har omhändertagits om omhändertagandet.

Det andra ändringsbehovet som hänför sig till 4 kap. 7 § i tvångsmedelslagen hänför sig till att tidpunkten för meddelandet kan av orsaker som har att göra med brottsutredningen prövas endast när det gäller mottagare och avsändare av post- och varuförsändelser samt telegram. Frågor i anslutning till postförsändelser har behandlats redan ovan. Det kan finnas behov av att framskjuta meddelandet också när det gäller andra objekt för beslag. Det finns ingen grund i sak för den nuvarande indelningen i paragrafen. Beslag avviker inte från andra motsvarande förundersökningsåtgärder i det avseendet att meddelandet om ett beslag kan leda till att den som är misstänkt för brott får kännedom om brottsmisstanken, vilket åter kan leda till att brottsutredningen försvåras t.ex. genom att den misstänkte flyr eller förstör bevis. Detta gäll-

er särskilt organiserad och omfattande brottslighet. Möjligheten att framskjuta meddelandet bör också gälla samtliga fall där föremål, egendom och handlingar omhändertas för beslag eller kopiering.

Om möjligheten att framskjuta meddelandet utvidgas förutsätter det å andra sidan att uppmärksamhet fästs vid rättsskyddet för den som innehar ett föremål, egendom eller en handling. För det första bör det vara möjligt att skjuta fram meddelandet endast om viktiga skäl som har samband med utredningen kräver det. I 5 a kap. 11 § 2 mom. i tvångsmedelslagen föreskrivs om motsvarande förutsättning i anslutning till användningen av hemliga tvångsmedel. Dessutom bör det anges hur länge meddelandet maximalt kan framskjutas, varvid beslut av en domstol bör förutsättas om meddelandet framskjuts en längre tid. Eftersom skäl som har samband med utredningen försvinner när förundersökningen avslutas, ska meddelande i varje fall lämnas då.

Enligt den gällande lagen behöver det inte göras några registeranmälningar om beslag eller hävning av beslag. Beslag kan emellertid gälla föremål och egendom, beträffande vilka anmälan om kvarstad ska göras enligt utsökningslagstiftningen. I detta avseende finns det ingen skillnad mellan beslag och kvarstad. I den nya tvångsmedelslagens kapitel om beslag bör det också intas en bestämmelse om skyldighet för den myndighet som beslutat om beslag och hävning av beslag att göra registeranmälan enligt 4 kap. 33 § i utsökningsbalken, om beslaget gäller ett föremål eller egendom som avses i nämnda paragraf.

Enligt den första meningen i 4 kap. 8 § i tvångsmedelslagen får ett slutet brev eller en annan sluten enskild handling som tagits i beslag öppnas endast av undersökningsledaren, åklagaren eller domstolen. I praktiken stöter man på situationer där undersökningsledaren eller allmänna åklagaren på grund av brådska och för att han eller hon befinner sig på en annan plats inte själv kan öppna en sådan handling. Att undersökningsledaren eller åklagaren sköter öppnandet kan inte betraktas som nödvändigt eller ändamålsenligt i samtliga fall. Det kan anses väsentligt att beslutet om öppnande av en handling fattas på en viss nivå. Också riksdagens biträdande justitieombudsman har i ett avgörande (31.12.1999, dnr 764/4/96) fäst uppmärksamhet vid dessa synpunkter och att det aktuella lagrummet i viss mån kan tolkas på olika sätt. I avgörandet har ansetts att 4 kap. 8 § i tvångsmedelslagen inte torde förutsätta att undersökningsledaren nödvändigtvis måste öppna en postförsändelse själv. Han eller hon bör emellertid enligt avgörandet specifikt kunna bestämma vilka försändelser som öppnas och han eller hon måste också kunna övervaka öppnandet effektivt. Lagstiftningen behöver förtydligas i detta avseende.

Öppnandet av en sluten enskild handling har att göra med att öppnandet av en handling i form av data kan kräva sådan sakkunskap om informationssystemet eller dess lagringsplattform som en polisman inte har. I ett sådant fall bör det vara möjligt att genom beslut av undersökningsledaren anlita en expert på informationssystemet eller lagringsplattformen vid öppnandet, vilken också kan vara en person utanför polisförvaltningen. Förfarandet är inte förenat med några problem i anslutning till utredningen som skulle gälla att innehållet i handlingen avslöjas eller med problem som skulle gälla parternas rättsskydd, eftersom en sådan expert ändå inte ges rätt att undersöka den handling som han eller hon har hjälpt till att öppna.

4 kap. 8 § i tvångsmedelslagen är dessutom bristfällig på så sätt att där inte föreskrivs om öppnande och undersökning av slutna enskilda handlingar när de ännu inte har tagits i beslag men har omhändertagits för beslag. Då är det fråga om att utreda förutsättningarna för beslag.

I 4 kap. 9 § i tvångsmedelslagen föreskrivs att över beslag ska föras protokoll. I protokollet ska nämnas ändamålet med beslaget och förrättningens gång samt uppräknas de föremål som tagits i beslag. Enligt 2 mom. ska den som verkställer beslag ge ett intyg om beslaget till den som innehaft föremålet.

Det finns en del beslut av riksdagens biträdande justitieombudsman som gäller 4 kap. 9 § i tvångsmedelslagen. Av besluten framgår att paragrafen är förenad med tolkningsfrågor och att det finns utrymme för förbättring när det gäller den praktiska tillämpningen av den. Av biträdande justitieombuds-

mannens avgöranden framgår att parten genast efter beslaget utan begäran ska tillställas intyg om beslaget, att det i första hand är den tjänsteman som verkställt beslag som ansvarar för att intyget ges, att egendomen ska specificeras med tillräcklig noggrannhet i förteckningen över beslagtagen egendom så att ingenting utelämnas och att protokollet över beslaget ska upprättas utan dröjsmål efter det att beslaget verkställts. Också Europadomstolen har förutsatt att en tillräckligt specificerad förteckning görs upp över beslagtagna föremål (t.ex. *van Rossem mot Belgien 9.12.1994*).

De iakttagelser som gjorts i fråga om riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörandepraxis kan utnyttjas i den paragraf i förslaget till ny tvångsmedelslag som motsvarar 4 kap. 9 § i tvångsmedelslagen. Detta gäller åtminstone att protokoll ska upprättas utan ogrundat dröjsmål (t.ex. i omfattande ärenden torde det inte kunna ske utan dröjsmål) och att det beslagtagna ska specificeras med tillräcklig noggrannhet. Eftersom intyget i praktiken inte just skiljer sig från protokollet över beslaget, vore det skäl att utan dröjsmål tillställa parten en kopia av protokollet i stället för ett intyg. Detta torde inte kunna anses försämra partens skydd trots att den tidpunkt då han eller hon tillställs protokollet över beslaget beror på när protokollet blir klart. En part som varit frånvarande vid förrättningen ska i varje fall fortfarandet underrättas särskilt om ett föremål, egendom eller handling som omhändertagits med undantag av fall där meddelandet kan framskjutas. Det som ovan konstaterats om meddelande till en annan person som berörs av saken gäller på motsvarande sätt också överlämnande av en kopia av protokollet över beslaget till en sådan person.

Hävning av beslag hör ihop med frågan om befogenhetsfördelningen mellan polismyndigheterna och allmänna åklagaren. Enligt den första meningen i 4 kap. 14 § i tvångsmedelslagen beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman om hävning av beslag, om beslutet inte i enlighet med den andra meningen i paragrafen hör till domstolens befogenheter. Även i detta avseende vore det skäl att följa en sådan indelning att under förundersökningen svarar polisen för beslutsfattandet och under åtalsprövningen åklagaren. Under åtalsprövningen kan det bli fråga om att återlämna det beslagtagna till dess rätta ägare. Då det under åtalsprövningen är viktigt för åklagaren att hålla egendom i beslag i första hand för bevisändamål, kunde även polisen ha befogenhet att återlämna objekt för beslag under åtalsprövningen. Det bör föreskrivas i lagen om denna fråga i anslutning till befogenhetsgrunden.

Enligt den andra meningen i 4 kap. 14 § i tvångsmedelslagen beslutar domstolen om hävning av beslag även när den genom beslut på yrkande som avses i 13 § har bestämt att ett beslag ska bestå. Det kan anses som onödigt invecklat att föra saken till domstol i ett sådant fall. En anhållningsberättigad tjänsteman ska direkt kunna besluta att beslaget hävs, om man upptäcker att beslaget är onödigt. De anhållningsberättigade polismännen och beroende på ärendet också allmänna åklagaren är mest insatta i utredningsläget. En sådan lösning är inte heller förenad med några rättsskyddsproblem för partens del. Den sak som det nu är fråga om och som för närvarande omfattas av domstolens avgörandebefogenheter kan också anses avvika från de andra fall som nämns i meningen (domstolen har beslutat om beslag eller i en rättegång har framställts yrkande som gäller det beslagtagna föremålet), där det fortfarande kan betraktas som motiverat att befogenheterna tillkommer domstolen. I den paragraf i den nya lagen som motsvarar 4 kap. 14 § i den gällande lagen vore det alltså skäl att slopa omnämnandet av fall där domstolen har beslutat att ett beslag ska bestå.

I den gällande lagen föreskrivs inte om förfarandet i en situation där flera i samband med behandlingen av målet kräver att få det beslagtagna. Det behövs reglering som klarlägger situationen. Frågan är av betydelse i de fall där objektet till följd av domstolens beslut (t.ex. åtalet förkastas) ska återlämnas till någon person. I lagen om rättegång i brottmål finns en bestämmelse (3 kap. 3 §) om att domstolen kan förordna att ett privaträttsligt anspråk ska behandlas särskilt enligt vad som stadgas om rättegången i tvistemål. Detta vore den naturliga utgångspunkten även i ärenden som gäller beslag. I vissa fall kan å andra sidan prövningen av frågan om

bättre rätt därför att saken är klar vara av så ringa omfattning att domstolen borde ha befogenhet att pröva och avgöra frågan även i samband med behandlingen av målet. Stridigheter som gäller föremål, egendom och handlingar kan också förekomma i fall där åtal inte väcks. För dessa situationer borde en anhållningsberättigad tjänsteman kunna anvisa parterna i tvisten att väcka talan inom utsatt tid.

5 kap. om husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning

Förrättningsplats för husrannsakan och rannsakan på andra platser

Hemfriden är en grundläggande rättighet som tryggas i grundlagen och internationella avtal om de mänskliga rättigheterna. Enligt 10 § 1 mom. i grundlagen är vars och ens privatliv, heder och hemfrid tryggade. Enligt 3 mom. kan genom lag bestämmas om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna ska kunna tryggas eller för att brott ska kunna utredas.

Enligt artikel 8 stycke 1 i Europarådets människorättskonvention har envar rätt att åtnjuta respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Enligt stycke 2 i artikeln får offentliga myndigheter inte störa åtnjutandet av denna rättighet med undantag av vad som är stadgat i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till landets yttre säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd, förebyggandet av oordning och brott, hälsovården, skyddandet av sedligheten eller skyddandet av andra personers fri- och rättigheter. Enligt artikel 17 stycke 1 i internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter får ingen utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- eller familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens. Utgående från grundlagen och de internationella människorättskonventionerna måste hemfridens okränkbarhet betraktas som ett rättsobjekt som ska värdesättas högt.

Om husrannsakan för att söka efter föremål föreskrivs i 5 kap. 1 § i tvångslagen. I 1 mom. sägs att om det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det föreskrivna strängaste straffet är minst sex månaders fängelse eller om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds, får husrannsakan företas i sådana byggnader, rum eller slutna kommunikationsmedel eller på sådana slutna förvaringsställen som är i den persons besittning som det är skäl att misstänka för brott. Syftet ska vara att söka efter föremål eller egendom som ska tas i beslag eller som ska ställas under tillfälligt skingringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad, eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brott. I 2 mom. föreskrivs om ytterligare förutsättningar för husrannsakan (t.ex. att det brott som undersöks har begåtts på platsen i fråga), om platsen inte är i den persons besittning som det är skäl att misstänka för brott. Å andra sidan får enligt 3 mom. husrannsakan företas i det syfte som nämns i 1 mom. oberoende av det straff som föreskrivs för brottet på en plats som är tillgänglig för allmänheten eller som brukar vara tillhåll för brottslingar eller där sådan egendom som eftersöks brukar köpas upp eller tas emot som pant.

I 5 kap. 2 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om husrannsakan för att söka efter en person. Syftet ska vara att få tag på en person som ska gripas, anhållas, häktas, hämtas till domstol eller instämmas som svarande i brottmål eller föras till kroppsbesiktning (1 mom.). Även i fråga om denna typ av husrannsakan varierar förutsättningarna i någon mån beroende på platsen och besittningsrätten till den.

I 5 kap. 8 § föreskrivs om rannsakan på andra platser. På en annan plats än en sådan som avses i 1 § 1 mom. får, trots att platsen inte är tillgänglig för allmänheten och oberoende av det straff som föreskrivs för brottet, rannsakan företas i samma syften som husrannsakan får företas enligt 1 § 1 mom. och för att få tag på en person som avses i 2 § 1 mom.

Europadomstolen har ansett att i enlighet med människorättskonventionen kan skyddet för hemmet också omfatta en advokats kontorslokaler (t.ex. *Niemietz mot Tyskland 16.12.1992*). Enligt Europadomstolens avgörandepraxis avses med hem i den mening

som avses i artikel 8 i människorättskonventionen vid sidan av privathem också ett kontor där en person utövar sitt yrke (*Buck mot Tyskland 28.4.2005*; i samma riktning går även *van Rossem mot Belgien 9.12.2004*). I fallet *Société Colas Est m.fl. mot Frankrike 16.4.2002* konstaterade Europadomstolen också att ett bolags affärslokaler omfattas av skyddet för hemmet. Domstolen lämnade dock den möjligheten öppen att det skydd som ett bolag åtnjuter inte är lika omfattande som för en fysisk person.

Det är inte lätt att dela in de platser där husrannsakan och rannsakan av andra platser förrättas i grupper. De potentiella platser för husrannsakan som nämns i 5 kap. 1 och 2 § i tvångsmedelslagen skiljer sig från varandra med avseende på det ändamål för vilka de används. Byggnader och rum kan t.ex. fungera dels som affärslokaler eller lager och dels som utrymmen som används eller är avsedda för boende. Skydd borde framför allt ges hemfridsskyddade platser, varvid man kan falla tillbaka på den avgränsning som ingår i 24 kap. 11 § i strafflagen. Enligt nämnda paragraf är hemfridsskyddade platser bostäder, fritidsbostäder och övriga utrymmen som är avsedda för boende, såsom hotellrum, tält, husvagnar och fartyg som kan bebos, trappuppgångar i bostadshus samt gårdar som utgör de boendes privata område och de byggnader som är fast förbundna med sådana gårdar.

Ovan tangeras Europadomstolens avgörandepraxis, som också anknyter till definitionen av de platser där husrannsakan och rannsakan av andra platser förrättas. Den lyfter fram advokatbyråer och andra motsvarande platser där information som omfattas av tystnadsplikt eller tystnadsrätt förvaras som särskilda platser som åtnjuter skydd mot husrannsakan. Det är då inte fråga om enbart den plats som husrannsakan gäller utan också det särskilda förfarande som iakttas vid husrannsakan. Sådan husrannsakan kan särskiljas från *allmän husrannsakan* som gäller hemmet i traditionell mening till en separat *särskild husrannsakan*. För en sådan indelning talar också orsaker som har att göra med lagstiftningens tydlighet och lagstiftningstekniska omständigheter, eftersom det kommer att behövas separata bestämmelser om denna typ av husrannsakan på det sätt som förklaras nedan.

Enligt Europadomstolens avgörandepraxis har skyddet för hemmet utsträckts längre än till de utrymmen och andra platser som enligt planerna ska omfattas av allmän husrannsakan och särskild husrannsakan. En del av de platser som Europadomstolen angett att omfattas av skyddet för hemmet hänförs i denna indelning till en tredje typ av genomsökning av platser, dvs. det som i denna proposition kallas *platsgenomsökning*. Avgörandepraxis kan inte anses föranleda att genomsökning som gäller en viss plats ska ha en viss benämning i den nationella lagstiftningen. Det väsentliga är att vissa platser ges det skydd som avgörandepraxisen förutsätter. Detta hänför sig till rättsskyddet för den person som genomsökningen gäller särskilt därigenom att genom lagstiftningen föreskrivs på ett heltäckande sätt om de frågor som hänför sig till förrättandet av genomsökning, t.ex. om förutsättningarna för genomsökning, det förfarande som ska iakttas under genomsökning och om fattandet av beslut om genomsökning.

Det kan inte betraktas som motiverat och nödvändigt att slutna kommunikationsmedel (oftast bilar) jämställs med platser där husrannsakan förrättas. Genomsökning av bilar, som oftast gäller bagageutrymmen eller handskfack för att söka efter ett föremål, kan i praktiken jämställas med rannsakan på andra platser enligt 5 kap. 8 §, vars namn i och med denna proposition ändras till platsgenomsökning. Till stöd för denna ståndpunkt, som också framförts av utredningspersonen (s. 43 i utredningen), kan också anföras en konsekvenssynpunkt som hänför sig till bestämmelserna om tullverket och gränsbevakningsväsendet. Enligt 14 § 1 mom. 1 punkten i tullagen har för utförande av tullåtgärder en tullmyndighet eller en annan behörig myndighet rätt att hejda och granska fordon. Detta gäller tullmän i samband med gränskontroll (14 a § i tullagen). Enligt 28 § 1 mom. 3 punkten i gränsbevakningslagen har för genomförandet av en gränskontroll en gränsbevakningsman rätt att söka igenom ett fordon med iakttagande i tillämpliga delar av bestämmelserna i 5 kap. 8 § i tvångsmedelslagen om rannsakan på andra platser.

Tröskeln för att undersöka ett fordon är lägre i tullagen och gränsbevakningslagen än i tvångsmedelslagen. Dessutom borde regleringen gälla fordon oberoende av om de är slutna eller inte.

Utredningspersonen har i sin utredning ifrågasatt husrannsakan enligt 5 kap. 1 § 3 mom. och den andra meningen i 2 § 2 mom. i tvångsmedelslagen till den del det är fråga om en plats som ”brukar vara tillhåll för brottslingar”, eftersom regleringen till denna del bygger på en gammaldags misstankespresumtion. Det är också svårt att hitta ett självständigt tillämpningsområde för denna reglering när man beaktar de övriga bestämmelserna om husrannsakan och paragrafen om rannsakan på andra platser, som i denna proposition alltså föreslås bli ersatt med en paragraf om platsgenomsökning, med delvis samma innehåll.

Förfarandet vid husrannsakan

Bestämmelser om det förfarande som ska iakttas vid husrannsakan ingår i 5 kap. 5 § i tvångsmedelslagen. Paragrafen kan till vissa delar anses som bristfällig och förutsätta ändring. Enligt 1 mom. ska när husrannsakan inleds ett skriftligt förordnande om rannsakan uppvisas för en person som är närvarande. Om skriftligt förordnande inte finns, ska syftet med rannsakan förklaras muntligen. Utgångspunkten för korrekt polisverksamhet kan anses vara att den person som blir föremål för en åtgärd från polisens sida underrättas muntligen om syftet med åtgärden, vilket också återspeglas i 4 § i den gällande polislagen. Vid sidan av att beslutet ges bör man också berätta för personen om syftet med husrannsakan och detta borde också framgå av paragrafen. Behovet av att komplettera regleringen gäller åter det faktum att personen borde underrättas om sin rätt att få en kopia av beslutet om husrannsakan i de fall där det ännu inte finns något skriftligt beslut vid den tidpunkt då husrannsakan förrättas. Denna underrättelseskyldighet borde också gälla de situationer där husrannsakan förrättas utan att den som innehar platser eller någon motsvarande person är närvarande. Med tanke på partens rättsskydd är beslutet om husrannsakan centralt när husrannsakans laglighet prövas efter det att den förrättats. Å andra sidan bör beslutet överlämnas i efterhand endast på partens begäran med tanke på en ändamålsenlig allokering av myndigheternas resurser och för att undvika onödigt arbete.

Såsom nedan konstateras i det avsnitt som gäller beslut om genomsökning av platser, borde det förutsättas att förutsättningarna för husrannsakan och de utrymmen som husrannsakan gäller med viss noggrannhet specificeras i beslutet om husrannsakan. För att specificeringsmålen ska nås bör föreskrifterna i beslutet om husrannsakan iakttas även vid själva husrannsakan. För tydlighetens och konsekvensens skull borde denna skyldighet konstateras i lagen.

Varken i 5 kap. 5 § i tvångsmedelslagen eller i några andra bestämmelser i kapitlet föreskrivs om fall där en person på en plats där husrannsakan förrättas med sitt uppträdande försvårar förrättningen eller äventyrar syftet med den. Förutom att uppnå syftena med genomsökningen är det dessutom fråga om polisens arbetssäkerhet. I praktiken har det förekommit fall där man uppenbarligen har förutsett eventuella störningar så att en person inte har beretts tillfälle enligt 5 kap. 4 § 2 mom. i tvångsmedelslagen att vara närvarande vid husrannsakan. Riksdagens biträdande justitieombudsman har i vissa avgöranden fäst uppmärksamhet vid att den enda grunden som lagen tillåter för att inte bereda tillfälle är att det skulle fördröja förrättningen. Utgångspunkten borde klart vara att tillfälle till närvaro ges. Det är mycket svårt att på ett tillförlitligt sätt förutse hur en person kommer att uppträda vid husrannsakan. Därför borde det föreskrivas särskilt i tvångsmedelslagen om förfarandet i situationer där en person på förrättningsplatsen genom sitt uppträdande försvårar förrättandet av genomsökningen eller äventyrar möjligheterna att uppnå syftet med den. I en sådan situation tryggas genomsökningen bäst och görs minst ingrepp i personens rättsställning om han eller hon avlägsnas från förrättningsplatsen.

Enligt 5 kap. 5 § 4 mom. i tvångsmedelslagen får husrannsakan inte utan särskilda skäl förrättas mellan klockan 21 och 6. En motsvarande begränsning gällande klockslagen fanns i tiden i 24 § 2 mom. i förundersök-

ningslagen om förhör. När förundersökningslagen och tvångsmedelslagen föregående gång ändrades i större utsträckning ändrades nämnda bestämmelse i förundersökningslagen på grund av lagutskottets betänkande (LaUB 31/2002 rd) så att förhör i regel inte får hållas mellan klockan 22 och 7. Som motivering anfördes människornas förändrade dygnsrytm. Också den aktuella bestämmelsen i tvångsmedelslagen kunde ändras på samma sätt och grund i samband med att den överförs till den nya lagen.

En specialfråga som aktualiseras när det gäller förfarandet vid husrannsakan är förrättande av husrannsakan på platser där det finns anledning att anta att genomsökningen kommer att omfatta information beträffande vilken en person har tystnadsplikt eller tystnadsrätt. Det blir då fråga om särskild husrannsakan enligt propositionen. Biträdande justitiekanslern i statsrådet har ingripit i denna fråga i ett avgörande som gäller husrannsakan i en advokatbyrå (justitiekanslern i statsrådets berättelse om justitiekanslerns ämbetsåtgärder och iakttagelser om hur lagstiftningen har följts år 2003, s. 80 och 81). I avgörandet betonas att ett från rättssäkerhetssynpunkt särskilt känslig skede vid beslag av material hos ett ombud eller rättegångsbiträde är det skede då polisen söker efter material att ta i beslag, dvs. i praktiken förrättar husrannsakan. Då polisen söker efter material som den vill ha fram får den i praktiken lätt också reda på sådant som omfattas av vittnesförbudet och kanske gäller helt utomstående personer. Biträdande justitiekanslern konstaterar att Europadomstolen i sina avgöranden har understrukit att myndigheternas befogenheter i situationer av detta slag måste vara synnerligen noggrant reglerade. Europadomstolen har förutsatt att det material som eftersöks avgränsas synnerligen detaljerat när beslutet fattas, samt framförallt att genomsökningsskedet regleras i detalj.

Trots att det inte konstateras i biträdande justitiekanslerns avgörande kunde som en metod som tryggar tystnadsplikten och tystnadsrätten anlitas en sakkunnig person som känner till den verksamhet som husrannsakan gäller och som är med vid särskild husrannsakan. En sådan person kan även enligt vissa av domstolens avgöranden betraktas som en rättsskyddsfrämjande faktor. Som exempel kan nämnas avgörandet i ärendet *Tamosius mot Förenade kungariket 19.9.2002*. I det fall som avgörandet gäller hade genomsökningen av en advokatbyrå övervakats av en advokat som skulle ha visat de handlingar som inte fick tas i beslag. I fallet *Andre m.fl. mot Frankrike 24.7.2008* noterade domstolen att husrannsakan i en advokatbyrå hade varit förenad med en särskild förfarandegaranti, eftersom advokatföreningens ordförande hade varit på plats under förrättningen. På grund av andra omständigheter hindrade detta dock inte att domstolen ansåg att husrannsakan och beslagen orimliga med hänsyn till syftena med dem.

I samband med beredningen av denna proposition har det inte framkommit något annat beaktansvärt alternativ förutom att en sakkunnig person deltar i husrannsakan. I denna proposition kallas en sådan person *genomsökningsombud*.

När det föreskrivs om genomsökningsombudet kunde man delvis utnyttja de nuvarande bestämmelserna om offentligt ombud i 5 a kap. i tvångsmedelslagen. Så kan anses vara fallet trots att uppdraget som genomsökningsombud innefattar sådant beslutsfattande och sådan beredning av beslut att ombudet kan betraktas som en person som utövar offentlig makt. När det föreskrivs om de allmänna behörighetsvillkoren borde det beaktas att tystnadsplikt och tystnadsrätt kan enligt 17 kap. 23 och 24 § i rättegångsbalken hänföra sig till mycket varierande platser. Förutom advokatbyråer kan det bli fråga om t.ex. läkarmottagningar och tidningsredaktioner. Av denna anledning borde det inte ställas som absolut villkor när det gäller de allmänna behörighetsvillkoren att till genomsökningsombud ska förordnas en advokat eller ett offentligt rättsbiträde som fallet är när det gäller offentligt ombud med stöd av 5 a kap. 6 b § 1 mom. i tvångsmedelslagen. Trots att utgångspunkten bör vara att en advokat eller ett offentligt rättsbiträde ska anlitas, borde även någon annan person med högre högskoleexamen som på grundval av sin sakkunskap och sina praktiska erfarenheter är lämplig för uppdraget komma i fråga.

Strävan med bestämmelserna om genomsökningsombud borde vara att främja att ombudets åsikt om huruvida viss information är lämplig som objekt för beslag eller kopiering av handlingar faktiskt har betydelse. Detta betyder att material som omhändertagits av polisen i strid med ombudets uppfattning bör förseglas till dess frågan om det kan användas vid brottsutredningen har avgjorts. Om materialet undersöks eller utnyttjas på något annat sätt under den tiden kan det äventyra tystnadsplikten eller tystnadsrätten för den som berörs av skyddet. Å andra sidan måste saken kunna avgöras snabbt så att allt nödvändigt material som hör till saken kan utnyttjas vid förundersökningen. För att förseglat material ska hållas i beslag eller i form av kopior förutsätts sådan rättslig prövning och till detta hänför sig sådana frågor om partens rättsskydd att det kan anses motiverat att saken avgörs i domstol. Eftersom ombudets åsikt är så viktigt borde den i nödvändig omfattning noteras i det protokoll som upprättas över husrannsakan.

Beslut om genomsökning av platser

Enligt 5 kap. 3 § beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman om husrannsakan. En polisman får likväl utan förordnande företa husrannsakan, om syftet är att eftersöka den som ska gripas, anhållas eller häktas, eller som ska hämtas till domstol eller föras till kroppsbesiktning, eller att ta i beslag ett föremål som direkt efter brottet har kunnat följas eller spåras. En polisman får även annars företa husrannsakan utan förordnande, om saken inte tål uppskov. Enligt 8 § beslutar åklagaren, undersökningsledaren eller en utredare om rannsakan på andra platser.

Europadomstolen har godkänt att husrannsakan kan ske med stöd av ett beslut som getts även av en annan myndighet än en domstol. Exempelvis av avgörandena *Funke mot Frankrike 25.2.1993* och *Camenzind mot Schweiz 16.12.1997* kan man ändå sluta sig till att i dessa fall får lagens bestämmelser om förfarandet vid husrannsakan inte vara alltför vida och det får inte finnas några luckor i dem. Detta har att göra med den omständighet som konstaterats redan ovan i samband med förrättningsplatserna för husrannsakan, nämligen att den helhet som bestämmelserna om husrannsakan bildar är av betydelse för bedömningen av bestämmelserna om skydd för hemmet. I ett fall som gällde husrannsakan i en advokatbyrå (*Mancevschi mot Moldavien 7.10.2008*) har Europadomstolen beträffande dessa lagstiftningsmässiga omständigheter fört fram att förordnandet om husrannsakan bör motiveras samt att syftet med husrannsakan, förrättarna och de tidsmässiga gränserna för förrättningen bör nämnas i förordnandet.

När Europadomstolen avgjorde fallet *Lehtinen mot Finland 14.10.1999* prövade domstolen inte ändringssökandens besvär gällande husrannsakan i företagets lokaler och beslag i samband med den på den grunden att ändringssökanden inte hade utnyttjat möjligheten enligt 4 kap. 13 § i tvångsmedelslagen att yrka att domstolen ska besluta om beslaget. Nämnda möjlighet ansågs som ett effektivt rättsmedel i den mening som artikel 35 i Europarådets människorättskonvention och domstolen avser.

Tillgängliga uppgifter från en internationell jämförelse visar att förfarandet vid beslut om husrannsakan varierar. Exempelvis i Sverige beslutar beroende på fallet domstolen, undersökningsledaren eller åklagaren om husrannsakan. I Norge är det i princip domstolen som beslutar om hemlig husrannsakan. I Danmark är utgångspunkten att domstolen träffar avgörandet. På kontinenten och i Sydeuropa tillkommer beslutanderätten ofta domstolen eller undersökningsdomaren. Man bör dock beakta att i de länder där beslutet om husrannsakan ankommer på domstolen eller undersökningsdomaren avviker systemet för handläggning av brottmål från det finländska systemet även på ett mera allmänt plan. Gemensamt för de olika rättssystemen är å andra sidan att polisen kan inleda brådskande husrannsakan utan avgörande av åklagaren eller domstolen.

När det gäller förfarandet för beslut om husrannsakan i Finland känner man inte till någon dom av Europadomstolen eller något avgörande av laglighetsövervakarna som skulle ha gällt det finländska systemet i detta avseende eller någon annan bedömning enligt vilken beslutet om husrannsakan borde överföras till domstol. Att överföra beslut om

husrannsakan till allmänna åklagaren eller domstolen vore i hög grad en resursfråga som kunde förutsätta t.ex. att personal överförs från en myndighet till en annan, att det ordnas mera personal eller annan motsvarande särskild beredskap i anslutning till resurserna med tanke på konsekvenserna om systemet ändras. Polisen, tullverket och gränsbevakningsväsendet förrättade 14 590 husrannsakningar 2008, så det är fråga om ett mycket stort antal ärenden. Till denna del måste man dock beakta att det inte finns någon noggrannare statistik över hur många husrannsakningar som gäller utrymmen som ska betraktas som egentligt hem eller platser som är förenade med tystnadsplikt eller tystnadsrätt i fråga om information. Behovet av att förrätta husrannsakan kan också vara så direkt eller brådskande för att säkra brottsutredningen att polismän på samma sätt som enligt de nuvarande bestämmelserna i varje fall borde ha möjlighet att förrätta husrannsakan utan förordnande.

Frågan om den myndighet som beslutar om husrannsakan har att göra med frågan om den plats som husrannsakan gäller. Om platserna särskiljs enligt om det är fråga om det egentliga hemmet (en plats som är avsedd för boende) eller en annan del av en byggnad eller ett rum, är det i princip möjligt att också särskilja beslutsfattandet. Det är också möjligt att enligt svensk modell på andra grunder (t.ex. husrannsakans omfattning eller den olägenhet som den medför) avskilja vissa beslut så att de fattas av domstolen. I praktiska beslutssituationer kan sådana arrangemang dock medföra svårigheter på grund av gränsdragnings- och tolkningsproblem. Gränsdragningsgrunderna i anslutning till beslutanderätten kan leda till snedvriden tillämpningspraxis, så att i praktiken alla ärenden förs till domstol eller alternativt att i praktiken inga ärenden förs till domstol. Det kan också ifrågasättas i vilken mån domstolen faktiskt kan pröva förutsättningarna för husrannsakan särskilt när det är fråga om rutinmässiga brott. Dessutom måste man beakta den synpunkt som framförts redan tidigare, nämligen att polisen i brådskande fall i varje fall måste ha befogenheter att agera utan domstolens beslut. Utredningen av brott och tryggande av förundersökningen förutsätter ofta att åtgärderna vidtas snabbt.

Även om beslut av en domstol enligt Europadomstolens avgörandepraxis inte ska betraktas som en absolut förutsättning för husrannsakan, kan de senaste årens praxis tyda på att uppfattningen kommer att förändras i framtiden. Av denna orsak är det skäl att även i fortsättningen ha ögonen på systemet som grundar sig på en anhållningsberättigad tjänstemans avgöranden.

Trots det som anförts ovan kan man anse det som uppenbart att av skäl som anknyter till medborgarnas och vissa yrkesgruppers rättsskydd borde domstolen kopplas till beslutsförfarandet när det gäller viss genomsökning av platser. Detta gäller genomsökning där man särskilt på grund av de utrymmen som genomsökningen gäller har anledning att anta att genomsökningen kommer att omfatta information om vilken de som avses i 17 kap. 23 § 1 mom. i rättegångsbalken inte får vittna i rättegång eller som de som avses i 24 § 2 eller 3 mom. i nämnda kapitel får vägra röja och som således berörs av förbud mot beslag eller förbud mot kopiering av handlingar. Det är alltså fråga om genomsökning som i denna proposition kallas särskild husrannsakan. Med tanke på tryggande av tystnadsplikten eller tystnadsrätten kan det betraktas som motiverat att en domstol prövar om det finns förutsättningar för genomsökning av ett sådant utrymme och samtidigt i mån av möjlighet anger vad man söker efter i utrymmet och vad man undersöker där.

Å andra sidan stöter man även vid särskild husrannsakan på sådana nödvändighets- och ändamålsenlighetssynpunkter i anknytning till brottsutredning som närmast gäller fall där det är nödvändigt att förrätta husrannsakan skyndsamt, t.ex. för att förhindra att material förstörs, eller där man först under en allmän husrannsakan eller en platsgenomsökning upptäcker att genomsökningen omfattar eller det åtminstone finns anledning att anta att den kommer att omfatta information som berörs av tystnadsplikt eller tystnadsrätt. I dessa fall kan beslut om särskild husrannsakan fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman, inklusive brådskande genomsökningar, där beslutet i samband med

allmän husrannsakan och platsgenomsökning även kan fattas av en polisman. Avbrytande av en redan påbörjad genomsökning för ansökan om domstolsbeslut och avspärrning av undersökningsplatsen till följd av avbrottet medför olägenheter för den hos vilken husrannsakan förrättas. Att ett genomsökningsombud är närvarande vid genomsökningen och att material till följd av det eventuellt förseglas och den domstolsbehandling som detta medför är dessutom i varje fall ägnat att främja rättsskyddet.

För att uppnåendet av målet för särskild husrannsakan inte ska äventyras bör ärendet avgöras i domstolen utan att den person hos vilken genomsökningen ska förrättas hörs. Även i övrigt kan beträffande innehållet i bestämmelserna om domstolsbehandlingen i tillämpliga delar utnyttjas de bestämmelser där det föreskrivs om handläggning av tillståndsärenden i domstol i fråga om hemliga tvångsmedel (för närvarande 5 a kap. 6 § i tvångsmedelslagen).

I 5 kap. i tvångsmedelslagen föreskrivs inte om innehållet i förordnandet om husrannsakan. Av 5 § 1 mom. framgår endast att det t.ex. i brådskande fall inte behövs något förordnande utan att det räcker med att syftet med rannsakan förklaras muntligen. Europadomstolen har förutsatt tillräcklig specificering av förordnandet om husrannsakan eller det beslut om beslag som används i samband med husrannsakan (ovan nämnda fall *van Rossem mot Belgien 9.12.2004* och *Buck mot Tyskland 28.4.2005*). Europadomstolen har i ett avgörande (*Stefanov mot Bulgarien 22.5.2008*) konstaterat att enligt dess rättspraxis ska förordnande om husrannsakan upprättas i den utsträckning som det är praktiskt möjligt, så att ingripandet hålls inom rimliga gränser.

Tillräckligt omsorgsfull prövning av förutsättningarna för beslut om husrannsakan och efterhandskontrollen av besluten främjas av att i beslutet specificeras i mån av möjlighet och tillräckligt vissa omständigheter, särskilt de utrymmen som genomsökningen gäller, de omständigheter som anses ligga till grund för att det finns förutsättningar för genomsökning och vad man försöker hitta genom genomsökningen. Det vore skäl att framhäva denna synpunkt även i lagen för att främja iakttagandet av ett lagenligt förfarande och principen om minsta olägenhet. Samtidigt kunde den gällande lagens term ”förordnande” ändras till ”beslut”, som beskriver förändringen bättre.

Husrannsakan som annars förs till domstol

Till genomsökning av platser hänför sig frågan om rätt och möjlighet att i efterhand få genomsökningens laglighet prövad av domstol. Europadomstolen har fäst uppmärksamhet vid denna fråga i sina avgöranden på senare tid. Europadomstolens avgörandepraxis förutsätter inte möjlighet att få husrannsakans laglighet prövad redan innan den förrättas. Det är således snarare fråga om rätten att stridiggöra husrannsakans laglighet i efterhand med effektiva inhemska rättsmedel.

Exempelvis i fallet *Ravon m.fl. mot Frankrike 21.2.2008* har Europadomstolen med hänvisning till artikel 6 stycke 1 i Europarådets människorättskonvention konstaterat att den berörda personen måste ha möjlighet i anslutning till husrannsakan att få domstolens beslut om lagligheten av förordnandet om husrannsakan och de förrättningar som grundats på det. Om husrannsakan redan har avslutats måste den som påstår att den varit lagstridig ha möjlighet att få lämplig gottgörelse. Å andra sidan, i ett ärende där husrannsakan inte har gällt den som misstänks för brott har enligt Europadomstolen artikel 13 i Europarådets människorättskonvention betydelse för stridiggörandet i efterhand av husrannsakans laglighet (*Stefanov mot Bulgarien 22.5.2008*).

Varken i tvångsmedelslagen eller i någon annan lag bestäms om rätt för den person som husrannsakan gäller att få husrannsakans laglighet prövad av domstol. Det finns alltså inte någon självständig rättsskyddsväg för detta tvångsmedel. Detta betyder ändå inte att det inte skulle finnas effektiva rättsmedel att tillgå.

Om beslag företas i samband med husrannsakan ska domstolen på yrkande av den som saken gäller besluta om beslaget ska bestå (4 kap. 13 § i tvångsmedelslagen). Motsvarande reglering så att den också utsträcks till kopiering av handlingar föreslås i denna proposition ingå i 7 kap. 15 § 1 mom. i den nya

tvångsmedelslagen. Även om det i samband med prövningen av om ett beslag ska hävas uttryckligen är fråga om att bedöma om förutsättningarna för beslag föreligger kan det också finnas en koppling till förutsättningarna för husrannsakan om man vid husrannsakan har hittat föremål, handlingar eller information som duger som objekt för beslag. Såsom konstateras ovan i det avsnitt som gäller beslut om genomsökning av platser har Europadomstolen betraktat möjlighet att få domstolen att pröva om ett beslag ska bestå som ett effektivt rättsmedel (*Lehtinen mot Finland 14.10.1999*). I avgörandet *Ravon m.fl. mot Frankrike 21.2.2008* har Europadomstolen dessutom hänvisat till möjligheten att stridiggöra förrättningens laglighet i ett förfarande som inleds på grundval av de beslagtagna handlingarna.

Förutom att beslaget hävs kan en lagstridig husrannsakan leda till att staten och den som förrättat husrannsakan eller den förundersökningstjänsteman som beslutat om den blir skadeståndsansvarig samt att tjänstemannen blir straffrättsligt ansvarig. Om detta bestäms i 118 § 3 mom. i grundlagen. Enligt den har var och en som har lidit rättskränkning eller skada till följd av en lagstridig åtgärd eller försummelse av en tjänsteman eller någon som sköter ett offentligt uppdrag, enligt vad som närmare bestäms genom lag, rätt att yrka att denne döms till straff samt kräva skadestånd av det offentliga samfundet eller av tjänstemannen eller den som sköter det offentliga uppdraget. Undersökningen av ett brottmål som bygger på en anmälan om brott som gäller en polistjänsteman sker i enlighet med bestämmelserna i förundersökningslagen. I praktiken är utgångspunkten att anmälan ska tas emot och saken undersökas (2 § i förundersökningslagen samt 1 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel). I sådana fall har man försökt trygga en opartisk undersökning genom att allmänna åklagaren är undersökningsledare (14 § 2 mom. i förundersökningslagen). I denna proposition föreslås att motsvarande reglering tas in i den nya förundersökningslagen.

En målsägande får själv väcka åtal för ett tjänstebrott om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts (14 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål). I samband med en tjänstemans brottsliga verksamhet tillämpas i allmänhet bestämmelserna om tjänstebrott i 40 kap. i strafflagen som straffbestämmelser. I samband med att brottmålet behandlas kan ett skadeståndsanspråk som grundar sig på det påstådda brottet behandlas.

Närmare bestämmelser om skadestånd ingår i skadeståndslagen (412/1974). Huvudregeln för skadeståndsskyldighet framgår av 2 kap. 1 § 1 mom. i lagen. Enligt nämnda bestämmelse ska den som uppsåtligen eller av vållande förorsakar annan skada ersätta den, såvida icke annat följer av vad i skadeståndslagen stadgas.

Enligt 3 kap. 2 § 1 mom. i skadeståndslagen är offentligt samfund skyldigt att ersätta skada, som förorsakats genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning. Samma skadeståndsskyldighet åligger annat samfund, som på grund av lag, förordning eller bemyndigande i lag handhar offentlig uppgift. Enligt 2 mom. föreligger i 1 mom. avsett ansvar för samfundet dock endast om de krav blivit åsidosatta som med hänsyn till verksamhetens art och ändamål skäligen kan ställas på fullgörandet av åtgärden eller uppgiften.

Det egna ansvaret för en tjänsteman eller arbetstagare som genom fel eller försummelse i sin tjänst eller sitt arbete vållat skada bestäms i enlighet med 4 kap. samt 6 kap. 2 § i skadeståndslagen. Enligt 4 kap. 1 § 1 mom. och 2 § 1 mom. i skadeståndslagen är för skada som en tjänsteman eller arbetstagare i sin tjänst eller sitt arbete vållat genom fel eller försummelse han ansvarig i den mån det med hänsyn till skadans storlek, handlingens beskaffenhet, skadevållarens ställning, den skadelidandes behov och övriga omständigheter prövas skäligt. Har tjänstemannen eller arbetstagaren endast gjort sig skyldig till lindrigt vållande, ska inget skadestånd dömas ut. I 3 § sägs att den som är ersättningsskyldig enligt detta kapitel kan förpliktas att till den som enligt 3 kap. ansvarar för skadan betala vad denne enligt nämnda kapitel och 6 kap. 2 § har erlagt till den skadelidande, dock endast på de grunder som anges ovan i

1 §. I 6 kap. 2 § i skadeståndslagen sägs att har skada förorsakats av två eller flera eller är två eller flera eljest skyldiga att ersätta samma skada, svarar de solidariskt. Den som icke ålagts att betala fullt skadestånd svarar dock endast intill det utdömda beloppet och den som är ansvarig i enlighet med i 4 kap. 1 § 1 mom. stadgade grunder endast intill det belopp, som ej kan utfås av den som svarar för skadan enligt 3 kap.

I 5 kap. föreskrivs om person- och sakskador som ska ersättas och som är t.ex. ersättning för sjukvårdskostnader och kostnader för reparation av föremål. I 5 kap. 4 a och 6 § finns bestämmelser om ersättning för lidande. Med stöd av dem ersätts i första hand lidande som orsakats genom brott under de förutsättningar som närmare föreskrivs i paragraferna. Dessutom bestäms i 5 kap. 1 § att om skadan orsakats genom en straffbar handling eller vid myndighetsutövning, eller om det i andra fall finns synnerligen vägande skäl, omfattar skadeståndet gottgörelse även för sådan ekonomisk skada som inte står i samband med en person- eller sakskada.

När rättsmedlen för en person som berörts av husrannsakan bedöms måste man också beakta de högsta laglighetsövervakarnas myndighetstillsyn. Enligt 110 § 1 mom. i grundlagen kan riksdagens justitieombudsman och justitiekanslern i statsrådet utföra åtal eller förordna att åtal ska väckas i ärenden som omfattas av deras laglighetskontroll. Deras avgöranden kan också vara av avsevärd betydelse när en person som berörts av husrannsakan utför åtal för brott och skadeståndsyrkande.

Genomsökning som gäller tekniska anordningar

I tvångsmedelslagen föreskrivs inte särskilt om genomsökning som gäller tekniska anordningar och som i denna proposition benämns *genomsökning av utrustning*. Med detta avses i detta sammanhang genomsökning som gäller datainnehållet i datorer, teleterminalutrustning och andra motsvarande tekniska anordningar eller informationssystem.

Vid genomsökning av utrustning är det egentligen inte fråga om att söka efter anordningen utan den information som finns i den för beslag eller för kopiering av handlingar. Anordningen i sig är sällan av betydelse för t.ex. bevisändamål. Enligt 4 kap. 1 § 2 mom. i tvångsmedelslagen kan beslag också gälla information som finns i en dator eller i något annat motsvarande informationssystem eller på dess lagringsplattform. I denna proposition föreslås att ordet ”dator”, som använts i nämnda bestämmelser ändras till orden ”teknisk anordning” i samband med att bestämmelsen överförs till den nya lagen. Också i bestämmelserna om beslag finns det alltså specialreglering som gäller tekniska anordningar, vilket bör beaktas för konsekvensens skull och av orsakar som har att göra med klarheten i regleringen.

Genomsökning som gäller tekniska anordningar anses för närvarande ingå i husrannsakan. För bestämmelser om särskild genomsökning av utrustning talar emellertid att genomsökning av utrustning ofta inte sker i samband med husrannsakan. Som exempel kan nämnas en situation där en anordning påträffas hos en person som är misstänkt för brott och försöker fly. Genomsökning av utrustning kan inte heller annars på ett naturligt sätt placeras under definitionen av genomsökning av platser. Till behovet av separata bestämmelser om genomsökning av utrustning hänför sig det faktum att enligt 2 § 3 mom. i grundlagen ska all utövning av offentlig makt bygga på lag. Detta förutsätter att myndigheternas befogenheter är tillräckligt heltäckande och exakt definierade i lag.

När det gäller behovet av särskilda bestämmelser om genomsökning som gäller tekniska anordningar bör man dessutom beakta hur många bestämmelser det kommer att finnas i anslutning till detta. Skapandet av en sådan separat typ av genomsökning kan uppenbarligen motiveras med deras antal. Utöver bestämmelser om definitionen av och förutsättningarna för genomsökning av utrustning bör för det första lyftas fram de bestämmelser som för närvarande ingår i 4 kap. om beslag i tvångsmedelslagen, men som mera har att göra med möjligheterna att företa genomsökning av utrustning. Till denna del hänvisas till 4 a § i nämnda kapitel (skyldighet för innehavare av informationssystem att lämna uppgifter), 4 b § (föreläggande att

säkra data) och 4 c § (varaktigheten av ett föreläggande att säkra data samt tystnadsplikt). Regleringen av genomsökning av utrustning borde omfatta också t.ex. bestämmelser om förfarandet och beslut om genomsökning.

Till behovet av att reglera genomsökning av utrustning som en särskild typ av genomsökning hänför sig också frågan om s.k. genomsökning på distans. Då avses verksamhet där man med en teknisk anordning söker efter information i en annan anordning genom att utnyttja datanät. Man söker då efter information utan att utnyttja en anordning som finns hos eller innehas av den person som genomsökningen gäller. Det finns behov av en sådan typ av genomsökning av flera orsaker. Som en ändamålsenlighetsorsak i anslutning till brottsutredningen kan anföras t.ex. att den förundersökningstjänsteman som företar genomsökning inte behöver bege sig till den plats där den tekniska anordningen finns. Detta gäller naturligtvis inte fall där husrannsakan ska företas samtidigt. För det andra kan genomsökning på distans behövas i brådskande fall där den information som finns i en anordning behövs snabbt. I 5 kap. i den gällande tvångsmedelslagen finns inga bestämmelser om genomsökning på distans, liksom inte heller om genomsökning av utrustning överlag.

När det gäller det närmare innehållet i bestämmelserna behandlas definitionen av och syftet med genomsökning av utrustning ovan. Syftet ska vara att hitta handlingar eller information som kan användas som bevis och vilka som resultat av genomsökning eller före den tas i beslag eller kopieras. I detta sammanhang är det skäl att uppmärksamma att tidsföljden för beslag och genomsökning kan variera beroende på fallet. I vissa fall kan genomsökning företas både före och efter beslaget. Den nuvarande situationen motsvaras av att förutsättningarna för genomsökning av utrustning i tillämpliga delar ska överensstämma med förutsättningarna för husrannsakan. Husrannsakan får enligt de gällande bestämmelserna och förslagen i denna proposition företas om det finns anledning att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex månader eller om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds. En ytterligare förutsättning för genomsökning av utrustning ska vara att syftet med genomsökningen på ovan nämnda sätt anknyter till att handlingar eller information påträffas. Dessutom ska genomsökning av utrustning vara möjlig i fall där man utreder om en anordning har avhänts någon genom brott. I det sistnämnda fallet ska syftet med genomsökning av utrustning vara att återlämna anordningen till den som har rätt till den.

I princip kan också genomsökning av utrustning företas i samband med husrannsakan eller platsgenomsökning. Såsom konstaterades tidigare ska i beslut om genomsökning av platser i mån av möjlighet och med tillräcklig noggrannhet specificeras de utrymmen som genomsökningen gäller, de omständigheter utifrån vilka det anses finnas förutsättningar för genomsökning och vad som söks vid genomsökningen. Det bör också föreskrivas uttryckligen om detta i lagen. Det vore i konsekvens med nämnda reglering att i fråga om genomsökning av utrustning konstatera att ett beslut om genomsökning av en plats får utsträckas till att gälla även tekniska anordningar eller informationssystem som finns på förrättningsplatsen. Detta kan naturligtvis inte gälla fall där genomsökning av en plats företas för att söka efter en person.

Vid genomsökning av utrustning som företas självständigt kunde i tillämpliga delas iakttas bestämmelserna om genomsökning av platser. Detta gäller också beslutsfattandet. Om genomsökning av utrustning kan komma att omfatta information som berörs av tystnadsplikt eller tystnadsrätt, borde samma slags beslutsförfarande användas som i fråga om särskild husrannsakan. Då ska också ett genomsökningsombud anlitas.

Behoven av att ändra bestämmelserna om föreläggande att säkra data behandlas i detaljmotiveringen.

Genomsökning av personer

I 5 kap. 9 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om begreppen *kroppsvisitation* och *kroppsbesiktning*. Kroppsvisitation omfattar en undersökning av vad den visiterade har i sina kläder eller annars bär på sig. Kroppsbesiktning omfattar däremot den undersöktes kropp

och innebär att blodprov kan tas eller annan undersökning av hans eller hennes kropp kan göras.

Fall där bestämmelserna ska tillämpas i praktiken har visat att gränsdragningen mellan kroppsvisitation och kroppsbesiktning kan vara svår. Detta gäller särskilt när en person ska ta av sig andra kläder än ytterkläderna. Dessutom har begreppet ”annars bär på sig” i anslutning till kroppsvisitation betraktas som svårtolkat, t.ex. när det gäller kläder och väskor.

I den juridiska litteraturen har åsikten också varit att det att man känner med händerna ovanpå kläderna som en person har på sig eller enbart tar bort ett föremål som klart putar ut från kläderna eller ett föremål som man med säkerhet vet att finns i fickan inte kan betraktas som kroppsbesiktning. Eftersom det av orsaker som har att göra med lagstiftningens klarhet inte är ändamålsenligt att föreskriva om väldigt många former av genomsökning av personer och eftersom beröring i syfte att hitta och omhänderta föremål och borttagande av föremål kan anses ha karaktären av visitation kan dessa åtgärder hänföras till kroppsvisitation. Trots att sådana tolkningssituationer kan betraktas som problematiska, är de gränsdragningsfrågor som hänför sig de olika typerna av genomsökning av personer av sådan art att det ändå är svårt att reglera dem mera ingående i lag.

Ett avgörande av riksdagens biträdande justitieombudsman hänför sig till gränsdragningen mellan kroppsvisitation och kroppsbesiktning (beslut 20.3.2006, dnr 1504/4/04). Där behandlade biträdande justitieombudsmannen en situation där en person i polisinrättningens förvaringsutrymmen hade undersökts så att personen, som var naken, hade uppmanats att böja sig ner två gånger för att narkotika som eventuellt gömts i ändtarmen skulle avslöjas. Biträdande justitieombudsmannen ansåg att det sätt på vilket undersökningen av om klaganden gömt narkotika i ändtarmen hade utförts, som polisen beskrev som kroppsvisitation, snarare motsvarar definitionen på kroppsbesiktning än kroppsvisitation. Biträdande justitieombudsmannens ställföreträdare (beslut 15.10.2008, dnr 3529/4/06) bedömde en situation på motsvarande sätt. Biträdande justitieombudsmannens ställföreträdare konstaterade att en normal form av kroppsvisitation är t.ex. att undersöka personens fickor. Enligt beslutet torde eftersökningsåtgärder som går längre än så och som i första hand riktar sig mot den visiterades kropp kunna betraktas som kroppsbesiktning.

I detta sammanhang torde det kunna göras vissa preciserande tillägg till definitionerna av begreppen kroppsvisitation och kroppsbesiktning. För kroppsvisitationens del gäller detta undersökning av saker som personen för med sig. Kroppsbesiktning kan däremot gälla tagande av även andra prov än blodprov, vilket borde framgå klart av lagen. Andra nödvändiga preciseringar av tillämpningsområdet kan göras i motiveringen till den paragraf som tas in i den nya tvångsmedelslagen.

I praktiken har det förekommit åtgärder som kan karakteriseras som ”razzia”, där polisen t.ex. har låtit en narkotikahund lukta på personer utan konkret misstanke om brott i anslutning till narkotika. Riksdagens biträdande justitieombudsman har i ett avgörande som gäller ett sådant fall (18.12.2003, dnr 1634/4/01; i fallet var det också fråga om undersökning av utrymmen) konstaterat att tvångsmedelsbestämmelser som begränsar de grundläggande fri- och rättigheterna förutsätts vara exakt utformade och noggrant avgränsade. Användning av tvångsmedel kan inte baseras enbart på polislagens 1 § som generellt anger polisens uppgifter. Biträdande justitieombudsmannen konstaterar att det är i sista hand fråga om rättsstatsprincipen, som förutsätter att offentlig maktutövning alltid är baserad på lag. Dessa omständigheter som biträdande justitieombudsmannen fört fram kan betonas även på ett bredare plan i anslutning till användningen av tvångsmedel.

Utredningspersonen har i sin utredning (s. 44) fäst uppmärksamhet vid att enligt 5 kap. 11 § 1 mom. i tvångsmedelslagen är en förutsättning för kroppsbesiktning att det föreskrivna strängaste straffet för det misstänkta brottet är mer än sex månaders fängelse. I strafflagstiftningen är i själva verket det följande strängaste straffet efter sex månaders fängelse som används fängelse i ett år. Be-

stämmelsen ger således till denna del den felaktiga bilden att förutsättningarna för kroppsbesiktning skulle vara lindrigare än förutsättningarna för t.ex. anhållande, häktning eller reseförbud, trots att så inte är fallet. Bestämmelsen liksom på motsvarande sätt 6 kap. 4 § 2 mom. i tvångsmedelslagen, som gäller upptagande av signalement, borde i samband med att de överförs till den nya lagen ändras så att förutsättningen för åtgärden är bl.a. att det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år.

I 5 kap. 11 § 2 mom. i tvångsmedelslagen sägs att om det har begåtts ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, får kroppsbesiktning som är nödvändig för att bestämma DNA-profilen eller för att utföra någon annan motsvarande undersökning företas på sådana personer som inte misstänks för brottet i fråga, om undersökningen är av synnerligen stor betydelse för utredning av brottet på grund av att det skulle vara omöjligt eller väsentligt svårare att utreda brottet med hjälp av metoder som inte i lika hög grad inkräktar på den persons rättigheter som undersökningen gäller.

Genom den lag om ändring av tvångsmedelslagen (646/2003) som trädde i kraft vid ingången av 2004 ändrades 5 kap. 11 § 2 mom. i tvångsmedelslagen så att kroppsbesiktning kan gälla även andra personer än sådana som är misstänkta för brott. I sin nuvarande ändrade form gäller 2 mom. även målsäganden, även om det inte framgår klart av bestämmelsens ordalydelse (RP 52/2002 rd). Utredningen av ett brott kan förutsätta att prov för bestämmande av DNA-profilen tas av målsäganden även utan dennes samtycke, såsom konstateras i beredningsarbetena gällande det ändrade momentet. Detta kan gälla t.ex. brådskande utredning i ett fall där offret är medvetslöst och utredning av våldtäktsbrott.

Utredningspersonen konstaterar i sin utredning (s. 44), att fram till lagändringen har det betraktats som en regel utan undantag att målsäganden inte utan att han eller hon ger sitt samtycke får utsättas för åtgärder som ingår i kroppsbesiktning. Om avsikten har varit att ändra denna princip borde ändringen på grund av sakens betydelse ha skrivits in exakt i paragrafen och inte bara nämnas i motiveringen. Utredningspersonens ståndpunkt får stöd även i den juridiska litteraturen. Eftersom intresset av att utreda allvarliga brott kan förutsätta att kroppsbesiktning företas utan samtycke av även någon annan person än den misstänkte borde bestämmelsen kompletteras till denna del i samband med att den överförs till den nya lagen.

Enligt 5 kap. 12 § 3 mom. får kroppsbesiktning i regel inte förrättas av den som inte är av samma kön som den som ska undersökas. Någon motsvarande bestämmelse finns inte för kroppsvisitationens del när det gäller fall där man känner med händerna på den visiterade personens kropp. Av tillbörlighetsskäl borde den könsbegränsning som gäller kroppsbesiktning också gälla i dylika fall. Detta borde för tydlighetens skull föreskrivas i den nya bestämmelse som motsvarar bestämmelsen. Dessutom borde begränsningarna som gäller kön för den som förrättar kroppsbesiktning och den som är närvarande vid besiktningen slopas när det gäller utandningsprov och salivprov även när salivprovet tas för att konstatera berusningsmedel, eftersom de till denna del jämställs med de fall som för närvarande nämns i andra och tredje meningen (tagande av salivprov för bestämmande av DNA-profilen, tagande och blodprov och klinisk undersökning av rustillstånd). Enligt den sista meningen i 5 kap. 12 § 3 mom. i tvångsmedelslagen får vid annan kroppsbesiktning än blodprov, salivprov och klinisk undersökning av rustillstånd ingen av motsatt kön vara närvarande, om det inte är fråga om en minderårigs vårdnadshavare. Det finns inte tillräckliga grunder för undantaget gällande vårdnadshavare, varför det kan slopas i detta sammanhang. Uttrycket ”anställd inom hälsovården”, som nu används i nämnda paragraf, borde i överensstämmelse med hälsovårdslagstiftningen ändras till uttrycket ”yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården”.

6 kap. om andra tvångsmedel

I 6 kap. 1 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om kvarhållande, som gäller den som är misstänkt för brott och som med stöd av 21 § 2 mom. i förundersökningslagen är skyldig att vara närvarande vid en förundersökning

och som inte har anhållits eller häktats. Såsom konstateras ovan i samband med bedömningen av förundersökningslagen vore det på grund av saksammanhanget skäl att placera paragrafen om kvarhållande i den nya förundersökningslagens kapitel om närvaro vid förundersökning.

I 6 kap. 2 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om avspärrning av utredningsplats. För att säkerställa utredningen av ett brott får byggnader eller rum stängas och tillträde till ett bestämt område förbjudas eller förbud utfärdas mot att flytta något föremål eller mot någon motsvarande åtgärd. Enligt paragrafen gäller om avspärrning av utredningsplats i tillämpliga delar vad som i 4 kap. stadgas om beslag.

Enligt den gällande lagen är det oklart om något föremål på utredningsplatsen (t.ex. en dator) kan avspärras under den tid en undersökningsåtgärd vidtas (t.ex. rannsakan eller kopiering av handlingar). Frågan anknyter till principen om minsta olägenhet. En byggnad eller ett rum bör inte stängas om utredningen kan säkerställas genom att ett visst objekt avspärras. I och för sig ska enligt denna proposition en person kunna avlägsnas från förrättningsplatsen i samband med genomsökning av platser, om det är nödvändigt att avlägsna honom eller henne därför att han eller genom sitt uppträdande försvårar förrättningen eller äventyrar syftet med den. Behovet av att spärra av ett utredningsobjekt gäller emellertid inte endast genomsökningssituationer där genomsökningen störs. I samband med att paragrafen överförs till den nya lagen vore det också skäl att föreskriva om avspärrning av utredningsobjekt.

I samband med paragrafen om avspärrning av utredningsplatser och utredningsobjekt borde uppmärksamhet fästas vid bestämmandet av vilka bestämmelser om beslag som ska tillämpas på avspärrning av utredningsplatser och utredningsobjekt. Det har rått oklarhet beträffande omfattningen av den nuvarande hänvisningen till 4 kap. i tvångsmedelslagen. De bestämmelser om beslag som ska tillämpas i tillämpliga delar kunde avgränsas i motiveringen till paragrafen.

I 6 kap. 3 § i tvångsmedelsagen föreskrivs om prov för att konstatera alkoholintag eller något annat rusmedel. Enligt 1 mom. kan en polisman ålägga föraren av ett motordrivet fordon eller den som utför något annat uppdrag som nämns i 23 kap. i strafflagen att genomgå ett prov för att konstatera om han möjligen intagit alkohol eller något annat rusmedel. Enligt den andra meningen i momentet är den som vägrar genomgå provet skyldig att underkasta sig kroppsbesiktning enligt 5 kap. 9 §.

Såsom framgår av motiveringen till 6 kap. 3 § (RP 14/1985 rd) avses med prov enligt den första meningen i paragrafens 1 mom. allmänspråkets ”utandningsprov”. Vid sidan av det har salivprov börjat användas för att konstatera användningen av berusningsmedel. Utöver dessa metoder kan man ty sig till blodprov och urinprov, som ska betraktas som kroppsbesiktning, när en person har vägrat att genomgå de förstnämnda proven.

Ordalydelsen i andra meningen i 6 kap. 3 § 1 mom. i tvångsmedelslagen antyder att man ska ty sig till kroppsbesiktning endast i fall där personen i fråga vägrar utandningsprov eller salivprov. Det finns emellertid behov av att ta blodprov t.ex. när en person på grund av berusningstillstånd inte klarar av ett utandningsprov. Enligt inrikesministeriets anvisning om användning av precisionsalkometer (SM-2005-01625/Vi-3) ska den som är misstänkt för brott genomgå blodprov också när det finns skäl att misstänka att personen i fråga har använt andra berusningsmedel än alkohol, alkohol och något annat berusningsmedel tillsammans eller efterförtärning. Behovet av sådan fortsatt utredning kan för att få ett tillförlitligt provresultat komma i fråga även i situationer där man först har använt sig av ett prov enligt första meningen i 6 kap. 3 § 1 mom. i tvångsmedelslagen.

När det är fråga om grunderna för myndigheternas befogenheter och tvångsmedel i samband med vilka man kan ingripa mycket kännbart i en persons rättsställning borde förutsättningarna för kroppsbesiktning framgå klart av lag. Förutom att personen vägrar borde förutsättningen för kroppsbesiktning på grund av det som konstaterats ovan vara att säkerställa provtagningen eller erhållande av ett tillförlitligt provresultat i fall där den fortsatta utredningen av saken förutsätter ett exakt provresultat.

Hänvisningen till personbesiktning i 6 kap. 3 § 1 mom. i tvångsmedelslagen har ansett innebära att den som fattar beslut om användningen av tvångsmedlet i fråga är i enlighet med 5 kap. 12 § 1 mom. i tvångsmedelslagen och paragrafhänvisningarna där en anhållningsberättigad tjänsteman. Varken ändamålsenlighetssynpunkter eller, med beaktande av de ovan nämnda exempelfallen på kroppsbesiktning, den berörda personens rättsskydd kan anses förutsätta att det i dessa fall behövs en anhållningsberättigad tjänstemans beslut för kroppsbesiktning.

Hemliga tvångsmedel enligt 5 a kap. i tvångsmedelslagen

Allmänt

I 5 a kap., som fogades till tvångsmedelslagen 1995, finns bestämmelser om användning av teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation (teknisk avlyssning, optisk övervakning och teknisk spårning) för utredning av brott. I denna proposition benämns metoderna hemliga tvångsmedel. I 6 kap. 7 § sägs att om täckoperation och bevisprovokation genom köp föreskrivs i polislagen också till den del de kan anlitas vid utredning av brott.

I 3 kap. i polislagen finns bestämmelser om polisens inhämtande av information. I kapitlet bestäms om användning av teknisk övervakning, observation, teknisk observation, täckoperation, bevisprovokation genom köp, teleövervakning, teleavlyssning och användning av informationskällor. Beroende på situationen används metoderna för att förhindra, avslöja eller avbryta ett brott. I vissa fall kan de också användas för att avvärja faror som definieras närmare i bestämmelserna.

Efter det att kapitlen stiftades har de ändrats och kompletterats i samband med ett flertal partiella reformer. Så som redan framgått av det inledande avsnittet i allmänna motiveringen har regleringen av hemliga tvångsmedel och polisens inhämtande av information blivit en oöverskådlig och svårhanterlig helhet. Mellan kapitlen förekommer det flera och omotiverade distinktioner mellan definitionerna och förutsättningarna för att använda metoderna. I denna proposition föreslås reglering av användningen av hemliga tvångsmedel och i den till denna proposition anslutna propositionen föreslås reglering av polisens inhämtande av information. Eftersom regleringen bör förenhetligas måste en del frågor som tangerar polislagen behandlas också i denna proposition.

Bestämmelserna om hemliga tvångsmedel måste vara sådana att de kan tillämpas när det gäller att möta de utmaningar som den tekniska utvecklingen i omvärlden ställer, vilket bör beaktas när den gällande lagstiftningens funktionsduglighet bedöms. Det här gäller både de metoder som används och den verksamhet som står som föremål för dem. Också i övrigt finns det brister i tydligheten och den övergripande karaktären hos de gällande bestämmelserna. Även i detta fall bör avseende fästas vid 2 § 3 mom. i grundlagen, där det sägs att all utövning av offentlig makt ska bygga på lag och att i all offentlig verksamhet ska lag noggrant iakttas. Enligt momentet förutsätts det alltså att myndigheternas befogenheter regleras exakt.

De grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna aktualiseras i samband med användningen av tvångsmedel. Metoderna innebär vanligen att man ingriper i de fri- och rättigheter som tryggats genom grundlagen, ofta till och med det centralaste området för dem. Det här gäller i synnerhet skyddet för privatlivet, hemfridsskyddet och skyddet för förtroliga meddelanden. Skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna måste dock vägas mot kraven på effektiv brottsbekämpning. Skyddet och en effektiv brottsbekämpning utesluter inte direkt varandra; i synnerhet genom insatser för att avvärja brott och skadliga händelser kan man samtidigt också trygga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Europadomstolens avgöranden är viktiga när det gäller att bedöma lagstiftningens läge med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna för dem som utsätts för tvångsmedel. Inom avgörandepraxisen har laglighetsprincipen betonats särskilt. När hemliga tvångsmedel innebär intrång i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna måste förutsättningarna för att använda dem

och användningssätten anges speciellt exakt i lag. Användningen av metoderna har dessutom förenats med krav på subsidiaritet, vilket innebär att de får användas bara om det inte går att utreda och förhindra ett brott med hjälp av andra undersökningsmetoder som innebär ett mindre mått av intrång. Sådant ingripande i skyddade rättigheter som reglerats i lag och har ett berättigat syfte kan accepteras bara om ingripandet är nödvändigt för att skydda ett demokratiskt samhälle. I avgörandepraxisen har också framförts krav på oavhängig efterhandskontroll av sådant inhämtande av information.

Det är kännetecknande för de aktuella metoderna för att inhämta information att de används utan att den person de riktas mot vet om dem. Man kan därför tala om hemligt inhämtande av information. I enlighet med det som konstaterats i det föregående är det dock redan vedertaget bruk att använda benämningen hemliga tvångsmedel för de tvångsmedel som regleras i 5 a kap. i tvångsmedelslagen. I denna proposition föreslås att den i praktiken etablerade benämningen ska tas in i den nya lagen. Benämningen omfattar sådana metoder för att inhämta information som följer av den gällande lagen och sådana nya metoder för att inhämta information som nu föreslås och som används utan att den person de riktas mot vet om dem.

I den gällande lagstiftningen har bestämmelserna om definition av, förutsättningar för och beslut om hemliga metoder för att inhämta information åtskilts från varandra, vilket gör det svårt att få en överblick över 5 a kap. i tvångsmedelslagen. Målet att åstadkomma tydligare lagstiftning talar för att bestämmelserna om hemliga tvångsmedel indelas i egna avsnitt. I kapitlet om hemliga tvångsmedel behövs dessutom gemensamma bestämmelser för samtliga metoder.

Användningen av hemliga tvångsmedel och nyttiggörandet av den information som fåtts med hjälp av dem medför ett behov att revidera 17 kap. i rättegångsbalken. Bestämmelserna i det kapitlet har relevans för i synnerhet förbudet mot avlyssning, för det förbud mot observation som föreslås i denna proposition och för användningen av överskottsinformation. Det handlar om behovet av att på ett övergripande sätt granska behoven av ändringar av lagstiftningen om bevisning, vilket bör göras separat. Avsikten är att 17 kap. i rättegångsbalken ska revideras i sin helhet inom de närmaste åren.

Definitioner av hemliga tvångsmedel

Teleavlyssning

Enligt 5 a kap. 1 § 1 punkten i den gällande tvångsmedelslagen avses med teleavlyssning att ett meddelande som förmedlas till eller från en viss teleanslutning, e-postadress eller någon annan sådan teleadress eller till eller från teleterminalutrustning genom ett sådant allmänt kommunikationsnät eller ett sådant därtill anslutet kommunikationsnät som avses i kommunikationsmarknadslagen i hemlighet avlyssnas eller upptas för utredning av innehållet i meddelandet.

Enligt 28 § 1 mom. 7 punkten i polislagen är teleavlyssning hemlig avlyssning eller upptagning av ett meddelande som förmedlas till eller från en teleanslutning, teleadress eller teleterminalutrustning genom ett kommunikationsnät som avses i 6 punkten för utredning av innehållet i meddelandet. Enligt hänvisningen i 6 punkten avses med kommunikationsnät ett i kommunikationsmarknadslagen definierat allmänt kommunikationsnät eller därtill anslutet kommunikationsnät.

Det är meningen att definitionen av teleavlyssning enligt polislagen ska motsvara 5 a kap. 1 § 1 punkten i tvångsmedelslagen (RP 266/2004 rd). Definitionen bygger dock på två olika punkter och är därför mera svårtolkad än definitionen enligt tvångsmedelslagen. I polislagen nämns inte heller e-postadress separat. Regleringen bör förenhetligas.

I definitionerna av teleavlyssning nämns som en faktor som specificerar avlyssningen förutom teleadress även teleanslutning, e-postadress och teleterminalutrustning. I enlighet med det sätt som tillägnats i Sverige kan dock teleadress betraktas som ett överordnat begrepp. Begreppen teleadress och teleterminalutrustning inbegriper vilken som helst information i telenäten utifrån vilken parterna i tele- eller dataförbindelsen kan specificeras.

Definitionen av teleavlyssning i den gällande lagen är inte fullständigt entydig i fråga om i vilket skede av utredningen av innehållet i meddelandet det handlar om teleavlyssning och i vilket skede andra tvångsmedel kan användas för utredningen av innehållet. Här är begreppet ”ett meddelande som förmedlas till” oklart. Den begreppsapparat som används i definitionen av teleavlyssning avviker dessutom i någon mån från den som används i samband med teleövervakning. I definitionen av teleövervakning talas det om ett meddelande som har mottagits, och därför finns det behov av att förenhetliga definitionerna.

Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande av den 22 september 2004 (dnr 1380/4/02) tangerar frågan om inkomna meddelanden. Avgörandet gällde undersökning av terminalutrustning med utgångspunkt i beslagtagande av teleterminalutrustning, dvs. mobiltelefon. I avgörandet ifrågasattes dock huruvida det är motiverat att förutsättningarna för att ingripa i konfidentiell telefonkommunikation lindras mycket starkt genast när ett meddelande kommer till smslådan på operatörens server oavsett t.ex. att den person som ska ta emot meddelandet inte ens har haft möjlighet att läsa det.

På grund av den tekniska utvecklingen bör definitionen av teleavlyssning också förtydligas så att inte enbart avlyssning och upptagning av meddelanden nämns, utan så att det också är tänkbart med någon annan form av behandling av meddelanden i syfte att utreda innehållet. Som exempel kan nämnas att man läser eller tar en titt på meddelanden.

Utgångspunkten för teleavlyssning är att åtgärden riktas mot kommunikation av en misstänkt. Med tanke på detta har ställningen för s.k. samtal för informationsförmedling visat sig vara problematisk. Sådana samtal handlar om att den som är misstänkt för brott uppsåtligt använder mellanhänder vid kommunikationen. Han eller hon är inte själv samtalspart i de samtal som teleavlyssningen gäller. Det här är förknippat med att också andra än den misstänkte kan använda den teleadress som avlyssnas. Enligt avgöranden inom laglighetsövervakningen ska avlyssningen genast avslutas i fall av detta slag. Avlyssningen får inte heller pågå längre än vad som av tvingande praktiska skäl behövs för att identifiera den som talar. Till denna del är situationen jämförlig med en situation där förbud mot avlyssning gäller.

Av skäl som hänför sig till exempelvis telefonsamtalets kvalitet eller modifiering av rösten kan det i praktiken vara svårt att försäkra sig om att det handlar om ett meddelande som den misstänkte själv har sänt eller som är avsett för honom eller henne. E-post som sänts från en teleadress som den misstänkte innehar kan ha sänts av någon annan än den misstänkte. Förundersökningsmyndigheten har inte några medel för att helt och fullt kunna förvissa sig om att ett meddelande faktiskt har sänts av den misstänkte. Det bör vara möjligt att anta att telemeddelanden som sänts från en teleadress som en misstänkt förfogar över har sänts av honom eller henne, om det inte framkommer några omständigheter som talar mot det antagandet. I praktiken är det omöjligt att ålägga förundersökningsmyndigheten alltför långtgående skyldighet att ta reda på hur det förhåller sig. I annat fall kan risken för avslöjande medföra att användningen av hemliga tvångsmedel förlorar sin betydelse. I definitionen av teleavlyssning bör dock explicit nämnas att teleavlyssning får gälla enbart meddelanden från eller meddelanden avsedda för den som är misstänkt för brott.

Innan tillstånd till teleavlyssning beviljas kan den misstänkte eventuellt radera sådana meddelanden från sin teleterminalutrustning som är av avgörande betydelse för brottsundersökningen. Trots att en säkerhetskopia av ett sådant meddelande finns t.ex. på teleföretagets server kan meddelandet inte på basis av teleavlyssningsbefogenheterna fås förrän tillstånd till teleavlyssning har beviljats. Eftersom det inte finns någon reglering som gäller retroaktiv teleavlyssning måste beslag tillgripas. Riksdagens biträdande justitieombudsman har i det ovan nämnda avgörandet uppmärksammat frågan om att användningen av beslag är problematisk med tanke på telefonkommunikationens konfidentiella karaktär. Det bör explicit och i analogi med teleavlyssning bestämmas om åtgärder av detta slag som riktas mot ett teleföretag eller en sammanslutningsabonnent och om förutsättningarna för användningen, eftersom det

handlar om att på ett med teleavlyssning jämförligt sätt ingripa i skyddet för förtroliga meddelanden.

För säkerställande av skyddet för förtroliga meddelanden måste dessutom förutsättningarna för inhämtande av information preciseras när inhämtandet av information inriktas på t.ex. en hörlur som har kontakt med en teleterminalutrustning med hjälp av en radiosignal eller på något annat motsvarande hjälpmedel och syftet med inhämtandet av information är att utreda innehållet i ett meddelande.

Teleövervakning

Teleövervakning definieras i 5 a kap. 1 § 2 punkten i tvångsmedelslagen. Med teleövervakning avses att hemliga identifieringsuppgifter inhämtas om ett telemeddelande som har sänts från en teleanslutning, teleadress eller teleterminalutrustning som är kopplad till ett kommunikationsnät som avses i 1 punkten eller som har mottagits till en sådan teleanslutning, teleadress eller teleterminalutrustning, samt att uppgifter om en mobilteleapparats läge inhämtas och att en sådan teleanslutning eller teleterminalutrustning tillfälligt stängs.

Med teleövervakning avses enligt 28 § 1 mom. 6 punkten i polislagen inhämtande av hemliga identifieringsuppgifter om telemeddelanden som har sänts från en teleanslutning, e-postadress eller annan teleadress eller teleterminalutrustning som är kopplad till ett allmänt kommunikationsnät eller ett sådant därtill anslutet kommunikationsnät som avses i kommunikationsmarknadslagen eller som har mottagits till en sådan teleanslutning, teleadress eller teleterminalutrustning, samt inhämtande av uppgifter om en mobilteleapparats läge och tillfällig stängning av en sådan teleanslutning eller teleterminalutrustning. Också i det här fallet är avsikten att definitionen ska motsvara det som uttrycks i 5 a kap. 1 § 2 punkten i tvångsmedelslagen (RP 266/2004 rd), men en jämförelse av ordalydelserna i definitionerna visar att det inte förhåller sig så. I likhet med definitionerna av teleavlyssning bör definitionerna förenhetligas eftersom det inte finns någon grundad anledning till distinktionerna.

För tydlighetens skull bör identifieringsuppgifter definieras i tvångsmedelslagen. I det här sammanhanget går det dock inte att definiera dem uttömmande, i synnerhet inte i fråga om den trafik som förmedlas över Internet. Omfattningen av definitionerna bör hållas inom rimliga gränser. I tvångsmedelslagen är det därför möjligt att stödja sig på den definition av identifieringsuppgift som finns i 2 § 8 punkten i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation.

I de gällande lagarna har inhämtande av uppgifter om en mobilteleapparats läge tagits in i definitionen av teleövervakning. Vid teleövervakning handlar det alltid om att fastställa var en viss teleadress finns. I båda lagarna bestäms särskilt om metoden för att inhämta uppgifter om en mobilapparats läge (5 a kap. 3 a § i tvångsmedelslagen och 31 f § i polislagen). Bestämmelser med andra begrepp än de som används i definitionen av teleövervakning bör utfärdas om det inhämtande av basstationsuppgifter som avses enligt metoden. I avsnittet om förutsättningar för användning av tvångsmedel behandlas frågor kring namnet på och definitionen av metoden. Det är motiverat att alltjämt behandla tillfällig stängning av teleterminalutrustning som ett led i teleövervakningen, eftersom åtgärder för att förhindra att meddelanden når fram eller andra åtgärder för att tillfälligt stänga teleadresser innebär motsvarande grad av ingripande i skyddet för konfidentiell kommunikation som vid åtgärder för att inhämta hemliga identifieringsuppgifter om meddelanden. Det förutsätts språkliga justeringar för dessa ändringar.

Utifrån den gällande lagen har det varit oklart om teleövervakning ingår som ett lindrigare tvångsmedel i teleavlyssning. Genom tolkning enligt ordalydelsen i definitionerna av teleavlyssning och teleövervakning kan man sluta sig till att identifieringsuppgifter inhämtas om meddelanden som förmedlats i ett allmänt kommunikationsnät eller ett därtill anslutet kommunikationsnät. En logisk konsekvens av det är att identifieringsuppgifterna är en del av meddelandet, som alltså kan uppdelas på innehåll och identifieringsuppgifter. Ett meddelande har inte heller någon relevans om det inte kan kopplas till någon avsändare eller mottagare. I ett avgöran-

de av riksdagens biträdande justitieombudsman (13.5.2005, dnr 1884/2/03) har det ansetts att frågan om huruvida tillstånd till teleavlyssning automatiskt inrymmer även tillstånd till teleövervakning förblir öppen eftersom lagstiftningen eller dess beredningsmaterial inte ger något entydigt svar på frågan. Lagstiftningen bör preciseras så att det framgår att teleavlyssning omfattar även identifieringsuppgifter i anslutning till innehållet i meddelandet.

Observation

Det finns inte någon definition av observation i den gällande tvångsmedelslagen, men i rättslitteraturen har det ansetts att metoden får användas också vid förundersökning med stöd av sedvanerätt. Med observation avses enligt 28 § 1 mom. 2 punkten i polislagen fortlöpande eller upprepat inhämtande av information om en viss person eller dennes verksamhet. Begreppen ”fortlöpande” och ”upprepat” har i praktiken visat sig vara problematiska eftersom de lämnar rum tolkning.

I detta sammanhang kan observation uppfattas som att en viss person iakttas i hemlighet för inhämtande av information. En sådan definition av observation har instrumentell betydelse för flera definitioner av hemliga tvångsmedel. För tillfälliga iakttagelser som omfattas av definitionen behövs det inte någon behörighetsreglering. Situationen förändras när en misstänkt observeras på något annat sätt än kortvarigt. Det handlar då om en åtgärd för inhämtande av information som bör betraktas som systematisk och där man en viss tid ger akt på den misstänktes liv. Observationen ingriper då i integritetsskyddet för personen i fråga när man t.ex. följer med vad han eller hon gör på sin fritid och vem han eller hon då träffar. På grund av den systematiska observationens karaktär och för att få en övergripande reglering av myndigheternas befogenheter bör bestämmelser om observation av detta slag utfärdas genom lag.

Vid systematisk observation bör det vara möjligt att använda kikare, kamera, videokamera, ljusförstärkare eller andra motsvarande tekniska anordningar som också i dagens läge kan användas i samband med observation. Användningen av redskapen förändrar inte åtgärdens karaktär i jämförelse med dess karaktär när enbart synförnimmelser gäller. Gränsdragningen i förhållande till optisk observation följer av att för den sistnämnda åtgärden används tekniska anordningar, metoder eller programvara som utplacerats på en viss plats.

Teknisk observation

Teknisk observation indelas i dagens läge i teknisk avlyssning, optisk övervakning och teknisk spårning. Tredelningen har inte i och för sig upplevts som problematisk i praktiken.

Med *teknisk avlyssning* avses enligt 5 a kap. 1 § 3 a punkten i tvångsmedelslagen att ett sådant samtal eller meddelande som inte är avsett för utomstående och i vilket samtal avlyssnaren inte deltar, i hemlighet avlyssnas eller upptas med hjälp av en teknisk anordning. Enligt 28 § 1 mom. 3 punkten i polislagen är teknisk avlyssning fortlöpande eller upprepad, med hjälp av en teknisk anordning utförd avlyssning av en viss person och upptagning av ljud.

Bestämmelserna i tvångsmedelslagen och i polislagen avviker betydligt och omotiverat från varandra när det gäller definitionerna av teknisk avlyssning och också när det gäller de övriga definitionerna i anslutning till teknisk observation. I definitionen i tvångsmedelslagen ingår inte uttrycket ”fortlöpande eller upprepad”, vilket alltså visat sig vara problematiskt i praktiken. Det har inte någon väsentlig betydelse för en persons integritetsskydd eller för skyddet för konfidentiell kommunikation hur länge den tekniska avlyssningen pågår eller om den upprepas. Enligt tvångsmedelslagen kan inhämtandet av information inriktas på ett samtal eller ett meddelande; i polislagen anges att inhämtandet av information inriktas på en viss person. Föremålen för inhämtandet av information kan inte i och för sig åtskiljas, eftersom tvångsmedlet i vilket fall som helst riktas mot en misstänkt som kommunicerar. Den aspekten kan beaktas i bestämmelsen om förutsättningar för användning av teknisk avlyssning.

I definitionen av teknisk avlyssning bör förutom tekniska anordningar också beaktas

de metoder och program som möjliggör den tekniska avlyssningen. En sådan breddning av definitionen anknyter till den tekniska utveckling som redan skett och till den framtida tekniska utvecklingen. I definitionen bör på samma sätt som i definitionen av teleavlyssning förutom avlyssning och upptagning också beaktas annan behandling av samtalet eller meddelandet.

Med *optisk övervakning* avses enligt 5 a kap. 1 § 3 b punkten i tvångsmedelslagen att en viss person eller plats där en misstänkt kan antas befinna sig, fortlöpande eller upprepade gånger fotograferas eller observeras i hemlighet med kikare, kamera, videokamera eller någon annan sådan anordning eller metod. I 28 § 1 mom. 3 punkten i polislagen nämns endast iakttagande och avbildande. Beteckningen ”optisk övervakning” ändras i den nya tvångsmedelslagen till ”optisk observation”.

Definitionerna i tvångsmedelslagen och i polislagen avviker alltså från varandra också när det gäller optisk övervakning. Också till denna del bör regleringen förenhetligas med beaktande av likadana aspekter som i fråga om teknisk avlyssning. Så som redan konstaterats ovan kan gränsen i förhållande till systematisk observation dras upp utifrån att vid optisk observation används tekniska anordningar, metoder eller program som utplacerats på en viss plats.

I anslutning till teknisk avlyssning och optisk observation aktualiseras frågan om deras förhållande till vissa bestämmelser i strafflagen. Olovlig avlyssning är straffbelagd enligt 24 kap. 5 § i strafflagen, och olovlig observation är straffbar enligt 6 § i samma kapitel. Det har uppstått oklarhet om var dessa kriminaliseringar står i förhållande till teknisk avlyssning och optisk observation. I de nämnda paragraferna i strafflagen föreskrivs i och för sig straff för obehörig avlyssning och observation som annars definieras närmare i paragraferna. Definitionerna av teknisk avlyssning och optisk observation kan för tydlighetens skull kompletteras så att dessa hemliga tvångsmedel får användas i fortsättningen utan hinder av 24 § 5 och 6 § i strafflagen. Det förutsätts då naturligtvis att det finns förutsättningar för användningen av tvångsmedlet och att beslut om att medlet ska användas har fattats i korrekt ordning. Teknisk avlyssning och optisk observation används då inte ”obehörigen” så som avses i paragraferna i strafflagen.

Enligt 5 a kap. 1 § 3 c punkten i tvångsmedelslagen innebär *teknisk spårning* att ett fordon eller en vara spåras med hjälp av en radiosändare som har fästs vid fordonet eller varan eller med hjälp av någon annan sådan anordning eller metod. I 28 § 1 mom. 3 punkten i polislagen nämns endast spårning av hur ett fordon eller en vara förflyttas.

På grundval av regeringspropositionen gällande hemliga tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen (RP 22/1994 rd) och utifrån definitionsbestämmelsen förutsätts det vid teknisk spårning enligt tvångsmedelslagen att den anordning eller det medel som används placeras på ett kommunikationsmedel (fordon) eller ett varuparti.

När den granskning av tvångsmedelslagens och polislagens bestämmelser som gäller teknisk spårning utsträcks till att omfatta förutsättningarna för användningen av metoden kan det utöver de distinktioner som framgår av det föregående noteras att också förutsättningarna avviker från varandra när det gäller definitionerna. Enligt 5 a kap. 4 b § 1 mom. i tvångsmedelslagen får teknisk spårning riktas mot fordon eller mot det varuparti som utgör föremål för brottet, men enligt 31 § 1 mom. i polislagen får teknisk observation användas för spårning av en person, ett fordon eller en vara. Spårning av en person nämns dock inte i polislagens definition av teknisk spårning.

Också i fråga om definitionerna av teknisk spårning måste man åstadkomma en ändamålsenlig, heltäckande och enhetlig reglering. Lagstiftningen bör bli tydligare också till denna del. Lagberedningsmaterialet ger vid handen att det har varit lagstiftarens uttryckliga avsikt att åtminstone i fråga om tvångsmedelslagen möjliggöra teknisk spårning av varor, varupartier, lösöre och fordon. I det här fallet kan objektet anges som ett föremål, ett ämne eller egendom. Det här återspeglas också i förutsättningarna för teknisk spårning. I regleringen bör det dessutom beaktas att i vissa fall syftar den tekniska spårningen explicit till att följa var den misstänkte rör sig. Den spårningen kan kallas *teknisk spårning av en person*.

Med hänsyn till den teknologiska utvecklingen bör användningen av teknisk spårning inte begränsas till de fall där myndigheten uttryckligen fäster separata anordningar, instrument eller ämnen som möjliggör teknisk spårning. Det bör vara tillåtet att nyttiggöra sådana egenskaper som eventuellt redan finns hos objekten och som tagits fram för tekniska, kommersiella eller motsvarande syften. Egenskaperna bör kunna nyttiggöras direkt eller så att teknisk spårning med hjälp av egenskaperna möjliggörs genom t.ex. programbaserade arrangemang. Som exempel kan nämnas att en positionsbestämningsanordning i ett motorfordon aktiveras i hemlighet. Användning av programvara kan redan i dagens läge betraktas som en sådan annan metod som avses i tvångsmedelslagen.

Regleringen av teknisk observation bör kompletteras till den del det är fråga om observation av datorer eller andra motsvarande tekniska anordningar eller deras programvara. I dagens läge är det ett problem att på grund av att bärbar utrustning och anordningar som annars är mobila vinner terräng kan förundersökningsmyndigheten inte vara säker på var utrustningen eller anordningarna används. Klarläggning av var en utrustning finns innebär risk för att hemligt inhämtande av information avslöjas. Observation av tekniska anordningar eller deras program faller inte heller annars naturligt in under de nuvarande definitionerna av teknisk observation. Det nya medel för inhämtande av information som avses här kan benämnas *teknisk observation av utrustning*. Det handlar då om att utreda faktorer som är relevanta för ett brott, dock inte ett meddelandes innehåll eller identifieringsuppgifter, där det, från fall till fall, går att använda teleavlyssning, teleövervakning, teknisk avlyssning eller optisk observation. Genom teknisk observation av utrustning utreds inte heller vad som försiggår på den plats där anordningen eller programmet finns.

För tydlighetens skull föreslås i tvångsmedelslagen särskilda bestämmelser om inhämtande av identifieringsuppgifter om teleadresser eller teleterminalutrustning i de fall där förundersökningsmyndigheten med hjälp av en teknisk anordning inhämtar identifieringsuppgifter för utredning av ett brott. I dagens läge innehåller 36 § 2 mom. i polislagen bestämmelser om inhämtande av dylika identifieringsuppgifter som behövs för att polisen ska kunna fullgöra sina uppgifter.

Täckoperation

Täckoperation definieras inte i den gällande tvångsmedelslagen. I 6 kap. 7 § i tvångsmedelslagen hänvisas till polislagen, där det i 28 § 1 mom. 4 punkten sägs att med täckoperation avses fortlöpande eller upprepat inhämtande av information om en person eller persongrupp eller om personens eller gruppens verksamhet genom infiltration.

För tydlighetens skull bör också tvångsmedelslagen innehålla uttryckliga bestämmelser om täckoperation i de fall där metoden används för att utreda brott. Dessutom bör definitionen ge en åskådligare bild än för närvarande av täckoperationens karaktär. Persongrupper behöver inte omnämnas särskilt i definitionen. Trots den ändringen ska täckoperation alltjämt få inriktas på individuella misstänkta personer som bildar en grupp. De personer som utsätts för en täckoperation måste kunna individualiseras åtminstone utifrån deras uppgifter med anknytning till brottslig verksamhet. Det här förutsätter dock inte att en person måste namnges. Täckoperationer bör kunna riktas också mot en okänd misstänkt som likväl kan individualiseras.

Uttrycket ”fortlöpande eller upprepat”, som redan konstaterats vara problematiskt, finns också med i definitionen av täckoperation. Det kan anses att uttrycket redan ingår i definitionen av infiltration, och därför bör det strykas som obehövlig i definitionen av täckoperation. Utifrån den gällande lagstiftningen är det oklart hur man ska bedöma kortvarig infiltration som inte upprepas. Verksamheten kan vara mycket planmässig och kräva utdragna förberedelser trots att siktet är inställt på t.ex. ett tio minuters möte. I lagen bör det finnas bestämmelser uttryckligen om sådant kortvarigt inhämtande av information av typen täckoperation där det är fråga om att stå i växelverkan med den som inhämtandet av person riktas mot. Som exempel kan nämnas att en försändelse levereras till personen i fråga med stöd av skyddet för inhämtande av information och så att polismannens uppgift

hålls hemlig. Den nya metoden för att inhämta information kan kallas *förtäckt inhämtande av information*.

Bevisprovokation genom köp

Bevisprovokation genom köp definieras inte i den gällande tvångsmedelslagen. När det gäller användningen av metoden hänvisas på samma sätt som i fråga täckoperation till polislagen. Med bevisprovokation genom köp avses enligt 28 § 1 mom. 5 punkten i polislagen ett köpeanbud eller ett sådant köp av ett föremål, ett ämne eller egendom som ska betraktas som köp av ett provparti och som polisen gör i syfte att förhindra, avslöja eller utreda ett brott eller i syfte att återfå vinningen av ett brott, om inte syftet oundgängligen kräver köp av ett större parti än ett provparti eller köp av ett föremål, ett ämne eller egendom som en bestämd helhet. Också för bevisprovokation genom köp gäller att det bör bestämmas särskilt om metoden i tvångsmedelslagen när metoden används för att utreda brott.

Definitionen i polislagen är krångligt formulerad till den del det handlar om köp av ett föremål, ett ämne eller egendom i samband med bevisprovokation genom köp. Det är i och för sig möjligt att köpa, men för köp av ett större parti än ett provparti förutsätts att köpet är oundgängligt för genomförandet av bevisprovokationen genom köp. Det här bör tydligare än för närvarande framgå av definitionen.

Utifrån lagberedningshandlingarna är det oklart om sådant inhämtande av information som är nödvändigt för genomförandet av en bevisprovokation genom köp, till exempel i anknytning till affärsförhandlingar, ingår i bevisprovokationen. I praktiken är det omöjligt att genomföra bevisprovokation genom köp utan föregående förhandlingar och frigörning efteråt. Om bevisprovokation genom köp definieras enbart som köp måste verksamheten före köpeanbudet eller köpet betraktas som täckoperation. Det bör explicit bestämmas om oundgängligt täckoperationsliknande inhämtande av information som föregår eller annars anknyter till bevisprovokation genom köp. Regleringen passar dock på ett naturligt sätt in bland förutsättningarna för användning av bevisprovokation genom köp.

Syftet med bevisprovokation genom köp bör anges tydligare i lagen än för närvarande och med hänsyn till praktiska behov. På så vis framhävs också att bevisprovokation genom köp inte kan användas för att kringgå bestämmelserna om förutsättningarna för täckoperation på så sätt att man genom att dra ut på bevisprovokationen genom köp bara försöker inhämta information utan att själva köpet någonsin blir av. De ändamål för vilka beslag ska få användas enligt denna proposition ingår i eller kan jämställas med syftena att utreda ett brott och att återfå vinningen av ett brott. Sådana ändamål är att få bevis i ett brottmål samt att hitta föremål, ämnen eller egendom som fråntagits någon genom brott eller som domstolen kan förklara förverkade.

Användning av informationskällor

Användning av informationskällor definieras inte i den gällande tvångsmedelslagen. Med användning av informationskällor avses enligt 28 § 1 mom. 8 punkten i polislagen inhämtande av information genom att en person som inte tillhör polisförvaltningen används som informationskälla.

Punkten om användning av informationskällor fogades till polislagen så sent som 2005. I lagstiftningen fanns inte tidigare någon bestämmelse som definierade användningen av informationskällor trots att personer som fungerat som informationskälla traditionellt har anlitats inom polisens verksamhet. Bestämmelsen gör det möjligt att i mycket omfattande utsträckning använda personer som inte tillhör polisförvaltningen som informationskälla. Användningen av informationskällor är inte bunden av t.ex. hur allvarligt ett brott är. Informationskällan kan införas i ett personregister enligt lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet (761/2003). Med hjälp av registret kan informationskällorna tas till vara på riksnivå.

För tydlighetens skull bör användningen av informationskällor för utredning av brott regleras också genom tvångsmedelslagen. Det faller sig inte naturligt att hänföra samarbete

mellan förundersökningsmyndigheterna till användningen av informationskällor, och därför bör definitionen av verksamheten avgränsas till att gälla information som fås av personer som inte tillhör polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet. Lagstiftningsbehoven gäller uttryckligen styrd användning av informationskällor där polisen begär att informationskällan ska inhämta uppgifter som är relevanta för utredningen av ett brott. Det handlar då om att använda en informationskälla som godkänts för ändamålet, som till sina personliga egenskaper lämpar sig för ändamålet, som registrerats och som samtyckt till inhämtandet av information. Förundersökningsmyndighetens rätt att passivt ta emot sådana uppgifter av en informationskälla som gagnar utredningen av ett brott bör inte och kan inte heller begränsas genom lag.

Kontrollerade leveranser

Kontrollerade leveranser är en metod för att inhämta information där målet är att utreda omfattande brott som har samband med varandra och att klarlägga dem som har medverkat eller medverkar. Kontrollerade leveranser används i synnerhet för att utreda internationell brottslighet över gränserna. Tvivelaktiga eller illegala varupartier stoppas då inte vid gränsen utan de övervakas tills de nått sin destination. Vid kontrollerade leveranser kan polisen också själv delta i transporten. Kontrollerade leveranser påminner om åtgärdsfördröjning enligt 5 § 1 mom. i den gällande polislagen och om uppskjutande av förundersökningsåtgärder enligt 3 kap. 12 § i den förundersökningslag som föreslås i denna proposition.

Kontrollerade leveranser definieras i internationella handlingar som är bindande för Finland. Som exempel kan nämnas artikel 2 punkt i Förenta Nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (FördrS 20/2004), enligt vilken med kontrollerad leverans avses metoden att tillåta att en olaglig eller misstänkt försändelse förs ut ur, genom eller in i en eller flera staters territorium med de behöriga myndigheternas vetskap och under deras övervakning i avsikt att utreda brott och identifiera personer som är delaktiga i brottet. Reglering som gäller kontrollerade leveranser finns dessutom i t.ex. konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater (FördrS 57/2004) och Förenta Nationernas konvention mot olaglig hantering av narkotika och psykotropa ämnen (FördrS 44/1994).

Riksdagen har länge förutsatt att bestämmelser om kontrollerade leveranser tas in i lagstiftningen i Finland (t.ex. RSv 92/2003 rd, LaUB 5/2003 rd och FöUB 2/2004 rd). Bestämmelser om kontrollerade leveranser har därför nyligen tagits in i vår lagstiftning. I 4 § i lagen om samarbete mellan polisen, tullen och gränsbevakningsväsendet (*PTG-myndigheterna*), som trädde i kraft vid ingången av 2010, finns bestämmelser om förfarande vid kontrollerade leveranser. Enligt 1 mom. ska en PTG-myndighet utan onödigt dröjsmål informera den PTG-myndighet till vars uppgiftsområde ärendet också hör om framställningar som den gjort eller mottagit angående handräckning eller rättslig hjälp i samband med leveranser som passerar riksgränsen (*kontrollerade leveranser*), när framställningarna baserar sig på ett internationellt avtal eller någon annan förpliktelse som är bindande för Finland. Också i samband med stiftandet av paragrafen fästes uppmärksamhet vid att lagstiftningen i Finland inte ännu heller innehåller explicita bestämmelser om kontrollerade leveranser och påskyndades bestämmelser av detta slag (GrUU 35/2008 rd och LaUU 23/2008 rd).

Regleringen enligt lagen om samarbete mellan polisen, tullen och gränsbevakningsväsendet gäller alltså internationella kontrollerade leveranser där leveransen passerar finska gränsen. Dessutom gäller 4 §, så som rubriken säger, endast förfarande vid kontrollerade leveranser. Med hänsyn till att kontrollerade leveranser är användbara också vid utredning av mera omfattande brott som har samband med varandra och som avgränsas enbart till finskt territorium och med hänsyn till att kontrollerade leveranser kan betraktas som ett specialfall av åtgärdsfördröjning är det befogat att också i tvångsmedelslagen föreskriva särskilt om användning av kontrollerade leveranser för utredning av brott. Kontrollerade leveranser kan definieras i enlighet

med definitionerna i internationella handlingar. Det handlar om att låta bli att ingripa i transporten eller någon annan leverans av ett föremål, ämnen eller egendom eller dröja med att ingripa, om det behövs för att identifiera de personer som medverkar i ett brott som håller på att begås eller för att utreda ett brott som är allvarligare eller en brottslig verksamhet som är mera omfattande än det brott som håller på att begås.

Förutsättningar för användningen av hemliga tvångsmedel

Avsikten är att hemliga tvångsmedel ska användas som sista metod i förhållande till andra metoder för att inhämta information. Det här uttrycks genom den förutsättning som enligt lagen gäller för flera av metoderna, nämligen att det måste kunna antas att åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen av brottet. Med stöd av vad som i regeringspropositionen RP 22/1994 rd anförts i samband med teleavlyssning innebär förutsättningen inte att avlyssningstillstånd kan beviljas bara om brottet annars skulle bli outrett. Tillstånd kan dock inte heller beviljas enbart på den grunden att teleavlyssning skulle underlätta utredningen eller om bevisen lika enkelt kunde inhämtas på något annat sätt. En förutsättning för att tillstånd ska beviljas är enligt propositionen att brottsutredningen utan teleavlyssning skulle bli oskäligt dyr eller annars mycket arbetsdryg. Hänsyn kan också tas till exempelvis att en fördröjning av utredningen skulle medföra särskild fara. I propositionen sägs att om man vid förundersökningen redan har inhämtat tillräckliga bevis för att väcka åtal, kan avlyssningstillstånd inte beviljas. I sista hand avgörs frågan på basis av en helhetsbedömning. I propositionen uppmärksammas också proportionalitetsprincipen.

I den gällande lagen har den förutsättning som gäller synnerlig vikt utsträckts till teleövervakning och till inhämtande av uppgifter om en mobilteleapparats läge. Metoderna innebär dock inte lika påtagligt ingripande i någons grundläggande fri- och rättigheter som t.ex. vid teleavlyssning.

De hemliga tvångsmedlens karaktär av medel i sista hand i förhållande till andra metoder för att inhämta information hör samman med att det i 5 a kap. i tvångsmedelslagen uppställs även andra särskilda förutsättningar för att ett visst medel ska få användas. Exempelvis i fråga om i 5 a kap. 4 § 3 mom. i den gällande tvångsmedelslagen avsedd teknisk avlyssning riktad mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende förutsätts att det skulle vara väsentligt svårare eller omöjligt att utreda brottet med hjälp av tvångsmedel som inte i lika hög grad inkräktar på den misstänktes eller andras rättigheter. Enligt 31 b § i polislagen förutsätts å andra sidan för bevisprovokation genom köp att medlet är nödvändigt.

I tvångsmedelslagen bör tas in reglering där användningen av både hemliga tvångsmedel utifrån den nuvarande lagen och den nya tvångsmedel tydligt har graderats enligt hur pass påtagligt de innebär ingripande i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna för den person som tvångsmedlen riktas mot. Uttrycken ”synnerlig vikt” och ”nödvändig” enligt den nuvarande lagen är fortfarande gångbara. För varje medel bör alltjämt anges andra förutsättningar för användningen (t.ex. de brott där respektive medel kan användas), vilka avviker från varandra beroende på vilket tvångsmedel det handlar om.

En allmän förutsättning för användningen av hemliga tvångsmedel bör vara att användningen av medlet kan antas leda till att det fås uppgifter som behövs för utredning av brottet. Det här gäller för alla hemliga tvångsmedel, inte bara för dem där detta för närvarande nämns särskilt i samband med förutsättningarna.

Teleavlyssning

I 5 a kap. 2 § 1 mom. i tvångsmedelslagen finns uttömmande bestämmelser om allvarliga brott mot individens eller samhällets säkerhet för vilkas utredning teleavlyssning får användas när någon är skäligen misstänkt för ett sådant brott. Enligt 2 mom. kan tillstånd till teleavlyssning också beviljas när någon i samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke är skäligen misstänkt för något av de allvarliga brott som nämns i momentet. Det förutsätts ytterligare att det genom brot-

tet eftersträvas synnerligen stor vinning och brottet begås särskilt planmässigt.

Enligt 5 a kap. 2 § 3 mom. i tvångsmedelslagen kan tillstånd till teleavlyssning enligt 1 mom. på de villkor som anges där också beviljas när någon är skäligen misstänkt för grovt koppleri där synnerligen stor vinning eftersträvas och brottet begås särskilt planmässigt eller avses i 20 kap. 9 a § 1 mom. 3 eller 4 punkten i strafflagen eller för ett straffbart försök till ovan nämnda brott.

Den gällande lagstiftningen om förutsättningar för teleavlyssning uppfyller kraven enligt Europadomstolens avgörandepraxis, vilka har behandlats i förundersöknings- och tvångsmedelskommissionens betänkande. Det här gäller t.ex. det exakta fastställandet av brott för vars utredning teleavlyssning kan användas. Ett stort antal strängt straffbara brott för vilkas utredning teleavlyssning är tänkbar faller utanför de brott som motiverar teleavlyssning. Sådant ingripande i det centralaste området för skyddet av förtroliga meddelanden som teleavlyssning berättigar till medför dock att brott inte utan starka grunder kan upptas bland de brott där teleavlyssning är motiverad.

Det har blivit allt vanligare att man kommunicerar elektroniskt med banker och också med andra företag. Kommunikationen försiggår via informationsnät och då förutsätts elektronisk identifiering för flera elektroniska kommunikationstjänster. Vid sidan av datasäkerhet har användarvänlighet valts som planeringskriterium inom konsumentteknikken, vilket samtidigt utsätter programmen för missbruk.

Enligt 5 a kap. 2 § 2 mom. 5 punkten i den gällande tvångsmedelslagen kan tillstånd till teleavlyssning beviljas när någon i samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke är skäligen misstänkt för grovt bedrägeri och genom brottet eftersträvas synnerligen stor vinning och brottet begås särskilt planmässigt. Det här innebär att teleavlyssning inte får användas för att utreda nätbanksintrång och kreditkortskapningar utan att de nämnda särskilda villkoren uppfylls. Eftersom bedrägeribrott som begås med användning av informationsnät vanligen är förenade med strävan efter stor vinning och med planmässighet blir i praktiken villkoret gällande drivande av rörelse eller utövning av yrke relevant, vilket vanligen inte uppfylls i dessa fall.

I synnerhet vid nätbanksintrång och kreditkortskapningar som genomförts med hjälp av skadliga program är det synnerligen viktigt att också få reda på de kommandon som det skadliga programmet på målsägandens dator fått och som kommer från en separat styrdator och har sänts med ett annat skadligt program. De kan dock inte utan tillstånd till teleavlyssning fås av teleföretag eller sammanslutningsabonnenter eftersom det är fråga om sådan kommunikation mellan parterna som avsetts vara konfidentiell. Kreditkortskapningar riktas nästan utan undantag mot fler än en persons kreditkortsuppgifter; kapningen kan gälla till och med hundratusentals kreditkortsnummer. I dessa fall är det mycket svårt, ibland omöjligt, att spåra gärningsmännen utan att teletvångsmedel används. Teleövervakning är i allmänhet en möjlighet, men det går inte att ta vara på innehållet i de meddelanden som de skadliga programmen sänt till varandra. Med hjälp av teleavlyssning kommer förundersökningsmyndigheten att kunna utreda innehållet i meddelanden, vilket främjar möjligheterna att spåra gärningsmannen redan när brottet har uppfyllt rekvisitet för grovt bedrägeri. I dagens läge kan man genom teleavlyssning ingripa i brott av detta slag först betydligt senare när någon är skäligen misstänkt för grov penningtvätt. I det skedet har redan det innehåll i meddelandet och de identifieringsuppgifter som behövs för utredning av bedrägeribrott försvunnit, vilket gör det omöjligt att komma gärningsmannen på spåren.

Med stöd av vad som konstaterats ovan föreslås att grovt bedrägeri ska överföras till det moment i den nya lagen som motsvarar 5 a kap. 2 § 1 mom. i den gällande lagen. För teleavlyssning förutsätts då att någon är skäligen misstänkt för det nämnda brottet. Dessutom förutsätts naturligtvis att de förutsättningar för användning av hemliga tvångsmedel som behandlats tidigare finns. En allmän förutsättning är att det kan antas att teleavlyssning genererar uppgifter som behövs för utredning av brottet. Det förutsätts dessutom

att teleavlyssning kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av brottet.

Teleövervakning

Enligt 5 a kap. 3 § 1 mom. i tvångsmedelslagen förutsätts för teleövervakning att någon är skäligen misstänkt för 1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, 2) ett brott som riktat sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som har begåtts med hjälp av en teleterminalutrustning, koppleri, övergrepp i rättssak, olaga hot eller narkotikabrott, 3) ett straffbart försök till ovan nämnda brott, 4) förberedelse till brott som begås i terroristiskt syfte, eller för 5) grovt tullredovisningsbrott. Den myndighet som sköter förundersökningen av brottet kan då beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleanslutning, teleadress eller teleterminalutrustning som den misstänkte innehar eller annars kan antas använda eller att inhämta uppgifter om en sådan mobilteleapparats läge som den misstänkte innehar eller annars kan antas använda, eller tillfälligt stänga en sådan teleanslutning eller teleterminalutrustning, om de uppgifter som fås genom teleövervakningen eller den tillfälliga stängningen av teleanslutningen eller teleterminalutrustningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av brottet.

Den myndighet som sköter förundersökningen av brottet kan enligt 5 a kap. 3 § 2 mom. i tvångsmedelslagen med en målsägandes samtycke beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleanslutning eller teleadress som målsäganden innehar eller annars använder, till den del detta behövs för utredning av ett brott som avses i 1 mom. Om förundersökningen gäller ett brott som har medfört någons död, kräver tillståndet inte samtycke av den dödades rättsinnehavare.

Begreppen teleadress och teleterminalutrustning bör användas också bland bestämmelserna om förutsättningar för teleövervakning. Så som redan konstaterats tidigare bör teleövervakningens betydelse för utredning av brottet anges i den separata bestämmelse som gäller även andra metoder för att inhämta information.

På samma sätt som i fråga om teleavlyssning kommer flera allvarliga brott att falla utanför förteckningen över brott som berättigar till teleövervakning. Trots att teleövervakning inte innebär något sådant ingripande i det centralaste området för skyddet av förtroliga meddelanden som teleavlyssning innebär kan det hänvisas till det som ovan anförts i samband med teleavlyssning. Vissa behov av ändringar av lagstiftningen kan dock skönjas.

Enligt den gällande lagens bestämmelse om förutsättningar för teleövervakning kommer som brott som motiverar teleövervakning i fråga bl.a. brott som riktat sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som har begåtts med hjälp av en teleterminalutrustning, övergrepp i rättssak och olaga hot. Regleringen motsvarar inte till denna del dagens behov när det gäller brottsundersökning och är inte följdriktig. Teleövervakning är ett effektivt undersökningsmedel uttryckligen i de fall där ett brott har begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning. I dagens IT-miljö är uttrycket ”automatiskt databehandlingssystem” föråldrat och alltför snävt. Övergrepp i rättssak och olaga hot behöver inte längre nämnas separat, eftersom teleövervakning i anslutning till dem i praktiken handlar om brott som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning. När regleringen av förutsättningarna för teleövervakning ändras på detta sätt gäller det dock att beakta att det trots allt inte handlar om ingripande i det centralaste området för skyddet av förtroliga meddelanden. Dessutom gäller de principer som styr användningen av tvångsmedel (i synnerhet proportionalitetsprincipen) också sådana fall där brottet i och för sig är av sådan typ eller enligt lag är belagt med ett sådant maximistraff där det i princip blir aktuellt att använda tvångsmedel.

Om förutsättningarna för att använda teleövervakning breddas så att användningsområdet börjar omfatta brott som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning, kommer användningsområdet att utvidgas till att förutom t.ex. vissa ekonomiska brott också gälla brott som riktas mot hemfrid och heder. Under den senaste tiden har s.k. skolhot dragit till sig uppmärk-

samhet. De är relaterade till falskt alarm som är en straffbar gärning enligt 34 kap. 10 § i strafflagen. Av skäl som hänför sig till den tekniska utvecklingen och de förändrade tillvägagångssätt vid brott som utvecklingen medför finns det grundad anledning att på detta sätt utvidga kretsen av brott som motiverar teleövervakning.

I 20 kap. 8 § i strafflagen föreskrivs straff för utnyttjande av person som är föremål för sexhandel, dvs. utnyttjande av någon som är föremål för ett koppleri- eller människohandelsbrott. För det nämnda brottet ska dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Trots att det handlar om ett förhållandevis lindrigt straffbart brott har avsikten varit att beläggandet med straff ska försämra verksamhetsförutsättningarna för betydligt allvarligare brottslighet, nämligen koppleri- och människohandelsbrott (RP 221/2005 rd och LaUB 10/2006 rd). Enligt praktiska erfarenheter har uttryckligen teleövervakningsuppgifter betydelse vid undersökning av utnyttjande av person som är föremål för sexhandel eftersom man med hjälp av teleövervakningsuppgifterna kan komma kunderna till brottsoffren på spåren. Förutom teleövervakning som riktas mot den misstänktes teleadress eller teleterminalutrustning kan också teleövervakning som riktas mot teleadressen eller teleterminalutrustningen för en person som är föremål för koppleri eller människohandelsbrott vara av betydelse. De ändringar som i denna proposition föreslås i fråga om överskottsinformation innebär att de teleövervakningsuppgifter som fåtts vid undersökning av koppleri- och människohandelsbrott inte längre kommer att få användas vid undersökning av utnyttjande av person som är föremål för sexhandel.

Det finns behov av att ändra lagstiftningen också när det gäller teleövervakning på grundval av samtycke. Enligt den nuvarande lagen kan målsägandens samtycke alltså gälla brott som avses i 5 a kap. 3 § 1 mom. i tvångsmedelslagen. Av skäl som hänför sig till intresset av att utreda brottet bör teleövervakning på grundval av samtycke också bli möjlig utifrån samtycke av den misstänkte, ett vittne och också andra personer. När det gäller en misstänkt aktualiseras aspekten att teleövervakningsuppgifterna också kan ge information som stöder hans eller hennes oskuld. När det gäller teleövervakning på grundval av samtycke kan det inte anses vara motiverat att tröskeln utgående från maximistraffet för brottet är lika hög som vid andra fall av teleövervakning. Därför kan brott där det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år inkluderas. I 36 § 3 mom. i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation finns bestämmelser om rätt att på grundval av samtycke få teleövervakningsuppgifter i vissa fall. Momentet blir obehövligt på grund av den reglering som nu föreslås och bör därför upphävas.

I den gällande tvångsmedelslagen finns inte några bestämmelser om användning av teleövervakning i de fall där den som är misstänkt för brott flyr eller annars undviker förundersökningen eller rättegången eller verkställigheten av ett ovillkorligt fängelsestraff. Det finns praktiska, straffansvarsrelaterade behov av att använda teleövervakningsuppgifter i fall av det slaget. Också häktning och hållande i häkte, vilka innebär ansenligt ingripande i en persons grundläggande fri- och rättigheter, kan tillgripas för att trygga genomförandet av straffprocessen och verkställigheten av fängelsestraffet. Detsamma gäller även reseförbud. Av skäl som hänför sig till proportionalitetsprincipen och konsekvensaspekterna bör möjligheten att använda teleövervakning för att trygga förundersökningen och rättegången avgränsas till brott som är så allvarliga att teleövervakning kan användas för att undersöka dem.

Inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge

I 5 a kap. 3 a § i tvångsmedelslagen sägs att den myndighet som sköter förundersökningen av ett brott som avses i 3 § 1 mom. 1—4 punkten kan beviljas tillstånd att få uppgifter om de mobilteleapparater om vilka uppgifter vid den förmodade brottstidpunkten har registrerats i telesystemet via en basstation som finns i närheten av den förmodade brottsplatsen eller någon annan plats som är av betydelse för utredning av brottet, om erhållandet av uppgifterna kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av brottet.

Inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge avviker från teleövervakning på så vis att inhämtandet av uppgifter om läge riktas till en grupp apparater som inte har definierats på förhand och bara berättigar till att få uppgifter om mobilteleapparatens läge vid en viss tidpunkt. Domstolen har rätt att pröva i vilken omfattning rätten att få uppgifter om läge gäller. Inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge riktas alltid till tiden före beviljande av tillstånd. Lagstiftningen ålägger inte teleföretag att i sina system registrera och spara uppgifter om läge. Regleringen berättigar förundersökningsmyndigheten att få endast sådana uppgifter som teleföretagen av olika orsaker har sparat i sina system.

Enligt 31 f § i polislagen kan polisen beviljas tillstånd att få uppgifter om de mobilteleapparater om vilka uppgifter vid en viss tidpunkt registreras i telesystemet via en basstation som finns i närheten av en viss plats, om erhållandet av uppgifterna kan antas vara av synnerlig vikt för förhindrande av ett brott som avses i 31 c § 1 mom. eller avvärjande av en fara som avses i 31 c § 2 mom. Enligt lagberedningsarbetet (RP 266/2004 rd) har skillnaderna mellan tvångsmedelslagens och polislagens bestämmelse förklarats med att i de fall där polislagen tillämpas ska uppgifterna användas för att förhindra ett brott. Enligt motiveringen i regeringspropositionen uppstår en sådan situation t.ex. när man på förhand vet om att ett allvarligt hot riktas mot en viss plats. För avvärjande av hotet är det nödvändigt att få uppgifter om mobilteleapparater som närmar sig eller finns i närheten av platsen.

Också i detta fall bör regleringen enligt tvångsmedelslagen och polislagen förenhetligas. I stället för ”inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge” bör det tas in ett uttryck som bättre beskriver och specificerar metoden. I denna proposition föreslås benämningen ”inhämtande av basstationsuppgifter”. I likhet med teleavlyssning och teleövervakning bör metoden anknyta till teleadresser och teleterminalutrustning.

Också vid utredning av brott kan det förekomma situationer där det behövs uppgifter om teleadresser och teleterminalutrustning som registreras först efter det att tillstånd har beviljats. Enligt polislagen är detta alltså möjligt redan i dagens läge. Som exempel kan nämnas en situation där det kan antas att gärningsmännen återvänder till gömstället för narkotika. Den som gjort sig skyldig till brott mot liv kan också av misstag ha lämnat kvar någonting vid gömstället för liket och återvänder senare för att hämta sina saker för att undvika att bli avslöjad. Regleringen av inhämtande av basstationsuppgifter enligt tvångsmedelslagen bör därför göra det möjligt att också inhämta uppgifter om teleadresser och teleterminalutrustning som kommer att bli registrerade via en viss basstation.

Systematisk observation

Så som konstaterats ovan i samband med definitionerna av hemliga tvångsmedel bör det finnas bestämmelser om annan än kortvarig observation som i hemlighet riktas mot en person som är misstänkt för brott. I denna proposition benämns observation av detta slag systematisk observation. Trots att systematisk observation inte ska kunna riktas mot ett utrymme som används för stadigvarande boende, innebär metoden intrång i en persons integritetsskydd genom att det görs iakttagelser om hans eller hennes liv. Det här innebär att i enlighet med proportionalitetsprincipen bör systematisk observation inte kunna användas vid undersökning av obetydliga brott. Å andra sidan bör man beakta brottsutredningens behov. I denna proposition föreslås därför att en misstänkt ska få utsättas för systematisk observation om han eller hon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år, eller för stöld eller häleribrott. Det förutsätts dessutom att det kan förmodas att den systematiska observationen är av synnerlig vikt för utredning av brottet.

Teknisk observation

Teknisk avlyssning och optisk övervakning

Enligt bestämmelserna i 5 a kap. i den gällande tvångsmedelslagen är det av betydelse med tanke på förutsättningarna för användning av teknisk avlyssning och optisk övervakning huruvida avlyssningen eller över-

vakningen riktas mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. Enligt 4 § 2 mom. i kapitlet får teknisk avlyssning med stöd av 1 mom. riktas mot den misstänkte endast när denne inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. Enligt 3 mom. gäller att när någon skäligen är misstänkt för ett grovt brott som nämns i momentet kan den myndighet som sköter förundersökningen av brottet beviljas tillstånd att rikta teknisk avlyssning också mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende och där den misstänkte sannolikt befinner sig. För teknisk avlyssning i det sistnämnda fallet behövs tillstånd av domstol. Enligt 5 a kap. 4 a § 3 mom. i tvångsmedelslagen får optisk övervakning riktas mot den misstänkte endast när denne inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. I polislagen används uttrycket ”ett rum eller utrymme som används för stadigvarande boende” (31 § 1 mom.).

Frågan om hur utrymmen relaterade till boende avgränsas i bestämmelserna om förutsättningar för teknisk observation liksom systematisk observation är relevant med tanke på det skydd för hemfrid som anges i 10 § 1 mom. i grundlagen. I grundlagsutskottets utlåtandepraxis har det gjorts skillnad på om åtgärden riktas mot ett utrymme som omfattas av hemfriden eller mot ett utrymme som används för egentligt boende (GrUU 12/1998 rd, 36/2002 rd och 37/2002 rd). Åtgärder som riktas mot andra utrymmen än sådana som används för stadigvarande boende når inte det centralaste av den grundläggande fri- och rättigheten trots att utrymmet annars är hemfridsskyddat.

I ett prejudikat gällande tolkningen av 5 a kap. 4 § 2 mom. i tvångsmedelslagen (HD 2009:54) har högsta domstolen konstaterat att uttrycket ”inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende” inte kan ligga till grund för slutsatsen att det vid tillämpning av lagen inte kan tas hänsyn till huruvida utrymmet faktiskt används för boende. Enligt högsta domstolens avgörande framgår det inte heller av förarbetet till lagen att avsikten med det nämnda uttrycket, som ersätter uttrycket ”utrymme som inte används för stadigvarande boende” i det tidigare 4 § 4 mom. (366/1999), skulle vara att ändra innehållet i bestämmelsen så att redan utrymmets användningsändamål oavsett den faktiska användningen utesluter möjligheten att använda teknisk avlyssning. Enligt högsta domstolens tolkning är det inte av någon betydelse vad utrymmet är avsett för, utan det som utrymmet faktiskt har använts för är relevant.

Gränsdragningen i fråga om skyddet för hemfriden bör därför bestämmas utifrån om utrymmet används för stadigvarande boende eller inte. Det här undanröjer inte i och för sig de tolkningsfrågor som oundgängligen aktualiseras när uttryck av detta slag används. Också utrymmen som vanligen inte används för stadigvarande boende kan användas för det (t.ex. kontorslokaler och hotellrum). Å andra sidan kan t.ex. en höghuslägenhet i själva verket användas som kontor i stället för som bostad.

Enligt 5 a kap. 4 § 3 mom. i tvångsmedelslagen kan teknisk avlyssning under de förutsättningar som annars anges i momentet riktas mot ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende och där den misstänkte sannolikt befinner sig. Något liknande krav på befinnande uppställs inte för annan teknisk avlyssning. I bestämmelsen om optisk övervakning (5 a kap. 4 a § 1 mom.) konstateras i sin tur att optisk övervakning kan riktas mot en plats där den misstänkte kan antas befinna sig. I den mån det är möjligt bör regleringen förenhetligas till denna del och ändras så att den svarar mot de praktiska behoven.

Utifrån ordalydelsen i lagen är det oklart om teknisk avlyssning kan riktas mot något annat utrymme än ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende och där den misstänkte sannolikt inte befinner sig just vid en viss tidpunkt. Uttrycket ”befinner sig” är också förenat med oklarhet om hur det förhåller sig med besök i ett visst utrymme eller på en viss plats. I praktiken blir det omöjligt att genomföra teknisk avlyssning om den tekniska avlyssningen av ett lagerutrymme som anknyter till utredningen av brottet måste avbrytas när den misstänkte avlägsnar sig för en liten stund. Det är ofta inte ens möjligt att säga om den misstänkte längre befinner sig i det utrymme som den tekniska avlyssningen riktas mot, om inte han eller hon t.ex.

hela tiden deltar i ett samtal. Också vid bostadsavlyssning, som ingriper i en persons rättsliga ställning mer påtagligt än annan teknisk avlyssning, tillåts anslutning till ett utrymme där den misstänkte sannolikt befinner sig. Lagstiftningen bör preciseras så att teknisk avlyssning hänförs till utrymmen där den misstänkte sannolikt kan antas befinna sig eller som han eller hon sannolikt kan antas besöka. Motsvarande avgränsning bör tas in bland bestämmelserna om förutsättningar för optisk observation.

Enligt 5 a kap. 4 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen får teknisk avlyssning riktas mot en misstänkt som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller som är rannsakningsfånge, när fången befinner sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymmen som står till fångarnas förfogande. Under vissa förutsättningar får också optisk övervakning riktas mot någon som avtjänar straff i en straffanstalt eller som är internerad i tvångsinrättning eller är rannsakningsfånge. Regleringen bör förenklas och moderniseras till denna del. Enligt den övriga gällande lagstiftningen finns det inte längre någon som är internerad i tvångsinrättning. I lagen kan därför bara talas om en person ”som befinner sig i en myndighetslokal och som berövats sin frihet på grund av brott”.

Enligt 5 a kap. 4 a § 1 mom. i tvångsmedelslagen förutsätts för optisk övervakning att någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader. Eftersom det inte har föreskrivits några strängare straff för tiden mellan sex månader och ett år bör det förutsättas att det föreskrivna straffet för brottet är fängelse i minst ett år i de fall där det brott som motiverar åtgärden bestäms enligt momentet i fråga.

Teknisk spårning

I 5 a kap. 4 b § i tvångsmedelslagen finns bestämmelser om förutsättningar för teknisk spårning. Enligt 1 mom. förutsätts det att någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader. Också här bör maximistraffet höjas till fängelse i ett år, eftersom det inte finns några lagbestämda maximistraff för tiden mellan sex månader och ett år.

Enligt den gällande lagen kan teknisk spårning riktas mot fordon som den misstänkte använder eller det varuparti som utgör föremål för brottet. Så som konstaterats ovan i samband med definitionerna av hemliga tvångsmedel bör föremål, ämne eller egendom nämnas i definitionen i stället för fordon och varuparti. Eftersom teknisk spårning är förankrad i brottsmisstankar relaterade uttryckligen till en viss person bör det också kunna förmodas att föremålen, ämnena eller egendomen är i personens besittning eller används av honom eller henne.

Så som redan konstaterats i samband med definitionerna bör lagen innehålla bestämmelser om teknisk spårning av en person. Detta slags spårning som riktas mot den plats där en person håller till eller följer var han eller hon rör sig kan i fråga om påtaglighet och betydelse jämställas med inhämtande av uppgifter om en teleadress och teleterminalutrustnings läge, vilket också syftar till att få information om var en person eller flera personer rör sig. Det här innebär att tröskeln för teknisk spårning av en person bör svara mot tröskeln för teleövervakning och inhämtande av basstationsuppgifter. Utgångspunkten är då att det strängaste föreskrivna straffet för det brott som undersöks är fängelse i minst fyra år, vilket också enligt den gällande lagen och enligt denna proposition står som utgångspunkt i vissa fall av teknisk avlyssning och optisk observation. Bland bestämmelserna om förutsättningar för teknisk spårning av en person kan det därför till denna del hänvisas till bestämmelserna om teknisk avlyssning.

Teknisk observation av utrustning samt inhämtande av identifieringsuppgifter om teleadresser och teleterminalutrustning

Så som konstaterats ovan i anslutning till definitionerna av hemliga tvångsmedel bör lagen innehålla bestämmelser om en ny form av teknisk observation, nämligen teknisk observation av utrustning. Med teknisk observation av utrustning avses att en dator eller någon annan motsvarande teknisk anordning

eller dess programvaras funktion eller identifieringsuppgifter på något annat sätt än enbart genom sinnesförnimmelser observeras, upptas eller behandlas på något annat sätt för att utröna omständigheter som är av betydelse för utredningen av brott. Trots att man genom det nya tvångsmedlet inte kommer att inhämta information om innehållet i konfidentiell kommunikation och trots att man inte med hjälp av det kommer att ge akt på vad som händer på den plats där anordningen eller programvaran bevaras, bör det i konsekvens med förutsättningarna för de övriga metoderna för teknisk observation vara möjligt att använda det nya tvångsmedlet bara vid utredning av förhållandevis allvarlig brottslighet.

När det gäller att inhämta uppgifter som specificerar en teleadress eller teleterminalutrustning anges i 36 § 2 mom. i polislagen inga andra förutsättningar än att informationen behövs för utförandet av en uppgift som ankommer på polisen. Också för detta slags inhämtande av information bör det anges en tröskel genom vilken de lindrigaste brotten faller utanför tillämpningsområdet när det handlar om att polisen inhämtar identifieringsuppgifter med hjälp av en teknisk anordning. Denna hemliga metod för att inhämta information kan främja användningen av hemliga tvångsmedel som ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna (i första hand teleavlyssning och teleövervakning).

Att installera och avlägsna anordningar, metoder eller programvara

Enligt 5 a kap. 4 § 4 mom. i tvångsmedelslagen har den tjänsteman som gör förundersökningen rätt att placera avlyssningsanordningar i de utrymmen som avlyssnas, om avlyssningen förutsätter detta. Tjänstemannen har då rätt att i hemlighet gå in i ovan nämnda utrymmen för att installera och avlägsna anordningen. I lagen finns motsvarande bestämmelser också i fråga om optisk övervakning och teknisk spårning (5 a kap. 4 a § 4 mom. och 4 b § 2 mom.). Bestämmelsen om teknisk spårning gäller placering av en spåranordning inne i ett fordon.

För tydlighetens skull behövs det en separat paragraf med bestämmelser om installation av anordningar, metoder och programvara för teknisk observation och om avlägsnande av dem. I paragrafen samlas reglering som gäller teknisk observation och enligt den ska det också vara möjligt att kringgå, låsa upp eller på något annat sätt tillfälligt passera föremålets eller informationssystemets säkerhetssystem. Som exempel kan nämnas att en anordning som ska skydda observationsobjektet utsätts för teknisk störning medan installationen pågår.

I paragrafen om installation och avlägsnande av anordningar, metoder eller programvara bör för tydlighetens skull understrykas att det föreskrivs särskilt om husrannsakan. Det kan uppkomma problematiska situationer om man i samband med installation eller avlägsnande händelsevis upptäcker sådant som föranleder husrannsakan, t.ex. när olovliga vapen eller narkotika upptäcks i de utrymmen där installationen utförs. Om man inte ingriper genast är det tänkbart att narkotikan kommer att distribueras eller att ett brott begås med användning av skjutvapnen. Situationer av det beskrivna slaget måste lösas genom överväganden från fall till fall och genom jämförelse av omständigheter och intressen som talar för och emot ett ingripande. Det föreskrivs särskilt om befogenheter som gäller åtgärdsfördröjning. Även i detta sammanhang bör uppmärksamhet fästas på utrymmen som används för stadigvarande boende och som hör till det centralaste området för skyddet av hemfriden. För installation i ett sådant utrymme ska det behövas ett uttryckligt tillstånd av domstol, oavsett vilket utrymme eller vilken annan plats den tekniska observationen riktas mot.

Institutionen offentligt ombud

När domstolen tar upp ett ärende som gäller tillstånd till teknisk avlyssning i utrymmen som är avsedda för stadigvarande boende ska den enligt 5 a kap. 6 a § 1 mom. i tvångsmedelslagen förordna ett offentligt ombud för att ta till vara intressena för den misstänkte som avlyssnas och andra som kan bli avlyssnade. Enligt 6 b § 1 mom. kan en advokat eller ett offentligt rättsbiträde som ger sitt sam-

tycke vara offentligt ombud. I 5 a kap. i tvångsmedelslagen finns dessutom bestämmelser om bl.a. arvode och ersättning till ett offentligt ombud.

Regleringen av offentliga ombud trädde i kraft vid ingången av 2004. Det finns ganska lite praktiska erfarenheter av de offentliga ombudens verksamhet. Erfarenheterna kan inte ligga till grund för förslag om vare sig utvidgning eller indragning av systemet. Behov av att komplettera lagstiftningen föranleds dock av att enligt 5 a kap. 6 a § 3 mom. i den gällande tvångsmedelslagen gäller tystnadsplikten för ett offentligt ombud endast dem som fullgör eller har fullgjort ett uppdrag som offentligt ombud. För att minska risken för att inhämtande av hemlig information avslöjas bör regleringen utvidgas till att gälla också de situationer där en advokat eller ett offentligt rättsbiträde har ombetts att fullgöra uppdraget men av någon orsak inte har åtagit sig det. Det föreslås att skyldigheten att hemlighålla uppgifter som fåtts i samband med begäran ska gälla också det genomsökningsombud som förordnas för särskild husrannsakan. Regleringen av offentligt ombud bör lagtekniskt tas in i anslutning till bestämmelserna om domstolsbehandling.

Täckoperation

I den gällande tvångsmedelslagen finns inga bestämmelser om täckoperation. I 6 kap. 7 § sägs att om täckoperation föreskrivs i polislagen också till den del metoden kan anlitas vid utredning av brott.

Enligt 31 a § i polislagen har en polisman rätt att företa en täckoperation, om det är nödvändigt för att förhindra, avslöja eller utreda annan brottslig verksamhet som avses i 5 a kap. 2 § i tvångsmedelslagen (brott som motiverar teleavlyssning) än grovt tullredovisningsbrott eller om det är nödvändigt för att förhindra, avslöja eller utreda ett brott eller ett straffbart försök till ett brott som avses i 17 kap. 18 § 1 mom. 1 punkten i strafflagen (spridning av pornografisk bild av barn). Det förutsätts också att det på grund av den persons uppträdande som är föremål för inhämtande av information eller annars finns grundad anledning att misstänka att han eller hon gör sig skyldig till ett sådant brott. Täckoperation är tillåten i en bostad bara om tillträdet eller vistelsen sker under aktiv medverkan av den som använder bostaden. Beträffande husrannsakan gäller likväl vad som bestäms i tvångsmedelslagen.

Täckoperation kan alltså användas på ett övergripande sätt vid brottsbekämpning (förhindra, avslöja eller utreda brott) när det gäller grova brott som är farliga för samhället. Det här kan alltjämt betraktas som utgångspunkt och dessutom bör det beaktas att avsikten är att metoden över lag är avsedd att tillgripas i sista hand. För tydlighetens skull bör också tvångsmedelslagen innehålla bestämmelser om täckoperation som företas vid förundersökning i syfte att utreda brott. Det bör dessutom föreskrivas särskilt om täckoperation uteslutande i informationsnät, vilken utgör en egen speciell typ av täckoperationer. Ett visst slags oklarhet i fråga om personernas identitet är kännetecknande för kommunikation som sker mellan människor via informationsnät. Då används t.ex. signaturer eller andra sätt att specificera personerna. Dessutom är det lättare att dokumentera täckoperationer som äger rum i informationsnät än vad som är fallet vid annan form av täckoperation, och därför kan det sätt på vilket täckoperationen genomförts klarläggas noggrannare efteråt. I en miljö för IT-brott finns inga fysiska arbetarskyddsrisker. För täckoperation som företas i informationsnät behöver det därför inte uppställas lika strikta villkor som för täckoperation i den reella världen.

Så som framgår av avsnittet om internationell jämförelse i förundersöknings- och tvångsmedelskommissionens betänkande är det svårt att utifrån jämförelsen dra slutsatser om i vilken riktning lagstiftningen om täckoperationer bör utvecklas. Därför spelar Europadomstolens avgörandepraxis en större roll. De viktigaste frågorna gäller vilka gärningar en polisman får begå när han eller hon utför en täckoperation. De avgöranden som presenteras här är relevanta också för bevisprovokation genom köp.

Europadomstolens avgörandepraxis

Målet *Lüdi mot Schweiz (A—238 15.6.1992*) hör till de viktigaste avgörandena

kring temat. När det gäller skyddet för privatlivet konstaterade Europadomstolen att ändringssökanden måste ha varit medveten om att verksamheten var illegal (narkotikahandel) och att han därigenom löpte risk att möta en undercover-agent vars uppdrag var att avslöja honom. Det förelåg alltså inte något konventionsbrott mot artikel 8 i människorättskonventionen. Inte heller de åtgärder som tjänstemannen vidtagit (telefonsamtal, bevisprovokation genom köp och administrativa täckoperationer) ansågs vara problematiska. Europadomstolen har också i sina avgöranden befäst att passiv infiltration inte äventyrar den misstänktes rättigheter (*Teixeira de Castro mot Portugal 9.6.1998*).

I avgöranden som gällt brott mot artikel 6 stycke 1 i människorättskonventionen har också frågan om polisens anstiftan till brott aktualiserats. I det ovan nämnda fallet *Teixeira de Castro* ansåg Europadomstolen att det förelåg ett konventionsbrott mot bestämmelsen eftersom poliserna hade varit anstiftare genom att ta initiativ till det narkotikabrott som begåtts av ändringssökanden. Det handlade också om anstiftan i fallet *Sequeira mot Portugal 16.5.2003*. Europadomstolen bedömde om de två agerande polismännen i skydd av täckberättelsen bara hade ingripit i en operation för en narkotikaaffär som redan pågick (agent infiltré) eller om det skulle anses att de hade provocerat fram brottet (agent provocateur). Enligt domstolen gav omständigheterna i fallet inte stöd för regeringens påstående att ändringssökanden skulle ha haft för avsikt att begå brottet. På så vis hade ändringssökanden berövats sin rätt till en rättvis rättegång. I Europadomstolens avgörande gjordes åtskillnad mellan dels om polisens agerande hade fört fram en latent befintlig brottslig avsikt genom att ge ändringssökanden tillfälle att genomföra den, dels om polisens agerande hade framkallat en brottslig avsikt som inte hade funnits tidigare. Enligt Europadomstolen fanns det ingenting i fallet som gav fingervisningar om att brottet skulle ha begåtts utan polisens intervention. Ett fall av motsvarande typ är *Vanyan mot Ryssland 15.12.2005*, där polisen i samband med täckoperation med hjälp av en mellanhand hade förfarit på ett sätt som Europadomstolen betraktade som anstiftan till ett narkotikabrott.

I avgörandet gällande Finland i målet *V. mot Finland 24.4.2007* konstaterades att ändringssökanden hade hävdat att avtalsbrottet hade begåtts bl.a. på den grunden att polisen hade provocerat till ett brott som ändringssökanden inte annars skulle ha begått. Dessutom hade polisen försökt dölja omständigheterna kring ett visst telefonsamtal. Europadomstolen konstaterade att principen om ett kontradiktoriskt förfarande och parternas likställdhet utgjorde viktiga aspekter för en rättvis rättegång i brottmålet. I enlighet med artikel 6 stycke 1 i människorättskonventionen borde åklagarmyndigheterna dessutom ha lagt fram för den åtalade all väsentlig bevisning de har tillgång till för eller emot den åtalade. Skyldigheten var dock inte ovillkorlig. I brottmålet kunde det finnas intressen som konkurrerade med den åtalades intresse, t.ex. nationell säkerhet eller behov av att skydda vittnen från hämndåtgärder eller hemlighålla polisen undersökningsmetoder. Enligt artikel 6 stycke 1 tillåts dock bara absolut nödvändiga ingripanden i den åtalades rättigheter. I fallet ansåg Europadomstolen att beslutsförfarandet inte uppfyllde kraven på rättvishet, eftersom ändringssökanden inte hade haft möjlighet att i rätt tid argumentera fullt ut i fråga om provokationen. Det hade skett en kränkning av artikel 6 stycke 1 i människorättskonventionen.

Avgörandet i målet *Malininas mot Litauen 1.7.2008* gällde frågan om huruvida polisen vid undersökning av förmedling av narkotika hade överskrivit gränserna för godtagbar täckoperation genom att provocera en person att sälja narkotika mot en betydande summa pengar. Europadomstolen konstaterade bl.a. att den inte hade fått några objektiva i domstol styrkta utredningar som skulle ha visat att myndigheterna hade haft giltiga orsaker att misstänka ändringssökanden för att ha förmedlat narkotika eller för att ha varit benägen att begå ett sådant brott redan innan polisen hade kontaktat honom. Europadomstolen ansåg att polisen inte hade hållit sig inom gränserna för godtagbar täckoperation. Polismännen hade varit anstiftare till brott (agents provocateurs) i stället för att bara ha kommit med i en pågående brottslig verk-

samhet. Det hade skett en kränkning av artikel 6 stycke 1 i människorättskonventionen.

Europadomstolen har inte i samtliga fall förutsatt detaljerad reglering av täckoperation eller bevisprovokation genom köp. Avgörandet i målet *Kuzmickaja mot Litauen 10.6.2008* gällde frågan om huruvida polisen överskred gränserna för godtagbar täckoperation genom att göra ett inköp på en restaurang där de utskänkta alkoholransonerna enligt en anonym anmälan till polisen inte motsvarade den mängd som beställts. I det aktuella fallet kunde polisens agerande enligt Europadomstolen inte anses vara lagstridigt eller godtyckligt eftersom det inte fanns några detaljerade lagbestämmelser om åtgärderna. Enligt polislagen hade polisen allmänna befogenheter att undersöka brott och samla in bevis som gäller brott. Europadomstolen ansåg också att ändringssökanden inte i strid med artikel 6 stycke 1 i människorättskonventionen hade provocerats till att begå ett brott. Polisen hade bara beställt en dryck av ändringssökanden.

Avgörandet i målet *Pyrgiotakis mot Grekland 21.2.2008* gällde frågan om huruvida polisen i samband med täckoperation hade provocerat en person att begå ett brott. Också i det avgörandet ansåg Europadomstolen att ingen bevisning visade att ändringssökanden skulle ha begått ett brott utan polisens ingripande. Det kunde därför inte anses att polismännen hade begränsat sig enbart till att avslöja ett brottsligt syfte. De hade däremot tyst erbjudit ändringssökanden tillfälle att fullgöra ett sådant syfte. Under dessa förhållanden ansåg Europadomstolen att polisens agerande hade varit den primära, om än inte den enda, orsaken till ändringssökandens förfarande, som hade lett till att han tilldömdes ett strängt straff. Polisen hade därmed provocerat fram ett brott som annars inte skulle ha begåtts. Det hade skett en kränkning av artikel 6 stycke 1 i människorättskonventionen. Också i avgörandet i målet *Ramanauskas mot Litauen 5.2.2008* handlade det om anstiftan till brott. Europadomstolen noterade i sitt avgörande att ändringssökanden under alla rättegångsfaser hade åberopat anstiftan. Myndigheterna och domstolarna borde därför åtminstone ha verkställt en grundlig undersökning av en eventuell överskridning av de godtagbara gränserna för täckoperation, dvs. om polismännen hade provocerat ändringssökanden till att begå ett brott.

Justitieministeriets arbetsgruppsbetänkande 2005:5

I betänkandet av den av justitieministeriet och inrikesministeriet tillsatta arbetsgruppen (justitieministeriets arbetsgruppsbetänkande 2005:5) föreslogs att polislagen skulle kompletteras med 36 a § om polismans deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet under en täckoperation. Enligt 1 mom. skulle tillstånd ha kunnat beviljas om 1) föremålet för täckoperationen är ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst tio år och 2) deltagandet kan antas ha synnerligen viktig betydelse för att förhindra, avslöja eller utreda brottet som är föremål för täckoperationen.

Enligt 2 mom. i den föreslagna nya 36 a § i polislagen skulle en polisman som deltar i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet kunna beviljas tillstånd att skaffa lokaler eller fordon eller andra sådana hjälpmedel, transportera personer, föremål eller ämnen, ha hand om en organiserad kriminell sammanslutnings ekonomiska angelägenheter eller bistå den kriminella sammanslutningen på andra härmed jämförbara sätt.

I 3 mom. i den nämnda paragrafen föreslogs bli bestämt att en polisman också kan beviljas tillstånd att delta i ett brott som avses i 1 mom. genom att påverka brottets tid och plats eller på andra jämförbara sätt, om brottet påbörjats eller det finns grundad anledning att anta att brottet skulle förövas även utan polismannens medverkan. Polismannen skulle dessutom på ovan nämnda sätt ha fått delta i den kriminella sammanslutningens andra brott som begås i samband med det brott som avses i 1 mom. om detta är nödvändigt för att förhindra att täckoperationen avslöjas eller för att avvärja ett allvarligt hot mot polismannens eller hans eller hennes närståendes liv eller hälsa. Enligt 4 mom. skulle en polisman vid utförande av en täckoperation också ha fått göra sig skyldig till trafikförseelser, ordningsförseelser eller sådana till sin art ringa förseelser som enligt allmän straffpraxis inte förutses medföra

strängare straff än böter, om detta är nödvändigt för att förhindra att täckoperationen avslöjas. I 5 mom. i den nya paragrafen föreslogs en bestämmelse om att en polisman dock inte får delta i ett brott som riktar sig mot liv eller hälsa eller personlig frihet eller brott som kränker den andres sexuella självbestämmanderätt eller medverka till att rättskränkningen, som brottet förorsakar, i mer än ringa mån ökar.

I betänkandet framhölls att tillämpningsområdet för de med tanke på rättsordningen och polisens uppgifter synnerligen exceptionella medlen bör avgränsas till att gälla avvärjande och utredning av den allra allvarligaste brottsligheten. De nya tillvägagångssätten ansågs behövas för att motverka framför allt organiserad allvarlig narkotikabrottslighet jämte grova brott. I betänkandet fördes också fram att enligt Europadomstolens rättspraxis ingår det i kraven på en rättvis rättegång att polisen inte får provocera någon att begå ett brott som denne annars inte skulle begå. Det här gäller också när syftet med anstiftan är att förhindra eller utreda brottslig verksamhet.

I betänkandet konstaterades att straffbestämmelsen om deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet (17 kap. 1 a § i strafflagen) har avfattats så att den i princip gäller även polismän. Syftet med bestämmelsen är att kriminalisera verksamhet som ännu inte kan betraktas som medhjälp till brott. När en polisman som deltar i en täckoperation tilldelas rätt att också som medhjälpare delta i brott som begås av en kriminell sammanslutning är det klart att polismannen måste ha rätt att delta i den organiserade kriminella sammanslutningens verksamhet på ett sätt som i och för sig uppfyller brottsrekvisitet enligt 17 kap. 1 a § i strafflagen men som inte kan betraktas som medhjälp till konkreta brott. Det var dock önskvärt att rätten för en polisman att under en täckoperation delta i en sammanslutnings verksamhet begränsas till att omfatta bara vissa obetydliga sätt att delta.

En kriminell sammanslutning kan frångå förhandsplanen och gå in för att begå också något annat brott. Om polismannen i en sådan oförutsedd situation under täckoperationen drar sig ur verksamheten eller uttryckligen vägrar delta i brottet, kan följden bli att han eller hon blir avslöjad och att hans eller hennes säkerhet äventyras. Det föreslogs därför att polismannen i en sådan situation skulle ha kunnat delta i ett brott som inte är föremål för täckoperationen. Till denna del kan förutsättningarna för deltagande i brottet inte kopplas samman med straffskalan för brottet. För att förhindra att täckoperationen avslöjas kan det i vissa situationer dessutom förutsättas att den polisman som utför en täckoperation i samband med en uppgift inom ramen för täckoperationen gör sig skyldig till små gärningar med karaktär av förseelser som enligt allmän rättspraxis kan antas medföra endast bötesstraff. Målet var alltså att göra det möjligt att polisen under en täckoperation vid behov kan tillägna sig beteendemönster som anknyter till en asocial livsstil och på så sätt behålla sin trovärdighet i undre världen.

Enligt betänkandet skulle en polisman under täckoperationen inte få delta i gärningar som riktas mot liv eller hälsa eller som kränker en annans sexuella självbestämmanderätt eller personliga frihet, eftersom deltagandet i ett sådant brott kan betraktas som ett brott mot det centralaste området för personlig integritet. Det skulle också vara förbjudet att medverka till att den rättskränkning som det brott som bistås orsakar ökar annat än i ringa grad. Förbudet behövs eftersom det vid prövning av tillstånd för polismannens deltagande inte alltid på förhand är känt vilka förändringar den aktuella kriminella sammanslutningen eller dess verksamhet undergår. Vid narkotikabrott kan det handla om att polismannens deltagande medför att det narkotikaparti som ska smugglas kommer att växa obetydligt.

I betänkandet ansågs att för att täckoperationens laglighet ska vara trovärdig och för att rättssäkerheten för de personer som täckoperationen riktas mot, tryggande av kraven på en rättvis rättegång medräknat, måste domstolen i vissa fall ha beslutanderätt. Det ansågs vara det bästa sättet att garantera att deltagandet i den kriminella verksamheten är absolut nödvändigt och att de villkor som ställs på deltagandet bedöms opartiskt och grundligt. Den föreslagna längsta tiden, sex månader, anknöt till att praxis har visat att enskilda täckoperationer pågår relativt länge.

Därför borde tillstånd kunna beviljas för sex månader på ansökan som åtföljs av en skriftlig plan över täckoperationen.

Behov av att utveckla lagstiftningen om täckoperation

För att en täckoperation ska lyckas är det viktigt att den polisman som utför täckoperationsuppgifter lyckas vinna den kriminella sammanslutningens medlemmars förtroende för att det ska kunna fås tillräckligt detaljerad information om den kriminella organisationen och den brottsliga verksamheten som helhet. För framgångsrik infiltration måste polismannen vinna de kriminellas förtroende och förefalla trovärdig inför dem. För att vinna förtroende måste polismannen ha möjlighet att vistas bland de kriminella och vid behov genom sitt agerande visa att han eller hon förhåller sig likgiltig till de kriminellas verksamhet eller till och med accepterar den. Då kan polismannen under täckoperationen också hamna i situationer där han eller hon i syfte att förhindra ett avslöjande, trygga inhämtandet av information och säkerställa sin säkerhet måste kunna delta i den kriminella sammanslutningens brottsliga verksamhet. Som exempel kan nämnas transport av råvaror som behövs för framställning av narkotika när polisen först genom andra tillgängliga medel utan resultat har försökt ta reda på var den byggnad som används för framställningen av narkotika är belägen.

Under en täckoperation bör en polisman också kunna delta i leverans som är föremål för kontrollerad leverans. Det går då att få reda på t.ex. en smugglingsrutt, de personer som organiserar smugglingsverksamheten och de praktiska arrangemangen kring smugglingen. De ämnen som smugglas står då också helt och hållet under polisens tillsyn. Enligt de gällande bestämmelserna är det nästan omöjligt att genom täckoperation få bevis för kriminella organisationers struktur på ett sådant sätt att huvudgärningsmännen kan ställas till svars för sina gärningar. Det här gäller inhämtande av bevis som gäller sådana personers brottsliga verksamhet som inte själva egentligen deltar när varje enskilt brott begås (t.ex. försäljning av narkotika) utan snarare finansierar verksamheten och utövar beslutanderätt inom organisationen. Verksamhet av det beskrivna slaget kan dock redan innebära medhjälp till brottslig verksamhet eller uppfylla brottsrekvisitet för deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet, vilket är straffbelagt enligt 17 kap. 1 a § i strafflagen.

I samband med att det lagstiftades om täckoperation konstaterades att täckoperation inte berättigar till anstiftan, medhjälp eller delaktighet i ett brott (RP 34/1999 rd, LaUU 7/2000 rd och FöUB 17/2000 rd). En polisman som under en täckoperation begår ett brott kan inte åberopa nödvärn eller nödtillstånd som straffrättslig ansvarsfrihetsgrund om han eller hon under en täckoperation är tvungen att delta i ett brott som den kriminella sammanslutningen begår, eftersom nödvärn anknyter till ett påbörjat eller överhängande oberättigat angrepp och försvarshandlingen riktas mot angriparen. Nödtillstånd anknyter i sin tur till en omedelbar och trängande fara som hotar ett rättsligt skyddat intresse och som är av annat slag än ett angrepp. Om en polisman under en täckoperation tvingas begå en straffbar gärning för att undgå att bli avslöjad och för att undgå hämndåtgärder kan detta behövas för att avvärja ett angrepp, men brottet (försvarshandlingen) riktas inte mot den potentiella angriparen utan mot en utomstående. I en felbedömningssituation kan det bli aktuellt med en lindring av det straffrättsliga ansvaret. Om brottet har begåtts under omständigheter som nära påminner om omständigheter vilka leder till tillämpning av ansvarsfrihetsgrunder, ska straffet bestämmas enligt en lindrigare straffskala.

Grunderna för ansvarsfrihet är oklara för en polisman som deltar i en täckoperation. Det här hänför sig delvis till kravet på att bestämmelser om myndigheternas befogenheter ska utfärdas genom lag. Dessutom bör bestämmelserna om medverkan i 5 kap. i strafflagen beaktas. Som medgärningsmannaskap har betraktats t.ex. att en person deltar som bilförare utifrån en gemensam plan. Som medhjälp förslår i princip vilka slags råd eller dåd som helst som innebär hjälp att begå ett brott. Dessutom är deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet straffbelagt som ett separat brott. Det

bör också beaktas att en gärning avancerar och blir ett straffbart försök redan i ett tidigt skede, dvs. när fara för att brottet fullbordas har åstadkommits.

Täckoperation har riktats mot en mycket avgränsad krets av personer och det årliga antalet operationer är synnerligen litet. Avsikten är att metoden ska tillgripas i sista hand och det är inte heller praktiskt befogat att användningen utvidgas. För att möjliggöra täckoperation bör dock den som deltar i en sådan ha möjlighet att begå smärre förseelser, om det behövs för att målet med täckoperationen ska nås eller för att undvika ett avslöjande. För att förtroende och trovärdighet ska uppkomma kan det i vissa situationer krävas att den som deltar i en täckoperation beter sig på detta sätt. Förfarandet får dock inte i praktiken medföra fara för någon.

Under täckoperation bör det också vara möjligt att delta i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet och i de kontrollerade leveranser som föreslås i denna proposition, dock bara under de exakta och strikta förutsättningar som anges i lagen. Kravet att den kriminella sammanslutningen måste uppfylla villkoren enligt 17 kap. 1 a § i strafflagen måste likväl anses vara alltför strängt. När en täckoperation inleds finns det ännu inte nödvändigtvis några exakta uppgifter om på vilket sätt den brottsliga verksamhet som anknyter till den person som är föremål för åtgärden uppfyller definitionen av organiserad kriminell sammanslutning enligt 4 mom. i den nämnda paragrafen.

Europadomstolens avgörandepraxis ska beaktas när regleringen utvecklas. Det bör tas hänsyn också till aspekter som framgår av de föreslagna paragraferna jämte motiveringar som ingår i betänkandet av den arbetsgrupp som tillsatts av justitieministeriet och inrikesministeriet. Utgångspunkten bör vara att en polisman under en täckoperation inte får begå ett brott eller ta initiativ till att någon begår ett brott. Det är befogat att i syfte att uppnå målen med täckoperation eller förhindra att inhämtandet av information avslöjas möjliggöra obetydliga brott med karaktär av förseelser. Ordningsbotsförseelser är i praktiken sådana brott där det inte finns någon målsägande och som därför inte medför skada eller fara för en målsägande. När det gäller deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet utgör arbetsgruppens förslag en genomtänkt och bra plattform, som dock bör frångås på vissa punkter.

I enlighet med vad som konstaterats i arbetsgruppsbetänkandet bör tillämpningsområdet för de med tanke på rättsordningen och polisens uppgifter exceptionella täckoperationerna alltjämt avgränsas till att gälla utredning av den allra grövsta brottsligheten. Täckoperation behövs för att utreda planmässig, organiserad och professionell brottslighet. Man bör dessutom beakta de fall där det kan antas att grov brottslighet kommer att fortsätta eller upprepas.

Polismännens möjligheter att agera under täckoperationer bör också förbättras så att polismännen i oförutsedda situationer kan rikta aktivt inhämtande av information även mot brott begångna av andra personer än av dem som är föremål för täckoperationen samt mot sådana brott begångna av dem som är föremål för täckoperationen vilka inte nämnts i beslutet om täckoperation. Dylika situationer måste dock börja omfattas av normalt beslutsförfarande så snart som möjligt.

Förutsättningar för bevisprovokation genom köp

I den gällande tvångsmedelslagen finns inte några bestämmelser om förutsättningar för bevisprovokation genom köp. I 6 kap. 7 § sägs att om bevisprovokation genom köp föreskrivs i polislagen också till den del bevisprovokation genom köp kan anlitas vid utredning av brott. Enligt 31 b § i polislagen har en polisman rätt att använda sig av bevisprovokation genom köp, om detta är nödvändigt för att förhindra, avslöja eller utreda ett häleribrott eller en stöld eller ett sådant brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år, eller för att finna ett föremål, ämne eller egendom som på grund av ett sådant brott olagligt innehas eller utbjuds till försäljning eller för att återfå vinningen av ett sådant brott.

Så som redan konstaterats ovan i anslutning till definitionen av bevisprovokation genom köp bör det i bestämmelserna om förutsättningar för bevisprovokation medges en

möjlighet att utnyttja inhämtande av information som är nödvändigt för att genomföra bevisprovokation genom köp.

I bestämmelserna om förutsättningar för bevisprovokation genom köp bör det finnas ett omnämnande av sannolikheten för att målen med bevisprovokation uppnås. Så som konstaterats ovan i samband med definitionen av bevisprovokation genom köp ska bevisprovokation genom köp få användas för att få bevis i ett brottmål samt för att hitta föremål, ämnen eller egendom som fråntagits någon genom brott eller som domstolen kan förklara förverkade. Som alternativ aktualiseras i praktiken nivån ”anledning att anta” eller ”anledning att misstänka” eller sannolikhet att ett mål uppnås. Det är motiverat att det sistnämnda alternativet används som tröskel. Det här framhäver förundersökningsmyndighetens skyldighet att också tillgripa annat inhämtande av information för att man ska kunna vara tillräckligt säker på att målet uppnås.

De avgöranden av Europadomstolen som behandlats ovan i samband med täckoperation visar att det för kraven på en rättvis rättegång förutsätts att bevisprovokation genom köp inte får medföra att den som är föremål för åtgärden eller någon annan begår ett brott som han eller hon inte annars skulle begå. Den ståndpunkten framgår redan av beredningsarbetet (RP 34/1999 rd) till 31 b § i den gällande polislagen. Också riksdagens lagutskott har fäst avseende vid detta. Utskottet har ansett det vara problematiskt med kravet på att köpet eller köpeanbudet måste gälla ett föremål, ett ämne eller egendom som innehas olagligen eller är föremål för handel (LaUU 6/2005 rd). Lagen bör kompletteras till denna del.

Förutsättningar för användning av informationskällor

I den gällande tvångsmedelslagen finns inte några bestämmelser om förutsättningar för användning av informationskällor. Bestämmelserna i 36 a § i polislagen är i sin tur av allmän karaktär och också i övrigt njugga till sitt innehåll. Enligt 1 mom. kan polisen använda en person som inte hör till polisförvaltningen som informationskälla för att skötta en uppgift enligt 1 §. I 2 mom. bestäms om registrering av uppgifter om en informationskälla och i 3 mom. bestäms om arvode till informationskällan. Så som konstaterats ovan i avsnittet om definitioner av hemliga tvångsmedel behövs det i lagen bestämmelser om styrd användning av informationskällor.

Trots att användning av informationskällor är en effektiv metod utgör den en risk för rättsskyddet för de polismän och informationskällor som är involverade. Dessutom bör särskilt avseende fästas vid säkerheten för informationskällan. Enligt regeringsproposition RP 34/1999 rd kan en polisman inte styra informationskällan vid begåendet av en straffbar gärning. Användningen av informationskällor vid bevisprovokation genom köp t.ex. under affärsförhandlingar om narkotika befriar inte informationskällan från straffansvar för sin delaktighet i ett brott som begåtts i samband med affärsarrangemang relaterade till narkotika. Det kan då också bli aktuellt att bedöma vilken egentlig delaktighet den polisman som anlitat en informationskälla har i det brott som informationskällan begått. Utifrån omfattningen av brottsrekvisitet för narkotikabrott och utifrån de läror om delaktighet som presenterats i rättslitteraturen kan det dessutom vara förbjudet att genom en informationskällas förmedling upprätta kontakter mellan den som såsom köpare deltar i bevisprovokation genom köp och den som är föremål för bevisprovokationen genom köp. Det kan också vara tvivelaktigt att polisen använder sådana utomstående som saknar utbildning på ett sådant sätt att de får kännedom om polisens sekretessbelagda taktiska och tekniska uppgifter.

I lagen bör uttryckligen anges att vid styrd användning av informationskällor får uppgifter inte begäras att bli inhämtade på ett sådant sätt som förutsätter utövande av myndighetsbefogenheter eller äventyrar informationskällans eller någon annans hälsa. Användning av informationskällor motsvarar i hög grad situationer i likhet med täckoperation. Informationskällan agerar i själva verket i hemlighet för myndighetens räkning genom att i syfte att inhämta information vilseleda andra personer eller åtminstone hålla verksamheten hemlig. Med tanke på rättsskyddet

för både den tjänsteman som styr informationskällan och informationskällan är det därför speciellt viktigt att källan känner till sina rättigheter och skyldigheter samt gränserna för verksamhet som är tillåten eller förbjuden enligt lagen. I lagen bör därför också anges att innan en informationskälla blir föremål för styrd användning ska han eller hon upplysas om sina rättigheter och skyldigheter och i synnerhet om sin tillåtna och förbjudna verksamhet enligt lagen.

Styrd användning av informationskällor ska också medföra ansvar för myndigheten att enligt behov värna om informationskällans säkerhet under och efter inhämtandet av information. Det här återspeglar också myndighetens ansvar vid styrd användning av informationskällor. Ett sådant värnande behövs dock inte i samtliga fall.

Förutsättningar för kontrollerade leveranser

Internationella kontrollerade leveranser används i praktiken bara vid utredning av allvarliga brott. Det bör beaktas att syftet med kontrollerade leveranser i allmänhet är att reda ut något brott som är allvarligare än den leverans som den kontrollerade leveransen gäller eller att reda ut en mera omfattande helhet av brott som har samband med varandra, inbegripet identifiering av de delaktiga personerna. Själva leveransen kan dock också vara ett allvarligt brott. På grund av kontrollerade leveransers exceptionella karaktär bör användningen av metoden avgränsas till att gälla endast utredning av allvarliga brott. En naturlig avgränsning följer då av att det finns anledning att misstänka ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år.

För uteblivet ingripande i ett allvarligt brott förutsätts att myndigheten i själva verket kan övervaka åtgärden och också ingripa i förloppet vid behov. Användningen av metoden ska inte heller få orsaka betydande fara för någons liv, hälsa eller frihet eller avsevärd risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada. En avgränsning av fara på detta sätt kommer att medföra att kontrollerade leveranser inte kan användas vid spårning av transporter av människor.

Övriga frågor relaterade till användning av hemliga tvångsmedel

Beslutsfattare

Enligt 5 a kap. 5 § 1 mom. i tvångsmedelslagen ska domstolen på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman fatta beslut om beviljande av tillstånd till 1) teleavlyssning, 2) teleövervakning, 3) inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge enligt 3 a §, 4) teknisk avlyssning och optisk övervakning av en person i fångvårdsväsendets förvar, när straffanstaltens direktör givits tillfälle att bli hörd, 5) teknisk avlyssning som avses i 5 a kap. 4 § 3 mom. (bostadsavlyssning) och 6) teknisk avlyssning och optisk övervakning, om avsikten är att placera en avlyssnings- eller övervakningsanordning i ett fordon som används av den misstänkte eller i det utrymme där den misstänkte befinner sig.

Enligt 5 a kap. 5 § 2 mom. gäller att om teleövervakning inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om åtgärden till dess att domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd. Yrkandet kan också framställas per telefon, varvid dess innehåll ska bekräftas skriftligen i efterhand. Yrkandet ska framställas så snart som möjligt, dock senast 24 timmar efter att åtgärden har inletts.

Enligt 5 a kap. 5 § 3 mom. ska chefen eller biträdande chefen för den polisenhet som ansvarar för förundersökningen, på framställning av undersökningsledaren besluta om annan teknisk avlyssning än sådan som omfattas av domstolens beslutanderätt. Som beslutsberättigade nämns dessutom vissa tjänstemän vid tullverket och gränsbevakningsväsendet samt allmänna åklagaren i de fall där denne är undersökningsledare.

I 5 a kap. 5 § 4 mom. sägs att om en sak som avses i 3 mom. inte tål uppskov, får undersökningsledaren besluta om saken till dess att en tjänsteman som avses i 3 mom. har avgjort framställningen om avlyssning. Framställningen ska göras så snart som möjligt, dock senast 24 timmar efter att avlyssningen har inletts. Enligt 5 mom. beslutar undersökningsledaren om annan optisk övervakning

än sådan som avses i 1 mom. och om teknisk spårning.

Enligt 32 a § i polislagen fattas beslut om täckoperation av en genom förordning av inrikesministeriet föreskriven chef för en polisenhet, dvs. chefen för centralkriminalpolisen eller chefen för skyddspolisen. Beslut om bevisprovokation genom köp fattas däremot av chefen för polisinrättningen, chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen eller av en polisman som denne förordnar och som hör till befälet.

Domstolen bör åläggas att besluta om användning av hemliga tvångsmedel som mest påtagligt ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Det betyder jämfört med nuläget framför allt att domstolen ska delta även i beslutsfattandet gällande täckoperation till den del det handlar om förutsättningarna för användning av metoden vid undersökning av vissa brott. Antalet personer som känner till användningen av täckoperation kommer att öka, men de negativa konsekvenserna av detta kan hållas under kontroll genom att beslutsfattandet koncentreras till en enda domstol, nämligen Helsingfors tingsrätt. När täckoperation infördes fäste riksdagens grundlagsutskott (GrUU 5/1999 rd) uppmärksamhet vid skyddet för privatlivet och, till den del täckoperationen utförs i ett hem, vid hemfridsskyddet. Dessutom fäste utskottet vikt vid kravet på en rättvis rättegång.

Den ståndpunkt som betonar påtagligheten hos ingripandet i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna talar för att domstolens beslutsbefogenheter bör kvarstå i hög grad oförändrade i fråga om de hemliga tvångsmedel som står till förfogande i dagens läge. Domstolen ska besluta om teleavlyssning, teleövervakning med undantag för de fall som för närvarande anges i 36 § 3 mom. i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation, inhämtande av basstationsuppgifter, bostadsavlyssning samt om teknisk avlyssning och optisk observation av personer som berövats sin frihet på grund av brott. Domstolen ska också besluta om optisk observation när observationen riktas mot ett hemfridsskyddat utrymme eller en annan plats som avses i 24 kap. 11 § i strafflagen. Trots att det i sistnämnda fallet kan handla om optisk observation som riktas mot ett utrymme eller någon annan plats utanför ett utrymme som används för stadigvarande boende, förutsätter aspekter på hemfridsskyddet att beslutet fattas av domstol. Också vissa nya tvångsmedel enligt denna proposition bör omfattas av domstolens beslutsbehörighet. Här avses inhämtande av uppgifter i stället för teleavlyssning, teknisk spårning av en person och teknisk observation av utrustning.

Enligt den gällande lagen får en anhållningsberättigad tjänsteman tillfälligt besluta endast om teleövervakning, vilket kan anses vara en alltför begränsad möjlighet från praktisk ståndpunkt. En anhållningsberättigad tjänstemans befogenheter att fatta ett tillfälligt beslut före domstolens avgörande bör gälla även inhämtande av basstationsuppgifter, teknisk spårning av en person och teknisk observation av utrustning. Av skäl som hänför sig till rättsskyddet för den person som en åtgärd riktas mot bör det anges att användningen av ett tvångsmedel måste avslutas samt det material som fåtts genom det och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom det genast utplånas, om domstolen anser att det inte har funnits förutsättningar för åtgärden.

En anhållningsberättigad tjänsteman ska få besluta om samtyckesbaserad teleövervakning som motsvarar det som för närvarande anges i 36 § 3 mom. i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation, om systematisk observation, om teknisk avlyssning till den del det inte handlar om bostadsavlyssning eller teknisk avlyssning av en person som berövats sin frihet på grund av brott, om optisk observation till den del det inte handlar om hemfridsskyddade utrymmen eller andra platser eller optisk observation av en person som berövats sin frihet på grund av brott, om annan teknisk spårning än teknisk spårning av en person, om inhämtande av identifieringsuppgifter som gäller en teleadress eller teleterminalutrustning, om skyddande av hemligt inhämtandet av information med undantag för registeranteckningar och om framställande av falska handlingar samt yppandeförbud i fråga om hemligt inhämtande av information. Till denna del handlar det om metoder och åtgärder som i princip inte inrymmer några särskilda rättsskyddsrisker

(t.ex. risk för provokation till brott) och som inte på ett djupgående sätt ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna för den mot vilken de riktas.

Förtäckt inhämtande av information, täckoperation, bevisprovokation genom köp, styrd användning av informationskällor och kontrollerade leveranser bildar en egen grupp med avseende på beslutsbefogenheterna. Så som redan konstaterats i det föregående bör domstolen delta i beslutsfattande som gäller täckoperation. Med hänsyn till aspekter på de mänskliga rättigheterna och de grundläggande fri- och rättigheterna behövs detta inte i fråga om de övriga nämnda metoderna. Detsamma gäller täckoperationer som genomförs uteslutande i informationsnät. Med hänsyn till bestämmelserna i 3 kap. i polislagen och i inrikesministeriets förordning om ordnande och övervakning av polisens inhämtande av information (174/2008) har beslutanderätt i fråga om beslutsfattande som gäller hemligt inhämtande av information redan nu tillskrivits cheferna för centralkriminalpolisen, skyddspolisen och polisinrättningarna beträffande täckoperation och bevisprovokation genom köp. Förutom dessa kan också anhållningsberättigade tjänstemän som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information vara beslutsfattare.

De högsta laglighetsövervakarna har meddelat några avgöranden som gällt domstolsbeslut och där det har framförts kritik mot förfarandet i enskilda fall. Tillstånd till användning av hemliga tvångsmedel har beviljats t.ex. trots att det i ett yrkande om teleövervakning inte har framförts några konkreta fakta till stöd för brottsmisstankarna eller vissa av grunderna inte har skrivits in i yrkandet och uttryck som lämnar rum för tolkning har använts i yrkandet.

Det är också befogat att lyfta fram högsta domstolens prejudikat HD 2007:7. I motiveringen till avgörandet konstateras att det är domstolens uppgift att värna om den misstänktes rättsskydd. Det är alltså viktigt att domstolen vid behandlingen av yrkandet reder ut de faktauppgifter som misstanken om brott påstås bygga på. Enbart det att den tjänsteman som framställer yrkandet åberopar uppgifter som fåtts vid undersökningen eller tjänstemannens slutledning utgående från de uppgifterna kan alltså inte betraktas som tillräcklig utredning om att det finns förutsättningar för brottsmisstankarna. Det måste presenteras konkreta omständigheter till stöd för yrkandet och utifrån vilka det går att göra en bedömning om huruvida ”det finns anledning”. Vid behov ska det också krävas tydliga argument för att ett tvångsmedel behöver användas.

I lagen bör tämligen noggrant anges vad som ska nämnas i ett yrkande och i ett beslut om användning av hemliga tvångsmedel. Särskild vikt bör fästas vid de fakta som ligger till grund för brottsmisstankar som riktas mot en viss person och till grund för förutsättningarna för användningen av ett tvångsmedel. Därigenom får domstolarna bättre möjligheter att begrunda om det finns förutsättningar att använda hemliga tvångsmedel som på ett påtagligt sätt ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna för den person som är föremål för de hemliga tvångsmedlen. Frågan är relevant också för efterhandskontrollen av yrkanden och beslut.

Domstolsförfarande

Enligt 5 a kap. 6 § 1 mom. i tvångsmedelslagen ska vid handläggning och avgörande av tillståndsärenden iakttas i tillämpliga delar vad som i 1 kap. i tvångsmedelslagen bestäms om handläggning av häktningsärenden. Enligt 2 mom. ska ett yrkande som har framställts av en anhållningsberättigad tjänsteman, utan dröjsmål tas upp till behandling i domstol i närvaro av tjänstemannen eller en av denne förordnad tjänsteman. Behandlingen kan också ske med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra.

I 5 a kap. 6 § 2 mom. i tvångsmedelslagen ingår också undantag från det som föreskrivs om handläggning av häktningsärenden. Ärendet avgörs utan att den misstänkte eller innehavaren av teleanslutningen, teleadressen eller teleterminalutrustningen eller av det utrymme som ska avlyssnas eller övervakas hörs. När ett ärende som avses i 3 § 2 mom. behandlas (teleövervakning som genomförs

med samtycke av målsägande) ska dock innehavaren av teleanslutningen eller teleadressen ges tillfälle att bli hörd, om inte skäl som har samband med utredningen talar emot det. Ändring i ett beslut som avses i 5 a kap. 6 § i tvångsmedelslagen får inte sökas genom besvär, men klagan mot beslutet får anföras utan tidsbegränsning. Klagan ska behandlas i brådskande ordning.

I denna proposition föreslås att bestämmelserna om domstolsbehandling av häktningsärenden ska tas in i 3 kap. i den nya tvångsmedelslagen. I hänvisningsbestämmelsen om förfarandet bör det hänvisas till de bestämmelser i det nya kapitlet som kan bli tillämpliga vid domstolsbehandling av ärenden som gäller hemliga tvångsmedel. Det här gäller även den behöriga domstolen, i fråga om vilken hänvisningen för närvarande finns i 5 a kap. 5 § 1 mom. i tvångsmedelslagen.

Beslutsfattandet enligt den gällande lagen är onödigt tungrott i sådana fall där de misstänkta byter teleadresser och teleterminalutrustning upprepade gånger. Det har konstaterats att i anslutning till fall av detta slag orsakar nya tillstånd rikligt med extra arbete både för förundersökningsmyndigheterna och för domstolarna. Ärenden som gäller en ny teleadress eller teleterminalutrustning bör därför kunna behandlas utan att den som framställt yrkandet eller en av denne förordnad tjänsteman är närvarande, om det inte är någon lång tid sedan ett tillståndsärende som gäller samma sak var föremål för muntlig förhandling. En skälig tidsgräns kan då vara en månad. Av ändamålsenlighetsskäl bör det vara möjligt att avgöra ärendet utan att den som framställt yrkandet eller en av denne förordnad tjänsteman är närvarande, också när användningen av tvångsmedlet redan har avslutats. Det här hänför sig till brådskande fall där en anhållningsberättigad tjänsteman får besluta om användning av tvångsmedel tills domstolen har beslutat om beviljande av tillstånd.

I och med att regleringen av täckoperation inkluderas bör det bli förbjudet att anföra klagan mot beslut om täckoperation. Domstolsbeslut som gäller hemliga tvångsmedel har dock inte rättskraft, och därför kan ett nytt yrkande framställas vid behov. I situationer där yrkandet avslås kommer klagan dessutom att öka antalet personer som känner till det hemliga inhämtandet av information samt öka risken för att inhämtandet av information och de som deltar i det avslöjas.

Enligt 5 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i tvångsmedelslagen ska straffanstaltens direktör ges tillfälle att bli hörd när avsikten är att teknisk avlyssning eller optisk övervakning ska riktas mot en person i fångvårdsväsendets förvar. Av ändamålsenlighetsskäl bör regleringen till denna del ändras så att en företrädare för inrättningen ska ges tillfälle att bli hörd, om det inte är obehövligt med beaktande av att han eller hon har hörts tidigare. Med tidigare hörande avses här också att företrädaren för inrättningen har uttryckt sin ståndpunkt för förundersökningsmyndigheten, som förmedlar den vidare till domstolen.

Skyddande av användning av hemliga tvångsmedel

I den gällande tvångsmedelslagen finns inte några bestämmelser om förhindrande av att hemligt inhämtandet av information avslöjas.

I 5 § i polislagen föreskrivs det att en polisman som vidtar sådana åtgärder för att inhämta information som avses i 3 kap. får dröja med att ingripa när ett sådant brott håller på att ske som inte orsakar överhängande allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller överhängande risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada och om åtgärdsfördröjningen är nödvändig för att dölja att information inhämtas eller för att trygga syftet med att informationen inhämtas.

Enligt 33 a § 1 mom. i polislagen kan polisen, när det är nödvändigt för att förhindra att observation, teknisk observation, bevisprovokation genom köp, en täckoperation eller användning av informationskällor avslöjas, använda vilseledande eller förtäckta uppgifter, göra och använda vilseledande eller förtäckta registeranteckningar samt framställa och använda falska dokument. En polisenhet som har fattat beslut om att registeranteckningar ska göras eller dokument framställas ska föra en förteckning över anteckningarna och dokumenten, utöva tillsyn över användningen av dem samt se till att anteckningarna rättas (3 mom.). Den polisenhet som har beslutat om att registeranteckningar ska göras

eller dokument framställas och den polisenhet som har beslutat om användningen av registeranteckningarna eller dokumenten ska göra upp en rapport om registerantecknin-garna, framställningen av dokumenten samt användningen av anteckningarna och dokumenten till inrikesministeriet, som årligen ska avge en berättelse om saken till riksdagens justitieombudsman (5 mom.).

Den nämnda paragrafen i polislagen ändrades 2005. Enligt propositionen med förslag till ändringen (RP 266/2004 rd) ger paragrafen inte polisen några nya befogenheter, utan försöker endast trygga en effektiv användning av redan existerande metoder, med beaktande av dessa metoders särskilda karaktär. Före lagändringen var det möjligt att skydda inhämtandet av information enbart under tiden för täckoperationer. Paragrafen i dess nuvarande form möjliggör infiltration och lösgörning från målet på ett sätt som är naturligare och tryggare än tidigare. Det är inte meningen att registerantecknigar eller dokument ska användas på samma sätt vid bevisprovokation genom köp som vid täckoperation, utan endast i sådana enskilda situationer där säkerheten för den som utför bevisprovokation genom köp och förhindrandet av att bevisprovokationen genom köp absolut kräver att skyddande tillgrips.

Också i tvångsmedelslagen behövs det bestämmelser om skyddande av användningen av hemliga tvångsmedel. Inhämtande av information är förenat med åtgärdsfördröjning, dvs. att det är tillåtet att låta bli att ingripa i det brott som motiverar tvångsmedlet. Ett ingripande kan avslöja användningen av det hemliga tvångsmedlet innan inhämtandet av information har slutförts på ett sätt som är tillräckligt för utredningen av brottet. Åtgärdsfördröjningen är nära släkt med uppskjutande av förundersökningsåtgärderna, om vilket det föreslås bli bestämt i den nya förundersökningslagen. Också i detta fall bör det för möjligheten att inte ingripa uppställas trösklar som anknyter till avvärjande av fara för liv, hälsa, och skyddande av frihet samt fara för miljö-, egendoms- och förmögenhetsskada.

I regleringen av skyddande av användningen av hemliga tvångsmedel bör dessutom för tydlighetens skull separat nämnas användning av falska uppgifter, registerantecknigar eller handlingar utöver användningen av vilseledande och förtäckta uppgifter, registerantecknigar och handlingar. Skillnaderna mellan dessa är obetydliga och uppgifterna är jämförbara till denna del. Möjligheten att skydda bör stå till förfogande i samband med användningen av alla hemliga tvångsmedel.

Förbud mot avlyssning och observation

Enligt 5 kap. 10 § 1 mom. i tvångsmedelslagen får teleavlyssning och teknisk avlyssning inte riktas mot samtal mellan en misstänkt och hans eller hennes rättegångsbiträde eller samtal mellan en misstänkt och en präst som avses i 17 kap. 23 § 2 mom. i rättegångsbalken. Teleavlyssning och teknisk avlyssning får inte heller riktas mot samtal mellan den misstänkte och personer som avses i 20 § (närmast anhöriga) samt 23 § 1 mom. 3 punkten (läkare, apotekare eller barnmorskor och deras biträden) och 24 § 2 och 3 mom. i nämnda kapitel, om inte förundersökningen gäller ett brott för vilket straffet kan vara fängelse i sex år eller mera eller försök till eller delaktighet i ett sådant brott. Om det under avlyssningen framkommer att det är fråga om ett samtal mellan nämnda personer, ska åtgärden avbrytas och eventuella upptagningar eller anteckningar omedelbart förstöras. Enligt 2 mom. får teknisk avlyssning och optisk övervakning inte riktas mot samtal mellan en i 4 § 4 mom. avsedd fånge och en läkare, en sjukvårdare, en psykolog eller en socialarbetare.

Bestämmelserna i 5 a kap. 10 § i tvångsmedelslagen gäller inte optisk övervakning. I vissa fall kan det trots allt vara möjligt att t.ex. avläsa från läpparna, tolka teckenspråk eller utreda innehållet i ett skriftligt meddelande genom att observera eller utgå från en bildupptagning. Eftersom observation i liknande fall jämställs med avlyssning måste lagstiftningen kompletteras till denna del. Komplettering av regleringen så att den gäller även optisk observation samt fullödigt tryggande av rättigheterna för den misstänkte och en annan person som står i ett visst förhållande till honom eller henne är förenad med att det i stället för begreppet ”samtal” enligt den gällande lagen hellre bör tas in ett

vidare begrepp, nämligen ”meddelande”. Epitetet omfattar då helt tydligt också annan än muntlig kommunikation. Förbudet behöver dock inte sträckas utanför teleavlyssning, teknisk avlyssning och optisk observation, eftersom uttryckligen de nämnda metoderna är förenade med skydd för konfidentiell kommunikation.

Enligt den gällande lagen är en sådan situation oklar där den misstänkte och en person som avses i 5 a kap. 10 § i tvångsmedelslagen är misstänkta för samma brott eller ett brott som direkt anknyter till det och där det för bådas vidkommande har fattats beslut om teleavlyssning, teknisk avlyssning eller optisk övervakning. För tydlighetens skull bör det anges separat att förbudet får väja i liknande fall.

Överskottsinformation

I 5 a kap. 13 § 1 mom. i tvångsmedelslagen finns bestämmelser om förvaring av överskottsinformation. Enligt paragrafen ska överskottsinformation som har erhållits genom teleavlyssning eller teknisk avlyssning och som inte har samband med ett brott eller som gäller något annat brott än det för vars utredning tillståndet till eller beslutet om teleavlyssning eller teknisk avlyssning har givits förstöras efter det att målet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom eller lämnats därhän. Informationen får dock förvaras och lagras i förundersökningsmyndigheternas register som avses i lagen om polisens personregister (509/1995), om den gäller ett sådant brott för vars utredning teleavlyssning eller teknisk avlyssning får användas, eller den behövs för att förhindra ett brott som avses i 15 kap. 10 § i strafflagen. Information som inte ska utplånas ska förvaras i ytterligare fem år efter det att målet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom eller lämnats därhän. Bestämmelserna i 5 a kap. 13 § i tvångsmedelslagen gäller alltså utplåning och förvaring av överskottsinformation. Av paragrafen framgår inte hur uppgifterna kan nyttiggöras under den tid de ska förvaras innan de införs i personregistret och efter att de har införts i registret.

I 5 a kap. 13 § 1 mom. i tvångsmedelslagen eller i övrigt i lag anges inte om överskottsinformation får användas, och om så är fallet hur det borde ske. I proposition RP 52/2002 rd med förslag till ändring av tvångsmedelslagen är inställningen till användning av överskottsinformation positiv utifrån en teori om fri bevisning. I propositionen konstateras dessutom att domstolen i enskilda fall kan meddela förbud mot att använda ett bevis. Enligt rättslitteraturen ska enskilda utnyttjandeförbud som utfärdats av domstol bygga på vägande skäl.

Möjligheten att använda överskottsinformation friare jämfört med situationer som lyder under bevisnings- och vittnesförbud kan motiveras med Europadomstolens avgörandepraxis. Exempel i avgörandet i målet *Schenk mot Schweiz (Europadomstolen: A—140 12.7.1988)* handlade det om illegalt inhämtande bevis. Avgörandet gällde ett fall där den teleavlyssningsupptagning som besvären gällde hade inhämtats illegalt eftersom den inte hade fåtts enligt förordnande av en domare, så som den nationella lagen krävde. Den som överklagade hade haft möjlighet och också använt sig av sin möjlighet att ifrågasätta att upptagningen var autentisk och motsätta sig att den användes. Den som överklagade hade också lyckats få igång en undersökning mot den polisman som handlat olagligt, och hans biträde hade haft möjlighet att förhöra polismannen som hade kallats som vittne i målet. Den som överklagade hade inte som vittne inkallat den polisman som hade ansvarat för undersökningen och vars uppgift hade varit att sörja för bevisinhämtningen. Europadomstolen beaktade också att telefonsamtalet på upptagningen inte var det enda bevis som domen byggde på. Det hade inte skett någon kränkning av artikel 6 stycke 1 i människorättskonventionen. Ett liknande avgörande gäller fallet *Parris mot Cypern 4.7.2002* där Europadomstolen åberopade fallet Schenk och konstaterade bl.a. att det behövde undersökas om rättegången betraktad som helhet hade varit rättvis. Här kan det också hänvisas till avgörandet i målet *Khan mot Förenade kungariket 12.5.2000*.

I fallet *Matheron mot Frankrike 29.3.2005* handlade det om användning av överskottsinformation genom att det i rättegångsmaterialet för ett brottmål hade tagits in ett protokoll

för telefonavlyssning som genomförts i ett annat brottmål, och den åtalade, som inte berördes av det senare brottmålet, hade inte haft tillfälle att göra frågan om telefonavlyssningens laglighet stridig. Europadomstolen åberopade den godtagbara målsättningen, nämligen utredning av brottet. Det måste finnas adekvata och tillräckliga garantier mot missbruk av observationssystemet. I dylika fall gällde det alltså att undersöka om den som överklagade hade haft tillfälle till ”effektiv övervakning” för att kunna göra frågan om telefonavlyssningarna som inte riktats mot honom stridig med beaktande av att han inte hade kunna delta i det mål där telefonavlyssning hade utförts. Europadomstolen ansåg att rättspraxis med kassationsdomstol kunde leda till att rättsskyddet förvägras dem som motsätter sig resultaten av en sådan telefonavlyssning i ett annat brottmål som inte berörde dem. Det hade skett en kränkning av artikel 8 i människorättskonventionen.

Utifrån Europadomstolens avgörandepraxis kan man dra slutsatsen att om användningen av information som fåtts utan stöd av lag eller på ett lagstridigt sätt under vissa förutsättningar inte har lett till en kränkning av artikel 6 i människorättskonventionen kan en kränkning inte heller orsakas av att uppgifter som fåtts som biprodukt till ett tvångsmedel används. Detta kan motivera en friare användning av överskottsinformation i jämförelse med bevis som inhämtats på ett lagstridigt sätt.

Användningen av överskottsinformation har i någon mån behandlats också inom de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis. I ett beslut av riksdagens biträdande justitieombudsman (dnr 2837/4/01) handlade det om att centralkriminalpolisen med stöd av tillstånd av domstolen hade använt teleövervakningsuppgifter om klaganden erhållna vid undersökning av grovt bedrägeri också för undersökning av en annan klagandes brott vilket enligt avgörandet inte hade ansetts vara lagstridigt. I ett annat beslut av riksdagens biträdande justitieombudsman (dnr 1616/4/06) handlade det om huruvida överskottsinformation skulle utplånas under en pågående rättegång. I ett brottmål som gällde häleri hade man som bevismaterial använt en teleavlyssningsupptagning som utgjorde sådan överskottsinformation som erhållits i samband med förundersökningen av ett annat brottmål (snatteri). Enligt lag förelåg det inte någon skyldighet att utplåna den information som erhållits i snatteriärendet under den tid häleribrottet behandlades i tingsrätten. Då häleribrottet behandlades vid hovrätten hade förundersökningen av snatteribrottet emellertid redan slutförts. Eftersom upptagningen redan hade blivit en del av rättegångsmaterialet var tillåtligheten att senare använda den som bevis åtminstone inte definitivt beroende av vid vilken tidpunkt polisen enligt tvångsmedelslagen var skyldig att utplåna den överskottsinformation som polisen förfogade över.

När det gäller användning av överskottsinformation som erhållits i samband med teknisk observation har högsta domstolen i sitt prejudikat HD 2007:58 konstaterat att det enligt lag inte är förbjudet att använda upptagning med dylik information som bevis i en rättegång. Högsta domstolen konstaterade att det inte finns någon lagbestämmelse som skulle hindra möjligheten att som bevis i en rättegång använda material som fåtts med hjälp av teknisk avlyssning, enbart på den grunden att tingsrättens tillståndsbeslut gällande den tekniska avlyssningen senare har upphävts till följd av klagan. Högsta domstolen ansåg, med beaktande också av den grund på vilken tillståndsbeslutet hade upphävts, att den tekniska avlyssningen med stöd av tillståndet och inhämtandet av information som ljudupptagningen innehöll i och för sig hade skett lagenligt. När det gäller användning av överskottsinformation fördes det i avgörandet fram att det var fråga om ett brott för vilket det kan utdömas fängelsestraff och för vars utredning den aktuella ljudupptagningen hade en viktig betydelse som bevis. Skyddandet av gärningsmannen hade inte i sak anknutit till det grova narkotikabrott beträffande vars misstanke om brott avlyssningstillståndet ursprungligen hade beviljats. Det bör dock noteras att enligt tingsrättens tillståndsbeslut fick den tekniska avlyssningen riktas uttryckligen mot personen i fråga när denne vistades i motorcykelklubbens lokaler. Användningen av ljudupptagningen som bevis äventyrade inte i sig personens rätt till en rättvis rättegång eftersom han i vilket fall

som helst skulle ha möjlighet att i domstolen ta ställning till ljudupptagningens bevisvärde samt få vittnen hörda med anledning av detta. Under dessa förhållanden var det enligt högsta domstolen inte befogat att förhålla sig till den överskottsinformation som fåtts med hjälp av teknisk avlyssning på något annat sätt än till någon annan sådan information som av en händelse uppdagats i samband med lagenlig förundersökning som polisen gör. Det var alltså inte befogat att förbjuda användningen av ljudupptagningen som bevis i ett brottmål gällande skyddande av gärningsmannen ens på den grunden att den innehöll överskottsinformation som avses i 5 a kap. 13 § i tvångsmedelslagen.

När behovet av att reglera användningen av överskottsinformation bedöms gäller det att ta hänsyn till att det hör till karaktären hos teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter och teknisk observation att de oundvikligen genererar också annan information än sådan som gäller det brott som avses i tvångsmedelsbeslutet. I enlighet med den linje som hittills följts i Finland har användningen av överskottsinformation fått stödja sig på de synsätt som framförts inom juridiken och på rättspraxisen. Utgående från Europadomstolens avgörandepraxis kan också i denna fråga dras den slutsatsen att det behövs tillräckligt heltäckande och exakt reglering (t.ex. *Amann mot Schweiz 16.2.2000*). På dessa grunder och eftersom det handlar om tryggande av den grundlagsskyddade sekretessen för förtroliga meddelanden går det inte att hålla fast vid att så som i dagens läge inte ha någon reglering som gäller användningen av överskottsinformation.

Vad gäller innehållet i regleringen av användningen av överskottsinformation är det mycket viktigt att notera att grundlagen begränsar lagstiftarens prövningsrätt. Enligt 10 § 3 mom. i grundlagen kan genom lag bestämmas om sådana begränsningar i meddelandehemligheten som är nödvändiga vid utredning av brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet eller hemfriden, vid rättegång och säkerhetskontroll samt under frihetsberövande. Den nämnda grundlagsbestämmelsen talar för att regleringen av överskottsinformation utsträcks till att gälla information som fåtts genom teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter och teknisk observation.

Det är följdriktigt att överskottsinformation får användas för att utreda brott när informationen gäller sådana brott för vilkas undersökning det skulle ha varit tillåtet att använda det tvångsmedel genom vilket informationen har fåtts. Dessutom bör användningsmöjligheten utsträckas till andra brott av en viss allvarlighetsgrad. Trots att befogenheter gällande förhindrande av brott och polisens övriga befogenheter i övrigt föreslås bli reglerade i den polislag som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen bör bestämmelser om användning av överskottsinformation för förhindrande av brott och för inriktning av polisens verksamhet av ändamålsenlighetsskäl och för tydlighetens skull också finnas i tvångsmedelslagen. Vid brottsundersökning förekommer situationer där utredningen av ett redan begånget brott och förhindrandet av ett brott som håller på att begås är sammanflätade.

En särskild grupp utgörs av de situationer där överskottsinformation används för att inrikta förundersökningen. Då utnyttjas informationen indirekt så att den inte används som bevisning eller som grund för användningen av tvångsmedel utan t.ex. för val av undersökningslinje. Inte heller denna gång behöver det anges några förutsättningar för användningen av överskottsinformation av detta slag eller för användningen av informationen för att förhindra brott eller för annan inriktning av polisens verksamhet, vilket dock för tydlighetens skull bör föreskrivas explicit. Detsamma gäller användningen av överskottsinformation som utredning som stöder oskuld. Det kan anses förhålla sig på det viset oavsett att utredning som stöder en persons oskuld eventuellt kan befästa en annan persons skuld.

Underrättelse om användning av hemliga tvångsmedel och partsoffentlighet

I 5 a kap. 11 § 2 mom. i tvångsmedelslagen sägs att när ärendet har överlämnats till åklagaren för prövning eller det annars har beslutats att förundersökningen ska avslutas, ska den misstänkte underrättas om att sådana

tvångsmedel som avses i 5 a kap. har riktats mot honom eller henne. Om beslut att avsluta undersökningen inte har fattats i ärendet eller ärendet inte har överlämnats till åklagarens prövning när ett år har förflutit sedan användningen av tvångsmedel upphörde, ska den misstänkte senast då underrättas om användningen av tvångsmedel. Domstolen kan på framställning av undersökningsledaren av viktiga skäl som har samband med utredningen besluta att den misstänkte ska underrättas senare eller inte alls.

I 33 § 1 mom. i polislagen sägs att en polisman som har fattat beslut om teknisk observation enligt 31 § 1 mom. eller om placering av anordning som används för teknisk observation enligt 31 § 2 mom., en polisman som med stöd av 32 b § beslutat om teleavlyssning, teleövervakning eller teknisk observation eller framställt yrkande om detta till domstol eller en polisman som med stöd av 32 c § beslutat om teleövervakning eller teknisk observation ska efter det att den tekniska observationen, teleövervakningen eller teleavlyssningen har avslutats underrätta den person som varit föremål för åtgärden därom, om detta inte äventyrar det ändamål för vilket information inhämtas eller förundersökningen av ett brott. Meddelande behöver inte lämnas om observation eller om teknisk observation enligt 31 § 4 mom. eller om vad en dylik åtgärd grundar sig på (2 mom.).

En parts rätt att få information som gäller meddelande om användning av hemliga tvångsmedel är en viktig förutsättning för en rättvis rättegång. Dessutom gäller det att avskilja frågan om rätten att ta del av en handling eller upptagning som gäller användning av hemliga tvångsmedel. I 11 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet finns bestämmelser om en parts rätt att ta del av en handling. Enligt 1 mom. är utgångspunkten att en part har rätt att hos den myndighet som behandlar eller har behandlat ärendet ta del av en myndighetshandling som kan eller har kunnat påverka behandlingen, även om handlingen inte är offentlig. I 2 mom. nämns de fall där en part, hans eller hennes ombud eller hans eller hennes biträde inte har den i 1 mom. avsedda rätten. Begränsningarna gäller t.ex. när utlämnande av uppgifter ur handlingen skulle strida mot ett synnerligen viktigt allmänt intresse eller enskilt intresse och när det är fråga om en handling som har företetts eller upprättats i samband med förundersökning som ännu pågår, om utredningen skulle försvåras av att uppgifter lämnas ut.

Syftet med artikel 6 i människorättskonventionen är bl.a. att skydda parterna mot hemlig rättsskipning. Parternas likställdhet (equality of arms) och principerna för hörande är viktiga faktorer vid bedömning av om rättegången som helhet ska anses vara rättvis. De förutsätter att en part har möjlighet att framföra sin sak under omständigheter som inte försätter honom eller henne i en ställning som i sak är sämre än motpartens ställning. Det innebär att parterna känner till och har tillgång till bevisen och bevisföringen. Parterna ska dessutom ha möjlighet att testa tillförlitligheten hos den bevisning som lagts fram, förhöra motpartens vittnen och yttra sig om motpartens bevisföring. Likställdheten kommer till uttryck som parternas lika möjlighet att lägga fram relevant bevisning. Det bör dock beaktas att det förekommer motsatta mål och intressen vid förundersökningen och rättegången. Det bör dessutom beaktas att parternas likställdhet inte kränks enbart av den orsaken att någonting saknas i rättegångsmaterialet. Det måste bedömas annorlunda om den ena parten har tillgång till eller känner till en omständighet som är hemlig för den andra.

I Europadomstolens avgörandepraxis ingår avgöranden som anknyter till ämnet. I avgörandet i målet *Jasper mot Förenade kungariket 16.2.2000* konstaterade Europadomstolen att en parts rätt att ta del inte är absolut ens när det gäller relevanta bevis. Konkurrerande intressen måste vägas mot den åtalades rättigheter. Sådana intressen var enligt Europadomstolen t.ex. intressen som ansluter sig till den nationella säkerheten, skydd för vittnen eller hemlighållande av polisens undersökningsmetoder. Det var också av betydelse att det hemliga materialet inte till någon del hade ingått i de bevis som åklagaren åberopat i rättegången och att det inte hade presenterats för juryn under rättegången. Europadomstolen konstaterade att principerna om en kontradiktorisk rättegång och parternas likställdhet hade iakttagits i beslutsförfarandet

och att förfarandet hade inbegripit garantier till skydd för den åtalades intressen. Det hade inte skett någon kränkning av artikel 6 stycke 1 i människorättskonventionen.

I avgörandet i målet *Edwards och Lewis mot Förenade kungariket 22.7.2003* konstaterades däremot att bestämmelserna i artikel 6 stycke 1 i människorättskonventionen hade överträtts. På grund av sekretess för materialet hade de åtalade inte fått reda ut frågan om polisens eventuella anstiftan till brott (fallet Edwards). I det material som domaren förfogade över hade ingått uppgifter om att ändringssökanden före den överklagade operationen hade deltagit i förmedling av heroin, men den informationen avslöjades första gången så sent som i Europadomstolen. Också i fallet Lewis hävdades det att ändringssökanden hade utsatts för förledande till brott. Även där handlade det om hemlighållande av material, men när besvären anfördes hade behandlingen av åtalet ännu inte inletts. I likhet med ändringssökandena konstaterade Europadomstolen att det i båda fallen var omöjligt att säga om det hade förekommit förledande till brott, eftersom relevant material inte hade avslöjats. Europadomstolen koncentrerade sig därför på att undersöka behandlingen av påståendena om förledande i fråga om huruvida förfarandet i så hög grad som möjligt hade uppfyllt kravet på en kontradiktorisk rättegång och parternas likställdhet och huruvida förfarandet hade inbegripit garantier till skydd för den åtalades intressen. Det föreföll som om det hemliga materialet kunde ha gällt sådant som den lagfarne domaren skulle besluta om. Ändringssökandena hade begärt att domaren skulle pröva om materialet borde separeras från bevismaterialet eftersom polisen hade förlett dem till brott. För beslut om huruvida förledande faktiskt hade ägt rum borde domaren ha undersökt i vilken omfattning polisen hade deltagit i brottet och hur anstiftan eller påtryckning hade skett. Om de åtalade hade kunnat påvisa att polisen handlat opassande, borde åtalen ha lagts ned. Ändringssökandens begäran hade därmed haft avgörande betydelse för deras rättegångar, och påståendena kunde inte utredas fullt ut i domstolen. Europadomstolen fäste också uppmärksamhet vid att den domare som hade förkastat påståendena om förledande redan hade sett åklagarens material, och att ändringssökanden och dennes biträde inte hade haft möjlighet att bekanta sig med det. En liknande situation förekom också i fallet *V. mot Finland 24.4.2007*.

Även grundlagsutskottet har uppmärksammat aspekterna på en rättvis rättegång, nämligen i samband med att det lagstiftades om okonventionella brottsbekämpnings- och brottsutredningsmetoder (GrUU 5/1999 rd). Utskottet har konstaterat att till en rättvis rättegång hör att den åtalade eller hans eller hennes försvarare får information och ges tillfälle att uttala sig om allt det på målet inverkande material som kan påverka domen.

Även riksdagens förvaltningsutskott uppmärksammade omständigheter kring en rättvis rättegång i samband med den senaste ändringen av 44 § i den gällande polislagen (FöUB 10/2005 rd). Den åtalades rätt att få en rättvis rättegång sätts enligt förvaltningsutskottet inte på spel när uppgifterna om täckoperation eller bevisprovokation genom köp inte används för att motivera åtalsprövning eller vid rättegången, utan bara hjälper polisen att orientera sig rätt i utredningen. Ståndpunkten gäller i sig också röjande av i 3 § avsedda andra metoder samt röjande av personers identitet.

Riksdagens biträdande justitieombudsman har i ett av sina avgöranden (dnr 137/2/04) konstaterat utifrån iakttagelser i samband med inspektion att undersökningsledarna hade anhållit om att någon underrättelse om användning av tvångsmedel inte över huvud taget skulle behöva göras och motiverat detta endast med att förundersökningen var oavslutad. Tingsrätten har i allmänhet gett sitt tillstånd till ett sådant förfarande. Biträdande justitieombudsmannen väckte frågan om inte åtminstone tryggande av liv och hälsa bör vara en grund för att inte underrätta den misstänkte. På grundval av biträdande justitieombudsmannens ställningstagande bör i lagen även beaktas situationer där undersökningen avbrutits. Riksdagens biträdande justitieombudsman har dessutom i ett annat avgörande (dnr 571/2/08) fäst särskild uppmärksamhet vid att underrättelse görs om användningen av täckoperationer och bevisprovokationer genom köp, för att trygga den åta-

lades rättigheter och i synnerhet rätten till en rättvis rättegång.

Tvångsmedelslagens och polislagens bestämmelser om utebliven underrättelse är inte kommensurabla. Beslut om uppskjutande och utebliven underrättelse enligt tvångsmedelslagen fattas av domstolen och beslut om utebliven underrättelse enligt polislagen fattas av polisen också när domstolen har beslutat om användning av en metod för att inhämta information. När det gäller tvångsmedelslagen bör frågan om uppskjutande av underrättelse och helt och hållet utebliven underrättelse prövas av domstol, där de delaktigas rättigheter och behov av att få information med hänsyn till rättegången bäst kan bedömas.

Det bör alltså vara möjligt att helt och hållet låta bli att underrätta om hemliga tvångsmedel när det handlar om att trygga inhämtandet av information, trygga statens säkerhet samt skydda liv och hälsa. I fråga om skyddande av liv och hälsa bör det beaktas att praxis har visat att de som är föremål för inhämtandet av information noggrant försöker klarlägga personernas roller och faktiska identitet när de åtgärder som förundersökningsmyndigheten utsatt dem för har avslöjats. Det här möjliggör i sin tur hämndåtgärder. Om det i samma ärende har använts t.ex. en informationskälla och en person som deltagit i täckoperation är det tillräckligt att den ena avslöjas för att bådas och deras närståendes liv och hälsa ska äventyras. I enlighet med Europadomstolens avgörandepraxis bör dock uppskjutande av underrättelse och utebliven underrättelse dryftas med tanke på kravet på en rättvis rättegång. Det är då av betydelse att parten har rätt att försvara sig på behörigt sätt och också annars på behörigt sätt övervaka sin rätt under rättegången.

I lagen bör också anges under vilka förutsättningar partsoffentligheten kan begränsas i samband med att hemliga tvångsmedel används. Det här gäller rätten att ta del av handlingar och upptagningar som gäller användningen av tvångsmedlen. Till denna del inverkar liknande aspekter som i fråga om underrättelse om själva användningen av tvångsmedlen.

3 Målsättning och de viktigaste förslagen

3.1 Målsättning

Syftet med revideringen av förundersökningslagen är att undanröja den mångtydighet och den bristfällighet som på flera punkter belastar den gällande lagen och att göra förundersökningsbestämmelserna konsekventa med den ändrade lagstiftningen. En viktig målsättning är att effektivisera förundersökningssamarbetet mellan förundersökningsmyndigheten och allmänna åklagaren och att på ett ändamålsenligt sätt precisera åklagarens förundersökningsbefogenheter. Behovet av att revidera förundersökningslagen är också förenat med lagstiftningstekniska frågor. Lagen görs tydligare och åskådligare genom att paragraferna rubriceras och ordnas i kapitel. Samtidigt förenklas och moderniseras skrivsättet.

Revideringen av tvångsmedelslagen har i hög grad samma mål som revideringen av förundersökningslagen. Som exempel kan nämnas accentuering av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, övergripande och tydlig reglering av myndigheternas befogenheter med beaktande av kraven på effektiv brottsbekämpning samt språklig revidering av den nuvarande lagstiftningen som innehåller ålderdomliga och komplicerade uttryck.

Ett gemensamt mål för den nya tvångsmedelslagen och den nya polislag som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen är att i så hög grad som möjligt förenhetliga och skapa konsekvens i fråga om regleringen av hemliga tvångsmedel och de i polislagen föreskrivna metoderna för polisen att inhämta information. Det föreslås att rikligt med bestämmelser från förordningen om förundersökning och tvångsmedel ska tas in i förundersökningslagen. Bestämmelserna gäller individens rättigheter och skyldigheter och ska därför med stöd av 80 § 1 mom. i grundlagen utfärdas genom lag.

Vid beredningen av propositionen har särskild vikt fästs vid att undanröja de problem med tillämpning och tolkning av den nuvarande lagstiftningen som uppdagats i de högsta laglighetsövervakarnas avgörande-

praxis. De kompletteringar, preciseringar och ändringar som föreslås beträffande både förundersökningslagen och tvångsmedelslagen är så pass omfattande att det är befogat att stifta helt nya lagar.

3.2 De viktigaste förslagen

Den nya förundersökningslagen

Bestämmelser om tillämpningsområdet (1 kap.)

Det föreslås att regleringen av vad som ska utredas vid förundersökning kompletteras så att utredningen omfattar också de omständigheter som måste klarläggas för att påföljderna för brottet ska kunna bestämmas. Vid förundersökning ska saken förberedas så att åtalsprövning kan ske och parternas intressen kan bevakas på behörigt sätt och så att målet kan avgöras i skriftligt förfarande.

Vilka som deltar i förundersökning (2 kap.)

När flera undersökningsledare utreder brott som har samband med varandra ska till chef för dem kunna utses en allmän ledare för undersökningen. När det gäller allmänna åklagarens verksamhet som undersökningsledare föreslås bestämmelser som i någon mån avviker från den gällande lagen. Åklagaren kommer automatiskt att vara undersökningsledare vid polisbrott bara när en polisman misstänks ha begått ett brott i samband med tjänsteuppdrag. Ett brott som en polisman misstänks ha begått ska alltid undersökas av någon annan polisenhet än den där polismannen tjänstgör, om inte ärendet ska behandlas som ett ordningsbotsärende eller strafforderärende. Även i övrigt ska den polisenhet som undersöker brottet vid behov bestämmas så att tilltron till förundersökningens opartiskhet inte äventyras.

I kapitlet föreslås bestämmelser om parterna vid förundersökning och om partens biträdes och stödpersons deltagande i förundersökningen. Parter vid förundersökning är målsäganden, den som är misstänkt för brott och andra personer vilkas rättigheter, intressen eller skyldigheter kan påverkas av brottet och utredningen av det. Det föreslås att bestämmelserna om jäv för förundersökningstjänsteman ska revideras i huvudsak i analogi med jävsbestämmelserna i förvaltningslagen.

Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras (3 kap.)

Det föreslås bli bestämt om registrering och överföring av anmälan om brott på ett sätt som i huvudsak motsvarar den nuvarande regleringen enligt förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Innan förundersökningen inleds ska förundersökningsmyndigheten vid behov utreda omständigheterna i samband med en misstanke om brott, särskilt så att ingen grundlöst behandlas som misstänkt för brott och så att förundersökningsmyndigheten eller allmänna åklagaren kan fatta ett beslut om att inte göra förundersökning, om ärendet kräver det. Undersökningsledaren ska vid behov fatta beslut om huruvida förundersökning ska göras och eventuella omständigheter som behövs för att fatta beslutet utredas. Förundersökningsåtgärder som utredningen av ärendet förutsätter ska få vidtas före undersökningsledarens beslut.

Det föreslås att i lagen ska tas in en preciserad bestämmelse från förordningen, nämligen en paragraf som gäller förundersökning av en brottslig gärning som misstänks ha begåtts av en person under 15 år. För unga misstänkta gäller också bestämmelsen om att när en person som inte har fyllt 18 år är misstänkt för brott eller för en brottslig gärning som han eller hon har begått före fyllda 15 år ska förundersökning göras skyndsamt.

I kapitlet föreslås en bestämmelse om undersökningsledarens skyldighet och rättighet att i vissa fall underrätta chefen för en tjänsteman som är misstänkt för ett brott. Enligt bestämmelsen om förundersökningsmyndighetens territoriella behörighet ska förundersökningsmyndigheten få undersöka ett brott som misstänks ha begåtts utomlands, om finsk lag kan tillämpas på brottet enligt 1 kap. i strafflagen och om det av skäl som gäller undersökningen och för att straffansvaret ska förverkligas är ändamålsenligt att förundersökning görs i Finland.

I kapitlet föreslås sådana bestämmelser om uppskjutande av förundersökningsåtgärder

och avbrytande av förundersökning som inte finns i den gällande förundersökningslagen. För uppskjutande krävs att det ska vara nödvändigt för att utreda det brott som undersöks eller ett annat brott som har samband med det. Det förutsätts också att uppskjutandet inte äventyrar någons liv, hälsa eller frihet eller medför risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada. Förundersökningen ska kunna avbrytas, om ingen är misstänkt för brottet och om utredning som påverkar ärendet inte kan fås.

Förundersökningsprinciperna och rättigheterna för dem som deltar i förundersökning (4 kap.)

Som nya förundersökningsprinciper föreslås principen om rätt för den misstänkte att inte medverka till utredningen av sitt brott och proportionalitetsprincipen. Enligt den omformulerade finkänslighetsprincipen ska parterna och andra som deltar i förundersökningen behandlas finkänsligt.

Det föreslås att den paragraf som gäller bemötande av barn vid förundersökning och som för närvarande finns i förordningen ska tas in i lagen. I en ny paragraf föreslås bestämmelser om förordnande av intressebevakare för ett barn som är part i en förundersökning. Förordnandet blir aktuellt om det finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren, en intressebevakare eller någon annan laglig företrädare inte opartiskt kan bevaka partens intresse i ärendet och om det inte är klart onödigt att förordna en intressebevakare.

Det föreslås att bestämmelserna om rätt att anlita biträde vid förundersökningen ska ändras så att det anges att innan parten hörs ska han eller hon skriftligen underrättas om denna rätt, om inte ärendet ska behandlas vid summarisk förundersökning. När den som är misstänkt för brott berövas sin frihet i samband med gripande, anhållande eller häktning ska han eller hon utan dröjsmål skriftligen underrättas om denna rätt. Förundersökningsmyndigheten ska också annars se till att en parts rätt att anlita biträde faktiskt tillgodoses när parten önskar det, med hänsyn till de omständigheter som hänför sig till det brott som utreds, utredningen av brottet och personen i fråga. Undersökningsledaren eller allmänna åklagaren ska göra framställning till domstolen om att ett biträde ska förordnas för den som är misstänkt för brott, när det finns orsak till det enligt 2 kap. 1 § 3 mom. i lagen om rättegång i brottmål. Förundersökningsmyndigheten ska också se till att kontakterna mellan den misstänkte och biträdet kan skötas konfidentiellt.

I kapitlet föreslås också bestämmelser om handläggningsspråket vid förundersökning, översättning av handlingar samt språket i meddelanden, kallelser och brev. Till denna del baserar bestämmelserna sig i hög grad på bestämmelserna i språklagen.

Förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheter och åklagare (5 kap.)

I regel ska förundersöknings- och åklagarmyndigheterna tillsammans besluta om vilka av de brott som kommit in för undersökning som är sådana att allmänna åklagaren ska underrättas om detta. De föreslagna bestämmelserna om åklagarens befogenheter vid förundersökning motsvarar i hög grad bestämmelserna i den nuvarande lagen. Förundersökningsmyndigheten ska så som ärendets art eller omfattning förutsätter underrätta åklagaren om omständigheter som hänför sig till förundersökningen och förundersökningsåtgärderna och om undersökningens framskridande i övrigt. Åklagaren ska efter behov medverka i förundersökningen för att säkerställa att ärendet utreds tillräckligt. Förundersökningsmyndigheten och åklagaren ska diskutera frågor om hur förundersökningssamarbetet ska ordnas.

Närvaro vid förundersökning (6 kap.)

De föreslagna bestämmelserna om närvaro vid förundersökning motsvarar i hög grad de motsvarande bestämmelserna i den gällande lagen. Det föreslås dock att den bestämmelse om kvarhållande vid förundersökning som för närvarande finns i 6 kap. 1 § i tvångsmedelslagen ska tas in i kapitlet, eftersom den på grund av sammanhanget passar bättre in bland bestämmelserna om närvaro.

Förhör (7 kap.)

En målsägande ska kunna förhöras uteslutande på basis av egen anmälan, om ärendets art på grund av det stora antalet målsägande eller av någon annan motsvarande orsak förutsätter det. Det föreslås att förordningens bestämmelser om förhör med berusade och förhör med personer med rubbat sinnestillstånd ska tas in i kapitlet.

Före förhöret ska den som förhörs också informeras om sina språkliga rättigheter. Ett förhörsvittne ska kunna ersättas med en ljud- och bildupptagning av förhöret, om det därigenom tillräckligt tillförlitligt kan visas på vilket sätt förhöret har hållits och vad som har hänt under förhöret. Utredaren ska på begäran få tillåta att även någon annan som stöder en part eller ett vittne än den som förordnats till stödperson för målsäganden får närvara vid förhöret, om det inte försvårar utredningen av brottet eller äventyrar tystnadsplikten.

När det övervägs om en person ska tillåtas närvara vid förhöret av en annan ska hänsyn tas till aspekter som gäller finkänslighet och att den misstänktes närvaro inte får förorsaka målsäganden lidande eller någon annan motsvarande olägenhet. Utredaren ska få förbjuda en laglig företrädare för en omyndig att närvara vid förhöret också på den grunden att närvaron annars kan antas försvåra utredningen av brottet. Den lagliga företrädaren ska inte behöva underrättas om förhöret och företrädaren ska inte behöva ges tillfälle att närvara vid förhöret, om företrädaren inte kan nås eller om det av skäl som gäller undersökningen av brottet är omöjligt att underrätta och ge tillfälle och om det för utredningen av brottet eller den brottsliga gärningen är nödvändigt att den misstänkte förhörs utan dröjsmål. Det föreslås att bestämmelserna om när en företrädare för socialmyndigheten ska medverka vid förhör ska tas in i lagen från förordningen.

Konfrontation (8 kap.)

Det föreslås att bestämmelserna om konfrontation ska kompletteras med bestämmelser som för närvarande finns i en förordning och gäller förutsättningar för konfrontation (kan antas vara av betydelse för utredningen av brottet) och den förundersökningstjänsteman som beslutar att en konfrontation ska ordnas (undersökningsledaren).

Förundersökningsmaterial (9 kap.)

Vid förhör ska ett förhörsprotokoll föras på det språk, finska eller svenska, som den som förhörs använder under förhöret. Om den som förhörs använder ett annat språk, ska protokollet föras på det handläggningsspråk som används vid förundersökningen. Det föreslås att den förhördes granskning- och korrigeringsrätt ska utvidgas till att omfatta förhörsprotokollet.

Hela förhöret eller en del av det ska spelas in som en ljud- och bildupptagning, om det med beaktande av ärendets art eller omständigheter som gäller den person som förhörs är befogat för att det sätt på vilket förhöret har hållits, det som har hänt under förhöret eller den förhördes berättelse ska kunna verifieras i efterhand. Allmänna åklagaren ska ges tillfälle att närvara när förhöret spelas in som en ljud- och bildupptagning, om avsikten är att förhörsberättelsen av en målsägandes eller ett vittne som är en ung person eller har störningar i de psykiska funktionerna ska användas som bevis vid rättegång utan att personen hörs personligen inför domstol.

Förundersökningsprotokollet ska upprättas på det handläggningsspråk som används vid förundersökningen. I förundersökningsprotokollet ska tas in redogörelser också för de iakttagelser om sådant som ska klarläggas vid förundersökning vilka gjorts i samband med undersökningsåtgärderna. Uppgifter i en ljud- och bildupptagning ska få lämnas ut bara genom att upptagningen överlåts för att läggas fram hos förundersökningsmyndigheten, om det med beaktande av innehållet i upptagningen finns anledning att anta att utlämnandet av uppgifterna på något annat sätt kan leda till att integritetsskyddet för personer som förekommer på upptagningen kränks.

Avslutande av förundersökning (10 kap.)

Parterna ska ges tillfälle att lämna en avslutande utsaga, om det inte med beaktande av

ärendets art och omfattning, det obetydliga brottet eller andra liknande omständigheter är uppenbart onödigt att en utsaga begärs för åtalsprövning och domstolsbehandling. Den avslutande utsagan ska gälla tillräckligheten hos förundersökningsmaterialet, bevisvärderingen, rättsfrågorna och andra omständigheter som är viktiga för behandlingen. Vid behov ska allmänna åklagaren höras om nödvändigheten av och innehållet i begäran om avslutande utsaga.

När allmänna åklagaren är undersökningsledare ska han eller hon kunna ge den som varit misstänkt för brott en muntlig eller skriftlig anmärkning.

Särskilda bestämmelser (11 kap.)

Det ska fattas ett skriftligt beslut om att förundersökning inte görs, läggs ned och avslutas utan att saken överlämnas till allmänna åklagaren för prövning. Detsamma ska gälla andra liknande förundersökningsbeslut som kan påverka en parts rättigheter, intressen eller skyldigheter.

Det föreslås att bestämmelserna om behörighet som biträde ska kompletteras. I ett enskilt fall ska inte den få vara biträde som efter att ha börjat som biträde i ärendet har förfarit i strid med lag eller god advokatsed så att hans eller hennes fortsatta uppgift som biträde kan antas väsentligt försvåra utredningen av saken. På yrkande av den som saken gäller ska domstolen besluta om huruvida undersökningsledarens beslut om behörighet som biträde ska iakttas.

Medan åtalsprövning pågår ska allmänna åklagaren besluta om yppandeförbud. Yppandeförbudet ska kunna förklaras gälla också efter det att förundersökningen har avslutats, tills ärendet har tagits upp till behandling vid ett domstolssammanträde eller åklagaren har beslutat låta bli att väcka åtal eller ärendet avskrivits, om ett avslöjande av uppgifter kan försvåra utredningen av ett annat brott som fortfarande undersöks. Enligt den föreslagna paragrafen ska yppandeförbudet utan dröjsmål upphävas före giltighetstidens slut, om förutsättningen för förbudet inte längre finns. Dessutom föreslås bli bestämt om förhållandet mellan yppandeförbudet och 23 § 2 mom. i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet samt om förundersökningsmyndighetens skyldighet att förklara innehållet i tystnadsplikten för den som skyldigheten att hemlighålla gäller.

Det föreslås att de bestämmelser om information om förundersökning som för närvarande finns i förordningen ska tas in i lagen i kompletterad form. Detsamma gäller förordningens bestämmelser om underrättelser till målsäganden. Genom förordning av statsrådet ska det kunna utfärdas närmare bestämmelser om 1) sättet att registrera anmälan om brott, 2) ordnandet av konfrontation, 3) förhörsprotokollets och förundersökningsprotokollets innehåll, struktur och bilagor.

Den nya tvångsmedelslagen

Allmänna bestämmelser (1 kap.)

Trots att tillämpning av förundersökningsprinciperna enligt förundersökningslagen alltjämt kommer att stå som utgångspunkt för användningen av tvångsmedel kommer vissa principer som särskilt gäller användningen av tvångsmedel att anges i den nya tvångsmedelslagen. Det här gäller proportionalitetsprincipen, principen om minsta olägenhet och finkänslighetsprincipen.

Gripande, anhållande och häktning (2 kap.)

En polismans rätt att gripa föreslås bli preciserad så att en polisman för utredning av ett brott ska få gripa den som är misstänkt för brott och som anträffas på bar gärning eller flyende fot. Polisens allmänna rätt att gripa kommer alltså inte längre att bestämmas av den allmänna rätt att gripa som gäller var och en. Den finska benämningen på den allmänna rätten att gripa, "jokamiehen kiinniottooikeus", ändras till "yleinen kiinniottooikeus". Den svenska benämningen ändras inte.

Bestämmelserna om häktning av en dömd ändras så att domstolen på yrkande av allmänna åklagaren eller den målsägande som yrkat straff för svaranden ska få bestämma att den som dömts till ovillkorligt fängelsestraff ska häktas eller fortfarande hållas häktad. I lagen föreslås en ny paragraf om ny häktning. Enligt paragrafen ska den som har

häktats för brott och som frigivits inte få häktas på nytt för samma brott på grund av en omständighet som den som framställt yrkande om häktning har kunnat åberopa i samband med beslutet om den förra häktningen.

Domstolsförfarande i samband med häktningsärenden (3 kap.)

Det föreslås att bestämmelserna om handläggning av häktningsyrkanden ska ändras så att den som har framställt häktningsyrkandet eller en av honom eller henne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet ska vara närvarande när yrkandet behandlas. Den förordnade tjänstemannen ska få föra talan för den tjänsteman som framställt häktningsyrkandet till den del detta inte har begränsats i yrkandet. I de fall där den som begärts häktad inte ska ges tillfälle att bli hörd med anledning av häktningsyrkandet (t.ex. när den som begärts häktad är utomlands) ska dock det biträde som befullmäktigats av den som begärts häktad och som man känner till ges tillfälle att bli hörd.

Domstolen ska i regel se till att den lagliga företrädaren för den som begärts häktad och en företrädare för socialmyndigheten ges tillfälle att höras i samband med handläggningen av häktningsärendet, om den som begärts häktad inte har fyllt 18 år.

Beslutet i ett häktningsärende ska kunna avkunnas också senast så snart handläggningen av häktningsärenden som gäller de brott som har samband med varandra har avslutats. Det föreslås att bestämmelserna om utsättande av en tid för väckande av talan ska ändras så att den domstol som beslutar om häktning ska sätta ut tiden också när den inte kommer att handlägga åtalet. Om tidsfristen visar sig vara för kort ska domstolen på begäran som allmänna åklagaren framställt senast fyra dagar före tidsfristens slut kunna förlänga den utsatta tiden. Domstolen ska ta upp ärendet till behandling utan dröjsmål och avgöra det inom den utsatta tiden. Före framställning om frigivning av en häktad ska allmänna åklagaren underrättas om detta. Allmänna åklagaren ska kunna överta avgörandet av frågan om framställningen.

En häktad ska få anföra klagan också om den tid som satts ut för väckande av åtal. Dessutom ska en anhållningsberättigad tjänsteman få anföra klagan över det beslut genom vilket ett häktningsyrkande har avslagits eller den häktade har förordnats bli frigiven.

Begränsning av kontakter (4 kap.)

När det gäller begränsningen i fråga om närstående till en frihetsberövad konstateras att kontakterna kan begränsas endast i den utsträckning det är nödvändigt för syftet med gripandet, anhållandet eller häktningen. I kapitlet föreslås bli bestämt om att begränsningen av kontakterna ska upphöra att gälla när gripandet, anhållandet eller häktningen avslutas. En temporär begränsning ska upphöra att gälla om ingen framställning om begränsning av kontakterna lämnas in till domstolen inom utsatt tid.

Den tjänsteman som beslutar om eller har rätt att lämna en framställning om begränsning av kontakter ska besluta om slopande av begränsningen av kontakterna, om det inte längre finns förutsättningar för begränsningen. Den häktade som en begränsning av kontakter gäller ska kunna föra begränsningen av kontakterna till domstol som ett separat ärende. Den häktade som omfattas av en begränsning och en anhållningsberättigad tjänsteman ska få anföra klagan över domstolens beslut om begränsning av kontakter.

Reseförbud (5 kap.)

Som en ny grund för reseförbud föreslås att det finns anledning att misstänka att den som är misstänkt för brott kommer att försvåra utredningen av saken genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman.

Det föreslås att indelningen i reseförbudets egentliga innehåll och ålägganden i anslutning till förbudet enligt den nuvarande lagen ska slopas. I beslutet om reseförbud kan den som meddelats förbudet åläggas att 1) inte lämna den ort eller det område som nämns i beslutet, 2) inte vistas eller röra sig på ett visst område som nämns i beslutet, 3) under vissa tider vara anträffbar i sin bostad eller på sin arbetsplats, 4) på bestämda tider anmäla sig hos polisen, 5) vistas på en inrättning el-

ler ett sjukhus där han eller hon är intagen eller tas in, 6) inte kontakta ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman, eller 7) överlämna sitt pass till polisen.

Av grundad anledning ska en anhållningsberättigad tjänsteman i enskilda fall få bevilja den som meddelats reseförbud tillstånd till smärre undantag från skyldigheten enligt beslutet om reseförbud. Om en anhållningsberättigad tjänsteman vägrar bevilja tillstånd, ska den som meddelats reseförbud få föra ärendet till domstol.

På begäran som en anhållningsberättigad tjänsteman gjort senast en vecka före den utsatta tidens utgång ska domstolen kunna förlänga den 60 dagar långa tidsfristen för väckande av åtal. Domstolen ska ta upp ärendet till behandling utan dröjsmål och avgöra det inom den utsatta tiden. När den som meddelats reseförbud har yrkat att reseförbudet ska upphävas ska domstolen ta upp ärendet till behandling inom en vecka från det att yrkandet har inkommit till domstolen.

I samband med avgörande av ett åtal ska en svarande som dömts till ovillkorligt fängelsestraff få meddelas reseförbud också på yrkande av den målsägande som yrkat straff för honom eller henne. Som ett nytt fall av överträdelse av reseförbud föreslås att den som meddelats reseförbudet försvårar utredningen. Den som eventuellt kommer att meddelas reseförbud ska ges tillfälle att bli hörd när domstolen inte beslutar i ärendet. Den som meddelats reseförbud och en anhållningsberättigad tjänsteman ska få anföra klagan över domstolens beslut om reseförbud.

Kvarstad (6 kap.)

Kvarstad anges som den enda säkringsåtgärden enligt den föreslagna lagen, vilket innebär att skingringsförbud utgår.

Egendom ska få beläggas med kvarstad också för säkerställande av betalningen av gottgörelse som grundar sig på brott. Innan ett åtal väcks ska en anhållningsberättigad tjänsteman kunna yrka att egendomen ska beläggas med kvarstad. Efter det att åtalet har väckts ska ett sådant yrkande få framställas av allmänna åklagaren och även av målsäganden för att säkerställa att skadestånd eller gottgörelse betalas till honom eller henne själv.

Egendom som är belagd med tillfällig kvarstad ska innan den tillfälliga kvarstaden verkställs, enligt en anhållningsberättigad tjänstemans beslut få omhändertas av förundersökningsmyndigheten, om det behövs för att säkerställa verkställigheten. Det här anknyter till att också en tillfällig kvarstad ska verkställas i enlighet med 8 kap. i utsökningsbalken. I lagen tas också in en bestämmelse om protokollföring av tillfällig kvarstad. En kopia av protokollet ska utan dröjsmål sändas till den vars egendom den tillfälliga kvarstaden gäller.

Den anhållningsberättigade tjänstemannen ska göra framställning till domstolen om hävning av kvarstaden, om det inte längre finns förutsättningar för den. Den som saken gäller ska ges tillfälle att bli hörd i samband med att förlängningsärendet behandlas. Ärendet ska dock få avgöras utan att personen hörs, om han eller hon inte kan nås.

På yrkande av den som saken gäller ska domstolen besluta om en kvarstad ska bestå. En kvarstad ska dock inte behöva tas upp till ny behandling tidigare än två månader efter den föregående behandlingen. När domstolen meddelar kvarstad ska den samtidigt kunna bestämma närmare hur kvarstaden ska verkställas. I fråga om ersättning för den skada som kvarstaden och den tillfälliga kvarstaden har orsakat och i fråga om ersättning för kostnaderna i saken ska 7 kap. 11 § i rättegångsbalken iakttas i tillämpliga delar.

Beslag samt kopiering av handlingar (7 kap.)

Utgångspunkten kommer att vara att beslag av handlingar ersätts med kopiering. Den särställning som gällt för beslag av postförsändelser kommer att slopas i bestämmelserna om beslag och kopiering av försändelser. En polisman ska få rätt att omedelbart utan underrättelse till den anhållningsberättigade tjänstemannen återlämna ett föremål eller en handling som omhändertagits för beslag eller kopiering av handlingar, om det har framgått att det uppenbarligen ändå inte finns några förutsättningar för beslag eller kopiering.

Enligt beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman ska underrättelsen om beslag eller

kopiering få skjutas upp med högst en vecka från omhändertagandet, om viktiga skäl som har samband med utredningen kräver det. Därefter får en domstol på begäran av nämnda tjänsteman besluta om framskjutande av underrättelsen med högst två månader åt gången. Underrättelsen ska dock lämnas utan dröjsmål när förundersökningen avslutats. Beslag och hävning av beslag ska i vissa fall anmälas till det register som avses i 4 kap. 33 § i utsökningsbalken.

På begäran av en anhållningsberättigad tjänsteman ska domstolen kunna förlänga den utsatta tiden för väckande av åtal med högst fyra månader åt gången, om förutsättningarna för beslaget fortfarande föreligger och det inte är oskäligt att låta beslaget bestå med hänsyn till grunden för beslaget och den olägenhet som beslaget medför. Av särskilda skäl som hänför sig till arten och utredningen av det aktuella brottmålet ska tiden kunna förlängas med högst ett år åt gången eller så ska det kunna beslutas att beslaget ska bestå tills vidare. Ett beslag ska kunna bestå tills vidare också om det är förbjudet att inneha det föremål, den egendom eller den handling som beslagtagits. Den som saken gäller ska ges tillfälle att bli hörd i samband med att tiden förlängs.

Enligt den bestämmelse som gäller förande av beslag eller kopiering till domstol gäller som förutsättningar för att beslag ska bestå eller en kopia av handlingar förvaras i hög grad desamma som för att tiden ska förlängas fyra månader. På yrkande ska domstolen också kunna besluta att en handling ska kopieras i stället för att beslaget ska bestå.

En kopia av en handling ska förstöras om den visar sig vara onödig eller om domstolen beslutar att kopian inte ska förvaras för att användas som bevis. Under tiden för åtalsprövning ska beslutet om hävning av beslag och om att en kopia inte ska förvaras få fattas endast av allmänna åklagaren, förutom om det enbart är fråga om att föremål, egendom eller handlingar som tagits i beslag ska återlämnas till den som har rätt till dem. När domstolen häver ett beslag eller bestämmer att beslaget inte längre ska bestå ska domstolen på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman få bestämma att de föremål, den egendom eller de handlingar som tagits i beslag inte ska återlämnas till den som har rätt till dem förrän den tid som domstolen samtidigt utsatt har löpt ut eller domstolens beslut har vunnit laga kraft.

Om ett beslag har hävts eller om det har beslutats att en kopia av en handling inte ska förvaras för att användas som bevis, ska den myndighet som fattat beslutet få bestämma att föremålet, egendomen eller handlingen på nytt ska tas i beslag eller få ändra sitt beslut om kopian av handlingen. En förutsättning är att det efter det förra beslutet har uppdagats omständigheter som påverkar saken.

I kapitlet föreslås bestämmelser som är nya i jämförelse med den gällande lagen och som gäller handläggning av ärenden som gäller bättre rätt till sådant som tagits i beslag. Utgångspunkten kommer att vara att domstolen bestämmer att ärendet ska behandlas särskilt i den ordning som föreskrivs om rättegång i tvistemål. Domstolen ska samtidigt bestämma inom vilken tid talan ska väckas. Domstolen ska dock få pröva frågan om bättre rätt i samband med behandlingen av åtalet, om detta inte fördröjer handläggningen av målet. Om åtal inte väcks, ska en anhållningsberättigad tjänsteman kunna utsätta en tid för väckande av talan. Efter det att domstolen eller den anhållningsberättigade tjänstemannen har utsatt tiden ska egendomen kvarhållas hos polisen till dess ärendet om bättre rätt har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller kvarhållandet före det annars har visat sig onödigt. Om talan inte väcks inom den utsatta tiden ska äganderätten till egendomen övergå till staten eller, om det handlar om hittegods, till upphittaren i enlighet med hittegodslagen.

Föremål av ringa värde eller föremål vars innehav är straffbart ska genom beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman i stället för att tas i beslag få förstöras, tas i bruk för staten eller säljas, om det är uppenbart att föremålen kommer att dömas förverkade till staten och om de inte behövs som bevis i rättegång. Allmänna åklagaren ska kunna fatta ett sådant beslut också när han eller hon med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål eller något annat motsvarande lagrum har fattat beslut om åtalseftergift och om det är uppenbart att föremålen kommer att dömas förverkade till staten.

Genomsökning (8 kap.)

Genomsökning av platser indelas i *allmän husrannsakan, särskild husrannsakan* och *platsgenomsökning*. Med allmän husrannsakan avses genomsökning av hemfridsskyddade platser som avses i 24 kap. 11 § i strafflagen . Med särskild husrannsakan avses genomsökning av ett sådant utrymme beträffande vilket det finns anledning att anta att genomsökningen kommer att omfatta information som de som avses i 17 kap. 23 § 1 mom. i rättegångsbalken inte får vittna i rättegång om eller som de som avses i 24 § 2 och 3 mom. i samma kapitel får vägra röja. Övriga platser omfattas av platsgenomsökning. Förutsättningarna för genomsökning av platser ändras inte i praktiken från förutsättningarna enligt den gällande lagen.

En person som finns på förrättningsplatsen för husrannsakan ska få avlägsnas, om det är nödvändigt på grund av han eller hon genom sitt uppträdande försvårar genomsökningen eller äventyrar möjligheterna att uppnå syftet med den. Innan särskild husrannsakan förrättas ska det utses ett sakkunnigt genomsökningsombud som ska se till att beslag eller kopiering av handlingar inte gäller information som omfattas av tystnadsplikt eller tystnadsrätt. Förundersökningsmyndigheten ska på behörigt sätt beakta genomsökningsombudets uppfattning om hur informationen lämpar sig som objekt för beslag eller för kopiering av en handling. Omtvistligt material ska förseglas och efter det ska domstolen på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om materialet ska undersökas och tas till vara.

En anhållningsberättigad tjänsteman ska besluta om allmän husrannsakan och platsgenomsökning. Domstolen ska besluta om särskild husrannsakan och förordnande av ett genomsökningsombud. Om det vid allmän husrannsakan eller platsgenomsökning uppdagas att genomsökningen gäller information som omfattas av tystnadsplikt eller tystnadsrätt eller om det är nödvändigt att särskild husrannsakan företas i brådskande ordning, ska en anhållningsberättigad tjänsteman få besluta om att särskild husrannsakan ska företas och att ett genomsökningsombud ska förordnas. Under vissa förutsättningar ska en polisman t.ex. i brådskande fall få företa genomsökning av platser utan beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman eller utan ett domstolsbeslut.

I kapitlet föreslås bestämmelser om en ny typ av genomsökning, nämligen genomsökning av utrustning. Med genomsökning av utrustning avses genomsökning av det datainnehåll som vid tidpunkten för genomsökningen finns i datorer, teleterminalutrustning eller andra motsvarande tekniska anordningar eller informationssystem, i syfte att finna handlingar eller uppgifter för bevisföring gällande det brott som undersöks. Genomsökning av utrustning ska få företas också för att återlämna utrustningen till den som har rätt till den, om det finns anledning att anta att den har avhänts någon genom brott. Förutsättningarna för genomsökning av utrustning motsvarar i hög grad förutsättningarna för husrannsakan.

En polisman ska få omhänderta en teknisk anordning för genomsökning av utrustning. Bland bestämmelserna om genomsökning av utrustning föreslås de bestämmelser som finns bland bestämmelserna om beslag i 4 kap. i den gällande lagen och som gäller skyldighet för innehavare av informationssystem att lämna uppgifter, föreläggande att säkra data, varaktigheten av ett föreläggande att säkra data samt tystnadsplikt som gäller ett föreläggande att säkra data. Ett föreläggande att säkra data ska kunna utsträckas till att gälla också data som kan antas komma in till anordningen eller informationssystemet under den månad som följer efter det att föreläggandet utfärdades.

Om ändamålsenlighetssynpunkter som gäller brottsundersökningen eller om ärendets brådskande natur kräver det ska genomsökning av utrustning få företas som genomsökning på distans. Genomsökning av utrustning företas då utan att den utrustning som finns hos eller innehas av den person som genomsökningen riktas mot används. I allmänhet ska en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om genomsökning av utrustning. I andra än oförutsedda eller brådskande fall ska dock domstolen besluta om genomsökning med anknytning till tystnadsplikt eller tystnadsrätt.

I bestämmelserna om genomsökning av personer föreslås några ändringar jämfört med bestämmelserna i den gällande lagen. Det här gäller t.ex. möjligheten att utföra kroppsbesiktning på någon annan än en misstänkt också utan dennes samtycke och om kroppsvisitation som i vissa fall ska göras av en person av samma kön som den som kroppsvisitationen gäller.

Tvångsmedel i samband med särskilda undersökningsmetoder (9 kap.)

I kapitlet föreslås bestämmelser om vissa tvångsmedel som regleras i 6 kap. i den gällande lagen. Regleringen av avspärrning av utredningsplatser kompletteras med reglering som gäller avspärrning av utredningsobjekt. I samband med konstaterande av intag av alkohol eller andra berusningsmedel ska på grund av att personen vägrar genomgå provet eller för att säkerställa provtagningen eller möjligheterna att få ett tillförlitligt provresultat ska kroppsbesiktning få företas utan beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman. Signalement ska få upptas också av en för upptagningen utbildad anställd tjänsteman vid en polisenhet och som förordnats av chefen för polisenheten.

Hemliga tvångsmedel (10 kap.)

Tvångsmedel enligt kapitlet ska få användas vid förundersökning i hemlighet för dem de riktas mot. De hemliga tvångsmedlen är teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk observation (teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning och teknisk observation av utrustning), inhämtande av identifieringsuppgifter för en teleadress eller teleterminalutrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, användning av informationskällor och kontrollerade leveranser. I 5 a kap. i den gällande tvångsmedelslagen finns bestämmelser om teleavlyssning, teleövervakning, teknisk observation (teknisk avlyssning, optisk övervakning och teknisk spårning) och inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge.

Definitionerna av de metoder för att inhämta information som kommer att regleras i kapitlet preciseras på ett flertal sätt. Preciseringarna framgår närmare av de föreslagna paragraferna. Bestämmelserna om respektive tvångsmedel sammanförs. Bestämmelserna om de brott som ligger till grund för medlen ändras också i någon mån. Teleövervakning kan i fortsättningen användas t.ex. för att undersöka brott som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning.

En allmän förutsättning för att hemliga tvångsmedel ska få användas ska vara att det kan antas att man på det sättet får information som behövs för att utreda ett brott. Utöver vad som i bestämmelserna om varje medel föreslås bli bestämt om särskilda förutsättningar för användningen av de hemliga tvångsmedlen ska teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, systematisk observation, teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning av en person, teknisk observation av utrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, styrd användning av informationskällor och kontrollerade leveranser få användas bara om de kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av ett brott. För täckoperation, bevisprovokation genom köp och bostadsavlyssning gäller dessutom att metoden ska vara nödvändig för att ett brott ska kunna utredas.

Inhämtande av information i stället för teleavlyssning aktualiseras i fall där det är sannolikt att meddelanden jämte identifieringsuppgifter inte längre är tillgängliga genom teleavlyssning. Förundersökningsmyndigheten ska då kunna beviljas tillstånd att beslagta eller kopiera dem hos ett teleföretag eller en sammanslutningsabonnent. Förundersökningsmyndigheten ska dessutom kunna beviljas tillstånd till inhämtande av information i stället för teleavlyssning, om inhämtandet av information i syfte att utreda innehållet i ett meddelande riktas mot en personlig teknisk anordning som lämpar sig för att sända och ta emot meddelanden och finns i direkt anslutning till teleterminalutrustning eller mot förbindelsen mellan en sådan anordning och teleterminalutrustning.

Teleövervakning ska med samtycke av den som är misstänkt för brott, en målsägande, ett

vittne eller någon annan person få riktas mot en teleadress eller teleterminalutrustning som den berörda personen innehar, om det finns anledning att misstänka ett visst brott. Teleövervakning ska kunna användas också för att nå en misstänkt eller dömd, om han eller hon håller sig undan för förundersökning eller rättegång eller verkställighet av ett ovillkorligt fängelsestraff.

I stället för inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge talas det i den nya lagen om inhämtande av basstationsuppgifter, vilket kan omfatta även inhämtande av information om teleterminalutrustning eller teleadresser som kommer att bli registrerade i ett telesystem via en viss basstation. I brådskande situationer ska en anhållningsberättigad tjänsteman tillfälligt få besluta om inhämtande av basstationsuppgifter tills domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd.

I den nya tvångsmedelslagen föreslås bestämmelser om observation och systematisk observation. Med observation avses att en person i hemlighet för inhämtande av information utsätts för iakttagelser. Det handlar om systematisk observation om den som är misstänkt för brott utsätts för annan än kortvarig observation. Förtäckt inhämtande av information är också en ny metod för att inhämta information. Med förtäckt inhämtande av information avses inhämtande av information genom kortvarig interaktion med en viss person där det används falska, vilseledande eller förtäckta uppgifter i syfte att hemlighålla polismannens uppdrag.

Beslut om optisk observation ska anförtros domstolen i de fall där den optiska observationen riktas mot i 24 kap. 11 § i strafflagen avsedda hemfridsskyddade platser. Optisk observation ska inte alls få riktas mot utrymmen som används för stadigvarande boende.

Domstolen ska också besluta om teknisk spårning av en person och om teknisk observation av utrustning, vilka är nya hemliga tvångsmedel. Syftet med teknisk spårning av en person ska vara att ge akt på var den som är misstänkt för brott rör sig. Spårningen genomförs så att en spårningsanordning fästs i de kläder som personen bär eller i ett föremål som personen bär med sig. Teknisk observation av utrustning innebär att en funktion, informationsinnehållet eller identifieringsuppgifterna i en dator, i en liknande teknisk anordning eller i dess programvara på något annat sätt än enbart genom sinnesförnimmelser observeras, upptas eller behandlas på något annat sätt för att utröna omständigheter som är av betydelse för utredningen av ett brott. I brådskande situationer ska en anhållningsberättigad tjänsteman tillfälligt få besluta om teknisk spårning av en person och om teknisk observation av utrustning. Under vissa förutsättningar ska förundersökningsmyndigheten med hjälp av en teknisk anordning få inhämta identifieringsuppgifter för en teleadress eller teleterminalutrustning.

I den nya tvångsmedelslagen föreslås bestämmelser om täckoperation och bevisprovokation genom köp. I dagens läge finns närmare bestämmelser om dessa i polislagen. Det föreslås att förutsättningarna för täckoperation kompletteras med ett omnämnande av att inhämtandet av information ska anses vara behövligt med anledning av att den brottsliga verksamheten är planmässig, organiserad eller yrkesmässig eller det kan antas att den fortsätter eller upprepas. Det här gäller dock inte täckoperation som utförs i informationsnät. En täckoperation ska kunna utvidgas om det medan den pågår uppdagas ett nytt brott som misstänks ha begåtts av den som täckoperationen riktas mot eller anledning att misstänka någon annan en den nämnda personen för brottet.

En polisman som företar en täckoperation ska inte få begå ett brott eller ta initiativ till ett brott. Under vissa förutsättningar ska polismannen utan straffrättsligt ansvar få begå brott med karaktär av förseelser. Också när den som deltar i en täckoperation bistår en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet ska han eller hon kunna befrias från straffrättsligt ansvar. För befrielse från ansvaret förutsätts då att 1) åtgärden genomförs också utan hans eller hennes medverkan, 2) polismannens verksamhet inte äventyrar eller skadar någons liv, hälsa eller frihet eller orsakar betydande fara för eller skada på egendom och 3) biståndet avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med täckoperationen.

Domstolen ska besluta om huruvida den aktuella brottsliga verksamheten är sådan att täckoperation kan användas för utredningen. Domstolen ska inte delta i beslutsfattande som gäller täckoperation som utförs i informationsnät. Vid förtäckt inhämtande av information, täckoperationer och bevisprovokation genom köp ska polismannen kunna förses med en teknisk anordning som möjliggör avlyssning och observation, om utrustningen är motiverad för att polismannens säkerhet ska kunna tryggas.

Vid styrd användning av informationskällor ska uppgifter inte få begäras bli inhämtade på ett sådant sätt som förutsätter utövande av myndighetsbefogenheter eller äventyrar informationskällans eller någon annans liv eller hälsa. Vid kontrollerade leveranser handlar det om att förundersökningsmyndigheten får låta bli att ingripa i transporten eller någon annan sändning av ett föremål, ett ämne eller egendom eller att ett sådant ingripande fördröjs, om det behövs för att identifiera de personer som är delaktiga i ett brott som håller på att begås eller för att utreda ett jämfört med detta brott allvarligare brott eller mera omfattande brottslig verksamhet.

Enligt bestämmelserna om yppandeförbud ska en anhållningsberättigad tjänsteman av viktiga skäl som hänför sig till utredningen av ett brott få förbjuda en utomstående att röja sådana omständigheter om användningen av ett hemlig tvångsmedel som denna fått kännedom om. Det förutsätts dessutom att den utomstående med anledning av sitt uppdrag eller sin ställning har bistått eller blivit ombedd att bistå vid användningen av tvångsmedlet.

Förutom bestämmelser om förbud mot avlyssning föreslås i lagen bestämmelser om förbud mot observation som riktas mot kontakterna mellan den misstänkte och vissa andra personer (t.ex. ett rättegångsbiträde och en läkare). Förbuden gäller teleavlyssning, teknisk avlyssning och optisk observation.

Som överskottsinformation definieras information som fåtts genom teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter och teknisk observation och som inte har samband med ett brott eller som gäller ett annat brott än det för vars utredning tillståndet har getts eller beslutet fattats. Överskottsinformation ska få användas i samband med utredning av brott, när informationen gäller ett brott för vars utredning det tvångsmedel skulle ha fått användas som informationen har fåtts genom, eller när det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse i minst två år. Överskottsinformation ska också få användas för utredning av stöld och häleribrott. Överskottsinformation ska dessutom alltid få användas för att förhindra brott, för att inrikta polisens verksamhet och som utredning som stöder skuldlöshet.

Om det framkommer att teleavlyssningen riktas mot något annat meddelande än ett meddelande från eller till den misstänkte som tillståndet gäller eller att den misstänkte som den tekniska avlyssningen riktas mot inte befinner sig i det utrymme eller på någon annan plats som avlyssnas, ska användningen av tvångsmedlet avbrytas så snart som möjligt och ska de upptagningar som fåtts genom avlyssningen och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom den genast utplånas. Skyldigheten att avbryta och att utplåna upptagningarna och anteckningarna ska också gälla för teknisk observation av utrustning, om det framkommer att observationen riktas mot innehållet i eller identifieringsuppgifterna om ett meddelande eller att den misstänkte inte använder den anordning som observationen gäller. I vissa fall ska en anhållningsberättigad tjänsteman dock kunna besluta att teleavlyssning eller teknisk avlyssning tillfälligt ska riktas mot en person tills domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd.

Om en anhållningsberättigad tjänsteman i en brådskande situation har fattat ett tillfälligt beslut om att teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, teknisk spårning av en person eller teknisk observation av utrustning ska inledas men domstolen anser att det inte har funnits förutsättningar för åtgärden, är utgångspunkten att användningen av tvångsmedlet ska avslutas och att det material och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom detta genast ska utplånas. Information som fåtts på detta sätt ska dock få användas under samma förutsättningar som överskottsinformation.

Det föreslås exaktare bestämmelser än för närvarande om underrättelse om användning av hemliga tvångsmedel. Beroende på vilket tvångsmedel det handlar om ska den misstänkte som varit föremål för tvångsmedlet underrättas efter det att ärendet har förts till åklagaren för prövning eller när förundersökningen annars har avslutats eller avbrutits. Underrättelsen ska dock kunna skjutas upp eller helt och hållet utebli på de grunder som anges i lagen (t.ex. tryggande av statens säkerhet eller skyddande av liv eller hälsa). När domstolen prövar möjligheten att skjuta upp underrättelsen eller att låta underrättelsen utebli ska den vid bedömningen också beakta en parts rätt att på behörigt sätt försvara sig eller annars bevaka sina rättigheter i en rättegång.

4 Propositionens konsekvenser

4.1 Konsekvenser för den offentliga ekonomin

I 4 kap. 8 § i den nya förundersökningslagen föreslås bestämmelser om förordnande av en intressebevakare för en person som är under 18 år och part vid förundersökning. Enligt 2 mom. ska de kostnader som uppstår vid förordnandet av intressebevakare samt intressebevakarens arvode och kostnader ersättas av statens medel. Tillämpningen av principerna enligt 44 § i lagen om förmyndarverksamhet innebär att ersättning bestäms för behövliga kostnader. Dessutom ska arvodet vara skäligt i förhållande till uppdragets art och omfattning. Ett förordnande av en intressebevakare på detta sätt har inte ordnats lagstiftningsmässigt för närvarande. Det finns inte några statistiska uppgifter till grund för en uppskattning av antalet dylika fall eller de kostnadsersättningar och arvoden som ska betalas. På årsbasis kan det handla om högst några tiotusentals euro.

I enlighet med bestämmelserna i 8 kap. i den nya tvångsmedelslagen ska ett genomsökningsombud börja delta i särskild husrannsakan, vilket är ett okänt fenomen enligt den gällande lagstiftningen. Enligt 10 § 1 mom. i kapitlet ska till genomsökningsombudet betalas arvode och ersättning av statens medel med iakttagande i tillämpliga delar av vad som i 17 och 18 § i rättshjälpslagen bestäms om arvoden och ersättningar till biträden. Det kan antas att antalet fall av husrannsakan av detta slag kommer att variera från år till år. I praktiken kommer det snarast att handla om enstaka fall. Den arbetsmängd som krävs av ett genomsökningsombud i samband med särskild husrannsakan kan dock variera till och med betydligt från fall till fall. Utifrån statsrådets förordning om grunderna för arvoden vid allmän rättshjälp (290/2008) bör högst några tiotusentals euro per år reserveras för ersättningar för kostnaderna för och arvoden till genomsökningsombuden.

Propositionen har inte några ekonomiska konsekvenser för myndighetsorganisationerna. Inga nya myndigheter föreslås bli inrättade.

4.2 Konsekvenser för myndigheterna

Denna proposition har inte några betydande konsekvenser för *förhållandena mellan myndigheterna*. Det här gäller både deras ömsesidiga uppgifter och behörighetsförhållandena. Bestämmelserna i 5 kap. i den föreslagna förundersökningslagen siktar till att kvantitativt och kvalitativt förbättra förundersökningssamarbetet mellan förundersökningsmyndigheten och allmänna åklagaren. Också vissa andra bestämmelser siktar till att främja åklagarens deltagande i förundersökningen (tillfälle enligt 9 kap. 4 § 3 mom. i förundersökningslagen att delta när förhöret spelas in och hörande enligt 10 kap. 1 § 2 mom. om nödvändigheten av och innehållet i begäran om avslutande utsaga). Det innebär en ändring i förhållandet mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren att enligt 3 kap. 17 § 3 mom. i den nya tvångsmedelslagen ska åklagaren underrättas om en framställning om frigivning av en häktad. Åklagaren kan då överta avgörandet i frågan om framställningen. Dessa och också vissa andra förslag i propositionen kommer att medföra att åklagarens uppgifter utökas.

Bestämmelserna om hemliga tvångsmedel i 10 kap. i tvångsmedelslagen kommer att medföra vissa förändringar i förhållandena mellan myndigheterna. Som exempel kan nämnas att domstolen kommer att ta del i be-

slutsfattande som gäller användning av täckoperation.

Vad gäller *myndigheternas uppgifter och förfaranden* kommer myndigheterna att få nya ärenden att behandla och kommer nya ärenden att omfattas av deras befogenheter. Det handlar dock i betydande grad endast om att uppgifterna och befogenheterna definieras närmare och på ett mera övergripande sätt än för närvarande. Regleringen av förfarandena syftar till att främja rättsskyddet och de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Uppgifterna, befogenheterna och förfaringssätten kan inte i och för sig alltid åtskiljas tydligt.

Förslagen kan antas ha konsekvenser för myndigheternas, i synnerhet polis- och åklagarmyndigheternas, arbetsmängd. Det är emellertid svårt att bedöma dessa konsekvenser och i synnerhet i vilken mån myndigheterna klarar av att fullgöra uppgifterna med sina nuvarande resurser. I vilket fall som helst är personalstyrkan avgörande för hur pass effektivt det går att fullgöra de uppgifter som följer av de föreslagna lagarna.

Till förslagen i propositionen hänför sig konsekvenser som gäller myndigheternas informationssystem och blanketter. Om de ändringar som följer av propositionen görs som en del av den pågående Vitja-reformen, har denna proposition inga självständiga konsekvenser. I vilket fall som helst är det ännu för tidigt att upsskatta dessa konsekvenser.

Med beaktande av omfattningen av den aktuella reformen är det klart att de tjänstemän som tillämpar förundersöknings-, tvångsmedels- och polislagstiftningen behöver utbildning för hela personalen i samband med att den nya lagstiftningen tas i bruk.

4.3 Könsrelaterade konsekvenser

Så som konstaterats i det inledande avsnittet i allmänna motiveringen har de könsrelaterade konsekvenserna ägnats särskild uppmärksamhet vid beredningen av denna proposition. På de grunder som framförts i förundersöknings- och tvångsmedelskommissionens betänkande är målet med förslagen i denna proposition att förbättra målsägandens ställning i synnerhet vid handläggning av våldsbrott som riktats mot kvinnor och andra motsvarande brott. De förslag som behandlas i det följande främjar möjligheterna att uppnå detta mål.

I motiveringen till 3 kap. 9 § i förundersökningslagen (när förundersökning inte behöver göras och när förundersökningen får läggas ned) konstateras att vid bedömning av om brottet är obetydligt kan det fästas uppmärksamhet vid t.ex. om det brottsliga förfarandet upprepats. Som exempel nämns fall av våld i parrelationer vilka inte nödvändigtvis medför strängare straff än böter. I motiveringen till paragrafen om proportionalitetsprincipen (4 kap. 4 § i förundersökningslagen) konstateras att frågor som gäller en ensamförälders ställning ska beaktas när förhörets längd bestäms. I 4 kap. 6 § i förundersökningslagen föreslås en bestämmelse om finkänslighetsprincipen. Enligt paragrafen ska parterna och andra som deltar i förundersökningen behandlas finkänsligt. Enligt motiveringen till paragrafen gäller taktfullhetsaspekterna i synnerhet känsliga målsägandeförhör eller målsägandeförhör i anslutning till brott som annars påverkat målsäganden starkt, t.ex. genom chock.

Det föreslås att 4 kap. 10 § 2 mom. i förundersökningslagen ska formuleras som förpliktande. Enligt momentet ska undersökningsledaren eller allmänna åklagaren göra en framställning till domstolen om att ett rättegångsbiträde eller en stödperson ska förordnas för målsäganden, när det finns orsak till det enligt bestämmelserna i 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål. Enligt 1 a och 3 § i det nämnda kapitlet kan det bli aktuellt att förordna en försvarare och en stödperson t.ex. när sexualbrott och misshandelsbrott handläggs.

I motiveringen till 7 kap. 5 § i förundersökningslagen, där det bestäms om bemötande av den som förhörs, konstateras att det att förhöret hålls snabbt, kanske redan på brottsplatsen, kan främja utredningen av brottet t.ex. i sådana fall där den misstänkte eventuellt kan försöka påverka målsägandens skildring. Som exempel kan enligt motiveringen nämnas ärenden som gäller misstankar om familjevåld eller våld i en parrelation. Enligt 12 § i kapitlet ska utredaren på begäran få tillåta att även någon annan som stöder en part får närvara vid förhöret, om det inte för-

svårar utredningen av brottet eller äventyrar tystnadsplikten. Enligt motiveringen kan det handla om t.ex. en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården i en situation där målsäganden i ett brott fortfarande är i chock på grund av brottet. En sådan person ska kunna delta i förhöret utöver den stödperson som förordnats för målsäganden och ska senare kunna förordnas till stödperson.

I 7 kap. 13 § i förundersökningslagen föreslås bestämmelser som gäller medverkan när någon annan förhörs. Den föreslagna andra meningen i paragrafen är ny i jämförelse med den gällande lagen. I den nya meningen sägs att när möjligheten att tillåta medverkan övervägs ska hänsyn tas till aspekter som gäller finkänslighet och att den misstänktes närvaro inte får förorsaka målsäganden lidande eller någon annan motsvarande olägenhet. I motiveringen till paragrafen har det åberopats att den misstänktes närvaro kan vålla den målsägande som förhörs lidande eller motsvarande olägenhet t.ex. vid undersökning av sexual- och misshandelsbrott.

Enligt 2 kap. 12 § 1 mom. i tvångsmedelslagen ska domstolen under de förutsättningar som anges närmare i momentet på yrkande av den målsägande som yrkat straff för svaranden få bestämma att den som dömts till ovillkorligt fängelsestraff ska häktas eller fortfarande hållas häktad. Det föreslås också att bestämmelserna om reseförbud ska kompletteras så att det anges att när domstolen avgör ett åtalsärende ska den få meddela svaranden reseförbud eller bestämma att ett meddelat reseförbud ska bestå också på yrkande av den målsägande som yrkat straff för svaranden (5 kap. 9 § 3 mom. i den nya tvångsmedelslagen). Reseförbud ska dessutom kunna meddelas för att förhindra fortsatt brottslig verksamhet (5 kap. 1 § 1 mom. 3 punkten). Så som konstaterats i allmänna motiveringen kan reseförbud under vissa förutsättningar användas för att förhindra brott mot en person, t.ex. för att förhindra misshandel. Grunderna för reseförbud (2 punkten i det sistnämnda momentet) kompletteras också med ett omnämnande av att den som är misstänkt för brott försvårar utredningen av saken t.ex. genom att påverka en målsägande.

Propositionen inrymmer dessutom vissa andra förslag med anknytning till könsrelaterade konsekvenser. Det föreslås att den finskspråkiga benämningen på allmän rätt att gripa, ”jokamiehen kiinniotto-oikeus”, ändras till ”yleinen kiinniotto-oikeus” (2 kap. 2 och 3 §). I motiveringen till 2 kap. 6 § i tvångsmedelslagen (förbud mot oskäligt anhållande) konstateras att de personliga förhållandena för den som är misstänkt för brott kan inbegripa att anhållandet eller häktningen har konsekvenser för någon annan till honom eller henne närstående, alltså inte bara för honom eller henne själv. Som exempel kan nämnas att den som yrkas bli häktad är ensamförälder till ett litet barn som skulle bli utan behövlig omsorg till följd av frihetsberövandet. I 8 kap. 32 § i tvångsmedelslagen föreslås bestämmelser om genomsökning av personer. Enligt paragrafens 3 mom. ska kroppsvisitation inte få förrättas av en person av motsatt kön som inte är en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården, om händerna rör vid den visiterades kropp eller om hans eller hennes kroppsliga integritet kränks på något annat motsvarande sätt.

4.4 Övriga samhälleliga konsekvenser

Genom förslagen i denna proposition *främjas rättsskyddet och de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna*. Vid förundersökning och användning av tvångsmedel ingriper man i rättsobjekt som skyddats genom grundlagen och genom internationella förpliktelser om mänskliga rättigheter. Det här gäller i synnerhet rätten till personlig frihet och integritet (7 § i grundlagen), skydd för privatlivet (10 §) och egendomsskydd (15 §). Med stöd av 21 § i grundlagen ska även rättsskyddsfrågor beaktas. Förutom i detta avsnitt behandlas frågor med anknytning till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna längre fram i avsnittet om förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning.

Genom förslagen i denna proposition stärks också *barnens ställning vid förundersökning*. Redan flera av de förslag som nämns i avsnittet om könsrelaterade konsekvenser har också ovan nämnda verkan, t.ex. de förslag som gäller hållande av förhör. I propositio-

nen ingår dock också förslag till bestämmelser som uttryckligen gäller barn.

Brottsbekämpningen och säkerheten främjas av att polisen och de övriga förundersökningsmyndigheterna kan utreda brott på ett effektivt sätt.

5 Beredningen av propositionen

Juris licentiat, häradshövding Klaus Helminens utredning från 2006 enligt uppdrag från inrikesministeriet har redan nämnts i det inledande avsnittet i allmänna motiveringen.

Den 12 mars 2007 tillsatte justitieministeriet och inrikesministeriet en kommission för att bereda ett förslag till en totalreform av förundersökningslagen, tvångsmedelslagen och polislagen (förundersöknings- och tvångsmedelskommissionen). Kommissionen överlämnade sitt betänkande den 20 maj 2009 (justitieministeriets kommittébetänkande 2009:2). Kommissionen föreslog att det skulle stiftas en ny förundersökningslag, en ny tvångsmedelslag och en ny polislag. I betänkandet föreslogs dessutom ändringar av vissa lagar som har samband med de nämnda lagarna.

Förundersöknings- och tvångsmedelskommissionens betänkande var på utlåtande i vida kretsar. Det har sammanställts en sammanfattning av utlåtandena (inrikesministeriets publikation 34/2009). Femtiosju remissinstanser gav utlåtande. Remissinstansernas ståndpunkter framgår närmare av den omfattande sammanfattningen.

Efter remissbehandlingen tillsatte justitieministeriet och inrikesministeriet en styrgrupp den 30 september 2009. Styrgruppen fick i uppdrag att i form av en regeringsproposition sammanjämka förslagen utgående från förundersöknings- och tvångsmedelskommissionens betänkande och de avvikande meningarna om det samt utlåtandena om betänkandet.

De förslag av förundersöknings- och tvångsmedelskommissionen som fick motstridiga kommentarer har inte tagits med i denna proposition. Det här gäller t.ex. förslaget om att källskyddet skulle kunna brytas under strikta förutsättningar vid förundersökning, om den ursprungliga informationskällan sannolikt hade gjort sig skyldig till sekretessbrott. I den nya tvångsmedelslagen föreslås inte heller de skadeståndsbestämmelser med utgångspunkt i strikt ansvar som kommissionen föreslog i sitt betänkande. Avsikten är att lagstiftningen om offentliga samfunds skadeståndsansvar ska reviders inom de närmaste åren. I samband med den reformen är det ändamålsenligt att granska också ersättningsfrågor med anknytning till förundersökning och användning av tvångsmedel.

6 Samband med andra propositioner

Som det tidigare har konstaterats kommer en regeringsproposition med förslag till en ny polislag att överlämnas samtidigt med denna proposition. Den propositionen och denna proposition har samband med varandra särskilt när det gäller regleringen av hemligt inhämtande av information. Dessutom kommer en regeringsproposition med förslag till ny lag om militär disciplin att överlämnas ungefär samtidigt som denna proposition. Behandlingen av dessa propositioner bör samordnas i riksdagen.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

1.1 Förundersökningslagen

1 kap. **Bestämmelser om tillämpningsområdet**

1 §. *Lagens tillämpningsområde.* Enligt *1 mom.* ska förundersökning av brott göras enligt denna lag, om inte något annat föreskrivs särskilt i lag. Momentet motsvarar 1 § i den gällande lagen.

Med brott avses här, liksom även i andra sammanhang, en straffbar gärning. Under förundersökningsfasen betraktas i praktiken som brott också sådana gärningar för vilka gärningsmannen sist och slutligen inte åtalas eller döms till straff eftersom det finns någon grund för beslut om att inte väcka åtal eller någon omständighet som befriar från straffansvar. Som exempel på de sistnämnda kan nämnas gärningar som begåtts av otillräkneliga och gärningar som begåtts som nödvärn. I början av förundersökningen är det dock oklart om det finns några ansvarsfriande grunder av detta slag.

En särskild grupp bland de straffbara gärningarna utgörs av de gärningar som misstänks ha begåtts av personer som inte har fyllt 15 år och som därmed med stöd av 3 kap. 4 § 1 mom. i strafflagen inte har straffrättsligt ansvar. Gärningarna benämns *brottsliga gärningar* i 14 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. I den paragrafen finns bestämmelser om förutsättningar för förhör och undersökning i fall av detta slag. I 3 kap. 5 § i den nya lagen föreslås bestämmelser om förutsättningar för förundersökning av dessa gärningar. Det föreslås också att benämningen ”brottsliga gärningar” ska kvarstå.

Det har föreskrivits att förundersökning i vissa fall ska göras av andra än polismyndigheterna. Här avses gränsbevakningsmyndigheterna, tullmyndigheterna och militärmyndigheterna. I de specialbestämmelser som gäller för dem och som behandlas närmare längre fram i motiveringen till 2 kap. 1 § 2 mom. föreskrivs i allmänhet inte att förundersökning ska göras på något annat sätt än vad som anges i förundersökningslagen. Det handlar snarare om hur den inbördes behörigheten för förundersökningsmyndigheterna ska organiseras.

Så som det konstaterats redan i motiveringen till den nuvarande paragrafen (RP 14/1985 rd) måste man på grundval av olika lagar undersöka händelser som inte alltid är förenade med brott men som ska undersökas enligt samma förfarande som vid undersökning av brott. Det handlar då om polisundersökning enligt polislagen. Bestämmelser om polisundersökning togs in i den nya polislagen 1995, och genom den regleringen undanröjdes det oklara rättsläge som hade varit rådande under förundersökningslagens tid. Förundersökningen och polisundersökningen är inte nödvändigtvis fristående. På grund av en misstanke om brott som uppdagats vid polisundersökning kan det nämligen framkomma behov av att inleda förundersökning. Bestämmelserna om polisundersökning finns i 4 kap. i polislagen. Enligt en proposition som anknyter till denna proposition ska polisundersökning regleras i 6 kap. i den nya polislagen. Det föreskrivs särskilt om de fall där polisundersökning ska göras, vilket behandlas närmare i motiveringen till 1 § i det sistnämnda kapitlet.

I *2 mom.* konstateras för tydlighetens skull att i fråga om användning av tvångsmedel och förundersökningsmyndigheternas inhämtande av information gäller i övrigt vad som föreskrivs särskilt i lag. Tvångsmedelslagen är en allmän lag för användning av tvångsmedel. Bestämmelser om användning av tvångsmedel finns dessutom i ovan nämnda speciallagar som gäller gränsbevakningsmyndigheterna, tullmyndigheterna och militärmyndigheterna. Den viktigaste regleringen av förundersökningsmyndigheternas inhämtande av information finns i 3 kap. i den gällande polislagen. Enligt den till denna proposition anslutna propositionen ska delvis mot-

svarande reglering tas in i den nya polislagen.

2 §. *Vad som ska utredas vid förundersökning.* Enligt *1 mom.* ska vid förundersökning utredas 1) enligt vad ärendets art förutsätter, det misstänkta brottet, de förhållanden under vilka det har begåtts, den skada som har orsakats och den vinning som har fåtts genom brottet, parterna och de övriga omständigheter som måste klarläggas för åtalsprövning och bestämmande av påföljderna för brottet, 2) möjligheterna att återställa egendom som har erhållits genom brottet och att verkställa en förverkandepåföljd som döms ut eller skadestånd som betalas till målsäganden med anledning av brottet, 3) målsägandens privaträttsliga anspråk, om målsäganden med stöd av 3 kap. 9 § i lagen om rättegång i brottmål har bett åklagaren föra talan om anspråket, och 4) huruvida målsäganden samtycker och den misstänkte ämnar samtycka till att målet i tingsrätten behandlas i ett skriftligt förfarande enligt 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål.

Det föreslagna momentet motsvarar med vissa ändringar 5 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen. Jämfört med den gällande lagen kompletteras början av *1 punkten* med ”enligt vad ärendets art förutsätter”, vilket anknyter till det krav på effektiv förundersökning som redan behandlats i allmänna motiveringen. Det gäller att försöka samla sådan tillräcklig utredning som skäligen kan fås och bevis, såväl mot som för den misstänkte. Tillräckligt effektiv utredning av brott hänför sig naturligtvis inte som sådan uteslutande till den misstänkte utan även till andra parter, eftersom förundersökningen t.ex. ur målsägandens perspektiv kan ses som ett rättsmedel. Utredning enligt vad ärendets art förutsätter inbegriper att det måste riktas tillräckliga personresurser och övriga resurser till undersökningen. Undersökningen kan inte heller avslutas med åberopande av brådska eller ogrundade och förhastade slutsatser. En dimension av kravet på effektivitet är att ett fall bör undersökas desto grundligare, ju allvarliga brott det är fråga om.

De högsta laglighetsövervakarna har i sin avgörandepraxis fäst vikt vid bristfälligt gjord förundersökning i synnerhet i sådana fall där förundersökningen har lagts ned utan att saken har förts till åklagaren för prövning. Någon viss omständighet som är viktig för avgörandet kan ha blivit outredd (t.ex. egendomsförhållandena i fråga om den aktuella egendomen). Å andra sidan har det hänt att avgörandet har träffats enbart på basis av att parterna har hörts, trots att det skulle ha varit möjligt att förhöra vittnen för att utreda saken ytterligare. I riksdagens biträdande justitieombudsmans beslut (19.10.2005, dnr 2092/4/05) i fråga om det sistnämnda fallet konstateras att vid bedömningen av behovet av förundersökningsåtgärder och åtgärdernas godtagbarhet ska det beaktas bl.a. hur sannolikt det fortfarande är att ny utredning erhålls, hur stor arbetsmängd detta förutsätter och när utredningen eventuellt är tillgänglig. Enligt beslutet har också det misstänkta brottets art betydelse för avgörandet.

Aspekter på effektiv undersökning accentueras i fall där den misstänkte är en polisman. Utöver målsättningen att utreda brotten aktualiseras då också frågor kring det allmänna förtroende som tjänstemannaverksamheten åtnjuter. Även den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) har i ett stort antal av sina avgöranden fäst vikt vid effektiv undersökning av polisbrott. Också i de fallen har linjen varit att kraven på undersökningen är desto striktare, ju allvarligare brott det handlar om.

Enligt 1 punkten ska även parterna utredas enligt vad ärendets art förutsätter. Det föreslås att den nya förundersökningslagen ska innehålla en paragraf om parterna vid förundersökning (2 kap. 5 §). Ett brott och utredningen av det vid förundersökning kan på många sätt påverka rättigheterna, intressena och skyldigheterna för flera sådana instanser som inte kan förtecknas uttömmande. Enligt den allmänna klausulen i paragrafen ska därför som part betraktas den vars rättigheter, intressen eller skyldigheter kan påverkas av brottet och utredningen av det. Det finns inte alltid praktiska möjligheter att utreda vilka alla som kan vara parter i ett brott. Det här gäller t.ex. omfattande beställningsbedrägerier över Internet och miljöbrott i anslutning till förorening av vattendrag. Efter att på något sätt ha fått veta att ett brott är föremål för förundersökning kommer en del av parterna

att anmäla sig hos förundersökningsmyndigheterna, om deras rättigheter, intressen eller skyldigheter förutsätter det.

Behovet av att utreda andra parter än målsäganden eller den misstänkte kommer i praktiken att basera sig på omständigheter som annars kommit fram vid förundersökning eller på brottets art. Det kan t.ex. visa sig att ett föremål som på grund av brottet eventuellt ska dömas förverkat till staten inte tillhör den misstänkte. Det brott som varit till förfång för målsäganden kan också ha anknutit till skötseln av den misstänktes arbetsuppgifter eller riktats mot försäkrad egendom. Vid förundersökning bör då den misstänktes arbetsgivare eller det försäkringsbolag som beviljat målsäganden försäkring höras.

I jämförelse med den gällande lagen föreslås att ordet ”misstänkta” tas in framför ordet ”brottet” för att understryka att det är först vid förundersökning som det utreds om ett brott har begåtts. Aspekten hänför sig till oskyldighetspresumtionen. En del av betydelseinnehållet i presumtionen är att vid förundersökningen ska den misstänkte bemötas som oskyldig. En bestämmelse om detta föreslås i 4 kap. 2 §.

Jämfört med motsvarande punkt i den nuvarande paragrafen föreslås att 1 punkten också kompletteras med ett omnämnande av att vid förundersökning utreds de omständigheter som behövs för bestämmande av påföljderna för brottet. Detta viktiga användningsändamål för det material som samlas vid förundersökningen framgår inte explicit av bestämmelsen i dess nuvarande form, trots att skyldigheten att utreda omständigheter som behövs för bestämmande av påföljderna delvis följer redan av skyldigheten att utreda brottet och förhållandena vid det. Tillägget gäller både de påföljder som åklagaren kräver och de påföljder som domstolen bestämmer på tjänstens vägnar.

Förundersökningsmyndigheten ska utreda ärendet så att domstolen med stöd av 6 kap. i strafflagen kan besluta om straff. Det här gäller både valet av straffart och straffmätningen. Viktiga med tanke på detta är omständigheter som anknyter till hur skadligt och farligt brottet är, motiven till gärningen samt gärningsmannens av brottet framgående skuld i övrigt (6 kap. 4 § i strafflagen). Omständigheter med anknytning till skärpningsgrunderna (t.ex. att den brottsliga verksamheten har varit planmässig) enligt 6 kap. 5 § i strafflagen och till lindringsgrunderna (t.ex. att betydande påtryckning eller stark mänsklig medkänsla har medverkat till att brottet begåtts) enligt dess 6 § kan också ha betydelse.

Utöver straff aktualiseras som andra påföljder där förutsättningarna för påförande ska utredas även t.ex. domseftergift, förverkandepåföljd, körförbud, jaktförbud, djurhållningsförbud, näringsförbud, att en farlig återfallsförbrytare föreläggs att avtjäna hela fängelsetiden och förlust av den militära graden. Om bötesstraff är den sannolika påföljden av brottet, ska också de omständigheter som tas som grund för bestämmande av dagsbötesbeloppet utredas.

Om den misstänkte är under 21 år, ska det under vissa förutsättningar göras en personundersökning i samband med förundersökningen. Personundersökningen kan ha betydelse för det straff som påförs. Det bestäms särskilt om personundersökning i förordningen angående unga förbrytare (1001/1942) och i justitieministeriets beslut angående unga förbrytare (310/1943). Under beredningstiden för denna proposition revideras lagstiftningen om utredning av situationen för unga brottsmisstänkta (RP 229/2009 rd).

Dessutom ska 17 kap. 45 § 2 mom. i rättegångsbalken beaktas. Enligt momentet kan det förordnas om undersökning av den misstänktes sinnestillstånd redan under förundersökningen. Förundersökningsmyndigheten har inte enligt den nämnda bestämmelsen någon roll vid förfarandet för förordnande om undersökning av sinnestillståndet, men bedömning av behovet av undersökningen kan ingå i förundersökningsmyndighetens och allmänna åklagarens förundersökningssamarbete. Domstolen kan på framställning av åklagaren förordna om undersökning av den misstänktes sinnestillstånd.

Jämfört med den gällande lagen föreslås i 1 punkten som en ändring av teknisk natur, i första hand av skäl som hänför sig till konsekvensen, att uttrycket ”åtalsprövning” ska användas i stället för uttrycket ”beslut om åtal”.

Bestämmelserna i *2—4 punkten* motsvarar 5 § 1 mom. 2—4 punkten i den gällande lagen, dock ändrade så att 2 och 3 punkten på basis av innehållet i sak byter plats jämfört med den nuvarande paragrafen och så att 4 punkten har en tydligare ordalydelse än den nuvarande punkten.

Enligt *2 mom.* ska saken vid förundersökning förberedas så att åtalsprövning kan ske och parternas intressen kan bevakas på behörigt sätt och så att bevisningen kan tas emot i ett sammanhang vid huvudförhandlingen eller målet kan avgöras i skriftligt förfarande. I 5 § 2 mom. i den gällande lagen ingår endast den del som gäller bevisningen vid huvudförhandlingen. Genom tilläggen som gäller åtalsprövning och bevakning av parternas intressen understryks omständigheter som redan egentligen uttrycks genom de olika punkterna i 1 mom. Förundersökningen ska tjäna inte bara straffprocessen utan också parternas intressen. Förberedelse så som förutsätts i momentet är vid behov förenad med förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheten och allmänna åklagaren.

Enligt 5 a kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål kan ett mål avgöras i domstol utgående från det skriftliga rättegångsmaterialet utan att huvudförhandling hålls. För skriftligt förfarande förutsätts medverkan från den åtalade, dvs. att han eller hon erkänner den gärning som beskrivs i åtalet och genom en uttrycklig anmälan till tingsrätten avstår från sin rätt till muntlig förhandling och samtycker till att målet avgörs i skriftligt förfarande. Det förutsätts också att målsäganden har meddelat att han eller hon inte yrkar på att huvudförhandling ska hållas. Tillämpningsområdet för förfarandet har begränsats till brott för vilka det inte har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst två år. Det förutsätts dessutom att svaranden var myndig när gärningen begicks och att en huvudförhandling också utifrån en helhetsbedömning är obehövlig. Det kan inte dömas ut strängare straff än fängelse i nio månader.

När förundersökningsmyndigheten gör förundersökning ska den beakta förutsättningarna för skriftligt förfarande. När det är tänkbart att det ärende som undersöks kan bli föremål för skriftligt förfarande ska förundersökningen vara grundlig samt ska dokumenteringarna i förundersökningsprotokollet och andra förundersökningshandlingar vara tillräckliga och exakta. De mål som uppställts för skriftligt förfarande, dvs. snabb, ändamålsenlig och smidig rättegång, uppnås inte om förundersökningen är så bristfällig att förundersökningsmaterialet inte innehåller behövliga uppgifter eller om förundersökningen måste kompletteras. I jämförelse med det tidigare rättsläget accentueras i synnerhet vikten av att utreda den gärning som erkänns och de omständigheter som påverkar bestämmandet av påföljder. Det bör också fästas vikt vid att utreda målsägandens anspråk.

2 kap. Vilka som deltar i förundersökning

1 §. *Myndigheterna vid förundersökning.* Enligt *1 mom.* ska förundersökning göras av polisen. I jämförelse med 13 § i den gällande lagen föreslås för det första att det omnämnande ska utgå som legat till grund för möjligheten att särskilt föreskriva något annat om den myndighet som ska göra förundersökning. Förslaget föranleds av att det i 2 mom. föreslås en bestämmelse om andra förundersökningsmyndigheter än polisen och om de lagar som ligger till grund för deras förundersökningsbefogenheter. Det föreslås också att den mening i den gällande lagen enligt vilken den enhet inom polisen på vilken förundersökningen ankommer bestäms särskilt ska utgå som obehövlig.

I polisförvaltningslagen och polisförvaltningsförordningen anges den inbördes arbetsfördelningen mellan polisenheterna. Enligt 7 § 3 punkten i lagen har den lokala polisen, dvs. polisinrättningarna, till uppgift att undersöka brott och andra händelser som äventyrar den allmänna ordningen och säkerheten. Med stöd av 11 § 3 mom. har också rörliga polisen samma uppgift. I praktiken begränsas rörliga polisens förundersökningsåtgärder till straffyrkande- och ordningsbotsärenden i anslutning till trafikövervakning. Fördelningen av den lokala polisens regionala behörighet regleras inte i lagen. Vid behörighetsfördelningen iakttas i praktiken i första hand den s.k. distriktsprincipen enligt vilken varje polisinrättnings undersökningsbehörighet grun-

dar sig på att brottet har begåtts inom inrättningens distrikt eller saken annars har anknytning till distriktet.

Utöver rörliga polisen är också centralkriminalpolisen och skyddspolisen riksomfattande polisenheter. I 9 och 10 § i polisförvaltningslagen finns bestämmelser om de brott som dessa ska undersöka. Centralkriminalpolisen ska bekämpa internationell, organiserad, yrkesmässig, ekonomisk och annan allvarlig brottslighet, göra undersökningar samt utveckla brottsbekämpningen och brottsundersökningsmetoderna. Polisstyrelsen ska vid behov utfärda närmare föreskrifter om centralkriminalpolisens uppgifter. Polisstyrelsen får vid behov också bestämma om undersökningsarrangemangen i förhållandet mellan centralkriminalpolisen och polisens övriga enheter.

Skyddspolisen har till uppgift att bekämpa förehavanden och brott som kan äventyra stats- och samhällsskicket eller rikets inre eller yttre säkerhet samt att utföra undersökning av sådana brott. Polisstyrelsen bestämmer närmare vilka kategorier av ärenden som ska undersökas av skyddspolisen.

Enligt självstyrelselagen för Åland (1144/1991) ansvarar landskapet för allmän ordning och säkerhet. På grundval av det har landskapet ett eget polisväsende. Straffprocessrättsliga frågor hör till rikets uppgifter. Enligt självstyrelselagen kan uppgifter överföras mellan riket och landskapet genom ett särskilt rättsligt instrument, dvs. en överenskommelseförordning. Förordningen om polisförvaltningen i landskapet Åland (828/1998) gäller polisens uppgifter på Åland. Republikens presidents förordning om gränsbevakningsväsendets uppgifter i landskapet Åland (420/2004) gäller i sin tur de polisuppgifter som gränsbevakningsväsendet utför i landskapet. Den behörighet att göra förundersökning som annars gäller för riket har också tilldelats landskapets polis, och rikets polis har tilldelats befogenheter att ha hand om polisuppgifter i landskapet. Enligt självstyrelselagen är rikets lagstiftning om förundersökning och tvångsmedel direkt tillämplig på Åland.

I paragrafen om särskilda undersökningsarrangemang föreslås en bestämmelse om den polisenhet som ska göra undersökningen (4 § 3 mom.). Enligt momentet ska ett brott som en polisman misstänks ha begått alltid undersökas av någon annan polisenhet än den där polisen tjänstgör, om inte ärendet ska behandlas som ett ordningsbotsärende eller strafforderärende. Enligt bestämmelsen ska även i övrigt den polisenhet som undersöker brottet vid behov bestämmas så att tilltron till förundersökningens opartiskhet inte äventyras.

Enligt *2 mom.* ska förundersökningsmyndigheter vara förutom polisen även gränsbevakningsmyndigheterna, tullmyndigheterna och militärmyndigheterna, enligt vad som föreskrivs om deras förundersökningsbefogenheter i gränsbevakningslagen, tullagen, militära disciplinlagen och lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten.

Utöver de lagar som nämns i momentet bör avseende fästas även vid lagen om samarbete mellan polisen, tullen och gränsbevakningsväsendet. I den lagen benämns myndigheterna PTG-myndigheter. Med samarbete avses enligt 1 § 2 mom. i lagen åtgärder som vidtas i samband med brottsbekämpning, övervakning eller internationellt samarbete för en annan myndighets räkning eller för att bistå den andra myndigheten inom dennas uppgiftsområde samt samarbete som bedrivs inom PTG-myndigheternas gemensamma uppgiftsområde. Enligt 7 § kan PTG-myndigheterna inrätta gemensamma spanings- och undersökningsgrupper.

I det föreslagna *3 mom.* konstateras att förutom förundersökningsmyndigheterna deltar även allmänna åklagaren i förundersökning. På så vis understryks det att åklagaren inte är någon förundersökningstjänsteman. Allmänna åklagaren omfattas alltså inte av de bestämmelser i den föreslagna lagen som gäller förundersökningsmyndigheter och förundersökningstjänstemän. Förundersökningslagen gör det dock i omfattande grad möjligt för åklagaren att delta i förundersökning och tillskriver åklagaren betydande befogenheter till denna del. Bestämmelserna om åklagarens deltagande och befogenheter baserar sig i hög grad på bestämmelserna i den gällande förundersökningslagen. Utöver den föreslagna lagen gäller för åklagarens befogenheter naturligtvis det som föreskrivs om dem någon annanstans.

I 4 § 1 mom. föreslås bestämmelser om när allmänna åklagaren ska eller enligt egen bedömning kan vara undersökningsledare vid förundersökning som gäller ett polisbrott. Enligt 2 mom. ska en åklagare som är undersökningsledare ha samma befogenheter i uppdraget som en polisman som hör till befälet när polismannen är undersökningsledare.

Enligt 3 kap. 4 § 3 mom. ska förundersökning göras på begäran av åklagaren, om åklagaren enligt lag får väcka åtal för målsägandebrott när ett allmänt intresse kräver det, trots att målsäganden inte yrkar på straff för den som är skyldig till brottet. Enligt 10 § i samma kapitel ska förundersökning få begränsas genom ett beslut av åklagaren.

Allmänna åklagaren ska delta i förundersökningssamarbete enligt bestämmelserna i 5 kap. I 1 § föreslås bestämmelser om underrättelse om brottmål till åklagaren. I 2 § föreslås bestämmelser om åklagarens verksamhet vid förundersökning. Förundersökningsmyndigheten ska på åklagarens begäran göra förundersökning eller vidta förundersökningsåtgärder. Förundersökningsmyndigheten ska också annars iaktta de föreskrifter som åklagaren meddelar för att säkerställa att ärendet utreds så som avses i 1 kap. 2 §. Åklagaren ska besluta om förundersökningsåtgärder när saken har överförts till åklagaren efter det att förundersökningen har avslutats. Det handlar då alltså om ytterligare undersökningsåtgärder. För att förundersökningssamarbetet mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren ska fungera föreslås i 5 kap. 3 § dels att förundersökningsmyndigheten ska underrätta åklagaren om hur förundersökningen framskrider och om viktiga åtgärder som vidtagits vid den, dels att åklagaren aktivt ska utöva sina befogenheter.

Med stöd av 7 kap. 13 § 2 mom. ska allmänna åklagaren alltid ha rätt att närvara vid förhör. Enligt 17 § ska en allmän åklagare som medverkar i förhöret också ha rätt ställa frågor till den som förhörs. I 8 kap. 3 § 2 mom. och 9 kap. 4 § 3 mom. föreslås reglering som är ny i jämförelse med den gällande lagen. Enligt de nämnda lagrummen ska allmänna åklagaren ges tillfälle att närvara vid konfrontation och vid förhör som inspelas för att användas som bevis. I det sistnämnda fallet ska åklagaren ha rätt att själv eller genom förhörsledarens förmedling ställa frågor till den som förhörs.

Vid behov ska allmänna åklagaren höras om nödvändigheten av och innehållet i begäran om en avslutande utsaga (10 kap. 1 § 2 mom.). Det föreslås att åklagarens behörighet ska breddas i jämförelse med det som gäller enligt den gällande lagen. Enligt förslaget ska åklagaren i egenskap av undersökningsledare kunna ge den som varit misstänkt för brott en muntlig eller skriftlig varning, om förundersökningen har lagts ned med stöd av 3 kap. 9 § (10 kap. 3 §).

2 §. *Undersökningsledare.* I *1 mom.* föreslås en bestämmelse om att förundersökningen leds av en undersökningsledare, som är en sådan anhållningsberättigad tjänsteman som avses i 2 kap. 9 § i tvångsmedelslagen. Allmänna åklagaren ska dock vara undersökningsledare endast i de fall som avses i 4 § 1 mom. En kriminalöverkonstapel eller överkonstapel ska få vara undersökningsledare vid förundersökning som görs av polisen, om det finns grundad anledning till det utifrån ärendets art eller av något annat motsvarande skäl. En tjänsteman har rätt att vara undersökningledare vid undersökning som görs av någon annan myndighet, om det föreskrivs särskilt i lagom denna rätt. Med tvångsmedelslag avses den nya tvångsmedelslag som föreslås i denna proposition.

Momentet motsvarar delvis 14 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen. Som undersökningsledare nämns i den nuvarande lagen en i 1 kap. 6 § i tvångsmedelslagen nämnd anhållningsberättigad tjänsteman. I den paragrafen nämns liksom också i 2 kap. 9 § i den föreslagna tvångsmedelslagen allmänna åklagaren som anhållningsberättigad tjänsteman. Den avgränsning beträffande åklagaren som ingår i andra meningen i momentet behövs eftersom åklagaren inte heller i fortsättningen ska vara undersökningsledare i andra än i begränsade fall. I enlighet med 4 § 1 mom. avses här fall där den misstänkte eller någon av de misstänkta är en polisman.

I 2 kap. 9 § 1, 3 och 4 punkten i tvångsmedelslagen föreslås bestämmelser om polis-, tull- och gränsbevakningstjänstemän som är undersökningsledare. I fråga om undersökningsledare vid militära rättegångsärenden föreskrivs på det sätt som avses i 1 mom. sär-

skilt i 28 § 2 mom. i militära disciplinlagen och i 4 § 1 mom. i lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten.

I den föreslagna lagen föreslås mera heltäckande bestämmelser än i den gällande förundersökningslagen om sådant som omfattas av undersökningsledarens beslutanderätt, dvs. följande:

- vid behov beslut om huruvida en person ska betraktas som part (2 kap. 5 § 3 mom.)
- vid behov beslut om jäv för en förundersökningstjänsteman under sig (2 kap. 7 § 2 mom.)
- vid behov beslut om huruvida förundersökning ska göras och eventuella omständigheter som behövs för att fatta beslutet utredas (3 kap. 3 § 3 mom.)
- beslut om de förundersökningsåtgärder som en part begär (3 kap. 7 § 2 mom.)
- vid behov beslut om att förundersökning inte behöver göras och att förundersökningen ska läggas ned (3 kap. 9 § 3 mom.)
- framställning till åklagaren om att förundersökningen ska begränsas (3 kap. 10 §)
- uppskjutande av förundersökningsåtgärder (3 kap. 12 §)
- avbrytande av förundersökning (3 kap. 13 § 1 mom.)
- vid behov beslut om huruvida förundersökningen ska vara fullständig eller summarisk (3 kap. 14 § 3 mom.)
- framställning om att ett rättegångsbiträde eller en stödperson ska utses för målsäganden och om att ett biträde ska utses för den som är misstänkt för brott (4 kap. 10 § 2 mom.)
- hämtning till förundersökning (6 kap. 2 § 2 mom.)
- vittnesförhör eller förhör i bevissyfte vid förundersökning av den som avses i 17 kap. 21 § i rättegångsbalken (7 kap. 7 § 2 mom.)
- vidtagande av åtgärder för att vittnesförhör ska hållas inför domstol (7 kap. 9 § 1 mom.)
- förvägran för ett biträde eller en stödperson att medverka i förhöret (7 kap. 12 §)
- ordnande av konfrontation (8 kap. 2 § 3 mom.)
- rätt för någon annan än förundersökningsmyndigheten att ställa frågor till den som förhörs när avsikten är att upptagningen ska användas som bevis i rättegång (9 kap. 4 § 2 mom.)
- begäran om avslutande utsaga och de åtgärder den eventuellt förutsätter (10 kap. 1 § 2 mom.)
- biträdets behörighet (11 kap. 3 § 3 mom.)
- meddelande av yppandeförbud medan förundersökningen pågår (11 kap. 5 § 1 mom.).

Tredje meningen i momentet avviker från tredje meningen i 1 mom. i den gällande paragrafen. Enligt den sistnämnda meningen måste det finnas särskilda skäl för att en kriminalöverkonstapel eller överkonstapel ska få vara undersökningsledare. Orsakerna till ändringen har redan behandlats i allmänna motiveringen. Så som konstaterats där kan obetydliga rutinmässiga brottmål i betydande grad anvisas kriminalöverkonstaplar och överkonstaplar i egenskap av undersökningsledare. Dessutom kan en ändamålsenlig allokering av polisenheternas begränsade resurser beaktas. I 43 § 3 mom. i tullagen och i 46 § i gränsbevakningslagen finns bestämmelser om tull- och gränsbevakningstjänstemän som av särskilda skäl kan vara undersökningsledare.

När undersökningsledarens befogenheter granskas bör det beaktas att det blir nödvändigt att fatta beslut också i ärenden där det åtminstone ännu inte vid beslutstidpunkten finns någon undersökningsledare. Med undersökningsledare avses då en polisman som är behörig att vara undersökningsledare och som kommer att eller åtminstone kan vara undersökningsledare i det aktuella ärendet.

I *2 mom.* föreslås en ny bestämmelse jämfört med den gällande lagen. När flera undersökningsledare utreder brott som har samband med varandra ska till chef för dem kunna utses en allmän ledare för undersökningen, som beslutar om samordning av förundersökningen och som i det syftet kan meddela sina underlydande undersökningsledare föreskrifter. De polistjänstemän och övriga tjänstemän som väljs till allmänna ledare för undersökningen ska bestämmas enligt de administrativa bestämmelserna om myndigheterna i fråga.

Typiska ärenden som den allmänna ledaren för undersökningen kommer att avgöra kan gälla meningsskiljaktigheter mellan undersökningsledarna, t.ex. i sådana fall där genomförandet av en viss förundersökningsåt-

gärd kan inverka negativt på utredningen av ett annat brott, och fördelning av undersökningsresurser. I anslutning till avgöranden av detta slag och också annars ska den allmänna ledaren för undersökningen kunna fatta beslut som anger riktningen för undersökningen. Avgöranden som gäller ärenden av detta slag och som träffas i samband med omfattande brott som har samband med varandra är så pass betydande att förundersökningssamarbetet med åklagaren accentueras för den allmänna ledaren. I 5 kap. föreslås närmare bestämmelser om samarbetet.

3 §. *Utredare.* Enligt paragrafen ska en utredare under undersökningsledarens ledning och tillsyn hålla förhör och vidta andra förundersökningsåtgärder som gäller ett misstänkt brott, verkställa de föreskrifter som undersökningsledaren meddelar om undersökningen av ärendet och utföra andra åtgärder som enligt lagen ankommer på en utredare.

Det finns inte några bestämmelser om utredare i den gällande förundersökningslagen. Av skäl som hänför sig till övergripande reglering föreslås att en paragraf om utredare ska tas in i den nya lagen. Det är också följdriktigt att ta in en definitionsbestämmelse som gäller utredare, eftersom utredare också annars nämns flera gånger i lagen.

I paragrafen nämns *förundersökningsåtgärd* första gången. Begreppet förekommer också i andra paragrafer i den föreslagna lagen och i motiveringen till dem. Det föreslås inte någon egentlig definition av begreppet eftersom innehållet i varje enskilt fall i viss mån beror av sammanhanget. Med förundersökningsåtgärd avses en åtgärd som förundersökningstjänstemannen vidtar och som syftar till att utreda en i 1 kap. 2 § avsedd sak som ska utredas vid förundersökning. Vid förundersökning får dock även befogenheter utifrån andra lagar utövas, t.ex. på grundval av tvångsmedelslagen eller polislagen. Till den del en åtgärd inte regleras genom någon speciallag ska den föreslagna lagen på ett kompletterande sätt tillämpas som en allmän lag.

Enligt paragrafen ska utredaren inte enbart genomföra de föreskrifter som undersökningsledaren meddelat honom eller henne. Största delen av undersökningsåtgärderna är rutinmässiga uppgifter eller bygger till den grad på utredarens egna initiativ att undersökningsledarens ställningstagande inte behövs.

I författningar som gäller förundersökningsmyndigheterna finns närmare bestämmelser om tjänstemän som är utredare. Utredare vid polisen är i allmänhet i 1 § 1 mom. 2 och 3 punkten i polisförordningen avsedda polismän som hör till underbefälet och manskapet, dvs. kriminalöverkonstapel, överkonstapel äldre kriminalkonstapel, äldre konstapel och yngre konstapel. Det finns ingenting som direkt hindrar att också en polisman som hör till befälet är utredare. Med stöd av specialbestämmelserna om gränsbevakningsväsendet, tullverket och försvarsmakten ska vid förundersökning som görs av dem gränsbevakningsmän och tullmän samt personer som tjänstgör vid truppförband inom försvarsmakten och tjänstemän vid huvudstabens undersökningsavdelning och som fått utbildning för uppgiften vara utredare.

I vissa bestämmelser i den föreslagna lagen föreskrivs om utredarens uppgifter i analogi med den gällande lagen. Utredaren ska kunna samtycka till att en part får avge sin utsaga genom förmedling av ett ombud, per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring (7 kap. 1 § 2 mom.), tillkalla ett förhörsvittne (7 kap. 11 § 1 mom.), tillåta att en person som stöder en part eller ett vittne får närvara vid förhöret (7 kap. 12 §), tillåta att en part och hans eller hennes biträde eller ombud samt den som förordnats till stödperson för målsäganden tillsammans med målsäganden medverkar vid förhöret av en annan part eller ett vittne (7 kap. 13 § 1 mom.), förbjuda en laglig företrädare för en omyndig att närvara vid förhöret (7 kap. 14 § 3 mom.), tillåta att det ställs frågor vid förhöret, vid behov genom utredarens förmedling (7 kap. 17 §) och avlägsna den som genom sitt uppträdande stör förhöret eller vars närvaro annars försvårar utredningen av saken (7 kap. 18 §). Det förhåller sig likväl så att de paragrafer där det talas om förundersökningsmyndighetens uppgifter och skyldigheter gäller framför allt utredarna, eftersom utredarna i huvudsak ansvarar för undersökningsåtgärderna i enlighet med den aktuella paragrafen.

4 §. *Särskilda undersökningsarrangemang.* I 1 mom. föreslås bestämmelser om allmänna åklagaren som undersökningsledare vid undersökning av polisbrott. Momentet avviker från 14 § 2 mom. i den gällande förundersökningslagen, enligt vilket förundersökningen av brott som en polisman misstänks ha begått alltid leds av allmänna åklagaren med undantag för ärenden som behandlas som ett ordningsbotsärende eller i strafforderförfarande. I allmänna motiveringen har det anförts synpunkter som föranleder att åklagarens ställning som undersökningsledare vid undersökning av polisbrott preciseras.

Enligt momentet ska allmänna åklagaren leda förundersökningen av brott som en polisman misstänks ha begått i samband med tjänsteuppdrag. Om brottets allvarlighet eller ärendets art annars förutsätter det, ska åklagaren kunna besluta att vara undersökningsledare trots att det brott som en polisman misstänks ha begått inte har begåtts i samband med tjänsteuppdrag. Åklagaren kan i ovan avsedda fall leda förundersökningen även till den del det i ärendet utöver en polisman finns någon annan misstänkt, om det är ändamålsenligt med tanke på utredningen av ärendet. Åklagaren ska inte vara undersökningsledare, om ett ärende behandlas som ett ordningsbotsärende eller strafforderärende.

Den första ändringen i jämförelse med den gällande lagen är att allmänna åklagaren i princip ska vara undersökningsledare bara vid förundersökningen av brott som en polisman misstänks ha begått i samband med tjänsteuppdrag. I praktiken går det i allmänhet att dra en tydlig gräns mellan misstänkta brott i anslutning till polisens tjänsteuppdrag och brott som polisen misstänks ha begått på sin fritid. Om situationen är oklar ska åklagaren för säkerhets skull själv leda undersökningen.

Momentet lämnar rum för möjligheten att åklagaren leder undersökningen också i sådana fall där ett brott som en polisman misstänks ha begått inte har begåtts i samband med tjänsteuppdrag. Brottets allvarlighet nämns som en grund i momentet. Det kan handla om t.ex. brott som är så allvarliga att de har betydelse för polisens rätt att kvarstå i tjänst. Åklagaren ska kunna vara undersökningsledare också om ärendets art annars förutsätter det. Det kan handla om ett brott som en högt uppsatt polisman misstänks ha begått på sin fritid. Brottet kan anknyta till tjänsteuppdrag trots att det inte har begåtts i samband med dem. När brottet begås kan t.ex. gärningsmannens ställning som polis utnyttjas genom att uppgifter som fåtts i samband med tjänsteuppdrag nyttiggörs. Ett brott som en polisman har begått på sin fritid kan också anknyta till ett brott som en annan polisman misstänks ha begått i samband med tjänsteuppdrag. Ärendets art är förenad med att särskilda undersökningsrelaterade skäl kan förutsätta att åklagaren deltar intensivare än vanligt i förundersökningen i egenskap av undersökningsledare.

Så som framgår av allmänna motiveringen används i samband med undersökning av polisbrott ett system med två undersökningsledare i sådana fall där också någon annan än en polisman är misstänkt för brott. Enligt tredje meningen i momentet ska åklagaren i dessa fall kunna vara undersökningsledare också i fråga om någon annan misstänkt än en polisman. För detta förutsätts att utredningen av saken är förenad med ändamålsenlighetsskäl. Det handlar då i allmänhet om aspekter på effektiv förundersökning, vilket gäller i synnerhet fall där de misstänktas åtgärder hör nära samman. Ibland kan undersökningsledarens beslut i sådant som han eller hon har rätt att besluta om behövas till och med mycket snabbt, vilket kan påverkas negativt av att det finns två undersökningsledare. Det kan också finnas ett särskilt samband mellan de misstänkta t.ex. genom släktskap, vilket talar för att endast åklagaren bör vara undersökningsledare.

Tredje meningen i momentet gäller både fall där åklagaren ska vara undersökningsledare för ett brott som en polis misstänks ha begått (första meningen i momentet) och fall där åklagaren kan vara undersökningsledare för ett sådant brott (andra meningen i momentet). I det senare fallet bör åklagaren naturligtvis först komma fram till att han eller hon är undersökningsledare till den del det gäller polismannen. Med ordet ”brottmål” avses i detta sammanhang både fall där endast ett brott ska utredas och fall där det finns flera sammanhängande brott.

Fjärde meningen i momentet, enligt vilken ordningsbots- och strafforderärenden faller utanför åklagarens ledning av undersökningen, motsvarar avgränsningen i den gällande lagen. Meningen gäller i princip samtliga fall enligt de tre första meningarna i momentet. I praktiken är de fall enligt andra meningen som hänför sig till brottets allvarlighet eller ärendets art i allmänhet sådana att de över huvud taget inte kan handläggas som ordningsbots- eller strafforderärenden.

För att åklagaren ska kunna överväga om han eller hon ska vara undersökningsledare måste åklagaren underrättas om brottmål där den misstänkte eller någon av de misstänkta är en polisman. En bestämmelse om detta föreslås i 5 kap. 1 § 1 mom., enligt vilket åklagaren alltid utan dröjsmål ska underrättas om ärenden av detta slag, om inte ärendet ska behandlas som ett ordningsbotsärende eller ett strafforderärende.

Allmänna åklagarens ställning som undersökningsledare är förenad med frågor kring beslut om inledande av förundersökning och genomförande av för utredningen behövliga förundersökningsåtgärder före undersökningsledarens beslut. Här avses förundersökning i vid bemärkelse och då ingår också utredning av förutsättningarna för förundersökning. Enligt 3 kap. 3 § 3 mom. ska undersökningsledaren vid behov fatta beslut om huruvida förundersökning ska göras och om huruvida eventuella omständigheter som behövs för att fatta beslutet ska utredas. Förundersökningsåtgärder som utredningen av ärendet förutsätter ska få vidtas före undersökningsledarens beslut. Eftersom det inte i det här skedet ännu formellt finns någon undersökningsledare, avses med undersökningsledare här en tjänsteman med behörighet som undersökningsledare.

När det handlar om ett ärende där allmänna åklagaren ska eller kan vara undersökningsledare ska åklagaren alltid besluta om huruvida förundersökning ska göras. Uttrycket ”vid behov” i 3 kap. 3 § 3 mom. ska inte gälla fall av detta slag. Däremot ska polisen också i dessa ärenden före åklagarens beslut få genomföra behövliga förundersökningsåtgärder enligt andra meningen.

Enligt *2 mom.* ska en åklagare som är undersökningsledare ha samma befogenheter i uppdraget som en till befälet hörande polisman som är undersökningsledare.

Bestämmelsen är ny i jämförelse med den gällande lagen och tas in för tydlighetens och följdriktighetens skull. Bestämmelsen innebär för det första att en allmän åklagare som är undersökningsledare utövar de befogenheter som den föreslagna lagen ger undersökningsledaren. Befogenheterna avgränsas dock inte till de som gäller enligt förundersökningslagen. Detta hör samman med förundersökningslagens ställning som en allmän lag om förundersökning, vilken kompletteras av speciallagstiftningen om utredning av brott. Åklagaren ska också förfoga över de befogenheter som någon annanstans i lagstiftningen anförtrotts undersökningsledare eller polismän med behörighet som undersökningsledare. Eftersom åklagaren alltjämt kommer att vara en anhållningsberättigad tjänsteman har han eller hon också de befogenheter som föreskrivits för en sådan tjänsteman, av vilka särskilt bör nämnas beslut om användning av tvångsmedel.

Enligt *3 mom.* ska ett brott som en polisman misstänks ha begått alltid undersökas av någon annan polisenhet än den där polismannen tjänstgör, om inte ärendet ska behandlas som ett ordningsbotsärende eller strafforderärende. Även i övrigt ska den polisenhet som undersöker brottet vid behov utses så att tilltron till förundersökningens opartiskhet inte äventyras.

När det gäller undersökning av polisbrott har situationen redan nu, också utan lagstiftning, etablerats så att undersökningen görs av någon annan polisenhet än den där den misstänkta polismannen tjänstgör. Så som framgår av allmänna motiveringen baserar sig detta på aspekter på jäv för polisen. Tilltron till polisens opartiskhet kan äventyras, om den misstänkte och de polismän som ansvarar för undersökningen kommer från samma enhet. Av allmänna motiveringen framgår ytterligare att det är motiverat att låta ärenden som behandlas som ordningsbotsärenden och strafforderärenden falla utanför undersökning som görs av en annan polisenhet.

I enlighet med allmänna motiveringen gäller andra meningen i momentet t.ex. fall där andra tjänstemän än polismän vid en polisinrättning är misstänkta i anslutning till ett

brott, där en tidigare polisman som tjänstgjort vid inrättningen misstänks för brott eller där polismannen är målsägande. Meningen har nära anknytning till jävsgrunden enligt 8 § 1 mom. 7 punkten, enligt vilken en förundersökningstjänsteman är jävig om tilltron till hans eller hennes opartiskhet av andra särskilda skäl äventyras. Bestämmandet av polisenhet ska kunna gälla från fall till fall eller generellt. I praktiken kommer meningen att bli tillämplig förhållandevis sällan.

Det kan ytterligare meddelas anvisningar om hur den enhet som ansvarar för undersökningen bestäms när det gäller undersökning av polisbrott.

5 §. *Parterna vid förundersökning.* I paragrafen bestäms om parterna vid förundersökning. Det finns inte någon motsvarande paragraf i den gällande förundersökningslagen. Så som framgår av allmänna motiveringen hänför sig regleringsbehovet till att lagen ger grund för ett stort antal rättigheter och skyldigheter för parterna och att förundersökningen kan påverka rättigheterna, intressena och skyldigheterna även för andra än målsäganden och den misstänkte.

Två andra bestämmelser i den föreslagna lagen hör i väsentlig grad samman med den reglering som gäller parterna. Enligt 1 kap. 2 § 1 mom. 1 punkten ska även parterna enligt vad ärendets art förutsätter utredas vid förundersökning. I 4 kap. 9 § 1 mom. föreslås en bestämmelse om att när en person utsätts för förundersökningsåtgärder ska han eller hon så snart som möjligt underrättas om sin ställning vid förundersökningen. Skyldigheten att underrätta ska också gälla förändringar i ställningen.

Parter vid förundersökning är enligt det föreslagna *1 mom.* 1) målsäganden, 2) den som är misstänkt för brott, 3) andra personer vilkas rättigheter, intressen eller skyldigheter kan påverkas av brottet och utredningen av den.

Målsägande definieras inte i lagstiftningen. Begreppet målsägande har dock avgränsats närmare via juridiken och rättspraxisen. Som målsägande betraktas allmänt taget den som innehar det rättsobjekt som kränkts eller äventyrats genom ett brott eller den för vilken det uppkommit ett privaträttsligt anspråk direkt via ett brott. Målsägandens ställning är förenad med rätt att kräva straff för den misstänkte. Via brottet uppkommer det också ofta ett privaträttsligt anspråk för målsäganden, dvs. i praktiken krav på skadestånd. Målsäganden kan från fall till fall vara en fysisk person, dvs. en människa, eller en juridisk person. Målsägandens rätt att kräva skadestånd kan överföras. Som exempel kan nämnas en situation där ett försäkringsbolag har betalt ersättning för den skada som målsäganden lidit på grund av ett brott. För försäkringsbolaget inträder då regressrätt gentemot gärningsmannen. Målsägandens exklusiva åtalsrätt överförs dock inte.

Den som är misstänkt för brott är också part vid förundersökning. Den misstänkte är alltid en fysisk person och står som föremål för straffyrkande vid rättegång i brottmål. Utöver straffyrkande kan svaranden i brottmål bli föremål för andra yrkanden, t.ex. krav på förverkandepåföljd, ersättning till staten för bevisningskostnader och ersättning till målsäganden för brottskada.

I lagstiftningen finns inte heller någon definition av den misstänkte. Någon sådan föreslås inte heller i detta sammanhang, eftersom det på samma sätt som för målsägande är omöjligt att ge en uttömmande definition av den misstänkte. Vilka personer som i varje enskilt fall ska behandlas som misstänkta omfattas av förundersökningsmyndighetens prövningsrätt. Ett sådant avgörande får inte träffas på lösa grunder, vilket framgår av 3 kap. 3 § 2 mom. i lagförslaget. I det nämnda momentet sägs att innan förundersökningen inleds ska förundersökningsmyndigheten vid behov utreda omständigheterna i samband med en misstanke om brott så att ingen grundlöst behandlas som misstänkt för brott.

Bestämmelsen i 3 punkten har formulerats vagt för att den ska möjliggöra tillräcklig flexibilitet och prövning från fall till fall när ställningen som part ska bestämmas. Den allmänna klausulen är förenad i första med att i en straffprocess kan det också yrkas på att en juridisk person ska dömas till samfundsbot enligt 9 kap. i strafflagen. En juridisk person som eventuellt blir föremål för ett sådant yrkande ska behandlas som en part vid förundersökningen. Som exempel på andra som är parter enligt 3 punkten kan nämnas den misstänktes arbetsgivare i en sak

där det misstänkta brottet anknyter till den misstänktes arbetsuppgifter, och ett ovan nämnt försäkringsbolag som betalt målsäganden ersättning för brottsskadan.

Vid förundersökning ska också klarläggas de fysiska personer och juridiska personer som förverkandepåföljder kan riktas mot. Yrkande på förverkande behöver inte riktas mot den misstänkte. En annan ägare av egendom som på yrkande ska förverkas till staten är en part enligt 3 punkten. Enligt 10 kap. i strafflagen gäller beroende på nyttan, egendomen eller värdet att till förverkandepåföljd kan dömas också den på vars vägnar eller till vars förmån brottet har begåtts, eller den som vid mottagandet av egendomen kände till eller hade grundad anledning att misstänka att den har samband med ett brott, eller den som erhållet egendomen som gåva eller annars utan vederlag. Förverkande kan också basera sig på en enligt bestämmelserna straffbar gärning som begåtts av en person som inte har fyllt 15 år eller av en otillräknelig.

De parter som fastställts vid förundersökningen kommer naturligtvis inte att vara bindande för allmänna åklagaren och domstolen, utan dessa kommer att bedöma partskretsen självständigt. Om åklagaren efter avslutad förundersökning upptäcker att någon som bör betraktas som part inte har hörts vid förundersökningen, ska åklagaren kunna bestämma att personen ska höras med stöd av 5 kap. 2 § 1 mom.

Enligt *2 mom.* ska bestämmelserna om parter i den nya lagen i tillämpliga delar gälla en parts vårdnadshavare eller intressebevakare och den som hör till ett lagstadgat organ för en juridisk person som är part eller i övrigt till dess ledning och är företrädare för den juridiska personen samt andra lagliga företrädare för en part.

Målsägandena och de misstänkta får ha en laglig företrädare. En vårdnadshavare, intressebevakare eller en annan laglig företrädare kan vara laglig företrädare för en minderårig målsägande eller misstänkt. I 7 kap. 14 och 15 § föreslås bestämmelser om deras medverkan i förhör. Juridiska personer företräds i regel av en laglig företrädare som bestäms enligt speciallagstiftningen om den juridiska personen (t.ex. verkställande direktören för ett aktiebolag). En parts lagliga företrädare har vid bedömning av jäv jämställts med en part (t.ex. avgöranden om aktiebolag HD 1986 II 145 och 1991:149).

I allmänhet ska bestämmelserna om parter tillämpas på den lagliga företrädaren. Detta gäller i praktiken alla de fall i fråga om vilka ordet ”part” används i lagtexten. Ställningen som misstänkt för brott är förenad med drag som gör att det inte är befogat att dra paralleller i alla situationer. Det här gäller framför allt de bestämmelser om närvaro vid förundersökning som föreslås i 6 kap. I kapitlet anges sådana åtgärder mot misstänkta (hämtning till förundersökning i vissa fall, hur länge den misstänkte ska vara närvarande och kvarhållande) som inte kan tillämpas på den misstänktes lagliga företrädare, t.ex. vårdnadshavaren till en minderårig som är misstänkt. Fullständigt likställande med en misstänkt kommer vid förhör att förekomma i fall där en juridisk persons straffansvar utreds. Detta regleras genom 44 a § i den gällande förundersökningslagen, men det föreslås inte någon motsvarande specialbestämmelse i den nya lagen.

Enligt *3 mom.* ska undersökningsledaren vid behov besluta om en person ska betraktas som part. För beslutet förutsätts inte något anspråk av en eventuell part, utan i oklara fall ska saken vid behov på tjänstens vägnar hänskjutas till undersökningsledaren.

6 §. *Biträde och stödperson.* För att regleringen ska bli övergripande och informativ föreslås det i jämförelse med den gällande lagen en ny bestämmelse om att om en part har ett biträde eller en stödperson ska den personen delta i förundersökningen så som föreskrivs i lag.

I likhet med den gällande lagen kommer den nya lagen att innehålla ett stort antal bestämmelser som hänför sig till biträden. De gäller rätt att anlita biträde vid förundersökningen (4 kap. 10 §), en misstänkts rätt att hålla kontakt med sitt biträde (4 kap. 11 §), vittnesförhör inför domstol (7 kap. 9 §), underrättelser före förhöret (7 kap. 10 §), ett biträdes närvaro vid förhör (7 kap. 12 §), närvaro när någon annan förhörs (7 kap. 13 §), att ställa frågor vid förhöret (7 kap. 17 §), rättigheterna för en part som inte varit närvarande vid förhöret (7 kap. 19 §), hur en konfrontation ska ordnas (8 kap. 3 § 2 mom.)

och behörighet som biträde (11 kap. 3 §). Ett stort antal lagbestämmelser kommer dessutom i praktiken att röra biträden även om de inte nämns explicit.

I 7 kap. 12 och 13 § föreslås bestämmelser om när den som förordnats till stödperson för målsäganden ska vara närvarande när huvudmannen förhörs och när en annan person förhörs.

7 §. *Jäv för förundersökningstjänsteman.* I paragrafen föreslås bestämmelser om verkningarna av jäv för förundersökningstjänstemän och om förfarandena vid jäv. Innehållet baserar sig till en del på 27 § 1 mom., 29 § 1 och 2 mom. och 30 § i förvaltningslagen. Enligt 16 § 3 mom. i den gällande förundersökningslagen får undersökningsledaren eller utredaren även om han eller hon är jävig vidta åtgärder som inte kan uppskjutas utan att utredningen av brottet äventyras. Jävsbestämmelserna i den nya förundersökningslagen gäller även användning av tvångsmedel vid förundersökning samt polisundersökning enligt polislagen, där bestämmelserna i förundersökningslagen ska iakttas i tillämpliga delar.

Enligt *1 mom.* ska utgångspunkten vara att en undersökningsledare, utredare eller någon annan tjänsteman vid en förundersökningsmyndighet inte får delta i förundersökningen om han eller hon är jävig. I jämförelse med den gällande lagen kommer jäv alltså inte längre att inskränkas enbart till undersökningsledaren eller utredaren. Utvidgningen till andra förundersökningstjänstemän gäller i praktiken i första hand sådana polismän som genomför en förundersökningsåtgärd i anslutning till en sak som ska undersökas trots att de inte formellt är undersökningsledare eller utredare. Ett sådant genomförande kan bero av t.ex. att undersökningen ännu inte har inletts (registrering av anmälan om brott). Det kan också handla om att den egentliga utredaren är förhindrad att genomföra en viss åtgärd eller eventuellt behöver hjälp med att genomföra den. Förundersökningen omfattar också de tvångsmedel som används, och då kan det t.ex. för husrannsakan behövas flera polismän. Momentet gäller också andra tjänstemän hos förundersökningsmyndigheten än polismän till den del de måste befatta sig med förundersökningsåtgärder.

Enligt *2 mom.* ska frågan om en förundersökningstjänsteman är jävig avgöras utan dröjsmål. Frågan ska avgöras av tjänstemannen själv eller vid behov av tjänstemannens chef. Om allmänna åklagaren är undersökningsledare ska denne höras i frågan om en utredare är jävig och ska han eller hon kunna åta sig att avgöra frågan.

Också vid förundersökning bör det utan dröjsmål tas ställning till misstankar om jäv. Det harmonierar med att utifrån 3 kap. 11 § 1 mom. ska förundersökning över lag vidtas utan ogrundat dröjsmål. Trots att jävsfrågan inte nödvändigtvis aktualiseras vid förundersökning på förundersökningstjänstemannens eget initiativ har han eller hon vanligen de bästa förutsättningarna att bedöma sitt förhållande till saken och parterna. För att ett påstående ska behöva undersökas måste jävighet kunna misstänkas på goda grunder.

Utgångspunkten är att en förundersökningstjänsteman själv ska avgöra frågan om han eller hon är jävig. Exempelvis när en tjänsteman trots allt inte avgör frågan eller när det med anledning av en anmärkning av en part annars är befogat att fästa vikt vid frågan ska förundersökningstjänstemannens chef kunna avgöra den. Innan jävsfrågan avgörs ska den delges allmänna åklagaren i de fall där allmänna åklagaren är undersökningsledare.

Enligt *3 mom.* ska en ojävig tjänsteman utan dröjsmål förordnas i en jävig förundersökningstjänstemans ställe. En förundersökningstjänsteman ska dock trots att han eller hon är jävig få vidta förundersökningsåtgärder som inte kan skjutas upp utan att utredningen av brottet äventyras.

8 §. *Jävsgrunder.* I 1 mom. föreslås bestämmelser om jävsgrunder och i 2—4 mom. bestämmelser om preciseringar på ett sätt som i hög grad motsvarar 28 § i förvaltningslagen. Paragrafen motsvarar också på många punkter 16 § i den gällande förundersökningslagen.

Enligt *1 punkten* ska jäv uppkomma när tjänstemannen eller en närstående till honom eller henne är part i förundersökningen. Närstående definieras i 3 och 4 mom. och part i 5 §. Punkten motsvarar delvis 16 § 1 mom. 1 punkten i den gällande lagen, där ställningen som närstående går under namnet nära

släkting. Kretsen av närstående är vidare än kretsen av släktingar enligt den gällande punkten.

Enligt *2 punkten* ska en jävsgrund vara att förundersökningstjänstemannen eller en närstående till honom eller henne biträder eller företräder en part eller den som avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för. Punkten motsvarar 16 § 1 mom. 3 punkten i förundersökningslagen ändrad så att den förutom tjänstemannen också gäller en närstående, inte en nära släkting.

Enligt *3 punkten* ska förundersökningstjänstemannen vara jävig, om avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för tjänstemannen eller för en i 3 mom. avsedd närstående till honom eller henne. Kretsen av närstående är något vidare än den är enligt 16 § 1 mom. 2 punkten i förundersökningslagen.

Utifrån *4 punkten* ska förundersökningstjänstemannen vara jävig om han eller hon står i anställningsförhållande eller i ett sådant uppdragsförhållande som har samband med det föreliggande ärendet till en part eller till någon som avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för. Punkten motsvarar 16 § 1 mom. 4 punkten i förundersökningslagen. Till denna jävsgrund anknyter *2 mom.* i paragrafen, enligt vilket jäv utifrån 1 mom. 4 punkten inte uppstår enbart av den anledningen att staten är part.

Som jävsgrund föreslås i *5 punkten* att förundersökningstjänstemannen eller en i 3 mom. 1 punkten avsedd närstående till honom eller henne är medlem av styrelsen, förvaltningsrådet eller något annat därmed jämförbart organ eller är verkställande direktör eller innehar motsvarande ställning i en sådan sammanslutning eller stiftelse eller ett sådant statligt affärsverk eller en sådan statlig inrättning som är part eller som avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för.

Bestämmelsen i 5 punkten motsvarar till vissa delar 16 § 1 mom. 5 punkten i den gällande lagen. Det föreslås dock att den nuvarande punkten ska kompletteras så att jävsgrunden ska gälla även fall där en person som är speciellt närstående till förundersökningstjänstemannen verkar inom ett organ eller någon annan sammanslutning som avses i punkten. I likhet med det som följer av 28 § 1 mom. 5 punkten i förvaltningslagen ska kommunala affärsverk inte omfattas av punkten. Också här är motiveringen att kommunala affärsverk inte har ansetts vara självständiga i samma utsträckning som statliga affärsverk.

Enligt *6 punkten* ska förundersökningstjänstemannen vara jävig om han eller hon eller en i 3 mom. 1 punkten avsedd närstående till honom eller henne hör till direktionen för eller något annat därmed jämförbart organ i ett ämbetsverk eller en inrättning och det är fråga om ett ärende som sammanhänger med styrningen eller övervakningen av ämbetsverket eller inrättningen. Denna jävsgrund är ny i jämförelse med 16 § i förundersökningslagen.

I *7 punkten* föreslås en allmän klausul som motsvarar 16 § 1 mom. 6 punkten i förundersökningslagen. Enligt den föreslagna punkten ska förundersökningstjänstemannen vara jävig om tilltron till tjänstemannens opartiskhet av något annat särskilt skäl äventyras. Den här jävsgrunden är den som oftast tillämpas i praktiken. Exempelvis utifrån de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis har de övriga punkterna i 16 § 1 mom. inte väckt tolkningsfrågor på samma sätt.

Den viktigaste betydelsen av den allmänna klausulen har blivit att det gäller att bedöma hur förundersökningstjänstemannens agerande ter sig utåt. Allmänhetens tilltro till förundersökningens opartiskhet får inte äventyras. Det skäl som avses i punkten ska kunna konstateras av utomstående och dess inverkan som ett skäl som äventyrar opartiskheten bör vara av ungefär samma grad som i de jävsgrunder som definierats särskilt.

På grundval av den gällande lagen handlar tillämpningen av den allmänna klausulen ofta om fall där den som är misstänkt för brott har anfört klagan över utredarens eller undersökningsledarens verksamhet eller gjort en polisanmälan i en annan sak eller i det brottmål som klagan gäller. Den misstänkte kan också eventuellt ha agerat så att en polisman har polisanmält den misstänktes förfarande.

De högsta laglighetsövervakarnas avgöranden ger vid handen att klagan som gäller undersökningsledaren eller utredaren inte direkt

medför jäv. Det krävs dessutom att förhållandet mellan den misstänkte och polismannen har blivit mera spänt på ett sätt som kan anses äventyra en opartisk undersökning. Det går inte heller att utgå från att den misstänktes polisanmälan av en polisman ovillkorligen medför jäv, trots att det givetvis ger upphov till ett i jämförelse med klagan starkare antagande om att motsatsförhållandet mellan den som gjort polisanmälan och den som anmälts påverkar behandlingen av saken. Om klagan eller polisanmälan automatiskt medförde jäv, skulle de som är misstänkta för brott kunna försvåra brottsundersökningen på ett oskäligt sätt genom att tillgripa medlen. Den som klagan eller polisanmälan gäller kan dock reagera så starkt att hans eller hennes opartiskhet i det enskilda fallet äventyras. Det är fråga om en sådan situation åtminstone när en polisman polisanmäler den misstänktes förfarande. Det kan också bidra till jäv att allmänna åklagaren i egenskap av undersökningsledare fattar beslut om att förundersökning som gäller ett polisbrott ska inledas.

En misstänkt eller en annan part och en polisman kan bli tvungna att bli motparter också i andra än brottmål. Som exempel kan nämnas skadeståndstalan som väcks mot undersökningsledaren eller utredaren. I sådana fall kan utgångspunkten anses vara att polismannens opartiskhet äventyras. Som ett undantag kan också här betraktas en situation där en rättegång har inletts uteslutande för att göra en polisman jävig. Det syftet bör dock vara uppenbart.

I de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis finns exempel också på andra fall där det utifrån den allmänna klausulen är befogat eller skulle ha varit befogat att anse att undersökningsledaren eller utredaren är jävig. Som exempel kan nämnas att en dikesutgrävning med anknytning till ett eventuellt brott hade gjorts enligt undersökningsledarens råd och uppmaningar och att utredaren i ett brottmål gällande misshandel med dödlig utgång hade förhandlat om och beslutat om köp av den misstänktes hund medan förundersökningen pågick. En polisman kan däremot inte anses vara jävig enbart därför att han eller hon så som vittne kan bli tvungen att berätta om en viss brottshändelse.

Det föreslås inte heller i den nya förundersökningslagen någon reglering av rätten att dra sig tillbaka. I sådana fall kan tjänstemannen inte egentligen anses vara jävig. Det handlar då om att undersökningen är pinsam för en förundersökningstjänsteman. I motiveringen till förundersökningslagen (RP 14/1985 rd) nämns som exempel ett brott som en granne till förundersökningstjänstemannen misstänks ha begått. I fråga om sådana brott är det alltjämt befogat att hålla fast vid principen att en polisman på egen begäran ska befrias från undersökningar av detta slag.

I *3 mom.* föreslås bestämmelser om närstående enligt 1 mom. i analogi med 28 § 2 mom. i förvaltningslagen. Som motivering kan därför i hög grad användas det som anförts i beredningen av förvaltningslagen (RP 72/2002 rd). Bestämmelserna motsvarar också regleringen av närstående till domare enligt 13 kap. 3 § i rättegångsbalken.

Enligt det föreslagna momentet avses med närstående i 1 mom. förundersökningstjänstemannens 1) make eller maka samt barn, barnbarn, syskon, föräldrar, far- och morföräldrar, den som på något annat sätt står tjänstemannen särskilt nära och dessa personers makar, 2) föräldrars syskon och deras makar, tjänstemannens syskonbarn och en tidigare make eller maka till tjänstemannen, 3) makes eller makas barn, barnbarn, syskon, föräldrar och far- och morföräldrar, dessa personers makar och tjänstemannens makes eller makas syskonbarn.

I *1 punkten* föreslås en förteckning över förundersökningstjänstemannens närmaste. Den som står tjänstemannen särskilt nära enligt punkten bör i allmänhet ha en sådan plats i tjänstemannens liv som motsvarar ställningen som en familjemedlem eller andra personer som förtecknas i punkten. Enligt förslaget ska inte förundersökningstjänstemannens kusiner eller andra släktingar som är avlägsnare än de släktingar som nämns i 1 och 2 punkten betraktas som närstående. Närstående är inte heller syskon till tjänstemannens makes eller makas föräldrar eller tjänstemannens makes eller makas kusiner.

När det gäller släktskapsförhållanden har utgångspunkten ansetts vara att jäv avgränsas till relativt nära släktingar. Kretsen kan ut-

vidgas till avlägsnare släktingar eller andra personer, om tjänstemannen annars har ett speciellt nära förhållande till dessa. Regelbundna kontakter som ofta upprepas samt förtroliga relationer kan betraktas som ett slags minimikrav på ett speciellt nära förhållande. Som exempel på sådant som ger upphov till jäv kan nämnas ärenden som berör den som förundersökningstjänstemannen sällskapar med eller är förlovad med eller som är en mycket nära vän till förundersökningstjänstemannen. På grund av att det är sällsynt med företrädare för en fjärde generation nämns inte dessa särskilt i 1 punkten utan de är personer som står tjänstemannen särskilt nära. Som en omständighet som medför jäv bör frågan om ett nära förhållande bedömas enligt den tidpunkt då tjänstemannen ska avgöra sitt eventuella jäv.

I *2 punkten* nämns inte tjänstemannens makes eller makas tidigare make eller maka, utan frågan om jäv för tjänstemannen ska till denna del bedömas med stöd av 1 mom. 7 punkten.

I fråga om *3 punkten* kan det nämnas för det första att makarna till tjänstemannens makes eller makas syskonbarn inte ska vara tjänstemannens närstående. För det andra, till skillnad från tjänstemannens egna släktingar, ska ett nära förhållande inte utsträckas till att omfatta syskon till tjänstemannens makes eller makas föräldrar eller makar till dessa syskon.

Enligt *4 mom.* ska även motsvarande halvsläktingar betraktas som närstående. Med makar avses äkta makar, personer som lever under äktenskapsliknande förhållanden och personer som lever i registrerat partnerskap. Bestämmelsen motsvarar 28 § 3 mom. i förvaltningslagen.

Äktenskapsliknande förhållanden definieras inte särskilt i momentet. Det handlar i allmänhet om ett s.k. samboförhållande där personer av olika kön stadigvarande lever i gemensamt hushåll. Om det är fråga om personer av samma kön ska de kunna jämställas med sambor till den del det inte handlar om ett registrerat partnerskap. Lagen om registrerat partnerskap (950/2001) trädde i kraft den 1 mars 2002. Ett partnerskap registreras så att vardera parten i ett parförhållande i närvaro av en myndighet tillsammans undertecknar en handling som gör förhållandet officiellt, varefter myndigheten bestyrker handlingen med sin namnteckning. Enligt 8 § 3 mom. i den nämnda lagen likställs ett registrerat partnerskap med äktenskap.

3 kap. Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras

1 §. *Registrering av anmälan om brott.* I paragrafen föreslås en bestämmelse om att när någon anmäler ett brott eller en händelse som han eller hon misstänker vara ett brott till en förundersökningsmyndighet, ska myndigheten registrera anmälan utan dröjsmål. Om anmälan är oklar eller bristfällig, ska den som gjort anmälan vid behov uppmanas att precisera eller komplettera den. Skyldigheten att registrera en anmälan om brott ska enligt *2 mom.* gälla även när förundersökningsmyndigheten har fått kännedom om ett misstänkt brott på något annat sätt än vad som avses i 1 mom., om de villkor för att avstå från åtgärder som anges i 9 § 1 mom. inte uppfylls.

Paragrafen motsvarar delvis 1 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Det föreslås att den reglering av sättet att registrera som finns i den nämnda paragrafen ska tas in i lagen. Det föreslagna 1 mom. avviker från den gällande bestämmelsen på så vis att en uppmaning att precisera eller komplettera ska ges bara vid behov. Den föreslagna regleringen i 2 mom. är ny, trots att förfarandet redan har tillämpats i praktiken. Skyldigheten att registrera ska också gälla i de fall där anmälan dokumenteras som en ”S-anmälan”, dvs. som blandad anmälan (S står för förkortning av finskans sekalaisilmoitus).

Skyldigheten att registrera anmälan om brott inte är inte beroende av det sätt på vilket anmälan har gjorts (t.ex. besök på polisinrättningen eller anmälan via Internet). Också bristfälliga anmälningar ska registreras. Skyldigheten att registrera anmälan är i praktiken inte heller beroende av mottagarens prövning, dvs. i första hand om den som tar emot anmälan betraktar den anmälda gärningen som ett brott. I rättslitteraturen har det givetvis ansetts att förundersökningsmyndigheten har ett visst mått av prövningsrätt i

samband med mottagandet, t.ex. när anmälan görs av en person med störningar i de psykiska funktionerna och anmälan inte innehåller någon förnuftig angivelse.

För att en anmälan om brott ska registreras är det tillräckligt att den som gör anmälan misstänker att den händelse som anmäls är ett brott. Trots att tröskeln för registrering av anmälan är låg, kan det dock som minimikrav på anmälan som ska registreras ställas att anmälaren beskriver det händelseförlopp som han eller hon anser vara ett brott. Utifrån kravet på precisering gäller det att kunna uttrycka vad det är fråga om och med tillräcklig exakthet kunna ange tid och plats för händelsen. Som villkor för registrering kan inte anges en viss brottsbenämning, brottsart eller individualisering av den som eventuellt är misstänkt för brott. Det spelar ingen roll för registreringsskyldigheten om anmälan har gjorts av målsäganden eller av någon annan.

Förundersökningsmyndigheten kan inte uppställa några villkor för registrering av anmälan om brott. I praktiken har den som lämnat en polisanmälan eventuellt informerats om t.ex. att anmälan tas emot endast om den egendom som anmälan gäller inte återlämnas så som utlovats. Det har hänt att anmälan har förvägrats också med anledning av en samtidig talan. Villkor av detta slag kommer inte att basera sig på lagen.

Det att anmälan ska registreras utan dröjsmål betyder att anmälan ska registreras snabbt. I ett avgörande av riksdagens biträdande justitieombudsman (22.10.2007, dnr 474/4/07) konstateras att den vedertagna tolkningen har varit att uttrycket ”utan dröjsmål” i detta sammanhang förutsätter att registreringen inte får dröja speciellt många dagar.

Anmälan ska registreras som ett separat ärende. Det kan inte anses vara godtagbart t.ex. att begäran om undersökning registreras i anslutning till eller fogas till en tidigare anmälan om brott eller till en förhörsberättelse. Det senare ärendet kan då bli oupptäckt t.ex. när förundersökningen avslutas.

Ibland kan det vara oklart om den person som kommit till en polisstation vill anmäla ett brott eller i något annat syfte diskutera saken. I sådana fall måste polismannen förvissa sig om orsaken till besöket. Vid behov ska personen bli ombedd att precisera eller komplettera en ospecificerad eller bristfällig begäran om undersökning. Den som tar emot anmälan bör handla så att kunden inte får sådana missuppfattningar som leder till att han eller hon i motsats till sina föresatser avstår från att lämna in en anmälan. I oklara fall bör myndigheten alltså vara aktiv. Utebliven registrering blir aktuell först när anmälaren trots att myndigheten gett honom eller henne möjlighet att precisera eller komplettera inte kan definiera händelsen tillräckligt exakt eller ta ställning till hur han eller hon förhåller sig till händelsen. Behov av precisering har i praktiken framkommit i synnerhet i samband med polisbrott, eftersom det annars kan vara oklart om den som lämnat skriften till polisen har avsett den som klagan eller anmälan om brott.

Enligt 1 mom. ska oklara eller bristfälliga anmälningar om brott således preciseras eller kompletteras vid behov. Huvudregeln ska fortfarande vara att precisering eller komplettering begärs. Så som konstaterats ovan kommer förundersökningsmyndigheten dock att ha begränsad prövningsrätt också när det gäller att registrera anmälningar. Motsvarande prövningsrätt utsträcks också till precisering och komplettering av anmälningar. I vissa fall kan det dessutom hända att det går att behandla en anmälan trots dess formella brister, och då behöver den inte kompletteras.

Det bestäms från fall till fall om anmälan ska registreras redan innan preciseringar eller kompletteringar begärs. Om anmälarens uppgifter om det misstänkta brottet eller händelsen är i så väsentlig grad oklara eller bristfälliga att det inte går att registrera anmälan på grundval av uppgifterna, ska preciseringar eller kompletteringar begäras före registreringen.

I förordningen finns alltså för närvarande inte några bestämmelser om registrering av anmälan om brott utan att någon anmälan har gjorts. Det här gäller t.ex. registrering av vissa polisbrott eller brott som en polisman upptäckt i samband med övervakning av den allmänna ordningen. Av bestämmelserna i den gällande förundersökningslagen tangerar 2 § denna fråga. Enligt paragrafen ska polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet göra förundersökning när det på grund

av anmälan till den eller annars finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts. Motsvarande reglering föreslås i 3 kap. 3 § 1 mom. i den nya lagen.

Det kan anses att 2 § 1 mom. i förordningen och på motsvarande sätt 3 kap. 2 § i den föreslagna förundersökningslagen uttrycker principen om att anmälan om brott kan göras hos vilken förundersökningsmyndighet som helst trots att denna myndighet inte direkt framgår av de nämnda bestämmelserna. Den ståndpunkten följer av förundersökningsmyndighetens skyldighet att översända anmälan till den behöriga förundersökningsmyndigheten.

I vid bemärkelse ingår anmälan om brott och registrering av anmälan i förundersökningen även om den egentligen inte har inletts när anmälan görs och registreras. I fråga om att göra anmälan ska därför tillämpas vad som i 4 kap. 12 § bestäms om det språk som används vid förundersökningen.

2 §. *Överföring av anmälan om brott.* I paragrafen föreslås en bestämmelse om överföring av anmälan om brott vilken delvis motsvarar 2 § 1 mom. i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Det föreslås att om anmälan om brott har gjorts hos en förundersökningsmyndighet till vars uppgifter det inte hör att göra förundersökning i ärendet, ska myndigheten genast registrera ärendet som mottaget och sända anmälan tillsammans med eventuellt annat material som uppkommit i ärendet till den behöriga förundersökningsmyndigheten, som ska registrera anmälan utan dröjsmål. Bestämmelsen ändras från den gällande bestämmelsen så att det är först den behöriga förundersökningsmyndigheten som ska göra den egentliga registreringen. Den myndighet som ursprungligen tagit emot anmälan ska dock registrera ärendet som mottaget, vilket innebär att det vid behov ska kunna verifieras att ärendet har inkommit till den första myndigheten.

Brott undersöks i regel enligt den s.k. distriktsprincipen. Om det inte har föreskrivits något annat bärs undersökningsansvaret av den polisinrättning inom vars distrikt brottet har begåtts. Regeln kan frångås t.ex. när någon annan än domstolen på gärningsorten är behörig att handlägga saken. Brott kan också undersökas t.ex. genom samarbete mellan två eller flera polisinrättningar. I vissa fall kan en myndighet inom ett annat förvaltningsområde vara behörig förundersökningsmyndighet. Utöver polismyndigheterna har även gränsbevakningsmyndigheterna, tullmyndigheterna och militärmyndigheterna förundersökningsbefogenheter enligt vad som beskrivits tidigare. Polisens riksomfattande enheter, dvs. centralkriminalpolisen och skyddspolisen, registrerar i sina anmälningssystem de ärenden som anmälts till dem och som de undersöker.

Den myndighet som tar emot anmälan ska veta vilken den behöriga undersökningsmyndigheten är eller i förekommande fall ta reda på myndigheten och om anledning uppkommer överföra anmälan om brott till den behöriga myndigheten. Förundersökningsmyndigheten får inte vägra ta emot anmälan på den grunden att anmälan har lämnats till en myndighet som saknar behörighet och får inte uppmana anmälaren att själv sända anmälan till den behöriga förundersökningsmyndigheten.

Överföring av anmälan om brott till en annan myndighet kommer att vara en åtgärd som målsäganden ska underrättas om i mån av möjlighet med stöd av 11 kap. 8 § 1 mom. 1 punkten. Beslutet om överföring kommer också att vara ett i 11 kap. 1 § 1 mom. avsett förundersökningsbeslut om vilket inte bara målsäganden ska underrättas utan också andra kända parter, om beslutet kan påverka en parts rättigheter, intressen eller skyldigheter.

I 13 § 2 mom. i militära rättegångslagen finns en specialbestämmelse om överföring av anmälan om brott. Enligt momentet ska hos annan än i 1 mom. nämnd förman (kommendören för en truppavdelning) samt hos polisen eller åklagare gjord anmälan tillställas i nämnda moment avsedd kommendör, om inte mottagaren av anmälan själv kan avgöra ärendet eller anmälan är klart obefogad.

3 §. *När förundersökning ska göras.* Enligt *1 mom.* ska förundersökningsmyndigheten göra förundersökning när det på grund av anmälan till den eller annars finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts. Momentet motsvarar 2 § i den gällande förundersökningslagen.

Enbart begäran om undersökning riktad till polisen ska inte heller i fortsättningen utan vidare leda till att förundersökning inleds, eftersom det enligt momentet medges prövningsrätt för förundersökningsmyndigheten. Tröskeln för förundersökning kommer dock inte att vara speciellt hög. Det krävs alltså inte att ett brott med säkerhet eller med stor sannolikhet har begåtts. När det övervägs om förundersökning ska inledas gäller det att beakta att syftet med förundersökning uttryckligen är att undersöka brott, inte att utreda eventuella andra juridiska meningsskiljaktigheter. Enbart ett påstående om att ett brott har begåtts överskrider ännu inte förundersökningströskeln. Det ska kunna läggas fram sakliga, konkreta grunder för ett beslut om att förundersökning ska inledas. I gränsfall har utredningsintresset betydelse, vilket accentueras i samband med allvarliga brott. Svårigheten att utreda ett brott och att leda i bevis kan inte vara en tillräcklig orsak för att skjuta upp inledandet av förundersökning. Innan förundersökning inleds kan dock den misstänktes verksamhet bli föremål för observation. I 2 mom. åläggs skyldighet att vid behov utreda vissa saker innan det fattas beslut om att förundersökning ska inledas.

Efter att ha tagit emot anmälan om brott ska polisen utreda om det finns någon straffbestämmelse som kan bli tillämplig när den gärning som avses i anmälan bedöms. Polisen är inte bunden av den brottsrubricering som anmälaren föreslagit. När behovet av förundersökning bedöms ska hänsyn tas till alla eventuella brott som kan komma i fråga. Polisen ska dessutom utreda om den beskrivning av gärningen som getts i anmälan motsvarar det faktiska händelseförloppet. Om det är obestridligt att fakta inte uppfyller rekvisitet för något som helst brott, föranleder ärendet inte några polisiära undersökningsåtgärder. Den misstanke om brott som avses i momentet hänför sig som sådan till realiteter, inte till rättslig bedömning av gärningen.

Polisens rätt att ställa uppgifterna i angelägenhetsordning befriar inte från skyldigheten att göra den förundersökning som saken kräver. När frågan om inledande av förundersökning övervägs ska hänsyn tas till om åtalsrätt i fråga om det misstänkta brottet har preskriberats. Det gäller att vara förbehållsam med möjligheten att låta bli att göra undersökning, om frågan om preskriberad åtalsrätt i fråga om brottet lämnar rum för tolkning. Tolkningsfrågor kring preskriberad åtalsrätt ska snarare prövas av åklagarmyndigheten än bedömas av förundersökningsmyndigheten. Enligt de högsta laglighetsövervakarnas avgöranden har förundersökning inte heller inletts i sådana fall där det har förekommit oklara frågor kring huruvida en viss verksamhet uppfyller brottsrekvisitet eller inte. Också dessa omständigheter ska prövas av allmänna åklagaren, och förundersökning bör inte utebli i fall som lämnar rum för tolkning.

I fråga om förundersökning av vissa brott och framför allt i fråga om åtgärderna för inledning av förundersökning finns det sådana specialförfaranden som inte kommer att beröras av denna proposition. Det här gäller för det första undersökning av tjänstebrott som en domare misstänks ha begått. Enligt 110 § 1 mom. i grundlagen ska beslut om väckande av åtal mot en domare för lagstridigt förfarande i en ämbetsåtgärd fattas av justitiekanslern eller justitieombudsmannen. Anmälan om tjänstebrott som en domare misstänks ha begått kan göras hos polisen, som ska bedöma om det finns förutsättningar för att inleda förundersökning. Den tjänsteman som beslutar om väckande av åtal ska alltså i dessa fall inte besluta om huruvida förundersökning ska inledas.

Biträdande justitiekanslern (justitiekanslersadjointen) har i sin skrivelse dnr 38/51/98 av den 17 juni 1999 till inrikesministeriet meddelat anvisningar om anmälningsskyldighet som gäller tjänstebrott som en domare misstänks ha begått. I skrivelsen hänvisas till 15 § i förundersökningslagen och till 7 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel, enligt vilken förundersökningsmyndigheten förutom vad som bestäms i 15 § 1 mom. i förundersökningslagen ska underrätta åklagaren om sådana brottmål som denne särskilt bett att ska meddelas. I egenskap av specialåklagare för domare ansåg biträdande justitiekanslern i sin skrivelse att det vore bäst att reglera polisens skyldighet att anmäla om misstänkta tjänstebrott begångna av domare så att justitiekanslersämbetet alltid ska underrättas om att ett sådant ärende har

inkommit för undersökning. I 5 kap. 1 i den föreslagna förundersökningslagen föreslås bestämmelser om sådant som regleras genom de bestämmelser som åberopas i skrivelsen.

I riksåklagarämbetets anvisning RÅ:2000:6, som gäller vissa ärenden som ska anmälas till justitiekanslern eller justitieombudsmannen, konstateras att de allmänna åklagarna saknar åtalsprövningsrätt i ärenden där domare misstänks för tjänstebrott och att biträdande justitiekanslern har bett förundersökningsmyndigheterna underrätta justitiekanslersämbetet om ärenden där domare misstänks för tjänstebrott. Enligt anvisningen har riksåklagaren, justitiekanslern och justitieombudsmannen sinsemellan kommit överens om att även åklagarna ska underrätta justitiekanslersämbetet om ett ärende eller anmälan av detta slag inkommer till åklagaren. Om ett tjänstebrott som en domare misstänks ha begått ansluter sig till ett ärende som redan är anhängigt hos justitieombudsmannen och om allmänna åklagaren känner till detta, ska anmälan om tjänstebrottsmisstanken mot domaren i stället riktas till justitieombudsmannen och inte till justitiekanslern.

I grundlagen och i lagen om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden (196/2000, ministeransvarighetslagen) finns specialbestämmelser om behandling av tjänstebrottsärenden som gäller statsrådsmedlemmarna, statsrådets justitiekansler och biträdande justitiekanslern samt riksdagens justitieombudsman och de biträdande justitieombudsmännen. I 4 § i ministeransvarighetslagen bestäms om förundersökning som ska inledas för att undersöka lagligheten hos statsrådsmedlemmarnas ämbetsåtgärder. Enligt paragrafen kan grundlagsutskottet när det behandlar ett ministeransvarighetsärende begära att riksåklagaren vidtar åtgärder för att förundersökning ska förrättas. Med stöd av 112 § 1 mom. i grundlagen övervakar justitiekanslern och riksdagens justitieombudsman direkt lagligheten hos statsrådsmedlemmarnas ämbetsåtgärder. På grundval av 8 § i lagen om justitiekanslern i statsrådet (193/2000) och 8 § i lagen om riksdagens justitieombudsman (197/2002) samt förarbetet till den lag som gäller justitiekanslern (RP 175/1999 rd) har ingendera laglighetsövervakaren rätt att inleda förundersökning i ett ärende som de undersöker. Detta gäller dock inte särskilt reglerade ministeransvarighetsärenden, där de högsta laglighetsövervakarna med stöd av 115 § i grundlagen kan göra en anmälan till grundlagsutskottet, som beslutar om inledande förundersökning.

Enligt 117 § i grundlagen fattar riksdagen beslut om väckande av åtal mot justitiekanslern, biträdande justitiekanslern, justitieombudsmannen och biträdande justitieombudsmannen. Så som deras förfarande undersöks lagligheten i enlighet med ministeransvarighetslagen. Också i fråga om dem tillämpas 4 § i ministeransvarighetslagen, enligt vilken grundlagsutskottet kan begära att förundersökning inleds. Polisen har inte rätt att på eget initiativ undersöka lagligheten hos de högsta laglighetsövervakarnas ämbetsåtgärder, utan lagligheten undersöks bara så som anges i ministeransvarighetslagen.

En särskild fråga i anslutning till inledande av förundersökning gäller inledande av förundersökning i polisbrottsärenden. När det gäller undersökning av polisbrott kommer regleringen att ändras något från den nuvarande (2 kap. 4 § 1 mom.). Allmänna åklagaren ska inte längre vara undersökningsledare i alla polisbrottsärenden som avgörs på något annat sätt än via ordningsbot eller strafforder. Allmänna åklagaren ska däremot kunna vara undersökningsledare också till den del även någon annan än en polisman är misstänkt i ett polisbrottsärende. I enlighet med 5 kap. 1 § 1 mom. ska åklagaren alltid underrättas om ett ärende där en polisman är den som är misstänkt för brottet eller där någon av de misstänkta är polisman. Åklagaren ska besluta om att förundersökning inleds när han eller hon enligt lagen ska vara undersökningsledare eller när han eller hon i ett fall som är beroende av prövning beslutar bli undersökningsledare. Det här liksom de aspekter som tagits upp ovan och som gäller domarens ansvar och personer som lyder under ministeransvarighetslagen anknyter till beslut om inledande av förundersökning, vilket kommer att regleras explicit genom det föreslagna 3 mom.

Det föreslås inte att momentet eller den föreslagna lagen i övrigt ska innehålla några särskilda bestämmelser om inledande av förundersökning på nytt i de fall där den tidigare

har avslutats. Det kan finnas behov av att inleda förundersökning på nytt t.ex. på grund av ny utredning eller omständigheter som man fått kännedom om. I dessa fall tillämpas lagens allmänna bestämmelser om när förundersökning ska göras. Tillämpliga blir förutom den aktuella paragrafen också bestämmelserna om förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheterna och åklagarna. Också i dessa fall ska förundersökningsmyndigheten göra förundersökning på begäran av allmänna åklagaren (5 kap. 2 § 1 mom.). De ärenden som avses här är allmänt taget sådana där det kan vara befogat att förundersökningsmyndigheten och åklagaren håller kontakt innan förundersökning inleds på nytt.

Enligt *2 mom.* ska förundersökningsmyndigheten innan förundersökningen inleds, vid behov utreda omständigheterna i samband med en sådan misstanke om brott som avses i 1 mom., särskilt så att ingen grundlöst behandlas som misstänkt för brott och så att ett beslut om att inte göra förundersökning kan fattas enligt 9 § 1 mom. eller 10 § 1 mom., om ärendet kräver det. I fråga om de åtgärder som vidtas innan förundersökningen inleds ska bestämmelserna i den nya lagen iakttas i tillämpliga delar.

Det finns inte något motsvarande moment i den gällande förundersökningslagen. Så som framgår av allmänna motiveringen kan den misstänktes ställning vid förundersökning vara förenad med många slags för honom eller henne negativa verkningar. Ingen ska därför behöva bli misstänkt på lösa grunder. Det är i allmänhet inte svårt att fastställa en persons ställning vid förundersökning. Sådan utredning som förutsätts enligt momentet kommer därför att göras sällan. Ett särskilt utredningsbehov av detta slag kan gälla för det aktuella eventuella brottet eller de negativa verkningar som misstanken om brott kan medföra för den misstänkte. Det kan handla om t.ex. tillämpning av en oklar straffbestämmelse som sällan används, och då kan det vara nödvändigt att höra allmänna åklagaren. I vissa fall kan det dessutom gå att förutse att misstanken om brott har exceptionella negativa verkningar för den misstänkte, t.ex. när saken blir offentlig.

De högsta laglighetsövervakarnas avgöranden ger vid handen att beslut om att förundersökning inte ska göras fattas efter bristfällig utredning av saken. Till denna aspekt hänför sig det behov av att särskilt utreda saken som förutsätts enligt momentet vid eventuell tillämpning enligt 9 § 1 mom. Även allmänna åklagaren behöver dock tillräcklig utredning för att kunna fatta beslut om begränsning av förundersökningen med stöd av 10 § 1 mom.

Vid utredning innan förundersökning inleds tillämpas framför allt 11 § 1 mom., enligt vilket förundersökning ska göras utan ogrundat dröjsmål. Det är viktigt att redan under utredningsfasen också beakta förundersökningsprinciperna enligt det föreslagna 4 kap. Förberedande samtal hålls ofta under utredningsfasen. Särskilda bestämmelser om förberedande samtal föreslås i 7 kap. 20 §. Enligt den nämnda paragrafen ska bestämmelserna om bemötande av den som förhörs i 5 § 1 mom. samt bestämmelserna om när ett vittne har skyldighet att berätta och får vägra vittna i 8 § iakttas under förberedande samtal för utredning av brott. Det är viktigt att man under utredningsfasen inte äventyrar eller kringgår den misstänktes rätt att låta bli att medverka till utredningen av brottet eller vittnets rätt eller skyldighet att vägra vittna om en viss omständighet.

Enligt *3 mom.* ska undersökningsledaren vid behov fatta beslut om huruvida förundersökning ska göras och eventuella omständigheter som behövs för att fatta beslutet utredas. Förundersökningsåtgärder som utredningen av ärendet förutsätter ska få vidtas innan undersökningsledaren fattar sitt beslut. Det finns inte någon motsvarande bestämmelse i den gällande lagen. På samma sätt som de övriga bestämmelserna om undersökningsledarens behörighet bör denna bestämmelse tolkas så att den gäller en tjänsteman med behörighet som undersökningsledare i de fall målet ännu inte har någon undersökningsledare.

Innehållet i momentet baserar sig på att största delen av förundersökningarna inleds rutinmässigt utan behov av att få ett beslut av en förundersökningstjänsteman som duger som undersökningsledare. En betydande del av brottmålen avgörs vid summariskt förfarande genom ordningsbot eller strafforder där

strävan är att förundersökningsåtgärderna i mån av möjlighet ska vidtas omedelbart på platsen för gärningen. I dessa fall är inledandet av förundersökning vanligen inte heller förenat med några betydande bedömningsfrågor.

Frågor kring beslut om inledande av förundersökning vilka gäller brottsmisstankar som riktas mot domare, tjänstemän som lyder under ministeransvarighetslagen och polismän har redan behandlats i motiveringen till 1 mom. Så som konstaterats i motiveringen till 2 kap. 4 § ska allmänna åklagaren alltid besluta om förundersökning när en polisman är misstänkt för brottet eller när någon av de misstänkta är polisman.

När en misstanke om brott uppdagas kan det behövas åtgärder för utredning av brottet redan innan ett eventuellt behövligt beslut av undersökningsledaren om inledande av förundersökning har fåtts. Rätten att vidta förundersökningsåtgärder av detta slag ska också gälla fall där allmänna åklagaren är eller eventuellt kommer att vara undersökningsledare.

4 §. *Förundersökning av målsägandebrott.* I paragrafen föreslås bli bestämt om frågor kring förundersökning av målsägandebrott på ett sätt som motsvarar regleringen enligt 3 § i den gällande förundersökningslagen.

I 2 mom. föreslås bestämmelser om inledande av förundersökning av målsägandebrott i vissa fall trots att straffyrkande ännu inte har framställts. Eftersom förundersökningslagen kommer att tillämpas som en allmän lag också i fråga om användning av tvångsmedel vid förundersökning till den del det inte bestäms något annat i tvångsmedelslagen, kommer också tvångsmedel att få användas i dessa fall när villkoren för att använda dem uppfylls oavsett att det inte finns något straffyrkande.

Bestämmelserna i 1 kap. 16 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål anknyter till förundersökning av målsägandebrott. I första meningen i det momentet sägs att en målsägande som återkallar sin åtalsbegäran inte därefter har rätt att begära att åtal ska väckas med anledning av brottet. Det här gäller också förundersökning.

5 §. *Undersökning av en brottslig gärning.* I paragrafen föreslås bestämmelser om förutsättningarna för att förundersökning ska göras när en person som inte har fyllt 15 år är misstänkt för en brottslig gärning. Begreppet brottslig gärning har redan behandlats i motiveringen till 1 kap. 1 §. Paragrafen motsvarar delvis regleringen enligt 14 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Paragrafen ska gälla fall där den misstänkta gärningen har begåtts när den misstänkte var under 15 år oavsett hur gammal han eller hon är när förundersökningsåtgärderna genomförs.

Utgångspunkten är att förundersökning inte ska göras i fråga om sådana gärningar som begås av personer i denna åldersgrupp. I 1 mom. föreslås bli bestämt om fall där förundersökning trots allt ska göras vid behov. Det att undersökningen anses vara förundersökning innebär att en mening som finns i förordningen stryks när bestämmelsen tas in i den nya lagen, nämligen den mening där det sägs att för undersökningen gäller i tillämpliga delar vad som bestäms om förundersökning i brottmål. Det här betyder dock inte att omfattningen av de bestämmelser i förundersökningslagen som ska tillämpas på dessa fall kommer att utvidgas. För alla ärenden som är föremål för förundersökning kommer lagbestämmelserna att tillämpas i den omfattning och på det sätt som fallet förutsätter.

I jämförelse med den gällande förordningen kommer meningen om att den som är misstänkt för en brottslig gärning får förhöras att utgå som obehövlig. I detta sammanhang bör det observeras att de som är misstänkta för en brottslig gärning dock inte behöver förhöras i samtliga fall där förundersökning görs. När möjligheten att hålla förhör övervägs ska särskild vikt fästas vid hur viktigt förhöret är med tanke på den sak som ska utredas genom undersökning. I synnerhet i enkla och obetydliga fall kan som förhör av den misstänkte vara tillräckligt att det förs ett samtal med honom eller henne t.ex. på platsen för gärningen.

När förundersökningsåtgärder som gäller en person som är misstänkt för en brottslig gärning övervägs bör avseende fästas också vid den misstänktes ålder, utvecklingsnivå och andra motsvarande omständigheter som gäller honom eller henne som person. Det gäller att förhålla sig avvaktande till förhör

av t.ex. en misstänkt som är under 12 år också i det fallet att barnets företrädare och en företrädare för socialmyndigheten är närvarande och stöder barnet. När barn förhörs ska hänsyn tas till de bestämmelser om bemötande av barn vid förundersökning som föreslås i 4 kap. 7 §. Också de övriga förundersökningsprinciperna enligt 4 kap. kommer att accentueras. Till detta hänför sig att på dem som tillhör åldersgruppen ska tillämpas också de bestämmelser i 6 kap. som gäller den misstänktes närvaro och som möjliggör hämtning, gripande och kvarhållande.

I *1 mom.* föreslås bli bestämt att när en person som inte har fyllt 15 år är misstänkt för en brottslig gärning, ska förundersökning vid behov göras för att utreda om någon som har fyllt 15 år har medverkat i gärningen. Vid förundersökningen ska då för varje misstänkts del utredas de omständigheter som avses i 1 kap. 2 §. Med anledning av den andra meningen föreslås det att momentet åtskils från 2 mom., trots att båda momenten gäller fall där förundersökning ska göras vid behov.

Förundersökning vid behov innebär att förundersökningsmyndigheten har prövningsrätt i fråga om huruvida det finns förutsättningar för att inleda förundersökning enligt detta moment och 2 mom. Om målsäganden har begärt att förundersökning ska göras, ska han eller hon i händelse av avslag få ett i 11 kap. 1 § avsett motiverat, skriftligt förundersökningsbeslut. Skyldigheten att ge parten beslutet om avslag gäller naturligtvis också de exceptionella fall där undersökning har begärts på den misstänktes vägnar av skäl som hänför sig till den misstänktes intressen.

Momentet gäller både fall där en person som inte har fyllt 15 år än så länge är den enda som är misstänkt och fall där det utöver honom eller henne finns en misstänkt med straffrättsligt ansvar. I det sistnämnda fallet kan det eventuellt fortfarande finnas behov av att utreda om det finns någon annan med straffrättsligt ansvar. Genom andra meningen i momentet understryks att de bestämmelser i 1 kap. 2 § som gäller det som ska utredas vid förundersökning också berör dem som är misstänkta för en brottslig gärning. På samma sätt som vid samtliga förundersökningar beror den närmare tillämpningen av den nämnda paragrafen av omständigheter från fall till fall.

Enligt det föreslagna *2 mom.* ska förundersökning dessutom vid behov göras med anledning av en brottslig gärning som misstänks ha begåtts av en person under 15 1) på begäran av målsäganden, för att återfå egendom som har gått förlorad genom gärningen eller för att säkerställa målsägandens rätt till skadestånd, 2) för att utreda om det finns förutsättningar för förverkandepåföljd, eller 3) för att utreda om det finns behov av barnskyddsåtgärder för den misstänkte eller andra utredningsbehov som hänför sig till den misstänktes intressen.

Den rätt till skadestånd för målsäganden som nämns i 1 punkten hör samman med att den som är misstänkt för en brottslig gärning trots avsaknad av straffrättsligt ansvar är ansvarig enligt skadeståndslagen för den skada han eller hon orsakat genom gärningen. Det kan bli aktuellt att betala ersättning för skada för målsäganden via försäkring eller förlikning. Målsäganden kan också väcka en separat skadeståndstalan och kan då dra nytta av den utredning som fåtts vid förundersökningen. Bestämmelsen i 2 punkten baserar sig på att också för den som inte har straffrättsligt ansvar kan förverkandepåföljder dömas ut, om vilket bestäms i 10 kap. 1 § 2 mom. 1 punkten i strafflagen.

Enligt 14 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel kan undersökning företas om socialnämnden begär det. Den föreslagna 3 punkten anknyter till denna grund, men i punkten förpliktas dock i vidare bemärkelse till förundersökning när den misstänktes intressen kräver att förundersökning görs. I praktiken aktualiseras möjligheten att utreda behovet av barnskyddsåtgärder genom undersökning i samband med att förundersökningsmyndigheten underrättar socialmyndigheten om gärningen på det sätt som avses i 7 kap. 16 § 1 mom. Efter att ha fått anmälan kan socialmyndigheten begära undersökning, om inte förundersökningsmyndigheten annars kommer att företa undersökning på någon av de grunder som anges i 1 mom. Barnets intressen kan förutsätta undersökning också för att behovet av andra stödåtgärder, t.ex. hälso- och sjukvårdsrelaterade åtgärder, ska kunna klarläggas. Som exempel på andra

grunder för undersökning relaterade till barnets intressen kan nämnas avslag på målsägandens krav på skadestånd i sådana fall där målsäganden trots allt inte har begärt att undersökning ska företas.

I *3 mom.* föreslås en bestämmelse om att i de fall som avses i 2 mom. 3 punkten får förundersökning göras trots att målsäganden i ett målsägandebrott inte har framställt ett sådant yrkande som avses i 4 § 1 mom. Det är inte befogat att kräva målsägandens yrkande, om syftet med undersökningen är att trygga det misstänkta barnets intressen. I fall av detta slag kommer målsäganden inte nödvändigtvis ens att yrka på straff för den misstänkte, eftersom den som är under 15 år inte har straffrättsligt ansvar för sin gärning. I vissa fall kan det dock råda oklarhet om den misstänktes ålder i det skede då målsäganden kontaktar förundersökningsmyndigheten. För förundersökning av målsägandebrott ska det inte heller förutsättas att målsäganden lägger fram en begäran enlig 2 mom. 1 punkten.

6 §. *Underrättelse om att förundersökning inleds.* I jämförelse med den gällande lagen gäller enligt den nya paragrafen att för eventuella tjänstemannarättsliga åtgärder ska undersökningsledaren underrätta chefen för en tjänsteman som avses i 40 kap. 11 § 1 punkten i strafflagen om att förundersökning inleds, om tjänstemannen är misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år. Undersökningsledaren ska ha även rätt att underrätta om inledande av förundersökning som gäller andra brott som tjänstemannen är misstänkt för inleds, om det brott som undersöks är sådant att det kan antas ha betydelse för fullgörandet av tjänsteuppdragen. Utifrån paragrafen gäller skyldigheten och rätten att underrätta också för allmänna åklagare som är undersökningsledare vid undersökning av polisbrott.

I statstjänstemannalagen finns bestämmelser om tjänstemannarättsliga åtgärder. Som exempel kan nämnas 40 § 2 mom. 1 punkten, enligt vilken en tjänsteman kan avstängas från tjänsteutövning under tiden för åtal för brott samt därav betingade undersökningar, om dessa kan inverka på tjänstemannens förutsättningar att sköta sina uppgifter. Ett tjänsteförhållande avslutas med uppsägning eller upplösning i enlighet med bestämmelserna i 7 kap. i statstjänstemannalagen. I 24 § finns dessutom en bestämmelse om varning som gäller i lindrigare fall.

Rätten att anmäla ett brott ska gälla fall där brottets art eller den misstänktes tjänsteställning eller tjänsteuppdrag talar för en anmälan. I vissa fall kan alla de nämnda omständigheterna påverka, eftersom de vanligen är relaterade. Tröskeln för rätten att anmäla kommer inte att vara hög eftersom det inte kan förutsättas att undersökningsledaren besitter några särskilda tjänstemannarättsliga sakkunskaper. Anmälan bör innehålla så pass tillräckliga uppgifter om det misstänkta brottet att man hos myndigheten kan göra en prövning av tjänstemannarättsliga åtgärder eller fullgörande av tjänsteuppdragen. Paragrafen berättigar till att lämna och ta emot uppgifter av detta slag.

När det gäller brottets art kan förutom det rättsobjekt brottet gäller också i någon mån beaktas hur allvarligt brottet är. Exempelvis ordningsbotsförseelse kan bara sällan ha betydelse för fullgörandet av tjänsteuppdrag. Ett enskilt brott kan dock som ett ringa brott eventuellt inte berättiga till anmälan, men upprepade brott kan ställa personens verksamhet i ny dager. När det gäller rätt att anmäla handlar det därför vanligen om hurdant brott tjänstemannen misstänks ha begått. Exempelvis våldsbrott eller sexualbrott kan visa att personen är olämplig som tjänsteman.

Tjänstemannens arbetsuppgifter kan påverka t.ex. så att tröskeln för anmälan är lägre när den misstänkta tjänstemannen har hand om brottsbekämpningsuppgifter. Vid polisbrott är utgångspunkten därför att den allmänna åklagare som är undersökningsledare underrättar den misstänkta polismannens chef om att förundersökning inleds. Av skäl som sammanhänger med undersökningen av brottet kan det dock vara befogat att avvika från detta. Anmälan kan behövas också när den berörda tjänstemannen hör till dem för vilka det krävs en säkerhetsutredning.

7 §. *Åtgärder som parterna begär.* I 1 mom. föreslås i analogi med 12 § i den gällande förundersökningslagen att förhör ska hållas och andra förundersökningsåtgärder vidtas på begäran av en part, om parten visar att de kan ha betydelse för saken och om de

inte orsakar kostnader som är oskäliga med hänsyn till ärendets art. Rätten att kräva undersökningsåtgärder anses omfattas av artikel 6 stycke 3 punkt b i människorättskonventionen. Enligt punkten har envar som anklagats för brott rätt att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar.

Efter det att förundersökningslagen stiftades har dess 12 § tolkats i de högsta laglighetsövervakarnas avgöranden (t.ex. riksdagens biträdande justitieombudsmans beslut 16.8.2004, dnr 2611/4/02). Utifrån praxis kan i detta sammanhang som ett kompletterande tillägg till den ursprungliga motiveringen till paragrafen (RP 14/1985 rd) konstateras att tröskeln för samtycke till en parts begäran om undersökningsåtgärder inte är speciellt hög. Det bevismaterial som eventuellt kan fås behöver inte ensamt ha någon avgörande eller väsentlig betydelse för saken. Också bevismaterial som förefaller obetydligt kan vara viktigt när det tas in i helheten. Ärendets art enligt paragrafen avser förutom brottets allvarlighet också utredningsgraden för saken.

Behandlingen av en parts begäran om förundersökningsåtgärder hör starkt samman med bestämmelserna i två av de föreslagna paragraferna i 4 kap., nämligen objektivitetsprincipen (1 §) och oskyldighetspresumtionen (2 §). Den åtalade får inte få uppfattningen att hans eller hennes begäran eller den utredning han eller hon erbjuder ringaktas eller avvisas på grund av hans eller hennes ställning som misstänkt. Om en parts begäran om åtgärder inte bifalls ska förundersökningsmyndigheten i allmänhet ge ett i 11 § kap. 1 § avsett motiverat beslut om sitt avslag.

I *2 mom.* föreslås bli bestämt att under förundersökningen ska undersökningsledaren eller, med stöd av 5 kap. 2 § 1 mom., allmänna åklagaren, besluta om de förundersökningsåtgärder som en part begär. När målet har överförts till åklagaren ska åklagaren besluta om åtgärderna. Enligt den bestämmelse det hänvisas till ska förundersökningsmyndigheten på allmänna åklagarens begäran göra förundersökning eller vidta förundersökningsåtgärder. Under förundersökningen kan åklagare alltså självmant eller efter det att en part fäst åklagarens uppmärksamhet vid saken begära att förundersökningsmyndigheten ska vidta förundersökningsåtgärder som parten anser behövliga. Förundersökningsmyndigheten ska iaktta begäran. Bestämmelserna i 2 mom. och 5 kap. 2 § 2 mom. (åklagaren beslutar om förundersökningsåtgärder efter det att saken har överförts på honom eller henne efter det att förundersökningen har avslutats) preciserar den nuvarande regleringen enligt 15 § 2 och 3 mom. i förundersökningslagen.

8 §. *Brott som har begåtts utomlands.* Den föreslagna regleringen i *1 mom.* är ny i jämförelse med den gällande förundersökningslagen. Enligt bestämmelsen ska förundersökningsmyndigheten få undersöka ett brott som misstänks ha begåtts utomlands, om finsk lag kan tillämpas på brottet med stöd av 1 kap. i strafflagen och om det av skäl som gäller undersökningen och för att straffansvaret ska förverkligas är ändamålsenligt att förundersökning görs i Finland. I momentet konstateras dessutom att särskilda bestämmelser om internationellt samarbete vid utredning av brott utfärdas genom lag. Momentet gäller territoriell behörighet och bör granskas tillsammans med 3 § (när förundersökning ska göras).

Utgångspunkten för förundersökning som görs i Finland bör vara att man här undersöker brott som kan upptas till domstolsbehandling här. Inom ramen för internationell rättslig hjälp kan förundersökningsåtgärder genomföras på begäran av en behörig myndighet i en främmande stat, vilket avses i andra meningen i momentet. Utgångspunkten enligt 1 kap. i strafflagen är att finsk lag ska tillämpas på brott som har begåtts i Finland (1 §). Bestämmelserna i kapitlet gör det dock möjligt att tillämpa finsk lag på ett stort antal fall där ett brott misstänks ha begåtts utomlands. Med stöd av den 7 § i kapitlet och med stöd av den förordning 627/1996 som har utfärdats med stöd av den paragrafen betraktas vissa brott som internationella brott för vilka det i Finland kan dömas ut straff oavsett var brotten har begåtts.

Bestämmelserna i 1 kap. i strafflagen bygger på principer som har motsvarigheter i internationella avtal som är förpliktande för Finland eller i andra bestämmelser. Bestämmelserna i 1 kap. i strafflagen ändras om in-

ternationella förpliktelser kräver det. Den allmänna utgångspunkten för internationella straffrättsliga instrument är att om den territoriellt behöriga staten inte dömer gärningsmannen ska den staten på begäran överlämna gärningsmannen till en annan behörig stat för åtalsåtgärder. Begränsningar i skyldigheten att överlämna ingår både i internationella instrument och som återspeglingar av dem i de nationella lagstiftningarna. Trots att en gärningsman döms utomlands kan han eller hon ha rätt att avtjäna sitt straff i sitt hemland.

Första meningen i momentet kommer att ge förundersökningsmyndigheten rätt att pröva om den kommer att vidta undersökningsåtgärder med anledning av ett brott som begåtts utomlands. Saken påverkas av många slags aspekter på skäl som gäller utredningen och på straffansvaret. Det kan tas hänsyn till exempelvis i vilken stat den misstänkte vistas och i vilken stat man bäst kan samla in utredning om saken. Också en eventuell brottsundersökning som redan inletts utomlands och i vilket skede den befinner sig har betydelse. Aspekten på straffansvaret gäller strävan efter en rättvis rättegång, vilket inte alltid nödvändigtvis genomförs fullt ut i alla staters straffprocessförfaranden. När ett brott har begåtts utomlands ska förundersökningsmyndigheterna kommunicera med myndigheterna i den stat där brottet har begåtts för att klarlägga var det är mest ändamålsenligt att genomföra undersöknings- och åtalsåtgärderna.

Allmänna åklagaren har en viktig ställning när det gäller att bedöma om man i Finland ska inleda förundersökning av ett brott som misstänks ha begåtts utomlands. Det kan anses att inledandet av undersökning av brott av detta slag omfattas av samarbetsskyldigheten enligt 5 kap. 3 § 1 mom. Synpunkten accentueras i de fall där det med stöd av 1 kap. 12 § i strafflagen behövs ett åtalsförordnande av riksåklagaren. I detta sammanhang innebär förundersökningssamarbetet inte att förundersökningsmyndigheten måste kontakta Riksåklagarämbetet direkt. Trots att den nämnda paragrafen i strafflagen gäller väckande av åtal har den betydelse också för när förundersökning ska inledas. Det är inte ändamålsenligt att undersöka ett fall där det trots allt inte kommer att utfärdas något åtalsförordnande.

Andra meningen i momentet gäller, så som angetts ovan, fall där en stat i rättshjälpssyfte begär att förundersökningsmyndigheten i en annan stat ska vidta åtgärder. Samarbete av detta slag baserar sig i allmänhet på förpliktelser i internationella avtal eller i andra internationella handlingar vilka satts i kraft i Finland genom lag. Lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994) är den viktigaste av författningarna om internationell rättslig hjälp. Europeiska unionens råds rambeslut 2003/577/RIF om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial har genomförts nationellt genom lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial (540/2005). I 3 och 4 kap. i tvångsmedelslagen finns vissa bestämmelser om åtgärder som vidtas på begäran av en främmande stat. I denna proposition föreslås att motsvarande bestämmelser ska tas in i den nya tvångsmedelslagen. I lagen om gemensamma utredningsgrupper (1313/2002) finns viktig reglering som gäller internationellt samarbete. Enligt regleringen kan de behöriga myndigheterna i två eller flera stater ingå en överenskommelse om inrättande av en gemensam utredningsgrupp för förundersökning av brott.

I *2 mom.* föreslås bestämmelser om fall där en målsägande anmäler ett brott som har begåtts i en annan medlemsstat i Europeiska unionen till förundersökningsmyndigheten. Målsägandens anmälan och yrkanden ska då sändas till den behöriga myndigheten i den medlemsstat där brottet begicks, om inte förundersökningsmyndigheten undersöker brottet enligt 1 mom. För att målsägandens anmälan och yrkanden ska sändas ska det dessutom förutsättas att målsäganden inte har kunnat göra anmälan och framställa sina yrkanden i den stat där gärningen begicks eller att han eller hon i fråga om ett allvarligt brott inte har velat göra det.

Momentet motsvarar delvis 2 § 2 mom. i förordningen om förundersökning och tvångsmedel, vilket baserar sig på artikel 11.2 i rådets rambeslut om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden. I samband med att momentet tas in i lagen kompletteras

och ändras det dock så att det i högre grad motsvarar den nämnda punkten i rambeslutet.

För allvarliga brott enligt momentet gäller att anmälan ska sändas vidare till myndigheten i en annan stat t.ex. när det handlar om misshandel som orsakat men eller om betydande egendomsskada. Begreppet allvarligt brott bör tolkas till målsägandens fördel. Om situationen lämnar rum för tolkning, är utgångspunkten att anmälan ska sändas vidare. Polisen ska vid behov höra målsäganden och eventuella vittnen och vidta eventuella andra behövliga undersökningsåtgärder i den omfattning som behövs för den fortsatta behandlingen.

Momentet hindrar inte att målsägandens anmälan och yrkanden sänds till den behöriga myndigheten i en annan stat också i de fall där ett brott misstänks ha begåtts någon annanstans än i en medlemsstat i Europeiska unionen.

9 §. *När förundersökning inte behöver göras och när förundersökningen får läggas ned.* I *1 mom.* föreslås bli bestämt att om ett brott inte kan förutses medföra strängare straff än böter och brottet bedömt som en helhet ska anses vara uppenbart obetydligt, behöver förundersökning av brottet inte göras och får en förundersökning som redan har inletts läggas ned, om målsäganden inte har några anspråk i saken. Enligt *2 mom.* gäller att om en myndighet med stöd av vad som bestäms i någon annan lag avstår från åtgärder för att ställa den misstänkte under åtal för brott, görs förundersökning dock endast av särskilda skäl.

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. motsvarar 4 § 1 och 2 mom. i den gällande förundersökningslagen med den preciseringen att 1 mom. gäller även nedläggning av förundersökningen efter det att den har inletts. Här handlar det bara om ett förtydligande eftersom det kan anses att också den nuvarande bestämmelsen berättigar till att avstå från åtgärder både när det övervägs om förundersökning ska inledas och efter det att förundersökningen har inletts. Det föreslås dessutom att ordet ”skyldige” ska ändras till ”misstänkte” i den nya lagen. Med målsägandens anspråk avses här både straffyrkande och privaträttsliga anspråk. Det kan bli aktuellt att avstå från åtgärder, om målsäganden inte framställer någondera av dessa.

Det att förundersökningen läggs ned enligt paragrafen är ett sätt att avsluta förundersökningen. *Avslutande av förundersökning* enligt 10 kap. 2 § är ett överordnat begrepp som inrymmer de sätt att avsluta förundersökningen som kommer att anges i den nämnda paragrafen. De omfattar förutom att förundersökningen läggs ned också att saken översänds till allmänna åklagaren för åtalsprövning, att saken inte sänds till åklagaren i de fall som avses i 2 mom. 1 punkten i den nämnda paragrafen och att förundersökningen begränsas med stöd av 10 §.

Vid bedömning av om brottet är obetydligt är det viktigt att bedöma dess skadliga verkan eller hur farligt det är. Också ett brott där straffet är böter kan ha avsevärda skadliga konsekvenser. Det här gäller för målsägandens ställning trots att det i slutet av 1 mom. föreslås ett särskilt omnämnande av målsägandens anspråk. Vid bedömningen kan det dessutom fästas uppmärksamhet vid t.ex. om det brottsliga förfarandet har upprepats. Som exempel kan nämnas fall av våld i parrelationer vilka inte nödvändigtvis medför strängare straff än böter men som på grund av upprepningar inte kan betraktas som obetydliga när handlingarna bedöms som helhet.

De föreslagna bestämmelserna i 1 och 2 mom. anknyter till flera andra bestämmelser i den föreslagna lagen. I 3 § 2 mom. i det aktuella kapitlet föreslås en bestämmelse enligt vilken det innan förundersökningen inleds, vid behov gäller att utreda omständigheterna i samband med en brottsmisstanke som avses i paragrafens 1 mom., särskilt så att bl.a. ett beslut om att inte göra förundersökning kan fattas enligt 9 § 1 mom. eller 10 § 1 mom. Avsikten är att beslut enligt 1 mom. inte ska fattas utifrån bristfällig utredning. Enligt den föreslagna bestämmelsen om anmärkning i 10 kap. 3 § ska en polisman och allmänna åklagaren i egenskap av undersökningsledare kunna ge den som varit misstänkt för brott en muntlig eller skriftlig anmärkning, om förundersökningen läggs ned med stöd av 3 kap. 9 §.

Enligt *3 mom.* ska undersökningsledaren vid behov fatta de beslut som avses i paragrafen. Det finns inte någon motsvarande be-

stämmelse i den gällande lagen. Inte heller det här förslaget innebär att rådande praxis ändras. Med stöd av den allmänna bestämmelsen (förundersökningen leds av en undersökningsledare) i 14 § 1 mom. i den gällande lagen kan det anses att undersökningsledaren ska besluta i ärenden av detta slag. På samma sätt som också annars i bestämmelserna i den föreslagna lagen kommer det i paragrafen för tydlighetens skull att anges att undersökningsledaren har beslutanderätt. Undersökningsledaren ska dock fatta beslut bara vid behov, vilket är i linje också med det som i 3 § 3 mom. bestäms om när förundersökning ska inledas. Om det finns en förundersökningsledare för förundersökningen, kommer han eller hon i allmänhet att besluta om att förundersökningen ska läggas ned.

10 §. *Begränsning av förundersökningen.* Enligt 1 mom. ska allmänna åklagaren på framställning av undersökningsledaren kunna besluta att förundersökning inte ska göras eller att förundersökningen ska läggas ned, om åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål eller någon annan motsvarande bestämmelse i lag skulle låta bli att väcka åtal och inget viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver att åtal väcks. Enligt 2 mom. ska åklagaren på framställning av undersökningsledaren också kunna besluta att förundersökningen ska läggas ned, om kostnaderna för en fortsatt undersökning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta, eller om det på basis av redan vidtagna förundersökningsåtgärder är övervägande sannolikt att åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på någon annan grund än den som nämns i 1 mom. För att förundersökningen ska kunna läggas ned förutsätts enligt 2 mom. dessutom att något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att den ska fortsätta. Enligt 3 mom. ska förundersökningen inledas på nytt i de fall som avses i 1 och 2 mom., om det finns grundad anledning till det på grund av nya omständigheter som framkommit i ärendet.

Paragrafen motsvarar 4 § 3 och 4 mom. i den gällande förundersökningslagen, dock med den ändringen att 3 mom. kommer att gälla förundersökning som tas upp på nytt i de fall som avses i båda de föregående momenten. Slutet av 4 § 4 mom. i den gällande lagen motsvarar det föreslagna 3 mom. I de fall som avses i 2 mom. ska förundersökningen alltjämt bara kunna läggas ned, inte utebli helt och hållet.

I de fall som avses i 1 mom. ska möjligheten att avstå från åtgärderna alltså alltjämt ha anknytning till de grunder för åtalseftergift som anges i 1 kap. 7 och 8 § i lagen om rättegång i brottmål. Enligt den förstnämnda paragrafen får allmänna åklagaren besluta att inte väcka åtal 1) när brottet inte kan förutses medföra strängare straff än böter och gärningen, med hänsyn till sin menlighet eller gärningsmannens skuld, sådan den framgår av brottet, ska anses vara ringa bedömd som en helhet, samt 2) för ett brott som begåtts av någon som inte har fyllt 18 år, om det inte kan förutses medföra ett strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader och gärningen snarare kan anses ha berott på oförstånd eller förhastande än på likgiltighet för förbud och påbud i lag.

I 1 kap. 8 § i lagen om rättegång i brottmål sägs att om inte ett viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver något annat, får allmänna åklagaren, utöver vad som bestäms i 7 §, besluta om åtalseftergift när 1) en rättegång och ett straff ska anses oskäliga eller oändamålsenliga med hänsyn till uppnådd förlikning mellan gärningsmannen och målsäganden eller gärningsmannens övriga handlande för att avstyra eller avlägsna verkningarna av brottet, hans eller hennes personliga förhållanden, de övriga följder som brottet medför för honom eller henne, social- och hälsovårdsåtgärder eller andra omständigheter, eller när 2) brottet inte på grund av vad som föreskrivs om bestämmande av gemensamt straff eller beaktande av tidigare utdömt straff väsentligt skulle inverka på det totala straffet.

I samband med stiftandet av 4 § 4 mom. i den gällande lagen ansåg riksdagens lagutskott det vara angeläget att åklagarkåren i förekommande fall får anvisningar för att tillämpningspraxis ska bli enhetlig (LaUB 1/2006 rd). Riksåklagarämbetet har ansett att det finns ett sådant behov när man beaktar att bestämmelsen lämnar rum för tolkningar och det finns regionala skillnader som i ljuset av statistiken gäller i fråga om 4 § 3 mom. Riksåklagarämbetet meddelade därför den 17 ja-

nuari 2007 en allmän anvisning till åklagarna gällande begränsning av förundersökningen (dnr 5/31/07; RÅ:2007:2). Anvisningen gäller även 4 § 3 mom. i förundersökningslagen. De synpunkter som framfördes i anvisningen har beaktats i denna motivering.

Enligt både 1 och 2 mom. kan ett viktigt allmänt och enskilt intresse utgöra hinder för ett beslut om begränsning av förundersökningen. Ett allmänt intresse anknyter i första hand till den allmänt förhindrande karaktären hos det straffrättsliga systemet. Systemet måste fungera i enlighet med den allmänna rättsuppfattningen och på ett sätt som väcker förtroende eller vidmakthåller det. I fråga om dessa aspekter är begränsning av förundersökningen och eftergift med påföljdskaraktär inte alltid likvärdiga lösningar. Ett beslut om begränsning av förundersökningen kan inte åtföljas av något uttryck för samhällets fördömande inställning eller av något ställningstagande om den misstänktes klandervärda förfarande.

För att tilltron till systemet ska bevaras kan ett allmänt intresse kräva att en misstanke om brott utreds t.ex. när brottsmisstanken har rönt offentlig uppmärksamhet, när den misstänkte har en viktig position i samhället eller när risken för fortsatt brottslig verksamhet är uppenbar. När det gäller unga gärningsmän bör man vara försiktig med att begränsa förundersökningen enligt 1 mom. i synnerhet om det på grund av ärendets art kan vara ändamålsenligt att ge en anmärkning enligt 1 kap. 9 § 2 mom. i lagen om rättegång i brottmål. Aspekter i anslutning till ett allmänt intresse kan dessutom gälla t.ex. utdömande av förverkandepåföljder eller konstaterande av förutsättningar för förstöring av föremål, rättsärendets oklarhet eller det att brottet är ett brott bland andra brott som har samband med varandra och där undersökningen av alla delar har relevans.

Ett viktigt enskilt intresse anknyter vanligen till möjligheterna att verkställa målsägandens krav på skadestånd. Ju större ekonomiskt intresse målsäganden har, desto viktigare fördel handlar det om för hans eller hennes del. Också parternas ekonomiska förhållanden och målsägandens möjligheter att få ersättning för sin skada utan förundersökning t.ex. via skadevållaren eller ett försäkringsbolag kan ha betydelse. Trots att ett allmänt intresse är obetydligare än viktigt är det befogat att överväga möjligheterna att fortsätta undersökningen tills målsäganden genom undersökningen får tillräckliga uppgifter och annan utredning för att kunna få sina krav uppfyllda. Målsägandena i likadana brott bör dessutom behandlas lika. Likställdheten kan kränkas av t.ex. att åtgärderna i fråga om ett brott fortgår bara beträffande en viss målsäganden när gärningar som ingår i samma brottsserie har olika målsägande.

Den kostnadsbaserade grund för begränsning av förundersökningen som föreslås i 2 mom. uttrycker idén om att det med tanke på användningen av samhällets resurser är förnuftigt att fästa vikt vid att resurserna allokeras på ett kostnadseffektivt sätt. Av momentet följer dock inte direkt att de obetydligaste brotten inte behöver undersökas trots att de är viktiga objekt när det gäller att tillämpa kostnadsbaserad begränsning av förundersökningen. Det viktigaste användningsområdet för bestämmelsen omfattar i vilket fall som helst brott som i varje enskilt fall uppenbarligen medför endast bötesstraff. När den disproportion som krävs ska bedömas gäller det att beakta också rubriceringen av det misstänkta brottet och om det på något sätt är speciellt arbetskrävande att utreda det aktuella brottet jämfört med andra brott med samma brottsrubricering.

När det gäller bedömning av möjligheterna att begränsa förundersökningen på basis av kostnaderna förutsätts det dock alltid att förhållandet mellan ärendets art och de eventuella påföljder som kan väntas å ena sidan och undersökningskostnaderna å andra sidan fastställs. Prövningen ska göras med hjälp av en bedömning av helheten. Bestämmelsen kommer att tillämpas på antingen enskilda gärningar eller vidsträckta helheter som består av flera mål och ärenden. Om ett brott är ett bland många andra brott som har samband med varandra måste det bedömas vilken ställning det aktuella brottet har inom den helheten. Då kan inte enbart aspekter på kostnaderna för undersökningen beaktas. Det kan finnas större fog för en begränsning, om gärningen inte är väsentlig för helheten. För den bedömning av disproportion i fråga om kostnaderna som avses i 2 mom. måste un-

dersökningsledaren ha delgett åklagaren en tillräckligt specificerad och motiverad uppfattning om kostnaderna för fortsatt undersökning.

Beslut om begränsning av förundersökningen bör fattas i ett så tidigt skede som möjligt så att nyttan av besparade resurser för myndigheterna blir så stor som möjligt. För att begränsningsbestämmelserna ska kunna tillämpas effektivt måste praxisen fungera mellan förundersökningsmyndigheterna och åklagarna, vilket ansluter till begränsningen av förundersökning till 5 kap. i lagförslaget, där det föreslås bestämmelser om förundersökningssamarbete mellan de nämnda myndigheterna. Speciellt viktigt är då 3 § 1 mom. i det kapitlet. I momentet föreslås en bestämmelse enligt vilken förundersökningsmyndigheten ska hålla åklagaren à jour med förundersökningens framskridande på det sätt som ärendets art eller omfattning förutsätter. När förundersökningsmyndigheten har upptäckt en begränsningsgrund som eventuellt lämpar sig för ärendet ska undersökningsledaren sända åklagaren tillräcklig utredning till stöd för begränsningsgrunden. Utredningen ska ligga till grund för åklagarens beslutsprövning. Lokalt överenskomna riktlinjer och tillvägagångssätt underlättar framställningen och beslutet.

Möjligheten att begränsa förundersökningen hör nära samman med kapitlets 3 § 2 mom., enligt vilket förundersökningsmyndigheten vid behov, innan förundersökningen inleds, ska utreda omständigheterna i samband med en sådan misstanke om brott som avses i 1 mom., särskilt så att ett beslut om att inte göra förundersökning kan fattas enligt 9 § 1 mom. eller 10 § 1 mom., om ärendet kräver det.

Genom 3 mom. undanröjs den oklarhet som nu råder i fråga om när förundersökning kan inledas på nytt i de fall som avses i 1 mom. Det föreslagna uttrycket ”grundad anledning” lämnar rum för prövning av när det kan anses befogat att inleda förundersökningen på nytt. En sådan orsak kan också höra samman med möjligheterna att tillgodose parternas intressen. Eftersom allmänna åklagaren beslutar om begränsning omfattas beslutet om att inleda förundersökningen på nytt i allra högsta grad av förundersökningssamarbetet enligt 5 kap. 3 §. För ett beslut om att förundersökningen ska inledas på nytt förutsätts det i praktiken kontakt med åklagaren. Vid behov kan också åklagaren bestämma att förundersökningen ska inledas på nytt.

11 §. *Hur snart förundersökning ska göras.* I *1 mom.* föreslås i analogi med 6 § i den gällande förundersökningslagen en bestämmelse om att förundersökning ska göras utan ogrundat dröjsmål. De högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis ger vid handen att det finns en del att önska i fråga om det praktiska genomförandet av huvudregeln. Ur avgörandepraxisen kan man härleda anvisningar för hur bestämmelsen ska tolkas.

I synnerhet för den som misstänks vara skyldig är det viktigt att förundersökning görs utan ogrundat dröjsmål för att han eller hon inte onödigt länge ska behöva betraktas som misstänkt för brott. Ogrundat dröjsmål med förundersökningen kan väcka misstankar om att undersökningen inte är opartisk. Det sistnämnda gäller i synnerhet fall där en polisman misstänks ha begått ett brott. Ärenden som gäller polisbrott ska utan ogrundat dröjsmål överföras till den allmänna åklagare som är undersökningsledare. Det bör dock påpekas att det inte är ett värde i sig att förundersökningen görs skyndsamt. Saken måste utredas tillräckligt och omsorgsfullt vid förundersökningen. Snabb behandling får inte heller äventyra t.ex. den misstänktes möjligheter att ordna sitt försvar. Påskyndning får inte heller annars inverka negativt på parternas rättigheter.

Skyldigheten att genomföra förundersökningsåtgärder utan ogrundat dröjsmål gäller också den undersökning av förutsättningarna för förundersökning som utförs innan förundersökningen inleds. Det här anknyter till 3 § 2 mom., enligt vilket bestämmelserna i den nya lagen i tillämpliga delar ska tillämpas på åtgärderna innan förundersökningen inleds.

Den lämpliga varaktigheten för förundersökning i varje enskilt fall beror av sakens särdrag, bl.a. ärendets art och omfattning. Den tid som används för förundersökningen får inte leda till att det brott som undersöks hinner preskriberas. Förundersökningsmyndigheten ska därför genast efter registreringen av anmälan om brott ta reda på preskriberingstiden för brottet och beakta den när frå-

gan om hur pass brådskande förundersökningsåtgärderna är prövas. Det gäller att beakta när åtalsrätten för den lindrigaste tänkbara gärningsformen för det påstådda brottet preskriberas. Allmänna åklagaren måste också få en skälig tid på sig för åtalsprövningen. De föreslagna bestämmelserna i 5 kap. 3 § 1 mom. är viktiga med tanke på preskriberingsfrågorna. Enligt momentet ska förundersökningsmyndigheten hålla åklagaren à jour med förundersökningens framskridande på det sätt som ärendets art eller omfattning förutsätter. I fråga om preskribering av åtalsrätten bör avseende också fästas vid målsägandens möjligheter att själv anhängiggöra sin sak i domstol, om förundersökning inte görs eller om förundersökningen inte slutförs när åklagaren beslutar låta bli att väcka åtal.

Utgångspunkten är att en anhängig klagan i samma sak inte får fördröja undersökningen, trots att förundersökningsmyndigheten för tydlighetens skull ska kontakta den myndighet som tagit emot klagan. Det är inte heller nödvändigt att vänta på resultatet av rättegången i de fall där ett mål som anknyter till den sak som undersöks är inne i rättegångsstadiet.

Det kan finnas godtagbara orsaker till att bromsa upp eller avbryta förundersökningen. Som exempel kan nämnas att nyckelvittnet inte kan nås för förhör, det tar tid att få ett behövligt sakkunnigutlåtande, utredning som skaffas från utlandet via rättslig hjälp fördröjs eller att domstolens ståndpunkt i en viktig juridisk fråga eller i en faktafråga måste inväntas. Frågor av detta slag hänför sig i regel till uppskjutande av förundersökningsåtgärderna, vilket föreslås bli reglerat genom 12 §.

Trots att en utredare i själva verket har hand om undersökningsåtgärderna ingår det i undersökningsledarens skyldigheter att övervaka att förundersökningen görs utan ogrundat dröjsmål. För tillsynen måste behandlingen av ärendena följas upp tillräckligt effektivt, vilket inte bör genomföras enbart på basis av utredarnas egen anmälan. I dagens läge finns det redan till övervägande del tillräckliga möjligheter för effektiv uppföljning med hjälp av automatisk databehandling. Tillsynen får alltså inte vara beroende av att den som gjort en anmälan om brott efterlyser varför saken dröjer.

Enligt *2 mom.* ska förundersökning göras skyndsamt när en person som inte har fyllt 18 år är misstänkt för brott eller för en brottslig gärning som han eller hon har begått före fyllda 15 år. Bestämmelsen gäller misstänkta som är under 18 år när förundersökningsåtgärderna genomförs.

Enligt den gällande lagen är förundersökningsmyndigheten inte skyldig att speciellt skyndsamt göra en undersökning av ett brott som misstänks ha begåtts av en ung person. Av de orsaker som framgår av allmänna motiveringen kan undersökningen dock inverka förebyggande på den ungas framtida nya brott, och därför anses det att det behövs kompletterande reglering av detta slag.

Enligt det föreslagna *3 mom.* ska förundersökningsåtgärderna få ställas i angelägenhetsordning när omständigheterna förutsätter det. I den gällande polislagen (3 §) finns en mening som gäller möjligheten att ställa uppgifterna i angelägenhetsordning. Det föreslås att en motsvarande mening ska tas in i den nya polislag (1 kap. 6 § 2 mom.) som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen. I förundersökningslagen föreslås för tydlighetens skull en särskild bestämmelse om rätten att ställa förundersökningsåtgärderna i angelägenhetsordning. Bestämmelsen förändrar inte nuläget.

När någonting ställs i angelägenhetsordning handlar det vanligen om att de allvarligaste brotten prioriteras inom ramen för polisens begränsade resurser. Det kan dock också finnas andra orsaker till att det är viktigt att ett brott undersöks skyndsamt. Som exempel kan nämnas ett brott som kommer att preskriberas inom den närmaste framtiden och ett brott som har betydelse för hur den misstänkte fullgör sina tjänsteuppdrag eller arbetsuppgifter. I det fall som avses i momentet handlar det i princip om att förundersökningarna ordnas enligt hur brådskande de är. Denna rangordning gäller i de flesta fall uttryckligen inledande av förundersökning.

12 §. *Uppskjutande av förundersökningsåtgärder.* I paragrafen föreslås en ny bestämmelse om uppskjutande av förundersökningsåtgärder. Undersökningsledaren ska få besluta att förundersökningsåtgärderna ska

skjutas upp till en senare tidpunkt, om det är nödvändigt för att utreda det brott som undersöks eller något annat brott som har samband med det och om uppskjutandet inte äventyrar någons liv, hälsa eller frihet eller medför risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada. Paragrafen gör det möjligt att skjuta upp en förundersökningsåtgärd på ett sätt som bortsett från risktröskeln motsvarar det som i 5 § 1 mom. i polislagen (bestämmelsen i 5 kap. 46 § 1 mom. i den nya polislag som föreslås i den andra propositionen) bestäms om möjligheten att i syfte att inhämta information dröja med att ingripa. I detta fall ska redan en eventuell risk kunna förhindra att åtgärden skjuts upp.

Så som konstaterats i allmänna motiveringen ska tillämpningsområdet för bestämmelsen omfatta för det första situationer där en förundersökningsåtgärd kan inverka negativt på utredningen av det brott som undersöks eller ett annat brott som har samband med det. Det handlar då i allmänhet om att om åtgärden genomförs kommer det att uppdagas för någon av de misstänkta att polisen är den brottsliga verksamheten på spåren. Det kan i sin tur leda till att någon flyr eller försöker försvåra utredningen av brottet genom att förstöra bevismaterial. Enligt regeringspropositionen om okonventionella brottsbekämpnings- och brottsutredningsmetoder (RP 34/1999 rd) kan det vara motiverat att dröja med förundersökningen i syfte att bekämpa eller utreda det brott som ligger till grund för en täckoperation eller bevisprovokation.

Det andra typiska fallet där paragrafen kommer att tillämpas är när någon viss utredning som har betydelse för saken kan fås först efter en längre tid. Det är också tänkbart att det behövs ett beslut av domstol eller någon annan myndighet i en förhandsfråga för att saken ska kunna föras vidare. Brottets art kan ange hurdan utredning som kan fås eller bör skaffas. Det är i och för sig kännetecknande för förundersökning att det blir tid över mellan förundersökningsåtgärderna, vilket i första hand hänger samman med arbetssituationen för de polismän som utför undersökningen och deras möjligheter att angelägenhetsgradera arbetsuppgifterna. Beslut om uppskjutande av förundersökningsåtgärderna behövs därför bara i de fall där tiden mellan förundersökningsåtgärderna tydligt avviker från det normala.

Paragrafen aktualiserar frågan om för hur lång tid en åtgärd kan skjutas upp. Det kan vara svårt att uppskatta hur lång tid det behövs. I samband med beslutet om uppskjutande behöver det inte samtidigt beslutas om varaktigheten för uppskjutandet. Det avgörs i varje enskilt fall vilken tid som är skälig. Det kan dock ses som en utgångspunkt att det inte kan anses vara skäligt att någonting skjuts upp med flera år. När en skälig tid bedöms bör avseende fästas vid arten av utredning som ska skaffas och den arbetsmängd det krävs för den. När det gäller allvarliga brott accentueras undersökningsintresset på så vis att uppskjutandet av en åtgärd kan gälla en längre tid än när ett lindrigt brott undersöks. Undersökningsledaren bör då och då kontrollera läget, och om de förutsättningar som anges i paragrafen inte längre finns ska förundersökningen fortsätta.

Så som konstateras längre fram i motiveringen till 11 kap. 1 § kan det vara befogat att parterna delges beslutet om att förundersökningen skjuts upp. I de fall där beslutet kan påverka en parts rättigheter, intressen eller skyldigheter ska det fattas ett skriftligt förundersökningsbeslut. Det är i och för sig tänkbart att det ännu inte finns några parter i den sak som skjuts upp. Dessutom kan det i vissa fall anses vara onödigt att en part underrättas (t.ex. när målsäganden inte har några yrkanden i saken).

Den föreslagna bestämmelsen om uppskjutande av förundersökningsåtgärder kommer att medföra att 1 kap. 14 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål måste ändras så att även uppskjutande av förundersökning nämns. En målsägande ska alltså själv få väcka åtal för brott när det har fattats beslut om uppskjutande av förundersökningsåtgärderna.

13 §. *Avbrytande av förundersökningen.* Enligt *1 mom.* ska undersökningsledaren få besluta att en förundersökning som har inletts ska avbrytas, om ingen är misstänkt för brottet och om utredning som påverkar ärendet inte kan fås. Det misstänkta brottets art ska beaktas särskilt när beslutet fattas.

I den gällande förundersökningslagen finns inte några bestämmelser om förutsättningar-

na för att avbryta förundersökningen eller någon sådan bestämmelse om att förutsättningen ska fortsätta som föreslås i 2 mom. I 47 § i den gällande lagen sägs givetvis att när förundersökningen ska avbrytas ska undersökningsledaren se till att målsägandena och de som har förhörts såsom parter vid förundersökningen omedelbart underrättas om beslutet, om detta inte ska anses vara onödigt. I samband med avbrytande av förundersökningen bör dessutom 1 kap. 14 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål beaktas. Med stöd av momentet får målsäganden själv väcka åtal för ett brott om förundersökningen har avbrutits.

Syftet med den föreslagna paragrafen är att begränsa de nuvarande möjligheterna att avbryta förundersökningen. Det här är relaterat till de negativa verkningarna av ett avbrytande. Ett exempel är framför allt att ibland måste den som är misstänkt för brott vara misstänkt till och med långa tider utan att det fås något avgörande i saken. Också för att målsägandens intressen ska kunna bevakas kan det t.ex. på grund av klarläggning av skadeståndsfrågor vara nödvändigt att undersökningen inte avbryts för en oskäligt lång tid. Dessa aspekter är förenade i synnerhet med att möjligheten att avbryta förundersökningen kommer att aktualiseras bara i fall där ingen är misstänkt för brott och där det inte går att få någon utredning som har betydelse för saken.

Om någon är misstänkt för brott eller om det åtminstone kan fås utredning om hans eller hennes identitet eller annars om det brott som undersöks, ska behandlingen av saken fortsätta med sikte på att slutföra den. Beroende på andra bestämmelser är alternativen att förundersökningen läggs ned enligt förundersökningsmyndighetens beslut, att förundersökningen begränsas enligt allmänna åklagarens beslut eller att saken blir föremål för åtalsprövning. Om någon är misstänkt för brott, möjliggör den allmänna bestämmelsen om att förundersökning ska göras utan ogrundat dröjsmål (11 § 1 mom.) och i synnerhet bestämmelsen om uppskjutande av förundersökningsåtgärder (12 §) uppehåll i brottsundersökningen för en tid, av skäl som hänför sig till undersökningen av brottet och utan något beslut om avbrytande.

Med beaktande av brottets art enligt momentet avses framför allt att ju allvarligare brottet är, desto längre och effektivare bör man försöka få utredning om gärningsmannen och brottet innan ett beslut om avbrytande fattas. Brottets art har också betydelse t.ex. på så vis att i synnerhet vid lindriga brott kan man i samband med prövningen av ett beslut om avbrytande också överväga möjligheten att tillämpa bestämmelserna om möjligheten att avstå från åtgärderna.

Enligt 11 kap. 1 § 1 mom. ska en part utan ogrundat dröjsmål skriftligen underrättas om ett beslut om att förundersökningen avbryts.

I *2 mom.* konstateras att förundersökningen ska fortsätta utan ogrundat dröjsmål när det inte längre finns förutsättningar för avbrottet. Det här gäller i allmänhet situationer där det framkommer ny utredning som kan riktas till ett brottsärende som avbrutits. Som exempel kan nämnas en situation där ett DNA-prov som tagits på den som är misstänkt för ett nytt brott avslöjar att han eller hon gjort sig skyldig till ett brott som inte tidigare kunnat utredas och i fråga om vilket undersökningen har avbrutits. Med att förundersökningen fortsätter avses att förundersökningsåtgärderna fortgår eller att det fattas beslut om hur man ska förfara i saken. I det sistnämnda fallet är alternativen att förundersökningen läggs ned eller att saken förs till åtalsprövning.

14 §. *Förutsättningar för summarisk förundersökning.* Enligt 1 mom. ska summarisk förundersökning få göras i enkla och klara ärenden enligt vad som föreskrivs närmare nedan, om inte gärningen enligt allmän straffpraxis kan förutses medföra strängare straff än böter. Med anledning av ett brott som en polisman misstänks ha begått ska summarisk förundersökning få göras endast om ärendet behandlas som ett ordningsbotsärende eller strafforderärende (2 mom.). Enligt 3 mom. ska undersökningsledaren vid behov besluta om huruvida förundersökningen ska vara fullständig eller summarisk.

I 44 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen finns reglering som motsvarar den föreslagna regleringen i 1 och 2 mom. I fråga om motiveringen kan det som anförts i beredningen av det gällande momentet (RP 14/1985 rd och RP 52/2002 rd) åberopas. Det

föreslås att den reglering av innehållet vid summarisk förundersökning som nu finns i 44 § 2 och 3 mom. i förundersökningslagen ska tas in 11 kap. 2 §. Det sistnämnda kapitlet kommer att innehålla särskilda bestämmelser. I den paragraf som behandlas här föreslås bestämmelser om förutsättningar för summarisk förundersökning. I enlighet med rubriken för 3 kap. kan de betraktas som allmänna bestämmelser om när förundersökning ska göras.

Enligt 11 kap. 2 § 1 mom. i lagförslaget ska det inte heller i fortsättningen finnas någon undersökningsledare vid summarisk förundersökning. I vissa fall kan det dock vara nödvändigt att låta en förundersökningstjänsteman med behörighet som undersökningsledare avgöra frågan om huruvida förundersökningen ska vara omfattande eller summarisk. De förutsättningar för användning av summarisk förundersökning som föreslås i 1 mom. kommer oundvikligen att väcka tolkningsfrågor trots att det i samband med t.ex. ordningsbotsförfarande och strafforderförfarande i allmänhet är klart att det finns förutsättningar för summarisk undersökning. Det föreslagna 3 mom. tangerar dessa aspekter.

4 kap. Förundersökningsprinciperna och rättigheterna för dem som deltar i förundersökning

1 §. *Objektivitetsprincipen.* Enligt paragrafen ska det vid förundersökningen utreda och beakta både de omständigheter och bevis som talar mot den som är misstänkt för brott och de som talar för honom eller henne. Paragrafen motsvarar 7 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen.

Så som konstaterats i den ursprungliga motiveringen till bestämmelsen (RP 14/1985 rd) hänger principen samman med en strävan att klarlägga den materiella sanningen i den sak som undersöks. Utredaren får inte ha någon förhandsuppfattning och får inte explicit försöka nå ett visst slutresultat, t.ex. att någon ska betraktas som skyldig till det aktuella brottet.

Ibland känner endast den misstänkte till omständigheter eller bevismaterial som kan stödja hans eller hennes oskuld. Paragrafen hör därför starkt samman med möjligheten att vidta förundersökningsåtgärder på en parts begäran. Bestämmelser om det sistnämnda föreslås i 3 kap. 7 §. När en misstänkt begär att en åtgärd ska vidtas ska begäran därför granskas förutom utifrån förutsättningarna enligt den paragrafen också framför allt i ljuset av objektivitetsprincipen.

2 §. *Oskyldighetspresumtionen.* Enligt paragrafen ska den misstänkte, i likhet med det som gäller enligt 7 § 2 mom. i den gällande förundersökningslagen, bemötas som oskyldig vid förundersökningen.

Oskyldighetspresumtionen hör till de grundläggande faktorerna för en rättvis rättegång och har i artikel 6 stycke 2 i människorättskonventionen uttryckts som en faktor som i vid bemärkelse gäller hela straffprocessen. Detsamma gäller enligt artikel 14 stycke 2 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Enligt de nämnda styckena ska den som har blivit anklagad betraktas som oskyldig tills hans eller hennes skuld lagligen fastställts. Oskyldighetspresumtionen bygger på tanken att en del av misstankarna inte kan fastställas eller till och med visar sig vara felaktiga. De skadliga följdverkningarna av misstankarna bör därför minimeras.

3 §. *Rätt att inte medverka till utredningen av sitt brott.* Som en ny förundersökningsprincip föreslås rätt för den som är misstänkt för brott att låta bli att medverka till utredningen av brottet.

Det förbud mot att ålägga till att belasta sig själv som avses i paragrafen är en internationellt erkänd princip som framgår av artikel 14 stycke 3 punkt g i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och som har ansetts ingå i en rättvis rättegång som förutsätts enligt människorättskonventionen, i första hand genom oskyldighetspresumtionen i dess artikel 6 stycke 2. Principen framgår också av t.ex. första meningen i 17 kap. 24 § 1 mom. i rättegångsbalken. Enligt den meningen får ett vittne undandra sig att yppa omständighet eller besvara fråga varöver vittnet inte skulle kunna yttra sig utan att för åtal utsätta sig själv eller annan som till vittnet står i sådant förhållande som i 20 § är sagt.

Det centrala innehållet i den rättighet som avses i paragrafen är att vid förundersök-

ningen behöver den misstänkte inte yttra något och att han eller hon inte är skyldig att hålla sig till sanningen. Det att rättigheten utövas gagnar dock inte nödvändigtvis den misstänkte, och därför bör han eller hon överväga i vilken omfattning och i vilka situationer han eller hon förlitar sig på den. I samband med bevisprövning kan det vara till den misstänktes nackdel att tiga. Detsamma gäller också osanna redogörelser av den misstänkte. Enligt Europadomstolens avgörande i målet *John Murray mot Förenade kungariket 8.2.1996* kan en dom inte grunda sig enbart eller huvudsakligen på att den åtalade tiger eller vägrar att vittna. Enligt avgörandet i målet är det dock uppenbart att det att den åtalade väljer att tiga kan beaktas när det bedöms hur pass övertygande den bevisning som åklagaren lagt fram är, om det är klart att det i situationen är befogat att kräva en förklaring av den åtalade.

Rätten att låta bli att medverka anknyter också till att det inte går att fästa vikt vid de utsagor som den misstänkte gett i andra sammanhang (t.ex. förvaltningsförfarande och utsökningsförfarande) på grundval av skyldigheten att medverka och eventuellt skyldigheten att hålla sig till sanningen. Förhållandet mellan rätten att inte belasta sig själv och tjänstemannarättsliga frågor har tagits upp i ett avgörande av ställföreträdande biträdande justitieombudsmannen (7.10.2008, dnr 1954/4/06). Enligt avgörandet inskränker rätten att inte belasta sig själv tjänstemannens skyldigheter också gentemot chefer. Fallet hade handlat om ett förhör i anslutning till ett misstänkt polisbrott. Bedömd utifrån utredning hade förhörets rättsliga karaktär åtminstone till en del varit tjänstemannarättslig.

Den misstänktes rätt att inte medverka till utredningen av sitt brott hör starkt samman med 7 kap. 5 §, där det föreslås bestämmelser om hur den som förhörs ska bemötas. För att bryta ner den misstänktes rättigheter får inte tillgripas sådant som avses i 1 mom. i den nämnda paragrafen, nämligen oriktiga upplysningar, löften eller förespeglingar om särskilda förmåner, uttröttning, hot, tvång eller andra otillbörliga medel eller förfaringssätt som påverkar den förhördes beslutsfrihet, viljestyrka, minne eller omdömesförmåga.

För att den rättighet som paragrafen gäller ska ha relevans för den misstänkte föreslås i 7 kap. 10 § 1 mom. en bestämmelse om att den som förhörs ska underrättas om rättigheten före förhöret.

4 §. *Proportionalitetsprincipen.* I paragrafen föreslås en bestämmelse om en ny förundersökningsprincip, nämligen proportionalitetsprincipen. En förundersökningsåtgärd och det ingripande i en persons rättigheter som den innebär ska vara försvarliga i relation till det brott som utreds, behovet av att utreda ärendet i fråga samt ålder, hälsa och andra motsvarande omständigheter som gäller den person som är föremål för åtgärden och övriga omständigheter som inverkar på saken.

Syftet med proportionalitetsprincipen är dels att allokera myndighetsresurserna på ett ändamålsenligt sätt, dels att utifrån ärendets art avgränsa möjligheterna att ingripa i rättigheterna för dem som medverkar i förundersökningen. Så som framgår av allmänna motiveringen finns det i den gällande tvångsmedelslagen och polislagen sådana bestämmelser som uttrycker proportionalitetsprincipen och som i denna proposition och i den till denna proposition anslutna propositionen föreslås bli intagna i de nya lagarna. Det är befogat att proportionalitetsprincipen tas in även i förundersökningslagen, och då bör aspekter på förundersökningens särdrag beaktas. Tvångsmedelslagens bestämmelse om proportionalitetsprincipen kan inte direkt tas in i förundersökningslagen. Proportionalitetsprincipen hör nära samman med principen om minsta olägenhet, eftersom båda uttrycker en strävan att ingripa i personernas rättigheter i så liten grad som möjligt.

Proportionalitetsprincipen inrymmer tankegången att med tanke på dimensioneringen av förundersökningsåtgärderna och ingripandet i personernas rättigheter bör det beaktas hur allvarligt brottet är. Intresset av att utreda brottet accentueras i samband med allvarliga brott. Ju allvarligare brott som ska utredas, desto mera omfattande och påtagligare undersökning som ingriper i rättigheterna kan anses vara befogad. Förutom att det beaktas hur allvarligt brottet är kan det dock dessutom finnas skäl att fästa avseende vid ärendets art. Också vid lindrigare brott kan t.ex. ärendets omfattning eller omfattningen av den

skada som vållats genom brottet påverka undersökningsåtgärdernas omfattning och innehåll.

Det som ska utredas anknyter till syftet med genomförandet av förundersökningsåtgärden. Vid behov bör förundersökningsåtgärden bedömas med hänsyn till det eftersträvade syftet. Ett sådant syfte hänför sig i praktiken till de angelägenheter som ska utredas vid förundersökning. Bestämmelser om dessa föreslås i 1 kap. 2 §. Dimensioneringen av förundersökningsåtgärderna påverkas t.ex. av hur väsentlig betydelse en viss åtgärd har för utredningen av brottet.

I paragrafen föreslås ett särskilt omnämnande av ålder och hälsa som omständigheter som gäller den person som utsätts för åtgärden. Exempelvis en minderårig som ska förhöras får inte gripas eller hållas gripen i annat fall än när saken ovillkorligen kräver det. När det gäller sjuka och äldre kan det bli aktuellt att bedöma hur länge de orkar eller kan förhöras per gång. Liknande aspekter kan aktualiseras när det gäller t.ex. en ensamförälder till ett litet barn. En persons uppförande kan också ha betydelse för ingripandet i hans eller hennes rättigheter. Behovet av att använda mera påfallande förundersökningsåtgärder accentueras i situationer där den som utsätts för en åtgärd förhåller sig likgiltigt eller rent av negativt till sin lagenliga skyldighet att medverka vid förundersökningen.

5 §. *Principen om minsta olägenhet.* I 1 mom. föreslås en bestämmelse som motsvarar den som finns i 8 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen och enligt vilken man vid förundersökning inte får ingripa i någons rättigheter i större utsträckning än vad som är nödvändigt för att syftet med förundersökningen ska nås. I det föreslagna 2 mom. tas, så som redan konstaterats, in den skyldighet som ingår i slutet av 8 § 2 mom. i den gällande lagen och som går ut på att en förundersökningsåtgärd ska vidtas så att ingen i onödan orsakas skada eller olägenhet.

6 §. *Finkänslighetsprincipen.* Enligt paragrafen ska parterna och andra som deltar i förundersökningen behandlas finkänsligt. I den föreslagna paragrafen har principen fått en annan ordalydelse än i början av 8 § 2 mom. i den gällande förundersökningslagen. I det gällande momentet anges att förundersökning ska göras så att ingen i onödan utsätts för misstanke. Så som konstaterats i allmänna motiveringen har principen formulerats alltför snävt i den gällande lagen.

Frågor kring paragrafens tillämpningsområde har redan behandlats i allmänna motiveringen i samband med faktorer som påverkar innehållet i principen om finkänslighet. Principen kommer att gälla alla som medverkar vid förundersökning. Den hänsynsfullhet som ingår i finkänsligheten innefattar att förundersökningsåtgärderna i så hög grad som möjligt ska genomföras så att personen inte genom åtgärderna stämplas som misstänkt. De faktorer som ska beaktas kan i övrigt hänföra sig till exempelvis personens ålder eller hälsotillstånd eller till anständighetsaspekter. Taktfullhetsaspekterna gäller i synnerhet känsliga målsägandeförhör eller målsägandeförhör i anslutning till brott som annars påverkat målsäganden starkt, t.ex. genom chock.

Här bör det betonas att finkänsligt bemötande anknyter till de övriga principerna och bestämmelserna i den föreslagna lagen. Av principbestämmelserna bör 5 § nämnas, som gäller principen om minsta olägenhet, och 7 § 1 mom., som gäller bemötande av barn vid förundersökning. Viktiga med tanke på innehållet i principen om finkänslighet är också 7 kap. 5 §, som gäller bemötande av den som förhörs, och 9 kap. 4 § 1 mom., som gäller förhörsförhållanden i vissa fall där förhöret spelas in som en bild- och ljudupptagning.

7 §. *Bemötande av barn vid förundersökning.* I paragrafen föreslås bestämmelser om hur en person som inte har fyllt 18 år ska bemötas vid förundersökning. Motsvarande reglering finns för närvarande i 11 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Den nya paragrafen gäller personer som är under 18 år när förundersökningsåtgärden genomförs.

Enligt *1 mom.* ska en person som inte har fyllt 18 år bemötas vid förundersökning så som hans eller hennes ålder och utvecklingsnivå förutsätter. Det ska särskilt ses till att undersökningsåtgärderna inte i onödan orsakar personen olägenheter i skolan, på arbetsplatsen eller i någon annan omgivning som är viktig för honom eller henne.

Förhör av en person som inte har fyllt 18 år och övriga förundersökningsåtgärder som han eller hon utsätts för ska genomföras i en adekvat atmosfär som tar hänsyn till den misstänktes egenskaper och som förutom de mål som gäller undersökningen av brottet också kan främja möjligheten att på ett verkningsfullt och i bästa fall fostrande sätt ingripa i den misstänkta unga personens gärning. I synnerhet för att undvika att den misstänkte stämplas som brottslig bör det fästas vikt vid att uppgifter om undersökningsåtgärderna inte sprids i en miljö som är viktig för honom eller henne. Undersökningsåtgärderna bör därför och också annars genomföras t.ex. så att de inte inverkar störande på den misstänktes skolgång eller arbete.

Tillämpningsområdet för paragrafen ska förutom den misstänkte också omfatta de målsägande och vittnen som hörs vid förundersökningen. Det bör fästas vikt vid att en minderårig målsägande bemöts finkänsligt t.ex. vid undersökning av ett våldsbrott eller sexualbrott som han eller hon har utsatts för, eftersom brott av det slaget medför traumatiska upplevelser och konsekvenser. Det här anknyter till finkänslighetsprincipen enligt 6 §. Reglering som hänför sig till denna aspekt föreslås också i 9 kap. 4 §, som gäller inspelning av förhör för att användas som bevis. Det handlar om fall där avsikten är att den som förhörs inte ska höras personligen vid en rättegång. Vid förhöret ska då enligt 1 mom. i den sistnämnda paragrafen beaktas de särskilda krav som den förhördes utvecklingsnivå ställer på förhörsmetoderna, antalet personer som medverkar i förhöret och de övriga förhållandena under förhöret.

Enligt första meningen i *2 mom.* ska undersökningsåtgärder som gäller en person som inte har fyllt 18 år i mån av möjlighet utföras av utredare som är särskilt förtrogna med denna uppgift. Det kan anses att det redan av den särbehandling av personer under 18 år som anges i 1 mom. följer att den polisman som håller förhöret eller genomför någon annan åtgärd ska vara specialiserad på att behandla dessa personers ärenden. Aspekten bör dock framhävas särskilt i 2 mom. Särskild förtrogenhet kan fås genom både särskild utbildning och praktiska erfarenheter. Ingenting hindrar att andra specialiserade yrkesutbildade personer, t.ex. socialarbetare eller psykologer, deltar i åtgärderna utöver de specialiserade förundersökningstjänstemän som avses i paragrafen. Det måste också tas hänsyn till de bestämmelser i 7 kap. som gäller när personer som stöder en part medverkar i förhöret.

Polisens ställning vid behandlingen av brott som begåtts av unga personer är framträdande eftersom polisen ska utreda alla brott. I och med att man ibland avstår från att vidta åtgärder är antalet ärenden mindre hos de allmänna åklagarna och domstolarna. Det ingår i polisens specialisering att också kunna hänvisa unga misstänkta till sådan verksamhet (t.ex. förlikning) som kan inverka förebyggande på risken för att personen begår nya brott och kan leda till att åtgärder inte vidtas.

I och med reformen av polisens förvaltningssystem bildas det större enheter, vilket främjar polismännens möjligheter att specialisera sig. I alla praktiska situationer går det dock inte att hålla fast vid en ovillkorlig skyldighet att se till att saken sköts av specialiserade förundersökningstjänstemän. Dessutom ingår det i polismännens grundläggande yrkeskompetens att de vid behov klarar av att förhöra personer i alla åldrar.

Åldern och utvecklingsnivån för eller det psykiska tillståndet eller egenskaperna i övrigt hos en person som är under 18 år och som ska höras vid förundersökning kan medföra att en förundersökningsåtgärd vid den planerade tidpunkten eller också senare kan orsaka honom eller henne skada. Samtidigt kan det bli aktuellt att ifrågasätta undersökningsåtgärdens ändamålsenlighet med tanke på undersökningen av brottet. Enligt andra meningen i 2 mom. ska förundersökningsmyndigheten vid behov rådfråga en läkare eller någon annan sakkunnig om huruvida en person som inte har fyllt 18 år kan utsättas för undersökningsåtgärder. Det gäller att försöka skjuta fram undersökningsåtgärden så att en sakkunnig kan höras, om hindret för att höra en sakkunnig kan undanröjas och denne kan höras utan att utredningen av brottet äventyras.

8 §. *Förordnande av intressebevakare för barn.* I jämförelse med den gällande lagen föreslås i 1 mom. i den nya paragrafen bli be-

stämt att när det gäller en part som inte har fyllt 18 år ska domstolen förordna en intressebevakare för förundersökningen, om det finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren, en intressebevakare eller någon annan laglig företrädare inte opartiskt kan bevaka partens intresse i ärendet och om det inte är klart onödigt att en intressebevakare förordnas. Undersökningsledaren ska vid behov hos domstolen ansöka om att en intressebevakare ska förordnas. Ansökan ska också kunna göras av allmänna åklagaren, den magistrat som är förmyndarmyndighet enligt lagen om förmyndarverksamhet eller ett i 6 § 1 mom. i socialvårdslagen avsett organ (*socialmyndighet*). Ett intressebevakarförordnande ska gälla tills handläggningen av det brottmål upphör i fråga om vars förundersökning förordnandet har getts.

Enligt 2 mom. ska de kostnader som uppstår vid förordnandet av intressebevakare samt intressebevakarens arvode och kostnader ersättas av statens medel. I fråga om intressebevakning ska i övrigt lagen om förmyndarverksamhet iakttas i tillämpliga delar.

Bakgrunden till paragrafen och dess partiella förankring i 22 § i barnskyddslagen har behandlats i allmänna motiveringen. Paragrafen anknyter till 7 kap. 14 och 15 §, där det föreslås bestämmelser om när en laglig företrädare för en omyndig får vara närvarande vid förhör och om när lagliga företrädare för en omyndig ska kontaktas. Enligt de nämnda paragraferna ska vårdnadshavare och andra lagliga företrädare inte alltid behöva underrättas om förhör eller ges tillfälle att medverka i förhör. Detsamma kan gälla också för de motstridiga fall som avses i den paragraf som nu behandlas. Uttrycket ”annan laglig vårdnadshavare” hänför sig i denna paragraf liksom i de ovan nämnda paragraferna i 7 kap. exempelvis till situationer där vårdnaden om barn som omhändertagits har ordnats i enlighet med 45 § i barnskyddslagen eller där företrädande av barn och förande av talan för barn har ordnats i enlighet med 26 § i lagen om främjande av invandrares integration samt mottagande av asylsökande (493/1999).

Så som konstaterats i allmänna motiveringen kommer de viktigaste tillämpningsfallen för paragrafen att utgöras av situationer där ett barns vårdnadshavare misstänks ha gjort sig skyldig till ett brott som riktat sig mot barnet eller där ett barn misstänks ha gjort sig skyldigt till ett brott mot vårdnadshavaren. Det kan anses att det för båda vårdnadshavarna ofta uppstår en konfliktsituation också i de fall där bara den ena är misstänkt för brott eller bara den ena har utsatts för det misstänkta brottet. Regleringen ska dock inte gälla enbart vårdnadshavare utan också andra lagliga företrädare för barn. Det kan också råda konflikt mellan barnets intressen och intressena för den intressebevakare som redan tidigare förordnats för barnet. Förutsättningarna enligt första meningen i 1 mom. kommer att gälla såväl för den tjänsteman som är berättigad att göra ansökan om intressebevakare och myndigheten när den prövar ansökan som för domstolen när den fattar beslutet.

Paragrafen förpliktar inte automatiskt till åtgärder för att förordna en intressebevakare i motstridiga fall, utan prövning kan tillgripas i någon mån. Den fingervisningen ges av uttrycket ”finns grundad anledning att anta” och dessutom av förutsättningen ”om det inte är klart onödigt att förordna en intressebevakare”. I enlighet med allmänna motiveringen kan det här anknyta till i synnerhet brottets art, varvid betydelsen av att brottet är obetydligt accentueras. Exempelvis när det gäller att utreda ett obetydligt egendomsbrott är det i allmänhet inte nödvändigt att särskilt förordna en intressebevakare. Utredningsläget för brottet jämte skadeståndsfrågorna kan också beaktas. Utgångspunkten är att en intressebevakare behövs i synnerhet när den ena av barnets vårdnadshavare eller den förälder som varit vårdnadshavare misstänks ha begått ett sexualbrott mot barnet eller när ett barn misstänks ha tagit livet av sin ena förälder eller allvarligt skadat sin förälders hälsa.

Enligt 1 mom. är utgångspunkten att undersökningsledaren är skyldig att agera. Jämsides med honom eller henne har allmänna åklagaren, magistraten och socialmyndigheten befogenheter att göra ansökan. Undersökningsledaren kan också göra en i 91 § i lagen om förmyndarverksamhet avsedd anmälan till magistraten eller socialmyndigheten, som kan ansöka om att en intressebevakare ska förordnas. De nämnda myndigheterna kommer dock att ha självständiga befo-

genheter som inte är beroende av undersökningsledarens förfarande eller dennes anmälningar. Med tanke på förordnandet av en intressebevakare bör undersökningsledaren eller allmänna åklagaren, innan ansökan görs, kontakta den myndighet som ansvarar för ordnandet av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten, om det inte redan finns en i 5 § i lagen om förmyndarverksamhet avsedd person som lämpar sig som intressebevakare.

Det att ett intressebevakarförordnande ska gälla tills handläggningen av brottmålet upphör innebär att intressebevakaren ska föra barnets talan vid handläggningen av brottmålet under åtalsprövningen, tingsrättsförhandlingen och den eventuella fullföljdsfasen beroende på hur långt saken förs. För att förordnandet ska fortsätta gälla efter det att förundersökningen har avslutats förutsätts det självfallet att intressebevakaruppdraget inte upphör enligt bestämmelserna i lagen om förmyndarverksamhet.

I de fall som avses här kan inte bestämmelserna om intressebevakarens arvode och kostnadsersättning enligt 44 § i lagen om förmyndarverksamhet tillämpas. Enligt den nämnda paragrafen betalas arvode och kostnadsersättning av den minderåriges medel. I de fall som berörs av förundersökning av brott har omyndiga i allmänhet inte några sådana medel. Trots att barnskyddsaspekter aktualiseras när minderåriga gör sig skyldiga till brott eller blir brottsoffer är aspekterna inte så tungt vägande att ersättning för arvode och kostnader bör betalas av kommunala medel i enlighet med 23 § i barnskyddslagen. Också arvode och kostnader för det biträde som förordnats för en person i samband med en straffprocess betalas i princip av statens medel. I fråga om ersättning för intressebevakarens arvode och kostnader kommer andra meningen i 2 mom. att tillämpas, och vid bestämmandet av dem tillämpas därför de principer som framgår av 44 § i lagen om förmyndarverksamhet. Enligt principerna fastställs ersättning för nödvändiga kostnader. Dessutom ska arvodet vara skäligt i förhållande till uppdragets art och omfattning.

Det att lagen om förmyndarverksamhet ska iakttas i tillämpliga delar innebär i övrigt att av paragraferna ska utöver den ovan nämnda 91 § också tillämpas bl.a. bestämmelserna om intressebevakarens person (5 §) och intressebevakaruppdragets upphörande (15—17 §). Intressebevakaren kan vara t.ex. en person som är förtrogen med barnets angelägenheter eller en person med juridisk utbildning. När en persons lämplighet som intressebevakare bedöms ska hänsyn tas till den föreslagna personens färdigheter och erfarenheter samt brottmålets art och omfattning.

9 §. *En persons ställning vid förundersökning.* När en person blir föremål för förundersökningsåtgärder ska han eller hon enligt 1 mom. så snart som möjligt underrättas om sin ställning vid förundersökningen. Skyldigheten att underrätta ska också gälla när ställningen förändras. Om en persons ställning är oklar får han eller hon enligt 2 mom. vid förundersökningen bemötas som en person som ska höras.

Paragrafen motsvarar delvis regleringen enligt 9 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen, men det tas in en bestämmelse om möjligheten att bemöta en person som en som ska höras. Den nya formuleringen i andra meningen i 1 mom. uttrycker att också förändringar i ställningen ska meddelas så snart som möjligt.

En persons ställning vid förundersökning har stor betydelse eftersom den bestämmer personens rättigheter och skyldigheter vid förundersökningen. Vid förundersökning kan målsäganden, den som är misstänkt för brott och andra parter höras som parter. Dessutom kan en parts lagliga företrädare, vittnen och sakkunniga höras. Personens ställning är ofta oklar t.ex. under förberedande samtal, och då hörs han eller hon i egenskap av en person som ska höras. Uttrycket ”som ska höras" förekommer i beredningsarbetet till den gällande lagen (RP 14/1985 rd), men lagen vidkänns inte formuleringen att någon hörs som en person som ska höras. Det föreslås nu att denna praxis för tydlighetens skull skrivs in i lagen.

När en persons ställning ska fastställas aktualiseras gränsdragningssituationer med avseende på personens ställning som misstänkt för brott, vittne eller en person som ska höras. Också när det är fråga om en svag brottsmisstanke bör en person betraktas som misstänkt, eftersom den ställningen är för-

enad med rätt att låta bli att medverka till utredningen av brottet i fråga. Bestämmelser om den rättigheten föreslås i 3 §. Ställningen som misstänkt är också förenad med ett stort antal andra rättigheter. Om en person i oklara fall inte behandlas som misstänkt och om personen trots allt blir misstänkt för brott när brottsmisstankarna stärks, kan hans eller hennes utsagor som vittne vara problematiska med tanke på utredningen av saken och tillgodoseendet av den misstänktes rättigheter. När den gällande förundersökningslagen stiftades ansåg lagutskottet (LaUB 9/1986 rd) att en utsaga av detta slag omfattas av ett förbud mot utnyttjande, dvs. utsagan bör inte upptas i förundersökningsprotokollet. De föreslagna bestämmelserna i 7 kap. 5 § 1 mom. tangerar denna fråga. Enligt momentet ska medvetet oriktiga upplysningar inte få användas för att av den som förhörs få fram en bekännelse eller en utsaga i en viss riktning. En person ska alltså inte få benämnas en person som ska höras i syfte att av honom eller henne få en dylik utsaga. Den som angivits för ett brott ska betraktas som misstänkt, om inte angivelsen kan anses vara klart grundlös.

I situationer där en persons ställning är oklar kan det vara nödvändigt att personen hörs på nytt när hans eller hennes ställning har klarnat. Det här anknyter till osann utsaga vid myndighetsförfarande, vilket är straffbart enligt 15 kap. 2 § i strafflagen. Bestämmelsen i 1 mom. 2 punkten i paragrafen gäller fall där någon annan än den för brottet misstänkte vid förhör där han eller hon är personligen närvarande vid förundersökning i brottmål lämnar en osann uppgift i saken eller utan lagligt skäl förtiger en omständighet som hör till saken. Punkten kan inte tillämpas när den som först hörts som en person som ska höras senare anses vara misstänkt. Det är däremot mera problematiskt om den som ska höras visar sig vara målsägande eller vittne. När en person hörs på nytt kan han eller hon till skillnad från tidigare under hot om straff ge en sanningsenlig beskrivning och då förlorar den förra berättelsen sin betydelse. Syftet med hot om straff i fråga om grundlösa utsagor syftar till att det vid förundersökning ska fås korrekt och tillräcklig utredning.

Underrättelse om en persons ställning behöver inte ges fler än en gång, om det inte framkommer någon orsak till ny underrättelse eller påminnelse om ställningen. I fråga om underrättelsen bör dessutom beaktas det som bestäms särskilt i 7 kap. 10 § 1 mom. Enligt momentet ska den som förhörs före förhöret underrättas om sin ställning vid förundersökningen. Trots att personen tidigare underrättats om sin ställning måste han eller hon underrättas på nytt före förhöret. I flera fall räcker det med en enda underrättelse eftersom frågan ofta aktualiseras endast i samband med förhör.

10 §. *Rätt att anlita biträde vid förundersökningen.* I 10 § i den gällande förundersökningslagen finns bestämmelser om anlitande av biträde vid förundersökningen. I den föreslagna lagen uppdelas regleringen av anlitande av biträde för tydlighetens skull på två paragrafer. Bestämmelserna i 10 § föreslås gälla rätt att anlita biträde vid förundersökningen och 11 § en misstänkts rätt att hålla kontakt med sitt biträde.

Enligt *1 mom.* ska en part ha rätt att vid förundersökningen anlita ett biträde som parten väljer själv. Innan parten hörs ska han eller hon skriftligen underrättas om denna rätt, om inte ärendet ska behandlas vid summarisk förundersökning. När den som är misstänkt för brott berövas sin frihet i samband med gripande, anhållande eller häktning ska han eller hon utan dröjsmål skriftligen underrättas om denna rätt. Förundersökningsmyndigheten ska också annars se till att en parts rätt att anlita biträde faktiskt tillgodoses när parten önskar det, med hänsyn till de omständigheter som hänför sig till det brott som utreds, utredningen av brottet och personen i fråga.

Momentet ändras och kompletteras betydligt jämfört med 10 § 1 mom. i den gällande lagen. Första meningen kompletteras med formuleringen ”som parten väljer själv”. Andra och fjärde meningen är nya i jämförelse med den gällande bestämmelsen.

En parts rätt att välja biträde måste alltså tryggas vid förundersökning. Det här har varit utgångspunkten redan under den gällande lagens tid, trots att rätten att välja inte anges i lagen. Parterna ordnar ofta självmant ett biträde, och då behöver den frågan inte noteras särskilt. Om en part inte har ordnat något biträde som han eller hon behöver, ska förun-

dersökningstjänstemannen se till att rätten att välja biträde faktiskt tillgodoses. Det innebär att parten bör få utse ett biträde bland tillräckligt många biträden. Enligt de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis kan det inte anses vara tillbörligt t.ex. att polisen direkt föreslår att ett biträde anlitas från en viss närbelägen advokatbyrå. Parten kan få t.ex. Finlands Advokatförbunds förteckning för att han eller hon ska kunna välja biträde. En parts rätt att välja biträde kommer att inskränkas av de bestämmelser om behörighet som biträde som föreslås i 11 kap. 3 §. Undersökningsledaren ska kunna neka till att det biträde som parten valt anlitas, om den person som föreslagits som biträde inte uppfyller de allmänna behörighetsvillkoren enligt 1 mom. i den nämnda paragrafen eller om något av de särskilda hinder för behörighet som anges i 2 mom. i den paragrafen gäller i fråga om personens möjlighet att vara biträde.

Sättet för att genomföra skriftlig underrättelse enligt andra meningen i momentet kommer att vara beroende av situationen. Om en part kallas till förhör, underrättas han eller hon i den skriftliga förhörskallelsen om rätt att anlita biträde. Det här förfarandet tillämpas redan i praktiken. Om det inte behövs någon separat kallelse, ska en part få en skriftlig underrättelse i samband med att man första gången har att göra med parten. I fråga om när underrättelsen ska ges gäller det att i enlighet med fjärde meningen i momentet beakta att en parts rätt att anlita biträde faktiskt tillgodoses om han eller hon önskar det. Det bör alltså finnas tillräckligt lång tid mellan tidpunkten för underrättelsen och tidpunkten för förhöret.

Skyldigheten att underrätta om rätten att anlita biträde kommer alltså inte att gälla fall som behandlas vid summarisk förundersökning. I och för sig kommer parterna också vid summarisk förundersökning att i enlighet med första meningen i momentet ha rätt att anlita ett biträde som parterna väljer själva. I de sällsynta fall där den misstänkte grips vid summarisk förundersökning ska han eller hon skriftligen underrättas om sin rätt att anlita ett biträde som han eller hon väljer själv. Vid summarisk förundersökning behandlas så pass lindriga brott att de i tredje meningen nämnda metoderna anhållande och häktning inte kommer i fråga.

Genom omformuleringen i tredje meningen i momentet understryks vikten av att en skriftlig underrättelse görs omedelbart när en misstänkt berövas sin frihet. Det är alltså inte tillräckligt att underrättelsen görs först i samband med häktning, om personen redan har varit gripen och anhållen före häktningen, så som det i allmänhet förhåller sig.

Fjärde meningen i momentet anknyter till att rätten att anlita biträde saknar praktisk betydelse, om man inte samtidigt i tillräcklig grad tryggar en parts möjlighet att faktiskt anlita ett biträde. I andra och tredje meningen i momentet föreslås bestämmelser om vissa sätt att trygga denna möjlighet (bestämmelser om skriftlig underrättelse om en parts rätt att anlita ett biträde som han eller hon väljer själv). Den skyldighet till ombesörjande som föreslås i fjärde meningen gäller alla parter, alltså även målsäganden. I praktiken är det i första hand de misstänkta som behöver anlita ett biträde. Syftet med skyldigheten till ombesörjande är att biträdet ska ta del i förundersökningen från ett så tidigt skede som möjligt. Rätten att anlita biträde berör också den fas under vilken förutsättningarna för att inleda förundersökning klarläggs, förberedande samtal inbegripet.

Skyldigheten att se till att rätten att anlita biträde tillgodoses handlar om att skapa förutsättningar för anlitandet. En part ska utöver rätten att anlita biträde också vid behov informeras om frågor kring rättslig hjälp och förordnande av en försvarare. Parten ska enligt behov få hjälp med att välja biträde. Parten ska dessutom kunna kontakta biträdet, eller biträdet ska underrättas om han eller hon snabbt måste infinna sig. Den viktigaste skyldigheten i anknytning till fjärde meningen i momentet gäller att en förundersökningsåtgärd (i första hand ett förhör) bör tidsbestämmas så att biträdet kan delta. Det här gäller också situationer där undersökningsledaren först ska avgöra om den som föreslagits som biträde uppfyller behörighetsvillkoren enligt 11 kap. 3 §.

Den skyldighet att se till att en parts rätt att anlita biträde faktiskt tillgodoses som i fjärde meningen i momentet föreslås för förundersökningsmyndigheten kommer inte att vara

ovillkorlig. Skyldigheten ska inte gälla för alla förundersökningar eller förundersökningsåtgärder, utan den ska vara avhängig av förhållandena kring fallet. Som vägledande grunder för myndighetens förfarande föreslås i lagen omnämnande av omständigheter som hänför sig till det brott som utreds, utredningen av brottet och parten som person.

Den brottsrelaterade grunden anknyter framför allt till hur pass allvarligt brottet är. De lindrigaste brotten avgörs ofta vid ordningsbotsförfarande eller strafforderförfarande, för vilka det i likhet med andra fall där summarisk förundersökning används gäller att frågor kring anlitande av biträde ofta inte behöver ägnas någon uppmärksamhet. Brottets art eller omfattning kan dock också i anslutning till lindriga brott, t.ex. på grund av den avsevärda skada som orsakats genom brottet, tala för att ett biträde engageras för utredningen.

Av de aspekter på utredningen av brottet som påverkar saken och avses i fjärde meningen i momentet kan nämnas framför allt synnerligen brådskande förundersökningsåtgärder. Det kan vara absolut nödvändigt för utredningen av brottet att t.ex. på platsen för det misstänkta brottet samtala med en som uppenbarligen är part. Samtalet med parten förs då utan att något biträde hinner fås till platsen. I vissa situationer kan ett brådskande förhör eller förhörstidpunkten försämra möjligheterna att få ett biträde att medverka vid förhöret. Till exempel förhör som ordnas på en avlägsen eller exceptionell plats kan påverka i samma riktning. Som exempel kan nämnas förhör ombord på ett fartyg. Som exempel på omständigheter som hänför sig till parten som person kan nämnas ålder och ställning vid förundersökningen. Ett biträde kan behövas t.ex. med anledning av partens unga ålder eller ställning uttryckligen som misstänkt för brott.

Enligt *2 mom.* ska undersökningsledaren eller allmänna åklagaren göra framställning till domstolen om att ett rättegångsbiträde eller en stödperson ska förordnas för målsäganden, när det finns orsak till det enligt bestämmelserna i 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål, och likaså om att en försvarare ska förordnas för den som är misstänkt för brott, när det finns orsak till det enligt 1 § 3 mom. i det nämnda kapitlet.

Momentet avviker på tre sätt från 10 § 2 mom. i den gällande lagen. För det första åläggs undersökningsledaren och åklagaren att till domstolen göra framställning om att ett rättegångsbiträde eller en stödperson ska förordnas för målsäganden (... ska göra ..., när det finns orsak till det ...). Samtidigt utsträcks skyldigheten till att också gälla förordnande av en försvarare för den misstänkte i de fall som avses i 2 kap. 1 § 3 mom. i lagen om rättegång i brottmål. Som exempel kan nämnas fall där den misstänkte inte förmår försvara sig själv eller är under 18 år, om det inte är uppenbart att han eller hon inte behöver någon försvarare.

Den tredje ändringen av momentet är att den gällande andra meningen utgår som obehövlig. I den gällande andra meningen sägs att innan någon kan misstänkas vara skyldig till brottet görs sistnämnda framställan av undersökningsledaren. Också i dessa fall ska undersökningsledaren och allmänna åklagaren ha rätt att göra framställning på det sätt som anges i den enda mening som blir kvar i det föreslagna momentet. I fråga om framställning kommer den huvudregel som också annars ska iakttas att följas, dvs. undersökningsledaren agerar medan förundersökningen pågår och åklagaren medan åtalsprövningen pågår. Om ingen ännu kan misstänkas för brott, befinner man sig i praktiken i förundersökningsfasen och då är det i första hand undersökningsledaren som ska göra framställning.

I den hänvisningsbestämmelse som föreslås i *3 mom.* anges för tydlighetens skull att i 11 kap. 3 § finns bestämmelser om behörigheten hos den som är biträde för en part och om hur frågan om behörighet ska avgöras.

11 §. *En misstänkts rätt att hålla kontakt med sitt biträde.* I *1 mom.* föreslås en bestämmelse där det i likhet med 10 § 3 mom. i den gällande förundersökningslagen sägs att den som har gripits, anhållits eller häktats som misstänkt för brott har rätt att hålla kontakt med sitt biträde genom besök, brev och telefonsamtal så som anges närmare i häktningslagen och lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen.

Trots att bestämmelsen i likhet med den gällande lagen tar avstamp i den misstänktes perspektiv bör hänsyn också tas till biträdets faktiska möjligheter att träffa sin huvudman. När biträdet med anledning av förande av talan i saken behöver kommunicera med den misstänkte, måste förundersökningsmyndigheten möjliggöra detta inom de tillåtna gränserna enligt de lagar som nämns i momentet.

I *2 mom.* föreslås en bestämmelse som inte ingår i den nuvarande lagen, nämligen att förundersökningsmyndigheten ska se till att kontakterna mellan den misstänkte och biträdet kan skötas konfidentiellt. Det här kommer att gälla även andra misstänkta än sådana frihetsberövade misstänkta som avses i 1 mom. Tryggandet av konfidentiell kommunikation bör gälla alla sådana kontakter mellan misstänkta och biträden som omfattas av förundersökningsmyndighetens inflytelsesfär.

När det gäller frågan om att trygga konfidentiell kommunikation bör det betonas att med stöd av 10 kap. 52 § 1 mom. i den föreslagna tvångsmedelslagen aktualiseras teknisk avlyssning och optisk observation under inga omständigheter som ett sätt att följa med samtal mellan en gripen, anhållen eller häktad misstänkt och hans eller hennes biträde.

12 §. *Handläggningsspråket vid förundersökning.* I paragrafen föreslås bestämmelser om det språk som ska användas när en sak behandlas vid förundersökning. Vid förundersökning används ett allmänt handläggningsspråk som bestäms enligt 1 mom., också när förundersökningen omfattar flera misstänkta med olika språk och andra personer som ska höras. En persons rätt att använda ett språk vid förundersökningen kommer att bestämmas enligt 2—4 mom. Oberoende av det allmänna handläggningsspråket vid förundersökning tryggas personernas språkliga rättigheter också annars genom språklagen och samiska språklagen.

I *1 mom.* föreslås en ny bestämmelse jämfört med den gällande lagen. Inom tvåspråkiga förundersökningsmyndigheters ämbetsdistrikt ska den misstänktes språk, antingen finska eller svenska, används vid förundersökning. Om de misstänkta har olika språk eller om den misstänktes språk är varken finska eller svenska, ska förundersökningsmyndigheten med beaktande av parternas rätt och fördel bestämma vilket handläggningsspråk som ska användas. Om språket inte kan väljas på den grunden, ska majoritetsspråket i förundersökningsmyndighetens ämbetsdistrikt användas. Vid förundersökning som görs av en enspråkig förundersökningsmyndighet ska språket i myndighetens ämbetsdistrikt användas, om inte myndigheten med beaktande av parternas rätt och fördel bestämmer att det andra språket ska användas.

Bakgrunden till momentet och de omständigheter som påverkar dess innehåll har behandlats i allmänna motiveringen. Om man ser till behoven i fråga om förundersökning utgår 37 § i förundersökningslagen från en alltför snäv synvinkel på förhör. Utgångspunkten är att språklagen ska tillämpas också vid förundersökning, men för tydlighetens skull bör handläggningsspråket vid förundersökning anges explicit i förundersökningslagen. Av skäl som hänför sig till följdriktigheten bör paragrafen motsvara bestämmelserna om domstolens handläggningsspråk i brottmål enligt 14 § 1 och 2 mom. i språklagen. Förundersökning innebär förberedelse inför ett straffrättsligt förfarande.

Eftersom det föreslagna momentet baserar sig på 14 § i språklagen har detaljmotiveringen till den paragrafen (RP 92/2002 rd) relevans som tolkningsanvisning också för den bestämmelse som nu föreslås. När motiveringsyttrandena tillämpas på förundersökning är det befogat att i detta sammanhang särskilt nämna vissa yttranden, i synnerhet de som gäller andra meningen i momentet.

Då rätt och fördel för misstänkta med olika språk bedöms gäller det att beakta t.ex. de misstänktas faktiska ställning i saken, med andra ord omfattningen av de andelar i brottmålet som gäller dem och vilken betydelse dessa har i förhållande till varandra. Om omfattningen av andelen för en viss misstänkt (t.ex. flera misstänkta brott i jämförelse med en gärning som begåtts av en annan misstänkt) är betydande i förhållande till andelarna för andra misstänkta eller om det enligt förundersökningsmyndigheten är att vänta att handläggningen av en andel som berör en viss misstänkt annars kommer att ta mer tid i anspråk än i fråga om de andra misstänkta (t.ex. ett brott som det är svårt att

utreda eller för vilket det behövs omfattande utredning) eller att det i fråga om en viss misstänkt kommer att höras en stor skara vittnen, kommer förundersökningsmyndigheten i praktiken att gå in för att använda språket för en sådan viss misstänkt som förundersökningsspråk.

Den nya paragrafen gäller förundersökningsförfarandet, inte enbart det språk som ska användas vid förundersökningsmyndigheten. Det innebär att bestämmelserna ska tillämpas oavsett om kommunikationen med förundersökningstjänstemannen äger rum i förundersökningsmyndighetens lokaler (i första hand en polisstation) eller någon annanstans (t.ex. platsen för det misstänkta brottet). Paragrafen ska också gälla all förundersökning, summarisk förundersökning medräknad. Dessutom ska den gälla händelser och åtgärder under tiden innan förundersökningen inleds (t.ex. anmälan om brott och förberedande samtal), dvs. förundersökning i s.k. vid bemärkelse.

Handläggningsspråket vid förundersökning anknyter också till andra bestämmelser i den föreslagna lagen. I 13 och 14 § föreslås bestämmelser om översättning av handlingar och om språket i meddelanden, kallelser och brev. Enligt 7 kap. 10 § 1 mom. ska den som förhörs före förhöret underrättas om sina språkliga rättigheter. Bestämmelserna i 9 kap. gäller förundersökningsmaterial och i dess 1 § 2 mom. föreslås bestämmelser om språket i ett förhörsprotokoll och i 6 § 1 mom. om språket i ett förundersökningsprotokoll. Vid förhör ska ett förhörsprotokoll föras på det språk, finska eller svenska, som den som förhörs använder under förhöret. Om den som förhörs använder ett annat språk, ska protokollet föras på det handläggningsspråk vid förundersökning som avses i 4 kap. 12 § 1 mom., dvs. den bestämmelse som nu behandlas. Förundersökningsprotokollet ska föras på det handläggningsspråk vid förundersökning som anges i 4 kap. 12 § 1 mom. Enligt 9 kap. 6 § 2 mom. ska det språk som använts av dem som hörts under förundersökningen antecknas i förundersökningsprotokollet.

I första och fjärde meningen i momentet används begreppen ”enspråkig förundersökningsmyndighet” och ”tvåspråkig myndighet”. Här avses de myndigheter som fastställts i 6 § 1 mom. i språklagen. Enligt 1 punkten i det nämnda lagrummet avses med enspråkiga myndigheter bl.a. statliga myndigheter vilkas ämbetsdistrikt omfattar enbart kommuner med samma språk. Enligt 6 § 1 mom. 2 punkten avses med tvåspråkiga myndigheter bl.a. statliga centralförvaltningsmyndigheter och andra myndigheter, vilkas ämbetsdistrikt omfattar kommuner som har olika språk eller minst en tvåspråkig kommun.

Oavsett 1 mom. ska var och en enligt *2 mom.* dock ha rätt att vid förundersökning använda finska eller svenska så som bestäms i 10 § i språklagen. Förundersökningsmyndigheten ska sköta tolkningen eller på statens bekostnad skaffa en tolk, om myndigheten inte behöver använda det språk som personen i fråga talar.

Momentet motsvarar i praktiken 37 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen. Den senare meningen i momentet kommer att gälla enspråkiga myndigheter. I jämförelse med den gällande bestämmelsen föreslås det att hänvisningen till 18 § i språklagen ska utgå. Hänvisningen till paragrafen behövs inte, eftersom en bestämmelse om den skyldighet att ordna tolkning som anges i paragrafen föreslås i andra meningen i momentet. Enligt 10 § 1 mom. i språklagen, till vilket det hänvisas i momentet, har var och en rätt att använda finska eller svenska i kontakter med statliga myndigheter. Myndigheterna ska dessutom ordna möjlighet för den som ska höras att bli hörd på sitt eget språk, finska eller svenska.

Trots att momentet inte ändras i sak i jämförelse med 37 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen bör vissa aspekter betonas i detta sammanhang. Den som förhörs har rätt att välja fritt om han eller hon använder finska eller svenska, oavsett vilket av dessa som är hans eller hennes modersmål. Förundersökningsmyndigheten ska i enlighet med 23 § i språklagen självmant se till att de språkliga rättigheterna förverkligas och underrätta den som förhörs om rättigheterna. Förundersökningstjänstemannen får inte styra valet av språk t.ex. utifrån sina egna språkliga färdigheter.

I fråga om det som i detta moment och framför allt i 4 mom. föreslås när det gäller tolkning kan det hänvisas till allmänna motiveringen där frågor kring jäv och behörighet för tolkar behandlas. Slutledningen enligt allmänna motiveringen blev att det inte föreslås någon bestämmelse om rätt att anlita en ojävig professionell tolk. I den mån det är möjligt bör man dock vid förundersökning försöka anlita en sådan person som tolk som inte står i ett sådant förhållande till saken eller parten att hans eller hennes opartiskhet äventyras på ett sådant sätt att utredningen av ärendet eller partens rättigheter äventyras. Synpunkter kring dessa angelägenheter har behandlats i de laglighetsövervakningsavgöranden som nämns i allmänna motiveringen. Det gäller likaså att försöka ordna tolkningen så att den inte sköts av förundersökningstjänstemän eller andra som saknar behörighet som tolk. Så som konstaterats i allmänna motiveringen kan problem med ordnande av tolkning förekomma t.ex. i brådskande situationer eller situationer där sällsynta språk måste tolkas. Det finns också skillnader mellan summarisk förundersökning och fullständig förundersökning. Tolkningsrelaterade problem kan däremot minskas genom att man i mån av möjlighet använder fjärrtolkning t.ex. via videokonferenser. Utöver översättning av det som sägs inrymmer tolkning i viss mån också att den som förhörs vid förhöret bör få tillräcklig klarhet i de handlingar på ett främmande språk som ingår i förundersökningsmaterialet och som påverkar saken.

Tolkningen omfattar också de förhandlingar mellan den som förhörs och hans eller hennes biträde som förs i samband med förhöret. Den skyldighet att sörja för avgiftsfri tolkning som åläggs i bestämmelsen gäller däremot inte andra förhandlingar mellan dem. Regleringen av rättslig hjälp lämpar sig för dessa förhandlingar. Enligt 4 § 1 mom. 2 punkten i rättshjälpslagen befriar beviljandet av rättshjälp mottagaren av förmånen från skyldigheten att betala arvode och ersättning för sådan hjälp med tolkning och översättning som mottagaren av förmånen har behövt vid behandlingen av saken. Enligt 17 § 1 mom. betalas ett privat biträde kostnadsersättning, t.ex. för det arvode som biträdet betalt för förhandlingar som förts vid en advokatbyrå. Åläggandet att betala tolkningskostnaderna med statens medel gäller hela riket, landskapet Åland medräknat.

Nordiska språkkonventionen (FördrS 11/1987), som gäller medborgare i Finland, Sverige, Island, Norge och Danmark och de språk de använder, nämligen finska, svenska, isländska, norska och danska, bör beaktas som reglering som kompletterar momentet. Enligt artikel 1 stycke 2 gäller konventionen muntlig och skriftlig kontakt med en myndighet eller annat offentligt organ, dock inte telefonkontakt. De fördragsslutande staterna förbinder sig enligt artikel 2 att verka för att en medborgare i en fördragsslutande stat vid behov ska kunna använda sitt eget språk vid kontakt med en myndighet och andra offentliga organ i en annan fördragsstat. Det här gäller för bl.a. polismyndigheter. Organ av detta slag ska om möjligt se till att en medborgare i en fördragsslutande stat får den tolk- och översättningshjälp han eller hon behöver i samband med de ärenden organen behandlar. I brottmål ska medborgarna alltid få den tolkhjälp som behövs. Enligt artikel 3 stycke 1 bör kostnaderna för tolkning och översättning i mål eller ärenden som avses i artikel 2 ersättas av allmänna medel. I mål och ärenden som hör under allmänt åtal betalas kostnaderna för tolkning alltid av allmänna medel.

Enligt det föreslagna *3 mom.* finns bestämmelser om rätten att använda samiska vid förundersökning i samiska språklagen. Laghänvisningen i 37 § 2 mom. i den gällande förundersökningslagen är föråldrad, eftersom det hänvisas till den upphävda lagen om användning av samiska hos myndigheter.

Enligt 1 § 3 mom. i samiska språklagen är ett av syftena med lagen att samernas rätt till rättvis rättegång ska garanteras. Enligt 2 § 1 mom. 2 punkten tillämpas lagen på de domstolar och myndigheter inom den statliga distrikts- och lokalförvaltningen vilkas ämbetsdistrikt helt eller delvis omfattar kommunerna Enare, Enontekis, Sodankylä och Utsjoki. Med samiska avses enligt 3 § 1 punkten enaresamiska, nordsamiska eller skoltsamiska beroende på vilken språkvarietet som används eller den huvudsakliga målgruppen i fråga. Med myndigheter avses enligt 4 punkten de domstolar och andra myn-

digheter som avses i 2 § 1 och 2 mom. samt renbeteslag och Renbeteslagsföreningen.

Enligt 4 § i samiska språklagen har en same rätt att i egen sak eller i ett ärende där han eller hon hörs använda samiska hos de myndigheter som avses i lagen. En myndighet får inte begränsa eller vägra beakta de språkliga rättigheter som följer av samiska språklagen på den grund att en same även kan något annat språk, såsom finska eller svenska. Enligt 12 § 1 mom. har samer rätt att i kontakt med myndigheterna inom samernas hembygdsområde enligt 4 § i sametingslagen efter eget val använda finska eller samiska. Bestämmelser om rätten att använda svenska finns i språklagen. Enligt 19 § i samiska språklagen gäller att när samiska med stöd av lagen i fråga används vid muntlig behandling av ett ärende ska myndigheten försöka se till att ärendet handläggs av en anställd som kan samiska. Om det hos myndigheten inte finns någon sådan samisktalande anställd som kan handlägga ärendet, ska myndigheten ordna avgiftsfri tolkning, om den inte själv sköter tolkningen. När det gäller tolkning ska det som anförts ovan i motiveringen till 2 mom. beaktas.

Enligt *4 mom.* ska andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga ha rätt att vid förundersökning använda det språk de förstår och kan tala tillräckligt bra. Förundersökningsmyndigheten ska sköta tolkningen eller på statens bekostnad skaffa en tolk. Tolkning ska ordnas på motsvarande sätt när det behövs på grund av syn-, hörsel- eller talskada hos den som hörs.

I det föreslagna momentet anges uttryckligen den begränsning av tillämpningsområdet som för närvarande bara finns i motiveringen till 37 § i den gällande lagen (RP 92/2002 rd) och gäller rätten att använda det språk som den förhörde förstår och behärskar tillräckligt bra. Så som konstaterats i allmänna motiveringen är begränsningen ändamålsenlig och harmonierar också med förpliktelserna enligt människorättskonventionerna. I enlighet med förpliktelserna bör dock ”talar” användas i stället för ”behärskar”. Under de förutsättningar som anges i första meningen i momentet ska förundersökningsmyndigheten få välja vilket språk som används och då så att tolkningsarrangemangen inte medför oskäliga praktiska svårigheter eller oskäliga kostnader för myndigheten. Också i fråga om detta moment bör hänsyn tas till det som konstateras om tolkning i motiveringen till 2 mom.

Förhör som omfattas av tillämpningsområdet för momentet är förenade med ett accentuerat behov av att se till att innehållet i en persons förhörsberättelse kan granskas i efterhand. Det kan t.ex. förekomma missförstånd i samband med tolkningen, vilket kan resultera i fel i dokumenteringen av förhörsberättelsen. I samband med förhör av utländska personer bör man därför särskilt överväga möjligheten att spela in förhöret som en ljud- och bildupptagning. Bestämmelser om ljud- och bildupptagningar föreslås i 9 kap. 3 §. Enligt den nämnda paragrafen ska hela förhöret eller en del av det spelas in, om det med beaktande av ärendets art eller omständigheter som gäller den person som förhörs är befogat för att det sätt på vilket förhöret har hållits, det som har hänt under förhöret eller den förhördes berättelse ska kunna verifieras i efterhand. En orsak som gäller personen kan vara t.ex. det främmande språk som han eller hon använder eller någon annan omständighet som gäller hans eller hennes språkkunskaper eller det språk som han eller hon använder.

13 §. *Översättning av handlingar.* Enligt 1 mom. ska handlingar eller delar av handlingar som ingår i förundersökningsmaterialet och är väsentliga med tanke på saken översättas till det i 12 § avsedda språk som en part använder, om översättningen trots tolkning behövs för att bevaka partens rättigheter. Översättningen ska göras på statens bekostnad, om inte förundersökningsmyndigheten själv sköter översättningen. Enligt 2 mom. ska i fråga om översättning av handlingar dessutom gälla vad som bestäms om översättning i språklagen och samiska språklagen.

Förhållandena från fall till fall kommer att avgöra när det utöver tolkning också behövs sådan översättning av handlingar som avses i 1 mom. Utifrån praktiska erfarenheter kan de uppgifter i handlingarna som är väsentliga för att parternas rättsskydd ska tillgodoses vanligen fås med hjälp av tolkning. Handlingar som används för bevisföring har särskild relevans med tanke på översättning.

Översättning kan behövas i fall där det finns omfattande dokumentmaterial och där en parts behov av information inte kan tillfredsställas helt med hjälp av tolkning. Det gäller också att beakta den tidigare nämnda bestämmelsen i 4 § 1 mom. 2 punkten i rättshjälpslagen. Med stöd av det lagrummet kan översättning ordnas inom ramen för den avgiftsfria rättshjälpen.

Det föreslagna 2 mom. innebär att 1 mom. ska tillämpas på de fall där språklagen eller samiska språklagen inte är tillämplig. I 20 § i språklagen och i 20 § i samiska språklagen finns bestämmelser om rätt att få översättning av expeditioner och andra handlingar. Utgångspunkten för den nämnda paragrafen i språklagen är att om en handling har skrivits på ett annat än någon av parternas språk, ska en statlig myndighet på begäran ge parten en avgiftsfri officiell översättning av handlingen till den del den gäller partens rätt, fördel eller skyldighet. Samiska språklagen har samma utgångspunkt, bortsett från att lagen gäller handlingar som skrivits på finska eller svenska. Enligt samiska språklagen sträcker översättningsskyldigheten sig inte till fall där handlingen uppenbart inte har någon betydelse för avgörandet av ärendet.

De nämnda paragraferna i språklagen och samiska språklagen gäller översättning av finsk- och svenskspråkiga handlingar till det ena av dessa språk eller till samiska. I motiveringen till paragrafen i språklagen (RP 92/2002 rd) konstateras att i brottmål ska bestämmelsen ges en så vid tolkning att översättningsskyldigheten enligt behov utsträcks också till förundersökningen, t.ex. förundersökningsprotokollet och eventuellt annat material som uppkommit vid förundersökningen, då en översättning är motiverad med tanke på svarandens försvar eller annars för hans eller hennes rättsskydd. Trots att det till denna del talas om svaranden i motiveringen, kan det anses att tillämpningsområdet för paragrafen utsträcker sig även till andra parter i ett brottmål. I motiveringen till paragrafen i samiska språklagen (RP 46/2003 rd) konstateras att paragrafen till sitt huvudsakliga innehåll motsvarar 20 § 1 och 2 mom. i språklagen.

Paragrafens 1 mom. blir alltså tillämpligt på finsk-, svensk- och samiskspråkiga i sådana fall där en handling eller en del av den har skrivits på något annat språk än finska eller svenska. I praktiken avviker momenten inte från varandra i sak till den del det handlar om vilken betydelse en handling eller en del av den har för saken och parten. Här avses förhållandet mellan uttrycken ”väsentliga” och ”behövs för att bevaka personens rättigheter” i 1 mom. å ena sidan och de delar i bestämmelserna i språklagen och samiska språklagen som gäller en parts rätt, fördel eller skyldighet å andra sidan. Genom regleringen enligt 1 mom. kommer det dock under inga omständigheter att vara möjligt att inskränka de rättigheter som en part har med stöd av språklagen och samiska språklagen. Det kan emellertid bli aktuellt att tillämpa det nämnda momentet som ett komplement till bestämmelserna i de nämnda lagarna.

14 §. *Språket i meddelanden, kallelser och brev.* Paragrafen är ny i jämförelse med den gällande lagen och i dess *1 mom.* föreslås en bestämmelse om att bestämmelser om det språk som ska användas i meddelanden, kallelser och brev i anslutning till förundersökning finns i 19 § 3 mom. i språklagen och i 15 § 1 mom. i samiska språklagen. Enligt den förstnämnda bestämmelsen gäller att i meddelanden, kallelser och brev till parter, eller till den som enligt lag ska underrättas om ett ärende som är eller ska bli anhängigt, ska en tvåspråkig myndighet oavsett handläggningsspråket använda mottagarens språk, om myndigheten vet vilket det är eller utan oskäligt besvär kan ta reda på det, eller använda både finska och svenska. Det föreslagna momentet kommer att gälla meddelanden (t.ex. ett meddelande enligt 11 kap. 1 § om förundersökningsbeslutet), kallelser (t.ex. kallelse till förhör) och brev till alla som deltar i förundersökningen. Andra än parterna i förundersökningen är sådana som avses i den hänvisade bestämmelsen i språklagen och som enligt lagen ska underrättas om ett ärende som är eller ska bli anhängigt.

I 15 § 1 mom. i samiska språklagen, till vilket det hänvisas i momentet, konstateras att i meddelanden, kallelser och brev till parter, eller till den som enligt lag ska underrättas om ett ärende som har inletts eller ska inledas, ska en myndighet, oberoende av det språk som ärendet behandlas på, använda

mottagarens eget språk, om myndigheten vet vilket det är eller utan oskäligt besvär kan ta reda på det, eller använda både finska och samiska. För andra än en parts vidkommande och i fråga om tillämpningen av momentet i exempelsituationer kan hänvisas till det som nämns ovan i motiveringen till 1 mom. Med stöd av 11 § 1 mom. i samiska språklagen ska 15 § 1 mom. iakttas vid de ämbetsverk och andra enheter som är belägna inom samernas hembygdsområde.

Enligt *2 mom.* ska till andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga meddelanden, kallelser eller brev i mån av möjlighet sändas på ett språk som personen i fråga kan antas förstå tillräckligt bra. Med samiskspråkiga avses i detta sammanhang personer som enligt samiska språklagen har rätt att använda samiska vid förundersökningen.

Det föreslagna uttrycket ”i mån av möjlighet” innebär att polisen med sina disponibla metoder bör klarlägga vilket språk mottagaren kan antas förstå. En persons modersmål framgår av uppgifterna i befolkningsregistret. I allmänhet kan modersmålet betraktas som utgångspunkt. Modersmålet ska dock inte behöva användas om en person på goda grunder kan antas förstå något annat språk. Exempelvis på basis av tidigare ärenden som varit föremål för förundersökning kan det hända att man vet att personen har vistats länge i Finland och därför förstår finska bra. Engelska kan komma i fråga som det språk som används generellt.

Om en person som avses i momentet inte infinner sig till förhöret trots en kallelse, kan det innan hämtning enligt 6 kap. 2 § tillgrips vara skäl att beakta möjligheten att personen inte har förstått den kallelse han eller hon har fått. Hämtning får inte vara ett resultat av att förundersökningstjänstemannen i samband med kallelsen har begått ett tydligt bedömningsfel beträffande språket.

15 §. *Partsoffentlighet vid förundersökning.* Huvudregeln för partsoffentlighet uttrycks i 1 mom. Efter det att förundersökningen har inletts ska en part ha rätt att få del av omständigheter som föranlett förundersökningen och kommit fram vid den. I 2 mom. föreslås bestämmelser om begränsningar. I första meningen sägs att medan förundersökningen pågår får förundersökningsmyndigheten begränsa en parts rätt att ta del av de omständigheter som avses i 1 mom., om lämnandet av uppgifterna försvårar utredningen. Hänsyn ska också tas till de bestämmelser om begränsningar av en parts rätt att få information som finns i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och någon annanstans i lag. I 3 mom. föreslås ytterligare en hänvisningsbestämmelse till bestämmelserna om förundersökningshandlingars offentlighet i 9 kap. 7 §.

Paragrafens 1 mom. och första meningen i 2 mom. motsvarar 11 § i den gällande lagen, dock preciserade så att rätten att få upplysningar ska gälla tiden efter det att förundersökningen har inletts och också de omständigheter som föranlett förundersökning. I synnerhet med tanke på den som är misstänkt för brott och med tanke på hans eller hennes försvarsmöjligheter har inte enbart omständigheter som framkommit vid förundersökningen relevans utan också det på vilket sätt man har gått in för att inleda förundersökning. I många fall känner den misstänkte givetvis till detta också annars.

I den i jämförelse med den nuvarande lagen nya andra meningen i 2 mom. åläggs förundersökningsmyndigheten att ta hänsyn till lagbestämmelserna om begränsningar av en parts rätt att få information. De viktigaste bestämmelserna har redan behandlats i allmänna motiveringen (11 § 2 mom. i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och 10 kap. 60 och 62 § i den föreslagna nya tvångsmedelslagen). En parts rätt att få information ska också gälla för hans eller hennes företrädares och biträdes rätt att få information.

5 kap. Förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheter och åklagare

1 §. *Underrättelse till åklagaren.* Enligt 1 mom. ska förundersökningsmyndigheten underrätta allmänna åklagaren om ett brott som har kommit till förundersökningsmyndigheten för undersökning. Förundersökningsmyndigheten och åklagarmyndigheten ska tillsammans utifrån sina befogenheter besluta vilka brott som omfattas av underrättelseskyldigheten. Underrättelse ska dock alltid

göras utan dröjsmål i ett ärende där den som är misstänkt för brott är en polisman, om inte ärendet behandlas som ett ordningsbotsärende eller strafforderärende. Åklagaren ska dessutom underrättas om sådana brottmål som åklagaren särskilt bett att ska meddelas (2 mom.).

Paragrafen motsvarar delvis 15 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen och 7 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Enligt den förstnämnda bestämmelsen ska polisen underrätta åklagaren om ett brottsärende som har kommit till polisen för undersökning, när någon kan misstänkas för brottet. Underrättelse behöver dock inte göras om saken är enkel. Enligt paragrafen i förordningen ska förundersökningsmyndigheten underrätta om sådana brottmål som åklagaren särskilt bett att ska meddelas.

I jämförelse med de gällande bestämmelserna föreslås att slutledet i första meningen i 1 mom. ska utgå (”när någon kan misstänkas för brottet”). Slutet av 15 § 1 mom. i förundersökningslagen ger fingervisningar om att det för skyldigheten att underrätta förutsätts att en viss person redan misstänks för brottet. Det att det finns en sådan misstänkt kan dock inte anges som en nödvändig förutsättning för skyldigheten att underrätta. Exempelvis vid undersökning av brott mot liv kan det behövas åklagarens ställningstaganden till valet av undersökningslinjer och till behövliga förundersökningsåtgärder i en situation där det inte ännu finns någon misstänkt.

Också den andra meningen i 1 mom. innebär att den gällande lagen ändras. Genom gemensamt beslutsfattande kan man säkerställa att det vid fastställandet av vilka brott som ska meddelas, på ett objektivt sätt tas hänsyn till aspekter på undersökning av brottet vilka hänför sig till förundersökningsmyndigheterna och åklagarmyndigheterna och aspekter som hänför sig till myndigheternas resurser och myndigheternas uppgiftsbeskrivning. Med de befogenheter som nämns i meningen avses sådana allmänna befogenheter att meddela anvisningar och föreskrifter som kan härledas ur lag.

Syftet med den ändring som gäller avgränsning av brott som omfattas av skyldigheten att underrätta är att framhäva att man genom anvisningar kan förenhetliga praxisen i hela riket genom att fastställa närmare vilka brott allmänna åklagaren ska underrättas om. Riksåklagarämbetet (RÅ:2008:2) och inrikesministeriet (SM-2008-01595/Ri-2) har meddelat enhetliga anvisningar om vilka brottsärenden som ska meddelas till åklagaren. Riksåklagarämbetets anvisning gäller tills vidare och inrikesministeriets anvisning gäller den 1 maj 2008-30 april 2013.

Andra meningen i 1 mom. gör det möjligt för undersökningsledare och allmänna åklagare att också på det lokala planet komma överens om vilka ärenden som ska meddelas till åklagaren. Arbetsgruppen för utveckling av förundersökningssamarbetet har också fäst vikt vid denna möjlighet. I lagen tas alltså också in en bestämmelse om underrättelse om sådana brottmål som åklagaren särskilt har bett ska meddelas. I dagens läge finns bestämmelsen i förordningen. I praktiken måste åklagaren ställa sin begäran i relation till allmänna anvisningar om ärendet eller till lokala överenskommelser.

Tredje meningen i 1 mom., vilken gäller skyldighet att underrätta om polisbrott, är ett tillägg till de gällande bestämmelserna. Meningen gäller också fall där någon annan utöver en polisman är misstänkt för brott. Misstankar om polisbrott ska i och för sig redan i dagens läge anmälas till allmänna åklagaren. I syfte att understryka skyldigheten att underrätta om polisbrott föreslås att bestämmelser om underrättelse till åklagaren ska tas in i lagen.

Innehållet i skyldigheten att underrätta om polisbrott påverkas av de bestämmelser som föreslås i 2 kap. 4 § 1 mom. och som gäller omständigheter i anknytning till allmänna åklagarens ställning som undersökningsledare. Enligt bestämmelsen ska åklagaren inte längre vara undersökningsledare vid undersökning av samtliga brott som misstänks ha begåtts av en polisman, utan det kommer att förutsättas att brottet har ett samband med tjänsteuppdrag. Trots att det inte finns någon koppling till tjänsteuppdrag ska åklagaren kunna besluta sig för att bli undersökningsledare. Å andra sidan kan åklagaren vara undersökningsledare också till den del det i saken finns någon annan misstänkt utöver en polisman. I lagen anförtros åklagaren alltså

prövningsrätt som kan utövas förutsatt att skyldigheten att underrätta gäller alla brottsärenden där den som är misstänkt för brott eller någon av de misstänkta är en polisman. Åklagaren ska inte heller i fortsättningen vara undersökningsledare i ärenden som behandlas som ordningsbots- eller strafforderärenden, och därför föreslås det att ärenden av det slaget ska falla utanför skyldigheten att underrätta.

I ärenden som gäller brott som polisen misstänks ha begått ska allmänna åklagaren underrättas utan dröjsmål, dvs. i praktiken genast efter det att anmälan om brott har gjorts och misstanken om brott har kommit till kännedom på något annat sätt. På så vis kan man snabbt få åklagarens beslut om han eller hon är undersökningsledare i ett ärende som är beroende av prövning och beslut om inledande av förundersökning. Förundersökningsåtgärder som utredningen av ärendet förutsätter ska dock få vidtas före underrättelsen eller före undersökningsledarens beslut (3 kap. 3 § 3 mom.).

För att onödigt mångdubbelt arbete ska kunna undvikas bör underrättelse enligt paragrafen förenas med ett förfarande för begränsning av förundersökningen enligt 3 kap. 10 §. Undersökningsledaren ska redan i samband med underrättelsen kunna göra en framställning om begränsningen. Redan i samband med underrättelsen om brott bör i mån av möjlighet samtidigt meddelas om sådana omständigheter i fråga om genomförandet av förundersökningen och förundersökningsåtgärderna som avses i 3 § 1 mom., där det bestäms om samarbetsskyldighet.

Den föreslagna bestämmelsen i 11 kap. 2 § 2 mom. anknyter till den paragraf som nu behandlas. Enligt det nämnda momentet ska summarisk förundersökning få göras utan att 5 kap. 1 § iakttas. Det innebär att det inte behövs någon underrättelse till allmänna åklagaren om ett ärende som kommit in för summarisk förundersökning. Ett undantag utgörs naturligtvis av de ärenden för vilka gäller någon sådan grund för underrättelse som nämns i förundersökningsmyndigheternas och åklagarnas anvisningar eller avtal.

2 §. *Åklagarens befogenheter vid förundersökning.* I 1 och 2 mom. föreslås bli bestämt om allmänna åklagarens befogenheter på ett sätt som har sin grund i 15 § 2 och 3 mom. i den gällande förundersökningslagen.

Enligt första meningen i *1 mom.* ska förundersökningsmyndigheten på allmänna åklagarens begäran göra förundersökning eller utföra förundersökningsåtgärder. Begäran om åtgärder kan gälla åtgärder under både förundersökningen och åtalsprövningen, och därför stryks den gällande lagens ord ”medan förundersökningen pågår”.

Termen ”förundersökningsåtgärd” har redan behandlats ovan i motiveringen till 2 kap. 3 §. Termen inrymmer också tvångsmedel som vid förundersökning används för att utreda brottet. Det är dock anmärkningsvärt att allmänna åklagaren i egenskap av anhållningsberättigad tjänsteman inte kan besluta om användningen av samtliga tvångsmedel, utan en del av beslutanderätten i fråga om vissa tvångsmedel tillfaller domstolen. I de sistnämnda fallen består åklagarens handlingsalternativ av att han eller hon lämnar en ansökan till domstolen eller att han eller hon ger en polisman som är behörig att göra ansökan en uppmaning att anhålla om domstolens beslut.

Allmänna åklagaren ska kunna göra begäran enligt första meningen självmant eller på initiativ av en part. Inledande av förundersökning kan i dylika fall hänga samman med t.ex. att enligt åklagaren borde förundersökningsmyndigheten ha gjort förundersökning med stöd av 3 kap. 3 § 1 mom. eller att förundersökningsmyndigheten enligt åklagarens uppfattning med stöd av 3 kap. 9 § 1 mom. utan anledning har låtit bli att göra förundersökning eller lagt ned en förundersökning som redan har inletts. Efter att ha fått förundersökningsmyndighetens beslut ska parten i dessa fall få vända sig till åklagaren. I den föreslagna bestämmelsen förutsätts dock inte något föregående avslag av förundersökningsmyndigheten. Om det uppdagas någon orsak kan åklagare därför i princip bestämma att förundersökning ska inledas eller en förundersökningsåtgärd utföras också utan något beslut. Här bör det också beaktas att i de fall där förundersökningsmyndigheten har gått in för att inte göra någon förundersökning, får målsäganden själv väcka åtal med stöd av 1 kap. 14 § i lagen om rättegång i brottmål.

En part ska få vända sig till allmänna åklagaren också när förundersökningsmyndigheten inte har samtyckt till en i 3 kap. 7 § avsedd förundersökningsåtgärd som parten har begärt. Åklagaren ska då enligt de grunder som anges i 1 mom. i den nämnda paragrafen bedöma om det är befogat att vidta förundersökningsåtgärden. Om åklagaren når fram till ett bejakande resultat, ska han eller hon begära att förundersökningsmyndigheten vidtar åtgärden. Den slutliga beslutanderätten i fråga om undersökningsåtgärden tillkommer då alltså åklagaren i stället för undersökningsledaren. I 2 mom. i den nämnda paragrafen föreslås en bestämmelse om detta. Anledning att vidta en förundersökningsåtgärd kan å andra sidan uppdagas när förundersökningsmyndigheten med stöd av 1 § underrättar åklagaren om ett brott som inkommit för undersökning eller när förundersökningsmyndigheten fullgör den samarbetsskyldighet vid förundersökning som föreskrivs i 3 § 1 mom.

Enligt andra meningen i momentet ska förundersökningsmyndigheten också annars iaktta de föreskrifter som åklagaren meddelar för att säkerställa att ärendet utreds så som avses i 1 kap. 2 §. Förslaget motsvarar i sak den skyldighet som polisen har enligt 15 § 2 mom. i förundersökningslagen, nämligen att polisen ska iaktta de föreskrifter som åklagaren meddelar för att trygga de mål för förundersökningen som anges i 5 §. Det här hänför sig till åklagarens allmänna skyldighet att sörja för en tillbörlig förundersökning så att saken utreds tillräckligt vid förundersökningen. Föreskrifterna kan också gälla en ny förundersökningsåtgärd, om vilket alltså föreslås bli bestämt i första meningen i momentet.

Enligt *2 mom.* ska åklagaren besluta om förundersökningsåtgärder när saken har överförts till åklagaren efter det att förundersökningen har avslutats. Till denna del handlar det om en precisering av 15 § 3 mom. i den gällande lagen. Enligt det momentet ska åklagaren, efter det att saken har överförts till honom eller henne, besluta om de förundersökningsåtgärder som en part begär. Utifrån förtydligandet kommer detta att gälla alla förundersökningsåtgärder. Beslutanderätten kommer att överföras på åklagaren efter det att saken i enlighet med 10 kap. 2 § 1 mom. har överlämnats till åklagaren för åtalsprövning eller för utfärdande av strafforder.

Enligt den föreslagna hänvisningsbestämmelsen i *3 mom.* innehåller 2 kap. 4 § bestämmelser om när åklagaren kan vara undersökningsledare.

3 §. *Samarbetsskyldighet.* Den föreslagna paragrafen är ny i jämförelse med den gällande lagen och gäller samarbetet mellan förundersökningsmyndigheten och allmänna åklagaren. Syftet med paragrafen är att understryka betydelsen av förundersökningssamarbete och främja det. Eftersom paragrafen till följd av sakens natur bör utformas rätt så generellt är det i detta sammanhang befogat att betona den betydelse som de principer som framgår av den har som tolkningsanvisningar i fråga om alla bestämmelser som gäller förundersökningsmyndighetens och åklagarens beslutsbefogenheter.

Enligt *1 mom.* ska förundersökningsmyndigheten så som ärendets art eller omfattning förutsätter underrätta allmänna åklagaren om omständigheter som hänför sig till förundersökningen och förundersökningsåtgärderna och om undersökningens framskridande i övrigt. Bestämmelser om skyldighet att underrätta om användning av tvångsmedel kommer att finnas i tvångsmedelslagen.

Syftet med den föreslagna bestämmelsen är dels att förundersökningsmyndigheten vid behov ska få stöd av åklagaren för att kunna bedöma frågor som är beroende av prövning eller lämnar rum för tolkning, dels att allmänna åklagaren i behövlig grad ska hållas à jour med hur förundersökningen framskrider och vid behov utöva sina förundersökningsbefogenheter. Hänvisningen till tvångsmedelslagen innebär i första hand att enligt 3 kap. 2 § 1 mom. i den föreslagna nya tvångsmedelslagen ska allmänna åklagaren underrättas om häktningsyrkandet innan det framställs. Detsamma ska enligt 3 kap. 17 § 3 mom. gälla situationer där det kommer att göras en framställning om att en häktad ska friges. Enligt 5 kap. 4 § i den nya tvångsmedelslagen ska åklagaren underrättas om att ett reseförbud bereds. Åklagaren kan överta avgörandet i frågan om meddelande av reseförbud. I egenskap av anhållningsberättigad tjänsteman kan åklagaren i och för sig fatta tvångsmedelsbeslut i enlighet med tvångs-

medelslagen också i andra fall eller vägleda en anhållningsberättigad polisman som ska besluta om tvångsmedel. Den skyldighet som konstateras i första meningen i momentet gäller också användningen av tvångsmedel.

Den skyldighet som enligt momentet ska gälla för förundersökningsmyndigheten kommer alltså att bero av ärendets art eller omfattning. En betydande del av brottmålen är så pass enkla och förutsätter så pass lite utredning att det i samband med undersökningen av dem inte behövs något särskilt förundersökningssamarbete. Uttrycket ”art eller omfattning” anknyter dock till både brottmålet och de enskilda åtgärder som genomförs vid undersökningen av det. I brottmål som i och för sig omfattas av skyldigheten att underrätta träffas en stor mängd rutinmässiga avgöranden och vidtas en stor mängd rutinmässiga åtgärder i fråga om vilka det inte är nödvändigt eller ändamålsenligt med en underrättelse till allmänna åklagaren.

Behovet av förundersökningssamarbete är dock inte nödvändigtvis kopplat till hur allvarligt brottet är. Också ett brott som medför ett lindrigt straff kan vara förenat med sådana drag (t.ex. betydande skada som orsakats genom brottet) som medför att samarbetsskyldigheten måste iakttas. Samarbetsskyldigheten kommer i typiska fall att gälla brott som allmänna åklagaren ska underrättas om enligt 1 §. Det kan vara befogat att diskutera med åklagaren när ett beslut om att låta bli att göra förundersökning eller att lägga ned förundersökningen övervägs. Vid behov bör åklagaren uppmärksamgöras på risken för att det misstänkta brottet ska preskriberas. Inom förundersökningssamarbetet kunde man när man överväger att inleda förundersökning vid behov utreda, om brottet är av sådan art att åklagaren har åtalsrätt. Detta gäller till exempel fall där målsäganden inte anmäler brottet för åtal, men åklagaren har rätt att väcka åtal när ett särskilt vägande allmänt intresse kräver det. Redan när man ger anvisningar om anmälningar till åklagaren bör man fästa uppmärksamhet vid att sådana frågor, som är beroende av prövning och tolkning, ställs och besvaras.

Brottet kan också vara av sådan brottsart som i typiska fall är svår att bevisa eller utreda, och därför är det på sin plats att informera åklagaren om hur ärendet framskrider (t.ex. miljöbrott och sexualbrott som riktas mot barn). Ärendets art hänger också samman med att det kan behövas exceptionella eller sällsynta bevisningsmetoder för att brottet ska kunna utredas eller med att det annars är svårare än vanligt att utreda brottet. Så som betonas i slutrapporten av arbetsgruppen för utveckling av förundersökningssamarbetet bör undersökningsledaren göra upp en skriftlig undersökningsplan för ärenden som är svårare än vanligt. Allmänna åklagaren bör bekanta sig med planen. Planen bör uppdateras när förundersökningen framskrider, och då bör även den uppdaterade planen delges åklagaren. Ett brottmåls omfattning hänger vanligen samman med hur pass omfattande och varierande bevisning det behövs. Omfattningen kan vara förenad med frågor som gäller undersökningens inriktning och begränsning av förundersökningen.

Från fall till fall kan skyldigheten att underrätta gälla många slags omständigheter i anslutning till förundersökningsåtgärderna eller undersökningens framskridande. I lagen föreslås uttryckligen bli bestämt att allmänna åklagaren ska ges tillfälle att närvara vid konfrontation och förhör, som lagras för bevisföring (8 kap. 3 § 2 mom. och 9 kap. 4 § 3 mom.). De övriga underrättelsefallen kan gälla t.ex. åtgärder som parterna begär (3 kap. 7 §), inledande av förundersökning av brott som misstänks ha begåtts utomlands (3 kap. 8 §), uppskjutande av förundersökningsåtgärder (3 kap. 12 §), avbrytande av förundersökning (3 kap. 13 §), en persons behörighet att vara vittne (7 kap. 7 och 8 §), förutsättningar för konfrontation (8 kap. 2 § 1 mom.) och lagring av förhör som ljud- och bildupptagning (9 kap. 3 §).

Ett av de viktigaste föremålen för förundersökningssamarbetet utgörs av den bedömning av förundersökningsmaterialets tillräcklighet som görs när avslutningen av förundersökningen närmar sig. Den är förenad med en avslutande utsaga, vilken föreslås bli reglerad genom 10 kap. 1 §. Enligt den paragrafen ska allmänna åklagaren vid behov höras om nödvändigheten av och innehållet i begäran om en avslutande utsaga.

Enligt *2 mom.* ska åklagaren efter behov medverka i förundersökningen för att säker-

ställa att ärendet utreds så som avses i 1 kap. 2 §.

Anledning till åklagarens medverkan kan uppkomma på många sätt. I allmänhet har den sin grund i förundersökningsmyndigheternas underrättelser enligt 1 § och 3 § 1 mom. eller i de uppgifter som fåtts av förundersökningsmyndigheterna genom något annat umgänge. Initiativet kan dock också komma från en part, t.ex. därför att förundersökningsmyndigheten inte har gett sitt bifall till den begäran om åtgärder som parten lagt fram. Dessutom ska åklagaren i enlighet med 2 § 2 mom. besluta om behövliga ytterligare undersökningsåtgärder när saken har överförts till åklagaren efter det att förundersökningen har avlutats och åklagaren upptäcker att förundersökningsmaterialet är bristfälligt i fråga om de ärenden som skulle utredas vid förundersökningen eller om något av ärendena annars bör klarläggas ytterligare.

Det behövs tillräckliga resurser från åklagarsidan för att förundersökningssamarbetet ska vara effektivt. I synnerhet i krävande och omfattande brottmål kan detta förutsätta att åklagarpar anlitas, vilket också har betonats i den tidigare åberopade anvisningen av Riksåklagarämbetet om effektiveringen av förundersökningssamarbetet och användningen av åklagarpar.

De föreslagna bestämmelserna i 1 och 2 mom. gäller alltså förundersökningsmyndighetens skyldighet att hålla allmänna åklagaren informerad om hur förundersökningen framskrider och åklagarens skyldighet att delta i förundersökningen. För tydlighetens skull föreslås i *3 mom.* en bestämmelse om förundersökningsmyndighetens och åklagarens skyldighet att diskutera frågor om hur förundersökningssamarbetet ska ordnas. Utan kontakter i form av diskussion kan man inte tala om ett genuint samarbete. Momentet gäller förhandlingar både om ett enskilt ärende och om hur förfarandena för umgänget mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren ska ordnas mera generellt.

6 kap. Närvaro vid förundersökning

1 §. *Skyldighet att infinna sig till förundersökning.* Om det finns anledning att anta att en person kan bidra till utredningen av ett brott eller om hans eller hennes närvaro vid en förundersökningsåtgärd annars behövs för utredningen av brottet, ska personen enligt 1 mom. vara skyldig att på kallelse infinna sig till förundersökning inom det distrikt för en polisinrättning där han eller hon vistas. Av kallelsen ska enligt 2 mom. framgå det brott som utredningen gäller och den ställning som den som fått kallelse har i förundersökningen.

Redan i samband med denna paragraf bör det betonas att utgångspunkten är att bestämmelserna i 6 kap. ska tillämpas på personer som hörs vid förundersökning oavsett hur gamla de är och i fråga om misstänkta på dem som är misstänkta för en brottslig gärning som de har begått före fyllda 15 år. Det betyder att i extrema fall kan hämtning, gripande och kvarhållande tillgripas. Det här förändrar inte nuläget, eftersom 17—21 § i förundersökningslagen har tolkats på detta sätt. Ju yngre person det handlar om, desto mer framträdande ställning får förundersökningsprinciperna. Särskild vikt bör fästas vid proportionalitetsprincipen (4 kap. 4 §), principen om minsta olägenhet (4 kap. 5 §) och finkänslighetsprincipen (4 kap. 6 §). Bestämmelserna om bemötande av barn vid förundersökning i 4 kap. 7 § är naturligtvis viktiga när 6 kap. tillämpas.

Bestämmelserna i 1 § baserar sig delvis på 17 § i den gällande förundersökningslagen. Det föreslagna *1 mom.* avviker från 1 mom. i den gällande paragrafen genom att uttrycket ”finns anledning att anta” används i stället för det nuvarande uttrycket ”antas kunna bidra till”. Det handlar inte om någon ändring i sak utan om en skrivteknisk ändring genom vilken uttrycket förenhetligas med andra uttryck i lagen.

Det föreslagna uttrycket ”utredningen av ett brott” bör förstås så att det i vid bemärkelse anknyter till 1 kap. 2 § (vad som ska utredas vid förundersökning). De omständigheter som ska klarläggas kan alltså gälla t.ex. förhållandena vid brottet eller förutsättningarna för förverkandepåföljder som döms ut på grund av brottet.

Distriktet för en polisinrättning kan vara till och med mycket vidsträckt. När en person åläggs att infinna sig till förundersökning måste principen om minsta olägenhet beak-

tas. Det innebär att personen i mån av möjlighet bör höras vid närmaste polisstation. Det här är dock inte alltid möjligt, eftersom t.ex. krävande brottsundersökningar kan ha koncentrerats till vissa polisstationer. Också åsikten hos den som ska höras bör beaktas, om han eller hon vill bli hörd på en polisstation som inte ligger närmast den ort där han eller hon är bosatt.

Det föreslagna *2 mom.* avviker från 17 § 2 mom. i den gällande lagen. Enligt det gällande momentet ska anledningen till en kallelse anges i den, om detta kan ske utan men för utredningen av brottet. Möjligheten att i kallelsen precisera det brott som undersökningen gäller kommer att bero av förhållandena från fall till fall och vilken ställning den som kallas har. Personen behöver inte nödvändigtvis få exakta uppgifter om brottet, om fallet redan är bekant för honom eller henne. I vissa fall kan det alltså räcka med att ange brottsbeteckningen och brottstidpunkten, i vissa fall kan det vara befogat att också beskriva det misstänkta brottet. När brottet uppges kan hänsyn också tas till aspekter på utredningen av brottet. Kallelsen bör t.ex. inte ge den som kallas en förhandsuppfattning om vad han eller hon förväntas berätta, eller uppgifter vars utlämnande kan äventyra utredningen av brottet. I fråga om innehållet i kallelsen ska bestämmelserna om partsoffentlighet vid förundersökning i 4 kap. 15 § beaktas.

Det sätt på vilket kallelsen ska göras kommer inte heller i fortsättningen att anges i lagen. Kallelsen kan därför göras t.ex. personligen, per telefon eller per brev. Av skäl som hänför sig till principen om finkänslighet och till vissa andra förundersökningsprinciper kan det vara motiverat att sända skriftliga kallelser i förslutna brev. Utomstående får då inte kännedom om kallelsen. Bland de blanketter som polisen använder för närvarande finns det en blankett som lämpar sig för ändamålet och som också kan användas för begäran om att någon ska ta kontakt.

Med stöd av 4 kap. 10 § 1 mom. ska det i en skriftlig kallelse till en part vanligen nämnas att parten har rätt att vid förundersökning anlita ett biträde som han eller hon väljer själv. Det här behöver inte nämnas, om rättigheten har angetts skriftligen redan tidigare. Det går att skriftligen informera om rätten att anlita biträde också efter det att kallelsen har gjorts, förutsatt att underrättelsen sänds i så pass god tid att den som kallas hinner skaffa ett biträde till förhöret om han eller hon så önskar.

I samband med kallelsen gäller det att i mån av möjlighet säkerställa att kallelsen når fram och den som kallas förstår vad kallelsen betyder. Det här hör samman med att försummelse av att lyda en kallelse, med stöd av 2 § kan leda till hämtning. När skriftliga kallelser används gäller det t.ex. att på förekommande anledning kontrollera att adressuppgifterna är korrekta. I fråga om språket i kallelser ska 4 kap. 14 § iakttas. I den paragrafen bestäms om bl.a. språket i kallelser.

2 §. *Hämtning till förundersökning.* Om den som kallats till förundersökning, utan godtagbar orsak underlåter att lyda kallelsen, ska han eller hon enligt *1 mom.* få hämtas till undersökningen. Den som är misstänkt för brott ska få hämtas också utan kallelse, om fängelse kan följa på brottet och det är sannolikt att han eller hon inte lyder en kallelse eller om det finns anledning att misstänka att han eller hon efter att ha fått en kallelse kommer att försvåra förundersökningen genom att fly eller undanröja bevis eller på något annat sätt. Momentet motsvarar 18 § 1 mom. i den gällande lagen, dock ändrat så att ”anledning att misstänka” ska gälla som tröskel i de fall där det handlar om att förundersökningen eventuellt kan försvåras.

Enligt *2 mom.* ska undersökningsledaren besluta om hämtning. Den som ska hämtas ska få ett skriftligt förordnande om hämtningen. Om det på grund av ärendets brådskande natur inte finns något skriftligt förordnande, ska den som hämtas i samband med gripandet informeras om förordnandet och de omständigheter som ligger till grund för det.

Momentet avviker från 18 § 2 mom. i den gällande lagen, enligt vilket en anhållningsberättigad tjänsteman ska besluta om hämtning. I den nuvarande bestämmelsen konstateras också att ett skriftligt förordnande ska utfärdas över hämtningen. Av skäl som hänför sig till konsekvens med avseende på de övriga bestämmelserna om beslutsfattande i den föreslagna lagen och eftersom undersökningsledaren i praktiken bäst känner till om-

ständigheter kring behovet av hämtning föreslås det bli bestämt att undersökningsledaren ska vara beslutsfattare. Det hindrar inte att undersökningsledaren vid behov inom ramen för förundersökningssamarbetet på förhand diskuterar frågan om hämtning med allmänna åklagaren. Av skäl som anknyter till rättsskyddet för den som hämtas föreslås i momentet ett omnämnande av att ett skriftligt förordnande ska utfärdas uttryckligen för den som ska hämtas. I brådskande fall ska handlingen med förordnandet ges personen i efterhand.

I *3 mom.* föreslås inte längre i likhet med den gällande lagen någon bestämmelse om att en polisman får gripa den som enligt förordnande ska hämtas. En sådan reglering kan anses vara onödig, eftersom rätten att gripa självfallet ingår i rätten att hämta. I momentet föreslås i stället för den nuvarande regleringen en hänvisning till bestämmelser om genomsökning för hämtning till förhör som föreslås i 8 kap. 3 § 1 mom. och i 4 § i den nya tvångsmedelslagen.

Enligt 18 § 4 mom. i den gällande lagen föreskrivs det särskilt om transport av fångar till förundersökning. Bestämmelsen är obehövlig och därför föreslås inte någon motsvarande bestämmelse i den aktuella paragrafen. I fråga om att föreskriva särskilt kan det hänvisas till 6 kap. 5 § i fängelselagen och 3 kap. 8 § i häktningslagen.

3 §. *Omedelbart hörande.* Enligt 1 mom. ska den som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet på uppmaning av en polisman stanna kvar på platsen eller omedelbart infinna sig på någon annan plats inom distriktet för samma polisinrättning, om det för utredningen av saken är nödvändigt att personen genast hörs. Om han eller hon utan godtagbar orsak vägrar att iaktta uppmaningen eller om det på grund av personens uppträdande är sannolikt att han eller hon inte kommer att iaktta en uppmaning, ska polisen få hindra personen från att avlägsna sig från platsen eller gripa personen och föra honom eller henne med sig för att höras. Enligt 2 mom. ska den som håller på att avlägsna sig från brottsplatsen få gripas för att en uppmaning enligt 1 mom. ska kunna ges, om omständigheterna är sådana att uppmaningen inte kan delges personen på något annat sätt och utredningen av saken annars skulle äventyras.

Paragrafen motsvarar 19 § i den gällande förundersökningslagen och anknyter till 2 kap. 1 § 1 mom. i den nya tvångsmedelslagen enligt denna proposition. Enligt momentet i tvångsmedelslagen ska en polisman få gripa den som är misstänkt för brott och som anträffas på bar gärning eller flyende fot. En persons rättigheter enligt den aktuella paragrafen beror inte direkt av hans eller hennes processuella ställning.

4 §. *Undersökningsåtgärder som ska vidtas utan dröjsmål.* Enligt paragrafen ska de förundersökningsåtgärder för vilka en person på kallelse har infunnit sig eller hämtats till förundersökning eller enligt 3 § ålagts att stanna kvar eller förts för att höras vidtas utan ogrundat dröjsmål.

Paragrafen avviker delvis från 20 § i den gällande lagen. Det föreslås att uttrycket ”på kallelse” ska tas in framför ”har infunnit sig”. Dessutom ändras det gällande uttrycket ”utan dröjsmål” till ”utan ogrundat dröjsmål”. Den första ändringen hänför sig till att förundersökningstjänstemännen inte kan åläggas att snabbt hålla förhör i de fall där en person självmant infinner sig för att bli hörd. I kallelsen kan det eventuellt ha tagits hänsyn till när utredaren hinner vidta åtgärder i anslutning till det ärende som uttryckligen är aktuellt. Det här hänger samman med att enligt 3 kap. 11 § 3 mom. ska förundersökningsåtgärderna få angelägenhetsgraderas när omständigheterna kräver det. Den andra ändringen anknyter till delvis likadana omständigheter. När den som ska förhöras anländer till polisstationen kan det hända att den som ska hålla förhöret måste genomföra en absolut nödvändig brådskande åtgärd, vilket fördröjer förhöret.

Om man ser till förundersökningsprinciperna har paragrafen en stark anknytning till principen om minsta olägenhet, eftersom åtgärderna innebär slöseri med tid för de personer som utsätts för dem och eftersom åtgärderna i vissa fall kan medföra inskränkningar i personernas frihet. Det bör understrykas att en person inte ska hämtas, om det inte går att snabbt genomföra de förundersökningsåtgärder som berör honom eller henne. Trots att endast inledande av förun-

dersökningsåtgärder nämns i paragrafen är det självklart att en åtgärd också ska slutföras utan ogrundat dröjsmål.

5 §. *Hur länge någon ska vara närvarande.* Enligt 1 mom. ska ingen få hållas i förundersökning längre än nödvändigt. I 2 mom. föreslås för det första en bestämmelse om att andra än den som är misstänkt för brott ska vara skyldiga att närvara vid förundersökning högst sex timmar åt gången. En misstänkt som inte är anhållen eller häktad ska vara skyldig att närvara högst tolv timmar åt gången och, när förutsättningar för anhållande finns enligt 2 kap. 5 § i tvångsmedelslagen, högst 24 timmar. En person som är misstänkt för att ha begått en brottslig gärning före fyllda 15 år ska av synnerligen vägande skäl vara skyldig att närvara mer än tolv timmar och högst 24 timmar åt gången. I 3 mom. föreslås en bestämmelse om att den som har närvarit vid förundersökning inte utan särskild orsak ska åläggas att infinna sig på nytt eller hämtas till förundersökning på nytt under de följande tolv timmarna efter det att han eller hon avlägsnat sif från förundersökningen.

Paragrafen motsvarar 21 § i den gällande förundersökningslagen med den skillnaden att meningen om den som är misstänkt för en brottslig gärning är ny. Dessutom hänvisas det inte längre i 2 mom. till tvångsmedelslagen när det gäller åtgärder som får vidtas för att förhindra att en misstänkt avlägsnar sig. Det föreslås att reglering som motsvarar den nuvarande regleringen enligt 6 kap. 1 § i tvångsmedelslagen ska tas in i 6 § i det kapitel som nu behandlas. I 2 kap. 1 § 3 mom. i den nya tvångsmedelslagen samordnas regleringen av polismännens rätt att gripa med bestämmelsen i 2 mom. i den paragraf som behandlas här. Också enligt tvångsmedelslagen måste det finnas förutsättningar för anhållande för att någon ska kunna hållas gripen i mer än tolv timmar.

Förundersökningsförhör är en viktig åtgärd som den som är närvarande vid förundersökningen utsätts för. I 7 kap. 5 § 2 mom. föreslås bli bestämt om förhörstidpunkten. Den nämnda bestämmelsen och 2 mom. i paragrafen påverkar varandra när förhörets längd och den tillhörande skyldigheten att närvara fastställs i varje enskilt fall. Hänsyn bör också tas till 4 §, enligt vilken undersökningsåtgärderna ska inledas utan dröjsmål.

Den mening som gäller en person som är misstänkt för en brottslig gärning som begåtts före fyllda 15 år anknyter till att enligt 2 kap. 5 § 3 mom. i den nya tvångsmedelslagen ska en sådan misstänkt inte få anhållas. För skyldighet att vara närvarande i mer än tolv timmar och högst 24 timmar ska det krävas synnerligen vägande skäl, som kan anknyta till för det första undersökningen av brottet. Det kan handla om t.ex. en allvarlig gärning där det för undersökningen (t.ex. för att komma andra gärningsmän på spåren eller förhindra att utredningen försvåras) förutsätts att den som är misstänkt för den brottsliga gärningen är närvarande vid förundersökningen i mer än tolv timmar. Det kan dock fästas vikt vid aspekter på den misstänktes fördel, vanligen barnskyddsrelaterade aspekter (t.ex. att ett barn med rubbat sinnestillstånd eller ett chockerat barn överlämnas till sina vårdnadshavare eller till socialmyndigheten för omhändertagande). Utöver synnerligen vägande skäl bör särskild vikt fästas vid förundersökningsprinciperna, t.ex. proportionalitetsprincipen, principen om minsta olägenhet och principen om finkänslighet, och vid bestämmelserna om bemötande av barn vid förundersökning. Tillämpningen av principerna medför redan som sådan att den som är misstänkt för en brottslig gärning inte över lag bör åläggas att stanna länge vid förundersökningen.

I lagen föreslås inte heller i fortsättningen några bestämmelser om från vilken tidpunkt de utsatta tiderna enligt 2 mom. ska räknas. Tidpunkten för när tiden börjar framgår av motiveringen till den gällande bestämmelsen (RP 14/1985 rd), enligt vilken tiden ska räknas från ankomsten till förundersökning eller från gripandet. När det gäller hämtning kan angivelsen kompletteras så att vid hämtning ska tidsfristen räknas från hämtningens början oavsett om personen måste gripas för att hämtningen ska kunna genomföras.

Tidpunkten för när tidsfristen börjar kommer alltså alltjämt att vara beroende av om en person deltar i förundersökningen frivilligt eller inte. Eftersom gripande vanligen äger rum någon annanstans än på polisstationen och eftersom det tar lite tid att transportera en

person till polisstationen, blir följden att en person som frivilligt infunnit sig till förundersökningen i princip kan hållas kvar en längre tid än en person som hämtats eller gripits. Det här kan likväl inte anses vara något problem eftersom de lagangivna tidsfristerna i vilket fall som helst kommer att vara maximitider beroende av andra faktorer relaterade till varje enskilt fall och eftersom hämtning och gripande annars är förenade med tråkiga och negativa konsekvenser för den som utsätts för dem. På samma sätt som också i allmänhet när motsvarande tidsfrister för undersökning av brott tillämpas ska inte heller vid uträkningen av dessa tidsfrister beaktas eventuellt annat föregående gripande baserat på någon annan grund än utredning av brott (t.ex. gripande på grund av berusning).

En persons skyldighet att närvara kommer inte att förlängas av att förundersökningsmyndigheten medan personen är närvarande vid förundersökningen får kännedom om någonting nytt som han eller hon borde höras om. Om personen i ett fall av detta slag inte hinner höras fullständigt inom de utsatta tiderna enligt 2 mom., kan han eller hon åläggas att infinna sig till förundersökningen på nytt efter en paus enligt 3 mom.

De tider som anges i det föreslagna 2 mom. är förenade med frågan om möjligheten att överskrida dem med samtycke av den som förundersökningen gäller. I rättslitteraturen har det ansetts att maximitiderna kan överskridas med samtycke av den som infunnit sig eller kallats, förutsatt att det inte annars har varit nödvändigt att inskränka friheten för en sådan person. Samtycke kan vara motiverat t.ex. för att personen i fråga inte ska behöva infinna sig flera gånger till förundersökningen. I litteraturen har det ansetts att anhållande, häktning och reseförbud är så stränga tvångsmedel att samtycke av den som saken gäller inte kan avhjälpa brister i förutsättningarna. Det kan därför anses att den som är misstänkt för brott inte kan samtycka till mer än 24 timmars närvaro vid förundersökningen.

Så som betonas i rättslitteraturen och i de högsta laglighetsövervakarnas avgöranden i fråga om tvångsmedel måste ett samtycke vara genuint frivilligt. Förundersökningsmyndigheten får inte tillgripa övertalning eller någon annan form av vilseledning för att få ett samtycke. Dessutom ska initiativ till överskridning av tiden tas av den som deltar i förundersökningen, vilket innebär att förundersökningsmyndighetens verksamhet begränsas till att skyldigheten att närvara och tiden i anslutning till den klargörs för personen, som själv får dra sina slutsatser.

6 §. *Kvarhållande.* I paragrafen föreslås en bestämmelse som i sak motsvarar första meningen i 6 kap. 1 § i den gällande tvångsmedelslagen, men som på grund av sammanhanget passar bättre in i 6 kap. i den nya förundersökningslagen. En person som är misstänkt för brott och som med stöd av 5 § 2 mom. är skyldig att närvara vid förundersökning och som inte har anhållits eller häktats ska enligt paragrafen få hållas inlåst vid förundersökningen, om det är nödvändigt för att förhindra att han eller hon avlägsnar sig.

I paragrafen tas inte in den andra meningen från 6 kap. 1 § i tvångsmedelslagen. Enligt den meningen får den misstänkte dock inte placeras i ett förvaringsrum för anhållna, om det inte enligt 1 kap. 3 § finns förutsättningar för anhållande. Bestämmelser om behandlingen av personer i förvar hos polisen inklusive reglering av platsen där personerna hålls i förvar finns för närvarande i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen.

Den gällande paragrafen har anknytning till ett avgörande av riksdagens biträdande justitieombudsman (27.9.2004, dnr 1416/4/02) enligt vilket det var felaktigt och lagstridigt att på en polisstation placera ett 14-årigt barn i en ”finka”. Enligt 3 kap. 1 § 1 mom. i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen ska en frihetsberövad som är under 18 år hållas avskild från andra frihetsberövade, om inte hans eller hennes intresse kräver något annat.

I fråga om kvarhållande har biträdande justitiekanslern i statsrådet fäst avseende vid tillbörlig dokumentering av användningen av tvångsmedel (avgörande 16.5.2008, dnr 993/1/06). Av den tillgängliga utredningen framgick inte att den förhörde hade haft för avsikt att avlägsna sig från polisinrättningen mitt under förhöret.

7 §. *Meddelande till militärmyndigheterna.* När en militärperson hämtas till eller grips för förundersökning eller friges ska detta en-

ligt paragrafen utan dröjsmål meddelas chefen för den administrativa enhet där militärpersonen tjänstgör. I fråga om förundersökning motsvarar paragrafen 11 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Eftersom frågan är angelägen och för tydlighetens skull föreslås en bestämmelse om detta i den nya lagen.

Den aktuella skyldigheten att meddela har betydelse i flera olika bemärkelser. Genom meddelanden kan man undvika onödiga myndighetsåtgärder för att söka en militärperson som inte befinner sig på sin tjänstgöringsplats. Dessutom kan militärpersonen ha gjort sig skyldig till ett brott som ska behandlas vid militärt rättegångsförfarande och i fråga om vilket den disciplinära förmannen har befogenheter att fatta beslut om inledande av förundersökning. I samband med frigivning kan det vara nödvändigt att transportera militärpersonen direkt till hans eller hennes truppförband, t.ex. i de fall där en militärperson som gripits av polisen har varit borta från sin enhet utan tillstånd.

7 kap. Förhör

1 §. När den som förhörs ska vara närvarande. Enligt 1 mom. ska den som förhörs vara personligen närvarande vid förhöret. I 2 mom. anges undantag från skyldigheten att vara personligen närvarande. En part ska få avge sin utsaga genom förmedling av ett ombud, per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring, om utredaren anser att detta kan ske utan olägenhet och att det inte äventyrar undersökningens tillförlitlighet. Under samma förutsättningar ska ett vittne få förhöras per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring. Den som är misstänkt för brott ska få förhöras genom förmedling av ett ombud bara om det handlar om ett brott för vilket det inte har föreskrivits något annat eller strängare straff än böter eller fängelse i sex månader. I 3 mom. föreslås en bestämmelse om skriftliga utredningar som kompletterar förhörsberättelsen och som ska tas emot av en part eller ett vittne när parten eller vittnet vill tillhandahålla sådana.

Bestämmelserna i 2 och 3 mom. avviker något från 22 § 2 och 3 mom. i den gällande förundersökningslagen. De särskilda förutsättningarna som gäller den som är misstänkt för brott kommer att kopplas enbart till anlitande av ett ombud och det straff som föreskrivits för brottet, till skillnad från den gällande bestämmelsen enligt vilken det för alla metoder enligt första meningen i 2 mom. (anlitande av ett ombud eller hörande per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring) förutsätts att saken är av ringa betydelse och att den misstänkte inte bestrider att anmälan om brott är riktig eller att det är fråga om en smärre komplettering av ett tidigare förhör. I det föreslagna 3 mom. likställs en part och ett vittne till skillnad från det som gäller enligt den nuvarande lagen, nämligen att det krävs särskilda skäl när det handlar om ett vittne.

I 2 mom. föreslås inte heller någon bestämmelse i likhet med den gällande bestämmelsen, dvs. att det av förhörsprotokollet ska framgå till vilka delar utsagan eller berättelsen har avgivits genom förmedling av ombud, per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring. En bestämmelse om detta föreslås i 9 kap. 1 § 3 mom., som gäller förhörsprotokoll. Av sammanhanget följer att regleringen passar bättre in där.

Trots att villkoren enligt 2 mom. uppfylls ska den som förhörs ges tillfälle att höras personligen om han eller hon så önskar. Det bör dessutom betonas att möjligheten att förhöra genom förmedling av ett ombud eller med hjälp av ett medium för dataöverföring bör övervägas noggrant med tanke på undersökningens tillförlitlighet. Det väsentliga för alla förhör med hjälp av ett medium för dataöverföring är att den förhördes identitet kan fastställas med tillräcklig säkerhet. När användningen av mobiltelefoner har vunnit terräng har telefonen allmänt taget blivit ett medel för att snabbt genomföra förhör. I enlighet med 2 mom. ska förhör kunna hållas också som videokonferens eller med hjälp av något annat motsvarande medium för dataöverföring utrustat med bild- och ljudförbindelse.

Paragrafen anknyter till 15 kap. 2 § i strafflagen där det föreskrivs straff för osann utsaga vid myndighetsförfarande. Enligt 1 mom. 2 punkten i den nämnda paragrafen

gäller att straff ska dömas ut om någon annan än den för brottet misstänkte vid förhör där han eller hon är personligen närvarande vid förundersökning lämnar en osann utsaga (lämnar osanna uppgifter eller förtiger en omständighet). För straff förutsätts alltså personlig närvaro vid förhör.

2 §. *Begränsningar som gäller förhör med målsägande.* Enligt första meningen i paragrafen ska det i analogi med 23 § i den gällande lagen inte vara nödvändigt att vid förundersökningen förhöra en målsägande som uppenbarligen inte kan lämna uppgifter som har betydelse för undersökningen, om han eller hon i anmälan om brott eller i något annat sammanhang har uppgett de omständigheter som behövs för beslut om åtal och för rättegång. Den föreslagna andra meningen är ny och enligt den ska förhöret med en målsägande kunna lämnas beroende av om han eller hon anmäler sig, om ärendets art på grund av det stora antalet målsägande eller av någon annan motsvarande orsak förutsätter det.

Frågor i anslutning till andra meningen i paragrafen och samtidigt tillämpningen av den har redan behandlats i allmänna motiveringen i denna proposition. Meningen hänför sig i synnerhet till fall där det finns ett stort antal målsägande till följd av att brottet har vittgående konsekvenser. Som exempel på någon annan motsvarande orsak kan nämnas en situation där det kan antas att brottet har ett färre antal målsägande men deras identitet inte har kunnat fastställas trots försök eller på grund av att det inte har funnits möjligheter att klarlägga identiteten. De fall som avses i meningen anknyter i synnerhet till situationer där det handlar om att klarlägga skadorna och de övriga följderna av ett brott. Förhöret kan dock gälla även andra i 1 kap. 2 § avsedda angelägenheter som ska utredas vid förundersökning.

Ett i andra meningen avsett förhör på egen anmälan kan ske utgående från att förundersökningsmyndigheten t.ex. i medierna har uppmanat målsägande i ett visst misstänkt brott att anmäla sig. För att en målsägande ska få anmäla sig ska det dock inte krävas att han eller hon har fått kännedom om ärendet genom publicitet eller via förundersökningsmyndigheten, utan målsäganden ska få anmäla sig för att höras också utgående från information som han eller hon har fått på något annat sätt.

3 §. *Förhör med berusade.* Om någon är så påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel att han eller hon inte kan antas förstå innebörden av ett förhör, ska han eller hon enligt paragrafen få förhöras bara om förhöret inte kan skjutas upp utan att utredningen av brottet äventyras. Den förhörde ska ges tillfälle att granska sin berättelse på nytt senare enligt vad som längre fram bestäms om granskning av förhörsberättelser.

I paragrafen föreslås bli bestämt om förhör med berusade på ett sätt som i praktiken motsvarar den nuvarande regleringen enligt 12 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Det föreslås att uttrycket ”om förhöret inte kan skjutas upp utan att utredningen av brottet äventyras” ska tas in i stället för det uttryck som används i förordningen: ”det är nödvändigt för att brottet skall kunna redas ut”. Ändringen är inte materiell, utan avsikten är att beskriva förutsättningen för förhör närmare än för närvarande.

I lagen bör finnas bestämmelser om sådana förutsättningar för förhör som är viktiga med tanke på den förhördes rättsskydd, eftersom förhörsberättelsen är en viktig del av rättegångsmaterialet och eftersom andra än de som är misstänkta för brott avger sin berättelse under straffrättsligt ansvar. I jämförelse med paragrafen i förordningen föreslås inte någon bestämmelse om att det i förhörsprotokollet ska göras en anteckning om den förhördes tillstånd och om varför förhöret inte har kunnat skjutas upp. En bestämmelse om detta föreslås i 9 kap. 1 § 3 mom., som gäller förhörsprotokoll. Av sammanhanget följer att regleringen passar bättre in där. Det är dock befogat att också i detta sammanhang betona att anteckningarna bör göras på ett tillbörligt sätt och så att de är tillräckliga.

Det gäller att förhålla sig avvaktande till förhör med berusade. Förutom att den som förhörs måste förstå betydelsen av förhöret måste han eller hon fritt kunna överväga innehållet i sin berättelse. Det kan vara av betydelse hur pass kraftigt berusningstillståndet är. När en berusad förhörs kan det vara befogat att också överväga möjligheten att med stöd av 9 kap. 3 § spela in förhöret som en ljud- och bildupptagning.

I den regeringsproposition (RP 14/1985 rd) som låg till grund när den gällande förundersökningslagen stiftades gavs riktlinjer för förhör med berusade. Som exempel på ett nödvändigt förhör nämndes att den som är misstänkt för brott påträffas berusad på brottsplatsen och misstänks ha medbrottslingar som lyckats fly. Förhör som gäller sådant som är av relevans för den förhörde själv bör skjutas upp tills han eller hon har hunnit nyktra till. Utöver dessa ståndpunkter som framförts tidigare kan det allmänt taget konstateras att med tanke på förutsättningarna för förhör med en berusad är det av betydelse hur pass viktigt ett skyndsamt förhör är för utredningen av gärningen. Avseende kan då fästas också vid aspekter på gärningen. På det hela taget handlar det om att väga intresset av att brottet utreds mot individens rättsskyddsintresse.

I samband med berusade misstänkta aktualiseras frågan om möjligheten att förelägga ordningsbot eller framställa straffyrkande mot personen. Om det kan antas att den misstänkte förstår vilket ärende det handlar om kan han eller hon bli föremål för ett föreläggande eller yrkande trots att det i sådana situationer i allmänhet inte handlar om direkt hörande för utredning av ett brott eftersom saken ofta är ganska klar. Ordningsbot eller straffyrkande bör inte förekomma, om det kan antas att personen inte förstår betydelsen av hörandet i samband med föreläggandet eller framställningen.

4 §. *Förhör med personer med rubbat sinnestillstånd.* Enligt paragrafen ska 3 § tillämpas, om den som ska förhöras inte kan antas förstå innebörden av förhöret på grund av psykisk störning eller chock eller av någon annan liknande orsak. Möjligheten att förhöra ska vid behov diskuteras med närstående till den som ska förhöras och med en läkare.

I likhet med den föregående paragrafen har också denna paragraf sin grund i förordningen. I 13 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel finns bestämmelser om förhör av personer vilkas sinnestillstånd är rubbat. Det föreslås att paragrafens rubrik och innehåll moderniseras. Också till denna del förutsätter aspekter på individens rättsskydd bestämmelser i lag. De omständigheter som bör beaktas vid tolkningen av paragrafen är i hög grad desamma som de som ska beaktas i fråga om 3 §. Enligt 9 kap. 1 § 3 mom. ska det också i detta fall i förhörsprotokollet göras en anteckning om den förhördes tillstånd och om varför förhöret inte har kunnat skjutas upp.

I paragrafen avses med psykisk störning tillfälliga störningar. I händelse av långvariga störningar eller störningar som kan karaktäriseras som bestående ska en person få förhöras, om det behövs för utredningen av brottet. Det kan då vara fråga om ett fall där förhöret ska spelas in som en ljud- och bildupptagning i enlighet med 9 kap. 4 § 1 mom., eftersom avsikten är att förhörsberättelsen ska användas som bevis vid rättegång och den förhörde sannolikt inte kan höras personligen där utan att förorsakas men. Trots att avsikten inte är att berättelsen ska användas som bevis kan det dock vara nödvändigt att förhöret spelas in med stöd av 9 kap. 3 §.

5 §. *Bemötande av den som förhörs.* I paragrafen föreslås sådana bestämmelser om bemötande av den som förhörs som på en ändring när motsvarar 24 § i den gällande förundersökningslagen. Enligt 2 mom. 3 punkten ska förhör få hållas mellan klockan 22 och 7 om förhöret inte kan skjutas upp utan att utredningen av brottet äventyras. Enligt den nämnda punkten i den gällande lagen får förhör hållas när det finns särskilda skäl.

Uttrycket ”särskilda skäl” i den gällande lagen kan ensamt betraktas som diffust. I den ursprungliga motiveringen till paragrafen (RP 14/1985 rd) konstaterades till denna del att förhör får hållas också under den aktuella tiden, om det inte kan skjutas upp till morgonen utan att utredningen av brottet äventyras. Så kan vara fallet t.ex. när en misstänkt påträffas på brottsplatsen på natten och det finns anledning att misstänka att han eller hon har haft medbrottslingar som lyckats fly. När särskilda skäl också utifrån motiveringen kan anses vara begränsade till aspekter på utredningen av brottet, bör detta konstateras i punkten så att lagstiftningen blir tydligare. Genom uttrycket ”utan att äventyras” understryks att tröskeln för att hålla förhör är hög i liknande fall.

I fråga om 1 mom. bör det betonas att möjligheterna att hålla ett tillbörligt förhör främjas av att den som ska förhöras i första hand

uppmanas att berätta fritt. Efter det kan förhörsberättelsen i förekommande fall kompletteras eller förtydligas utifrån frågor som förhörsledaren ställer. I samband med förhör av en som är misstänkt för brott måste särskild hänsyn tas till att han eller hon i enlighet med 4 kap. 3 § har rätt att låta bli att medverka till utredningen av sitt brott. Den misstänkte får bestämma i vilken utsträckning han eller hon utövar denna rätt att tiga eller låta bli att svara på frågor. Den misstänkte får inte utsättas för sådana olämpliga förhörsmetoder som nämns i 1 mom. och syftar till att frånta honom eller henne denna rätt.

I paragrafen bestäms inte i övrigt om förhörsförhållandena. I detta sammanhang föreslås inte heller någon reglering som gäller platsen för förhör. Det är inte alltid nödvändigt eller ändamålsenligt att förhöret hålls på en polisstation. Det att den som ska förhöras åläggs att infinna sig på polisstationen är inte förenligt med principen om minsta olägenhet, om t.ex. ett kortvarigt förhör kan hållas redan på den plats där brottet misstänks ha begåtts. Det att förhöret hålls snabbt kan också främja utredningen av brottet t.ex. i sådana fall där den misstänkte eventuellt kan försöka påverka målsägandens skildring. Som exempel kan nämnas ärenden som gäller misstankar om familjevåld eller våld i en parrelation.

6 §. *En målsägandes skyldighet att hålla sig till sanningen.* Enligt den föreslagna paragrafen ska målsäganden och hans eller hennes lagliga företrädare eller ombud hålla sig till sanningen när de redogör för den sak som undersöks och svarar på de frågor som ställs. Paragrafen motsvarar 25 § i den gällande lagen.

7 §. *Hinder för att någon ska höras som vittne.* Enligt 1 mom. ska som vittne vid förundersökning inte få förhöras den som inte skulle få vittna i rättegång som gäller det brott som undersöks. Undersökningsledaren ska besluta om vittnesförhör eller förhör i bevissyfte med den som avses i 17 kap. 21 § i rättegångsbalken (2 mom.). Paragrafen motsvarar 26 § i den gällande lagen, kompletterad med omnämnandet av hörande i bevissyfte.

I det hänvisade 17 kap. 21 § 1 mom. i rättegångsbalken anges de allmänna behörighetsvillkoren för ett vittne. I momentet sägs att den som inte har fyllt 15 år eller vars psykiska funktioner är störda kan höras som vittne eller i bevissyfte, om domstolen anser att detta är lämpligt och om 1) personligt hörande har väsentlig betydelse för att saken ska kunna redas ut, och 2) hörandet sannolikt inte orsakar personen sådant lidande eller annat men som kan skada honom eller henne eller hans eller hennes utveckling. Hindersgrunderna är alltså alltid beroende av prövning, och den prövningen görs av undersökningsledaren.

Också de bestämmelser om särskild behörighet för vittnen som finns i 17 kap. 18 § 1 och 2 mom. och 64 § i rättegångsbalken är viktiga med tanke på tillämpningen av den föreslagna paragrafen. Utgångspunkten är att alla utom de som är parter i målet kan vara vittnen. Med stöd av de nämnda bestämmelserna får följande inte vara vittnen vid förundersökning:

- parterna, också sådana målsäganden som inte för talan medräknade
- den som åtalats för samma gärning eller en gärning som står i omedelbart samband med den gärning som åtalet gäller
- den som förelagts strafforder eller ordningsbot för en gärning som avses i föregående punkt
- den som begått en gärning beträffande vilken det med stöd av 43 § 1 mom. 2 punkten i förundersökningslagen har fattats beslut om att saken inte ska föras till åklagaren för prövning eller som åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål eller motsvarande lagrum har beslutat att inte väcka åtal för, och
- en parts lagliga företrädare.

Det föreslås att 17 kap. 18 § 2 mom. i rättegångsbalken ska ändras i teknisk mening så att omnämnandet av 43 § 1 mom. 2 punkten i det nämnda momentets 3 punkt ersätts med ett omnämnande av 3 kap. 9 § i den nya förundersökningslagen.

8 §. *Vittnens skyldighet berätta vad de vet och rätt att vägra vittna.* Paragrafen baserar sig i huvudsak på 27 § i den gällande förundersökningslagen. Paragrafens 3 mom. kommer dock att samordnas med 17 kap. 23 § 3 mom. i rättegångsbalken. Det innebär att en person kan förpliktas att vittna eller be-

svara frågor, om det för brottet föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex år eller om det är fråga om ett försök till eller medverkan i ett sådant brott.

Den nuvarande paragrafen har motiverats rätt så vittgående i detaljmotiveringen till den gällande lagen (RP 14/1985 rd). Efter det att förundersökningslagen stiftades har de aktuella paragraferna i rättegångsbalken nästan inte alls ändrats. Som en precisering kan konstateras framför allt att enligt det nuvarande innehållet i 17 kap. 24 § 2 mom. i rättegångsbalken får en i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation (460/2003) avsedd upphovsman till ett meddelande som gjorts tillgängligt för allmänheten, utgivare eller utövare av programverksamhet vägra besvara en fråga om vem som har lämnat de upplysningar som meddelandet grundar sig på samt en fråga som inte kan besvaras utan att det framgår vem som har givit upplysningarna. Samma rätt har den som har fått del av nämnda omständigheter i anställning hos upphovsmannen, utgivaren eller utövaren av programverksamhet. År 2003 ändrades också 3 mom. i den sistnämnda paragrafen som följer: En person som avses i 2 mom. har också rätt att vägra besvara en fråga om vem som är upphovsman till ett meddelande som har gjorts tillgängligt för allmänheten samt en fråga som inte kan besvaras utan att upphovsmannens identitet avslöjas.

De rättigheter och skyldigheter med avseende på vägran att vittna som avses i paragrafen saknar betydelse om vittnet inte känner till dem. Rättigheterna och skyldigheterna får inte heller omintetgöras genom förberedande samtal. På grund av dessa synpunkter gäller enligt 10 § 4 mom. att ett vittne ska tillfrågas om sådana omständigheter som enligt lag berättigar eller förpliktar honom eller henne att vägra vittna. När skäl yppar sig ska vittnet underrättas om vad som bestäms i 8 och 9 §. I 20 § i kapitlet föreslås i sin tur en bestämmelse om att bestämmelserna om när ett vittne har skyldighet att berätta och får vägra vittna i 8 § ska iakttas under förberedande samtal för utredning av brott.

9 §. *Vittnesförhör inför domstol.* I paragrafen föreslås sådana bestämmelser om vittnesförhör inför domstol som i sak motsvarar 28 § i den gällande förundersökningslagen. Det föreslås att slutet av 1 mom. ändras så att det bättre än den gällande bestämmelsen motsvarar det som de mål och ärenden som behandlas i domstol egentligen handlar om. I momentet föreslås bli bestämt att om det är uppenbart att ett vittne känner till någon omständighet som är av vikt för att skuldfrågan ska kunna utredas eller för att vinningen av ett brott ska kunna spåras och återtas, och om vittnet vägrar röja denna omständighet trots att han eller hon kan vara skyldig att lämna berättelse eller enligt 8 § 3 mom. ha rätt att göra det, ska frågan om grunden för vägran på undersökningsledarens begäran utredas i domstol. Vittnesförhöret ska hållas i domstol, om det inte finns någon laglig grund för vägran.

10 §. *Underrättelser före förhöret.* I paragrafen föreslås bli bestämt om underrättelser som den som ska förhöras ska få före förhöret på ett sätt som delvis motsvarar regleringen enligt 29 § i den gällande lagen. I syfte att förenkla har vissa uttryck där ordet upplyser förekommer ersatts med formuleringar med ordet underrätta. Det handlar inte om någon ändring i sak, eftersom det kan anses att underrättelser i dessa fall samtidigt har en upplysande betydelse.

Den som förhörs ska enligt *1 mom.* före förhöret underrättas om sin ställning vid förundersökningen, sin rätt att tillkalla förhörsvittne och sina språkliga rättigheter, samt den som är misstänkt för brott om sin rätt att låta bli att medverka till utredningen av sitt brott. I första meningen i den gällande bestämmelsen nämns endast underrättelse om ställningen. För tydlighetens skull bör allt som ska underrättas före förhöret anges i samma paragraf.

Underrättelse om en persons ställning anknyter till 4 kap. 9 §, där det föreslås bestämmelser om bestämmande av en persons ställning och om underrättelse om ställningen. Så som konstateras i motiveringen till den paragrafen gäller det alltid att underrätta om ställningen före förhöret, trots att det redan tidigare under förundersökningen har getts en särskild underrättelse om ställningen. I 30 § 2 mom. i den gällande lagen finns en bestämmelse om underrättelse om rätt att tillkalla ett förhörsvittne.

För att de språkliga rättigheterna ska tillgodoses behövs det en underrättelse om dem före förhöret. I 4 kap. 12 § föreslås bestämmelser om språket vid förundersökning. Utgångspunkten är att det inte ska dras några slutsatser utifrån det språk den som förhörs har använt före förhöret, utan frågan om förhörsspråket ska behandlas separat. En person kan nämligen ha rätt att och önska använda ett annat språk än det som han eller hon har använt under samtal före förhöret eller vid annan kommunikation.

Tillägget i fråga om den som är misstänkt för brott anknyter till det som i 4 kap. 3 § föreslås bli bestämt om den misstänktes rätt att låta bli att medverka till utredningen av det brott som han eller hon är misstänkt för. Den misstänkte ska själv få avgöra om han eller hon utövar eller inte utövar rätten.

För den som är misstänkt för brott ska enligt *2 mom.* före förhöret specificeras vilken gärning han eller hon är misstänkt för. Samtidigt ska den misstänkte underrättas om sin rätt att anlita biträde vid förundersökningen och om när en försvarare kan förordnas för honom eller henne. Enligt momentet ska underrättelsen om biträde och försvarare kunna utebli, om underrättelsen på grund av de åtgärder som redan vidtagits med stöd av 4 kap. 10 § eller annars är uppenbart onödig.

Enligt andra meningen i 29 § 1 mom. i den gällande lagen ska en misstänkt före förhöret underrättas om vilken gärning han eller hon misstänks för. Det föreslås att meningen med preciserat innehåll ska tas in som första mening i momentet. När det gäller specificering av brottet kan det hänvisas till det som tidigare konstaterats i fråga om 6 kap. 1 § 2 mom. I det lagrummet föreslås bli bestämt om underrättelse genom kallelse om det brott som undersöks. Specificeringen av ett brott kommer att vara beroende av förhållandena från fall till fall. Hänsyn bör tas till dels aspekter på den misstänktes möjligheter att försvara sig, dels aspekter på utredningen av brottet.

I praktiken kan det till och med ofta förekomma situationer där det är uppenbart onödigt att underrätta om biträde och försvarare. Enligt 1 mom. i den paragraf till vilken det hänvisas i det aktuella momentet ska den som är misstänkt för brott och som berövas sin frihet i samband med gripande, anhållande eller häktning utan dröjsmål skriftligen underrättas om sin rätt att vid förundersökning anlita ett biträde som han eller hon väljer själv. Förundersökningsmyndigheten ska också annars med beaktande av förhållandena från fall till fall se till att en parts rätt att anlita biträde tillgodoses. Därmed kan också andra än de som berövats sin frihet skaffa ett biträde redan före förhöret. Underrättelse om biträde och försvarare kommer att vara uppenbart onödig också annars t.ex. när den misstänkte redan har ett biträde med sig när han eller hon infinner sig till förhöret.

Enligt 11 kap. 2 § 2 mom. ska summarisk förundersökning få göras utan att 7 kap. 10 § 2 mom. i fråga om underrättelse om rätt att anlita biträde iakttas. Också vid summarisk förundersökning ska den misstänkte som gripits skriftligen underrättas om sin rätt att utifrån 4 kap. 10 § 1 mom. anlita ett biträde som han eller hon väljer själv.

I *3 mom.* föreslås en bestämmelse om att före förhöret ska målsäganden, hans eller hennes lagliga företrädare och ombud samt vittne underrättas om skyldigheten att hålla sig till sanningen och om hotet om straff för osann utsaga. Målsäganden ska före förhöret underrättas om när det för honom eller henne enligt 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål kan förordnas ett rättegångsbiträde eller en stödperson. Momentet motsvarar 29 § 3 mom. i den gällande lagen.

Enligt *4 mom.* ska ett vittne tillfrågas om sådana omständigheter som enligt lag berättigar eller förpliktar honom eller henne att vägra vittna. När skäl yppar sig ska vittnet underrättas om vad som bestäms i 8 och 9 §. Momentet motsvarar 29 § 4 mom. i den gällande lagen.

11 §. *Förhörsvittne.* Enligt *1 mom.* ska på begäran av den som förhörs ett tillförlitligt vittne som är ojävigt enligt 17 kap. 43 § i rättegångsbalken närvara vid förhöret. Utredaren ska också på eget initiativ kunna tillkalla ett vittne. Om förhöret inte kan skjutas upp utan att undersökningen äventyras, ska det trots begäran av den som ska förhöras få hållas utan vittne. När en person som inte har fyllt 18 år är misstänkt för brott ska han eller hon dock inte få förhöras utan vittne, utom om den misstänktes biträde eller lagliga före-

trädare eller en företrädare för socialmyndigheten är närvarande.

Momentet motsvarar 30 § i den gällande förundersökningslagen med den skillnaden att en bestämmelse om förundersökningsmyndighetens skyldighet att underrätta den som förhörs om dennes rätt att tillkalla ett förhörsvittne föreslås i 10 § 1 mom., där det också annars bestäms om underrättelser som den som förhörs ska få före förhöret.

Efter det att den gällande bestämmelsen stiftades har det i de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis och i rättslitteraturen framförts synpunkter på vilka omständigheter som borde beaktas när förhörsvittnet väljs. De gäller fall som inte handlar om jäv för förhörsvittnet utan om omständigheter som hänför sig till möjligheterna att hålla förhöret på ett opartiskt sätt och till förhörsvittnets bevisvärde.

Riksdagens biträdande justitieombudsman (beslut 11.10.2006, dnr 3199/4/04) har ställt sig bakom riksdagens lagutskotts (LaUB 31/2002 rd) och förvaltningsutskotts (FöUU 38/2002 rd) ställningstaganden och den ståndpunkt som framförts i rättslitteraturen, nämligen att det gäller att förhålla sig avvaktande till att utredaren i ett mål också är förhörsvittne i samma mål. Det här anknyter till kravet på opartiskhet i myndigheternas verksamhet och till att anlitandet av förhörsvittnen uttryckligen syftar till att säkerställa att förhören hålls på ett tillförlitligt och opartiskt sätt. Enligt riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörandepraxis bör en och samma polisman inte heller vid ett och samma förhör alternera mellan att vara förhörsvittne och förhörsledare. Med anledning av synpunkter på garanterat opartiska undersökningar bör man också i andra än ovan nämnda fall i mån av möjlighet försöka anlita andra personer än polismän som förhörsvittnen.

I rättslitteraturen har det dessutom ansetts att man i praktiken bör undvika att som förhörsvittne anlita en person som troligtvis kommer att höras som vittne i det ärende som undersöks. När förhör hålls i skolor, fängelser eller andra motsvarande inrättningar bör som förhörsvittne helst anlitas någon annan än personer som är anställda vid skolan, fängelset eller inrättningen. Till förhörsvittne bör i första hand väljas en person som den som förhörs kan lita på. Om någon annan än en tjänsteman inom polisorganisationen anlitas som förhörsvittne bör han eller hon framför allt vara en person som den som förhörs godkänner.

I *2 mom.* föreslås en bestämmelse som är ny i jämförelse med den nuvarande lagen. Enligt bestämmelsen ska ett förhörsvittne kunna ersättas genom att förhöret spelas in som en ljud- och bildupptagning, om det därigenom tillräckligt tillförlitligt kan visas på vilket sätt förhöret har hållits och vad som har hänt under förhöret.

Momentet anknyter till 9 kap. 3 §. Enligt första meningen i den paragrafen ska ett förhör i sin helhet eller partiellt få spelas in som en ljud- och bildupptagning. I meningen anges inte några förutsättningar för upptagningen, utan i de fall som gäller ersättning av förhörsvittnet kommer de att följa av det moment som nu är aktuellt.

I momentet föreslås inte någon explicit bestämmelse om att anlitandet av förhörsvittne helt eller delvis ska kunna ersättas genom upptagning av förhöret. Det förklaras av att partiell upptagning i praktiken inte kommer i fråga i dessa fall till skillnad från upptagning av ett helt förhör. Momentet gör det dock möjligt att vid behov också ersätta förhörsvittnet partiellt.

För att spara på förundersökningsmyndighetens resurser (förundersökningstjänstemannens arbetstid behöver inte användas för att vara vittne eller skaffa ett utomstående vittne) och när det finns tillgänglig inspelningsteknik kan anlitandet av förhörsvittne ersättas med upptagning. Trots upptagning av förhöret bör ett förhörsvittne dock anlitas i sådana fall där det behövs för att det tillräckligt tillförlitligt ska kunna visas på vilket sätt förhöret har hållits och vad som har hänt under förhöret. Både frågan om upptagning av förhöret och frågan om huruvida förhörsvittne ska anlitas utöver upptagningen kommer att bedömas särskilt i varje enskilt fall, men genom anvisningar kan det utformas riktlinjer för en enhetlig praxis.

När det bedöms om det behövs ett förhörsvittne utöver upptagningen bör hänsyn tas till aspekter på det brott som undersöks, den förhörde som person och andra motsvarande

omständigheter. Exempelvis när synnerligen allvarliga brott undersöks kan det finnas behov av att satsa på att se till att förhörsförhållandena och händelserna under förhöret noggrant kan verifieras i efterhand, om det behövs. Före förhöret kan det också vara känt att den som ska förhöras förhåller sig negativt till det förestående förhöret eller annars till sina skyldigheter vid förundersökningen, varvid det kan behövas både förhörsvittne och upptagning. Vid helhetsbedömningen bör det beaktas att upptagning trots allt inte hindrar den som förhörs från att i efterhand framföra påståenden om händelserna under förhöret. Påståendena kan gälla t.ex. att förhörsledaren har uppfört sig osakligt före förhöret eller att vissa förhörsavsnitt har klippts bort från upptagningen.

Bestämmelserna om förhörsvittne ska inte heller i fortsättningen tillämpas vid summarisk förundersökning (11 kap. 2 § 2 mom.).

12 §. *När personer som stöder den som ska förhöras får vara närvarande.* Enligt paragrafen ska en parts biträde och den som förordnats till stödperson för målsäganden ha rätt att närvara när hans eller hennes huvudman förhörs, om inte undersökningsledaren av vägande skäl som gäller utredningen av brottet förbjuder detta. Utredaren ska på begäran få tillåta att även någon annan som stöder en part eller ett vittne får närvara vid förhöret, om det inte försvårar utredningen av brottet eller äventyrar tystnadsplikten. Den första meningen i paragrafen motsvarar 31 § i den gällande lagen. Den andra meningen är ny i jämförelse med den nämnda paragrafen.

Så som konstaterats i allmänna motiveringen kan de i andra meningen avsedda personer som stöder den som hörs vara t.ex. andra nära släktingar till en minderårig som hörs än hans eller hennes vårdnadshavare och företrädare för organisationer som stöder brottsoffren. Det kan handla om t.ex. en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården i en situation där målsäganden i ett brott fortfarande är i chock på grund av brottet. Personen kan vara en i andra meningen avsedd person som stöder den som hörs redan innan han eller hon har förordnats till stödperson enligt lagen om rättegång i brottmål. Behovet av att personer som stöder medverkar vid förhöret accentueras när det gäller målsägande i brott, men meningen omfattar alla parter och utöver dem även vittnen. En person som stöder den som hörs medverkar vid förhöret på basis av initiativ från den som hörs. Meningen ålägger inte förundersökningsmyndigheten att tillkalla en sådan person till förhöret.

Behovet av personer som stöder målsäganden accentueras när det gäller brott i samband med vilkas handläggning det för målsäganden kan förordnas en stödperson enligt 2 kap. 3 § i lagen om rättegång i brottmål. Exempel på sådana brott är i 1 a § i det nämnda kapitlet avsedda sexualbrott, brott mot liv och hälsa (t.ex. misshandelsbrott) och brott mot frihet (t.ex. människohandelsbrott). Det kan också finnas behov av att låta en person som stöder målsäganden medverka vid förhöret också när andra brott handläggs. Meningen hindrar inte att någon annan som stöder målsäganden vid behov medverkar vid förhöret utöver den stödperson som förordnats för målsäganden.

Det äventyrande av utredningen av brottet som avses i andra meningen i paragrafen hänför sig i allmänhet till att den person som stöder den som hörs eventuellt kan påverka dennes berättelse. Som exempel kan nämnas fall där den som stöder den som ska höras, via släktskap eller annars har anknytning till en annan part än den som hörs. Utifrån begränsningsgrunden avseende utredning av brottet bör tröskeln för att tillåta att den person som stöder den som hörs medverkar vid förhöret dock inte vara för hög. En person som stör förhöret ska nämligen få avlägsnas med stöd 18 §. Tillämpningsområdet för den nämnda paragrafen omfattar också fall där någon på ett otillbörligt sätt försöker påverka innehållet i förhörsberättelsen. När tystnadspliktens betydelse bedöms bör det beaktas att också den som stöder den som ska höras kan meddelas yppandeförbud enligt 11 kap. 5 §.

13 §. *Medverkan när någon annan förhörs.* Enligt 1 mom. ska utredaren kunna tillåta att en part och hans eller hennes biträde eller ombud samt den som förordnats till stödperson för målsäganden tillsammans med målsäganden medverkar vid förhöret av en annan part eller ett vittne, om detta kan ske utan att utredningen av brottet försvåras. När möjlig-

heten att tillåta medverkan övervägs ska hänsyn dessutom tas till synpunkter som gäller finkänslighet och att den misstänktes närvaro inte får orsaka målsäganden lidande eller någon annan motsvarande olägenhet. Enligt 2 mom. ska allmänna åklagaren ha rätt att medverka vid förhör.

Första meningen i 1 mom. motsvarar med två ändringar 32 § 1 mom. i den gällande lagen. För det första ersätts termen ”närvarande” i den gällande bestämmelsen med ”medverkar”. Genom ändringen kommer bestämmelsen att gälla också fall där videokonferens eller någon annan motsvarande metod för teknisk informationsförmedling används. Den andra ändringen gäller att det nu kommer att tydligt konstateras att den som förordnats till stödperson för målsäganden bara tillsammans med målsäganden får medverka när en annan person förhörs. Behovet av en stödperson hänför sig uttryckligen till stödjande av huvudmannen.

Andra meningen i 1 mom. är ny i jämförelse med den gällande lagen. Så som konstaterats i allmänna motiveringen kan den misstänktes närvaro vålla den målsägande som förhörs lidande eller motsvarande olägenhet t.ex. vid undersökning av sexual- och misshandelsbrott. I dessa fall kan det bli fråga om det som redan nämnts i första meningen i momentet, nämligen att utredningen av brottet försvåras. Meningen anknyter till finkänslighetsprincipen enligt 4 kap. 6 §.

Det föreslagna 2 mom. motsvarar 32 § 2 mom. i den gällande lagen. I 3 mom. i den nämnda paragrafen sägs att om vissa tjänstemäns närvaro vid förhör föreskrivs särskilt. Det föreslås att bestämmelsen inte ska tas in i den nya paragrafen eftersom bestämmelsen är onödig.

14 §. *När en laglig företrädare för en omyndig får vara närvarande vid förhör.* Paragrafen motsvarar med en ändring 33 § 1—3 mom. i den gällande förundersökningslagen. Enligt 3 mom. ska utredaren kunna förbjuda en laglig företrädare att närvara vid förhöret, om personen är misstänkt för det brott som undersöks eller om personens närvaro annars kan antas försvåra utredningen av brottet. I den gällande lagen finns inte någon begränsningsgrund som gäller försvårande av utredningen. Begreppet ”någon annan laglig företrädare” som används här liksom också i nästa paragraf har redan behandlats i motiveringen till 4 kap. 8 §.

Begränsningsgrunden med avseende på att försvåra utredningen av brottet kommer i allmänhet att tillämpas på fall där den lagliga företrädarens närvaro kan antas inverka negativt på berättelsen av ett barn som förhörs, t.ex. så att berättelsen inte längre motsvarar sanningen eller så att barnet låter bli att berätta någonting som är väsentligt för utredningen. En orsak till detta kan vara t.ex. vid målsägandeförhör att den lagliga företrädaren genom släktskap eller på något annat sätt har ett nära förhållande till den som är misstänkt för brott. Tröskeln för att tillämpa den nya begränsningsgrunden bör dock vara hög. Också en laglig företrädare som stör förhöret ska nämligen få avlägsnas med stöd 18 §.

15 §. *När lagliga företrädare för en omyndig ska kontaktas.* Enligt 33 § 4 mom. i förundersökningslagen ska de lagliga företrädarna för en omyndig underrättas om förhöret och ska åtminstone en av dem ges tillfälle att vara närvarande vid förhöret. Med beaktande av den gällande paragrafens omfattning och de ändringar som behövs för reglering som motsvarar 4 mom. föreslås att bestämmelserna om att kontakta och ge tillfälle tas in en skild paragraf.

Enligt *1 mom.* ska de lagliga företrädare för en omyndig som avses i 14 § 1 mom. och som har rätt att vara närvarande på förhand underrättas om förhöret och ska åtminstone en av dem ges tillfälle att närvara vid förhöret. Samma utgångspunkter gäller också enligt 33 § 4 mom. i den gällande lagen. Båda föräldrar som är vårdnadshavare till den som ska förhöras ska alltså fortfarande underrättas om förhöret.

Så som konstaterats i motiveringen till 33 § i den gällande lagen (RP 52/2002 rd) är det med tanke på kravet på att förundersökningen ska vara snabb motiverat att man när tidpunkten för förundersökningsåtgärderna bestäms inte för alla dem som har rätt att föra talan behöver beakta möjligheterna att komma till förhöret. För att rätten att föra talan inte ska förlora sin betydelse bör dock åtminstone en av företrädarna ges tillfälle att verkligen infinna sig till förhöret. Det är dock eftersträvansvärt att försöka komma överens

om förhörstidpunkten med båda föräldrarna när båda är vårdnadshavare till den som ska förhöras. Underrättelsen och beredandet av tillfälle kan naturligtvis skötas på en och samma gång.

Det primära sättet att fullgöra skyldigheten att underrätta och ge tillfälle är i praktiken att ringa upp de lagliga företrädarna. Det behövs flera försök i de fall där företrädarna inte genast kan nås per telefon. Det är också tänkbart t.ex. att en polisman för barnet hem och samtidigt genomför åtgärderna enligt 1 mom. Om anmälan görs per post, per e-post eller på något annat motsvarande sätt, bör den som underrättar i mån av möjlighet försöka förvissa sig om att kontaktuppgifterna är korrekta eller annars om att meddelandet når fram.

Enligt *2 mom.* ska undantag från skyldigheten att underrätta och skyldigheten att ge tillfälle att vara närvarande få göras endast om den lagliga företrädaren inte kan nås eller om det av skäl som gäller undersökningen av brottet är omöjligt att underrätta och ge tillfälle och om det för utredningen av brottet eller den brottsliga gärningen är nödvändigt att den misstänkte förhörs utan dröjsmål.

Syftet med momentet är att jämfört med den gällande lagen precisera och skärpa de förutsättningar under vilka det ska vara tillåtet att avvika från den skyldighet att underrätta och ge tillfälle som anges i 1 mom. Ändringsbehovet gäller i synnerhet de fall där den som förhörs är misstänkt för brott. Det kan anses vara viktigt att vårdnadshavaren är närvarande vid förhöret, eftersom barnet då får stöd. Samtidigt involveras vårdnadshavaren i behandlingen av ärendet på ett sätt som kan förhindra att barnet begår nya brott. Enligt 33 § 4 mom. i den gällande förundersökningslagen ska de företrädare för den omyndige som har rätt att vara närvarande på förhand underrättas om förhöret, om detta kan ske utan svårighet. Enligt samma bestämmelse ska åtminstone en av företrädarna för den omyndige ges tillfälle att vara närvarande vid förhöret, utom om det för utredningen av brottet är nödvändigt att omedelbart förhöra den omyndige.

Enligt momentet ska undantag från skyldigheten att anmäla och skyldigheten att ge tillfälle vara tillåtna endast i brådskande förhörssituationer och också då bara efter det att man har försökt nå de lagliga företrädarna med metoder som skäligen kan krävas. Utgångspunkten är att det ofta går att få en företrädare också för brådskande förhör. Ofta finns det inte heller något absolut behov av att förhöret hålls snabbt. Även fördelen för den som förhörs kan dock ibland förutsätta att förhöret inte förhalas i onödan på grund av att föräldrarna till den som ska förhöras inte kan nås.

Enligt momentet ska också skäl som gäller undersökningen av brottet i brådskande fall berättiga till att avvika från skyldigheten att underrätta och skyldigheten att ge tillfälle att vara närvarande. Som exempel kan nämnas ett fall där vårdnadshavaren och barnet är misstänkta för medverkan i ett och samma brott. Även då kan hindret beträffande underrättelse och tillfälle att vara närvarande undanröjas, om det går att vänta med att förhöra den omyndige.

Enligt 33 § 4 mom. i den gällande lagen ska den omyndiges företrädare så snabbt som möjligt underrättas om förhöret av den omyndige, om det har varit nödvändigt att avstå från att ge företrädaren tillfälle att närvara vid förhöret på grund av att det har varit nödvändigt att hålla förhöret omedelbart. I *3 mom.* i den paragraf som nu behandlas föreslås en bestämmelse om att i de fall som avses i 2 mom. ska den lagliga företrädaren för den som förhörs så snart som möjligt underrättas om förhöret och innehållet i förhörsberättelsen.

Exempelvis för den förälder som är barnets vårdnadshavare är det viktigt att få tillräckliga uppgifter om det brott som barnet är misstänkt för och om vad barnet har berättat vid förhöret. En laglig företrädare skulle ha fått motsvarande uppgifter genom att närvara vid förhöret. Det mest rekommendabla sättet att fullgöra skyldigheten att underrätta är att sända ett exemplar av den omyndiges förhörsberättelse i skriftlig form. I enkla fall ska innehållet i förhörsberättelsen kunna delges t.ex. per telefon.

16 §. *När en företrädare för socialmyndigheten ska medverka vid förhör.* När en person som inte har fyllt 18 år är misstänkt för brott eller en brottslig gärning ska socialmyndigheten enligt *1 mom.* underrättas om gärningen och ges tillfälle att sända sin företrädare

till förhöret, om detta inte är klart onödigt. Enligt 2 mom. ska förundersökningsmyndigheten utan dröjsmål ge in förhörsprotokollet till socialmyndigheten.

Bestämmelser om skyldigheten att ge socialmyndigheterna tillfälle att närvara och skyldigheten att sända dem förhörsprotokollet finns för närvarande i 15 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Sakens betydelse för i synnerhet barnets bästa och aspekter på följdriktigheten (enligt lagen ska en laglig företrädare för den omyndige engageras i behandlingen av ett brottmål) talar för att också bestämmelserna om socialmyndigheten ska tas in i lagen.

Enligt 15 § i den gällande förordningen ska socialnämnden ges tillfälle att sända en företrädare till förhöret när ett barn förhörs såsom misstänkt, om inte detta enligt 15 § 2 mom. i barnskyddslagen (683/1983) ska anses vara uppenbart obehövligt. Förundersökningsmyndigheten ska utan dröjsmål tillställa socialnämnden förhörsprotokollet.

Så som redan konstaterats i allmänna motiveringen används inte längre benämningen ”socialnämnd” i lagstiftningen. I denna proposition används benämningen ”socialmyndighet” för det kollegiala organ som verkar i socialnämndens ställe. Dessutom har den barnskyddslag som nämns i paragrafen upphävts genom den nya barnskyddslag som trädde i kraft vid ingången av 2008. I 24 § 2 mom. i den nya lagen finns reglering som motsvarar 15 § 2 mom. i den tidigare lagen. Enligt den nya bestämmelsen ska det organ som ansvarar för socialvården vara representerat vid förundersökning och domstolsbehandling av en straffbar gärning som ett barn uppges ha begått, om detta inte bedöms som uppenbart obehövligt av det organ som ansvarar för socialvården. Organet ska vid behov hänvisa barnet till medling enligt lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005).

I jämförelse med den gällande paragrafen betonas det i den föreslagna paragrafen för tydlighetens skull en åtskillnad mellan brottsliga gärningar som begåtts av någon som inte har fyllt 15 år och brott som har begåtts av 15—17-åringar. Skyldigheten att ge tillfälle att vara närvarande bör nämligen gälla båda typer av gärningar. I paragrafen görs också en åtskillnad mellan polisens skyldighet att ge tillfälle och den prövning utifrån 24 § 2 mom. i barnskyddslagen som gäller behovet av att en företrädare för socialmyndigheten tar del i förhöret, vilket accentueras genom att hänvisningen till barnskyddslagen utgår.

Med att ge tillfälle avses också i detta sammanhang att socialmyndighetens företrädares önskemål om förhörstidpunkten och hans eller hennes möjligheter att infinna sig beaktas när det fattas beslut om tidpunkten. Tillfälle ska alltså ges, om det inte kan anses vara klart onödigt. Avsikten är att betona att möjligheten att frångå skyldigheten att ge tillfälle bör användas med försiktighet. Exempelvis gärningar som begåtts snarast av tanklöshet eller oförstånd kan falla utanför tillämpningen. Dessutom kommer de lindrigaste brotten att falla utanför tillämpningsområdet för paragrafen, eftersom det enligt 11 kap. 2 § 2 mom. ska förhålla sig så att summarisk förundersökning ska få göras utan att 7 kap. 16 § iakttas. Uttrycket ”får” innebär att när t.ex. en minderårig upprepade gånger är misstänkt för lindriga brott ska socialmyndigheten få underrättas och ges tillfälle att ta del. Socialmyndigheten kan dock också uppmärksamgöras om saken med hjälp av en barnskyddsanmälan.

Betydelsen av att en företrädare för socialmyndigheten är närvarande accentueras när man inte lyckas eller det inte går att kalla någondera av barnets vårdnadshavare till förhör. Den nämnda omständigheten bör beaktas när möjligheten att ge en företrädare tillfälle att närvara övervägs. I samband med att tillfälle ges bör socialmyndigheten också informeras i de fall där det är känt att en vårdnadshavare inte kommer att medverka vid förhöret.

Det föreslagna *2 mom.* motsvarar regleringen enligt 15 § i den gällande förordningen.

17 §. *Att ställa frågor.* I paragrafen föreslås likadana bestämmelser om att ställa frågor till den förhörde som de som finns i 34 § i den gällande förundersökningslagen.

18 §. *Avlägsnande från förhör.* Paragrafen motsvarar 35 § i den gällande lagen.

19 §. *Rättigheterna för en part som inte varit närvarande vid förhöret.* I paragrafen fö-

reslås i analogi med 36 § i den gällande förundersökningslagen en bestämmelse om rättigheterna för en part och en parts biträde eller ombud i en situation där han eller hon trots begäran inte har fått närvara vid förhöret eller har avlägsnats därifrån.

20 §. *Förberedande samtal.* I paragrafen anges på samma sätt som i 38 § i den gällande lagen vilka bestämmelser som ska iakttas vid förberedande samtal. Bestämmelserna i 5 § 1 mom. om bemötande av den som förhörs samt bestämmelserna i 8 § om när ett vittne har skyldighet att berätta vad han eller hon vet och får vägra vittna i 8 § ska iakttas under förberedande samtal för utredning av brott.

8 kap. Konfrontation

1 §. *Definition av konfrontation.* I paragrafen föreslås ett konstaterande enligt vilket med konfrontation avses sådan identifiering av en person som är misstänkt för brott vid vilken jämförelsepersoner används vid sidan av den misstänkte. Definitionen finns i 38 a § 1 mom. i den gällande lagen.

2 §. *Förutsättningar för konfrontation.* I paragrafen tas in reglering från 38 a § 1 mom. i den gällande lagen och från 1 § 2 och 4 mom. i statsrådets förordning om konfrontation. Det föreslås att bestämmelserna från förordningen ska tas in i lagen på grund av deras relevans och för konsekvensens skull. I förundersökningslagen tas också annars in bestämmelser om förutsättningarna för undersökningsåtgärder och bestämmelser om undersökningsledarens beslutanderätt.

Enligt *1 mom.* ska konfrontation få användas när den kan antas vara av betydelse för utredningen av brottet. Ordnandet av konfrontation kommer alltså inte heller i fortsättningen att bindas vid hur allvarligt brottet är eller vid dess art. Konfrontation har inte nödvändigtvis ens någon betydelse när det gäller att utreda ett allvarligt brott. När det gäller ett synnerligen obetydligt brott bör dock ändamålsenligheten med konfrontation prövas i synnerhet med tanke på den proportionalitetsprincip som föreslås bli reglerad genom 4 kap. 4 §.

Behovet av och möjligheten att ordna konfrontation beror av omständigheter från fall till fall, trots att betydelsen av konfrontation bör betonas på grund av dess bevisvärde. Identifieringens tillförlitlighet kan dock inte bindas uteslutande vid det identifieringssätt som används. Betydelsen av konfrontation accentueras i situationer där den som ska identifiera inte redan känner den som ska identifieras och där tillförlitlig identifiering spelar en viktig roll på grund av att det finns njuggt med andra bevis. Att en misstänkt som gripits på bar gärning visas direkt för vittnet eller målsäganden kan dock vara ett viktigt sätt att utreda brottet.

3 §. *Hur en konfrontation ska ordnas.* Paragrafen motsvarar 38 a § 2—4 mom. i den gällande lagen, dock ändrad så att det i 2 mom. bestäms exaktare om rätten att närvara vid konfrontation än vad som är fallet enligt den gällande bestämmelsen. Enligt 2 mom. ska dessutom allmänna åklagaren ges tillfälle att närvara vid konfrontationen. Det innebär att åklagaren i god tid måste underrättas om att det ordnas en konfrontation så att han eller hon kan delta, om han eller hon så önskar. Vid behov kan frågan om behovet av att ordna konfrontation diskuteras med åklagaren på förhand.

Enligt 3 mom. ska av en konfrontation göras en videoinspelning eller någon jämförbar bildupptagning, vilket är viktigt för att identifieringens tillförlitlighet ska kunna bedömas i efterhand. Enligt 9 kap. 6 § 2 mom. ska upptagningen fogas till förundersökningsprotokollet, vilket innebär att den i förekommande fall kan användas vid åtalsprövning och domstolsbehandling. Det är också vanligen ändamålsenligt att ta ett fotografi av konfrontationsgruppen. I sådana fall är det inte absolut nödvändigt att titta på videoupptagningen. Med stöd av den sistnämnda bestämmelsen ska ett sådant fotografi också tas in som bilaga till förundersökningsprotokollet.

4 §. *När utomstående kan åläggas att delta i en konfrontation.* I paragrafen föreslås i likhet med 38 b § i den gällande förundersökningslagen bestämmelser om när utomstående ska delta i en konfrontation.

5 §. *Tillämpning av bestämmelserna på annan identifiering.* Enligt paragrafen ska bestämmelserna om konfrontation i 1—4 § i tillämpliga delar också gälla identifiering med hjälp av fotografier eller andra bildupp-

tagningar eller utöver eller jämsides med synförnimmelser även andra sinnesförnimmelser. Paragrafen baserar sig delvis på 38 c § i den gällande lagen. Andra sinnesförnimmelser är t.ex. iakttagelser utifrån en persons röst eller lukt eller på basis av beröring. En komplettering av regleringen på detta sätt innebär att den som identifierar inte nödvändigtvis behöver vara en människa. Vid identifiering på basis av lukt kan man använda en hund som skolats särskilt för ändamålet.

För identifiering på basis av fotografier innebär paragrafen t.ex. att det på jämförelsefotografierna inte får finnas sådana personer vilkas utseende avviker från den misstänktes så att konfrontationens tillförlitlighet minskar och att det vid identifiering på basis av fotografier ska finnas fotografier av minst fem jämförelsepersoner. Vid identifiering på basis av fotografier används sådana i 9 kap. 6 § 2 mom. avsedda fotografier som ska fogas till förundersökningsprotokollet för att identifieringens tillförlitlighet ska kunna bedömas i efterhand. Eftersom fotografierna till sin art är anknutna till misstankar om brott betraktas de som känsligt material. En del av dem föreställer personer som inte ens är misstänkta för brott. Sekretessmöjligheterna beträffande förundersöknings- och rättegångsmaterial bör därför tas till vara när det gäller fotografiskt material.

9 kap. Förundersökningsmaterial

1 §. *Protokoll över förundersökningsåtgärder.* Enligt *1 mom.* ska det föras protokoll över förundersökningsåtgärderna eller göras anteckningar i någon annan handling, om inte något annat föreskrivs särskilt i lag. Den första delen av momentet motsvarar andra meningen i 39 § 1 mom. i den gällande lagen. Omnämnandet ”om inte något annat föreskrivs särskilt i lag” är ett tillägg. Det anknyter till att polisen med stöd av särskilda bestämmelser ska ha rätt att hemlighålla de medel eller undersökningsmetoder som den använder. Protokollet eller handlingen ska i enlighet med 6 § 2 mom. tas in i förundersökningsprotokollet eller ingå som bilaga till det, om uppgifterna om förundersökningsåtgärden kan antas ha betydelse i saken.

Anteckningar i någon annan handling görs i första hand i de fall där det inte förs något förundersökningsprotokoll, t.ex. vid summarisk förundersökning. Anteckningarna kan då göras i anmälningsdelen. Det viktiga är att åtgärden antecknas i en handling på ett sätt som kan verifieras i efterhand.

Vid förhör ska det enligt *2 mom.* föras ett förhörsprotokoll på det språk, finska eller svenska, som den som förhörs använder under förhöret. Om den som förhörs använder ett annat språk, ska protokollet föras på det handläggningsspråk vid förundersökning som avses i 4 kap. 12 § 1 mom. Momentet ersätter första meningen i 39 § 1 mom. i den gällande lagen. Enligt den meningen ska det vid förhör föras ett förhörsprotokoll på det språk som den förhörde har använt under förhöret. Den bristfälligt formulerade meningen har orsakat tolkningssvårigheter. Till denna del handlar det om en precisering, inte någon ändring i sak.

Frågor som påverkar innehållet i momentet och anknyter till den förhördes rättsskydd och ändamålsenlighetssynpunkter har behandlats i det avsnitt i allmänna motiveringen som gäller språket vid förundersökning och i förundersökningshandlingar. Bestämmelsen innebär att förhörsprotokollet ska upprättas på det handläggningsspråk vid förundersökning som bestäms enligt 4 kap. 12 § 1 mom. också när den som förhörs har rätt att använda samiska enligt samiska språklagen. I dessa fall gäller det att enligt 19 och 20 § i den nämnda lagen sörja för behövlig tolkservice och översättning av handlingarna.

Av förhörsprotokollet ska enligt *3 mom.* framgå till vilka delar utsagan eller berättelsen har avgetts genom förmedling av ett ombud, per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring. Om den som förhörs har varit i ett tillstånd som avses i 7 kap. 3 eller 4 §, ska i förhörsprotokollet göras en anteckning om den förhördes tillstånd och om varför förhöret inte har kunnat skjutas upp. De nämnda paragraferna kommer att gälla förhör med berusade och förhör med personer med rubbad psykisk hälsa. Det föreslås att den reglering av förhörsprotokoll som för närvarande finns i 22 § 2 mom. i förundersökningslagen och i 12 och 13 § i förord-

ningen om förundersökning och tvångsmedel ska koncentreras till detta moment.

2 §. *Granskning och korrigering av förhörsprotokoll.* Enligt 1 mom. ska förhörsprotokollet genast efter förhöret ges till den förhörde för granskning. Granskningen ska kunna genomföras så att uppgifterna i förhörsberättelsen och förhörsprotokollet läses upp för den förhörde, om det är lämpligt med hänsyn till ärendets art och omfattning. Den förhörde ska tillfrågas om hans eller hennes berättelse har blivit korrekt dokumenterad. I förhörsprotokollet ska enligt fjärde meningen i 1 mom. införas de relevanta tillägg och korrigeringar som den förhörde begär. Förhörsprotokollet ska inte få ändras efter det att den förhörde har granskat det och de begärda korrigeringarna och tilläggen har gjorts (2 mom.).

I paragrafen föreslås sådana bestämmelser om granskning och korrigering som delvis motsvarar 39 § 2 mom. i den gällande lagen. För att lagstiftningen ska bli tydlig och överskådlig föreslås det att bestämmelserna åtskils till en egen paragraf. En ändring från de gällande bestämmelserna är att i samband med att paragrafen tas in i den nya lagen ändras den så att den gäller förhörsprotokollet i stället för förhörsberättelsen. I enlighet med allmänna motiveringen hänför sig detta till att förhörsprotokollet innehåller uppgifter som är relevanta för bedömningen av riktigheten hos anteckningarna i förhörsberättelsen och av förhörsförhållandena. Eftersom det i förhörsprotokollet också görs anteckningar om förhörsförhållandena (t.ex. tidpunkten för förhöret) kommer granskningen och korrigeringarna också att gälla uppgifterna om förhållandena.

Enligt första meningen i den gällande bestämmelsen ska den protokollförda berättelsen genast efter förhöret läsas upp för den förhörde och ges till honom eller henne för granskning. Enligt den föreslagna paragrafen är uppläsning för den förhörde av uppgifterna i förhörsberättelsen och förhörsprotokollet ett sätt som kan användas för att ersätta det att den förhörde själv läser berättelsen och protokollet. Uppläsning för den förhörde kan också användas vid sidan om att han eller hon läser själv. Den förundersökningstjänsteman som ansvarar för granskningen ska besluta om hur granskningen ska genomföras. Också den förhördes egen åsikt om hur granskningen ska göras kan tillskrivas betydelse.

Beroende på fallet ska granskningen kunna skötas så att förhörsberättelsen läses upp (t.ex. en kort förhörsberättelse), så att den nedskrivna berättelsen ges den förhörde för genomläsning eller så att båda sätten används på samma gång. I allmänhet kommer andra anteckningar i förhörsprotokollet än förhörsberättelsen att granskas så att den förhörde själv ögnar igenom förhörsprotokollet, varvid han eller hon samtidigt också vanligen läser sin berättelse. Med tanke på förhörsberättelsen är det viktigt att den förhörde med hänsyn till sin berättelses art och omfattning kan bekanta sig med berättelsen tillräckligt väl. I samband med telefonsamtal kommer granskningen av förhörsprotokollet i regel att genomföras så att berättelsen och uppgifterna läses upp för den förhörde, om det inte finns anledning att ge honom eller henne tillfälle att komma och bekanta sig med det skrivna förhörsprotokollet.

Sättet att göra anteckningar om korrigeringar och tillägg kommer att bero av fallet. I vissa fall kan de tas in i den förhördes förhörsberättelse genom att berättelsen ändras eller kompletteras. I synnerhet i de fall där den förhördes anmärkningar gäller andra anteckningar i förhörsprotokollet än förhörsberättelsen ska korrigeringarna och tilläggen kunna införas också någon annanstans i förhörsprotokollet. På samma sätt som vid dokumentering av själva förhörsberättelsen kan man också vid dokumentering av korrigeringar och tillägg avväga om den omständighet som den förhörde berättat om eller den anmärkning som han eller hon framfört alls hör till saken. Ovidkommande korrigeringar och tillägg ska inte behöva göras. Tröskeln för den sistnämnda möjligheten kommer dock att vara hög.

Paragrafen ålägger förundersökningsmyndigheten att agera på det sätt som anges i paragrafen. Den förhörde ska inte vara skyldig att granska ett förhörsprotokoll som ges för granskning. Om den förhörde inte vill utöva sin granskningsrätt, ska detta antecknas i förhörsprotokollet.

3 §. *Ljud- och bildupptagning av förhör.* Enligt paragrafen ska förhöret helt eller till en del få spelas in som en ljud- och bildupptagning. Hela förhöret eller en del av det ska spelas in, om det med beaktande av ärendets art eller omständigheter som gäller den person som förhörs är befogat för att det sätt på vilket förhöret har hållits, det som har hänt under förhöret eller den förhördes berättelse ska kunna verifieras i efterhand. Före inspelningen ska den som ska förhöras informeras om att förhöret spelas in.

Första meningen i momentet motsvarar första meningen i 39 § 3 mom. i den gällande lagen och 17 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel, dock med den ändringen att det förutsätts att både ljud och bild spelas in. I den nämnda paragrafen i förordningen bestäms också för närvarande om skyldigheten att underrätta om upptagningen.

En nyhet i jämförelse med den gällande regleringen är att det i andra meningen i paragrafen anges skyldighet att spela in i vissa situationer. Det är meningen att tröskeln för att spela in ett förhör som ljud- och bildupptagning inte ska vara hög. Utifrån de synpunkter som framförts i allmänna motiveringen är det befogat att främja möjligheten att använda upptagning. Det hela möjliggörs också av att inspelningstekniken och förmånliga upptagningssätt vinner terräng. När det gäller möjligheten att spela in måste valet dock bygga på rationella övervägningar. Exempelvis obetydliga, klara och rutinmässiga brottmål kommer vanligen inte att behöva spelas in.

Som exempel på ärendets art enligt momentet kan nämnas frågan om hur allvarligt brottet är. En upptagning kan vara befogad också t.ex. när det utifrån förberedande samtal eller annars finns anledning att anta att vittnena kommer att avge motstridiga berättelser. Orsaker som gäller den person som förhörs kan vara t.ex. ung ålder, berusning, störningar i det psykiska tillståndet eller utländsk härkomst. Det kan också vara känt t.ex. på grundval av hur den som förhörs uppför sig, att han eller hon är negativt inställd till sina skyldigheter i anslutning till förhöret så att han eller hon inte vill berätta om sådant som han eller hon egentligen är skyldig att redogöra för.

Orsaker relaterade till ärendets art eller den person som förhörs kommer dock inte ensamma att utgöra ett villkor för att förhöret ska spelas in. Upptagningen ska vara befogad med motiveringen att det i efterhand ska kunna verifieras på vilket sätt förhöret har hållits, vad som har hänt under förhöret eller vad den förhörde har berättat. Utifrån förhörsförhållandena eller den förhördes uppträdande finns det då anledning att bereda sig på att det kommer att läggas fram påståenden om förhöret i efterhand eller att det faktiska innehållet i den förhördes berättelse måste granskas. Det här gäller både åtalsprövning och domstolsbehandling. Som ett specialfall kan nämnas situationer där den som förhörs uppenbarligen inte kan höras vid huvudförhandlingen (t.ex. vittnet lider av en dödligt allvarlig sjukdom). Enligt 17 kap. 11 § 3 mom. i rättegångsbalken gäller att om ett vittne inte kan höras vid huvudförhandlingen eller utom den, kan domstolen tillåta att en utsaga som upptagits får beaktas i rättegången.

I enlighet med bestämmelserna om förhörsvittne i 7 kap. 11 § och motiveringen till paragrafen har bedömningen av behovet av upptagning en anknytning till anlitandet av förhörsvittne. En upptagning ska kunna ersätta användningen av ett förhörsvittne. Ett förhörsvittne och en upptagning ska dock också kunna användas samtidigt, om det behövs. I allmänhet har behovet av att spela in anknytning till liknande synpunkter som behovet av att anlita ett förhörsvittne, och därför kommer det i regel att gå att ersätta ett förhörsvittne genom att förhöret spelas in.

Utgångspunkten är att en förhörsberättelse som spelats in inte ska behöva skrivas ner ordagrant. I vissa fall kan det förfarandet behövas t.ex. för åtalsprövningen.

4 §. *Inspelning av förhör för att användas som bevis.* Paragrafen motsvarar i huvudsak regleringen enligt 39 a § i den gällande lagen. Ny reglering är sista meningen i 1 mom., som baserar sig på 17 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel, och 3 mom., som anknyter till förundersökningssamarbetet mellan förundersökningsmyndigheten och allmänna åklagaren.

Enligt det föreslagna *2 mom.* ska den misstänkte ges möjlighet att ställa frågor till den

som förhörs. Till denna del handlar det om rätten till en rättvis rättegång, i anslutning till vilken bestämmelser om rätt att ställa frågor finns i artikel 6 stycke 3 punkt d i människorättskonventionen och i artikel 14 stycke 3 punkt d i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Det finns flera avgöranden av Europadomstolen som gäller rätten att ställa frågor. Bland dem finns avgöranden som berör Finland och gäller utredning av sexualbrott mot barn. Som exempel kan nämnas fallen *E.H. mot Finland 4.4.2006, B. mot Finland 24.4.2007, W. mot Finland 24.4.2007* och *A.H. mot Finland 10.5.2007*.

Högsta domstolens omröstningsavgörande HD 2006:107 anknyter till rätten att ställa frågor. Avgörandet gällde ett fall där ett sådant barns berättelse som blivit offer för sexualbrott hade videobandats utan att den som misstänktes för brottet hade getts tillfälle att ställa frågor till barnet. Barnet kunde inte höras personligen vid domstol. Enligt 17 kap. 11 § 2 mom. i rättegångsbalken får en videoupptagning av detta slag användas som bevis vid domstol, om den åtalade har getts möjlighet att ställa frågor till den som förhörts. I fråga om möjligheten att ställa frågor fästes i högsta domstolens avgörande vikt vid att svaranden hade haft ett lagfaret biträde och svaranden skulle ha haft en reell möjlighet att efter avslutad förundersökning och före huvudförhandlingen i tingsrätten kräva ytterligare undersökning där svaranden skulle ha getts tillfälle att ställa frågor till målsäganden.

I anslutning till det avgörande av högsta domstolen som beskrivits ovan kan det konstateras att ett myndighetsinitiativ står som utgångspunkt för det beredande av möjlighet som avses här. Förundersökningsmyndigheten ska se till att de lagstadgade förfarandena följs. I det aktuella fallet betyder detta att den misstänkte uttryckligen ska erbjudas möjlighet att ställa frågor.

Eftersom upptagning av förhöret ersätter hörande inför domstol och eftersom det i allmänhet är fråga om misstanke om ett allvarligt brott, bör den misstänkte ha ett biträde redan för det förhör som spelas in. I dessa fall accentueras de skyldigheter som åläggs förundersökningsmyndigheten i 4 kap. 10 § (rätt att anlita biträde vid förundersökningen). Här handlar det inte bara om att vid behov skaffa ett biträde för den misstänkte utan också om att ordna förhöret så att biträdet kan medverka. I dessa fall bör särskild vikt också fästas vid att målsäganden bistås och att han eller hon får en stödperson.

Trots att förhörsberättelsen vid behov ska kunna granskas genom att man lyssnar och tittar på upptagningen måste berättelsen i de aktuella fallen skrivas ner ordagrant. På så vis kan man undvika att det blir nödvändigt att i enlighet 7 § 2 mom. bekanta sig med upptagningen hos förundersökningsmyndigheten. Samtidigt underlättas möjligheten att i enlighet med 5 § granska ljud- och bildupptagningen.

I *3 mom.* föreslås alltså en bestämmelse som är ny i jämförelse med den gällande lagen och enligt vilken allmänna åklagaren ska ges tillfälle att närvara vid förhöret. Åklagaren ska ha rätt att själv eller genom förhörsledarens förmedling ställa frågor till den som förhörs.

Skyldigheten att ge tillfälle att närvara kan i princip anses ha sin upprinnelse i den skyldighet enligt 5 kap. 3 § 1 mom. att underrätta som gäller för förundersökningsmyndigheten och anknyter till samarbetsskyldigheten. För tydlighetens skull och för att understryka sakens betydelse kommer det att föreskrivas särskilt om skyldigheten att ge tillfälle att närvara. På samma sätt som i fråga om att ge tillfälle i anslutning till konfrontation (8 kap. 3 § 2 mom.) bör allmänna åklagaren i tillräckligt god tid på förhand underrättas om ett förhör som spelas in så att han eller hon har en reell möjlighet att medverka vid förhöret och själv ställa frågor eller låta någon annan ställa frågor till den som förhörs. Trots att momentet inte ålägger åklagaren att medverka vid ett förhör som spelas in, är det med tanke på utredningen av saken och för att eventuella onödiga upprepade förhör ska kunna undvikas i allmänhet nödvändigt att åklagaren deltar.

5 §. *Granskning av ljud- och bildupptagningar.* Om förhöret spelas in så som avses i 3 och 4 §, ska den förhörde enligt paragrafen efter avslutat förhör ges tillfälle att lyssna och titta på upptagningen och göra behövliga korrigeringar och tillägg i sin berättelse, om

detta inte är klart onödigt med hänsyn till den förhördes unga ålder eller störningar i de psykiska funktionerna. Förhörsberättelsen ska granskas genom granskning av förhörsprotokollet i enlighet med 2 § 1 mom.

Paragrafen motsvarar delvis regleringen enligt 18 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Synpunkterna på korrigering av och tillägg till förhörsberättelsen samt granskning av berättelsen berör den förhördes rättsskydd och kraven på en rättvis rättegång. På grundval av detta och för konsekvensens skull (bestämmelser om granskning och korrigering av förhörsberättelsen föreslås också annars i lagen, dvs. i 2 §) föreslås att regleringen tas in i lagen. I momentet föreslås inte någon sådan bestämmelse i enlighet med förordningen enligt vilken förhörsberättelsen ska granskas i de fall där förhörsberättelsen läses in på band utgående från den förhördes uttalanden. Ett sådant förfarande bör inte tillgripas, utan den förhördes berättelse ska upptas direkt. I enlighet med 2 § i kapitlet kommer inte heller denna paragraf att på något sätt ålägga den förhörde att lyssna eller titta på upptagningen, om han eller hon inte vill göra det.

Tröskeln för att låta bli att ge tillfälle på grund av den förhördes unga ålder eller störningar i de psykiska funktionerna kommer att vara hög, vilket framgår av det föreslagna uttrycket ”klart” i paragrafen. När behovet av att ge tillfälle bedöms i fall av detta slag bör särskild vikt fästas vid om det är psykiskt tungt för den förhörde att upptagningen gås igenom och om det i förhöret finns eventuella oklarheter som bör preciseras för att saken ska kunna utredas. I synnerhet när det gäller misstankar om sexualbrott mot små barn bör det betonas att onödig förlängning av förhören kan vara ångestskapande för offren, till och med framkalla känslomässiga tillstånd som kan karaktäriseras som lidande. Möjligheten att inte ge tillfälle kan komma i fråga framför allt i situationer enligt 4 § där upptagning görs för att användas som bevis.

Andra meningen i paragrafen anknyter till att en inspelad förhörsberättelse bör tas in i förhörsprotokollet på ett heltäckande och tillräckligt noggrant sätt. Riksdagens förvaltningsutskott har också fäst avseende vid upprättandet av förhörsprotokoll i samband med att 39 § i förundersökningslagen ändrades (FöUU 38/2002 rd). Hänvisningen till 2 § 1 mom. innebär inte i upptagningsfall nödvändigtvis att den protokollförda förhörsberättelsen ska överlämnas till den förhörde för granskning genast efter det att förhöret har avslutats. Trots att målet bör vara att förhörsprotokollet ska vara klart redan strax efter förhöret, går det inte nödvändigtvis att uppnå det målet. Den förhörde ska då separat erbjudas tillfälle att granska förhörsberättelsen och också förhörsprotokollet i övrigt. Det här bör genomföras så att den separata granskningen medför så små olägenheter som möjligt för den förhörde.

6 §. *Förundersökningsprotokoll.* När förundersökningen har avslutats ska det enligt *1 mom.* över det uppkomna materialet upprättas ett protokoll på det handläggningsspråk vid förundersökning som avses i 4 kap. 12 § 1 mom. (*förundersökningsprotokoll*), om det behövs för fortsatt behandling av ärendet. Enligt den bestämmelse det hänvisas till ska språket i förundersökningsprotokollet vara finska eller svenska.

Momentet avviker till sin formulering från 40 § 1 mom. i den gällande lagen. Enligt andra meningen i det momentet skrivs förundersökningsprotokollet på finska eller svenska eller med stöd av 19 § 2 mom. i språklagen delvis på finska och delvis på svenska. I enlighet med 1 § 2 mom. i kapitlet ska den förhördes förhörsprotokoll få skrivas på det språk som den förhörde använder under förhöret, vilket kan avvika från det språk som annars används vid förundersökningen. Det här gäller t.ex. fall där handläggningsspråket vid förundersökningen är finska i enlighet med 4 kap. 12 § 1 mom. men där den förhörde har använt svenska under förhöret.

Även bestämmelserna i *2 mom.* baserar sig i huvudsak på den gällande lagen (40 § 2 mom.). I förundersökningsprotokollet ska tas in förhörsprotokollen och redogörelser för undersökningsåtgärderna och för de iakttagelser i samband med åtgärderna som gjorts om sådant som ska utredas vid förundersökning samt infogas de handlingar, inspelningar och fotografier som uppkommit vid undersökningen, om de kan antas ha betydelse i saken och om inte något annat föreskrivs i lag. Det språk som använts av dem som hörts

under förundersökningen ska antecknas i förundersökningsprotokollet.

För det första ska i förundersökningsprotokollet enligt lagen tas in redogörelser för de iakttagelser om sådant som ska klarläggas vid förundersökning och som gjorts i samband med undersökningsåtgärderna, om iakttagelserna kan antas ha betydelse i saken. Under samma förutsättning ska även fotografier som uppkommit vid undersökningen fogas till protokollet. Fotografier nämns inte särskilt i den nuvarande bestämmelsen. Fotografier kan inte betraktas som handlingar som avses i 40 § 2 mom. i den gällande lagen. I det föregående har det redan i motiveringen till 8 kap. 5 § anförts att fotografier som fogas till förundersökningsprotokollet kan vara t.ex. de jämförelsefotografier som använts vid identifiering på basis av fotografier. Fotografier har också annars en viktig betydelse som bevis i brottmål. Som exempel kan nämnas fotografier som tagits på brottsplatsen eller av offret för ett misshandelsbrott.

Det att tillägget som gäller redogörelse för iakttagelser tas in i lagen kommer inte att medföra några betydande ändringar i det nuvarande sättet att upprätta förundersökningsprotokoll. Redogörelser av detta slag kan också i dagens läge ingå i förundersökningsprotokollen, t.ex. i inledningarna till protokollen. Genom anvisningar för förundersökningsmyndigheterna kommer det att anges hur redogörelserna ska avfattas i praktiken. Iakttagelserna kan gälla t.ex. de förhållanden under vilka brottet har begåtts eller den skada som har förorsakats genom brottet. Redogörelsen kan dock gälla vilken omständighet som helst med anknytning till de angelägenheter som avses i 1 kap. 2 § 1 mom. 1—3 punkten och som kan gälla t.ex. uppgifter om möjligheterna att återställa egendom som har fåtts genom brottet eller möjligheterna att döma ut förverkandepåföljder. Den komplettering om möjlighet att föreskriva något annat som föreslås i lagen anknyter till att det utfärdas bestämmelser om begränsningar i fråga om t.ex. hemligt inhämtande av information.

Det är också en ändring att språket för alla som hörts under förundersökningen ska antecknas. Enligt den gällande lagen ska målsägandens och den misstänktes språk antecknas i förundersökningsprotokollet. Det kan anses att avgränsningen till att gälla dessa personer är alltför snäv, eftersom skyldigheten att anteckna språket då inte omfattar t.ex. vittnen.

I lagen kan det bara anges allmänna riktlinjer för hur förundersökningsprotokollet ska upprättas och vad som ska fogas till det. Bestämmelser om förundersökningsprotokollets innehåll, struktur och bilagor kommer liksom för närvarande att utfärdas genom förordning. En bestämmelse om detta föreslås i 11 kap. 10 § 3 punkten. Det ska kunna meddelas anvisningar om hur förundersökningsprotokollet ska upprättas. Den 19 december 2006 meddelade inrikesministeriet en anvisning om upprättande av förundersökningsprotokoll (SM—2006—03625/Ri—2). Anvisningen gäller under tiden den 1 januari 2007—31 december 2011 och genom den fastställdes handboken för upprättande av förundersökningsprotokoll. Avsikten med anvisningen är att förundersökningsprotokollen ska upprättas enligt samma principer vid alla polisenheter. Målet är att förundersökningsprotokoll och andra dokument som upprättas i samband med förundersökningar ska vara tydliga och enhetliga både till layout och innehåll. I handboken finns anvisningar också om förfarandet med avslutande utsaga, språket, tolkningen och översättningen av handlingar, de avgifter som ska tas ut för handlingarna, hanteringen och arkiveringen av handlingar samt översändandet.

I *3 och 4 mom.* föreslås reglering som motsvarar 40 § 3 och 4 mom. i den gällande lagen. I förundersökningsprotokollet ska det göras en anteckning om material som uppkommit vid förundersökningen men som inte tagits in i protokollet, om inte något annat föreskrivs i lag. Också frågor i anslutning till detta ska kunna regleras närmare genom förordning av statsrådet och anvisningar för förundersökningsmyndigheterna. Om materialet gäller t.ex. en undersökningslinje som klart visat sig vara utan grund, behöver materialet inte antecknas. Materialet ska inte heller antecknas i de fall där anteckningar inte får göras på grund av sekretess eller på grund av en sådan inskränkning av rätten att få information som följer av någon annan orsak. Enligt

det senare momentet ska en kopia av förundersökningsprotokollet sändas till den som med stöd av 2 kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål har förordnats till försvarare för den misstänkte och till den som med stöd av 1 a § i det nämnda kapitlet har förordnats till rättegångsbiträde för målsäganden.

7 §. *Förundersökningshandlingars offentlighet.* I *1 mom.* föreslås en bestämmelse enligt vilken det att i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet finns bestämmelser om förundersökningshandlingarnas offentlighet. Momentet ersätter 41 § i den gällande förundersökningslagen. I den paragrafen sägs att om förundersökningshandlingarnas offentligt föreskrivs särskilt.

I 11 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet bestäms om partsoffentlighet i fråga om myndighetshandlingar. Enligt 1 mom. har en part rätt att hos den myndighet som behandlar eller har behandlat ärendet ta del av en myndighetshandling som kan påverka eller kan ha påverkat behandlingen, även om handlingen inte är offentlig. Enligt 2 mom. 2 punkten har en part, hans eller hennes ombud eller hans eller hennes biträde inte den i 1 mom. avsedda rätten när det är fråga om en handling som har företetts eller upprättats i samband med förundersökning eller polisundersökning som ännu pågår, om utredningen skulle försvåras av att uppgifter lämnas ut. Också de övriga grunder för begränsning som nämns i momentet kan bli tillämpliga vid förundersökning. Den nämnda punkten är trots allt den viktigaste med tanke på förundersökning.

Enligt 24 § 1 mom. 3 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet är bl.a. följande myndighetshandlingar sekretessbelagda, om inte något annat föreskrivs särskilt: anmälan om brott till polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet, handlingar som har mottagits eller uppgjorts för förundersökning och åtalsprövning, tills ärendet har tagits upp till behandling vid ett domstolssammanträde eller allmänna åklagaren beslutat låta bli att väcka åtal eller ärendet avskrivits, om det inte är uppenbart att utlämnandet av uppgifter ur en sådan handling inte äventyrar brottsutredningen eller undersökningens syfte eller utan vägande skäl vållar den som har del i saken skada eller lidande eller hindrar domstolen från att utöva sin rätt att sekretessbelägga handlingar enligt lagen om offentlighet vid rättegång, Enligt 2 mom. i paragrafen gäller vid tillämpningen av punkten att 17 § ska beaktas. I den paragrafen finns bestämmelser om beaktande av rätten till information vid beslutsfattande. Möjligheterna att få information får inte t.ex. begränsas utan saklig och laga grund och inte mer än vad som är nödvändigt för det intresse som ska skyddas. Också i fråga om 24 § 1 mom. kan även de andra punkterna bli tillämpliga vid förundersökning, alltså inte enbart 3 punkten.

Det föreslagna momentet gäller uttryckligen förundersökningshandlingars offentlighet. Bestämmelser om rättegångshandlingars offentlighet finns i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar.

I *2 mom.* föreslås en ny bestämmelse jämfört med den gällande lagen. Enligt momentet ska uppgifter i en ljud- och bildupptagning få lämnas ut bara genom att upptagningen överlåts för att läggas fram hos förundersökningsmyndigheten, om det med beaktande av innehållet i upptagningen finns anledning att anta att utlämnandet av uppgifterna på något annat sätt kan leda till att integritetsskyddet för personer som förekommer på upptagningen kränks. Momentet gäller bara det sätt på vilket en upptagning av detta slag överlåts för att läggas fram. Så som anförts ovan gäller 1 mom. och i synnerhet de bestämmelser till vilka det hänvisas där förutsättningarna för sekretess i fråga om upptagningar.

I 13 § 2 mom. i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar finns en bestämmelse som i fråga om domstolar motsvarar det föreslagna momentet. Så som konstaterats i allmänna motiveringen är denna förundersökningsmyndighetskontroll över upptagningarna förknippad med integritetsskyddet för personer som förekommer på upptagningarna. Tillämpningen av bestämmelsen kommer alltså att innebära att ingen kan få en kopia av upptagningen trots att de uppgifter den innehåller är offentliga. Bestämmelsen bör tillämpas så att möjligheterna att titta på upptagningen underlättas i den mån det är möjligt. Uttrycket ”hos förundersökningsmyndigheten” innebär inte att upptagningen

nödvändigtvis måste ses på en polisstation. Förundersökningsmyndighetens kontroll genomförs också så att en polisman befinner sig på en annan plats där upptagningen ses och omedelbart tar hand om upptagningen efter tittandet. Om upptagningen har gjorts någon annanstans än på den polisstation som finns närmast den person som vill titta på upptagningen, ska upptagningen på begäran av personen kunna överlåtas till den närmaste polisstationen så att han eller hon kan titta på den där.

10 kap. Avslutande av förundersökning

1 §. *Avslutande utsaga.* Innan förundersökningen avslutas ska parterna enligt 1 mom. ges tillfälle att till förundersökningsmyndigheten lämna sin avslutande utsaga om tillräckligheten hos förundersökningsmaterialet, bevisvärderingen, rättsfrågorna eller andra omständigheter som är viktiga för behandlingen, om det inte med beaktande av ärendets art och omfattning, det obetydliga brottet eller andra liknande omständigheter är uppenbart onödigt att en utsaga begärs för åtalsprövning och domstolsbehandling. Begäran om avslutande utsaga ska vid behov preciseras. Efter att ha fått den avslutande utsagan ska förundersökningsmyndigheten pröva om utsagan föranleder att förundersökningen kompletteras. Enligt 2 mom. ska undersökningsledaren besluta om begäran om en avslutande utsaga och om de åtgärder den eventuellt förutsätter. Vid behov ska allmänna åklagaren höras om nödvändigheten av och innehållet i begäran om avslutande utsaga.

Paragrafen har sin grund i 42 § i den gällande lagen, men den föreslagna paragrafen är mera detaljerad. Enligt den gällande paragrafen gäller den avslutande utsagan endast det material som uppkommit vid förundersökningen. Nu föreslås en förteckning över de viktigaste omständigheter som den avslutande utsagan kan gälla. Utöver förundersökningsmaterialets tillräcklighet, bevisvärderingen och rättsfrågorna kan begäran om avslutande utsaga också gälla t.ex. målsägandens privaträttsliga anspråk.

I den gällande paragrafen finns inte heller några bestämmelser om användning av en avslutande utsaga vid åtalsprövning, specificering av begäran (t.ex. preciserade frågor), prövningsskyldighet när det gäller utsagans betydelse, undersökningsledarens beslutsbefogenheter eller hörande av allmänna åklagaren. Förfarandet med avslutande utsaga ska inte heller i fortsättningen vara obligatorisk. Orsakerna till detta har anförts i allmänna motiveringen. Den viktigaste av dem är eventuellt att merparten av brottmålen utifrån den misstänktes erkännande eller något annat bevis eller på grund av brottets art eller omfattning är enkla och klara på så vis att förfarandet med avslutande utsaga kan anses vara uppenbart obehövligt. Avsikten är dock att den omformulerade paragrafen ska understryka och främja användningen av förfarandet med avslutande utsaga.

Förfarandet med avslutande utsaga utgör en viktigt led i förundersökningssamarbetet mellan förundersökningsmyndigheten och allmänna åklagaren, eftersom åklagaren ska se till att saken utreds tillräckligt väl vid förundersökningen och eftersom förfarandet med avslutande utsaga också gagnar åtalsprövningen. Eftersom det är viktigt att åklagaren hörs vid behov föreslås en särskild bestämmelse om detta i 2 mom. När det övervägs om en avslutande utsaga ska begäras bör förundersökningsmyndigheten i regel kontakta den allmänna åklagaren. Så som konstaterades i slutrapporten av arbetsgruppen för utveckling av förundersökningssamarbetet bör begäran om avslutande utsaga dessutom beredas i form av samarbete mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren så att åklagaren kan påverka att den inriktas på ett sätt som är ändamålsenligt med tanke på förberedelserna inför huvudförhandlingen.

Det bör betonas att förfarandet med avslutande utsaga har karaktär av ett förfarande som innebär att förundersökningen avslutas. Syftet med förfarandet är inte längre att t.ex. ta fram nya bevis eller se över undersökningsmålen. Parternas möjlighet att framföra åsikter om bevisningen redan innan förundersökningen avslutas kan dock leda till att det i samband med förfarandet med avslutande utsaga uppdagas behov av ytterligare undersökning. Hit hänför sig förundersök-

ningsmyndighetens skyldighet att efter att ha fått den avslutande utsagan överväga om utsagan föranleder att förundersökningen kompletteras, och undersökningsledaren rätt att besluta om de åtgärder som den avslutande utsagan eventuellt förutsätter. Förundersökningsåtgärder ska kunna genomföras också efter det att den avslutande utsagan har getts med anledning av det som framförts i utsagan eller annars på en parts initiativ utifrån begäran enligt 3 kap. 7 §. Förfarandet med avslutande utsaga gagnar då inte nödvändigtvis åtalsprövningen eller en centrerad huvudförhandling. Det gäller dock att försöka utreda saken tillräckligt vid förundersökningen, och förfarandet med avslutande utsaga är då endast en - om än en viktig - metod för att det målet ska kunna uppnås.

I lagen föreslås inte heller nu några tidsfrister för förfarandet med avslutande utsaga. I praktiken har tidsfristerna för avslutande utsagor varierat från en vecka till fyra veckor beroende på ärendet. Förfarandet med avslutande utsaga bör inte i onödan bromsa upp förundersökningen, vilket bör beaktas när tiden för att avge utsagan anges. Paragrafen lämnar också annars rum för flexibilitet och prövning beträffande förfarandet från fall till fall. I praktiken har det visat sig vara användbart med ett förfarande där förundersökningsprotokollet har sänts för avslutande utsaga och ett tilläggsundersökningsprotokoll har upprättats över de avslutande utsagorna. Ett sådant förfarande hindras inte av det föreslagna 9 kap. 6 § 1 mom. I momentet nämns skyldigheten att upprätta ett förundersökningsprotokoll när förundersökningen har avslutats. I de fall där förfarandet med avslutande utsaga används finns det ingenting som hindrar att förundersökningsprotokollet upprättas redan innan förundersökningen har avslutats.

Enligt den föreslagna paragrafen ska användningen av förfarandet med avslutande utsaga inte heller i fortsättningen vara beroende av att en part begär att förfarandet används. I de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis har det dock konstaterats att det i allmänhet bör ges tillfälle att avge en avslutande utsaga, om en sådan uttryckligen begärs. Som motivering till detta har framförts att när en part särskilt uppger sig vilja yttra sig om det material som uppkommit vid förundersökningen är det tänkbart att han eller hon har någonting sådant att uttala om saken som är till nytta för åklagaren när denne ska bedöma saken eller som ger undersökningsledaren fog för att överväga möjligheten att göra ytterligare undersökningar. Det att en part ges tillfälle att på egen begäran avge en avslutande utsaga kan också inverka på hur pass rättvis och opartisk parten upplever att förundersökningen är. Liknande synpunkter kan beaktas vid bedömningen av om det utifrån 1 mom. finns förutsättningar för förfarandet med avslutande utsaga.

2 §. *Avslutande av förundersökning.* I *1 mom.* föreslås i analogi med första meningen i 43 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen en bestämmelse enligt vilken saken efter det att förundersökningen blivit klar ska överlämnas till allmänna åklagaren för åtalsprövning eller för utfärdande av strafforder eller ordningsbotsföreläggande. I det här sammanhanget är det befogat att hänvisa till det som redan konstaterats i motiveringen till 3 kap. 9 §, nämligen att det avslutande av förundersökning som avses i paragrafen är ett överordnat begrepp som inrymmer de sätt att avsluta förundersökningen som anges i paragrafen. Med stöd av lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010) kan åklagaren förelägga bötesstraff eller ordningsbot under de förutsättningar som anges närmare i lag.

Andra meningen i det föreslagna momentet baserar sig på 11 b § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Enligt meningen ska förundersökningsprotokollet i fråga om ett brott som ska utredas som militärt rättegångsärende sändas till militärmyndigheterna utan dröjsmål. Det föreslås att bestämmelsen tas in i lagen eftersom frågan är viktig och för tydlighetens skull. Det bör fästas särskild vikt vid detta förfarande för att avsluta förundersökningen, vilket avviker från det vanliga.

Enligt 14 § 1 mom. i militära rättegångslagen gäller att om ett brottmål som är ett militärt rättegångsärende inte handläggs i disciplinärt förfarande, ska kommendören för truppavdelningen efter avslutad förundersökning avgöra om förundersökningsmaterialet ska tillställas åklagaren för åtalsprövning.

Förslaget om att sända förundersökningsprotokollet i enlighet med förslaget anknyter också till att bara en del av åklagarna har ett förordnade för att vara åklagare i militära rättegångsärenden.

Enligt *2 mom.* ska förundersökningen dock avslutas utan att saken överlämnas till åklagaren, om det vid undersökningen har framgått att inget brott har begåtts eller att åtal i saken inte kan väckas eller att inget annat offentligrättsligt anspråk som grundar sig på ett brott kan framställas mot någon i saken. Momentet motsvarar 43 § 2 mom. 1 punkten i den gällande lagen.

Det föreslagna uttrycket ”har framgått” antyder att graden för sannolikheten att inget brott har begåtts är övervägande hög. Undersökningen kan inte läggas ned med stöd av momentet t.ex. därför att det vid förundersökningen inte har framkommit tillräckliga bevis för att ett brott har begåtts. Det bör fås utredning uttryckligen om att inget brott har begåtts. Vid förundersökningen har det t.ex. eventuellt konstaterats att gärningen inte uppfyller rekvisitet för något som helst brott. När det gäller att inhämta utredning kan det betraktas som en godtagbar processekonomisk utgångspunkt att utredningsintresset samt omfattningen och arten av utredningarna varierar från fall till fall. Utredningen styrs av t.ex. hur allvarligt det misstänkta brottet är och de eventuella offentligrättsliga och privaträttsliga anspråk som grundar sig på brottet. Det bör också beaktas hur pass sannolikt det fortfarande är att ny utredning erhålls, hur stor arbetsmängd detta förutsätter och när utredningen eventuellt är tillgänglig.

På grundval av slutet lämpar momentet sig också för fall där det i och för sig har klarlagts att ett brott har begåtts. Samtidigt har det dock också uppdagats omständigheter som, om de beaktas, innebär att ingen kan åtalas eller att det inte går att framställa några offentligrättsliga yrkanden, t.ex. att förverkandepåföljd ska påföras. Som exempel kan nämnas fall där den som är misstänkt för brott är en person under 15 år utan straffrättsligt ansvar, den misstänkte har avlidit, åtalsrätten är klart preskriberad, målsäganden inte kräver straff i det fall som avses i 3 kap. 4 § 2 mom. eller målsäganden har återtagit sitt straffyrkande.

I *3 mom.* föreslås en hänvisningsbestämmelse till 3 kap. 9 och 10 §, där det finns bestämmelser om när förundersökningen läggs ned och begränsas genom förundersökningsmyndighetens och åklagarens beslut. Momentet ersätter 43 § 2 mom. 2 punkten i den gällande lagen. Enligt den punkten ska förundersökningen avslutas utan att saken överlämnas till åklagaren för prövning, om förundersökningsmyndigheten efter det att undersökningen inleddes har beslutat att avstå från vidare åtgärder på en grund som anges i 4 § 1 eller 2 mom. I de fall som avses i momentet har man lyckats klarlägga att någon har gjort sig skyldig till brottet, men det har dock fattats beslut om att avstå från åtgärderna med stöd av de paragrafer som åberopas i momentet.

Bestämmelserna i 2 och 3 mom. grundar sig på 43 § 2 mom. i förundersökningslagen, och det finns rikligt med sådana avgöranden av de högsta laglighetsövervakarna som gäller tillämpningen och tolkningen av det momentet. Avgörandena har ofta gått ut på att ärendet till skillnad från polisens uppfattning borde ha överlämnats till åklagaren för prövning. Den utgångspunkten gäller åtminstone i oklara fall som lämnar rum för tolkning och där det behövs juridisk prövning. Sådana flertydiga rättsfrågor som är viktiga för avgörandet av om en gärning är straffbar (t.ex. uppfyllande av brottsrekvisitet) bör överlämnas till åklagaren för prövning. På basis av rättslitteraturen och laglighetsövervakarnas avgöranden gäller detsamma också för bevisvärderingen. Laglighetsövervakarna har också ingripit i att förundersökningen har gjorts på ett bristfälligt sätt, t.ex. utan att eventuella vittnen har hörts. I avgörandena har uppmärksamhet fästs vid tillbörligheten och tillräckligheten hos motiveringarna till avgörandena. De omständigheter som nämnts i avgörandena bör beaktas vid tillämpningen och tolkningen.

En part kan anse att avslutandet av förundersökningen står i strid med hans eller hennes intressen och att förundersökningsmyndigheten har bedömt situationen fel. Det här kan också gälla en misstänkt som anser att han eller hon inte har gjort sig skyldig till brott. I enlighet med 21 § 1 mom. i grundlagen och artikel 6 stycke 1 i människorätts-

konventionen kan parten och i synnerhet den misstänkte ha rätt att få sin sak behandlad vid domstol. En restriktiv hållning är därför på sin plats när parten motsätter sig att förundersökningen avslutas genom att förundersökningen läggs ned eller saken inte överlämnas till åklagaren. Parten ska också ha möjlighet att överlämna saken till en åklagare som har förundersökningsbefogenheter enligt 5 kap. 2 §. Det ändamålsenligaste förfarandet i dessa fall kan vara att frågorna kring avslutande av förundersökningen klarläggs genom förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren enligt 5 kap. 3 §. Det bör dessutom beaktas att enligt 1 kap. 14 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål får en målsägande själv väcka åtal för ett brott, om förundersökning inte har gjorts eller den har avbrutits eller avslutats.

3 §. *Anmärkning.* I paragrafen föreslås för tydlighetens skull och för att understryka vikten en särskild bestämmelse om anmärkning. I den gällande förundersökningslagen finns en bestämmelse om anmärkning i 43 § 3 mom., som gäller avslutande av förundersökningen. Den nya paragrafen ändras och kompletteras i jämförelse med den gällande bestämmelsen så att en polisman och allmänna åklagaren i egenskap av undersökningsledare ska kunna ge anmärkningar. Dessutom ersätts det gällande uttrycket ”den som gjort sig skyldig till brottet” med det korrekta uttrycket ”en som varit misstänkt för brott”. Paragrafhänvisningen ändras så att den gäller 3 kap. 9 §. Enligt gällande lag är det förundersökningsmyndigheten som kan ge anmärkningar.

Det bör framhävas att anmärkning kan betraktas som en tjänlig metod för att ingripa i brott som begåtts av personer som inte har fyllt 18 år. En anmärkning kan ha betydelse för att förebygga framtida brott för en ung person som begått ett obetydligt brott. En ung person som är misstänkt för brott bör inte få den uppfattningen att samhället inte tar brott på allvar. Det kan därför anses vara en utgångspunkt att det i samband med avslutandet av förundersökningen förs ett samtal med den som tillhör denna åldersgrupp och som har begått ett brott som inte hänskjuts till åklagaren. Därmed har uttryckligen en muntlig anmärkning relevans, inte en skriftlig anmärkning.

4 §. *Partiellt avslutande av förundersökning.* I paragrafen föreslås, att om det under förundersökningen framgår att det inte längre finns anledning att misstänka den som har underrättats om att han eller hon är misstänkt för brott, men förundersökningen inte kan avslutas helt och hållet på det sätt som anges i 2 §, ska förundersökningen utan ogrundat dröjsmål avslutas för denna persons del. Paragrafen motsvarar 9 § 2 mom. i den gällande förundersökningslagen, dock med den kompletteringen att förundersökningen ska avslutas utan ogrundat dröjsmål. Tillägget anknyter till de negativa konsekvenserna av ställningen som misstänkt för brott. Av sammanhanget för bestämmelsen följer att den passar bäst in i kapitlet om avslutande av förundersökning.

11 kap. Särskilda bestämmelser

1 §. *Förundersökningsbeslut.* Den reglering av förundersökningsbeslut som föreslås i paragrafen är ny i jämförelse med den gällande lagen. Utifrån de i allmänna motiveringen beskrivna missförhållanden som uppdagats i praktiken och för att betona betydelsen av ett förundersökningsbeslut föreslås bestämmelser om beslutet, dess innehåll, underrättelse till en part och den föreslagna paragrafens förhållande till den övriga lagstiftningen.

Enligt *1 mom.* ska det fattas ett skriftligt beslut om att förundersökning inte görs, att den läggs ned med stöd av 3 kap. 9 § 1 mom. eller 10 § och att den avslutas utan att saken överlämnas till allmänna åklagaren för prövning. Detsamma ska gälla andra liknande förundersökningsbeslut som kan påverka en parts rättigheter, intressen eller skyldigheter.

I momentet föreslås en förteckning över vissa avgöranden där det alltid ska fattas ett skriftligt beslut. Det är just de avgöranden som parterna i regel har behov av att få information om. Vid förundersökning träffas dock även andra motsvarande avgöranden som påverkar en parts rättigheter, intressen eller skyldigheter. Verkan av andra än de explicit nämnda avgörandena bör bedömas från fall till fall. Behovet att ge ett skriftligt beslut kan gälla t.ex. avbrytande av förundersök-

ningen, det att en person inte har ansetts vara part eller att en person vid förundersökningen inte får anlita det biträde som han eller hon har föreslagit. Det kan också hända att en polisman har vägrat registrera en anmälan om brott. Det kan även handla om t.ex. att en förundersökningsmyndighet inte har samtyckt till en parts begäran om ytterligare undersökning eller begäran om avslutande utsaga. Det kan dessutom vara befogat att delge parterna ett beslut om att förundersökningsåtgärderna skjuts upp.

Trots att behovet av ett förundersökningsbeslut ska övervägas på tjänstens vägnar bör det vid prövningen som en omständighet som starkt talar för ett beslut beaktas att en part uttryckligen begär ett skriftligt beslut. I allmänhet behövs det inte något skriftligt beslut i de fall där man vid förundersökningen går till väga så som parten önskat. Det bör också betonas att det vid förundersökning fattas rikligt med beslut om sedvanliga och rutinmässiga förundersökningsåtgärder som inte påverkar en parts rättigheter, intressen eller skyldigheter på ett sådant sätt som avses i bestämmelsen. I fråga om dem behövs det inte heller något skriftligt beslut som avses i momentet.

Enligt momentet ska beslutet vara skriftligt, men ingenting hindrar att en part muntligen får del av innehållet i ett avgörande innan beslutet får en skriftlig form. I vissa fall kan information om avgörandet behövas snabbt. Ett skriftligt beslut bör dock avfattas så snabbt som möjligt.

Om en part trots begäran inte får något förundersökningsbeslut, ska han eller hon få hänskjuta beslutsärendet till chefen för den förundersökningstjänsteman som vägrat ge ett beslut eller till en laglighetsövervakare. Om frågan om att fatta ett beslut anknyter till när förundersökning ska göras eller en förundersökningsåtgärd vidtas, kan det främja möjligheten att få ett beslut, om parten också vänder sig till en allmän åklagare. Med stöd av 5 kap. 2 § 1 mom. ska åklagaren ha rätt att genom begäran och föreskrifter styra förundersökningstjänstemännens verksamhet. Också när en part fått ett beslut men är missnöjd med det ska han eller hon få vända sig till de ovan nämnda. Dessutom står överklagande till förfogande i de fall där lagen tillåter att ändring söks.

Enligt *2 mom.* ska det av det beslut som avses i 1 mom. framgå 1) den myndighet som fattat beslutet och beslutstidpunkten, 2) parterna, 3) saken, 4) grunderna för beslutet och de bestämmelser som tillämpats, 5) innehållet i beslutet, 6) kontaktuppgifter om den förundersökningstjänsteman som lämnar ytterligare information.

Med beslutstidpunkten avses den tidpunkt, dvs. det datum då beslutet i själva verket har fattats, inte den dag då beslutet delges parten. I praktiken kan åtgärderna givetvis infalla samma dag. Parter är de personer som med stöd av 2 kap. 5 § 1 mom. skulle ha fastställts som parter. Innehållet i beslutet beror av den sak som beslutet gäller. Förundersökningsbesluten berättigar eller förpliktar inte nödvändigtvis parterna till någonting. Som exempel på berättigande och förpliktande beslut kan nämnas en målsägandes rätt att väcka åtal på grund av ett beslut om att förundersökningen ska avbrytas och en persons skyldighet att ställa upp som vittne vid förundersökningen.

I fråga om motiveringarna till beslutet ska som realiteter som påverkat avgörandet nämnas endast de som direkt stöder utfallet av beslutet. På så vis blir beslutet lättare att förstå och tydligare. Om man i samband med förundersökningsbeslutet dessutom vill ge en part något slags vägledning eller råd bör dessa utformas så att de inte kan uppfattas som motivering till avgörandet. Beslutet ska avfattas så att det kan förstås av alla. Exempelvis förkortningar av lagnamn eller andra förkortningar som bara de som är insatta i ämnet kan förstå bör inte användas.

Det att kontaktuppgifter ska ingå i beslutet hänför sig till att beslutet kan väcka frågor hos en part. Det faller sig naturligast att som den person som avses i 6 punkten nämna den som fattat beslutet eller någon annan person som deltagit i behandlingen. Beroende på saken kommer utredningsledaren eller en utredare i praktiken att vara kontaktperson.

I *3 mom.* föreslås bestämmelser om hur beslutet ska ges till en part. Beslutet ska ges till en part som är närvarande vid förundersökningen eller sändas per post till den adress som han eller hon har uppgett eller som förundersökningsmyndigheten annars känner

till. Beslutet ska inte behöva ges eller sändas, om det skulle försvåra utredningen av det aktuella brottet eller ett annat brott som har samband med det. En underrättelse ska ges eller sändas utan ogrundat dröjsmål efter det att den eventuella olägenhet som därigenom orsakas inte längre kan uppkomma.

I *4 mom.* föreslås ett konstaterande om att i fråga om förundersökningsmyndighetens beslut gäller i övrigt vad som föreskrivs särskilt i lag. Paragrafen kommer alltså som en allmän bestämmelse att trängas undan av särskilda bestämmelser om förundersökningsmyndigheternas beslutsfattande. Som exempel på annan lagstiftning om förundersökningsmyndigheterna kan nämnas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, vilken reglerar t.ex. rätten att ta del av förundersökningshandlingar. I den nämnda lagen finns bestämmelser om bl.a. beslutsfattande och sökande av ändring i en sådan sak.

2 §. *Innehållet vid summarisk förundersökning.* I paragrafen föreslås bli bestämt om summarisk förundersökning på ett sätt som i hög grad motsvarar regleringen enligt 44 § 2 och 3 mom. i den gällande lagen. Reglering som motsvarar 1 mom. i den sistnämnda paragrafen och som gäller förutsättningarna för summarisk förundersökning föreslås i 3 kap. 14 § 1 och 2 mom.

Enligt 1 mom. ska det inte heller i fortsättningen finnas någon undersökningsledare vid summarisk förundersökning. I förhörsberättelsen ska antecknas endast det huvudsakliga innehållet i den förhördes utsaga, vilket ska kunna tas in i en annan handling i stället för i ett förhörsprotokoll.

Enligt 2 mom. ska summarisk förundersökning få göras utan att 5 kap. 1 § eller 7 kap. 11 och 14—16 § iakttas. Detsamma ska gälla 7 kap. 10 § 2 mom. i fråga om underrättelse om rätt att anlita biträde. De bestämmelser som nämns i första meningen i momentet gäller underrättelse till åklagaren, förhörsvittne samt när en omyndig persons lagliga företrädare och en företrädare för socialmyndigheten ska medverka i förhör. Den föreslagna avgränsningen i andra meningen följer av att det i 7 kap. 10 § 2 mom., som motsvarar 29 § 2 mom. i den gällande lagen, föreslås en bestämmelse om den skyldighet som också för närvarande finns i den nämnda paragrafens 1 mom., nämligen att den misstänkte ska underrättas om den gärning som han eller hon är misstänkt för. Den skyldigheten ska fullgöras också vid summarisk förundersökning.

3 §. *Behörighet som biträde.* I paragrafen föreslås bli bestämt om behörighet som biträde på ett sätt som till vissa delar avviker från 45 § i den gällande lagen.

I *2 mom.* föreslås som en kompletterande jävsgrund att biträdet efter att ha börjat som biträde i ärendet har förfarit i strid med lag eller god advokatsed så att hans eller hennes fortsatta uppgift som biträde kan antas väsentligt försvåra utredningen av saken. Slutet av punkten uttrycker att tröskeln för att tillämpa bestämmelsen är förhållandevis hög. Utgångspunkten är dock att vid förundersökning får en part anlita ett biträde som parten väljer själv. Ett annat tillägg i jämförelse med den gällande lagen är att den som har varit ett sådant genomsökningsombud som avses i 8 kap. 7 § i tvångsmedelslagen inte får vara biträde.

Enligt den sista meningen i *3 mom.* behöver undersökningen inte skjutas upp i de fall där ett nytt biträde skaffas, om det inte finns särskilda skäl till det.

Så som konstaterats i allmänna motiveringen föranleds byte av biträde inte nödvändigtvis av att en part i syfte att fördröja undersökningen till sitt biträde har utsett en person som inte duger för uppdraget. Det kan finnas anledning att skjuta upp förundersökningsåtgärder och i synnerhet förhör så att ett nytt biträde hinner bistå parten, om uppskjutandet inte äventyrar utredningen av brottet.

Det föreslagna *4 mom.* är nytt i jämförelse med den gällande lagen. På yrkande av den som saken gäller ska domstolen enligt den föreslagna bestämmelsen besluta om huruvida undersökningsledarens beslut enligt 2 mom. ska iakttas. Ärendet ska avgöras av den domstol som har behörighet att utreda huvudsaken. Domstolen ska handlägga ärendet skyndsamt. Ändring i domstolens beslut ska inte få sökas genom besvär. Den som framställt yrkandet ska få anföra klagan över domstolens beslut så som bestäms i fråga om häktning i tvångsmedelslagen.

De situationer där momentet ska tillämpas handlar alltså om fall där undersökningsleda-

ren har ansett att en i 2 mom. nämnd omständighet hindrar en person från att vara biträde. Tänkbara framställare av yrkande är både parten och det biträde som undersökningsledaren inte ansett ha behörighet som biträde. Ärendet bör behandlas så snabbt som möjligt för att partens rättigheter ska tryggas. Om parten så önskar får han eller hon tillfälligt anlita någon annan för att bistå honom eller henne tills domstolen har avgjort saken. Det kan dock ofta behövas ett biträde i snabb takt. Bestämmelserna om förfarande i 3 kap. 19 § 2 mom. i tvångsmedelslagen blir tillämpliga i fråga om klagan. Den undersökningsledare som fattat beslutet bör dock ges tillfälle att avge ett bemötande.

4 §. *Sakkunnigutlåtande.* Enligt paragrafen ska för förundersökningen få begäras sakkunnigutlåtanden om frågor som gäller det ärende som utreds genom förundersökning (1 mom.). Den som står i ett sådant förhållande till ärendet eller till en part att hans eller hennes opartiskhet äventyras ska enligt 2 mom. inte få vara sakkunnig. Det föreslagna 1 mom. avviker från första meningen i 46 § i den gällande lagen. Enligt den meningen har undersökningsledaren rätt att vid behov inhämta sakkunnigutlåtanden. Det föreslagna 2 mom. motsvarar andra meningen i den gällande bestämmelsen.

Genom att paragrafen ändras i förhållande till den gällande paragrafen framhävs att beroende på fallet får också utredaren, inte bara undersökningsledaren, begära sakkunnigutlåtanden. Det här betyder dock inte att undersökningsledarens åsikt inte skulle väga tungt också i de fall där utredaren ser till att ett sakkunnigutlåtande fås. Denna synpunkt accentueras när det handlar om att inhämta t.ex. ett utlåtande som är omfattande eller annars medför avsevärda kostnader. Enligt 2 kap. 3 § ska utredaren trots allt stå under undersökningsledarens ledning och tillsyn. De utlåtanden som avses i paragrafen är sådana som begärs av sakkunniga utanför polisförvaltningen, eftersom särskild reglering behövs bara för sådana utlåtanden. Exempelvis utlåtanden från centralkriminalpolisens kriminallaboratorium kommer att falla utanför tillämpningsområdet för paragrafen.

Utlåtanden i anslutning till sinnesundersökningar kommer fortfarande att ha en specialställning bland sakkunnigutlåtandena. I 17 kap. 45 § i rättegångsbalken finns uttömmande bestämmelser om hur sådana utlåtanden ska inhämtas. Enligt 2 mom. i den nämnda paragrafen kan domstolen på framställning av åklagaren, den misstänkte eller den misstänktes intressebevakare under de förutsättningar som anges i 1 mom. 2 och 3 punkten (det är motiverat att svarandens sinnestillstånd undersöks och svaranden samtycker till sinnesundersökningen eller svaranden är häktad eller åtalas för ett brott som kan medföra strängare straff än fängelse i ett år) förordna om undersökning av den misstänktes sinnestillstånd redan under förundersökningen eller före huvudförhandlingen, om den misstänkte har erkänt att han eller hon har gjort sig skyldig till en straffbar gärning eller om det annars är klart att en sinnesundersökning är nödvändig.

5 §. *Yppandeförbud.* I paragrafen föreslås bli bestämt om yppandeförbud på ett sätt som delvis baserar sig på 48 § i den gällande lagen och 21 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Bakgrunden till de föreslagna ändringarna har beskrivits i allmänna motiveringen. På grund av ändringarna kommer också ordningsföljden i paragrafen att ändras.

Enligt det föreslagna *1 mom.* gäller att om det för någon som är närvarande vid en förundersökning yppas uppgifter som gäller andra än personen själv eller hans eller hennes huvudman och som har samband med undersökningen och som han eller hon inte tidigare har kännedom om, kan undersökningsledaren förbjuda honom eller henne att röja uppgifterna för utomstående medan förundersökningen pågår. Medan åtalsprövning pågår ska allmänna åklagaren besluta om yppandeförbud. Enligt momentet ska yppandeförbudet kunna meddelas en parts företrädare och biträde även i det fall att han eller hon inte har närvarit vid undersökningen. Första och tredje meningen i momentet motsvarar första och tredje meningen i 48 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen. Andra meningen är ny i jämförelse med den gällande lagen.

Andra meningen i momentet gäller i första hand fall där undersökningsledaren har angett en sådan giltighetstid för yppandeförbu-

det att förbudet i själva verket fortsätter att gälla efter det att förundersökningen har avslutats. En sådan förlängning kan också basera sig på ett medvetet avgörande av undersökningsledaren. När undersökningsledaren överväger ett avgörande av detta slag bör han eller hon i allmänhet kontakta allmänna åklagaren på förhand i enlighet med vad som bestäms om samarbetsskyldighet i 5 kap. 3 § 1 mom. Om undersökningsledarens förbud är i kraft när åtalsprövning inleds, ska åklagaren enligt egen prövning låta förbudet vara i kraft eller upphäva det. I samband med upphävandet kan åklagaren dock meddela ett nytt förbud med ett annat innehåll. Andra meningen i momentet gäller också fall där det inte har meddelats något yppandeförbud under förundersökningen, utan åklagaren meddelar ett förbud först när åtalsprövningen pågår. Eftersom förbudet har sin grund i orsaker som hänför sig till undersökningen av brottet bör också ett avgörande av detta slag i praktiken basera sig på förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren.

I detta sammanhang bör det betonas att den misstänktes rätt till en rättvis rättegång inte kan inskränkas genom ett yppandeförbud. Exempelvis hans eller hennes rätt att med tanke på försvaret diskutera med sitt biträde får inte inskränkas trots att sådant som omfattas av förbudet då diskuteras. Yppandeförbud kan i och för sig meddelas även t.ex. den misstänkte och hans eller hennes biträde eftersom det i momentet inte på något annat sätt än genom uttrycket ”närvarande vid en förundersökning” anges vilka som kan meddelas förbud.

En förutsättning för yppandeförbudet ska enligt *2 mom*. vara att ett avslöjande av uppgifter som avses i 1 mom., medan undersökningen pågår, kan försvåra utredningen av brottet eller orsaka parten eller någon annan skada eller olägenhet. Förbudet ska kunna förklaras gälla också efter det att förundersökningen har avslutats, tills ärendet har tagits upp till behandling vid ett domstolssammanträde eller åklagaren har beslutat låta bli att väcka åtal eller ärendet avskrivits, om ett avslöjande av uppgifter kan försvåra utredningen av ett annat brott som fortfarande undersöks.

Första meningen i momentet motsvarar andra meningen i 48 § 1 mom. i den gällande lagen. Nytt jämfört med den gällande lagen är däremot den möjlighet som föreslås i andra meningen i momentet, nämligen att yppandeförbudet kan förklaras gälla också efter det att förundersökningen har avslutats. När det gäller aspekten på utredning av brott är regleringen till denna del konsekvent med bestämmelsen om offentlighet för förundersökningshandlingar i 24 § 1 mom. 3 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Det kan redan medan förundersökningen pågår meddelas att yppandeförbudet kan antas utsträcka sig till tiden efter förundersökningen, om det finns ett uppenbart behov av att hålla förbudet i kraft efter undersökningen. Frågor som gäller detta har redan behandlats i motiveringen till 1 mom.

Enligt *3 mom.* ska yppandeförbud meddelas för högst tre månader åt gången. Förbudet ska bevisligen och i skriftlig form delges den som förbudet gäller. I förbudet ska specificeras de omständigheter som förbudet omfattar, nämnas förbudets giltighetstid och anges hotet om straff för överträdelse av förbudet. Momentet motsvarar i hög grad den reglering som finns i sista meningen i 48 § 1 mom. i den gällande lagen och i 21 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel.

Den viktigaste ändringen i jämförelse med de gällande bestämmelserna är att de uppgifter som förbudet gäller ska preciseras i förbudet. Enligt den gällande bestämmelsen i förordningen ska uppgifterna nämnas. Avsikten är att ändringen ska betona vikten av att yppandeförbudet avgränsas exakt, vilket anknyter till både undersökningsaspekter och rättsskyddet för den som meddelas förbudet. De övriga ändringarna av ordalydelsen är inte av materiell karaktär. Med stöd av momentet ska förbudet vid behov kunna förlängas genom att det anges en ny tidsfrist. Den nya tidsfristen ska bestämmas och förbudet delges på samma sätt som första gången.

Det föreslagna *4 mom.* är nytt i jämförelse med den gällande lagen. Enligt första meningen ska yppandeförbudet utan dröjsmål upphävas före giltighetstidens slut, om den förutsättning för förbudet som avses i 2 mom. inte längre finns. Det här gäller både

förbud som gäller den tid som förundersökningen pågår och förbud som gäller tiden efter förundersökningen. Med förutsättning avses här en grund för meddelande relaterad till utredning av brottet eller till en skada eller olägenhet. Yppandeförbud som gäller den tid förundersökningen pågår ska i allmänhet upphävas när förundersökningen avslutas, och yppandeförbud som gäller tiden efter förundersökningen ska i allmänhet upphävas när allmänna åklagaren har beslutat att åtal inte väcks. När ett förbud har grundat sig på att utredningen av brottet försvåras och den grunden inte längre finns, ska förbudet dock upphävas trots att förundersökningen fortfarande pågår.

Enligt andra meningen i momentet ska den som meddelats förbudet underrättas om att förbudet har upphävts. Underrättelsen får formuleras fritt, dock så att det på tillbörligt sätt säkerställs att meddelandet når fram. Upphävandet ska också antecknas i den upphävande myndighetens handlingar på tillbörligt sätt.

I *5 mom.* konstateras att till straff för brott mot yppandeförbudet döms enligt 38 kap. 1 eller 2 § i strafflagen, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag. En motsvarande bestämmelse finns i 48 § 2 mom. i den gällande förundersökningslagen.

6 §. *Tystnadsplikt.* Den föreslagna paragrafen om tystnadsplikt är ny i jämförelse med den gällande lagen. I paragrafen konstateras för det första att yppandeförbudet enligt 5 § inte påverkar den tystnadsplikt som följer av 23 § 2 mom. i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Enligt andra meningen i momentet ska förundersökningsmyndigheten för den som förbudet gäller förklara förhållandet mellan förbudet och den tystnadsplikt som baserar sig på den nämnda bestämmelsen och för den som tystnadsplikten gäller även innehållet i tystnadsplikten i övrigt, om det inte är uppenbart onödigt.

Enligt 23 § 2 mom. i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet får en part eller hans eller hennes ombud eller biträde inte för en utomstående röja en sekretessbelagd uppgift som erhållits på grundval av ställningen som part och som gäller någon annan än parten själv. Tillämpningsområdet för den nämnda bestämmelsen och för den föreslagna 5 §, som gäller yppandeförbud, överlappar delvis varandra. Bestämmelsen i offentlighetslagen gäller endast parten samt dennes företrädare och biträde. Yppandeförbud enligt förundersökningslagen ska fortfarande få meddelas vem som helst som varit närvarande vid en förundersökning. Ett yppandeförbud gäller en viss tid och baserar sig på ett separat beslut, medan en parts tystnadsplikt inte är tidsbestämd och baserar sig direkt på lagen. Föremålet för tystnadsplikten är inte heller detsamma. Bestämmelserna i 23 § 2 mom. i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet är inriktade på sekretessbelagda uppgifter, medan ett yppandeförbud i princip kan gälla vilka uppgifter som helst utan att deras offentlighetsgrad har fastställts.

Av de ovan beskrivna olikheterna mellan yppandeförbud och tystnadsplikt följer att det för den som meddelats förbud bör redogöras för förhållandet mellan förbudet och tystnadsplikten, för att den som meddelats förbudet ska känna till exempelvis att tystnadsplikten fortsätter att gälla efter det att förbudet har upphört att gälla eller upphävts. För den som är skyldig att iaktta sekretess kan det över lag behöva redogöras för frågor kring tystnadsplikten, dess innehåll och giltighet också i andra fall än sådana som är relaterade till yppandeförbudet och till lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Utgångspunkten bör vara att det ska redogöras, om inte detta av någon anledning kan anses vara uppenbart onödigt. Undantagsfall av detta slag kommer att vara uppenbart sällsynta. Det kan vara onödigt att redogöra t.ex. när den som är skyldig att iaktta sekretess är en jurist som är insatt i innehållet i skyldigheten och dimensionen av den.

7 §. *Information om förundersökning.* I paragrafen föreslås bli bestämt om lämnande av uppgifter om förundersökningen till offentligheten på ett sätt som delvis motsvarar den reglering som för närvarande gäller enligt 49 § i förundersökningslagen och 8 och 9 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Med information avses att ett enskilt fall delges allmänheten. Informationen bör åtskiljas från offentliggörande av allmänna statistiska eller andra motsvarande uppgifter om förundersökning.

I det föreslagna *1 mom.* sägs att om det är nödvändigt att informera om en förundersökning på grund av ärendets samhälleliga betydelse eller det allmänna intresse det väcker eller för att ett brott ska kunna utredas, den som är misstänkt för brott ska kunna nås, ett nytt brott ska kunna förhindras eller skada till följd av ett brott ska kunna förhindras eller av någon annan motsvarande orsak, ska informationen ges så att ingen utan fog blir misstänkt och så att ingen i onödan orsakas skada eller olägenhet.

Den del av 1 mom. som gäller behovet av att informera är ny i jämförelse med den gällande regleringen. I bestämmelsen ges som riktlinjer några exempel på omständigheter utifrån vilka det kan vara på sin plats att informera. Informationen kommer dock att vara beroende av prövning från fall till fall. I likhet med den gällande bestämmelsen ålägger momentet under inga omständigheter förundersökningsmyndigheten skyldighet att informera. Dessutom görs skada och olägenhet till alternativ sinsemellan genom att ordet ”eller” tas in mellan dem, eftersom det inte finns fog för att det vid bedömningen förutsätts ett eventuellt orsakande av båda.

Ett brott kan ha samhällelig betydelse när den misstänkte har en viktig position eller därför att brottet har vidsträckta konsekvenser. Dessa omständigheter kan bidra till att det väcks ett allmänt intresse. Intresse kan också väckas av t.ex. ett exceptionellt enskilt brott mot liv på grund av omständigheter som gäller offret eller på grund av det stora antalet offer. De övriga fall som nämns i momentet är sådana som kännetecknas av att polisen behöver allmänhetens hjälp eller att allmänheten måste varnas för de skadliga konsekvenserna av brottet. Som exempel på någon annan motsvarande orsak som avses i momentet kan nämnas en i och för sig sällsynt situation där målsägande via medierna uppmanas anmäla sig till förundersökningen för förhör. Enligt 7 kap. 2 § ska en målsägande kunna förhöras uteslutande på basis av egen anmälan, om ärendets art på grund av det stora antalet målsägande eller av någon annan orsak förutsätter det.

Förbudet mot att i onödan orsaka skada eller olägenhet ska gälla alla personer oavsett om de har eller inte har en fastställd ställning i den aktuella förundersökningen. Förbudet gäller alltså t.ex. målsäganden och helt utomstående personer.

I detta sammanhang bör uppmärksamhet fästas vid vad som bestäms om myndigheternas information i språklagen (32 §) och samiska språklagen (8 §).

Enligt *2 mom.* ska namnet på eller bilder av en person få lämnas till offentligheten bara om det är nödvändigt för att brottet ska kunna utredas, en misstänkt ska kunna nås, ett nytt brott ska kunna förhindras eller skada till följd av ett brott ska kunna avstyras.

Momentet avviker delvis från 8 § i den gällande förordningen. Den nya bestämmelsen gäller alla personer, inte bara den misstänkte så som det förhåller sig enligt den nuvarande bestämmelsen. I allmänna motiveringen har till denna del som exempel nämnts att namnet på och bilder av offret för ett brott mot liv offentliggörs för att främja utredningen av brottet. Det bör då tydligt anges att det inte handlar om en misstänkt. För att en person ska ges publicitet som misstänkt för ett brott krävs det stark utredning som stöder misstankarna om brott.

Den andra ändringen i jämförelse med den gällande regleringen är att den föreslagna förteckningen över fall där namnet på eller bilder av en person får lämnas till offentligheten är uttömmande. Uttrycket ”eller av andra synnerligen vägande skäl” i den gällande paragrafen ersätts med omnämnanden av att ett nytt brott ska kunna förhindras och skada till följd av ett brott ska kunna avstyras.

Det föreslagna ordet ”nödvändigt” i momentet innebär att tröskeln är hög för att namn eller bilder ska offentliggöras. En ytterligare tröskel följer av 1 mom., enligt vilket ingen utan fog ska bli misstänkt och ingen i onödan orsakas skada eller olägenhet.

Allmänt taget kan i fråga om både 1 och 2 mom. konstateras att faktorer från fall till fall påverkar innehållet i de uppgifter som lämnas till offentligheten, förutsättningarna för att uppgifter lämnas ut till offentligheten och offentliggörandet av namnet på en misstänkt person. Ortsrelaterade faktorer och sättet att specificera uppgifterna bör beaktas. Exempelvis på en liten ort kan den misstänktes identitet klarläggas också utifrån njugga

uppgifter. Om inte de förutsättningar som avses i 2 mom. finns, får uppgifter om en misstänkt inte lämnas på ett sådant sätt att den misstänktes identitet i själva verket avslöjas på grund av att uppgifterna är detaljerade eller av någon annan orsak. Trots att en enskild uppgift inte leder till att identiteten avslöjas kan en kombination av dylika uppgifter leda till detta. Det bör särskilt strävas efter att en person får information om ett brottmål som berör honom eller henne på något annat sätt än via medierna. Det här gäller t.ex. information om att personen har blivit en misstänkt person eller att en nära anhörig till honom eller henne har blivit offer för brott mot liv.

Enligt *3 mom.* ska vid information om förundersökning dessutom förundersökningsprinciperna enligt 4 kap. beaktas. Det ska föreskrivas särskilt om skyldighet att hemlighålla omständigheter som uppdagats vid förundersökning.

Momentet är nytt i jämförelse med den gällande regleringen. Det föreslås för tydlighetens skull en bestämmelse om att förundersökningsprinciperna ska beaktas, trots att synpunkter på dem redan har beaktats i slutet av 1 mom., enligt vilket ingen utan fog ska bli misstänkt och ingen i onödan ska orsakas skada eller olägenhet. Av principerna enligt 4 kap. gäller det att beakta objektivitetsprincipen (1§), oskyldighetspresumtionen (2 §), proportionalitetsprincipen (4 §), principen om minsta olägenhet (5 §) och finkänslighetsprincipen (6 §).

Den senare meningen i momentet hänför sig till att uppgifter som enligt lag är sekretessbelagda inte får lämnas ut till offentligheten genom information. Hänsyn bör tas till exempelvis 24 § 1 mom. 3 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, där det för utlämnande av uppgifter ur förundersökningshandlingar förutsätts t.ex. att utlämnandet inte utan vägande skäl vållar den som har del i saken skada eller lidande. De omständigheter som avses i det föreslagna 1 mom. kommer att ha betydelse för bedömningen av vägande skäl. Trots att en uppgift är offentlig med stöd av en annan lag kan dock det att den delges allmänheten medföra att någon utan fog blir misstänkt för brott eller i onödan orsakas skada så som avses i det nämnda momentet. Därför får information inte börja lämnas ut.

Enligt *4 mom.* ska undersökningsledaren och hans eller hennes chef samt andra tjänstemän som dessa har utsett ha rätt att lämna ut uppgifter om en förundersökning till offentligheten. Även allmänna åklagaren ska ha rätt att lämna ut uppgifter efter det att förundersökningen har avslutats. Paragrafen har ändrats från 9 § i den gällande förordningen för det första på så sätt att även undersökningsledaren kan förordna att en förundersökningstjänsteman under honom eller henne ska sörja för informationen. Den andra nyheten i jämförelse med den gällande regleringen ingår i andra meningen i paragrafen. Redan medan förundersökningen pågår ska åklagaren kunna påverka informationen via förundersökningssamarbetet. Utgångspunkten är att under åtalsprövningen ska åklagaren utöva beslutanderätt i fråga om informationen.

8 §. *Rätt att få uppgifter av en myndighet samt av en privat sammanslutning och av en privatperson.* I den hänvisningsbestämmelse som föreslås i paragrafen konstateras för tydlighetens skull att i 4 kap. 2 och 3 § i polislagen finns bestämmelser om rätt att av en myndighet samt av en privat sammanslutning och av en privatperson få uppgifter som behövs för utredning av brott.

9 §. *Underrättelser till målsäganden.* I paragrafen föreslås bli bestämt om underrättelser till målsäganden på ett sätt som i sak i hög grad motsvarar den reglering som gäller enligt 3, 5 och 6 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. De föreslagna bestämmelserna innehåller mera komprimerade uttryck än bestämmelserna i förordningen. Genom att bestämmelserna tas in i lagen understryks bl.a. skyldigheten att underrätta, eftersom det enligt de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis förekommer brister i det praktiska fullgörandet av skyldigheten att underrätta. Det föreslås inte någon motsvarande bestämmelse som i 4 § i förordningen i fråga om underrättelse om att förundersökning inte görs, eftersom regleringen av skyldigheten att anmäla detta kommer att täckas genom 1 §, som gäller förundersökningsbeslut. Paragrafen kompletterar de övriga bestämmelser om underrättelse och där-

med jämförbara åtgärder som föreslås någon annanstans i den nya lagen, vilket konstateras i det inledande stycket i 1 mom.

Enligt *1 mom.* 1 punkten ska förundersökningsmyndigheten i mån av möjlighet underrätta målsäganden om vilka åtgärder som kommer att vidtas med anledning av brott som genom anmälan eller på annat sätt kommit till förundersökningsmyndighetens kännedom. Momentet motsvarar 3 § i förordningen.

I 2 punkten föreslås bli bestämt om skyldigheten att underrätta målsäganden om betydelsen av målsägandens straffyrkande på den som är misstänkt för brott och betydelsen av återtagande av det, när straffyrkande förutsätts för att förundersökning ska göras eller för att förundersökningen ska fullföljas. Punkten motsvarar i sak 5 § 1 mom. i förordningen. Enligt det momentet gäller att då målsäganden anmäler ett målsägandebrott till förundersökningsmyndigheten eller då förundersökning av ett målsägandebrott inleds i fall som avses i 3 § 2 mom. i förundersökningslagen (3 kap. 4 § 2 mom. i den föreslagna lagen), ska målsäganden underrättas om att förundersökning görs eller att förundersökningen fullföljs endast om han eller hon yrkar straff på den som är skyldig till brottet, och att den läggs ned om han eller hon återtar sitt straffyrkande. Meddelandena ska om möjligt ges då anmälan om brott tas emot eller då målsäganden underrättas om att undersökningen har inletts och senast då målsäganden förhörs. Den exaktare regleringen i förordningen lämpar sig som motivering till den nya punkten.

Enligt 3 punkten ska skyldigheten att underrätta också omfatta skyldighet att utan dröjsmål underrätta om att förundersökning av målsägandebrott görs i det fall som avses i 3 kap. 4 § 3 mom. Punkten motsvarar regleringen enligt 5 § 2 mom. i förordningen. Det handlar om fall där förundersökning görs på åklagarens begäran när ett allmänt intresse kräver det trots att målsäganden inte yrkar på straff för den som är skyldig till brottet.

I *2 mom.* föreslås en bestämmelse om att om målsäganden har lidit sådan skada på grund av brottet för vilken han eller hon uppenbart har rätt till ersättning med stöd av brottsskadelagen (1204/2005), ska förundersökningsmyndigheten dessutom upplysa målsäganden om denna rätt och vid behov ge honom eller henne anvisningar om hur han eller hon ska söka ersättning. Momentet motsvarar 6 § i förordningen med den korrigeringen att det i den gällande paragrafen hänvisas till den upphävda lagen om ersättning för brottsskador av statsmedel (935/1973).

10 §. *Närmare bestämmelser.* I paragrafen föreslås en bestämmelse om bemyndigande att utfärda förordning. Genom förordning av statsrådet ska det kunna utfärdas närmare bestämmelser om 1) sättet att registrera anmälan om brott, 2) ordnandet av konfrontation, 3) förhörsprotokollets och förundersökningsprotokollets innehåll, struktur och bilagor.

För närvarande regleras registreringen av anmälan om brott i 1 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel. Statsrådets förordning om konfrontation kommer att ersättas med en ny förordning. Genom förordning kommer det dessutom att utfärdas bestämmelser om sådant som för närvarande regleras genom 16 § (anteckningar i förhörsprotokollet) samt 19 och 20 § (anteckningar som gäller förundersökningen och anteckningar om användning av tvångsmedel i förundersökningsprotokollet) i förordningen om förundersökning och tvångsmedel.

11 §. *Ikraftträdandebestämmelser.* I paragrafen föreslås bestämmelser om ikraftträdandedatum för den nya lagen och om upphävande av den gällande förundersökningslagen.

1.2 Tvångsmedelslag

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §. *Tillämpningsområde.* Enligt paragrafen tillämpas denna lag på användningen av tvångsmedel och på villkoren för deras användning, om inte annat följer av någon annan lag. Den gällande lagen innehåller ingen bestämmelse om tillämpningsområdet.

I likhet med det rådande läget avses den föreslagna nya tvångsmedelslagen innehålla allmänna bestämmelser om straffprocessuella tvångsmedel. Lagens allmänna bestämmelser ska delvis också tillämpas vid förundersökningar som andra myndigheter än polisen utför, eftersom lagarna om dessa myndigheter

innehåller hänvisningar till tvångsmedelslagen. Däremot ska det fortsatt finnas särskilda bestämmelser om tvångsmedel i exempelvis militära disciplinlagen, gränsbevakningslagen och tullagen som har företräde framför tvångsmedelslagens bestämmelser. Polislagen avses å sin sida fortsatt innehålla bestämmelser som ger polismyndigheter rätt att använda tvångsmedel och som antingen i egenskap av särskilda bestämmelser åsidosätter tvångsmedelslagens bestämmelser eller kompletterar dessa. Dessutom regleras exempelvis flera frågor som gäller gripande, anhållande och häktning i häktningslagen och lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen.

Dessutom kan man som exempel på specialbestämmelser som åsidosätter bestämmelserna i tvångsmedelslagen nämna 5 kap. i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation (460/2003). Kapitlet innehåller bestämmelser om utlämnande av ett nätmeddelandes identifieringsuppgifter (17 §), föreläggande att avbryta distributionen av ett nätmeddelande (18 §) och beslagtagning av publikationer (20 §).

2 §. *Proportionalitetsprincipen.* Enligt förslaget ska denna paragraf innehålla proportionalitetsprincipen i 7 kap. 1 a § i den gällande tvångsmedelslagen. Tvångsmedel får användas endast om det kan anses försvarligt med beaktande av hur grovt det undersökta brottet är, hur viktigt det är att brottet utreds och av att den misstänktes eller någon annans rättigheter kränks när tvångsmedel används samt övriga omständigheter som inverkar på saken. Principerna för användning av tvångsmedel ska för klarhets skull koncentreras till 1 kap. med de allmänna bestämmelserna.

3 §. *Principen om minsta olägenhet.* Denna paragraf avses i likhet med den föreslagna förundersökningslagens 4 kap. 5 § innehålla principen om minsta olägenhet, som är en av de viktigaste principerna när det gäller användningen av tvångsmedel, men som det inte finns några bestämmelser om i den gällande tvångsmedelslagen. Principen innebär att tvångsmedel ska användas så att man inte ingriper i någons rättigheter mer än vad som är nödvändigt för att syftet med användningen ska nås. Tvångsmedel ska enligt samma princip inte heller användas så att någon i onödan orsakas skada eller olägenhet. Eftersom denna princip är mycket viktig bör den således också ingå i tvångsmedelslagen.

Principen om minsta olägenhet innebär också att brottsmisstänkta eller andra som blir föremål för åtgärder i möjligaste mån och vid behov ska höras när man bedömer om det finns förutsättningar för åtgärder, även i de fall där det inte finns uttryckliga bestämmelser om hörande. Den person som är föremål för åtgärder kan ofta sitta inne med sådan väsentlig information för bedömningen som uttryckligen gäller olägenhet som tvångsmedlen orsakar. Hörandet kan också exempelvis gälla bedömningen av om det är skäligt att anhålla någon.

4 §. *Finkänslighetsprincipen.* Eftersom en sådan bestämmelse anses viktig föreslås här bestämmelser om finkänslighetsprincipen, som innebär att tvångsmedel ska användas så att de inte väcker obefogad uppmärksamhet och också i övrigt med iakttagande av finkänslighet. Principen anknyter till att utomstående kan få kännedom om att tvångsmedel används. Då kan dessa komma att dra slutsatser om brottsmisstankar mot dem som är föremål för tvångsmedlen. Finkänslighetsprincipen kan också när det gäller tvångsmedel anses vara en självständig princip trots att den som blir misstänkt också kan komma att orsakas sådan skada eller olägenhet som avses i 3 §.

Denna princip tillämpas lämpligen med beaktade av likadana synpunkter som när man tillämpar 4 kap. 6 § i förundersökningslagen, som gäller samma princip. Detta innebär till exempel att man beaktar personens ålder och hälsotillstånd och även tar hänsyn till anständighet.

5 §. *Laglig självtäkt.* Denna paragraf avses innehålla bestämmelser om laglig självtäkt likhet med 1 kap. 2 a § i den gällande lagen. För klarhets skull föreslås ändå tillägg av ordet ”behörig” när bestämmelsen överförs till den nya lagen. Vidare förefaller det lämpligast att placera bestämmelsen i kapitlet med allmänna bestämmelser.

2 kap. Gripande, anhållande och häktning

Gripande

1 §. *Polismans rätt att gripa.* Här föreslås bestämmelser om polisers rätt att gripa. De bygger delvis på den gällande regleringen. I 1 mom. föreslås en ny bestämmelse enligt vilken en polisman för utredning av ett brott får gripa den som är misstänkt för brottet, om denne anträffas på bar gärning eller flyende fot. Första meningen i det föreslagna 2 mom. motsvarar 1 kap. 2 § 1 mom. i den gällande lagen. Däremot är andra meningen i 2 mom. ny i detta avseende. Enligt den får en polisman dessutom under tiden för huvudförhandling eller beslutsprövning i domstol gripa en svarande vars häktning begärts i samband med dom, om det behövs för att förhindra att svaranden avlägsnar sig.

Jämfört med 1 kap. 2 § 2 mom. i den gällande lagen föreslås det en ny sista mening i 3 mom. Där sägs det att det måste finnas förutsättningar för anhållande, om gripandet varar i mer än tolv timmar. Däremot utgår meningen om att den som gripits ska underrättas om orsaken till detta, eftersom det finns särskilda bestämmelser om underrättelse om gripande i 4 §.

Paragrafens 1 mom. har att göra med 6 kap. 3 § i förundersökningslagen, som gäller gripande av den som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet eller av någon som håller på att avlägsna sig från en brottsplats. Den paragrafen ska vara förknippad med uppmaning från en polisman. Paragrafen i förundersökningslagen och 1 mom. i den här paragrafen i tvångsmedelslagen hör ihop, trots att de har två från varandra oavhängiga tillämpningsområden.

Genom tillägget till 3 mom. kommer bestämmelserna att göras enhetliga med 6 kap. 5 § i förundersökningslagen, där 2 mom. avses innehålla motsvarande tidsgränser på 12 och 24 timmar. Motiven i fråga om uträkning av tidsgränserna och den gripnes samtycke återfinns i det som sägs i motiveringen till den nämnda paragrafen i förundersökningslagen. I detta sammanhang bör det påpekas att tidsgränserna i fråga är maximitider och att en person i enlighet med principen om minsta olägenhet inte får hållas gripen längre än vad som är nödvändigt av skäl som gäller brottsutredningen. Om ett nytt brott som ger rätt att anhålla den misstänkte uppdagas medan den misstänkte är gripen är det inte möjligt att förlänga gripandet till mer än 24 timmar, om inget uttryckligt beslut om anhållande fattas. Om något sådant beslut inte fattas ska personen i fråga friges, och då blir det i enlighet med 6 kap. 5 § 3 mom. i förundersökningslagen möjligt att förhöra, inklusive eventuellt gripa, personen på nytt.

2 §. *Allmän rätt att gripa.* I denna paragraf föreslås bestämmelser om rätt att gripa som motsvarar 1 kap. 1 § 1—3 mom. i den gällande lagen med undantag att benämningen på denna rätt.

I fråga om dem som gripits med stöd av den allmänna rätten att gripa ska de tidsgränser tillämpas som gäller närvaro vid förundersökning. De relevanta bestämmelserna finns då i 6 kap. 5 § i förundersökningslagen. Tidsfristerna ska börja löpa från tidpunkten för gripandet, som ska utredas av den polisman som den gripne överlämnas till. I oklara fall ska uträkningen ske så att det kan säkerställas att tidsfristerna inte överskrids.

3 §. *Användning av maktmedel.* Paragrafen avses innehålla bestämmelser om användningen av maktmedel när den allmänna rätten att gripa utövas. Bestämmelserna motsvarar på ett undantag när 1 kap. 1 § 4 och 5 mom. i den gällande tvångsmedelslagen. Ordet ”tarpeellisia” (behövliga) i den gällande finska versionen ska enligt förslaget ersättas med ”välttämättömiä” (nödvändiga), vilket inte påverkar den svenska texten. Med ändringen vill man understryka att maktmedel ska tillgripas bara undantagsvis. Maktmedel ska vara den sista utvägen när andra metoder (exempelvis övertalande av den som ska gripas eller anmälan till polisen) inte hjälper. Att den gällande paragrafen delats upp på två beror på att den är onödigt lång och dess innehåll har för många beståndsdelar.

4 §. *Underrättelse om gripande.* Det är meningen att denna paragraf koncentrerat ska innehålla bestämmelserna om underrättelse om gripande. I 1 mom. ingår enligt förslaget sista meningen i 1 kap. 2 § 2 mom. i den gällande lagen, men med den skillnaden att ordalydelsen ska göras enhetlig med andra fö-

reslagna bestämmelser, dvs. ordet ”genast” ersättas med ”utan dröjsmål”. Med andra ord ska man utan dröjsmål informera den som gripits om orsaken till gripandet.

Det föreslagna 2 mom. avses innehålla en ny hänvisningsbestämmelse som säger att bestämmelser om underrättelse om gripandet till den gripnes närstående eller någon annan finns i 2 kap. 2 § 2 mom. i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen. Det finns ett förslag till ändring av den bestämmelsen i den här propositionen. Förslaget är att det faktum att den gripen berövats sin frihet enligt anvisningar av den gripne ska underrättas till en närstående eller någon annan. Om underrättelsen skulle orsaka synnerlig olägenhet för brottsutredningen, kan underrättelsen skjutas upp eller så behöver ingen underrättelse göras. Underrättelsen får inte utan särskilda skäl lämnas mot den gripnes vilja.

På samma sätt som i den gällande tvångsmedelslagen ska paragrafen om underrättelse om gripande förplikta den gripande polismannen eller den polisman som den gripne överlämnas till. Trots detta kan det anses önskvärt att också vanliga medborgare när de kan informerar den som grips om orsaken till gripandet när de utövar sin allmänna rätt att gripa någon. Detta kan vara en av de faktorer som vägs in när man bedömer om gripandet skett på behörigt sätt eller om handlandet i övrigt varit lämpligt i samband med gripandet. Utan underrättelse kan det förbli oklart för den gripne vad saken egentligen gäller.

Anhållande

5 §. *Förutsättningar för anhållande.* Denna paragraf föreslås ha något annan lydelse än gällande 1 kap. 3 §. Förbudet mot oskäligt anhållande, som nu ingår i 3 mom. i den paragrafen, ska enligt förslaget brytas ut och ingå i 6 § i syfte att framhäva förbudet och göra lagstiftningen klarare. Dessutom föreslås det ett klarläggande 3 mom. som är nytt i förhållande till den gällande lagen. Enligt det får inte den anhållas som misstänks ha gjort sig skyldig till en brottslig gärning innan han eller hon fyllt 15 år.

Här föreligger det anledning att i fråga om 1 mom. 1 punkten (för brottet föreskrivs inte ett lindrigare straff än fängelse i två år) understryka att den brottsbenämning som används vid anhållande och även vid häktning, eftersom 5 § i enlighet med en hänvisning i 11 § 1 mom. också kommer att tillämpas på häktningar, på ett lämpligt sätt ska anpassas till betingelser och förhållanden som anknyter till brottet. Detta gäller exempelvis gränsdragningen mellan dråpförsök och grov misshandel.

När det gäller 1 mom. 1 punkten bör det också påpekas att man i ljuset av Europadomstolens rättspraxis ska förhålla allt mer kritisk till häktning enbart på grund av brottsmisstanke ju längre tid häktningen varar. Särskilt avseende kan fästas vid detta i samband med ny behandling av ett häktningsärende när man gör en bedömning av hur skälig häktningen är. Dessutom ska tiden för väckande av talan vara så kort som möjligt.

Den brottsmisstanke som avses i 1 mom. har att göra med artikel 5.1 led c i Europakonventionen. Det ledet innebär att någon lagligen får arresteras eller berövas friheten för att ställas inför behörig rättslig myndighet såsom skäligen misstänkt för att ha begått ett brott, eller när det skäligen anses nödvändigt att hindra honom från att begå ett brott eller att undkomma efter att ha gjort detta. Exempelvis sägs det i dom *N.C. mot Italien 11.1.2001* att kravet enligt led c på att misstanken ska vara skälig (”reasonable doubt”) som kriterium för anhållan utgör en väsentlig garanti mot godtycke. Utifrån den domen kan någon anses vara skäligen misstänkt bara när det finns fakta eller uppgifter utifrån vilka en objektiv iakttagare kan bli övertygad om att personen i fråga har kunnat begå brottet. Trovärdigheten beror på alla omständigheter i fallet. Med andra ord krävs det inte att polisen skulle ha tillräcklig bevisning för åtal när anhållan sker eller under tiden för anhållandet. Ändå måste tillräcklig redogörelse göras för de allmänna förutsättningarna för anhållandet när häktning yrkas och när yrkandet behandlas.

I enlighet med principen om minsta olägenhet ska anhållande och häktning inte tillgripas om syftet med att tvångsmedel används kan nås genom ett alternativt lindrigare tvångsmedel än frihetsberövande. Enligt den

gällande lagstiftningen är reseförbud ett sådant tvångsmedel. Tullverket kan i princip använda sig av krav på att säkerhet ställs i enlighet med 44 § i tullagen, men i praktiken utnyttjas inte denna möjlighet.

Första omnämnandet av ”brottslig verksamhet” i tvångsmedelslagen finns i 1 mom. 2 c punkten, och det återfinns också i bestämmelserna om förutsättningarna för reseförbud. I detta sammanhang bör det betonas att det uttryckligen måste vara fråga om misstanke om en eller flera straffbara gärningar, dvs. brott. Trots detta ska begreppet ”brottslig verksamhet” i enlighet med den gällande lagen användas, eftersom det exempelvis kan bero på fallspecifika omständigheter om det finns skäl att misstänka att en person gjort sig skyldig till ett eller flera brott. I praktiken är det ofta fråga om personer i en brottsspiral och om att lyckas få slut på deras brottsliga verksamhet.

När det gäller kriteriet för anhållande i 1 mom. 4 punkten (den misstänkte har inte stadigvarande bostad i Finland) kan det påpekas att frihetsberövande av utlänningar bara ska tillgripas i vissa bestämda fall på grundval av den i punkten avsedda risken för att personen i fråga drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff. En person får inte anhållas enbart på den grunden att han eller hon bor utomlands. Det måste läggas fram en redogörelse för att det är sannolikt att personen i fråga försöker dra sig undan på det sätt som avses i punkten. Utöver tillämpning av principen om minsta olägenhet och proportionalitetsprincipen bör man beakta möjligheterna att i samarbete med myndigheterna i den misstänktes hemland lyckas förmå den misstänkte att komma från utlandet för att delta i en straffprocess eller för att avtjäna sitt straff. Då ska man beakta konventionerna om internationell samverkan och andra instrument. Man bör i sådana fall försöka slutföra brottsutredningen så snabbt som möjligt för att utlänningen i fråga inte ska orsakas onödig olägenhet genom frihetsberövande eller på något annat sätt.

6 §. *Förbud mot oskäligt anhållande.* Denna paragraf avses liksom 1 kap. 3 § 3 mom. i den gällande lagen ange att ingen får anhållas, om ett anhållande är oskäligt med hänsyn till sakens natur eller den misstänktes ålder eller andra personliga förhållanden. En motsvarande bestämmelse om förbud mot oskälig häktning föreslås i 13 §. Med andra ord har motiveringen till den här paragrafen också relevans för tolkningen och tillämpningen av den paragrafen.

Förbudet mot oskäligt anhållande accentueras i de högsta laglighetsövervakarnas avgöranden om tröskeln för anhållande. I flera avgöranden hänvisas det till förarbetena för tvångsmedelslagen (RP 14/1985 rd): enligt dem är det oskäligt att anhålla någon om påföljden för det brott som utreds enligt allmän straffpraxis inte är strängare än ett bötesstraff.

I förarbetena till tvångsmedelslagen betonades det att ett anhållande kan inverka menligt särskilt på unga personer, och därför ska man om möjligt undvika att anhålla misstänkta personer under 18 år. Trots att antalet häktade i denna åldersgrupp stabiliserat sig på en relativt låg nivå (mindre än tio är intagna samtidigt) finns det fortsatt orsak att poängtera denna synpunkt. Europadomstolen ha betonat att häktning ska användas först i sista hand i fråga om minderåriga brottsmisstänkta och att häktningen i sådana fall ska vara så kort tid som möjligt (exempelvis *Nart mot Turkiet 6.5.2008*).

Att det är extra skadligt för unga personer att berövas sin frihet har efter det att tvångsmedelslagen stiftades understrukits ytterligare, vilket framgår av vissa bestämmelser som införts i strafflagen. Detta gäller såväl valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse (6 kap. 9 § i strafflagen) som dömande till ungdomsstraff (6 kap. 10 a § i strafflagen). Ett av syftena med dessa paragrafer är att de som gjort sig skyldiga till brott innan de fyllt 18 år bara i ytterst sällsynta fall döms till ovillkorliga fängelsestraff. Enligt slutsatserna i en undersökning publicerad år 2000 har principen om att unga personer ska berövas sin frihet först i sista hand inte följts fullt ut när straffprocessuellt frihetsberövande tillämpas.

Den brottsmisstänktes personliga förhållanden kan inbegripa de verkningar som ett anhållande eller en häktning har på någon närstående. Också sådana verkningar bör beaktas när man överväger anhållan eller häkt-

ning. Som exempel kan nämnas en situation där den som begärs häktad är ensamstående förälder till ett litet barn, som då till följd av frihetsberövandet blir utan behövlig omsorg.

7 §. *Frigivning av en anhållen.* I sak motsvarar de föreslagna bestämmelserna i denna paragraf 1 kap 4 § i den gällande lagen. Enligt det föreslagna 1 mom. ska den som har anhållits omedelbart friges när det inte längre finns förutsättningar för anhållande. Senast ska den som har anhållits friges när den tid har löpt ut inom vilken häktning ska begäras, om häktning inte har begärts. Ett yrkande att en anhållen ska häktas ska framställas hos domstolen utan dröjsmål och senast före klockan tolv den tredje dagen efter gripandet (3 kap. 4 §).

Enligt 2 mom. är det en anhållningsberättigad tjänsteman som ska besluta om frigivning av den anhållne. När ett häktningsyrkande handläggs, ska beslutet emellertid fattas av domstolen. Den andra meningen hindrar inte att en anhållningsberättigad tjänsteman beslutar att den anhållne ska friges efter det att yrkande om häktning framställts, men innan behandlingen av yrkandet inleds vid domstolssammanträde.

8 §. *Nytt anhållande.* Denna paragraf säger att den som har anhållits eller häktats för ett brott och som frigivits inte får anhållas på nytt för samma brott på grundval av en omständighet som var känd för myndigheten när den fattade beslut om anhållandet eller häktningen. Motsvarande bestämmelse finns i den gällande lagens 1 kap. 5 §.

Det är meningen att denna paragraf ska tillämpas också på omständigheter som myndigheterna känt till när de beslutat om frigivning. Med andra ord måste nya omständigheter som inverkar på ärendet ha kommit till kännedom efter det för att personen i fråga ska kunna anhållas på nytt. En ny bedömning från allmänna åklagarens sida är inte en sådan ny omständighet. I praktiken kommer effekterna av denna paragraf ofta att utsträckas också till ny häktning, men inte alltid. Därför föreslås särskilda bestämmelser om ny häktning i 14 §.

9 §. *Anhållningsberättigade tjänstemän.* Denna paragraf avses innehålla bestämmelser om anhållningsberättigade tjänstemän som huvudsakligen motsvarar gällande 1 kap. 6 §. I det föreslagna 1 mom. indelas tjänstemännen i fråga i polisens, tullverkets och gränsbevakningsväsendets tjänstemän. Allmänna åklagaren ska också fortsatt vara anhållningsberättigad. Bestämmelserna om anhållningsberättigade polismän i 1 punkten avviker något från bestämmelserna i den gällande lagen.

Till skillnad från den gällande lagen föreslås det i 2 mom. en bestämmelse om att bestämmelser om anhållningsberättigade tjänstemän vid försvarsmakten utfärdas särskilt. Enligt 19 § i militära disciplinlagen får beslut om anhållande fattas av 1) chefen för respektive grundenhet och honom överordnad disciplinär förman, 2) en garnisonschef och en garnisonskommendant, 3) chefen för undersökningsavdelningen vid huvudstaben, 4) en officer i militärpolisuppdrag, 5) en militärjurist och 6) allmänna åklagaren. Enligt 4 § 1 mom. i lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten är den tjänsteman som är chef för huvudstabens undersökningsavdelning eller försvarsmaktens militärjurist undersökningsledare i de ärenden som avses i 1 § 1 mom. 1—3 punkten i den lagen och i dessa ärenden har han även sådana befogenheter som en anhållningsberättigad tjänsteman har enligt förundersökningslagen och tvångsmedelslagen och som en polisman som hör till befälet har enligt polislagen.

10 §. *Underrättelse om anhållande.* Det föreslagna 1 mom. bygger på första meningen i 1 kap. 7 § 1 mom. i den gällande lagen. Enligt momentet ska den som har anhållits utan dröjsmål informeras om orsaken till anhållandet när beslutet om anhållande har fattats eller han eller hon har gripits med stöd av ett förordnande om anhållande. Enligt den andra meningen i den gällande paragrafen ska anhållandet registreras på det sätt som anges närmare genom förordning. Den bestämmelsen ingår inte i den föreslagna nya bestämmelsen, eftersom de frågor som ska regleras närmare genom förordning kommer att anges i en och samma paragraf i slutet av lagen.

I 2 mom. ingår en bestämmelse som motsvarar den som föreslås i fråga om gripande i 4 § 2 mom. Enligt det här momentet finns bestämmelser om underrättelse om anhållandet till den anhållnes närstående eller någon annan i 2 kap. 2 § 2 mom. i lagen om be-

handlingen av personer i förvar hos polisen. Det föreslagna nya innehållet i det momentet behandlas i detaljmotiven till 4 § i detta kapitel. I den gällande lagen innehåller 1 kap. 7 § 2 mom. detaljerade bestämmelser om underrättelse, vilket inte behövs eftersom motsvarande regler finns behörigen samlade i en och samma paragraf i en annan lag.

I 1 mom. används begreppet ”orsaken till anhållandet”, vilket avser de faktaomständigheter som anhållandet grundar sig på och inte bara de bestämmelser som gäller grunderna för anhållandet. Såsom framgår av Europadomstolens rättspraxis (*Ladent mot Polen 18.3.2008*) kräver inte artikel 5.2 i Europakonventionen (var och en som arresteras ska utan dröjsmål underrättas om skälen för åtgärden) att skälen ska anges fullt ut när anhållandet sker. Frågan om vad som är tillräckligt utförligt måste bedömas utifrån de fallspecifika omständigheterna.

Också den anhållnes biträde ska i förekommande fall underrättas. Detta har att göra med 4 kap. 10 § i den föreslagna förundersökningslagen där 1 mom. säger att förundersökningsmyndigheten ska se till att en parts rätt att anlita biträde faktiskt tillgodoses när parten önskar det.

Häktning

11 §. *Förutsättningar för häktning.* Här föreslås bestämmelser om förutsättningarna för häktning. De bygger i fråga om 1—3 mom. på gällande 1 kap. 8 §. Däremot finns inte det föreslagna 4 mom. i den gällande lagen. Där sägs för tydlighets skull att man inte får häkta den som misstänks ha gjort sig skyldig till en brottslig gärning innan han eller hon fyllt 15 år.

Det gällande 1 mom. innehåller en mening som endast delvis motsvarar den första meningen i det föreslagna momentet. I förhållande till det gällande momentet föreslås tillägg av ”på begäran av en tjänsteman som är berättigad att framställa häktningsyrkande”. Detta tillägg har inte att göra med att den gällande meningen i sig behöver ändras, utan med att anhållandet till följd av yrkande från allmänna åklagaren eller den målsägande som kräver straff för svaranden, utifrån de synpunkter som presenterades i den allmänna motiveringen, behöver läggas till i bestämmelsen om förutsättningarna för häktning av en dömd, dvs. enligt denna proposition i 12 § 1 mom. Tillägget om yrkande kan av konsekvensskäl också göras i 1 mom. i den paragrafen.

Den tjänsteman som har rätt att framställa häktningsyrkandet bestäms enligt 9 § och 3 kap. 2 §. Punkterna i 9 § 1 mom. föreslås innehålla en förteckning över de anhållningsberättigade tjänstemännen, och enligt den är också allmänna åklagaren anhållningsberättigad. Enligt 3 kap. 2 § är det efter avslutad förundersökning bara åklagaren som har rätt att kräva häktning, och åklagaren kan även göra framställning under förundersökningen.

Även om häktningen i enlighet med 1 mom. sker på framställning av en tjänsteman med rätt att kräva häktning finns det ingenting som hindrar domstolen från att inom ramen för processledningen ta upp frågan om häktning behövs i en situation där huvudförhandlingen måste inställas på grund av att en svarande som måste vara personligen närvarande uteblir. I sådana situationer kan häktning vara ett effektivare sätt att trygga straffprocessen än hämtning som ofta tillgrips i dylika fall.

12 §. *Förutsättningar för häktning av en dömd.* Denna paragraf avses innehålla bestämmelser om domstolens rätt att bestämma att den som dömts till ovillkorligt fängelsestraff ska häktas eller fortfarande hållas häktad. Den motsvarar 1 kap. 26 § i den gällande lagen men med ett viktigt tillägg: enligt den nya bestämmelsen måste nämligen allmänna åklagaren eller den målsägande som yrkat straff för svaranden framställa kravet på häktning. Denna komplettering diskuteras i allmänna motiveringen. Även om häktningen sker på någons yrkande finns det ingenting som hindrar domstolen från att inom ramen för processledningen innan huvudförhandlingen avslutas ta upp frågan om häktning eller fortsatt häktning i situationer där detta kan bli aktuellt.

Paragrafen får en annorlunda placering jämfört med vad den har i 1 kap. i den gällande lagen. Det är motiverat att koncentrera regleringen av förutsättningarna för häktning

i början av avsnittet med häktningsbestämmelserna.

När man talar om häktning av dömda får man inte glömma att häktning inte får medföra att den dömde går miste om sin rätt att söka ändring. Detta gäller i synnerhet korta fängelsestraff där tidpunkten för villkorlig frigivning redan kan ligga nära i tiden vid tidpunkten för domen. Även om frågor som gäller den häktade, inklusive klagan över häktningsbeslutet, behandlas som brådskande av fullföljdsdomstolen, bör domstolen beakta synpunkter som rör frigivningen av fången när den bedömer om det är skäligt att häkta eller besluta om fortsatt häktning av den som dömts till ovillkorligt fängelsestraff.

13 §. *Förbud mot oskälig häktning.* I denna paragraf föreslås bestämmelser som motsvarar bestämmelserna i 1 kap. 26 a § i den gällande lagen om förbud mot oskälig häktning. Eftersom lagen fortsatt avses innehålla en liknande bestämmelse i fråga om anhållande hänvisas här till det som sägs i motiveringen till 6 §. Också bestämmelsen om förbud mot oskälig häktning ska i förhållande till den gällande tvångsmedelslagen placeras i början av avsnittet med bestämmelser om häktning.

14 §. *Ny häktning.* Detta är en ny bestämmelse i förhållande till den gällande lagen. Den kompletterar 8 § om nytt anhållande i fråga om de i och för sig sällsynta fall där någon häktas utan föregående anhållande. Denna paragraf är formulerad på ett lite annat sätt än 8 § eftersom häktning till skillnad från anhållande baseras på ett beslut som domstolen fattar på yrkande av en behörig tjänsteman.

Enligt 14 § får den som har häktats för ett brott men frigivits häktas på nytt för samma brott bara på grundval av en omständighet som den som framställt häktningsyrkandet inte kunde åberopa när beslut om den tidigare häktningen fattades. Också i detta fall ska paragrafen även tillämpas på omständigheter som varit kända när den häktade frigivits.

15 §. *Underrättelse om häktningsyrkande.* Enligt den föreslagna paragrafen ska den anhållne och hans eller hennes biträde utan dröjsmål underrättas om häktningsyrkandet. Vidare ska ett skriftligt häktningsyrkande utan dröjsmål sändas till dem. I den gällande lagen innehåller 1 kap. 11 § i den första av dessa två meningar.

Att denna paragraf kompletteras i förhållande till den gällande beror på att det uttryckligen är av ett skriftligt yrkande som grunderna till häktningsyrkandet framgår tillräckligt uttömmande och tydligt. Enligt 1 kap. 12 § i den gällande lagen får häktningsyrkandet även göras muntligen eller per telefon. Ett sådant yrkande ska utan dröjsmål bekräftas skriftligen. Motsvarande bestämmelser föreslås nu i 3 kap. 3 § 1 mom. Detta innebär att man i de fall där häktningsyrkandet först gjorts muntligt eller per telefon, först särskilt ska informera om yrkandet och sedan särskilt sända den anhållne och dennes biträde ett skriftligt häktningsyrkande.

3 kap. Domstolsförfarande i samband med häktningsärenden

1 §. *Häktningsberättigad myndighet.* Bestämmelserna i denna paragraf gäller den häktningsberättigade domstolen och motsvarar i stor utsträckning bestämmelserna i 1 kap. 9 § i den gällande lagen.

Enligt andra meningen i 1 mom. i den gällande paragrafen får beslut om häktning innan åtal väcks meddelas även av tingsrätten på den ort där gripandet har skett eller där den anhållne förvaras eller i brådskande fall också av någon annan tingsrätt. Nu föreslås i stället att också någon annan tingsrätt där saken kan behandlas på ett lämpligt sätt får besluta om häktning i det skedet av straffprocessen. Den gällande bestämmelsen är i detta avseende inte tillräckligt flexibel. Men i allmänhet kommer de tingsrätter där behandlingen lämpligen kan ske att vara tingsrätterna på de orter där gripandet sker eller där den anhållne förvaras.

2 §. *Rätt att framställa häktningsyrkande.* I denna paragraf avses 1 mom. reglera uppgiftsfördelningen mellan den anhållningsberättigade tjänstemannen och allmänna åklagaren när yrkande om häktning görs. Bestämmelsen motsvarar de tre första meningarna i 1 kap. 10 § i den gällande lagen. I detta avseende bör det framhävas att yrkandet ska framföras uttryckligen till den åklagare som uppenbarligen kommer att vara åklagare i ärendet. I brådskande fall kan man kontakta

jourhavande åklagaren. Jämfört med den gällande lagen är fjärde meningen i 1 mom. ny. Enligt den får också den målsägande som yrkat på straff för den dömde begära att den dömde ska häktas.

Enligt fjärde meningen i tvångsmedelslagens gällande 1 kap. 10 § får domstolen inte självmant besluta häkta den som är svarande i ett brottmål. Detta förbud ska enligt förslaget framgå tydligare och understrykas. Således står det separat för sig i 2 mom., men med den ändringen att förbudet gäller häktning utan begäran. Ordet ”självmant” är oklart eftersom det kan tolkas som om det hänvisade till exempelvis processledningen. Det behövs för klarhets skull fortsatt också särskilda bestämmelser om förbudet, trots att 2 kap. 11 och 12 § om förutsättningarna för häktning anger att häktningen beroende på fall sker på yrkande av en tjänsteman som har rätt att framställa häktningsyrkande, allmänna åklagaren eller en målsägande som yrkat straff.

3 §. *Formen för häktningsyrkanden.* Paragrafen innehåller bestämmelser som på ett undantag motsvarar den gällande lagens 1 kap. 12 § om formen för häktningsyrkandet. Undantaget är att ett muntligen eller per telefon framställt yrkande utan dröjsmål ska *ges in* skriftligen. Enligt den gällande lagen ska ett sådant yrkande *bekräftas* skriftligen. Denna ändring har att göra med att ett yrkande som framställts muntligen eller per telefon i praktiken är mer begränsat till sitt innehåll än ett skriftligt yrkande och då är ordet ”bekräfta” i viss mån vilseledande.

I detta sammanhang finns det orsak att trots den ändringen betona att det redan av ett häktningsyrkande som gjorts muntligt eller per telefon ska framgå de väsentligaste uppgifterna för ärendets behandling, såsom vem som misstänks för brottet (om man vet namnet), brottsbenämning och i den utsträckning det är möjligt grunderna för häktningen. Över huvud taget ska man framställa yrkandet muntligt eller per telefon bara när det är nödvändigt med tanke på hur brådskande ärendet är och på grund av utredningsfasen. Det som framförs muntligt eller per telefon ska sedan anges tillräckligt exakt i det skriftliga yrkandet . Ett skriftligt yrkande ska vara så pass utförligt att man inte behöver komplettera yrkandet i någon märkbar utsträckning utan nya omständigheter som kommer fram under häktningsförhandlingen. Detta förbättrar möjligheterna för den som krävs häktad att svara på häktningsyrkandet. Det beror sedan på ärendebehandlingen och arbetsfördelningen i tingsrätten vem som tar emot yrkandet i rätten. Mottagaren kan till exempel vara notarien eller kansliet för tvångsmedelsärenden.

4 §. *Inom vilken tid ett yrkande om häktning av en anhållen ska framställas.* Enligt denna paragraf ska ett yrkande att en anhållen ska häktas framställas hos domstolen utan dröjsmål och senast före klockan tolv den tredje dagen efter gripandet. Detta motsvarar 1 kap. 13 § i den gällande lagen. Även i detta sammanhang bör det understrykas att denna tidsfrist inte inbegriper annat frihetsberövande som föregår gripandet och som beror på något annat än brottsmisstanken (exempelvis gripande på grund av berusning eller tagande i förvar i enlighet med utlänningslagen).

På samma sätt som i paragrafen om domstolsbehandling används här begreppet ”utan dröjsmål” för att betona att tidsfristen enligt bestämmelserna är en maximitid som i möjligaste mån ska underskridas. Europadomstolens dom *Kandzhov mot Bulgarien 6.11.2008* gäller ett fall där en person som misstänktes för ett smärre brott där våld inte brukats hade ställts inför domstol 3 dagar och 23 timmar efter anhållandet. Europadomstolen kunde inte se att särskilda svårigheter eller exceptionella omständigheter skulle ha hindrat myndigheterna från att ställa den klagande inför domstol redan mycket tidigare. Det skulle ha varit särskilt viktigt med beaktande av de tvivelaktiga lagliga grunderna för frihetsberövandet. Enligt Europadomstolen hade man brutit mot artikel 5.3 i Europakonventionen, som föreskriver att var och en som är arresterad utan dröjsmål ska ställas inför domare.

Också utifrån avgöranden som gäller laglighetskontrollen är den självklara utgångspunkten att man i situationer med på varandra följande anhållanden med alla medel ska försöka se till att den sammanräknade tiden för frihetsberövandet inte överstiger den tid som fastställs i denna paragraf. Däremot kan man beakta hur de olika brott som poli-

sen fått kännedom om sammanfaller i tid och rum samt i fråga om ort och hurdan den utredningsmässiga helhet ser ut som brotten utgör.

Det är inte meningen att den tid som fastställs i paragrafen till följd av ett nytt brott som medan den berörda personen är gripen eller anhållen kommit till kännedom ska kringgås genom att personen i fråga först friges och sedan omedelbart anhålls på nytt. I sådana fall ska man till fullo tillämpa tidsfristen enligt gripandet eller anhållandet för det tidigare brottet. Bestämmelser om nytt anhållande för samma brott finns sedan i 2 kap. 8 §, där det står att den som har anhållits eller häktats för ett brott och som frigivits inte får anhållas på nytt för samma brott på grundval av en omständighet som var känd för myndigheten när den fattade beslut om anhållandet eller häktningen. Kravet på nya omständigheter leder i sådana fall till att tiden mellan det första och det andra anhållandet i praktiken inte kan vara särskilt kort.

5 §. *När och hur häktningsyrkanden ska tas upp.* Denna paragraf motsvarar de gällande bestämmelserna i 1 kap. 14 §. Enligt det föreslagna 1 mom. ska ett häktningsyrkande tas upp vid domstol utan dröjsmål. Ett yrkande att en anhållen ska häktas ska tas upp senast fyra dygn efter gripandet. I 2 mom. sägs sedan att om en åtalad anhålls medan åtalet är anhängigt vid domstol, ska häktningsärendet handläggas på det sätt som föreskrivs för häktning av en anhållen.

Också i fråga om denna paragraf kan det hänvisas till den dom från Europadomstolen som presenteras i motiveringen till 4 § i detta kapitel. Den föreskrivna tidsfristen på fyra dagar för domstolsbehandlingen är en högsta tillåtna tid, som man ska försöka underskrida i den mån omständigheterna kräver och tillåter det.

6 §. *Handläggning av häktningsyrkanden.* Denna paragraf avses innehållsmässigt huvudsakligen motsvara bestämmelserna i 1 kap. 15 § i den gällande tvångsmedelslagen. Nytt i förhållande till de gällande bestämmelserna är först och främst det att den tjänsteman som förordnats av den som har framställt häktningsyrkandet enligt *första meningen i 1 mom.* ska vara insatt i ärendet. Detta krav på den förordnade tjänstemannen har att göra med att möjligheterna att utreda ärendet ska vara tillräckliga. Den tjänsteman som kommer i fråga är ofta utredaren.

Också *andra meningen i 1 mom.* är ny. Enligt den får den förordnade tjänstemannen föra talan för den tjänsteman som framställt häktningsyrkandet till den del detta inte har begränsats i yrkandet. Denna mening föreslås eftersom det i praktiken förekommit oklarhet om var gränsen går för sådana tjänstemäns befogenheter. En förordnad tjänsteman kan låta bli att framställa häktningsyrkande eller låta bli att åberopa en viss häktningsgrund. Eftersom ansvaret i sista hand ligger på den anhållningsberättigade tjänsteman som begärt häktning, kan han eller hon också i häktningsyrkandet begränsa den förordnade tjänstemannens befogenheter i detta avseende, varvid begränsningen också kommer till domstolens kännedom.

Den tjänsteman som förordnats av den tjänsteman som begärt häktning får inte föra den anhållningsberättigade tjänstemannens talan mer än i fråga om häktningsyrkandet. Han eller hon kan inte motivera häktningen med ett skäl enligt 2 kap. 5 eller 11 § som inte framgår av häktningsyrkandet. Sådana krav kan enligt 2 § bara ställas av den anhållningsberättigade tjänstemannen. Om det medan häktningsärendet behandlas händer något sådant som häktningsyrkandet enligt den förordnade tjänstemannens bedömning borde kompletteras med, måste den tjänsteman som enligt 2 § har rätt att begära häktning komma till platsen eller åtminstone kontaktas medan behandlingen pågår.

Den tredje kompletteringen gäller *andra meningen i 3 mom.* Den är således ny i förhållande till den gällande lagen och gäller fall där den som begärts häktad inte behöver reserveras tillfälle att bli hörd, eftersom denne inte vistas i Finland, är på okänd ort eller drar sig undan förundersökning eller rättegång. I dessa fall ska ändå ett befullmäktigat biträde till den som begärts häktad ges tillfälle att bli hörd, om man känner till denne.

Tillägget om befullmäktigade biträden har att göra med kraven på rättvis rättegång och genomförande av den kontradiktoriska principen. När det sägs att någon ska ges tillfälle att höras innebär det i allmänhet att det exempelvis i samband med en tidigare behand-

ling av ärendet framgår att den som begärts häktad har ett biträde med fullmakt. Biträdet kan exempelvis ha bistått när den som begärs häktad förhörts. Tillfället att bli hörd kan ges exempelvis så att biträdet anmäler sig för att höras vid häktningsrättegången efter att ha fått kännedom om saken på något sätt, även om han eller hon inte uttryckligen underrättats om detta.

I likhet med den gällande lagen ska den som begärts häktad enligt *2 mom.* ges tillfälle att anlita ett biträde när häktningsyrkandet handläggs. I detta sammanhang finns det anledning att understryka att man vid behov också ska se till att den som begärs häktad får ett biträde. Då kan 2 kap. 1 § 3 mom. i lagen om rättegång i brottmål komma att bli tillämplig. Det momentet gäller fall där den misstänkte ska förordnas en försvarare på tjänstens vägnar.

För klarhet skull föreslås i *4 mom.* delvis ändrade bestämmelser som nu finns i andra och tredje meningen i 2 mom. i den gällande paragrafen. Första meningen i det nya momentet ändras i förhållande till den gällande lagen. Enligt den meningen kan videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra användas under behandlingen, om domstolen anser att det är lämpligt. Denna formulering framhäver det som redan nu framgår av motiveringen till den nuvarande paragrafen (RP 271/2004 rd), nämligen att man beroende på fall kan höra alla eller vissa av dem som deltar i behandlingen av ett häktningsärende med teknisk dataöverföring.

Andra meningen i samma moment begränsar emellertid användningen av teknisk kommunikation. Där sägs det att om domstolen anser att det behövs, ska den som begärts häktad ändå hämtas till domstolen. Även i övrigt har domstolen fullständig prövningsrätt i fråga om när och i vilken utsträckning sådana kommunikationssätt ska användas. Vad den som begärs häktad vill är inte av avgörande betydelse i detta avseende. Självfallet bör domstolen ändå när den fattar beslut om hur hörandet ska ske beakta dennes och andra i behandlingen deltagandes åsikt.

7 §. *När en laglig företrädare och en socialmyndighet ska höras.* Här föreskrivs det att om den som begärts häktad inte har fyllt 18 år, ska domstolen se till att hans eller hennes vårdnadshavare, intressebevakare eller någon annan laglig företrädare samt en företrädare för ett sådant organ som avses i 6 § 1 mom. i socialvårdslagen ges tillfälle att bli hörda i samband med att häktningsärendet handläggs. Dessa kan höras med anlitande av teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med varandra. Skyldigheten att ge tillfälle att bli hörd kan frångås, om företrädarna inte kan nås eller om det är befogat av vägande skäl som hänför sig till det aktuella brottmålet.

Denna paragraf finns inte i den gällande lagen. Orsakerna till att en införs anges i den allmänna motiveringen. Det finns två syften med både den lagliga företrädarens och de sociala myndigheternas deltagande i behandlingen av ett häktningsärende. För det första kan den som begärs häktad erbjudas stöd på det sättet. För det andra kan en företrädare föra fram synpunkter som är av betydelse när man bedömer om det finns förutsättningar för häktning. Det kan framföras sådana fakta om omständigheterna för den som begärs häktad som särskilt har att göra med huruvida det är skäligt att häkta personen i fråga.

Eftersom häktningsärendet behandlas snabbt efter häktningsyrkandet bör behandlingen och dess tidpunkt anmälas till företrädaren så snart man vet tidpunkten. Enligt paragrafen räcker det med att bara en av vårdnadshavarna underrättas. Båda har ändå rätt att i förekommande fall delta i behandlingen. Inga formkrav ställs på hur hörandet ska ske. I praktiken bör behandlingen av ett häktningsärende i sådana brådskande fall meddelas per telefon eller på något annat liknande sätt som kan ske snabbt. Om man inte genast kan nå den lagliga företrädaren eller en företrädare för de sociala myndigheterna, ska man i möjligaste mån försöka ta kontakt på nytt.

Paragrafen kräver endast att tillfälle att bli hörd ordnas. Behandling och avgörande av ett ärende förhindras inte av att den lagliga företrädaren eller socialmyndigheternas företrädare uteblir. Företrädaren har heller inte någon skyldighet att yttra sig under häktningsförhandlingen.

Hänsyn till ändamålsenlighet och hur brådskande frågan är talar för att den som ska höras inte behöver vara personligen närvarande vid häktningsrättegången. Exempelvis kan han eller hon höras per telefon under behandlingens gång. Minimikravet är att de som deltar i behandlingen ska kunna tala med varandra. Om den tekniska beredskapen finns kan hörandet också genomföras i form av videokonferens eller något liknande till bildvisning kopplat sätt.

Den sista meningen i paragrafen ger möjlighet att inte ordna tillfälle att höras och har närmast att göra med skäl som gäller brottsutredningen eller situationer där den som begärs häktad och dennes lagliga företrädare har en intressekonflikt. Exempelvis kan möjligheten att ge någon tillfälle att höras vara utesluten till följd av att både en person som inte fyllt 18 år och dennes vårdnadshavare är misstänkta för brottet i fråga. Då kan det faktum att vårdnadshavaren deltar när personen under 18 år hörs leda till att vårdnadshavaren får veta sådant som skulle göra det svårare att utreda ärendet i fråga om denne. Det kan också hända att den minderåriges brott riktats mot vårdnadshavaren, och då uppnår man inte nödvändigtvis syftet att stödja den som begärs häktad genom att höra vårdnadshavaren. I situationer där intressekonflikter förekommer går det i och för sig att vidta åtgärder för att utse en laglig företrädare för den omyndige, men en sådan förordnad företrädare har kanske inte hunnit utses när häktningsrättegången hålls.

8 §. *Utredning i häktningsärenden.* Bestämmelserna om framläggande av utredning i denna paragraf motsvarar huvudsakligen bestämmelserna i 1 kap. 16 § i den gällande lagen. Det som är nytt i förhållande till den gällande paragrafen finns i andra meningen. Enligt den kan utredningen enbart bygga på skriftligt material.

En sådan ändring bygger på de synpunkter som bara framförs i motiven till den gällande bestämmelsen (RP 14/1985 rd). Där sägs det att utgångspunkten är den att det till stöd för ett häktningsyrkande bara läggs fram skriftlig bevisning. Det är inte meningen att behandlingen av häktningsärendet utgör en förbehandling av åtalet. Handlingar som kan bli aktuella är dels polisanmälan och förhörsprotokollet, dels också andra dokument, såsom exempelvis utdrag ur straffregistret för den som begärs häktad. Det är emellertid också möjligt att förhöra vittnen exempelvis för att kunna lägga fram alibibevisning.

Det bör i fråga om framläggande av utredning betonas att den som begär häktning i egenskap av tjänsteman på ett sanningsenligt och opartiskt sätt ska presentera de omständigheter som han eller hon stöder sig på. Tjänstemannens agerande får inte leda till att det uppkommer en felaktig eller ensidig bild av förutsättningarna för häktning.

Därför bör det också poängteras att tillräcklig utredning ska läggas fram till stöd för häktningsyrkandet även när det gäller de allmänna förutsättningarna för häktning. Detta innebär att man genom utredning måste påvisa att den som begärs häktad på sannolika skäl gjort sig skyldig till det brott som häktningsyrkandet bygger på. Det räcker med andra ord inte med att den som begär häktning under tjänstemannaansvar som sin uppfattning framför att även dessa allmänna förutsättningar föreligger.

9 §. *Uppskov i ärenden som gäller häktning av en anhållen.* Bestämmelserna om uppskov är desamma som i 1 kap. 17 § i den gällande lagen.

10 §. *Beslut i häktningsärenden.* I denna paragraf avviker 1 mom. från gällande 1 kap. 18 § 1 mom. i det avseendet att beslutet enligt andra meningen ska avkunnas genast eller senast så snart handläggningen av häktningsärendena i fråga om de brott som har samband med varandra har avslutats. Den gällande bestämmelsen säger ingenting om andra brott som har samband med det berörda brottet.

Det föreslagna tillägget beror på att det kan hända att flera personer begärs häktade i samma ärende, men i fråga om vilka häktningsyrkandet sedan av skäl som gäller brottsutredningen behandlas separat. Då kan det i fråga om någon av dem som begärs häktad med avseende på bedömningen av häktningsförutsättningarna vara av betydelse vad den som tidigare begärts häktad har berättat eller vad som annars framkommit i samband med behandlingen av dennes häktningsärende. Därmed bör man införa möjligheten att besluten i fråga om alla som begärs häktade i

samma ärende avkunnas först när alla häktningsyrkanden har behandlats. Också då ska besluten avkunnas så snart som möjligt.

11 §. *Häktning i anslutning till tilläggsutredning.* Denna paragraf motsvarar gällande 1 kap 18 a §.

12 §. *Förfarande för verkställighet av häktningsbeslut.* I denna paragraf ingår bestämmelser om förfarandet för verkställighet av ett häktningsbeslut när den misstänkte inte har varit närvarande vid handläggningen av häktningsärendet. De motsvarar i stort sett 1 kap. 19 § i den gällande lagen.

Den föreslagna paragrafen avviker från den gällande paragrafen först och främst så att underrättelsen utan dröjsmål ska ske till den behöriga domstolen. Enligt den gällande lagen ska underrättelsen göras till den domstol som bestämt att den misstänkte ska häktas. En sådan ändring gör behandlingen av ärendet mer flexibel till exempel när åtalet i alla fall kommer att behandlas av en annan domstol än den som ursprungligen bestämde om häktningen. Också den jourhavande domstolen kan ta upp ärendet för behandling. Behörig domstol bestäms på grundval av 1 §.

Den gällande lagen säger inte klart från vilken tidpunkt tidsfristen på fyra dygn ska räknas i fall där någon som häktats i sin frånvaro hämtas till Finland. Detta regleras nu i den föreslagna sista meningen, som säger att tidsfristen, om en person har förlorat sin frihet utomlands, räknas från den tidpunkt han eller hon anländer till Finland. Detta är rådande praxis redan nu. Frågan tas upp i regeringens proposition om den s.k. nordiska arresteringsordern (RP 51/2007 rd). Enligt motiven till den räknas fristen på fyra dygn från det att den utlämnade anländer till finländsk mark, om en person utlämnas från utlandet till Finland. I praktiken avser man att personen går i land från ett fartyg eller att något annat transportmedel (främst bil eller flygplan) rör finsk mark. Denna tillämpningsanvisning kan användas också i fråga om den berörda paragrafen.

13 §. *Häktning vid annan domstol än den som handlägger åtalet.* Bestämmelserna motsvarar gällande 1 kap. 20 §.

14 §. *Utsättande av tid för väckande av åtal.* Denna paragraf överensstämmer delvis med 1 kap. 21 § i den gällande lagen. Den anknyter till 19 §, vars 1 mom. anger att den häktade får anföra klagan om tiden för väckande av åtal.

Enligt första meningen i *1 mom.* ska domstolen utsätta en viss tid inom vilken åtal ska väckas när den beslutar häkta en misstänkt som är närvarande, om inte åtal redan har väckts. Detta avviker från de gällande bestämmelserna, enligt vilka tiden inom vilken åtal ska väckas utifrån anmälan ska utsättas först av den domstol som kommer att behandla åtalet, när någon annan domstol har fattat beslut om häktning.

Det har utifrån den gällande lagen visat sig oklart om tiden för väckande av talan ska utsättas även när domstolen häktar den misstänkte med stöd av 1 kap. 8 § 2 mom. (2 kap. 11 § 2 mom. i den föreslagna lagen). Den bestämmelsen gäller häktning i avvaktan på tilläggsutredning, när det finns anledning att misstänka vederbörande för brott. Domstolen ska då ta upp häktningen till ny behandling utan dröjsmål och senast inom en vecka. Det har i doktrinen ansetts att ingen tidsfrist uppställs vid sådana villkorliga häktningar eftersom ny behandling är obligatorisk. Tidsfristen uppställs först när det i samband med ny behandling bestäms att personen fortsatt ska vara häktad. Denna tolkning, som uppenbarligen också blivit tingsrättspraxis, kan anses vara motiverad och korrekt.

I början av *2 mom.* föreskrivs det enligt förslaget att om den tid som har satts ut för väckande av åtal visar sig vara för kort, kan den domstol som behandlar åtalet förlänga tiden på begäran som allmänna åklagaren framställt senast fyra dagar före den utsatta tidens utgång. Domstolen ska ta upp ärendet utan dröjsmål och avgöra det inom den utsatta tiden. Detta avviker från första meningen i gällande 1 kap. 21 § 2 mom., som innebär att ärendet ska avgöras på begäran som framställs inom den utsatta tiden. Dessutom införs nu bestämmelser om behörig domstol, vilket är en fråga som den gällande lagen inte reglerar. När frågan om förlängd tidsfrist blir aktuell har straffprocessen redan fortskridit så pass långt att det är motiverat att uttryckligen bestämma att den domstol är behörig som kommer att behandla åtalet.

Enligt 20 § ska lagen om beräknande av laga tid inte tillämpas på den tidsfrist som

nämns i första meningen i 2 mom. Detta innebär att en begäran om förlängd tidsfrist inte kan uppskjutas med stöd av den lagen så att begäran framställs senare än senast fyra dagar före tidsfristens utgång. Också domstolen ska avgöra ärendet senast den sista dagen enligt den ursprungliga tidsfristen oavsett vilken dag det är. Den tid inom vilken åtal ska väckas ska redan i sig utsättas så att åklagarens tidsfrist och sista dagen enligt den utsatta tiden infaller en vanlig vardag. Den skyldighet som momentet påför domstolar att utan dröjsmål ta upp ärenden till behandling innebär att en domstol inte ska träffa avgöranden alldeles i slutet av tidsfristen, om inte allmänna åklagaren framställer begäran i slutet av den tidsfrist som gäller denne. Den princip som kan härledas utifrån momentet kan anses vara att ärendet ska avgöras inom fyra dagar från begäran, om det inte finns sådana exceptionella orsaker till längre förberedelser som gäller ärendet eller dess behandling.

Också i fråga om denna paragraf föreslås det liksom för 6 § att bestämmelsen om användning av teknisk dataöverföring skrivs in i ett särskilt moment (*3 mom.*). Momentet hänvisar till 4 mom. i den nämnda paragrafen.

15 §. *Ny behandling av ett häktningsärende.* Paragrafen bygger på gällande 1 kap. 22 §, och i dess *1 mom.* sägs det att om den som är misstänkt för ett brott har häktats, ska den domstol som kommer behandlar åtalet, på begäran av den häktade och tills domen ges, utan dröjsmål och senast fyra dygn efter det att begäran framställdes ta upp häktningsärendet till ny behandling. Innan åtal väcks får ärendet behandlas på nytt också av den tingsrätt inom vars domkrets den ort där den häktade förvaras finns. Ett häktningsärende ska dock inte behöva tas upp till ny behandling tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen.

Enligt gällande 1 kap. 22 § 1 mom. är den behöriga domstolen den domstol som behandlar åtalet i första instans. I samband med överföringen till den nya lagen utgår omnämnandet av rättsinstans, eftersom det inte behövs. Dessutom görs ett tillägg som gäller ärendets behandling i den tingsrätt inom vars domkrets den ort där den häktade förvaras finns. Den ändringen beror på det behövs en viss flexibilitet i fråga om forumbestämmelserna till följd av att tingsrättsnätverket förändrats och fångtransporterna därmed ökat och blivit längre.

Utgångspunkten ska dock fortsatt vara den att häktningsärendet behandlas av den domstol som kommer att behandla åtalet. Detta kan skötas med videokonferens eller någon annan tillämplig teknik för dataöverföring utan att den häktade hämtas till domstolen i fråga. Detta blir möjligt genom 4 mom.

De föreslagna *2 och 3 mom.* motsvarar 1 kap 22 § 2 och 3 mom. i den gällande lagen, men med den modifikationen att den anhållningsberättigade tjänstemannen enligt andra meningen i 2 mom. omedelbart ska underrätta domstolen och den häktade om sådana väsentliga förändringar i omständigheterna som ger anledning till ny behandling. Enligt den gällande tvångsmedelslagen ska undersökningsledaren omedelbart underrätta domstolen och den häktade om en omständighet på grund av vilken det inte längre finns någon anledning att fortsätta häktningen. Trots att det i praktiken är undersökningsledaren som ska sköta underrättelsen finns det ingen anledning att begränsa skyldigheten enbart till honom eller henne. I övrigt ändras meningen för att den bättre ska motsvara vad det i praktiken är fråga om i sådana fall.

Också i denna paragraf ska bestämmelsen om användning av teknisk dataöverföring vara ett separat moment (*4 mom.*) liksom i 6 §. Också här finns en hänvisning till 4 mom. i den paragrafen.

16 §. *Bestämmande om häktning i vissa fall.* Denna paragraf motsvarar 1 kap. 23 § i den gällande lagen. För klarhets skull föreslås det ändå att paragrafen delas upp i två separata moment, eftersom de fall bestämmelserna gäller är så pass olika. Dessutom skrivs det i 1 mom. in en uttrycklig hänvisning till 2 kap. 11 § 1 mom. i fråga om förutsättningarna för häktning.

När huvudförhandlingen i fråga om en svarande som är häktad ställs in måste man se till att denne kan uttala sig om häktningen. I praktiken är detta i allmänhet också fallet, eftersom den häktades sak sällan ställs in, och även om de ställs in, sker detta sällan så ti-

digt att den häktade inte redan skulle ha hunnit ställas inför domstol.

Enligt det föreslagna 2 mom. ska domstolen bestämma om häktning också när domen inte avkunnas omedelbart efter det att huvudförhandlingen har avslutats. Till detta anknyter förordnande att svaranden i ett brottmål ska häktas eller hållas häktad när domen meddelas i domstolens kansli i enlighet med 11 kap. 7 § 2 mom. i lagen om rättegång i brottmål. Eftersom det då ännu inte är fråga om att någon som dömts häktas eller hålls häktad ska bedömningen av om förutsättningar för häktning eller fortsatt häktning också i sådana fall göras med stöd av 2 kap. 11 § 1 mom. De sannolika skäl som krävs för häktning och hållande i häkte ska ses i relation till vad som framkommit under huvudförhandlingen. I dessa fall accentueras också förbudet mot oskälig häktning, som det finns bestämmelser om i 2 kap. 13 §.

Frågan om häktning eller hållande i häkte medan kanslidomen utarbetas är skäligt påverkas av i vilken riktning avgörandet ser ut att luta mot utifrån huvudförhandlingen. Om det ter sig uppenbart att åtalet kommer att förkastas eller att svaranden åtminstone inte döms till ovillkorligt fängelsestraff, ska han eller hon med beaktande av förutsättningarna enligt 11 § inte häktas eller hållas i häkte. I sådana fall kan tröskeln för häktning också komma att vara till och med i viss mån högre än för hållande i häkte. Den häktade kan bli frigiven till följd av klagan under den tid som kanslidomen utarbetas. Dessutom kan han eller hon friges också genom avgörande av den domstol som beslutat om häktning, om det konstateras att det saknas förutsättningar för häktning eller hållande i häkte (det har exempelvis under beslutsöverläggningen framgått att åtalet kommer att förkastas).

17 §. *Frigivning av en häktad.* Enligt det föreslagna *1 mom.* ska domstolen bestämma att en häktad genast ska friges, om det inte längre finns förutsättningar för häktning med anledning av i 15 § avsedd ny behandling av häktningsärendet eller dom eller omständigheter som framkommit under huvudförhandlingen. När frigivningen har att göra med ny behandling av ett häktningsärende ska förfarandet för hörande av parterna och det övriga förfarandet för ärendets behandling bestämmas enligt den paragraf som nämns i momentet. Domen och de omständigheter som framkommit under huvudförhandlingen anknyter å sin sida till avgörandet på det sätt som anges i lagen om rättegång i brottmål.

Förutsättningar för att hålla den häktade i häkte på grundval av dom saknas när personen i fråga döms till något annat straff än ovillkorligt fängelsestraff eller då åtalet förkastas. Även om personen i fråga skulle dömas till ovillkorligt fängelsestraff kan det under huvudförhandlingen framkomma omständigheter som innebär att förutsättningar för häktning saknas. Momentet avses också gälla fall där domen inte avkunnas omedelbart efter avslutad huvudförhandling. I praktiken tar domstolen efter avslutad huvudförhandling ställning till fortsatt häktning på den häktades begäran eller på allmänna åklagarens begäran eller framställning om frigivning.

Paragrafens *2 mom.* gäller frigivning på grundval av den anhållningsberättigade tjänstemannens framställan och frigivning inom viss tid. Det motsvarar huvudsakligen gällande 1 kap. 24 § 2 mom. I förhållande till de gällande bestämmelserna ändras momentet så att det också ska bestämmas att den häktade ska friges, om åtal inte har väckts inom utsatt tid och beslut om förlängd tidsfrist inte har fattats inom den tiden. Detta har att göra med att domstolen enligt 14 § 2 mom. ska avgöra ärendet om förlängd frist inom den utsatta tiden.

Det föreslagna *3 mom.* finns inte i 1 kap. 24 § i den gällande lagen. Enligt det ska allmänna åklagaren under förundersökningen underrättas om den framställning som avses i 2 mom. innan en sådan görs. Allmänna åklagaren kan överta avgörandet av frågan om huruvida framställning ska göras. När den som gör framställningen är någon annan anhållningsberättigad tjänsteman än åklagaren, ska åklagaren ha möjlighet att pröva hur frigivningen inverkar på säkerställandet av straffprocessen. När en koncentrerad huvudförhandling förbereds måste åklagaren ges tillfälle att bedöma om det finns risk för flykt. Åklagaren ska också kunna pröva hur frigivningen inverkar på utredningen av det som ska klarläggas under förundersökningen. Om åklagaren kommer fram till att framställ-

ningen inte är motiverad får inte någon annan anhållningsberättigad tjänsteman göra framställning. Om åklagaren däremot också förordar frigivning kan han eller hon i egenskap av anhållningsberättigad tjänsteman själv göra framställan om frigivning eller låta en anhållningsberättigad polisman göra framställningen. I praktiken är det undersökningsledaren som gör framställan om frigivning när förundersökningen fortfarande pågår.

Enligt paragrafen ska frigivningen ske genast. Enligt Europadomstolens rättspraxis kan det innebära brott mot artikel 5.1 i Europakonventionen om frigivningen fördröjs utan motivering. Exempelvis i fallet *Quinn mot Frankrike 22.3.1995* ansåg Europadomstolen att det stred mot den artikeln att personen i fråga fortfarande berövades sin frihet elva timmar efter det att domstolen hade förordnat om frigivning. Fördröjningen kunde i och för sig anses förståelig eftersom den hade att göra med utlämning. I fallet *Manzoni mot Italien 1.7.1997* ansåg Europadomstolen att inget brott mot artikeln begåtts när det på grund av formaliteter tagit sju timmar att genomföra frigivningen. Också i detta fall skulle man ha kunnat genomföra de administrativa åtgärderna snabbare. I fallet *Labita mot Italien 6.4.2000* hade den som skulle friges hållits kvar i fängelse över natten i mer än tolv timmar på grund av administrativa formaliteter och för att avgöra om det fanns andra orsaker för att hålla personen i fråga häktad. När exempelvis en betydande extrafördröjning hade berott på att registratorn varit frånvarande var det fråga om brott mot artikel 5.1.

Med andra ord ska målet vara att den häktade friges omedelbart efter avslutad domstolsbehandling. Praxis som innebär att en fånge sänds till fängelse för att friges bygger inte på lag. När det förordnas att häktade ska friges måste det samtidigt finnas beredskap för att omedelbart förse honom eller henne med resebiljett och pengar för resa och eventuell övernattning. Underrättelse om omedelbar frigivning ska lämnas till fängelset, som sedan kan sända sakerna till den häktade som frigivits eller på något annat sätt komma överens om återlämnandet.

18 §. *Häktning vid fullföljdsdomstol.* Denna paragraf innehåller sådana bestämmelser om häktning vid fullföljdsdomstol som huvudsakligen motsvarar 1 kap. 25 § i den gällande lagen. I förhållande till den gällande lagen är tredje meningen i 1 mom. ny. Den innebär att ett befullmäktigat biträde till den som begärs häktad ska ges tillfälle att höras, om man känner till biträdet. Motsvarande mening föreslås i 6 § 3 mom.

19 §. *Ändringssökande.* Bestämmelserna i denna paragraf om ändringssökande motsvarar bara delvis gällande 1 kap. 27 §. En nyhet är att den häktade enligt 1 mom. får anföra klagan om tiden för väckande av åtal och den anhållningsberättigade tjänstemannen om häktningsbeslutet. För klarhets skull ska det i 1 mom. också anges de fall där den häktade eller den anhållningsberättigade tjänstemannen får anföra klagan: den häktade när han eller hon häktats eller det beslutats om fortsatt häktning och den anhållningsberättigade tjänstemannen när ett beslut som ett häktningsyrkande avslagits eller det bestämts att den häktade ska friges. Eftersom den anhållningsberättigade tjänstemannen får rätt att anföra klagan ska 2 mom. i förhållande till den gällande lagen kompletteras med en bestämmelse om hörande av den som begärts häktad.

Den första meningen i 1 mom. innebär att man vid överklagande av huvudsaken som en accessorisk fråga också kan kräva ändring av beslutet i häktningsärendet. Å andra sidan går det också att särskilt anföra klagan över häktningsbeslutet innan besvären anförs, och denna möjlighet öppnas nu således också för den anhållningsberättigade tjänstemannen. Klagan ska också kunna anföras när huvudsaken inte ens överklagas. Det yrkande på omedelbar frigivning eller omedelbar häktning som ska anföras i skrivelsen med överklagandet ska i allmänhet tolkas som en klagan, vilket ger upphov till en skyldighet att i detta avseende behandla ärendet på det sätt som föreskrivs i 2 mom.

I detta sammanhang finns det anledning att fästa uppmärksamhet vid förutsättningarna för nytt anhållande och ny häktning, som anges i 2 kap. 8 och 14 §. I avvaktan på ett avgörande om klagan eller när den anhållningsberättigade tjänstemannen fått ett negativt avgörande på sin klagan kan det bli fråga an-

hållande eller häktning bara på grundval av nya omständigheter.

Den häktade ska få anföra klagan över såväl den ursprungliga tidsfristen för väckande av åtal som den med stöd av 14 § 2 mom. förlängda tidsfristen. Om klagan godkänns ska tidsfristen förkortas i enlighet med vad hovrätten anser vara motiverat.

Det finns vissa prejudikat från högsta domstolen som anknyter till den gällande bestämmelsen. Dessa kan användas som tolkningsanvisning också i fråga om den föreslagna paragrafen. Högsta domstolens omröstningsdom HD 1995:180 gäller ett fall där hovrätten hade förkastat en klagan från en person som tingsrätten hade häktat. Enligt högsta domstolen skulle ändring i hovrättens avgörande sökas i enlighet med 30 kap. 2 § 1 mom. i rättegångsbalken genom att ansöka om tillstånd till det av högsta domstolen. I högsta domstolens avgörande HD 1998:90 anses det att fullföljdsdomstolen har möjlighet att pröva grunderna för häktningsbeslutet trots att den som överklagar inte längre är häktad. Som tvångsmedel innebär häktning allvarligt ingripande i den personliga friheten, och därför är det viktigt att häktningen sker på laglig grund och att rättspraxis i fråga om häktning är enhetlig.

Det går att hänvisa till förändrade omständigheter efter häktningsbeslut när man anför klagan. Häktningen kan exempelvis ha blivit oskälig till följd av att den häktade fått försämrad hälsa. Det kan också ha gjorts sådana framsteg när det gäller att utreda brottet som innebär att häktningen inte längre är motiverad. Å andra sidan kan en häktningsberättigad tjänsteman åberopa en sådan förändring av omständigheterna som han eller hon anser talar för häktning.

20 §. *Uträkning av tidsfrister.* Kapitlet om domstolsförfarande i samband med häktningsärenden avslutas i förslaget med en bestämmelse om att 5 § i lagen om beräknande av laga tid inte tillämpas när vissa tidsfrister i kapitlet räknas ut. Detta motsvarar 1 kap. 28 a § i den gällande lagen, men ändrad så att hänvisningarna är till de föreslagna bestämmelserna och bara till moment i de fall där inte hela paragrafen innehåller bestämmelser om tidsfrister. Paragrafen hänvisar också till 14 § 2 mom., som anger att allmänna åklagaren ska begära förlängd frist för väckande av talan senast fyra dagar före den utsatta tidens utgång och att domstolen ska ta ställning till yrkandet inom den utsatta tiden.

I 5 § 1 mom. i lagen om beräknande av laga tid sägs det att om en bestämd dag eller sista dagen av en bestämd tid infaller på en helgdag, självständighetsdagen, första maj, julaftonen, midsommaraftonen eller en helgfri lördag, får fullgörandet ske första vardagen därefter. Denna bestämmelse ska också tillämpas när det i annan lag sägs att fullgörandet får ske första vardagen efter en helgdag, då en bestämd dag eller sista dagen av en bestämd tid infaller på en helgdag (2 mom.). Om paragrafen i fråga tillämpades på häktningsärenden skulle de föreskrivna tiderna för behandlingen av häktningsärenden kunna komma att överskridas, vilket med beaktande av sakens natur och exempelvis Europadomstolens rättspraxis inte kan anses acceptabelt. I enlighet med vad som sägs i allmänna motiveringen bör också ärenden som gäller förlängning av tidsfristen för att väcka åtal avgöras inom den ursprungliga tidsfristen. Joursystemet gör det möjligt att behandla ärenden också på helgdagar och därmed jämförbara dagar samt på helgfria lördagar.

4 kap. Begränsning av kontakter

1 §. *Förutsättningar för begränsning av kontakter.* I denna paragraf motsvarar 1 mom. och första och andra meningen i 2 mom. de gällande bestämmelserna i 1 kap. 18 b § 1 mom. och 2 mom., när man dessutom beaktar 5 mom. i den paragrafen. Enligt det ska bestämmelserna i 1—4 mom. om begränsning av kontakter för häktade tillämpas på motsvarande sätt på begränsning av kontakter för anhållna och gripna.

Enligt tredje meningen i det föreslagna 2 mom. får kontakter med nära anhöriga begränsas endast i den utsträckning det är nödvändigt för syftet med gripandet, anhållandet eller häktningen. I fråga om nära anhöriga krävs det dessutom särskilt vägande skäl som hänför sig till utredning av brottet enligt andra meningen i 2 mom. Tredje meningen är ny och innebär att man dels ska tillämpa principen om minsta olägenhet och propor-

tionalitetsprincipen, dels också att man ska försöka undvika fullkomlig begränsning av kontakter när det gäller nära anhöriga. Däremot ska det nog gå att utesluta ett visst sätt att hålla kontakt eller att begränsa eller övervaka dess användning på det sätt som lagen medger.

I sig ger 2 mom. också möjlighet att utfärda besöksförbud för en häktad och en närstående. I detta avseende kommer bestämmelserna alltså att avvika från 9 kap. 5 § i häktningslagen, vars 3 mom. föreskriver att besöksförbud i vissa fall inte får meddelas nära anhöriga eller andra närstående. Då är det ändå inte fråga om besöksförbud som har att göra med brottsutredning, utan om besöksförbud av andra orsaker. Den aktuella bestämmelsen i häktningslagen har att göra med situationer där det konstaterats att besökaren har medfört eller försökt medföra narkotika eller vissa andra föremål eller ämnen till fängelset eller har äventyrat säkerheten eller allvarligt stört ordningen i fängelset.

I det föreslagna 2 mom. talas det om syftet med gripandet, anhållandet eller häktningen, vilket har att göra med grunden för tvångsmedel i det berörda fallet. Enligt 1 kap. 3 § i häktningslagen är syftet med häktning att säkerställa förundersökningen av ett brott, domstolsbehandlingen och straffverkställigheten samt att förhindra fortsatt brottslig verksamhet.

2 §. *Omfattningen för begränsning av kontakter.* I 1 mom. föreskrivs på samma sätt som i gällande 1 kap. 18 b § 3 mom. att begränsning av kontakter kan omfatta begränsning av brevväxling, användning av telefon, besök eller andra kontakter utanför förvaringslokalen eller fängelset eller av samvaro med en viss gripen, anhållen eller häktad. Kontakterna får inte begränsas i större utsträckning eller längre än nödvändigt.

Den andra meningen i momentet anknyter till ansvaret för övervakningen av att förutsättningar finns, som enligt 4 § 3 mom. ankommer på den tjänsteman som avses i 1 mom. i den paragrafen. Vid behov ska den tjänstemannen besluta om slopande av begränsningarna. Om han eller hon inte fattar ett sådant beslut får den häktade föra ett ärende som gäller begränsning av kontakter till domstol som ett separat ärende.

I 2 mom. sägs det att bestämmelser om granskning och läsning av brev finns i 8 kap. i häktningslagen och i 6 kap. i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen. Bestämmelser om beslagtagande av brev finns i 7 kap. i den föreslagna lagen. Det är meningen att genom denna nya bestämmelse framhäva att begränsning av kontakter enligt det kapitlet inte inbegriper granskning, läsning och beslagtagande av brev. Det är bara fråga om att brevet inte levereras ända fram.

3 §. *Hur länge en begränsning av kontakter gäller.* Jämfört med 1 kap. 18 b § i den gällande lagen ska den nya paragrafen först och främst för tydlighets skull ange att begränsningen av kontakterna upphör att gälla när gripandet, anhållandet eller häktningen avslutas. Enligt andra meningen ska en temporär begränsning upphöra att gälla om ingen framställning om begränsning av kontakterna lämnas in till domstolen inom utsatt tid.

Av de anledningar som presenteras i de allmänna motiven föreslås det inte att paragrafen ska innehålla bestämmelser om varaktighet. Begränsningen pågår så länge som omständigheterna i det enskilda fallet kräver. Den berörda tjänstemannen är skyldig att besluta om slopande av begränsningen, om det inte längre finns förutsättningar för den (4 § 3 mom.). Rättigheterna för den häktade person som är föremål för begränsningen ska tryggas genom att han eller hon får föra begränsningen till domstol som ett separat ärende, varvid bestämmelserna om ny behandling av ett häktningsärende i 3 kap. 15 § iakttas i tillämpliga delar (5 § 1 mom.).

Andra meningen i paragrafen hänför sig till att man med stöd av 5 § 2 mom. också i fråga om behandlingen av en temporär begränsning i tillämpliga delar iakttar bestämmelserna i 3 kap. 4 § och 5 § 1 mom. om tidsfristerna för behandling av häktningsärenden. En temporär begränsning upphör således att gälla om ingen framställning lämnas in till domstolen inom den utsatta tiden på tre dagar enligt den förstnämnda bestämmelsen.

4 §. *Beslut om begränsning av kontakter.* I denna paragraf bygger *1 och 2 mom.* huvudsakligen på 1 kap. 18 b § 4 mom. i den gällande lagen. I 1 mom. är första meningen ny. Enligt den ska beslut om begränsning av kontakterna under gripandet och anhållandet

fattas av en anhållningsberättig tjänsteman. Detta preciserar regleringen i förhållande till den gällande paragrafen. Där hänvisas det nämligen i 5 mom. till 1—4 mom. i fråga om begränsning av kontakter för anhållna och gripna. Denna fråga bör regleras särskilt eftersom man under anhållandet och gripandet kan bli tvungen att besluta om begränsning av kontakter bara för den tid de tvångsmedlen pågår, och då är det inte fråga om ett temporärt beslut enligt tredje meningen i 1 mom. Vidare avses det föreslagna 1 mom. avvika från gällande regler också så att man i andra meningen som den som gör framställningen nämner en anhållningsberättigad tjänsteman och fängelsedirektören, medan framställningen enligt den gällande lagen görs av den som framställt häktningsyrkandet, åklagaren eller fängelsedirektören.

Till frågan om begränsning av kontakter under tiden för gripandet eller anhållandet anknyter dessutom också det att man i 1 mom. i likhet med den gällande lagen konstaterar att före domstolens avgörande kan fängelsedirektören på framställning av en anhållningsberättigad tjänsteman eller, om den häktade har placerats i en förvaringslokal hos polisen, den anhållningsberättigade tjänstemannen temporärt besluta om begränsning av kontakter. Efter tillägget som gäller gripande och anhållande kommer detta att gälla fall där behovet av begränsningar framkommer när personen redan har häktats och där man kommer att göra framställning till domstolen om att en begränsning av kontakter ska beslutas.

I *3 mom.* finns en ny bestämmelse i förhållande till den gällande lagen. Enligt den ska den i 1 mom. avsedda tjänsteman som beslutar om eller har rätt att göra en framställning om begränsning av kontakter besluta om slopande av begränsningen, om det inte längre finns förutsättningar för den. Saken ska alltså inte föras till domstol för att begränsningen ska slopas. Detta avses gälla alla typer av begränsningar av kontakter, dvs. sådana som beslutas under tiden för gripande och anhållande, temporära begränsningar och av domstol påförda begränsningar. Den berörda tjänstemannen ska bestämmas på grundval av när beslutet om begränsning fattades och huruvida ärendet fortfarande är föremål för förundersökning eller har lämnats till åtalsprövning. I allmänhet kommer det att vara fråga om att helt slopa en begränsning, men i vissa fall kan slopandet komma att gälla en begränsning som bara gäller ett sätt att hålla kontakt. Även om skyldigheten att slopa begränsningen ska höra ihop med den övervakning som den berörda tjänstemannen utför, kan initiativet till att slopa en begränsning tas av den som begränsningen gäller. Om tjänstemannen inte fattar beslut om att slopa begränsningen, ska den häktade kunna föra ärendet till domstol.

När begränsningen väl är undanröjd krävs det ett förfarande enligt kapitlet för att åter införa den, dvs. i praktiken ett nytt beslut av domstolen om att kontakterna ska begränsas. Ett villkor för ett sådant beslut ska i praktiken vara att omständigheterna förändras eller att någon ny omständighet uppdagas som tjänstemannen inte har var medveten om när han eller hon beslutade om slopandet.

5 §. *Separat domstolsbehandling.* Jämfört med den gällande lagen ska denna nya paragraf innehålla bestämmelser om de fall där frågan om begränsning av kontakter i domstol behandlas som ett separat ärende från häktningsärendet. I den gällande regleringen och i det föreslagna 4 § 2 mom. beaktas de fall där häktningsärendet skjuts upp eller behandlas i domstol.

Enligt det föreslagna *1 mom.* ska en häktad som omfattas av en begränsning av kontakter få föra begränsningen till domstol som ett separat ärende. Då ska bestämmelserna om ny behandling av ett häktningsärende i 3 kap. 15 § iakttas i tillämpliga delar. Domstolen ska slopa begränsningen till den del det inte längre finns förutsättningar för den.

Också en domstol ska kunna slopa en begränsning endast delvis. Att iaktta bestämmelserna om ny behandling av ett häktningsärende i tillämpliga delar innebär att ett ärende som gäller begränsning av kontakter inte ska behöva tas upp till ny behandling i domstol tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen.

I *2 mom.* föreslås bestämmelser som innebär att om en framställning om begränsning av kontakter behandlas separat från häktningen, ska man i tillämpliga delar iaktta vad som i 3 kap. 4 §, 5 § 1 mom. och 6 § 1, 2 och

4 mom. bestäms om handläggning av häktningsärenden. Om det är fråga om ett ärende där en temporär begränsning påförts, ska den tidsfrist på tre dagar för att göra framställan och på fyra dagar för domstolsbehandling i de nämnda bestämmelserna räknas från det att det temporära beslutet fattades. Om inget temporärt beslut har fattats i ett ärende ska framställan om begränsning av kontakter i enlighet med 3 kap. 5 § 1 mom. tas upp i domstol utan dröjsmål.

6 §. *Ändringssökande.* Bestämmelserna om begränsning av kontakter föreslås nu stå i ett annat kapitel än häktningsbestämmelserna. Dessutom ska begränsningsbestämmelserna beakta den möjligheten att begränsningar föreslås i ett separat förfarande från häktning. Därför föreslås det en bestämmelse i 6 § där det sägs att den häktade som omfattas av en begränsning och den anhållningsberättigade tjänstemannen får anföra klagan över domstolens beslut om begränsning av kontakter. I fråga om klagan och dess behandling gäller i tillämpliga delar 3 kap. 19 § 1 och 2 mom. I praktiken anförs klagan över häktning och begränsning av kontakter samtidigt särskilt i början av häktningen.

Hänvisningen till 3 kap. 19 § innebär att den häktade som begränsningen gäller får anföra klagan om det avgörande genom vilket det förordnats om begränsning eller om att begränsningen fortsatt ska gälla. En anhållningsberättigad tjänsteman ska å sin sida få anföra klagan om ett avgörande där framställningen om begränsning förkastats eller begränsningen slopats. Det föreslås ingen tidsbegränsning för klagan, och klagan ska behandlas skyndsamt. Med andra ord kan både den som begränsningen gäller och den anhållningsberättigade tjänstemannen anföra klagan om samma avgörande exempelvis då begränsningen av kontakter slopats till viss del.

5 kap. Reseförbud

1 §. *Förutsättningar för reseförbud.* Paragrafen innehåller bestämmelser om förutsättningar för reseförbud som i stor utsträckning motsvarar gällande 2 kap. 1 §. Nytt är 1 mom. 2 punkten, enligt vilken det är möjligt att påföra reseförbud också när det finns anledning att misstänka att den misstänkte försvårar utredningen av saken genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman. Genom det nya kriteriet för reseförbud försöker man se till att förbudet är ett allt bättre alternativ till anhållande och häktning, där försvårande av utredning redan nu hör till kriterierna för deras tillämpning. Jämfört med den gällande paragrafen är också 2 mom. nytt. Där föreskrivs det för tydlighets skull att den som misstänks ha gjort sig skyldig till en brottslig gärning innan han eller hon fyllt 15 år får inte meddelas reseförbud.

2 §. *Innehållet i reseförbud.* Här föreslås bestämmelser om reseförbud som avviker från gällande 2 kap. 2 §.

Enligt det föreslagna *1 mom.* kan i beslutet om reseförbud den som meddelats reseförbud åläggas att 1) inte lämna den ort eller det område som nämns i beslutet, 2) inte vistas eller röra sig på ett visst område som nämns i beslutet, 3) under vissa tider vara anträffbar i sin bostad eller på sin arbetsplats, 4) på bestämda tider anmäla sig hos polisen, 5) vistas på en inrättning eller ett sjukhus där han eller hon är intagen eller kommer att tas in, 6) inte kontakta de personer som avses i 1 § 1 mom. 2 punkten, eller 7) överlämna sitt pass till polisen.

Därmed frångår man den åtskillnad som 1 och 2 mom. i den gällande paragrafen gör mellan egentligt reseförbud och skyldigheter som kan fogas till förbudet. De skyldigheter som nu föreslås i de olika punkterna ska vara alternativa, men ändå vid behov kunna kombineras. Nyheter jämfört med reglerna i den gällande paragrafens 1 och 2 mom. är för det första 6 punkten om förbud mot att ta kontakt. Dessutom är skyldigheten att överlämna pass absolut i gällande 2 kap. 2 § 3 mom.

Förbudet mot att hålla kontakt läggs till bland innehållsalternativen för reseförbudet på grund av att reseförbudet kan påföras också för att förhindra försvårande av ärendets utredning. I dessa fall ska de personer som kontaktförbudet gäller nämnas i beslutet om reseförbud till den del deras identiteter är kända och till den del identiteten exempelvis med beaktande av omständigheter som gäller brottsutredningen eller vittnesskyddet kan

uppges för den som påförts reseförbud. Förbudet mot att hålla kontakt avses gälla alla sätt att hålla kontakt.

Tanken med att möjligheten att bestämma att passet ska överlämnas till polisen införs bland de fakultativa alternativen är att det beror på vilka andra skyldigheter som är förknippade med reseförbudet om passet behöver överlämnas. I praktiken kommer skyldigheten att överlämna passet att påföras när det samtidigt bestäms att en persons rörelsefrihet ska inskränkas på ett sätt där det kan vara av betydelse att passet fråntas personen i fråga.

Enligt *2 mom.* ska det dock gå att i beslutet om reseförbud ge den förbudet gäller tillstånd att lämna den ort eller det område som anges i beslutet för att sköta sitt arbete eller av någon annan jämförbar orsak. Motsvarande mening finns i 1 mom. i den gällande paragrafen. Eftersom den nya paragrafen får en annan struktur finns tillståndsbestämmelsen nu i ett särskilt moment.

3 §. *Förbud att utfärda pass.* Enligt denna paragraf får pass inte utfärdas till den som meddelats reseförbud, om utfärdandet äventyrar syftet med reseförbudet. Förbudet mot att utfärda pass ingår för närvarande som ett absolut förbud i gällande 2 kap. 2 § 3 mom. Med beaktande av de förändringar som gäller innehållet i reseförbudet bör det föreskrivas om passförbudet i en särskild paragraf på föreslaget sätt. På samma sätt som skyldigheten att överlämna passet till polisen blir frågan om att förbjuda utfärdande av pass aktuell när passet är av betydelse med avseende på innehållet i reseförbudet.

4 §. *Myndighet som meddelar reseförbud.* Denna paragraf motsvarar huvudsakligen 2 kap. 3 § i den gällande lagen, men 3 mom. ska ändras i förhållande till motsvarande gällande bestämmelse. Enligt första meningen i det ändrade momentet ska domstolen vid behandlingen av ett häktningsyrkande eller ett ärende som gäller fortsatt häktning pröva om de förutsättningar som avses i 1 § uppfylls och om den som begärts häktad eller den häktade ska meddelas reseförbud i stället för att häktas. Enligt den gällande bestämmelsen får domstolen meddela reseförbud i stället för att häkta den misstänkte.

Den första meningen i 3 mom. ändras på grund av att det i praktiken visat sig vara oklart huruvida den anhållningsberättigade tjänstemannen eller allmänna åklagaren får meddela den brottsmisstänkte reseförbud, om domstolen förkastat ett häktningsyrkande som gjorts innan åtal väckts. Riksdagens lagutskott har tagit ställning till frågan (LaUB 31/2002 rd). Lagutskottet godtar den tolkning som framförs i rättslitteraturen, dvs. att en tjänsteman i sådana fall inte kan besluta om reseförbud. Reseförbudet är ett alternativ till häktning, och domstolen ska därför också när den förkastar ett häktningsyrkande pröva om den som begärs häktad ska meddelas reseförbud i stället för att häktas.

Lagutskottets ståndpunkt kan anses motiverad. Redan när man överväger häktning eller fortsatt häktning ska man samtidigt överväga huruvida det kan bli aktuellt med reseförbud, som ingriper mindre i den misstänktes ställning än häktning. Detta är ett uttryck för principen om minsta olägenhet, men eftersom saken är så pass viktig bör regleringen göras klarare. Den gällande bestämmelsen har i detta avseende närmast formen av en behörighetsbestämmelse än en bestämmelse som anger att domstolen är skyldig att pröva frågan.

5 §. *Beslut om reseförbud.* Den föreslagna paragrafen motsvarar i stor utsträckning gällande 2 kap. 4 §. I de fall där innehållet i reseförbudet innefattar ett förbud mot att hålla kontakt i enlighet med 2 § 1 mom. 6 punkten ska förbudsinnehållet enligt 5 § 1 mom. 3 punkten också innefatta de personer som kontaktförbudet gäller. Jämfört med den gällande lagen läggs en ny punkt till i 1 mom. Den punkten innebär att rätten att föra frågan om reseförbud ska bestå till domstol för prövning ska framgå av beslutet. Detta avses gälla i fall där beslutet har fattats av den anhållningsberättigade tjänstemannen eller allmänna åklagaren.

6 §. *Tillstånd till undantag.* Här sägs det i *1 mom.* att en anhållningsberättigad tjänsteman av grundad anledning i enskilda fall får bevilja den som meddelats reseförbud tillstånd till smärre undantag från skyldigheten enligt beslutet om reseförbud. Enligt 2 kap. 2 § 1 mom. i den gällande lagen får den myndighet som beslutar om reseförbud bevilja dispens. Bakom denna ändring finns ändamålsenlighetsaspekter. Det finns ingen an-

ledning att föra ett ärende till domstol i de fall där det enligt 4 § 2 eller 3 mom. är domstolen som ska besluta i ärendet.

Den som meddelats reseförbud behöver garantier för rättssäkerhet i de fall där han eller hon har giltig anledning för sin begäran om dispens, men där den anhållningsberättigade tjänstemannen inte går med på att bevilja sådan. Därför föreslås det i *2 mom.* en bestämmelse om att den som meddelats reseförbud får föra ett ärende som gäller undantag från förbudet till domstol, om en anhållningsberättigad tjänsteman vägrar bevilja tillstånd. Behandlingen av ett sådant ärende ska följa bestämmelserna om domstolsbehandling av ett reseförbudsärende (11 §) och bestämmelserna om ändringssökande (12 §).

7 §. *Ändring av beslut om reseförbud.* I denna paragraf ska det enligt förslaget föreskrivas att ett beslut om reseförbud får ändras till följd av förändrade omständigheter eller av viktiga skäl. Detta motsvarar 2 kap. 5 § i den gällande lagen, men dock så att bestämmelsen ändrats på det sätt som ändringarna i fråga om innehållet i reseförbudet förutsätter. Enligt den gällande bestämmelsen får ett reseförbud eller åläggande som nämns i 2 § 2 mom. ändras på grund av förändrade förhållanden eller av viktiga skäl.

Med ändring avses i den föreslagna paragrafen att ett åläggande enligt 2 § 1 mom. blir lindrigare (exempelvis genom att det område utvidgas där den som påförts förbudet får vistas) eller strängare (exempelvis genom att personen i fråga åläggs att anmäla sig hos polisen oftare). Det är också fråga om en ändring när en helt ny skyldighet fogas till reseförbudet enligt 2 § 1 mom. Därmed skiljer sig en ändring från hävning enligt 8 §, som kan göras delvis (någon skyldighet slopas helt) eller helt (alla skyldigheter slopas helt och hållet).

8 §. *Hävning av reseförbud.* Denna paragraf innehåller bestämmelser om hävning av reseförbud, och de motsvarar huvudsakligen gällande 2 kap. 6 §.

Enligt *1 mom.* ska ett reseförbud hävas helt eller delvis genast när det inte längre finns förutsättningar för att hålla reseförbudet i kraft i oförändrad form. Detta skiljer sig från 1 mom. i den gällande lagen genom att reseförbudet vid behov ska hävas också delvis genom att någon av skyldigheterna helt och hållet slopas. Detta ligger i linje med att även domstolen enligt 3 mom. ska häva förbudet helt eller delvis, när den som meddelats förbudet fört ärendet till domstol. En lagstadgad skyldighet att också häva reseförbud delvis överensstämmer dessutom med principen om minsta olägenhet.

Bestämmelserna i det föreslagna *2 mom.* innebär att reseförbudet ska hävas, om inte åtal väcks inom 60 dagar från det att förbudet meddelades. Domstolen får förlänga tiden på begäran som den anhållningsberättigade tjänstemannen gjort senast en vecka före den utsatta tidens utgång. Domstolen ska ta upp ärendet utan dröjsmål och avgöra det inom den utsatta tiden.

Första meningen i det momentet avses motsvara första meningen i den gällande paragrafens 2 mom. I praktiken har meningen lett till oklarhet när det gäller hur den förhåller sig till den fråga som i förslaget regleras i 9 § 1 mom. i enlighet med den gällande lagen. Enligt det momentet gäller ett reseförbud som har meddelats innan åtal har väckts fram till huvudförhandlingen, om det inte har bestämts att förbudet ska upphöra tidigare eller om det inte hävs tidigare genom särskilt beslut. Om åtalet väcks enligt momentet i fråga inom 60 dagar från det att förbudet påfördes, förlorar den tidsfristen sin betydelse i samband med att åtal väcks och reseförbudet gäller därefter i enlighet med 9 § 1 mom. fram till huvudförhandlingen, om det inte bestäms att det ska upphöra tidigare eller om det inte hävs särskilt innan det.

Momentets andra och tredje mening ska ersätta andra meningen i den gällande paragrafens 2 mom. Där står det att domstolen får förlänga tiden på begäran som inom denna tid har gjorts av den anhållningsberättigade tjänstemannen, dvs. den tidsfrist på 60 dagar som avses i första meningen. Också i detta fall ska således beslutet om förlängd tid fattas inom den ursprungliga tidsfristen, och därför ska en tidsfrist på en vecka införas för den anhållningsberättigade tjänstemannen. Motsvarande ändring föreslås i fråga om häktning (3 kap. 14 § 2 mom.).

I *3 mom.* avviker det föreslagna från gällande 2 kap. 6 § 3 mom. genom att en ny andra mening införs. Enligt den ska en begä-

ran tas upp till behandling inom en vecka från det att den inkommit till domstolen. Det är fråga om en begäran som framförts av den som meddelats reseförbud och genom vilket han eller hon för frågan om huruvida ett reseförbud som meddelats av en anhållningsberättigad tjänsteman ska bestå till domstol för prövning. Dessutom görs en sådan ändring i tredje meningen som har att göra med de föreslagna ändringarna i 2 § som gäller reseförbudets innehåll. Enligt sista meningen i 3 mom. ska 3 kap. 15 § 1 mom. iakttas i tillämpliga delar vid ny behandling av ett reseförbud som domstolen meddelat. Detta innebär att ett reseförbudsärende inte skulle behöva tas upp till ny behandling tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen.

9 §. *Reseförbuds giltighetstid.* De föreslagna bestämmelserna om reseförbudets giltighetstid motsvarar 2 kap. 7 § i den gällande lagen med undantag av att domstolen när den avgör målet enligt *3 mom.* får meddela svaranden som är på fri fot reseförbud också på yrkande av den målsägande som yrkat på straff för svaranden.

Enligt första meningen i samma moment får domstolen när den avgör målet meddela svaranden reseförbud eller bestämma att ett meddelat reseförbud ska bestå endast i det fall att svaranden döms till ovillkorligt fängelsestraff. Detta anknyter till högsta domstolens omröstningsavgörande HD 2001:4, där det konstateras att hovrätten inte skulle ha fått meddela reseförbud då den dömde svaranden till samhällstjänst i stället för ett ovillkorligt fängelsestraff. Detta motiverade högsta domstolen bland annat med att det inte framgår av bestämmelserna i eller förarbetena till tvångsmedelslagen eller lagen om samhällstjänst att samhällstjänst också i fråga om förutsättningarna för reseförbud enligt tvångsmedelslagen är att jämställa med ett ovillkorligt fängelsestraff.

10 §. *Påföljder för överträdelse av reseförbud.* Här föreslås bestämmelser om påföljder för överträdelse av reseförbud på ett sätt som huvudsakligen motsvarar 2 kap. 8 § i den gällande lagen. Det är ändå meningen att komplettera de gällande bestämmelserna så att den som meddelats reseförbud får anhållas eller häktas också när han eller hon försvårar utredningen av ärendet. Denna komplettering har att göra med att reseförbud med stöd av 1 § 1 mom. 2 punkten kan meddelas också när det finns anledning att misstänka att den som på sannolika skäl är misstänkt för brott försvårar utredningen av saken. Överträdelse av reseförbudet kan då exempelvis bestå i att den som meddelats förbud bryter mot kontaktförbudet enligt 2 § 1 mom. 6 punkten. Dessutom ska paragrafen ändras (”eller mot åläggande som nämns i 2 § 2 mom.” utgår) eftersom innehållet i reseförbudet enligt 2 § ändras.

11 §. *Handläggning av ärenden som gäller reseförbud.* Första och andra meningen i denna paragraf innehåller bestämmelser om domstolsbehandlingen av ärenden som gäller reseförbud. De motsvarar i sak gällande 2 kap. 9 § 1 mom. Den nya lagen avses inte innehålla specialbestämmelsen i 2 mom. i den gällande paragrafen, som gäller behandlingen av ärenden om tillstånd att avlägsna sig. Detta har att göra med 6 §.

Jämfört med den gällande lagen ska den nya tredje meningen ange att den som eventuellt kommer att meddelas reseförbud ska ges tillfälle att bli hörd också i de fall som avses i 4 § 1 mom. Detta gäller således fall där förbudet meddelas av en anhållningsberättigad polisman eller allmän åklagare. I praktiken hörs den som misstänks för brott redan nu innan förbud meddelas. Det räcker med att personen i fråga ges tillfälle att höras. Att någon inte kan nås för att ges tillfälle att bli hörd innebär i allmänhet att det heller inte är ändamålsenligt att meddela honom eller henne reseförbud.

12 §. *Ändringssökande.* Enligt förslaget ska denna paragraf kompletteras i förhållande till 2 kap. 10 § i den gällande lagen så att också den anhållningsberättigade tjänstemannen ska få anföra klagan över ett beslut om reseförbud.

Hänvisningen till 3 kap. 19 § innebär att den som meddelats förbudet får anföra klagan över det avgörande genom vilket beslutet om reseförbud fattats eller det beslutats att reseförbudet fortsatt ska gälla, och den anhållningsberättigade tjänstemannen får anföra klagan om det beslut genom vilket kravet på reseförbud förkastats eller reseförbudet upphävts. Inte heller i dessa fall finns det nå-

gon tidsfrist för klagan, och klagan ska behandlas skyndsamt. Också när det gäller reseförbudsärenden kan det bli aktuellt med situationer där både den som meddelats förbudet och den anhållningsberättigade tjänstemannen anför klagan över samma beslut. Detta gäller till exempel när reseförbudet upphävts delvis.

6 kap. **Kvarstad**

1 §. *Förutsättningar för kvarstad.* Tvångsmedelslagens bestämmelser om säkringsåtgärder ändras i enlighet med vad som sägs i allmänna motiven så att kvarstad är den enda sådana åtgärden som kan vidtas. När man dessutom beaktar bestämmelserna om verkställighet av säkringsåtgärder blir inte skillnaderna i förhållande till det gällande straffprocessuella systemet för säkringsåtgärder särskilt stora.

Denna paragraf bygger i stor utsträckning på 3 kap. 1 § 1 och 3 mom. i den gällande tvångsmedelslagen. Nytt i förhållande till dessa är för det första att kvarstad kan påföras också för att säkerställa betalningen av gottgörelse som grundar sig på brott. Dessutom ska ordet ”även” som inte finns i gällande 3 mom. läggas till i början av det föreslagna 2 mom. Detta görs i syfte att framhäva att en juridisk persons egendom kan beläggas med kvarstad även i andra fall än när det gäller betalning av en samfundsbot. En juridisk person kan till exempel dömas till skadestånd som grundar sig på brott. Paragrafens 1 mom. görs tydligare genom en uppdelning i tre meningar i stället för nuvarande en. Det nya sättet att formulera 2 mom. har att göra med att det i praktiken är en fysisk person som handlar på den juridiska personens vägnar och gömmer eller förstör egendomen.

Användningen av kvarstad anknyter till dess koppling till beslagtagande, som det föreslås bestämmelser om i 7 kap. Enligt 1 § 1 mom. 2 och 3 punkten i det kapitlet ska beslagtagande kunna tillgripas när det finns anledning att anta att föremål, egendom eller handlingar avhänts någon genom brott eller en domstol förklarar dem förverkade. Såsom det konstateras i motiveringen till paragrafen om förutsättningarna för beslag kan beslaget också gälla kontanter eller kontomedel i fall där egendomen i fråga kan specificeras tillräckligt exakt som objekt för beslaget. Kontanter som stulits av en målsägande ska man beslagta och lämna tillbaka till ägaren i stället för att vidta mer tungrodda säkringsåtgärder än beslag.

Möjligheten att tillgripa kvarstad kommer i praktiken inte att finnas i fall där det bara finns en misstänkt och misstanken gäller ett brott som begåtts innan personen i fråga har fyllt 15 år. Sådana misstänkta brukar i allmänhet inte ens ha egendom som kan beläggas med kvarstad. Dessutom ska kvarstadens giltighet i enlighet med 4 § 2 mom. vara kopplad till väckande av åtal, som fallen i fråga inte kan leda till. En målsägande kan som säkerhet för betalning av skadestånd som grundar sig på brottslig gärning kräva beslag med stöd av 7 kap. i rättegångsbalken. Om en straffprocess ändå under alla omständigheter kommer att startas till följd av att en straffrättsligt ansvarig person också är misstänkt för brottet, kan man inom ramen för samma process genom stämning också ställa krav som gäller den som misstänks för en brottslig gärning och tillämpa till dem hörande tvångsmedel. Detta är processekonomiskt motiverat av den anledningen att det ofta i dessa fall är fråga om solidariskt ersättningsansvar.

2 §. *Beslut om kvarstad.* Enligt *1 mom.* meddelas beslut om kvarstad av domstol. Detta motsvarar gällande 3 kap. 2 § 1 mom., men dock så att skingringsförbudet utgår.

Enligt *2 mom.* gäller att innan ett åtal väcks kan en anhållningsberättigad tjänsteman yrka att egendomen ska beläggas med kvarstad. Efter det att åtalet har väckts får ett sådant yrkande framställas av allmänna åklagaren och även av målsäganden för att säkerställa att skadestånd eller gottgörelse betalas till honom eller henne själv.

Detta skiljer sig från 2 mom. i den gällande paragrafen på ett par punkter. För det första ska den som kan yrka på kvarstad innan åtal väcks på motsvarande sätt som i fråga om andra tvångsmedel vara den anhållningsberättigade tjänstemannen. Allmänna åklagaren kommer i egenskap av anhållningsberättigad tjänsteman att ha denna befogenhet redan innan åtal väcks, men i praktiken kommer det att vara den anhållningsberättigade polis-

mannen, i allmänhet undersökningsledaren, som i det skedet ser till att yrkandet görs, på samma sätt som när det gäller beslut om tillfällig kvarstad enligt 3 § 1 mom.

Det sätt på vilket momentet är formulerat medger fortsatt en tolkning som kan härledas från den ursprungliga motiveringen till bestämmelsen (RP 14/1985 rd), dvs. att den anhållningsberättigade tjänstemannen innan åtal väcks kan yrka kvarstad också för en målsägande. Målsägande kan i det skedet vända sig till tjänstemannen och be om att yrkande om kvarstad framställs. Dessutom kommer ordalydelsen i andra meningen i momentet, i synnerhet till följd av tillägget av ordet ”även”, att medge en tolkning som innebär att allmänna åklagaren efter att ha väckt åtal kan kräva att egendom beläggs med kvarstad också som säkerhet för betalning av skadestånd eller gottgörelse till målsäganden. Bestämmelsen anger nämligen inte heller i fortsättningen det syfte i vilket åklagaren får kräva kvarstad. En målsägande kommer efter det att åtal väckts att själv kunna kräva beslag i situationer där åklagaren inte framställer ett sådant yrkande på målsägandens vägnar. Dessa principer avses gälla rätt att föra talan också när man behandlar frågan om redan beslutad kvarstad ska fortsätta att gälla. Också till denna bestämmelse fogas således i förslaget gottgörelse som ett möjligt skäl för kvarstad.

Den anhållningsberättigade tjänstemannen och allmänna åklagaren ska enligt 2 mom. inte ha någon skyldighet att yrka kvarstad eller fortsatt kvarstad på målsägandens vägnar. Tjänstemannen har prövningsrätt, och då kan man exempelvis beakta målsägandens sakkunskap, motiveringen till dennes krav och om tjänstemannen under alla omständigheter yrkar att egendom ska beläggas med kvarstad för att säkerställa betalning av ett belopp till staten. Om den anhållningsberättigade tjänstemannen inte påtar sig att framställa yrkandet på målsägandens vägnar innan åtal väcks har denne i varje fall rätt att ansöka om säkringsåtgärder enligt 7 kap. i rättegångsbalken.

Enligt *3 mom.* gäller vid domstolsbehandling av ärenden som gäller kvarstad i tillämpliga delar vad som i 3 kap. 1, 3, 5, 6 och 18 § bestäms om framställning och handläggning av häktningsyrkanden. Hänvisningarna är anpassade efter bestämmelserna i den föreslagna lagen.

3 §. *Tillfällig kvarstad.* I den föreslagna paragrafen föreskriver *1 mom.* att en anhållningsberättigad tjänsteman kan meddela tillfällig kvarstad, om saken inte tål uppskov och om det är uppenbart att förutsättningarna enligt 1 § finns. Innan den tillfälliga kvarstaden verkställs får egendomen i fråga enligt den nämnda tjänstemannens beslut omhändertas av en förundersökningsmyndighet, om det behövs för att säkerställa verkställigheten.

Första meningen i 1 mom. motsvarar 3 kap. 3 § 1 mom. i den gällande lagen, men ändrad så att den anhållningsberättigade tjänstemannen ger förordnandet. Dessutom formuleras meningen mer stringent jämfört med nuläget.

En nyhet i förhållande till den gällande tvångsmedelslagen är andra meningen om en förundersökningsmyndighets omhändertagande av egendomen. Detta har att göra med en ändring enligt vilken utmätningsmannen redan ser till att tillfällig kvarstad verkställs. I 10 § står det att i fråga om verkställighet av kvarstad och tillfällig kvarstad gäller i tillämpliga delar vad som bestäms om verkställighet av beslut om säkringsåtgärder i 8 kap. i utsökningsbalken. Även om tillfällig kvarstad i praktiken verkställs mycket snabbt, kan det exempelvis förekomma situationer där den som misstänks för ett brott precis är på väg att fly med egendomen eller förstöra den. För dessa fall behöver förundersökningsmyndigheten kunna tillgripa kortvarigt omhändertagande av egendom som eventuellt beläggs med tillfällig kvarstad. I praktiken rör det sig högst om några timmar. Avsikten med ordet ”behövs” är att tröskeln för omhändertagande inte är särskilt hög. Eftersom man i andra meningen talar om ”omhändertagande” begränsas polisens befogenheter i detta avseende till fysiska egendomsföremål.

Bestämmelserna i det gällande momentets tredje mening om hävning av tillfällig kvarstad ingår i förslaget inte i den nya paragrafen, eftersom bestämmelser om hävning av åtgärder, inbegripet tillfällig kvarstad, i förslaget finns i 4 §.

Det föreslagna *2 mom.* anger att den tillfälliga kvarstaden upphör att gälla, om ett yr-

kande på kvarstad inte framställs hos domstol inom en vecka från det att det tillfälliga föreläggandet meddelades. Den anhållningsberättigade tjänstemannen ska göra registeranmälan enligt 4 kap. 33 § i utsökningsbalken om att den tillfälliga kvarstaden har upphört att gälla och hävts och om det beslut genom vilket domstolen har avslagit yrkandet på att egendom som omfattas av den tillfälliga kvarstaden ska beläggas med kvarstad.

Första meningen i momentet motsvarar andra meningen i gällande 3 kap. 3 § 1 mom. I denna mening används dock i likhet med senare bestämmelser i kapitlet uttrycket ”upphört att gälla” i stället för den gällande lagens ”förfallit”.

Andra meningen i momentet skiljer sig från den gällande lagens 3 kap. 3 § 2 mom., där det föreskrivs om undersökningsledarens och åklagarens skyldighet att göra registeranmälan om förordnanden om tillfälliga säkringsåtgärder, om hävning och förfall av sådana åtgärder och om beslut genom vilket domstolen har förkastat yrkande på att egendom som varit föremål för tillfällig åtgärd ställs under skingringsförbud eller beläggs med kvarstad.

När det gäller anmälan av att tillfällig kvarstad förordnats ska verkställighet av tillfällig kvarstad som sagt enligt 10 § ske med iakttagande i tillämpliga delar av 8 kap. i utsökningsbalken. Detta innebär att utmätningsmannen också ska sörja för verkställighet av tillfällig kvarstad. I enlighet med 8 kap. 7 § 1 mom. i utsökningsbalken ska kvarstad av lös eller fast egendom verkställas med iakttagande i tillämpliga delar av bestämmelserna om utmätning i 4 kap. i utsökningsbalken.

I utsökningsbalkens 4 kap. 33 § finns bestämmelser om registeranmälningar som utmätningsmannen ska göra. Enligt 1 mom. i den paragrafen ska utmätningsmannen genast anmäla 1) utmätning av fastigheter och inskrivna särskilda rättigheter samt annan inteckningsbar egendom till vederbörande registermyndighet, 2) utmätning av patent och andra registrerade immateriella rättigheter till vederbörande registermyndighet, 3) utmätning för indrivning av en fordran till säkerhet för vilken en företagsinteckning har fastställts, till den som för företagsinteckningsregistret, 4) utmätning av värdeandelar och rättigheter som hänför sig till värdeandelar till den som för värdeandelsregistret, 5) utmätning av standardiserade optioner och terminer till den förmedlare som sköter options- och terminskontot i fråga och i annat fall till vederbörande optionsföretag och 6) utmätning av annan egendom till andra registeransvariga enligt vad som föreskrivs särskilt. Enligt 2 mom. i samma paragraf gäller att om uppgifter om utmätningen kan införas även i något annat offentligt register än ett sådant som avses i 1 mom., ska utmätningsmannen vid behov anmäla utmätningen till den som för registret i fråga.

Med andra ord ska utmätningsmannen således efter det att tillfällig kvarstad har meddelats göra en registeranmälan, om objektet är egendom som avses i 4 kap. 33 § i utsökningsbalken. Denna anmälningsskyldighet täcker in den skyldighet som undersökningsledaren och allmänna åklagaren har enligt den gällande lagen. Eftersom anmälningsskyldigheten enligt utsökningsbalken inte gäller situationer som det föreskrivs om i andra meningen är det den anhållningsberättigade tjänstemannen som har anmälningsskyldigheten i fråga om dem. Tjänstemannen bör också underrätta utmätningsmannen om att kvarstaden har upphört att gälla eller hävts eller om att yrkandet på kvarstad har avslagits, så att utmätningsmannen kan hålla sina informationssystem uppdaterade i detta avseende.

I *3 mom.* föreslås en ny bestämmelse i förhållande till den gällande lagen. Enligt den ska tillfällig kvarstad protokollföras utan ogrundat dröjsmål. Protokollet ska vara tillräckligt utförligt när det gäller ändamålet med kvarstaden och det ska innehålla en redogörelse för förfarandet som lett till kvarstad och en specifikation av den egendom som kvarstaden gäller. En kopia av protokollet ska utan dröjsmål sändas till den vars egendom den tillfälliga kvarstaden gäller. Momentet motsvarar den paragraf (7 kap. 12 §) som reglerar protokoll som ska upprättas över beslag och kopiering.

Paragrafens *4 mom.* om att åtgärden upphör att gälla när ett beslut av allmänna åklagaren enligt 1 mom. översänts till en annan medlemsstat i Europeiska unionen motsvarar bestämmelserna i 3 kap. 3 § 3 mom. i den gällande lagen.

4 §. *Hävning av åtgärd.* I *1 mom.* bestäms det att den anhållningsberättigade tjänstemannen ska häva en tillfällig kvarstad före domstolsbehandling och domstolen ska häva en kvarstad när tillräcklig säkerhet ställs för betalning av böter, skadestånd, gottgörelse eller belopp som kan komma att dömas förverkat eller när det annars inte längre finns anledning att hålla säkringsåtgärden i kraft. Den anhållningsberättigade tjänstemannen ska göra framställning till domstolen om hävning av kvarstaden, om det inte längre finns förutsättningar för kvarstaden.

Detta avviker från gällande 3 kap. 4 § 1 mom. i det avseendet att den nya bestämmelsen också gäller hävning av tillfällig kvarstad. I den gällande lagen ingår den bestämmelsen i 3 § 1 mom., men nu koncentreras reglerna om hävning av åtgärder till 4 §. Andra meningen i momentet om skyldigheten att göra framställning finns inte i den gällande lagen.

Enligt *2 mom.* ska domstolen också häva kvarstaden, om åtal inte väcks inom fyra månader från det att kvarstaden meddelades. Domstolen kan förlänga denna tid med högst fyra månader åt gången, om den anhållningsberättigade tjänstemannen begär detta senast en vecka innan tiden löper ut. Domstolen ska utan dröjsmål ta upp ett ärende som gäller förlängning av tiden och avgöra det inom den utsatta tiden. Den som saken gäller ska ges tillfälle att bli hörd i samband med att förlängningsärendet behandlas. Om personen inte kan nås, får ärendet dock avgöras utan att han eller hon hörs.

Andra och tredje meningen i det momentet överensstämmer inte med 3 kap. 4 § 2 mom. i den gällande lagen. Enligt det får domstolen förlänga den avsedda tiden med högst fyra månader åt gången, om undersökningsledaren eller åklagaren begär detta innan tiden har löpt ut. Motsvarande ändring föreslås också i fråga om förlängning av tidsfrister för häktning (3 kap. 14 § 2 mom.) och reseförbud (5 kap. 8 § 2 mom.).

De två sista meningarna i momentet om att höra den som saken gäller finns inte i den gällande lagen. Såsom framgår av allmänna motiven har högsta domstolen i fråga om förlängning av tidsfristen för beslag ansett att den misstänkte och andra som saken gäller ska ges tillfälle att bli hörda. Denna princip kan anses gälla alla fall där tidsfristen förlängs. För klarhets skull ska detta också framgå direkt av lagen. Om det går att reservera tillfälle att höras eller om detta inte lyckas till följd av att personen i fråga inte kan nås, får ärendet ändå avgöras trots frånvaron. Ärendets behandling och avgörande kräver att också den anhållningsberättigade tjänstemannen är närvarande.

5 §. *Ny behandling av kvarstad.* Detta är en ny paragraf i förhållande till den gällande lagen. I dess 1 mom. sägs det att domstolen på yrkande av den som saken gäller ska besluta om en kvarstad ska bestå. Ett yrkande ska tas upp till behandling inom en vecka från det att det inkommit till domstolen. Kvarstaden behöver dock inte tas upp till ny behandling tidigare än två månader efter den föregående behandlingen. I 2 mom. finns sedan en bestämmelse enligt vilken den anhållningsberättigade tjänstemannen ska ges tillfälle att bli hörd i samband med ny behandling.

Bakgrunden till paragrafen och de faktorer som inverkat på innehållet behandlas i den allmänna motiveringen. Om tidsfristerna tillåter det ska det gå att i samband med ny behandling behandla den anhållningsberättigade tjänstemannens begäran enligt 4 § 2 mom. om att förlänga den utsatta tiden för väckande av åtal. Om det i samband med ny behandling framkommer att det inte längre finns förutsättningar för kvarstad, ska domstolen häva kvarstaden med stöd av 4 § 1 mom.

6 §. *Avskiljande av ett ersättningsyrkande till ett särskilt mål.* Denna paragraf föreskriver i likhet med gällande 3 kap. 5 § att om domstolen avskiljer ett skadeståndsyrkande till ett särskilt mål, ska den i sitt beslut om detta uttala sig om huruvida kvarstaden ska bestå.

7 §. *Beslut om kvarstad när huvudsaken avgörs.* Bestämmelserna om beslut om kvarstad när huvudsaken avgörs motsvarar i fråga om de två första momenten i sak gällande 3 kap. 6 §. Den gällande bestämmelsen ska enligt förslaget för klarhets skull delas upp i tre moment. Dessutom görs vissa omformuleringar som delvis har att göra med andra omformuleringar i samma kapitel.

Enligt det föreslagna *3 mom.* får domstolen när den förkastar åtal eller avslår yrkande på skadestånd, gottgörelse eller förverkandepåföljd bestämma att kvarstaden ska bestå till dess avgörandet har vunnit laga kraft. Domstolen ska då noga överväga om det finns anledning till ett sådant förordnande. I praktiken har det gett upphov till problem att tingsrätterna inte när de förkastar ett yrkande förordnar att tvångsmedlet ska kvarstå till dess att fullföljdsdomstolen avgjort saken. När egendom återgår till den som misstänks för brottet kan det hända att han eller hon exempelvis förstör egendomen. I så fall saknar den anhållningsberättigade tjänstemannens överklagande praktisk betydelse efter det. I syfte att betona dessa synpunkter avviker momentet från sista meningen i den gällande paragrafen. Enligt den får domstolen, när den förkastar åtal eller yrkande på ersättning eller förverkandepåföljd, förordna att verkställigheten av skingringsförbudet eller kvarstaden ska förfalla först när dess beslut vunnit laga kraft.

8 §. *Beslut om kvarstad när en främmande stat har begärt rättshjälp.* Denna paragraf motsvarar i sak 3 kap. 6 a § i den gällande lagen.

9 §. *Ändringssökande.* De två första meningarna i 9 § motsvarar gällande 3 kap. 7 §. Domstolens beslut om kvarstad får överklagas genom särskilda besvär. Besvär hindrar inte att egendom beläggs med kvarstad, om inte fullföljdsdomstolen bestämmer något annat. Den föreslagna tredje meningen finns inte i den gällande lagen. Den föreskriver att när domstolen häver en kvarstad eller en tillfällig kvarstad får den bestämma att kvarstaden ska bestå till dess beslutet har vunnit laga kraft. Detta ligger i linje med vad som föreslås i 7 § 3 mom.

10 §. *Verkställighet av åtgärd.* I denna paragraf ersätter *1 mom.* den gällande lagens 3 kap. 8 §. I fråga om verkställighet av kvarstad och tillfällig kvarstad gäller i tillämpliga delar vad som bestäms om verkställighet av beslut om säkringsåtgärder i 8 kap. i utsökningsbalken. Säkerhet enligt 2 § i det nämnda kapitlet behöver dock inte ställas för den skada som kvarstaden eller den tillfälliga kvarstaden kan orsaka svaranden, om inte domstolen, när den meddelar kvarstad för säkerställande av framtida betalning av skadestånd eller gottgörelse, av särskilda skäl ålägger målsäganden att ställa säkerhet.

Förslaget innebär att man beaktar ändringarna i utsökningslagstiftningen. Bestämmelser om verkställighet av beslut om säkringsåtgärder finns i 8 kap. i utsökningsbalken, där det enligt huvudregeln i 2 § 1 mom. är så att verkställigheten av en säkringsåtgärd förutsätter att sökanden ställer säkerhet hos utmätningsmannen för den skada som kan tillfogas svaranden genom säkringsåtgärden. Befrielse från skyldigheten att ställa säkerhet i kvarstadsärenden enligt huvudregeln motsvarar bestämmelserna i den gällande lagen.

De viktigaste bestämmelserna om verkställighet av kvarstad och tillfällig kvarstad finns i enlighet med vad som sägs i de allmänna motiven i utsökningsbalkens 8 kap. 7 § 1 mom. och på grundval av dess hänvisning till 4 kap. i 4 kap. 31 § 1 mom. i samma lag. Bestämmelserna om utmätning iakttas således i tillämpliga delar. Beroende på det enskilda fallet fråntas den berörda personen föremålen i fråga eller så lämnas föremålen hos honom eller henne i ett låst utrymme eller annars. Om egendomen finns hos en utomstående ska egendomen omhändertas eller den utomstående förbjudas att överlämna den till någon annan än utmätningsmannen. Bestämmelserna om registeranmälan i 4 kap. 33 § i utsökningsbalken har redan behandlats ovan.

Bestämmelsen i *2 mom.* är nya i förhållande till den gällande tvångsmedelslagen. Enligt den kan domstolen när den meddelar kvarstad samtidigt bestämma närmare hur kvarstaden ska verkställas. Motsvarande bestämmelser finns i fråga om säkringsåtgärder i 7 kap. 13 § 1 mom. i rättegångsbalken. Ett exempel på detta utgörs av den regel om vilka föremål eller vilken egendom säkringsåtgärden ska gälla som läggs fram i förarbetena till bestämmelsen (RP 179/1990 rd).

11 §. *Skadeståndsansvar och ersättning för kostnaderna.* Enligt denna paragraf ska 7 kap. 11 § i rättegångsbalken iakttas i tillämpliga delar i fråga om ersättning för den skada som kvarstaden och den tillfälliga kvarstaden har orsakat och i fråga om ersättning för kostnaderna i saken. Enligt den paragrafen ska en sökande som i onödan har

utverkat en säkringsåtgärd ersätta motparten den skada som säkringsåtgärden och verkställigheten av den har orsakat honom eller henne samt kostnaderna i saken. Uttrycket ”i tillämpliga delar” har i detta sammanhang att göra med att ersättningsbestämmelsen ska tillämpas dels när kvarstad yrkas i domstol, dels på förordnande av tillfällig kvarstad.

7 kap. Beslag samt kopiering av handlingar

1 §. *Förutsättningar för beslag.* Enligt *1 mom.* ska föremål, egendom och handlingar få tas i beslag, om det finns skäl att anta att 1) de kan användas som bevis i brottmål, 2) de har avhänts någon genom brott, eller 3) de döms förverkade. Momentet avviker från 4 kap. 1 § 1 mom. i den gällande lagen på så sätt att i den nya bestämmelsen fogas som en precisering ”egendom” till objekten för beslag. Orsakerna till denna ändring har behandlats i den allmänna motiveringen. Uttrycket ”döms” inbegriper förutom domstolens avgörande dessutom förverkandebeslut som fattas genom strafforder.

Momentet är på samma sätt som den gällande lagen skrivet i form av en befogenhetsbestämmelse. Den berättigar förundersökningsmyndigheten att ta föremål, egendom och handlingar i beslag, men den förpliktar inte till beslag i något fall. Utgångspunkten är dock att beslag ska göras när de förutsättningar som anges i momentet föreligger. Till denna del kan dock de olika punkterna i momentet vara förenade med vissa viktskillnader. Huruvida föremål, egendom och handlingar lämpar sig som bevis kan i praktiken vara en prövningsfråga. Däremot accentueras beslagsskyldigheten i de fall som avses i 2 och 3 punkten. I fråga om den senare är sådana föremål i en särställning som det är straffbart att inneha och som den hos vilken de påträffats aldrig borde få behålla. Man ska inte behöva använda beslag i de fall där det finns ett alternativ till nämnda åtgärd. Om förutsättningarna för kopiering av handlingar föreskrivs i 2 § och om förutsättningarna för andra alternativ i stället för beslag i 24 §.

Föremål, egendom och handlingar som avhänts någon genom brott ska utan beslag kunna återlämnas omedelbart till ägaren eller någon annan person som har rätt till dem, om förutsättningar för beslag enligt 1 eller 3 punkten inte föreligger och om det inte finns anledning att anta att objektet är förenat med några tvister som ska lösas på det sätt som anges i 23 § 1 och 2 mom. Även om sådant återlämnande ska en anteckning göras i den handling som upprättas över förundersökningen (t.ex. straffyrkandemeddelandet eller förundersökningsprotokollet), så att man vid behov i efterhand kan konstatera vilka föremål, vilken egendom och vilka handlingar som har omhändertagits av polisen och vad som har hänt med dem.

I 3 kap. 12 § i den föreslagna förundersökningslagen föreskrivs att undersökningsledaren får besluta att förundersökningsåtgärderna ska skjutas upp till en senare tidpunkt, om det är nödvändigt för att utreda det brott som undersöks eller något annat brott som har samband med det och om uppskjutandet inte äventyrar någons liv, hälsa eller frihet eller medför risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada. Såsom konstateras i motiveringen till den föreslagna förundersökningslagen ska den lagen som allmän lag gälla alla åtgärder som vidtas i samband med förundersökning till den del som det inte föreskrivs särskilt om dem. Detta gäller även beslag. Beslag är således en sådan förundersökningsåtgärd som avses i 3 kap. 12 § i förundersökningslagen och som det ska vara möjligt att skjuta fram under de förutsättningar som nämns i paragrafen.

Det är inte alltid ändamålsenligt med tanke på brottsutredningen att ett beslag görs omedelbart, även om förutsättningar föreligger. Detta har att göra med att ett beslag kan avslöja för de brottsmisstänkta att polisen är dem på spåren, vilket åter kan äventyra utredningen av det aktuella brottet eller ett brott som hänför sig till det t.ex. genom att de misstänkta flyr eller förstör bevis. I praktiken har det också förekommit fall där man har låtit bli att göra ett beslag av orsaker som har att göra med utredningen. Som exempel kan nämns ett fall som behandlades av riksdagens biträdande justitieombudsman och där ett hagelgevär och narkotika inte togs i beslag i samband med utredningen av narkotikabrott. Biträdande justitieombudsmannen konstaterade i sitt avgörande (29.11.2005,

dnr 1166/4/04) att lagen inte kände till något sådant förfarande. Han ansåg det nödvändigt att lagstiftningen preciseras i detta avseende. I fall som det nämnda exemplet måste man särskilt beakta förutsättningarna för framskjutande enligt 3 kap. 12 § i förundersökningslagen med avseende på riskerna.

Förutsättningarna för beslag och objektet för beslag är starkt förknippade med proportionalitetsprincipen och principen om minsta olägenhet, som det föreskrivs om i 1 kap. 2 och 3 §. Beslaget ska stå i rimlig proportion till de olägenheter som det förorsakar samt med avseende på de intressen eller värden som kränks. Exempelvis en dator bör inte tas i beslag om polisen kan få de uppgifter som behövs för bevisändamål på något sätt som är till mindre förfång för datorns innehavare, t.ex. genom att kopiera datorns hårdskiva.

Enligt de förutsättningar för beslag som anges i momentet ska det kunna komma i fråga endast i begränsad utsträckning när utredningen gäller den som är misstänkt för en brottslig gärning. Beslag ska för det första kunna utnyttjas för att återlämna egendom till den rättmätiga ägaren. Då ska beslaget kunna hävas i samband med att egendomen återlämnas till ägaren, vilket i praktiken förutsätter samtycke av den som är misstänkt för den brottsliga gärningen och hos vilken den tagits i beslag. I stridiga fall ska man i tillämpliga delar iaktta bestämmelserna om hänvisande av parterna till en rättegång om bättre rätt. I dessa fall har målsäganden också till sitt förfogande beslag med stöd av 7 kap. 2 § i rättegångsbalken. Såsom konstateras i den allmänna motiveringen är en separat konfiskeringsprocess möjligt också när misstanke om brott hänför sig till en brottslig gärning. Egendom ska också kunna tas i beslag för att trygga verkställigheten av en förverkandepåföljd.

För att trygga målsägandens intresse ska också kontanter kunna tas i beslag. Fördelen med beslag är att tröskeln för det lägre än för kvarstad och förfarandet är enklare. För att sådant beslag ska kunna komma i fråga måste de pengar som polisen tagit om hand kunna kopplas just till den aktuella målsäganden. Också en bankdeposition kan tas i beslag. Beslag i fråga om såväl kontanter som bankdepositioner förutsätter att den andel som hänför sig till beslagsgrunden kan särskiljas från den brottsmisstänktes övriga kontanter eller pengar på kontot.

I *2 mom.* sammanslås de bestämmelser som nu finns i 4 kap. 1 § 2 och 3 mom. i tvångsmedelslagen. Samtidigt ersätts ordet ”dator” med det lämpligare allmänna uttrycket ”teknisk anordning”. Förutom datorer hör mobiltelefoner och teleterminalutrustning till de viktigaste dylika objekten för beslag. Efter denna ändring konstateras i momentet för det första att vad som bestäms i 1 mom. 1 och 2 punkten gäller också information som finns i en teknisk anordning eller i något annat motsvarande informationssystem eller på dess lagringsplattform (*data*). Det som i kapitlet bestäms om handlingar även ska tillämpas på handlingar i form av data. De omständigheter som hänför sig till 2 mom. har behandlats mera ingående i regeringens proposition, genom vilken 4 kap. 1 § i tvångsmedelslagen ändrades i samband med godkännandet av Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet (RP 153/2006 rd).

I *3 mom.* konstateras att vad som i detta kapitel bestäms om föremål tillämpas även på ämnen. Från ett föremål ska en del kunna lösgöras och tas i beslag för att användas som bevis, om någon undersökningsåtgärd inte annars kan utgöras utan stora svårigheter. Motsvarande reglering som den som föreslås i momentet ingår i 4 kap. 18 § i den gällande lagen. På grund av saksammanhanget kan regleringen anses hänföra sig till paragrafen om förutsättningar för beslag. Den andra meningen förtydligas så att den bättre motsvarar sitt syfte.

Till momentet hänför sig frågan om principen om minsta olägenhet. Från ett föremål ska lösgöras endast en del som tas i beslag för att användas som bevis om man på så sätt förhindrar den skada eller olägenhet som beslag av hela objektet skulle medföra.

2 §. *Kopiering av handlingar.* I *1 mom.* konstateras att beslag av handlingar i enlighet med 1 § 1 mom. 1 punkten för att användas som bevis ska ersättas med kopiering av handlingarna, om kopian är tillräcklig för att bevisningen ska vara tillförlitlig. Enligt 1 § 2 mom. är begreppet handling mycket omfattande och omfattar även handlingar som

finns i en teknisk anordning eller i något annat motsvarande informationssystem.

Såsom konstateras i den allmänna motiveringen kan det i fall som första hand ska karakteriseras som exceptionella i en handling finnas t.ex. vissa spår eller markeringar, och för att göra iakttagelser om dem för bevisändamål kan det vara motiverat att ta originalhandlingen i beslag. Då har handlingens betydelse för bevisningen i allmänhet att göra med andra omständigheter än dess innehåll.

I *2 mom.* föreskrivs närmare om kopieringsförfarandet. En handling ska kopieras utan ogrundat dröjsmål efter det att den har omhändertagits. Efter kopieringen ska handlingen utan dröjsmål återlämnas till den hos vilken den omhändertagits.

Den tid det tar att framställa kopian är beroende av fallet. Exempelvis i samband med husrannsakan kan en handling kopieras ur datorn på en skiva redan när husrannsakan företas. Fotostatkopior förutsätter åter i allmänhet att polismannan omhändertar pappershandlingar för någon tid. Dessutom kan omfattningen av det material som polisen tagit om hand förutsätta att materialet sållas före kopieringen. Utgångspunkten ska ändå vara att polisen ska försöka agera så snabbt som möjligt i samband med kopieringen.

I princip ska förutsättningarna för att kopiera en handling undersökas redan i samband med den sållning som görs vid genomsökning. I vissa fall kan en handling eller handlingsmaterialet vara av sådan art eller omfattning att någon snabb sållning inte är möjlig ens efter genomsökning. I dessa fall ska handlingen tas i beslag med stöd av 3 mom. Fall som gäller handlingens art har särskilt att göra med handlingar i form av data som det inte är tekniskt möjligt att kopiera utan dröjsmål eller som inte kan öppnas för kopiering utan dröjsmål.

Några dagar kan betraktas som en slags praktisk gräns i samband med beslag. Det kan inte betraktas som godtagbart att materialet blir hos polisen någon längre tid utan att det råder säkerhet om hur man ska förfara med det. Beslag ger möjlighet att kopiera handlingarna medan det är i kraft. Om det i materialet ingår handlingar beträffande vilka förutsättning för kopiering enligt 1 mom. föreligger ska de kunna kopieras, beslaget hävas och originalhandlingarna återlämnas till dem som har rätt till dem.

3 §. *Förbud mot beslag och kopiering när det gäller närstående samt tystnadsplikt och tystnadsrätt.* I *1 mom.* konstateras att en handling som innehåller ett meddelande mellan den som misstänks för brott och någon som står i sådant förhållande till honom eller henne som nämns i 17 kap. 20 § i rättegångsbalken, eller mellan sådana personer inbördes vilka står i ett dylikt förhållande till den misstänkte, och som innehas av någon av dem, får inte tas i beslag eller kopieras för att användas som bevis. En sådan handling ska dock få tas i beslag eller kopieras, om det strängaste straffet för det brott som undersöks är fängelse i minst sex år.

Paragrafens 1 mom. avviker från 4 kap. 2 § 1 mom. i den gällande lagen genom att uttrycket ”tiedonanto” i den nuvarande finska lagen ersätts med det moderna och mera beskrivande uttrycket ”viesti”. Genom denna ändring vill man mera exakt än den gällande bestämmelsen undanta allt utbyte av meddelanden mellan personerna i fråga från beslag oberoende av vilken information som lämnats i sammanhanget. Det svenska uttrycket ”meddelande” ändras inte.

Vad beträffar den gällande bestämmelsen har det ibland förekommit oklarhet om hur den lämpar sig för en situation där parterna som utbytt meddelanden och står i sådant förhållande till varandra som avses i 17 kap. 20 § i rättegångsbalken bägge misstänks för brott. Ordalydelsen i 4 kap. 2 § 1 mom. i tvångsmedelslagen möjliggör en sådan tolkning att beslagsförbudet också gäller ett sådant fall. Också den nya bestämmelsen ska tolkas på detta sätt. För att behålla en klar reglering föreslås i detta sammanhang inga preciseringar i anslutning till denna fråga och det föreslås inte heller att bestämmelsen kompletteras i samband med att den överförs till den nya lagen.

I *2 mom.* konstateras att en handling inte får tas i beslag eller kopieras för att användas som bevis, om den kan antas innehålla sådant som den som avses i 17 kap. 23 § 1 mom. i rättegångsbalken inte får vittna om vid rättegång eller som den som avses i 24 § 2 eller 3 mom. i nämnda kapitel har rätt att vägra röja, och handlingen innehas av honom eller

henne eller av den till vars förmån tystnadsplikten eller tystnadsrätten har föreskrivits.

Momentet motsvarar den första meningen i 4 kap. 2 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen med ett tillägg. Den nuvarande meningen ger den bilden att förutsättningen som gäller innehav berör bara den till vars förmån tystnadsplikten har föreskrivits. I den nu föreslagna bestämmelsen har detta utvidgats till att gälla även fall där handlingen innehas av den till vars förmån tystnadsrätten har föreskrivits.

Frågorna i anslutning till tillämpningen av 4 kap. 2 § i tvångsmedelslagen har behandlats jämförelsevis ingående i tvångsmedelslagens ursprungliga detaljmotivering (RP 14/1985 rd). Det finns just inget att tillägga här. Såsom konstaterats i motiveringen till 7 kap. 8 § i förundersökningslagen har de paragrafer som det hänvisas till i bestämmelsen inte ändrats mycket efter det att förundersökningslagen och tvångsmedelslagen stiftades. Högsta domstolen har de senaste åren meddelat vissa avgöranden i anslutning till 4 kap. 2 § 2 mom. i tvångsmedelslagen som gäller förbud mot beslag i anslutning till advokaters tystnadsplikt (HD 2001:39, 2002:85 och 2003:119).

Enligt *3 mom.* får en handling dock utan hinder av 2 mom. tas i beslag eller kopieras, om personen med stöd av 17 kap. 23 § 3 mom. i rättegångsbalken kan förpliktas att vittna eller med stöd av 24 § 4 mom. förpliktas att besvara en fråga.

Paragrafens 3 mom. ersätter regleringen i den andra meningen i 4 kap. 2 § 2 mom. i den gällande lagen. Där konstateras att handlingen dock får tas i beslag, om den som här avses skulle ha rätt eller skyldighet enligt 27 § 2 mom. i förundersökningslagen att vittna vid förundersökning om något som handlingen innehåller. Såsom konstaterats i den allmänna motiveringen ska regleringen ändras så att den motsvarar 17 kap. i rättegångsbalken för att lagstiftningen om bevisning ska bli enhetlig och konsekvent. Av denna anledning föreslås att meningen ändras så i samband med att den överförs till den nya lagen och ett nytt moment att där hänvisas uttryckligen till 17 kap. 23 § 3 mom. och 24 § 4 mom. i rättegångsbalken.

I 17 kap. 23 § 3 mom. i rättegångsbalken konstateras att utan hinder av de i 1 mom. 3 och 4 punkterna (läkare, ombud och andra motsvarande personer) ingående stadganden kan annan i dem avsedd person än rättegångsbiträde för den anklagade förpliktas att vittna i saken, då allmän åklagare utför åtal för brott, på vilket kan följa fängelse i sex år eller strängare straff, eller för försök till eller delaktighet i dylikt brott. I 24 § 4 mom. konstateras åter att angår i 2 eller 3 mom. avsedd sak brott, på vilket kan följa fängelse i sex år eller strängare straff, eller försök till eller delaktighet i dylikt brott, eller uppgift, vilken lämnats av någon trots sådan tystnadsplikt, för vars brytande straff särskilt är stadgat, kan i sagda moment nämnd person dock förpliktas att besvara däri avsedd fråga. 17 kap. 24 § 2 och 3 mom. i rättegångsbalken gäller en i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation avsedd upphovsman till ett meddelande som gjorts tillgängligt för allmänheten eller utgivare eller utövare av programverksamhet samt den som har fått del av omständigheter som nämns i 2 mom. i anställning hos upphovsmannen, utgivaren eller utövaren av programverksamhet.

Jämfört med den gällande lagen föreskrivs i det nya *4 mom.* att en handling får utan hinder av 1 eller 2 mom. hållas i beslag eller som kopia, om den inte kan lösgöras från det övriga som tagits i beslag.

Momentet gäller de fall där det redan i samband med beslaget eller kopieringen klarnar att en handling hör till tillämpningsområdet för 1 eller 2 mom. liksom också fall där detta upptäcks först efter beslaget eller kopieringen. Uttrycket ”inte kan” betyder att tröskeln för att hålla dylika handlingar i beslag eller som kopia ska vara hög. Man ska inte heller få kringgå förbudet mot beslag eller kopiering genom att hålla en handling i beslag eller som kopia. Av detta följer också att dylikt material inte få utnyttjas i förundersökningen, även om det är i polisens besittning. Detta material ska också förvaras så att utomstående inte kan få kännedom om dess innehåll.

4 §. *Förbud mot beslag och kopiering som gäller teleavlyssning, teleövervakning och basstationsuppgifter.* Enligt 1 mom. får hos ett teleföretag som avses i 2 § 21 punkten i

kommunikationsmarknadslagen eller en sammanslutningsabonnent som avses i 2 § 11 punkten i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation inte tas i beslag eller kopieras handlingar och data som innehåller uppgifter som gäller meddelanden som avses i 10 kap. 3 § 1 mom., identifieringsuppgifter som avses i 10 kap. 6 § 1 mom. eller basstationsuppgifter som avses i 10 kap. 10 § 1 mom. Angående undantag från förbudet mot beslag i 1 mom. föreskrivs i 10 kap. 4 § 1 mom. (2 mom.).

Jämfört med den gällande lagen hör den nya paragrafen i enlighet med vad som konstateras i den allmänna motiveringen ihop med att tröskeln för teleavlyssning, teleövervakning och inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge ska vara hög, eftersom dessa har karaktären av ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessa tvångsmedel kommer i allmänhet i fråga endast genom domstolens beslut i samband med utredningen av allvarliga brott. Det förbud som föreskrivs i 1 mom. är nödvändigt för tydlighetens skull och för att betona att man genom beslag inte får kringgå den höga tröskel som lagen sätter för användningen av teletvångsmedel.

Med tanke på regleringen i 10 kap. i tvångsmedelslagen är begreppen ”teleföretag” och ”sammanslutningsabonnent” av betydelse. I den punkt i kommunikationsmarknadslagen som det hänvisas till i 1 mom. konstateras att med teleföretag avses nätföretag eller tjänsteföretag. Ett nätföretag är enligt 2 § 17 punkten i kommunikationsmarknadslagen ett företag som tillhandahåller ett kommunikationsnät som det äger eller på någon annan grund förfogar över för överföring, distribution eller tillhandahållande av meddelanden. Ett tjänsteföretag är åter enligt 19 punkten i samma paragraf ett företag som överför meddelanden i ett kommunikationsnät som det förfogar över eller har fått tillgång till av ett nätföretag eller som distribuerar eller tillhandahåller meddelanden i ett masskommunikationsnät. Enligt 2 § 11 punkten i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation avses med sammanslutningsabonnent ett företag eller en sammanslutning som är abonnent på kommunikations- eller mervärdestjänster och som i sitt kommunikationsnät behandlar konfidentiella meddelanden från användare eller konfidentiella identifierings- eller lokaliseringsuppgifter om dem.

I förslaget till 10 kap. 3 § bestäms om definition av teleavlyssning och förutsättningar för den, i 6 § om definition av teleövervakning och förutsättningar för den samt i 10 § om definition av inhämtande av basstationsuppgifter och förutsättningar för det. Inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge enligt 5 a kap. 3 a § i den gällande lagen kallas i den nya lagen inhämtande av basstationsuppgifter. I 10 kap. 4 § 1 mom. föreslås bestämmelser om beslag i stället för teleavlyssning.

5 §. *Beslag och kopiering av försändelser.* Enligt 1 mom. ska brev, paket och andra motsvarande försändelser till och från den som är misstänkt för brott få tas i beslag eller kopieras innan de anländer till mottagaren, om det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år och försändelserna enligt denna lag kan tas i beslag eller kopieras hos mottagaren. I 2 mom. föreskrivs att om innehållet i en försändelse som tagits i beslag eller kopierats kan meddelas mottagaren i sin helhet eller till någon del utan att brottsutredningen försvåras, ska försändelsen eller någon annan utredning om dess innehåll tillställas mottagaren utan dröjsmål.

Paragrafen bygger på 4 kap. 3 § i den gällande lagen, dock med vissa ändringar. I paragrafen slopas för det första den nuvarande bestämmelsens definition av objekten som postförsändelse och telegram. Det är inte motiverat att begränsa bestämmelsens tillämpningsområde till försändelser som levereras av en viss leverantör av försändelser, även om försändelser som ska betraktas som postförsändelser fortfarande ska vara centrala försändelser som hör till nya paragrafens tillämpningsområde.

Man bör också beakta att post- och televerket, som nämns i den nuvarande bestämmelsen, inte längre existerar. Bestämmelser om tillhandahållande av posttjänster ingår i lagen om posttjänster (313/2001), som trädde i kraft i början av 2002. Enligt 3 § 6 punkten avses med postföretag en koncessionsinnehavare enligt 6 §. Enligt 6 § 1 mom. får post-

verksamhet utövas av sammanslutningar, ämbetsverk, inrättningar och stiftelser, som beviljats koncession för detta av statsrådet. Tills vidare är Itella Abp enda koncessionsinnehavare. Postkontoren ombesörjer lokalt avsändning och mottagning av postförsändelser. En del av postkontoren är s.k. postombud, som verkar i samband med något annat affärsföretag och vars personal inte är anställd hos Itella Abp.

Vad gäller telegram är de i dag praktiskt taget betydelselösa för den informativa kommunikationen och begränsade till lyckönsknings- och kondoleanstelegram. Här liksom i flera av de följande bestämmelserna beaktas dessutom att kopiering av handlingar kommer i fråga som en ny åtgärd.

Slutet av 2 mom. avviker från slutet av 4 kap. 3 § 2 mom. i den gällande lagen. Enligt den gällande bestämmelsen ska mottagaren tillställas en kopia eller ett utdrag. Nu föreslås att paragrafen ändras så att den också gäller kopiering i stället för beslag, varför det är skäl att ändra slutet av momentet. Om en handling kopieras, är utgångspunkten att mottagaren tillställs den ursprungliga försändelsen. Om originalhandlingen tas i beslag, innebär utredning i allmänhet att mottagaren tillställs en kopia. I de fall där försändelsens innehåll kan meddelas mottagaren endast delvis, kan utredning om innehållet tillställas t.ex. genom en kopia av en del av handlingen. Inget hindrar att innehållet också meddelas genom ett separat meddelande.

6 §. *Kvarhållande av försändelser för beslag eller kopiering.* Paragrafen motsvarar i stor utsträckning 4 kap. 4 § i den gällande lagen. Även i denna paragraf föreslås att objektet för åtgärden jämfört med den gällande lagen ändras på samma sätt som i 4 § till ”brev, paket och andra motsvarande försändelser”. Dessutom kan den gällande paragrafens begränsning till post- och televerket, järnvägstationer och linjetrafik betraktas som snäv, eftersom den inte omfattar andra som yrkesmässigt transporterar försändelser. I fråga om termen ”postkontor” kan hänvisas till det som sägs i motiveringen till föregående paragraf. Nytt jämfört med den gällande lagen är att kvarhållande också kan gälla en försändelse som redan finns på verksamhetsstället (”redan finns”).

7 §. *Myndighet som beslutar om beslag och om kopiering av handlingar.* Enligt paragrafen ska en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om beslag och om kopiering av handlingar. En domstol får besluta om detta när den handlägger åtal. Paragrafen motsvarar 4 kap. 5 § i den gällande lagen med den kompletteringen att nu beaktas även beslut om kopiering av handlingar.

Anmärkningsvärt är att med stöd av 19 § ska domstolen besluta om beslag på nytt eller att kopian av en handling ska bevaras för att användas som bevis i vissa fall oberoende av om åtal har väckts eller inte. Detta ska gälla ärenden där domstolen tidigare har hävt beslaget eller beslutat att kopian av en handling inte ska bevaras för att användas som bevis.

8 §. *Omhändertagande för beslag och för kopiering av handlingar.* Enligt *1 mom.* ska en polisman i samband med gripande eller genomsökning som gäller en person som är misstänkt för brott även utan föreläggande av en anhållningsberättigad tjänsteman få omhänderta föremål, egendom och handlingar för beslag och kopiering. Även i andra fall får en polisman göra detta utan föreläggande, om saken inte tål uppskov.

1 mom. motsvarar 4 kap. 6 § 1 mom. i den gällande lagen med vissa ändringar. I bestämmelsen slopas för det första den i och med den nya lagen onödiga indelningen i olika typer av genomsökning. I momentet anges dessutom föremål, egendom och handlingar som objekt för beslag. En ändring i sak är att man slopar begränsningen i den andra meningen i den nuvarande bestämmelsen, enligt vilken en polisman inte ens när saken inte tål uppskov har rätt att omhänderta försändelser som innehas av post- och televerket.

Den första meningen i *2 mom.* motsvarar 4 kap. 6 § 2 mom. i den gällande lagen med vissa ändringar. Enligt den nuvarande bestämmelsen ska en anhållningsberättigad tjänsteman utan dröjsmål underrättas om omhändertagande, och denne ska genast besluta om föremålet ska tas i beslag, nu föreslås att ordet ”genast” ersätts med uttrycket ”utan obefogat dröjsmål” av orsaker som nämns i den allmänna motiveringen.

Det föreslås att jämfört med den gällande bestämmelsen fogas till 2 mom. en andra

mening där det konstateras att polismannen får utan underrättelse omedelbart återlämna det som omhändertagits, om det har framgått att det uppenbarligen inte finns några förutsättningar för beslag eller kopiering. Härigenom undviker man att saken i onödan går via en anhållningsberättigad tjänsteman i fall där polismannen efter att ett föremål omhändertagits upptäcker att åtgärden är ogrundad. Polismannens rätt att återlämna det omhändertagna ska i överensstämmelse med ordet ”uppenbarligen” gälla endast klara fall.

9 §. *Underrättelse om omhändertagande.* I *1 mom.* föreslås att den vars föremål, egendom eller handling har omhändertagits för beslag eller kopiering ska utan dröjsmål underrättas om omhändertagandet, om han eller hon inte har varit på plats vid omhändertagandet. Enligt den andra meningen i momentet ska också mottagaren och avsändaren av ett brev, paket eller någon annan motsvarande försändelse underrättas om ett omhändertagande, om deras adresser är kända.

Momentet bygger delvis på 4 kap. 7 § i den gällande lagen. I denna paragraf liksom i andra paragrafer i det aktuella kapitlet företas i samband med att de överförs till den nya lagen en komplettering som gäller objektet för beslag (här nämns som alternativa objekt föremål, egendom eller handling) och en komplettering som gäller kopiering av handlingar.

Enligt den gällande lagen ska den hos vilket ett föremål tas i beslag eller omhändertas underrättas om beslaget eller omhändertagandet. Enligt den föreslagna bestämmelsen ska alltså den vars föremål, egendom eller handling har omhändertagits underrättas om omhändertagandet.

Enligt momentet ska utgångspunkten fortfarande vara att det räcker med att den som innehaft det som tas i beslag eller kopieras underrättas, varvid det vilar på hans eller hennes ansvar att vidare underrätta t.ex. föremålets ägare. Detta har att göra med att polisen ofta inte känner till någon annan än innehavarens existens och kontaktuppgifter. Om polisen ändå har information om detta, kan även andra än den som innehaft objektet underrättas.

I momentet ändras den mening som gäller mottagaren och avsändaren av en försändelse i samband med överföringen till den nya lagen så att den gäller ett brev, paket eller någon annan motsvarande försändelse.

Enligt *2 mom.* ska enligt beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman underrättelsen få framskjutas med högst en vecka från omhändertagandet, om viktiga skäl som har samband med utredningen kräver det. Därefter ska en domstol på begäran av nämnda tjänsteman få besluta om framskjutande av underrättelsen med högst två månader åt gången. Underrättelsen ska dock lämnas utan dröjsmål när förundersökningen avslutats. Begäran om förlängning av tiden ska tillställas domstolen senast en vecka innan den utsatta tiden löper ut. Domstolen ska utan dröjsmål ta upp ett ärende som gäller förlängning av tiden till behandling och avgöra det inom den utsatta tiden.

Enligt den gällande lagen kan underrättelsen om beslag framskjutas endast i fall som gäller post- och varuförsändelser samt telegram. Nu avskiljs den del av paragrafen som gäller framskjutande av underrättelsen till ett separat 2 mom. Samtidigt utsträcks möjligheten att framskjuta underrättelsen till samtliga fall där omhändertagande sker för beslag eller för kopiering av en handling. Som motvikt till denna utvidgning föreskrivs om maximitider och att saken i vissa fall ska föras till en domstol. Domstolsbehandlingen ska motsvara behandlingen av ett ärende som gäller förlängning av tiden för väckande av åtal (14 § 2 och 3 mom.), på grund av sakens natur dock med den skillnaden att den som saken gäller inte ges tillfälle att bli hörd i domstolen. Momentet gör det inte möjligt att helt och hållet lämna bort underrättelsen.

Förutsättningen ”viktiga skäl som har samband med utredningen”, som ska gälla även sådana ärenden i anslutning till framskjutande av underrättelser som behandlas i domstol, gör det möjligt att i samband med bedömningen av saken beakta brott som ansluter sig till samma brottshelhet och behov av utredningar som kopplar dem till varandra. Uttrycket ”samband med utredningen” betyder ändå att förundersökningen redan måste pågå. Momentets tillämpningsområde är tämligen begränsat därför att enligt 8 kap. 5 § 2 mom. och 14 § ska om husrannsakan och platsgenomsökning i varje fall underrättas en

sådan person som inte varit närvarande vid genomsökningen som skulle ha haft rätt att vara närvarande. Om beslag eller kopiering av en handling har skett i samband med husrannsakan eller en platsgenomsökning, kan åtgärden åtminstone indirekt framgå av meddelandet om genomsökning. Det aktuella momentet ska dock kunna tillämpas t.ex. i situationer där man har gått en plats i något annat syfte än genomsökning (t.ex. installation av avlyssningsanordningar i en lägenhet) eller omhändertagandet inte har skett i samband med genomsökning av platser.

På grund av synpunkter som hänför sig till den persons rättsskydd som har rätt till det som tagits i beslag eller kopierats kan underrättelsen inte framskjutas hur länge som helst genom att ansöka om en ny tidsfrist hos domstolen. I praktiken föreligger ofta inte heller viktiga skäl som har samband med undersökningen efter att förundersökningen slutförts. Momentets tredje mening hänför sig dessa omständigheter. Även om beslutet om att underrättelsen ska framskjutas skulle ha fattats för längre tid, ska underrättelsen lämnas utan dröjsmål när förundersökningen avslutats i fråga om det ärende där beslaget eller kopieringen har gjorts. Med förundersökningens avslutande avses här att beslut fattats i fall som avses i 10 kap. 2 § i förslaget till förundersökningslag. I allmänhet är det fråga om att ärendet tillställs den allmänna åklagaren för åtalsprövning efter att förundersökningen blivit klar.

När det gäller tidsfristerna i momentet måste det särskilt påpekas att de ska vara maximitider. Underrättelsen ska lämnas genast när det hinder som berott på viktiga skäl som har samband med utredningen inte längre föreligger oberoende av om beslutet om att underrättelsen ska framskjutas har fattats av en anhållningsberättigad tjänsteman eller en domstol.

10 §. *Registeranmälan.* Jämfört med den gällande lagen föreskrivs i den nya paragrafen att den myndighet som beslutat om beslag och hävning av beslag ska göra registeranmälan enligt 4 kap. 33 § i utsökningsbalken om saken, om beslaget gäller ett föremål eller egendom som avses i nämnda paragraf. Underrättelse som motsvarar den aktuella underrättelsen lämnas för närvarande endast om en tillfällig säkringsåtgärd. Den myndighet som avses i paragrafen ska beroende på fallet med stöd av 7 eller 17 § vara en anhållningsberättigad tjänsteman eller en domstol. Paragrafen ska tillämpas sällan eftersom de föremål eller den egendom som avses i nämnda paragraf i utsökningsbalken tas i allmänhet inte i beslag.

I 4 kap. 33 § i utsökningsbalken föreskrivs om bl.a. fastigheter och annan inteckningsbar egendom som objekt för registeranmälan (1 mom. 1 punkten). I vissa fall som gäller förverkande av vinning av brott till staten kan även en fastighet tas i beslag och därför ska anmälan göras till lagfarts- och inteckningsregistret. Till exempel beslag av ett fartyg ska meddelas Sjöfartsverket eller länsstyrelsen på Åland och beslag av en inteckningsduglig bil Fordonsförvaltningscentralen.

11 §. *Öppnande och undersökning av vissa handlingar.* Paragrafen motsvarar delvis 4 kap. 8 § i den gällande lagen. Enligt *1 mom.* i den nya paragrafen ska ett slutet brev eller en annan sluten enskild handling som tagits i beslag eller omhändertagits för beslag även få öppnas av en polisman enligt undersökningsledarens förordnande. Den del i momentet som gäller omhändertagande är också ny. I paragrafen föreslår också vissa ändringar som förtydligar ordalydelsen.

Utvidgningen av polismäns befogenheter i momentet har att göra med ändamålsenlighetssynpunkter i anslutning till brottsutredningen och med riksdagens biträdande justitieombudsmans åsikt (avgörande 31.12.1999, dnr 764/4/96) att inte heller den nuvarande bestämmelsen torde förutsätta att undersökningsledaren själv måste öppna en postförsändelse. Å andra sidan konstateras i det aktuella avgörandet att undersökningsledaren ändå måste kunna besluta specificerat vilka försändelser som öppnas och han eller hon också kunna övervaka öppnandet effektivt.

Momentet ska tillämpas i fråga om öppnande som sker enligt undersökningsledarens förordnande i fall där undersökningsledaren och polismannen befinner sig på olika ställen vid tidpunkten för öppnandet. Det kan t.ex. vara så att av orsaker som har att göra med brottsutredningen hinner man inte vänta på att undersökningsledaren eller allmänna

åklagaren ska öppna brevet eller handlingen antingen så att den handling som ska öppnas skickas till nämnda tjänsteman eller så att denne kommer till den plats där handlingen förvaras. När man begär undersökningsledarens förordnande, bör denne delges information om handlingen, dess betydelse för brottsutredningen och hur brådskande det är att den öppnas. Effektiv och tillräcklig förhandsinformation i samband med att förordnande begärs ersätter att undersökningsledaren inte är på plats när handlingen öppnas och därför kan han eller hon inte heller direkt övervaka öppningsåtgärden.

Jämfört med den gällande lagen fogas till momentet ”eller omhändertagits för beslag” därför att i vissa fall råder det ännu inte vid tidpunkten för omhändertagandet säkerhet om huruvida en enskild handling sist och slutligen kommer att tas i beslag. Även i dessa fall måste man kunna öppna handlingen och granska den för att utreda om förutsättningar för beslag föreligger på det sätt som anges i paragrafen.

I fråga om den gällande lagen har det förekommit oklarhet om vad som avses med ”en annan sluten enskild handling”. Med det avses t.ex. ett e-postmeddelande som finns i en dator eller en annan teknisk anordning eller en annan motsvarande handling i elektronisk form som är skyddad med användaridentifikation eller lösenord.

2 mom. är nytt jämfört med den gällande lagen. Enligt momentet ska när en handling i form av data öppnas undersökningsledaren få vid behov besluta att en expert på det informationssystem som åtgärden gäller eller på dess lagringsplattform ska anlitas. Det kan vara fråga om att t.ex. kringgå användaridentifikationer eller lösenord som skyddar handlingar i elektronisk form. Med orden ”vid behov” betonas att en sakkunnig ska anlitas endast i fall där en polisman som besitter den nödvändiga sakkunskapen inte är tillgänglig. Som sakkunnig kan komma i fråga såväl en person som hör till polisförvaltningen som en utomstående person. Den sakkunniges uppgift ska vara att bistå vid öppnandet. Denna och regleringen i 3 mom. betyder att den sakkunnige inte får granska den handling som öppnas, något som den polisman som deltar i öppnandet ska se till och som undersökningsledaren i sitt beslut kan ge anvisningar om hur det säkerställs.

Enligt *3 mom.* ska förutom av de personer som avses i 1 mom. och domstolen en öppnad enskild handling få undersökas endast av den som utreder brottet samt, enligt anvisning av undersökningsledaren, åklagaren eller domstolen, av en expert eller någon annan som anlitas vid utredningen av brottet eller som annars hörs i ärendet. Momentet motsvarar regleringen i andra och tredje meningen i 4 kap. 8 § i den gällande lagen. Momentets tillämpningsområde ska dock utöver den som utreder brottet omfatta också en annan polisman som undersökningsledaren har förordnat att öppna handlingen.

12 §. *Protokoll.* Enligt 1 mom. ska över beslag av föremål, egendom och handlingar och kopiering av handlingar utan ogrundat dröjsmål upprättas protokoll. I protokollet ska tillräckligt nämnas ändamålet med beslaget eller kopieringen, redogöras för det förfarande som lett till beslaget eller kopieringen, specificeras det som tagits i beslag eller den kopierade handlingen samt nämnas rätten att få beslaget eller kopieringen prövad av domstol.

Paragrafens 1 mom. bygger delvis på 4 kap. 9 § 1 mom. i den gällande lagen, med stöd av vilket över beslag ska föras protokollet, i vilket ska nämnas ändamålet med beslaget och förrättningens gång samt uppräknas de föremål som tagits i beslag. Även till denna del kompletteras lagen när det gäller objektet för beslag och kopiering av handlingar. I samband med att bestämmelsen överförs till den nya lagen kompletteras den dessutom med omständigheter som riksdagens biträdande justitieombudsmans har fäst uppmärksamhet i sin laglighetskontroll. Det är fråga om att protokollet ska upprättas utan ogrundat dröjsmål och att det som tagits i beslag ska specificeras tillräckigt noggrant. Eftersom en kopia av protokollet i enlighet med 2 mom. ska tillställas den som saken gäller, är det av rättsskyddsskäl orsak att i protokollet också uppge rätten att få beslaget eller kopieringen prövad av domstol.

Den tid det tar att upprätta protokollet och hur noggrann specificeringen är beror på arten och omfattningen av det föremål, den egendom eller det handlingsmaterial som tas

i beslag eller kopieras samt på särdragen hos det brott som utreds. Objektet för beslaget ska definieras så noggrant att domstolen kan fastställa förverkandepåföljden tillräckligt specificerat och så att förverkandepåföljden kan verkställas med stöd av domen. När det gäller handlingar påverkas specificeringens noggrannhet inte nödvändigtvis av om det är fråga om att ta dem i beslag eller att kopiera dem. Även om de kopierade handlingarna har blivit kvar hos eller återlämnats till den som haft dem i sin besittning, kan det ändå ligga i hans eller hennes intresse att veta vilka kopior som polisen innehar för att användas för bevisändamål.

Vad gäller specificering av handlingar i övrigt har riksdagens biträdande justitieombudsman i ett avgörande (27.11.1995, dnr 323/4/95) ansett t.ex. att sådana anteckningar som ”handlingar i röd plastficka” och ”blå förvaringsficka med köpebrev m.m.” inte kan betraktas som tillräckliga. När handlingsmaterialet i sig är omfattande kan man i allmänhet inte förutsätta att varje handling ska räknas upp särskilt. Med tanke på specificeringen är det också av betydelse om handlingsmaterialet är i en viss ordning eller inte. Skyldigheten att upprätta protokoll och specificeringen av objekt i sig påverkas inte av objektets värde. Med stöd av laglighetsövervakarens avgöranden ska t.ex. en värdelös bit papp som tagits i beslag för bevisändamål protokollföras. Exempelvis videofilmning kan användas som komplement till protokollet för att konstatera hur omfattande den egendom eller det handlingsmaterial är som beslaget gäller.

Enligt *2 mom.* ska en kopia av protokollet omedelbart tillställas den vars föremål, egendom eller handling har tagits i beslag eller kopierats. Kopia av protokollet ska inte ges under den tid som underrättelsen om omhändertagandet har framskjutits med stöd av 9 § 2 mom. Momentet avviker från 4 kap. 9 § 2 mom. i den gällande lagen för det första på så sätt att enligt den nuvarande lagen ska den som innehaft föremålet ges ett intyg om beslaget. Den första meningen motsvarar det som tas in i 9 § 1 mom. Den andra meningen är ny jämfört med den gällande lagen.

13 §. *Förvaring av det beslagtagna.* Paragrafen motsvarar i sak 4 kap. 10 § i den gällande lagen med undantag av de ändringar som företas i *3 mom.* För det första stryks ordet ”polisdistriktet”. Enligt den nya bestämmelsen ska också chefen för polisens riksomfattande enhet (skyddspolisen, centralkriminalpolisen och rörliga polisen) kunna bestämma att ett föremål omedelbart ska säljas. Detta tillägg har att göra med att i de fall där det beslagtagna föremålet är i en riksomfattande enhets besittning är det inte ändamålsenligt att gå via polisinrättningen för att få ett beslut om försäljning.

Enligt momentet ska försäljning kunna ske omedelbart när det framgår att det beslagtagna lätt förfars eller förflyktigas, snabbt sjunker i värde eller är synnerligen dyrt att vårda. Med uttrycket ”omedelbart när det framgår” framhävs att försäljningen inte behöver ske genast när beslaget gjorts. Behovet av försäljning kan framgå först när beslaget fortsätter.

Enligt momentet ska en polistjänsteman fortfarande besluta om försäljning. Allmänna åklagaren ska inte beviljas befogenheter till denna del. Trots detta ska även åklagarens åsikt kunna vara av betydelse t.ex. under åtalsprövningen när beslutet fattas. Under förundersökningen hör frågor om försäljning till förundersökningssamarbetet mellan polisen och åklagaren.

14 §. *Hävning av beslag.* Paragrafen baserar sig delvis på 4 kap. 11 § i den gällande lagen. Likheten mellan paragraferna hänför sig till 1 mom., enligt vilken ett beslag ska hävas så snart det inte längre behövs. Bedömningen av om ett beslag är nödvändigt hör ihop med bedömningen av om de förutsättningar för beslag som föreslås i 1 § 1 mom. föreligger. I stället för beslag kan man med stöd av 2 § stanna för att kopiera en handling som är tagen i beslag eller med stöd av 24 § för någon annan åtgärd som vidtas i stället för beslag, varvid beslaget också ska hävas.

2 mom. avviker från den gällande lagen. I den nya bestämmelsen konstateras villkoren för att den tid som angetts för väckande av åtal ska kunna förlängas med högst fyra månader åt gången. Förutsättningarna för beslaget ska fortfarande föreligga och det får inte vara oskäligt att låta beslaget bestå med hänsyn till grunden för beslaget och den olägen-

het som beslaget medför. Ytterligare förutsättningar för att förlänga tiden med högst ett år åt gången eller beslut om att beslaget ska bestå tills vidare ska vara särskilda skäl som hänför sig till arten och utredningen av det aktuella brottmålet. Det ska också kunna bestämmas att ett beslag består tills vidare om det är förbjudet att inneha det föremål, den egendom eller den handling som beslagtagits. Också enligt den nya bestämmelsen ska utgångspunkten vara att tiden förlängs med högst fyra månader åt gången.

Skälighetssynpunkterna enligt momentet hänför sig till de principer som styr användningen av tvångsmedel. Med tiden kan det medföra skada eller olägenheter för den som äger det beslagtagna eller någon annan som har rätt till det om det är i polisens besittning, och därför måste saken vid behov bedömas i ljuset av principen om minsta olägenhet enligt 1 kap. 3 §. Dessutom ska saken även vid förlängning granskas med avseende på proportionalitetsprincipen (1 kap. 2 §). När man bedömer om ett beslag är skäligt är grunden för beslaget viktig. Enligt 1 § 1 mom. ska grunden hänföra sig till användning som bevis i brottmål, återlämnande av ett föremål som avhänts någon genom brott till den som har rätt till det eller förverkandedom. Det kan hända att man blir tvungen att beslagta föremål för långa tider om de ska användas för bevisändamål. Medan man väntar på rättegång kan detsamma gälla ett föremål beträffande vilket ändamålet med beslaget är att trygga förverkligandet av en förverkandepåföljd. Utan nämnda syften kan det visa sig oskäligt att polisen länge innehar egendom som ska återlämnas till en person.

Domstolen ska således i stället för att förlänga tiden kunna bestämma att beslaget består tills vidare. Detta ska i praktiken kunna gälla endast fall där det inte medför skada eller olägenhet för den som har rätt till det beslagtagna att beslaget består. Det vore i allmänhet fråga om situationer där förundersökningen inte framskrider därför att det inte finns någon misstänkt eller av någon annan motsvarande orsak. I sådana fall är det inte ändamålsenligt att med jämföra mellanrum föra frågan om beslagets bestånd till domstolen. Det ska kunna bestämmas att beslaget består tills vidare också när det är förbjudet att inneha det beslagtagna. Förlängning av beslag över fyra månader eller beslut om att beslag ska kvarstå tills vidare förutsätter att en anhållningsberättigad tjänsteman har begärt det. I begäran om förlängning av tiden ska tjänstemannen kunna föreslå olika alternativ.

I samband med momentet kan man hänvisa till högsta domstolens avgörande HD 1998:148, som kan betraktas som riktgivande för tillämpningen av även den nya lagen. Avgörandet gäller ett fall där åtal i ett brottmål inte hade väckts inom fyra månader efter beslaget och tiden för väckande av åtal inte heller hade förlängts. Högsta domstolen ansåg att frågan om hävning av beslaget även i ett sådant fall kunde hänskjutas till domstol.

Om åtal inte väcks inom den angivna tiden eller om domstolen inte förlänger tiden eller beslutar att beslaget ska bestå tills vidare, ska en anhållningsberättigad tjänsteman häva beslaget med befogenheter som grundar sig på 17 § 1 mom.

3 mom. innehåller nya bestämmelser jämfört med 4 kap. 11 § i den gällande lagen. I de två första meningarna föreskrivs om tidpunkten för framställande och avgörande av begäran om förlängd tid på samma sätt som i fråga om andra motsvarande förlängningar. Begäran ska framställas senast en vecka innan den utsatta tiden löper ut. Domstolen ska utan dröjsmål ta upp ett ärende som gäller förlängning av tiden till behandling och avgöra det inom den utsatta tiden.

Den tredje och fjärde meningen i momentet hänför sig till högsta domstolens avgörande HD 1994:83, som det hänvisats till redan i den allmänna motiveringen. Enligt meningarna ska den som saken gäller ges tillfälle att bli hörd. Om personen inte kan nås, ska ärendet dock få avgöras utan att han eller hon hörs. Om man lyckas reservera ett tillfälle då personen kan höras eller om det inte går att reservera ett tillfälle därför att personen inte kan nås, ska ärendet ändå få avgöras, även om han eller hon är frånvarande. Här liksom i andra motsvarande fall ska en person kunna höras så att han eller hon lämnar in en skriftlig utsaga till domstolen. För att ärendet ska kunna behandlas förutsätts dessutom att en anhållningsberättigad tjänsteman är närvarande.

15 §. *Yrkande att domstol ska besluta om beslag eller kopiering.* Paragrafens *1 mom.* avviker från de två första meningarna i 4 kap. 13 § i den gällande lagen på flera sätt. För det första ska paragrafen också gälla förvaring av kopior av handlingar för att användas som bevis. Om domstolen beslutar att en kopia inte ska förvaras, är följden att kopian ska förstöras enligt 16 §. Dessutom ska det föreskrivas om förutsättningarna för att ett beslag ska bestå eller en handling förvaras för att användas som bevis på ett sätt som i stor utsträckning motsvarar 14 § 2 mom. Förutsättningarna för beslag eller kopiering måste fortfarande föreligga och det får inte vara oskäligt att låta beslaget kvarstå. Den tredje meningen i momentet om oskälighet ska inte gälla kopior av handlingar, eftersom originalhandlingen innehas av den som har rätt till den, och därför hänför sig inga skälighetssynpunkter till kopior.

Enligt den fjärde meningen i momentet kan domstolen också på yrkande besluta att en handling ska kopieras i stället för att beslaget ska bestå. Detta ska gälla fall där handlingens bevisvärde också kan uppnås med en kopia. Den som har rätt till handlingen kan behöva få tillgång till originalhandlingen. Yrkandet ska kunna framställas av den som har rätt till handlingen eller av en anhållningsberättigad tjänsteman. Om t.ex. den förstnämnde kräver att beslaget ska hävas, ska en anhållningsberättigad tjänsteman kunna yrka att handlingen kopieras. Den som har rätt till handlingen kan också i första hand yrka att beslaget hävs och i andra hand kopiering.

Om domstolen stannar för kopiering, ska handlingen i enlighet med 22 § 1 mom. kunna kopieras och återlämnas trots besvär. Beroende på fallet fattas beslutet om att beslaget ska hävas av en anhållningsberättigad tjänsteman eller domstolen (17 §). När domstolen beslutar att en handling ska kopieras i stället för att beslaget ska bestå ska den på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman kunna bestämma att handlingen inte återlämnas till den som har rätt till den innan den tid som domstolen utsatt har löpt ut eller domstolens beslut har vunnit laga kraft (18 §).

De två första meningarna i *2 mom.* motsvarar med undantag av paragrafhänvisningarna de två sista meningarna i 4 kap. 13 § i den gällande lagen. På samma sätt som vid kvarstad (6 kap. 5 § 1 mom.) ska inte heller ett beslag behöva tas upp till ny behandling tidigare än två månader efter föregående behandling. I slutet av momentet föreslås meningar som motsvarar 14 § 3 mom. om hörande av den som saken gäller. Bestämmelsen hänför sig till högsta domstolens avgörande HD 1998:148, som nämns i motiveringen till föregående paragraf.

16 §. *När kopian av en handling ska förstöras.* Jämfört med den gällande lagen föreskrivs i den nya paragrafen att om den kopia av en handling som tagits med stöd av 2 § visar sig vara onödig eller om domstolen beslutar att kopian inte ska förvaras för att användas som bevis, ska kopian förstöras. I paragrafen bestäms inte någon tidpunkt då den ska förstöras. Utgångspunkten ska vara att kopian förstörs genast efter det att beslutet fattats. Om det är fråga om domstolens beslut, ska förstörandet dock kunna framskjutas till dess beslutet i saken har vunnit laga kraft. Också det domstolsbeslut som det nu är fråga om ska kunna överklagas i enlighet med 22 §.

17 §. *Myndighet som beslutar att beslag ska hävas och att kopior av handlingar inte ska förvaras.* Paragrafen bygger i stor utsträckning på 4 kap. 14 § i den gällande lagen. En nyhet jämfört med den nuvarande regleringen är att enligt den andra meningen i *1 mom.* ska under tiden för åtalsprövning beslutet om att beslag ska hävas och att kopior av handlingar inte ska förvaras som bevis få fattas endast av allmänna åklagaren utom när det endast är fråga om att föremål, egendom eller handlingar som tagits i beslag ska återlämnas till den som har rätt till dem.

Under tiden för åtalsprövning ska alltså åklagaren alltid fatta beslutet när det är fråga om ett fall i anslutning till bevisändamål eller bestämmande av förverkandepåföljd. Också under förundersökningstiden ska förundersökningsmyndigheten i anslutning till förundersökningssamarbetet vid behov rådgöra med åklagaren om frågor som gäller hävande av beslag och förvaring av kopian av en handling. Denna överläggning kan gälla t.ex. frågan om ett föremål som annars ska återlämnas har någon betydelse för bevisningen.

I egenskap av anhållningsberättigad tjänsteman ska åklagaren ha parallella avgörandebefogenheter med förundersökningsmyndigheten under förundersökningen.

Paragrafens *2 mom.* avviker från den andra meningen i den gällande paragrafen på så sätt att där inte nämns fall där domstolen på yrkande som avses i 13 § har beslutat att ett beslag ska bestå. Också i dessa fall ska beslutet om att häva beslag och att kopior av handlingar inte ska förvaras fattas i enlighet med 1 mom. Regleringen kompletteras med en del som gäller kopior av handlingar.

18 §. *Uppskov med återlämnande av föremål, egendom eller handlingar.* Jämfört med den gällande lagen föreskrivs i den nya paragrafen att när domstolen häver ett beslag eller bestämmer att beslaget inte längre ska bestå får den på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman bestämma att de föremål, den egendom eller de handlingar som tagits i beslag inte ska återlämnas till den som har rätt till dem innan den tid som domstolen samtidigt utsatt har löpt ut eller domstolens beslut har vunnit laga kraft.

En särskild utsatt tid har att göra med situationer där behovet av beslaget är på väg att upphöra men det fortfarande är nödvändigt att det beslagtagna kvarhålls hos polisen en kort tid. Denna tid ska vara betydligt kortare än de fyra månaderna enligt 14 § 2 mom., i praktiken högst några veckor.

Uppskov till dess beslutet vunnit laga kraft har åter att göra med situationer där ett omedelbart återlämnande av det beslagtagna skulle äventyra genomförandet av beslaget i det fallet att fullföljdsdomstolen beslutar att beslaget av föremålet, egendomen eller handlingen ska bestå. Den som framställer yrkandet ska förete en utredning om att beslaget skulle äventyras på detta sätt. I övrigt kan till denna del också hänvisas till det som konstateras i motiveringen till 20 § om avgörande av målet.

19 §. *Nytt beslag eller ny kopiering.* Jämfört med den gällande lagen bestäms i *1 mom.* i den nya paragrafen för det första att om ett beslag har hävts eller om det har beslutats att kopian av en handling inte ska förvaras för att användas som bevis, får den myndighet som fattat beslutet bestämma att föremålet, egendomen eller handlingen på nytt ska tas i beslag eller ändra sitt beslut om kopian av handlingen. En förutsättning ska vara att myndigheten efter det förra beslutet har fått kännedom om omständigheter som inverkar på saken.

Momentet innebär att beslut om nytt beslag eller kopiering av en handling för att användas som bevis fattas beroende på fallet av en anhållningsberättigad tjänsteman, allmänna åklagaren eller domstolen. Beslutet ska fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman eller allmänna åklagaren även i de fall där domstolen med stöd av 15 § 1 mom. har låtit åtgärden bestå men där nämnda tjänsteman med stöd av 17 § 1 mom. sedermera har hävt åtgärden. Det ska inte heller ha någon betydelse om giltighetstiden för beslaget har förlängts.

Ett nytt beslut ska förutsätta inte bara att myndigheten fått kännedom om nya omständigheter utan naturligtvis också att förutsättningarna för beslag enligt 1 § 1 mom. föreligger och när det är fråga om en handling att förutsättningarna för kopiering av handlingar enligt 2 § föreligger. I den allmänna motiveringen nämns några exempel på omständigheter som myndigheten fått kännedom om och som inverkat på saken. När förundersökningen framskrider kan t.ex. uppfattningen om ett föremåls eller en handlings betydelse som bevis ändras. Väsentligt är att det nya beslutet om beslag eller om kopiering inte grundar sig enbart på samma omständigheter som det tidigare beslutet.

Fast det nya beslutet fattas av domstolen får en polisman ändå på föreläggande av en anhållningsberättigad tjänsteman eller i fall enligt 8 § 1 mom. även utan föreläggande tillfälligt omhänderta föremål, egendom och handlingar till dess domstolens beslut fås i ärendet. Om en part är missnöjd med den anhållningsberättigade tjänstemannens eller åklagarens nya avgörande, kan han eller hon med stöd av 15 § 1 mom. få saken prövad av domstol. Också giltighetstiden för det nya beslutet om beslag kan förlängas med stöd av 14 § 2 mom.

I *2 mom.* föreskrivs att ärendet behandlas i domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman och med iakttagande av 15 § 2 mom. i tillämpliga delar.

20 §. *Beslut om giltighetstiden för beslag när målet avgörs.* Paragrafen motsvarar 4 kap. 15 § i den gällande lagen. Där konstateras att när domstolen avgör målet ska den besluta om ett beslag ska bestå till dess förverkandepåföljden verkställs eller det bestäms något annat i saken.

Paragrafen ska på samma sätt som för närvarande i praktiken gälla situationer där allmänna åklagarens yrkande på beslag godkänns i samband med att huvudsaken avgörs. Paragrafen möjliggör emellertid även att domstolen får bestämma att ett beslag ska bestå i de fall där det föremål, den egendom eller den handling som tagits i beslag ska återlämnas till någon person med stöd av avgörandet i målet. I vissa fall kan det anses att saken är så pass oklar att det är skäl att invänta fullföljdsdomstolens beslut, om man vill föra ärendet dit. På grund av omständigheterna kan det dessutom finnas risk för att det föremål eller den egendom som ska återlämnas förstörs, går förlorad eller göms så att beslag inte längre kommer i fråga när fullföljdsdomstolen ändrar tingsrättens beslut. Domstolen ska också omsorgsfullt övervaka om det borde bestämmas att beslaget ska bestå i dylika fall till dess beslutet vinner laga kraft.

Det bör bestämmas att beslaget ska bestå i fråga om föremål som tagits i beslag för bevisändamål till dess beslutet i ärendet har vunnit laga kraft. Detta gäller naturligtvis redan tiden före rättegången. Man kan dock avvika från detta t.ex. i fall där bevisningen tryggas med hjälp av fotografier eller prov på det beslagtagna. Det är fråga om en sak av sådan natur att allmänna åklagarens åsikt är av stor betydelse i samband med avgörandet. Detta bör beaktas via förundersökningssamarbetet.

21 §. *Beslut om beslag när en främmande stat har begärt rättslig hjälp.* Paragrafen motsvarar 4 kap. 15 a § i den gällande lagen med det tillägget att i den andra meningen i 4 mom. konstateras att bestämmelserna om kopior av handlingar i detta kapitel får tillämpas, om det är möjligt enligt begäran om rättslig hjälp eller bestämmelserna om lämnande av rättslig hjälp. Med bestämmelserna avses de bestämmelser i internationella förpliktelser och de bestämmelser i lagstiftningen om rättshjälp som ska iakttas i detta sammanhang. I vissa fall kan det t.ex. vara så att kopian av en handling inte duger som bevis. Dessutom ändras det nästsista ordet ”uppenbart” i 3 mom. till ordet ”klart”, som passar bättre i sammanhanget. Detta innebär inte någon ändring i sak.

22 §. *Ändringssökande.* Paragrafen motsvarar i sak 4 kap. 16 § i den gällande lagen. Även i denna paragraf beaktas emellertid kopiering av handlingar som alternativ till beslag.

23 §. *Återlämnande av föremål, egendom och handlingar som tagits i beslag.* Paragrafens 1 och 2 mom. är nya jämfört med 4 kap. 17 § i den gällande lagen. Paragrafens 3 och 4 mom. motsvarar i huvudsak den gällande paragrafen.

I *1 mom.* sägs att om flera i samband med behandlingen av åtalet gör anspråk på föremål, egendom och handlingar som tagits i beslag och ska återlämnas, ska domstolen bestämma att tvisten om bättre rätt behandlas särskilt i den ordning som föreskrivs om rättegång i tvistemål. Domstolen ska samtidigt bestämma inom vilken tid talan ska väckas. Domstolen ska dock få pröva frågan om bättre rätt i samband med behandlingen av åtalet om detta inte fördröjer handläggningen av målet.

Utgångspunkten i stridiga fall ska alltså vara att målet överförs till att behandlas i en civilprocess. Domstolen ska emellertid kunna avgöra klara fall i samband med åtalet. Med fördröjning avses i momentets sista mening fall där behandlingen av frågan om bättre rätt klart skulle fördröja behandlingen av ärendet. Handläggningen kan fördröjas t.ex. om det behövs bevisning utanför målet eller om faktafrågorna även generellt är oklara. Att rättssaken är oklar har nödvändigtvis inte den fördröjande inverkan som avses i momentet. Hänvisande till särskild rättegång ska inte gälla situationer där någons rätt till egendomen är uppenbar. Detta gäller t.ex. fall där anspråk på egendom har ställts i syfte att göra skada eller ofog. Alla parter i en tvist ska ha rätt att väcka talan enligt momentet. När domstolen bestämmer tiden för väckande av åtal ska den fästa uppmärksamhet vid ärendets natur.

Det vore skäl att behandla frågan om bättre rätt i den domstol som avgör åtalet eftersom den har tillgång till rättegångsmaterialet och så att domstolen inte blir tvungen att särskilt utreda vilken domstol som är lämpliga att behandla saken. Detta förfarande förhindrar också att tvisten om bättre rätt på lätta grunder eller grunder som kan ifrågasättas skuffas över på en annan domstol. I princip ska en tvist om bättre rätt avgöras av den domare som också deltar i behandlingen av målet.

En tvist om det beslagtagna kan också föreligga i fall som inte går ända till domstolsbehandling. Därför föreskrivs i den första meningen i *2 mom.* att om åtal inte väcks och flera gör anspråk på föremål, egendom och handlingar som tagits i beslag och ska återlämnas, kan en anhållningsberättigad tjänsteman utsätta den tid för väckande av talan som avses i 1 mom. Till denna del bör man beakta de omständigheter som anges i motiveringen till 1 mom.

Andra och tredje meningen ska också gälla fall som avses i 1 mom. Efter det att domstolen eller den anhållningsberättigade tjänstemannen har utsatt tiden för väckande av talan ska egendom kvarhållas hos polisen till dess ärendet om bättre rätt har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller kvarhållandet före det annars har visat sig onödigt. Om talan inte väcks inom den nämnda tiden, får med egendomen förfaras så som anges i 3 mom. Kvarhållandet kan visa sig onödigt t.ex. när de som tvistar om föremålet, egendomen eller handlingen når samförstånd om objektet för tvisten eller det finns bara en person kvar som gör anspråk på objektet därför att de andra avstått från sina anspråk. Den tredje meningen i momentet betyder att äganderätten till föremålet övergår till staten eller, om det beslagtagna är hittegods, till upphittaren i enlighet med hittegodslagen (778/1988).

Jämfört med 1 mom. i den gällande lagen slopas i *3 mom.* den andra meningen, eftersom den blir onödig. I meningen konstateras att har flera gjort anspråk på föremålet, ska detta trots att beslaget hävts kvarhållas av polisen tills tvisten om bättre rätt har avgjorts. Meningen blir onödig på grund av de nya 1 och 2 mom. som föreslås ingå i lagen.

I momentet kvarstår alltså den mening där det föreskrivs att om föremål, egendom och handlingar som tagits i beslag ska återlämnas till ägaren eller någon annan som har rätt till dem efter det att beslaget hävts och om denne inte avhämtar det beslagtagna inom tre månader från polisens meddelande, övergår äganderätten till staten eller, om det beslagtagna är hittegods, till upphittaren i enlighet med hittegodslagen. Momentet ska alltså på ovan konstaterat sätt också gälla fall där återlämnandet föregås av en tvist om bättre rätt i enlighet med 1 eller 2 mom.

I *4 mom.* ingår ett tillägg jämfört med den gällande bestämmelsen. Enligt den första meningen ska polisen i mån av möjlighet reda ut vem som är ägare till det föremål, den egendom eller den handling som ska återlämnas eller någon annan som har rätt till föremålet, egendomen eller handlingen. Genom denna ändring (tillfogas ”i mån av möjlighet”) betonas att polisen i första hand ska försöka använda andra utredningsmetoder än offentlig kungörelse, som inte nödvändigtvis kommer till den persons kännedom som har rätt till det beslagtagna. Ändringen av den gällande regleringen innebär också att närmare föreskrifter om kungörandet meddelas av Polisstyrelsen.

I de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis har betonats att beslagtagna föremål ska återlämnas utan dröjsmål när beslaget har hävts och förutsättningar för återlämnande föreligger. Polisen ska också sköta om saken på eget initiativ och inte vidta åtgärder för att återlämna det beslagtagna först när egendomen eller föremålet efterfrågas.

24 §. *Åtgärd som vidtas i stället för beslag.* Jämfört med den gällande lagen innehåller paragrafen nya bestämmelser om att föremål eller egendom kan förstöras samt tas i bruk av staten eller säljas i stället för att förstöras.

Enligt *1 mom.* kan föremål av ringa värde eller föremål vars innehav är straffbart genom beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman i stället för att tas i beslag förstöras, tas i bruk av staten eller säljas, om det är uppenbart att föremålen skulle dömas förverkade till staten och om de inte behövs som bevis i rättegång. Trots att ordet ”dömas” används ska momentet gälla brottmål som avgörs både vid strafforderförfarande och vid

domstolsbehandling. Momentet ska också gälla fall där föremålet redan hunnit tas i beslag. Ordet ”uppenbart” framhäver att regleringen lämpar sig endast för klara fall. Momentet ska också kunna tillämpas i fall där förundersökningen begränsas med stöd av 3 kap. 10 § i förslaget till förundersökningslag.

I egenskap av generalklausul ska momentet tillämpas i fall där det inte finns någon särskild bestämmelse som medför rätt att förstöra föremålet. När det gäller föremål av ringa värde som får förstöras går det inte att sätta någon fast gräns i euro och inte heller någon annan allmänt tillämplig värderingsgrund. Dessutom kan det vara svårt att bedöma föremålets exakta värde. I allmänhet ska det vara fråga om att förstöra sådana hjälpmedel vid brott beträffande vars ringa värde det inte råder någon oklarhet om. Även om föremålets ägares rätt i enlighet med 4 mom. tryggas av möjligheten att få skadestånd, är det skäl att i gränsfall vara försiktig och överlåta åt domstolen eller allmänna åklagaren att beslut om förverkandepåföljd i samband med att huvudsaken i brottmålet avgörs. Kravet på att föremålet ska vara av ringa värde gäller inte de fall där det är straffbart att inneha föremålet i fråga.

När man bedömer om innehavet är straffbart ska uppmärksamhet fästas vid samma synpunkter som i samband med att förverkandepåföljd döms ut. I 10 kap. 4 § 1 mom. 2 punkten, 5 § 1 mom. och 6 § 2 mom. i strafflagen finns bestämmelser om att sådana föremål som det är förbjudet att inneha ska dömas förverkade till staten. Straffbart innehav ska omfatta både situationer där straff döms ut just för innehavet av egendom och situationer där även föremålets ägare gör sig skyldig till brott genom att inneha det. Grunden ska också gälla situationer där straffet visserligen döms ut t.ex. för användning av föremålet men också innehavet vore straffbart.

Enligt momentet ska som en åtgärd som vidtas i stället för beslag också komma i fråga att föremålet tas i bruk av staten eller säljs. Det är i konsekvens med att dessa är alternativ till förstörande också när ett föremål döms förverkat till staten. Bestämmelser om frågor i anslutning till verkställighet av förverkandepåföljd ingår i 4 kap. i lagen om verkställighet av böter.

I praktiken är de föremål av ringa värde som avses i momentet sällan sådana att det vore ändamålsenligt att ta dem i bruk för att inte tala om att sälja dem. Detsamma gäller i regel också föremål som det är straffbart att inneha. De kunde tas i bruk av staten t.ex. för utbildningsändamål. I allmänhet blir det aktuellt att ta dem i bruk eller sälja dem först efter domstolens beslut, varvid bestämmelserna i 4 kap. i lagen om verkställighet av böter blir direkt tillämpliga. Det finns dock ingen orsak att utesluta sådana alternativ i det skede som föregår domstolsbehandlingen.

Enligt momentet ska beslut om en åtgärd som vidtas i stället för beslag fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Till denna del iakttas den allmänna principen att beslut om åtgärder under förundersökningen fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman och under åtalsprövningen av allmänna åklagaren. Det beslutsförfarande som det nu är fråga om omfattas dock av det förundersökningssamarbete som det föreskrivs om i 5 kap. 3 § i den föreslagna förundersökningslagen. Om det t.ex. råder oklarhet om huruvida ett föremål i en eventuell rättegång kommer att dömas förverkat till staten eller huruvida det behövs som bevis i rättegången, ska förundersökningsmyndigheten stå i kontakt med åklagaren. Också i de fall där beslutet om förstörande fattas av åklagaren ska den polismyndighet som innehar den beslagtagna egendomen sköta om åtgärderna för att förstöra egendomen efter åklagarens meddelande.

Allmänna åklagaren får med stöd av 1 kap. 8 b § 1 punkten i lagen om rättegång i brottmål avstå från att yrka på förverkande av egendom. Den nu föreslagna bestämmelsen ska dock vara oberoende av nämnda paragraf, och de ska ha egna av varandra oberoende tillämpningsområden. Paragrafen i lagen om rättegång i brottmål gör det t.ex. möjligt att kvarlämna ett föremål hos den som är misstänkt för brott eller att beslaget hävs och egendomen återlämnas till den misstänkte därför att man avstår från att yrka på förverkande.

I *2 mom.* föreslås en bestämmelse om befogenheter som enbart gäller allmänna åkla-

garen. Åklagaren kan besluta om den åtgärd som avses i 1 mom., om han eller hon har fattat beslut om åtalseftergift med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål eller något annat motsvarande lagrum och om det är uppenbart att föremålen skulle dömas förverkade till staten. Även denna befogenhet ska alltså gälla föremål av ringa värde och föremål vars innehav är straffbart. Momentet ska också kunna tillämpas i de fall där åklagaren inte utfärdar strafforder.

I de situationer som hör till momentets tillämpningsområde blir det i allmänhet fråga om att allmänna åklagaren låter bli att väcka åtal med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål. En person som betraktas sig själv som oskyldig och som inte åtalats kan med stöd av 10 § i nämnda kapitel agera så att åklagaren ska föra sitt avgörande av skuldfrågan till domstolen. Man ska inte behöva vänta med att förstöra föremål till dess den tid på 30 dagar som avses i den sistnämnda paragrafen gått ut. Också i dessa fall ska en parts rätt tryggas av möjligheten att få ersättning med stöd av bestämmelserna i det kapitel som det hänvisas till i 4 mom.

Även i detta fall ska allmänna åklagaren ha rätt att pröva vilket av de tre alternativen för beslag som han eller hon väljer. Vid behov ska åklagaren rådgöra med företrädare för förundersökningsmyndigheten om valet av det bästa alternativet, eftersom de kan sitta inne med nödvändig information på grund av innehavet av föremålet.

Paragrafens *3 mom.* har att göra med parternas rättsskydd. Enligt den ska en åtgärd som avses i 1 mom. utföras bevisligen och den ska utan dröjsmål meddelas den från vilken eller hos vilken föremålet har omhändertagits, om han eller hon inte var på plats när föremålet ömhändertogs. Ofta förstörs ett föremål när den som är misstänkt för brott är närvarande, och då behövs alltså inte något särskilt meddelande. I paragrafen bestäms inte på vilket sätt meddelandet ska ges. Skyldigheten ska kunna fullgöras genom att man skickar ett vanligt brev. Skyldigheten gäller endast fall där personen kan nås, dvs. förundersökningsmyndigheten känner till eller kan få fram hans eller hennes adress eller andra kontaktuppgifter.

Innan ett föremål förstörs ska man kunna höra den från vilken eller hos vilken föremålet har omhändertagits. På detta sätt kan man i allmänhet förfara om en sådan person är plats när föremålet omhändertas av en myndighet för att förstöras. Det ska inte vara nödvändigt att höra personen eftersom hans eller hennes rätt tryggas av rätten till skadestånd med stöd av hänvisningen i 4 mom. Behovet av att höra personen minskas också av att rätten att förstöra föremål begränsas till klara fall samt till föremål av ringa värde eller föremål vars innehav är straffbart.

4 mom. hänför sig till rättsskyddsfrågor. Där föreskrivs att på en åtgärd som avses i 1 mom. och på parternas rätt att få ersättning tillämpas 4 kap. i lagen om verkställighet av böter i tillämpliga delar. Över åtgärden ska protokoll upprättas eller anteckningar göras i någon annan handling.

I lagen om verkställighet av böter gäller 4 kap. verkställighet av förverkandepåföljd, som med stöd av 38 § 1 mom. sköts av polisinrättningen. Enligt nämnda bestämmelse är verkställighetsåtgärder som kommer i fråga att egendom som dömts förverkad tas i statens bruk, säljs eller förstörs. Enligt 42 § i lagen om verkställighet av böter hör det till inrikesministeriets behörighet att allmänt och i enskilda fall förordna om förutsättningarna för och förfarandet i fråga om verkställighetsåtgärder.

På grund av parternas rättsskydd hänvisas i momentet också till 4 kap. i lagen om verkställighet av böter också i fråga om ersättning till parterna. I 45 § 1 mom. i nämnda lag sägs att om en domstol genom en lagakraftvunnen dom har förkastat ett yrkande på att egendom ska dömas förverkad, ska egendomen på begäran återställas till ägaren eller till den som annars har rätt till egendomen. Den som saken gäller har med stöd av sistnämnda moment rätt att få ersättning för egendomen om det inte längre är möjligt att återställa den på grund av en verkställighetsåtgärd eller av någon annan orsak.

Att 45 § 1 mom. i lagen om verkställighet av böter ska tillämpas i tillämpliga delar betyder att om domstolens beslut i huvudsak är sådant att förordnande om förverkandepåföljd inte kommer i fråga med stöd av det, ska föremålet återlämnas till den som har rätt

till det. Om det har hunnit förstöras, vilket i allmänhet vore fallet, ska personen ha rätt att kräva ersättning för det. I enlighet med slutet av 1 mom. samt 2 mom. i nämnda paragraf ska ersättning sökas skriftligt hos Rättsregistercentralen och den som är missnöjd med ersättningen ska ha rätt att föra talan vid tingsrätten på sin hemort eller vid Helsingfors tingsrätt. I praktiken torde det inte förekomma just några dylika ersättningsanspråk för att inte tala om talan på grund av föremålens ringa värde.

25 §. *Hänvisningsbestämmelse.* I paragrafen konstateras delvis i motsvarighet till 4 kap. 19 § i den gällande lagen att utöver detta kapital ska iakttas vad som bestäms särskilt i lag om beslag och förstörande i stället för beslag. Vissa specialbestämmelser om förstörande har redan behandlats i den allmänna motiveringen.

Bestämmelser om beslag ingår t.ex. i 23 § 1 mom. i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994), 9 § 1 mom. och 10 § 1 mom. i lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial (540/2005), 43 § i narkotikalagen (373/2008), 47 § i djurskyddslagen (247/1996) och 16 § 1 mom. i hittegodslagen.

8 kap. Genomsökning

Genomsökning av platser

1 §. *Definitioner.* I *1 mom.* föreskrivs att genomsökning av platser enligt detta kapitel är husrannsakan, som kan vara allmän eller särskild, samt platsgenomsökning. Det är nödvändigt att avgränsa genomsökning av platser på detta sätt, eftersom detta överbegrepp används senare i de andra bestämmelserna i kapitlet.

I *2—4 mom.* definieras allmän husrannsakan, särskild husrannsakan och platsgenomsökning. Med *allmän husrannsakan* avses genomsökning av hemfridsskyddade platser som avses i 24 kap. 11 § i strafflagen. Med *särskild husrannsakan* avses genomsökning av ett sådant utrymme beträffande vilket det finns anledning att anta att genomsökningen kommer att omfatta information som de som avses i 17 kap. 23 § 1 mom. i rättegångsbalken inte får vittna om i rättegång eller som de som avses i 24 § 2 eller 3 mom. i nämnda kapitel får vägra röja. Med *platsgenomsökning* avses genomsökning av andra platser än sådana som avses i 2 eller 3 mom., och som inte är allmänt tillgängliga eller i fråga om vilka den allmänna tillgängligheten har begränsats eller hindrats vid tidpunkten för genomsökningen, eller genomsökning av ett fordon.

Paragrafen innebär en förändring jämfört med den nuvarande situationen sådan den beskrivs med stöd av 5 kap. 1, 2 och 8 § i tvångsmedelslagen. Nämnda bestämmelser känner till bara en slags husrannsakan och de platser som den gäller definieras i 1 § 1 mom. Enligt det får husrannsakan företas i byggnader, rum eller slutna förvaringsställen eller slutna kommunikationsmedel. Enligt 3 mom. får husrannsakan också företas på en plats som är tillgänglig för allmänheten. Rannsakan på andra platser definieras i 8 § så att på en annan plats än en sådan som avses i 1 § 1 mom. får rannsakan företas trots att platsen inte är tillgänglig för allmänheten.

Genom den föreslagna indelningen av genomsökning av platser strävar man efter att husrannsakan i fortsättningen ska avse hemmet i ordets egentliga bemärkelse och vissa utrymmen och andra platser i direkt anslutning till det, att husrannsakan hos den som har tystnadsplikt eller tystnadsrätt blir en särskild typ av husrannsakan på grund av de särdrag som hänför sig till den och att övriga genomsökningar av platser bildar en tredje grupp. Till den sistnämnda ska höra andra fordon än sådana som är avsedda för boende, vilka i enlighet med den nuvarande lagen inte behöver vara slutna. En del av de nuvarande platserna för husrannsakan börjar omfattas av platsgenomsökning och en del av dem som för närvarande omfattas av rannsakan på andra platser börjar omfattas av husrannsakan.

Genomsökningen av platser kommer ofta att gälla utrymmen som omfattar platser som är byggnader, rum i dem eller förvaringsställen (t.ex. en garderob) i eller i anslutning till rum. Inte heller av förvaringsplatser ska på samma sätt som i den nuvarande lagen längre förutsättas att de är slutna. Utmärkande för ett utrymme är att det är avgränsat av väggar

och ofta också av tak. Andra platser är i första hand utomhusområden.

När det gäller *2 mom.* konstateras i 24 kap. 11 § i strafflagen att hemfridsskyddade platser är bostäder, fritidsbostäder och övriga utrymmen som är avsedda för boende, såsom hotellrum, tält, husvagnar och fartyg som kan bebos, trappuppgångar i bostadshus samt gårdar som utgör de boendes privata område och de byggnader som är fast förbundna med sådana gårdar. Uttrycken ”bostad” och ”fritidsbostad”, som används i paragrafen, har i allmänhet ett tämligen vedertaget innehåll. Till bostäder räknas bl.a. höghus- och radhuslägenheter, egnahemshus och delar av dem. De vanligaste typerna av fritidsbostäder är sommarstugor och stugor som används året runt. Som bostäder i anslutning till kommunikationsmedel ska anses t.ex. husbilar och den avdelning i långtradare som är avsedd som sovplats.

En plats som omfattas av allmän husrannsakan kan vara en fast eller tillfällig bostad. Det väsentliga är att någon bor där som bäst eller att den åtminstone är avsedd för boende. Ett sådant objekt omfattas av allmän husrannsakan, trots att förundersökningsmyndigheten skulle ha anledning att anta att det inte finns någon där vid den tidpunkt som genomsökningen företas (t.ex. en stuga som är avsedd endast för sommarbruk på vintern). Ägande- och besittningsförhållandena har ingen betydelse när man bedömer om det är fråga om en plats som omfattas av allmän husrannsakan.

Husrannsakan ska också omfatta platser som inte i allmänhet används för boende men som i det aktuella fallet ändå används för detta ändamål. Som exempel på ett sådant fall kan nämnas att en person har tillstånd att bo i något rum i en lagerbyggnad som inte ursprungligen är avsett för boende. I utrymmet finns då i allmänhet sådant som personen behöver för att övernatta och andra saker av vilka man kan dra den slutsatsen att han eller hon bor i utrymmet på det sätt som momentet förutsätter. Inte heller i dessa fall kan t.ex. vistelse över natten eller en vistelse som bara varar några dagar betraktas som boende.

Allmän husrannsakan ska således med stöd av 24 kap. 11 § i strafflagen också omfatta gårdar som utgör de boendes privata område och de byggnader som är fast förbundna med sådana gårdar. Byggnader som kommer i fråga är t.ex. lider, garagen, bastur, jordbruksbyggnader och lagerbyggnader. Ändamålet med ett utrymme på privat område saknar betydelse.

Platserna för rannsakan enligt *3 mom.* bestäms med stöd av bestämmelserna i 17 kap. i rättegångsbalken, som det hänvisas till i momentet. I 23 § 1 mom. i kapitlet bestäms om personer som har tystnadsplikt. Med stöd av nämnda bestämmelse ska utrymmen som omfattas av särskild husrannsakan i allmänhet vara t.ex. tjänstemäns arbetsrum, läkares mottagningsrum och advokatbyråer. Utrymmen som hör till punktens tillämpningsområde ska med stöd av 17 kap. 24 § 2 och 3 mom. i rättegångsbalken och lagen om yttrandefrihet i masskommunikation, som det hänvisas till där, i allmänhet vara t.ex. redaktörers bostäder samt tidnings- och bokredaktioners och förlags lokaler och deras anställdas bostäder.

I momentet konstateras utrymmets accentuerade koppling till tystnadsplikt eller tystnadsrätt med uttrycket ”genomsökning av ett sådant utrymme beträffande vilket det finns anledning att anta att genomsökningen kommer att omfatta information”. Detta uttryck betyder att det att en genomsökning av en plats definieras som särskild husrannsakan inte ska vara kategoriskt beroende av för vilket ändamål platsen i fråga i allmänhet eller huvudsakligen används. Särskild husrannsakan kan omfatta t.ex. en advokats bostad, om han eller hon arbetar där eller om där annars finns handlingar med anknytning till hans eller hennes arbete. Å andra sidan kan en genomsökning som riktas mot en advokatbyrå avgränsas så att man uppenbart inte får kännedom om sekretessbelagda uppgifter (t.ex. eftersökning av en person eller eftersökning av ett visst föremål för bevisändamål), då det inte heller vore fråga om särskild husrannsakan. Eftersom avsikten till denna del är att skydda tystnadsplikten eller tystnadsrätten och inte vissa utrymmen, blir definitionen av utrymmen som berörs av särskild husrannsakan nödvändigtvis i någon mån öppen och bestäms i enskilda fall i samband med noggrann prövning när beslutet om husrannsakan bereds.

Uttrycket ”det finns anledning att anta att genomsökningen kommer att omfatta information” betyder att det ska finnas en viss tröskel för att bedöma att en genomsökning utgör särskild husrannsakan. Denna tröskel ska vara beroende av om det är fråga om ett arbetsrum, en affärslokal eller någon annan plats där den som har tystnadsplikt eller tystnadsrätt utövar sitt yrke eller om det är fråga om något annat utrymme. Om det är fråga om en plats för yrkesutövning och om eftersökningen gäller handlingar och information som finns på platsen, ska utgångspunkten vara att genomsökningen betraktas som särskild husrannsakan. När det gäller andra utrymmen ska det finnas uttryckliga uppgifter om att den information som det är fråga om kan hittas där. Så som ovan anges, ska för bägge platsernas del inverka vad som eftersöks på platsen med stöd av beslutet om genomsökning och vad som undersöks där. Dessutom kan tröskeln påverkas av vilken slags persons tystnadsplikt eller tystnadsrätt det är fråga om. Exempelvis tjänstemän har inte nödvändigtvis lika mycket sekretessbelagd information i sina arbetsrum som advokater. Om den ursprungliga bedömningen av utrymmenas natur visar sig vara felaktig, kan genomsökningen ändras till särskild husrannsakan mitt under förrättningen, och om beslut i anslutning härtill och förordnande av ett genomsökningsombud bestäms i 15 § 2 mom.

4 mom. omfattar alla andra platser än sådana som avses i 2 eller 3 mom. Med avseende på en heltäckande definition av polisens befogenheter gäller detta för det första sådana byggnader, rum, förvaringsplatser och andra platser som är allmänt tillgängliga (t.ex. butiker, ämbetsverk, kaféer och restauranger). Dessutom ska momentets tillämpningsområde omfatta sådana utrymmen och andra platser som inte avses i 2 eller 3 mom. och som inte är allmänt tillgängliga eller den allmänna tillgängligheten har begränsats eller hindrats vid tidpunkten för genomsökningen. Som exempel på de sistnämnda kan nämnas rum i affärslokaler som är avsedda endast för personalen, en ämbetsverksbyggnad som är stängd vid tidpunkten för genomsökningen och en industrianläggnings inhägnade gårdsområde.

Momentet ska således omfatta sådana platser som med stöd av 5 kap. 1 § 1 och 3 mom. i den gällande lagen för närvarande omfattas av husrannsakan men som inte kan anses gälla hem eller en plats där man kan stöta på sekretessbelagd information. I detta sammanhang överförs också genomsökning av fordon till platsgenomsökning, till den del det inte är fråga om ett fordon som är avsett för boende, där genomsökningen utgör allmän husrannsakan.

Momentets uttryck ”eller på andra platser” har att göra med att platsgenomsökning kan gälla sådana områden som kan bli föremål för rannsakan på andra platser med stöd av 5 kap. 8 § i den nuvarande tvångsmedelslagen. Detta gäller t.ex. gårdsområden, trädgårdar samt olika industri- och lagerområden.

2 §. *Förutsättningar för husrannsakan.* I paragrafen föreskrivs om förutsättningarna för allmän och särskild husrannsakan. Förutsättningarna ska ändå inte gälla allmän husrannsakan för att söka efter en person, som det bestäms om i 3 §.

De förutsättningar för husrannsakan som anges i paragrafen motsvarar i stora drag det som föreskrivs i 5 kap. 1 § i den gällande tvångsmedelslagen. Paragrafens *1 mom.* ska gälla platser som innehas av den som är misstänkt för ett brott. Enligt det ska förutsättningarna för husrannsakan på samma sätt som enligt den gällande lagen ha att göra med att ett brott av en viss allvarlighetsgrad har begåtts och med vissa mål för genomsökningen. Momentets *1 punkt*, enligt vilken husrannsakan får företas, om det finns anledning att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex månader eller om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds, har att göra med det misstänkta brottet.

Från de högsta laglighetsövervakarna finns en del avgörandepraxis om huruvida det har funnits sådan brottsmisstanke som förutsätts i 5 kap. 1 § 1 mom. i den gällande lagen. I flera avgöranden har man ansett att det skulle ha varit mera motiverat att avhålla sig från husrannsakan än att företa den. Detta har att göra med frågan om hemfridens ställning som ett högt värderat rättsobjekt. I detta avseende intar proportionalitetsprincipen en

viktig ställning, varför husrannsakan har ansetts kunna ifrågasättas i samband med lindriga brott (t.ex. ett fall som gällde förvärv av två ecstasytabletter). Avgöranden med anknytning till proportionalitetsprincipen finns också i Europadomstolens avgörandepraxis. Till exempel i fallet *Buck mot Tyskland 28.4.2005*, som gällde en trafikförseelse, har domstolen i anslutning till artikel 8 stycke 2 i Europarådets människorättskonvention konstaterat att enligt dess rättspraxis betyder nödvändigt att ingripandet svarar mot ett tvingande samhälleligt mål och står i rätt proportion till de godtagbara målen för ingripandet.

Det har också förekommit fall där riksdagens biträdande ombudsman har ansett att företagna husrannsakningar har kunnat ifrågasättas när de haft anknytning till en persons tidigare brottslighet eller till inhämtande av information av underrättelsenatur om en brottsmisstanke. I detta sammanhang är det skäl att fästa uppmärksamhet vid konkreta misstankar som hänför sig till ett brott som redan begåtts. Husrannsakan borde inte basera sig enbart på tips, utan det borde också finnas någon annan utredning eller information som stödjer brottsmisstanken.

I *2 punkten* föreskrivs om förutsättningarna för rannsakan i anslutning till syftet med husrannsakan på ett sätt som i stor utsträckning motsvarar 5 kap. 1 § 1 mom. i den gällande lagen. Allmän eller särskild husrannsakan får företas om det kan antas att man påträffar följande som har anknytning till det brott som utreds: a) föremål, egendom, handlingar eller information enligt 7 kap. 1 § 1 eller 2 mom. som ska tas i beslag, b) handlingar som ska kopieras med stöd av 7 kap. 2 §, c) egendom som ska beläggas med kvarstad, eller d) omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet. I punkterna beaktas förslagen om beslag samt kopiering av handlingar i 7 kap. och att den enda säkringsåtgärden som kvarstår med stöd av bestämmelserna i 6 kap. är kvarstad.

Punkten avviker från den gällande lagen på så sätt att som tröskel för genomsökning sätts ”kan antas att vid genomsökningen påträffas följande som har anknytning till det brott som utreds”, som den nuvarande lagen inte känner. Det är inte nödvändigtvis fråga om att situationen ändras utan snarare om att förtydliga regleringen. Tröskeln innebär att det måste finnas vissa motiverade förhandsförväntningar på att husrannsakan ska vara framgångsrik, vilka hänför sig till de tillgängliga uppgifterna om det misstänkta brottet och om den misstänkte. Dessutom ska det finnas en koppling till utredningen av det konkreta brott som avses i 1 punkten. Tröskeln ”kan antas” är inte heller annars främmande för bestämmelserna om genomsökning, vilket framgår av 2 mom. i den gällande paragrafen och i den föreslagna paragrafen.

2 mom. motsvarar 5 kap. 1 § 2 mom. i den gällande lagen med den förenklingen att där hänvisas i fråga om syftet med genomsökningen till syftet enligt 1 mom. 2 punkten. I momentet sägs att på platser som inte innehas av den misstänkte får husrannsakan företas endast om brottet har begåtts eller den misstänkte har gripits där eller om det annars på synnerligen giltiga skäl kan antas att vid genomsökningen påträffas föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter som avses i 1 mom. 2 punkten. I motiveringen till regeringens proposition RP 52/2002 rd behandlas i detalj när t.ex. en byggnad eller en lägenhet innehas av den misstänkte och när den innehas av någon annan.

3 §. *Allmän husrannsakan för att söka efter en person.* I *1 mom.* föreskrivs att allmän husrannsakan får företas för att få tag på en person som ska hämtas till förundersökning, gripas, anhållas eller häktas, hämtas till domstol eller instämmas som svarande i brottmål där eller föras till kroppsbesiktning, om genomsökningen sker på en plats som innehas av den eftersökta personen. Enligt 2 mom. får allmän husrannsakan företas någon annanstans än på en plats som innehas av den eftersökta personen endast om denne på synnerligen giltiga skäl kan antas befinna sig där. I 1 mom. 2 punkten nämns inte särskilt den som är häktad i sin frånvaro, eftersom han eller hon är en i punkten avsedd person som ska gripas.

Paragrafen motsvarar i stor utsträckning den nuvarande regleringen i 5 kap. 2 § i tvångsmedelslagen. Jämfört med den gällande lagen fogas dock till 1 mom. en person

som ska hämtas till förundersökning bland de personer som får eftersökas. Sökandet efter personer som ska hämtas till förhör i byggnader, rum eller fordon regleras för närvarande i 13 § 1 mom. i polislagen. För tydligenhetens skull är det skäl att koncentrera bestämmelserna om husrannsakan i anslutning till behandlingen av brottmål till det kapitel som gäller genomsökning i tvångsmedelslagen. Om hämtning till förundersökning föreskrivs i övrigt i 6 kap. 2 § i den nya förundersökningslagen.

Att paragrafens tillämpningsområde utvidgas till allmän husrannsakan samt att gränsdragningen mellan husrannsakan och annan genomsökning av platser ändras förutsätter att den senare meningen i 2 mom. i den gällande paragrafen stryks. Den gäller husrannsakan på en plats som är tillgänglig för allmänheten eller som brukar vara tillhåll för brottslingar. Sådana platser omfattas enligt denna proposition i praktiken av platsgenomsökning.

I 1 mom. nämns inte som förutsättning för genomsökning att den eftersökta personen kan antas befinna sig på en plats som innehas av honom eller henne. I princip kan en person antas uppehålla sig i sin bostad vid vissa tidpunkter. Före husrannsakan är det också svårt att försäkra sig om att den eftersökta personen faktiskt befinner sig i utrymmet. I mån av möjlighet ska man dock beakta uppgifter om frånvaro (t.ex. semesterresor) och flyttning. Dessutom borde man alltid genom att försöka ta kontakt sträva efter att personen i fråga uppfyller sin förpliktelse (t.ex. infinner sig till förhör) frivilligt utan att man behöver ta till husrannsakan.

När det gäller genomsökning av platser för att söka efter en person är det skäl att betona att platsen vid sådan genomsökning inte får undersökas mera ingående än vad som krävs för att uppnå nämnda syfte. Det är inte tillåtet att öppna och rota i lådor och andra sådana förvaringsställen där personen inte kan antas finnas. Man kan t.ex. öppna en skrubb, om det är möjligt för personen att gömma sig där. Inte heller då får man granska de saker som finns i skrubben, om det inte samtidigt är fråga om husrannsakan enligt 2 § eller platsgenomsökning enligt 4 § t.ex. för att söka efter ett föremål som ska tas i beslag. För att genomsökningen inte ska bli en särskild husrannsakan bör den inte heller företas så att det finns skäl att anta att den börjar omfatta information som omfattas av tystnadsplikt eller tystnadsrätt.

Beträffande uttrycket ”på synnerligen giltiga skäl kan antas befinna sig där”, som föreslås i 2 mom., kan det hänvisas till ett avgörande av riksdagens biträdande justitieombudsman (18.8.2008, dnr 636/4/07). Det gäller ett fall där man hade företagit husrannsakan i en affär därför att man på fastighetens gård hade påträffat en bil som tillhörde en efterlyst person. I sitt avgörande konstaterade biträdande justitieombudsmannen att beviströskeln i lagen är synnerligen hög och att det i princip krävs mer konkreta iakttagelser av den berörda personen. Enligt biträdande justitieombudsmannens avgörande är det av betydelse för bedömningen av saken om det är fråga om en hemfridsskyddad plats enligt 24 kap. 11 § i strafflagen. Sådan genomsökning som avses i avgörandet ska i fortsättningen omfattas av platsgenomsökning, som avses i följande paragraf. Där görs det ingen skillnad om den plats som undersöks innehas av den eftersökta personen eller inte.

4 §. *Förutsättningar för platsgenomsökning.* Enligt paragrafen motsvarar förutsättningarna för platsgenomsökning förutsättningarna för rannsakan på andra platser enligt 5 kap. 8 § i den gällande lagen med den ändringen att enligt 3 § 1 mom., som det hänvisas till i paragrafen, kan allmän husrannsakan företas även för att få tag på en person som ska hämtas till förundersökning.

Platsgenomsökning får företas för att söka efter föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter under de förutsättningar som föreskrivs i 2 § 1 mom. 2 punkten och för att söka efter en person som avses i 3 § 1 mom. Den förstnämnda hänvisningen betyder att det kan antas att man vid genomsökningen påträffar någon i punkten avsedd sak som har anknytning till det brott som utreds. I paragrafen föreskrivs inte på samma sätt som enligt den gällande lagen om den tjänsteman som beslutar om rannsakan på andra platser, eftersom det föreskrivs samlat om beslut om genomsökning av platser i 15 §.

5 §. *Närvaro vid husrannsakan.* Paragrafen avviker i flera avseenden från 5 kap. 4 § i den gällande lagen. Liksom i andra bestämmelser i kapitlet avses här med ”husrannsakan” både allmän och särskild husrannsakan.

I *1 mom.* konstateras att vid husrannsakan ska om möjligt ett av den som förrättar genomsökningen utsett vittne vara närvarande. Momentet motsvarar i sak den första meningen i 5 kap. 4 § 1 mom. i den gällande lagen. I paragrafen används i stället för ”förrättningsmannen” det mera beskrivande uttrycket ”den som förrättar genomsökningen”.

I momentet konstateras nu klart det enda fallet där den som förrättar genomsökningen kan avvika från skyldigheten att skaffa vittne. Ordet ”utsett” ersätter ordet ”tillkallat” eftersom det förstnämnda bättre beskriver att det ingår i tjänsteplikten för den som förrättar genomsökningen att se till att ett vittne skaffas till platsen. Till momentet hänför sig biträdande justitiekanslerns avgörande enligt vilket den som är förrättningsvittne vid husrannsakan bör avhålla sig från att delta i själva förrättningen (justitiekanslern i statsrådets berättelse för år 2005, s. 94).

I momentet föreslås inte ingå den andra meningen i motsvarande bestämmelse i den gällande lagen, som gäller anlitande av sakkunnig eller någon annan vid rannsakan. Om anlitande av andra personer föreskrivs samlat i 3 mom., som också gäller målsägandens och dennes ombuds deltagande i husrannsakan.

I *2 mom.* föreskrivs att den hos vilken husrannsakan företas eller, om denne inte är närvarande, någon som bor, arbetar eller annars lovligen vistas på platsen ska ges tillfälle att vara närvarande vid förrättningen och att tillkalla vittne. Tillfälle att vara närvarande behöver inte ges om detta avsevärt fördröjer förrättningen. Om ingen av de nämnda personerna eller ett av dem tillkallat vittne har varit närvarande vid förrättningen, ska den hos vilken genomsökningen företogs utan dröjsmål underrättas om förrättningen och om rätten enligt 6 § att på begäran få en kopia av beslutet om genomsökning och rätten enligt 18 § att få en kopia av protokollet.

Jämfört med den gällande bestämmelsen ändras momentet för det första så att uttrycket ”någon som hör till hans husfolk” ersätts med uttrycket ”någon som bor, arbetar eller annars med tillstånd vistas på platsen”. Till denna del är avsikten att använda ett modernare uttryck och att precisera bestämmelsen. Till det sistnämnda hänför sig för det första att husrannsakan ska kunna företas på andra platser än sådana som hör till det egentliga hemmet, t.ex. i en advokatbyrå. I de utrymmen där husrannsakan företas kan dessutom med tillstånd av den som innehar platsen vistas även andra personer än de som bor eller arbetar där, men som har en fast förbindelse med den som innehar platsen. Som exempel kan nämnas gäster som vistas där en längre tid. Kortvarig och tillfällig vistelse (t.ex. kunder i en affär) ska inte ha någon betydelse för tillämpningen av bestämmelsen.

I momentet ersätts den nuvarande lagens uttryck ”beredas tillfälle” med uttrycket ”ges tillfälle”. Till denna del kan den gällande lagens uttryck betraktas som tämligen starkt, när det i sak är fråga om att den som innehar den plats där husrannsakan företas eller någon annan motsvarande person tillåts vara på plats när genomsökningen företas och att man vid behov först meddelar en frånvarande innehavare om att en genomsökning inleds. Dessutom kan man avvika från skyldigheten att ge tillfälle att vara närvarande endast om detta avsevärt fördröjer förrättningen. Enligt den gällande lagen behöver man inte bereda tillfälle att vara närvarande om detta fördröjer förrättningen. Till denna del vill man med ändringen betona att det alltid ska övervägas noga hur brådskande husrannsakan är och hur länge det räcker att ge tillfälle. Bedömningen är mycket beroende av det enskilda fallet, t.ex. orsaker som har att göra med en brottsutredning kan förutsätta att husrannsakan företas mycket snabbt. Sådana orsaker medför inte ensamma rätt att avvika från skyldigheten att ge tillfälle att vara närvarande. Å andra sidan gör kommunikationsteknikens utveckling, t.ex. mobiltelefonerna, det möjligt att mycket snabbt få tag på en person.

Till momentet hänför sig frågan om närvaron av den person hos vilken husrannsakan företas eller av ett vittne som denne tillkallat kan förhindras eller begränsas på den grunden att personen i fråga genom sitt uppträdande försvårar eller stör förrättningen. Enligt riksdagens biträdande justitieombuds-

mans avgörandepraxis (t.ex. avgörande 28.10.2003, dnr 642/4/02) kan det i dessa fall bli fråga om att förrättningen fördröjs enligt 2 mom. i den gällande paragrafen. Detta förutsätter emellertid enligt biträdande justitieombudsmannen att det föreligger visshet eller åtminstone en stark sannolikhet om dylikt uppträdande. Utgångspunkten borde också vara att den som innehar platsen och ett av denne tillkallat vittne tillåts närvara vid förrättningen. Detta har att göra med att det i allmänhet är ganska svårt att på ett tillförlitligt sätt förutsäga hur en person kommer att uppträda vid en husrannsakan. Om personen sedan uppträder störande kan han eller hon avlägsnas i enlighet med 6 § 3 mom.

Synpunkter i anslutning till tillfälle att vara närvarande behandlas samlat i riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2004 (s. 121 och 122). I berättelsen hänvisas för det första till att om den som husrannsakan gäller vid inledandet av husrannsakan är gripen, anhållen eller häktad ska polisen bereda honom eller henne tillfälle att närvara och kalla in ett vittne. I berättelsen påpekas att det vanligen inte går att avisera en husrannsakan i förväg utan att syftet med förrättningen kommer i farozonen. Enligt biträdande justitieombudsmannen kan lagen inte tolkas så att det var meningen att polisen skulle vidta särskilda åtgärder för att få kontakt med innehavaren till stället, om denne inte är närvarande eller lätt att få tag i närheten, t.ex. när husrannsakan förrättas i ett egnahemshus och innehavaren finns på gården eller den som husrannsakan gäller är närvarande i kontorslokaler som undersöks. Det bör här också beaktas att det när lagen stiftades inte fanns samma möjligheter som nu i mobiltelefonernas tid att nå en innehavare som inte var närvarande.

Enligt justitieombudsmannens berättelse är det angeläget att i mån av möjlighet utreda om innehavaren finns i närheten av objektet eller utan dröjsmål kan komma dit. Till den sistnämnda synpunkten hänför sig också det faktum att även i det föreslagna momentet ska det vara av betydelse för tillfället att vara närvarande, om den som innehar platsen och ett vittne som denne tillkallat kan fås till platsen utan att förrättningen fördröjs. Fördröjning av husrannsakan är också den enda grunden att begränsa närvaron av den som innehar platsen eller av en person som denne tillkallat som vittne. I praktiken har närvaron kunnat förhindras i strid med lagen t.ex. för att en person haft brottslig bakgrund.

I enligt med de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis är det skäl att fästa uppmärksamhet vid att skyldigheten enligt tredje meningen i det föreslagna momentet att underrätta den som är frånvarande om husrannsakan som företas hos honom eller henne redan för närvarande är ovillkorlig. I praktiken har man kanske underlåtit att lämna underrättelse t.ex. därför att ”det inte har ansetts nödvändigt” eller därför att underrättelsen upplevts som ”orimlig”. Underrättelse ska också lämnas i ett sådant fall där husrannsakan av misstag har företagits på fel ställe. De högsta laglighetsövervakarna har även fäst uppmärksamhet vid att underrättelsen ska specificeras tillräckligt med avseende på grunderna för husrannsakan. Den som innehar platsen ska på grund av den kunna bedöma om förutsättningarna för husrannsakan föreligger. Den nämnda meningen kompletteras nu så att man inte ska meddela endast själva förrättningen utan också rätten att på begäran få kopia av beslutet om genomsökning och av protokollet.

Enligt ett avgörande av riksdagens biträdande justitieombudsman (19.2.2008, dnr 2294/4/06) ska polisen på eget initiativ informera den som berörs av en husrannsakan om rätten att kalla ett eget vittne till platsen. Detta har att göra med strävan att upprätthålla förtroendet för att polisens verksamhet är korrekt och förebygga påståenden om oegentligheter från polisens sida i samband med förrättningen.

I *3 mom.* föreskrivs att vid husrannsakan får förrättaren anlita målsäganden, dennes ombud, en sakkunnig eller någon annan som kan lämna uppgifter som är nödvändiga för att syftet med genomsökningen ska nås. Förrättaren ska dock se till att personen i fråga inte får ta del av uppgifter om sekretessbelagda och övriga omständigheter i större utsträckning än vad som är nödvändigt. I paragrafen sammanförs den innehållsmässigt ändrade reglering som ingår i andra meningen i 5 kap. 4 § 1 mom. och 3 mom. i den gällande lagen.

Enligt den gällande lagen är de ifrågavarande personernas närvaro vid husrannsakan beroende av om den behövs eller om de lämnar uppgifter som behövs. Nu föreskrivs som villkor att en sådan person kan lämna uppgifter som är nödvändiga för att syftet med genomsökningen ska nås. Härigenom framhävs att utomståendes närvaro på en plats där husrannsakan företas ska prövas omsorgsfullt. Deltagande ska tillåtas endast i fall där polisen inte kan antas klara av genomsökningen med framgång, om inte personen i fråga är närvarande. Det kan då vara fråga om att t.ex. identifiera ett visst föremål eller visa ett förvaringsställe eller särskild sakkunskap i anslutning till den information som man söker efter eller en förvaringsplats för information (t.ex. en dator).

Nytt jämfört med den nuvarande paragrafen är dessutom att det ska övervakas att alla personer som avses i momentet inte får ta del av uppgifter om sekretessbelagda och övriga omständigheter i större utsträckning än vad som är nödvändigt. Enligt den gällande lagen gäller detta endast målsäganden och dennes ombud och så att sekretessbelagda omständigheter, som vore värda att framhävas, inte nämns särskilt. Förutom uppgifter som absolut ska hemlighållas kan det dessutom vara fråga om t.ex. uppgifter som det av skäl som har att göra med brottsutredningen inte finns anledning att låta målsäganden få del av under förundersökningen. I samband med allmän husrannsakan är det särskilt skäl att akta så att omständigheter som hör till privatlivet inte blir kända.

Jämfört med den gällande lagen konstateras i det nya *4 mom.* att särskild husrannsakan inte får företas utan närvaro av ett genomsökningsombud. Trots att det föreskrivs om förordnande av genomsökningsombud och andra frågor i anslutning till ombudet först senare i kapitlet, är det på grund av saksammanhanget skäl att föreskriva om myndighetsförpliktelsen i anslutning till ombudets närvaro redan i 5 §. Till momentet hör att genomsökningen ska förrättas så att genomsökningsombudet vad tidsanvändningen beträffar har möjlighet att delta i genomsökningen fullt ut och under hela genomsökningen. I övrigt behandlas frågor i anslutning till ombudets uppdrag mera ingående i motiveringen till 9 §.

6 §. *Förfarande vid husrannsakan.* I *1 mom.* konstateras att när husrannsakan inleds ska den person om avses i 5 § 2 mom. och som är närvarande informeras om syftet med genomsökningen och ges en kopia av beslutet om genomsökning. Om det ännu inte finns något skriftligt beslut, ska personen underrättas om rätten att på begäran få en kopia av beslutet. Momentet avviker från 5 kap. 5 § 1 mom. i den gällande lagen, enligt vilket ett skriftligt förordnande om rannsakan ska uppvisas och, om det inte finns, ska syftet med rannsakan förklaras muntligen. Av momentet framgår att den hos vilken husrannsakan företas ska ha rätt att få en kopia av beslutet om genomsökning. Enligt 16 § 2 mom. behöver något skriftligt beslut om genomsökning inte fattas innan genomsökning företas i brådskande fall, ett sådant beslut ska dock fattas i efterhand.

Enligt *2 mom.* ska föreskrifterna i beslutet om genomsökning iakttas vid husrannsakan. Genomsökningen ska företas så att den inte medför större olägenhet eller skada än nödvändigt. Det utrymme där genomsökningen företas får vid behov öppnas med våld. När förrättningen har avslutats ska det utrymme som öppnats stängas på lämpligt sätt.

Den första meningen i momentet är ny jämfört med 5 kap. 5 § i den gällande lagen. Den hänför sig till 16 § 1 mom., enligt vilket i ett beslut om genomsökning i mån av möjlighet och tillräckligt exakt ska specificeras 1) de utrymmen som genomsökningen gäller, 2) de omständigheter utifrån vilka det anses finnas förutsättningar för genomsökning, 3) vad som söks vid genomsökningen, och 4) eventuella särskilda begränsningar för genomsökningen. Ett beslut om husrannsakan får utsträckas till att gälla även tekniska anordningar på förrättningsplatsen (20 § 3 mom.).

I praktiken kan föreskrifterna i ett beslut om husrannsakan vanligtvis inte vara så detaljerade eller heltäckande att de polismän som företar husrannsakan inte skulle behöva pröva vad som undersöks på stället och hur. I dessa fall framhävs, förutom betydelsen av regleringen i de tre andra meningarna i momentet, också syftet med husrannsakan. Vid husrannsakan bör man inte undersöka ut-

rymmen där man inte kan antas hitta de föremål, den egendom, den information eller den person som genomsökningen gäller.

I momentets andra, tredje och fjärde meningen sammanslås regleringen i 5 kap. 5 § 2 och 3 mom. i den gällande lagen. Till denna del företas inga ändringar i sak i samband med att bestämmelserna överförs till den nya lagen. I momentet används dock på samma sätt som i de andra föreslagna bestämmelserna termen ”utrymme”, som åtminstone utgående från sin allmänspråkliga betydelse i vissa fall är mera omfattande än ”rum”, som används i den gällande lagen.

3 mom. är nytt jämfört med den gällande lagen. Enligt det får en person som finns på förrättningsplatsen avlägsnas, om det är nödvändigt på grund av att han eller hon genom sitt uppträdande försvårar förrättningen eller äventyrar möjligheterna att uppnå syftet med den.

Som exempel på fall där momentet kan tillämpas kan nämnas att en person som befinner sig på en plats där husrannsakan ska företas hindrar tillträde till något utrymme eller förvaringsställe genom att ställa sig i vägen för polismannen. En sådan person kan också i syfte att förhindra en genomsökning försöka använda något föremål eller någon anordning som genomsökningen gäller. Äventyrande av uppnående av syftet med genomsökningen kan ha att göra med att en person t.ex. börjar förstöra bevis som finns på platsen. Sådant försvårande som avses i bestämmelsen kan också yppa sig så att polismannens arbetssäkerhet äventyras.

I enlighet med de allmänna principerna i polislagen ska man i dylika fall försöka komma överens med personen i fråga genom att tala med honom eller henne utan att behöva avlägsna honom eller henne. Också när någon avlägsnas bör man tillämpa principen om minsta olägenheten. Om en person som avlägsnats försöker återvända till platsen bör detta tillåtas, om han eller hon lugnat ner sig så att man därför eller annars kan dra den slutsatsen att genomsökningen inte längre kommer att försvåras. När behovet av att avlägsna en person bedöms bör man dessutom beakta möjligheterna att trygga genomsökningen genom att den plats eller det objekt som undersöks avspärras i enlighet med 9 kap. 1 §.

Om en person inte avlägsnar sig frivilligt från platsen på polismannens uppmaning, får han eller hon avlägsnas med hjälp av maktmedel i enlighet med 2 kap. 17 § 1 mom. i förslaget till polislag som ingår i den till denna proposition anslutna propositionen. Enligt nämnda paragraf har en polisman i samband med utförandet av tjänsteuppdrag rätt att avlägsna en person genom att använda sådana nödvändiga maktmedel som kan betraktas som försvarliga.

I *4 mom.* föreslås att husrannsakan inte utan särskilda skäl får förrättas mellan klockan 22 och 7. I den gällande lagen ingår momentet som gäller tidpunkter i 5 kap. 5 § 4 mom. Samtidigt ändas tidsintervallet från mellan klockan 21 och 6 i den gällande lagen till det föreslagna, vilket motsvarar förundersökningslagens bestämmelse om tidpunkten för förhör.

7 §. *Genomsökningsombud.* I paragrafen föreskrivs att för särskild husrannsakan ska det förordnas ett genomsökningsombud som ska se till att beslag eller kopiering av handlingar inte gäller information som avses i 1 § 3 mom.

Det blir aktuellt att förordna ett genomsökningsombud i situationer där det i enlighet med 1 § 3 mom. finns anledning att anta att genomsökningen kommer att omfatta information som berörs av skyldighet eller rätt att vägra vittna. Detta kan framgå inte bara före genomsökningen utan också först när allmän husrannsakan eller platsgenomsökningen redan inletts. I det senare fallet ska genomsökningen avbrytas så att ett genomsökningsombud kan delta i genomsökningen. Frågor i anslutning till detta behandlas i motiveringen till 15 §. I nämnda paragraf föreskrivs också om den myndighet som förordnar genomsökningsombud och som beroende på fallet är en domstol eller en anhållningsberättigad tjänsteman.

I detta sammanhang är det skäl att betona att sållning av innehållet i handlingar ska anses ingå i en genomsökning t.ex. i fall där handlingsmaterialet är för omfattande för att det ska vara möjligt att gå igenom det tillräckligt noggrant på det ställe där genomsökningen företas. Beslutet om förordnande av

ett genomsökningsombud ska gälla även sådan sållning.

Vid behov ska flera personer än en kunna utses till genomsökningsombud. Detta gäller t.ex. fall där det material som ska gås igenom är exceptionellt omfattande eller där det till någon del behövs särskild sakkunskap eller sakkunskap om olika områden.

8 §. *Behörighetsvillkor för genomsökningsombud.* Enligt *1 mom.* ska till genomsökningsombud utifrån personens samtycke förordnas en advokat eller ett offentligt rättsbiträde eller någon annan sådan person med högre högskoleexamen som på grundval av sin sakkunskap och sina praktiska erfarenheter med hänsyn till objektet för genomsökningen är lämplig att vara genomsökningsombud i det aktuella fallet. Till genomsökningsombud får inte förordnas en person som är misstänkt eller åtalad eller som har dömts för ett brott som minskar hans eller hennes tillförlitlighet i uppdraget som genomsökningsombud.

Momentet motsvarar delvis vad som föreskrivs om offentligt ombud i 5 a kap. 6 b § 1 mom. i den gällande lagen och vad som enligt detta föreslag kommer att föreskrivas i 10 kap. 45 § 1 mom. De platser där särskild husrannsakan eventuellt kommer att företas förutsätter dock att till genomsökningsombud kan förordnas även någon annan person än en advokat eller ett offentligt rättsbiträde, trots att utgångspunkten ska vara att sådana personer förordnas på grund av sin juridiska sakkunskap. Förutom högskoleexamen ska det alltså förutsättas sakkunskap och praktiska erfarenheter i anslutning till objektet för genomsökning. För att genomsökningsombudet ska klara av sitt uppdrag på korrekt sätt ska han eller hon ha en tillräcklig bild av frågor i anslutning till hur den aktuella yrkesutövarens verksamhet eller verksamhet som bedrivs av någon annan person som genomsökningen gäller är ordnad i praktiken. Dessutom kan det behövas t.ex. datateknisk sakkunskap om frågor i anslutning till tekniska anordningars funktion, om man under en särskild husrannsakan söker efter information i en teknisk anordning.

Till genomsökningsombud kan också förordnas en tjänsteman. Också i det fallet ska man emellertid i enlighet med 2 mom. beakta behörighetsvillkoren enligt 11 kap. 3 § i den nya förundersökningslagen. Med stöd av 2 mom. 6 punkten i nämnda paragraf får genomsökningsombud inte vara den som i egenskap av tjänsteman eller annars genom att utöva offentlig makt har deltagit i åtgärder som vidtagits i fråga om det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det eller i ett ärende som gäller ett sådant brott.

I momentet föreskrivs inte särskilt att den som förordnas till genomsökningsombud ska höras i samband med förordnandet. Han eller hon hörs i samband med att samtycke enligt den första meningen i momentet inhämtas. Även om en personförteckning, av vilken framgår personer som är villiga och lämpliga för uppdraget, utnyttjas när genomsökningsombud förordnas ska samtycke inhämtas separat i varje enskilt fall.

Genom att nämnda personförteckningar görs upp och finns tillgängliga blir det lättare att snabbt få fram personer som är lämpliga för uppdraget och som t.ex. via Finlands Advokatförbund också har fått utbildning för uppdraget. När det gäller advokater och offentliga rättsbiträden måste man beakta att i de ärenden som det nu är fråga om förutsätts särskilt kunskap om brottmål och behandlingen av dem, vilket borde beaktas när förteckningarna görs upp och över huvud när genomsökningsombud förordnas. När förteckningarna görs upp måste man emellertid beakta behovet av att möjliggöra att sakkunskap om olika områden finns tillgänglig. Dessa synpunkter leder i praktiken till att det inte är ändamålsenligt att göra upp förteckning där de nämnda personerna kommer från ett mycket begränsat område. Förteckningarna ska också vara endast ett hjälpmedel för att hitta en person som passar som genomsökningsombud. En person som uppfyller behörighetsvillkoren för genomsökningsombud ska alltid kunna förordnas till genomsökningsombud oberoende av om han eller hon finns upptagen i någon förteckning som gjorts upp för ändamålet eller inte.

I praktiken ska en anhållningsberättigad tjänsteman se till att samtycke inhämtas och den tilltänkta personen hörs även i de fall där domstolen beslutar att särskild husrannsakan ska företas och ett genomsökningsombud

förordnas. Under domstolsbehandlingen meddelar den anhållningsberättigade tjänstemannen domstolen namnet på den person som samtyckt till att bli genomsökningsombud. I sig hindrar inte momentet att domstolen också ger den person som föreslagits som genomsökningsombud tillfälle att bli hörd. Detta kan komma i fråga i första hand i fall där det blir fråga om huruvida den föreslagna personen uppfyller behörighetsvillkoren för genomsökningsombud.

Till skillnad från bestämmelserna om offentliga ombud föreskrivs i momentet om behörighetsbegränsningar som gäller misstanke om brott, åtal eller dom. För offentliga ombud har inte någon begränsning intagits i lagen, eftersom endast advokater och offentliga rättsbiträden, som redan i sig är föremål för särskild tillsyn, kommer att verka som sådana ombud (RP 52/2002 rd). Eftersom även andra personer kan förordnas till genomsökningsombud är det för tydlighetens skull i detta fall nödvändigt med en begränsning som föreskrivs i lag. Uppdraget som genomsökningsombud är av sådan karaktär att man kan förutsätta att den som förordnas till det är tillförlitlig.

Paragrafens *2 och 3 mom.* motsvarar det som föreskrivs om offentliga ombud i 5 a kap. 6 b § 2–4 mom. i den gällande lagen och 10 kap. 45 § 2 och 3 mom. i detta lagförslag med den ändringen att hänvisningen till förundersökningslagen korrigeras så att den avser 11 § 3 mom. i förslaget till ny förundersökningslag.

9 §. *Skyldigheter för genomsökningsombud.* Enligt *1 mom.* ska genomsökningsombudet med omsorg och utan ogrundat dröjsmål övervaka att beslag och kopiering av handlingar inte gäller information som avses i 1 § 3 mom. Genomsökningsombudet ska vara närvarande vid särskild husrannsakan och följa hur åtgärderna för genomsökning vidtas.

Genomsökningsombudet ska tillräckligt noggrant följa hur åtgärderna för genomsökning vidtas för att kunna upptäcka var sådana handlingar eller uppgifter kan finnas vilkas tagande i beslag eller kopiering är förenade med begränsningar. I övrigt hör det inte till genomsökningsombudets uppgifter att övervaka att genomsökningen företas på korrekt sätt. Det praktiska innehållet i den aktsamhetsplikt som är förenad med genomsökningsombudets uppdrag är beroende av det enskilda fallet, t.ex. arten av de handlingar som genomsökningen gäller och handlingsmaterialets omfattning. God advokatsed är av betydelse för bestämmande av innehållet i aktsamhetsplikten i de fall där genomsökningsombudet är advokat eller offentligt rättsbiträde.

Av orsaker som har att göra med brottsutredningen är det i allmänhet skäl att företa även särskild husrannsakan snabbt. Sådan genomsökning medför också olägenheter för den person som den gäller. Att ett genomsökningsombud deltar borde inte heller ogrundat fördröja förrättandet och slutförandet av en genomsökning. Av denna orsak föreskrivs i momentet att genomsökningsombudet ska agera utan ogrundat dröjsmål. Redan när genomsökningsombudet utses bör uppmärksamhet fästas vid om han eller hon kan delta i den särskilda husrannsakan tillräckligt snabbt. I undantagsfall ska en särskild husrannsakan kunna avbrytas för den tid då genomsökningsombudet måste sköta andra arbetsuppgifter (t.ex. behandling av ett annat ärende i domstolssammanträde). Den tid som genomsökningsombudet deltar i genomsökningen ska anpassas till arten och omfattningen av det material som ska gås igenom. Sålunda är tiden beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Om genomsökningsombudet inte agerar i enlighet med momentet, ska hans eller hennes förordnande i enlighet med 8 § 3 mom. kunna återkallas av giltigt skäl.

Genomsökningsombudet liksom den som förrättar en genomsökning ska beakta 7 kap. 3 § 4 mom., enligt vilket en handling utan hinder av 1 eller 2 mom. i den paragrafen får hållas i beslag eller som kopia, om den inte kan lösgöras från det övriga som tagits i beslag. Detta betyder att man vid sidan av annat material kan bli tvungen att beslagta material som omfattas av tystnadsplikt eller tystnadsrätt. Även i detta fall ska man tillämpa 11 § om beaktande av den uppfattning som ett genomsökningsombud har och om förseglande av omtvistat material.

Liksom tidigare konstaterats ska förordnandet för ett genomsökningsombud också

omfatta sållning i efterhand av handlingsmaterial i fall där en noggrann undersökning inte är möjlig på den plats där genomsökningen förrättas. Det kan också bli aktuellt med sållning i fall där en genomsökning får karaktären av särskild husrannsakan först på grund av iakttagelser som gjorts på förrättningsplatsen. Aktsamhets-, närvaro- och övervakningsplikten gäller också sållning.

För att genomsökningsombudet ska kunna sköta sitt uppdrag på korrekt sätt ska han eller hon före genomsökningen ges nödvändiga uppgifter om syftet med genomsökningen och objektet för genomsökning. Genomsökningsombudet ska då även vid behov ges tillfälle att diskutera med den person hos vilken särskild husrannsakan förrättas t.ex. för att få reda på var känsligt material finns.

Uppdraget för ett genomsökningsombud inbegriper sådant beslutsfattande och sådan beredning av beslut som avses i 40 kap. 11 § 5 punkten i strafflagen. Genomsökningsombudet är en i punkten avsedd person som utövar offentlig makt på vilken enligt 12 § 1 mom. i samma kapitel ska tillämpas bestämmelserna om tjänstemän i 40 kap. i strafflagen. I uppdraget ska i enlighet med detta på honom eller henne tillämpas bl.a. bestämmelserna om tagande av muta liksom bestämmelserna om missbruk av tjänsteställning och brott mot tystnadsplikt. Den aktsamhetsplikt som ingår i uppdraget framgår av 1 mom. och tystnadsplikten av 2 mom.

Enligt *2 mom.* får ett genomsökningsombud eller den som ombetts fullgöra ett sådant uppdrag inte obehörigen röja en omständighet som han eller hon fått kännedom om under uppdraget eller när han eller hon ombads fullgöra det. En i sak motsvarande bestämmelse föreslås för offentliga ombuds del i 10 kap. 44 § 3 mom. Tystnadsplikten ska alltså gälla också omständigheter som den person som ombetts bli genomsökningsombud har fått kännedom i det skede då han eller hon ombads åta sig uppdraget. För att garantera tystnadsplikten ska genomsökningsombudet i samband med att han eller hon ombeds åta sig uppdraget ges så litet information som möjligt om sådana uppgifter som kan äventyra syftet med genomsökningen om de förs vidare.

Tystnadsplikten ska förutom detaljer om ärendet som man fått kännedom om i samband med genomsökningen även gälla det faktum att särskild husrannsakan kommer att förrättas. Målen för husrannsakan äventyras om den meddelas på förhand till den som innehar den plats där husrannsakan ska förrättas eller till en person via vilken informationen kan nå den som innehar platsen. Den som innehar platsen ska få information om att särskild husrannsakan kommer att förrättas först i det skede då han eller hon i enlighet med 5 § 2 mom. ges tillfälle att närvara vid genomsökningen. Den som innehar platsen ska inte heller höras i samband med att ett genomsökningsombud förordnas.

10 §. *Arvode och ersättning till genomsökningsombud.* I paragrafen föreskrivs om frågor som gäller arvode och ersättning till genomsökningsombud på samma sätt som det i 5 a kap. 6 c § i den gällande lagen föreskrivs om arvode och ersättning till offentliga ombud. Motsvarande bestämmelser för offentliga ombuds del föreslås ingå i 10 kap. 46 §.

11 §. *Beaktande av den uppfattning som ett genomsökningsombud har.* I paragrafen bestäms att den som förrättar en särskild husrannsakan på behörigt sätt ska beakta den uppfattning som genomsökningsombudet har om hur informationen lämpar sig som objekt för beslag och för kopiering av handling. Om sådant material tas i beslag, kopieras eller annars omhändertas i samband med en genomsökning i fråga om vilket genomsökningsombudet har motsatt sig beslag, kopiering eller omhändertagande, får materialet inte undersökas ytterligare utan det ska förseglas. Omtvistat material ska avgränsas på ett sätt som är ändamålsenligt med tanke på domstolsbehandlingen och tillräckligt för att tystnadsplikten och tystnadsrätten ska tillgodoses.

Också denna paragraf ska gälla sållning av handlingsmaterial efter den egentliga genomsökningen. Den åsikt som genomsökningsombudet framfört i samband med genomsökningen ska alltså inte vara bindande för den polisman som förrättar genomsökningen. I enlighet med 7 kap. 7 § beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman om beslag och om kopiering av handlingar och i enlig-

het med 7 kap. 8 § 1 mom. beslutar en polisman om omhändertagande av handlingar för beslag eller kopiering. Invändningar som genomsökningsombudet framfört ska dock bedömas på behörigt sätt. Att genomsökningsombudets uppfattning ska beaktas framhävs av att i enlighet med 18 § 1 mom. ska uttalandet av genomsökningsombudet dokumenteras i eller fogas till protokollet i nödvändig omfattning. Förbudet mot att undersöka materialet i den andra meningen i momentet inbegriper all slags granskning och läsning av materialet. Domstolsbehandlingen i den tredje meningen i paragrafen avser domstolsbehandling enligt följande paragraf.

Med förseglande av materialet avses att det ska placeras eller förvaras så att det inte är möjligt att studera det. På vilket sätt detta mål uppnås överlåts åt förundersökningsmyndighetens prövning.

12 §. *Domstolsbehandling av förseglat material.* I *1 mom.* konstateras att en anhållningsberättigad tjänsteman ska utan dröjsmål och senast inom tre dagar från förseglingen enligt 11 § till domstolen hänskjuta frågan om huruvida det förseglade materialet får undersökas eller tillgodogöras. Ärendet inleds vid domstolen genom en skriftlig ansökan där ärendet ska beskrivas tillräckligt exakt och till vilken förutom det förseglade materialet ska fogas det protokoll som avses i 18 §.

Inom en kort tid borde det utredas om materialet eller en del av det ska kvarhållas hos förundersökningsmyndigheten för beslag eller för kopiering av handlingar. För en kort tid talar å ena sidan intressen som har att göra med brottsutredningen, eftersom materialet inte kan undersökas medan det är förseglat, och å andra sidan parternas intressen i anslutning till tystnadsplikt eller tystnadsrätt. Med tillräckligt exakt beskrivning avses att det ska framgå av ansökan till vilka delar materialet är omtvistat och vilken slags argumentation förundersökningsmyndigheten och genomsökningsombudet har framfört i anslutning till den omtvistade delen. Genomsökningsombudets syn kunde i huvudsak och även helt och hållet framgå av det protokoll som fogas till ansökan.

Förundersökningsmyndigheten, som har materialet i sin besittning, ska se till att det försätts i läsbar form i tillräcklig omfattning inför domstolsbehandlingen, om det inte färdigt är i sådan form. Detta gäller i första hand handlingar som finns i ett informationssystem eller i form av data på dess lagringsplattform.

När det gäller förseglat material går momentet före 7 kap. 15 §, där det föreskrivs om domstolsprövning av beslag eller kopiering. När det gäller materialet i fråga tryggas dens intresse, som ärendet berör, genom att en anhållningsberättigad tjänsteman är skyldig att föra saken till domstol. Den som saken gäller ska också i enlighet med 3 mom. ges tillfälle att bli hörd. Om det är fråga om annat material eller ett fall där förseglingen på grund av domstolens beslut ska brytas, ska en part ha rätt att föra saken till domstol i enlighet med 7 kap. 15 §. I ett fall där förseglingen ska brytas är det nya yrkandets framgångsmöjligheter i praktiken dock beroende av om parten kan framföra nya grunder som stöd för sitt yrkande. Den som saken gäller kan föra ärendet till domstol med stöd av 7 kap. 15 § också i ett sådant fall där förundersökningsmyndigheten har ansett att det inte är fråga om särskild husrannsakan, varför inget genomsökningsombud har förordnats och beslagtaget eller kopierat handlingsmaterial inte har förseglats. Det vore ändamålsenligt att i mån av möjlighet kombinera behandlingen av ett ärende som en anhållningsberättigad tjänsteman fört till domstolen och ett ärende som den person som har rätt till handlingen har fört till domstolen när ärendena är anhängiga samtidigt.

I *2 mom.* föreskrivs om den behöriga domstolen och om domstolens sammansättning. Ärenden som gäller förseglat material avgörs av den domstol som är behörig att behandla åtal i saken. Innan åtal väcks får också den tingsrätt inom vars domkrets den plats där genomsökningen förrättats besluta om ärendet. Vid behandlingen av saken är tingsrätten beslutför även när den består av ordföranden ensam.

I *3 mom.* föreslås en bestämmelse om domstolsförfarandet. Domstolen ska uppta ett ärende som gäller förseglat material till behandling utan dröjsmål och senast inom sju dagar från det att ärendet inkom till domstolen. Domstolen ska ge genomsökningsombu-

det och en person som saken annars gäller tillfälle att bli hörda. Om de inte kan nås, får ärendet dock avgöras utan att de hörs. Beträffande de två sista meningarna kan det hänvisas till motiveringen till 7 kap. 14 § 3 mom. En anhållningsberättigad tjänsteman ska vara närvarande vid behandlingen.

Med uttrycket ”utan dröjsmål och senast” avses även här att sju dagar är den maximala tiden, ärendet bör i mån av möjlighet upptas till behandling snabbare. Hur snabbt behandlingen kan inledas beror på hur omfattande det material är som ska undersökas. Momentet förutsätter inte att alla som eventuellt berörs ges tillfälle att bli hörda. I praktiken ska den ges tillfälle hos vilken den särskilda husrannsakan har förrättats. Tillfälle ska kunna ges även andra, om information som gäller dem har framkommit särskilt på grund av den särskilda husrannsakan och anmärkningar som genomsökningsombudet har framfört i samband med den.

Enligt *4 mom.* ska domstolen besluta om huruvida materialet eller en del av det kan tas i beslag eller kopieras. Domstolens beslut som gäller förseglat material får överklagas genom särskilda besvär. Om domstolens beslut överklagas, ska det material som besvären gäller hållas förseglat till dess ärendet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut. Besvären ska behandlas i brådskande ordning.

Den första meningen i momentet är formulerad på föreslaget sätt med tanke på lagstiftningens klarhet, trots att det omtvistade materialet i allmänhet redan kommer att vara taget i beslag eller kopierat och det beslagtagna eller kopiorna kommer att finnas hos polisen. Om domstolen kommer fram till att materialet eller en del av det omfattas av tystnadsplikt eller tystnadsrätt, ska det bestämmas att beslaget hävs eller så ska det fattas ett beslut om att kopian av en handling inte ska förvaras för att användas som bevis. Med en del av materialet avses i detta sammanhang beroende på fallet en handling eller en del av en handling.

Att materialet hålls förseglat till dess besvärsärendet avgjorts har beroende på fallet att göra med förundersökningsmyndighetens intresse eller dens intresse som har rätt till materialet eller, om bägge överklagat, med bägges intresse. Förseglingen ska kunna begränsas till endast en del av materialet i de fal där det av besvären från den som har rätt till materialet klart framgår att besvären gäller endast en del av det material som enligt domstolen får tas i beslag eller kopieras. Å andra sidan kan förundersökningsmyndigheten alltid oberoende av domstolens beslut bryta förseglingen och häva beslaget eller förstöra kopierat handlingsmaterial, om det t.ex. efter domstolens beslut visar sig att myndigheten inte behöver materialet.

13 §. *Öppnande och undersökning av enskilda handlingar.* Angående öppnande och undersökning av enskilda handlingar som påträffats vid husrannsakan ska 7 kap. 11 § gälla. Vid särskild husrannsakan får handlingarna dock undersökas endast av genomsökningsombudet.

Den första meningen i paragrafen motsvarar 5 kap. 6 § i den gällande lagen förutom att paragrafhänvisningen korrigerats. Den andra meningen, som hänför sig till tryggande av tystnadsplikten eller tystnadsrätten, är däremot ny jämfört med den gällande lagen.

14 §. *Tillämpliga bestämmelser vid platsgenomsökning.* I paragrafen sägs att om platsgenomsökningen gäller platser som inte är allmänt tillgängliga eller den allmänna tillgängligheten har begränsats eller hindrats vid tidpunkten för genomsökningen, ska vid genomsökningen iakttas 5, 6, 13, 16 och 18 § i tillämpliga delar.

De aktuella bestämmelserna, som gäller närvaro vid husrannsakan (5 §), förfarande vid husrannsakan (6 §), öppnande och undersökning av enskilda handlingar (13 §), beslut om husrannsakan (16 §) och protokoll (18 §), är sådana att motsvarande inte tillämpas vid rannsakan på andra platser enligt 5 kap. 8 § i den gällande lagen. Det vore motiverat att tillämpa bestämmelserna vid platsgenomsökning för det första därför att platsgenomsökning enligt den nya lagen omfattar utrymmen och andra platser där rannsakan enligt den gällande lagen har varit husrannsakan. En annan synpunkt har att göra med att trots att även 5 kap. 8 § i den gällande lagen känner till indelningen i platser som är tillgängliga för allmänheten och platser som inte är det, kan platserna anses avvika från varandra på ett betydande sätt på grundval av indelning-

en. Genomsökning av platser som inte är tillgängliga för allmänheten är förenade med synpunkter som hänför sig till innehavarens rättsskydd, och därför bör de aktuella paragraferna tillämpas vid genomsökningen.

Enligt paragrafen ska de bestämmelser som nämns där dock iakttas i tillämpliga delar vid platsgenomsökning. Detta har att göra inte bara med de ovan konstaterade skillnaderna mellan utrymmen och platser som omfattas av platsgenomsökning utan också med att de bestämmelserna som det hänvisas till väger olika tungt. Det är särskilt skäl att betona 5 och 6 §, som gäller närvaro och förfarande. Vikten av att bestämmelserna iakttas accentueras i de fall där platsgenomsökningen gäller utrymmen eller platser eller slutna fordon, som för närvarande omfattas av husrannsakan. Vid sådan platsgenomsökning är utgångspunkten att bestämmelserna ska iakttas, om det inte finns grundad anledning till undantag. Å andra sidan är utgångspunkten den motsatta, om platsgenomsökningen gäller ett utrymme eller en plats som är allmänt tillgänglig vid tidpunkten för genomsökningen. Även om det inte skulle fattas något egentligt beslut om husrannsakan eller upprättas något protokoll, är det i allmänhet skäl att göra anteckning som innehåller nödvändiga uppgifter om åtgärderna i något annat dokument (t.ex. förundersökningsprotokollet) så att åtgärderna kan konstateras och klarläggas i efterhand.

15 §. *Beslutsfattande vid genomsökning av platser.* Enligt *1 mom.* ska en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om allmän husrannsakan och platsgenomsökning. Domstolen ska besluta om särskild husrannsakan och förordnande av ett genomsökningsombud. I *2 mom.* sägs att om det vid en allmän husrannsakan eller en platsgenomsökning visar sig att genomsökningen gäller information som avses i 1 § 3 mom. eller om det är nödvändigt att företa särskild husrannsakan i brådskande ordning, kan en anhållningsberättigad tjänsteman besluta att särskild husrannsakan ska företas och att ett genomsökningsombud ska förordnas.

Momenten ersätter den första meningen i 5 kap. 3 § och den tredje meningen i 8 § i den gällande lagen, enligt vilka om husrannsakan beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman och åklagaren, undersökningsledaren eller en utredare beslutar om rannsakan på andra platser.

Synpunkter som gäller beslutsfattaren har behandlats i den allmänna motiveringen. När det gäller beslut om platsgenomsökning verkar det inte motiverat att i den nya paragrafen definiera vilka tjänstemän som har beslutanderätt i bestämmelsen om platsgenomsökning på nuvarande sätt. I ärenden enligt tvångsmedelslagen fattas beslut i allmänhet av en anhållningsberättigad tjänsteman, om saken inte ska avgöras av domstol. I praktiken avgörs å andra sidan befogenheterna mellan en anhållningsberättigad polisman och åklagaren, som också är en anhållningsberättigad tjänsteman, enligt om förundersökningen redan har avslutats. När det gäller utredarens beslutanderätt föreslås det att den slopas av orsaker som har nämnts i motiveringen till föregående paragraf (förrättningsplatserna för platsgenomsökning enligt den nya lagen avviker i vissa fall från förrättningsplatserna för rannsakan på andra platser samt synpunkter som har att göra med rättsskyddet för platsens innehavare i fall där den allmänna tillgängligheten till platsen har hindrats eller begränsats).

Beträffande 2 mom. kan man konstatera att i fall där det när genomsökningen redan kommit igång uppdagas att den gäller information som hänför sig till tystnadsplikt eller tystnadsrätt enligt 1 § 3 mom., ska genomsökningen avbrytas till dess ett genomsökningsombud fås med. Detta kan gå till på två sätt. För det första kan utredningsplatsen eller utredningsobjektet avspärras med stöd av 9 kap. 1 §. Detta kan dock medföra olägenhet för den hos vilken genomsökningen förrättas. I synnerhet omfattande handlingsmaterial ska utan närmare undersökning kunna tas i beslag, kopieras eller omhändertas för någondera av de nämnda åtgärderna. Då fortsätter den särskilda husrannsakan som sållning med genomsökningsombudet på plats.

Enligt *3 mom.* får en polisman utan beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman företa allmän husrannsakan och platsgenomsökning för att söka efter en person eller ta ett sådant föremål i beslag som har kunnat följas eller spåras direkt efter brottet. Enligt den andra

meningen i momentet får en polisman utan beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman företa allmän husrannsakan och platsgenomsökning också när det är nödvändigt på grund av sakens brådskande natur.

Momentet motsvarar i stor utsträckning regleringen i den andra och tredje meningen i 5 kap. 3 § i den gällande lagen. Eftersom de olika slagen av genomsökning av platser ändras ska meningarna dock gälla allmän husrannsakan och platsgenomsökning. En polisman ska inte få företa särskild husrannsakan ens i brådskande fall utan beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman. Utan sådant beslut får en polisman alltså företa en genomsökning t.ex. i en advokatbyrå för att söka efter en person eller för att hitta ett föremål som följts från brottsplatsen. I en sådan situation får polismannen ändå inte vidta några sådana genomsökningsåtgärder i samband med vilka han eller hon kan få kännedom om uppgifter som omfattas av tystnadsplikt eller tystnadsrätt. I dessa fall förutsätts i praktiken inte att man t.ex. undersöker handlingar eller rotar särskilt på platserna för att söka efter en person eller ett föremål.

Den nuvarande lagens uttryck ”saken inte tål uppskov” ersätts alltså med uttrycket ”nödvändigt på grund av sakens brådskande natur”. Med detta vill man betona att strävan i mån av möjlighet ska vara att inhämta beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman. Inhämtandet av beslut underlättas av att med stöd av 16 § 2 mom. ska det kunna meddelas polismannen muntligt t.ex. per telefon efter det att polismannen har gett den anhållningsberättigade tjänstemannen de uppgifter som behövs för att fatta beslutet.

16 §. *Beslut om husrannsakan.* Jämfört med den gällande lagen ska enligt 1 mom. i den nya paragrafen i ett beslut om husrannsakan i mån av möjlighet och tillräckligt exakt specificeras 1) de utrymmen som genomsökningen gäller, 2) de omständigheter utifrån vilka det anses finnas förutsättningar för genomsökning, 3) vad som söks vid genomsökningen, och 4) eventuella särskilda begränsningar för genomsökningen. När sakens brådskande natur kräver det får en anhållningsberättigad tjänstemans beslut dokumenteras efter förrättningen (2 mom.).

I paragrafen talas om ”beslut” och inte som i 5 kap. 3 § och 5 § 1 mom. i den gällande lagen om ”förordnande”. Härmed betonas strävan att förbättra kvaliteten på besluten om husrannsakan så att de omständigheter som hänför sig till förutsättningarna och objektet för genomsökningen förs fram på ett mera heltäckande och exakt sätt än för närvarande. Härmed försöker man också främja att den anhållningsberättigade tjänstemannen eller domstolen noggrant ska överväga om förutsättningar för genomsökning föreligger. Härigenom kunde också förutsättningarna för kontroll av besluten i efterhand förbättras.

I princip borde strävan vara att ett skriftligt beslut fattas innan en genomsökning företas. Av praktiska skäl är detta dock ofta inte möjligt och därför föreskrivs i paragrafens andra moment om möjlighet att dokumentera beslutet i efterhand. Möjligheten att dokumentera beslutet i efterhand medför inte rätt att avvika från kraven på beslutet enligt 1 mom. Detta betyder också att den anhållningsberättigade tjänstemannen i mån av möjlighet och tillräckligt noggrant ska meddela polismannen de omständigheter som avses i 1 mom. muntligt.

Enligt de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis behöver ett skriftlig genomsökningsförordnande inte företes, om husrannsakan förrättas av en anhållningsberättigad tjänsteman som har befogenhet att utfärda förordnande (riksdagens biträdande justitieombudsmans beslut 21.7.1994, dnr 1317/4/93). Momentet förutsätter dock att beslutet ska dokumenteras i efterhand oberoende av vem som förrättar genomsökningen. Också en polisman kan i brådskande fall som avses i 15 § 3 mom. förrätta en genomsökning utan skriftligt beslut.

17 §. *Domstolsbehandling som gäller särskild husrannsakan.* I paragrafen föreskrivs om beslutsproceduren gällande särskild husrannsakan i domstolen på ett sätt som delvis motsvarar bestämmelserna om handläggning av tillståndsärenden i domstol i 5 a kap. 6 § i den gällande lagen och enligt 10 kap. 43 § i detta lagförslag. Även för den beslutsprocedur som det nu är fråga om ska det vara utmärkande att den person som åtgärden avser, dvs. i allmänhet den som innehar den plats som genomsökningen gäller, inte ska höras

när saken behandlas i domstolen. Såsom konstateras i motiveringen till 8 § hindrar inte paragrafen att man vid behov hör den person som föreslagits till genomsökningsombud t.ex. för att reda ut omständigheter i anslutning till hans eller hennes behörighet.

Enligt *3 mom.* ska domstolens beslut om särskild husrannsakan inte få överklagas genom besvär. Den anhållningsberättigade tjänstemannen ska få anföra klagan över beslutet utan tidsbegränsning. Klagan ska behandlas skyndsamt. Detta ska gälla fall där domstolen inte har fattat beslut om särskild husrannsakan i enlighet med den anhållningsberättigade tjänstemannens yrkande. I domstolen ska saken avgöras utan att man hör den person hos vilken husrannsakan ska förrättas. Denna persons intresse skyddas av bestämmelserna om yrkande att domstolen ska besluta om beslag eller kopiering (7 kap. 15 §) och domstolsbehandling av förseglat material (12 §). Om särskild husrannsakan förrättas med stöd av domstolens beslut, ska den person som genomsökningen gällt kunna få husrannsakans laglighet särskilt prövad i domstol i samband med att straffyrkande mot tjänstemannen eller skadeståndsyrkande framställs. Dessutom kan klagan anföras hos laglighetskontrollmyndigheterna.

18 §. *Protokoll.* I paragrafen konstateras att förrättaren utan ogrundat dröjsmål ska upprätta ett protokoll över husrannsakan. I protokollet ska med tillräcklig noggrannhet redogöras för förfarandet vid genomsökningen. Uttalanden av genomsökningsombudet ska dokumenteras i eller fogas till protokollet i nödvändig omfattning. På begäran ska en kopia av protokollet ges till genomsökningsombudet och den hos vilken genomsökningen har förrättats. Vid behov ska en kopia lämnas även till andra personer som saken gäller.

Paragrafen avviker från 5 kap. 7 § i den gällande lagen. För det första konstateras att förrättaren är skyldig att upprätta protokoll utan ogrundat dröjsmål. Protokollet kan behövas snabbt t.ex. vid domstolsbehandling av saken. En annan ändring jämfört med den gällande paragrafen är att det ska redogöras för förfarandet vid genomsökningen med tillräcklig noggrannhet. Genom denna ändring kan man för det första främja användningen av korrekta genomsökningsmetoder. Redogörelsen för åtgärderna är dessutom av betydelse när husrannsakans laglighet eller korrekthet ska bedömas i efterhand.

Uttalanden av genomsökningsombudet är av särskild betydelse för att tystnadsplikten och tystnadsrätten ska förverkligas och tryggas. Genomsökningsombudets uttalande ska kunna dokumenteras utifrån det som han eller hon framfört muntligt. Ombudet ska också kunna ge ett skriftligt uttalande som sedan fogas till protokollet så att det kompletterar eller ersätter förundersökningsmyndighetens dokumentation.

På samma sätt som i fråga om protokoll över beslag (7 kap. 12 § 2 mom.), ersätts i den första meningen i 2 mom. intyg med en kopia av protokollet. Genomsökningsombudet har intresse av att få en kopia av protokollet närmast när polisen utan att bry sig om hans eller hennes åsikt har beslagtagit eller kopierat en handling eller handlingar. Då kommer det förseglade materialet att behandlas i domstolen i ett sammanträde där även genomsökningsombudet ges tillfälle att bli hörd. På samma sätt som protokollet över beslag ska en kopia av även det protokoll som det nu är fråga om lämnas även till en annan person som saken gäller.

Genomsökning av utrustning

Kapitlets bestämmelser om genomsökning av utrustning är nya jämfört med den gällande lagen. Bestämmelserna om skyldighet för innehavare av informationssystem att lämna uppgifter och föreläggande att säkra data (22—25 §) baserar sig i stor utsträckning på de nuvarande bestämmelserna i 4 kap. 4 a—4 c § i den gällande lagen. De sistnämnda paragraferna har motiverats heltäckande i samband med att de bereddes (RP 153/2006 rd).

19 §. *Definition av genomsökning av utrustning.* I paragrafen föreskrivs för det första om definitionen av genomsökning av utrustning (1 mom.). Med genomsökning av utrustning avses genomsökning av datainnehållet i datorer, teleterminalutrustning eller andra motsvarande tekniska anordningar eller informationssystem vid tidpunkten för genomsökning. Till definitionen hänför sig också en gränsdragning mot hemliga

tvångsmedel. Enligt 2 mom. finns bestämmelser om användning av teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation i 10 kap.

Med datainnehåll avses en enskild uppgift eller en informationshelhet som finns lagrad i en anordning eller ett informationssystem eller dess minne. Genomsökning av utrustning kan också rikta sig mot andra filer som man kommer åt endast via anordningen i fråga. Också uppgifter som behövs för att använda anordningen eller systemet är sådana uppgifter som avses. Till gränsdragningen mot hemliga tvångsmedel enligt 10 kap. hänför sig att genomsökning av utrustning gäller datainnehållet i anordningen vid tidpunkten för genomsökningen. Genomsökning av utrustning ska omfatta uppgifter som finns i anordningen innan genomsökningen förrättas eller som kommer in till anordningen medan genomsökningen förrättas. Genomsökning av utrustning ska slutföras utan ogrundat dröjsmål efter det att anordningen tagits om hand. Med hjälp av genomsökning av utrustning får man inte kringgå bestämmelserna om förutsättningarna för att använda teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation (t.ex. användning endast i samband med vissa brott och domstolens tillstånd).

20 §. *Förutsättningar för genomsökning av utrustning.* Enligt *1 mom.* ska genomsökning av utrustning få företas, om 1) det finns anledning att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex månader eller om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds, och 2) det kan antas att det vid genomsökning påträffas handlingar eller information enligt 7 kap. 1 § 1 eller 2 mom. som har anknytning till det brott som undersöks och som ska tas i beslag eller handlingar som ska kopieras med stöd av 7 kap. 2 §.

Förutsättningarna för genomsökning av utrustning i momentet motsvarar det som föreskrivs om förutsättningarna för husrannsakan i 2 § 1 mom. 1 punkten samt 2 a och 2 b punkten med undantag av att syftet med genomsökning av utrustning till följd av dess natur i allmänhet inte kan vara att söka efter ett föremål eller egendom som ska tas i beslag. Ett undantag från nämnda avgränsning utgör 2 mom. Syftet med bestämmelsen är att förtydliga och komplettera lagstiftningen. Enligt den gällande lagen har genomsökning av utrustning ansetts ingå i husrannsakan. För tydlighetens skull föreskrivs nu separat om frågor i anslutning till genomsökning av utrustning. Dessutom kan genomsökning av utrustning förrättas som självständig genomsökning separat från husrannsakan eller platsgenomsökning.

I *2 mom.* föreskrivs att genomsökning av utrustning också får företas för att återlämna en anordning till den som har rätt till den, om det finns anledning att anta att den har avhänts någon genom brott. Detta gäller t.ex. situationer där man av de uppgifter som finns lagrade i anordningen kan sluta sig till vem som äger den. Behovet av genomsökning kan framgå av omständigheterna t.ex. i en situation där en polisman vid förundersökning hittar egendom som kan misstänkas vara stulen. Å andra sidan kan genomsökning av utrustning företas för att kontrollera om målsägandens yrkande på att ett föremål ska återlämnas är korrekt. Vid genomsökning av utrustning kan det vara nödvändigt att ta anordningen i beslag eftersom den måste omhändertas en längre tid innan den kan återlämnas till den som har rätt till den. I klara fall ska anordningen å andra sidan kunna återlämnas till den som har rätt till den även utan beslag, vilket vore konsekvent med det som konstateras i motiveringen till 7 kap. 1 §.

I *3 mom.* föreskrivs att ett beslut om genomsökning av en plats får utsträckas till att gälla även tekniska anordningar eller informationssystem på förrättningsplatsen, om det inte är fråga om genomsökning av en plats för att söka efter en person.

Momentet hänför sig till 16 § 1 mom., som redan behandlats i flera sammanhang ovan och där det föreskrivs om innehållet i beslut om husrannsakan. Avsikten är att redan på förhand så noggrant som möjligt avgränsa vad som ska göras på den plats som genomsökningen gäller. När beslutet utsträcks till att gälla tekniska anordningar på förrättningsplatsen har det i praktiken att göra med situationer där allmän eller särskild husrannsakan förrättas i utrymmen. Utgående från uppgifter som hänför sig till syftet med genomsökningen (t.ex. man vet att söka efter

en viss handling som finns i datorn) eller uppgifter som hänför sig till den person som genomsökningen gäller (t.ex. den person som genomsökningen gäller bedriver advokatverksamhet) kan det redan innan genomsökningen förrättas uppstå ett grundat antagande om att det på förrättningsplatsen finns en teknisk anordning som det är skäl att utsträcka genomsökningen till.

Även om man borde försöka definiera omständigheterna i anslutning till syftet med genomsökningen och andra förutsättningar för den samt utredningsobjektet redan innan genomsökningen företas, innehåller momentet ingen förpliktelse att fatta ett gemensamt beslut om genomsökning av en plats och genomsökning av utrustning. Behovet av genomsökning av utrustning kan uppdagas först i de utrymmen som berörs av genomsökningen, och det kan inte betraktas som godtagbart med tanke på intresset av att utreda brott att möjligheten till genomsökning av utrustning går förlorad för att förhandsbeslut saknas. Om behovet av genomsökning av utrustning uppdagas först på förrättningsplatsen leder det till att ett separat beslut om genomsökning av utrustning måste fås av den myndighet som avses i 28 §. I brådskande fall ska det räcka med en anhållningsberättigad tjänstemans muntliga beslut enligt 16 § 2 mom., som ska dokumenteras i efterhand. Om det är fråga om en plats där genomsökning av utrustning kan gälla information som avses i 1 § 3 mom. och som berörs av tystnadsplikt eller tystnadsrätt, ska anordningen kunna tas i beslag och genomsökning förrättas först i närvaro av ett genomsökningsombud.

När det gäller detta moment bör man lägga märke till att förutsättningarna för platsgenomsökning och genomsökning av utrustning avviker från varandra i vissa avseenden. Förutsättningen för platsgenomsökning är inte att det finns anledning att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex månader eller att omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds. I det beslut som fattas före en genomsökning kan genomsökningen alltså utsträckas till att gälla genomsökning av utrustning endast i fråga om brott av en viss svårhetsgrad, om det inte är fråga om genomsökning av utrustning enligt 2 mom. för att återlämna en anordning till den som har rätt till den, eftersom detta inte förutsätter misstanke om att ett brott av en viss svårhetsgrad har begåtts.

21 §. *Omhändertagande av anordning.* Enligt 1 mom. får en polisman omhänderta en teknisk anordning för genomsökning av utrustning. Efter genomsökningen ska anordningen utan ogrundat dröjsmål återlämnas till den från vilken den har tagits eller som annars har rätt till den. Om genomsökning av utrustning inte kan företas utan dröjsmål, ska anordningen tas i beslag (2 mom.).

Paragrafens 1 mom. blir tillämpligt i fall där den tekniska anordningen ännu inte finns hos polisen i beslag eller för kopiering av handlingar eller där den inte i samband med en genomsökning samtidigt tas i besittning av polisen för beslag eller kopiering. Naturligtvis ska inte heller skyldigheten att återlämna den tekniska anordningen gälla de situationer där anordningen tas i beslag. I allmänhet är beslag inte nödvändigt, eftersom användningen av innehållet som bevis kan säkerställas genom kopiering. Då ska anordningen återlämnas genast efter kopieringen. Genomsökning av utrustning kan inte alltid företas utan dröjsmål och därför föreslås i 2 mom. en bestämmelse som motsvarar 7 kap. 2 § 3 mom.

22 §. *Skyldighet för innehavare av informationssystem att lämna uppgifter.* Paragrafen motsvarar 4 kap. 4 a § i den gällande lagen med undantag av paragrafhänvisningarna, som i enlighet med denna proposition ändras till att avse 7 kap. 9 § i den föreslagna förundersökningslagen och 7 kap. 3 § 1 och 2 mom. i den föreslagna tvångsmedelslagen.

Även i detta sammanhang är det skäl att betona de omständigheter som har konstaterats i motiveringen till 4 kap. 4 a § i den gällande lagen (RP 153/2006 rd). Där konstateras att skyldigheten att lämna uppgifter kan gälla vem som helst som innehar sådana i bestämmelsen avsedda uppgifter som är nödvändiga för att ta i beslag data. Till dessa delar är bestämmelsens tillämpningsområde brett. I motiveringen konstateras emellertid att proportionalitetsprincipen också begränsar användningen av en begäran som gäller skyldighet att lämna uppgifter. En begäran

får inte framställas om den nytta som kan fås för utredningen av brottet inte står i rimlig proportion till den olägenhet som förorsakas den som begäran riktar sig mot. I praktiken är den olägenhet som personen i fråga orsakas i allmänhet liten, eftersom bestämmelsen oftast uttryckligen blir tillämplig t.ex. på datateknisk personal som arbetar i samma företag som den misstänkte och dessa inte behöver göra något annat än att lämna vissa uppgifter. I motiveringen konstateras vidare att syftet med bestämmelsen är att underlätta förundersökningsmyndighetens arbete genom att minska tidsåtgången vid beslag av data. Även den misstänkte och dennes arbetsgivare kan indirekt ha nytta av detta.

Den skyldighet att lämna uppgifter som föreskrivs i 1 mom. ska gälla alla uppgifter som behövs för att få åtkomst till anordningen eller informationssystemet eller för att använda dem. Uppgifterna kan lämnas så att uppgiftslämnaren själv utnyttjar dem (t.ex. skriver lösenordet, använder fingeravtrycksidentifierare eller vidtar någon annan motsvarande åtgärd) eller så att den som förrättar genomsökningen agerar utifrån den information som lämnats.

23 §. *Föreläggande att säkra data.* Paragrafen motsvarar 4 kap. 4 b § i den gällande lagen med den ändringen att enligt 1 mom. kan föreläggandet av säkra data också gälla data som kan antas inkomma till anordningen eller informationssystemet under den månad som följer efter att föreläggandet utfärdades. Dessutom kompletteras den sista meningen i momentet så att de data som föreläggandet gäller ska specificeras i intyget över föreläggandet. De uppgifter som definieras i 2 mom. benämns inte längre trafikuppgifter.

Såsom konstateras i detaljmotiveringen till den gällande paragrafen (RP 153/2006 rd) kan föreläggandet för närvarande gälla endast vissa särskilt angivna data som redan existerar när föreläggandet utfärdas. Exempelvis i fall med anknytning till IT-relaterad brottslighet kan emellertid information som behövs för att utreda brott komma redan när brottsmisstanken väckts och även efter det att ett föreläggande att säkra data har utfärdats. Möjligheten att utfärda föreläggande som gäller framtiden vore konsekvent med att enligt 4 kap. 4 § i den gällande tvångsmedelslagen och 7 kap. 6 § i den föreslagna lagen ska även en försändelse som är på kommande kunna kvarhållas för beslag. Samma föreläggande ska kunna gälla såväl data som redan finns och data som inkommer i framtiden.

Det kan inte betraktas som rimligt att ett föreläggande att säkra data som inkommer i framtiden ska kunna gälla data som inkommer väldigt långt in i framtiden. Av denna anledning har man stannat för att förutsätta att data kan inkomma under den månad som följer efter det att föreläggandet utfärdades. Detta ska vara den maximala tiden som inte behöver utnyttjas fullt ut, om data kan antas inkomma mycket snabbt. Principen om minsta olägenhet förpliktar också till en så kort tid som möjligt. Den tid på tre månader som avses i följande paragraf börjar i dessa fall löpa från det att föreläggandet utfärdades.

Skyldigheten att specificera data i den sista meningen i momentet ska också gälla data som inkommer i framtiden. Data ska specificeras med sådan noggrannhet att den som utfärdat föreläggandet kan iaktta föreläggandet. På samma sätt som i fråga om data som redan finns ska även i fall som gäller framtiden den noggrannhet som krävs av specificeringen vara beroende av fallet.

24 §. *Giltighetstiden för ett föreläggande att säkra data.* Paragrafen motsvarar 4 kap. 4 c § 1 mom. i den gällande lagen med den kompletteringen att ett föreläggande att säkra data ska upphävas så snart det inte längre behövs. Till denna del motsvarar formuleringen den föreslagna bestämmelsen om hävning av beslag (7 kap. 14 § 1 mom.). Beslut om upphävning ska fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman på samma sätt när föreläggandet utfärdas. Jämfört med den gällande lagens paragraf lösgörs 2 och 3 mom. om hemlighållande av föreläggande att säkra data för tydlighetens skull till en egen paragraf (25 §), eftersom de gäller en annan sak.

25 §. *Hemlighållande av föreläggande att säkra data.* Såsom konstateras ovan motsvarar paragrafen 4 kap. 4 c § 2 och 3 mom. i den gällande lagen.

26 §. *Genomsökning av utrustning på distans.* I paragrafen föreskrivs att om ändamålsenlighetssynpunkter som gäller brottsutredningen eller om ärendets brådskande natur

kräver det, får genomsökning av utrustning företas på distans, varvid genomsökningen av utrustning företas utan att den utrustning som finns hos eller innehas av den person som genomsökningen gäller används. Utöver dessa förutsättningar ska de allmänna förutsättningarna för genomsökning av utrustning enligt 20 § 1 mom. föreligga. Den gällande lagstiftningen känner inte genomsökning på distans liksom inte heller genomsökning av utrustning i övrigt.

Med genomsökning på distans avses genomsökning där den anordning som genomsökning av utrustning gäller fortfarande finns hos eller innehas av någon annan är förundersökningsmyndigheten. Om anordningen är tagen i beslag eller annars innehas av polisen ska sökandet efter uppgifter i den vara vanlig genomsökning av utrustning.

Det blir beroende av prövning i det enskilda fallet när sådana ändamålsenlighetssynpunkter som avses i paragrafen eller grunder i anslutning till ärendets brådskande natur föreligger att genomsökning på distans kan företas. Tröskeln för att företa en genomsökning som genomsökning på distans ska inte vara hög. Detta har för det första att göra med att det inte är fråga om hemlig genomsökning som den person som genomsökningen gäller inte underrättas om. Vid genomsökning på distans får man dessutom inte göra något sådant som man inte får göra vid vanlig genomsökning av utrustning. Även vid genomsökning på distans ska i enlighet med 27 § i tillämpliga delar iakttas bestämmelserna om förfarandet vid genomsökning av platser, inklusive bestämmelserna om närvaro. Genomsökning på distans är inte nödvändigtvis ändamålsenlig med tanke på brottsutredningen t.ex. när en husrannsakan ska företas i vilket fall som helst.

27 §. *Tillämpning av bestämmelserna om genomsökning av platser.* I paragrafen föreskrivs att när genomsökning av utrustning företas i samband med genomsökning av platser ska bestämmelserna om de sistnämnda tillämpas. I övriga fall ska i fråga om närvaro, förfarande, genomsökningsombud, öppnande och undersökning av handlingar samt i fråga om protokoll 5—13 och 18 § iakttas i tillämpliga delar. Detta ska gälla såväl genomsökning på distans som övrig genomsökning av utrustning. Man bör lägga märke till att vid genomsökning på distans ska den, vars anordning genomsökningen gäller, ges tillfälle att vara på plats när genomsökningen på distans företas.

28 §. *Beslut om genomsökning av utrustning.* Enligt paragrafen ska en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om genomsökning av utrustning och i brådskande situationer som avses i 15 § 3 mom. en polisman med iakttagande av 16 § i tillämpliga delar. Detta ska gälla såväl fall där genomsökning av utrustning företas i samband med allmän husrannsakan eller platsgenomsökning som fall där genomsökningen av utrustning företas självständigt. Beslut om allmän husrannsakan och platsgenomsökning fattas enligt 15 § 1 mom. av en anhållningsberättigad tjänsteman. Med iakttagande i tillämpliga delar avses att även i ett beslut om genomsökning av utrustning ska i mån av möjlighet och tillräckligt exakt specificeras de omständigheter utifrån vilka det anses finnas förutsättningar för genomsökning. Som objektet för genomsökning nämns i allmänhet den anordning som det är fråga om. En anhållningsberättigad tjänsteman ska kunna fatta ett muntligt beslut som dokumenteras först efter det att genomsökningen förrättats.

I den andra meningen i paragrafen sägs att om det är fråga om information som avses i 1 § 3 mom., ska bestämmelserna om särskild husrannsakan i 15 § 1 och 2 mom. och 17 § iakttas i tillämpliga delar. Det är alltså fråga om genomsökning som kan jämställas med särskild husrannsakan och som gäller uppgifter som berörs av tystnadsplikt eller tystnadsrätt. Beroende på situationen ska beslutet om genomsökning av utrustning och förordnande av genomsökningsombud fattas av domstolen eller en anhållningsberättigad tjänsteman.

Genomsökning av personer

29 §. *Olika former av genomsökning av personer.* I paragrafen föreskrivs i huvudsak i överensstämmelse med 5 kap. 9 § i den gällande lagen att genomsökning av personer kan vara 1) *kroppsvisitation*, som omfattar en undersökning av vad den visiterade har i sina kläder eller annars bär på sig eller har i de föremål han eller hon för med sig, eller

2) *kroppsbesiktning*, som omfattar granskning av den undersöktes kropp, tagande av blodprov eller andra prov eller annan undersökning av personens kropp.

Paragrafen avviker från den gällande på tre sätt. Till definitionen av kroppsvisitation fogas ”eller har i de föremål han eller hon för med sig”, kroppsbesiktning ska omfatta förutom tagande av blodprov även andra prov och i fråga om kroppsbesiktning ska på finska i stället för termen ”ruumis” användas den modernare och mera beskrivande termen ”keho”.

Den gällande lagens paragraf har just inte förklarats i motiveringen (RP 14/1985 rd). Detta beror uppenbarligen på att kroppsvisitation och kroppsbesiktning har baserat sig på motsvarande begrepp i en tidigare lag. I samband med att paragrafen överförs till den nya lagen kan man fästa uppmärksamhet vid vissa gränsdragnings- och tolkningssynpunkter som har tagits upp t.ex. i juridisk litteratur. I den allmänna motiveringen behandlas laglighetsövervakarnas avgöranden i anslutning till temat.

Typiska former av kroppsvisitation är att man undersöker en persons kläder, fickor, plånbok eller börs. Till kroppsvisitation räknas också att undersöka en väska, portfölj, kasse eller något annat motsvarande bärredskap. Kroppsvisitation i sig möjliggör en viss grad av ”rotande”. Föremål som man för med sig är sådana som finns i en persons händer, som han eller hon har på sig eller som finns i hans eller hennes bärredskap. Till kroppsvisitation hör också att känna med händerna utanpå kläder som en person har på sig och att ta fram ett föremål som klart putar ut från kläderna eller som man med säkerhet vet att finns i fickan för undersökning.

Till kroppsvisitation hör också att ha en person att klä av sig för att utreda vad personen har gömt mellan kläderna och huden. När man har någon att klä av sig ska 32 § 2 mom. beaktas. Enligt detta moment ska en omfattande genomsökning av en person göras i ett särskilt utrymme som reserverats för detta. I utrymmet ska till exempel inga utomstående personer vara närvarande. I situationer där man har någon att klä av sig ska naturligtvis även i samband med kroppsbesiktning fästas särskild uppmärksamhet vid de principer som ska iakttas vid användning av tvångsmedel. Av dessa är det särskilt skäl att betona finkänslighetsprincipen.

Kroppsbesiktning riktar sig mot personens kropp. Syftet kan vara att undersöka skador eller spår som uppkommit i samband med brott (t.ex. sår och blåmärken) eller kroppshåligheter t.ex. för att hitta föremål som finns gömda i dem. När man dessutom beaktar den reglering som föreslås i 32 §, ska kroppsbesiktning också omfatta en åtgärd där prov tas av personen. I praktiken blir det fråga om salivprov, blodprov eller urinprov. Detsamma gäller också andra undersökningar (t.ex. utandningsprov och klinisk undersökning av berusningstillstånd).

I detta sammanhang är det ytterligare skäl att betona den omständighet som förts fram i den allmänna motiveringen, nämligen att paragrafen inte möjliggör åtgärder som kan karakteriseras som ”razzia” utan konkreta misstankar om brott, vilket framgår av 30 och 31 §.

30 §. *Förutsättningar för kroppsvisitation.* Paragrafen motsvarar i sak 5 kap. 10 § i den gällande lagen. I 1 mom. beaktas dock de andra ändringar som föreslås i fråga om syftena med kroppsvisitation. Hänvisningen till förutsättningarna i 2 § 1 mom. 2 punkten betyder att det ska kunna antas att genom kroppsvisitationen påträffas föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter som har anknytning till det brott som utreds. Såsom konstateras i motiveringen till 2 § är det inte till denna del nödvändigtvis fråga om en ändring av den faktiska situationen, utan om att förtydliga regleringen.

31 §. *Förutsättningar för kroppsbesiktning.* Paragrafen motsvarar i stor utsträckning 5 kap. 11 § i den gällande lagen. Beträffande ändringarna kan det hänvisas till motiveringen till föregående paragraf. Dessutom ändras 1 mom. av de orsaker som anförts i den allmänna motiveringen i samband med att överföringen till den nya lagen så att förutsättningen gällande det föreskrivna strängaste straffet i fortsättningen ska gälla brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år. I 2 mom. konstateras det som för närvarande framgår endast av motiveringen, nämligen att på en annan än

den som är misstänkt för brott får kroppsbesiktning företas även utan hans eller hennes samtycke under de förutsättningar som anges i momentet. I samma moment ändras det finska ordet ”tutkinta”, som använts i den nuvarande lagen till ordet ”tutkimus”, som bättre beskriver åtgärden. Det svenska ordet ”undersökning” ändras inte. I 2 mom. nämns som ett nytt exempel på undersökning tagande av krutröksprov.

32 §. *Förrättande av genomsökning av personer.* Med vissa undantag motsvarar paragrafen 5 kap. 12 § i den gällande lagen. I *1 mom.* konstateras att en anhållningsberättigad tjänsteman beslutar om genomsökning av personer. En polisman får dock utan beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman företa genomsökning för att ta ett sådant föremål i beslag som har kunnat följas eller spåras direkt efter brottet, om omedelbar genomsökning är nödvändig på grund av ärendets brådskande natur eller om det är fråga om kroppsbesiktning som avses i 9 kap. 2 § 1 mom. I fråga om förrättandet gäller i övrigt 6, 13 och 18 § i tillämpliga delar.

Enligt 1 mom. i den gällande paragrafen gäller om kroppsvisitation och kroppsbesiktning i tillämpliga delar vad som i bl.a. 3 § stadgas om husrannsakan. Den nämnda paragrafen gäller beslut om husrannsakan. Enligt detta lagförslag föreskrivs i 15 § om beslut om genomsökning av platser på ett sätt som avviker från den nuvarande regleringen av beslutsfattandet. Av denna orsak vore det för att undvika oklarheter skäl att i 1 mom. i stället för att använda en hänvisning uttryckligen konstatera huvudregeln, enligt vilken en anhållningsberättigad tjänsteman beslutar om genomsökning av personer, och dessutom de fall där en polisman har beslutanderätt.

Den ny sak jämfört med den gällande lagen är att genom en hänvisning konstatera att även i fall som avses i 9 kap. 2 § 1 mom. hör det till en polismans befogenheter att besluta om kroppsbesiktning. På grund av vägran att genomgå prov eller för att säkerställa provtagningen eller möjligheterna att få ett tillförlitligt provresultat får kroppsbesiktning företas, för vilken det inte behövs beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman.

I paragrafen föreskrivs alltså om vem som får besluta om förrättande av genomsökning av personer. I synnerhet när det gäller kroppsbesiktning är det skäl att betona att i fråga om provtagning och motsvarande åtgärder är det en läkare eller någon som hör till den medicinska personalen som har rätta att besluta hur åtgärden vidtas. I paragrafen används för deras del benämningen ”yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården”. Exempelvis i ett avgörande av riksdagens biträdande justitieombudsman som gällde tagande av urinprov (22.5.2008, dnr 2493/4/06) konstateras att katetrisering mot en persons vilja inte bör utföras enbart genom beslut av den polisman som beslutat om kroppsbesiktningen. Det finns emellertid inget som hindrar att polismannen framför sin synpunkt på hur kroppsbesiktningen ska utföras, som de yrkesutbildade personerna inom hälso- och sjukvården sedan beaktar på det sätt som deras medicinska kunskap möjliggör. Dessutom sätter respekten för de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna gränser för genomsökning av personer. Europadomstolen har t.ex. betraktat det som omänsklig och förnedrande behandling som strider mot artikel 3 i Europarådets människorättskonvention att en person gavs kräkmedel så att polisen skulle få de narkotikapåsar som man misstänkte att personen svalt (*Jalloh mot Tyskland 11.7.2006*).

Enligt den nya mening som föreslås i *3 mom.* får kroppsvisitation inte på någon förrättas av en person av motsatt kön, om händerna rör vid den visiterades kropp eller hans eller hennes kroppsliga integritet kränks på något annat motsvarande sätt. Detta gäller i första hand när man känner på personens kropp genom kläderna. Begräsningarna i fråga om kön för den som förrättar kroppsbesiktning och den som är närvarande vid kroppsbesiktning slopas i fall där utandningsprov företas. Detsamma gäller salivprov också när provet tas för att konstatera att berusningsmedel använts. I slutet av den sista meningen i momentet slopas dessutom ”om det inte är fråga om en minderårigs vårdnadshavare”.

Enligt *4 mom.* får kroppsbesiktning inte orsaka den som besiktningen gäller nämnvärd olägenhet för hälsan. Enligt den nuvarande lagen får en undersökning som görs i sam-

band med kroppsbesiktning inte orsaka den som besiktningen gäller nämnvärd olägenhet. Ändringarna i momentet har för det första att göra med att kroppsbesiktningen bör vad bedömningen av olägenheten beträffar bedömas som en helhet och inte enbart med avseende på undersökningarna. I den nya formen gäller momentet uttryckligen olägenhet för hälsan, eftersom övriga olägenheter bedömas via principen om minsta olägenhet. Att det finska ordet ”sanottavaa” ändras till ordet ”mainittavaa” är endast en språklig ändring och inte en ändring i sak.

Tillämpning av annan lagstiftning

33 §. *Hänvisningsbestämmelse.* I paragrafen föreskrivs på motsvarande sätt som i 5 kap. 13 § i den gällande lagen utöver detta kapitel gäller vad som i fråga om genomsökning föreskrivs särskilt i lag. Bestämmelserna i kapitlet är allmänna bestämmelser om genomsökning som ger vika för tillämpningen av specialbestämmelser.

I lagstiftningen finns många specialbestämmelser om genomsökning och i en del av dem hänvisas det till de allmänna bestämmelserna i tvångsmedelslagen. Sådana bestämmelser finns t.ex. i 23 § 2 mom. i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden, 5 § 2 mom. i lagen om kontroller av kontanta medel som förflyttas över Europeiska gemenskapens gräns (653/2007), 50 § 2 mom. i lagen om privata säkerhetstjänster (282/2002), 7 § 1 mom. och 8 § i lagen om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen (546/1998) samt 60 b § i alkohollagen (1143/1994).

9 kap. Tvångsmedel i samband med särskilda undersökningsmetoder

1 §. *Avspärrning av utredningsplatser och utredningsobjekt.* Enligt *1 mom.* får för att säkerställa utredningen av ett brott 1) byggnader eller rum stängas och 2) tillträde till ett bestämt område eller tillträde i närheten av ett visst utredningsobjekt förbjudas och förbud utfärdas mot att flytta ett föremål eller vidta någon annan motsvarande åtgärd.

Momentet bygger på den första meningen i 6 kap. 2 § i den gällande lagen. För att göra bestämmelsen klarare särskiljs dock de åtgärder som gäller stängning och förbud till olika punkter. Den del som gäller utredningsobjekt innebär dessutom ett tillägg jämfört med den gällande bestämmelsen. I paragrafen avses med plats ett utrymme (i första hand en byggnad eller ett rum) eller ett område (utomhusområden) och med objekt åter ett föremål eller något annat utredningsobjekt som finns i utrymmet eller på området.

Såsom konstaterats i den allmänna motiveringen har tillägget som gäller objekt att göra med att möjligheten enligt den gällande lagen att avspärra endast ett objekt i ett utrymme eller på ett område är oklar. Momentet ska gälla utredningsobjekt som förvaras i ett utrymme eller på ett område. Exempelvis att förundersökningsmyndigheterna flyttar en bil som undersöks för närmare undersökning ska i allmänhet förutsätta beslut om beslag. Om ett objekt avspärras i samband med en genomsökning av en plats, ska en person som finns på platsen och som bryter mot avspärrningen kunna avlägsnas från platsen med stöd av 8 kap. 6 § 3 mom. eller 14 §.

När det gäller avspärrning av utredningsplatsen och utredningsobjektet är det skäl att betona principen om minsta olägenhet. När avspärrningen medför olägenhet för någon eller ingriper i någons rättigheter (t.ex. användningen av en bostadslägenhet eller bostadsfastighet begränsas till följd av avspärrning) ska det avspärrade utrymmet eller området begränsas så att det är så litet som möjligt. De förundersökningsåtgärder som anknyter till avspärrningen ska genomföras så snabbt som möjligt. Målet att avspärrning ska användas så kort tid som möjligt har att göra med att en dylik mycket synlig polisåtgärd åtminstone i någon mån stämplar den som drabbats av den (riksdagens biträdande justitieombudsmans beslut 31.12.1999, dnr 764/4/96). Också proportionalitetsprincipen hänför sig till avspärrningar och enligt den ska det aktuella tvångsmedlet inte användas vid utredning av de minsta brotten i synnerhet för att det är arbetskrävande att genomföra en avspärrning (t.ex. bevakningen av en byggnad binder personresurser).

I *2 mom.* föreskrivs att i fråga om avspärrning av utredningsplatser och utredningsobjekt gäller i tillämpliga delar vad som bestäms om beslag i 7 kap. Med undantag av tillägget av utredningsobjekt och den ändrade kapitelhänvisningen motsvarar momentet den andra meningen i 6 kap. 2 § i den gällande lagen.

Utgående från den gällande bestämmelsen har det varit oklart vilka alla bestämmelser i kapitlet om beslag som det hänvisas till i paragrafen om avspärrning. När man beaktar bestämmelserna om beslag i förslaget till 7 kap. kan hänvisningen anses gälla för det första den myndighet som beslutar om åtgärden (7 kap. 7 §). Beslut om avspärrning av en utredningsplats ska i praktiken alltid fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Om avspärrningen ska underrättas den hos vilken den har skett eller fortfarande sker, om han eller hon inte har varit på plats när den skedde eller annars redan har fått information om den (7 kap. 9 § 1 mom.). I praktiken borde en avspärrning inte pågå så länge att de tider som föreslås i 7 kap. 14 § 2 mom. kan bli tillämpliga. På yrkande av den som saken gäller ska domstolen besluta om en avspärrning ska fortsätta (7 kap. 15 § 1 mom.). Ett sådant domstolsbeslut ska kunna överklagas i enlighet med 7 kap. 22 §. Även om protokoll inte behöver upprättas över en avspärrning ska behöriga och tillräckliga anteckningar om den göras i förundersökningshandlingarna.

Överträdelse av avspärrning av en utredningsplats eller ett utredningsobjekt ska fortfarande vara straffbart enligt 16 kap. 10 § i strafflagen, som gäller överträdelse av myndighetsförbud som gäller egendom.

2 §. *Prov för att konstatera intag av alkohol eller andra berusningsmedel.* Enligt *1 mom.* ska en polisman kunna ålägga föraren av ett motordrivet fordon och den som utför något annat uppdrag som nämns i 23 kap. i strafflagen att genomgå ett prov för att konstatera om han eller hon eventuellt har intagit alkohol eller något annat berusningsmedel. Om personen vägrar genomgå provet eller om det behövs för att säkerställa provtagningen eller möjligheterna att få ett tillförlitligt provresultat får kroppsbesiktning företas. För denna besittning behövs det inte något beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman. Provet ska göras på ett sådant sätt och med en sådan metod att provtagningen inte medför onödig eller oskälig olägenhet för den som undersöks.

Ordalydelsen i den första meningen i momentet motsvarar den första meningen i 6 kap. 3 § 1 mom. i den gällande lagen. De prov som avses i meningen är utandningsprov och salivprov. De kroppsbesiktningar som avses i den andra meningen i momentet är blodprov och urinprov. Med beaktande av den andra meningen i momentet ska en polisman med avvikelse från den gällande lagen kunna bestämma om kroppsbesiktning. Den andra meningen i momentet ersätter den mening i den gällande lagen enligt vilken den som vägrar genomgå provet är skyldig att underkasta sig kroppsbesiktning enligt 5 kap. 9 §.

I den andra meningen i momentet preciseras förutom en persons vägran dessutom de andra fall där kroppsbesiktning får användas. Användningen av dessa undersökningsmetoder begränsas av den tredje meningen i momentet.

Enligt den andra meningen i momentet ska man kunna ta till sådan kroppsbesiktning som avses där t.ex. när den misstänkte på grund av sitt kraftiga berusningstillstånd inte klarar av ett utandningsprov. Den som är misstänkt för brott ska också kunna förpassas till blodprov om det på grund av utandningsprovet eller annars finns anledning att misstänka att han eller hon har använt något annat berusningsmedel än alkohol, alkohol och något annat berusningsmedel tillsammans eller efterförtäring. Kroppsbesiktning som avses i meningen kan också komma i fråga i situationer där det utgående från utandningsprovet är oklart om personen gör sig skyldig till ett brott eller vilket brott han eller hon gör sig skyldig till. Om en person på sannolika grunder misstänks för rattfylleri, kan som parallell bestämmelse som ska tillämpas i fråga om förutsättningarna för kroppsbesiktning komma i fråga 8 kap. 31 § 1 mom. om förutsättningarna för kroppsbesiktning. Hänvisningen där har att göra med att i ett sådant fall behövs inte beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman för att företa kroppsbesiktning.

Paragrafens *2 mom.* motsvarar 6 kap. 3 § 2 mom. i den gällande lagen.

3 §. *Upptagande av signalement. 1 mom.* motsvarar 6 kap. 4 § i den gällande lagen med en ändring. Till momentet fogas luktprov på grund av dess praktiska betydelse.

Paragrafens 2 mom. i den gällande lagen gäller brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse. I strafflagstiftningen är i själva verket det följande strängaste straffet efter sex månaders fängelse som används fängelse i ett år. Av denna orsak föreskrivs i *2 mom.* att av vägande skäl som gäller brottsutredningen får en polisman för identifiering och utredning av brott ta signalement även av den som inte är misstänkt för brott, om det är fråga om ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år.

Jämfört med den gällande paragrafen föreskrivs i det nya *3 mom.* av ändamålsenlighetsskäl att i fall som avses i 1 och 2 mom. får signalement också upptas av en för uppgiften utbildad tjänsteman vid en polisenhet som chefen för polisenheten förordnat att göra det. Bestämmelsen täcker såväl polisinrättningarna som polisens riksomfattande enheter. Uttrycket ”upptas” beskriver att tjänstemannen i fråga upptar signalementet i enlighet med polismannens anvisning för det enskilda fallet. Chefen för polisenheten kan också ge allmänna föreskrifter för enhetens tjänstemän om upptagande av signalement i de fall som avses i momentet.

4 §. *Bestämning och registrering av DNA-profiler.* Paragrafen motsvarar 6 kap. 5 § i den gällande lagen.

10 kap. **Hemliga tvångsmedel**

Allmänna bestämmelser

1 §. *Tillämpningsområde.* I paragrafen uppräknas de hemliga tvångsmedel som används i samband med förundersökning och hänvisas till polislagen i fråga om förhindrande eller avslöjande av brott. Paragrafen innehåller också en bestämmelse om användningen av dessa metoder i gränsbevakningsmyndigheternas, tullmyndigheternas och de militära myndigheternas verksamhet. Paragrafen är ny och dess syfte är i första hand att klarlägga tillämpningsområdet för tvångsmedelslagen och vissa andra lagar.

Enlig *1 mom.* ska man i samband med förundersökning i hemlighet för dem åtgärden riktas mot få använda sig av teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk observation (teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning och teknisk observation av utrustning), inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadress eller teleterminalutrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, användning av informationskällor och kontrollerade leveranser. Bestämmelser om användningen av dessa metoder för att förhindra eller avslöja brott finns enligt den andra meningen i momentet i förslaget till ny polislag, som ingår i den till denna proposition anslutna propositionen.

I momentet beskrivs i korthet hemliga tvångsmedels karaktär så att man nämner möjligheten att använda dessa metoder i hemlighet för dem åtgärden riktas mot. Detta avser endast möjligheten att använda metoderna i hemlighet, vilket ändå inte är nödvändigt i samtliga fall. Om lämnandet av informationen inte äventyrar t.ex. utredningen av ett brott finns det ingen orsak att använda tvångsmedel i hemlighet. I stället för ”inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge” används benämningen ”inhämtande av basstationsuppgifter”, som beskriver tvångsmedlet bättre. Nya eller delvis nya metoder för inhämtande av information som nämns i momentet är inhämtande av information i stället för teleavlyssning, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk observation av utrustning, inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadress eller teleterminalutrustning, styrd användning av informationskällor och kontrollerade leveranser. Bestämmelser om användning av täckoperationer och bevisprovokation genom köp även för att utreda brott ingår för närvarande i polislagen.

Hemligt inhämtande av information som används för att utreda brott i samband med förundersökningen regleras på ett heltäckande sätt i tvångsmedelslagen medan de metoder som används för att förhindra och avslöja

brott och avvärja fara regleras i den nya polislagen. Med utredning av brott avses användningen av hemliga tvångsmedel efter det att det i enlighet med 3 kap. 3 § 1 mom. i förslaget till förundersökningslag finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts. Förhindrande och avslöjande av brott definieras närmare i polislagen.

I *2 mom.* föreskrivs att vad som i detta kapitel föreskrivs om förundersökningsmyndighetens eller en förundersökningstjänstemans rätt att använda tvångsmedel gäller med undantag av täckoperationer, bevisprovokation genom köp och styrd användning av informationskällor förutom polisen även gränsbevakningsmyndigheterna, tullmyndigheterna och de militära myndigheterna enligt vad som föreskrivs särskilt om detta i lag.

Med stöd av momentet avgränsas de hemliga tvångsmedel som nämns där i detta skede i tvångsmedelslagen så att endast polisen får använda dem. Bestämmelser om användningen av andra hemliga tvångsmedel ingår i tullagen, gränsbevakningslagen och lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten. I samband med den revidering av dessa lagar som är på gång kan det bli aktuellt att utreda huruvida och i hur stor omfattning de metoder som nämns i momentet borde kunna användas av andra förundersökningsmyndigheter än polisen.

2 §. *Förutsättningar för användning av hemliga tvångsmedel.* I *1 mom.* föreskrivs om de allmänna förutsättningarna för användning av alla hemliga tvångsmedel (det kan antas att man får information som behövs för att utreda ett brott). I den gällande lagen nämns denna grundläggande förutsättning särskilt i de bestämmelser som gäller förutsättningarna för användning av vissa hemliga tvångsmedel.

Enligt *2 mom.* får utöver vad som föreskrivs nedan om de särskilda förutsättningarna för att använda hemliga tvångsmedel teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, systematisk observation, teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning av en person, teknisk observation av utrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, styrd användning av informationskällor och kontrollerade leveranser användas bara om de kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott. Enligt momentet krävs det för täckoperation, bevisprovokation genom köp och bostadsavlyssning dessutom att metoden är nödvändig för att ett brott ska kunna utredas.

Med uttrycket ”utöver vad som föreskrivs nedan om de särskilda förutsättningarna för att använda tvångsmedel” i början av momentet avses att i de bestämmelser som gäller respektive tvångsmedel ställs krav som gäller användningen av det tvångsmedlet, t.ex. att det brott som utreds måste vara av en viss allvarlighetsgrad eller att tvångsmedlet får användas endast på en viss plats.

Regleringen i momentet förändrar förutsättningarna för användning av hemliga tvångsmedel i någon mån jämfört med nuläget. Dessutom börjar vissa nya tvångsmedel omfattas av regleringen i momentet. Enligt den gällande lagen hänför sig kravet på synnerlig vikt till teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge, teknisk avlyssning och optisk övervakning. Enligt 31 b § i polislagen förutsätter användningen av bevisprovokation genom köp åter att detta är nödvändigt för att förhindra, avslöja eller utreda vissa brott. I det avsnitt i den allmänna motiveringen som gäller förutsättningarna för användning av hemliga tvångsmedel har redan förklarats vad som avses med förutsättningen ”synnerlig vikt”.

Av de nya hemliga tvångsmedlen enligt tvångsmedelslagen utsträcks förutsättningen synnerlig vikt till att gälla inhämtande av information i stället för teleavlyssning, systematisk observation, teknisk spårning av en person, teknisk observation av utrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, styrd användning av informationskällor och kontrollerade leveranser. Med dessa metoder kan man ingripa i de grundläggande frioch rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i så hög grad att det är motiverat att ställa ett sådant särskilt krav för deras användning. Teknisk spårning av en person är sådan teknisk spårning som definieras närmare i 21 § 3 mom.

Synnerlig vikt för utredning av ett brott ska inte förutsättas i fråga om teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, förtäckt inhämtande av information, annan teknisk

spårning än teknisk spårning av en person samt inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadress eller teleterminalutrustning. Dessa hemliga tvångsmedel ingriper inte särskilt kännbart i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna för den som är föremål för åtgärden, så de förutsättningar som gäller respektive tvångsmedel kan räcka som reglering.

Bland de hemliga tvångsmedlen finns sådana som är avsedda att komma i sista hand i förhållande till andra hemliga metoder för inhämtande av information. I 5 a kap. 4 § 3 mom. i tvångsmedelslagen används i fråga om bostadsavlyssning uttrycket ”det skulle vara väsentligt svårare eller omöjligt att utreda brottet med hjälp av tvångsmedel som inte i lika hög grad inkräktar på den misstänktes eller andras rättigheter.” I 31 b § i polislagen används åter i fråga om bevisprovokation genom köp uttrycket ”nödvändigt”. När det gäller täckoperationer har man i lagberedningsmaterialet förutsatt att metoden ska användas i sista hand även om 31 a § i polislagen använder uttrycket ”är nödvändigt”. Enligt momentet ska bostadsavlyssning, täckoperationer och bevisprovokation genom köp fortfarande förutsättas komma i sista hand, men det föreslås att kravet beskrivs med det enhetliga uttrycket ”nödvändig”. I fråga om dessa metoder förutsätts således för det första att den information som erhålls genom dem kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott, och dessutom att deras användning är nödvändig för att ett brott ska kunna utredas. För att dessa metoder ska få användas ställs således särskilda krav som är klart strängare än för andra hemliga tvångsmedel.

Enligt lagberedningsarbetena (RP 52/2002 rd i fråga om bostadsavlyssning) och ställningstaganden som framförts i rättslitteraturen betyder ”nödvändig” i princip att en förundersökningsmyndighet kan få tillstånd att använda ifrågavarande hemliga tvångsmedel bara om myndigheten kan visa att det inte skulle vara möjligt att utreda brottet med hjälp av andra tvångsmedel och förundersökningsmetoder, t.ex. husrannsakan och beslag eller teleövervakning eller teleavlyssning, eller åtminstone att det skulle kräva väsentligt mera resurser eller fördröja utredningen av brottet oskäligt. Nödvändigheten kan dock grundas på en helhetsbedömning av att andra metoder skulle vara t.ex. resultatlösa eller inte lämpa sig för inhämtandet av information utan att man konkret skulle ha försökt använda dem.

Enligt *3 mom.* ska användningen av ett hemligt tvångsmedel avslutas inom den tid som anges i beslutet, om syftet med användningen har nåtts eller om det inte längre finns förutsättningar för att använda metoden. I 5 a kap. 11 § 1 mom. i den gällande tvångsmedelslagen föreskrivs att undersökningsledaren ska upphöra att använda de tvångsmedel som avses i detta kapitel när återgärden har uppnått sitt syfte eller tillståndets eller beslutets giltighetstid har löpt ut.

Genom ändringen betonas att tvångsmedel inte i någon händelse kan användas längre än nödvändigt, även om tillståndet fortfarande skulle vara i kraft. Klart är att användningen av ett tvångsmedel ska upphöra senast när tillståndets giltighetstid löper ut.

Teletvångsmedel

3 §. *Teleavlyssning och dess förutsättningar.* I *1 mom.* definieras teleavlyssning. Därmed avses att ett meddelande som tas emot av eller sänds från en viss teleadress eller teleterminalutrustning genom ett sådant allmänt kommunikationsnät eller ett sådant därtill anslutet kommunikationsnät som avses i kommunikationsmarknadslagen avlyssnas, upptas eller behandlas på något annat sätt för utredning av innehållet i meddelandet och de identifieringsuppgifter i anslutning till det som avses i 6 §. Dessutom nämns i 1 mom. som en del av definitionen av teleavlyssning att teleavlyssning får riktas endast mot meddelanden från eller meddelanden avsedda för en person som är misstänkt för brott.

Av de i första hand förtydligande orsaker som nämns i den allmänna motiveringen placeras definitionen av teleavlyssning och förutsättningarna för teleavlyssning enligt de följande momenten i samma paragraf. I den gällande tvångsmedelslagen finns definitionen i 5 a kap. 1 § och förutsättningarna för användning i 2 §. I definitionen av varken teleavlyssning eller andra hemliga tvångsmedel används längre ordet ”hemlig”. Detta har att göra med att redan i 1 § 1 mom. nämns möj-

ligheten att använda hemligt tvångsmedel i samband med förundersökning i hemlighet för dem åtgärden riktas mot.

Även enligt den gällande lagen, dvs. 5 a kap. 1 § 1 punkten i tvångsmedelslagen är det vid teleavlyssning fråga om teleavlyssning av meddelanden som förmedlas genom allmänna kommunikationsnät som avses i kommunikationsmarknadslagen. Enligt 2 § 1 mom. 1 punkten i kommunikationsmarknadslagen avses med kommunikationsnät ett system som består av sammankopplade ledningar och anordningar och som är avsett för överföring eller distribution av meddelanden via ledning, med radiovågor, optiskt eller på något annat elektromagnetiskt sätt. Enligt 2 punkten avses med allmänt kommunikationsnät ett kommunikationsnät som tillhandahålls en grupp av användare som inte har avgränsats på förhand. I rättslitteraturen har man ansett att teleavlyssning inte kan riktas mot s.k. privata radionät eller nät för eget bruk. Information kan emellertid inhämtas med hjälp av andra tvångsmedel om ett privat radionät inte är anslutet till ett allmänt kommunikationsnät och förutsättningar för användning av tvångsmedel i övrigt föreligger.

Till skillnad från 5 a kap. 1 § 1 punkten i den gällande tvångsmedelslagen nämns i definitionen av teleavlyssning för tydlighetens skull endast teleadress och teleterminalutrustning. Med den sistnämnda avses utrustning som för sändning, bearbetning eller mottagande av meddelanden är avsedd att via ledning, per radio, optiskt eller på något annat elektromagnetiskt sätt vara antingen direkt kopplad till en anslutning i ett allmänt kommunikationsnät eller att fungera i anslutning till det allmänna kommunikationsnätet direkt eller indirekt kopplad till en anslutning i ett allmänt kommunikationsnät.

Det kan vara fråga om vilken som helst information eller egenskap hos kommunikationsnätets gränssnitt som kan förknippas med en viss användare eller abonnent, och information eller en egenskap i utrustningen som därmed också kan förknippas med användaren eller abonnenten. Sådana uppgifter kan således vara e-postadress, ip-adress, användarnamn och lösenord, profil eller någon annan information i telenätet med vars hjälp parterna i tele- eller dataförbindelsen kan identifieras. Sålunda omfattar definitionen av teleavlyssning också telefonens serienummer (IMEI-kod) och andra uppgifter som direkt identifierar teleterminalutrustningen eller som leder till att den kan identifieras.

Begreppet meddelande definieras åter i 2 § 1 mom. 1 punkten i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation. Med det avses samtal, elektronisk post, textmeddelande, talmeddelande och annat motsvarande meddelande som i ett kommunikationsnät förmedlas mellan parterna eller till en mottagarkrets som inte är utvald på förhand. Begreppet täcker nästan alla former av information men innefattar ändå inte ren styr- och signaltrafik mellan datorer som inte har något att göra med själva meddelandet. Teleavlyssningsbefogenheter ska inte behövas för att ta reda på innehållet i ett nätmeddelande som gjorts tillgängligt för alla. Identifieringsuppgifterna för ett nätmeddelande är emellertid konfidentiella, vilket likaså motsvarar gällande rätt.

Teleavlyssning gäller ett meddelande som tas emot av eller sänts från en viss teleadress eller teleterminalutrustning. Ett meddelande ska vara tillgängligt med teleavlyssningsbefogenheter när det förmedlas i ett kommunikationsnät på så sätt att meddelandet har överskridit t.ex. det gränssnitt som utgörs av avsändarens teleadress, varvid det betraktas som avsänt, och det ännu inte vid ankomsten till mottagaren har överskridit den mottagande teleadressens gränssnitt, varvid det fortfarande tas emot. Ett textmeddelande som kommit till en mobiltelefon är sålunda inte ett meddelande som förmedlas på det sätt som avses här. För att ta reda på innehållet i ett sådant meddelande kan man använda andra tvångsmedel, t.ex. beslag. Om en kopia av meddelandet t.ex. av tekniska orsaker har blivit kvar i teleoperatorns server efter det att meddelandet förmedlats, och det inte längre går att få fram det ur mottagarens utrustning ska man kunna tillämpa inhämtande av information i stället för teleavlyssning enligt 4 § 1 mom.

Riksdagens biträdande justitieombudsman har i vissa av sina avgöranden betraktat avlyssning och upptagning av diskussion efter att den s.k. A-abonnenten (den som tagit tele-

fonkontakt) tryckt på sänd-knappen innan B-abonnenten (mottagaren) har svarat som problematisk. Hovrätternas avgöranden har också gått i olika riktning när det gäller denna fråga. I Kouvola hovrätts avgörande 14.9.2004 (Dnr R 04/493) ansågs att information om upptogs efter tryckning på "sänd"-knappen omfattades av teleavlyssningstillståndet. Helsingfors hovrätt har åter 26.10.2005 meddelat en dom som avviker från det sistnämnda (Dnr R 05/1005). Där beaktades inte ändringssökandens diskussioner som upptagits innan samtalet förenades som bevis. Av orsaker som har att göra med de tekniska lösningar som används ska tal till denna del betraktas som ett avsänt meddelande.

Det föreslås också att definitionens ordalydelse förtydligas så att där nämns förutom avlyssning och upptagning även behandling på något annat sätt för utredning av innehållet i meddelandet. När det gäller e-postmeddelanden utreds innehållet genom titta och läsa, men man också lyssna till medier som bifogats meddelandena. Ett meddelande kan också vara krypterat. Upptagning av ett sådant meddelande som förmedlas genom ett allmänt kommunikationsnät för utredning av innehållet ska fortfarande omfattas av teleavlyssning, även om meddelandet i sig inte kan höras av någon annan än avsändaren och mottagaren på grund av krypteringen.

Teleavlyssningsbefogenheterna ska omfatta inhämtande av de identifieringsuppgifter om ett meddelande som avses i förslaget till 6 §. I praktiken saknar ett meddelande betydelse utan de identifieringsuppgifter som hänför sig till det (t.ex. information som identifierar avsändaren och mottagaren). Till denna del ingår teleövervakning i teleavlyssningen. Med teleavlyssningsbefogenheter kan man dock inte t.ex. hindra ett meddelande från att gå fram. De identifieringsuppgifter som fås i samband med teleavlyssning innehåller inte heller uppgifter om teleterminalutrustningens läge. Detta avses med det uttryckliga omnämnandet av utredning av de identifieringsuppgifter i anslutning till meddelandet som avses i 6 §. Om man också behöver lägesuppgifter ska tillstånd till teleövervakning sökas.

I momentet konstateras uttryckligen att teleavlyssning får riktas endast mot meddelanden från eller meddelanden avsedda för en person som är misstänkt för brott. Avsikten med detta är att betona att teleavlyssning inte får riktas mot andras än den brottsmisstänktes kommunikation. Misstänkt kan dock vara en person som förundersökningsmyndigheten tills vidare inte känner till namnet men som misstänks för delaktighet i ett brott. Då kan personen specificeras med hjälp av en teleadress eller teleterminalutrustning som han eller hon innehar eller annars antas använda och hans eller hennes misstänkta delaktighet i brottet. Det kan t.ex. vara fråga om en till namnet okänd person som transporterar ett narkotikaparti enligt en viss plan. Man bör dock särskilt se till att beviljande av avlyssningstillstånd till teleadresser eller teleterminalutrustning som används av okända personer de facto inte leder till att vissa teleadresser eller en viss teleterminalutrustning avlyssnas oberoende av vem som använder dem.

Så kallade informationsförmedlarsamtal ska omfattas av teleavlyssning i begränsad utsträckning. Till skillnad från den gällande lagen (5 a kap. 2 § i tvångsmedelslagen) ska det inte längre förutsättas att den misstänkte sänt meddelandet utan det ska räcka med att meddelandet kommer från den misstänkte. Om den som är misstänkt för ett brott använder en annan person för att förmedla ett meddelande, ska det krävas konkreta fakta för att en sådan persons meddelanden ska avlyssnas som gör att man tillräckligt säkert kan konstatera att han eller hon agerar för en annan persons räkning. Som exempel kan nämnas en situation där den misstänkte öppnar talkontakt med en annan person från sin teleavlyssnade teleadress och därefter ger telefonen till en tredje person medan den misstänkte själv stannar i bakgrunden och ger anvisningar om samtalets innehåll. Det ska på motsvarande sätt vara fråga om ett sådant informationsförmedlarsamtal som avses här t.ex. när den misstänkte svarar i sin teleavlyssnade telefon och omedelbart därefter ger den åt en annan person medan den misstänkte själv stannar i bakgrunden och ger anvisningar. Det är också fråga om en sådan situation när en annan person svarar i den miss-

tänktes telefon och tar emot ett meddelande som han eller hon lovar att vidarebefordra till den misstänkte eller när en annan person ringer med telefonen och meddelar att han eller hon lämnar ett meddelande på den misstänktes vägnar.

Om man upptäcker att den person som är föremål för avlyssningen inte är part i samtalet och att det inte heller är fråga om ett förmedlarsamtal, är utgångspunkten att avlyssningen ska avbrytas och eventuella upptagningar eller anteckningar genast förstöras. I 58 § föreskrivs åter om fortsatt avlyssning och utnyttjande av informationen i vissa situationer.

I *2—5 mom.* föreskrivs om förutsättningarna för teleavlyssning på ett sätt som i stor utsträckning motsvarar 5 a kap. 2 § i den gällande tvångsmedelslagen. Förundersökningsmyndigheten ska kunna beviljas tillstånd att utföra teleavlyssning av en teleadress eller teleterminalutrustning som en misstänkt innehar eller annars kan antas använda, om personen är skäligen misstänkt för de brott som nämns i momenten. Momenten motsvarar den gällande lagen med några små ändringar vad gäller brottsförteckningarna. På samma sätt som i de andra paragraferna som följer nämns i paragrafen inte längre försök till brott, vilket har att göra med 11 kap. 1 § om inverkan av lindrigare straffskala. Om förutsättningen för användning av tvångsmedel är misstanke om ett brott med en viss beteckning eller ett brott med ett visst maximistraff, ska möjligheten att använda tvångsmedel utsträckas även till försök till ett sådant brott. Förutsättningen för teleavlyssning ska enligt 2 § 2 mom. också vara att teleavlyssningen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av ett brott.

Av de orsaker som nämns i den allmänna motiveringen överförs grovt bedrägeri till de brott som nämns 2 mom. I den gällande lagen nämns brott i den bestämmelse som motsvarar 3 mom. En teknisk ändring i den finska texten är att en brottsbeteckning i 3 mom. ändras så att den motsvarar den rätta benämningen på brottet (grovt missbruk av tjänsteställning).

4 §. *Inhämtande av information i stället för teleavlyssning.* I paragrafen, som är ny jämfört med den gällande lagen, föreskrivs om vissa metoder att inhämta information som liknar teleavlyssning.

I *1 mom.* sägs att om det är sannolikt att i 3 § avsedda meddelanden och tillhörande identifieringsuppgifter inte längre är tillgängliga genom teleavlyssning, kan förundersökningsmyndigheten trots förbudet enligt 7 kap. 4 § beviljas tillstånd att under de förutsättningar som anges i 3 § i detta kapitel beslagta eller kopiera dem hos ett teleföretag eller en sammanslutningsabonnent. Begreppen ”teleföretag” och ”sammanslutningsabonnent” definieras redan i 7 kap. 4 § genom att det hänvisas till vissa bestämmelser i kommunikationsmarknadslagen och lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation. En förutsättning för åtgärden ska också vara att den kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott (2 § 2 mom.).

Det ska vara fråga om fall där ett meddelande som fås med teleavlyssningsbefogenheter har försvunnit men det skulle vara tekniskt möjligt att få det från ett teleföretag eller en sammanslutningsabonnent. Syftet med regleringen ska också vara att förhindra kringgående av förutsättningarna för att använda teleavlyssning. Beslag eller kopiering ska kunna verkställas endast om förutsättningar för teleavlyssning föreligger. Tröskeln för användning av åtgärden ska vara att det är sannolikt att meddelandet och tillhörande identifieringsuppgifter inte längre är tillgängliga genom teleavlyssning.

I *2 mom.* sägs att om inhämtandet av information för utredning av innehållet i ett meddelande riktas mot en personlig teknisk anordning som lämpar sig för att sända och ta emot meddelanden och finns i direkt anslutning till teleterminalutrustning eller mot förbindelsen mellan en sådan anordning och teleterminalutrustning, kan förundersökningsmyndigheten beviljas tillstånd till inhämtande av information i stället för teleavlyssning om de förutsättningar som anges i 3 § finns.

Syftet med momentet är att förhindra att tröskeln för att tillämpa teleavlyssning blir lägre än normalt när avlyssningen kan genomföras genom att rikta t.ex. teknisk avlyssning mot en personlig teknisk anordning som används för att förmedla samtal (t.ex. så kallad blue tooth-hörlur). Den person som är föremål för tvångsmedlet kan i dessa fall

dock med fog anta att kommunikationen är lika konfidentiell som när man talar direkt i mobiltelefonen.

Enligt momentet ska inhämtande av information i stället för teleavlyssning ske för att ta reda på innehållet i ett meddelande. Omnämnandet av att sådan utrustning ska finnas i direkt anslutning till den tekniska anordningen utesluter olika slags flyttbara lagringsmedier. Detta preciseras också genom att anordningarna ska vara uttryckligen personliga hjälpmedel som lämpar sig för att sända och ta emot meddelanden eller andra dylika tekniska anordningar. På grund av den tekniska utvecklingen är det dock inte möjligt att uttömmande räkna upp alla dylika anordningar.

I momentet nämns dessutom uttryckligen att inhämtande av information i stället för teleavlyssning ska omfatta inhämtande av information som riktas mot förbindelsen mellan ett personligt hjälpmedel och teleterminalutrustning. Då riktas inhämtandet av information inte mot hjälpmedlet i sig utan till radioförbindelsen eller någon annan motsvarande förbindelse mellan det och teleterminalutrustning. Sålunda kan avlyssnade av t.ex. ett högtalarsamtal eller ett annars högljutt samtal inte vara i momentet avsett inhämtande av information i stället för teleavlyssning.

5 §. *Beslut om teleavlyssning och annat motsvarande inhämtande av information.* I *1 mom.* föreskrivs att beslut om teleavlyssning och om inhämtande av information enligt 4 § ska fattas av en domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman.

Enligt 5 a kap. 5 § 1 mom. 1 punkten i den gällande tvångsmedelslagen beslutar domstolen om teleavlyssning på skriftligt yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Eftersom vissa bestämmelser om handläggning av häktningsärenden i tillämpliga delar i enlighet med 43 § 1 mom. ska tillämpas vid handläggning av yrkanden, är det inte nödvändigt att särskilt nämna att det förutsätts skriftligt yrkande i de paragrafer som gäller beslutsfattandet. Domstolen beslutar också om inhämtande av information enligt 4 §, eftersom det i själva verket är fråga om åtgärder som liknar teleavlyssning.

I *2 mom.* konstateras att tillstånd kan beviljas för högst en månad åt gången, vilket motsvarar 5 a kap. 7 § 1 mom. i den gällande tvångsmedelslagen.

I *3 mom.* föreskrivs om de uppgifter som ska ingå i yrkandet och beslutet. I ett yrkande och i ett beslut om teleavlyssning och inhämtande av information i stället för teleavlyssning ska nämnas 1) det misstänkta brottet och brottstidpunkten, 2) den misstänkte, 3) de fakta som brottsmisstanken mot den misstänkte och förutsättningarna för teleavlyssningen grundar sig på, 4) tillståndets giltighetstid med angivande av klockslag, 5) den teleadress eller teleterminalutrustning som åtgärden riktas mot, 6) den anhållningsberättigade tjänsteman som leder och övervakar utförandet av teleavlyssningen, 7) eventuella begränsningar och villkor för teleavlyssningen och annat motsvarande inhämtande av information.

I yrkandet och beslutet ska mera detaljerat än enligt den gällande lagen (5 a kap. 7 § i tvångsmedelslagen) nämnas sådana uppgifter som kan ligga till grund för bedömningen av om förutsättningar för tvångsmedel föreligger. Ändringen framhäver förundersökningsmyndighetens skyldighet att presentera och motivera fakta som domstolen kan lägga till grund för sina egna slutsatser om förutsättningar för användning av tvångsmedel föreligger. Syftet med ändringen är således att förbättra kvaliteten på tillståndsprocessen.

Med förutsättningarna för teleavlyssning avses den allmänna förutsättningen för användning av hemliga tvångsmedel enligt 2 § 1 mom. (det kan antas att man får information som behövs för att utreda ett brott) samt i fråga om de särskilda förutsättningarna synnerlig vikt enligt 2 § 2 mom. och förutsättningarna för teleavlyssning enligt 3 § 2—4 mom. Man ska också föra fram de fakta som brottsmisstanken grundar sig på. Domstolen ska alltså utgående från de givna fakta kunna försäkra sig om att en brottsmisstanke föreligger och att den i yrkandet nämnde brottsmisstänkte kan misstänktas för brottet i fråga. Den brottsmisstänkte kan i själva verket också vara en okänd person vars identitet ännu inte är känd men som ändå kan specificeras.

I fråga om hemliga tvångsmedel föreslås man även mera allmänt övergå till att ange tidpunkten då tillståndet eller beslutet börjar gälla och upphör med klockslag i fråga om teletvångsmedel, teknisk avlyssning och optisk observation. Dessa tidpunkter ska nämnas i beslutet. I fråga om teleavlyssning och inhämtande av information i stället för teleavlyssning ska den teleadress eller teleterminalutrustning som åtgärden riktas mot nämnas. I 5 a kap. 7 § 3 mom. i den gällande lagen föreskrivs att den undersökningsledare som leder och övervakar utförandet av åtgärderna ska nämnas. Det kan också uppställas begränsningar och villkor för teleavlyssningen om det finns orsak till det.

6 §. *Teleövervakning och dess förutsättningar.* I *1 mom.* definieras begreppet teleövervakning. Med teleövervakning avses att identifieringsuppgifter inhämtas om ett meddelande som har sänts från en teleadress eller teleterminalutrustning som är kopplad till ett kommunikationsnät som avses i 3 § eller som har mottagits till en sådan adress eller sådan utrustning och att uppgifter om en teleadress eller teleterminalutrustnings läge inhämtas eller att det tillfälligt förhindras att adressen eller utrustningen används. Med identifieringsuppgifter avses i 2 § 8 punkten i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation avsedda uppgifter om ett meddelande vilka kan förknippas med en abonnent eller användare och behandlas i kommunikationsnäten för att överföra, distribuera eller tillhandahålla meddelanden.

I lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation föreskrivs allmänt om skydd för konfidentiella meddelanden. Enligt 4 § 1 och 2 mom. i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation är meddelanden, identifieringsuppgifter och lokaliseringsuppgifter konfidentiella, om inte annat bestäms i denna eller i någon annan lag. Ett meddelande är inte konfidentiellt om det är föremål för allmän mottagning. Identifieringsuppgifterna i anslutning till meddelandet är emellertid konfidentiella. Bestämmelser om utlämnande av identifieringsuppgifter för ett nätmeddelande, dvs. information, åsikter eller andra meddelanden som gjorts tillgängliga för allmänheten genom radiovågor, elektroniska kommunikationsnät eller andra motsvarande tekniska arrangemang, ingår åter i 17 § i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation. Den konfidentiella natur som det bestäms om i 4 § 1 mom. i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation betyder att meddelanden, identifieringsuppgifter och lokaliseringsuppgifter får behandlas endast för de syften som föreskrivs särskilt i lagen. Momentet ger skydd åt alla meddelanden som förmedlas i kommunikationsnät. När identifieringsuppgifter används är det i allmänhet fråga om att ta reda på en kommunikationspart.

I motiveringen till lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation (RP 125/2003 rd) preciseras begreppet identifieringsuppgifter så att identifieringsuppgifter kan omfatta uppgifter som bland annat anger vilken väg kommunikation routas, dess varaktighet, tidpunkt, eller mängden överförda data, det använda protokollet, den position där avsändarens eller mottagarens terminalutrustning befinner sig på en viss basstations område, det avsändande och mottagande nätet samt kommunikationens början, slut och varaktighet. Uppgifterna kan också avse den form i vilken meddelandet förmedlas i nätet. Den avgörande faktorn är att dessa uppgifter skall kunna kopplas till en abonnent eller användare. Exempelvis ett e-postmeddelandens identifieringsuppgifter är meddelandets rubrikuppgifter, som gäller avsändare, mottagare, uppgifter om rutt och tidsmärkning. Med tanke på begreppet identifieringsuppgift bör man lägga märke till att den abonnent med vilken identifieringsuppgifterna kan förknippas kan förutom en fysisk person också vara en juridisk person. Dessutom bör man lägga märke till att med hjälp av teleövervakning är det möjligt att få identifieringsuppgifter om telemeddelanden, men rätt att få identifieringsuppgifter betyder inte rätt till teleövervakning.

I definitionen används i fortsättningen för tydlighetens i stället för telemeddelande begreppet meddelande, som överensstämmer med den föreslagna definitionen av teleavlyssning. Av skäl som nämns ovan i samband med teleavlyssning används dessutom i fortsättningen endast begreppen teleadress och teleterminalutrustning. Teleövervakning ska också omfatta inhämtande av uppgifter om

en teleadress eller teleterminalutrustnings läge. Definitionen är något vidare än definitionen enligt den gällande lagen, som nämner inhämtande av uppgifter om en mobilteleapparats läge. På grund av den tekniska utvecklingen kan det finnas olika slags bärbar utrustning som används för kommunikation. Det är inte ens alltid helt klart om det är fråga om en mobilteleapparat eller utrustning av sådan typ. Den föreslagna definitionen omfattar utredande av läget för alla slags flyttbara teleadresser och teleterminalutrustningar oberoende av om det i sig är fråga om en mobilteleapparat.

Att användningen av en teleadress och teleterminalutrustning tillfälligt förhindras motsvarar i sak tillfällig stängning enligt den gällande lagen. Det föreslagna uttrycket motsvarar bättre åtgärdens karaktär. Användningen av en teleadress kan förhindras inte bara av teleföretaget utan också med teknisk medier, anordningar eller programvaror som förundersökningsmyndigheten förfogar över.

Till momentet fogas för tydlighetens skull en definition av identifieringsuppgifter som baserar sig på definitionen i 2 § 8 punkten i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation. Det är inte möjligt att uttömmande och entydigt definiera identifieringsuppgift. Att definitionen avgränsas till uppgifter om ett meddelande betyder att styrtrafik mellan datorer som inte hänför sig till meddelandet inte omfattas av skyddet för konfidentiell kommunikation. En motsvarande begränsning gäller på det sätt som anges ovan vid teleavlyssning.

I *2 mom.* föreskrivs om förutsättningarna för teleövervakning. Enligt det kan förundersökningsmyndigheten beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleadress eller teleterminalutrustning som en misstänkt innehar eller annars kan antas använda, om personen är skäligen misstänkt för 1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, 2) ett brott som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning, 3) utnyttjande av person som är föremål för sexhandel, eller koppleri, 4) narkotikabrott, 5) förberedelse till ett brott som begås i terroristiskt syfte, eller 6) grovt tullredovisningsbrott.

Det är inte längre nödvändigt att särskilt nämna inhämtande av lägesuppgifter eller tillfälligt förhindrande av användning i bestämmelsen på samma sätt som i 5 a kap. 3 § 1 mom. i den gällande tvångsmedelslagen, utan i momentet används för tydlighetens skulle endast begreppet teleövervakning som definieras i 1 mom. Av de orsaker som anges i den allmänna motiveringen ersätts den gällande lagens ”ett brott som riktat sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som har begåtts med hjälp av en teleterminalutrustning” med ”ett brott som begåtts med hjälp av en teleadress eller teleterminalutrustning”. Denna ändring leder till att i momentet nämns inte heller längre särskilt övergrepp i rättssak eller olaga hot. Teleövervakning kan användas för att utreda dessa brott, om en teleadress eller teleterminalutrustning har använts för att begå dem. Jämfört med den gällande lagen betyder ändringen också att teleövervakning kan användas för att undersöka utnyttjande av en person som är föremål för sexhandel. Vid tillämpningen av 2 punkten ska de principer som ska tillämpas vid användningen av tvångsmedel beaktas, särskilt proportionalitetsprincipen.

I *3 mom.* sägs att bestämmelser om utlämnande av ett nätmeddelandes identifieringsuppgifter finns i 17 § i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation. Det är enbart fråga om en förtydligande hänvisning.

7 §. *Teleövervakning med samtycke av den som innehar en teleadress eller teleterminalutrustning.* I paragrafen föreskrivs om teleövervakning som baserar sig på samtycke. Paragrafen bygger delvis på 5 a kap. 3 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen och på 36 § 3 mom. i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation.

Enligt *1 mom.* får förundersökningsmyndigheten med samtycke av den som är misstänkt för brott, en målsägande, ett vittne eller någon annan person rikta teleövervakning mot en teleadress eller teleterminalutrustning som den berörda personen innehar, om det finns anledning att misstänka 1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år, 2) ett brott som har medfört att teleadressen eller teleterminalutrustningen obehörigen innehas av någon annan, 3) brott mot besöksförbud, ofog som av-

ses i 17 kap. 13 § 2 punkten i strafflagen eller hemfridsbrott som avses i 24 kap. 1 § 3 punkten i nämnda lag, om brottet begåtts genom användning av teleadressen eller teleterminalutrustningen, 4) något annat än ett i 3 punkten avsett brott som begåtts genom användning av teleadressen eller teleterminalutrustningen, eller 5) utnyttjande av person som är föremål för sexhandel.

Enligt 5 a kap. 3 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen kan teleövervakning med målsägandens samtycke gälla samma brott där teleövervakning kan utnyttjas även utan samtycke enligt 1 mom. Av de orsaker som anges i den allmänna motiveringen differentieras brotten. I 2 och 3 punkten intas brott beträffande vilka bestämmelser om teleövervakning på basis av samtycket för närvarande ingår i 36 § 3 mom. i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation. Förutom målsäganden ska momentet gälla den som är misstänkt för brott, ett vittne och någon annan person. Brott som begåtts med hjälp av en teleadress eller teleterminalutrustning indelas i två punkter därför att indelningen har betydelse med tanke på det beslutsfattande som regleras i 9 §.

Momentet ska gälla faktiskt innehav av en teleadress eller teleterminalutrustning. Sålunda kan t.ex. arbetsgivaren inte ge samtycke till teleövervakning mot en mobiltelefon som används av en arbetstagare. Inte heller tillfällig användning av en annan persons mobiltelefon kan berättiga till att samtycke ges i fråga om mobiltelefonens ägares kommunikation. Samtycket bör ges i skriftlig form. Det ska t.ex. kunna noteras i förhörsprotokollet. I brådskande situationer ska samtycket emellertid kunna ges muntligt men det borde bekräftas skriftlig så snabbt som möjligt. Som vittne betraktas t.ex. en person som innehar ett meddelande som gäller ett brott som begåtts med hjälp av en teleadress eller teleterminalutrustning.

I enlighet med teorin om den kränktes samtycke ska var och en kunna ge sitt giltiga samtycke till teleövervakning mot en teleadress eller teleterminalutrustning som han eller hon innehar, om samtycket har getts frivilligt innan åtgärden vidtagits och med insikt om dess betydelse. Samtycket ska basera sig på äkta frivillighet. För att erhålla det får förundersökningsmyndigheten inte ta till övertalning eller något annat motsvarande vilseledande förfarande. Förundersökningsmyndigheten kan ta upp möjligheten att använda teleövervakning med samtycke, men beslutet om användningen av tvångsmedel måste alltid överlämnas åt den berörda personen.

I *2 mom.* föreskrivs på ett sätt som i sak motsvarar regleringen i 5 a kap. 3 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen att om förundersökningen gäller ett brott som har medfört någons död, kräver teleövervakningen mot en teleadress eller teleterminalutrustning som denne innehaft inte samtycke av den omkomnes rättsinnehavare. För tydlighetens skull tillfogas omnämnandet av att den avlidne innehaft teleadressen eller teleterminalutrustningen.

8 §. *Teleövervakning för att nå misstänkta och dömda.* Enligt paragrafen, som är ny jämfört med den gällande lagen, ska förundersökningsmyndigheten kunna beviljas tillstånd att i syfte att nå en misstänkt rikta teleövervakning mot en teleadress eller teleterminalutrustning som personen i fråga innehar eller annars kan antas använda, om han eller hon är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 6 § 2 mom. och det dessutom finns anledning att misstänka att personen håller sig undan eller annars undviker förundersökning eller rättegång. Dessutom ska förundersökningsmyndigheten kunna beviljas tillstånd till teleövervakning i syfte att nå en person som dömts till ovillkorligt fängelsestraff, om det finns anledning att misstänka att denne håller sig undan eller annars undviker verkställighet av straff.

I bestämmelsen är det fråga om att använda teleövervakning för att nå den som håller sig undan för förundersökning, rättegång eller verkställighet av fängelsestraff. Om det är nödvändigt att få lägesuppgifter som hör till teleövervakning för att utreda ett brott, bör befogenheten enligt 6 § utnyttjas. Enbart antagande om att den som är misstänkt för brott är på flykt eller annars håller sig undan räcker inte till för att använda teleövervakning enligt paragrafen. Konkreta fakta bör läggas fram till grund för åtgärden.

Eftersom det är fråga om en åtgärd som inte används direkt för att utreda brott är det

möjligt att man i samband med dylik teleövervakning får information som kan bidra till att förhindra eller utreda brott. Bestämmelser om överskottsinformation samt användning och bevarande av den ingår i 55—57 §.

9 §. *Beslut om teleövervakning.* Enligt *1 mom.* ska domstolen besluta om teleövervakning enligt 6 §, 7 § 1 mom. 1, 4 och 5 punkten och 2 mom. samt 8 § på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Om ärendet inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om teleövervakning till dess att domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd. Ärendet ska föras till domstol så snart det är möjligt, dock senast 24 timmar efter det att tvångsmedlet började användas. Enligt *2 mom.* ska en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om teleövervakning som avses i 7 § 1 mom. 2 och 3 punkten.

I huvudsak motsvarar 1 och 2 mom. regleringen i 5 a kap. 5 § i den gällande lagen. En anhållningsberättigad tjänstemans beslutanderätt ska omfatta de typer av teleövervakning som enligt 36 § 3 mom. i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation för närvarande kan utföras med den berörda personens samtycke. Om en anhållningsberättigad tjänsteman har fattat ett beslut i en brådskande situation och domstolen anser att det inte har funnits förutsättningar för åtgärden, ska användningen av tvångsmedlet avslutas och det material som fåtts på detta sätt och anteckningarna om de uppgifter som fåtts på detta sätt genast utplånas (59 §). Ett undantag från detta utgör de fall där överskottsinformationen får användas enligt 56 §.

Ärendet ska föras till domstol även om teleövervakningen avslutas inom 24 timmar från det att den började användas. I annat fall kunde man med mycket kortvarigt inhämtande av information kringgå de krav som ställs på beslutsförfarandet. Att ärendet även i dylika fall ska föras till domstol främjar ett lagenligt förfarande. Detta gäller även andra situationer där en anhållningsberättigad tjänsteman tillfälligt kan besluta om användningen av hemliga tvångsmedel (11 § 1 mom., 22 § 1 mom. och 24 § 1 mom.).

I *3 mom.* föreskrivs på samma sätt som i 5 a kap. 7 § 1 mom. i den gällande tvångsmedelslagen att tillstånd kan meddelas för högst en månad åt gången, och det kan beviljas så att det gäller även en viss tid före beslutet vilken kan vara längre än en månad. Vid retroaktiv teleövervakning bör man noga pröva hur lång tid som är motiverad för att utreda just det brott som det är fråga om. Retroaktiv teleövervakning kan inte användas i spaningssyfte för att utreda eventuella andra brott som den misstänkte utfört eller andra personers brott.

I *4 mom.* föreskrivs vad som ska nämnas i ett yrkande och ett beslut om teleövervakning. Till denna del kan i stor utsträckning hänvisas till det som anförts i motiveringen till 5 § 3 mom. Med förutsättningarna för teleövervakning avses här att enligt 2 § 1 mom. är förutsättningen för att använda även detta hemliga tvångsmedel att det kan antas att man på det sättet får information som behövs för att utreda brott. Om det skulle vara fråga om teleövervakning med samtycke ska nämnas den misstänktes, en målsägandes, ett vittnes eller någon annan persons samtycke.

10 §. *Inhämtande av basstationsuppgifter och dess förutsättningar.* I *1 mom.* definieras inhämtande av basstationsuppgifter. Därmed avses inhämtande av information om teleadresser och teleterminalutrustning som redan är eller kommer att bli registrerade i ett telesystem via en viss basstation. Den gällande tvångsmedelslagen innehåller inte någon separat definition av inhämtande av basstationsuppgifter. I 5 a kap. 3 a § i tvångsmedelslagen föreskrivs dock om inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge, som det nu föreslagna momentet i princip motsvarar. Det föreslås att benämningen på befogenheten ändras, eftersom den nya benämningen beskriver åtgärdens karaktär bättre än den nuvarande. I den gällande lagen används begreppet mobilteleapparat, som i någon utvidgas genom det föreslagna omnämnandet av teleadresser och teleterminalutrustning. En ändring jämfört med den gällande lagen är att inhämtandet av basstationsuppgifter också kan gälla teleadresser och teleterminalutrustning som kommer att bli registrerade i framtiden.

I *2 mom.* föreskrivs om förutsättningarna att inhämta basstationsuppgifter. Enligt momentet ska förundersökningsmyndigheten kunna beviljas tillstånd att inhämta basstationsuppgifter som gäller den förmodade brottstidpunkten från en basstation som finns i närheten av den förmodade brottsplatsen, när det finns anledning att misstänka ett brott som avses i 6 § 2 mom. Dessutom nämns i momentet att av särskilda skäl kan tillstånd beviljas även för någon annan tid eller någon annan plats som är av betydelse för utredning av brottet.

I 5 a kap. 3 a § i den gällande tvångsmedelslagen är inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge bundet endast till den förmodade tidpunkten för brottet. Nu ska tillståndet av särskilda skäl kunna utsträckas till att gälla även någon annan tid som är av betydelse för utredning av brottet. I den allmänna motiveringen nämns som exempel situationer där brottslingen kan antas återvända till en narkotikagömma eller den som gjort sig skyldig till brott mot liv kan antas återvända för att hämta något som i misstag blivit kvar på det ställe där kroppen gömts. Av momentets ordalydelse framgår att inhämtandet av basstationsuppgifter i regel ändå ska gälla den förmodade brottstidpunkten.

11 §. *Beslut om inhämtande av basstationsuppgifter.* Enligt *1 mom.* ska beslut om inhämtande av basstationsuppgifter fattas av domstolen på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Om ärendet inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om inhämtande av basstationsuppgifter till dess att domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd. Ärendet ska föras till domstol så snart det är möjligt, dock senast 24 timmar från det att tvångsmedlet började användas.

Momentet avviker från den gällande regleringen så till vida att enligt 5 a kap. 5 § i tvångsmedelslagen har en anhållningsberättigad tjänsteman inte befogenheter att besluta om inhämtande av basstationsuppgifter i brådskande situationer. Det föreslås att sakläget ändras så att det börjar motsvara teleövervakning. Inhämtande av basstationsuppgifter innebär ett mindre ingrepp i skyddet för konfidentiell kommunikation än teleövervakning. Om en anhållningsberättigad tjänsteman i en brådskande situation har fattat ett beslut men domstolen anser att det inte har funnits förutsättningar för åtgärden, ska användningen av tvångsmedlet avslutas och det material som fåtts på detta sätt och anteckningarna om de uppgifter som fåtts på detta sätt genast utplånas (59 §). Ett undantag från detta utgör fall där överskottsinformation får användas enligt 56 §.

I *2 mom.* föreskrivs om de uppgifter som ska nämnas i ett yrkande och ett beslut. I huvudsak kan hänvisas till det som anges i motiveringen till 5 och 9 §. Eftersom inhämtande av basstationsuppgifter inte är bundet särskilt till någon som är misstänkt för brott utan till den tidpunkt och plats som är av betydelse för utredningen av ett brott, räcker det att nämna fakta som gäller det brott som ligger till grund för inhämtandet av basstationsuppgifter. I yrkandet och beslutet bör de särskilda skälen motiveras som gör att inhämtandet av basstationsuppgifter borde gälla även någon annan tid eller någon annan plats än den förmodade brottstidpunkten eller den förmodade brottsplatsen, om syftet är att utsträcka tillståndet till att gälla även någon annan tid eller någon annan plats som är av betydelse för utredning av brottet.

Systematisk observation, förtäckt inhämtande av information och teknisk observation

12 §. *Systematisk observation och dess förutsättningar.* I *1 mom.* föreskrivs att med observation avses iakttagande av en viss person i hemlighet i syfte att inhämta information.

I den gällande tvångsmedelslagen föreskrivs inte om observation, utan den har ansetts tillåten med stöd av sedvanerätten. I 28 § 1 mom. 2 punkten och 30 § i den nuvarande polislagen föreskrivs om observation i syfte att förebygga eller avbryta brottslig verksamhet. Observation används dock även för att utreda brott, något som fortfarande ska vara möjligt, om det kan antas att man får uppgifter som behövs för att utreda brott. Den allmänna definitionen av observation är också av betydelse för definitionen av de olika formerna av observation. Detta gäller särskilt systematisk observation enligt 2 mom.

Avsikten är att definitionen i momentet i sak ska motsvara definitionen i 28 § 1 mom.

2 punkten i den gällande polislagen. I polislagens definition förutsätts att observationen är fortlöpande eller upprepad. Såsom redan konstaterats i den allmänna motiveringen har begreppen ”fortlöpande” och ”upprepad” i praktiken ansetts oklara så det föreslås att de slopas helt och hållet.

Vid observation enligt tvångsmedelslagen görs iakttagelse av en person för att främja utredningen av brott. Observation är förenad med syfte att inhämta information om någon person, vilket skiljer den från övervakning. Utmärkande för åtgärden är också att iakttagelsen görs i hemlighet. Observation kan utföras så att den som är föremål för inhämtande av information inte upptäcker att han eller hon är föremål för iakttagelser, även om observationen i sig görs helt öppet från t.ex. en polisbil med beteckningar. Det blir således fråga om både att iakttagelserna i sig görs i hemlighet och att de görs så att syftet att inhämta information hemlighålls.

Iakttagelse antyder att det är fråga om passiv interaktion mellan den som gör iakttagelsen och den person som iakttas. Man få t.ex. inte aktivt försöka inleda diskussion med den som är föremål för inhämtandet av information för att inhämta information. Vid täckoperationer eller förslagets förtäckt inhämtande av information hör däremot aktiv interaktion med den som är föremål för inhämtandet av information och strävan efter interaktiva situationer till verksamhetens natur. Detta hindrar dock inte interaktion med den som är föremål för inhämtandet av information vid observation t.ex. i sådana situationer där den som utför observationen avslöjas oavsiktligt. Observation kan utföras på visst avstånd men också på nära håll, t.ex. från bordet bredvid på ett kafé. Då kan den som utför observationen vid behov ta sig ur situationen också genom interaktion, i praktiken genom att diskutera med den som är föremål för inhämtandet av information. I sådana situationer borde initiativet till interaktionen dock komma från den som är föremål för inhämtandet av information.

Vid observation ska man i enlighet med nuvarande praxis som stöd för de egna sinnesförnimmelserna få använda bl.a. kikare, kamera, videokamera, ljusförstärkare eller andra motsvarande tekniska anordningar. Vid gränsdragningen mot teknisk observation är det väsentliga att den metoden ska enligt 19 § 1 mom. användas med utplacerade tekniska anordningar, medier, eller programvaror. De tekniska anordningar som används vid observation ska hela tiden som information inhämtas vara under en polismans uppsikt och användas av en polisman.

För tydlighetens skull bör nämnas att observation är möjlig också i ett informationsnät. Observation i ett informationsnät med hjälp av en dator, t.ex. genom att man tittar på den diskussion som personen fört i ett diskussionsforum ska inte vara t.ex. teknisk observation, även om det är nödvändigt att använda dator för att utföra observationen. Det är då fråga om särdrag hos verksamhetsmiljön. I dessa situationer använder man datorn på samma sätt som andra användare.

I *2 mom.* föreskrivs att med systematisk observation avses annan än kortvarig observation av en brottsmisstänkt person. Systematisk observation är en helt ny form av observation. I enlighet med definitionen av observation ska också systematisk observation användas i hemlighet, vilket också inbegriper att man undviker interaktion.

Det går inte att ange någon minimilängd för systematisk observation. Den minimitid som behövs för sådan observation är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Observation kan anses vara systematisk också när observationen inte pågår länge i gången, men den upprepas efter någon tid. När man bedömer vad som är kortvarig är alltså tiden mellan den första och den sista observationsåtgärden av betydelse. Det typiska för systematisk observation ska vara att man följer vad den brottsmisstänkte gör och vilka personer han eller hon träffar.

Enligt momentet ska det vara möjligt att systematiskt observera endast personer som är misstänkta för brott. Observation av andra än brottsmisstänkta ska således vara möjlig endast som en kortvarig enskild åtgärd i första hand därför att man i praktiken är tvungen att iaktta även andra människor för att säkerställa det riktiga observationsobjektet. Med dylika kortvariga och enskilda åtgärder kan man också på grund av kontakterna mellan personer försäkra sig om att den brottsmisstänkte uppehåller sig i ett visst utrymme.

Som exempel kan nämnas en situation där man vet att en viss person levererar medel för flykt till en brottsmisstänkt som håller sig undan förundersökning. En sådan annan person ska således inom ramen för observationen kunna följas till gömstället för att man ska nå den misstänkte och få honom eller henne till förundersökning.

I *3 mom.* föreskrivs att förundersökningsmyndigheten får systematiskt observera en person som misstänks för brott, om personen är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år eller för stöld eller häleri. Såsom framgår av den allmänna motiveringen har denna tröskel att göra med att systematisk observation ingriper i skyddet för personens privatliv och med brottsutredningens behov. En förutsättning för systematisk observation är enligt 2 § 2 mom. också att den kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott.

Enligt *4 mom.* får observation enligt denna paragraf inte riktas mot utrymmen som används för stadigvarande boende. Den särskilda betydelse som utrymmen som används för stadigvarande boende har med tanke på skyddet för hemfriden behandlats i den allmänna motiveringen i samband med förutsättningarna för teknisk avlyssning och teknisk observation. Sådana utrymmen hör till det hemfridsskyddade kärnområdet. Även i detta sammanhang avses med ”utrymme” en plats som är avgränsad med väggar och tak eller motsvarande konstruktioner.

Det går inte att uttömmande definiera utrymmen som används för stadigvarande boende. Ett utrymmes faktiska användning har inte nödvändigtvis något att göra med dess ursprungliga ändamål. I den gällande tvångsmedelslagen används termen ”utrymme som är avsett för stadigvarande boende”, som nu föreslås bli slopad av de orsaker som anges i den allmänna motiveringen. Såsom konstateras i motiveringen till 5 a kap. 4 § i tvångsmedelslagen (RP 52/2002 rd), är även den nuvarande lagens definition snävare än begränsningen av utrymmen och andra platser som omfattas av hemfridsskyddet enligt 24 kap 11 § i strafflagen. Detsamma gäller också ”utrymmen som används för stadigvarande boende”, som enligt förslaget ska tas i bruk nu.

Enligt 24 kap. 11 § i strafflagen är hemfridsskyddade platser bostäder, fritidsbostäder och övriga utrymmen som är avsedda för boende, såsom hotellrum, tält, husvagnar och fartyg som kan bebos, trappuppgångar i bostadshus samt gårdar som utgör de boendes privata område och de byggnader som är fast förbundna med sådana gårdar. Bestämmelsen skyddar hemmet och dess omedelbara omgivning. Med bostad avses bl.a. hög- och radhuslägenheter samt egnahemshus och delar av dessa.

Bostäder och delar av dem är sådant som typiskt omfattas av definitionen ”utrymmen som används för stadigvarande boende”. Även om bostadshusets trappuppgång är hemfridsskyddad, kan den inte räknas till de utrymmen som används för stadigvarande boende. Inte heller hemfridsskyddade gårdsbyggnader hör till momentets tillämpningsområde, om de inte används för stadigvarande boende. Fritidsbostäder, hotellrum, tält och husvagnar samt andra motsvarande utrymmen används vanligtvis inte för stadigvarande boende.

Till momentet hänför sig bedömningsskyldighet, vid behov i kombination med utredningsskyldighet, för den förundersökningstjänsteman som beslutar om observation och systematisk observation. Om ett utrymme är avsett för stadigvarande boende antas det att utrymmet samtidigt används för stadigvarande boende. Denna utgångspunkt kan omkullkastas genom en utredning om det motsatta sakläget. Om ett utrymme inte är avsett för stadigvarande boende antas det på motsvarande sätt att utrymmet inte används för sådant boende. Även detta antagande kan omkullkastas. Exempelvis ett hotellrum eller en lägenhet som används som kontor kan i själva verket användas för stadigvarande boende och å andra sidan kan en bostadslägenhet i själva verket användas som kontor.

13 §. *Beslut om systematisk observation.* Enligt 1 mom. ska beslut om systematisk observation fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Beslutet får gälla i högst sex månader åt gången (2 mom.). I 3 mom. föreskrivs om innehållet i ett beslut om systema-

tisk observation, beträffande vilket det kan hänvisas till motiveringen till 5 och 9 § ovan.

14 §. *Förtäckt inhämtande av information och dess förutsättningar.* I paragrafen, som är ny jämfört med den gällande tvångsmedelslagen, föreskrivs om inhämtande av information med drag av täckoperationer, men det ska vara kortvarigt och man ska inte förvärva något likadant förtroende hos den som är föremål för inhämtandet av information som vid täckoperationer.

Enligt *1 mom.* avses med förtäckt inhämtande av information inhämtande av information genom kortvarig interaktion med en viss person där falska, vilseledande eller förtäckta uppgifter används för att hemlighålla polismannens uppdrag.

Omnämnandet av att inhämtandet av information riktas mot en viss person betyder att åtgärden kan gälla även en annan person än den som är misstänkt för brott. Som exempel kan nämnas en situation där en kriminell sammanslutning beställer en taxi som i själva verket körs av en polisman och den som är misstänkt för brott är med i gruppen. Dessutom ska befogenheten kunna omfatta att en försändelse som är avsedd för den som för misstänkt för brott levereras av en polisman som uppträder som bud. I sådana situationer är det möjligt att försändelsen tas emot av någon annan än den som är misstänkt för brott. Det kan också vara förtäckt inhämtande av information att en polisman som uppträder som servitör inhämtar information i en restaurang i närheten av den som är misstänkt för brott.

Det går inte att ge någon exakt tid för hur länge förtäckt inhämtande av information får pågå eftersom den andra parten i interaktionen kan förlänga situationen genom sina egna handlingar även om syftet med inhämtandet av information redan har nåtts. Om man tar sig ur situationen på ett onaturligt sätt kan det också avslöjas att det är fråga om inhämtande av information.

Till skillnad från observation och systematisk observation ska just strävan efter att personligen träffa eller komma i annan interaktion med den som är föremål för inhämtandet av information vara utmärkande för denna befogenhet, det ska dock inte vara fråga om motsvarande långvarigt umgänge och förvärvande av särskilt förtroende som vid täckoperationer. Vid förtäckt inhämtande av information är det alltså inte fråga om infiltration. Befogenheten får inte användas för att kringgå reglerna om täckoperationer. Inte heller i övrigt ska det vara fråga om att ersätta reglerna om täckoperationer. Att sätta igång med täckoperationer är dock ett onödigt tungt förfarande för ett dylikt kortvarigt och enskilt fall av inhämtande av information.

Till verksamhetens natur ska dessutom höra endast användning av falska, vilseledande eller förtäckta uppgifter. Som exempel kan nämnas att man använder overaller och namnskyltar från ett transportbolag. Dylikt skydd ska kunna användas endast för att hemlighålla en polismans uppdrag, med andra ord för att förhindra avslöjande av att det är fråga om att inhämta information. Det ska vara möjligt att skydda inhämtande av information i enlighet med 47 §.

I *2 mom.* föreskrivs att polisen får använda förtäckt inhämtande av information, om det finns anledning att anta att åtgärden kan bidra till utredningen av 1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, 2) utnyttjande av person som är föremål för sexhandel, eller koppleri, 3) narkotikabrott, 4) förberedelse till ett brott som begås i terroristiskt syfte, 5) grovt tullredovisningsbrott, eller 6) stöld eller häleri som hänför sig till planmässig, organiserad, yrkesmässig, fortsatt eller upprepad brottslig verksamhet. Beviskravet för att använda befogenheten ska vara låg. Å andra sidan ska förtäckt inhämtande av information inte kunna användas för att utreda ringa brott.

15 §. *Beslut om förtäckt inhämtande av information.* Paragrafen är ny. I *1 mom.* föreskrivs att beslut om förtäckt inhämtande av information ska fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen, chefen för en polisinrättning eller en för uppdraget förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information.

Utbildningskravet på den anhållningsberättigade tjänstemannen beror på att det vore särskilt viktigt att känna till gränsen mellan förtäckt inhämtande av information och täckoperationer för att befogenheten inte ska användas så att det i själva verket är fråga om

en täckoperation. Genom utbildning kan man också minska risken för brottsprovokation och för att inhämtandet av information avslöjas samt främja en resultatrik verksamhet. Dessa synpunkter hänför sig ännu kraftigare till täckoperationer och bevisprovokation genom köp.

Enligt *2 mom.* ska beslut om förtäckt inhämtande av information fattas skriftligen. I beslutet ska nämnas 1) åtgärden och dess syfte tillräckligt specificerat, 2) den polisenhet som genomför inhämtandet och den polisman som ansvarar för inhämtandet, 3) det misstänkta brottet, 4) den person som det förtäckta inhämtandet av information riktas mot, 5) de fakta som brottsmisstanken grundar sig på, 6) den planerade tidpunkten för genomförandet av åtgärden, 7) eventuella begränsningar och villkor för inhämtandet.

Med åtgärden avses t.ex. att det är fråga om att leverera en försändelse till en viss adress och med syftet att ta reda på vem som tar emot försändelsen. I fråga om användningen av befogenheten förutsätts särskilt att namnet ges på den polisman som har till uppgift att bl.a. se till att det i själva verket inte är fråga om en täckoperation. I beslutet ska också nämnas det brott som utreds, men det ska inte förutsättas att den som är misstänkt för brottet nämns. I beslutet ska nämnas enbart den person som inhämtandet av information riktas mot och som i själva verket också kan vara tills vidare okänd för polisen.

På samma sätt som i fråga om andra tvångsmedel ska de fakta som brottsmisstankarna grundar sig på i beslutet beskrivas så att en utomstående granskare kan försäkra sig om att det finns förutsättningar för att använda tvångsmedlet. I fråga om förtäckt inhämtande av information förutsätts inte att tidpunkten då verksamheten inleds och avslutas anges med klockslag, eftersom det snarare är fråga om att vidta en enskild åtgärd vid lämplig tidpunkt. I fråga om förtäckt inhämtande av information ska den som fattar beslutet kunna uppställa begränsningar och villkor på samma sätt som när andra hemliga tvångsmedel används. Begränsningarna kan bero på t.ex. proportionalitetsprincipen samt ändamålsenlighets-, rättsskydds- och arbetarskyddssynpunkter. Det ska inte vara möjligt att utföra förtäckt inhämtande av information i en bostad ens när man går in bostaden genom medverkan från den som innehar bostaden. Det ska emellertid inte betraktas som förtäckt inhämtande av information i en bostad när den som tar emot en försändelse ber den polisman som uppträder som bud att vänta t.ex. i bostadens tambur medan han eller hon kvitterar försändelsen.

I *3 mom.* föreskrivs att vid förändrade omständigheter ska beslutet vid behov ses över. Det är möjligt att medan man väntar på att en åtgärd ska genomföras preciseras brottsmisstanken i en sådan gärning där befogenheten över huvud inte kan användas vid utredningen. Även andra förändringar i förhållandena kan leda till att beslutet ses över. Momentet förpliktar den polisman som ansvarar för åtgärden och den tjänsteman som beslutat om åtgärder att följa att förutsättningar för förtäckt inhämtande av information föreligger och att det är nödvändigt att inhämta information särskilt när tidpunkten för beslutsfattandet och tidpunkten för inhämtande av information ligger långt ifrån varandra.

16 §. *Teknisk avlyssning och dess förutsättningar.* I *1 mom.* definieras teknisk avlyssning. Med den avses att en brottsmisstänkt persons samtal eller meddelande som inte är avsett för utomstående och i vilket avlyssnaren inte deltar, trots 24 kap. 5 § i strafflagen avlyssnas, upptas eller behandlas på något annat sätt med hjälp av en teknisk anordning, metod eller programvara i syfte att ta reda på innehållet i samtalet eller meddelandet eller utreda deltagarnas eller den misstänktes verksamhet. I definitionen nämns förutom avlyssning och upptagning också annat slag behandling av samtal eller meddelande samt vid sidan av tekniska anordningar även i tekniskt hänseende neutrala metoder och programvara.

Uttrycket ”trots 24 kap. 5 § i strafflagen” har att göra med att i nämnda paragraf föreskrivs om straffbar avlyssning. Att uttrycket tillfogas innebär att man inte gör sig skyldig till olovlig avlyssning i samband med teknisk avlyssning bara det hemliga tvångsmedlet i fråga används på korrekt sätt. Detta innebär att beslutet om teknisk avlyssning har tillkommit i korrekt ordning och att avlyssningen används i enlighet med lag.

Definitionen av teknisk avlyssning motsvarar i stora drag 5 a kap. 1 § 3 a punkten i den gällande tvångsmedelslagen. I definitionen nämns avvikande från den punkten att syftet med teknisk avlyssning är att avlyssna en brottsmisstänkt persons samtal eller meddelande. Avsikten med detta är att betona att syftet är att inhämta information endast om den brottsmisstänkte, trots att också andra personer oundvikligen blir föremål för avlyssningen i vissa situationer. Denna avgränsning som föreslås i momentet framhävs särskilt vid avlyssning som riktas mot sådana utrymmen där den misstänkte ändå med sannolikhet kan antas uppehålla sig.

Om man upptäcker att den brottsmisstänkte annat än för en stund lämnar utrymmet, ska avlyssningen avbrytas, eller om det inte är fråga om avlyssning i realtid, ska uppgifterna i efterhand utplånas från upptagningen. Å andra sidan kan det i praktiken vara omöjligt att upptäcka att den misstänkte återvänder till utrymmet om inte avlyssningen pågår hela tiden. Om den brottsmisstänkte lämnar utrymmet för en stund behöver avlyssningen i allmänhet inte avbrytas. Närmare bestämmelser om granskning av upptagningar samt om avbrytande av teknisk avlyssning finns i 53 och 58 §. Även i dessa fall kan det bli aktuellt att tillämpa bestämmelserna i 55—57 § om överskottsinformation.

Till definitionen av teknisk avlyssning hör att inhämtande av information som berör t.ex. högljutt samtal i ett offentligt utrymme inte förutsätter att tvångsmedel används. Detsamma gäller naturligtvis ett samtal som avlyssnaren deltar i (HD 1981 II 182). I rättslitteraturen har man ansett att det inte heller är fråga om teknisk avlyssning när man med en avlyssningsanordning följer de ljud som uppstår när en misstänkt person rör sig. Det är åter fråga om teknisk avlyssning när man med en teknisk anordning avlyssnar eller upptar vad den andra parten i ett telefonsamtal säger i telefonen när avlyssningen riktas mot de ljudvågor som talet ger upphov till.

Tvångsmedelslagens definition ändrades 2003 så att i definitionen nämns endast meddelande i stället för tidigare ”muntligt meddelande”. I beredningsarbetena till ändringen (RP 52/2002 rd) motiverades ändringen bl.a. med den ökade användningen av kryptoteknik och krypteringsarrangemang. I regeringens proposition konstateras att när det är fråga om teknisk observation av tangentbordet till en dataterminal i samband med sändandet av e-post, lämnar frågan om observationen kan betraktas som ett sådant samtal eller muntligt meddelande som avses i definitionen av teknisk avlyssning rum för tolkning. Sådan avlyssning av tangentbordet ska också omfattas av definitionen av teknisk avlyssning enligt momentet. Skillnaden mot teknisk observation av utrustning enligt 23 § ska vara att med den sistnämnda metoden får man inte inhämta information om innehållet i meddelandet.

I den gällande lagen föreskrivs inte om syftet med teknisk avlyssning. I definitionsbestämmelsen ska nämnas uttryckligen att syftet med den tekniska avlyssningen är att ta reda på innehållet i samtalet eller meddelandet. Förutom att ta reda på innehållets egentliga betydelse kan syftet vara att identifiera parterna i samtalet eller kommunikationen eller att i övrigt reda ut den misstänktes verksamhet.

Enligt *2 mom.* ska förundersökningsmyndigheten få rikta teknisk avlyssning mot en person som är misstänkt för brott och befinner sig utanför ett utrymme som används för stadigvarande boende och mot en misstänkt som befinner sig i en myndighetslokal och som berövats sin frihet på grund av brott. Avlyssningen ska kunna utföras så att den riktas mot ett utrymme eller någon annan plats som den misstänkte sannolikt kan antas befinna sig i eller på eller besöka.

Enligt 5 a kap. 4 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen får teknisk avlyssning riktas mot den misstänkte endast när denne inte befinner sig i ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. Nu ändras avgränsningen så att den gäller ett utrymme som används för stadigvarande boende. Frågor som har att göra med skillnaden mellan dessa utrymmen har redan behandlats i motiveringen till 12 §. Det ska inte ha någon betydelse var den tekniska anordningen, mediet eller programvaran installeras. Teknisk avlyssning ska med stöd av momentet kunna riktas mot en misstänkt person när denne befinner sig i ett hemfridsskyddat utrymme enligt 24 kap. 11 § i strafflagen bara den inte

används för stadigvarande boende. Bestämmelser om förutsättningarna för teknisk avlyssning som riktas mot ett sådant utrymme, dvs. bostadsavlyssning, ingår i 17 §.

I fråga om frihetsberövade ska regleringen motsvara den gällande lagen, till denna del moderniseras endast bestämmelsens ordalydelse. Vid avlyssning av sådana som berövats sin frihet ska det dock inte längre förutsättas att de ska befinna sig i sin cell eller i anstaltens övriga utrymmen som står till fångarnas förfogande. Det är onödigt att nämna denna förutsättning, eftersom frihetsberövade i själva verket kan avlyssnas endast i de utrymmen som de har tillstånd att besöka eller befinna sig i. En förutsättning för teknisk avlyssning ska fortfarande vara att den som berövats sin frihet kan misstänkas för något visst brott som nämns nedan.

För tydlighetens skull föreskrivs i momentet särskilt om avlyssning som riktas mot ett utrymme eller någon annan plats. Teknisk avlyssning ska kunna utföras genom att den de facto riktas mot ett utrymme eller någon annan plats som det över huvud är tillåtet att rikta avlyssning mot. Det är således fråga om avlyssning av utrymmen. I den gällande lagen råder oklarhet beträffande teknisk avlyssning av utrymmen.

I situationer enligt momentet kan förundersökningsmyndigheten inte genomföra teknisk avlyssning i form av t.ex. fortlöpande spårning på grund av risken för att bli avslöjad, utan endast i vissa utrymmen och på vissa platser som är av betydelse för utredningen av brottet. Som exempel kan nämnas en situation där den misstänkte förflyttar sig från en allmän plats till en lagerlokal. Förundersökningsmyndigheten kan inte utan att avslöjas följa efter den misstänkte till detta utrymme utan den tekniska avlyssningen måste genomföras på något annat sätt. I praktiken betyder detta att utrymmet i fråga måste utrustas med avlyssningsanordningar på förhand.

I fråga om teknisk avlyssning förutsätts också rätt höga beviskrav (sannolikhet) för att den brottsmisstänkte befinner i eller besöker utrymmet eller platsen i fråga. Förbindelsen mellan personen och utrymmet är som svagast när personen endast besöker utrymmet. Den misstänkte kan t.ex. leverera ett narkotikaparti till utrymmet till en annan brottsmisstänkt. Befinna sig i eller på betyder att man stannar längre i ett utrymme eller på någon annan plats än under ett besök men ändå inte att man vistas där stadigvarande på samma sätt som vid boende.

I *3 mom.* föreskrivs om de brott som ligger till grund för teknisk avlyssning. En förutsättning ska vara att den som avlyssningen riktas mot är skäligen misstänkt för 1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, 2) ett narkotikabrott, 3) förberedelse till ett brott som begås i terroristiskt syfte, eller 4) grovt tullredovisningsbrott. Förteckningen över brott motsvarar 5 a kap. 4 § 1 mom. i den gällande tvångsmedelslagen när man beaktar det som redan tidigare nämnts om försök till brott. En ytterligare förutsättning för teknisk avlyssning ska enligt 2 § 2 mom. vara att denna metod kan antas vara av synnerlig vikt vid utredning av ett brott.

17 §. *Bostadsavlyssning och dess förutsättningar.* I paragrafen föreskrivs om bostadsavlyssning och dess förutsättningar. För närvarande finns bestämmelser om bostadsavlyssning i 5 a kap. 4 § 3 mom. i tvångsmedelslagen. Bostadsavlyssning ska fortfarande vara teknisk avlyssning, även om det föreskrivs om den i en egen paragraf.

Enligt paragrafen ska förundersökningsmyndigheten kunna beviljas tillstånd att rikta teknisk avlyssning mot ett utrymme som används för stadigvarande boende och där den som är misstänkt för brott sannolikt befinner sig (*bostadsavlyssning*). Dessutom ska det krävas att personen i fråga är skäligen misstänkt för något av de brott som nämns i punkterna i paragrafen. Jämfört med den gällande lagen tillfogas bland dessa brott meddelande av utbildning för ett terroristbrott och rekrytering för ett terroristbrott. Denna komplettering är teknisk och har att göra med att genom den ändring av 34 a kap. i strafflagen som trädde i kraft i början av maj 2008 har vissa gärningsformer som gäller främjade av en terroristgrupps verksamhet avskiljts under egna brottsbeteckningar. I detta sammanhang är det vidare skäl att fästa uppmärksamhet vid att en särskild förutsättning för att använda bostadsavlyssning ska enligt 2 § 2 mom. vara att bostadsavlyssning är

nödvändig för att ett brott ska kunna utredas. Enligt nämnda moment ska bostadsavlyssningen dessutom kunna antas av synnerlig vikt för utredning av ett brott.

Enligt den gällande lagen gäller bostadsavlyssning ett utrymme som är avsett för stadigvarande boende. Konsekvent med det som angetts tidigare ska även i denna paragraf gränsdragningen ske enligt om den tekniska avlyssning riktas mot ett utrymme som används för stadigvarande boende eller något annat utrymme. Inte heller i fråga om bostadsavlyssning ska det ha någon betydelse om den anordning som används för den tekniska avlyssningen placeras eller installeras i ett utrymme som används för stadigvarande boende eller om den tekniska avlyssningen utförs från en plats utanför bostaden. Det ska alltid vara fråga om bostadsavlyssning om den riktas mot ett utrymme som används för stadigvarande boende.

När det är fråga om att den misstänkte sannolikt ska befinna sig i utrymmet kan man delvis hänvisas till motiveringen till 16 § ovan. När tillstånd beviljas ska man alltså kunna försäkra sig om att det finns en tillräckligt stark förbindelse mellan den brottsmisstänkte och det utrymme som yrkandet på avlyssning gäller. Således kan t.ex. enbart den brottsmisstänktes enstaka korta besök i en annans bostad inte kunna möjliggöra bostadsavlyssning.

Trots att det inte längre nämns särskilt i förutsättningarna för bostadsavlyssning att det ska vara väsentligt svårare eller omöjligt att utreda brottet med hjälp av tvångsmedel som inte i lika hög grad inkräktar på den misstänktes eller andras rättigheter, ingår denna förutsättning för användning av tvångsmedlet i kravet på nödvändighet i 2 § 2 mom.

18 §. *Beslut om teknisk avlyssning.* Enligt *1 mom.* ska beslut om bostadsavlyssning och om teknisk avlyssning som riktas mot en misstänkt som berövats sin frihet på grund av brott fattas av en domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Detta motsvarar 5 a kap. 5 § i den gällande tvångsmedelslagen.

Fattandet av beslut om teknisk avlyssning förtydligas så att cheferna för polisenheter och andra personer som nämns i 5 a kap. 5 § 3 mom. i tvångsmedelslagen inte längre ska besluta om teknisk avlyssning. Inte heller undersökningsledaren ska kunna fatta brådskande beslut enligt 4 mom. i nämnda paragraf. Enligt *2 mom.* ska en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om annan än i 1 mom. avsedd teknisk avlyssning. Beslut av domstolen ska inte längre krävas i fall där en avlyssnings- eller övervakningsanordning placeras i ett fordon som används av den misstänkte eller i det utrymme där den misstänkte befinner sig.

Enligt *3 mom.* kan tillstånd ges och beslut fattas för högst en månad åt gången. Regleringen motsvarar 5 a kap. 7 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen.

I *4 mom.* föreslås mera ingående och heltäckande bestämmelser än i 5 a kap. 7 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen om innehållet i ett yrkande och ett beslut. Till denna del kan hänvisas till det som anges i motiveringen till 5 och 9 § ovan. Det är skäl att fästa särskild uppmärksamhet vid att i yrkandet och beslutet ska föras fram de fakta på basis av vilka det kan bedömas att ett visst utrymme eller någon annan plats är sådan att den misstänkte sannolikt kommer att befinna sig där eller besöka den. Detta har att göra med den resultatförväntan som nämns i förutsättningarna för teknisk avlyssning. Dessutom är det skäl att uppmärksamma att när teknisk avlyssning riktas mot ett utrymme behöver utrymmet inte i samtliga fall specificeras på samma sätt som den misstänktes bostad. Man kan t.ex. veta att den misstänkte kommer att komma till något hotell i en stad men i det skede då beslutet fattas vet man ännu inte på vilket hotell eller hotellrum som han eller hon kommer att ta in.

19 §. *Optisk observation och dess förutsättningar.* I *1 mom.* definieras optisk observation. Härmed avses att man trots 24 kap. 6 § i strafflagen iakttar eller gör upptagningar av en misstänkt eller av ett utrymme eller någon annan plats med kamera eller andra utplacerade teknisk anordningar, medier eller programvaror.

På samma sätt som i definitionen av teknisk avlyssning konstateras även i definitionen av optisk observation att optisk observation kan riktas mot den som är misstänkt för brott. Vid sidan av brottsmisstänkta ska op-

tisk observation också kunna riktas mot ett visst utrymme eller någon annan plats. I den med avseende på tekniken neutrala bestämmelsen nämns förutom olika kameror även andra tekniska anordningar, medier och programvaror. Optisk observation skiljer sig från observation och systematisk observation på så sätt att vid optisk observation används tekniska anordningar, medier eller programvaror som är utplacerade. Inte heller i definitionen av optisk observation ska längre användas begreppen ”fortlöpande” och ”upprepade gånger” på samma sätt som i 5 a kap. 1 § 3 b punkten i den gällande tvångsmedelslagen.

På samma sätt som i definitionen av teknisk avlyssning ska även i definitionen av optisk observation anges tvångsmedlets förhållande till verksamhet som är förbjuden i strafflagen. Enligt 24 kap. 6 § 1 mom. i strafflagen gör den sig skyldig till olovlig observation som obehörigen med en teknisk anordning 1) iakttar eller avbildar en person som vistas på en hemfridsskyddad plats eller på en toalett, i ett omklädningsrum eller på någon annan motsvarande plats, eller 2) på ett integritetskränkande sätt iakttar eller avbildar en person som vistas i en sådan byggnad eller lokal eller på ett sådant omgärdat gårdsområde som avses i 3 § (brott mot offentlig frid) och dit allmänheten inte äger tillträde. Uttrycket ”trots 24 kap. 6 § i strafflagen” i definitionen av optisk observation betyder att man inte gör sig skyldig till olovlig observation i samband med observation bara tvångsmedlet i fråga används korrekt. Detta betyder att beslutet om optisk observation har tillkommit i korrekt ordning och att observationen används i enlighet med lag.

I detta sammanhang är det emellertid skäl att betona betydelsen av de principer som ska tillämpas i samband med användningen av tvångsmedel när optisk observation genomförs på ett sätt som utan befogenhet skulle innebära att man gör sig skyldig till olovlig observation. Det gäller särskilt lokaler och andra platser som avses i 24 kap. 6 § 1 mom. 1 punkten i strafflagen. I enlighet med proportionalitetsprincipen ska man vid avvägningen beakta den kränkning av rättigheter, i detta fall hemfridsskyddet och integritetsskyddet, som användningen av tvångsmedlet innebär. Dessutom ska principen om minsta olägenhet och finkänslighetsprincipen beaktas. Särskilt mot toaletter, omklädningsrum och andra motsvarande utrymmen borde optisk observation inte riktas utan vägande skäl.

Teknisk observation ska också kunna genomföras med andra anordningar är myndigheternas. Detta kan t.ex. gå till så att kameraövervakningsutrustning som staden förfogar över riktas mot en viss brottsmisstänkt på ett sätt som är i förundersökningsmyndighetens intresse. Om förundersökningsmyndigheten däremot bara tillställs bildmaterial från stadens kameraövervakningssystem som eventuellt kan stödja utredningen av ett brott och upptagningen har skett utanför förundersökningsmyndighetens kontroll och intresse är det inte fråga om optisk observation.

Observation eller avbildning av en brottsmisstänkt med en teknisk anordning ska alltså inte betraktas som optisk observation om anordningen inte är utplacerad. I dessa fall ska det beroende på hur länge åtgärden pågår vara fråga om observation eller systematisk observation. Kravet på utplacering betyder i praktiken att genomförandet av teknisk observation inte är kortvarig verksamhet. Med ”utplacerad” avses t.ex. att anordningen, mediet eller programvaran är fäst vid väggen, taket eller något annat ställe som lämpar sig för fastsättning. Till följd av definitionen av optisk observation är det dessutom utmärkande för åtgärden att anordningen, mediet eller programvaran i allmänhet övervakar objektet utan att en polisman eller någon annan förundersökningsmyndighet samtidigt gör iakttagelser och är på plats. Om det är fråga om sådan övervakning av den person som är föremål för åtgärden att tjänstemannen använder sin anordning i realtid för övervakning av personen ska åtgärden beroende på fallet vara observation eller systematisk observation.

I *2 mom.* konstateras uttryckligen att optisk observation inte får riktas mot ett utrymme som används för stadigvarande boende. Det ska inte ha någon betydelse om den anordning som används för optisk observation är placerad i ett sådant utrymme eller utanför det. Definitionen av ”utrymme som används för stadigvarande boende” har behandlats re-

dan tidigare i motiveringen till 12 § 4 mom. om systematisk observation.

Enligt *3 mom.* ska förundersökningsmyndigheten få rikta optisk observation mot en person som är misstänkt för brott och befinner sig utanför ett utrymme som används för stadigvarande boende och mot en misstänkt som befinner sig i en myndighetslokal och som berövats sin frihet på grund av brott. Observationen ska kunna utföras så att den riktas mot ett utrymme eller någon annan plats som den misstänkte sannolikt kan antas befinna sig i eller på eller besöka.

På samma sätt som i fråga om teknisk avlyssning ska det framgå av momentet att föremålet för optisk observation ska vara misstänkt för ett brott medan avlyssning kan genomföras så att den riktas mot ett visst utrymme som har tillräckligt fast anknytning till den misstänkte. Till denna del kan hänvisas till det som konstateras om teknisk avlyssning i motiveringen till 16 §. Optisk observation ska kunna riktas mot hemfridsskyddade utrymmen enligt 24 kap. 11 § i strafflagen som inte används för stadigvarande boende, vilket framgår av följande moment. Naturligtvis ska även andra hemfridsskyddade platser än utrymmen kunna observeras.

Enligt *4 mom.* är en förutsättning för optisk observation av hemfridsskyddade platser enligt 24 kap. 11 § i strafflagen och av en misstänkt som berövats sin frihet på grund av brott att det finns anledning att misstänka ett brott som avses i 16 § 3 mom. För annan optisk observation krävs det att den misstänkte är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år. En förutsättning för optisk observation ska dessutom enligt 2 § 2 mom. vara att observationen kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott.

Hänvisningen i momentet till 16 § 3 mom. betyder att den förteckning över brott som ligger till grund för teknisk avlyssning ska tillämpas. Också i 5 a kap. 4 a § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen hänvisas till brott beträffande vilka optisk observation är möjlig när det gäller observation av sådana som förlorat sin frihet. Av orsaker som har att göra med hemfridsskyddet utsträcks observationen till att omfatta även hemfridsskyddade utrymmen och andra platser.

Enligt 5 a kap. 4 a § 1 mom. är förutsättningen för optisk observation i andra fall att någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader. På grund av de straffskalor som tillämpas i Finland betyder detta i praktiken att det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år.

20 §. *Beslut om optisk observation.* I *1 mom.* föreskrivs att beslut om optisk observation ska fattas av en domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman, om observationen riktas mot en hemfridsskyddad plats sov avses i 24 kap. 11 § i strafflagen eller mot en misstänkt som berövats sin frihet på grund av brott.

Jämfört med 5 a kap. 5 § i den gällande tvångsmedelslagen motsvarar regleringen beslutfattandet i fråga om en misstänkt som berövats sin frihet på grund av brott och som förvaras i myndigheternas lokaler. Även i fråga om bestämmelserna om beslutsfattande framhävs alltså skyddet för hemfridsskyddade utrymmen och andra platser.

Enligt *2 mom.* ska en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om annan än i 1 mom. avsedd optisk observation. Enligt 5 a kap. 5 § 5 mom. i den gällande tvångslagen har också undersökningsledaren rätt att fatta beslut om optisk observation. Detta stryks så i fortsättningen är endast domstolar och anhållningsberättigade tjänstemän behöriga beslutsfattare.

Enligt *3 mom.* tillstånd kan ges och beslut fattas för högst en månad åt gången. I den gällande tvångsmedelslagen föreskrivs om tillståndets eller beslutets giltighet i 5 a kap. 7 § 2 mom. Enligt det kan ett tillstånd eller beslut som gäller teknisk avlyssning ges för högst en månad åt gången. Tiden på en månad utsträcks i fortsättningen även till optisk observation, beträffande vilket det inte för närvarande föreskrivs om någon maximitid.

I *4 mom.* föreskrivs om innehållet i ett yrkande och ett beslut om optisk observation på ett sätt som motsvarar reglerna om andra hemliga tvångsmedel. I bestämmelsen förutsätts betydligt noggrannare och mera heltäckande uppgifter än vad som förutsätts i

5 a kap. 7 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen. När det gäller den noggrannhet med vilken utrymmet specificeras kan hänvisas till det som anges i motiveringen till 18 §.

21 §. *Teknisk spårning och dess förutsättningar.* I *1 mom.* definieras teknisk spårning. Därmed avses att förflyttningen av föremål, ämne eller egendom spåras med hjälp av radiosändare som har fästs eller som redan finns på objektet eller med hjälp av någon annan liknande teknisk anordning, metod eller programvara.

Definitionen är vidare än den i 5 a kap. 1 § 1 mom. 3 c punkten i den gällande tvångsmedelslagen. Enligt definitionen i den gällande lagen avses med teknisk observation att ett kommunikationsmedel eller en vara spåras med hjälp av en radiosändare som har fästs vid kommunikationsmedlet eller varan eller med hjälp av någon annan sådan anordning eller metod. I princip ska vilket föremåls eller ämnes eller egendoms förflyttning som helst kunna spåras. I definitionen nämns för tydligenhetens skull spårning av förflyttning till skillnad från de andra formerna av teknisk observation. Häri ingår naturligtvis också information om föremålets, ämnets eller egendomens läge när det inte förflyttas.

I definitionen begränsas inte spårningsmetoderna på samma sätt som i 5 a kap. 1 § 1 mom. 3 c punkten i den gällande tvångsmedelslagen, utan teknisk spårning ska kunna utföras neutralt med avseende på tekniken, med olika tekniska anordningar, medier och programvaror. Dessutom nämns i definitionen för tydlighetens skull att egenskaper som redan finns hos föremål, ämnen eller egendom kan utnyttjas. Då utförs den tekniska spårningen antingen helt och hållet med hjälp av en egenskap som redan finns eller så kompletteras den på något sätt av förundersökningsmyndigheten. Som exempel kan nämnas att positioneringsutrustning som redan finns i ett fordon aktiveras i hemlighet för att genomföra teknisk spårning.

I *2 mom.* föreskrivs att förundersökningsmyndigheten får rikta teknisk spårning mot föremål, ämnen eller egendom som är föremål för ett brott eller som en misstänkt antas inneha eller använda, om personen är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år.

Också i fråga om teknisk spårning föreskrivs i den gällande lagen (5 a kap. 4 b § 1 mom. i tvångsmedelslagen) att en förutsättning för att använda åtgärden är att någon är misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader. På grund av de straffskalor som används föreslås att förutsättningen som gäller brottets allvarlighetsgrad ändras.

Ordet ”förmodligen” som används i momentet innebär att momentets tillämpningsområde ska omfatta situationer där ett föremål, ett ämne eller egendom ännu inte innehas eller används av den misstänkte, men man med fog kan anta att föremålet, ämnet eller egendomen emellertid kommer att hamna hos den misstänkte senare. Som exempel kan nämnas en situation där förundersökningsmyndigheten känner till att någon utomstående kommer att föra ett föremål till den brottsmisstänkte som ska användas för att gömma stulen egendom. Genom att spåra detta föremål kan man alltså få reda på var den stulna egendomen finns.

I *3 mom.* föreskrivs om teknisk spårning av en person, något som den gällande lagen inte känner. Om syftet med teknisk spårning är att följa hur en misstänkt förflyttar sig genom en spårningsanordning fästs i de kläder som personen bär eller i ett föremål som personen bär med sig, får åtgärden genomföras bara om personen är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 16 § 3 mom. En förutsättning för teknisk spårning av en person ska dessutom i enlighet med 2 § 2 mom. vara att metoden i fråga kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott. Det är alltså inte fråga om teknisk spårning av en person, om man spårar hur ett föremål som avses i 1 mom. (t.ex. ett fordon) förflyttar sig.

Teknisk spårning av en person ska alltså kunna genomföras när man misstänker ett brott som möjliggör även teknisk avlyssning. När teknisk observation genomförs i framtiden ska man alltså skilja mellan åtgärder som är avsedda att spåra den som är misstänkt för brottet och åtgärder som är avsedda att spåra ett föremål, ett ämne eller egendom.

22 §. *Beslut om teknisk spårning.* I *1 mom.* föreskrivs att beslut om teknisk spårning av

en person ska fattas av en domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Om ärendet inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om sådan spårning till dess att domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd. Ärendet ska föras till domstol så snart det är möjligt, dock inom 24 timmar från det att tvångsmedlet började användas. Bestämmelsen är ny jämfört med den gällande lagen och innebär en skärpning. För närvarande beslutar inte domstolen om teknisk spårning i något fall.

Om en anhållningsberättigad tjänsteman har fattat ett beslut i en brådskande situation men domstolen anser att det inte har funnits förutsättningar för åtgärden, ska användningen av tvångsmedlet avslutas och det material som fåtts på detta sätt och anteckningarna om de uppgifter som fåtts på detta sätt genast utplånas (59 §). Ett undantag från detta utgör fall där överskottsinformation kan användas i enlighet med 56 §.

Enligt *2 mom.* ska beslut om annan teknisk spårning än teknisk spårning av en person fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Enligt 5 a kap. 5 § 5 mom. i den gällande tvångsmedelslagen beslutar undersökningsledaren om teknisk spårning.

Enligt *3 mom.* tillstånd kan ges och beslut fattas för högst sex månader åt gången. I den gällande tvångsmedelslagen föreskrivs inte hur länge teknisk spårning kan pågå.

I *4 mom.* föreskrivs om innehållet i ett yrkande och ett beslut om teknisk spårning på ett sätt som motsvarar de uppgifter som ska nämnas i yrkanden och beslut som gäller andra hemliga tvångsmedel.

23 §. *Teknisk observation av utrustning samt dess förutsättningar.* Jämfört med den gällande lagen innehåller *1 mom.* i den nya paragrafen en definition av teknisk observation av utrustning. Härmed avses att en funktion, informationsinnehållet eller identifieringsuppgifterna i en dator eller i en liknande teknisk anordning eller i dess programvara på något annat sätt än enbart genom sinnesförnimmelser observeras, upptas eller behandlas på något annat sätt för att utreda omständigheter som är av betydelse för utredningen av ett brott.

Såsom konstateras i den allmänna motiveringen är ett problem med den gällande lagstiftningen att förundersökningsmyndigheten inte kan vara säker på var en anordning används i och med att olika slags bärbara anordningar och andra anordningar som man kan ha med sig blivit så vanliga. Den plats där anordningen används ska inte vara av någon betydelse vid teknisk observation av utrustning, eftersom syftet med befogenheten inte är att utreda vad som sker på den plats där anordningen finns. Vid teknisk observation av utrustning övervakas inte platsen i fråga med syn- eller hörseliakttagelser. Teknisk observation av utrustning kan alltså inte till denna del jämställas med observation, systematisk observation, teknisk avlyssning eller optisk observation.

Genom teknisk observation av utrustning observeras en teknisk anordning och i allmänhet uppgifter i anordningen som den som är misstänkt för ett brott har lagrat där. Sådana uppgifter kan finnas i en handling som är lagrad i anordning. Genom teknisk observation av utrustning kan man övervaka växelverkan mellan den brottsmisstänkte och den tekniska anordningen. Med stöd av befogenheten ska man kunna inhämta identifieringsuppgifter för anordningar eller dess programvara samt information om signal- eller styrtrafik som inte hänför sig till meddelandet. En form av teknisk observation av utrustning ska vara s.k. tangetbordsavlyssning, vars syfte är t.ex. att få reda på innehållet i lösenordet till en server. Åtgärden ska vara av huvudsakligen teknisk karaktär till skillnad från observation som endast utgående från sinnesförnimmelser, syn- eller hörseliakttagelser.

Enligt definitionen ska inte vilken teknisk anordning som helst kunna vara föremål för teknisk observation av utrustning. Anordningen ska kunna jämföras med en dator. Förutom datorer ska t.ex. olika bärbara elektroniska minnen och s.k. smarta telefoner omfattas av definitionen. Också observation av funktionen hos passerkontrollsystem ska kunna vara sådan teknisk observation av utrustning som avses i definitionen.

Teknisk observation av utrustning ska kunna genomföras med motsvarande anordningar, medier och programvaror som annan teknisk observation. Teknisk observation av utrustning ska kunna genomföras för att under-

söka vilken omständighet som helst som är av betydelse för utredningen av ett brott. Genom befogenheten begränsas inte möjligheten att använda andra former av teknisk observation.

Enligt *2 mom.* får genom teknisk observation av utrustning inte inhämtas information om innehållet i ett meddelande eller om identifieringsuppgifter som avses i 6 §. Genom denna förtydligande bestämmelse dras en gräns mot de andra tvångsmedlen i kapitlet. Såsom konstateras i motiveringen till 16 § ovan ska observation av användningen av ett tangentbord i syfte att ta reda på innehållet i ett meddelande vara teknisk avlyssning. Genom teknisk observation av utrustning får man inte heller kringgå tillämpningen av bestämmelserna om teleavlyssning eller teleövervakning, även om tröskeln att använda teknisk observation av utrustning skulle vara hög utgående från de brott som ligger till grund för åtgärden. Om det under teknisk observation av utrustning framkommer att observationen riktas mot innehållet i ett meddelande eller mot identifieringsuppgifter enligt 6 §, ska användningen av tvångsmedlet avslutas så snart som möjligt och de upptagningar som fåtts på detta sätt och anteckningarna om de uppgifter som fåtts på detta sätt genast utplånas (59 §).

I *3 mom.* föreskrivs om förutsättningarna för teknisk observation av utrustning. Enligt momentet ska förundersökningsmyndigheten få rikta teknisk observation av utrustning mot en i 1 mom. avsedd dator eller en liknande teknisk anordning eller dess programvara som en person som är misstänkt för brott sannolikt använder, om personen är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 16 § 3 mom. En ytterligare förutsättning för teknisk observation av utrustning ska enligt 2 § 2 mom. vara att observationen av utrustning kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott.

Avgränsningen i momentet till anordningar som den misstänkte använder betyder att den misstänkte inte behöver äga eller annars inneha anordningarna. Föremålet kan också vara en anordning eller en programvara som den brottsmisstänkte inte ännu använder men som han eller hon kommer att använda i framtiden. Ordet ”sannolikt” betyder emellertid att beviskravet för förbindelsen mellan anordningen och den misstänkte ska vara högt. Om man upptäcker att den tekniska anordningen används av någon annan än den brottsmisstänkte ska åtgärden avbrytas samt eventuella upptagningar och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom åtgärden genast utplånas (59 §). Teknisk observation av utrustning jämförs vad kravet på brott som ligger till grund för åtgärden med teknisk avlyssning och därför hänvisas det till 16 § 3 mom. i momentet.

24 §. *Beslut om teknisk observation av utrustning.* Enligt *1 mom.* ska beslut om teknisk observation av utrustning ska fattas av en domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Om ärendet inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om sådan observation till dess att domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd. Ärendet ska föras till domstol så snart det är möjligt, dock inom 24 timmar från det att tvångsmedlet började användas.

Om en anhållningsberättigad tjänsteman har fattat ett beslut i en brådskande situation men domstolen anser att det inte har funnits förutsättningar för åtgärden, ska användningen av tvångsmedlet avslutas och det material som fåtts på detta sätt och anteckningarna om de uppgifter som fåtts på detta sätt genast utplånas (59 §). Ett undantag från detta utgör fall där överskottsinformation kan användas i enlighet med 56 §.

I *2 mom.* föreskrivs att ett tillstånd ska kunna meddelas för högst en månad åt gången. Detta motsvarar de övriga bestämmelserna om teknisk observation med undantag av teknisk spårning. I *3 mom*. föreskrivs åter om innehållet i ett yrkande och ett beslut på ett sätt som motsvarar övriga hemliga tvångsmedel.

25 §. *Inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadresser eller teleterminalutrustning.* I 1 mom. i paragrafen, som är ny jämfört med den gällande tvångsmedelslagen, föreskrivs att förundersökningsmyndigheten får med en teknisk anordning inhämta identifieringsuppgifterna för en teleadress eller teleterminalutrustning, om det finns anledning att misstänka brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år. Enligt 2 mom. får förundersökningsmyndig-

heten för inhämtande av de uppgifter som avses i 1 mom. bara använda sådana tekniska anordningar som endast kan användas för att identifiera teleadresser och teleterminalutrustningar. Kommunikationsverket ska kontrollera att de tekniska anordningarna uppfyller kraven enligt detta moment och att den tekniska anordningen inte på grund av sina egenskaper orsakar skadliga störningar i ett allmänt kommunikationsnäts anordningar eller tjänster. Enligt 3 mom. ska beslut om inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadresser och teleterminalutrustning fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman.

Bestämmelser om sådant inhämtande av identifieringsuppgifter som avses i 1 och 2 mom. ingår för närvarande i 36 § 2 mom. i polislagen så att den sistnämnda bestämmelsen allmänt gäller uppgifter som polisen behöver för att utföra uppgifter som ankommer på polisen och även erhållandet av uppgifter av teleföretag och sammanslutningsabonnenter. Även i detta fall ska en förutsättning för att använda metoden för att inhämta information i enlighet med 2 § 1 mom. vara att inhämtandet av identifieringsuppgifterna kan antas ge information som behövs för att utreda ett brott, dvs. att identifieringsuppgifterna är av betydelse för utredningen av brottet. Till skillnad från polislagens bestämmelse föreskrivs i paragrafen om straffkrav och beslutsfattare.

26 §. *Installation och avinstallation av anordningar, metoder eller programvara.* Paragrafen är delvis ny. Enligt 1 mom. ska en förundersökningstjänsteman ha rätt att fästa en anordning, metod eller programvara som används för teknisk observation på föremål, ämnen, egendom, i utrymmen och andra platser eller informationssystem som åtgärden riktas mot, om det behövs för observationen. För att installera, ta i bruk och avinstallera anordningen, metoden eller programvaran har förundersökningstjänstemannen då rätt att i hemlighet ta sig in i ett ovan nämnt utrymme eller på ovan nämnd plats eller i ett ovan nämnt informationssystem samt att kringgå, låsa upp eller på något annat motsvarande sätt tillfälligt passera eller störa objektens eller informationssystemens säkerhetssystem. Det föreskrivs särskilt om husrannsakan. I 2 mom. föreskrivs att anordningar, metoder och programvara som används för teknisk observation får installeras i utrymmen som används för stadigvarande boende endast om en domstol har gett tillstånd till det på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman.

I 5 a kap. i den gällande förundersökningslagen föreskrivs i anslutning till teknisk avlyssning, optisk övervakning och teknisk spårning särskilt för respektive befogenhet om installation och avlägsnande av anordningarna samt besök i utrymmena i hemlighet (4 § 4 mom., 4 a § 4 mom. och 4 b § 2 mom.). I 1 mom. beskrivs mera ingående än den nuvarande regleringen de åtgärder som får vidtas för att genomföra teknisk observation och som motsvarar de ändringar som annars företas i bestämmelserna om teknisk observation.

I förhållande till den gällande lagen innebär utvidgningen att för att säkerställa installationen, ibruktagandet eller avinstallationen ska man kunna kringgå, låsa upp eller på något annat motsvarande sätt tillfälligt passera eller störa objektets eller informationssystemets säkerhetssystem. Detta ska nämnas uttryckligen i lagen. Det ska vara fråga om en åtgärd som kan jämföras med att man öppnar ett lås.

Även i detta fall ska utrymmen som används för stadigvarande boende och som hör till det hemfridsskyddade kärnområdet skyddas. Domstolen ska i sitt beslut om användning av tvångsmedlet bevilja särskilt tillstånd att fästa en anordning i ett sådant utrymme. Detta ska i allmänhet gälla fall där den tekniska observationen i sig riktas mot ett sådant utrymme. Det är också möjligt att man blir tvungen att fästa en anordning, ett medium eller programvara i ett utrymme som används för stadigvarande boende, även om observationen riktas mot ett utrymme eller någon annan plats utanför det. Om domstolens beslut för tvångsmedlet inte skulle behövas i ett sådant fall, ska ett sådant tillstånd ändå inhämtas för att man ska kunna fästa anordningen, mediet eller programvaran. Tillståndet ska sökas innan tvångsmedlet börjar användas. Tillstånd ska inte längre behövas särskilt för att avinstallera en anordning, ett medium eller programvara.

Täckoperationer och bevisprovokation genom köp

27 §. *Täckoperationer och förutsättningar för sådana.* Enligt *1 mom.* med täckoperation avses planmässigt inhämtande av information om en viss person eller om personens verksamhet genom infiltration, där falska, vilseledande eller förtäckta uppgifter eller registeranteckningar används eller falska handlingar framställs eller används för att förvärva förtroende som behövs för inhämtandet av information eller för att förhindra att inhämtandet av information avslöjas. Bestämmelsen är liksom de andra bestämmelserna om täckoperationer ny i tvångsmedelslagen.

Enligt 28 § 1 mom. 4 punkten i den gällande polislagen avses med täckoperation fortlöpande eller upprepat inhämtande av information om en person eller persongrupp eller om personens eller gruppens verksamhet genom infiltration. Jämfört med definitionen i den gällande polislagen ska täckoperationers natur beskrivas mera ingående. I definitionen ska inte längre nämnas ”fortlöpande” och ”upprepat”, utan dessa kännetecken ingår redan i begreppet infiltration. En täckoperation kan å andra sidan också vara kortvarig. Som exempel kan nämnas en situation där det aktiva inhämtande av information som riktas mot en brottsmisstänkt pågår bara tio minuter, men det (t.ex. ett möte) har annars kunnat förberedas länge genom åtgärder som ökat förtroendet hos den som är föremål för inhämtandet av information. Förvärvandet av förtroende hos den som är föremål för inhämtandet av information ska skilja täckoperationerna från kortvarig förtäckt inhämtande av information. I allmänhet pågår täckoperationer också längre än förtäckt inhämtande av information.

I definitionen nämns inte heller att en täckoperation ska riktas mot en grupp. För närvarande har tolkningssvårigheter orsakats av att i enlighet med definitionsbestämmelsen i den gällande polislagen kan föremålet för en täckoperation vara en person eller en persongrupp, medan 31 a § i polislagen, som gäller förutsättningar för täckoperationer tycks alltid förutsätta att personen specificeras (”... det på grund av den persons uppträdande som är föremål för inhämtande av uppgifter eller annars finns grundad anledning att misstänka att han eller hon gör sig skyldig till ett sådant brott …”).

Vid täckoperationer enligt tvångsmedelslagen ska det vara fråga om en åtgärd efter det att förundersökningströskeln överskridits. Då vet man vilket brott som skäligen kan misstänkas. Oklarheten kan då gälla den person eller de personer som kan misstänkas för brottet i fråga. Inledande av en täckoperation för att utreda ett brott ska på det sätt som beskrivs nedan förutsätta ett uttryckligt beslut där också föremålet för inhämtande av information ska specificeras. En täckoperation kan ha så avsevärda konsekvenser för den berörda personens ställning och även för säkerheten för den polis som företar täckoperationen att en oklar avgränsning av föremålet för den inte kan tillåtas.

De personer som är föremål för inhämtandet av information borde också kunna specificeras åtminstone via sina roller eller uppgifter, även om deras identitet fortfarande vore okänd för polisen. Då borde man i fråga om varje person som är föremål för inhämtande av information kunna bedöma särskilt om det finns förutsättningar för att rikta en täckoperation just mot denna person. Den nya definitionen betyder alltså inte att en täckoperation inte kan riktas mot en persongrupp utan att varje person som blir föremål för inhämtande av information måste specificeras när beslutet fattas. En täckoperation ska kunna utvidgas i enlighet med 33 §.

Den polisman som företar en täckoperation kan aktivt fråga om betydelsefulla omständigheter som hänför sig till det brott som utreds av den som är föremål för täckoperationen eller på något annat sätt påverka denne så att han eller hon avslöjar uppgifterna i fråga. Till täckoperationens natur i sig hör emellertid att hemlighållandet av polismannens ställning i själva verket riktas även mot andra personer. Särskilt en polisman som företar en täckoperation i en kriminell sammanslutning kan i praktiken inte undvika interaktion med andra personer än den som är föremål för täckoperationen. I sådana situationer måste den person som företar täckoperationen kunna uppträda naturligt så att hans eller hennes säkerhet inte äventyras eller inhämtandet av information avslöjas. Om någon annan än

den som är föremål för täckoperationen i en sådan situation på eget initiativ berättar för den person som företar täckoperationen om ett brott som han eller hon själv eller någon annat gjort, kan den person som företar täckoperationen ta emot uppgifterna, även om den som berättat om brottet inte är föremål för täckoperationen. Ifall det blir motiverat att rikta en täckoperation mot en ny person, förfar man i enlighet med 33 § som gäller utvidgad täckoperation.

Infiltration beskriver verksamhetens karaktär. I talspråket uppfattas infiltration som att någon ansluter sig till en organisation eller någon annan grupp i syfte att hämta information inifrån eller påverka gruppens verksamhet. (RP 34/1999 rd). Infiltrationen yppas inte för föremålet eller utomstående. Infiltratören skall i allmänhet vara verksam på den plats som skall observeras. Det är möjligt att rikta infiltration också mot bara en misstänkt.

Enligt förslaget ska man vid täckoperationer kunna använda falska, vilseledande eller förtäckta uppgifter eller registeranteckningar eller falska handlingar framställas eller användas för att det förtroende som behövs för inhämtandet av information ska förvärvas eller för att inhämtandet av information inte ska avslöjas. Även för närvarande har man ansett det möjligt att använda dylika metoder trots att det inte för närvarande föreskrivs i lagen. Till täckoperationers karaktär hör vid behov t.o.m. lögner, något som inte annars är tillåtet i myndigheternas verksamhet. Genom att lämna falska uppgifter får man ändå inte göra sig skyldig till något brott, t.ex. bedrägeri.

Enligt *2 mom.* ska polisen få rikta en täckoperation mot en person som är misstänkt för brott, om denne är skäligen misstänkt för något annat i 3 § avsett brott än grovt tullredovisningsbrott, eller ett brott som avses i 17 kap. 18 § 1 mom. 1 punkten i strafflagen. Det krävs dessutom att inhämtandet av information måste anses vara nödvändigt på grund av att den brottsliga verksamheten är planmässig, organiserad eller yrkesmässig eller på grund av att det kan antas att den fortsätter eller upprepas. Dessutom ska man beakta 2 § 2 mom. där det förutsätts att en täckoperation ska vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott och att metoden är nödvändig för att ett brott ska kunna utredas.

De brott som ligger till grund för åtgärden ska motsvara de som nämns i 31 a § i polislagen. Förutsättningarna för täckoperationer ska skärpas så att den brottsliga verksamheten ska vara planmässig, organiserad eller yrkesmässig eller det ska kunna antas att den fortsätter eller upprepas.

Enligt *3 mom.* ska polisen få rikta en datanätsbaserad täckoperation mot en misstänkt, om personen är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år eller om det är fråga om ett brott som avses i 17 kap. 19 § i strafflagen.

För interaktion mellan människor som äger rum i ett informationsnät är det redan i sig utmärkande att man inte alltid känner till den andra partens identitet, utan denne kan uppträda t.ex. under signatur. Dessutom kan en täckoperation som företas i ett informationsnät dokumenteras enklare och noggrannare än i fråga om andra täckoperationer, så det är möjligt att i efterhand på ett tillförligt sätt utreda hur man har gått till väga under täckoperationen. I en informationsnätmiljö finns inte heller de säkerhetsrisker som hänför sig till sedvanliga täckoperationer. Dessa omständigheter bidrar till att tröskeln för täckoperationer i informationsnät ska vara lägre än för andra täckoperationer. Barnpornografibrott har under de senaste åren i hög grad flyttat över till webben och därför föreslås att dylika täckoperationer i informationsnät ska kunna användas för att utreda innehav av barnpornografisk bild.

I *4 mom.* föreskrivs att en täckoperation får företas i en bostad endast om tillträdet till eller vistelsen i bostaden sker under aktiv medverkan av den som använder bostaden. Dessutom nämns i momentet att det föreskrivs särskilt om husrannsakan. Motsvarande reglering finns i 31 a § i den gällande polislagen.

En täckoperationsfullmakt berättigar inte till hemlig husrannsakan, men å andra sidan ska den person som företar en täckoperation ha rätt att för att förhindra avslöjande och inhämta information gå in i en persons bostad genom att utnyttja den täckmantel som skapats. Den polisman som företar en täckopera-

tion kan ofta inte ens vägra att gå in i en bostad i en sådan situation utan att avslöjas. Med användning av bostaden avses den faktiska användningen. I praktiska situationer är det inte möjligt att på ett tillförlitligt sätt försäkra sig om vem som är bostadens ägare eller lagliga innehavare och därför ska momentet gälla den som använder bostaden. I fall som avses i momentet blir det fråga om alla slags uttryckliga och tysta viljeförklaringar, utgående från vilka man kan tolka att en person godkänt att man går in i och vistas i bostaden.

28 §. *Brottsförbud.* I *1 mom.* konstateras för tydlighetens skull som utgångspunkt att en polisman som företar en täckoperation får inte begå brott eller ta initiativ till ett brott. Också sådana initiativ som ännu inte är sådan anstiftan till brott som avses i strafflagen ska vara förbjudna för personer som företar täckoperationer.

I *2 mom.* föreskrivs om ansvarsfrihetssituationer som gäller vissa förseelser. Om en polisman som företar en täckoperation begår en trafikförseelse, en ordningsförseelse eller något annat jämförbart brott för vilket det föreskrivna straffet är ordningsbot, går polismannen fri från straffansvar, om gärningen har varit nödvändig för att syftet med täckoperationen ska nås eller för att inhämtandet av information inte ska avslöjas.

Momentet ska inte begränsa de gällande befogenheterna. Enligt 48 § 5 mom. i vägtrafiklagen (267/1981) har en polisman, en tullman och en gränsbevakningsman i observationsuppgifter, en polisman och en tullman i tekniska observationsuppgifter och en polisman i täckoperationsuppgifter och uppgifter som har samband med bevisprovokation genom köp samma rätt som en förare av polisbil som avger föreskrivna ljus- och ljudsignaler att med iakttagande av särskild försiktighet avvika från bestämmelserna i denna lag.

Momentet betyder inte att gärningarna i fråga inte skulle undersökas på det sätt som föreskrivs särskilt. Ansvarsfrihet kan komma i fråga endast när det konstateras att gärningen har behövts för att syftet med täckoperationen ska nås eller för att inhämtandet av information inte ska avslöjas. Befrielsen från straffansvar ska således vara mycket begränsad. I förhållande till nämnda 48 § 5 mom. i vägtrafiklagen blir den föreslagna bestämmelsen tillämplig t.ex. när den polisman som företar täckoperationen inte har iakttagit särskild försiktighet, varvid nämnda moment inte heller blir tillämpligt. Den polisman som företar täckoperationen kan då befrias från straffansvar med stöd av det föreslagna momentet.

29 §. *Deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet och i kontrollerade leveranser.* I *1 mom.* sägs att om en polisman som företar en täckoperation under sitt deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet skaffar lokaler eller fordon eller andra sådana hjälpmedel, transporterar personer, föremål eller ämnen, sköter ekonomiska angelägenheter eller bistår den kriminella sammanslutningen på andra med dessa jämförbara sätt, går denne fri från straffansvar, om det på synnerligen giltiga skäl har kunnat antas att 1) åtgärden genomförs också utan polismannens medverkan, 2) polismannens verksamhet inte äventyrar eller skadar någons liv, hälsa eller frihet eller orsakar betydande fara för eller skada på egendom, och 3) biståndet avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med täckoperationen.

Syftet med bestämmelsen är att möjliggöra användning av täckoperationer för att utreda och bekämpa organiserad och yrkesmässig brottslighet. Då hamnar den person som företar täckoperationen lätt i situationer där hans eller hennes förfarande vid en granskning i efterhand kan innebära att han eller hon gjort sig skyldig till brott. Den finska strafflagens bestämmelser om delaktighet i brott utsträcker straffbarheten mycket långt vid verksamhet inom en sammanslutning och verksamhet inom en kriminell sammanslutning kan även på ett överraskande sätt leda till att man gör sig skyldig till brott. Särskilt när man är verksamhet inom en sammanslutning som avses i 17 kap. 1 a § 4 mom. i strafflagen är risken stor för att man gör sig skyldig till brott. Bestämmelsen begränsar rätten för en polisman som företar en täckoperation att vara verksam inom sammanslutningen till endast något slags tekniskt bistånd för att förvärva sammanslutningens förtroende och ef-

fektivera övervakningen av sammanslutningen.

I momentet förutsätts inte att det är fråga uttryckligen om en organiserad kriminell sammanslutning som avses i 17 kap. 1 a § 4 mom. i strafflagen, trots att detta i allmänhet vore fallet. När täckoperationen inleds kan man inte vara säker på om den kriminella sammanslutningen uppfyller de krav som föreskrivs i det sistnämnda momentet, eftersom man i allmänhet bara håller på att börja utreda brottet. På samma sätt som i momentet ska det dock förutsättas organiserad kriminell verksamhet som utövas av flera personer i nära samförstånd och som har drag som överensstämmer med 17 kap. 1 a § 4 mom. i strafflagen. Det är i allmänhet fråga om en sammanslutning med organiserade bestämmanderättsrelationer och arbetsfördelning som verkar under en viss tid för att i samförstånd begå allvarliga brott.

En polisman som företar en täckoperation ska enligt bestämmelsen vara fri från straffansvar, om han eller hon har handlat inom de gränser som momentet ställer, även om någon del av hans eller hennes förfarande skulle ha uppfyllt brottsrekvisit. I allmänhet är en polismans användning av maktmedel, som annars skulle vara straffbar, inte straffbar därför att polisen genom lag har rätt att vidta vissa åtgärder som annars skulle vara lagstridiga, t.ex. att få tillträde till ett hemfridsskyddat utrymme utan tillstånd av utrymmets innehavare eller att beröva någon friheten. I vissa av de situationer som beskrivs i bestämmelsen är det snarare fråga om att en polisman som företar en täckoperation hamnar i ens situation där han eller hon har svårt att låta bli att förfara på ett sätt som åtminstone vid en granskning i efterhand är straffbart. Det är motiverat att bedöma straffriheten för en sådan gärning med avseende på dess ursäktlighet. Denna lösning betonar att man i en sådan situation, där polisen inte öppet använder sina befogenheter, inte vill ge polisen ens formell rätt att begå brott. För att befrias från ansvar måste polisen alltså särskilt se till att förfarandet uppfyller kraven i bestämmelsen.

En polisman som företar en täckoperation får aldrig ta initiativ till et brott eller ge sådant bistånd som leder till att ett brott begås. Det ska alltid förutsättas att man vid tidpunkten då åtgärden genomförs på synnerligen giltiga skäl kan anta att åtgärden genomförs också utan polismannens medverkan (1 punkten). Ett förfarande som kan betraktas som anstiftan till brott ska alltid vara straffbart.

Dessutom ska det förutsättas (2 punkten) en bedömning av att polismannens verksamhet inte kommer att äventyra eller skada någons liv, hälsa, frihet eller egendom eller att orsaka betydande fara för eller skada på egendom. Denna avgränsning utesluter deltagande i all sådan verksamhet som kan orsaka viss fara eller skada för utomstående. Avgränsningen i synnerhet när det gäller skyddet för liv, hälsa eller frihet visar att åtgärden i praktiken är möjlig endast i en sådan situation där möjligheten till äventyrande eller skada är avlägsen, direkt osannolik. Det är i första hand fråga om att polismannen kan delta i sådan verksamhet inom sammanslutningen som inte är brottslig i sig eller som kan vara straffbar bara därför att sammanslutningen betraktas som en sådan kriminell sammanslutning som avses i strafflagen.

En ytterligare förutsättning ska vara att biståndet avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med täckoperationen (3 punkten). Även denna förutsättning visar att lagrummet är avsett att möjliggöra just infiltration i en organiserad kriminell sammanslutning. Just inom en sådan sammanslutning kan en polisman som företar en täckoperation förvärva trovärdighet i medlemmarnas ögon endast genom att i stor utsträckning agera på samma sätt som de andra. En polisman ska alltså inte kunna bistå sammanslutningen i sådan verksamhet som är förenad med möjlighet att han eller hon gör sig skyldig till ett brott, om inte biståndet avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med täckoperationen. Syftet avser här det inhämtande av information som ligger till grund för att tillstånd till täckoperationen har erhållits. Uppnåendet av målet kan främjas av t.ex. om man förvärvar en sådan lokal eller ett sådant fordon där information kan inhämtas tryggt och effektivt. En åtgärd kan också motiveras med förvärvande av förtroende.

Huruvida de åtgärder som vidtas inom ramen för täckoperationen är acceptabla bör i princip och i mån av möjligheter bedömas redan innan operationen inleds, när beslutet om användning av tvångsmedlet bereds. Det går dock inte att förutsäga alla situationer som kommer emot under en täckoperation. Trots detta ska polismannen sträva efter att agera på det sätt som föreskrivs i momentet.

I bestämmelsen avgränsas också de åtgärder som polismannen får genomföra inom sammanslutningen när ovan nämnda förutsättningar föreligger. Polismannen kunde för det första för att genomföra täckoperationen skaffa lokaler eller fordon eller andra sådana hjälpmedel. Då kunde man t.ex. genom att styra sammanslutningens verksamhet till en viss omgivning eller få sammanslutningen att använda t.ex. ett visst fordon göra det enklare och säkrare att övervaka sammanslutningen. Det finns sällan risk för att dylikt deltagande som sådant leder till att man gör sig skyldig till brott annat än som ett led i sammanslutningens i sig straffbara verksamhet.

En polisman som företar en täckoperation ska dessutom kunna transportera personer, föremål eller ämnen. Denna möjlighet är förenad med avsevärd risk för att man gör sig skyldig till brott, eftersom den kan främja ett sådant brott som inte ingår i deltagandet i sammanslutningens verksamhet i sig. I princip ska sådana transporter vara tillåtna som inte har att göra med begåendet av brott utan med sammanslutningens allmänna verksamhet. Problematiska situationer kan uppstå t.ex. när en polisman som chaufför deltar i en transport där man flyttar narkotika från en förvaringsplats till en annan eller till en kund. Huruvida en sådan transport är acceptabel ska bedömas med hänsyn till avgränsningen i 2 punkten, nämligen att verksamheten inte får äventyra eller skada någons liv, hälsa eller frihet eller orsaka betydande fara för eller skada på egendom enligt bedömningen vid den tidpunkt då åtgärden vidtas. Det ska t.ex. kunna vara tillåtet att flytta ett narkotikaparti från ett gömställe till ett annat. Polismannens deltagande vid en sådan förflyttning kan t.o.m. minska faran enligt 2 punkten, när man genom deltagandet bättre kan förhindra att partiet sprids. Å andra sidan är det klart att en polisman inte kan transportera ett narkotikaparti i syfte att överlämna det till en köpare som sprider det vidare om man inte vet att partiet övervakas av polisen också sedan det överlämnats.

Skötsel av sammanslutningens ekonomiska angelägenheter torde endast sällan kunna leda till äventyrande eller skada som är förbjuden enligt 2 punkten. Dylik skötsel kan främja statens konfiskering av tillgångar som förvärvats genom brott.

Momentet gör det också möjligt att bistå en sammanslutning på sätt som kan jämföras med de ovan nämnda sätten. Sådant bistånd kan t.ex. innebära att man föreslår vilka rutter som ska väljas när sammanslutningen planerar narkotikatransporter. Om man genom förfarandet kan styra transporterna till rutter som är fördelaktiga med tanke på polisens övervakning, torde den förbjudna möjligheten för äventyrande eller skada inte kunna uppstå. Även dylikt förfarande kan dock i sig vara straffbart bistånd, så för att möjliggöra den krävs en sådan bestämmelse som den föreslagna.

I *2 mom.* föreskrivs om en polismans deltagande i en sådan försändelse som hänför sig till en kontrollerad leverans enligt 41 §. En förutsättning ska vara att deltagandet avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med den kontrollerade leveransen.

Sådant deltagande som avses i momentet kan betyda att man blir delaktig i ett brott, t.ex. ett narkotikabrott. Då det emellertid är fråga om ett förfarande som äger rum under polisens kontroll, försätter enbart medverkan i transporten inte polisen i en sådan konfliktsituation som lätt uppstår vid brott som begås i samband med andra täckoperationer. Bestämmelsen innehåller också et berättigande till dylikt förfarande. Av orsaker som har att göra med brottsprovokation är det nödvändigt att polismannens agerande inte i sig medverkar till att det misstänkta brottet blir allvarligare eller får mera omfattande konsekvenser än vad som annars vore fallet. Förutsättningarna och gränserna för kontrollerade leveranser framgår av 41 §.

En förutsättning för att en polisman som företar en täckoperation ska kunna delta är att deltagandet avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med den kontrollerade leveransen. Polismannens deltagande kan t.ex.

främja utredningen av ett allvarligare brott än det pågående brott som ligger till grund för leveransen.

30 §. *Framställning om och plan för en täckoperation.* Paragrafen baserar sig på 5 § i inrikesministeriets förordning om ordnande och övervakning av polisens inhämtande av information. På grund av sakens betydelse är det skäl att föreskriva i lag om framställning om och plan för täckoperationer.

31 §. *Beslut om en täckoperation.* Paragrafen är ny i tvångsmedelslagen. Enligt *1 mom.* ska beslut om en täckoperation fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen eller chefen för en polisinrättning som anges in en förordning av statsrådet. Enligt 32 a § 1 mom. i den gällande polislagen ska beslut om en täckoperation fattas av en genom förordning av inrikesministeriet föreskriven chef för en polisenhet. Enligt 4 § i inrikesministeriets förordning om ordnande och övervakning av polisens inhämtande av information fattas beslut om en täckoperation av chefen för centralkriminalpolisen eller chefen för skyddspolisen. Bestämmelserna om beslut om täckoperationer lyfts upp på lagnivå.

I momentet föreskrivs också om beslutsfattande som gäller täckoperationer som genomförs uteslutande i datanät. Beslut om dylika täckoperationer ska fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen eller chefen för polisinrättningen eller en för uppdraget förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information. Ifall en täckoperation också förutsätter infiltration i realvärlden ska förfarandet för beslut som gäller informationsnät inte kunna användas.

I *2 mom.* föreskrivs att beslut om en täckoperation kan meddelas för högst sex månader åt gången. I den gällande polislagen begränsas inte täckoperationens längd. Lagstiftaren har dock avsett att en täckoperation ska vara den hemliga metod för inhämtande av information som kommer i sista hand, varför det är motiverat att förutsättningarna för täckoperationen utvärderas med minst sex månaders mellanrum. De ska även i övrigt följas och utvärderas kontinuerligt under täckoperationen. I tvångsmedelslagen övergår man även mera allmänt till att föreskriva om varaktigheten av alla hemliga tvångsmedel.

I *3 mom.* föreskrivs om innehållet i ett beslut som gäller en täckoperation på ett sätt som i sak motsvarar 6 § i förordningen om polisens inhämtande av information. I beslutet ska dock till skillnad från förordningen nämnas huruvida åtgärder enligt 29 § får vidtas inom ramen för täckoperationen (deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet eller i kontrollerade leveranser), och de fakta som åtgärderna grundar sig på. De identifikationsuppgifter som avses i 3 punkten kan vara t.ex. koder.

I *4 mom.* föreskrivs om översyn av beslutet och beslut om avslutande på ett sätt som motsvarar 6 § i förordningen.

32 §. *Beslut om förutsättningarna för täckoperation.* I paragrafen, som är ny jämfört med den gällande lagstiftningen, föreskrivs att den polisman som fattat beslut om en täckoperation ska låta domstolen avgöra om det finns sådana förutsättningar för en operation som avses i 27 § 2 mom.

Paragrafen är ett uttryck för att beslutsnivån ska vara desto högre ju mera ingående det hemliga tvångsmedel som det är fråga om ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. En domstol ska bedöma om den kriminella verksamheten ska betraktas som planmässig, organiserad eller yrkesmässig på det sätt som avses i 27 § 2 mom. eller om den kan antas fortsätta eller upprepas. Täckoperationer som genomförs uteslutande i datanät ska inte förutsätta beslut av en domstol.

De uppgifter enligt 31 § 3 mom. som ska förutsättas i polisens beslut ska behandlas i en domstol endast till den del som det är nödvändigt för att bedöma om de förutsättningar som avses i 27 § 2 mom. föreligger. Man ska inte behandla t.ex. identifikationsuppgifterna för de polismän som genomför täckoperationen, täckoperationens syfte och genomförandeplan och huruvida åtgärder enligt 29 § får vidtas inom ramen för täckoperationen. De ärenden som avses i paragrafen ska i enlighet med 43 § 1 mom. koncentreras till Helsingfors tingsrätt. Vid handläggningen i domstolen ska iakttas de bestämmelser som gäller andra hemliga tvångsmedel som hand-

läggs i domstol, men oavsett detta borde särskild uppmärksamhet fästas vid sekretess- och datasäkerhetsaspekterna när ett sådant ärende handläggs. Bestämmelser om detta finns i 43 § 6 mom. Inhämtande av information som ingår i en täckoperation ska inte få påbörjas innan domstolen har avgjort ärendet.

33 §. *Utvidgad täckoperation.* I *1 mom.* sägs att om det under en täckoperation framgår att det finns anledning att utöver det brott som ligger till grund för täckoperationen misstänka ett annat, i 27 § 2 mom. avsett brott med direkt anknytning till det första brottet, som misstänks ha begåtts av den person som är föremål för täckoperationen och för vars utredning det omedelbart bör företas en täckoperation, får den polisman som företar täckoperationen utvidga operationen till att omfatta även utredning av det brottet. Frågan om utvidgning av täckoperationen ska dock utan ogrundat dröjsmål och inom tre dygn från det att inhämtandet av information inleddes hänskjutas till den polisman som fattat beslutet om täckoperationen. Detta moment liksom även 2 mom. innehåller ny reglering jämfört med den gällande lagen.

På det sätt som konstaterats tidigare ska ett beslut om en täckoperation specificera den person som är misstänkt för brottet och det eller de brott för vars utredning täckoperationen får företas. Under täckoperationen är det möjligt att den person som är föremål för täckoperationen avslöjar t.ex. att han eller hon begått även ett annat brott än det misstänkta brott som nämns i beslutet.

Om den polisman som företar täckoperationen helt obegränsat skulle få besluta om inhämtandet av information i en sådan situation som den som avses i momentet, skulle förutsättningarna för täckoperation helt förlora sin betydelse och beslutet om täckoperationen skulle i själva verket fattas av den person som företar täckoperationen. Situationen kan dock vara överraskande och unik i det avseendet att inhämtande av information inte är möjligt senare.

Enligt momentet ska brottet ha direkt anknytning till det brott som man utreder med hjälp av täckoperationen. Det nya brottet ska också vara ett brott som tillstånd kan beviljas för. Som exempel kan nämnas en situation där beslutet gäller grovt sexuellt utnyttjande av barn och det under täckoperationen framgår att det finns skäl att misstänka föremålet för täckoperationen även för grov spridning av pornografisk bild beträffande barnet i fråga. Utvidgning ska därutöver komma i fråga endast i en situation där det vore nödvändigt att direkt utvidga täckoperationen för att utreda ett nytt brott. Om den person som företar täckoperationen bedömer att man senare kan genomföra resultatrikt inhämtande av information på nytt i ärendet, får inte täckoperationen utvidgas direkt. Om det är fråga om ett sådant brott för vilket tillstånd inte kan beviljas, får den person som företar täckoperationen bara uppträda naturligt i situationen för att förhindra att han eller hon avslöjas och för att trygga det inhämtande av information som redan pågår.

Ett beslut av den polisman som företar en täckoperation ska registreras och det ska också så snart som möjligt, dock senast inom tre dygn, hänskjutas till den polisman som fattat beslutet om täckoperationen. I dessa situationen ska domstolens beslut alltså inte längre behövas.

I *2 mom.* sägs att om det under en täckoperation framgår att det finns anledning att misstänka att ett i 27 § 2 mom. avsett brott har begåtts av någon annan än den person som är föremål för täckoperationen och för vars utredning en täckoperation omedelbart bör riktas mot den andra personen, får den polisman som företar täckoperationen utvidga operationen också till den personen. Frågan om utvidgning av täckoperationen ska dock utan ogrundat dröjsmål och inom tre dygn från det att inhämtandet av information inleddes hänskjutas till domstolen för behandling i syfte att avgöra om förutsättningarna för en täckoperation enligt det momentet finns. Frågan om utvidgning av en täckoperation som företas uteslutande i datanät ska dock utan ogrundat dröjsmål och inom tre dygn från det att inhämtandet inleddes hänskjutas till den polisman som beslutat om täckoperationen.

I de fall som avses i momentet ska förfarandet och principerna för verksamheten motsvara det som framförts i motiveringen till 1 mom. Den utvidgade täckoperationen ska dock gälla en sådan person som inte är

föremål för inhämtande av information i det ursprungliga beslutet om täckoperationen. I det första skedet av utvidgningen ska beslutet fattas av en polisman som avses i 31 § 1 mom., i praktiken chefen för centralkriminalpolisen eller chefen för skyddspolisen. Även om denne i sitt beslut skulle förbjuda att täckoperationen utvidgas, ska ärendet ändå hänskjutas till domstol på samma sätt som andra tillfälliga beslut som fattats i brådskande situationer.

34 §. *Bevisprovokation genom köp och dess förutsättningar.* Enligt *1 mom.* avses med bevisprovokation genom köp ett köpeanbud eller ett köp av ett föremål, ett ämne, egendom eller en tjänst som polisen gör för att få i sin besittning eller finna bevis i ett brottmål eller vinningen av ett brott eller ett föremål, ett ämne eller egendom som avhänts någon genom ett brott eller som domstolen kan förklara förverkat eller förverkad eller som annars kan bidra till utredningen i brottmålet. Dessutom föreskrivs i momentet att för köp av annat än ett provparti krävs det att köpet är nödvändigt för att genomföra bevisprovokationen. Den gällande tvångsmedelslagen innehåller inga bestämmelser om bevisprovokation genom köp.

Momentet motsvarar i huvudsak 28 § 1 mom. 5 punkten i den gällande polislagen. I definitionen nämns att också en tjänst kan vara föremål för ett köpeanbud eller ett köp. Ett köp av en tjänst får dock inte strida mot god sed. Exempelvis när det gäller sexuella tjänster ska man kunna göra ett köpeanbud eller t.o.m. ett köp, om det är nödvändigt, men en sådan tjänst ska inte kunna utnyttjas. Behov av ett sådant begränsat köp av en tjänst kan förekomma t.ex. i samband med utredningen av koppleribrottslighet. Å andra sidan ska t.ex. i och för sig lagliga reparationsverkstadstjänster, t.ex. bilservice, kunna köpas i syfte att utreda grovt skattebedrägeri. Det ska också vara fråga om bevisprovokation genom köp om en civilklädd polis från en servicestation köper en dunk med vad som misstänks vara stulet bränsle.

En annan skillnad jämfört med den gällande polislagens definition är att i momentet nämns mera ingående syftet med bevisprovokation genom köp, som regleras på ett sätt som överensstämmer med förutsättningarna för beslag i förslaget till 7 kap. 1 §. Erhållandet av den utredning som nämns i momentet hänför sig åter särskilt till köp av tjänster. Då får myndigheten inte nödvändigtvis ett konkret föremål, ämne eller egendom i sin besittning. Det vore således fråga om information som är av betydelse för utredningen av ett brott.

När det gäller vinningen av brott och stulen egendom bör man lägga märke till att någon förundersökning eller rättegång inte nödvändigtvis länge är anhängig och även det straff som utdömts för brottet kan redan ha avtjänats. Trots detta ska t.ex. stulen egendom kunna köpas även efter att straffet avtjänats av den som dömts för stöldbrottet så att egendomen kan återlämnas till sin rätta ägare.

Köp av provparti ska fortfarande vara det tillvägagångssätt som kommer i första hand, vilket motsvarar regleringen i den gällande polislagen. Enligt lagutskottets utlåtande LaUU 6/2005 rd är det med avseende på den allmänna acceptansen för polisens verksamhet inte befogat att en polisman kan uppträda som presumtiv köpare och till exempel köpa mycket stora partier narkotika eller att verksamheten kan pågå mycket länge. Enligt utskottet är det befogat att inskränka rätten att köpa föremål, ämnen eller egendom till framför allt provpartier. Olagliga föremål eller olaglig egendom är förstås inte alltid av den typen att de kan säljas i partier. I sådana fall måste köpeanbudet kunna gälla hela föremålet eller hela egendomen. Enligt momentets ordalydelse ska det vara tillåtet att köpa även en större helhet än ett egentligt provparti även om det inte är fråga om att köpa hela föremålet, ämnet eller egendomen. Då måste man emellertid särskilt noggrant försäkra sig om att anskaffandet av något annat än ett provparti inte leder till brottsprovokation. En förutsättning ska också vara att bevisprovokationen genom köp är nödvändig.

I 35 § 1 mom. föreskrivs om beslut om säljanbud uteslutande för allmänheten på ett sätt som avviker från annan bevisprovokation genom köp. Redan i detta sammanhang är det skäl att konstatera att bevisprovokation genom köp inte omfattar t.ex. förfrågningar som gäller en tidningsannons.

Bevisprovokation genom köp ska på nuvarande sätt kunna riktas mot även någon annan person än det som begått det egentliga förbrottet. Exempelvis effektiv bekämpning av narkotikabrott förutsätter att polisen kan få tillräckligt med information om distributionskanalerna för narkotikan, betalningssammanhangen samt den organisation som verkar i bakgrunden och dess ledning. I samband med bevisprovokation genom köp ska det också vara möjligt att vidta förberedande åtgärder, t.ex. lagring eller förflyttning av den vara som är föremål för bevisprovokation genom köp före det egentliga köpeanbudet eller köpet, varvid en sådan åtgärd också kan utgöra en del av vederlaget.

I *2 mom.* föreskrivs om förutsättningarna för bevisprovokation genom köp. Bevisprovokation genom köp ska få genomföras om det finns anledning att misstänka ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år eller stöld eller häleri och det är sannolikt att något av de mål som nämns i 1 mom. kan uppnås genom åtgärden.

De brott som ligger till grund för bevisprovokation ska vara desamma som i 31 b § i den gällande polislagen. Förväntningen på att åtgärden ska ge resultat har att göra med det sannolikhetskrav som ställs. Enligt 2 § 2 mom. ska bevisprovokation genom köp kunna antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott och bevisprovokationen ska vara nödvändig för att ett brott ska kunna utredas.

I paragrafens *3 mom.* föreskrivs att den som genomför bevisprovokationen får utföra bara sådant inhämtande av information som är nödvändigt för att genomföra bevisprovokationen. I momentet nämns också att bevisprovokationen genom köp ska genomföras så att den inte får den person som är föremål för åtgärden eller någon annan att begå ett brott som han eller hon inte annars skulle begå.

I praktiken har det rått osäkerhet beträffandet vilken slags inhämtande av information som kan ske för att genomföra bevisprovokation genom köp både före och efter bevisprovokationen. Erfarenheten visar att det inte är möjligt att genomföra bevisprovokation genom köp om den inte föregås av ett skede då man inhämtar information och förhandlar om köpet samt ett skede då man på ett naturligt sätt tar sig ur köpsituationen. Före bevisprovokationen måste man kunna försäkra sig om att det föremål, ämne eller egendom som är föremål för bevisprovokationen innehas av den berörda personen så att risken för brottsprovokation kan uteslutas. På grund av dessa omständigheter konstateras i momentet uttryckligen att den som genomför bevisprovokationen får utföra bara sådant inhämtande av information som är nödvändigt för att genomföra bevisprovokation. Med befogenheter som gäller bevisprovokation genom köp får man inte kringgå t.ex. en täckoperationsfullmakt genom att utföra enbart inhämtande av information utan att eftersträva egentlig bevisprovokation genom köp.

I momentet nämns uttryckligen skyldigheten att genomföra bevisprovokationen så att den inte får den person som är föremål för åtgärden eller någon annan att begå ett brott som han eller hon inte annars skulle begå. Om man blir tvungen att anlita någon utomstående för att genomföra bevisprovokation genom köp, t.ex. för att upprätta kontakt mellan den person som genomför bevisprovokationen genom köp och den person som är föremål för åtgärden, vore det synnerligen viktigt att försäkra sig om att bevisprovokationen inte leder till att den utomstående gör sig skyldig till ett brott när han eller hon upprättar kontakten. Å andra sidan kan polisens undersökningsplikt inte vara särskilt sträng, eftersom polisen sällan har möjlighet att påverka sådana personers verksamhet som inte har nära anknytning till bevisprovokationstillfället. Det aktuella förbud ska naturligtvis först och främst gälla den person till vilken köpeanbudet framställs eller som är säljare.

I *4 mom.* nämns att bevisprovokation genom köp är tillåten i en bostad bara om tillträdet till eller vistelsen i bostaden sker under aktiv medverkan av den som använder bostaden. Dessutom konstateras i momentet att det föreskrivs särskilt om husrannsakan. Någon motsvarande reglering finns inte i 31 b § i den gällande polislagen. Om detta föreskrivs endast i fråga om täckoperationer i 31 a §. Av rättsskyddsskäl vore det motiverat att utsträcka den aktuella regleringen till att omfatta även bevisprovokation genom köp eftersom bevisprovokation också kan genomföras i en bostad. Det vore motiverat att reglering-

en överensstämmer med den som gäller för täckoperationer (27 § 4 mom.).

35 §. *Beslut om bevisprovokation genom köp.* Enligt *1 mom.* ska beslut om bevisprovokation genom köp ska fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen eller chefen för en polisinrättning som anges i en förordning av statsrådet. Beslut om bevisprovokation genom köp som gäller säljanbud uteslutande till allmänheten får fattas också av en för uppdraget förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information. Regleringen motsvarar delvis 32 a § 2 mom. i den gällande polislagen. Vid bevisprovokation genom köp som gäller säljanbud för allmänheten är risken för brottsprovokation i princip liten, och då kan också beslutsnivån vara lägre.

Enligt *2 mom.* ska beslut om bevisprovokation genom köp kunna meddelas för högst två månader åt gången. I den gällande polislagen föreskrivs inte hur länge bevisprovokation genom köp kan pågå, men i praktiken har man satt tidsgränser för inhämtandet av information vid bevisprovokation genom köp. Det föreslås även annars bestämmelser om hur länge hemliga tvångsmedel ska få användas. Bevisprovokation genom köp borde kunna genomföras på kortare tid än en täckoperation, men på grund av bevisprovokationens karaktär och omfattning kan man också bli tvungen att fatta ett nytt beslut i saken. När ett nytt beslut fattas ska man dock bedöma om det fortfarande finns förutsättningar för beslutet.

I *3 mom.* föreskrivs om innehållet i ett beslut om bevisprovokation genom köp på ett sätt som i huvudsak bygger på 10 § 2 mom. i inrikesministeriets förordning om ordnande och övervakning av polisens inhämtande av information.

36 §. *Plan för genomförande av bevisprovokation genom köp.* Enligt *1 mom.* ska det upprättas en skriftlig plan över genomförandet av bevisprovokation genom köp, om det är nödvändigt med hänsyn till operationens omfattning eller andra motsvarande skäl. Momentet motsvarar 8 § 1 mom. i inrikesministeriets förordning om ordnande och övervakning av polisens inhämtande av information.

Det kan vara nödvändigt med en separat plan för genomförande av bevisprovokation därför att beslutet om bevisprovokation fattas av en annan polisenhet än den enhet som genomför åtgärden. Dessutom kan en plan vara nödvändig särskilt för att avvärja de risker som är förknippade med verksamheten.

Enligt *2 mom.* ska planen för genomförande av bevisprovokationen vid behov ses över vid förändrade omständigheter. Också denna bestämmelse grundar sig på förordningen, nämligen dess 8 § 5 mom.

37 §. *Beslut om genomförande av bevisprovokation genom köp.*I *1 mom.* föreskrivs att beslut om genomförande av bevisprovokation genom köp ska fattas skriftligen. Beslutet fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information och som ansvarar för genomförande av bevisprovokationen. Momentet motsvarar 8 § 2 mom. i förordningen med den skillnaden att för genomförandet ansvarar en anhållningsberättigad tjänsteman som ska vara särskilt utbildad för hemligt inhämtande av information. Detta är nödvändigt på grund av den risk för brottsprovokation som hänför sig till bevisprovokation genom köp.

I *2 mom.* föreskrivs om innehållet i ett beslut om genomförande av bevisprovokation genom köp utgående från 8 § 3 mom. i förordningen och i *3 mom.* om beslut i brådskande situationer på ett sätt som i sak motsvarar 8 § 4 mom. i förordningen. Också *4 mom.* om översyn av beslutet grundar sig på förordningen, nämligen dess 8 § 5 mom.

38 §. *Säkerheten för en polisman vid förtäckt inhämtande av information, en täckoperation och vid bevisprovokation genom köp.* Paragrafen är ny jämfört med den gällande tvångsmedelslagen. Enligt *1 mom.* ska en anhållningsberättigad tjänsteman få besluta att en polisman som ska genomföra förtäckt inhämtande av information, en täckoperation eller bevisprovokation genom köp ska förses med en teknisk anordning som möjliggör avlyssning och observation, om utrustningen är motiverad för att polismannens säkerhet ska kunna tryggas.

Momentet ska gälla s.k. säkerhetsavlyssning och -observation. Med stöd av straffbestämmelsen om olovlig avlyssning är det inte

straffbart att i hemlighet banda sina egna samtal. Användningen av en anordning som avses i momentet ska inte heller annars vara sådan orättmätig verksamhet som kunde leda till straffansvar för olovlig avlyssning eller olovlig observation. Säkerhetsavlyssning och -observation ska få riktas endast mot personer som står i interaktion med en polisman som genomför förtäckt inhämtande av information, en täckoperation eller bevisprovokation genom köp. Uttrycket ”avlyssning och observation” betyder att beroende på fallet ska man kunna använda en anordning som möjliggör antingen avlysning eller observation eller en anordning som möjliggör både avlyssning och observation.

Enligt *2 mom.* ska avlyssningen och observationen få upptas. Upptagningarna ska utplånas så snart de inte behövs för att trygga polismannens säkerhet. Om upptagningarna trots allt behöver bevaras av orsaker kopplade till rättssäkerheten för delaktiga, får upptagningarna bevaras och användas i detta syfte. De ska i så fall utplånas när saken har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän.

Momentet ska innehålla begränsningar för bevarande och utnyttjande av upptagningar av säkerhetsavlyssning och -observation. Upptagningarna ska inte få bevaras och användas för något annat ändamål än det som nämns i bestämmelsen. I dessa fall kan det vara fråga om t.ex. att polismannen blivit utsatt för våld eller att han eller hon blivit tvungen att använda våld eller att någon åsamkats skada i samband med förtäckt inhämtande av information, täckoperationer eller bevisprovokation genom köp. I dessa fall kan upptagningarna behövas i samband med behandlingen av ett brottmål eller ett skadeståndsärende.

Användning av informationskällor samt kontrollerade leveranser

39 §. *Användning av informationskällor och förutsättningar för styrd användning av informationskällor.* Det är fråga om en ny paragraf i tvångsmedelslagen. Enligt 28 § 1 mom. 8 punkten i den gällande polislagen avses med användning av informationskällor inhämtande av information genom att en person som inte tillhör polisförvaltningen används som informationskälla.

I *1 mom.* ingår en definition av användning av informationskällor. Med användning av informationskällor avses annat än sporadiskt konfidentiellt mottagande av information av betydelse för utredning av ett brott av personer som inte hör till polisen eller till någon annan förundersökningsmyndighet (*informationskälla*).

I enlighet med den föreslagna definitionen ska de som lämnar enstaka uppgifter inte vara sådana informationskällor som avses där. Enligt den gällande lagen kan också tjänstemän vara informationskällor. Enligt definitionen ska en informationskälla vara en person som inte hör till en förundersökningsmyndighet, eftersom samarbete mellan förundersökningsmyndigheter inte kan betraktas som verksamhet som på ett naturligt sätt omfattas av användning av informationskällor.

I *2 mom.* föreskrivs om förutsättningarna för styrd användning av informationskällor. Enligt momentet ska polisen få be att en för ändamålet godkänd informationskälla som har lämpliga personliga egenskaper och är registrerad och har samtyckt till inhämtandet av information ska inhämta den information som avses i 1 mom. (*styrd användning av informationskällor*). Enligt 36 a § 1 mom. i den gällande polislagen kan polisen använda en person som inte hör till polisförvaltningen som informationskälla för att sköta en uppgift enligt 1 § i polislagen. Utgående från lagberedningshandlingarna förblir det oklart hur informationskällan kan användas och vad som över huvud avses med användning.

Det ska inte vara styrd användning av en informationskälla när informationskällan på eget initiativ berättar för förundersökningsmyndigheten om omständigheter som antas intressera denna och som myndigheten utnyttjar enligt egen prövning. Styrd användning utmärks av att de uppgifter som informationskällan ger inhämtas utan att föremålet för inhämtandet av information vet om det.

Det samtycke som avses i momentet ska alltid vara genuint frivilligt. Förhållandet mellan polisen och informationskällan får inte bli osakligt t.ex. så att polisen försöker

övertala informationskällan att inhämta information genom att utlova fördelar som inte kan ges med stöd av gällande lagstiftning. Ett osakligt beroendeförhållande kan också uppstå när en informationskälla blir alltför viktig för polisen så att den åsidosätter andra metoder att inhämta information.

Omnämnandet i momentet av att informationskällan ska ha lämpliga personliga egenskaper har framför allt att göra med att informationskällan kan ha osakliga motiv till att agera som informationskälla. Till dem hör t.ex. att eftersträva ekonomisk vinning eller någon annan fördel och hämnd. När man sätter igång styrd användning av en informationskälla bör man också utreda i vilket syfte informationskällan går med i den styrda användningen.

Uppgifter som erhålls genom användning av informationskällor kan vara av betydelse i en straffprocess. Å andra sidan kan det ofta framföras vägande skäl att hemlighålla en informationskällas identitet med avseende på skydd för liv och hälsa. Dessa omständigheter beaktas i 60 § och i 7 kap. i den polislag som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen.

I *3 mom.* föreskrivs om begränsningarna i användningen av styrda informationskällor och om hur inhämtande av information ska genomföras i övrigt. Vid styrd användning av informationskällor ska en informationskälla inte få ombes att inhämta information på ett sådant sätt som förutsätter utövande av myndighetsbefogenheter eller som äventyrar informationskällans eller någon annans liv eller hälsa. Innan styrd användning av informationskälla inleds ska informationskällan upplysas om sina rättigheter och skyldigheter, i synnerhet om vad som är tillåten och förbjuden verksamhet enligt lagen. Informationskällans säkerhet ska vid behov tryggas under och efter inhämtandet av information.

Andra personer än tjänstemän kan inte använda sig av myndighetsbefogenheter om det inte föreskrivs uttryckligen om saken. Det föreslås inte att informationskällor ges rättigheter att använda befogenheter som riktar sig mot kärnområdet för de grundläggande frioch rättigheterna. Även med tanke på denna utgångspunkt är det klart att en informationskälla inte kan användas för att kringgå begränsningar som gäller användningen av befogenheter som tilldelats myndigheterna. Det ska t.ex. inte vara tillåtet att kringgå bestämmelserna om husrannsakan genom att använda en informationskälla (*Allan mot Förenade kungadömet 5.11.2002*). Detsamma gäller teknisk observation (*Van Vondel mot Nederländerna 25.10.2007, M.M. mot Nederländerna 8.4.2003* och *A. mot Frankrike 23.11.1993*). Polisen ska inte kunna förse en informationskälla med anordningar som möjliggör avlyssning eller observation.

Det ska emellertid vara fråga om tillåten användning av en informationskälla när informationskällan på grund av sina kontakter rör sig inom en kriminell sammanslutning eller träffar personer som han eller hon känner från tidigare samt samtalar med dem. Det är åter fråga om att kringgå en täckoperationsfullmakt om informationskällan för att få de uppgifter som polisen begär måste infiltrera sig med en sådan kriminell sammanslutning som han eller hon inte hört till från förr. Informationskällan får inte styras eller användas till sådant förfarande.

Det ska också vara fråga om tillåtet inhämtande av information när kontakt etableras mellan den som genomför bevisprovokation genom köp och den som utgör föremål för bevisprovokationen eller när de presenteras för varandra. En informationskälla ska också kunna förmedla information eller i begränsad omfattning fungera som t.ex. tolk. Denna möjlighet begränsas dock av att polisens eller informationskällans verksamhet inte får leda till att informationskällan genom sitt agerande gör sig skyldig till brott. Exempelvis redan det att etablera kontakt mellan den som säljer narkotika och den som genomför bevisprovokation genom köp kan vara betänkligt med tanke på informationskällan, eftersom informationskällans agerande i en sådan situation kan bedömas som narkotikabrott eller medhjälp till narkotikabrott. Rekvisitet när det gäller detta brott omfattar ett brett spektrum av olika tillvägagångssätt och området för straffbart beteende är mycket vidsträckt. För att undvika brottsprovokation ska polisen vid användning av mellanhänder i princip vara passiv så att en sådan person i sin verksamhet som informationskälla inte gör sig skyldig till brott eller så att informa-

tionskällan inte får en annan person att begå brott. Avgöranden av Europadomstolen med anknytning till saken är t.ex. *Vanyan mot Ryssland 15.12.2005* och *Ramanauskas mot Litauen 5.2.2008*.

Till Europadomstolens avgörandepraxis hör också omsorg om informationskällans säkerhet (*Teixeira de Castro mot Portugal 9.6.1998, Fox, Campbell och Hartley mot Förenade kungadömet Europadomstolen: A-182 30.8.1990* och *Vanyan mot Ryssland 15.12.2005*). Polisen ska inte få ge en informationskälla ett uppdrag som äventyrar informationskällans liv eller hälsa. Också informationskällans närstående kan vara utsatta för risk, vilket måste beaktas när användningen av informationskällor ordnas. Det beror på fallet om man måste ombesörja informationskällans säkerhet under och efter inhämtandet av information och i vilken utsträckning. Om man blir tvungen att avslöja styrd användning av en informationskälla i enlighet med 60 §, betyder det i praktiken skyldighet för polisen att vidta personsäkerhetsåtgärder för att skydda informationskällan.

I *4 mom.* ingår en hänvisning till polislagen som gäller registrering av informationskällor och betalning av arvode.

40 §. *Beslut om styrd användning av informationskällor.* Enligt *1 mom.* ska beslut om styrd användning av informationskällor fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen, chefen för en polisinrättning eller av en för uppdraget förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information. Beslutnivån motsvarar alltså i stora drag beslutsnivån vid bevisprovokation genom köp på grund av de olika risker som hänför sig till styrd användning av informationskällor.

Enligt *2 mom.* ska beslut om styrd användning av informationskällor kan meddelas för högst två månader åt gången. Detta motsvarar förslaget om bevisprovokation genom köp. I den gällande polislagen förskrivs inte om några tidsgränser för inhämtande av information till denna del.

I *3 mom.* föreskrivs att beslut om styrd användning av informationskällor ska fattas skriftligen. I beslutet ska nämnas 1) den som föreslagit åtgärden, 2) den polisenhet som genomför inhämtandet av information och den polisman som ansvarar för genomförandet av detta, 3) identifikationsuppgifterna för informationskällan, 4) det misstänkta brottet, 5) syftet med inhämtandet av information och planen för genomförandet av detta, 6) beslutets giltighetstid, 7) eventuella begränsningar och villkor för den styrda användningen av en informationskälla. Bestämmelsen om beslutets innehåll motsvarar bestämmelserna om innehållet i andra motsvarande beslut om tvångsmedel.

Enligt *4 mom.* ska beslutet vid behov ses över när omständigheterna förändras. Beslut om att styrd användning ska avslutas ska fattas skriftligen. Regleringen motsvara i huvudsak det som föreslås i fråga om täckoperationer och bevisprovokation genom köp.

41 §. *Kontrollerade leveranser och förutsättning för sådana.* I *1 mom.* definieras kontrollerade leveranser. Enligt momentet ska förundersökningsmyndigheten få dröja med att ingripa i transporten eller någon annan leverans av föremål, ämnen eller egendom eller dröja med att ingripa, om det behövs för identifiering av personer som medverkar i ett brott som håller på att begås eller för utredning av ett brott som är allvarligare eller en brottslig verksamhet som är mera omfattande än det brott som håller på att begås (*kontrollerad leverans*). Den gällande tvångsmedelslagen har inga bestämmelser om kontrollerade leveranser.

Såsom framgår av den allmänna motiveringen är användningen av kontrollerade leveranser en form av internationell rättshjälp. Metoder som motsvarar kontrollerade leveranser är emellertid användbara också vid nationell brottsutredning inom statens gränser. Regleringen ska gälla bägge dessa former av kontrollerade leveranser.

Kontrollerade leveranser är en specialform av uppskjutande av åtgärder. I 3 kap. 12 § i förundersökningslagen föreskrivs allmänt om uppskjutande av förundersökningsåtgärder. Sådant uppskjutande innebär dock i allmänhet att förundersökningsmyndigheten inte gör något åt det ärende som är föremål för undersökning på någon tid. Vid kontrollerad leverans är det fråga om att förundersökningsmyndigheten följer en pågående leverans

men uppskjuter ingripandet i den. I 47 § föreskrivs åter om skydd när hemliga tvångsmedel används. Enligt nämnda paragraf kan ingripandet i ett annat brott än det som ligger till grund för tvångsmedlet fördröjas, om fördröjningen är nödvändig för att dölja att tvångsmedlet används.

Vid kontrollerade leveranser är det ofta fråga om att följa transporten av föremål, ämnen eller egendom som innehas olovligt. Man måste emellertid beakta att själva transporten inte nödvändigtvis är ett brott, om transportören t.ex. inte känner till karaktären av det föremål som han eller hon transporterar eller dess bakgrund. Syftet ska vara att utreda allvarlig eller omfattande brottslighet bakom transporten till den del det inte är fråga om att identifiera personer som är delaktiga i ett brott som håller på att begås. Som exempel kan nämnas en situation där endast några få stulna föremål av relativt litet värde är föremål för en kontrollerad leverans. Genom den kontrollerade leveransen försöker man då inte utreda det stöldbrott som gäller dessa föremål utan var föremålen hamnar. Då kan syftet vara t.ex. att utreda ett grovt häleribrott. Å andra sidan kan t.ex. ett litet narkotikaparti vara föremål för kontrollerad leverans om man utreder ett grovt narkotikabrott bakom transporten.

Uttrycket ”föremål, ämnen eller egendom” i momentet utestänger transport av människor från tillämpningsområdet. Detta har att göra med att regleringen gällande kontrollerade leveranser ändå inte begränsar användningen av andra liknande åtgärder, t.ex. systematisk observation eller teknisk observation. Även om transport av människor inte kan vara föremål för en kontrollerad leverans kan t.ex. grovt ordnande av olaglig invandring utredas med andra metoder för inhämtande av information.

Enligt *2 mom.* ska förundersökningsmyndigheten få använda kontrollerade leveranser, om det finns anledning att misstänka ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år. Det förutsätts dessutom att leveranserna kan övervakas och att det går att ingripa i dem vid behov. Åtgärden får inte heller orsaka betydande fara för någons liv, hälsa eller frihet eller avsevärd risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada.

Det brott som det finns anledning att misstänka betyder ett brott där det är fråga om att identifiera de delaktiga, eller ett brott som är allvarligare än det brott som eventuellt hänför sig till transporten eller ett brott som hör samman med andra brott och som utreds.

En förutsättning för kontrollerad leverans är dessutom att förundersökningsmyndigheten har sådan kontroll över situationen att den vid behov kan ingripa i leveransen. Det kan vara nödvändigt att ingripa om den kontrollerade leveransen förorsakar sådan fara som avses i momentet. Det är också möjligt att den utländska förundersökningsmyndighet som framställt begäran om rättshjälp begär att leveransen ska avbrytas. En kontrollerad leverans får alltså inte orsaka sådan fara som närmare definieras i momentet. För att en kontrollerad leverans ska få inledas förutsätts en riskbedömning av faran som ska hållas ajour under leveransen. Uttrycket ”betydande” visar att en ringa fara inte räcker till för att hindra leveransen eller kräver att den ska avbrytas.

Enligt *3 mom.* ska i fråga om internationell kontrollerad leverans som hör samman med ett internationellt avtal eller någon annan förpliktelse som är bindande för Finland dessutom gälla vad som i lag särskilt föreskrivs. I momentet hänvisas till 4 § i lagen om samarbete mellan polisen, tullen och gränsbevakningsväsendet, där det föreskrivs om förfarandet när kontrollerade leveranser genomförs. I den till denna proposition anslutna propositionen föreslås vissa ändringar i nämnda paragraf.

42 §. *Beslut om kontrollerade leveranser.* Enligt *1 mom.* ska beslut om kontrollerade leveranser som utörs av polisen fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen, chefen för en polisinrättning eller en för uppdraget förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information. För tydlighetens skull konstateras i momentet att det föreskrivs särskilt om andra myndigheters beslut om kontrollerade leveranser. Den senare meningen hänför sig förutom till den paragraf som nämns i motiveringen till 3 mom. i föregående paragraf också till att det i

framtiden kan utfärdas särskilda bestämmelser om andra myndigheters beslutsfattande. Bestämmelserna om polisens beslutsfattande ska inte på något sätt begränsa det beslutsfattande som ankommer på andra behöriga myndigheter.

På grund av de olika risker som hänför sig till kontrollerade leveranser ska beslutsnivån vara hög. Särskilt med tanke på brådskande situationer behöver en anhållningsberättigad tjänsteman som är särskilt utbildad för hemligt inhämtande av information ha beslutanderätt.

Enligt *2 mom.* kan beslut om kontrollerade leveranser meddelas för högst en månad åt gången. Tiden kan visa sig vara för kort eftersom myndigheten inte är en aktiv aktör vid transporten eller annan sändning av det föremål, det ämne eller den egendom som är föremål för kontrollerad leverans. I dessa fall ska det också kunna fattas ett nytt beslut om det fortfarande finns förutsättningar för det.

Enligt *3 mom.* ska i beslut om kontrollerade leveranser nämnas 1) det misstänkta brottet och brottstidpunkten, 2) den misstänkte, 3) de fakta som brottsmisstanken mot den misstänkte grundar sig på, 4) syftet med inhämtandet av information och genomförandeplanen, 5) den transport eller leverans av annat slag som är föremål för åtgärden, 6) tillståndets giltighetstid, 7) eventuella begränsningar och villkor för leveranserna.

De uppgifter som ska nämnas i beslutet motsvarar i princip de uppgifter som ska nämnas i beslut om andra hemliga tvångsmedel. Ett beslut om kontrollerad leverans kan vara av betydelse för en straffrättslig ansvarsbedömning som görs i efterhand. Av denna orsak bör de omständigheter som är centrala för det praktiska genomförandet av den kontrollerande leveransen exakt framgå av beslutet och även av protokollet om det. Detta gäller även genomförandeplanen.

Enligt *4 mom.* utfärdas bestämmelser om underrättelse av ett beslut enligt denna paragraf till en sådan PTG-kriminalunderrättelseenhet som avses i 5 § i lagen om samarbete mellan polisen, tullen och gränsbevakningsväsendet genom förordning av statsrådet. Sådan underrättelse är viktig för att de myndigheter som är med och genomför en kontrollerad leverans ska ha uppdaterad information om den pågående kontrollerade leveransen.

Handläggning av tillståndsärenden i domstol

43 §. *Förfarandet i domstol.* I paragrafen samlas de centrala bestämmelserna om domstolshandläggning.

Enligt *1 mom.* ska vid handläggning och avgörande av tillståndsärenden som gäller hemliga tvångsmedel bestämmelserna om handläggning av häktningsärenden i 3 kap. 1, 3, 8 och 10 § iakttas i tillämpliga delar. Dessutom föreskrivs i momentet att ärenden som gäller täckoperationer behandlas vid Helsingfors tingsrätt.

Också vid beslutsfattande som gäller hemliga tvångsmedel blir bestämmelserna om behörig domstol i 3 kap. 1 § 1 mom. tillämpliga. Detsamma gäller 3 kap. 1 § 2 mom. om beslutanderätt. När det gäller 3 § i nämnda kapitel ska bestämmelsen om yrkandets skriftliga form i 1 mom. iakttas. När det gäller utredningen om förutsättningar för tvångsmedel ska 3 kap. 8 § iakttas i sin helhet. Tillämpligt är också kravet i 3 kap. 10 § på att beslutet ska avkunnas genast eller senast så snart handläggningen av ärenden i fråga om andra brott som har samband med det brottet har avslutats.

Tillståndsärenden som gäller täckoperationer ska behandlas centralt vid Helsingfors tingsrätt. Detsamma ska gälla ärenden som gäller underrättelser om bevisprovokationer genom köp och användning av styrd informationskälla enligt 60 §, som behandlas mera ingående nedan. Vid Helsingfors tingsrätt är det med beaktande av dess storlek och sakkunskap möjligt att specialisera sig på dessa ärenden. Man kan vidta arrangemang vid sammanträdet som säkerställer att den sittande domaren är insatt i handläggningen av ärenden som gäller hemliga tvångsmedel. En centralisering är motiverad också för att begränsa antalet personer som känner till användningen av dessa tvångsmedel samt för att genomföra de nödvändiga säkerhetsarrangemangen.

Enligt *2 mom.* ska ett yrkande som gäller hemliga tvångsmedel utan dröjsmål tas upp till behandling i domstol i närvaro av den tjänsteman som framställt yrkandet eller en

av denne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet. Av en förordnad tjänsteman förutsätts sådana insikter i ärendet att denne kan svara på frågor och motivera yrkandet. Ärendet ska avgöras skyndsamt, ett krav som inte ställs i den gällande lagen. Användningen av hemliga tvångsmedel kan förlora sin betydelse om domstolen inte åläggs att behandla dem skyndsamt.

I momentet föreskrivs dessutom att behandlingen också kan ske med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra, vilket motsvarar det som föreskrivs i 5 a kap. 6 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen.

I *3 mom.* föreskrivs att om domstolen har beviljat tillstånd till teleavlyssning eller teleövervakning, får den pröva och avgöra ett ärende som gäller beviljande av tillstånd i fråga om en ny teleadress eller teleterminalutrustning utan att den tjänsteman som framställt yrkandet eller en av denne förordnad tjänsteman är närvarande, om det har förflutit mindre än en månad från den muntliga förhandlingen i ett tillståndsärende som gäller samma misstanke om brott. Ärendet kan behandlas utan att tjänstemannen är närvarande också om användningen av tvångsmedlet redan har avslutats.

I praktiken begränsas en ändamålsenlig och effektiv användning av både förundersökningsmyndighetens och domstolens resurser av att alla ärenden som gäller byte av teleadresser och teleterminalutrustning ska behandlas i sammanträde. Problemen accentueras när en brottsmisstänkt avsiktligen byter teleadresser eller teleterminalutrustning mycket ofta. Användningen av dylikt förenklat förfarande ska kunna prövas av domstolen och det ska kunna användas endast när tillståndet är i kraft. Tillståndsärendet ska alltså behandlas minst en gång i månaden i närvaro av den tjänsteman som ser till att yrkandet framställs. En ytterligare förutsättning för förenklat förfarande ska vara att det är fråga om samma brottsmisstänkta person och samma brottsmisstanke som i det tidigare beviljade tillståndet.

Fall enligt den senare meningen i momentet är förenade med samma ändamålsenlighetssynpunkter som fall enligt den första meningen. I dessa fall är det fråga om situationer där en anhållningsberättigad tjänsteman tillfälligt har beslutat om användning av ett hemligt tvångsmedel med stöd av 9 § 1 mom., 11 § 1 mom., 22 § 1 mom. eller 24 § 1 mom.

Enligt *4 mom.* får ärendet avgöras utan att den brottsmisstänkte eller innehavaren av teleadressen, teleterminalutrustningen eller det utrymme som ska avlyssnas eller observeras hörs. När ett ärende som avses i 7 § behandlas ska innehavaren av teleadressen eller teleterminalutrustningen dock ges tillfälle att bli hörd, om inte skäl som har samband med utredningen talar emot det. Vid handläggning av ett ärende som gäller teknisk avlyssning eller optisk observation av en frihetsberövad, ska en företrädare för den inrättning där den misstänkte hålls i förvar ges tillfälle att bli hörd, om det inte med beaktande av att denne hörts tidigare ska anses vara onödigt.

De två första meningarna i momentet motsvarar 5 a kap. 6 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen. Enligt 5 a kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i den gällande lagen ska straffanstaltens direktör ges tillfälle att bli hörd. Till denna del ändras regleringen i en smidigare riktning så att tidigare hörande kan beaktas. Det kan också vara fråga om att förundersökningsmyndigheten har tagit reda på inrättningens företrädares åsikt som den tjänsteman som framför yrkandet på användning av tvångsmedel sedan förmedlar till domstolen. Vem som företräder inrättningen bestäms enligt inrättningens arbetsordning eller någon annan motsvarande föreskrift.

Enligt *5 mom.* får ett beslut i ett tillståndsärende inte överklagas genom besvär. Klagan mot beslutet får anföras utan tidsbegränsning. Klagan ska behandlas skyndsamt. Regleringen motsvarar till denna del 5 a kap. 6 § 3 mom. i den gällande tvångsmedelslagen.

I momentet föreskrivs dessutom att den som framställt yrkandet får dock inte anföra klagan mot ett beslut som gäller en täckoperation. Avsikten är att begränsa antalet personer som känner till täckoperationer. Om tillstånd till en täckoperation inte ges, kan den som framställt yrkandet alltid ansöka om nytt tillstånd på grund av avsaknad av rättskraftsverkan. Klagan kan också vara onödig

på grund av det hemliga tvångsmedlets karaktär. Om tillstånd inte beviljas kan tillfället att hemligt inhämta information i praktiken har gått förlorat på grund av dröjsmålet.

Enligt *6 mom.* ska i ett ärende som gäller en täckoperation till domstolen ges endast den information som är nödvändig för handläggningen av ärendet. Vid handläggningen ska det fästas särskild vikt vid att sekretessen iakttas och att informationen i handlingar och informationssystem skyddas genom nödvändiga förfaranden och datasäkerhetsarrangemang.

För att skydda liv och hälsa hos de polismän som utför täckoperationer och hos deras närstående och också för att säkerställa att syftet med inhämtandet av informationen nås är det nödvändigt att det i samband med handläggningen av de ärenden som avses i 32 § ges så litet information som möjligt till domstolen om ärenden som gäller täckoperationer.

Momentet innebär t.ex. att domstolen inte behöver få information om vilka som misstänks för ett brott eller på vilken ort informationen inhämtas. Det väsentliga är och det räcker också att det misstänkta brottet eller den misstänkta brottsliga verksamheten beskrivs på ett allmänt plan. Handläggningen i samband med dessa ärenden kan vid behov ske någon annanstans än i domstol, t.ex. i polisens utrymmen. Trots att man alltid ska fästa särskild vikt vid att sekretessen iakttas och datasäkerheten förverkligas i anslutning till användningen av hemliga tvångsmedel, betonas detta vid täckoperationer. De viktigaste bestämmelserna om sekretess finns i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007).

44 §. *Offentligt ombud.* I *1 och 2 mom.* föreskrivs om förordnande av offentligt ombud och fullgörande av ombudets uppdrag på ett sätt som i sak motsvarar regleringen i 5 a kap. 6 a § 1 och 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen.

Enligt *3 mom.* får ett offentligt ombud eller den som ombetts fullgöra ett sådant uppdrag inte obehörigen röja en omständighet som han eller hon har fått kännedom om under uppdraget eller när han eller hon ombads fullgöra det. Jämfört med 5 a kap. 6 a § 3 mom. i den gällande tvångsmedelslagen ändras regleringen så att det offentliga ombudets tystnadsplikt också utsträcks till de situationer där ett offentligt ombud har ombetts fullgöra ett dylikt uppdrag men ombudet har av någon orsak vägrat göra det. I dessa situationer kunde syftet att hemligt inhämta information avslöjas om den som ombetts fullgöra uppdraget inte vore förpliktad att hemlighålla begäran och de uppgifter som han eller hon fått i samband med den. I övrigt motsvarar momentet i sak den gällande lagens moment.

45 §. *Behörighetsvillkor för offentliga ombud.* Paragrafen motsvarar i sak 5 a kap. 6 b § i den gällande tvångsmedelslagen. Det föreslås att hänvisningen till förundersökningslagen ska gälla 11 kap. 3 § 2 mom. i den förundersökningslag som föreslås i denna proposition.

46 §. *Arvode och ersättning till offentliga ombud.* Paragrafen motsvarar 5 a kap. 6 c § i den gällande tvångsmedelslagen.

Gemensamma bestämmelser

47 §. *Skydd när hemliga tvångsmedel används.* I 5 a kap. i den gällande tvångsmedelslagen finns inga bestämmelser om skydd för inhämtande av information. Bestämmelser om saken finns i 33 a § i polislagen. I 5 § 1 mom. i polislagen föreskrivs dessutom åtgärdsfördröjning för att förhindra att verksamhet i syfte att inhämta information avslöjas eller för att trygga syftet med verksamheten.

Skydd för inhämtande av information behövs också när brott utreds. När hemliga tvångsmedel används får polisen ofta i ett tämligen tidigt skede information om brott, som dock är små i förhållande till det brott som undersöks med hjälp av tvångsmedlet. Om man skulle bli tvungen att utan obefogat dröjsmål inleda förundersökning i hela dess omfattning i fråga om varje upptäckt brott, skulle målet att avvärja eller utreda ett allvarligt brott äventyras.

Enligt *1 mom.* får förundersökningsmyndigheten när den använder hemliga tvångsmedel dröja med att ingripa i ett annat brott än det som ligger till grund för tvångsmedlet, om fördröjningen inte orsakar betydande fara för någons liv, hälsa eller frihet eller avse-

värd risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada. Det förutsätts dessutom att fördröjningen med att ingripa är nödvändig för att dölja att tvångsmedlet används eller för att trygga syftet med åtgärden.

Det ska vara möjligt att fördröja ingripandet endast när åtgärden inte orsakar betydande fara eller risk enligt momentet. Tröskeln ska till denna del vara densamma som vid kontrollerade leveranser (41 § 2 mom.). Momentet betyder att inte heller en polisman som företar en täckoperation passivt kan följa hur de faror som avses i bestämmelsen realiseras. Bestämmelsen förutsätter ändå inte att den polisman som företar en täckoperation själv ingriper i situationen utan han eller hon kan också avvärja faran genom att anlita hjälp utifrån. På detta sätt kan det vara möjligt att täckoperationen inte avslöjas.

Enligt *2 mom.* ska polisen få använda falska, vilseledande eller förtäckta uppgifter, göra och använda falska, vilseledande eller förtäckta registeranteckningar samt framställa och använda falska handlingar, när det är nödvändigt för att skydda sådan användning av hemliga tvångsmedel som redan genomförts, pågår eller kommer att genomföras.

I 33 a § i den gällande polislagen tillåts inte direkt att falska uppgifter eller registerantecknigar används som skyddsmetod. Bestämmelsen möjliggör dock användning av vilseledande eller förtäckta uppgifter eller registerantecknigar. Skillnaden mellan termerna är inte klar. Dessutom kan falska uppgifter och registerantecknigar vad betydelsen beträffar anses vara jämställda med vilseledande och förtäckta uppgifter och registerantecknigar.

Enligt nämnda paragraf i polislagen kan skydd användas endast vid observation, teknisk observation, bevisprovokation genom köp, en täckoperation och användning av informationskällor. Skyddsbehovet gäller dock alla hemliga tvångsmedel. Detta gäller t.ex. användningen av teletvångsmedel när åtgärden genomförs antingen helt eller delvis med hjälp av en anordning som installeras av förundersökningsmyndigheten.

När det gäller informationskällor bör man lägga märke till att en informationskälla med stöd av denna bestämmelse inte kan ges t.ex. ny identitet, utan syftet är att skydda verksamheten och även informationskällan via de tjänstemän som utför detta arbete. Sålunda kan det skydd som avses i denna paragraf göras endast för tjänstemän och endast de kan använda det.

Enligt *3 mom.* ska registerantecknigar som avses i 2 mom. rättas när förutsättningarna enligt momentet inte längre finns. Bestämmelsen motsvarar i sak 33 b § i den gällande polislagen.

48 §. *Beslut om skyddande.* Det är fråga om en ny paragraf i tvångsmedelslagen. Enligt *1 mom.* ska beslut om registerantecknigar och upprättande av handlingar enligt 47 § 2 mom. fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen eller chefen för en polisinrättning som anges i en förordning av statsrådet.

Enligt 33 a § 2 mom. i den gällande polislagen fattas beslut av en genom förordning av inrikesministeriet föreskriven chef för en polisenhet. Närmare bestämmelser om saken finns i 14 § i förordningen om ordnande och övervakningen av polisens inhämtande av information. Bestämmelserna om beslutsfattande lyfts upp på lagnivå i något förändrad form.

Enligt *2 mom.* ska en anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information beslutar om annat än i 1 mom. avsett skyddande av inhämtande av information. I 14 § 2 mom. i den förordning som det hänvisas till i samband med föregående moment har beslutanderätten getts chefen för den polisinrättning som Polisstyrelsen förordnat eller chefen för centralkriminalpolisen eller en av chefen förordnad polisman som hör till befälet.

I *3 mom.* ingår bestämmelser som motsvarar 33 a § 3 mom. i polislagen.

49 §. *Yppandeförbud som gäller användning av hemliga tvångsmedel.* Enligt *1 mom.* får en anhållningsberättigad tjänsteman av viktiga skäl som hänför sig till utredningen av ett brott förbjuda en utomstående att röja sådana omständigheter om användningen av ett hemligt tvångsmedel som denne fått kännedom om. Det förutsätts dessutom att den utomstående med anledning av sitt uppdrag eller sin ställning har bistått eller blivit ombedd att bistå vid användningen av tvångs-

medlet. I den gällande tvångsmedelslagen föreskrivs inte om något motsvarande förbud.

Bestämmelser om förbud mot att yppa uppgifter finns i 48 § i den gällande förundersökningslagen. Det föreslås att bestämmelserna om förbud i ändrad och kompletterad form intas i 11 kap. 5 § i den nya förundersökningslagen. Till dessa delar är det dock fråga om sådana situationer där förundersökningsmyndigheten för någon yppar uppgifter som gäller andra än personen själv eller hans eller hennes huvudman och som ansluter sig till undersökningen och som han eller hon inte tidigare har kännedom om. I förbudet mot att röja hemligt inhämtande av information ska det inte vara fråga om att röja uppgifter som fåtts i samband med utredningen för utomstående utan målet är att se till att det hemliga inhämtandet av information inte avslöjas för tidigt. Dessutom är ett mål att skydda taktiska och tekniska metoder som ska hemlighållas.

Som exempel på momentets tillämpningsområde kan nämnas en situation där en företrädare för ett servicebolag som ansvarar för underhållet i ett bostadsaktiebolag ombes öppna låsen till de gemensamma utrymmena så att man kan installera en anordning för teknisk observation. Med stöd av momentet kan ändå inte vem som helst utomstående åläggas förbud. Utgångspunkten är att hemligt inhämtande av information ska genomföras så att det inte finns någon risk för att bli avslöjad. Om hemligt inhämtande av information avslöjas oavsiktligt är det fråga om en sak som blir förundersökningsmyndigheten till förfång. I anslutning till det ovan nämnda exemplet kan man nämna en situation där en person som bor i bostadsaktiebolaget upptäcker att en polisman installerar en anordning som används för teknisk observation. En sådan utomstående person kan inte förbjudas att röja saken.

Förbudet ska omfatta situationer där en utomstående har bistått förundersökningsmyndigheten och även situationer där han eller hon har ombetts göra det. Regleringen motsvarar det som föreslås i fråga om tystnadsplikt för genomsökningsombudet och det offentliga ombudet. Det är möjligt att en utomstående som ursprungligen ombetts inte kan bistå förundersökningsmyndigheten utan någon annan person måste agera på hans eller hennes vägar. Hemligt inhämtande av information kunde avslöjas om en person som ombetts att bistå obegränsat kunde röja omständigheter som kommit till hans eller hennes kännedom.

I *2 mom.* föreskrivs att ett yppandeförbud meddelas för högst ett år åt gången. Förbudet ska bevisligen och i skriftlig form delges den som förbudet gäller. I förbudet ska det specificeras vilka omständigheter förbudet omfattar, nämnas hur länge förbudet gäller och anges hotet om straff för överträdelse av förbudet. Regleringen motsvarar i huvudsak det som föreslås i 11 kap. 5 § i förundersökningslagen. Motsvarigheten gäller också *3 mom.*, där det föreskrivs att till straff för överträdelse av yppandeförbud döms enligt 38 kap. 1 eller 2 § i strafflagen, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag.

50 §. *Informationsskyldighet och föreläggande att säkra data.* I paragrafen föreskrivs att när hemliga tvångsmedel används ska bestämmelserna i 8 kap. 22—25 § om skyldighet för innehavare av informationssystem att lämna uppgifter och om föreläggande att säkra data iakttas. Det är nödvändigt med en hänvisningsbestämmelse eftersom de bestämmelser i 8 kap. som det hänvisas till endast gäller genomsökning av utrustning.

51 §. *Beräkning av tidsfrister.* I 1 mom. föreskrivs att vid beräkningen av tidsfrister enligt detta kapitel ska inte lagen om beräknande av laga tid tillämpas. Enligt 2 mom. går en i månader uttryckt tid ut den dag i den bestämda månaden som till ordningsnummer motsvarar den dag då den utsatta tiden börjar löpa. Om motsvarande dag inte finns i den månad då den bestämda tiden löper ut, anses dess sista dag vara månadens sista dag. Den sista meningen betyder t.ex. att om ett tillstånd som är i kraft en månad börjar 31.3, upphör det att gälla 30.4.

I 5 a kap. i den gällande tvångsmedelslagen föreskrivs inget om beräkning av tidsfrister. I praktiken har det rått okunskap om lagen om beräknande av laga tid ska tillämpas på beslut och tillstånd. I praktiken gäller problemen en månad och längre tidsperioder. Riksdagens biträdande justitieombudsman har

påpekat behoven av att precisera lagstiftningen.

52 §. *Förbud mot avlyssning och observation.* I *1 mom.* föreskrivs att teleavlyssning, teknisk avlyssning och optisk observation får inte riktas mot meddelanden mellan 1) en misstänkt och dennes rättegångsbiträde, 2) en misstänkt och en präst som avses i 17 kap. 23 § 2 mom. i rättegångsbalken, eller 3) en misstänkt som berövats sin frihet på grund av brott och en läkare, en sjukskötare, en psykolog eller en socialarbetare.

I momentet intas i något förändrad form den reglering som finns i 5 a kap. 10 § 1 mom. första meningen och 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen. Det är till denna del fråga om personer som för närvarande omfattas av absolut avlyssningsförbud. Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen föreslås att regleringen också utsträcks till optisk observation. I stället för den gällande lagens begrepp ”samtal” används dessutom begreppet ”meddelande”, vilket delvis har att göra med att förbudet utvidgas till optisk observation. Meddelande är ett vidare begrepp än samtal och omfattar även annan kommunikation än verbal sådan.

I *2 mom.* föreskrivs om relativa avlyssnings- och observationsförbud. Enligt momentet, om utredningen inte gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex år, får teleavlyssning, teknisk avlyssning och optisk observation inte heller riktas mot meddelanden mellan 1) en misstänkt och dennes närstående som avses i 17 kap. 20 § i rättegångsbalken, 2) en misstänkt och en läkare, en apotekare eller en barnmorska eller deras biträden som avses i 17 kap. 23 § 1 mom. 3 punkten i rättegångsbalken, eller 3) en misstänkt och en sådan upphovsman till eller utgivare av ett meddelande som gjorts tillgängligt för allmänheten eller utövare av programverksamhet som avses i 17 kap. 24 § 2 och 3 mom. i rättegångsbalken.

Momentet motsvarar regleringen 5 a kap. 10 § 1 mom. andra meningen i den gällande tvångsmedelslagen dock så att även här ska förbudet omfatta optisk observation och förbudet ändras till att gälla meddelanden. Dessutom ska inte försök till brott nämnas särskilt, vilket även i detta fall har att göra med att i 11 kap. 1 § föreskrivs om inverkan av lindrigare straffskala.

I *3 mom.* sägs att om det under teleavlyssningen, den tekniska avlyssningen eller den optiska observationen eller vid något annat tillfälle framkommer att det är fråga om ett meddelande som inte får avlyssnas eller observeras, ska åtgärden avbrytas och de upptagningar som fåtts genom den och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom den genast utplånas. Bestämmelsen motsvarar i sak 5 a kap. 10 § 1 mom. tredje meningen i tvångsmedelslagen.

Uttrycket ”vid något annat tillfälle” hänför sig t.ex. till situationer där man inte ännu under avlyssningen är på det klara med personernas namn och roller, och det först senare framgår att det har varit fråga om en situation som omfattas av förbud mot avlyssning eller observation. Uttrycket avser också situationer där avlyssningen inte följs i realtid. För tydlighetens skull nämns också att skyldigheten att utplåna eventuella anteckningar gäller uttryckligen anteckningar om uppgifter som erhållits med det aktuella tvångsmedlet. Exempelvis dokumentering som gäller åtgärden kan däremot sparas.

I *4 mom.* föreskrivs att de förbud mot avlyssning och observation som avses i denna paragraf gäller dock inte sådana fall där en person som avses i 1 eller 2 mom. är misstänkt för samma brott som den misstänkte eller ett brott som direkt anknyter till det brottet och det också i fråga om denne har fattats beslut om teleavlyssning, teknisk avlyssning eller optisk observation.

Momentet är nytt och klarlägger en legislativt oklar situation. Att vara misstänkt ska omfatta såväl egentligt medgärningsmannaskap som egentlig delaktighet i brottet. Det kan vara fråga om ett direkt anknytande brott t.ex. i en situation där den ena maken misstänks för grov stöld och den andra för grovt häleribrott som gäller den stulna egendomen. Om brotten inte har något betydande samband med varandra ska avlyssnings- och observationsförbuden tillämpas. Enbart det att någon är misstänkt för ett brott ska dock inte ännu räcka till för att inte tillämpa förbudet, utan det ska finnas ett beslut om samma hemliga tvångsmedel för bägge personernas del.

53 §. *Granskning av upptagningar och handlingar.* Enligt bestämmelsen ska en anhållningsberättigad tjänsteman eller en av denne förordnad tjänsteman utan ogrundat dröjsmål granska de upptagningar och handlingar som uppkommit vid användningen av ett hemligt tvångsmedel.

I 5 a kap. 12 § i den gällande tvångsmedelslagen föreskrivs om undersökning av upptagningarna. Enligt bestämmelsen ska undersökningsledaren eller en av honom förordnad tjänsteman så snart som möjligt undersöka de upptagningar som har gjorts vid användning av tvångsmedel som avses i 1 § 1—3 b punkten.

De föreslagna bestämmelserna om hemligt inhämtande av information utgår ifrån att den anhållningsberättigade tjänstemannen är i en nyckelposition när dessa åtgärder genomförs och är skyldig att övervaka att de genomförs enligt lag. Sålunda borde tjänstemannen också se till att upptagningarna och handlingarna granskas. Om den anhållningsberättigade tjänstemannen förordnar någon annan tjänsteman att granska upptagningarna och handlingarna, ska den som utfärdat förordnandet ansvara för att tjänstemannen i fråga har de kunskaper och den färdighet samt erfarenhet som behövs för att utföra uppdraget.

Enligt den gällande lagen ska granskningsskyldigheten gälla endast upptagningar som har erhållits genom teleavlyssning, teleövervakning, teknisk avlyssning och optisk övervakning. Granskningsskyldigheten utvidgas till att omfatta samtliga hemliga tvångsmedel. Detta har att göra med att granskningen är av väsentlig betydelse för att den anhållningsberättigade tjänsteman som ansvarar för verksamheten i själva verket ska kunna övervaka att metoderna används lagenligt.

När upptagningarna granskas ska man kunna utnyttja tekniska anordningar, medier och programvaror så att med deras hjälp fås bara sådana ställen i upptagningarna som innehåller kommunikation att omfattas av granskningen. Sålunda kan tomma ställen raderas eller förbigås.

54 §. *Undersökning av upptagningar.* Enligt bestämmelsen ska upptagningar som uppkommit vid användningen av hemliga tvångsmedel få undersökas endast av domstol, en anhållningsberättigad tjänsteman eller den som utreder det berörda brottet. Enligt förordnande av den anhållningsberättigade tjänstemannen eller enligt anvisning av domstolen får upptagningarna undersökas även av en expert eller någon annan som anlitas för utredningen av brottet.

I 5 a kap. 12 § i den gällande tvångsmedelslagen hänvisas i fråga om undersökning av upptagningarna till 4 kap. 8 § i tvångsmedelslagen. I den sistnämnda paragrafen föreskrivs om öppnande och undersökning av vissa handlingar. I denna lag ersätts den sistnämnda paragrafen med 7 kap. 11 §. Kretsen av personer som är berättigade att utföra undersökningar bestäms på samma sätt som i den paragrafen om beslag.

55 §. *Överskottsinformation.* Enligt bestämmelsen avses med överskottsinformation information som fåtts genom teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter och teknisk observation, när informationen inte har samband med ett brott eller när den gäller något annat brott än det för vars utredning tillståndet har getts eller beslutet fattats.

Paragrafen innehåller alltså endast en definition av överskottsinformation som bygger på den nuvarande lagen. I 5 a kap. 13 § i den gällande tvångsmedelslagen föreskrivs om förvaring av överskottsinformation. Enligt den första meningen i bestämmelsen ska överskottsinformation som har erhållits genom teleavlyssning eller teknisk avlyssning och som inte har samband med ett brott eller som gäller något annat brott än det för vars utredning tillståndet till eller beslutet om teleavlyssning eller teknisk avlyssning har givits förstöras efter det att målet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom eller lämnats därhän. För närvarande gäller regleringen alltså inte teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, optisk observation och inte teknisk spårning. Överskottsinformation av betydelse kan samlas även när dessa tvångsmedel används.

56 §. *Användning av överskottsinformation.* Enligt *1 mom.* ska överskottsinformation få användas i samband med utredning av brott, när informationen gäller ett brott för vars utredning det skulle ha fått användas det tvångsmedel genom vilket informationen har fåtts, eller när det föreskrivna strängaste

straffet för brottet är fängelse i minst två år. Överskottsinformation får även användas för att utreda stöld och häleri.

I den gällande lagen föreskrivs inte om användning av överskottsinformation. Såsom konstaterades ovan gäller 5 a kap. 13 § i tvångsmedelslagen endast förvaring av överskottsinformation. Lagberedningsarbetena är knapphändiga till denna del. I enlighet med vad som konstateras i allmänna motiveringen förhåller man sig dock i regeringens proposition RP 52/2002 rd positivt till att överskottsinformationen utnyttjas utifrån teorin som fri bevisföring och bevisprövning.

I enlighet med vad som framgår av Europadomstolens avgörandepraxis som presenteras i allmänna motiveringen ska det föreskrivas heltäckande och exakt om användningen av överskottsinformation. Även 10 § 3 mom. i grundlagen bör beaktas, enligt vilket genom lag kan bestämmas om sådana begränsningar i meddelandehemligheten som är nödvändiga vid utredning av brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet eller hemfriden, vid rättegång och säkerhetskontroll samt under frihetsberövande.

Det kan betraktas som konsekvent att det är möjligt att använda överskottsinformation för det första när informationen gäller ett brott för vars utredning det tvångsmedel skulle ha fått användas som informationen har fåtts genom. Men detta kan inte betraktas som tillräckligt med tanke på intresset att utreda brott. Med beaktande av proportionalitetsprincipen bör möjligheten att använda överskottsinformation utsträckas till även andra brott av en viss allvarlighetsnivå och, av ändamålsenlighetsskäl som gäller utredning av brott, till stöld och häleribrott.

Enligt *2 mom.* får överskottsinformation dessutom alltid användas för att förhindra brott, för att rikta in polisens verksamhet och som en utredning som stöder det att någon är oskyldig.

Enligt momentet ska överskottsinformation få användas inte bara för att utreda utan också för att förhindra brott. Detta har att göra med att vid förundersökning av brott kan utredningen av ett brott och förhindrandet av ett annat brott ha samband med varandra. Med förhindrande av brott avses i enlighet med 5 kap. 1 § 2 mom. i den polislag som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen åtgärder vilkas syfte är att förhindra brott, försök till brott eller förberedelse för brott, när det på grund av iakttagelser om en persons verksamhet eller uppgifter som annars fåtts om den finns grundad anledning att anta att han eller hon kommer att göra sig skyldig till ett brott, eller att avbryta ett redan påbörjat brott eller att begränsa den skada eller fara som direkt förorsakas av brottet.

När det gäller att rikta in polisens verksamhet kunde det t.ex. vara fråga om att informationen inte används som bevis eller som grund för användning av ett tvångsmedel utan för att rikta in förundersökningen. Inriktning av förundersökningen innebär t.ex. val av linje för utredningen. Det ska inte sättas några gränser för dylik användning av informationen. Överskottsinformation ska således kunna användas som hjälp i detta syfte även i fråga om mindre brott.

I *3 mom.* föreskrivs att överskottsinformation också får användas för att förhindra betydande fara för någons liv, hälsa eller frihet eller betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada. Med beaktande av överskottsinformationens användningssyfte i dessa fall föreslås inga ytterligare villkor för användningen av informationen.

Bland de fall som hör till momentets tillämpningsområde kan som exempel nämnas en situation där man i samband med teleavlyssning som görs för att utreda ett grovt narkotikabrott får veta att någon annan än den person som är föremål för avlyssningen är på väg för att misshandla en annan person. Man bör emellertid lägga märke till att faran eller skadan enligt momentet inte behöver hänföra sig till ett brott, utan det kan vara fråga om t.ex. förhindrande av en olycka.

I *4 mom.* ingår en hänvisning till den polislag som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen. I 5 kap. 54 § i polislagen föreskrivs om hur överskottinformation som fåtts med stöd av polislagen får användas för att utreda ett brott.

57 §. *Utplåning av information.* Enligt *1 mom.* ska överskottsinformationen förstöras efter det att målet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom eller lämnats därhän. Informationen får dock bevaras eller lagras i

ett register som avses i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet, om den gäller ett brott som avses i 56 § 1 mom. eller om den behövs för att förhindra ett brott som avses i 15 kap. 10 § i strafflagen. Information som inte ska utplånas ska bevaras i ytterligare fem år efter det att målet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom eller lämnats därhän.

Momentet motsvarar i stor utsträckning 5 a kap. 13 § 1 mom. i den gällande tvångsmedelslagen. Hänvisningen ändras dock så att den börjar gälla lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet. Dessutom tillåter momentet bevarande och lagring i de fall där överskottsinformationen får användas i enlighet med 56 § 1 mom. Till denna del nämns i den gällande lagen fall där informationen gäller ett sådant brott för vars utredning teleavlyssning eller teknisk avlyssning får användas.

Enligt *2 mom.* ska de basstationsuppgifter som avses i 10 § i det här kapitlet utplånas när målet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom eller lämnats därhän. I 5 a kap. 13 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen finns en motsvarande bestämmelse som gäller utplånande av de uppgifter om mobilteleapparaters läge som avses i 3 a §.

58 §. *Avbrytande av teleavlyssning, teknisk avlyssning och teknisk observation av utrustning.* I *1 mom.* i paragrafen, som är ny jämfört med den gällande lagen, sägs att om det framkommer att teleavlyssningen riktas mot något annat än i tillståndet avsett meddelande från eller till den som är misstänkt för brott eller att den brottsmisstänkte som den tekniska avlyssningen riktas mot inte befinner sig i det utrymme eller på den plats som avlyssnas, ska användningen av tvångsmedlet avbrytas så snart som möjligt och de upptagningar som fåtts genom avlyssningen och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom den genast utplånas. Skyldigheten att avbryta åtgärden och att utplåna upptagningarna och anteckningarna gäller också teknisk observation av utrustning, om det framgår att observationen gäller ett meddelandes innehåll eller identifieringsuppgifter som avses i 6 § eller att den misstänkte inte använder den anordning som är föremål för observationen.

De uppgifter som fåtts fram till avbrytande kan också vara sådan överskottsinformation som avses i 55 §. Den ska kunna utnyttjas i enlighet med 56 §. Då behöver upptagningarna och anteckningarna inte genast utplånas, utan då bestäms hur de ska bevaras i enlighet med 57 §. De upptagningar och anteckningar som erhållits fram till avbrytandet behöver inte heller utplånas i de situationer där det efter avbrytandet i enlighet med 2 mom. används teleavlyssning eller teknisk avlyssning eller teknisk observation av utrustning med stöd av 23 och 24 §. Om domstolen kommer till att förutsättningarna för teleavlyssning, teknisk avlyssning eller teknisk observation av utrustning inte uppfylls, ska upptagningarna och anteckningarna utplånas.

I *2 mom.* sägs att om det i en situation som avses i 1 mom. innan användningen av tvångsmedlet har avbrutits har uppkommit skäl att misstänka en person för ett brott som avses i 3 § 2–4 mom., 16 § 3 mom. eller 17 § eller det har uppkommit skäl att med fog anta att en person kommer att göra sig skyldig till ett sådant brott, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta att teleavlyssning eller teknisk avlyssning ska riktas mot den personen. Ärenden som gäller teleavlyssning eller i 18 § 1 mom. avsedd teknisk avlyssning ska den anhållningsberättigade tjänstemannen dock föra till domstol så snart det är möjligt, dock inom 24 timmar från det att tvångsmedlet riktades mot den nya personen. Om domstolen inte beviljar tillstånd till teleavlyssning eller teknisk avlyssning, ska användningen av tvångsmedlet avslutas och de upptagningar som fåtts genom detta och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom detta genast utplånas.

Momentet gör det möjligt för en anhållningsberättigad tjänsteman att fatta ett tillfälligt beslut i fråga om teleavlyssning och vissa former av teknisk avlyssning. Om det är fråga om bostadsavlyssning eller teknisk avlyssning av en misstänkt som berövats sin frihet på grund av brott, ska ärendet föras till domstol. Inriktandet på en viss person i enlighet med uttrycket ”det finns grundad anledning att misstänka att en person kommer att göra sig skyldig” ska även kunna användas för att förhindra brott. Tillvägagångssätten enligt momentet ska också gälla en situa-

tion där den tekniska observationen av utrustning har avbrutits med stöd av 1 mom. När situationen förutsätter det ska man alltså kunna inleda teleavlyssning eller teknisk avlyssning. Om det i en avbrottssituation uppdagas behov av att inhämta identifieringsuppgifter, ska beslut om teleövervakningen fattas i enlighet med 9 §. Teknisk observation av utrustning ska kunna användas i enlighet med 23 och 24 §, varvid också ett tillfälligt beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman i en brådskande situation kommer i fråga.

59 §. *Utplåning av information som fåtts i en brådskande situation.* I paragrafen, som är ny jämfört med den gällande lagen föreskrivs att om en anhållningsberättigad tjänsteman i en brådskande situation enligt 9 § 1 mom., 11 § 1 mom., 22 § 1 mom. eller 24 § 1 mom. har beslutat att teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, teknisk spårning av en person eller teknisk observation av utrustning ska inledas men domstolen anser att det inte har funnits förutsättningar för åtgärden, ska användningen av tvångsmedlet avslutas och det material som fåtts på detta sätt och anteckningarna om de uppgifter som fåtts på detta sätt genast utplånas. Information som fåtts på detta sätt får dock användas på samma villkor som överskottsinformation får användas enligt 56 §.

60 §. *Underrättelse om användning av hemligt tvångsmedel.* Enligt *1 mom.* ska en misstänkt som varit föremål för teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, teleövervakning, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk observation och kontrollerade leveranser utan dröjsmål underrättas om detta skriftligen när ärendet har förts till åklagaren för prövning eller förundersökningen annars har avslutats eller avbrutits. Den misstänkte ska dock underrättas om ett tvångsmedel senast ett år efter det att användningen av det har avslutats. Den domstol som beviljat tillståndet ska samtidigt skriftligen informeras om underrättelsen.

I 5 a kap. 11 § i den gällande tvångsmedelslagen sägs att när ärendet har överlämnats till åklagaren för prövning eller det annars har beslutats att förundersökningen ska avslutas, ska den misstänkte underrättas om att sådana tvångsmedel som avses i 5 a kap. har riktats mot honom eller henne. Om beslut att avsluta undersökningen inte har fattats i ärendet eller ärendet inte har överlämnats till åklagaren för prövning när ett år har förflutit sedan användningen av tvångsmedel upphörde, ska den misstänkte senast då underrättas om användningen av tvångsmedel. Domstolen kan på framställning av undersökningsledaren av viktiga skäl som har samband med utredningen besluta att den misstänkte ska underrättas senare eller inte alls.

I momentet uppräknas de hemliga tvångsmedel som den misstänkte ska underrättas om. Underrättelsen ska vara på så sätt specificerad att den misstänkte vid behov kan försöka ta reda på grunderna för användningen av det hemliga tvångsmedel som riktats mot honom eller henne. I underrättelsen ska nämnas t.ex. vilket tvångsmedel där är fråga om samt var och när det har använts. Taktiska och tekniska detaljer om tillvägagångssättet ska inte behöva avslöjas. Bevislig delgivning ska inte behövas utan underrättelsen ska kunna skickas till den misstänkte t.ex. per brev till den sista kända adressen. Att underrättelsen noteras t.ex. i förundersökningsprotokollet är inte en sådan underrättelse som avses i momentet. Andra personer än den misstänkte ska inte behöva underrättas om användningen av ett hemligt tvångsmedel, även om de i själva verket skulle ha blivit föremål för åtgärden. En sådan situation kan uppstå vid t.ex. bostadsavlyssning.

Underrättelse ska lämnas för det första när förundersökningen har förts till åklagaren för prövning eller avslutats i enlighet med 10 kap. 2 § i den nya förundersökningslagen. Om förundersökningen för någon misstänkts del har avslutats med stöd av 10 kap. 4 § i nämnda lag ska han eller hon underrättas. Om avbrytande av förundersökning föreskrivs i 3 kap. 13 § i den nya förundersökningslagen. Problematiska situationer kan uppstå om förundersökningen för någon misstänkts del avslutas tidigare än för andra, och en del av personerna fortfarande kan beröras av inhämtande av information. Vid sådana brott som anknyter till varandra ska man kunna uppskjuta underrättelse på det sätt som avses i 2 mom.

Även om förundersökningen inte skulle ha avslutats eller avbrutits ska underrättelse om

att ett hemligt tvångsmedel använts ges senaste inom ett år efter det att användningen har avslutats. Med uttrycket ”senast” avses att underrättelsen inte får fördröjas grundlöst. I praktiken har det förekommit oklarhet beträffande när inhämtandet av information anses ha avslutats. Om användningen av metoden de facto har avslutats innan tillståndets eller beslutets giltighetstid löper ut och något nytt tillstånd inte har sökts, ska tiden på ett år räknas från den tidpunkt då användningen faktiskt avslutades. Om inhämtandet av information har avslutats i och med att tillståndets eller beslutets giltighetstid har löpt ut, ska tiden på ett år räknas från detta. I fråga om retroaktiv användning av tvångsmedel ska tiden räknas från den tidpunkt då tillståndet eller beslutet gjordes, trots att ingen information har fåtts än.

Om ett nytt beslut om samma tvångsmedel har fattats i fråga om samma brott och samma misstänkta person, ska tiden på ett år räknas från det att det senaste inhämtandet av information om samma sak faktiskt avslutades eller från det att giltighetstiden för tillståndet eller beslutet löpte ut. För att inhämtandet av information ska kunna betraktas som sammanhängande kan endast avbrott på några dagar mellan beslutens giltighetstid godkännas.

En misstänkt person som förblivit okänd kan naturligtvis inte underrättas. Om den misstänktes identitet senare klarnar ska han eller hon emellertid underrättas. Sådana situationer kan också utgöra undantag från de tider som föreskrivs i paragrafen, eftersom de inte kan iakttas i vissa fall. Om en misstänkt med känd identitet är försvunnen eller håller sig undan förundersökning, ska det inte förutsättas några särskilt omfattande åtgärder från förundersökningsmyndighetens sida enbart för att göra underrättelsen. Det ska räcka med att det görs en efterlysning (t.ex. meddelande om vistelseort).

I *2 mom.* föreskrivs att på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman får domstolen besluta att underrättelsen enligt 1 mom. till den misstänkte får skjutas upp med högst två år åt gången, om det är motiverat för att trygga pågående inhämtande av information, trygga statens säkerhet eller skydda liv eller hälsa. Domstolen får besluta att underrättelsen ska utebli, om det är nödvändigt för att trygga statens säkerhet eller skydda liv eller hälsa.

Beslut om att underrättelsen ska skjutas upp eller utebli ska fattas av domstolen, även om det är fråga om ett sådant hemligt tvångsmedel som en anhållningsberättigad tjänsteman har beslutat om.

I den gällande lagen föreskrivs inte hur länge underrättelsen får skjutas upp. Enligt förslaget ska underrättelsen alltså kunna skjutas upp med högst två år åt gången. Att underrättelsen får skjutas upp på nytt ska vara exceptionellt. I stället för att underrättelsen skjuts upp upprepade gånger ska man ansöka om att underrättelsen helt och hållet får utebli, om det finns förutsättningar för detta, eftersom en underrättelse som kommer efter t.ex. tio år i praktiken saknar betydelse för den misstänkte. Ansökan om att underrättelsen ska skjutas upp och skjutas upp på nytt ska göras innan tidsfristen löper ut. Om det blir en mellantid från det att tidsfristen löper och beslutet fattas är följden den att under mellantiden kan den misstänkte genom att åberopa partsoffentligheten få information om användningen av det hemliga tvångsmedlet.

Grunder som gör det möjligt att skjuta upp underrättelsen ska för det första vara att trygga pågående inhämtande av information. Inhämtandet av information ska kunna hänföra sig till vilken som helst pågående förundersökning. Det ska också vara möjligt att skjuta upp underrättelsen för att trygga statens säkerhet. Grunden blir i praktiken tillämplig endast i skyddspolisens verksamhet. Dessutom ska det vara möjligt att skjuta upp underrättelsen för att skydda liv eller hälsa. Denna grund kan t.ex. till följd av åtgärder som vidtagits för att skydda en person försvinna efter en viss tid, då den misstänkte kan underrättas. Tröskeln för att skjuta upp underrättelsen ska vara att det är motiverat. Tröskeln är således inte särskilt hög till denna del.

Domstolen får besluta att underrättelsen ska utebli endast när det är nödvändigt för att trygga statens säkerhet eller skydda liv eller hälsa. Tröskeln för att underrättelsen helt ska utebli är åter hög, vilket beskrivs med uttrycket ”nödvändigt”.

Om domstolen inte tillåter att underrättelsen skjuts upp eller beslutar att den helt ska utebli, får den som framställt yrkandet anföra klagan mot beslutet. Eftersom de intressen som ska skyddas enligt paragrafen redan i princip är vägande, ska den misstänkte inte ha rätt att får information om användningen av inhämtande av information när klagan behandlas om inte en högre domstol bestämmer något annat.

Enligt *3 mom.* ska en misstänkt som varit föremål för en täckoperation, bevisprovokation genom köp och styrd användning av informationskällor utan ogrundat dröjsmål underrättas om detta skriftligen när ärendet har förts till åklagaren för prövning. Den domstol som avses i 32 § ska samtidigt skriftligen informeras om underrättelsen. Den gällande polislagens 33 § gäller inte underrättelse om de metoder för inhämtande av information som avses i momentet.

Eftersom momentet ska gälla täckoperationer, bevisprovokation genom köp och styrd användning av informationskällor som riktas mot en misstänkt, ska föremålet för underrättelsen vara den misstänkta person som nämns i beslutet. Även om en person som företar en täckoperation under infiltrationen skulle ha fått uppgifter om brott som även andra personer misstänks ha begått, men ingen av dem har varit föremål för den egentliga täckoperationen, behöver dessa personer inte underrättas om täckoperationen. Det ska alltså vara fråga om en underrättelse till det egentliga föremålet för inhämtande av information. Om täckoperationen genom ett separat beslut också riktas mot nya personer, iakttas för deras del normalt underrättelseförfarande.

Genom uttrycket ”utan ogrundat dröjsmål” blir det möjligt för åklagaren att få tillräckligt med prövningstid för att ansöka om att underrättelsen ska skjutas upp eller utebli med stöd av 4 mom. Om förundersökningen avslutas eller avbryts utan att det undersökta ärendet förs till åtalsprövning, finns det ingen skyldighet att lämna underrättelse. Eftersom det inte heller väcks åtal i en dylik situation, innebär det ingen nackdel för den misstänkte. Om förundersökningen fortsätter efter avbrottet så att ärendet förs till åtalsprövning uppkommer skyldighet att underrätta den misstänkte.

Enligt *4 mom.* får domstolen på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman besluta att underrättelsen enligt 3 mom. till den misstänkte får skjutas upp med högst två år åt gången eller helt och hållet utebli, om det är motiverat för att trygga ett redan pågående eller framtida inhämtande av information, trygga statens säkerhet eller skydda liv eller hälsa.

Den tidsfrist som nämns i momentet motsvarar den tidsfrist som föreslås i 2 mom. I detta moment ska däremot grunderna för att skjuta upp underrättelsen och för att den helt ska utebli motsvara varandra. Tryggandet av inhämtandet av information ska i detta fall kunna omfatta inte bara pågående utan också framtida inhämtande av information. För att man ska kunna tala om framtida inhämtande av information i den mening som avses i momentet, ska det åtminstone vara under beredning eller planering.

I *5 mom.* sägs att när domstolen överväger att skjuta upp underrättelsen eller att avstå från den i sådana fall som avses i 2 och 4 mom. ska domstolen i bedömningen också beakta en parts rätt att på behörigt sätt försvara sig eller annars bevaka sina rättigheter i en rättegång.

Jämfört med den gällande lagen föreskrivs i det nya momentet om en intressevägning som har att göra med kraven på en rättvis rättegång. Rätten till en rättvis rättegång nämns uttryckligen i artikel 6 stycke 1 i Europarådets människorättskonvention samt i artikel 14 stycke 1 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Rätten kan också anses ingå i kravet på behörig behandling i 21 § 1 mom. i grundlagen.

I synnerhet täckoperationer och bevisprovokation genom köp används i allmänhet inte för att skaffa bevis på ett begånget brott som kan utnyttjas i en straffprocess, utan med deras hjälp kan man komma sådana bevis på spåren som förs fram helt öppen i förundersökningen. Det kan emellertid också förekomma fall där det hemliga tvångsmedlet har påverkat det brott som utreds eller där detta åtminstone misstänks. Man kan t.ex. påstå att försäljning av narkotika har berott på en sådan bevisprovokation genom köp som måste betraktas som brottsprovokation, eller att den person som genomfört täckoperationen har

lockat någon att begå ett brott genom ett förfarande som måste karakteriseras som provokation.

En rättvis rättegång förutsätter att processen är öppen och rättvis och bygger på samma rättegångsmaterial, varvid parterna ska delges alla omständigheter som inverkar på ärendet. Till den åtalades rättigheter hör bl.a. rätt att förete motbevis, rätt att få detaljerade uppgifter som grunderna för åtal som riktas mot honom eller henne samt rätt att få egna vittnen kallade och förhörda. Brist på bevis leder i osäkra situationer till att saken avgörs till svarandens fördel. Om identiteten hos den person som uppträtt som köpare vid bevisprovokation genom köp eller genomfört täckoperationen inte kan avslöjas, blir det domstolens sak att pröva vilken betydelse utebliven underrättelse har för bedömningen av bevisen och slutresultatet i saken. Denna fråga kan vara av betydelse redan när prövar om åtal ska väckas.

Såsom framgår av Europadomstolens avgörandepraxis är rätten till en rättvis rättegång inte en absolut mänsklig rättighet som gör före alla andra mänskliga rättigheter. När mänskliga och grundläggande fri- och rättigheter kolliderar med varandra måste man väga dem mot varandra, vilket momentet ger uttryck åt. Det är fråga om intressejämförelse i enskilda fall.

Det mest naturliga är att allmänna åklagaren följer att kraven på en rättvis rättegång uppfylls. Inom ramen för det förundersökningssamarbete som föreslås i förundersökningslagen ska förundersökningsmyndigheten underrätta åklagaren om genomförda och planerade åtgärder för hemligt inhämtande av information, så att denne kan göra sin egen bedömning om deras användning och följderna av användningen i senare skeden av straffprocessen och även till denna del delta i förundersökningen på behövligt sätt. I synnerhet när det gäller användningen av hemliga tvångsmedel främjas förundersökningsarbetet av åklagarens tystnadsrätt, som det föreslås bestämmelser om i den till denna proposition anslutna propositionen.

Enligt *6 mom.* ska i fråga om handläggning av underrättelseärenden i domstol 43 § iakttas i tillämpliga delar. Ärenden som gäller underrättelse om bevisprovokation genom köp och styrd användning av informationskällor ska behandlas vid Helsingfors tingsrätt, med iakttagande i tillämpliga delar av den nämnda paragrafens 6 mom.

Enligt 1 mom. i den paragraf som det hänvisas till i momentet ska nämnda tingsrätt också behandla ärenden som gäller täckoperationer. Den hänvisning till 43 § 6 mom. som gäller bevisprovokation genom köp och styrd användning av informationskällor betyder att i ärenden som gäller underrättelse om användning ska till domstolen förmedlas endast nödvändig information och att särskild vikt ska fästas vid att sekretessen iakttas och vid datasäkerhetsarrangemangen.

61 §. *Protokoll.* Enligt bestämmelsen ska användning av andra hemliga tvångsmedel än observation protokollföras utan ogrundat dröjsmål efter det att användningen har avslutats.

Paragrafen motsvarar 5 a kap. 8 § i den gällande tvångsmedelslagen med den skillnaden att protokollet ska upprättas utan ogrundat dröjsmål. När användningen av ett hemligt tvångsmedel anses ha avslutats har behandlats i motiveringen till 60 §. Bestämmelser om de uppgifter som ska nämnas i protokollet ska även i fortsättningen utfärdas genom förordning (66 §). För tydlighetens skull ska observation enligt 12 § 1 mom. undantas från protokollföringsskyldigheten. Anteckningar om observation ska vid behov göras i någon annan handling, t.ex. förundersökningsprotokollet.

62 §. *Begränsning av partsoffentlighet i vissa fall.* Enligt *1 mom.* i paragrafen, som är ny jämfört med den gällande tvångsmedelslagen, ska en person vars rättigheter eller skyldigheter saken gäller inte, oavsett 11 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, rätt att få vetskap om användning av tvångsmedel enligt detta kapitel förrän en underrättelse enligt 60 § har gjorts. Han eller hon har inte heller den rätt till insyn för registrerade som avses i personuppgiftslagen (523/1999) eller i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet. Momentets syfte är endast att i legislativt hänseende klarlägga situationen i förhållande till lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, personuppgiftslagen och lagen om

behandling av personuppgifter i polisens verksamhet.

I *2 mom.* sägs att när en underrättelse enligt 60 § har gjorts har en person som avses i 1 mom. rätt att få information om en handling eller upptagning som gäller användning av hemliga tvångsmedel, om inte det för att trygga statens säkerhet eller skydda liv, hälsa, integritet eller sekretessbelagda taktiska och tekniska metoder är nödvändigt att inte informera personen i fråga. Vid övervägande av om en handling, en upptagning eller information inte ska lämna ut ska i bedömningen också personens rätt att på behörigt sätt försvara sig eller annars bevaka sin rätt i en rättegång beaktas.

Vid behandlingen av en parts begäran om information ska iakttas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Om en tjänsteman helt eller till någon del vägrar att ge ut en myndighetshandling, kan vägran hänskjutas till myndigheten. Ändring söks i enlighet med förvaltningsprocesslagen (586/1996). I momentet är det fråga om samma slags intressevägning i anslutning till en rättvis rättegång som i 60 §, så till denna del kan hänvisas till motiveringen till nämnda paragraf.

I *3 mom.* föreskrivs att uppgifter i en ljud- och bildupptagning kan lämnas ut endast genom att upptagningen hålls tillgänglig hos förundersökningsmyndigheten där den kan avlyssnas eller ses, om det med beaktande av upptagningens innehåll finns anledning att anta att utlämnandet av informationen på något annat sätt kan leda till att integritetsskyddet för de personer som förekommer på upptagningen kränks. En motsvarande bestämmelse föreslås i 11 kap. 7 § 2 mom. i den nya förundersökningslagen.

63 §. *Teleföretags skyldighet att biträda och tillträde till vissa utrymmen.* Enligt *1 mom.* ska ett teleföretag utan ogrundat dröjsmål göra de kopplingar i ett telenät som behövs för teleavlyssning och teleövervakning och tillhandahålla förundersökningsmyndigheten de uppgifter och redskap samt den personal som behövs för utförande av teleavlyssningen. Detsamma gäller de situationer där förundersökningsmyndigheten genomför teleavlyssning eller teleövervakning med hjälp av en teknisk anordning. Teleföretaget ska dessutom ge undersökningsledaren sådana uppgifter som företaget har i sin besittning och som behövs för teknisk spårning.

Den första och den tredje meningen i momentet motsvarar det som står i 5 a kap. 9 § 1 mom. i den gällande tvångsmedelslagen. En ny sak är att i momentet nämns möjlighet för förundersökningsmyndigheten att genomföra teletvångsmedel med egna tekniska anordningar. Detta har ansetts tillåtet även med stöd av den gällande lagen.

I *2 mom.* sägs att förundersökningsmyndigheten, den som utför åtgärden och den biträdande personalen har rätt att för att göra de kopplingar som behövs för teleavlyssningnen få tillträde också till andra utrymmen än de som är i teleföretagets besittning, dock inte till utrymmen som används för stadigvarande boende. En anhållningsberättigad tjänsteman beslutar om åtgärden. Dessutom nämns i momentet att det föreskrivs särskilt om husrannsakan.

Jämfört med 5 a kap. 9 § 2 mom. i den gällande förundersökningslagen är det i första hand fråga om att uppdatera bestämmelsen och se till att den motsvarar den övriga regleringen i det nya kapitel som nu behandlas. För tydlighetens skull nämns att det föreskrivs särskilt om husrannsakan.

64 §. *Ersättningar till teleföretag.* I *1 mom.* föreskrivs att ett teleföretag har rätt att få ersättning av statens medel för direkta kostnader som orsakats av att företaget i enlighet med detta kapitel har biträtt myndigheterna och lämnat uppgifter, så som föreskrivs i 98 § i kommunikationsmarknadslagen. Beslut om betalning av ersättning fattas av den enhet vid förundersökningsmyndigheten som gjort undersökningen i fråga. Momentet motsvarar 5 a kap. 14 § 1 mom. i den gällande tvångsmedelslagen med den skillnaden att i fråga om beslutet om betalning av ersättning nämns endast enheten vid förundersökningsmyndigheten och att en hänvisning till 98 § i kommunikationsmarknadslagen fogas till bestämmelsen.

I *2 mom.* föreskrivs om sökande av ändring på ett sätt som i sak i stor utsträckning motsvarar 5 a kap. 14 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen. När förvaltningsdomstolen handlägger ett sådant ärende ska den

dock ge Kommunikationsverket tillfälle att bli hört.

65 §. *Tillsyn över användningen av hemliga tvångsmedel.* Paragrafen bygger delvis på 5 a kap. 15 § i den gällande tvångsmedelslagen samt på 18 § 1 mom. i inrikesministeriets förordning om ordnande och övervakning av polisens inhämtande av information. Den handlar för det första om att Polisstyrelsen och cheferna för de enheter som använder hemliga tvångsmedel ska för polisens vidkommande övervaka användningen av hemliga tvångsmedel (*1 mom.*).

Enligt *2 mom.* ska inrikesministeriet årligen lämna riksdagens justitieombudsman en berättelse om hur hemliga tvångsmedel och skyddandet av dem har använts och övervakad.

I fråga om detta moment innebär ändringen jämfört med den gällande lagen för det första att skyldigheten lämna berättelse utsträcks till att omfatta alla hemliga tvångsmedel. För närvarande lämnas berättelse om användningen av teleavlyssning och teleövervakning samt teknisk avlyssning. Berättelsen ska också gälla skyddandet av de hemliga tvångsmedlen. Dessutom ska inte heller användningen av teknisk observation i straffanstalterna nämnas särskilt eftersom den ska omfattas av skyldigheten att lämna berättelse enligt momentet.

I *3 mom.* ingår en hänvisningsbestämmelse. Enligt den föreskrivs i polislag om de berättelser om hemligt inhämtande av information för att förhindra eller avslöja brott som ska avges till justitieombudsmannen i polislagen.

66 §. *Närmare bestämmelser.* Enligt bestämmelsen kan genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser om ordnande av och tillsyn över användning av i detta kapitel avsedda hemliga tvångsmedel samt dokumentering av åtgärderna och om de rapporter som ska lämnas för tillsynen.

11 kap. Särskilda bestämmelser

1 §. *Inverkan av lindrigare straffskala.* Enligt paragrafen påverkas rätten att använda i denna lag avsedda tvångsmedel påverkas inte av att straffet mäts enligt en lindrigare straffskala med tillämpning av 6 kap. 8 § i strafflagen. Regleringen motsvarar vedertagen tolkning.

Paragrafen, som är ny jämfört med den gällande lagen, har att göra med att i lagen anges fortfarande som förutsättning för användningen av tvångsmedel i flera fall det föreskrivna maximistraffet för ett visst brott eller att en person misstänks har gjort sig skyldig till ett visst brott. I dessa fall ska tvångsmedlet kunna användas, även om en grund för lindrigare straffskala enligt 6 kap. 8 § i strafflagen skulle tillämpas. Enligt 1 mom. i nämnda paragraf bestäms straffet enligt en lindrigare straffskala t.ex. om gärningsmannen har begått brottet innan han eller hon fyllde 18 år eller brottet har stannat vid försök.

2 §. *Meddelanden om militärpersoner.* På motsvarande sätt som den del som gäller tvångsmedel i 11 a § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel föreslås att när en militärperson grips, anhålls, häktas eller friges ska detta utan dröjsmål meddelas chefen för den administrativa enhet där militären tjänstgör. Den del i bestämmelsen i förordningen som gäller närvaro vid förundersökning föreslås bli intagen i 6 kap. 7 § i förundersökningslagen. På grund av sakens betydelse och för tydlighetens skull bör det föreskrivas i lag om saken.

3 §. *Internationellt samarbete.* I paragrafen, som är ny jämfört med den gällande tvångsmedelslagen, föreskrivs för tydlighetens skull att i fråga om den rättshjälp och handräckning i anslutning till användningen av tvångsmedel som en förundersökningsmyndighet ger en förundersökningsmyndighet i en främmande stat, i fråga om den rättshjälp och handräckning som förundersökningsmyndigheten får av en sådan myndighet och i fråga om rätten för en främmande stats förundersökningstjänsteman att utöva en finländsk förundersökningstjänstemans befogenheter i anslutning till tvångsmedel gäller utöver 6 kap. 8 § och 7 kap. 21 § även vad som särskilt föreskrivs om detta eller avtalas i internationella avtal som är förpliktande för Finland. De paragrafer som det hänvisas till gäller rättshjälp i ärenden som gäller kvarstad och beslag.

4 §. *Närmare bestämmelser.* Enligt paragrafen kan närmare bestämmelser om vissa saker utfärdas genom förordning av statsrådet. Till dem hör dokumenteringen av användning av tvångsmedel, myndigheternas samarbete i häktningsärenden och underrättelse om åtgärder i anslutning till reseförbud.

5 §. *Ikraftträdande.* I paragrafen föreskrivs om den tidpunkt då lagen träder i kraft och om upphävande av den gällande tvångsmedelslagen.

6 §. *Övergångsbestämmelser.* Enligt *1 mom.* gäller för tvångsmedel som är i kraft när denna lag träder i kraft bestämmelserna i denna lag. I fråga om skingringsförbud gäller i tillämpliga delar denna lags bestämmelser om kvarstad.

Momentet innebär för det första att ett fortlöpande tvångsmedel (t.ex. häktning eller beslag) som redan påförts när denna lag träder i kraft förblir i kraft efter ikraftträdandet. På hållande i kraft och upphävande av tvångsmedlet liksom på åtgärder som i övrigt vidtas medan det är i kraft tillämpas bestämmelserna i denna lag. Meningen om skingringsförbud har att göra med att kvarstad är den enda straffprocessuella säkerhetsåtgärden som denna lag känner.

I *2 mom.* föreskrivs att om en tidsfrist i anslutning till ett tvångsmedel som är i kraft när denna lag träder i kraft redan löper när lagen träder i kraft får åtgärden utföras i enlighet med de bestämmelser som gällde vid lagens ikraftträdande. Som exempel på tillämpning av denna övergångsbestämmelse kan nämnas 5 kap. 8 § 2 mom. i denna lag, enligt vilket den anhållningsberättigade tjänstemannen ska ansöka om förlängning av den tid på 60 dagar som gäller för reseförbud senast en vecka före den utsatta tidens utgång. Domstolen ska ta upp ärendet utan dröjsmål och avgöra det inom den utsatta tiden. Enligt 2 kap. 6 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen får domstolen förlänga tiden på begäran som inom denna tid har gjorts av den anhållningsberättigade tjänstemannen. Den sistnämnda bestämmelsen ska tillämpas om den utsatta tiden på en vecka börjat löpa när lagen träder i kraft.

1.3 Lag om behandlingen av personer i förvar hos polisen

1 kap. Allmänna bestämmelser

2 §. *Definitioner.* Hänvisningarna i 2, 3 och 8 punkten ändras så att de börjar motsvara de ändringar som företas i den övriga lagstiftningen. Enligt den första ändringen avses med anhållen den som anhållits i enlighet med 2 kap. 5 § i den nya tvångsmedelslagen. Hänvisningarna som gäller gripen i 3 punkten ändras så att de gäller de föreslagna nya lagarna, dvs. polislagen, tvångsmedelslagen och förundersökningslagen. Enligt den sista punkten som ändras avses med väktare överväktare och väktare enligt 1 kap. 10 § i polislagen.

2 kap. Intagning i förvaringslokal

2 §. *Underrättelse om frihetsberövande.* Paragrafens rubrik och en del av dess innehåll ändras.

Paragrafens *1 mom.* föreslås delvis överensstämma med den gällande lagen och enligt det ska häktade ges tillfälle att underrätta en närstående eller någon annan person om frihetsberövandet. Ändringen jämfört med den gällande regleringen innebär att underrättelsen också kan lämnas till någon annan person. Det föreskrivs fortfarande inte om någon möjlighet till undantag från skyldigheten att ge häktade tillfälle att lämna underrättelse. Bestämmelsens praktiska betydelse minskas av att häktade i allmänhet förlorar sin frihet redan genom gripandet eller anhållandet, varvid 2 mom. tillämpas på underrättelsen.

I *2 mom.* ska föreskrivas om underrättelse om att anhållna och gripna berövats sin frihet. Utgångspunkten är att underrättelsen ska lämnas enligt den frihetsberövades anvisningar till dennes närstående eller någon annan person. Om underrättelsen förorsakar synnerligt men för brottsutredningen ska underrättelsen om anhållande kunna framskjutas högst två dygn från gripandet genom beslut av en polisman som hör till befälet och underrättelsen om gripande ska kunna framskjutas eller lämnas ogjord. En underrättelse

får inte utan särskilda skäl lämnas mot den anhållnes eller gripnes vilja.

I tvångsmedelslagen ska det inte längre föreskrivas särskilt om underrättelse om anhållande på samma sätt som i 1 kap. 7 § 2 mom. i den gällande lagen. I 2 kap. 4 § 2 mom. (underrättelse om gripande) och 10 § 2 mom. (underrättelse om anhållande) i den föreslagna nya tvångsmedelslagen hänvisas till det nu aktuella momentet.

På samma sätt som 1 mom. ska även detta moment avvika från den gällande lagen för det första så att underrättelsen ska lämnas till en närstående eller någon annan person. Så som redan konstaterats i den allmänna motiveringen kan den som är anhållen eller gripen vilja att t.ex. arbetsgivaren ska underrättas. I regel ska underrättelse lämnas även om gripande oberoende av hur länge det varar. Enligt den gällande lagen behöver en gripen dock inte ges sådant tillfälle, om han eller hon friges inom 12 timmar från gripandet och det inte finns något särskilt skäl att ge den gripne ett sådant tillfälle. Även när det gäller gripna ska dock synnerligt men för brottsutredningen medföra rätt att framskjuta underrättelsen eller inte alls göra den. Tidsgränsen för underrättelse om anhållande förkortas till två dygn. Den sista meningen om inverkan av personens vilja utsträcks till att gälla även gripna. Som sådana särskilda skäl som avses i meningen kan komma i fråga t.ex. den anhållnes eller gripnes unga ålder, vilket också konstaterats i den allmänna motiveringen.

6 kap. **Brevväxling och telefonsamtal**

1 §. *Brevväxling och granskning av postförsändelser.* Det föreslås att 1 mom. ändras så att där nämns 4 kap. i tvångsmedelslagen i stället för 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen.

6 §. *Användning av telefon.* I 1 mom. föreslås en likadan ändring som i 1 § 1 mom.

7 kap. **Besök och andra kontakter utanför förvaringslokalen**

1 §. *Besök.* Även i denna paragraf ändras 1 mom. genom att hänvisningen ändras till att gälla 4 kap. i tvångsmedelslagen.

6 §. *Kontakter med en beskickning.* I 1 mom. i denna paragraf föreslås motsvarande ändring som i 1 § 1 mom.

8 kap. **Ordningen i en förvaringslokal**

3 §. *Beslutanderätt.* Det föreslås att paragrafen ändras så att i den stryks orden ”i häradet”. Denna ändring liksom de andra likadana i denna proposition beror på den reform av polisförvaltningen som genomfördes vid ingången av 2010.

11 kap. **Säkerhetsåtgärder**

1 §. *Säkerhetsåtgärder.* Det föreslås att hänvisningen i 3 mom. till tvångsmedelslagen preciseras. Bestämmelser om begränsning av frihetsberövades kontakter föreslås ingå i 4 kap. i tvångsmedelslagen.

15 kap. **Väktare**

3 §. *Person- och egendomsskada.* Det föreslås att den andra meningen i paragrafen ändras så att där hänvisas till 8 kap. 6 § i den nya polislagen. Meningen gäller utredning av person- och egendomsskador som uppkommit vid utförandet av tjänsteuppdrag.

17 kap. **Ändringssökande**

1 §. *Ärenden som är föremål för ändringssökande.* I 1 mom. stryks orden ”i häradet”.

3 §. *Beslut om rättelseyrkande.* I 1 mom. stryks orden ”i häradet”.

4 §. *Anförande av besvär.* I 1 mom. stryks orden ”i häradet”.

5 §. *Verkan av rättelseyrkanden och besvär på verkställigheten.* I paragrafen stryks orden ”i häradet”.

1.4 Häktningslag

1 kap. **Allmänna principer för verkställighet av häktning**

1 §. *Tillämpningsområde.* Det föreslås att 2 mom. ändras så att i fråga om begränsning av kontakter hänvisas till 4 kap. i den nya tvångsmedelslagen.

2 kap. **Ankomst till ett fängelse**

1 §. *Placering av häktade.* Det föreslås att 3 och 4 mom., som gäller placering av häktade i en sådan förvaringslokal för häktade som administreras av polisen, ändras. I slutet på *3 mom.* tillfogas den första meningen från 4 mom., enligt vilken den häktade får inte hållas i polisens förvaringslokal längre än fyra veckor, om det inte finns särskilt vägande skäl till detta. Denna ändring har att göra med att efter de ändringar som företas i 4 mom. hör meningen på ett naturligare sätt ihop med 3 mom.

I *4 mom.* föreskrivs att om den häktade placerats i en förvaringslokal som administreras av polisen, ska placeringsärendet och dess grunder tas upp till behandling i domstol tillsammans med häktningsärendet vid den nya behandling av häktningsärendet som avses i 3 kap. 15 § i tvångsmedelslagen. Den häktade ska också kunna få förvaringen i polisens förvaringslokal separat prövad av domstol på nytt, och då iakttas i tillämpliga delar det förfarande som föreskrivs i 1, 3 och 4 mom. i nämnda paragraf. En anhållningsberättigad tjänsteman eller åklagaren ska föras saken till domstol, om den häktade ska förvaras i förvaringslokalen längre än fyra veckor. Också då ska nämnda bestämmelser i tvångsmedelslagen iakttas i tillämpliga delar.

De andra meningarna i momentet utom den första är nya. Separat domstolsbehandling av ärendet ska bli möjlig liksom i fråga om begränsning av kontakter. I detta fall avses med att bestämmelserna om ny behandling av häktningsärendet ska iakttas i tillämpliga delar att ärenden som gäller förvaring i polisens lokaler inte behöver prövas på nytt av domstol tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen.

8 kap. **Brevväxling och telefonsamtal**

1 §. *Brevväxling och granskning av postförsändelser.* Hänvisningen i 1 mom. ändras även här så att den gäller 4 kap. i tvångsmedelslagen.

6 §. *Användning av telefon.* I 1 mom. föreslås en likadan ändring som i 1 § 1 mom.

9 kap. **Besök och andra kontakter utom fängelset**

1 §. *Besök.* Även i denna paragraf ändras hänvisningen i 1 mom. så att den gäller 4 kap. i tvångsmedelslagen.

7 §. *Kontakter med en beskickning.* Även i denna paragraf ändras hänvisningen i 1 mom. så att den gäller 4 kap. i tvångsmedelslagen.

10 kap. **Ordningen och disciplinen i ett fängelse**

16 §. *Beslutanderätt.* Enligt 5 mom. tillämpas i fråga om jäv bestämmelserna i 16 § i förundersökningslagen (449/1987). Det föreslås att hänvisningen ändras så att den börjar gälla 2 kap. 7 och 8 § i den nya förundersökningslagen.

11 kap. **Granskning av fängelselokaler och häktade**

9 §. *Förfarande och protokoll.* Det föreslås att 2 mom. ändras så att där hänvisas till 8 kap. 32 § 3 och 4 mom. i den nya tvångsmedelslagen i stället för till 5 kap. 12 § 3 och 4 mom. i den gällande tvångsmedelslagen.

13 kap. **Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel**

1 §. *Säkerhetsåtgärder.* Hänvisningen i 3 mom. preciseras så att den börjar gälla 4 kap. i tvångsmedelslagen.

1.5 Fängelselag

1 kap. **Allmänna bestämmelser om verkställighet av fängelse**

11 §. *Handräckning.* Det föreslås att hänvisningen i paragrafen ändras så att den börjar gälla den nya polislagen.

4 kap. **Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset**

5 §. *Ankomstgranskning.* Det föreslås att 2 mom. ändras så att där hänvisas till den nya tvångsmedelslagen.

15 kap. **Ordningen och disciplinen i ett fängelse**

16 §. *Beslutanderätt.* Hänvisningen i 4 mom. ändras så att den börjar gälla 2 kap. 7 och 8 § i den nya förundersökningslagen.

16 kap. **Granskning av fängelselokaler och fångar**

9 §. *Förfarande och protokoll.* Det föreslås att hänvisningen som gäller kroppsbesiktning i 2 mom. ändras så att den börjar gälla 8 kap. 32 § 3 och 4 mom. i den nya tvångsmedelslagen.

1.6 Lag om gemensamma utredningsgrupper

4 §. *Befogenheter i Finland för en person som hör till utredningsgruppen.* Det föreslås att hänvisningarna i 2 mom. ändras så att de börjar gälla 7 kap. 11 § och 8 kap. 5 § 3 mom. i den nya tvångsmedelslagen.

1.7 Lag om riksdagens justitieombudsman

8 §. *Förordnande om polis- eller förundersökning.* Det föreslås att paragrafen ändras så att där hänvisas i fråga om polisundersökning till den polislag som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen och i fråga om förundersökning till den förundersökningslag som föreslås i denna proposition.

1.8 Lag om justitiekanslern i statsrådet

5 a §. *Förordnande om polis- eller förundersökning.* I den nya paragrafen föreskrivs att justitiekanslern kan bestämma att polisundersökning enligt polislagen eller förundersökning enligt förundersökningslagen ska verkställas för utredning av ett ärende som justitiekanslern prövar. Laghänvisningarna gäller de nya lagar som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen och i denna proposition.

Det är fråga om en klarläggande bestämmelse och inte en ändring jämfört med nuläget. I 8 § i lagen om riksdagens justitieombudsman föreskrivs uttryckligen att justitieombudsmannen har befogenheter att bestämma att polisundersökning eller förundersökning ska verkställas. Enligt 8 § i lagen om justitiekanslern i statsrådet har justitiekanslern rätt att i skötseln av sina uppgifter utan dröjsmål av alla myndigheter få sådan handräckning som myndigheten i fråga är behörig att ge. Den vedertagna tolkningen av den sistnämnda bestämmelsen har varit att justitiekanslern kan bestämma att polisundersökning eller förundersökning ska verkställas för utredning av ett ärende som justitiekanslern prövar.

1.9 Lag om fördelningen av åligganden mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman

1 §. Det föreslås att 1 mom. 2 punkten ändras så att där hänvisas till den nya tvångsmedelslagen.

1.10 Lag om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden

13 §. *Tvångsmedel.* Det föreslås att hänvisningen till tvångsmedelslagen ändras i paragrafen.

1.11 Strafflag

15 kap. **Om brott mot rättskipning**

2 §. *Osann utsaga vid myndighetsförfarande.* Det föreslås att 1 mom. ändras så att i 3 punkten hänvisas i stället för till 38 § 2 mom. i den gällande polislagen till motsvarande bestämmelse i den nya polislagen, dvs. 6 kap. 2 § 2 mom.

16 kap. **Om brott mot myndigheter**

4 §. *Tredska mot polis.* Det föreslås att paragrafen ändras så att i 2—4 punkten hänvisas i stället för till bestämmelser i den gällande polislagen till motsvarande bestämmelser i den nya polislagen. Bestämmelser om utlämnande av personuppgifter ingår i 2 kap. 1 § 1 mom., om stannande och flyttning av fordon i 2 kap. 11 § 1 mom. och om biståndsskyldighet i 9 kap. 3 § i den nya polis-

lag som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen.

10 §. *Överträdelse av myndighetsförbud som gäller egendom.* Det föreslås att 1 mom. för det första ändras så att hänvisningen i 2 punkten börjar gälla 9 kap. 1 § 1 mom. 2 punkten i den nya tvångsmedelslagen. Denna punkt ersätter i fråga om myndighetsförbud 6 kap. 2 § i den gällande tvångsmedelslagen, som det nu hänvisas till och enligt vilken för att säkerställa utredningen av ett brott får byggnader eller rum stängas och tillträde till ett bestämt område förbjudas eller förbud utfärdas mot att flytta något föremål eller mot någon annan motsvarande åtgärd. I den nya punkten i tvångsmedelslagen har det potentiella föremålet för förbud definierats något mera exakt (tillträde till ett bestämt område, tillträde i närheten av ett visst utredningsobjekt, flyttning av ett föremål eller någon annan motsvarande åtgärd).

Den andra ändringen i 1 mom. gäller 4 punkten. Där föreskrivs nu att det är straffbart att i strid med ett skingringsförbud eller något annat myndighetsförbud skingra eller överlåta egendom eller i strid med ett betalningsförbud betala en fordran eller lön. I punkten stryks orden ”skingringsförbud eller något annat”. I motiveringen till punkten (RP 6/1997 rd) konstateras att med skingringsförbud avses skingringsförbud enligt 7 kap. 2 § 2 mom. i utsökningslagen. och dessutom sådant skingringsförbud som regleras i 3 kap. i tvångsmedelslagen. Utsökningslagens skingringsförbud har förlorat sin betydelse i och med revideringen av utsökningslagstiftningen och stiftandet av utsökningsbalken. I denna proposition föreslås att den enda säkerhetsåtgärden som regleras i tvångsmedelslagen är kvarstad, så då finns inte heller längre skingringsförbud enligt tvångsmedelslagen.

1.12 Lag om verkställighet av böter

38 §. *Verkställighet av en förverkandepåföljd.* I 1 mom. stryks orden ”i häradet”.

41 §. *Ansökan om verkställighet av en förverkandepåföljd.* Även i denna paragraf företas en sådan ändring att orden ”i ett härad” stryks.

42 §. *Bestämmande över egendom som dömts förverkad.* Det föreslås att 1 mom. ändras så att Polisstyrelsen bestämmer om de verkställighetsåtgärder som avser egendom som dömts förverkad, och den kan ge polisinrättningen rätt att förordna om åtgärder.

44 §. *Inverkan av verkställigheten av att den som dömts till en förverkandepåföljd avlider.* Även här stryks orden ”i häradet” i 1 mom.

1.13 Rättegångsbalken

17 kap. **Om bevisning**

18 §. Det föreslås att 2 mom. ändras så att där i fråga om gärningar som inte har överlämnats till åklagaren för prövning hänvisas till 3 kap. 9 § i den föreslagna förundersökningslagen.

45 §. Det föreslås att hänvisningen i den andra meningen i 2 mom. ändras så att den gäller 3 kap. 1 § 2 mom. i den nya tvångsmedelslagen, där det föreskrivs om tingsrättens beslutsförhet samt om tid och plats för sammanträdet när häktningsärenden behandlas.

1.14 Lag om rättegång i brottmål

1 kap. **Om åtalsrätt**

14 §. Det föreslås att till 1 mom. fogas en andra mening, varvid momentets nuvarande andra mening blir tredje mening. Enligt den nya meningen får en målsägande också väcka åtal om förundersökningsåtgärderna har skjutits upp genom undersökningsledarens beslut.

I 3 kap. 12 § i den nya förundersökningslagen föreskrivs om uppskjutande av förundersökningsåtgärder. Undersökningsledaren får besluta att förundersökningsåtgärderna ska skjutas upp till en senare tidpunkt, om det är nödvändigt för att utreda det brott som undersöks eller något annat brott som har samband med det och om uppskjutandet inte äventyrar någons liv, hälsa eller frihet eller medför risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada. Uppskjutande av förundersökningsåtgärder ska användas i fall där tiden mellan förundersökningsåtgärderna klart avviker från det normala. Om uppskjutandet kan inverka på en parts rättigheter, fördelar eller förpliktelser ska det fattas ett skriftligt beslut om saken som delges parten.

Med stöd av det har målsäganden förutsättningar att utnyttja den rätt att väcka åtal som fogas till den nu aktuella bestämmelsen.

1.15 Lag om föreläggande av böter och ordningsbot

7 §. *Förundersökning.* Det föreslås att 2 mom. ändras så att där hänvisas till 11 kap. 2 § i den föreslagna förundersökningslagen.

1.16 Lag om strafforderförfarande

5 §. Det föreslås att paragrafen ändras så att där hänvisas till 11 kap. 2 § i den i denna proposition föreslagna förundersökningslagen, i stället för till 44 § i den gällande förundersökningslagen. Trots att lagen om strafforderförfarande upphävs genom lagen om föreläggande av böter och ordningsbot, är ikraftträdandet av den lagen och hur detta förhåller sig till ikraftträdandet av förundersökningslagen enligt denna proposition ännu oklart. Därför måste man även föreslå en ändring av 5 § i lagen om strafforderförfarande.

1.17 Lag om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar

5 §. *Tidpunkten för när de grundläggande uppgifterna om en rättegång blir offentliga.* I 2 mom. föreskrivs om tidpunkten för när de grundläggande uppgifterna blir offentliga i fall som gäller tvångsmedel enligt 5 a kap. i tvångsmedelslagen, polisåtgärder enligt 32 b § i polislagen eller tullåtgärder enligt 20 f § i tullagen och där den som är föremål för tvångsmedel eller åtgärden inte behöver höras vid behandling av yrkandet.

I 10 kap. i den nya tvångsmedelslagen föreskrivs om hemliga tvångsmedel som är teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk observation (teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning och teknisk observation i it-miljö), inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadress eller teleterminalutrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, användning av informationskällor och kontrollerade leveranser. En betydande del av dessa är sådana vilkas användning kräver tillstånd av domstol, men den person som är föremål för åtgärden behöver inte höras vid tillståndsbehandlingen.

I 32 b § i polislagen föreskrivs om domstolsbeslut om teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge och teknisk observation samt om annan behandling av ett sådant ärende. I 5 kap. i den polislag som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen föreskrivs om inhämtande av information i hemlighet, som på ett sätt som i stor utsträckning motsvarar 10 kap. i tvångsmedelslagen omfattar även andra än ovan nämnda metoder för inhämtande av information i hemlighet. En betydande del av dessa är sådana vilkas användning kräver tillstånd av domstol, men den person som är föremål för åtgärden behöver inte höras vid tillståndsbehandlingen.

På grund av de nämnda ändringarna i tvångsmedels- och polislagstiftningen föreslås att början på 2 mom. ändras så att det börjar gälla sådana hemliga metoder för inhämtande av information som avses i 10 kap i den nya tvångsmedelslagen eller 5 kap. i den nya polislagen. Uttrycket innefattar också hemliga tvångsmedel. På motsvarande sätt föreslås att ordet ”tvångsmedel” som förekommer på flera ställen senare i momentet ändras till ”metod för inhämtande av information”.

12 §. *En parts rätt att ta del av en handling.* I 2 mom. föreslås liknande ändringar som i 5 § 2 mom.

16 §. *Offentligheten i tvångsmedelsärenden.* Det föreslås att 4 mom. ändras på ett sätt som motsvarar 5 § 2 mom.

1.18 Lag om bestridande av bevisningskostnader med statens medel

18 §. Det föreslås att paragrafen ändras så att där hänvisas till 7 kap. 9 § i den nya förundersökningslagen i stället för till 28 § 2 mom. i den gällande förundersökningslagen. Nämnda paragraf gäller vittnesförhör i domstol under förundersökningen när ett vittne vägrar att röja någon omständighet

som är av vikt för att skuldfrågan ska kunna utredas eller för att vinningen av ett brott ska kunna spåras och återtas.

1.19 Lag om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden

15 §. *Begränsningar i användningen av tvångsmedel.* Det föreslås att 1 mom. ändras så att där hänvisas till den föreslagna nya tvångsmedelslagen i stället för till den nuvarande tvångsmedelslagen. Dessutom föreslås att hänvisningen som gäller föreläggande att säkra data i 2 mom. ändras så att den gäller 8 kap. 23 § i den nya tvångsmedelslagen.

23 §. *Användning av tvångsmedel för inhämtande av bevis och för säkerställande av verkställigheten av en förverkandepåföljd.* I 1 mom. föreslås att de tillbudsstående tvångsmedlen utökas med systematisk observation och förtäckt inhämtande av information, som är nya metoder för inhämtande av information i hemlighet som regleras i tvångsmedelslagen. I momentet nämns för närvarande husrannsakan, beslag, föreläggande att säkra data, teleavlyssning, teleövervakning, teknisk observation, täckoperationer, bevisprovokationer genom köp och upptagande av signalement. Genom kompletteringen blir urvalet av metoder i momentet heltäckande. De metoder för inhämtande av information som föreslås bli tillfogade ingriper inte heller i rättsställningen för en person som är föremål för en metod lika kännbart som vissa av de metoder som redan nämns i momentet (t.ex. teleavlyssning).

1.20 Lag om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål

5 b §. Det föreslås att 2 mom. ändras i fråga om den hänvisning som gäller tvångsmedelslagen så att den avser den föreslagna nya lagen i stället för den gällande lagen.

1.21 Lag om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder

5 b §. Det föreslås att 2 mom. ändras så att där hänvisas till den föreslagna tvångsmedelslagen i stället för till den gällande tvångsmedelslagen.

13 §. Det föreslås att 3 mom. ändras så att tvångsmedelslagens nummer i författningssamlingen slopas såsom onödigt.

1.22 Lag om utlämning för brott

30 §. Det föreslås att hänvisningarna i 3 mom. till paragrafer i den gällande tvångsmedelslagen ändras så att de gäller motsvarande bestämmelser i den nya tvångsmedelslagen.

31 a §. Det föreslås att tvångsmedelslagens nummer i författningssamlingen slopas såsom onödigt i paragrafen.

1.23 Lag om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen

16 §. *Gripande.* Det föreslås att 2 mom. ändras så att där hänvisas till den nya tvångsmedelslag som föreslås i denna proposition.

60 §. *Förutsättningarna för ett häktningsbeslut.* I 2 mom. hänvisas till 1 kap. 8, 13 och 14 § i den gällande tvångsmedelslagen. Det föreslås att hänvisningarna ändras så att de gäller 2 kap. 11 § samt 3 kap. 4 och 5 § i den nya tvångsmedelslagen.

1.24 Lag om utlämning för brott mellan Finland och de övriga nordiska länderna

13 §. *Gripande.* Det föreslås att hänvisningen i 2 mom. till tvångsmedelslagen ändras så att den gäller den nya tvångsmedelslagen.

57 §. *Förutsättningarna för ett häktningsbeslut.* Det föreslås att även i denna paragraf ändras 2 mom. så att där hänvisas till 2 kap. 11 § samt 3 kap. 4 och 5 § i den nya tvångsmedelslagen i stället för till bestämmelser i den gällande tvångsmedelslagen.

1.25 Lag om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål

10 §. *Ändringssökande.* Det föreslås att hänvisningen i 2 mom. till tvångsmedelslagen ändras så att den gäller den nya tvångsmedelslagen.

1.26 Lag om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial

2 §. *Definition.* Det föreslås att 2 mom. ändras så att där hänvisas till 6 och 7 kap. i den nya tvångsmedelslagen. I momentet stryks dessutom omnämnandena av skingringsförbud för enligt denna proposition är kvarstad den enda säkerhetsåtgärd som står till buds i tvångsmedelsärenden.

4 §. *Andra grunder för förvägrande.* Det föreslås att hänvisningen i 1 mom. 4 punkten ändras så att den gäller 7 kap. 3 och 5 § i den nya tvångsmedelslagen.

9 §. *Beslut om verkställighet av frysningsbeslut.* I 1 mom. stryks orden ”skingringsförbud och”.

10 §. *Verkställighet.* Hänvisningen i 1 mom. till 7 kap. i utsökningslagen (37/1895) ändras så att den gäller 8 kap. i utsökningsbalken (705/2007). I fråga om tillämpningen av bestämmelserna om beslag hänvisas dessutom till 7 kap. 1 § 3 mom. samt 3, 5, 6, 8, 9, 11—13, 23 och 25 § i den nya tvångsmedelslagen.

15 §. *Övriga tvångsmedel.* I paragrafen stryks ordet ”skingringsförbud”.

16 §. *Överklagande av verkställighet av frysningsbeslut.* Det föreslås att hänvisningen i 1 mom. till bestämmelser i tvångsmedelslagen ändras så att den gäller 3 kap. 1 § 2 mom. och 7 kap. 15 § i den nya tvångsmedelslagen. I 2 mom. stryks orden ”skingringsförbud och” och ändras hänvisningen till utsökningslagen så att den gäller utsökningsbalken.

1.27 Lag om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden och om tillämpning av rambeslutet

7 §. *Grunder för vägran.* Paragrafen föreslås bli ändrad så att det i 1 mom. hänvisas till den nya tvångsmedelslagen som föreslås i denna proposition i stället för till den gällande tvångsmedelslagen, och så att det i 6 mom. hänvisas till 7 kap. 21 § i den nya tvångsmedelslagen i stället för till 4 kap. 15 a § i den gällande tvångsmedelslagen.

8 §. *Uppskjutande av verkställigheten.* Även hänvisningen till 4 kap. 15 a § i den gällande tvångsmedelslagen i 2 mom. i denna paragraf föreslås bli ändrad till en hänvisning till 7 kap. 21 § i den nya tvångsmedelslagen.

10 §. *Ändringssökande.* I 1 mom. hänvisas det till 1 kap. 9 § 2 mom. och 4 kap. 13 § i den gällande tvångsmedelslagen. Momentet föreslås bli ändrat så att hänvisningarna gäller 3 kap. 1 § 2 mom. och 7 kap. 15 § i den nya tvångsmedelslagen.

11 §. *Myndigheter som är behöriga att utfärda en order.* Det föreslås att 3 mom. ändras så att det hänvisas till 5 kap. 1 § 1 mom. i den nya förundersökningslagen som föreslås i propositionen, i stället för till 15 § 1 mom. i den gällande förundersökningslagen.

1.28 Lag om utredande av dödsorsak

7 §. Det föreslås att till paragrafen fogas ett nytt 3 mom., enligt vilket polisen ska underrätta allmänna åklagaren om ett dödsfall som har inträffat när en person har befunnit sig i en förvaringslokal som avses i 2 § 6 punkten i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen eller annars frihetsberövad under polisens tillsyn.

På det sätt som konstateras i den allmänna motiveringen hänför sig det nya momentet till målet att stärka trovärdigheten och opartiskheten hos undersökningen av dödsfall som inträffar i finkor. Vid behov ska allmänna åklagaren efter det att han eller hon fått underrättelsen kunna bestämma att förundersökning ska verkställas, varvid åklagaren fungerar som undersökningsledare med stöd av de bestämmelser om ledning av undersökningen som föreslås i förundersökningslagen.

I det lagrum som det hänvisas till konstateras att med förvaringslokal avses en lokal som administreras av polisen och som används för förvaring av frihetsberövade som hålls i förvar hos polisen. Momentet ska emellertid under de förutsättningar som föreskrivs där också vara tillämpligt när en person omkommer utanför en sådan förvaringslokal. En sådan tillämpningssituation kan uppstå t.ex. när en gripen person transporteras till polisstationen eller när en person dör på polisstationen utanför den egentliga förvaringslokalen.

1.29 Lag om Finansinspektionen

36 §. *Yppandeförbud.* Det föreslås att 1 mom. ändras så att där hänvisas till 11 kap. 5 § i den nya förundersökningslag som föreslås i denna proposition i stället för till 48 § i den gällande förundersökningslagen. Den paragraf som det hänvisas till gäller yppandeförbud för en person som är närvarande vid en förundersökning.

1.30 Språklag

14 §. *Handläggningsspråket i brottmål.* Det föreslås att hänvisningen i 3 mom. till den gällande förundersökningslagen ändras så att den gäller den nya förundersökningslagen. I 4 kap. 12—14 § i den nya förundersökningslagen föreskrivs om handläggningsspråket vid förundersökning, översättning av handlingar samt språket i meddelanden, kallelser och brev.

1.31 Lag om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning

9 §. *Omhändertagande.* Det föreslås att hänvisningen i 2 mom. ändras så att den gäller den nya polislag som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen.

13 §. *Förundersökning.* Hänvisningen i 1 mom. till 44 § i den gällande förundersökningen ändras så att den börjar gälla 11 kap. 2 § i den nya förundersökningslagen. Paragraferna gäller summarisk förundersökning.

1.32 Narkotikalag

43 §. *Beslag.* I den andra meningen i paragrafen föreskrivs nu att beslag ska verkställas i enlighet med bestämmelserna om protokoll och intyg i 4 kap. 9 § i tvångsmedelslagen (450/1987) och om hävning av beslag i 4 kap. 11 § i nämnda lag. Det föreslås att dessa hänvisningar ändras så att de börjar gälla 7 kap. 12 § och 14 § i den nya tvångsmedelslagen. Eftersom den förstnämnda paragrafen föreskriver endast om protokoll stryks orden ”och intyg” i den andra meningen.

1.33 Värnpliktslag

65 §. *Undersökning som klarlägger bruk av narkotika.* Det föreslås att 2 mom. ändras så att där hänvisas till 8 kap. 29 § i den nya tvångsmedelslagen i stället för till 5 kap. 9 § i den gällande tvångsmedelslagen. Dessa paragrafer gäller kroppsbesiktning.

1.34 Lag om kontroller av kontanta medel som förflyttas över Europeiska gemenskapens gräns

5 §. *Granskningsrätt.* Det föreslås att hänvisningen som gäller tvångsmedelslagen i den sista meningen i 2 mom. ändras så att den börjar gälla den nya tvångsmedelslagen.

1.35 Militär disciplinlag

15 §. Hänvisningen i paragrafen ändras så att den börjar gälla den nya tvångsmedelslagen.

20 §. Enligt den gällande paragrafen föreskrivs om häktning i tvångsmedelslagen (450/1987). Numret i författningssamlingen stryks såsom onödigt.

25 §. Även denna paragraf ändras så att tvångsmedelslagens nummer i författningssamlingen stryks. Dessutom används i 1 mom. framöver endast överbegreppet ”genomsökning”.

25 a §. Hänvisningen i den sista meningen i paragrafen ändras så att den börjar gälla 8 kap. 29 § i den nya tvångsmedelslagen.

28 §. Den senare meningen i 3 mom. ändras så att där hänvisas till 11 kap. 2 § i den nya förundersökningslagen.

1.36 Lag om försvarsmakten

19 §. *Utredande av identitet, avlägsnande av en person och rätt att gripa en person.* Enligt den första meningen i 2 mom. ingår bestämmelser om allmän rätt att gripa i 1 kap. 1 § i tvångsmedelslagen (450/1987). Enligt denna proposition ändras den finska benämningen på rätten i fråga från ”jokamiehen kiinniotto-oikeus” till ”yleinen kiinniotto-oikeus”, vilket inte påverkan svenskan, och om utövande av rätten föreskrivs i 2 kap. 2 § i den nya tvångsmedelslagen. Av denna orsak föreslås att den första meningen i momentet ändras beträffande den paragraf som det hänvisas till.

1.37 Lag om militär krishantering

28 §. *Straffrättsligt ansvar.* Det föreslås att hänvisningen i 2 mom. till tvångsmedelslagen ändras så att den börjar gälla 3 kap. 5 § 1 mom. i den nya tvångsmedelslagen.

1.38 Territorialövervakningslag

27 §. *Utredning av identiteten och gripande av en person.* Det föreslås att hänvisningen i 3 mom. till tvångsmedelslagen ändras så att den börjar gälla den nya lagen.

1.39 Djurskyddslag

47 §. *Beslag.* Det föreslås att paragrafen ändras i tre avseenden. I stället för till den gällande tvångsmedelslagen hänvisas till den nya tvångsmedelslag som föreslås i denna proposition. I den andra meningen hänvisas till 7 kap. 13 § i denna nya lag. Dessutom ändras uttrycket ”ett beslagtaget föremål” i mera allmän form genom att man använder uttrycket ”det beslagtagna”, som också används i den nya paragraf som det hänvisas till.

1.40 Lag om transport av djur

33 §. *Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter.* I 1 punkten föreskrivs om utlämnande av vissa sekretessbelagda uppgifter till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 5 kap. 1 § i tvångsmedelslagen (450/1987). I nämnda paragraf föreskrivs om husrannsakan för att söka efter föremål. Enligt denna proposition föreskrivs om förutsättningarna för dylik husrannsakan i 8 kap. 2 § i den nya tvångsmedelslagen så hänvisningen ändras så att den avser den paragrafen.

1.41 Lag om växtskyddsmedel

36 §. *Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter.* I 1 punkten föreslås en likadan ändring som i 33 § 1 punkten i lagen om transport av djur.

1.42 Lag om gödselfabrikat

27 §. *Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter.* I 1 punkten föreslås en likadan ändring som i 33 § 1 punkten i lagen om transport av djur.

1.43 Lag om skydd för växters sundhet

24 §. *Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter.* I paragrafen föreslås en likadan ändring som i 33 § 1 punkten i lagen om transport av djur.

1.44 Lag om bekämpning av flyghavre

16 §. *Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter.* I paragrafen föreslås en likadan ändring som i 33 § 1 punkten i lagen om transport av djur.

1.45 Lag om handel med utsäde

26 §. *Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter.* I paragrafen föreslås en likadan ändring som i 33 § 1 punkten i lagen om transport av djur.

1.46 Lag om plantmaterial

9 §. *Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter.* I paragrafen föreslås en likadan ändring som i 33 § 1 punkten i lagen om transport av djur.

1.47 Hästhushållningslag

14 §. *Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter.* I paragrafen föreslås en likadan ändring som i 33 § 1 punkten i lagen om transport av djur.

1.48 Lag om husdjursavel

14 §. *Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter.* I paragrafen föreslås en likadan ändring som i 33 § 1 punkten i lagen om transport av djur.

1.49 Passlag

6 §. *Ansökan om pass.* Det föreslås att uttrycket ”polisinrättningen i ett härad” ändras till ”polisinrättningen”. En liknande ändring föreslås i 3 mom.

10 §. *Utfärdande av pass.* Det föreslås att orden ”i ett härad” stryks i 2 mom.

15 §. *Hinder för utfärdande av pass.* Enligt 2 mom. utfärdas pass inte för den som har meddelats reseförbud enligt 2 kap. 1 § i tvångsmedelslagen (450/1987) eller utreseförbud enligt 4 kap. 8 eller 9§ i konkurslagen (120/2004). Det föreslås at den del som gäller reseförbud tas in som andra mening i momentet, enligt vilken bestämmelser om utfärdande av pass till den som meddelats reseförbud finns i 5 kap. 3 § i den nya tvångsmedelslagen. I denna nya paragraf konstateras att pass inte får utfärdas till den som meddelats reseförbud, om utfärdandet äventyrar syftet med reseförbudet. Enligt 2 kap. 2 § 3 mom. i den gällande tvångsmedelslagen utgör reseförbud ett ovillkorligt hinder för utfärdande av pass.

22 §. *Indragning av pass.* I paragrafen stryks orden ”i det härad”.

24 §. *Förutsättningar för tillvaratagande av pass.* I den första meningen i 3 mom. sägs att bestämmelser om att den som meddelats reseförbud ska överlämna sitt pass till polisen utan beslut om indragning finns i 2 kap. 2 § 3 mom. i tvångsmedelslagen. I det momentet som det hänvisas till sägs att om den som meddelats reseförbud innehar ett pass ska han överlämna det till polisen för den tid som förbudet gäller. Enligt 5 kap. 2 § 1 mom. 7 punkten i den nya tvångsmedelslagen ska den som meddelats reseförbud kunna åläggas att överlämna sitt pass till polisen. Meddelande av reseförbud leder alltså inte nödvändigtvis till att passet ska överlämnas till polisen. Den första meningen i 3 mom. ändras så att där hänvisas till nämnda punkt i den nya tvångsmedelslagen.

25 §. *Tillvaratagande av pass.* I 4 mom. stryks orden ”i det härad”.

1.50 Lag om Finlands ekonomiska zon

21 §. *Användning av straffprocessuella tvångsmedel.* Det föreslås att paragrafen ändras så att där hänvisas till den nya tvångsmedelslag som föreslås i denna proposition i stället för till den gällande tvångsmedelslagen.

1.51 Lag om dataskydd vid elektronisk kommunikation

14 a §. *Skyldighet att lagra uppgifter för myndigheternas behov.* I den sista meningen i 1 mom. föreskrivs att uppgifter som nämnts tidigare i momentet får bara användas för att undersöka, utreda och lagföra brott som avses i 5 a kap. 3 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (450/1987). De brott som nämns i det moment som det hänvisas till är sådana att tillstånd till teleövervakning kan beviljas för att utreda dem. I den nya tvångsmedelslagen föreskrivs om dessa brott i 10 kap. 6 § 2 mom. så det föreslås att hänvisningen ändras till att avse det.

14 b §. *Skyldigheter och förfaringssätt vid behandling av uppgifter som lagras för myndigheternas behov.* Det föreslås att den senare meningen i 2 mom. ändras så att där hänvisas i stället för till 4 kap. 4 b och 4 c § i den gällande tvångsmedelslagen till 8 kap. 23—25 § i den nya tvångsmedelslagen. De nämnda paragraferna gäller föreläggande att säkra data.

14 c §. *Statistikföringen av användningen av uppgifter som lagras för myndigheternas behov.* Hänvisningen i 2 mom. till polislagen ändras så att den börjar gälla den nya polislag som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen.

36 §. *Rätt för vissa andra myndigheter att få uppgifter.* Det föreslås att 3 mom. upphävs. Bestämmelsen blir onödig på grund av bestämmelserna om teleövervakning som baserar sig på samtycke i den nya tvångsmedelslagen.

1.52 Lag om yttrandefrihet i masskommunikation

17 §. *Utlämnande av ett nätmeddelandes identifieringsuppgifter.* Hänvisningen i 1 mom. till 1 kap. 6 § 1 punkten i den gällande tvångsmedelslagen ska ersättas med en hänvisning till 2 kap. 9 § 1 punkten i den nya tvångsmedelslagen. Dessa punkter gäller anhållningsberättigade polistjänstemän. I 4 mom. stryks orden ”i det härad”.

1.53 Kommunikationsmarknadslag

95 §. *Teleföretags skyldighet att utrusta sitt system för teleavlyssning och teleövervakning.* Det föreslås att paragrafen ändras så att där hänvisas till de nya lagarna i stället för den gällande tvångsmedelslagen och polislagen.

1.54 Lag om radiofrekvenser och teleutrustningar

35 §. *Handräckning.* I 2 mom. föreskrivs att om det finns vägande skäl att misstänka att ett brott som avses i 38 kap. 7 § i strafflagen eller i 39 § 1 mom. 2 eller 3 punkten i denna lag har begåtts på en plats som omfattas av hemfriden, får utan hinder av 5 kap. 1 § 1 mom. och 10 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (450/1987) husrannsakan och kroppsvisitation företas för eftersökning av lagstridiga radioanläggningar eller teleterminalutrustningar eller för utredning av brott. Enligt denna proposition ska genomsökning på hemfridsskyddade platser vara allmän husrannsakan och platsgenomsökning och om förutsättningarna för dem föreskrivs i 8 kap. 2 § 1 mom. och 4 § i den nya tvångsmedelslagen. Bestämmelser om förutsättningarna för kroppsvisitation finns i 30 § 1 mom. i nämnda kapitel. Det föreslås att momentet ändras så att där hänvisas till dessa bestämmelser i den nya tvångsmedelslagen.

1.55 Lag om ensamrätt till kretsmönster för integrerade kretsar

39 §. *Förhindrande av att kränkning fortgår.* Det föreslås att 2 ändras så att där hänvisas till den nya tvångsmedelslagen i stället för till den gällande tvångsmedelslagen.

1.56 Hittegodslag

16 §. *Beslagtaget hittegods.* Det föreslås att 1 mom. ändras så att där hänvisas till den nya tvångsmedelslag som föreslås i denna proposition och till 7 kap. 23 § i den, där det anges hur man ska gå till väga när föremål, egendom och handlingar som tagits i beslag ska återlämnas. I 3 mom. i nämnda paragraf föreskrivs om de fall polisen inte känner till ägaren eller någon annan som har rätt till det föremål, den egendom eller den handling som ska återlämnas.

1.57 Kärnenergilag

7 m §. *Säkerhetskontroll.* Det föreslås att 2 mom. ändras så att där hänvisas till 9 kap. 2 § i den nya tvångsmedelslagen i stället för till 6 kap. 3 § i den gällande tvångsmedelslagen. De nämnda paragraferna gäller prov för att konstatera om någon intagit alkohol eller något annat rusmedel.

7 o §. *Användning av maktmedel.* Enligt 4 mom. finns i 27 § i polislagen (493/1995) bestämmelser om rätten för en person som tillfälligt bistår en polisman att använda maktmedel. Det föreslås att hänvisningen till polislagen ändras så att den börjar gälla 2 kap. 17 § 3 mom. i den nya polislagen.

68 a §. *Handräckning då det gäller iakttagande av Euratomfördraget.* I 2 mom. stryks tvångsmedelslagens nummer i författningssamlingen såsom onödigt.

1.58 Mönsterrättslag

37 §. Det föreslås att 2 mom. ändras så att där hänvisas till den nya tvångsmedelslagen i stället för till den gällande tvångsmedelslagen.

1.59 Patentlag

59 §. Det föreslås att hänvisningen i 2 mom. till den gällande tvångsmedelslagen ändras så att den börjar gälla den nya tvångsmedelslagen.

1.60 Vägtrafiklag

92 m §. *Tvångsmedel för iakttagande av viss social lagstiftning om vägtransporter.* I 1 mom. sägs nu att om det finns sannolika skäl att misstänka att en förseelse som nämns i 105 a § har begåtts, får polisen utan hinder av 5 kap. 1 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (450/1987) för att finna färdskrivarskivan, förarkortet eller körjournalen företa i tvångsmedelslagen angiven husrannsakan i fordonet eller på ett sannolikt förvaringsställe för färdskrivarskivan, kortet eller körjournalen.

I den nya tvångsmedelslagen enligt denna proposition görs skillnad mellan de utrymmen och platser som för närvarande omfattas av husrannsakan så att en del börjar omfattas av allmän husrannsakan och en del av platsgenomsökning. Bland annat genomsökning av fordon ska vara platsgenomsökning. Bestämmelser om förutsättningarna för allmän husrannsakan och platsgenomsökning ingår i 8 kap. 2 § 1 mom. och 4 § i den nya tvångsmedelslagen. Av denna anledning föreslås att 92 m § 1 mom. i vägtrafiklagen ändras så att där hänvisas till dessa bestämmelser i den nya lagen.

1.61 Lag om privata säkerhetstjänster

50 §. *Tillfälligt återkallande av godkännande som väktare eller som utförare av säkerhetsskyddsuppgifter.* Det föreslås att den sista meningen i 2 mom. ändras så att där hänvisas i fråga om kroppsvisitation till 8 kap. 30 § i den nya tvångsmedelslag som föreslås i denna proposition.

50 a §. *Polisundersökning.* Det föreslås att paragrafen ändras så att i fråga om polisundersökning hänvisas till 6 kap. i den nya polislagen i stället för till 4 kap. i den gällande polislagen.

1.62 Lag om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen

7 §. *Genomsökning.* Det föreslås att 1 mom. ändras så att där i stället för till den gällande tvångsmedelslagen hänvisas till den nya tvångsmedelslagen och i fråga om allmän husrannsakan eller platsgenomsökning som företas i ett motordrivet fordon och dess släpvagn till 8 kap. 2 § 1 mom. och 4 § i denna nya lag. Dessutom ändras början av 2 mom. så att där i stället för nuvarande husrannsakan nämns allmän husrannsakan och platsgenomsökning. Ändringarna baserar sig på att husrannsakan enligt den nuvarande lagen i den nya tvångsmedelslagen delas upp i allmän husrannsakan och platsgenomsökning. I vissa exceptionella fall ska genomsökning av ett motordrivet fordon kunna vara allmän husrannsakan. Dessutom ändras paragrafens rubrik till ”Genomsökning”.

8 §. *Kroppsvisitation.* Det föreslås att paragrafen ändras så att i fråga om kroppsvisitation hänvisas till 8 kap. 30 § 1 mom. i den nya tvångsmedelslagen.

1.63 Konkurslag

7 kap. **Förfarandet i domstol**

3 §. *Behörig domstol i andra ärenden som gäller konkursen.* Det föreslås att 3 mom. ändras så att hänvisningen som gäller jourhavande tingsrätt börjar avse 3 kap. 1 § 1 mom. i den nya tvångsmedelslagen.

14 kap. **Konkursboets förvaltning**

5 §. *Boförvaltarens uppgifter.* Det föreslås att 3 mom. ändras så att i fråga om handräckning som fås av polisen hänvisas till 9 kap. 1 § i den nya polislagen.

1.64 Bilskattelag

86 §. Det föreslås att 2 mom. ändras så att där hänvisas till i stället för till 5 kap. 1 § i den gällande tvångsmedelslagen till 8 kap. 2 § i den nya tvångsmedelslagen.

1.65 Lag om påförande av accis

70 §. Det föreslås att hänvisningarna i paragrafen till förundersökningslagen och tvångsmedelslagen ändras så att de börjar gälla de nya lagarna enligt denna proposition.

1.66 Alkohollag

60 §. *Fråntagande, omhändertagande och förstöring av alkoholdrycker och sprit.* Det föreslås att 3 mom. ändras så att där hänvisas till 2 kap. 14 § 3 mom. i den nya polislag som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen.

60 b §. *Undersökning och genomsökning.* I 1 mom. företas en likadan ändring som i 60 § 3 mom. Dessutom föreslås i 1 mom. att det i fråga om kroppsvisitation hänvisas till 8 kap. i den nya tvångsmedelslagen. Den hänvisning i 2 mom. som gäller husrannsakan till 5 kap. i den gällande tvångsmedelslagen ersätts med en hänvisning som gäller allmän husrannsakan och platsgenomsökning till 8 kap. i den nya tvångsmedelslagen. Den sistnämnda ändringen har att göra med att husrannsakan enligt den gällande lagen delas upp i allmän husrannsakan och platsgenomsökning i den nya lagen. I vissa exceptionella fall ska genomsökning av fordon kunna vara allmän husrannsakan. Rubriken ändras på motsvarande sätt eftersom det inte längre är fråga om enbart husrannsakan.

2 Närmare bestämmelser och föreskrifter

Förslag om att närmare bestämmelser ska utfärdas ingår för det första i 11 kap. 10 § i den nya förundersökningslagen, enligt vilken genom förordning av statsrådet kan utfärdas närmare bestämmelser om 1) sättet att registrera anmälan om brott, 2) ordnandet av konfrontation, 3) förhörsprotokollets och förundersökningsprotokollets innehåll, struktur och bilagor.

Enligt 10 kap. 31 § 1 mom. och 35 § 1 mom. i den nya tvångsmedelslagen ska chefen för en polisinrättning som angetts i en förordning av statsrådet vara behörig att besluta om täckoperationer och bevisprovokation genom köp. Enligt 10 kap. 48 § 1 mom. ska denne också vara behörig att besluta om registeranteckningar och framställande av handlingar i anslutning till skydd för användningen av hemliga tvångsmedel. Genom förordning av statsrådet kan enligt 10 kap. 66 § i den nya tvångsmedelslagen utfärdas närmare bestämmelser om ordnande av och tillsyn över användning av i 10 kap. avsedda hemliga tvångsmedel samt om dokumentering av åtgärderna och om de rapporter som ska lämnas för tillsynen.

Enligt 11 kap. 4 § i tvångsmedelslagen kan genom förordning av statsrådet närmare bestämmelser utfärdas om 1) dokumenteringen av användning av tvångsmedel, 2) myndigheternas samarbete i häktningsärenden, 3) underrättelse om åtgärder i anslutning till reseförbud.

3 Ikraftträdande

De föreslagna lagarna är avsedda att träda i kraft tidigast ungefär ett år efter det att de har antagits och blivit stadfästa. När ikraftträdandetidpunkten bestäms blir man tvungen att beakta de ändringar i myndigheternas verksamhet som föreslås i propositionen och förnyandet av de handlingar som används vid förundersökning och i samband med tvångsmedel. Lagarna förutsätter också en omfattande beredning av förordningar. Man måste också beakta att lagändringarna förutsätter att myndigheterna får utbildning.

4 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

4.1 Inledning

I synnerhet i propositionens avsnitt med allmän motivering men också i den detaljerade motiveringen har frågor i anslutning till grundlagen samt tillgodoseendet av och skyddet för de grundläggande fri- och rättig-

heterna samt de mänskliga rättigheterna redan gåtts igenom till den del de inverkar på utformningen av de föreslagna bestämmelserna och hur de borde tolkas. De högsta laglighetsövervakarnas och Europadomstolens avgörandepraxis samt riksdagens grundlagsutskotts ställningstaganden har beaktats.

Såsom framgår av det som anförts tidigare har propositionens innehåll alltigenom påverkats av 2 § 3 mom. i grundlagen. I propositionen har eftersträvats heltäckande och exakta bestämmelser om myndigheternas befogenheter, för enligt nämnda bestämmelse ska all utövning av offentlig makt bygga på lag och i all offentlig verksamhet ska lag noggrant iakttas. Att regleringen utvecklas på detta sätt är förenat med förbättringar i den rättsliga ställningen för de personer som är föremål för myndigheternas befogenheter liksom i rättsskyddsarrangemangen. Med stöd av 80 § 1 mom. i grundlagen föreslås att den reglering i förordningen om förundersökning och tvångsmedel som inverkar på grunderna för individens rättigheter och skyldigheter tas in i lag.

Trots att den nya förundersökningslag som föreslås bli stiftad enligt propositionen är betydligt mera omfattande än den nuvarande, kan kompletteringarna av lagstiftningen inte betraktas som problematiska med avseende på skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna. Strävan med den mera heltäckande regleringen är att förbättra den rättsliga ställning för de personer som blir föremål för förundersökningsmyndigheternas åtgärder. Detta gäller förutom de mera exakta bestämmelserna om förundersökningsförfarandet även kompletteringen av de bestämmelser som gäller t.ex. förundersökningsprinciperna samt de språkliga rättigheterna. På det sätt som redogörs för i avsnitten 4.3 och 4.4 i allmänna motiveringen främjar förslagen också jämställdheten mellan könen och barnens ställning vid förundersökning.

En fråga som också hänför sig till skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna gäller förhållandet mellan tvångsmedelslagens och polislagens bestämmelser om hemligt inhämtande av information samt konsekvensen och klarheten hos denna reglering. De hemliga metoderna för inhämtande av information ingriper i många avseenden i de grundläggande fri- och rättigheterna på olika nivåer. Såsom framgår av det inledande avsnittet i allmänna motiveringen har också riksdagens grundlagsutskott påpekat att de nämnda två lagarnas bestämmelser om hemligt inhämtande av information har utvecklats till en oklar helhet som är svår att behärska. När polislagen stiftades konstaterade grundlagsutskottet också att med tanke på skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna är det motiverat att samordna polislagens bestämmelser om hemligt inhämtande av information med tvångsmedelslagens bestämmelser om hemliga tvångsmedel. Utskottet påpekade också att polislagen inte innehåll tvångsmedelslagens alla sådana lösningar som måste betraktas som de mest försvarbara med tanke på rättsskyddet (GrUU 15/1994 rd). Dessa frågor och ställningstaganden har beaktats när 10 kap. i den nya tvångsmedelslagen och 5 kap. i polislagen har beretts. Av dessa bygger den senare, som föreslås i den till denna proposition anslutna propositionen, på den första nämnda med undantag för fall där det finns grundad anledning till avvikelser.

Viktigast med tanke på grundlagen är de lagändringar genom vilka myndigheternas ges nya befogenheter som riktar sig mot individer eller genom vilka redan existerande befogenheter utvidgas eller som annars begränsar individens rättigheter eller handlingsfrihet. Propositionen måste till denna del bedömas med avseende på de lagreservationer som ingår i bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna och samtidigt med beaktande av de allmänna villkoren för att begränsa de grundläggande fri- och rättigheterna, t.ex. att bestämmelserna ska vara noggrant avgränsade och exakta, att de orsaker som ligger till grund för begränsningen ska vara godtagbara, att proportionalitetskravet ska vara uppfyllt när de grundläggande fri- och rättigheterna begränsas, att rättsskyddsarrangemangen ska vara tillräckliga och att begränsningen inte ska strida mot Finlands internationella människorättsförpliktelser.

Förundersökningslagen och tvångsmedelslagen innehåller för närvarande och även i denna proposition föreslås befogenheter som i varierande mån riktar sig mot de

grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Enligt 7 § 1 mom. i grundlagen har alla rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet. I 3 mom. föreskrivs att den personliga integriteten inte får kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund. I 9 § 1 mom. i grundlagen föreskrivs om rätt att fritt röra sig inom landet och välja bostadsort för finska medborgare och utlänningar som lagligen vistas i landet.

I 10 § i grundlagen bestäms om skydd för privatlivet. Enligt 1 mom. är vars och ens privatliv, heder och hemfrid tryggade. Brev- och telefonhemligheten samt hemligheten i fråga om andra förtroliga meddelanden är okränkbar (2 mom.). I 3 mom. föreskrivs att genom lag kan bestämmas om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna ska kunna tryggas eller för att brott ska kunna utredas. Genom lagen kan det också bestämmas om sådana begränsningar i meddelandehemligheten som är nödvändiga vid utredning av brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet eller hemfriden, vid rättegång och säkerhetskontroll samt under frihetsberövande. Riksdagens grundlagsutskott har ansett det viktigt att den konkreta och specificerade brottsmisstänke som är ett villkor för att åtgärden ska tillåtas i statsförfattningsrättsligt hänseende förs fram klart också i bestämmelsens ordalydelse (GrUU 2/1996 rd, 5/1999 rd, 37/2002 rd och 11/2005 rd).

När förslagen i propositionen bedöms är också grundlagens bestämmelser om egendomsskydd (15 §) och rättsskydd (21 §) av betydelse.

4.2 Tvångsmedelslagen

Gripande, häktning, reseförbud och kvarstad

I 2 kap. 1 § 1 mom. i tvångsmedelslagen föreskrivs om polismäns allmänna rätt att gripa misstänkta i anslutning till utredningen av brott. En polisman får för utredning av ett brott gripa den som är misstänkt för brottet, om denne anträffas på bar gärning eller flyende fot. Bestämmelsen är av betydelse med avseende på 7 § 1 mom. i grundlagen. Den gällande lagen har inte någon motsvarande bestämmelse utan i fråga om polismäns allmänna rätt att gripa misstänkta utnyttjas för närvarande var och ens allmänna rätt att gripa en person, som inte gäller alla lindriga brott.

Av betydelse för polisens rätt att gripa misstänkta liksom för de andra befogenheter som behandlas nedan är att det allmänna intresset i mycket hög grad kräver som mål att brott blir utredda. Detta mål kan inte i sig begränsas till att gälla endast allvarliga brott. På samma sätt som användningen av även de andra befogenheterna enligt propositionen begränsas även användningen av gripande av principer, av vilka proportionalitetsprincipen och principen om minsta olägenhet nämns uttryckligen i tvångsmedelslagen. Bestämmelsen kan betraktas som noggrant avgränsad eftersom där nämns som förutsättning för gripande att den misstänkte anträffas på bar gärning eller flyende fot. Tillämpningsområdet för denna förutsättning är vedertaget i praktiken.

Frågorna om villkor och tidsfrister för anhållande och häktning har på det sätt som det hänvisas till tidigare behandlats i allmänna motiveringen i betänkandet av förundersöknings- och tvångsmedelskommissionen. Till denna del har utvecklingen av bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna och de internationella förpliktelserna inte ansetts förutsätta några lagändringar.

En ny grund för meddelande av reseförbud är att det finns anledning att misstänka att den brottsmisstänkte försvårar utredningen av saken genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman (5 kap. 1 § 1 mom. 2 punkten i tvångsmedelslagen). Detta förslag är betydelsefullt med avseende på 9 § 1 mom. i grundlagen.

Den nya grund som föreslagits för meddelande av reseförbud utgör grund för häktning enligt den gällande lagen och ska utgöra det även i fortsättningen enligt denna proposition. Såsom konstateras i allmänna motiveringen kan reseförbud i vissa fall vara tillräckligt för att förhindra att utredningen av ett ärende försvåras. Ändringen betyder att med reseförbud kan man i vissa fall ersättas an-

vändningen av ett tvångsmedel som ingriper kraftigare i de grundläggande fri- och rättigheterna, dvs. häktning. Å andra sidan ska reseförbud också på den nya grunden kunna användas endast vid utredningen av brott av en viss allvarlighetsgrad (det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år). Det kan således anföras godtagbara grunder för möjligheten att begränsa en persons rörelsefrihet.

I kap. 6 om kvarstad i den nya tvångsmedelslagen föreskrivs att egendom som är belagd med kvarstad får innan tillfällig kvarstad verkställs omhändertas av förundersökningsmyndigheten genom beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman, om det behövs för att trygga verkställigheten. Detta förslag hänför sig till att det föreskrivs att utsökningsmyndigheterna ombesörjer verkställigheten av tillfällig kvarstad för att trygga ett behörigt verkställighetsförfarande som främjar parternas rättsskydd. I brådskande situationer kan det uppstå ett mellanrum då man ännu inte har hunnit påbörja dylik verkställighet men det finns risk för att egendomen försvinner. För att garantera att målen med kvarstad uppnås är det nödvändigt att egendomen i dylika situationer kan omhändertas av förundersökningsmyndigheten. Det är delvis också fråga om att precisera och komplettera dagens bristfälliga lagstiftning. Det finns godtagbara skäl till den aktuella polisbefogenheten.

Beslag och kopiering av handlingar

Enligt 7 kap. 9 § 1 mom. i den nya tvångsmedelslagen ska den vars föremål, egendom eller handling har omhändertagits för beslag eller kopiering utan dröjsmål underrättas om omhändertagandet, om han eller hon inte har varit på plats vid omhändertagandet. Underrättelse ska också kunna lämnas till vissa andra personer. Enligt 2 mom. ska enligt beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman underrättelsen få framskjutas med högst en vecka från omhändertagandet, om viktiga skäl som har samband med utredningen kräver det. Därefter får en domstol på begäran av nämnda tjänsteman besluta om framskjutande av underrättelsen med högst två månader åt gången. Underrättelsen ska dock lämnas utan dröjsmål när förundersökningen avslutats. Kopia av protokollet ges inte under den tid som underrättelsen om omhändertagandet har framskjutits med stöd av 9 § 2 mom. (12 § 2 mom.).

Framskjutandet av tillställandet av underrättelsen och protokollet kan beroende på situationen beröra olika grundläggande fri- och rättigheter. De kan ha att göra med t.ex. egendomsskydd och har i allmänhet att göra med rättsskydd, eftersom det är fråga om den berörda personens möjlighet att underkasta beslaget eller kopieringen rättslig granskning. Möjligheten till framskjutande är dock inte helt ny, för enligt 4 kap. 7 § i den gällande lagen ska mottagaren eller avsändaren av en post- eller varuförsändelse eller ett telegram underrättas om ett beslag så snart detta kan ske utan men för utredningen av brottet. Nu utvidgas denna möjlighet således även till andra beslagsobjekt. Grund för framskjutande kan vara endast viktiga skäl som har samband med utredningen. Med undantag för kortvarigt framskjutande ska saken dessutom föras till domstolen för behandling. Med beaktande av dessa omständigheter finns det godtagbara orsaker för den föreslagna regleringen.

Enligt 4 kap. 11 § 2 mom. i den gällande tvångsmedelslagen får domstolen på begäran av en anhållningsberättigad tjänsteman förlänga tiden för väckande av åtal i ett beslagsärende till högst fyra månader per gång. Sådan förlängning ska utgöra utgångspunkt även enligt 7 kap. 14 § 2 mom. i den nya tvångsmedelslagen. Av särskilda skäl som hänför sig till arten och utredningen av det aktuella brottmålet ska tiden dock kunna förlängas med högst ett år åt gången eller så kan det beslutas att beslaget består tills vidare. Bakom förslaget ligger strävan att undvika onödiga domstolsbehandlingar av saken. Det ska kunna bestämmas att beslaget ska bestå tills vidare också när det är förbjudet att inneha det föremål, den egendom eller den handling som tagits i beslag.

För att tiden ska kunna förlängas till ett år eller för att det ska kunna bestämmas att beslaget ska bestå tills vidare förutsätts att det inte är oskäligt att låta beslaget bestå med hänsyn till grunden för beslaget och den olägenhet som beslaget medför. Dessutom ska

ovan nämnda särskilda skäl förutsättas. Förutsättningarna för en förlängning av tidsfristen och för att beslaget ska bestå tills vidare ska således vara noggrant bestämda och tröskeln för detta ska vara hög. Rättsmedlet för den som saken gäller ska enligt 7 kap. 15 § i tvångsmedelslagen vara att föra saken till domstol. Den berörde ska således vid behov även upprepade gånger kunna ha domstolen att behandla frågan om förutsättningarna för beslag fortfarande föreligger. Fast ett beslag kan ingripa i egendomsskyddet kan förslaget inte betraktas som problematiskt efter som det är noga avgränsat och beaktar rättsskyddet för den som berörs av åtgärden.

I 7 kap. 24 § i tvångsmedelslagen föreslås bestämmelser om åtgärder som vidtas i stället för beslag, dvs. att ett föremål förstörs, tas i bruk av staten eller säljs. Detta ska gälla föremål av ringa värde och föremål som det är straffbart att inneha. Förutsättningen ska vara att det är uppenbart att föremålen skulle dömas förverkade till staten och att de inte behövs som bevis i en rättegång. Också denna reglering kan vara av betydelse för egendomsskyddet.

Förutsättningarna för att tillämpa åtgärder enligt 7 kap. 24 § i tvångsmedelslagen är noga avgränsade och exakta. I praktiken ska det bli aktuellt att förstöra föremål, ta dem i bruk av staten eller sälja dem endast i klara fall. Rättsmedlet för en person som blivit föremål för åtgärden är skadeståndstalan som väcks i tingsrätten.

Genomsökning och särskilda undersökningsmetoder

Enligt 8 kap. 6 § 3 mom. i den nya tvångsmedelslagen ska en person som finns på förrättningsplatsen för husrannsakan få avlägsnas, om det är nödvändigt på grund av att han eller hon genom sitt uppträdande försvårar förrättningen eller äventyrar möjligheterna att uppnå syftet med den. Såsom framgår av motiveringen till paragrafen ska en person vid behov kunna avlägsnas med maktmedel med stöd av polislagens bestämmelser. Av denna anledning är den föreslagna bestämmelsen av betydelse särskilt med tanke på den personliga integriteten som tryggas i grundlagen. Såsom det vidare konstateras i motiveringen ska man dock alltid först försöka lösa tvisten på förlikningsväg. Dessutom ska avlägsnande alltid ske enligt principen om minsta olägenhet och i mån av möjlighet ersättas med avspärrning av den plats eller det objekt som undersöks (9 kap. 1 §). När man beaktar att ändamålet är att säkerställa att genomsökningen kan genomföras eller att uppnå syftet med den och att avlägsnande kommer i fråga endast i oundgängliga fall, finns det godtagbara grunder för den föreslagna bestämmelsen.

Frågor som gäller beslut om genomsökning av platser och förande av husrannsakan till domstolen för behandling har behandlats i allmänna motiveringen. Enligt 8 kap. 15 § 1 mom. i den nya tvångsmedelslagen beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman om allmän husrannsakan och platsgenomsökning medan domstolen beslutar om särskild husrannsakan. Enligt 2 mom. ska beslut om särskild husrannsakan i vissa fall kunna fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. De föreslagna bestämmelserna har ansetts överensstämma med Europadomstolens avgörandepraxis när man särskilt beaktar att vid bedömningen av bestämmelserna om husrannsakan måste man ta hänsyn till hur heltäckande bestämmelserna om genomsökning är och den helhet som de bildar. Det är också fråga om rättsmedel i efterhand, som likaså har behandlats i allmänna motiveringen.

I 8 kap. 19—28 § i den föreslagna tvångsmedelslagen föreskrivs om en ny typ av genomsökning, dvs. genomsökning av utrustning. Därmed avses genomsökning av datainnehållet i datorer, teleterminalutrustning eller andra motsvarande tekniska anordningar eller informationssystem vid tidpunkten för genomsökning i syfte att påträffa handlingar eller information som har anknytning till det brott som undersöks och som kan användas som bevis. Genomsökning av utrustning ska också få företas för att återlämna en anordning till den som har rätt till den, om det finns anledning att anta att den har avhänts någon genom brott. Förutsättningarna för genomsökning av utrustning ska i stor utsträckning motsvara förutsättningarna för husrannsakan. En form av genomsökning av utrustning ska vara genomsökning på distans där genomsökning av utrustning företas utan

att man använder utrustning som finns hos eller innehas av den person som genomsökningen gäller, om ändamålsenlighetssynpunkter som gäller brottsutredningen eller om ärendets brådskande natur kräver det.

Med tanke på den gällande lagen är ställningen för genomsökning av utrustning oklar eftersom det saknas uttryckliga bestämmelser om den. Fast grundlagsutskottet har konstaterat att strävan efter teknikneutral lagstiftning med hänsyn till utvecklingen i kommunikationsformerna i sak är helt nödvändigt och acceptabelt ur grundlagssynvinkel (GrUU 36/2002 rd), förutsätter målet att regleringen ska vara exakt och täcka myndigheternas befogenheter att det föreskrivs om genomsökning av utrustning på det föreslagna sättet. Genomsökning av utrustning ska kunna företas endast vid brott av en viss allvarlighetsgrad, eftersom förutsättningen ska vara misstanke om ett brott för vilket det föreskrivna straffet är fängelse i minst sex månader. Genomsökning av utrustning kan inte gälla konfidentiella meddelanden, beträffande vilka det föreskrivs om befogenheterna i anslutning till utredning av innehållet och identifikationsuppgifterna i 10 kap. i tvångsmedelslagen. Genomsökning på distans ska inte kunna företas i hemlighet för den som berörs av genomsökningen utan även vid sådan genomsökning ska tillämpas bestämmelserna om genomsökning av platser vad gäller närvaro och förfarande. Den nya typen av genomsökning kan inte heller anses vara förenad med några problematiska frågor med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna.

Enligt 9 kap. 1 § 1 mom. 2 punkten i tvångsmedelslagen får för att säkerställa utredningen av ett brott tillträde i närheten av ett visst utredningsobjekt förbjudas. Ett sådant förbud kan begränsa flera grundläggande fri- och rättigheter, särskilt rörelsefriheten. Enligt den gällande lagen är det möjligt att stänga en byggnad eller ett rum eller förbjuda tillträde till ett visst område.

Med stöd av den gällande lagen har det ansetts som oklart om ett visst objekt (t.ex. ett föremål) kan avspärras. Genom att avspärra ett objekt kan man begränsa den olägenhet som avspärrningen medför. När enbart ett objekt kan avspärras finns det inget direkt behov av att avspärra områden, byggnader eller rum enligt den nuvarande lagen för att trygga undersökningen av ett objekt. Eftersom det i fråga om avspärrning av utredningsobjekt i tillämpliga delar ska gälla vad som bestäms om beslag i 7 kap i tvångsmedelslagen, ska den person som avspärrningen gäller med stöd av 7 kap. 15 § kunna få frågan om fortsatt avspärrning prövad av domstol. Med beaktande av dessa omständigheter ska förslaget om avspärrning av objekt kunna betraktas som godtagbart med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna.

Hemliga tvångsmedel

Teleavlyssning, teleövervakning och inhämtande av uppgifter om mobilteleapparters läge

Allmänt kan man konstatera att frågor om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i anslutning till teletvångsmedel och användningen av dem upprepade gånger har granskats av riksdagens grundlagsutskott, varvid också utvecklingen av bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna har kunnat beaktas. Av denna orsak behandlas här i första hand de föreslagna nya befogenheterna.

I 10 kap. 4 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om inhämtande av information i stället för teleavlyssning. Om det är sannolikt att meddelanden som avses i paragrafen om teleavlyssning och tillhörande identifieringsuppgifter inte längre är tillgängliga genom teleavlyssning, kan förundersökningsmyndigheten beviljas tillstånd att beslagta eller kopiera dem under samma förutsättning som teleavlyssning får ske. I paragrafen föreskrivs dessutom att om inhämtandet av information för utredning av innehållet i ett meddelande riktas mot en personlig teknisk anordning som lämpar sig för att sända och ta emot meddelanden och finns i direkt anslutning till teleterminalutrustning eller mot förbindelsen mellan en sådan anordning och teleterminalutrustning, kan förundersökningsmyndigheten beviljas tillstånd till inhämtande av information i stället för teleavlyssning, om de förutsättningar för teleavlyssning som anges i 3 § finns.

Också när det gäller 10 kap. 4 § i tvångsmedelslagen är det fråga om att komplettera bestämmelserna om myndigheterna befogenheter, vilket delvis hänför sig till den tekniska utvecklingen. Eftersom det är fråga om skydd för konfidentiella meddelanden, kopplas förutsättningarna att utöva befogenheterna till denna del till förutsättningarna att utöva teleavlyssningsbefogenheterna. Detta betyder för det första att inhämtande av information i stället för teleavlyssning ska komma i fråga endast när man undersöker mycket allvarliga brott. Dessutom ska en domstol alltid besluta om dylikt inhämtande av information. Eftersom det är fråga om ett rättsskyddssystem som bygger på heltäckande och exakt reglering av myndigheternas befogenheter, ett betydande samhälleligt intresse i anslutning till utredningen av allvarliga brott och domstolens avgörande kan den föreslagna regleringen betraktas som godtagbar.

Det föreslås att förteckningen över brott som kan utgöra grund för teleövervakning (10 kap. 6 § 2 mom. 2 och 3 punkten i den nya tvångsmedelslagen) ändras så att teleövervakning ska vara möjlig också när en person är skäligen misstänkt för ett brott som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning eller för utnyttjande av person som är föremål för sexhandel.

När det gäller brott som begåtts med hjälp av en teleadress eller teleterminalutrustning ersätter den punkt som gäller dem 5 a kap. 3 § 1 mom. 2 punkten i den gällande tvångsmedelslagen, enligt vilken som brott som kan utgöra grund för teleövervakning kommer i fråga bl.a. brott som riktat sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som har begåtts med hjälp av en teleterminalutrustning. Till denna del är det alltså fråga om att utvidga kretsen av brott som kan utgöra grund för teleövervakning. Enligt den nuvarande lagen ger inte heller utnyttjande av en person som är föremål för sexhandel rätt att använda teleövervakning. Likadana utvidgningar föreslås i bestämmelserna om teleövervakning som sker med samtycke av den som innehar en teleadress eller teleterminalutrustning (10 kap. 7 § i den nya tvångsmedelslagen).

När man bedömer de ändringar som föreslås i bestämmelserna om teleövervakning måste man för det första beakta att det är fråga om en metod som ingriper mindre i skyddet för konfidentiell kommunikation än teleavlyssning. Med avseende på intresset av att utreda brott är teleövervakning en effektiv metod att utreda brott uttryckligen när brottet har begåtts med hjälp av en teleadress eller teleterminalutrustning. Mot bakgrund av den tekniska utvecklingen och de ändringar i sätten att begå brott som följer av den finns det grundad anledning att utvidga kretsen av brott som kan utgöra grund för teleövervakning. När det gäller brott som riktar sig mot ett automatiskt databehandlingssystem förutsätter inte heller den nuvarande lagstiftningen någon viss allvarlighetsgrad hos brottet. Riksdagens grundlagsutskott anmärkte inte på detta i samband med att 5 a kap. 3 § i tvångsmedelslagen stiftades (GrUU 8/1994 rd). Man bör också lägga märke till att av de principer som styr användningen av tvångsmedel styr särskilt proportionalitetsprincipen användningen av metoderna så att de inte används i de allra ringaste fallen. När man dessutom beaktar att det fortfarande ska vara domstolen som fattar det slutliga beslutet om användning av teleövervakning med undantag för vissa situationer där teleövervakning kan användas med målsägandens eller någon annan persons samtycke, kan utvidgningen av kretsen av brott som kan utgöra grund för teleövervakning till brott som begåtts med hjälp av en teleadress eller teleterminalutrustning inte betraktas som problematisk med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna.

Det som konstateras i föregående stycke gäller i många avseenden också användningen av teleövervakning för att utreda utnyttjandet av en person som är föremål för sexhandel, som är straffbart enligt 20 kap. 8 § i strafflagen. Det föreskrivna maximistraffet för nämnda brott är dock bara sex månaders fängelse. Man måste dock beakta att det är fråga om utnyttjande av en person som är föremål för uttryckligen koppleri- eller människohandelsbrott. När straffbestämmelsen stiftades fäste riksdagens grundlagsutskott (GrUU 17/2006 rd) uppmärksamhet vid skyddet för sådana prostituerades psykiska och fysiska integritet som är offer för koppleri och människohandel, liksom vid deras rätt

att bestämma över sig själva och sin kropp. Genom kriminaliseringen försöker man försämra verksamhetsförutsättningarna för dem som gör sig skyldiga till människohandels- och koppleribrott. Förutom dessa synpunkter som förts fram i grundlagsutskottets utlåtande är det skäl att betona en sådan aspekt i anslutning till intresset att utreda brott att information från teleövervakning har i praktiken visat sig nyttig för att utreda utnyttjandebrott. Förslagen till bestämmelser om överskottsinformation (särskilt 10 kap. 56 § i den nya tvångsmedelslagen) betyder att vid undersökningen av koppleri- och människohandelsbrott får överskottsinformation som erhållits genom t.ex. teleövervakning inte längre användas vid undersökning av utnyttjande av en person som är föremål för sexhandel. Det finns godtagbara grunder i anslutning till grundrättssystemet till att kretsen av brott som kan utgöra grund för teleövervakning börjar omfatta även utnyttjande av en person som är föremål för sexhandel.

Såsom konstateras ovan utvidgas kretsen av brott som kan utgöra grund för teleövervakning med samtycke i 10 kap. 7 § i tvångsmedelslagen. I princip ska sådan teleövervakning vara möjlig när det finns anledning att misstänka ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år. Med undantag för de fall som för närvarande hör till tillämpningsområdet för 36 § 3 mom. i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation ska även i dessa fall domstolen besluta om användningen av teleövervakning. Av detaljmotiveringen till paragrafen framgår att samtycket ska ha getts frivilligt innan åtgärden vidtagits och med insikt om dess betydelse. För att erhålla det får förundersökningsmyndigheten inte ta till övertalning eller något annat motsvarande vilseledande förfarande. Med beaktande av dessa omständigheter liksom de som anförts ovan i samband med annan teleövervakning än sådan som sker med samtycke kan de föreslagna bestämmelserna om teleövervakning med samtycke inte betraktas som problematisk med avseende på de grundläggande frioch rättigheterna.

I 10 kap. 8 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om nya sätt att använda teleövervakning. Teleövervakning ska också kunna användas för att nå en misstänkt eller dömd som håller sig undan förundersökning eller rättegång eller verkställigheten av ett ovillkorligt fängelsestraff. Med tanke på utredningen av brott och realiseringen av det straffrättsliga ansvaret samt allmänt taget det straffrättsliga systemets trovärdighet kan det betraktas som viktigt att man har tillgång till tillräckliga och användbara metoder för att nå de personer som avses i paragrafen. På grund av hänvisningen i paragrafen kan teleövervakning användas för att trygga straffprocessen i fråga om samma brott som teleövervakning över huvud. Det föreskrivna strängaste straffet för brott ska i regel vara fängelse i minst fyra år. Det kan anses finnas godtagbara grunder för den föreslagna paragrafen.

I 10 kap. 10 och 11 § i den nya tvångsmedelslagen föreskrivs om inhämtande av basstationsuppgifter på ett sätt som i stor utsträckning motsvarar den gällande lagens bestämmelser om inhämtande av uppgifter om mobilteleapparaters läge. Det är fråga om reglering som hänför sig till rörelsefriheten som tryggas i 9 § i grundlagen och skyddet för privatlivet i 10 § i grundlagen (GrUU 36/2002 rd). Förslagen avviker från den nuvarande regleringen för det första på så sätt att en anhållningsberättigad tjänsteman ändå i brådskande situationer tillfälligt får besluta om inhämtande av basstationsuppgifter tills domstolen har avgjort ansökan om beviljande av tillstånd. Möjligheten till tillfälligt beslut ska vara betingad av behov i anslutning till brottsundersökningen. När man beaktar att i dessa fall är ingreppet i de grundläggande frioch rättigheterna ringa jämfört med vikten av det samhälleliga intresse som utgör grund för begränsningarna (grunden utgörs i första hand av allvarliga brott för vilka det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år), och att ärendet ska föras till domstol senast 24 timmar från det att tvångsmedlet började användas, finns det godtagbara grunder för ändringen. Detsamma gäller den ändring enligt vilken inhämtande av basstationsuppgifter också kan gälla teleadresser eller teleterminalutrustning som kommer att registreras i framtiden. Basstationsuppgifternas betydelse för utredningen av brott begränsar sig inte till gångna händelser i situationer där gärningsmannen kan antas återvända till

brottsplatsen eller till någon annan plats som är av betydelse för utredningen av brottet. Enligt lagen ska en förutsättning för inhämtande av basstationsuppgifter i sådana fall dessutom vara att det finns särskilda skäl till det.

Systematisk observation, förtäckt inhämtande av information och teknisk observation

I 10 kap. 12 § i den nya tvångsmedelslagen intas bestämmelser om observation och systematisk observation. För närvarande bestäms om observation endast i polislagen. Observation anses för närvarande tillåtet även vid förundersökning med stöd av gängse rätt. Med observation avses iakttagande av en viss person i syfte att inhämta information. Förutsättningen för observation är att det kan antas att man på det sättet får information som behövs för att utreda ett brott (2 § 1 mom.). Vid observation får man använda tekniska anordningar (t.ex. kikare), men den får inte rikta sig mot ett utrymme som används för stadigvarande boende och som hänför sig till det hemfridsskyddade kärnområdet. Bestämmelserna om observation kan anses vara noga avgränsade och exakta.

Från observation särskiljs i 10 kap. 12 § systematisk observation, som till skillnad från observation inte ska vara kortvarig. Detta hemliga tvångsmedel ska vara av betydelse med tanke på skyddet för privatlivet för en brottsmisstänkt som man följer med, för med dess hjälp följs den misstänktes liv någon tid. Observationen kan gälla t.ex. vad den misstänkte gör på sin fritid och vilka personer han eller hon då träffar. Inte heller systematisk observation får riktas mot ett utrymme som används för stadigvarande boende.

Genom bestämmelserna om systematisk observation försöker man på samma sätt som vid regleringen av observation precisera den för närvarande oklara lagstiftningssituationen. Även till denna del är det alltså fråga om exakta och heltäckande bestämmelser om myndigheternas befogenheter. På grund av ingreppet i skyddet för privatlivet ska systematisk observation, utgående från de krav som proportionalitetsprincipen ställer, inte kunna användas för att undersöka ringa brott. En förutsättning för att använda befogenheten ska vara att den som observeras är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år eller stöld eller häleri. Enligt 10 kap. 2 § 2 mom. i den nya tvångsmedelslagen ska en förutsättning för systematisk observation dessutom vara att den kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott. Också bestämmelserna om systematisk observation kan med beaktande av nämnda omständigheter betraktas som exakta och noga avgränsade. Bestämmelserna om systematisk observation är inte problematiska med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna.

En ny metod att inhämta information är också förtäckt inhämtande av information enligt 10 kap. 14 § i tvångsmedelslagen. Därmed avses inhämtande av information genom kortvarig interaktion med en viss person där falska, vilseledande eller förtäckta uppgifter används för att hemlighålla polismannens uppdrag. Förtäckt inhämtande av information ska i regel vara knutet till brott av en viss allvarlighetsgrad. Denna metod ska få användas för att inhämta information om det finns anledning att anta att åtgärden kan bidra till utredningen av ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år. Dessutom får förtäckt inhämtande av information användas vid utredningen av en del brott som nämns i lagen.Den nya befogenheten placerar sig mellan systematisk observation och täckoperationer, eftersom man med hjälp av den å ena sidan försöker komma i personlig kontakt med den som är föremål för inhämtandet av information med å andra sidan ändå inte eftersträvar långvarigt umgänge eller försöker etablera särskilt förtroende som vid täckoperationer. Också när det gäller förtäckt inhämtande av information ska det vara fråga om de praktiska behoven i anslutning till utredningen av brott och om heltäckande och exakta bestämmelser om befogenheterna i anslutning därtill. Förtäckt inhämtande av information ingriper inte lika mycket i skyddet för privatlivet som täckoperationer.

I 10 kap. 21 § 3 mom. i den nya tvångsmedelslagen föreskrivs om teknisk spårning av en person. När syftet med teknisk spårning är att följa hur en misstänkt förflyttar sig genom

att fästa en spårningsanordning i de kläder som personen bär eller i ett föremål som personen bär med sig, får åtgärden genomföras bara om personen är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 16 § 3 mom. (brott som berättigar till teknisk avlyssning). Även till denna del är det delvis fråga om att precisera lagstiftningen, eftersom spårning av föremål i praktiken ofta betyder spårning av den person som transporterar dem. Teknisk spårning av en person är i regel kopplad endast till undersökningen av allvarliga brott. Enligt 22 § 1 mom. ska en domstol besluta om teknisk spårning av en person, även om en anhållningsberättigad tjänsteman tillfälligt får besluta om användning av befogenheten i brådskande situationer.

En ny metod att inhämta information är också teknisk observation av utrustning enligt 10 kap. 23 § i den nya tvångsmedelslagen. Förutsättningarna för att använda den kopplas till förutsättningarna för teknisk avlyssning i fråga om de brott som är föremål för åtgärden. Dessutom ska förundersökningsmyndigheten med hjälp av en teknisk anordning få inhämta identifieringsuppgifter om en teleadress eller teleterminalutrustning, om det finns skäl att misstänka ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år.

Genom teknisk observation av utrustning får inte inhämtas information om innehållet i ett meddelande eller om identifieringsuppgifter. Beslut om teknisk observation av utrustning ska fattas av en domstol, även om en anhållningsberättigad tjänsteman i brådskande situationer ska få besluta om en tillfällig åtgärd. För teknisk observation av utrustning ställs alltså ett krav att misstanken om brott ska vara konkret och specificerad (grundlagsutskottets utlåtande GrUU 12/1998 rd om förutsättningarna för teknisk observation). Det är även till denna del fråga om heltäckande och exakta bestämmelser om myndigheternas befogenheter, eftersom det för närvarande råder oklarhet om karaktären av detta förfarande och var det placerar sig inom ramen för de hemliga tvångsmedlen. Också intresset av att utreda allvarliga brott måste tas i betraktande.

Täckoperationer och bevisprovokation genom köp

I 10 kap. 27 § 1 mom. i den nya tvångsmedelslagen preciseras definitionen av täckoperationer jämfört med den gällande lagen. Till förutsättningarna för täckoperationer fogas enligt 2 mom. att inhämtandet av information måste anses vara nödvändigt på grund av att den brottsliga verksamheten är planmässig, organiserad eller yrkesmässig eller på grund av att det kan antas att den fortsätter eller upprepas. Detta krav ska ändå inte gälla täckoperationer i datanät, som inte är förknippade med risker för arbetssäkerheten och som är lättare att dokumentera än andra täckoperationer.

En polisman som företar en täckoperation får inte begå ett brott eller ta initiativ till ett brott (10 kap. 28 § i tvångsmedelslagen). Under vissa förutsättningar kan polismannen få begå förseelseliknande brott. En polisman som företar en täckoperation under sitt deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet (10 kap. 29 §) får skaffa lokaler eller fordon eller andra sådana hjälpmedel, transportera personer, föremål eller ämnen, sköta ekonomiska angelägenheter eller bistå den kriminella sammanslutningen på andra med dessa jämförbara sätt. Om han eller hon i detta sammanhang gör sig skyldig till en straffbar gärning går han eller hon dock fri från straffansvar, om det på synnerligen giltiga skäl har kunnat antas att 1) åtgärden genomförs också utan polismannens medverkan, 2) polismannens verksamhet inte äventyrar eller skadar någons liv, hälsa eller frihet eller orsakar betydande fara för eller skada på egendom, och 3) biståndet avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med täckoperationen. En polisman som företar en täckoperation får delta i ombesörjandet av en sådan försändelse som hänför sig till en kontrollerad leverans, om deltagandet avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med den kontrollerade leveransen.

Enligt 10 kap. 32 § i den nya tvångsmedelslagen ska en domstol avgöra om den kriminalitet som utreds är sådan som avses i 27 § 2 mom. Detta ska dock inte gälla täckoperationer som företas uteslutande i datanät.

En täckoperation ska kunna utvidgas om det under den framkommer att det finns anledning att misstänka ett nytt brott som har begåtts av den person som är föremål för täckoperationen eller om det finns skäl att misstänka någon annan än den som är föremål för täckoperationen för ett brott.

Bestämmelser om bevisprovokation genom köp föreslås i 10 kap. 34—37 § i tvångsmedelslagen. Om säkerheten för en polisman vid en täckoperation och vid bevisprovokation genom köp bestäms i 38 §, som säger att en polisman kan förses med en teknisk anordning som möjliggör avlyssning och observation.

Till hemliga metoder för inhämtande av information och särskilt användning av täckoperationer och bevisprovokation genom köp hänför sig 10 kap. 60 § i tvångsmedelslagen om underrättelse om användning av hemligt tvångsmedel. Beroende på metod för inhämtande av information ska den misstänkte som varit föremål för metoden underrättas om användningen efter det att ärendet har förts till åklagaren för prövning eller när förundersökningen annars har avslutats eller avbrutits. Underrättelsen ska dock kunna skjutas upp eller helt utebli på de grunder som föreskrivs i lagen (t.ex. tryggande av statens säkerhet eller skyddande av liv eller hälsa). När man överväger uppskjuten eller utebliven underrättelse ska man i bedömningen också beakta en parts rätt att på behörigt sätt försvara sig eller annars bevaka sin rätt i en rättegång.

När täckoperationer och bevisprovokation genom köp togs in i polislagen konstaterade riksdagens grundlagsutskott (GrUU 5/1999 rd) att med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna är täckoperation betydelsefullare än bevisprovokation genom köp. Utskottet konstaterade att täckoperationsverksamheten framför allt bör bedömas utifrån skyddet för privatliv. Dessutom konstaterades att det finns behov av att ställa dessa metoder att inhämta information i relation till den grundläggande rättigheten att få en rättvis rättegång. Utskottet påpekade då att täckoperationernas räckvidd hade i förslaget begränsats till särskilt uppräknade grova brott. Erfarenheten visar att dessa brott därtill är sådana att brottsligheten i anknytning härtill lätt blir organiserad. Enligt utskottet ligger bakom rubriceringen "täckoperation" ett synnerligen tungt vägande samhälleligt intresse och detta intresse är också sammanlänkat med ambitionen att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna för andra människor. Grundlagsutskottet påpekade ytterligare att en täckoperation inte bör inledas om den involverade polismannens säkerhet inte kan garanteras i tillräcklig utsträckning.

I propositionens allmänna motivering presenteras Europadomstolens avgörandepraxis i anslutning till täckoperationer och bevisprovokation genom köp. Enligt den ska polisen inte provocera fram brott som inte skulle begås annars. När det gäller en rättvis rättegång har Europadomstolen i fråga om underrättande av den åtalade om bevis som polisen innehar påpekat att underrättelseskyldigheten inte är absolut. I ett brottmål kan det finnas intressen som konkurrerar med den åtalades fördel, t.ex. nationell säkerhet, behov av att skydda vittnen mot hämndaktioner eller hemlighålla polisens brottsutredningsmetoder. På grundval av Europadomstolens avgörandepraxis kan man ta som utgångspunkt att bestämmelserna om täckoperationer och bevisprovokation genom köp ska vara detaljerade.

Såsom konstateras i allmänna motiveringen är det viktigt för att en täckoperation ska lyckas att den polisman som utför täckoperationen lyckas vinna medlemmarnas förtroende i den kriminella gruppen. För att vinna förtroendet bör den polisman som utför täckoperationen kunna vistas bland de kriminella samt vid behov genom sin verksamhet visa att han eller hon inte bryr sig om de kriminellas verksamhet eller t.o.m. godkänner den. Det kan också vara fråga om att skydda polismannens eget liv eller hälsa. Om man vill godkänna täckoperationer som riktas mot medlemmarna i en professionell kriminell grupp genom infiltration är man i praktiken tvungen att godkänna möjligheten att polismannens förfarande åtminstone vid en bedömning i efterhand kan vara deltagande i brott. De noga avgränsade och exakta ändringsförslag som gäller polismäns verksamhetsmöjligheter vid täckoperationer grundar sig på dessa synpunkter.

Dessutom måste man beakta att täckoperationer fortfarande kan gälla endast allvarliga brott, som även i övrigt ska definieras mera

exakt än förut. I förslaget till 10 kap. 60 § i tvångsmedelslagen beaktas de krav som 21 § i grundlagen och Europadomstolens avgörandepraxis ställer på en rättvis rättegång under straffprocessen. När det gäller deltagande i kontrollerade leveranser (10 kap. 29 § 2 mom.) bör man lägga märke till att det är fråga om ett förfarande som sker under poliskontroll och under noggrant angivna förutsättningar för att utreda ett allvarligt brott (41 §).

Användning av informationskällor samt kontrollerade leveranser

Om styrd användning av informationskällor föreskrivs i 10 kap. 39 och 40 § i tvångsmedelslagen samt om kontrollerade leveranser i 41 och 42 §.

Vid styrd användning av informationskällor får en informationskälla inte ombes att inhämta information på ett sådant sätt som förutsätter utövande av myndighetsbefogenheter eller som äventyrar informationskällans eller någon annans liv eller hälsa. Genom bestämmelserna om styrd användning av informationskällor kompletteras lagstiftningen även i övrigt med sådan noga avgränsad och exakta reglering som uppfyller kraven i grundlagen.

Vid kontrollerade leveranser är det fråga om att förundersökningsmyndigheten får låta bli att ingripa i transporten eller någon annan leverans av föremål, ämnen eller egendom eller dröja med att angripa, om det behövs för identifiering av personer som medverkar i ett brott som håller på att begås eller för utredning av ett brott som är allvarligare eller en brottslig verksamhet som är mera omfattande än det brott som håller på att begås. Kontrollerade leveranser får användas om det finns anledning att misstänka ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år. Det förutsätts dessutom att leveranserna kan övervakas och att det går att ingripa i dem vid behov. Kontrollerade leveranser får inte heller orsaka betydande fara för någons liv, hälsa eller frihet eller avsevärd risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada.

I allmänna motiveringen har redan framförts hur riksdagens utskott inklusive grundlagsutskottet upprepade gånger har påpekat att det borde utarbetas bestämmelser om kontrollerade leveranser. Detta har senast påpekats i samband med behandlingen av regeringens proposition RP 26/2008 rd, som innehåller ett förslag till lag om samarbete mellan polisen, tullen och gränsbevakningsväsendet (GrUU 35/2008 rd och LaUU 23/2008 rd). I 10 kap. 41 § i tvångsmedelslagen intas nu en definition av kontrollerade leveranser samt exakt avgränsade förutsättningar för användningen av dem, vilka är bundna till behovet av att utreda allvarliga brott.

Vissa andra bestämmelser i 10 kap. i tvångsmedelslagen

I 10 kap. 49 § i den nya tvångsmedelslagen intas bestämmelser om förbud att röja användning av hemliga tvångsmedel. Bestämmelser om yppandeförbud ingår redan i den gällande förundersökningslagen, och det föreslås att bestämmelserna i kompletterad form intas även i den nya förundersökningslagen (11 kap. 5 §). Det måste anses nödvändigt att kunna bestämma om yppandeförbud även i samband med användningen av hemliga tvångsmedel, för om den person som är föremål för tvångsmedlet underrättas om användningen urvattnas användningen och äventyras syftet med tvångsmedlet. Det sätts en strikt tröskel för yppandeförbudet eftersom förutsättningen för förbud att röja användningen av hemliga tvångsmedel ska vara viktiga skäl som hänför sig till utredningen av ett brott. Även på grund av det hot om straff som föreskrivs för överträdelse av yppandeförbudet är förfarandet noggrant definierat eftersom det bestäms om skriftlig delgivning och om de omständigheter som ska uppges.

Med tanke på de metoder för inhämtande av information som föreslås i 10 kap. i tvångsmedelslagen bör de detaljerade bestämmelserna om användning av överskottsinformation (56 §), avbrytande av teleavlyssning, teknisk avlyssning och teknisk observation av utrustning (58 §) samt utplåning av information som fåtts i en brådskande situation (59 §) tas i betraktande, då de genom att komplettera bestämmelserna om enskilda tvångsmedel begränsar utnytt-

jandet av information som erhållits i samband med användningen av hemliga tvångsmedel.

4.3 Bedömning av lagstiftningsordningen

På ovan nämnda grunder kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Eftersom en del av de frågor som gäller lagstiftningsordningen kan tolkas på olika sätt är det nödvändigt att begära utlåtande av grundlagsutskottet.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lagförslag

1.

Förundersökningslag

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Bestämmelser om tillämpningsområdet

1 §

Lagens tillämpningsområde

Förundersökning av brott görs enligt denna lag, om inte något annat föreskrivs särskilt i lag.

I fråga om användning av tvångsmedel och förundersökningsmyndigheternas inhämtande av information gäller i övrigt vad som föreskrivs särskilt i lag.

2 §

Vad som ska utredas vid förundersökning

Vid förundersökning utreds

1) enligt vad ärendets art förutsätter, det misstänkta brottet, de förhållanden under vilka det har begåtts, den skada som har orsakats och den vinning som har fåtts genom brottet, parterna och övriga omständigheter som måste klarläggas för åtalsprövning och bestämmande av påföljderna för brottet,

2) möjligheterna att återställa egendom som har erhållits genom brottet och att verkställa en förverkandepåföljd som döms ut eller skadestånd som betalas till målsäganden med anledning av brottet,

3) målsägandens privaträttsliga anspråk, om målsäganden med stöd av 3 kap. 9 § i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) har bett åklagaren föra talan om anspråket,

4) huruvida målsäganden samtycker och den misstänkte ämnar samtycka till att målet i tingsrätten behandlas i ett skriftligt förfarande enligt 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål.

Vid förundersökning ska saken förberedas så att åtalsprövning kan ske och parternas intressen bevakas på behörigt sätt och så att bevisningen kan tas emot i ett sammanhang vid huvudförhandlingen eller målet avgöras i skriftligt förfarande.

2 kap.

Vilka som deltar i förundersökning

1 §

Myndigheterna vid förundersökning

Förundersökning görs av polisen.

Förundersökningsmyndigheter är förutom polisen även gränsbevaknings-, tull- och militärmyndigheterna, enligt vad som föreskrivs om deras förundersökningsbefogenheter i gränsbevakningslagen (578/2005), tullagen (1466/1994), militära disciplinlagen (331/1983) och lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten (1251/1995).

Förutom förundersökningsmyndigheterna deltar även allmänna åklagaren i förundersökning.

2 §

Undersökningsledare

Förundersökningen leds av en undersökningsledare, som är en sådan anhållningsberättigad tjänsteman som avses i 2 kap. 9 § i tvångsmedelslagen (/). Allmänna åklagaren är dock undersökningsledare endast i de fall som anges i 4 § 1 mom. En kriminalöverkonstapel eller överkonstapel får vara undersökningsledare vid förundersökning som görs av polisen, om det finns grundad anled-

ning till det utifrån ärendets art eller av något annat motsvarande skäl. En tjänsteman har rätt att vara undersökningsledare vid förundersökning som görs av någon annan myndighet, om det föreskrivs särskilt i lag om denna rätt.

När flera undersökningsledare utreder brott som har samband med varandra kan till chef för dem utses en allmän ledare för undersökningen, som beslutar om samordning av förundersökningen och som i det syftet kan meddela sina underlydande undersökningsledare föreskrifter.

3 §

Utredare

En utredare ska under undersökningsledarens ledning och tillsyn hålla förhör och vidta andra förundersökningsåtgärder som gäller ett misstänkt brott, verkställa de föreskrifter som undersökningsledaren meddelar om undersökningen av ärendet och utföra andra åtgärder som enligt lagen ankommer på en utredare.

4 §

Särskilda undersökningsarrangemang

Allmänna åklagaren leder förundersökningen av brott som en polisman misstänks ha begått i samband med tjänsteuppdrag. Om brottets allvarlighet eller ärendets art annars förutsätter det, kan åklagaren besluta att vara undersökningsledare trots att det brott som en polisman misstänks ha begått inte har begåtts i samband med tjänsteuppdrag. Åklagaren kan i ovan avsedda fall leda förundersökningen även till den del det i ärendet utöver en polisman finns någon annan misstänkt, om det är ändamålsenligt med tanke på utredningen av ärendet. Åklagaren är inte undersökningsledare, om ett ärende behandlas som ett ordningsbotsärende eller strafforderärende.

En åklagare som är undersökningsledare har samma befogenheter i uppdraget som en till befälet hörande polisman som är undersökningsledare.

Ett brott som en polisman misstänks ha begått ska alltid undersökas av någon annan polisenhet än den där polismannen tjänstgör, om inte ärendet ska behandlas som ett ordningsbotsärende eller strafforderärende. Även i övrigt ska den polisenhet som undersöker brottet vid behov utses så att tilltron till förundersökningens opartiskhet inte äventyras.

5 §

Parterna vid förundersökning

Parter vid förundersökning är

1) målsäganden,

2) den som är misstänkt för brott,

3) andra personer vilkas rättigheter, intressen eller skyldigheter kan påverkas av brottet och utredningen av det.

Bestämmelserna om parter i denna lag gäller i tillämpliga delar en parts vårdnadshavare eller intressebevakare och den som hör till ett lagstadgat organ för en juridisk person som är part eller i övrigt till dess ledning och är företrädare för den juridiska personen samt andra lagliga företrädare för en part.

Vid behov beslutar undersökningsledaren om en person ska betraktas som part.

6 §

Biträde och stödperson

Om en part har ett biträde eller en stödperson, deltar denne i förundersökningen så som föreskrivs i lag.

7 §

Jäv för förundersökningstjänsteman

En undersökningsledare, utredare eller någon annan tjänsteman vid en förundersökningsmyndighet får inte delta i förundersökningen om han eller hon är jävig.

Frågan om en förundersökningstjänsteman är jävig ska avgöras utan dröjsmål. Frågan avgörs av tjänstemannen själv eller vid behov

av tjänstemannens chef. Om allmänna åklagaren är undersökningsledare ska denne höras i frågan om en utredare är jävig och kan han eller hon åta sig att avgöra frågan.

En ojävig förundersökningstjänsteman ska utan dröjsmål förordnas i en jävig tjänstemans ställe. En förundersökningstjänsteman får dock trots att han eller hon är jävig vidta förundersökningsåtgärder som inte kan skjutas upp utan att utredningen av brottet äventyras.

8 §

Jävsgrunder

En förundersökningstjänsteman är jävig, om

1) tjänstemannen eller en närstående till honom eller henne är part i förundersökningen,

2) tjänstemannen eller en närstående till honom eller henne biträder eller företräder en part eller den som avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för,

3) avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för tjänstemannen eller för en i 3 mom. avsedd närstående till honom eller henne,

4) tjänstemannen står i anställningsförhållande eller i ett sådant uppdragsförhållande som har samband med det föreliggande ärendet till en part eller till någon som avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för,

5) tjänstemannen eller en i 3 mom. 1 punkten avsedd närstående till honom eller henne är medlem av styrelsen, förvaltningsrådet eller något annat därmed jämförbart organ eller är verkställande direktör eller innehar motsvarande ställning i en sådan sammanslutning eller stiftelse eller ett sådant statligt affärsverk eller en sådan statlig inrättning som är part eller som avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för,

6) tjänstemannen eller en i 3 mom. 1 punkten avsedd närstående till honom eller henne hör till direktionen för eller något annat därmed jämförbart organ i ett ämbetsverk eller en inrättning och det är fråga om ett ärende som sammanhänger med styrningen eller övervakningen av ämbetsverket eller inrättningen, eller om

7) tilltron till tjänstemannens opartiskhet av något annat särskilt skäl äventyras.

Jäv enligt 1 mom. 4 punkten uppstår inte enbart av den anledningen att staten är part.

Med närstående avses i 1 mom. förundersökningstjänstemannens

1) make eller maka samt barn, barnbarn, syskon, föräldrar, far- och morföräldrar, den som på något annat sätt står tjänstemannen särskilt nära och dessa personers makar,

2) föräldrars syskon och deras makar, tjänstemannens syskonbarn och en tidigare make eller maka till tjänstemannen,

3) makes eller makas barn, barnbarn, syskon, föräldrar och far- och morföräldrar, dessa personers makar och tjänstemannens makes eller makas syskonbarn.

Som närstående betraktas också motsvarande halvsläkting. Med makar avses äkta makar, personer som lever under äktenskapsliknande förhållanden och personer som lever i registrerat partnerskap.

3 kap.

Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras

1 §

Registrering av anmälan om brott

När någon anmäler ett brott eller en händelse som han eller hon misstänker vara ett brott till en förundersökningsmyndighet, ska myndigheten registrera anmälan utan dröjsmål. Om anmälan är oklar eller bristfällig, ska den som gjort anmälan vid behov uppmanas att precisera eller komplettera den.

Skyldigheten att registrera en anmälan om brott gäller även när förundersökningsmyndigheten har fått kännedom om ett misstänkt brott på något annat sätt än vad som avses i 1 mom., om de villkor för att avstå från åtgärder som anges i 9 § 1 mom. inte uppfylls.

2 §

Överföring av anmälan om brott

Om anmälan om brott har gjorts hos en förundersökningsmyndighet till vars uppgifter det inte hör att göra förundersökning i ärendet, ska myndigheten genast registrera ärendet som mottaget och sända anmälan tillsammans med eventuellt annat material som uppkommit i ärendet till den behöriga förundersökningsmyndigheten, som ska registrera anmälan utan dröjsmål.

3 §

När förundersökning ska göras

Förundersökningsmyndigheten ska göra förundersökning när det på grund av anmälan till den eller annars finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts.

Innan förundersökningen inleds ska förundersökningsmyndigheten vid behov utreda omständigheterna i samband med en sådan misstanke om brott som avses i 1 mom. särskilt så att ingen grundlöst behandlas som misstänkt för brott och så att ett beslut om att inte göra förundersökning kan fattas enligt 9 § 1 mom. eller 10 § 1 mom., om ärendet kräver det. I fråga om de åtgärder som vidtas innan förundersökningen inleds iakttas bestämmelserna i denna lag i tillämpliga delar.

Undersökningsledaren ska vid behov fatta beslut om huruvida förundersökning ska göras och eventuella omständigheter som behövs för att fatta beslutet utredas. Förundersökningsåtgärder som utredningen av ärendet förutsätter får vidtas innan undersökningsledaren fattar sitt beslut.

4 §

Förundersökning av målsägandebrott

Om allmänna åklagaren får väcka åtal för brott endast på yrkande av målsäganden (målsägandebrott), görs förundersökning bara om målsäganden har underrättat förundersökningsmyndigheten eller åklagaren om att målsäganden yrkar på straff för den som är skyldig till brottet. Om målsäganden återtar sitt straffyrkande, ska undersökningen läggas ned.

Förundersökning av målsägandebrott får inledas trots att straffyrkande inte har framställts, om det är uppenbart att målsäganden ännu inte känner till brottet och undersökningen inte kan skjutas upp utan att utredningen av brottet äventyras. Målsäganden ska då utan dröjsmål underrättas om att undersökningen har inletts. Undersökningen ska läggas ned, om målsäganden efter att ha fått kännedom om brottet inte meddelar att han eller hon yrkar på straff för den som är skyldig till det.

Om allmänna åklagaren enligt lag får väcka åtal för målsägandebrott när ett allmänt intresse kräver det, trots att målsäganden inte yrkar på straff för den som är skyldig till brottet, ska förundersökning göras på åklagarens begäran.

Om det enligt lag förutsätts att det visas att ett brott har begåtts för att en åtgärd ska kunna vidtas eller en förmån bestå, ska förundersökning av målsägandebrott i behövlig omfattning göras på begäran av målsäganden trots att målsäganden inte meddelar att han eller hon yrkar på straff för den som är skyldig till brottet.

5 §

Undersökning av en brottslig gärning

När en person som inte har fyllt 15 år är misstänkt för en brottslig gärning ska förundersökning vid behov göras för att utreda om någon som har fyllt 15 år har medverkat i gärningen. Vid förundersökningen utreds då de omständigheter som avses i 1 kap. 2 § för varje misstänkts del.

När någon som inte har fyllt 15 år är misstänkt för en brottslig gärning ska förundersökning dessutom vid behov göras

1) på begäran av målsäganden, för att återfå egendom som har gått förlorad genom gärningen eller för att säkerställa målsägandens rätt till skadestånd,

2) för att utreda om det finns förutsättningar för förverkandepåföljd, eller

3) för att utreda om det finns behov av barnskyddsåtgärder för den misstänkte eller

andra utredningsbehov som hänför sig till den misstänktes intressen.

I de fall som avses i 2 mom. 3 punkten får förundersökning göras även om målsäganden i ett målsägandebrott inte har framställt ett sådant yrkande som avses i 4 § 1 mom.

6 §

Underrättelse om att förundersökning inleds

För eventuella tjänstemannarättsliga åtgärder ska undersökningsledaren underrätta chefen för en tjänsteman som avses i 40 kap. 11 § 1 punkten i strafflagen (39/1889) om att förundersökning inleds, om tjänstemannen är misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år. Undersökningsledaren har även rätt att underrätta om inledande av förundersökning som gäller andra brott som tjänstemannen är misstänkt för, om det brott som undersöks är sådant att det kan antas ha betydelse för fullgörandet av tjänsteuppdragen.

7 §

Åtgärder som parterna begär

Förhör ska hållas och andra förundersökningsåtgärder vidtas på begäran av en part, om parten visar att de kan ha betydelse för saken och om de inte orsakar kostnader som är oskäliga med hänsyn till ärendets art.

Under förundersökningen beslutar undersökningsledaren eller, med stöd av 5 kap. 2 § 1 mom., allmänna åklagaren om de förundersökningsåtgärder som en part begär. När målet har överförts till åklagaren beslutar åklagaren om åtgärderna.

8 §

Brott som har begåtts utomlands

Förundersökningsmyndigheten får undersöka ett brott som misstänks ha begåtts utomlands, om finsk lag kan tillämpas på brottet med stöd av 1 kap. i strafflagen och om det av skäl som gäller undersökningen och för att straffansvaret ska förverkligas är ändamålsenligt att förundersökning görs i Finland. Särskilda bestämmelser om internationellt samarbete vid utredning av brott utfärdas genom lag.

När en målsägande anmäler ett brott som har begåtts i en annan medlemsstat i Europeiska unionen till förundersökningsmyndigheten, ska målsägandens anmälan och yrkanden sändas till den behöriga myndigheten i den medlemsstat där brottet begicks, om inte förundersökningsmyndigheten undersöker brottet enligt 1 mom. För att målsägandens anmälan och yrkanden ska sändas förutsätts det dessutom att målsäganden inte har kunnat göra anmälan och framställa sina yrkanden i den stat där gärningen begicks eller att han eller hon i fråga om ett allvarligt brott inte har velat förfara så.

9 §

När förundersökning inte behöver göras och när förundersökningen får läggas ned

Om ett brott inte kan förutses medföra strängare straff än böter och brottet bedömt som en helhet ska anses vara uppenbart obetydligt, behöver förundersökning av brottet inte göras och får en förundersökning som redan har inletts läggas ned, om målsäganden inte har några anspråk i saken.

Om en myndighet med stöd av vad som föreskrivs i någon annan lag avstår från åtgärder för att ställa den misstänkte under åtal för brott, görs förundersökning dock endast av särskilda skäl.

Undersökningsledaren fattar vid behov de beslut som avses i denna paragraf.

10 §

Begränsning av förundersökningen

Allmänna åklagaren kan på framställning av undersökningsledaren besluta att förundersökning inte ska göras eller att förundersökningen ska läggas ned, om åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål eller någon annan motsvarande bestämmelse i lag skulle låta bli att väcka åtal och inget viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver att åtal väcks.

Åklagaren kan på framställning av undersökningsledaren också besluta att förundersökningen ska läggas ned, om kostnaderna för en fortsatt undersökning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta, eller om det på basis av redan vidtagna förundersökningsåtgärder är övervägande sannolikt att åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på någon annan grund än den som nämns i 1 mom. För att förundersökningen ska kunna läggas ned förutsätts dessutom att inget viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver att den ska fortsätta.

Förundersökningen ska inledas på nytt i de fall som avses i 1 och 2 mom., om det finns grundad anledning till det på grund av nya omständigheter som framkommit i ärendet.

11 §

Hur snart förundersökning ska göras

Förundersökning ska göras utan ogrundat dröjsmål.

När en person som inte har fyllt 18 år är misstänkt för brott eller för en brottslig gärning som han eller hon har begått före fyllda 15 år, ska förundersökning göras skyndsamt.

När omständigheterna förutsätter det får förundersökningsåtgärderna ställas i angelägenhetsordning.

12 §

Uppskjutande av förundersökningsåtgärder

Undersökningsledaren får besluta att förundersökningsåtgärderna ska skjutas upp till en senare tidpunkt, om det är nödvändigt för att utreda det brott som undersöks eller något annat brott som har samband med det och om uppskjutandet inte äventyrar någons liv, hälsa eller frihet eller medför risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada.

13 §

Avbrytande av förundersökningen

Undersökningsledaren får besluta att en förundersökning som har inletts ska avbrytas, om ingen är misstänkt för brottet och om utredning som påverkar ärendet inte kan fås. Det misstänkta brottets art ska beaktas särskilt när beslutet fattas.

Förundersökningen ska fortsätta utan ogrundat dröjsmål när det inte längre finns förutsättningar för avbrottet.

14 §

Förutsättningar för summarisk förundersökning

I enkla och klara ärenden får summarisk förundersökning göras enligt vad som föreskrivs närmare nedan, om inte gärningen enligt allmän straffpraxis kan förutses medföra strängare straff än böter.

Med anledning av ett brott som en polisman misstänks ha begått får summarisk förundersökning göras endast om ärendet behandlas som ett ordningsbotsärende eller strafforderärende.

Undersökningsledaren beslutar vid behov om förundersökningen ska vara fullständig eller summarisk.

4 kap.

Förundersökningsprinciperna och rättigheterna för dem som deltar i förundersökning

1 §

Objektivitetsprincipen

Vid förundersökningen ska det utredas och beaktas både de omständigheter och bevis som talar mot den som är misstänkt för brott och de som talar för honom eller henne.

2 §

Oskyldighetspresumtionen

Vid förundersökningen ska den misstänkte bemötas som oskyldig.

3 §

Rätt att inte medverka till utredningen av sitt brott

Den som är misstänkt för brott har rätt att låta bli att medverka till utredningen av brottet.

4 §

Proportionalitetsprincipen

En förundersökningsåtgärd och det ingripande i en persons rättigheter som den innebär ska vara försvarliga i relation till det brott som utreds, behovet av att utreda ärendet i fråga samt ålder, hälsa och andra motsvarande omständigheter som gäller den person som är föremål för åtgärden och övriga omständigheter som inverkar på saken.

5 §

Principen om minsta olägenhet

Vid förundersökning får det inte ingripas i någons rättigheter i större utsträckning än vad som är nödvändigt för att syftet med förundersökningen ska kunna nås.

En förundersökningsåtgärd ska vidtas så att ingen i onödan orsakas skada eller olägenhet.

6 §

Finkänslighetsprincipen

Parterna och andra som deltar i förundersökningen ska behandlas finkänsligt.

7 §

Bemötande av barn vid förundersökning

En person som inte har fyllt 18 år ska vid förundersökning bemötas så som hans eller hennes ålder och utvecklingsnivå förutsätter. Det ska särskilt ses till att undersökningsåtgärderna inte i onödan orsakar personen olägenheter i skolan, på arbetsplatsen eller i någon annan omgivning som är viktig för honom eller henne.

Undersökningsåtgärder som gäller en person som inte har fyllt 18 år ska i mån av möjlighet utföras av utredare som är särskilt förtrogna med denna uppgift. Förundersökningsmyndigheten ska vid behov rådfråga en läkare eller någon annan sakkunnig om huruvida en person som inte har fyllt 18 år kan utsättas för undersökningsåtgärder.

8 §

Förordnande av intressebevakare för barn

När det gäller en part som inte har fyllt 18 år ska domstolen förordna en intressebevakare för förundersökningen, om det finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren, en intressebevakare eller någon annan laglig företrädare inte opartiskt kan bevaka partens intresse i ärendet och om det inte är klart onödigt att förordna en intressebevakare. Undersökningsledaren ska vid behov hos domstolen ansöka om att en intressebevakare ska förordnas. Ansökan kan också göras av allmänna åklagaren, den magistrat som är förmyndarmyndighet enligt lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) eller ett i 6 § 1 mom. i socialvårdslagen (710/1982) avsett organ (*socialmyndighet*). Ett intressebevakarförordnande gäller tills handläggningen av det brottmål upphör i fråga om vars förundersökning förordnandet har getts.

De kostnader som uppstår vid förordnandet av intressebevakare samt intressebevakarens arvode och kostnader ersätts av statens medel. I fråga om intressebevakning iakttas i övrigt lagen om förmyndarverksamhet i tillämpliga delar.

9 §

En persons ställning vid förundersökning

När en person blir föremål för förundersökningsåtgärder ska han eller hon så snabbt som möjligt underrättas om sin ställning vid förundersökningen. Skyldigheten att underrätta gäller också när ställningen förändras.

Om en persons ställning är oklar, får han eller hon vid förundersökningen bemötas som en person som ska höras.

10 §

Rätt att anlita biträde vid förundersökningen

Vid förundersökningen har en part rätt att anlita ett biträde som parten väljer själv. Innan parten hörs ska han eller hon skriftligen underrättas om denna rätt, om inte ärendet ska behandlas vid summarisk förundersökning. När den som är misstänkt för brott har berövats sin frihet i samband med gripande, anhållande eller häktning ska han eller hon utan dröjsmål skriftligen underrättas om denna rätt. Förundersökningsmyndigheten ska också annars se till att en parts rätt att anlita biträde faktiskt tillgodoses när parten önskar det, med hänsyn till de omständigheter som hänför sig till det brott som utreds, utredningen av brottet och personen i fråga.

Undersökningsledaren eller allmänna åklagaren ska göra framställning till domstolen om att ett rättegångsbiträde eller en stödperson ska förordnas för målsäganden, när det finns orsak till det enligt bestämmelserna i 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål, och likaså om att en försvarare ska förordnas för den som är misstänkt för brott, när det finns orsak till det enligt 1 § 3 mom. i det nämnda kapitlet.

Bestämmelser om behörigheten hos den som är biträde för en part och om hur frågan om behörighet avgörs finns i 11 kap. 3 §.

11 §

En misstänkts rätt att hålla kontakt med sitt biträde

Den som har gripits, anhållits eller häktats som misstänkt för brott har rätt att hålla kontakt med sitt biträde genom besök, brev och telefonsamtal så som anges närmare i häktningslagen (768/2005) och lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (841/2006).

Förundersökningsmyndigheten ska se till att kontakterna mellan den misstänkte och biträdet kan skötas konfidentiellt.

12 §

Handläggningsspråket vid förundersökning

Inom tvåspråkiga förundersökningsmyndigheters ämbetsdistrikt används vid förundersökning den misstänktes språk, antingen finska eller svenska. Om de misstänkta har olika språk eller om den misstänktes språk är varken finska eller svenska, ska förundersökningsmyndigheten med beaktande av parternas rätt och fördel bestämma vilket handläggningsspråk som ska användas. Om språket inte kan väljas på den grunden, används majoritetsspråket i förundersökningsmyndighetens ämbetsdistrikt. Vid förundersökning som görs av en enspråkig förundersökningsmyndighet används språket i myndighetens ämbetsdistrikt, om inte myndigheten med beaktande av parternas rätt och fördel bestämmer att det andra språket ska användas.

Oavsett 1 mom. har var och en dock rätt att vid förundersökning använda finska eller svenska så som bestäms i 10 § i språklagen (423/2003). Förundersökningsmyndigheten ska sköta tolkningen eller på statens bekostnad skaffa en tolk, om myndigheten inte behöver använda det språk som personen i fråga talar.

Bestämmelser om rätten att använda samiska vid förundersökning finns i samiska språklagen (1086/2003).

Andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga har rätt att vid förundersökning använda det språk de förstår och kan tala tillräckligt bra. Förundersökningsmyndigheten ska sköta tolkningen eller på statens bekostnad skaffa en tolk. Tolkning ska ordnas på motsvarande sätt när det behövs på grund av syn-, hörsel- eller talskada hos den som hörs.

13 §

Översättning av handlingar

Handlingar eller delar av handlingar som ingår i förundersökningsmaterialet och är väsentliga med tanke på saken ska översättas till det i 12 § avsedda språk som en part använder, om översättningen trots tolkning behövs för att bevaka partens rättigheter. Översättningen görs på statens bekostnad, om inte

förundersökningsmyndigheten själv sköter översättningen.

I fråga om översättning av handlingar gäller dessutom vad som bestäms om översättning i språklagen och samiska språklagen.

14 §

Språket i meddelanden, kallelser och brev

Bestämmelser om det språk som ska användas i meddelanden, kallelser och brev i anslutning till förundersökning finns i 19 § 3 mom. i språklagen och 15 § 1 mom. i samiska språklagen.

Till andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga ska meddelanden, kallelser eller brev i mån av möjlighet sändas på ett språk som personen i fråga kan antas förstå tillräckligt bra.

15 §

Partsoffentlighet vid förundersökning

Efter det att förundersökningen har inletts har en part rätt att få del av omständigheter som föranlett förundersökningen och kommit fram vid den.

Medan förundersökningen pågår får förundersökningsmyndigheten begränsa en parts rätt att ta del av de omständigheter som avses i 1 mom., om lämnandet av uppgifterna försvårar utredningen. Hänsyn ska också tas till de bestämmelser om begränsningar av en parts rätt att få information som finns i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) och någon annanstans i lag.

I 9 kap. 7 § finns bestämmelser om förundersökningshandlingars offentlighet.

5 kap.

Förundersökningssamarbete mellan förundersökningsmyndigheter och åklagare

1 §

Underrättelse till åklagaren

Förundersökningsmyndigheten ska underrätta allmänna åklagaren om ett brott som har kommit till förundersökningsmyndigheten för undersökning. Förundersökningsmyndigheterna och åklagarmyndigheterna beslutar tillsammans utifrån sina befogenheter vilka brott som omfattas av underrättelseskyldigheten. Underrättelse ska dock alltid göras utan dröjsmål i ett ärende där den som är misstänkt för brott är en polisman, om inte ärendet behandlas som ett ordningsbotsärende eller strafforderärende.

Åklagaren ska dessutom underrättas om sådana brottmål som åklagaren särskilt bett att ska meddelas.

2 §

Åklagarens befogenheter vid förundersökning

Förundersökningsmyndigheten ska på allmänna åklagarens begäran göra förundersökning eller utföra förundersökningsåtgärder. Förundersökningsmyndigheten ska också annars iaktta de föreskrifter som åklagaren meddelar för att säkerställa att ärendet utreds så som avses i 1 kap. 2 §.

Åklagaren beslutar om förundersökningsåtgärder när saken har överförts till åklagaren efter det att förundersökningen har avslutats.

Bestämmelser om när åklagaren kan vara undersökningsledare finns i 2 kap 4 §.

3 §

Samarbetsskyldighet

Förundersökningsmyndigheten ska så som ärendets art eller omfattning förutsätter underrätta allmänna åklagaren om omständigheter som hänför sig till förundersökningen och förundersökningsåtgärderna och om undersökningens framskridande i övrigt. Bestämmelser om skyldighet att underrätta om användning av tvångsmedel finns i tvångsmedelslagen (/).

Åklagaren ska efter behov medverka i förundersökningen för att säkerställa att ärendet utreds så som avses i 1 kap. 2 §.

Förundersökningsmyndigheten och åklagaren ska diskutera frågor om hur förundersökningssamarbetet ska ordnas.

6 kap.

Närvaro vid förundersökning

1 §

Skyldighet att infinna sig till förundersökning

Om det finns anledning att anta att en person kan bidra till utredningen av ett brott eller om hans eller hennes närvaro vid en förundersökningsåtgärd annars behövs för utredningen av brottet, är personen skyldig att på kallelse infinna sig till förundersökning inom det distrikt för en polisinrättning där han eller hon vistas.

Av kallelsen ska framgå det brott som utredningen gäller och den ställning som den som fått kallelse har i förundersökningen.

2 §

Hämtning till förundersökning

Om den som kallats till förundersökning, utan godtagbar orsak underlåter att lyda kallelsen, får han eller hon hämtas till undersökningen. Den som är misstänkt för brott får hämtas också utan kallelse, om fängelse kan följa på brottet och det är sannolikt att han eller hon inte lyder en kallelse eller om det finns anledning att misstänka att han eller hon efter att ha fått en kallelse kommer att försvåra förundersökningen genom att fly eller undanröja bevis eller på något annat sätt.

Undersökningsledaren beslutar om hämtning. Den som ska hämtas ska ges ett skriftligt förordnande om hämtningen. Om det på grund av ärendets brådskande natur inte finns något skriftligt förordnande, ska den som hämtas i samband med gripandet informeras om förordnandet och de omständigheter som ligger till grund för det.

I 8 kap. 3 § 1 mom. 1 punkten och 4 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om genomsökning för hämtning till förhör.

3 §

Omedelbart hörande

Den som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet ska på uppmaning av en polisman stanna kvar på platsen eller omedelbart infinna sig på någon annan plats inom distriktet för samma polisinrättning, om det för utredningen av saken är nödvändigt att personen genast hörs. Om han eller hon utan godtagbar orsak vägrar att iaktta uppmaningen eller om det på grund av personens uppträdande är sannolikt att han eller hon inte kommer att iaktta en uppmaning, får polisen hindra personen från att avlägsna sig från platsen eller gripa personen och föra honom eller henne med sig för att höras.

Den som håller på att avlägsna sig från brottsplatsen får gripas för att en uppmaning enligt 1 mom. ska kunna ges, om omständigheterna är sådana att uppmaningen inte kan delges personen på något annat sätt och utredningen av saken annars skulle äventyras.

4 §

Undersökningsåtgärder som ska vidtas utan dröjsmål

De förundersökningsåtgärder för vilka en person på kallelse har infunnit sig eller hämtats till förundersökning eller enligt 3 § ålagts att stanna kvar eller förts för att höras ska vidtas utan ogrundat dröjsmål.

5 §

Hur länge någon ska vara närvarande

Ingen får hållas i förundersökning längre än nödvändigt.

Den som inte är misstänkt för brott är skyldig att närvara vid förundersökning högst sex timmar åt gången. En misstänkt som inte är anhållen eller häktad är skyldig att närvara högst tolv timmar åt gången och, när förutsättningar för anhållande finns enligt 2 kap. 5 § i tvångsmedelslagen, högst 24 timmar. När någon som inte har fyllt 15 år är misstänkt för en brottslig gärning är han eller hon av synnerligen vägande skäl skyldig att när-

vara mer än tolv timmar och högst 24 timmar åt gången.

Den som har närvarit vid förundersökning får inte utan särskild orsak åläggas att infinna sig på nytt eller hämtas till förundersökning på nytt under de följande tolv timmarna efter det att han eller hon avlägsnat sig från förundersökningen.

6 §

Kvarhållande

En misstänkt som med stöd av 5 § 2 mom. är skyldig att närvara vid förundersökning och som inte har anhållits eller häktats får vid förundersökningen hållas inlåst, om det är nödvändigt för att förhindra att han eller hon avlägsnar sig.

7 §

Meddelande till militärmyndigheterna

När en militärperson hämtas till eller grips för förundersökning eller friges ska detta utan dröjsmål meddelas chefen för den administrativa enhet där militärpersonen tjänstgör.

7 kap.

Förhör

1 §

När den som förhörs ska vara närvarande

Den som förhörs ska vara personligen närvarande vid förhöret.

En part får avge sin utsaga genom förmedling av ett ombud, per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring, om utredaren anser att detta kan ske utan olägenhet och att det inte äventyrar undersökningens tillförlitlighet. Under samma förutsättningar får ett vittne förhöras per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring. Den som är misstänkt för brott får förhöras genom förmedling av ett ombud bara om det handlar om ett brott för vilket det inte har föreskrivits något annat eller strängare straff än böter eller fängelse i sex månader.

Skriftliga utredningar som en part eller ett vittne vill komplettera sin förhörsberättelse med ska tas emot.

2 §

Begränsningar som gäller förhör med målsägande

Det är inte nödvändigt att vid förundersökningen förhöra en målsägande som uppenbarligen inte kan lämna uppgifter som har betydelse för undersökningen, om han eller hon i anmälan om brott eller i något annat sammanhang har uppgett de omständigheter som behövs för beslut om åtal och för rättegång. Förhöret med en målsägande kan lämnas beroende av om han eller hon anmäler sig, om ärendets art på grund av det stora antalet målsägande eller av någon annan motsvarande orsak förutsätter det.

3 §

Förhör med berusade

Om någon är så påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel att han eller hon inte kan antas förstå innebörden av ett förhör, får han eller hon förhöras bara om förhöret inte kan skjutas upp utan att utredningen av brottet äventyras. Den som har förhörts ska ges tillfälle att senare på nytt granska sin berättelse enligt vad som bestäms nedan om granskning av förhörsberättelser.

4 §

Förhör med personer med rubbat sinnestillstånd

Bestämmelserna i 3 § ska tillämpas om den som ska förhöras inte kan antas förstå innebörden av förhöret på grund av psykisk störning eller chock eller av någon annan liknande orsak. Möjligheten att förhöra ska vid behov diskuteras med närstående till den som ska förhöras och med en läkare.

5 §

Bemötande av den som förhörs

Den som förhörs ska bemötas lugnt och sakligt. För att få fram en bekännelse eller en utsaga i en viss riktning får inte användas medvetet oriktiga upplysningar, löften eller förespeglingar om särskilda förmåner, uttröttning, hot, tvång eller andra otillbörliga medel eller förfaringssätt som påverkar den förhördes beslutsfrihet, viljestyrka, minne eller omdömesförmåga.

Förhör får hållas mellan klockan 22 och 7 endast om

1) den som ska förhöras begär det,

2) ärendet utreds vid summarisk förundersökning, när den som ska förhöras är skyldig att enligt 6 kap. 3 § genast stanna kvar eller infinna sig, eller om

3) förhöret inte kan skjutas upp utan att utredningen av brottet äventyras.

Den som förhörs ska ges tillfälle till regelbundna måltider och tillräcklig vila.

6 §

En målsägandes skyldighet att hålla sig till sanningen

Målsäganden och hans eller hennes lagliga företrädare eller ombud ska hålla sig till sanningen när de redogör för den sak som undersöks och svarar på de frågor som ställs.

7 §

Hinder för att någon ska höras som vittne

Som vittne vid förundersökning får inte förhöras den som inte skulle få vittna i rättegång som gäller det brott som undersöks.

Undersökningsledaren beslutar om vittnesförhör eller förhör i bevissyfte med den som avses i 17 kap. 21 § i rättegångsbalken.

8 §

Vittnens skyldighet att berätta vad de vet och rätt att vägra vittna

Ett vittne ska sanningsenligt och utan att förtiga något uppge vad han eller hon vet om den sak som undersöks. Om ett vittne dock i en rättegång som gäller det brott som undersöks skulle ha rätt eller skyldighet att vägra vittna, röja en omständighet eller besvara en fråga, har vittnet samma rätt eller skyldighet också vid en förundersökning.

Ett vittne som har i 1 mom. avsedd skyldighet att berätta vad han eller hon vet är också skyldigt att lägga fram handlingar och annat bevismaterial som han eller hon innehar och som är av betydelse för förundersökningen.

Den som avses i 17 kap. 23 § 1 mom. i rättegångsbalken och som enligt 3 mom. i nämnda paragraf kan förpliktas att vittna om sådant som ska hållas hemligt har rätt att vittna om detta vid förundersökning, om den gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex år eller försök till eller medverkan i ett sådant brott.

Den som avses i 17 kap. 24 § 2 mom. i rättegångsbalken och som enligt 4 mom. i nämnda paragraf kan förpliktas att besvara frågor som avses i 2 eller 3 mom. i paragrafen är skyldig att besvara sådana frågor och lägga fram handlingar eller annat bevismaterial som han eller hon innehar och som är av betydelse för förundersökningen också vid förundersökning som gäller ett brott som avses i 3 mom.

9 §

Vittnesförhör inför domstol

Om det är uppenbart att ett vittne känner till någon omständighet som är av vikt för att skuldfrågan ska kunna utredas eller för att vinningen av ett brott ska kunna spåras och återtas, och om vittnet vägrar röja denna omständighet trots att han eller hon kan vara skyldig att lämna berättelse eller enligt 8 § 3 mom. ha rätt att göra det, ska frågan om grunden för vägran på undersökningsledarens

begäran utredas i domstol. Vittnesförhöret ska hållas i domstol, om det inte finns någon laglig grund för vägran.

Bestämmelserna i 1 mom. tillämpas också på ett vittne som vägrar lägga fram en handling eller annat bevismaterial.

Vittnesförhöret kan hållas vid den tingsrätt där det lämpligen kan ske. Vid vittnesförhöret gäller i tillämpliga delar vad som i rättegångsbalken bestäms om bevisupptagning utom huvudförhandlingen. I fråga om rätt för den som är misstänkt för brott och för hans eller hennes biträde eller ombud att närvara vid vittnesförhöret gäller 13 och 18 §. Domstolen beslutar om rätten att närvara efter att ha hört undersökningsledaren.

Vittnet har rätt till ersättning för ekonomisk förlust samt för resor och uppehälle enligt de grunder som anges i lagen om bestridande av bevisningskostnader med statens medel (666/1972). Rätt till ersättning föreligger dock inte, om domstolen anser att vittnets vägran har varit uppenbart ogrundad.

10 §

Underrättelser före förhöret

Den som förhörs ska före förhöret underrättas om sin ställning vid förundersökningen, sin rätt att tillkalla förhörsvittne och sina språkliga rättigheter, samt den som är misstänkt för brott om sin rätt att låta bli att medverka till utredningen av sitt brott.

För den som är misstänkt för brott ska före förhöret specificeras vilken gärning han eller hon är misstänkt för. Samtidigt ska den misstänkte underrättas om sin rätt att anlita biträde vid förundersökningen och om när en försvarare kan förordnas för honom eller henne. Underrättelsen om biträde och försvarare kan utebli, om underrättelsen på grund av de åtgärder som redan vidtagits med stöd av 4 kap. 10 § eller annars är uppenbart onödig.

Före förhöret ska målsäganden, hans eller hennes lagliga företrädare och ombud samt vittne underrättas om skyldigheten att hålla sig till sanningen och om hotet om straff för osann utsaga. Målsäganden ska före förhöret underrättas om när det för honom eller henne enligt 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål kan förordnas ett rättegångsbiträde eller en stödperson.

Ett vittne ska tillfrågas om det finns sådana omständigheter som enligt lag berättigar eller förpliktar honom eller henne att vägra vittna. När skäl yppar sig ska vittnet underrättas om vad som bestäms i 8 och 9 §.

11 §

Förhörsvittne

På begäran av den som förhörs ska ett tillförlitligt vittne som är ojävigt enligt 17 kap. 43 § i rättegångsbalken närvara vid förhöret. Utredaren kan också på eget initiativ tillkalla ett vittne. Om förhöret inte kan skjutas upp utan att undersökningen äventyras, får det trots begäran av den som ska förhöras hållas utan vittne. När en person som inte har fyllt 18 år är misstänkt för brott får han eller hon dock inte förhöras utan vittne, utom om den misstänktes biträde eller lagliga företrädare eller en företrädare för socialmyndigheten är närvarande.

Ett förhörsvittne kan ersättas genom att förhöret spelas in som en ljud- och bildupptagning, om det därigenom tillräckligt tillförlitligt kan visas på vilket sätt förhöret har hållits och vad som har hänt under förhöret.

12 §

När personer som stöder den som ska förhöras får vara närvarande

En parts biträde och den som förordnats till stödperson för målsäganden har rätt att närvara när hans eller hennes huvudman förhörs, om inte undersökningsledaren av vägande skäl som gäller undersökningen av brottet förbjuder detta. Utredaren får på begäran tillåta att även någon annan som stöder en part eller ett vittne får närvara vid förhöret, om det inte försvårar utredningen av brottet eller äventyrar tystnadsplikten.

13 §

Medverkan när någon annan förhörs

Utredaren kan tillåta att en part och hans eller hennes biträde eller ombud samt den som förordnats till stödperson för målsäganden tillsammans med målsäganden medverkar vid förhöret av en annan part eller ett vittne, om detta kan ske utan att utredningen av brottet försvåras. När möjligheten att tillåta medverkan övervägs ska hänsyn dessutom tas till synpunkter som gäller finkänslighet och att den misstänktes närvaro inte får orsaka målsäganden lidande eller någon annan motsvarande olägenhet.

Allmänna åklagaren har rätt att medverka vid förhör.

14 §

När en laglig företrädare för en omyndig får vara närvarande vid förhör

Om den som förhörs inte har fyllt 15 år har vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare rätt att närvara vid förhöret.

När en omyndig som har fyllt 15 år ska förhöras som målsägande eller misstänkt, har en laglig företrädare för den omyndige rätt att närvara vid förhöret, om en sådan person enligt 12 kap. 1 och 2 § i rättegångsbalken vid rättegång som gäller det brott som undersöks skulle få föra talan i stället för eller vid sidan av den omyndige.

Utredaren kan förbjuda en laglig företrädare att närvara vid förhöret, om personen är misstänkt för det brott som undersöks eller om personens närvaro annars kan antas försvåra utredningen av brottet.

15 §

När lagliga företrädare för en omyndig ska kontaktas

De lagliga företrädare för en omyndig som avses i 14 § 1 mom. och som har rätt att vara närvarande ska på förhand underrättas om förhöret, och åtminstone en av dem ska ges tillfälle att närvara vid förhöret.

Undantag från skyldigheten att underrätta och skyldigheten att ge tillfälle att vara närvarande får göras endast om den lagliga företrädaren inte kan nås eller om det av skäl som gäller undersökningen av brottet är omöjligt att underrätta och ge tillfälle och om det för utredningen av brottet eller den brottsliga gärningen är nödvändigt att den misstänkte förhörs utan dröjsmål.

I de fall som avses i 2 mom. ska den lagliga företrädaren för den som förhörs så snart som möjligt underrättas om förhöret och innehållet i förhörsberättelsen.

16 §

När en företrädare för socialmyndigheten ska medverka vid förhör

När en person som inte har fyllt 18 år är misstänkt för brott eller en brottslig gärning, ska socialmyndigheten underrättas om gärningen och ges tillfälle att sända sin företrädare till förhöret, om detta inte är klart onödigt.

Förundersökningsmyndigheten ska utan dröjsmål ge in förhörsprotokollet till socialmyndigheten.

17 §

Att ställa frågor

Vid förhöret får en part och hans eller hennes biträde eller ombud med utredarens tillstånd ställa frågor till den som förhörs för utredning av saken. Utredaren får besluta att frågorna ska ställas genom utredarens förmedling. Även allmänna åklagaren får ställa frågor till den som förhörs. En part och hans eller hennes biträde eller ombud har också annars rätt att begära att utredaren frågar den som förhörs om sådant som behövs för utredning av saken.

18 §

Avlägsnande från förhör

Utredaren får från förhöret avlägsna den som genom sitt uppträdande stör förhöret el-

ler vars närvaro annars försvårar utredningen av saken.

19 §

Rättigheterna för en part som inte varit närvarande vid förhöret

En part eller hans eller hennes biträde eller ombud som trots begäran inte har fått närvara vid förhöret eller har avlägsnats därifrån, ska ges tillfälle att ta del av vad som kommit fram vid förhöret och att ställa frågor så snart detta kan ske utan att utredningen av brottet försvåras.

20 §

Förberedande samtal

Bestämmelserna i 5 § 1 mom. om bemötande av den som förhörs samt bestämmelserna i 8 § om när ett vittne har skyldighet att berätta vad han eller hon vet och får vägra vittna ska iakttas under förberedande samtal som förs för utredning av brott.

8 kap.

Konfrontation

1 §

Definition av konfrontation

Med konfrontation avses sådan identifiering av en person som är misstänkt för brott vid vilken jämförelsepersoner används vid sidan av den misstänkte.

2 §

Förutsättningar för konfrontation

Konfrontation får användas när den kan antas vara av betydelse för utredningen av brottet.

En målsägande och ett vittne kan åläggas att medverka som identifierare vid en konfrontation.

Undersökningsledaren fattar beslut om att ordna en konfrontation.

3 §

Hur en konfrontation ska ordnas

En konfrontation ska ordnas så att resultatet blir så tillförlitligt som möjligt. Som jämförelsepersoner får inte användas personer vilkas utseende avviker från den misstänktes så att konfrontationens tillförlitlighet minskar. Vid konfrontation ska antalet jämförelsepersoner vara minst fem.

Utredaren kan tillåta att en part, hans eller hennes biträde eller ombud och tillsammans med en målsägande den som förordnats som stödperson för honom eller henne är närvarande vid konfrontationen, om detta inte försvårar identifieringen. Allmänna åklagaren ska ges tillfälle att närvara vid konfrontationen.

Det ska föras protokoll över en konfrontation, och av den ska dessutom göras en videoinspelning eller någon jämförbar bildupptagning.

4 §

När utomstående kan åläggas att delta i en konfrontation

En utomstående kan åläggas att delta i en konfrontation som jämförelseperson endast om det med beaktande av brottets art är viktigt för att saken ska kunna utredas. Den utomstående kan likväl vägra att delta i konfrontationen, om deltagandet skulle medföra avsevärda olägenheter för honom eller henne.

En utomstående som har deltagit i en konfrontation har rätt att få en skälig ersättning. Bestämmelser om ersättningens belopp utfärdas genom förordning av inrikesministeriet.

5 §

Tillämpning av bestämmelserna på annan identifiering

Vad som i 1—4 § bestäms om konfrontation gäller i tillämpliga delar också identifiering med hjälp av fotografier eller andra bildupptagningar eller utöver eller jämsides

med synförnimmelser även andra sinnesförnimmelser.

9 kap.

Förundersökningsmaterial

1 §

Protokoll över förundersökningsåtgärder

Det ska föras protokoll över förundersökningsåtgärderna eller göras anteckningar i någon annan handling, om inte något annat föreskrivs särskilt i lag.

Vid förhör ska ett förhörsprotokoll föras på det språk, finska eller svenska, som den som förhörs använder under förhöret. Om den som förhörs använder ett annat språk, ska protokollet föras på det handläggningsspråk vid förundersökning som avses i 4 kap. 12 § 1 mom.

Av förhörsprotokollet ska framgå till vilka delar utsagan eller berättelsen har avgetts genom förmedling av ett ombud, per telefon eller med hjälp av något annat medium för dataöverföring. Om den som förhörs har varit i ett tillstånd som avses i 7 kap. 3 och 4 §, ska i förhörsprotokollet göras en anteckning om den förhördes tillstånd och orsaken till att förhöret inte har kunnat skjutas upp.

2 §

Granskning och korrigering av förhörsprotokoll

Förhörsprotokollet ska genast efter förhöret ges till den förhörde för granskning. Granskningen kan genomföras så att uppgifterna i förhörsberättelsen och förhörsprotokollet läses upp för den förhörde, om det är lämpligt med hänsyn till ärendets art och omfattning. Den förhörde ska tillfrågas om hans eller hennes berättelse har blivit korrekt dokumenterad. I förhörsprotokollet ska införas de relevanta tillägg och korrigeringar som den förhörde begär.

Förhörsprotokollet får inte ändras efter det att den förhörde har granskat det och de begärda korrigeringarna och tilläggen har gjorts.

3 §

Ljud- och bildupptagning av förhör

Förhöret får helt eller till en del spelas in som en ljud- och bildupptagning. Hela förhöret eller en del av det ska spelas in, om det med beaktande av ärendets art eller omständigheter som gäller den person som förhörs är befogat för att det sätt på vilket förhöret har hållits, det som har hänt under förhöret eller den förhördes berättelse ska kunna verifieras i efterhand. Före inspelningen ska den som ska förhöras underrättas om den.

4 §

Inspelning av förhör för att användas som bevis

Förhör med målsägande och vittnen ska spelas in som ljud- och bildupptagning, om avsikten är att förhörsberättelsen ska användas som bevis vid rättegång och den förhörde på grund av sin unga ålder eller störningar i de psykiska funktionerna sannolikt inte kan höras personligen utan att orsakas men. Vid förhöret ska beaktas de särskilda krav som den förhördes utvecklingsnivå ställer på förhörsmetoderna, antalet personer som medverkar i förhöret och övriga förhållanden under förhöret. Före inspelningen ska den som ska förhöras underrättas om den.

Undersökningsledaren kan bestämma att också någon annan än förundersökningsmyndigheten får ställa frågor till den förhörde under förhörsledarens uppsikt. Den misstänkte ska ges möjlighet att ställa frågor till den som förhörs. Om den misstänkte begär det får hans eller hennes frågor också ställas av ett ombud eller biträde. Förhörsledaren kan dock bestämma att frågorna till den som förhörs ska ställas genom förhörsledarens förmedling.

Allmänna åklagaren ska ges tillfälle att närvara vid förhöret. Åklagaren har rätt att själv eller genom förhörsledarens förmedling ställa frågor till den som förhörs.

5 §

Granskning av ljud- och bildupptagningar

Om förhöret spelas in så som avses i 3 och 4 §, ska den förhörde efter avslutat förhör ges tillfälle att lyssna och titta på upptagningen och i sin berättelse göra sådana korrigeringar och tillägg som behövs, om detta inte är klart onödigt med hänsyn till den förhördes unga ålder eller störningar i de psykiska funktionerna. Förhörsberättelsen granskas genom att förhörsprotokollet granskas i enlighet med 2 § 1 mom.

6 §

Förundersökningsprotokoll

När förundersökningen har avslutats ska det över det uppkomna materialet upprättas ett protokoll på det handläggningsspråk vid förundersökning som avses i 4 kap. 12 § 1 mom. (*förundersökningsprotokoll*), om det behövs för fortsatt behandling av ärendet.

I förundersökningsprotokollet ska tas in förhörsprotokollen och redogörelser för undersökningsåtgärderna och för de iakttagelser i samband med åtgärderna som gjorts om sådant som ska utredas vid förundersökning samt infogas de handlingar, inspelningar och fotografier som kommit till vid undersökningen, om de kan antas ha betydelse i saken och om inte något annat föreskrivs i lag. Det språk som använts av dem som hörts under förundersökningen ska antecknas i förundersökningsprotokollet.

I förundersökningsprotokollet ska det göras en anteckning om material som uppkommit vid förundersökningen men som inte tagits in i protokollet, om inte något annat föreskrivs i lag.

En kopia av förundersökningsprotokollet ska sändas till den som med stöd av 2 kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål har förordnats till försvarare för den misstänkte och till den som med stöd av 1 a § i det nämnda kapitlet har förordnats till rättegångsbiträde för målsäganden.

7 §

Förundersökningshandlingars offentlighet

I lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet finns bestämmelser om förundersökningshandlingarnas offentlighet.

Uppgifter i en ljud- och bildupptagning får lämnas ut bara genom att upptagningen överlåts för att läggas fram hos förundersökningsmyndigheten, om det med beaktande av innehållet i upptagningen finns anledning att anta att utlämnandet av uppgifterna på något annat sätt kan leda till att integritetsskyddet för personer som förekommer på upptagningen kränks.

10 kap.

Avslutande av förundersökning

1 §

Avslutande utsaga

Innan förundersökningen avslutas ska parterna ges tillfälle att till förundersökningsmyndigheten lämna sin avslutande utsaga om tillräckligheten hos förundersökningsmaterialet, bevisvärderingen, rättsfrågorna eller andra omständigheter som är viktiga för behandlingen, om det inte med beaktande av ärendets art och omfattning, det obetydliga brottet eller andra liknande omständigheter är uppenbart onödigt att en utsaga begärs för åtalsprövning och domstolsbehandling. Begäran om avslutande utsaga ska vid behov preciseras. Efter att ha fått den avslutande utsagan ska förundersökningsmyndigheten pröva om utsagan föranleder att förundersökningen kompletteras.

Undersökningsledaren beslutar om begäran om en avslutande utsaga och om de åtgärder som den eventuellt förutsätter. Vid behov ska allmänna åklagaren höras om nödvändigheten av och innehållet i begäran om en avslutande utsaga.

2 §

Avslutande av förundersökning

Efter det att förundersökningen blivit klar ska saken överlämnas till allmänna åklagaren för åtalsprövning eller för utfärdande av strafforder eller ordningsbotsföreläggande. Förundersökningsprotokollet i fråga om ett brott som ska utredas som militärt rättegångsärende ska utan dröjsmål sändas till militärmyndigheterna.

Förundersökningen avslutas dock utan att saken överlämnas till åklagaren, om det vid undersökningen har framgått att inget brott har begåtts eller att åtal i saken inte kan väckas eller att inget annat offentligrättsligt anspråk som grundar sig på ett brott kan framställas mot någon i saken.

I 3 kap. 9 och 10 § finns bestämmelser om när förundersökningen läggs ned och begränsas genom förundersökningsmyndighetens eller åklagarens beslut.

3 §

Anmärkning

En polisman och allmänna åklagaren i egenskap av undersökningsledare kan ge den som varit misstänkt för brott en muntlig eller skriftlig anmärkning, om förundersökningen läggs ned med stöd av 3 kap. 9 §.

4 §

Partiellt avslutande av förundersökning

Om det under förundersökningen framgår att det inte längre finns anledning att misstänka den som har underrättats om att han eller hon är misstänkt för brott, men förundersökningen inte kan avslutas helt och hållet på det sätt som anges i 2 §, ska förundersökningen utan ogrundat dröjsmål avslutas för denna persons del.

11 kap.

Särskilda bestämmelser

1 §

Förundersökningsbeslut

Det ska fattas ett skriftligt beslut om att förundersökning inte görs, att den läggs ned med stöd av 3 kap. 9 § 1 mom. eller 10 § och att den avslutas utan att saken överlämnas till allmänna åklagaren för prövning. Detsamma gäller andra liknande förundersökningsbeslut som kan påverka en parts rättigheter, intressen eller skyldigheter.

Av det beslut som avses i 1 mom. ska framgå

1) den myndighet som fattat beslutet och beslutstidpunkten,
2) parterna,
3) saken,
4) grunderna för beslutet och de bestämmelser som tillämpats,
5) innehållet i beslutet,
6) kontaktuppgifter om den förundersökningstjänsteman som lämnar ytterligare information.

Beslutet ska ges till en part som är närvarande vid förundersökningen eller sändas per post till den adress som han eller hon har uppgett eller som förundersökningsmyndigheten annars känner till. Beslutet behöver inte ges eller sändas, om det skulle försvåra utredningen av det aktuella brottet eller ett annat brott som har samband med det. En underrättelse ska ges eller sändas utan ogrundat dröjsmål efter det att den eventuella olägenhet som därigenom orsakas inte längre kan uppkomma.

I fråga om förundersökningsmyndighetens beslut gäller i övrigt vad som föreskrivs särskilt i lag.

2 §

Innehållet vid summarisk förundersökning

Vid summarisk förundersökning finns ingen undersökningsledare. I förhörsberättelsen antecknas endast huvudinnehållet i den för-

hördes utsaga, vilket kan tas in i någon annan handling än ett förhörsprotokoll.

Summarisk förundersökning får göras utan att 5 kap. 1 § eller 7 kap. 11 och 14—16 § iakttas. Detsamma gäller 7 kap. 10 § 2 mom. i fråga om underrättelse om rätt att anlita biträde.

3 §

Behörighet som biträde

Den som är advokat eller offentligt rättsbiträde eller någon annan som enligt 15 kap. 2 § 1 mom. i rättegångsbalken är behörig att vara rättegångsombud får vara biträde för en part vid förundersökning.

I ett enskilt fall får inte den vara biträde som

1) har varit rådgivare för den misstänkte i det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det,

2) i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det är biträde för någon annan som är misstänkt för brott, om uppgiften som biträde för parten kan antas väsentligt försvåra utredningen av saken,

3) är eller har varit sådant genomsökningsombud som avses i 8 kap. 7 § i tvångsmedelslagen eller sådant offentligt ombud som avses i 10 kap. 44 § i nämnda lag i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det,

4) sköter juridiska uppdrag tillsammans med någon som av en orsak som anges i 1—3 punkten inte får vara biträde för en part,

5) är misstänkt eller vittne i ett ärende som gäller det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det,

6) i egenskap av tjänsteman eller annars genom att utöva offentlig makt har deltagit i åtgärder som vidtagits i fråga om det brott som undersöks eller ett brott som har ett direkt samband med det eller i ett ärende som gäller ett sådant brott, eller

7) efter att ha börjat som biträde i ärendet har förfarit i strid med lag eller god advokatsed så att hans eller hennes fortsatta uppgift som biträde kan antas väsentligt försvåra utredningen av saken.

Biträdets behörighet avgörs av undersökningsledaren. Om en person förvägrats rätt att biträda en part vid förundersökning, ska parten ges tillfälle att skaffa ett biträde som uppfyller behörighetsvillkoren. Av denna anledning behöver undersökningen dock inte skjutas upp, om det inte finns särskilda skäl till det.

På yrkande av den som saken gäller ska domstolen besluta om huruvida undersökningsledarens beslut enligt 2 mom. ska iakttas. Ärendet avgörs av den domstol som har behörighet att utreda huvudsaken. Domstolen ska handlägga ärendet skyndsamt. Ändring i domstolens beslut får inte sökas genom besvär. Den som framställt yrkandet får anföra klagan över domstolens beslut så som bestäms i fråga om häktning i tvångsmedelslagen.

4 §

Sakkunnigutlåtande

För förundersökningen får begäras sakkunnigutlåtanden om frågor som gäller det ärende som utreds genom förundersökning.

Den som står i ett sådant förhållande till ärendet eller till en part att hans eller hennes opartiskhet äventyras får inte vara sakkunnig.

5 §

Yppandeförbud

Om det för någon som är närvarande vid en förundersökning yppas uppgifter som gäller andra än personen själv eller hans eller hennes huvudman och som har samband med undersökningen och som han eller hon inte tidigare har kännedom om, kan undersökningsledaren förbjuda honom eller henne att röja uppgifterna för utomstående medan förundersökningen pågår. Medan åtalsprövning pågår beslutar allmänna åklagaren om yppandeförbud. Yppandeförbud kan meddelas en parts företrädare och biträde även i det fall att han eller hon inte har närvarit vid undersökningen.

En förutsättning för yppandeförbudet är att ett avslöjande av uppgifter som avses i 1 mom., medan undersökningen pågår, kan

försvåra utredningen av brottet eller orsaka parten eller någon annan skada eller olägenhet. Förbudet kan förklaras gälla också efter det att förundersökningen har avslutats, tills ärendet har tagits upp till behandling vid ett domstolssammanträde eller åklagaren har beslutat låta bli att väcka åtal eller ärendet avskrivits, om ett avslöjande av uppgifter kan försvåra utredningen av ett annat brott som fortfarande undersöks.

Yppandeförbud meddelas för högst tre månader åt gången. Förbudet ska bevisligen och i skriftlig form delges den som förbudet gäller. I förbudet ska specificeras de omständigheter som förbudet omfattar, nämnas förbudets giltighetstid och anges hotet om straff för överträdelse av förbudet.

Yppandeförbudet ska utan dröjsmål upphävas före giltighetstidens slut, om den förutsättning för förbudet som avses i 2 mom. inte längre finns. Den som förbudet gäller ska underrättas om att förbudet upphävts.

Till straff för brott mot yppandeförbudet döms enligt 38 kap. 1 eller 2 § i strafflagen, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag.

6 §

Tystnadsplikt

Yppandeförbudet enligt 5 § påverkar inte den tystnadsplikt som följer av 23 § 2 mom. i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Förundersökningsmyndigheten ska för den som förbudet gäller förklara förhållandet mellan förbudet och den tystnadsplikt som baserar sig på den nämnda bestämmelsen och för den som tystnadsplikten gäller även innehållet i tystnadsplikten i övrigt, om det inte är uppenbart onödigt.

7 §

Information om förundersökning

Om det är nödvändigt att informera om en förundersökning på grund av ärendets samhälleliga betydelse eller det allmänna intresse det väcker eller för att ett brott ska kunna utredas, den som är misstänkt för brott ska kunna nås, ett nytt brott ska kunna förhindras eller skada till följd av ett brott ska kunna förhindras eller av någon annan motsvarande orsak, ska informationen ges så att ingen utan fog blir misstänkt och så att ingen i onödan orsakas skada eller olägenhet.

Namnet på eller bilder av en person får lämnas till offentligheten bara om det är nödvändigt för att brottet ska kunna utredas, en misstänkt ska kunna nås, ett nytt brott ska kunna förhindras eller skada till följd av ett brott ska kunna förhindras.

Vid information om förundersökning ska dessutom förundersökningsprinciperna enligt 4 kap. beaktas. Det föreskrivs särskilt om skyldighet att hemlighålla omständigheter som uppdagats vid förundersökning.

Undersökningsledaren och dennes chef samt andra tjänstemän som dessa har utsett har rätt att lämna ut uppgifter om en förundersökning till offentligheten. Även allmänna åklagaren har rätt att lämna ut uppgifter efter det att förundersökningen har avslutats.

8 §

Rätt att få uppgifter av en myndighet samt av en privat sammanslutning och av en privatperson

I 4 kap. 2 och 3 § i polislagen (/) finns bestämmelser om rätt att av en myndighet samt av en privat sammanslutning och av en privatperson få uppgifter som behövs för utredning av brott.

9 §

Underrättelser till målsäganden

Utöver vad som ovan bestäms om underrättelser ska förundersökningsmyndigheten underrätta målsäganden

1) i mån av möjlighet, om vilka åtgärder som kommer att vidtas med anledning av brott som genom anmälan eller på något annat sätt kommit till förundersökningsmyndighetens kännedom,

2) om betydelsen av målsägandens straffyrkande på den som är misstänkt för brott och betydelsen av återtagande av det när straffyrkande förutsätts för att förundersökning ska göras eller för att undersökningen ska fullföljas,

3) utan dröjsmål, om att förundersökning av målsägandebrott görs i det fall som avses i 3 kap. 4 § 3 mom.

Om målsäganden har lidit sådan skada på grund av brottet för vilken han eller hon uppenbart har rätt till ersättning med stöd av brottsskadelagen (1204/2005), ska förundersökningsmyndigheten dessutom upplysa målsäganden om denna rätt och vid behov ge honom eller henne anvisningar om hur han eller hon ska söka ersättning.

10 §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av statsrådet kan utfärdas närmare bestämmelser om

1) sättet att registrera anmälan om brott,

2) ordnandet av konfrontation,

3) förhörsprotokollets och förundersökningsprotokollets innehåll, struktur och bilagor.

11 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Genom denna lag upphävs förundersökningslagen (449/1987).

2.

Tvångsmedelslag

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på användningen av tvångsmedel och på villkoren för deras användning, om inte annat följer av någon annan lag.

2 §

Proportionalitetsprincipen

Tvångsmedel får användas endast om det kan anses försvarligt med beaktande av hur grovt det undersökta brottet är, hur viktigt det är att brottet utreds och av att den misstänktes eller någon annans rättigheter kränks när tvångsmedel används samt övriga omständigheter som inverkar på saken.

3 §

Principen om minsta olägenhet

Tvångsmedel ska användas så att man inte ingriper i någons rättigheter mer än vad som är nödvändigt för att syftet med användningen ska nås.

Tvångsmedel ska användas så att ingen i onödan orsakas skada eller olägenhet.

4 §

Finkänslighetsprincipen

Tvångsmedel ska användas så att de inte väcker obefogad uppmärksamhet och också i övrigt med iakttagande av finkänslighet.

5 §

Laglig självtäkt

Den som vill återfå lös egendom som har förlorats genom brott eller annars tappats ska anlita hjälp av behörig myndighet. Åtgärder som syftar till att återta sådan egendom är dock tillåtna som laglig självtäkt, om

1) egendomen har förlorats genom brott och åtgärder för återtagande av egendomen har vidtagits omedelbart efter det att brottet begåtts, eller

2) om den förlorade eller tappade egendomen i andra fall återtas från den som obehörigt har egendomen i sin besittning, och tillräcklig och rättidig myndighetshjälp inte fanns att få.

I de situationer som avses ovan får sådana maktmedel som är nödvändiga för att få tillbaka egendomen användas, om de utifrån en helhetsbedömning kan anses försvarliga. Vid bedömningen ska hänsyn tas till hur uppenbar rättskränkningen är samt hur stor och sannolik den hotande rättsförlusten är.

Bestämmelser om straffbar egenhandsrätt finns i 17 kap. 9 § i strafflagen (39/1889).

2 kap.

Gripande, anhållande och häktning

Gripande

1 §

Polismans rätt att gripa

En polisman får för utredning av ett brott gripa den som är misstänkt för brottet, om denne anträffas på bar gärning eller flyende fot.

En polisman får också gripa den som är misstänkt för brott och som enligt beslut ska

anhållas eller häktas. En polisman får dessutom under tiden för huvudförhandling eller beslutsprövning i domstol gripa en svarande vars häktning begärts i samband med dom, om det behövs för att förhindra att svaranden avlägsnar sig.

Finns det förutsättningar för anhållande, får en polisman gripa den misstänkte även utan ett förordnande om detta, om anhållandet annars kan äventyras. Polismannen ska utan dröjsmål anmäla gripandet till en anhållningsberättigad tjänsteman. Denne ska inom 24 timmar efter gripandet besluta om den gripne ska friges eller anhållas. Om gripandet varar i mer än 12 timmar måste det finnas förutsättningar för anhållande.

2 §

Allmän rätt att gripa

Var och en får gripa en person som är misstänkt för brott och som anträffas på bar gärning eller flyende fot, om fängelse kan följa på brottet eller om brottet är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel, lindrig skadegörelse eller lindrigt bedrägeri.

Var och en får också gripa den som enligt efterlysning utfärdad av en myndighet har förklarats anhållen eller häktad.

Den gripne ska utan dröjsmål överlämnas till en polisman.

3 §

Användning av maktmedel

Om den som ska gripas gör motstånd eller flyr i samband med att någon utövar sin allmänna rätt att gripa, får den gripande använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att gripa personen i fråga och som utifrån en helhetsbedömning kan anses försvarliga. Vid bedömningen ska hänsyn tas till brottets art, hur den som ska gripas uppträder och situationen också i övrigt.

Bestämmelser om excess i samband med användning av maktmedel finns i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § i strafflagen.

4 §

Underrättelse om gripande

Den som gripits ska utan dröjsmål informeras om orsaken till gripandet.

Bestämmelser om underrättelse om gripandet till den gripnes närstående eller någon annan finns i 2 kap. 2 § 2 mom. i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (841/2006).

Anhållande

5 §

Förutsättningar för anhållande

Den som på sannolika skäl är misstänkt för brott får anhållas, om

1) det inte föreskrivs ett lindrigare straff för brottet än fängelse i två år,

2) det för brottet föreskrivs ett lindrigare straff än fängelse i två år, men det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år och den misstänktes personliga förhållanden eller andra omständigheter ger anledning att misstänka att personen

a) flyr eller på något annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff,

b) försvårar utredningen av saken genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman, eller

c) fortsätter sin brottsliga verksamhet,

3) han eller hon inte är känd och vägrar uppge sitt namn eller sin adress eller lämnar uppenbart osanna uppgifter om detta, eller

4) han eller hon inte har stadigvarande bostad i Finland och det är sannolikt att han eller hon genom att lämna landet drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff.

När en person är skäligen misstänkt för brott får han eller hon anhållas fastän det inte finns sannolika skäl för misstanken, om de förutsättningar för anhållande som nämns i 1 mom. i övrigt finns och det är synnerligen viktigt att den misstänkte anhålls i avvaktan på tilläggsutredning.

Den som misstänks ha gjort sig skyldig till en brottslig gärning innan han eller hon fyllt 15 år får inte anhållas.

6 §

Förbud mot oskäligt anhållande

Ingen får anhållas, om ett anhållande är oskäligt med hänsyn till sakens natur eller den misstänktes ålder eller andra personliga förhållanden.

7 §

Frigivning av en anhållen

Den som har anhållits ska omedelbart friges när det inte längre finns förutsättningar för anhållande. Om häktning inte har begärts ska den som har anhållits friges senast när den tid har löpt ut inom vilken häktning ska begäras.

En anhållningsberättigad tjänsteman beslutar om frigivning av den anhållne. När ett häktningsyrkande handläggs, fattas beslutet dock av domstolen.

8 §

Nytt anhållande

Den som har anhållits eller häktats för ett brott och som frigivits får inte anhållas på nytt för samma brott på grundval av en omständighet som var känd för myndigheten när den fattade beslut om anhållandet eller häktningen.

9 §

Anhållningsberättigade tjänstemän

En anhållningsberättigad tjänsteman beslutar om anhållande. Anhållningsberättigade tjänstemän är

1) polisöverdirektören, vid Polisstyrelsen polisdirektör, polisöverinspektör och polisinspektör, polischef, biträdande polischef, vid centralkriminalpolisen chefen för centralkriminalpolisen och biträdande chef, vid skyddspolisen chefen för skyddspolisen, biträdande chef som förordnats att sköta förundersökningsuppgifter, avdelningschef som förordnats att sköta förundersökningsuppgifter, överinspektör som förordnats att sköta förundersökningsuppgifter och inspektör, vid rörliga polisen chefen för rörliga polisen, biträdande chef och trafikpolisinspektör, kriminalöverinspektör, kriminalinspektör, kriminalöverkommissarie, överkommissarie, kriminalkommissarie och kommissarie,

2) chefen för Tullstyrelsens brottsbekämpningsavdelning och cheferna för enheter för tullbrottsbekämpningen samt cheferna för tulldistrikten och tulldistriktens chefer inom brottsbekämpningen samt sådan tullöverinspektör som av chefen för Tullstyrelsens brottsbekämpningsavdelning eller av chefen för enheten som svarar för brottsbekämpning eller av chefen för tulldistriktet har förordnats till undersökningsledare,

3) chefen och biträdande chefen för gränsbevakningsväsendet, avdelningschefen för gräns- och sjöavdelningen vid staben för gränsbevakningsväsendet, avdelningschefen, biträdande avdelningschefen, överinspektörerna, kriminalöverinspektörerna och kriminalinspektörerna på juridiska avdelningen vid staben för gränsbevakningsväsendet, kommendörerna och biträdande kommendörerna för gränsbevaknings- och sjöbevakningssektionerna, chefen för en gränsbyrå eller sjöbyrå vid en gränsbevaknings- eller sjöbevakningssektion, chefen och biträdande chefen för Helsingfors gränskontrollavdelning vid Finska vikens sjöbevakningssektion, chefen för Ålands sjöbevakningsområde samt en sådan gränsbevakningsman med minst löjtnants grad som genomgått den utbildning som föreskrivs för undersökningsledare inom gränsbevakningsväsendet och som av chefen för gränsbevakningsväsendet eller chefen för någon av dess förvaltningsenheter har förordnats till undersökningsledare, och

4) allmänna åklagaren.

I fråga om anhållningsberättigade tjänstemän vid försvarsmakten föreskrivs särskilt i lag.

10 §

Underrättelse om anhållande

Den som har anhållits ska utan dröjsmål när beslutet om anhållande har fattats eller han eller hon har gripits med stöd av ett förordnande om anhållande informeras om orsaken till anhållandet.

Bestämmelser om underrättelse om anhållandet till den anhållnes närstående eller någon annan finns i 2 kap. 2 § 2 mom. i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen.

Häktning

11 §

Förutsättningar för häktning

På begäran av en tjänsteman som är berättigad att framställa häktningsyrkande får domstolen bestämma att den som på sannolika skäl är misstänkt för brott får häktas under de förutsättningar som nämns i 5 § 1 mom.

När någon är skäligen misstänkt för brott får han eller hon häktas fastän det inte finns sannolika skäl för misstanken, om de förutsättningar för häktning som nämns i 5 § 1 mom. i övrigt finns och det är synnerligen viktigt att den misstänkte häktas i avvaktan på tilläggsutredning. Om den misstänkte är häktad med stöd av detta moment, ska häktningsärendet behandlas på nytt enligt 3 kap. 11 §. På begäran av den som har framställt häktningsyrkandet kan domstolen överföra häktningsärendet till den domstol som är behörig att handlägga åtal i saken för att behandlas på nytt. Den förstnämnda domstolen ska omedelbart underrätta den sistnämnda om sitt beslut.

Den som på sannolika skäl är misstänkt för brott och som kommer att begäras utlämnad till Finland får häktas, om det för brottet föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år och om det på grund av den misstänktes personliga förhållanden, antalet brott som ingår i framställningen om utlämning eller arten av dessa brott eller andra motsvarande omständigheter finns anledning att misstänka att den misstänkte inte frivilligt kommer till Finland för lagföring.

Den som misstänks ha gjort sig skyldig till en brottslig gärning innan han eller hon fyllt 15 år får inte häktas.

12 §

Förutsättningar för häktning av en dömd

På yrkande av allmänna åklagaren eller den målsägande som yrkat straff för svaranden får domstolen bestämma att den som dömts till ovillkorligt fängelsestraff ska häktas eller fortfarande hållas häktad, om

1) det utdömda straffet är fängelse i minst två år,

2) det utdömda straffet är fängelse i mindre än två år men minst ett år och det är sannolikt att den dömde

a) flyr eller på annat sätt drar sig undan verkställighet av straff, eller

b) fortsätter sin brottsliga verksamhet,

3) det utdömda straffet är fängelse i mindre än ett år och

a) den dömde inte har stadigvarande bostad i Finland och det är sannolikt att han eller hon genom att lämna landet drar sig undan verkställighet av straff, eller

b) den dömde i en eller flera domar har dömts till fängelsestraff för flera brott som har begåtts med korta mellanrum och häktningen är nödvändig för att hindra fortsatt brottslig verksamhet av lika allvarlig art.

Ett beslut om häktning av en dömd är i kraft tills verkställigheten av straffet inleds eller fullföljdsdomstolen bestämmer något annat i saken.

13 §

Förbud mot oskälig häktning

Ingen får häktas eller förordnas att fortfarande hållas häktad, om detta är oskäligt med hänsyn till sakens natur eller den misstänktes eller dömdes ålder eller andra personliga förhållanden.

14 §

Ny häktning

Den som har häktats för ett brott men frigivits får häktas på nytt för samma brott bara på grundval av en omständighet som den som framställt häktningsyrkandet inte kunde åberopa när beslut om den tidigare häktningen fattades.

15 §

Underrättelse om häktningsyrkande

Den anhållne och hans eller hennes biträde ska utan dröjsmål underrättas om häktningsyrkandet. Ett skriftligt häktningsyrkande ska utan dröjsmål sändas till dem.

3 kap.

Domstolsförfarande i samband med häktningsärenden

1 §

Häktningsberättigad myndighet

Den domstol som är behörig att behandla åtal i saken beslutar om häktning. Innan åtal väcks får beslut om häktning fattas också av någon annan tingsrätt där saken kan behandlas på ett lämpligt sätt. Bestämmelser om jour vid tingsrätter i brådskande ärenden utfärdas genom förordning av justitieministeriet.

Vid behandlingen av ett ärende som gäller häktning är tingsrätten beslutför även när den består av ordföranden ensam. Sammanträdet får hållas även på annan tid och plats än vad som föreskrivs för allmän underrätts sammanträde.

2 §

Rätt att framställa häktningsyrkande

Ett häktningsyrkande framställs under förundersökningen av en anhållningsberättigad tjänsteman. Innan yrkandet framställs ska allmänna åklagaren underrättas om yrkandet, och åklagaren kan överta avgörandet av frågan om huruvida häktningsyrkande ska framställas. Efter det att saken efter avslutad förundersökning har överförts till åklagaren beslutar han eller hon om framställning av häktningsyrkande. Också den målsägande som yrkat på straff för den dömde får begära att den dömde ska häktas.

Domstolen får inte utan begäran besluta att den som är svarande i ett brottmål ska häktas.

3 §

Formen för häktningsyrkanden

Ett häktningsyrkande ska framställas skriftligen. Ett yrkande att den som är anhållen ska häktas får även framställas muntligen eller per telefon. En sådan framställning ska utan dröjsmål ges in skriftligen.

Vid handläggning av åtal får häktningsyrkanden göras muntligen.

4 §

Inom vilken tid ett yrkande om häktning av en anhållen ska framställas

Ett yrkande att en anhållen ska häktas ska framställas hos domstolen utan dröjsmål och senast före klockan tolv den tredje dagen efter gripandet.

5 §

När och hur häktningsyrkanden ska tas upp

Ett häktningsyrkande ska tas upp vid domstol utan dröjsmål. Ett yrkande att en anhållen ska häktas ska tas upp senast fyra dygn efter gripandet.

Om en åtalad anhålls medan åtalet är anhängigt vid domstol, ska häktningsärendet handläggas på det sätt som föreskrivs för häktning av en anhållen.

6 §

Handläggning av häktningsyrkanden

Den som har framställt häktningsyrkandet eller en av honom eller henne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet ska vara närvarande när yrkandet behandlas. Den förordnade tjänstemannen får föra talan för den tjänsteman som framställt häktningsyrkandet till den del detta inte har begränsats i yrkandet.

Den som begärts häktad och som är anhållen ska höras personligen med anledning av häktningsyrkandet. Den som begärts häktad ska ges tillfälle att anlita ett biträde när yrkandet handläggs.

Den som begärts häktad men som inte är anhållen ska ges tillfälle att bli hörd med anledning av yrkandet, utom i det fall att han eller hon inte vistas i Finland, är på okänd ort eller drar sig undan förundersökning eller rättegång. Om den som begärts häktad har ett befullmäktigat biträde som man känner till ska denne dock ges tillfälle att bli hörd. En svarande som utan lagligt skäl har uteblivit från handläggningen av ett häktningsyrkande eller åtal får häktas i sin frånvaro.

Om domstolen anser att det är lämpligt, kan videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra användas under behandlingen. Om domstolen anser att det behövs, ska den som begärts häktad ändå hämtas till domstolen.

7 §

När en laglig företrädare och en socialmyndighet ska höras

Om den som begärts häktad inte har fyllt 18 år, ska domstolen se till att hans eller hennes vårdnadshavare, intressebevakare eller någon annan laglig företrädare samt en företrädare för ett sådant organ som avses i 6 § 1 mom. i socialvårdslagen (710/1982) ges tillfälle att bli hörda i samband med att häktningsärendet handläggs. Dessa kan höras med anlitande av teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med varandra. Skyldigheten att ge tillfälle att bli hörd kan frångås, om företrädarna inte kan nås eller om det är befogat av vägande skäl som hänför sig till det aktuella brottmålet.

8 §

Utredning i häktningsärenden

När ett häktningsärende handläggs ska det läggas fram utredning om häktningsförutsättningarna. Utredningen får bygga enbart på skriftligt material. Utöver detta och det som den som begärts häktad anfört med anledning av häktningsyrkandet får inte någon annan utredning om det brott som undersöks läggas fram, om inte domstolen anser att det finns särskilda skäl för detta.

9 §

Uppskov i ärenden som gäller häktning av en anhållen

Handläggningen av ett ärende som gäller häktning av en anhållen får skjutas upp endast av särskilda skäl. Endast på begäran av den anhållne får uppskovet vara längre än tre dagar.

Anhållandet fortgår till nästa handläggning av häktningsärendet, om inte domstolen bestämmer något annat.

10 §

Beslut i häktningsärenden

I ett häktningsbeslut ska det i korthet lämnas uppgifter om det brott som den häktade är misstänkt för och om grunden för häktningen. Beslutet ska avkunnas genast eller senast så snart handläggningen av häktningsärendena i fråga om de brott som har samband med varandra har avslutats.

Om domstolen avslår yrkandet på häktning av den anhållne, ska den bestämma att han eller hon omedelbart ska friges.

11 §

Häktning i anslutning till tilläggsutredning

När beslutet i häktningsärendet grundar sig på 2 kap. 11 § 2 mom. ska den som framställt häktningsyrkandet utan dröjsmål underrätta den domstol som på nytt behandlar häktningsärendet om att tilläggsutredningen är färdig.

Domstolen ska utan dröjsmål och senast en vecka efter häktningsbeslutet ta upp häktningsärendet på nytt. Om de häktningsförutsättningar som nämns i 2 kap. 11 § 1 mom. inte finns, ska domstolen bestämma att den häktade omedelbart ska friges.

12 §

Förfarande för verkställighet av häktningsbeslut

När en domstol har beslutat häkta en misstänkt som inte har varit närvarande vid handläggningen av saken, ska en behörig domstol utan dröjsmål underrättas om att beslutet har verkställts. Domstolen ska ta upp häktningsärendet på nytt utan dröjsmål och senast fyra dygn efter det att den misstänkte har förlorat sin frihet med anledning av häktningsbeslutet. Om en person har förlorat sin frihet utomlands, räknas tidsfristen från den tidpunkt han eller hon anländer till Finland.

13 §

Häktning vid annan domstol än den som handlägger åtalet

Om häktningsyrkande och åtal handläggs vid olika domstolar, ska den som framställt häktningsyrkandet underrätta den domstol som handlägger häktningsärendet om vilken domstol som kommer att behandla åtalet. Den domstol som har handlagt häktningsyrkandet ska genast underrätta den domstol som behandlar åtalet om sitt häktningsbeslut.

14 §

Utsättande av tid för väckande av åtal

När domstolen beslutar häkta en misstänkt som är närvarande ska den, om inte åtal redan har väckts, utsätta en viss tid inom vilken åtal ska väckas. Tiden för väckande av åtal får inte utsättas så att den blir längre än vad som är nödvändigt för att förundersökningen ska kunna avslutas och åtal förberedas.

Om den tid som har satts ut för väckande av åtal visar sig vara för kort, kan den domstol som behandlar åtalet förlänga tiden på begäran som allmänna åklagaren framställt senast fyra dagar före den utsatta tidens utgång. Domstolen ska ta upp ärendet utan dröjsmål och avgöra det inom den utsatta tiden. Den häktade och hans eller hennes biträde ska på begäran ges tillfälle att bli hörda. Den häktade ska höras personligen om han eller hon vill det.

Om domstolen anser att det är lämpligt, kan teknisk dataöverföring som avses i 6 § 4 mom. användas när frågan om förlängd tidsfrist behandlas. Om domstolen anser att det behövs, ska den häktade ändå hämtas till domstolen.

Bestämmelser om de tidsfrister som ska iakttas vid domstolsbehandlingen av ett åtal mot en svarande som häktats finns i lagen om rättegång i brottmål (689/1997).

15 §

Ny behandling av ett häktningsärende

Om den som är misstänkt för ett brott har häktats, ska den domstol som behandlar åtalet, på begäran av den häktade och tills domen ges, utan dröjsmål och senast fyra dygn efter det att begäran framställdes ta upp häktningsärendet till ny behandling. Innan åtal väcks får ärendet behandlas på nytt också av den tingsrätt inom vars domkrets den ort där den häktade förvaras finns. Ett häktningsärende behöver dock inte tas upp till ny behandling tidigare än två veckor efter den föregående behandlingen.

Domstolen ska ta upp ärendet till ny behandling också tidigare än vad som anges i 1 mom., om det finns skäl till det med anled-

ning av någon omständighet som framkommit efter den föregående behandlingen. En häktningsberättigad tjänsteman ska omedelbart underrätta domstolen och den häktade om sådana väsentliga förändringar i omständigheterna som ger anledning till ny behandling.

Den häktade och hans eller hennes biträde samt den anhållningsberättigade tjänstemannen ska ges tillfälle att bli hörda när häktningsärendet behandlas på nytt, om inte den häktade eller tjänstemannen meddelar att det är onödigt. Den häktade ska höras personligen, om han eller hon vill det eller om det annars finns anledning att höra den häktade för att saken ska kunna utredas.

Om domstolen anser att det är lämpligt kan teknisk dataöverföring som avses i 6 § 4 mom. användas när häktningsärendet behandlas på nytt. Om domstolen anser att det behövs, ska den häktade ändå hämtas till domstolen.

16 §

Bestämmande om häktning i vissa fall

Om domstolen i ett mål där en svarande är häktad ställer in eller skjuter upp huvudförhandlingen eller bestämmer att ny huvudförhandling ska ordnas, ska den samtidigt besluta om det finns förutsättningar enligt 2 kap. 11 § 1 mom. för fortsatt häktning. Häktningsärendet behöver dock inte behandlas på nytt under den tid huvudförhandlingen är uppskjuten på grund av att sinnestillståndet hos någon som är svarande i samma mål undersöks.

Domstolen ska bestämma om häktning också när domen inte avkunnas omedelbart efter det att huvudförhandlingen har avslutats.

17 §

Frigivning av en häktad

Domstolen ska bestämma att en häktad genast ska friges, om det inte längre finns förutsättningar för häktning med anledning av i 15 § avsedd ny behandling av häktningsärendet eller en dom eller omständigheter som framkommit under huvudförhandlingen.

Om det inte längre finns förutsättningar för häktning, ska domstolen på framställning av den anhållningsberättigade tjänstemannen bestämma att den häktade genast ska friges. Det ska också bestämmas att den häktade ska friges, om åtal inte har väckts inom utsatt tid och beslut om förlängd tidsfrist inte har fattats inom den tiden. Varken den häktade eller biträdet behöver kallas till handläggningen av saken.

Innan den anhållningsberättigade tjänstemannen under förundersökningen gör en framställning som avses i 2 mom. ska allmänna åklagaren underrättas om det. Allmänna åklagaren kan överta avgörandet av frågan om huruvida framställning ska göras.

18 §

Häktning vid fullföljdsdomstol

Om det i ett mål som fullföljts till högre domstol yrkas att svaranden ska häktas, ska han eller hon ges tillfälle att bemöta yrkandet, om detta inte genast avvisas eller avslås. Tillfälle att avge bemötande behöver inte ges, om svaranden inte vistas i Finland eller är på okänd ort. Om den som begärts häktad har ett befullmäktigat biträde som man känner till, ska denne dock ges tillfälle att bli hörd. Underrättelsen om rätten att avge bemötande får postas under den adress som svaranden senast har uppgett.

Om svaranden anhålls med anledning av ett mål som avses i 1 mom., ska yrkande på häktning av den anhållne omedelbart framställas hos den högre domstolen. Denna ska ta upp häktningsyrkandet inom den tid som nämns i 5 § med iakttagande av vad som ovan bestäms om handläggning av häktningsärenden som gäller anhållna.

19 §

Ändringssökande

Ett beslut i ett häktningsärende får inte överklagas genom särskilda besvär. Den häktade får anföra klagan över häktningsbeslutet eller beslutet om fortsatt häktning. En an-

hållningsberättigad tjänsteman får anföra klagan över det beslut genom vilket ett häktningsyrkande avslagits eller över det beslut genom vilket det bestämts att den häktade ska friges. Den häktade får dessutom anföra klagan angående tiden för väckande av åtal.

Det finns ingen tidsbegränsning för klagan. Klagan ska behandlas skyndsamt. Om klagan inte avvisas eller förkastas såsom uppenbart ogrundad, ska den anhållningsberättigade tjänstemannen eller den som begärts häktad ges tillfälle att avge ett bemötande med anledning av klagan på det sätt som hovrätten anser vara ändamålsenligt, om detta inte är uppenbart onödigt.

Beslut som gäller tiden för väckande av åtal eller förlängning av denna tid får inte överklagas genom besvär.

20 §

Uträkning av tidsfrister

När de tidsfrister som nämns i 4 §, 5 § 1 mom., 11 § 2 mom., 12 §, 14 § 2 mom. och 18 § 2 mom. räknas ut ska 5 § i lagen om beräknande av laga tid (150/1930) inte tillämpas.

4 kap.

Begränsning av kontakter

1 §

Förutsättningar för begränsning av kontakter

Medan förundersökning pågår kan den gripnes, den anhållnes och den häktades kontakter med någon annan person begränsas, om det finns anledning att misstänka att kontakterna äventyrar syftet med gripandet, anhållandet eller häktningen. Kontakterna kan också begränsas medan åtalsprövningen och rättegången pågår, om det finns grundad anledning att misstänka att kontakterna allvarligt äventyrar syftet med häktningen.

Kontakter med det ombud som avses i 8 kap. 4 § i häktningslagen (768/2005) får inte begränsas. Kontakter med nära anhöriga eller andra närstående och kontakter med den beskickning som avses i 9 kap. 7 § i häktningslagen får begränsas endast av särskilt vägande skäl som hänför sig till utredning av brottet. Kontakter med nära anhöriga får begränsas endast i den utsträckning det är nödvändigt för syftet med gripandet, anhållandet eller häktningen.

2 §

Omfattningen för begränsning av kontakter

Begränsning av kontakter kan omfatta begränsning av brevväxling, användning av telefon, besök eller andra kontakter utanför förvaringslokalen eller fängelset eller av samvaro med en viss gripen, anhållen eller häktad. Kontakterna får inte begränsas i större utsträckning eller längre än nödvändigt.

Bestämmelser om granskning och läsning av brev finns i 8 kap. i häktningslagen och i 6 kap. i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen. Bestämmelser om beslagtagande av brev finns i 7 kap. i denna lag.

3 §

Hur länge en begränsning av kontakter gäller

Begränsningen av kontakterna upphör att gälla när gripandet, anhållandet eller häktningen avslutas. En temporär begränsning upphör att gälla om ingen framställning om begränsning av kontakterna lämnas in till domstolen inom utsatt tid.

4 §

Beslut om begränsning av kontakter

Beslut om begränsning av kontakterna under gripandet och anhållandet ska fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Beslut om begränsning av kontakter i samband med häktning och om dess fortsatta giltighet ska på framställning av en anhållningsberättigad tjänsteman eller av fängelsedirektören fattas av den domstol som beslutar om häktningen. Före domstolens avgörande kan fängelsedirektören på framställning av en anhållningsberättigad tjänsteman eller, om den häktade har placerats i en förvaringslokal hos polisen,

den anhållningsberättigade tjänstemannen temporärt besluta om begränsning av kontakter.

Om domstolen med stöd av 3 kap. 9 § skjuter upp handläggningen av ett ärende som gäller häktning av en anhållen, ska domstolen besluta huruvida den temporära begränsning av kontakter som påförts den anhållne ska fortsätta att gälla eller ändras. Begränsningen av kontakter och dess grunder ska omprövas i samband med den nya behandling av häktningsärendet som avses i 3 kap. 15 §.

Den i 1 mom. avsedda tjänsteman som beslutar om eller har rätt att göra en framställning om begränsning av kontakter ska besluta om slopande av begränsningen, om det inte längre finns förutsättningar för den.

5 §

Separat domstolsbehandling

En häktad som omfattas av en begränsning av kontakter får föra begränsningen till domstol som ett separat ärende. Då ska bestämmelserna om ny behandling av ett häktningsärende i 3 kap. 15 § iakttas i tillämpliga delar. Domstolen ska slopa begränsningen till den del det inte längre finns förutsättningar för den.

Om en framställning om begränsning av kontakter behandlas separat från häktningen, ska det i tillämpliga delar iakttas vad som i 3 kap. 4 §, 5 § 1 mom. och 6 § 1, 2 och 4 mom. bestäms om handläggning av häktningsärenden.

6 §

Ändringssökande

Den häktade som omfattas av en begränsning och den anhållningsberättigade tjänstemannen får anföra klagan över domstolens beslut om begränsning av kontakter. I fråga om klagan och dess behandling gäller i tillämpliga delar 3 kap. 19 § 1 och 2 mom.

5 kap.

Reseförbud

1 §

Förutsättningar för reseförbud

Den som på sannolika skäl är misstänkt för brott får i stället för att anhållas eller häktas meddelas reseförbud, om det för brottet föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år och det på grund av den misstänktes personliga förhållanden eller andra omständigheter finns anledning att misstänka att personen

1) flyr eller på något annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff,

2) försvårar utredningen av saken genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman, eller

3) fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Den som misstänks ha gjort sig skyldig till en brottslig gärning innan han eller hon fyllt 15 år får inte meddelas reseförbud.

2 §

Innehållet i reseförbud

I beslutet om reseförbud kan den som meddelats reseförbud åläggas att

1) inte lämna den ort eller det område som nämns i beslutet,

2) inte vistas eller röra sig på ett visst område som nämns i beslutet,

3) under vissa tider vara anträffbar i sin bostad eller på sin arbetsplats,

4) på bestämda tider anmäla sig hos polisen,

5) vistas på en inrättning eller ett sjukhus där han eller hon är intagen eller tas in,

6) inte kontakta de personer som avses i 1 § 1 mom. 2 punkten, eller

7) överlämna sitt pass till polisen.

I beslutet om reseförbud kan den förbudet gäller dock ges tillstånd att lämna den ort eller det område som anges i beslutet för att sköta sitt arbete eller av någon annan jämförbar orsak.

3 §

Förbud att utfärda pass

Pass får inte utfärdas till den som meddelats reseförbud, om utfärdandet äventyrar syftet med reseförbudet.

4 §

Myndighet som meddelar reseförbud

Under förundersökningen beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman om reseförbud. Innan beslutet fattas ska allmänna åklagaren underrättas, och denne kan överta avgörandet i frågan. Efter det att saken efter slutförd förundersökning har överförts till åklagaren beslutar åklagaren om meddelande av reseförbud. Detta moment gäller också efter det att domstolen har avslagit ett yrkande på hävning av reseförbudet som den som meddelats reseförbud har framställt innan åtal väckts.

Efter det att åtal har väckts fattar domstolen beslut om reseförbud. Domstolen får då meddela den åtalade reseförbud endast på yrkande av åklagaren.

Vid behandlingen av ett häktningsyrkande eller ett ärende som gäller fortsatt häktning ska domstolen pröva om de förutsättningar som avses i 1 § uppfylls och om den som begärts häktad eller den häktade ska meddelas reseförbud i stället för att häktas. Domstolen beslutar då om detta reseförbud även då åtal ännu inte har väckts. I fråga om reseförbud som meddelas med anledning av en klagan över ett häktningsbeslut är det dock den domstol som har fattat häktningsbeslutet som fattar beslutet.

5 §

Beslut om reseförbud

Av ett beslut om reseförbud ska framgå
1) det brott som har föranlett reseförbudet,
2) grunden för förbudet,
3) innehållet i förbudet,
4) påföljderna om förbudet överträds,
5) förbudets giltighetstid,
6) rätten att föra frågan om reseförbud ska bestå till domstol för prövning.

Den som meddelas reseförbud ska ges en kopia av beslutet. Om han eller hon inte har varit närvarande när beslutet meddelades, får kopian postas under den adress som han eller hon har uppgett.

6 §

Tillstånd till undantag

En anhållningsberättigad tjänsteman får av grundad anledning i enskilda fall bevilja den som meddelats reseförbud tillstånd till smärre undantag från skyldigheten enligt beslutet om reseförbud.

Den som meddelats reseförbud får föra ett ärende som gäller undantag från förbudet till domstol, om en anhållningsberättigad tjänsteman vägrar bevilja tillstånd.

7 §

Ändring av beslut om reseförbud

Ett beslut om reseförbud får ändras till följd av förändrade omständigheter eller av viktiga skäl.

8 §

Hävning av reseförbud

Ett reseförbud ska helt eller delvis hävas genast när det inte längre finns förutsättningar för att hålla reseförbudet i kraft i oförändrad form.

Reseförbudet ska hävas, om inte åtal väcks inom 60 dagar från det att förbudet meddelades. Domstolen får förlänga tiden på begäran som den anhållningsberättigade tjänstemannen gjort senast en vecka före den utsatta tidens utgång. Domstolen ska ta upp ärendet utan dröjsmål och avgöra det inom den utsatta tiden.

Den som har meddelats reseförbud har redan innan åtal väckts rätt att föra frågan om huruvida ett reseförbud som meddelats av en anhållningsberättigad tjänsteman ska bestå till domstol för prövning. En sådan begäran ska tas upp till behandling inom en vecka

från det att den inkommit till domstolen. Domstolen ska helt eller delvis häva förbudet, om den efter att ha gett den anhållningsberättigade tjänstemannen tillfälle att bli hörd anser att det inte finns förutsättningar för att hålla reseförbudet i kraft i oförändrad form. Vid ny behandling av ett reseförbud som domstolen meddelat ska 3 kap. 15 § 1 mom. iakttas i tillämpliga delar.

9 §

Reseförbuds giltighetstid

Ett reseförbud som har meddelats innan åtal har väckts gäller fram till huvudförhandlingen, om det inte har bestämts att förbudet ska upphöra tidigare eller om det inte hävs tidigare genom särskilt beslut.

Om domstolen ställer in eller skjuter upp huvudförhandlingen i ett mål där svaranden har meddelats reseförbud, ska den bestämma om reseförbudet ska bestå.

När domstolen avgör målet får den endast i det fall att svaranden döms till ovillkorligt fängelsestraff meddela svaranden reseförbud eller bestämma att ett meddelat reseförbud ska bestå. En svarande som är på fri fot får meddelas reseförbud endast på yrkande av allmänna åklagaren eller den målsägande som yrkat på straff för svaranden. Domstolen får självmant förordna att den som är häktad eller den mot vilken häktningsyrkande har framställts ska meddelas reseförbud i stället för att häktas. Reseförbudet gäller då tills verkställigheten av straffet inleds eller tills en högre domstol bestämmer något annat.

10 §

Påföljder för överträdelse av reseförbud

Om den som meddelats reseförbud bryter mot förbudet eller flyr, börjar förbereda flykt, försvårar utredningen eller fortsätter sin brottsliga verksamhet, får han eller hon anhållas och häktas. Om ett ovillkorligt fängelsestraff som ådömts honom eller henne redan har blivit verkställbart, får det genast verkställas.

11 §

Handläggning av ärenden som gäller reseförbud

Vid domstolsbehandling av ärenden som gäller reseförbud iakttas i tillämpliga delar vad som i 3 kap. 1, 3, 5—7 och 18 § bestäms om framställning och handläggning av häktningsyrkanden. En parts frånvaro hindrar inte att ärendet avgörs. Den som eventuellt kommer att meddelas reseförbud ska ges tillfälle att bli hörd också i de fall som avses i 4 § 1 mom.

12 §

Ändringssökande

Domstolens beslut i ett ärende som gäller reseförbud får inte överklagas genom särskilda besvär.

Den som har meddelats reseförbud och den anhållningsberättigade tjänstemannen får anföra klagan över domstolens beslut om reseförbud. I fråga om klagan och dess behandling gäller i tillämpliga delar 3 kap. 19 § 1 och 2 mom.

6 kap.

Kvarstad

1 §

Förutsättningar för kvarstad

Egendom får beläggas med kvarstad för att säkerställa betalningen av böter, skadestånd eller gottgörelse som grundar sig på brott eller ett belopp som kan komma att dömas förverkat till staten. För att egendom ska kunna beläggas med kvarstad krävs det att egendomen tillhör en person som är skäligen misstänkt för brott eller som med anledning av brottet kan dömas att ersätta skada eller betala gottgörelse eller att förverka ett belopp till staten, när det finns risk för att personen genom att gömma eller förstöra sin egendom eller fly eller på något annat jämförbart sätt försöker undandra sig att betala böterna, skadeståndet, gottgörelsen eller beloppet i fråga.

Egendom får beläggas med kvarstad till högst ett belopp som kan antas motsvara de böter, det skadestånd, den gottgörelse eller den förverkandepåföljd som kommer att dömas ut.

En juridisk persons egendom kan beläggas med kvarstad även när det finns anledning att misstänka att någon på den juridiska personens vägnar genom att gömma eller förstöra egendom eller på något annat jämförbart sätt försöker undvika betalning av samfundsbot. I fråga om den juridiska personen iakttas i tillämpliga delar vad som i detta kapitel bestäms om kvarstad för egendom som tillhör den som är misstänkt för brott.

2 §

Beslut om kvarstad

Beslut om kvarstad meddelas av domstol.

Innan ett åtal väcks kan en anhållningsberättigad tjänsteman yrka att egendomen ska beläggas med kvarstad. Efter det att åtalet har väckts får ett sådant yrkande framställas av allmänna åklagaren och även av målsäganden för att säkerställa att skadestånd eller gottgörelse betalas till honom eller henne själv.

Vid domstolsbehandling av ärenden som gäller kvarstad gäller i tillämpliga delar vad som i 3 kap. 1, 3, 5, 6 och 18 § bestäms om framställning och handläggning av häktningsyrkanden.

3 §

Tillfällig kvarstad

En anhållningsberättigad tjänsteman kan meddela tillfällig kvarstad, om saken inte tål uppskov och om det är uppenbart att förutsättningarna enligt 1 § finns. Innan den tillfälliga kvarstaden verkställs får egendomen i fråga enligt den nämnda tjänstemannens beslut omhändertas av en förundersökningsmyndighet, om det behövs för att säkerställa verkställigheten.

Den tillfälliga kvarstaden upphör att gälla, om ett yrkande på kvarstad inte framställs hos domstol inom en vecka från det att det tillfälliga föreläggandet meddelades. Den anhållningsberättigade tjänstemannen ska göra registeranmälan enligt 4 kap. 33 § i utsökningsbalken (705/2007) om att den tillfälliga kvarstaden har upphört att gälla och hävts och om det beslut genom vilket domstolen har avslagit yrkandet på att egendom som omfattas av den tillfälliga kvarstaden ska beläggas med kvarstad.

Tillfällig kvarstad ska protokollföras utan ogrundat dröjsmål. Protokollet ska vara tillräckligt utförligt när det gäller ändamålet med kvarstaden, och det ska innehålla en redogörelse för förfarandet som lett till kvarstad och en specifikation av den egendom som kvarstaden gäller. En kopia av protokollet ska utan dröjsmål sändas till den vars egendom den tillfälliga kvarstaden gäller.

Om allmänna åklagarens beslut enligt 1 mom. har översänts till en annan medlemsstat i Europeiska unionen som ett frysningsbeslut enligt lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial (540/2005), upphör åtgärden dock att gälla endast i det fall att yrkande på kvarstad inte har framställts hos domstolen inom en vecka från det att åklagaren informerades om verkställigheten av den tillfälliga åtgärden. Myndigheten i den medlemsstat där verkställighet av den tillfälliga åtgärden begärts ska utan dröjsmål av åklagaren underrättas om att åtgärden har upphört att gälla.

4 §

Hävning av åtgärd

Den anhållningsberättigade tjänstemannen ska häva en tillfällig kvarstad före domstolsbehandling, och domstolen ska häva en kvarstad när tillräcklig säkerhet ställs för betalning av böter, skadestånd, gottgörelse eller belopp som kan komma att dömas förverkat eller när det annars inte längre finns anledning att hålla säkringsåtgärden i kraft. Den anhållningsberättigade tjänstemannen ska göra framställning till domstolen om hävning av kvarstaden, om det inte längre finns förutsättningar för kvarstaden.

Domstolen ska också häva kvarstaden om åtal inte väcks inom fyra månader från det att kvarstaden meddelades. Domstolen kan för-

länga denna tid med högst fyra månader åt gången, om den anhållningsberättigade tjänstemannen begär detta senast en vecka innan tiden löper ut. Domstolen ska utan dröjsmål ta upp ett ärende som gäller förlängning av tiden och avgöra det inom den utsatta tiden. Den som saken gäller ska ges tillfälle att bli hörd i samband med att förlängningsärendet behandlas. Om personen inte kan nås, får ärendet dock avgöras utan att han eller hon hörs.

5 §

Ny behandling av kvarstad

På yrkande av den som saken gäller ska domstolen besluta om en kvarstad ska bestå. Ett yrkande ska tas upp till behandling inom en vecka från det att det inkommit till domstolen. Kvarstaden behöver dock inte tas upp till ny behandling tidigare än två månader efter den föregående behandlingen.

I samband med ny behandling ska den anhållningsberättigade tjänstemannen ges tillfälle att bli hörd.

6 §

Avskiljande av ett ersättningsyrkande till ett särskilt mål

Om domstolen avskiljer ett skadeståndsyrkande till ett särskilt mål, ska den i sitt beslut om detta uttala sig om huruvida kvarstaden ska bestå.

7 §

Beslut om kvarstad när huvudsaken avgörs

När domstolen dömer ut böter, skadestånd, gottgörelse eller förverkandepåföljd och kvarstad har meddelats för att säkerställa betalningen, ska domstolen besluta om kvarstaden ska bestå tills böterna, skadeståndet, gottgörelsen eller det belopp som dömts förverkat har betalats, tills utmätning har verkställts för att driva in beloppet eller tills något annat bestäms i saken.

När domstolen med stöd av 1 mom. beslutar att sådan kvarstad som meddelats för att säkerställa betalning av skadestånd eller gottgörelse ska bestå, kan den utsätta en tid som räknas från det att beslutet blivit verkställbart och inom vilken verkställighet ska sökas för att kvarstaden inte ska upphöra att gälla.

När domstolen förkastar åtal eller avslår yrkande på skadestånd, gottgörelse eller förverkandepåföljd får den bestämma att kvarstaden ska bestå till dess avgörandet har vunnit laga kraft.

8 §

Beslut om kvarstad när en främmande stat har begärt rättshjälp

Om någon genom beslut av en utländsk domstol med anledning av ett brott har dömts att förverka ett belopp eller om det med fog kan antas att någon i ett mål som behandlas av en utländsk myndighet kommer att dömas att förverka ett belopp med anledning av ett brott, får egendom som tillhör denna person på begäran av den utländska myndigheten beläggas med kvarstad. Yrkandet på kvarstad kan framställas av en anhållningsberättigad tjänsteman.

Beslut om kvarstad enligt 1 mom. fattas av tingsrätten på den ort där svaranden har egendom som kan beläggas med kvarstad eller där det annars är ändamålsenligt att behandla ärendet. När domstolen beslutar om kvarstad ska den samtidigt utsätta en giltighetstid för kvarstaden. Domstolen får förlänga den utsatta tiden, om den anhållningsberättigade tjänstemannen senast en vecka innan denna tid löper ut framställer en begäran om saken. Domstolen ska utan dröjsmål ta upp ett ärende som gäller förlängning av tiden och avgöra det inom den utsatta tiden.

I fråga om kvarstad gäller i övrigt i tillämpliga delar vad som bestäms i 1—3 §, 4 § 1 mom. samt 9 och 10 § och i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994).

I fråga om en begäran om frysning som inkommit från en medlemsstat i Europeiska unionen och som avses i lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial iakttas

bestämmelserna i den lagen i stället för 1—3 mom.

9 §

Ändringssökande

Domstolens beslut om kvarstad får överklagas genom särskilda besvär. Besvär hindrar inte att egendom beläggs med kvarstad, om inte fullföljdsdomstolen bestämmer något annat. När domstolen häver en kvarstad eller en tillfällig kvarstad får den bestämma att kvarstaden ska bestå till dess beslutet har vunnit laga kraft.

10 §

Verkställighet av åtgärd

I fråga om verkställighet av kvarstad och tillfällig kvarstad gäller i tillämpliga delar vad som bestäms om verkställighet av beslut om säkringsåtgärder i 8 kap. i utsökningsbalken. Säkerhet enligt 2 § i det nämnda kapitlet behöver dock inte ställas för den skada som kvarstaden eller den tillfälliga kvarstaden kan orsaka svaranden, om inte domstolen, när den meddelar kvarstad för säkerställande av framtida betalning av skadestånd eller gottgörelse, av särskilda skäl ålägger målsäganden att ställa säkerhet.

När domstolen meddelar kvarstad kan den samtidigt bestämma närmare hur kvarstaden ska verkställas.

11 §

Skadeståndsansvar och ersättning för kostnaderna

I fråga om ersättning för den skada som kvarstaden och den tillfälliga kvarstaden har orsakat och i fråga om ersättning för kostnaderna i saken iakttas 7 kap. 11 § i rättegångsbalken i tillämpliga delar.

7 kap.

Beslag samt kopiering av handlingar

1 §

Förutsättningar för beslag

Föremål, egendom och handlingar får tas i beslag, om det finns skäl att anta att

1) de kan användas som bevis i brottmål,
2) de har avhänts någon genom brott, eller
3) de döms förverkade.

Vad som bestäms i 1 mom. 1 och 2 punkten gäller också information som finns i en teknisk anordning eller i något annat motsvarande informationssystem eller på dess lagringsplattform *(data)*. Vad som i detta kapitel bestäms om handlingar tillämpas även på handlingar i form av data.

Vad som i detta kapitel bestäms om föremål tillämpas även på ämnen. Från ett föremål kan en del lösgöras och tas i beslag för att användas som bevis, om någon undersökningsåtgärd inte annars kan utföras utan stora svårigheter.

2 §

Kopiering av handlingar

Beslag av handlingar i enlighet med 1 § 1 mom. 1 punkten för att användas som bevis ska ersättas med kopiering av handlingarna, om kopian är tillräcklig för att bevisningen ska vara tillförlitlig.

En handling ska kopieras utan ogrundat dröjsmål efter det att den har omhändertagits. Efter kopieringen ska handlingen utan dröjsmål återlämnas till den hos vilken den omhändertagits.

Om en handling inte kan kopieras utan dröjsmål på grund av handlingens eller handlingsmaterialets art eller omfattning, ska handlingen tas i beslag.

3 §

Förbud mot beslag och kopiering när det gäller närstående samt tystnadsplikt och tystnadsrätt

En handling som innehåller ett meddelande mellan den som misstänks för brott och någon som står i sådant förhållande till honom eller henne som nämns i 17 kap. 20 § i rättegångsbalken, eller mellan sådana personer inbördes vilka står i ett dylikt förhållande till den misstänkte, och som innehas av någon av dem, får inte tas i beslag eller kopieras för att användas som bevis. En sådan handling får dock tas i beslag eller kopieras, om det strängaste straffet för det brott som undersöks är fängelse i minst sex år.

En handling får inte tas i beslag eller kopieras för att används som bevis, om den kan antas innehålla sådant som den som avses i 17 kap. 23 § 1 mom. i rättegångsbalken inte får vittna om vid rättegång eller som den som avses i 24 § 2 eller 3 mom. i nämnda kapitel har rätt att vägra röja, och handlingen innehas av honom eller henne eller av den till vars förmån tystnadsplikten eller tystnadsrätten har föreskrivits.

En handling får dock utan hinder av 2 mom. tas i beslag eller kopieras, om personen med stöd av 17 kap. 23 § 3 mom. i rättegångsbalken kan förpliktas att vittna eller med stöd av 24 § 4 mom. förpliktas att besvara en fråga.

En handling får utan hinder av 1 och 2 mom. hållas i beslag eller som kopia, om den inte kan lösgöras från det övriga som tagits i beslag.

4 §

Förbud mot beslag och kopiering som gäller teleavlyssning, teleövervakning och basstationsuppgifter

Hos ett teleföretag som avses i 2 § 21 punkten i kommunikationsmarknadslagen (393/2003) (*teleföretag*) eller en sammanslutningsabonnent som avses i 2 § 11 punkten i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation (516/2004) (*sammanslutningsabonnent*) får inte tas i beslag eller kopieras handlingar och data som innehåller uppgifter som gäller meddelanden som avses i 10 kap. 3 § 1 mom., identifieringsuppgifter som avses i 10 kap. 6 § 1 mom. eller basstationsuppgifter som avses i 10 kap. 10 § 1 mom.

Angående undantag från förbudet mot beslag i 1 mom. föreskrivs i 10 kap. 4 § 1 mom.

5 §

Beslag och kopiering av försändelser

Brev, paket och andra motsvarande försändelser till och från den som är misstänkt för brott får tas i beslag eller kopieras innan de anländer till mottagaren, om det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år och försändelserna enligt denna lag kan tas i beslag eller kopieras hos mottagaren.

Om innehållet i en försändelse som tagits i beslag eller kopierats kan meddelas mottagaren i sin helhet eller till någon del utan att brottsutredningen försvåras, ska försändelsen eller någon annan utredning om dess innehåll tillställas mottagaren utan dröjsmål.

6 §

Kvarhållande av försändelser för beslag eller kopiering

Om det finns skäl att anta att brev, paket och andra motsvarande försändelser som får tas i beslag eller kopieras kommer att anlända till eller redan finns vid ett postkontor, en järnvägsstation eller ett verksamhetsställe som innehas av den som yrkesmässigt transporterar försändelser i samband med trafik eller annars, får en anhållningsberättigad tjänsteman bestämma att försändelsen ska kvarhållas på postkontoret, järnvägsstationen eller verksamhetsstället tills beslag eller kopiering hinner utföras.

Det föreläggande som avses i 1 mom. får utfärdas för högst en månad räknat från det att chefen för postkontoret, järnvägsstationen eller verksamhetsstället har fått kännedom om föreläggandet. Försändelsen får inte utan den anhållningsberättigade tjänstemannens tillåtelse överlämnas till någon annan än ho-

nom eller henne eller till den som han eller hon har utsett.

Chefen för postkontoret, järnvägsstationen eller verksamhetsstället ska omedelbart underrätta den som utfärdat förordnandet om när försändelsen har anlänt. Denne ska utan ogrundat dröjsmål besluta om försändelsen ska tas i beslag eller kopieras.

7 §

Myndighet som beslutar om beslag och om kopiering av handlingar

En anhållningsberättigad tjänsteman beslutar om beslag och om kopiering av handlingar. En domstol får besluta om detta när den handlägger åtal.

8 §

Omhändertagande för beslag och för kopiering av handlingar

I samband med gripande eller genomsökning som gäller en person som är misstänkt för brott får en polisman även utan föreläggande av en anhållningsberättigad tjänsteman omhänderta föremål, egendom och handlingar för beslag eller kopiering. Även i andra fall får en polisman göra detta utan ett föreläggande, om saken inte tål uppskov.

En anhållningsberättigad tjänsteman ska utan dröjsmål underrättas om omhändertagandet, och denne ska utan obefogat dröjsmål besluta om föremålet, egendomen eller handlingen ska tas i beslag eller om handlingen ska kopieras. Polismannen får utan underrättelse omedelbart återlämna det som omhändertagits, om det har framgått att det uppenbarligen inte finns några förutsättningar för beslag eller kopiering.

9 §

Underrättelse om omhändertagande

Den vars föremål, egendom eller handling har omhändertagits för beslag eller kopiering ska utan dröjsmål underrättas om omhändertagandet, om han eller hon inte har varit på plats vid omhändertagandet. Också mottagaren och avsändaren av ett brev, paket eller någon annan motsvarande försändelse ska underrättas om ett omhändertagande, om deras adresser är kända.

Enligt beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman får underrättelsen framskjutas med högst en vecka från omhändertagandet, om viktiga skäl som har samband med utredningen kräver det. Därefter får en domstol på begäran av nämnda tjänsteman besluta om framskjutande av underrättelsen med högst två månader åt gången. Underrättelsen ska dock lämnas utan dröjsmål när förundersökningen avslutats. Begäran om förlängning av tiden ska tillställas domstolen senast en vecka innan den utsatta tiden löper ut. Domstolen ska utan dröjsmål ta upp ett ärende som gäller förlängning av tiden till behandling och avgöra det inom den utsatta tiden.

10 §

Registeranmälan

Den myndighet som beslutat om beslag och hävning av beslag ska göra registeranmälan enligt 4 kap. 33 § i utsökningsbalken om saken, om beslaget gäller ett föremål eller egendom som avses i nämnda paragraf.

11 §

Öppnande och undersökning av vissa handlingar

Ett slutet brev eller en annan sluten enskild handling som tagits i beslag eller omhändertagits för beslag får öppnas endast av undersökningsledaren, allmänna åklagaren eller domstolen eller, enligt undersökningsledarens förordnande, en polisman.

När en handling i form av data öppnas får undersökningsledaren vid behov besluta att en expert på det informationssystem som åtgärden gäller eller på dess lagringsplattform ska anlitas.

Förutom av de personer som avses i 1 mom. och domstolen får en öppnad enskild handling undersökas endast av den som utreder brottet samt, enligt anvisning av undersökningsledaren, åklagaren eller domstolen, av en expert eller någon annan som anlitas

vid utredningen av brottet eller som annars hörs i ärendet.

12 §

Protokoll

Över beslag av föremål, egendom och handlingar och kopiering av handlingar ska utan ogrundat dröjsmål upprättas protokoll. I protokollet ska tillräckligt nämnas ändamålet med beslaget eller kopieringen, redogöras för det förfarande som lett till beslaget eller kopieringen, specificeras det som tagits i beslag eller den kopierade handlingen samt nämnas rätten att få beslaget eller kopieringen prövad av domstol.

En kopia av protokollet ska omedelbart tillställas den vars föremål, egendom eller handling har tagits i beslag eller kopierats. Kopia av protokollet ges inte under den tid som underrättelsen om omhändertagandet har framskjutits med stöd av 9 § 2 mom.

13 §

Förvaring av det beslagtagna

Föremål, egendom och handlingar som tagits i beslag ska tas om hand eller sättas i säkert förvar av den som företar beslaget.

Det beslagtagna får lämnas kvar hos innehavaren, om detta inte äventyrar syftet med beslaget. Innehavaren ska då förbjudas att överlåta, göra sig av med eller förstöra det. Vid behov ska det beslagtagna också märkas så att det klart framgår att det har tagits i beslag. Innehavaren kan förbjudas att använda det.

Det beslagtagna ska förvaras sådant det är och vårdas omsorgsfullt. Chefen för polisinrättningen eller chefen för polisens riksomfattande enhet får bestämma att det beslagtagna omedelbart ska säljas när det framgår att det lätt förfars eller förflyktigas, snabbt sjunker i värde eller är synnerligen dyrt att vårda. För bevisändamål får det utföras prov med sådant som tagits i beslag, om detta behövs för att utreda brottet.

14 §

Hävning av beslag

Ett beslag ska hävas så snart det inte längre behövs.

Ett beslag ska också hävas, om inte åtal för det brott som ligger till grund för beslaget väcks inom fyra månader från det att föremålet, egendomen eller handlingen togs i beslag. På begäran av en anhållningsberättigad tjänsteman kan domstolen förlänga tidsfristen med högst fyra månader åt gången, om förutsättningarna för beslaget fortfarande föreligger och det inte är oskäligt att låta beslaget bestå med hänsyn till grunden för beslaget och den olägenhet som beslaget medför. Av särskilda skäl som hänför sig till arten och utredningen av det aktuella brottmålet kan tiden förlängas med högst ett år åt gången eller så kan det beslutas att beslaget består tills vidare. Det kan också bestämmas att ett beslag består tills vidare om det är förbjudet att inneha det föremål, den egendom eller den handling som beslagtagits.

En begäran enligt 2 mom. ska framställas senast en vecka innan den utsatta tiden löper ut. Domstolen ska utan dröjsmål ta upp ett ärende som gäller förlängning av tiden till behandling och avgöra det inom den utsatta tiden. Den som saken gäller ska ges tillfälle att bli hörd. Om personen inte kan nås, får ärendet dock avgöras utan att han eller hon hörs.

15 §

Yrkande att domstol ska besluta om beslag eller kopiering

På yrkande av den som saken gäller ska domstolen besluta om ett beslag ska bestå eller om kopian av en handling ska förvaras för att användas som bevis. För att beslaget ska bestå eller kopian förvaras måste förutsättningarna för beslag eller kopiering fortfarande föreligga. Dessutom får det inte vara oskäligt att låta beslaget bestå med hänsyn till grunden för beslaget och den olägenhet som beslaget medför. Domstolen kan också på yrkande besluta att en handling ska kopieras i stället för att beslaget ska bestå.

Ett yrkande enligt 1 mom. som framställts innan åtalet börjar behandlas ska tas upp till behandling inom en vecka från det att yrkandet inkom till domstolen. Angående handläggningen gäller i tillämpliga delar vad som i 3 kap. 1 och 3 § bestäms om handläggning av häktningsyrkande. Ett beslag behöver dock inte upptas till ny behandling tidigare än två månader efter föregående behandling. Den som saken gäller ska ges tillfälle att bli hörd. Om personen inte kan nås, får ärendet dock avgöras utan att han eller hon hörs.

16 §

När kopian av en handling ska förstöras

Om den kopia av en handling med tagits med stöd av 2 § visar sig vara onödig eller om domstolen beslutar att kopian inte ska förvaras för att används som bevis, ska kopian förstöras. Åtgärden kan framskjutas till dess domstolens beslut har vunnit laga kraft.

17 §

Myndighet som beslutar att beslag ska hävas och att kopior av handlingar inte ska förvaras

Beslut om att beslag ska hävas och att kopior av handlingar inte ska förvaras som bevis fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Under tiden för åtalsprövning får beslutet fattas endast av allmänna åklagaren utom när det endast är fråga om att föremål, egendom eller handlingar som tagits i beslag ska återlämnas till den som har rätt till dem.

Domstolen bestämmer att beslag ska hävas eller att kopior av handlingar inte ska förvaras, om domstolen har beslutat om beslaget eller kopieringen av handlingarna eller om det i rättegång har framställts anspråk på det föremål, den egendom eller den handling som tagits i beslag.

18 §

Uppskov med återlämnande av föremål, egendom eller handlingar

När domstolen häver ett beslag eller bestämmer att beslaget inte längre ska bestå får den på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman bestämma att de föremål, den egendom eller de handlingar som tagits i beslag inte ska återlämnas till den som har rätt till dem innan den tid som domstolen samtidigt utsatt har löpt ut eller domstolens beslut har vunnit laga kraft.

19 §

Nytt beslag eller ny kopiering

Om ett beslag har hävts eller om det har beslutats att kopian av en handling inte ska förvaras för att användas som bevis, får den myndighet som fattat beslutet bestämma att föremålet, egendomen eller handlingen på nytt ska tas i beslag eller ändra sitt beslut om kopian av handlingen. En förutsättning är att myndigheten efter det förra beslutet har fått kännedom om omständigheter som inverkar på saken.

Ärendet behandlas i domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman och med iakttagande av 15 § 2 mom. i tillämpliga delar.

20 §

Beslut om giltighetstiden för beslag när målet avgörs

När domstolen avgör målet ska den besluta om ett beslag ska bestå till dess förverkandepåföljden verkställs eller det bestäms något annat i saken.

21 §

Beslut om beslag när en främmande stat har begärt rättslig hjälp

Föremål, egendom, handlingar och data kan på begäran av en utländsk myndighet tas

i beslag, om de kan utgöra bevis i ett brottmål som behandlas av den utländska myndigheten eller om de har avhänts någon genom brott. Föremål, egendom och handlingar kan tas i beslag, om de genom ett beslut av en utländsk domstol har förverkats med anledning av brott eller om det med fog kan antas att de med anledning av ett brott kommer att förverkas i ett mål som behandlas av en utländsk myndighet.

Den myndighet som beslutat om beslaget ska inom en vecka från beslutet föra beslutet till tingsrätten på den ort där beslaget har utförts. Den domstol som beslutar om fastställelsen ska samtidigt utsätta en giltighetstid för beslaget. Om den myndighet som beslutat om beslaget inom giltighetstiden för beslaget framställer en begäran om saken får domstolen förlänga tiden. En domstol som behandlar ärenden enligt 66 § 2 mom. i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen (1286/2003) eller enligt 63 § 2 mom. i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga nordiska länderna (1383/2007) kan också besluta om beslag. Allmänna åklagaren ska vid behov underrätta den myndighet som tidigare behandlat beslagsärendet om beslutet om beslag.

Om föremål, egendom eller handlingar har tagits i beslag för att användas som bevis i ett brottmål som behandlas av en utländsk myndighet, kan domstolen på begäran av den myndighet som beslutat om beslaget besluta att det beslagtagna vid behov får överlämnas till den utländska myndighet som framställt begäran, varvid denna ska åläggas att återlämna det beslagtagna när det inte längre behövs som bevis i målet. Domstolen kan dock bestämma att ett föremål, egendom eller en handling inte behöver återlämnas om detta är klart oändamålsenligt.

I fråga om beslag enligt denna paragraf gäller i övrigt i tillämpliga delar vad som bestäms i 1—13 §, 14 § 1 mom., 15, 17 och 22 §, 23 § 3 och 4 mom. och 25 § i detta kapitel och i 3 kap. 1 § 2 mom. samt i 5 och 6 § och i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden. Bestämmelserna om kopior av handlingar i detta kapitel får tillämpas, om det är möjligt enligt begäran om rättslig hjälp eller bestämmelserna om lämnande av rättslig hjälp.

I fråga om begäran om frysning som inkommit från en medlemsstat i Europeiska unionen och som avses i lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial iakttas bestämmelserna i den lagen i stället för 1, 2 och 4 mom. I ett sådant fall får en begäran enligt 3 mom. framställas hos domstolen av en förundersökningsmyndighet eller av en åklagare.

I fråga om en bevishämtningsorder som inkommit från en medlemsstat i Europeiska unionen framställs begäran enligt 2 och 3 mom. till den domstol som avses i 10 § 2 mom. i lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden och om tillämpning av rambeslutet (729/2010).

22 §

Ändringssökande

I domstolens beslut om beslag eller om kopia av en handling får ändring sökas genom särskilda besvär. Besvär hindrar inte beslag eller att en handling kopieras.

Ändring får inte sökas i beslut om förlängning av giltighetstiden för beslag.

23 §

Återlämnande av föremål, egendom och handlingar som tagits i beslag

Om flera i samband med behandlingen av åtalet gör anspråk på föremål, egendom och handlingar som tagits i beslag och ska återlämnas, ska domstolen bestämma att tvisten om bättre rätt behandlas särskilt i den ordning som föreskrivs om rättegång i tvistemål. Domstolen ska samtidigt bestämma inom vilken tid talan ska väckas. Domstolen får dock pröva frågan om bättre rätt i samband med behandlingen av åtalet, om detta inte fördröjer handläggningen av målet.

Om åtal inte väcks och om flera gör anspråk på föremål, egendom och handlingar som tagits i beslag och ska återlämnas, kan en anhållningsberättigad tjänsteman utsätta den tid för väckande av talan som avses i 1 mom. Efter det att domstolen eller den anhållningsberättigade tjänstemannen har utsatt tiden för väckande av talan ska egendom kvarhållas hos polisen till dess ärendet om bättre rätt har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller kvarhållandet före det annars har visat sig onödigt. Om talan inte väcks inom den nämnda tiden, får det med egendomen förfaras så som anges i 3 mom.

Om föremål, egendom och handlingar som tagits i beslag ska återlämnas till ägaren eller någon annan som har rätt till dem efter det att beslaget hävts och om denne inte avhämtar det beslagtagna inom tre månader från polisens meddelande, övergår äganderätten till staten eller, om det beslagtagna är hittegods, till upphittaren i enlighet med hittegodslagen (778/1988).

Känner polisen inte till ägaren eller någon annan som har rätt till det föremål, den egendom eller den handling som ska återlämnas, ska polisen reda ut saken i mån av möjlighet. Vid behov ska offentlig kungörelse användas. Gör ingen anspråk på det belagtagna inom sex månader efter kungörelsen, tillfaller det staten eller, om det är hittegods, upphittaren i enlighet med hittegodslagen. Närmare föreskrifter om kungörandet meddelas av Polisstyrelsen.

24 §

Åtgärd som vidtas i stället för beslag

Föremål av ringa värde eller föremål vars innehav är straffbart kan genom beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman i stället för att tas i beslag förstöras, tas i bruk av staten eller säljas, om det är uppenbart att föremålen skulle dömas förverkade till staten och om de inte behövs som bevis i rättegång.

Allmänna åklagaren kan besluta om den åtgärd som avses i 1 mom., om han eller hon har fattat beslut om åtalseftergift med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål eller något annat motsvarande lagrum och om det är uppenbart att föremålet skulle dömas förverkat till staten.

En åtgärd som avses i 1 mom. ska utföras bevisligen och den ska utan dröjsmål meddelas den från vilken eller hos vilken föremålet har omhändertagits, om han eller hon inte var på plats när föremålet omhändertogs.

På en åtgärd som avses i 1 mom. och på parternas rätt att få ersättning tillämpas 4 kap. i lagen om verkställighet av böter (672/2002) i tillämpliga delar. Över åtgärden ska protokoll upprättas eller anteckningar göras i någon annan handling.

25 §

Hänvisningsbestämmelse

Utöver detta kapitel ska iakttas vad som bestäms särskilt i lag om beslag och förstörande i stället för beslag.

8 kap.

Genomsökning

Genomsökning av platser

1 §

Definitioner

Genomsökning av platser enligt detta kapitel är husrannsakan, som kan vara allmän eller särskild, samt platsgenomsökning.

Med *allmän husrannsakan* avses genomsökning av hemfridsskyddade platser som avses i 24 kap. 11 § i strafflagen.

Med *särskild husrannsakan* avses genomsökning av ett sådant utrymme beträffande vilket det finns anledning att anta att genomsökningen kommer att omfatta information som de som avses i 17 kap. 23 § 1 mom. i rättegångsbalken inte får vittna om i rättegång eller som de som avses i 24 § 2 eller 3 mom. i nämnda kapitel får vägra röja.

Med *platsgenomsökning* avses genomsökning av andra platser än sådana som avses i 2 eller 3 mom. och som inte är allmänt tillgängliga eller i fråga om vilka den allmänna tillgängligheten har begränsats eller hindrats

vid tidpunkten för genomsökningen, eller genomsökning av ett fordon.

2 §

Förutsättningar för husrannsakan

Allmän husrannsakan eller särskild husrannsakan får företas på platser som innehas av den som är misstänkt för ett brott, om

1) det finns anledning att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex månader eller om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds, och

2) det kan antas att vid genomsökningen påträffas följande som har anknytning till det brott som utreds:

a) föremål, egendom, handlingar eller information enligt 7 kap. 1 § 1 eller 2 mom. som ska tas i beslag,

b) handlingar som ska kopieras med stöd av 7 kap. 2 §,

c) egendom som ska beläggas med kvarstad, eller

d) omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brottet.

På platser som inte innehas av den misstänkte får husrannsakan företas endast om brottet har begåtts eller den misstänkte har gripits där eller om det annars på synnerligen giltiga skäl kan antas att vid genomsökningen påträffas föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter som avses i 1 mom. 2 punkten.

3 §

Allmän husrannsakan för att söka efter en person

Allmän husrannsakan får företas för att få tag på en person som ska hämtas till förundersökning, gripas, anhållas eller häktas, hämtas till domstol eller instämmas som svarande i brottmål där eller föras till kroppsbesiktning, om genomsökningen sker på en plats som innehas av den eftersökta personen.

Allmän husrannsakan får företas någon annanstans än på en plats som innehas av den eftersökta personen endast om denne på synnerligen giltiga skäl kan antas befinna sig där.

4 §

Förutsättningar för platsgenomsökning

Platsgenomsökning får företas för att söka efter föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter under de förutsättningar som föreskrivs i 2 § 1 mom. 2 punkten och för att söka efter en person som avses i 3 § 1 mom.

5 §

Närvaro vid husrannsakan

Vid husrannsakan ska om möjligt ett av den som förrättar genomsökningen utsett vittne vara närvarande.

Den hos vilken husrannsakan företas eller, om denne inte är närvarande, någon som bor, arbetar eller annars lovligen vistas på platsen ska ges tillfälle att vara närvarande vid genomsökningen och att tillkalla vittne. Tillfälle att vara närvarande behöver inte ges om detta avsevärt fördröjer förrättningen. Om ingen av de nämnda personerna eller ett av dem tillkallat vittne har varit närvarande vid förrättningen, ska den hos vilken genomsökningen företogs utan dröjsmål underrättas om förrättningen och om rätten enligt 6 § att på begäran få en kopia av beslutet om genomsökning och rätten enligt 18 § att få en kopia av protokollet.

Vid husrannsakan får förrättaren anlita målsäganden, dennes ombud, en sakkunnig eller någon annan som kan lämna uppgifter som är nödvändiga för att syftet med genomsökningen ska nås. Förrättaren ska dock se till att personen i fråga inte får ta del av uppgifter om sekretessbelagda och övriga omständigheter i större utsträckning än vad som är nödvändigt.

Särskild husrannsakan får inte företas utan närvaro av ett genomsökningsombud.

6 §

Förfarande vid husrannsakan

När husrannsakan inleds ska den person som avses i 5 § 2 mom. och som är närvarande informeras om syftet med genomsökningen och ges en kopia av beslutet om genomsökning. Om det ännu inte finns något skriftligt beslut, ska personen underrättas om rätten att på begäran få en kopia av beslutet.

Vid husrannsakan ska föreskrifterna i beslutet om genomsökning iakttas. Genomsökningen ska företas så att den inte medför större olägenhet eller skada än nödvändigt. Det utrymme där genomsökningen företas får vid behov öppnas med våld. När förrättningen har avslutats ska det utrymme som öppnats stängas på lämpligt sätt.

En person som finns på förrättningsplatsen får avlägsnas, om det är nödvändigt på grund av att han eller hon genom sitt uppträdande försvårar förrättningen eller äventyrar möjligheterna att uppnå syftet med den.

Husrannsakan får inte utan särskilda skäl förrättas mellan klockan 22 och 7.

7 §

Genomsökningsombud

För särskild husrannsakan ska det förordnas ett genomsökningsombud som ska se till att beslag eller kopiering av handlingar inte gäller information som avses i 1 § 3 mom.

8 §

Behörighetsvillkor för genomsökningsombud

Till genomsökningsombud ska utifrån personens samtycke förordnas en advokat eller ett offentligt rättsbiträde eller någon annan sådan person med högre högskoleexamen som på grundval av sin sakkunskap och sina praktiska erfarenheter med hänsyn till objektet för genomsökningen är lämplig att vara genomsökningsombud i det aktuella fallet. Till genomsökningsombud får inte förordnas en person som är misstänkt eller åtalad eller som har dömts för ett brott som minskar hans eller hennes tillförlitlighet i uppdraget som genomsökningsombud.

I fråga om behörighetsvillkoren för genomsökningsombud i enskilda fall iakttas i tillämpliga delar vad som i 11 kap. 3 § i förundersökningslagen (/) bestäms om behörighetsvillkoren för biträden.

Ett genomsökningsombud får inte utan tillstånd av den förordnande myndigheten sätta någon annan i sitt ställe. Ett förordnande kan återkallas av giltigt skäl.

9 §

Skyldigheter för genomsökningsombud

Genomsökningsombudet ska med omsorg och utan ogrundat dröjsmål övervaka att beslag och kopiering av handlingar inte gäller information som avses i 1 § 3 mom. Genomsökningsombudet ska vara närvarande vid särskild husrannsakan och följa hur åtgärderna för genomsökning vidtas.

Ett genomsökningsombud eller den som ombetts fullgöra ett sådant uppdrag får inte obehörigen röja en omständighet som han eller hon fått kännedom om under uppdraget eller när han eller hon ombads fullgöra det.

10 §

Arvode och ersättning till genomsökningsombud

Till genomsökningsombud betalas arvode och ersättning av statsmedel med iakttagande i tillämpliga delar av vad som i 17 och 18 § i rättshjälpslagen (257/2002) bestäms om arvoden och ersättningar till biträden.

Ett beslut om arvode eller ersättning till ett genomsökningsombud får överklagas. När ändring söks iakttas vad som bestäms om överklagande av beslut av domstolen i fråga.

11 §

Beaktande av den uppfattning som ett genomsökningsombud har

Den som förrättar en särskild husrannsakan ska på behörigt sätt beakta den uppfattning som genomsökningsombudet har om hur in-

formationen lämpar sig som objekt för beslag och för kopiering av handling. Om sådant material tas i beslag, kopieras eller annars omhändertas i samband med en genomsökning i fråga om vilket genomsökningsombudet har motsatt sig beslag, kopiering eller omhändertagande, får materialet inte undersökas ytterligare utan det ska förseglas. Omtvistat material ska avgränsas på ett sätt som är ändamålsenligt med tanke på domstolsbehandlingen och tillräckligt för att tystnadsplikten och tystnadsrätten ska tillgodoses.

12 §

Domstolsbehandling av förseglat material

En anhållningsberättigad tjänsteman ska utan dröjsmål och senast inom tre dagar från förseglingen enligt 11 § till domstolen hänskjuta frågan om huruvida det förseglade materialet får undersökas eller tillgodogöras. Ärendet inleds vid domstolen genom en skriftlig ansökan där ärendet ska beskrivas tillräckligt exakt och till vilken förutom det förseglade materialet ska fogas det protokoll som avses i 18 §.

Ärenden som gäller förseglat material avgörs av den domstol som är behörig att behandla åtal i saken. Innan åtal väcks får också den tingsrätt inom vars domkrets den plats där genomsökningen förrättats besluta om ärendet. Vid behandlingen är tingsrätten beslutför även när den består av ordföranden ensam.

Domstolen ska uppta ett ärende som gäller förseglat material till behandling utan dröjsmål och senast inom sju dagar från det att ärendet inkom till domstolen. Domstolen ska ge genomsökningsombudet och en person som saken annars gäller tillfälle att bli hörda. Om de inte kan nås, får ärendet dock avgöras utan att de hörs.

Domstolen ska besluta om huruvida materialet eller en del av det kan tas i beslag eller kopieras. Domstolens beslut som gäller förseglat material får överklagas genom särskilda besvär. Om domstolens beslut överklagas, ska det material som besvären gäller hållas förseglat till dess ärendet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut. Besvär ska behandlas i brådskande ordning.

13 §

Öppnande och undersökning av enskilda handlingar

Angående öppnande och undersökning av enskilda handlingar som påträffats vid husrannsakan gäller 7 kap. 11 §. Vid särskild husrannsakan får handlingarna dock undersökas endast av genomsökningsombudet.

14 §

Tillämpliga bestämmelser vid platsgenomsökning

Om platsgenomsökningen gäller platser som inte är allmänt tillgängliga eller den allmänna tillgängligheten har begränsats eller hindrats vid tidpunkten för genomsökningen, ska vid genomsökningen iakttas 5, 6, 13, 16 och 18 § i tillämpliga delar.

15 §

Beslutsfattande vid genomsökning av platser

En anhållningsberättigad tjänsteman beslutar om allmän husrannsakan och platsgenomsökning. Domstolen beslutar om särskild husrannsakan och förordnande av ett genomsökningsombud.

Om det vid en allmän husrannsakan eller en platsgenomsökning visar sig att genomsökningen gäller information som avses i 1 § 3 mom. eller om det är nödvändigt att företa särskild husrannsakan i brådskande ordning, kan en anhållningsberättigad tjänsteman besluta att särskild husrannsakan ska företas och att ett genomsökningsombud ska förordnas.

En polisman får utan beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman företa allmän husrannsakan och platsgenomsökning för att söka efter en person eller ta ett sådant föremål i beslag som har kunnat följas eller spåras direkt efter brottet. En polisman får utan beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman företa allmän husrannsakan och platsgenomsökning också när det är nödvändigt på grund av sakens brådskande natur.

16 §

Beslut om husrannsakan

I ett beslut om husrannsakan ska i mån av möjlighet och tillräckligt exakt specificeras
1) de utrymmen som genomsökningen gäller,
2) de omständigheter utifrån vilka det anses finnas förutsättningar för genomsökning,
3) vad som söks vid genomsökningen, och
4) eventuella särskilda begränsningar för genomsökningen.

När sakens brådskande natur kräver det får en anhållningsberättigad tjänstemans beslut dokumenteras efter förrättningen.

17 §

Domstolsbehandling som gäller särskild husrannsakan

Beslut om särskild husrannsakan fattas av den domstol som är behörig att behandla åtal i saken. Innan åtal väcks får också den tingsrätt inom vars domkrets den plats som genomsökningen gäller är belägen besluta om genomsökning. Vid behandlingen är tingsrätten beslutför även när den består av ordföranden ensam.

Yrkande som gäller särskild husrannsakan framställs av en anhållningsberättigad tjänsteman. Yrkandet ska utan dröjsmål upptas till domstolsbehandling i närvaro av den som framställt yrkandet eller en av denne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet. Behandlingen kan också ske med hjälp av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra. Ärendet avgörs utan att den person hos vilken särskild husrannsakan ska företas blir hörd.

Domstolens beslut om särskild husrannsakan får inte överklagas genom besvär. Den anhållningsberättigade tjänstemannen får anföra klagan över beslutet utan tidsbegränsning. Klagan ska behandlas skyndsamt.

18 §

Protokoll

Förrättaren ska utan ogrundat dröjsmål upprätta ett protokoll över husrannsakan. I protokollet ska med tillräcklig noggrannhet redogöras för förfarandet vid genomsökningen. Uttalanden av genomsökningsombudet ska dokumenteras i eller fogas till protokollet i nödvändig omfattning.

På begäran ska en kopia av protokollet ges till genomsökningsombudet och den hos vilken genomsökningen har förrättats. Vid behov ska en kopia lämnas även till andra personer som saken gäller.

Genomsökning av utrustning

19 §

Definition av genomsökning av utrustning

Med *genomsökning av utrustning* avses genomsökning av datainnehållet i datorer, teleterminalutrustning eller andra motsvarande tekniska anordningar eller informationssystem vid tidpunkten för genomsökning.

Bestämmelser om användning av teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation finns i 10 kap.

20 §

Förutsättningar för genomsökning av utrustning

Genomsökning av utrustning får företas, om
1) det finns anledning att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex månader eller om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbod utreds, och
2) det kan antas att det vid genomsökning påträffas handlingar eller information enligt 7 kap. 1 § 1 eller 2 mom. som har anknytning till det brott som undersöks och som ska tas i beslag eller handlingar som ska kopieras med stöd av 7 kap. 2 §.

Genomsökning av utrustning får företas också för att återlämna en anordning till den som har rätt till den, om det finns anledning att anta att den har avhänts någon genom brott.

Ett beslut om genomsökning av en plats får utsträckas till att gälla även tekniska anordningar eller informationssystem på förrättningsplatsen, om det inte är fråga om genomsökning av en plats för att söka efter en person.

21 §

Omhändertagande av anordning

En polisman får omhänderta en teknisk anordning för genomsökning av utrustning. Efter genomsökningen ska anordningen utan ogrundat dröjsmål återlämnas till den från vilken den har tagits eller som annars har rätt till den.

Om genomsökning av utrustning inte kan företas utan dröjsmål, ska anordningen tas i beslag.

22 §

Skyldighet för innehavare av informationssystem att lämna uppgifter

Innehavaren av ett informationssystem, den som svarar för systemet eller någon annan person är skyldig att på begäran ge förundersökningsmyndigheten lösenord och andra motsvarande uppgifter som behövs för genomsökning av utrustning. Personen i fråga ska, om han eller hon önskar det, få ett skriftligt intyg över begäran.

Den som vägrar lämna de uppgifter som avses i 1 mom. kan förhöras i domstol så som bestäms i 7 kap. 9 § i förundersökningslagen.

Bestämmelserna i 1 mom. gäller inte den som är misstänkt för brott och inte heller en person som avses i 7 kap. 3 § 1 eller 2 mom. och som har rätt eller skyldighet att vägra vittna.

23 §

Föreläggande att säkra data

Om det före en genomsökning av utrustning finns anledning att anta att data som kan ha betydelse för utredningen av det brott som undersöks går förlorade eller förändras, kan en anhållningsberättigad tjänsteman utfärda ett föreläggande att säkra data. Genom det åläggs den som innehar eller har bestämmanderätten över dessa data, dock inte den som är misstänkt för brott, att säkra uppgifterna så att de inte ändras. Föreläggandet kan gälla även data som kan antas inkomma till anordningen eller informationssystemet under den månad som följer efter det att föreläggandet utfärdades. Personen i fråga ska på begäran ges ett skriftligt intyg över föreläggandet. I intyget ska de data som föreläggandet gäller specificeras.

Bestämmelserna i 1 mom. gäller även sådana uppgifter i anslutning till ett meddelande förmedlat med hjälp av ett informationssystem vilka anger meddelandets ursprung, destination, färdväg och storlek samt tidpunkten för kommunikationen, dess längd och art och andra motsvarande omständigheter.

Förundersökningsmyndigheten har inte med stöd av ett sådant föreläggande att säkra data som avses i 1 mom. rätt att ta del av innehållet i ett meddelande, i uppgifter som avses i 2 mom. eller i andra lagrade uppgifter. Om flera tjänsteleverantörer har deltagit i förmedlingen av ett sådant meddelande som avses i 2 mom., har förundersökningsmyndigheten rätt att ta del av de uppgifter som behövs för att identifiera tjänsteleverantörerna.

24 §

Giltighetstiden för ett föreläggande att säkra data

Ett föreläggande att säkra data utfärdas för tre månader åt gången. Föreläggandet kan förnyas, om det är nödvändigt för utredningen av brottet. Föreläggandet ska upphävas så snart det inte längre behövs.

25 §

Hemlighållande av föreläggande att säkra data

Den som fått ett föreläggande att säkra data är skyldig att hemlighålla det.

Till straff för brott mot tystnadsplikt som gäller föreläggande att säkra data döms enligt 38 kap. 1 eller 2 § i strafflagen, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag.

26 §

Genomsökning av utrustning på distans

Om ändamålsenlighetssynpunkter som gäller brottsutredningen eller om ärendets brådskande natur kräver det, får genomsökning av utrustning företas på distans, varvid genomsökningen företas utan att den utrustning som finns hos eller innehas av den person som genomsökningen gäller används.

27 §

Tillämpning av bestämmelserna om genomsökning av platser

När genomsökning av utrustning företas i samband med genomsökning av platser ska bestämmelserna om genomsökning av platser tillämpas. I övriga fall ska i fråga om närvaro, förfarande, genomsökningsombud, öppnande och undersökning av handlingar samt i fråga om protokoll 5—13 och 18 § iakttas i tillämpliga delar.

28 §

Beslut om genomsökning av utrustning

Om genomsökning av utrustning beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman eller, i brådskande situationer som avses i 15 § 3 mom., en polisman med iakttagande av 16 § i tillämpliga delar. Om det är fråga om information som avses i 1 § 3 mom., ska bestämmelserna om särskild husrannsakan i 15 § 1 och 2 mom. och 17 § iakttas i tillämpliga delar.

Genomsökning av personer

29 §

Olika former av genomsökning av personer

Genomsökning av personer kan vara

1) *kroppsvisitation*, som omfattar en undersökning av vad den visiterade har i sina kläder eller annars bär på sig eller har i de föremål han eller hon för med sig, eller

2) *kroppsbesiktning*, som omfattar granskning av den undersöktes kropp, tagande av blodprov eller andra prov eller annan undersökning av personens kropp.

30 §

Förutsättningar för kroppsvisitation

För att söka efter föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter som ska utrönas får under de förutsättningar som anges i 2 § 1 mom. 2 punkten kroppsvisitation företas på den som är skäligen misstänkt för

1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex månader,

2) lindrig misshandel,

3) snatteri, lindring förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel, innehav av inbrottsredskap, lindrigt alkoholbrott,

4) lindrig skadegörelse, eller

5) lindrigt bedrägeri

På en annan än den som är misstänkt för brott får kroppsvisitation företas endast om det på synnerligen giltiga skäl kan antas att genom kroppsvisitationen påträffas i 2 § 1 mom. 2 punkten avsedda föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter.

31 §

Förutsättningar för kroppsbesiktning

På den som är misstänkt för brott får under de förutsättningar som anges i 2 § 1 mom. 2 punkten företas kroppsbesiktning för att

söka efter föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter, om han eller hon på sannolika skäl är misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år eller för rattfylleri eller straffbart bruk av narkotika. Om det inte finns sannolika skäl för en misstanke, får kroppsbesiktning företas på en misstänkt endast om det på synnerligen giltiga skäl kan antas att föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter som avses i den nämnda punkten påträffas.

Om det har begåtts ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, får kroppsbesiktning som är nödvändig för att bestämma DNA-profilen, för att ta ett krutröksprov eller för att utföra någon annan motsvarande undersökning också utan samtycke av personen i fråga företas på den som inte misstänks för brottet i fråga. För en sådan kroppsbesiktning förutsätts att undersökningen är av synnerligen stor betydelse för utredning av brottet på grund av att det skulle vara omöjligt eller väsentligt svårare att utreda brottet med hjälp av metoder som inte i lika hög grad ingriper i den persons rättigheter som undersökningen gäller. DNA-profilerna och de motsvarande undersökningsresultaten ska utplånas och de förvarade proven förstöras när ärendet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller avskrivits.

32 §

Förrättande av genomsökning av personer

En anhållningsberättigad tjänsteman beslutar om genomsökning av personer. En polisman får dock utan beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman företa genomsökning för att ta ett sådant föremål i beslag som har kunnat följas eller spåras direkt efter brottet, om omedelbar genomsökning är nödvändig på grund av ärendets brådskande natur eller om det är fråga om kroppsbesiktning som avses i 9 kap. 2 § 1 mom. I fråga om förrättandet gäller i övrigt 6, 13 och 18 § i tillämpliga delar.

Om genomsökningen av en person är omfattande, ska den göras i ett särskilt utrymme som reserverats för detta. Om genomsökningen görs av någon annan än en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården, ska i mån av möjlighet ett vittne som utsetts av den tjänsteman som beslutat om genomsökningen vara närvarande. Endast yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården får utföra undersökningar som kräver medicinsk sakkunskap.

Kroppsbesiktning får inte på någon förrättas av en person av motsatt kön som inte är en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. Detsamma gäller kroppsvisitation där händerna rör vid den visiterades kropp eller hans eller hennes kroppsliga integritet kränks på något annat motsvarande sätt. En person av motsatt kön som inte är en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården får dock förrätta kroppsbesiktning som enbart innebär att salivprov tas eller utandningsprov görs. Vid annan kroppsbesiktning än blodprov, salivprov, klinisk undersökning av berusningstillstånd och utandningsprov får inga andra av motsatt kön vara närvarande.

Kroppsbesiktning får inte orsaka den som besiktningen gäller nämnvärd olägenhet för hälsan.

Tillämpning av annan lagstiftning

33 §

Hänvisningsbestämmelse

Utöver detta kapitel gäller vad som i fråga om genomsökning föreskrivs särskilt i lag.

9 kap.

Tvångsmedel i samband med särskilda undersökningsmetoder

1 §

Avspärrning av utredningsplatser och utredningsobjekt

För att säkerställa utredningen av ett brott får

1) byggnader eller rum stängas och

2) tillträde till ett bestämt område eller tillträde i närheten av ett visst utredningsobjekt

förbjudas och förbud utfärdas mot att flytta ett föremål eller vidta någon annan motsvarande åtgärd.

I fråga om avspärrning av utredningsplatser och utredningsobjekt gäller i tillämpliga delar vad som bestäms om beslag i 7 kap.

2 §

Prov för att konstatera intag av alkohol eller andra berusningsmedel

En polisman kan ålägga föraren av ett motordrivet fordon och den som utför något annat uppdrag som nämns i 23 kap. i strafflagen att genomgå ett prov för att konstatera om han eller hon eventuellt har intagit alkohol eller något annat berusningsmedel. Om personen vägrar genomgå provet eller om det behövs för att säkerställa provtagningen eller möjligheterna att få ett tillförlitligt provresultat får kroppsbesiktning företas. För denna besittning behövs det inte något beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman. Provet ska göras på ett sådant sätt och med en sådan metod att provtagningen inte medför onödig eller oskälig olägenhet för den som undersöks.

Tull- och gränsbevakningsmän samt tjänstemän som av Trafiksäkerhetsverket har förordnats att övervaka trafiken har samma befogenheter som polismän enligt 1 mom. när de fullgör sitt uppdrag.

3 §

Upptagande av signalement

Av den som är misstänkt för brott får en polisman för identifiering, utredning av brott och registrering av brottslingar ta finger-, hand- och fotavtryck, handstils-, röst- och luktprov samt fotografier och ta upp kännemärken *(signalement)*.

Av vägande skäl som gäller brottsutredningen får en polisman för identifiering och utredning av brott ta signalement även av den som inte är misstänkt för brott, om det är fråga om ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år. Dessa signalement får inte användas för undersökning av andra brott än det som utreds och de får inte heller förvaras eller registreras för något annat ändamål.

I fall som avses i 1 och 2 mom. får signalement också upptas av en för uppgiften utbildad tjänsteman vid en polisenhet som chefen för polisenheten förordnat att göra det.

4 §

Bestämning och registrering av DNA-profiler

På den som är misstänkt för brott får företas kroppsbesiktning som är nödvändig för bestämning av DNA-profilen, om det för brottet föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex månader.

På den som genom en lagakraftvunnen dom konstaterats ha begått ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst tre år får, när personen avtjänar straff för brottet i ett fängelse eller på grund av sitt sinnestillstånd inte har dömts till straff och vårdas på sinnessjukhus, företas kroppsbesiktning som är nödvändig för att bestämma DNA-profilen, om inte DNA-profilen redan har bestämts vid förundersökning.

För utförande av uppgifter som anges i 1 § 1 mom. i polislagen (/) får DNA-profiler registreras i polisens personregister. DNA-profiler som innehåller uppgifter om den registrerades andra personliga egenskaper än kön får dock inte registreras. Bestämmelser om utplåning av DNA-profiler ur registret finns i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet (761/2003).

10 kap.

Hemliga tvångsmedel

Allmänna bestämmelser

1 §

Tillämpningsområde

I samband med förundersökning får man i hemlighet för dem åtgärden riktas mot använda sig av teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsupp-

gifter, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk observation (teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning och teknisk observation av utrustning), inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadress eller teleterminalutrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, användning av informationskällor och kontrollerade leveranser. Bestämmelser om användningen av dessa metoder för att förhindra eller avslöja brott finns i polislagen.

Vad som i detta kapitel föreskrivs om förundersökningsmyndighetens eller en förundersökningstjänstemans rätt att använda tvångsmedel gäller med undantag av täckoperationer, bevisprovokation genom köp och styrd användning av informationskällor förutom polisen även gränsbevakningsmyndigheterna, tullmyndigheterna och de militära myndigheterna enligt vad som föreskrivs särskilt om detta i lag.

2 §

Förutsättningar för användning av hemliga tvångsmedel

En allmän förutsättning för att hemliga tvångsmedel ska få användas är att det kan antas att man på det sättet får information som behövs för att utreda ett brott.

Utöver vad som föreskrivs nedan om de särskilda förutsättningarna för att använda hemliga tvångsmedel får teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, systematisk observation, teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning av en person, teknisk observation av utrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, styrd användning av informationskällor och kontrollerade leveranser användas bara om de kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott. För täckoperation, bevisprovokation genom köp och bostadsavlyssning krävs det dessutom att metoden är nödvändig för att ett brott ska kunna utredas.

Användningen av ett hemligt tvångsmedel ska avslutas inom den tid som anges i beslutet, om syftet med användningen har nåtts eller om det inte längre finns förutsättningar för att använda metoden.

Teletvångsmedel

3 §

Teleavlyssning och dess förutsättningar

Med *teleavlyssning* avses att ett meddelande som tas emot av eller sänds från en viss teleadress eller teleterminalutrustning genom ett sådant allmänt kommunikationsnät eller ett sådant därtill anslutet kommunikationsnät som avses i kommunikationsmarknadslagen avlyssnas, upptas eller behandlas på något annat sätt för utredning av innehållet i meddelandet och de identifieringsuppgifter i anslutning till det som avses i 6 §. Teleavlyssning får riktas endast mot meddelanden från eller meddelanden avsedda för en person som är misstänkt för brott.

Förundersökningsmyndigheten kan beviljas tillstånd att utföra teleavlyssning av en teleadress eller teleterminalutrustning som en misstänkt innehar eller annars kan antas använda, om personen är skäligen misstänkt för

1) folkmord, förberedelse till folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, brott mot förbudet mot kemiska vapen, brott mot förbudet mot biologiska vapen,

2) äventyrande av Finlands suveränitet, krigsanstiftan, landsförräderi, grovt landsförräderi, spioneri, grovt spioneri, röjande av statshemlighet, olovlig underrättelseverksamhet,

3) högförräderi, grovt högförräderi, förberedelse till högförräderi,

4) grov spridning av barnpornografisk bild,

5) grovt sexuellt utnyttjande av barn,

6) dråp, mord, dråp under förmildrande omständigheter,

7) grovt ordnande av olaglig inresa, grovt frihetsberövande, människohandel, grov människohandel, tagande av gisslan,

8) grovt rån, grov utpressning,

9) grovt häleri, yrkesmässigt häleri, grov penningtvätt,

10) sabotage, trafiksabotage, grovt sabotage, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning,

11) brott enligt 34 a kap. 1 § 1 mom. 2—7 punkten eller 2 mom. i strafflagen som begås i terroristiskt syfte, förberedelse till brott som begås i terroristiskt syfte, ledande av terroristgrupp, främjande av en terroristgrupps verksamhet, meddelande av utbildning för ett terroristbrott, rekrytering för ett terroristbrott, finansiering av terrorism,

12) grov skadegörelse,

13) grovt bedrägeri, grovt ocker,

14) grov penningförfalskning,

15) grov miljöförstöring, eller

16) grovt narkotikabrott.

Tillstånd till teleavlyssning kan också beviljas när någon i samband med drivande av rörelse eller utövning av yrke är skäligen misstänkt för

1) grovt givande av muta,

2) grov förskingring,

3) grovt skattebedrägeri, grovt subventionsbedrägeri,

4) grov förfalskning,

5) grov oredlighet som gäldenär, grovt gäldenärsbedrägeri,

6) grovt tagande av muta, grovt missbruk av tjänsteställning,

7) grovt regleringsbrott,

8) grovt missbruk av insiderinformation, grov kursmanipulation, eller

9) grovt tullredovisningsbrott.

En förutsättning för tillstånd enligt 3 mom. är dessutom att det genom brottet eftersträvas synnerligen stor vinning och att brottet begås särskilt planmässigt.

Tillstånd till teleavlyssning kan beviljas också när någon är skäligen misstänkt för grovt koppleri där synnerligen stor vinning har eftersträvats och brottet har begåtts särskilt planmässigt eller brottet är sådant som avses i 20 kap. 9 a § 1 mom. 3 eller 4 punkten i strafflagen.

4 §

Inhämtande av information i stället för teleavlyssning

Om det är sannolikt att i 3 § avsedda meddelanden och tillhörande identifieringsuppgifter inte längre är tillgängliga genom teleavlyssning, kan förundersökningsmyndigheten trots förbudet enligt 7 kap. 4 § beviljas tillstånd att under de förutsättningar som anges i 3 § i detta kapitel beslagta eller kopiera dem hos ett teleföretag eller en sammanslutningsabonnent.

Om inhämtandet av information för utredning av innehållet i ett meddelande riktas mot en personlig teknisk anordning som lämpar sig för att sända och ta emot meddelanden och finns i direkt anslutning till teleterminalutrustning eller mot förbindelsen mellan en sådan anordning och teleterminalutrustning, kan förundersökningsmyndigheten beviljas tillstånd till inhämtande av information i stället för teleavlyssning, om de förutsättningar som anges i 3 § finns.

5 §

Beslut om teleavlyssning och annat motsvarande inhämtande av information

Beslut om teleavlyssning och om inhämtande av information enligt 4 § ska fattas av en domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman.

Tillstånd kan beviljas för högst en månad åt gången.

I ett yrkande och i ett beslut om teleavlyssning och inhämtande av information i stället för teleavlyssning ska följande nämnas:

1) det misstänkta brottet och brottstidpunkten,

2) den misstänkte,

3) de fakta som brottsmisstanken mot den misstänkte och förutsättningarna för teleavlyssningen grundar sig på,

4) tillståndets giltighetstid med angivande av klockslag,

5) den teleadress eller teleterminalutrustning som åtgärden riktas mot,

6) den anhållningsberättigade tjänsteman som leder och övervakar utförandet av teleavlyssningen,

7) eventuella begränsningar och villkor för teleavlyssningen och annat motsvarande inhämtande av information.

6 §

Teleövervakning och dess förutsättningar

Med *teleövervakning* avses att identifieringsuppgifter inhämtas om ett meddelande som har sänts från en teleadress eller teleterminalutrustning som är kopplad till ett kommunikationsnät som avses i 3 § eller som har mottagits till en sådan adress eller sådan utrustning och att uppgifter om en teleadress eller teleterminalutrustnings läge inhämtas eller att det tillfälligt förhindras att adressen eller utrustningen används. Med *identifieringsuppgifter* avses i 2 § 8 punkten i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation avsedda uppgifter om ett meddelande vilka kan förknippas med en abonnent eller användare och behandlas i kommunikationsnäten för att överföra, distribuera eller tillhandahålla meddelanden.

Förundersökningsmyndigheten kan beviljas tillstånd att utföra teleövervakning av en teleadress eller teleterminalutrustning som en misstänkt innehar eller annars kan antas använda, om personen är skäligen misstänkt för

1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år,

2) ett brott som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning,

3) utnyttjande av person som är föremål för sexhandel, eller koppleri,

4) narkotikabrott,

5) förberedelse till ett brott som begås i terroristiskt syfte, eller

6) grovt tullredovisningsbrott.

Bestämmelser om utlämnande av ett nätmeddelandes identifieringsuppgifter finns i 17 § i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation (460/2003).

7 §

Teleövervakning med samtycke av den som innehar en teleadress eller teleterminalutrustning

Med samtycke av den som är misstänkt för brott, en målsägande, ett vittne eller någon annan person får förundersökningsmyndigheten rikta teleövervakning mot en teleadress eller teleterminalutrustning som den berörda personen innehar, om det finns anledning att misstänka

1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år,

2) ett brott som har medfört att teleadressen eller teleterminalutrustningen obehörigen innehas av någon annan,

3) brott mot besöksförbud, ofog som avses i 17 kap. 13 § 2 punkten i strafflagen eller hemfridsbrott som avses i 24 kap. 1 § 3 punkten i nämnda lag, om brottet begåtts genom användning av teleadressen eller teleterminalutrustningen,

4) något annat än ett i 3 punkten avsett brott som begåtts genom användning av teleadressen eller teleterminalutrustningen, eller

5) utnyttjande av person som är föremål för sexhandel.

Om förundersökningen gäller ett brott som har medfört någons död, kräver teleövervakningen mot en teleadress eller teleterminalutrustning som denne innehaft inte samtycke av den omkomnes rättsinnehavare.

8 §

Teleövervakning för att nå misstänkta och dömda

Förundersökningsmyndigheten kan beviljas tillstånd att i syfte att nå en misstänkt rikta teleövervakning mot en teleadress eller teleterminalutrustning som personen i fråga innehar eller annars kan antas använda, om han eller hon är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 6 § 2 mom. och det dessutom finns anledning att misstänka att personen håller sig undan eller annars undviker förundersökning eller rättegång. Förundersökningsmyndigheten kan dessutom beviljas tillstånd till teleövervakning i syfte att nå en person som dömts till ovillkorligt fängelsestraff, om det finns anledning att misstänka att denne håller sig undan eller annars undviker verkställighet av straff.

9 §

Beslut om teleövervakning

På yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman ska domstolen besluta om tele-

övervakning enligt 6 §, 7 § 1 mom. 1, 4 och 5 punkten och 2 mom. samt 8 §. Om ärendet inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om teleövervakning till dess att domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd. Ärendet ska föras till domstol så snart det är möjligt, dock senast 24 timmar efter det att tvångsmedlet började användas.

En anhållningsberättigad tjänsteman ska besluta om teleövervakning som avses i 7 § 1 mom. 2 och 3 punkten.

Tillstånd kan meddelas för högst en månad åt gången, och det kan beviljas så att det gäller även en viss tid före beslutet vilken kan vara längre än en månad.

I ett yrkande och ett beslut om teleövervakning ska följande nämnas:

1) det misstänkta brottet och brottstidpunkten,

2) den misstänkte,

3) de fakta som brottsmisstanken mot den misstänkte och förutsättningarna för teleövervakning grundar sig på,

4) den misstänktes, en målsägandes, ett vittnes eller någon annan persons samtycke, om detta är ett villkor för teleövervakningen,

5) tillståndets giltighetstid med angivande av klockslag,

6) den teleadress eller teleterminalutrustning som åtgärden riktas mot,

7) den anhållningsberättigade tjänsteman som leder och övervakar utförandet av teleövervakningen,

8) eventuella begränsningar och villkor för teleövervakningen.

10 §

Inhämtande av basstationsuppgifter och dess förutsättningar

Med *inhämtande av basstationsuppgifter* avses inhämtande av information om teleadresser och teleterminalutrustning som redan är eller kommer att bli registrerade i ett telesystem via en viss basstation.

Förundersökningsmyndigheten kan beviljas tillstånd att inhämta basstationsuppgifter som gäller den förmodade brottstidpunkten från en basstation som finns i närheten av den förmodade brottsplatsen, när det finns anledning att misstänka ett brott som avses i 6 § 2 mom. Av särskilda skäl kan tillstånd beviljas även för någon annan tid eller någon annan plats som är av betydelse för utredning av brottet.

11 §

Beslut om inhämtande av basstationsuppgifter

Beslut om inhämtande av basstationsuppgifter ska fattas av domstolen på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Om ärendet inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om inhämtande av basstationsuppgifter till dess att domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd. Ärendet ska föras till domstol så snart det är möjligt, dock senast 24 timmar från det att tvångsmedlet började användas.

I ett yrkande och ett beslut om inhämtande av basstationsuppgifter ska följande nämnas:

1) det misstänkta brottet och brottstidpunkten,

2) de fakta som förutsättningarna för inhämtande av basstationsuppgifter grundar sig på,

3) den tidsperiod som beslutet gäller,

4) den basstation som beslutet gäller,

5) den anhållningsberättigade tjänsteman som leder och övervakar genomförandet när uppgifterna inhämtas,

6) eventuella begränsningar och villkor för inhämtandet.

Systematisk observation, förtäckt inhämtande av information och teknisk observation

12 §

Systematisk observation och dess förutsättningar

Med *observation* avses iakttagande av en viss person i hemlighet i syfte att inhämta information.

Med *systematisk observation* avses annan än kortvarig observation av en brottsmisstänkt person.

Förundersökningsmyndigheten får systematiskt observera en person som misstänks

för brott, om personen är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år eller för stöld eller häleri.

Observation enligt denna paragraf får inte riktas mot utrymmen som används för stadigvarande boende.

13 §

Beslut om systematisk observation

Beslut om systematisk observation ska fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman.

Beslut om systematisk observation får fattas för högst sex månader åt gången.

Beslut om systematisk observation ska fattas skriftligen. I beslutet ska följande nämnas:

1) det misstänkta brottet och brottstidpunkten,

2) den misstänkte,

3) de fakta som brottsmisstanken mot den misstänkte och förutsättningarna för systematisk observation grundar sig på,

4) tillståndets giltighetstid,

5) den anhållningsberättigade tjänsteman som leder och övervakar genomförandet av observationen,

6) eventuella begränsningar och villkor för observationen.

14 §

Förtäckt inhämtande av information och dess förutsättningar

Med *förtäckt inhämtande av information* avses inhämtande av information genom kortvarig interaktion med en viss person där falska, vilseledande eller förtäckta uppgifter används för att hemlighålla polismannens uppdrag.

Polisen får använda förtäckt inhämtande av information, om det finns anledning att anta att åtgärden kan bidra till utredningen av

1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år,

2) utnyttjande av person som är föremål för sexhandel, eller koppleri,

3) narkotikabrott,

4) förberedelse till ett brott som begås i terroristiskt syfte,

5) grovt tullredovisningsbrott, eller

6) stöld eller häleri som hänför sig till planmässig, organiserad, yrkesmässig, fortsatt eller upprepad brottslig verksamhet.

15 §

Beslut om förtäckt inhämtande av information

Beslut om förtäckt inhämtande av information ska fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen, chefen för en polisinrättning eller en för uppdraget förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information.

Beslut om förtäckt inhämtande av information ska fattas skriftligen. I beslutet ska följande nämnas:

1) åtgärden och dess syfte tillräckligt specificerat,

2) den polisenhet som genomför inhämtandet och den polisman som ansvarar för inhämtandet,

3) det misstänkta brottet,

4) den person som det förtäckta inhämtandet av information riktas mot,

5) de fakta som brottsmisstanken grundar sig på,

6) den planerade tidpunkten för genomförandet av åtgärden,

7) eventuella begränsningar och villkor för inhämtandet.

Vid förändrade omständigheter ska beslutet vid behov ses över.

16 §

Teknisk avlyssning och dess förutsättningar

Med *teknisk avlyssning* avses att en brottsmisstänkt persons samtal eller meddelande som inte är avsett för utomstående och i vilket avlyssnaren inte deltar, trots 24 kap. 5 § i strafflagen avlyssnas, upptas eller behandlas på något annat sätt med hjälp av en teknisk anordning, metod eller programvara i syfte att ta reda på innehållet i samtalet eller med-

delandet eller utreda deltagarnas eller den misstänktes verksamhet.

Förundersökningsmyndigheten får rikta teknisk avlyssning mot en person som är misstänkt för brott och befinner sig utanför ett utrymme som används för stadigvarande boende och mot en misstänkt som befinner sig i en myndighetslokal och som berövats sin frihet på grund av brott. Avlyssningen kan utföras så att den riktas mot ett utrymme eller någon annan plats som den misstänkte sannolikt kan antas befinna sig i eller på eller besöka.

En förutsättning för teknisk avlyssning är dessutom att den som avlyssningen riktas mot är skäligen misstänkt för

1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år,

2) ett narkotikabrott,

3) förberedelse till ett brott som begås i terroristiskt syfte, eller

4) grovt tullredovisningsbrott.

17 §

Bostadsavlyssning och dess förutsättningar

Förundersökningsmyndigheten kan beviljas tillstånd att rikta teknisk avlyssning mot ett utrymme som används för stadigvarande boende och där den som är misstänkt för brott sannolikt befinner sig *(bostadsavlyssning)*. Det krävs dessutom att personen är skäligen misstänkt för

1) folkmord, förberedelse till folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, brott mot förbudet mot kemiska vapen, brott mot förbudet mot biologiska vapen,

2) äventyrande av Finlands suveränitet, krigsanstiftan, landsförräderi, grovt landsförräderi, spioneri, grovt spioneri,

3) högförräderi, grovt högförräderi,

4) grovt sexuellt utnyttjande av barn,

5) dråp, mord, dråp under förmildrande omständigheter,

6) grov människohandel,

7) grovt rån,

8) grovt sabotage, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning,

9) brott enligt 34 a kap. 1 § 1 mom. 2—7 punkten eller 2 mom. i strafflagen som begås i terroristiskt syfte, förberedelse till ett brott som begås i terroristiskt syfte, ledande av terroristgrupp, främjande av en terroristgrupps verksamhet, meddelande av utbildning för ett terroristbrott, rekrytering för ett terroristbrott, finansiering av terrorism, eller

10) grovt narkotikabrott.

18 §

Beslut om teknisk avlyssning

Beslut om bostadsavlyssning och om teknisk avlyssning som riktas mot en misstänkt som berövats sin frihet på grund av brott ska fattas av en domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman.

En anhållningsberättigad tjänsteman ska besluta om annan än i 1 mom. avsedd teknisk avlyssning.

Tillstånd kan ges och beslut fattas för högst en månad åt gången.

I ett yrkande och beslut om teknisk avlyssning ska följande nämnas:

1) det misstänkta brottet och brottstidpunkten,

2) den misstänkte,

3) de fakta som brottsmisstanken mot den misstänkte och förutsättningarna för avlyssningen grundar sig på,

4) tillståndets giltighetstid med angivande av klockslag,

5) det utrymme eller plats av annat slag som avlyssningen riktas mot,

6) den anhållningsberättigade tjänsteman som leder och övervakar genomförandet av avlyssningen,

7) eventuella begränsningar och villkor för avlyssningen.

19 §

Optisk observation och dess förutsättningar

Med *optisk observation* avses att man trots 24 kap. 6 § i strafflagen iakttar eller gör upptagningar av en misstänkt eller av ett utrymme eller någon annan plats med kamera eller andra utplacerade teknisk anordningar, medier eller programvaror.

Optisk observation får inte riktas mot ett utrymme som används för stadigvarande boende.

Förundersökningsmyndigheten får rikta optisk observation mot en person som är misstänkt för brott och befinner sig utanför ett utrymme som används för stadigvarande boende och mot en misstänkt som befinner sig i en myndighetslokal och som berövats sin frihet på grund av brott. Observationen kan utföras så att den riktas mot ett utrymme eller någon annan plats som den misstänkte sannolikt kan antas befinna sig i eller på eller besöka.

En förutsättning för optisk observation av hemfridsskyddade platser enligt 24 kap. 11 § i strafflagen och av en misstänkt som berövats sin frihet på grund av brott är att det finns anledning att misstänka ett brott som avses i 16 § 3 mom. För annan optisk observation krävs det att den misstänkte är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år.

20 §

Beslut om optisk observation

Beslut om optisk observation ska fattas av en domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman, om observationen riktas mot en hemfridsskyddad plats som avses i 24 kap. 11 § i strafflagen eller mot en misstänkt som berövats sin frihet på grund av brott.

En anhållningsberättigad tjänsteman ska besluta om annan än i 1 mom. avsedd optisk observation.

Tillstånd kan ges och beslut fattas för högst en månad åt gången.

I ett yrkande och ett beslut om optisk observation ska följande nämnas:

1) det misstänkta brottet och brottstidpunkten,

2) den misstänkte,

3) de fakta som brottsmisstanken mot den misstänkte och förutsättningarna för den optiska observationen grundar sig på,

4) tillståndets giltighetstid med angivande av klockslag,

5) det utrymme eller den plats av annat slag som observationen riktas mot,

6) den anhållningsberättigade tjänsteman som leder och övervakar genomförandet av den optiska observationen,

7) eventuella begränsningar och villkor för observationen.

21 §

Teknisk spårning och dess förutsättningar

Med *teknisk spårning* avses att förflyttning av föremål, ämnen eller egendom spåras med hjälp av radiosändare som har fästs eller som redan finns på objektet eller med hjälp av någon annan liknande teknisk anordning, metod eller programvara.

Förundersökningsmyndigheten får rikta teknisk spårning mot föremål, ämnen eller egendom som är föremål för ett brott eller som en misstänkt antas inneha eller använda, om personen är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år.

Om syftet med teknisk spårning är att följa hur en misstänkt förflyttar sig genom att en spårningsanordning fästs i de kläder som personen bär eller i ett föremål som personen bär med sig (*teknisk spårning av en person*), får åtgärden genomföras bara om personen är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 16 § 3 mom.

22 §

Beslut om teknisk spårning

Beslut om teknisk spårning av en person ska fattas av en domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Om ärendet inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om sådan spårning till dess att domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd. Ärendet ska föras till domstol så snart det är möjligt, dock inom 24 timmar från det att tvångsmedlet började användas.

Beslut om annan teknisk spårning än teknisk spårning av en person fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman.

Tillstånd kan ges och beslut fattas för högst sex månader åt gången.

I ett yrkande och ett beslut om teknisk spårning ska följande nämnas:

1) det misstänkta brottet och brottstidpunkten,

2) den misstänkte,

3) de fakta som brottsmisstanken mot den misstänkte och förutsättningarna för spårningen grundar sig på,

4) tillståndets giltighetstid med angivande av klockslag,

5) det föremål, det ämne eller den egendom som åtgärden riktas mot,

6) den anhållningsberättigade tjänsteman som leder och övervakar genomförandet av spårningen,

7) eventuella begränsningar och villkor för spårningen.

23 §

Teknisk observation av utrustning samt dess förutsättningar

Med *teknisk observation* av utrustning avses att en funktion, informationsinnehållet eller identifieringsuppgifterna i en dator eller i en liknande teknisk anordning eller i dess programvara på något annat sätt än enbart genom sinnesförnimmelser observeras, upptas eller behandlas på något annat sätt för att utreda omständigheter som är av betydelse för utredningen av ett brott.

Genom teknisk observation av utrustning får information om innehållet i ett meddelande eller om identifieringsuppgifter som avses i 6 § inte inhämtas.

Förundersökningsmyndigheten får rikta teknisk observation av utrustning mot en i 1 mom. avsedd dator eller en liknande teknisk anordning eller dess programvara som en person som är misstänkt för brott sannolikt använder, om personen är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 16 § 3 mom.

24 §

Beslut om teknisk observation av utrustning

Beslut om teknisk observation av utrustning ska fattas av en domstol på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Om ärendet inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta om sådan observation till dess att domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd. Ärendet ska föras till domstol så snart det är möjligt, dock inom 24 timmar från det att tvångsmedlet började användas.

Ett tillstånd kan meddelas för högst en månad åt gången.

I ett yrkande och ett beslut om teknisk observation av utrustning ska följande nämnas:

1) det misstänkta brottet och brottstidpunkten,

2) den misstänkte,

3) de fakta som brottsmisstanken mot den misstänkte och förutsättningarna för den tekniska observationen grundar sig på,

4) tillståndets giltighetstid med angivande av klockslag,

5) den tekniska anordning eller programvara som åtgärden riktas mot,

6) den anhållningsberättigade tjänsteman som leder och övervakar genomförandet av observationen,

7) eventuella begränsningar och villkor för observationen.

25 §

Inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadresser eller teleterminalutrustning

Förundersökningsmyndigheten får med en teknisk anordning inhämta identifieringsuppgifterna för en teleadress eller teleterminalutrustning, om det finns anledning att misstänka brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år.

För inhämtande av de uppgifter som avses i 1 mom. får förundersökningsmyndigheten bara använda sådana tekniska anordningar som endast kan användas för att identifiera teleadresser och teleterminalutrustningar. Kommunikationsverket ska kontrollera att de tekniska anordningarna uppfyller kraven enligt detta moment och att den tekniska anordningen inte på grund av sina egenskaper orsakar skadliga störningar i ett allmänt kommunikationsnäts anordningar eller tjänster.

Beslut om inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadresser och teleterminalutrustning fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman.

26 §

Installation och avinstallation av anordningar, metoder eller programvara

En förundersökningstjänsteman har rätt att fästa en anordning, metod eller programvara som används för teknisk observation på föremål, ämnen, egendom, i utrymmen och andra platser eller informationssystem som åtgärden riktas mot, om det behövs för observationen. För att installera, ta i bruk och avinstallera anordningen, metoden eller programvaran har förundersökningstjänstemannen då rätt att i hemlighet ta sig in i ett ovan nämnt utrymme eller på en ovan nämnd plats eller i ett ovan nämnt informationssystem samt att kringgå, låsa upp eller på något annat motsvarande sätt tillfälligt passera eller störa objektens eller informationssystemens säkerhetssystem. Det föreskrivs särskilt om husrannsakan.

Anordningar, metoder och programvara som används för teknisk observation får installeras i utrymmen som används för stadigvarande boende endast om en domstol har gett tillstånd till det på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman.

Täckoperationer och bevisprovokation genom köp

27 §

Täckoperationer och förutsättningar för sådana

Med *täckoperation* avses planmässigt inhämtande av information om en viss person eller om personens verksamhet genom infiltration, där falska, vilseledande eller förtäckta uppgifter eller registeranteckningar används eller falska handlingar framställs eller används för att förvärva förtroende som behövs för inhämtandet av information eller för att förhindra att inhämtandet av information avslöjas.

Polisen får rikta en täckoperation mot en person som är misstänkt för brott, om denne är skäligen misstänkt för något annat i 3 § avsett brott än grovt tullredovisningsbrott eller ett brott som avses i 17 kap. 18 § 1 mom. 1 punkten i strafflagen. En förutsättning är dessutom att inhämtandet av information måste anses vara nödvändigt på grund av att den brottsliga verksamheten är planmässig, organiserad eller yrkesmässig eller på grund av att det kan antas att den fortsätter eller upprepas.

Polisen får rikta en datanätsbaserad täckoperation mot en misstänkt, om personen är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år eller om det är fråga om ett brott som avses i 17 kap. 19 § i strafflagen.

En täckoperation får företas i en bostad endast om tillträdet till eller vistelsen i bostaden sker under aktiv medverkan av den som använder bostaden. Det föreskrivs särskilt om husrannsakan.

28 §

Brottsförbud

En polisman som företar en täckoperation får inte begå brott eller ta initiativ till ett brott.

Om en polisman som företar en täckoperation begår en trafikförseelse, en ordningsförseelse eller något annat jämförbart brott för vilket det föreskrivna straffet är ordningsbot, går polismannen fri från straffansvar, om gärningen har varit nödvändig för att syftet med täckoperationen ska nås eller för att inhämtandet av information inte ska avslöjas.

29 §

Deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet och i kontrollerade leveranser

Om en polisman som företar en täckoperation under sitt deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet skaffar lokaler eller fordon eller andra sådana hjälpmedel, transporterar personer, föremål eller ämnen, sköter ekonomiska angelägen-

heter eller bistår den kriminella sammanslutningen på andra med dessa jämförbara sätt, går denne fri från straffansvar, om det på synnerligen giltiga skäl har kunnat antas att

1) åtgärden genomförs också utan polismannens medverkan,

2) polismannens verksamhet inte äventyrar eller skadar någons liv, hälsa eller frihet eller orsakar betydande fara för eller skada på egendom, och

3) biståndet avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med täckoperationen.

En polisman som företar en täckoperation får delta i ombesörjandet av en sådan försändelse som är föremål för en kontrollerad leverans enligt 41 §, om deltagandet avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med den kontrollerade leveransen.

30 §

Framställning om och plan för en täckoperation

I en framställning om täckoperation ska följande nämnas:

1) den som föreslagit åtgärden,

2) den person, tillräckligt specificerad, som är föremål för inhämtandet av information,

3) det brott, tillräckligt specificerat, som ska utredas,

4) syftet med täckoperationen,

5) behovet av täckoperationen,

6) övriga uppgifter som behövs för att bedöma förutsättningarna för täckoperationen.

Över genomförandet av en täckoperation ska en sådan skriftlig plan göras upp som innehåller väsentlig och tillräckligt detaljerad information för beslutsfattandet om och genomförandet av täckoperationen. Vid förändrade omständigheter ska planen vid behov ses över.

31 §

Beslut om en täckoperation

Beslut om en täckoperation ska fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen eller chefen för en polisinrättning som anges i en förordning av statsrådet. Chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen, chefen för polisinrättningen eller en för uppdraget förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information ska besluta om täckoperationer som genomförs uteslutande i datanät.

Beslut om en täckoperation kan meddelas för högst sex månader åt gången.

Beslut om en täckoperation ska fattas skriftligen. I beslutet ska följande nämnas:

1) den som föreslagit åtgärden,

2) den polisenhet som genomför täckoperationen och den polisman som ansvarar för genomförandet,

3) identifikationsuppgifterna för de polismän som genomför täckoperationen,

4) det misstänkta brottet,

5) den brottsmisstänkta person som är föremål för täckoperationen,

6) de fakta som brottsmisstanken och förutsättningarna för täckoperationen grundar sig på,

7) täckoperationens syfte och genomförandeplan,

8) beslutets giltighetstid,

9) huruvida åtgärder enligt 29 § får utföras inom ramen för täckoperationen och de fakta som åtgärderna grundar sig på samt eventuella begränsningar och villkor för täckoperationen.

Vid förändrade omständigheter ska beslutet vid behov ses över. Beslut om avslutande av en täckoperation ska fattas skriftligen.

32 §

Beslut om förutsättningarna för täckoperation

Den polisman som fattat beslut om en täckoperation ska låta domstolen avgöra om det finns sådana förutsättningar för en täckoperation som avses i 27 § 2 mom.

33 §

Utvidgad täckoperation

Om det under en täckoperation framgår att det finns anledning att utöver det brott som ligger till grund för täckoperationen misstänka ett annat, i 27 § 2 mom. avsett brott med

direkt anknytning till det första brottet, som misstänks ha begåtts av den person som är föremål för täckoperationen och för vars utredning det omedelbart bör företas en täckoperation, får den polisman som företar täckoperationen utvidga operationen till att omfatta även utredning av det brottet. Frågan om utvidgning av täckoperationen ska dock utan ogrundat dröjsmål och inom tre dygn från det att inhämtandet av information inleddes hänskjutas till den polisman som fattat beslutet om täckoperationen.

Om det under en täckoperation framgår att det finns anledning att misstänka att ett i 27 § 2 mom. avsett brott har begåtts av någon annan än den person som är föremål för täckoperationen och för vars utredning en täckoperation omedelbart bör riktas mot den andra personen, får den polisman som företar täckoperationen utvidga operationen också till den personen. Frågan om utvidgning av täckoperationen ska dock utan ogrundat dröjsmål och inom tre dygn från det att inhämtandet av information inleddes hänskjutas till domstolen för behandling i syfte att avgöra om förutsättningarna för en täckoperation enligt det momentet finns. Frågan om utvidgning av en täckoperation som företas uteslutande i datanät ska dock utan ogrundat dröjsmål och inom tre dygn från det att inhämtandet inleddes hänskjutas till den polisman som beslutat om täckoperationen.

34 §

Bevisprovokation genom köp och dess förutsättningar

Med *bevisprovokation genom köp* avses ett köpeanbud eller ett köp av ett föremål, ett ämne, egendom eller en tjänst som polisen gör för att få i sin besittning eller finna bevis i ett brottmål eller vinningen av ett brott eller ett föremål, ett ämne eller egendom som avhänts någon genom ett brott eller som domstolen kan förklara förverkat eller förverkad eller som annars kan bidra till utredningen i brottmålet. För köp av annat än ett provparti krävs det att köpet är nödvändigt för att genomföra bevisprovokationen.

Bevisprovokation genom köp får genomföras om det finns anledning att misstänka ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år eller stöld eller häleri och det är sannolikt att något av de mål som nämns i 1 mom. kan uppnås genom åtgärden.

Den som genomför bevisprovokationen får utföra bara sådant inhämtande av information som är nödvändigt för att genomföra bevisprovokationen. Bevisprovokationen genom köp ska genomföras så att den inte får den person som är föremål för åtgärden eller någon annan att begå ett brott som han eller hon inte annars skulle begå.

Bevisprovokation genom köp är tillåten i en bostad bara om tillträdet till eller vistelsen i bostaden sker under aktiv medverkan av den som använder bostaden. Det föreskrivs särskilt om husrannsakan.

35 §

Beslut om bevisprovokation genom köp

Beslut om bevisprovokation genom köp ska fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen eller chefen för en polisinrättning som anges i en förordning av statsrådet. Beslut om bevisprovokation genom köp som gäller säljanbud uteslutande till allmänheten får fattas också av en för uppdraget förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information.

Beslut om bevisprovokation genom köp kan meddelas för högst två månader åt gången.

Beslut om bevisprovokation genom köp ska fattas skriftligen. I beslutet ska följande nämnas:

1) det misstänkta brottet,

2) den misstänkte eller någon annan som är föremål för bevisprovokationen,

3) de fakta som brottsmisstanken och förutsättningarna för bevisprovokationen grundar sig på,

4) de föremål, de ämnen, den egendom eller de tjänster som är föremål för bevisprovokationen,

5) syftet med bevisprovokationen,

6) tillståndets giltighetstid,

7) den anhållningsberättigade tjänsteman som leder och övervakar genomförandet av bevisprovokationen,

8) eventuella begränsningar och villkor för bevisprovokationen.

36 §

Plan för genomförande av bevisprovokation genom köp

Över genomförandet av bevisprovokation genom köp ska det upprättas en skriftlig plan, om det är nödvändigt med hänsyn till operationens omfattning eller andra motsvarande skäl.

Vid förändrade omständigheter ska planen för genomförande av bevisprovokationen vid behov ses över.

37 §

Beslut om genomförande av bevisprovokation genom köp

Beslut om genomförande av bevisprovokation genom köp ska fattas skriftligen. Beslutet fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information och som ansvarar för genomförande av bevisprovokationen.

I beslutet ska följande nämnas:

1) den polisman och domstol som beslutat om bevisprovokationen samt beslutets datum och innehåll,

2) den polisenhet som genomför bevisprovokationen,

3) identifikationsuppgifterna för de polismän som genomför bevisprovokationen,

4) hur det har säkerställts att bevisprovokationen inte får den som är föremål för åtgärden eller någon annan att begå ett brott som denne annars inte skulle begå,

5) eventuella begränsningar och villkor för genomförandet.

Om åtgärden inte tål uppskov, behöver ett beslut som avses i 2 mom. inte upprättas i skriftlig form före operationen. Beslutet ska dock utan dröjsmål upprättas i skriftlig form efter operationen.

Vid förändrade omständigheter ska beslutet om genomförande av bevisprovokationen vid behov ses över.

38 §

Säkerheten för en polisman vid förtäckt inhämtande av information, en täckoperation och vid bevisprovokation genom köp

En anhållningsberättigad tjänsteman får besluta att en polisman som ska genomföra förtäckt inhämtande av information, en täckoperation eller bevisprovokation genom köp ska förses med en teknisk anordning som möjliggör avlyssning eller observation, om utrustningen är motiverad för att polismannens säkerhet ska kunna tryggas.

Avlyssningen och observationen får upptas. Upptagningarna ska utplånas så snart de inte behövs för att trygga polismannens säkerhet. Om upptagningarna trots allt behöver bevaras av orsaker kopplade till rättssäkerheten för delaktiga, får upptagningarna bevaras och användas i detta syfte. De ska i så fall utplånas när saken har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän.

Användning av informationskällor samt kontrollerade leveranser

39 §

Användning av informationskällor och förutsättningar för styrd användning av informationskällor

Med *användning av informationskällor* avses annat än sporadiskt konfidentiellt mottagande av information av betydelse för utredning av ett brott av personer som inte hör till polisen eller till någon annan förundersökningsmyndighet *(informationskälla)*.

Polisen får be att en för ändamålet godkänd informationskälla som har lämpliga personliga egenskaper och är registrerad och har samtyckt till inhämtandet av information ska inhämta den information som avses i 1 mom. *(styrd användning av informationskällor)*.

Vid styrd användning av informationskällor får en informationskälla inte ombes att inhämta information på ett sådant sätt som förutsätter utövande av myndighetsbefogenheter eller som äventyrar informationskällans eller någon annans liv eller hälsa. Innan styrd användning av informationskälla inleds ska informationskällan upplysas om sina rättigheter och skyldigheter, i synnerhet om vad som är tillåten och förbjuden verksamhet enligt lagen. Informationskällans säkerhet ska vid behov tryggas under och efter inhämtandet av information.

Bestämmelser om registrering av uppgifter om informationskällor och om betalning av arvode finns i polislagen.

40 §

Beslut om styrd användning av informationskällor

Beslut om styrd användning av informationskällor ska fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen, chefen för en polisinrättning eller av en för uppdraget förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information.

Beslut om styrd användning av informationskällor kan meddelas för högst två månader åt gången.

Beslut om styrd användning av informationskällor ska fattas skriftligen. I beslutet ska följande nämnas:

1) den som föreslagit åtgärden,

2) den polisenhet som genomför inhämtandet av information och den polisman som ansvarar för genomförandet av detta,

3) identifikationsuppgifterna för informationskällan,

4) det misstänkta brottet,

5) syftet med inhämtandet av information och planen för genomförandet av detta,

6) beslutets giltighetstid,

7) eventuella begränsningar och villkor för den styrda användningen av en informationskälla.

När omständigheterna förändras ska beslutet vid behov ses över. Beslut om att styrd användning ska avslutas ska fattas skriftligen.

41 §

Kontrollerade leveranser och förutsättningar för sådana

Förundersökningsmyndigheten får dröja med att ingripa i transporten eller någon annan leverans av föremål, ämnen eller egendom eller dröja med att ingripa, om det behövs för identifiering av personer som medverkar i ett brott som håller på att begås eller för utredning av ett brott som är allvarligare eller en brottslig verksamhet som är mera omfattande än det brott som håller på att begås *(kontrollerad leverans)*.

Förundersökningsmyndigheten får använda kontrollerade leveranser, om det finns anledning att misstänka ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år. Det förutsätts dessutom att leveranserna kan övervakas och att det går att ingripa i dem vid behov. Åtgärden får inte heller orsaka betydande fara för någons liv, hälsa eller frihet eller avsevärd risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada.

I fråga om internationell kontrollerad leverans som hör samman med ett internationellt avtal eller någon annan förpliktelse som är bindande för Finland gäller dessutom vad som i lag särskilt föreskrivs.

42 §

Beslut om kontrollerade leveranser

Beslut om kontrollerade leveranser som utförs av polisen fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen, chefen för en polisinrättning eller en för uppdraget förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information. Det föreskrivs särskilt om andra myndigheters beslutsfattande om kontrollerade leveranser.

Beslut om kontrollerade leveranser kan meddelas för högst en månad åt gången.

I beslut om kontrollerade leveranser ska följande nämnas:

1) det misstänkta brottet och brottstidpunkten,

2) den misstänkte,
3) de fakta som brottsmisstanken mot den misstänkte grundar sig på,
4) syftet med inhämtandet av information och genomförandeplanen,
5) den transport eller leverans av annat slag som är föremål för åtgärden,
6) tillståndets giltighetstid,
7) eventuella begränsningar och villkor för leveranserna.

Bestämmelser om underrättelse av ett beslut enligt denna paragraf till en sådan PTG-kriminalunderrättelseenhet som avses i 5 § i lagen om samarbete mellan polisen, tullen och gränsbevakningsväsendet (687/2009) utfärdas genom förordning av statsrådet.

Handläggning av tillståndsärenden i domstol

43 §

Förfarandet i domstol

Vid handläggning och avgörande av tillståndsärenden som gäller hemliga tvångsmedel ska bestämmelserna om handläggning av häktningsärenden i 3 kap. 1, 3, 8 och 10 § iakttas i tillämpliga delar. Ärenden som gäller täckoperationer behandlas vid Helsingfors tingsrätt.

Ett yrkande som gäller hemliga tvångsmedel ska utan dröjsmål tas upp till behandling i domstol i närvaro av den tjänsteman som framställt yrkandet eller en av denne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet. Ärendet ska avgöras skyndsamt. Behandlingen kan också ske med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra.

Om domstolen har beviljat tillstånd till teleavlyssning eller teleövervakning, får den pröva och avgöra ett ärende som gäller beviljande av tillstånd i fråga om en ny teleadress eller teleterminalutrustning utan att den tjänsteman som framställt yrkandet eller en av denne förordnad tjänsteman är närvarande, om det har förflutit mindre än en månad från den muntliga förhandlingen i ett tillståndsärende som gäller samma misstanke om brott. Ärendet kan behandlas utan att tjänstemannen är närvarande också om användningen av tvångsmedlet redan har avslutats.

Ärendet får avgöras utan att den brottsmisstänkte eller innehavaren av teleadressen, teleterminalutrustningen eller det utrymme som ska avlyssnas eller observeras hörs. När ett ärende som avses i 7 § behandlas ska innehavaren av teleadressen eller teleterminalutrustningen dock ges tillfälle att bli hörd, om inte skäl som har samband med utredningen talar emot det. Vid handläggning av ett ärende som gäller teknisk avlyssning eller optisk observation av en frihetsberövad, ska en företrädare för den inrättning där den misstänkte hålls i förvar ges tillfälle att bli hörd, om det inte med beaktande av att denne hörts tidigare ska anses vara onödigt.

Ett beslut i ett tillståndsärende får inte överklagas genom besvär. Klagan mot beslutet får anföras utan tidsbegränsning. Klagan ska behandlas skyndsamt. Den som framställt yrkandet får dock inte anföra klagan mot ett beslut som gäller en täckoperation.

I ett ärende som gäller en täckoperation ska till domstolen ges endast den information som är nödvändig för handläggningen av ärendet. Vid handläggningen ska det fästas särskild vikt vid att sekretessen iakttas och att informationen i handlingar och informationssystem skyddas genom nödvändiga förfaranden och datasäkerhetsarrangemang.

44 §

Offentligt ombud

För handläggningen av ett yrkande som gäller bostadsavlyssning ska domstolen förordna ett offentligt ombud att bevaka den misstänktes intressen och deras intressen som eventuellt också kan bli föremål för avlyssning.

Ett offentligt ombud ska fullgöra sitt uppdrag med omsorg och enlig god advokatsed.

Ett offentligt ombud eller den som ombetts fullgöra ett sådant uppdrag får inte obehörigen röja en omständighet som han eller hon har fått kännedom om under uppdraget eller när han eller hon ombads fullgöra det.

45 §

Behörighetsvillkor för offentliga ombud

Till offentligt ombud ska förordnas en advokat eller ett offentligt rättsbiträde som ger sitt samtycke till detta.

I fråga om behörigheten som offentligt ombud i enskilda fall iakttas i tillämpliga delar vad som i 11 kap. 3 § 2 mom. i förundersökningslagen föreskrivs om behörighetsvillkoren för biträden.

Ett offentligt ombud får inte utan domstolens tillstånd sätta någon annan i sitt ställe. Ett förordnande till offentligt ombud kan återkallas av giltiga skäl.

46 §

Arvode och ersättning till offentliga ombud

Till ett offentligt ombud betalas arvode och ersättning av statens medel med iakttagande i tillämpliga delar av vad som i 17 och 18 § i rättshjälpslagen (257/2002) föreskrivs om arvoden och ersättningar till biträden.

Ett beslut genom vilket det bestäms om arvode eller ersättning till ett offentligt ombud får överklagas. Vid överklagande ska bestämmelserna om överklagande av beslut av domstolen i fråga iakttas.

Gemensamma bestämmelser

47 §

Skydd när hemliga tvångsmedel används

När förundersökningsmyndigheten använder hemliga tvångsmedel får den dröja med att ingripa i ett annat brott än det som ligger till grund för tvångsmedlet, om fördröjningen inte orsakar betydande fara för någons liv, hälsa eller frihet eller avsevärd risk för betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada. Det förutsätts dessutom att fördröjningen med att ingripa är nödvändig för att dölja att tvångsmedlet används eller för att trygga syftet med åtgärden.

Polisen får använda falska, vilseledande eller förtäckta uppgifter, göra och använda falska, vilseledande eller förtäckta registeranteckningar samt framställa och använda falska handlingar, när det är nödvändigt för att skydda sådan användning av hemliga tvångsmedel som redan genomförts, pågår eller kommer att genomföras.

Registeranteckningar som avses i 2 mom. ska rättas när förutsättningarna enligt momentet inte längre finns.

48 §

Beslut om skyddande

Beslut om registeranteckningar och upprättande av handlingar enligt 47 § 2 mom. ska fattas av chefen för centralkriminalpolisen, chefen för skyddspolisen eller chefen för en polisinrättning som anges i en förordning av statsrådet.

En anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information beslutar om annat än i 1 mom. avsett skyddande av inhämtande av information.

Den myndighet som fattat beslut om registeranteckningar och upprättande av handlingar ska föra förteckning över anteckningarna och handlingarna, övervaka användningen av dem samt rätta anteckningarna.

49 §

Yppandeförbud som gäller användning av hemliga tvångsmedel

En anhållningsberättigad tjänsteman får av viktiga skäl som hänför sig till utredningen av ett brott förbjuda en utomstående att röja sådana omständigheter om användningen av ett hemligt tvångsmedel som denne fått kännedom om. Det förutsätts dessutom att den utomstående med anledning av sitt uppdrag eller sin ställning har bistått eller blivit ombedd att bistå vid användningen av tvångsmedlet.

Ett yppandeförbud meddelas för högst ett år åt gången. Förbudet ska bevisligen och i skriftlig form delges den som förbudet gäller. I förbudet ska det specificeras vilka omständigheter förbudet omfattar, nämnas hur länge förbudet gäller och anges hotet om straff för överträdelse av förbudet.

Till straff för överträdelse av yppandeförbudet döms enligt 38 kap. 1 eller 2 § i strafflagen, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag.

50 §

Informationsskyldighet och föreläggande att säkra data

När hemliga tvångsmedel används ska bestämmelserna i 8 kap. 22—25 § om skyldighet för innehavare av informationssystem att lämna uppgifter och om föreläggande att säkra data iakttas.

51 §

Beräkning av tidsfrister

Vid beräkningen av tidsfrister enligt detta kapitel ska inte lagen om beräknande av laga tid.

En i månader uttryckt tid går ut den dag i den bestämda månaden som till ordningsnummer motsvarar den dag då den utsatta tiden börjar löpa. Om motsvarande dag inte finns i den månad då den bestämda tiden löper ut, anses dess sista dag vara månadens sista dag.

52 §

Förbud mot avlyssning och observation

Teleavlyssning, teknisk avlyssning och optisk observation får inte riktas mot meddelanden mellan

1) en misstänkt och dennes rättegångsbiträde,

2) en misstänkt och en präst som avses i 17 kap. 23 § 2 mom. i rättegångsbalken, eller

3) en misstänkt som berövats sin frihet på grund av brott och en läkare, en sjukskötare, en psykolog eller en socialarbetare.

Om utredningen inte gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex år, får teleavlyssning, teknisk avlyssning och optisk observation inte heller riktas mot meddelanden mellan

1) en misstänkt och dennes närstående som avses i 17 kap. 20 § i rättegångsbalken,

2) en misstänkt och en läkare, en apotekare eller en barnmorska eller deras biträden som avses i 17 kap. 23 § 1 mom. 3 punkten i rättegångsbalken, eller

3) en misstänkt och en sådan upphovsman till eller utgivare av ett meddelande som gjorts tillgängligt för allmänheten eller utövare av programverksamhet som avses i 17 kap. 24 § 2 och 3 mom. i rättegångsbalken.

Om det under teleavlyssningen, den tekniska avlyssningen eller den optiska observationen eller vid något annat tillfälle framkommer att det är fråga om ett meddelande som inte får avlyssnas eller observeras, ska åtgärden avbrytas och de upptagningar som fåtts genom den och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom den genast utplånas.

De förbud mot avlyssning och observation som avses i denna paragraf gäller dock inte sådana fall där en person som avses i 1 eller 2 mom. är misstänkt för samma brott som den misstänkte eller ett brott som direkt anknyter till det brottet och det också i fråga om denne har fattats beslut om teleavlyssning, teknisk avlyssning eller optisk observation.

53 §

Granskning av upptagningar och handlingar

En anhållningsberättigad tjänsteman eller en av denne förordnad tjänsteman ska utan ogrundat dröjsmål granska de upptagningar och handlingar som uppkommit vid användningen av ett hemligt tvångsmedel.

54 §

Undersökning av upptagningar

Upptagningar som uppkommit vid användningen av hemliga tvångsmedel får undersökas endast av domstol, en anhållningsberättigad tjänsteman eller den som utreder det berörda brottet. Enligt förordnande av den anhållningsberättigade tjänstemannen eller enligt anvisning av domstolen får upptagningarna undersökas även av en expert eller någon annan som anlitas för utredningen av brottet.

55 §

Överskottsinformation

Med *överskottsinformation* avses information som fåtts genom teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter och teknisk observation, när informationen inte har samband med ett brott eller när den gäller något annat brott än det för vars utredning tillståndet har getts eller beslutet fattats.

56 §

Användning av överskottsinformation

Överskottsinformation får användas i samband med utredning av brott, när informationen gäller ett brott för vars utredning det skulle ha fått användas det tvångsmedel genom vilket informationen har fåtts, eller när det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse i minst två år. Överskottsinformation får även användas för att utreda stöld och häleri.

Överskottsinformation får dessutom alltid användas för att förhindra brott, för att rikta in polisens verksamhet och som en utredning som stöder det att någon är oskyldig.

Överskottsinformation får också användas för att förhindra betydande fara för någons liv, hälsa eller frihet eller betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada.

I 5 kap. 54 § i polislagen föreskrivs om hur överskottsinformation som fåtts med stöd av polislagen får användas för att utreda ett brott.

57 §

Utplåning av information

Överskottsinformationen ska förstöras efter det att målet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom eller lämnats därhän. Informationen får dock bevaras eller lagras i ett register som avses i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet, om den gäller ett brott som avses i 56 § 1 mom. eller om den behövs för att förhindra ett brott som avses i 15 kap. 10 § i strafflagen. Information som inte ska utplånas ska bevaras i ytterligare fem år efter det att målet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom eller lämnats därhän.

De basstationsuppgifter som avses i 10 § i det här kapitlet ska utplånas när målet har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom eller lämnats därhän.

58 §

Avbrytande av teleavlyssning, teknisk avlyssning och teknisk observation av utrustning

Om det framkommer att teleavlyssningen riktas mot något annat än i tillståndet avsett meddelande från eller till den som är misstänkt för brott eller att den brottsmisstänkte som den tekniska avlyssningen riktas mot inte befinner sig i det utrymme eller på den plats som avlyssnas, ska användningen av tvångsmedlet avbrytas så snart som möjligt och de upptagningar som fåtts genom avlyssningen och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom den genast utplånas. Skyldigheten att avbryta åtgärden och att utplåna upptagningarna och anteckningarna gäller också teknisk observation av utrustning, om det framgår att observationen gäller ett meddelandes innehåll eller identifieringsuppgifter som avses i 6 § eller att den misstänkte inte använder den anordning som är föremål för observationen.

Om det i en situation som avses i 1 mom. innan användningen av tvångsmedlet har avbrutits har uppkommit skäl att misstänka en person för ett brott som avses i 3 § 2—4 mom., 16 § 3 mom. eller 17 § eller det har uppkommit skäl att med fog anta att en person kommer att göra sig skyldig till ett sådant brott, får en anhållningsberättigad tjänsteman besluta att teleavlyssning eller teknisk avlyssning ska riktas mot den personen. Ärenden som gäller teleavlyssning eller i 18 § 1 mom. avsedd teknisk avlyssning ska den anhållningsberättigade tjänstemannen dock föra till domstol så snart det är möjligt, dock inom 24 timmar från det att tvångsmedlet riktades mot den nya personen. Om domstolen inte beviljar tillstånd till teleavlyssning eller teknisk avlyssning, ska användningen

av tvångsmedlet avslutas och de upptagningar som fåtts genom detta och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom detta genast utplånas.

59 §

Utplåning av information som fåtts i en brådskande situation

Om en anhållningsberättigad tjänsteman i en brådskande situation enligt 9 § 1 mom., 11 § 1 mom., 22 § 1 mom. eller 24 § 1 mom. har beslutat att teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, teknisk spårning av en person eller teknisk observation av utrustning ska inledas men domstolen anser att det inte har funnits förutsättningar för åtgärden, ska användningen av tvångsmedlet avslutas och det material som fåtts på detta sätt och anteckningarna om de uppgifter som fåtts på detta sätt genast utplånas. Information som fåtts på detta sätt får dock användas på samma villkor som överskottsinformation får användas enligt 56 §.

60 §

Underrättelse om användning av hemligt tvångsmedel

En misstänkt som varit föremål för teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, teleövervakning, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk observation och kontrollerade leveranser ska utan dröjsmål underrättas om detta skriftligen när ärendet har förts till åklagaren för prövning eller förundersökningen annars har avslutats eller avbrutits. Den misstänkte ska dock underrättas om ett tvångsmedel senast ett år efter det att användningen av det har avslutats. Den domstol som beviljat tillståndet ska samtidigt skriftligen informeras om underrättelsen.

På yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman får domstolen besluta att underrättelsen enligt 1 mom. till den misstänkte får skjutas upp med högst två år åt gången, om det är motiverat för att trygga pågående inhämtande av information, trygga statens säkerhet eller skydda liv eller hälsa. Domstolen får besluta att underrättelsen ska utebli, om det är nödvändigt för att trygga statens säkerhet eller skydda liv eller hälsa.

En misstänkt som varit föremål för en täckoperation, bevisprovokation genom köp och styrd användning av informationskällor ska utan ogrundat dröjsmål underrättas om detta skriftligen när ärendet har förts till åklagaren för prövning. Den domstol som avses i 32 § ska samtidigt skriftligen informeras om underrättelsen.

På yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman får domstolen besluta att underrättelsen enligt 3 mom. till den misstänkte får skjutas upp med högst två år åt gången eller helt och hållet utebli, om det är motiverat för att trygga ett redan pågående eller framtida inhämtande av information, trygga statens säkerhet eller skydda liv eller hälsa.

När domstolen överväger att skjuta upp underrättelsen eller att avstå från den i sådana fall som avses i 2 och 4 mom. ska domstolen i bedömningen också beakta en parts rätt att på behörigt sätt försvara sig eller annars bevaka sina rättigheter i en rättegång.

I fråga om handläggning av underrättelseärenden i domstol ska 43 § iakttas i tillämpliga delar. Ärenden som gäller underrättelse om bevisprovokation genom köp och styrd användning av informationskällor ska behandlas vid Helsingfors tingsrätt med iakttagande i tillämpliga delar av den nämnda paragrafens 6 mom.

61 §

Protokoll

Användning av andra hemliga tvångsmedel än observation ska protokollföras utan ogrundat dröjsmål efter det att användningen har avslutats.

62 §

Begränsning av partsoffentlighet i vissa fall

En person vars rättigheter eller skyldigheter saken gäller har inte, oavsett 11 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), rätt att få vetskap om användning av tvångsmedel enligt detta kapitel för-

rän en underrättelse enligt 60 § har gjorts. Han eller hon har inte heller den rätt till insyn för registrerade som avses i personuppgiftslagen (523/1999) eller i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet.

När en underrättelse enligt 60 § har gjorts har en person som avses i 1 mom. rätt att få information om en handling eller upptagning som gäller användning av hemliga tvångsmedel, om inte det för att trygga statens säkerhet eller skydda liv, hälsa, integritet eller sekretessbelagda taktiska och tekniska metoder är nödvändigt att inte informera personen i fråga. Vid övervägande av om en handling, en upptagning eller information inte ska lämnas ut ska i bedömningen också personens rätt att på behörigt sätt försvara sig eller annars bevaka sin rätt i en rättegång beaktas.

Uppgifter i en ljud- och bildupptagning kan lämnas ut endast genom att upptagningen hålls tillgänglig hos förundersökningsmyndigheten där den kan avlyssnas eller ses, om det med beaktande av upptagningens innehåll finns anledning att anta att utlämnandet av informationen på något annat sätt kan leda till att integritetsskyddet för de personer som förekommer på upptagningen kränks.

63 §

Teleföretags skyldighet att biträda och tillträde till vissa utrymmen

Ett teleföretag ska utan ogrundat dröjsmål göra de kopplingar i ett telenät som behövs för teleavlyssning och teleövervakning och tillhandahålla förundersökningsmyndigheten de uppgifter och redskap samt den personal som behövs för utförande av teleavlyssningen. Detsamma gäller de situationer där förundersökningsmyndigheten genomför teleavlyssning eller teleövervakning med hjälp av en teknisk anordning. Teleföretaget ska dessutom ge undersökningsledaren sådana uppgifter som företaget har i sin besittning och som behövs för teknisk spårning.

Förundersökningsmyndigheten, den som utför åtgärden och den biträdande personalen har rätt att för att göra de kopplingar som behövs för teleavlyssningen få tillträde också till andra utrymmen än de som är i teleföretagets besittning, dock inte till utrymmen som används för stadigvarande boende. En anhållningsberättigad tjänsteman beslutar om åtgärden. Det föreskrivs särskilt om husrannsakan.

64 §

Ersättningar till teleföretag

Ett teleföretag har rätt att få ersättning av statens medel för direkta kostnader som orsakats av att företaget i enlighet med detta kapitel har biträtt myndigheterna och lämnat uppgifter, så som föreskrivs i 98 § i kommunikationsmarknadslagen. Beslut om betalning av ersättning fattas av den enhet vid förundersökningsmyndigheten som gjort undersökningen i fråga.

Beslutet får överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstolen på det sätt som föreskrivs i förvaltningsprocesslagen (586/1996). När förvaltningsdomstolen handlägger ett sådant ärende ska den ge Kommunikationsverket tillfälle att bli hört.

65 §

Tillsyn över användningen av hemliga tvångsmedel

Polisstyrelsen och cheferna för de enheter som använder hemliga tvångsmedel ska för polisens vidkommande övervaka användningen av hemliga tvångsmedel.

Inrikesministeriet ska årligen lämna riksdagens justitieombudsman en berättelse om hur hemliga tvångsmedel och skyddandet av dem har använts och övervakats.

I polislagen föreskrivs om de berättelser om hemligt inhämtande av information för att förhindra eller avslöja brott som ska avges till justitieombudsmannen.

66 §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av statsrådet kan närmare bestämmelser utfärdas om ordnande av och tillsyn över användning av i detta kapitel avsedda hemliga tvångsmedel samt om do-

kumentering av åtgärderna och om de rapporter som ska lämnas för tillsynen.

11 kap.

Särskilda bestämmelser

1 §

Inverkan av lindrigare straffskala

Rätten att använda i denna lag avsedda tvångsmedel påverkas inte av att straffet mäts enligt en lindrigare straffskala med tillämpning av 6 kap. 8 § i strafflagen.

2 §

Meddelanden om militärpersoner

När en militärperson grips, anhålls, häktas eller friges ska detta utan dröjsmål meddelas chefen för den administrativa enhet där militären tjänstgör.

3 §

Internationellt samarbete

I fråga om den rättshjälp och handräckning i anslutning till användningen av tvångsmedel som en förundersökningsmyndighet ger en förundersökningsmyndighet i en främmande stat, i fråga om den rättshjälp och handräckning som förundersökningsmyndigheten får av en sådan myndighet och i fråga om rätten för en främmande stats förundersökningstjänsteman att utöva en finländsk förundersökningstjänstemans befogenheter i anslutning till tvångsmedel gäller utöver 6 kap. 8 § och 7 kap. 21 § även vad som särskilt föreskrivs om detta eller avtalas i internationella avtal som är förpliktande för Finland.

4 §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av statsrådet kan närmare bestämmelser utfärdas om

1) dokumenteringen av användning av tvångsmedel,

2) myndigheternas samarbete i häktningsärenden,

3) underrättelse om åtgärder i anslutning till reseförbud.

5 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Genom denna lag upphävs tvångsmedelslagen (450/1987).

6 §

Övergångsbestämmelser

För tvångsmedel som är i kraft när denna lag träder i kraft gäller bestämmelserna i denna lag. I fråga om skingringsförbud gäller i tillämpliga delar denna lags bestämmelser om kvarstad.

Om en tidsfrist i anslutning till ett tvångsmedel som är i kraft när denna lag träder i kraft redan löper när lagen träder i kraft får åtgärden utföras i enlighet med de bestämmelser som gällde vid lagens ikraftträdande.

3.

Lag

om ändring av lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (841/2006) 1 kap. 2 §, 2 kap. 2 §, 6 kap. 1 § 1 mom. och 6 § 1 mom., 7 kap. 1 § 1 mom. och 6 § 1 mom., 8 kap. 3 §, 11 kap. 1 § 3 mom., 15 kap. 3 § samt 17 kap. 1 § 1 mom., 3 § 1 mom., 4 § 1 mom. och 5 §, av dem 6 kap. 1 § 1 mom. sådant det lyder i lag 267/2007, som följer:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

2 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *häktad* den som häktats enligt 1 kap. 2 § i häktningslagen (768/2005),

2) *anhållen* den som anhållits i enlighet med 2 kap. 5 § i tvångsmedelslagen (/),

3) *gripen* den som gripits på en grund som anges i polislagen (/), tvångsmedelslagen, förundersökningslagen (/) eller i någon annan lag och som inte är häktad eller anhållen,

4) *frihetsberövad* en häktad, anhållen eller gripen,

5) *besökare* den som besöker en frihetsberövad,

6) *förvaringslokal* en lokal som administreras av polisen och som används för förvaring av frihetsberövade som hålls i förvar hos polisen,

7) *teknisk övervakning* övervakning av förvaringslokalerna med hjälp av tekniska anordningar,

8) *väktare* överväktare och väktare enligt 1 kap. 10 § i polislagen.

2 kap.

Intagning i förvaringslokal

2 §

Underrättelse om frihetsberövande

Häktade ska ges tillfälle att underrätta en närstående eller någon annan person om frihetsberövandet.

Enligt anvisningar av en anhållen eller gripen ska någon av den anhållnes eller den gripnes närstående eller någon annan person underrättas om frihetsberövandet. Om underrättelsen skulle förorsaka synnerligt men för brottsutredningen, kan underrättelsen om anhållande framskjutas högst två dygn från gripandet genom beslut av en polisman som hör till befälet och underrättelsen om gripande framskjutas eller lämnas ogjord. En underrättelse får inte utan särskilda skäl lämnas mot den anhållnes eller gripnes vilja.

6 kap.

Brevväxling och telefonsamtal

1 §

Brevväxling och granskning av postförsändelser

De frihetsberövade har rätt till korrespondens, om inte denna rätt har begränsats enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Användning av telefon

En frihetsberövad ska i mån av möjlighet ges tillfälle att på egen bekostnad stå i telefonkontakt med personer utanför förvaringslokalen, om inte denna rätt har begränsats enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen. I ordningsstadgan för en förvaringslokal kan meddelas de föreskrifter om tider för användning av telefon som är nödvändiga med hänsyn till verksamheten och ordningen i förvaringslokalen.

— — — — — — — — — — — — — — —

7 kap.

Besök och andra kontakter utanför förvaringslokalen

1 §

Besök

De frihetsberövade har rätt att under behövlig övervakning ta emot besökare vid tidpunkter som reserverats för besök så ofta det är möjligt utan att ordningen och verksamheten i förvaringslokalen störs, om inte denna rätt begränsats enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen. Besök kan även tillåtas vid andra tillfällen än vid de tidpunkter som reserverats för besök, om det är nödvändigt med hänsyn till den frihetsberövades kontakter eller av något annat särskilt skäl. En frihetsberövad har dock alltid rätt att utan ogrundat dröjsmål ta emot besök av sitt i 6 kap. 4 § avsedda ombud. Bestämmelser om granskning av besökare finns i 10 kap.

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Kontakter med en beskickning

Utländska frihetsberövade har rätt att stå i kontakt med en diplomatisk beskickning eller ett konsulat som företräder hemlandet, om inte kontakterna begränsats enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

8 kap.

Ordningen i en förvaringslokal

3 §

Beslutanderätt

Polischefen vid polisinrättningen fastställer ordningsstadgan för en förvaringslokal och beslutar om övervakning och låsning av lokalerna.

11 kap.

Säkerhetsåtgärder

1 §

Säkerhetsåtgärder

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelser om begränsning av frihetsberövades kontakter finns i 4 kap. i tvångsmedelslagen.

15 kap.

Väktare

3 §

Person- och egendomsskada

En väktare ska utan dröjsmål underrätta sin förman om person- eller egendomsskador som uppkommit vid utförandet av tjänste-

uppdrag, om skadorna inte är att anses såsom ringa. Beträffande person- och egendomsskador ska förfaras enligt 8 kap. 6 § i polislagen.

17 kap.

Ändringssökande

1 §

Ärenden som är föremål för ändringssökande

Rättelseyrkande får framställas hos polischefen vid polisinrättningen och besvär anföras hos förvaltningsdomstolen i beslut som gäller

1) innehav av egendom enligt 4 kap. 1 § samt användning av pengar och andra betalningsmedel enligt 4 kap. 4 §,

2) kvarhållande av brev eller postförsändelse enligt 6 kap. 5 §, och

3) besöksförbud enligt 7 kap. 5 § och tillstånd att avlägsna sig av synnerligen viktigt skäl enligt 7 kap. 8 §.

— — — — — — — — — — — — — — —

3 §

Beslut om rättelseyrkande

Polischefen vid polisinrättningen avgör rättelseyrkanden.

— — — — — — — — — — — — — — —

4 §

Anförande av besvär

Ändring i beslut om polischefen vid polisinrättningen fattat med anledning av ett rättelseyrkande får sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen. Besvär ska anföras hos den förvaltningsdomstol inom vars domkrets polischefen vid polisinrättningen har fattat beslutet.

— — — — — — — — — — — — — — —

5 §

Verkan av rättelseyrkanden och besvär på verkställigheten

Framställande av rättelseyrkanden eller anförande av besvär avbryter inte verkställigheten av beslut enligt 1 §, om inte polischefen vid den polisinrättning som behandlar rättelseyrkandet eller den förvaltningsdomstol som behandlar besvären beslutar något annat.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av häktningslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i häktningslagen (768/2005) 1 kap. 1 § 2 mom., 2 kap. 1 § 3 och 4 mom., 8 kap. 1 § 1 mom. och 6 § 1 mom., 9 kap. 1 § 1 mom. och 7 § 1 mom., 10 kap. 16 § 5 mom., 11 kap. 9 § 2 mom. samt 13 kap. 1 § 3 mom., av dem 8 kap. 1 § 1 mom. sådant det lyder i lag 266/2007, som följer:

1 kap.

Allmänna principer för verkställighet av häktning

1 §

Tillämpningsområde

— — — — — — — — — — — — — — —

På häktade som samtidigt avtjänar fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter tillämpas vad som föreskrivs i 2 kap. 1 § 2 mom., 4 kap. 1 § 3 mom., 8 kap. 6 § samt 9 kap. 9 §. På sådana häktade tillämpas dessutom bestämmelserna i 4 kap. i tvångsmedelslagen (/) om begränsning av kontakter och bestämmelserna i 2 c kap. 5 § i strafflagen (39/1889) om bestämmande av villkorlig frigivning. På sådana häktade som avses i detta moment tillämpas i övrigt bestämmelserna om fångar i fängelselagen (767/2005).

— — — — — — — — — — — — — — —

2 kap.

Ankomst till ett fängelse

1 §

Placering av häktade

— — — — — — — — — — — — — — —

Den domstol som beslutar om häktning kan på framställning av en anhållningsberättigad tjänsteman enligt 2 kap. 9 § i tvångsmedelslagen eller på framställning av allmänna åklagaren fatta beslut om att den häktade ska placeras i en sådan förvaringslokal för häktade som administreras av polisen, om det är nödvändigt för att hålla den häktade avskild eller av säkerhetsskäl, eller om utredningen av brottet av särskilda skäl så kräver. Den häktade får inte hållas i polisens förvaringslokal längre än fyra veckor, om det inte finns särskilt vägande skäl till detta.

Om den häktade placerats i en förvaringslokal som administreras av polisen, ska placeringsärendet och dess grunder tas upp till

behandling i domstol tillsammans med häktningsärendet vid den nya behandling av häktningsärendet som avses i 3 kap. 15 § i tvångsmedelslagen. Den häktade kan också få förvaringen i polisens förvaringslokal separat prövad av domstol på nytt, och då iakttas i tillämpliga delar det förfarande som föreskrivs i 1, 3 och 4 mom. i nämnda paragraf. En anhållningsberättigad tjänsteman eller åklagaren ska föra saken till domstol, om den häktade ska förvaras i förvaringslokalen längre än fyra veckor. Också då iakttas i tillämpliga delar nämnda bestämmelser i tvångsmedelslagen.

8 kap.

Brevväxling och telefonsamtal

1 §

Brevväxling och granskning av postförsändelser

De häktade har rätt till korrespondens, om inte denna rätt har begränsats enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Användning av telefon

De häktade ska ges möjlighet att på egen bekostnad stå i telefonkontakt med personer utanför fängelset, om inte denna rätt har begränsats enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen. I ordningsstadgan för ett fängelse kan meddelas de föreskrifter om tider för användning av telefon som är nödvändiga med hänsyn till verksamheten och ordningen i fängelset.

— — — — — — — — — — — — — — —

9 kap.

Besök och andra kontakter utom fängelset

1 §

Besök

De häktade har rätt att under behövlig övervakning ta emot besökare vid tidpunkter som reserverats för besök så ofta det är möjligt utan att ordningen och verksamheten i fängelset störs, om inte denna rätt begränsats enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen. Besök kan tillåtas även vid andra tillfällen än vid de tidpunkter som reserverats för besök, om det är nödvändigt med hänsyn till den häktades kontakter eller av något annat särskilt skäl. En häktad har dock alltid rätt att utan ogrundat dröjsmål ta emot besök av sitt i 8 kap. 4 § avsedda ombud. Bestämmelser om granskning av den som kommit för att besöka en häktad *(besökare)* finns i 12 kap.

— — — — — — — — — — — — — — —

7 §

Kontakter med en beskickning

Utländska häktade har rätt att stå i kontakt med en diplomatisk beskickning eller ett konsulat som företräder hemlandet, om inte kontakterna begränsats enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

10 kap.

Ordningen och disciplinen i ett fängelse

16 §

Beslutanderätt

— — — — — — — — — — — — — — —

I fråga om jäv tillämpas bestämmelserna i 2 kap. 7 och 8 § i förundersökningslagen (/).

11 kap.

Granskning av fängelselokaler och häktade

9 §

Förfarande och protokoll

— — — — — — — — — — — — — — —

Om kroppsbesiktning utförs av någon som inte hör till hälso- och sjukvårdspersonalen, ska ett vittne vara närvarande. Bestämmelserna i 8 kap. 32 § 3 och 4 mom. i tvångsmedelslagen ska i övrigt iakttas vid utförande av kroppsbesiktning.

— — — — — — — — — — — — — — —

13 kap.

Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel

1 §

Säkerhetsåtgärder

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelser om begränsning av de häktades kontakter finns i 4 kap. i tvångsmedelslagen.

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av fängelselagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i fängelselagen (767/2005) 1 kap. 11 § 1 mom., 4 kap. 5 § 2 mom., 15 kap. 16 § 4 mom. och 16 kap. 9 § 2 mom. som följer:

1 kap.

Allmänna bestämmelser om verkställighet av fängelse

11 §

Handräckning

För att utföra ett tjänsteuppdrag har en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet rätt att få handräckning av polisen enligt polislagen (/).

— — — — — — — — — — — — — — —

4 kap.

Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset

5 §

Ankomstgranskning

— — — — — — — — — — — — — — —

En fångvårdsmyndighet får ta de signalement på fångar som avses i tvångsmedelslagen (/).

15 kap.

Ordningen och disciplinen i ett fängelse

16 §

Beslutanderätt

— — — — — — — — — — — — — — —

I fråga om jäv tillämpas bestämmelserna i 2 kap. 7 och 8 § i förundersökningslagen (/).

16 kap.

Granskning av fängelselokaler och fångar

9 §

Förfarande och protokoll

— — — — — — — — — — — — — — —

Om kroppsbesiktning utförs av någon som inte hör till hälso- och sjukvårdspersonalen, ska ett vittne vara närvarande. Bestämmelserna i 8 kap. 32 § 3 och 4 mom. i tvångsmedelslagen ska i övrigt iakttas vid utförande av kroppsbesiktning.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag

om ändring av 4 § i lagen om gemensamma utredningsgrupper

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om gemensamma utredningsgrupper (1313/2002) 4 § 2 mom. som följer:

4 §

Befogenheter i Finland för en person som hör till utredningsgruppen

— — — — — — — — — — — — — — —

På en person som hör till en utredningsgrupp kan tillämpas det som i 7 kap. 11 § och 8 kap. 5 § 3 mom. i tvångsmedelslagen (/) bestäms om sakkunniga eller andra personer.

— — — — — — — — — — — — — — —

_____

Denna lag träder i kraft den 20 .

_____

7.

Lag

om ändring av 8 § i lagen om riksdagens justitieombudsman

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om riksdagens justitieombudsman (197/2002) 8 § som följer:

8 §

Förordnande om polis- eller förundersökning

Justitieombudsmannen kan bestämma att polisundersökning enligt polislagen (/) eller förundersökning enligt förundersökningslagen (/) ska verkställas för utredning av ett ärende som justitieombudsmannen prövar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag

om ändring av lagen om justitiekanslern i statsrådet

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till lagen om justitiekanslern i statsrådet (193/2000) en ny 5 a § som följer:

5 a §

Förordnande om polis- eller förundersökning

Justitiekanslern kan bestämma att polisundersökning enligt polislagen (/) eller förundersökning enligt förundersökningslagen (/) ska verkställas för utredning av ett ärende som justitiekanslern prövar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

9.

Lag

om ändring av 1 § i lagen om fördelningen av åligganden mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om fördelningen av åligganden mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman (1224/1990) 1 § 1 mom., sådant det lyder delvis ändrat i lag 564/2007, som följer:

1 §

Justitiekanslern i statsrådet befrias från skyldigheten att övervaka att lagen följs i ärenden som hör till riksdagens justitieombudsman och som gäller

1) försvarsministeriet, med undantag för laglighetskontrollen i fråga om statsrådets och dess medlemmars ämbetsåtgärder, eller försvarsmakten, gränsbevakningsväsendet, krishanteringspersonal som avses i lagen om militär krishantering (211/2006), den i 3 kap. i lagen om frivilligt försvar (556/2007) avsedda Försvarsutbildningsföreningen samt militära rättegångar,

2) gripande, anhållande, häktning och reseförbud enligt tvångsmedelslagen (/) samt tagande i förvar eller annat frihetsberövande,

3) fängelser och andra sådana inrättningar i vilka någon har intagits mot sin vilja.

— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

10.

Lag

om ändring av 13 § i lagen om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden (196/2000) 13 § som följer:

13 §

Tvångsmedel

När ett ärende har blivit anhängigt vid riksrätten gäller i fråga om riksrättens behörighet och beslutförhet i tvångsmedelsärenden i tillämpliga delar vad som bestäms om tingsrätten i tvångsmedelslagen (/).

Denna lag träder i kraft den 20 .

11.

Lag

om ändring av 15 och 16 kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 15 kap. 2 § 1 mom. samt 16 kap. 4 § och 10 § 1 mom., sådana de lyder i lag 563/1998, som följer:

15 kap.

Om brott mot rättskipning

2 §

Osann utsaga vid myndighetsförfarande

Om
1) någon under ed eller försäkran vid ett myndighetsförfarande som kan jämställas med en rättegång,
2) någon annan än den för brottet misstänkte vid förhör där han är personligen närvarande vid förundersökning i brottmål
3) någon annan än den som har sådan ställning som avses i 6 kap. 2 § 2 mom. i polislagen (/) i förhör där han är personligen närvarande vid polisundersökning eller därmed jämförbart myndighetsförfarande
lämnar en osann uppgift i saken eller utan lagligt skäl förtiger en omständighet som hör till saken, ska han eller hon för *osann utsaga vid myndighetsförfarande* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

— — — — — — — — — — — — — —

16 kap.

Om brott mot myndigheter

4 §

Tredska mot polis

Den som
1) underlåter att lyda en befallning eller ett förbud som en polisman för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet eller utförandet av ett uppdrag meddelar inom ramen för sina befogenheter,
2) vägrar lämna en polisman personuppgifter som avses i 2 kap. 1 § 1 mom. i polislagen,
3) underlåter att följa ett tydligt tecken eller en befallning som en polisman ger enligt 2 kap. 11 § 1 mom. i polislagen för att stanna ett fordon eller få det flyttat,
4) försummar sin biståndsskyldighet enligt 9 kap. 3 § i polislagen eller
5) utan anledning tillkallar polis eller försvårar polisens verksamhet genom att lämna falska uppgifter,
ska, om strängare straff för gärningen inte bestäms på något annat ställe i lag, för *tredska mot polis* dömas till böter eller fängelse i högst tre månader.

10 §

Överträdelse av myndighetsförbud som gäller egendom

Den som orättmätigt
1) bryter lås, sigill, hinder eller en markering, varmed en myndighet har stängt eller avspärrat ett föremål eller något annat objekt eller på annat sätt bryter sig in i ett föremål eller ett annat objekt som på detta sätt stängts av en myndighet,
2) tränger in i en byggnad eller ett rum som stängts av en myndighet, eller annars bryter mot ett förbud som med stöd av 9 kap. 1 § 1 mom. 2 punkten i tvångsmedelslagen (/) har utfärdats för att säkerställa utredningen av ett brott,
3) tar befattning med lös egendom som är föremål för beslag, kvarstad eller utmätning

eller vars flyttning till en annan plats har förbjudits av en myndighet, eller

4) i strid med ett myndighetsförbud skingrar eller överlåter egendom eller i strid med ett betalningsförbud betalar en fordran eller lön,

ska för *överträdelse av myndighetsförbud som gäller egendom* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

12.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet av böter

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om verkställighet av böter (672/2002) 38 § 1 mom., 41 §, 42 § 1 mom. och 44 § 1 mom., av dem 42 § 1 mom. sådant det lyder i lag 1407/2009, som följer:

38 §

Verkställighet av en förverkandepåföljd

När ett avgörande genom vilket egendom dömts förverkad till staten har blivit verkställbart, ska egendomen i enlighet med ett förordnande av behörig statlig myndighet tas i statens bruk, säljas eller förstöras *(verkställighetsåtgärd)*. Polisinrättningen sköter verkställigheten av förverkandepåföljden. Över det omhändertagande av egendom som sker för verkställigheten ska ett protokoll upprättas med iakttagande i tillämpliga delar av 7 kap. 12 § i tvångsmedelslagen (/).

— — — — — — — — — — — — — — —

41 §

Ansökan om verkställighet av en förverkandepåföljd

Rättsregistercentralen ska ansöka om verkställighet av en förverkandepåföljd, på det sätt som föreskrivs genom förordning av statsrådet, hos den polisinrättning som innehar den förverkade egendomen eller inom vars verksamhetsområde egendomen annars finns.

42 §

Bestämmande över egendom som dömts förverkad

Polisstyrelsen bestämmer om de verkställighetsåtgärder som avser egendom som dömts förverkad, och den kan ge polisinrättningen rätt att förordna om åtgärder.

— — — — — — — — — — — — — — —

44 §

Inverkan på verkställigheten av att den som dömts till en förverkandepåföljd avlider

Efter det att den som dömts till en förverkandepåföljd avlidit ska verkställigheten avbrytas efter att staten omhändertagit egendomen. Verkställigheten ska fortsätta om inte den behöriga polisinrättningen inom fyra månader efter omhändertagandet tillställs ett intyg över att frågan huruvida verkställigheten ska förfalla har förts till tingsrätten för avgörande i enlighet med 8 kap. 15 § i strafflagen eller om en ansökan om att verkställigheten ska förfalla har avslagits genom ett lagakraftvunnet avgörande.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

13.

Lag

om ändring av 17 kap. 18 och 45 § i rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i rättegångsbalken 17 kap. 18 § 2 mom. och 45 § 2 mom., sådana de lyder, 17 kap. 18 § 2 mom. i lag 690/1997 och 45 § 2 mom. i lag 244/2006, som följer:

17 kap.

Om bevisning

18 §

— — — — — — — — — — — — — — —

I brottmål får inte den vittna som har

1) åtalats för samma gärning eller en gärning som står i omedelbart samband med den gärning som åtalet gäller,

2) förelagts strafforder eller ordningsbot för en gärning som avses i 1 punkten, eller

3) begått en gärning beträffande vilken en förundersökningsmyndighet med stöd av 3 kap. 9 § i förundersökningslagen (/) har avstått från att vidta åtgärder för att ställa den skyldige under åtal eller som åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål eller någon annan motsvarande paragraf har beslutat att inte väcka åtal för.

— — — — — — — — — — — — — — —

45 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Domstolen kan på framställning av åklagaren, den misstänkte eller den misstänktes intressebevakare under de förutsättningar som anges i 1 mom. 2 och 3 punkten förordna om undersökning av den misstänktes sinnestillstånd redan under förundersökningen eller före huvudförhandlingen, om den misstänkte har erkänt att han eller hon har gjort sig skyldig till en straffbar gärning eller om det annars är klart att en sinnesundersökning är nödvändig. Bestämmelser om domstolens domförhet och hur sammanträdet ska hållas när ett beslut som avses i detta moment fattas finns i 3 kap. 1 § 2 mom. i tvångsmedelslagen (/).

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

14.

Lag

om ändring av 1 kap. 14 § i lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 1 kap. 14 § 1 mom., sådant det lyder i lag 647/2003, som följer:

1 kap.

Om åtalsrätt

14 §

En målsägande får själv väcka åtal för ett brott endast om allmänna åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas. En målsägande får också väcka åtal om förundersökningsåtgärderna har skjutits upp genom undersökningsledarens beslut. Bestämmelser om målsägandes rätt att väcka åtal för ett brott som begåtts vid skötsel av ett offentligt uppdrag finns i 118 § 3 mom. i grundlagen.

— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

15.

Lag

om ändring av 7 § i lagen om föreläggande av böter och ordningsbot

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010) 7 § 2 mom. som följer:

7 §

Förundersökning

— — — — — — — — — — — — — — —

För att utreda en förseelse som avses i denna lag görs det i enlighet med 11 kap. 2 § i förundersökningslagen (/) en summarisk förundersökning, där endast de omständigheter utreds som är nödvändiga för att ett bötesyrkande, bötesföreläggande, ordningsbotsföreläggande eller straffyrkande ska kunna utfärdas.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

16.

Lag

om ändring av 5 § i lagen om strafforderförfarande

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om strafforderförfarande (692/1993) 5 § som följer:

5 §

Innan straffanspråk framställs görs en summarisk förundersökning enligt 11 kap. 2 § i förundersökningslagen (/), vid vilken utreds endast de omständigheter som är nödvändiga för att döma ut av en påföljd genom strafforderförfarande.

Denna lag träder i kraft den 20 .

17.

Lag

om ändring av lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007) 5 § 2 mom., 12 § 2 mom. och 16 § 4 mom. som följer:

5 §

Tidpunkten för när de grundläggande uppgifterna om en rättegång blir offentliga

— — — — — — — — — — — — — — —

I ett ärende som gäller en hemlig metod för inhämtande av information enligt 10 kap. i tvångsmedelslagen (/) eller 5 kap. i polislagen (/) eller tullåtgärder enligt 20 f § i tullagen (1466/1994) och i vilket den som är föremål för metoden för inhämtande av information eller åtgärder inte behöver höras vid behandling av yrkandet på metoden eller åtgärder, blir de grundläggande uppgifterna offentliga först när den som misstänks för brott eller är föremål för metoden eller åtgärder senast ska underrättas om användningen av metoden eller åtgärder, om inte domstolen beslutar att de grundläggande uppgifterna ska bli offentliga före det.

12 §

En parts rätt att ta del av en handling

— — — — — — — — — — — — — — —

En parts rätt enligt 1 mom. gäller inte

1) kontaktinformation som avses i 11 § 2 mom. 7 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet,

2) rättegångshandlingar som upprättats vid en domstol före den tidpunkt som avses i 8 §,

3) ett ärende som gäller en hemlig metod för inhämtande av information enligt 10 kap. i tvångsmedelslagen eller 5 kap. i polislagen eller tullåtgärder enligt 20 f § i tullagen och i vilket den som är föremål för metoden för inhämtande av information eller åtgärder inte behöver höras vid behandlingen av kravet på metoden eller åtgärder, eller

4) rättegångshandlingar till den del de innehåller uppgifter om domstolens överläggning.

16 §

Offentligheten i tvångsmedelsärenden

— — — — — — — — — — — — — — —

Ett ärende som gäller en hemlig metod för inhämtande av information enligt 10 kap. i tvångsmedelslagen eller 5 kap. i polislagen eller tullåtgärder enligt 20 f § i tullagen och i vilket den som är föremål för metoden för inhämtande av information eller åtgärder inte behöver höras vid behandlingen av yrkandet på metoden eller åtgärder, handläggs och avgörandet avkunnas utan att allmänheten är närvarande. Den rättegångshandling som innehåller avgörandet samt övriga rättegångshandlingar i ärendet blir offentliga när den som misstänks för brott eller är föremål för metoden för inhämtande av information eller åtgärder senast ska underrättas om användning av metoden eller åtgärder, om inte domstolen av särskilda skäl beslutar att handlingen ska bli offentlig före det.

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

18.

Lag

om ändring av 18 § i lagen om bestridande av bevisningskostnader med statens medel

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om bestridande av bevisningskostnader med statens medel (666/1972) 18 §, sådan den lyder i lag 1257/1988, som följer:

18 §

Ersättningar som har betalts till ett vittne i ett tvångsmedelsärende eller vid en handläggning som nämns i 7 kap. 9 § i förundersökningslagen (/) ska staten svara för. Också ersättning som har betalts i ett ärende som gäller utlämning för brott ska staten svara för.

Denna lag träder i kraft den 20 .

19.

Lag

om ändring av 15 och 23 § i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994) 15 § 1 och 2 mom. samt 23 § 1 mom., av dem 15 § 2 mom. och 23 § 1 mom. sådana de lyder i lag 543/2007, som följer:

15 §

Begränsningar i användningen av tvångsmedel

Om begäran om rättshjälp avser eller dess uppfyllande förutsätter att tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen (/) används, får tvångsmedel inte användas om detta inte skulle vara tillåtet enligt finsk lag i ett sådant fall där den gärning till vilken begäran hänför sig har begåtts i Finland under motsvarande omständigheter.

Vad som bestäms i 1 mom. gäller dock inte ett sådant föreläggande att säkra data som avses i 8 kap. 23 § i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

23 §

Användning av tvångsmedel för inhämtande av bevis och för säkerställande av verkställigheten av en förverkandepåföljd

På grundval av en begäran om rättshjälp som har framställts av en utländsk myndighet kan för inhämtande av bevis verkställas genomsökning, beslag och förelägganden att säkra data, utföras teleavlyssning, teleövervakning, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information och teknisk observation samt genomföras täckoperationer och bevisprovokationer genom köp och upptas signalement, om detta ingår i begäran om rättshjälp eller är nödvändigt för att verkställa begäran.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

20.

Lag

om ändring av 5 b § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (326/1963) 5 b § 2 mom., sådant det lyder i lag 774/2005, som följer:

5 b §

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelserna om häktning i tvångsmedelslagen (/) och i häktningslagen (768/2005) ska i tillämpliga delar gälla om tagande och hållande i förvar.

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

———

21.

Lag

om ändring av 5 b och 13 § i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder (21/1987) 5 b § 2 mom. och 13 § 3 mom., sådana de lyder, 5 b § 2 mom. i lag 773/2005 och 13 § 3 mom. i lag 542/2005, som följer:

5 b §

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelserna om häktning i tvångsmedelslagen (/) och i häktningslagen (768/2005) ska i tillämpliga delar gälla om tagande och hållande i förvar.

13 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Vid säkerställande av verkställigheten av en förverkandepåföljd enligt denna lag ska tvångsmedelslagen, lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994) och lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial (540/2005) följas.

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

———

22.

Lag

om ändring av 30 och 31 a § i lagen om utlämning för brott

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om utlämning för brott (456/1970) 30 § 3 mom. och 31 a §, sådana de lyder, 30 § 3 mom. i lag 296/2002 och 31 a § i lag 238/2001, som följer:

30 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Om den främmande staten har gett sitt samtycke enligt 2 mom. och den misstänkte har berövats sin frihet med stöd av det i momentet avsedda häktningsbeslutet, ska frågan om häktning av den misstänkte med stöd av 2 kap. 11 § i tvångsmedelslagen (/) föras till domstol för avgörande med iakttagande i tillämpliga delar av vad som föreskrivs i 3 kap. 4 och 5 § i nämnda lag. Om den misstänkte har berövats sin frihet av någon annan orsak, ska häktningsbeslutet så snart den främmande statens samtycke erhållits utan dröjsmål föras till domstol för handläggning.

— — — — — — — — — — — — — — —

31 a §

I de fall där någon får tas i förvar med stöd av denna lag kan han eller hon i stället meddelas reseförbud. Om reseförbudet gäller i tillämpliga delar bestämmelserna om reseförbud i tvångsmedelslagen och bestämmelserna om tagande i förvar i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

23.

Lag

om ändring av 16 och 60 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen (1286/2003) 16 § 2 mom. och 60 § 2 mom. som följer:

16 §

Gripande

— — — — — — — — — — — — — — —

En polisman får gripa den som begärs utlämnad med stöd av denna lag även utan något beslut om att personen i fråga ska tas i förvar, om verkställigheten av en framställning om gripande och utlämning annars kan äventyras. I fråga om gripandet gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om detta i tvångsmedelslagen (/).

— — — — — — — — — — — — — — —

60 §

Förutsättningarna för ett häktningsbeslut

— — — — — — — — — — — — — — —

Om den andra medlemsstaten har gett sitt samtycke enligt 1 mom. och den misstänkte har berövats sin frihet med stöd av det i momentet avsedda häktningsbeslutet, ska frågan om häktning av den misstänkte med stöd av 2 kap. 11 § i tvångsmedelslagen föras till domstol för avgörande med iakttagande i tillämpliga delar av vad som föreskrivs i 3 kap. 4 och 5 § i nämnda lag. Om den misstänkte har berövats sin frihet av någon annan orsak, ska häktningsbeslutet så snart den andra medlemsstatens samtycke erhållits utan dröjsmål föras till domstol för handläggning.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

24.

Lag

om ändring av 13 och 57 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga nordiska länderna

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga nordiska länderna (1383/2007) 13 § 2 mom. och 57 § 2 mom. som följer:

13 §

Gripande

— — — — — — — — — — — — — — —

En polisman får gripa den som begärs utlämnad med stöd av denna lag även utan något beslut om att personen i fråga ska tas i förvar, om verkställigheten av en framställning om gripande och utlämning annars kan äventyras. I fråga om gripandet gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om detta i tvångsmedelslagen (/).

— — — — — — — — — — — — — — —

57 §

Förutsättningarna för ett häktningsbeslut

— — — — — — — — — — — — — — —

Om det andra nordiska landet har gett sitt samtycke enligt 1 mom. och den misstänkte har berövats sin frihet med stöd av det i momentet avsedda häktningsbeslutet, ska frågan om häktning av den misstänkte med stöd av 2 kap. 11 § i tvångsmedelslagen föras till domstol för avgörande med iakttagande i tillämpliga delar av 3 kap. 4 och 5 § i nämnda lag. Om den misstänkte har berövats sin frihet av någon annan orsak, ska häktningsbeslutet så snart det andra nordiska landets samtycke erhållits utan dröjsmål föras till domstol för handläggning.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

25.

Lag

om ändring av 10 § i lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål (150/2004) 10 § 2 mom. som följer:

10 §

Ändringssökande

— — — — — — — — — — — — — — —

Besvären ska behandlas skyndsamt. Justitieministeriet ska höras i saken. Vid behandlingen av saken ska i övrigt i tillämpliga delar iakttas vad som i tvångsmedelslagen (/) föreskrivs om handläggning av häktningsärenden.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

26.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial (540/2005) 2 § 2 mom., 4 § 1 mom., 9 § 1 mom., 10 § 1 mom., 15 § samt 16 § 1 och 2 mom. som följer:

2 §

Definition

— — — — — — — — — — — — — — —

När Finland är den stat som översänder ett frysningsbeslut avses med frysningsbeslut en domstols beslut om kvarstad enligt 6 kap. i tvångsmedelslagen (/), en åklagares beslut om tillfällig kvarstad enligt 6 kap. i tvångsmedelslagen och en domstols eller åklagares beslut om beslag enligt 7 kap. i tvångsmedelslagen.

4 §

Andra grunder för förvägrande

Verkställighet ska förvägras, om

1) intyget enligt 6 § saknas eller är ofullständigt eller uppenbart inte motsvarar frysningsbeslutet,

2) det föreligger immunitet eller privilegier som gör det omöjligt att verkställa frysningsbeslutet,

3) det av uppgifterna i intyget omedelbart framgår att senare rättslig hjälp enligt 8 § inte är möjlig eftersom saken redan är slutligt avgjord i fråga om det brott som utgör grunden för frysningsbeslutet *(ne bis in idem)*,

4) beslag av en handling, en postförsändelse eller ett telegram inte är tillåtet enligt 7 kap. 3 eller 5 § i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

9 §

Beslut om verkställighet av frysningsbeslut

Den behöriga åklagaren beslutar om huruvida ett frysningsbeslut ska verkställas med stöd av denna lag. Åklagaren ska förordna att ett frysningsbeslut inom tillämpningsområdet för denna lag verkställs i den ordning som föreskrivs om kvarstad eller beslag, om inte åklagaren beslutar att vägra verkställighet på grundval av 3 eller 4 § eller att uppskjuta verkställigheten med stöd av 13 §.

— — — — — — — — — — — — — — —

10 §

Verkställighet

Den behöriga åklagaren ska utan dröjsmål ge in sitt i 9 § 1 mom. avsedda beslut till häradsfogden för verkställighet av frysningsbeslutet i den ordning som föreskrivs om kvarstad i tillämpliga delar på det sätt som föreskrivs i 8 kap i utsökningsbalken (705/2007), eller till förundersökningsmyndigheten för verkställighet av frysningsbeslutet i den ordning som föreskrivs om beslag i tillämpliga delar på det sätt som föreskrivs i 7 kap. 1 § 3 mom. i tvångsmedelslagen samt i 3, 5, 6, 8, 9, 11-13, 23 och 25 §.

— — — — — — — — — — — — — — —

15 §

Övriga tvångsmedel

Andra tvångsmedel än kvarstad eller beslag får användas för att verkställa ett frysningsbeslut på det sätt som det i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994) och i tvångsmedelslagen föreskrivs i fråga om dessa tvångsmedel.

16 §

Överklagande av verkställighet av frysningsbeslut

Den som ett frysningsbeslut avser kan föra åklagarens beslut enligt 9 § 1 mom. och 12 § 1 mom. till tingsrätten. Tingsrätten ska utan dröjsmål ta upp ärendet till behandling. Vid handläggningen av ärendet iakttas i övrigt i tillämpliga delar 3 kap. 1 § 2 mom. och 7 kap. 15 § i tvångsmedelslagen.

När ett frysningsbeslut verkställs i den ordning som föreskrivs för kvarstad, får besvär anföras över utsökningsmannens verkställighetsåtgärder i den ordning som föreskrivs i utsökningsbalken.

— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

27.

Lag

om ändring av lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden och om tillämpning av rambeslutet

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden och om tillämpning av rambeslutet (729/2010) 7 § 1 och 6 mom., 8 § 2 mom., 10 § 1 mom. och 11 § 3 mom. som följer:

7 §

Grunder för vägran

Verkställighet av en bevisinhämtningsorder ska vägras, om

1) verkställigheten av ordern förutsätter att tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen ( ) används och detta inte är tillåtet enligt tvångsmedelslagen,

2) det finns grundad anledning att misstänka att bevismaterial som avses i ordern innehåller uppgifter om vilka det enligt 17 kap. 23 § i rättegångsbalken inte får avges vittnesmål eller ordern inte kan verkställas på grund av någon annan immunitet eller något annat privilegium som finns enligt lagstiftningen eller en internationell förpliktelse som är bindande för Finland.

— — — — — — — — — — — — — — —

Om ett beslut om beslag som fattats för att verkställa ordern har underställts tingsrätten enligt 7 kap. 21 § i tvångsmedelslagen, får också den tingsrätt som behandlar beslagsärendet besluta om vägran.

8 §

Uppskjutande av verkställigheten

— — — — — — — — — — — — — — —

Om ett beslut om beslag som fattats för att verkställa ordern har underställts tingsrätten enligt 7 kap. 21 § i tvångsmedelslagen, får också den domstol som behandlar beslagsärendet besluta om uppskjutande.

10 §

Ändringssökande

Den som en bevisinhämtningsorder avser får föra beslutet om verkställighet av ordern till tingsrätten. Vid handläggningen av ärendet iakttas 3 kap. 1 § 2 mom. och 7 kap. 15 § i tvångsmedelslagen samt denna lag.

— — — — — — — — — — — — — — —

11 §

Myndigheter som är behöriga att utfärda en order

— — — — — — — — — — — — — — —

Om det i Finland pågår undersökning av ett brott där bevismaterial som behövs för utredningen och omfattas av tillämpningsområdet för rambeslutet finns i en annan medlemsstat, ska förundersökningsmyndigheten utan dröjsmål underrätta den åklagare som avses i 5 kap. 1 § 1 mom. i förundersökningslagen ( ) om detta. Förundersökningsmyndigheten ska samtidigt meddela åklagaren sin uppfattning om huruvida bevismaterialet med hänsyn till artikel 21.2 och 21.3 i rambeslutet ska begäras på grundval av rambeslutet eller något annat avtal om rättslig hjälp som ingåtts mellan Finland och medlemsstaten i fråga.

Denna lag träder i kraft den 20 .

28.

Lag

om ändring av 7 § i lagen om utredande av dödsorsak

I enlighet med riksdagens beslut
fogas i lagen om utredande av dödsorsak (459/1973) till 7 § ett nytt 3 mom. som följer:

7 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Polisen ska underrätta allmänna åklagaren om ett dödsfall som har inträffat när en person har befunnit sig i en förvaringslokal som avses i 2 § 6 punkten i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (841/2006) eller annars frihetsberövad under polisens tillsyn.

Denna lag träder i kraft den 20 .

29.

Lag

om ändring av 36 § i lagen om Finansinspektionen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Finansinspektionen (878/2008) 36 § 1 mom. som följer:

36 §

Yppandeförbud

Finansinspektionen kan förbjuda en person som är närvarande vid en inspektion som Finansinspektionen utför eller som Finansinspektionen har bett om uppgifter eller redogörelser i ett ärende som kan leda till undersökning av ett brott eller en förseelse, att lämna information om inspektionen och om de begärda uppgifterna och redogörelserna till den som undersökningen avser eller till någon annan. Förbudet ska ges skriftligen. På förutsättningarna för och giltigheten av ett sådant förbud tillämpas 11 kap. 5 § i förundersökningslagen (/).

— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

30.

Lag

om ändring av 14 § i språklagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i språklagen (423/2003) 14 § 3 mom. som följer:

14 §

Handläggningsspråket i brottmål

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. om domstolar gäller i tillämpliga delar även åklagarmyndigheterna. Bestämmelser om språket i förundersökning finns i förundersökningslagen (/).

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

———

31.

Lag

om ändring av 9 och 13 § i lagen om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning (1157/2005) 9 § 2 mom. och 13 § 1 mom. som följer:

9 §

Omhändertagande

— — — — — — — — — — — — — — —

Egendom som avses i 1 mom. och som inte kan återlämnas till innehavaren ska utan ogrundat dröjsmål, dock senast inom sju dygn från fråntagandet, överlämnas till polisen för åtgärder enligt polislagen (/) eller, i fråga om skjutvapen och skjutförnödenheter, enligt skjutvapenlagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

13 §

Förundersökning

En jakt- och fiskeövervakare ska göra en summarisk förundersökning enligt 11 kap. 2 § i förundersökningslagen (/) för att utreda ett brottsärende som avses i denna lag, om ärendet är enkelt och klart och gärningen enligt allmän straffpraxis inte kan förutses medföra strängare straff än böter. I fråga om förundersökningar gäller vad som särskilt föreskrivs om dem.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

32.

Lag

om ändring av 43 § i narkotikalagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i narkotikalagen (373/2008) 43 § som följer:

43 §

Beslag

En anhållningsberättigad tjänsteman ska beslagta narkotika som i enlighet med 8 § har överlåtits till polisen, tullmyndigheterna eller gränsbevakningsmyndigheterna eller som annars inte får innehas enligt denna lag, men vars innehav inte är straffbart. Beslag ska verkställas i enlighet med bestämmelserna om protokoll i 7 kap. 12 § i tvångsmedelslagen (/) och om hävning av beslag i 7 kap. 14 § i nämnda lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

33.

Lag

om ändring av 65 § i värnpliktslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i värnpliktslagen (1438/2007) 65 § 2 mom. som följer:

65 §

Undersökning som klarlägger bruk av narkotika

— — — — — — — — — — — — — — —

En värnpliktig som tjänstgör kan förordnas till en undersökning oberoende av de förutsättningar som avses i 1 mom., om det finns motiverat skäl att misstänka att han är narkotikapåverkad under tjänstgöringen eller är beroende av narkotika. Den som vägrar genomgå undersökning är skyldig att underkasta sig kroppsbesiktning enligt 8 kap. 29 § i tvångsmedelslagen (/).

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

34.

Lag

om ändring av 5 § i lagen om kontroller av kontanta medel som förflyttas över Europeiska gemenskapens gräns

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om kontroller av kontanta medel som förflyttas över Europeiska gemenskapens gräns (653/2007) 5 § 2 mom. som följer:

5 §

Granskningsrätt

— — — — — — — — — — — — — — —

För kontroll av att anmälningsplikten enligt artikel 3 i förordningen har fullgjorts har den behöriga myndigheten rätt att utföra också annan kroppsvisitation än sådan som avses i 1 mom., om personen på sannolika skäl misstänks för att inte ha fullgjort anmälningsplikten enligt artikel 3 i förordningen. Beslut om åtgärden fattas av den tullman som har rätt att besluta om kroppsvisitation enligt 15 § i tullagen, en polisman som hör till befälet, en anhållningsberättigad tjänsteman vid gränsbevakningsväsendet eller en gränsbevakningsman med minst majors grad. I övrigt iakttas i tillämpliga delar vad som i tvångsmedelslagen (/) bestäms om kroppsvisitation.

Denna lag träder i kraft den 20 .

35.

Lag

om ändring av militära disciplinlagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i militära disciplinlagen (331/1983) 15 och 20 §, 25 § 1 mom., 25 a § 1 mom. samt 28 § 3 mom., sådana de lyder, 15 och 20 § i lag 652/1991, 25 § 1 mom. och 28 § 3 mom. i lag 1259/1988 samt 25 a § 1 mom. i lag 991/1997, som följer:

15 §

I fråga om brott som avses i militära rättegångslagen tillämpas på de i 27 § nämnda tvångsmedlen och de myndigheter som är berättigade att använda dem förutom tvångsmedelslagen (/) bestämmelserna i denna lag.

20 §

Om häktning föreskrivs i tvångsmedelslagen.

25 §

Förutom de myndigheter som nämns i tvångsmedelslagen får även en anhållningsberättigad militärmyndighet bestämma om beslag och genomsökning.

— — — — — — — — — — — — — —

25 a §

De krigsmän som enligt 18 § har rätt att verkställa gripande får bestämma att en vid försvarsmakten tjänstgörande förare av ett motordrivet fordon eller den som utför något annat uppdrag som nämns i 23 kap. i strafflagen ska genomgå prov för att konstatera om han möjligen intagit alkohol eller något annat rusmedel. Provet får utföras på den som utför ett köruppdrag eller något annat uppdrag som nämns i 23 kap. i strafflagen eller den som är i färd med att påbörja ett sådant uppdrag. Den som vägrar genomgå provet är skyldig att underkasta sig kroppsbesiktning enligt 8 kap. 29 § i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — —

28 §

— — — — — — — — — — — — — —

Om ett brott som avses i militära rättegångslagen handläggs i disciplinärt förfarande, får summarisk förundersökning göras, oberoende av det straff som föreskrivs för brottet. På den summariska förundersökningen tillämpas 11 kap. 2 § i förundersökningslagen (/).

Denna lag träder i kraft den 20 .

36.

Lag

om ändring av 19 § i lagen om försvarsmakten

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om försvarsmakten (551/2007) 19 § 2 mom. som följer:

19 §

Utredande av identitet, avlägsnande av en person och rätt att gripa en person

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelser om allmän rätt att gripa ingår i 2 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/). En person som gripits och som inte lyder under 45 kap. i strafflagen ska utan dröjsmål överlämnas till polisen. Detta gäller även en person som lyder under 45 kap. i strafflagen och som har gjort sig skyldig till något annat brott än ett brott som avses i 2 § i militära rättegångslagen (326/1983). Om den som gripits inte kan överlämnas till polisen senast sex timmar efter gripandet, ska han eller hon friges omedelbart.

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

37.

Lag

om ändring av 28 § i lagen om militär krishantering

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om militär krishantering (211/2006) 28 § 2 mom. som följer:

28 §

Straffrättsligt ansvar

— — — — — — — — — — — — — — —

Den tid inom vilken yrkande om häktning av en anhållen ska tas upp enligt 3 kap. 5 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (/) ska förlängas med den tid som har använts för transporten av den anhållne från krishanteringsoperationens tjänstgöringsområde till Finland eller för domstolsledamöternas resa från Finland till tjänstgöringsområdet.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

———

38.

Lag

om ändring av 27 § i territorialövervakningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i territorialövervakningslagen (755/2000) 27 § 3 mom. som följer:

27 §

Utredning av identiteten och gripande av en person

— — — — — — — — — — — — — — —

Den som gripits ska omedelbart friges när de behövliga uppgifterna enligt 2 mom. 1 punkten har erhållits eller syftet enligt 2 mom. 2 punkten uppnåtts. Den som gripits ska dock friges senast 24 timmar efter gripandet, om den gripne inte anhålls så som anges i tvångsmedelslagen (/).

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

———

39.

Lag

om ändring av 47 § i djurskyddslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i djurskyddslagen (247/1996) 47 §, sådan den lyder i lag 891/2001, som följer:

47 §

Beslag

Beträffande beslag av djur samt av anordningar, redskap och ämnen som avses i 12 § gäller tvångsmedelslagen (/). Utan hinder av vad som i 7 kap. 13 § i tvångsmedelslagen bestäms om förvaring av det beslagtagna får ett djur som tagits i beslag omedelbart avlivas, säljas eller annars överlåtas, om dess värde är obetydligt eller om det inte är möjligt eller ändamålsenligt att ordna dess skötsel.

Denna lag träder i kraft den 20 .

40.

Lag

om ändring av 33 § i lagen om transport av djur

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om transport av djur (1429/2006) 33 § som följer:

33 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning eller en enskilds personliga förhållanden får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifter

1) till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/),

2) till Livsmedelssäkerhetsverket och tillsynsmyndigheten för utförande av uppgifter som avses i denna lag, samt

3) till utländska organ och inspektörer som avses i Europeiska gemenskapens lagstiftning eller något internationellt avtal som är bindande för Finland, i de fall då Europeiska gemenskapens lagstiftning eller avtalet i fråga förutsätter detta.

Denna lag träder i kraft den 20 .

41.

Lag

om ändring av 36 § i lagen om växtskyddsmedel

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om växtskyddsmedel (1259/2006) 36 § som följer:

36 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till

1) åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/),

2) de myndigheter som avses i 28 och 29 § 1 mom. för utförandet av uppgifter enligt denna lag,

3) utländska organ och inspektörer som avses i gemenskapens lagstiftning eller något annat internationellt avtal som är bindande för Finland, i de fall då detta förutsätts i gemenskapens lagstiftning eller avtalet i fråga.

Denna lag träder i kraft den 20 .

42.

Lag

om ändring av 27 § i lagen om gödselfabrikat

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om gödselfabrikat (539/2006) 27 § som följer:

27 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till

1) åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/),

2) de myndigheter som avses i 17 § och de inspektörer som avses i 18 § 1 mom. i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag, samt till

3) utländska organ och inspektörer som avses i EG:s lagstiftning eller i något annat internationellt avtal som är bindande för Finland när det i EG:s lagstiftning eller i avtalet i fråga förutsätts att uppgifterna lämnas ut.

Denna lag träder i kraft den 20 .

43.

Lag

om ändring av 24 § i lagen om skydd för växters sundhet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om skydd för växters sundhet (702/2003) 24 § som följer:

24 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/) samt till de myndigheter som avses i 13 och 14 § i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

44.

Lag

om ändring av 16 § i lagen om bekämpning av flyghavre

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om bekämpning av flyghavre (185/2002) 16 § som följer:

16 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Uppgifter som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har erhållits om en enskilds eller en sammanslutnings ekonomiska ställning eller affärs- eller yrkeshemlighet får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämnas ut till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/) samt till de myndigheter som avses i 3 kap. i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

45.

Lag

om ändring av 26 § i lagen om handel med utsäde

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om handel med utsäde (728/2000) 26 § som följer:

26 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings ekonomiska ställning eller affärs- eller yrkeshemlighet får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/) samt till de myndigheter som avses i 15–17 § i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

46.

Lag

om ändring av 9 § i lagen om plantmaterial

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om plantmaterial (1205/1994) 9 §, sådan den lyder i lag 727/2000, som följer:

9 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/) samt till de myndigheter som avses i 7 och 7 a § i denna lag för utförande av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

47.

Lag

om ändring av 14 § i hästhushållningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i hästhushållningslagen (796/1993) 14 §, sådan den lyder i lag 670/1999, som följer:

14 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/) samt till myndigheter som avses i 11 § för utförande av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

48.

Lag

om ändring av 14 § i lagen om husdjursavel

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om husdjursavel (794/1993) 14 §, sådan den lyder i lag 669/1999, som följer:

14 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/) samt till en myndighet som avses i 10 § för utförande av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

49.

Lag

om ändring av passlagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i passlagen (671/2006) 6 § 1 och 3 mom., 10 § 2 mom., 15 § 2 mom., 22 §, 24 § 3 mom. och 25 § 4 mom.,

av dem 6 § 3 mom., 10 § 2 mom., den finska språkdräkten i 15 § 2 mom. samt 22 § sådana de lyder i lag 456/2009, som följer:

6 §

Ansökan om pass

Om pass ska ansökas skriftligen och till ansökan ska fogas sökandens ansiktsbild, på vilken sökanden utan svårighet kan kännas igen. Sökanden ska personligen lämna in passansökan till polisinrättningen. Ansökan om pass som utfärdas på Helsingfors-Vanda flygplats kan också lämnas till rörliga polisen på flygplatsen. Vid ansökan om pass ska sökanden som identifieringshandling uppvisa en giltig, av polisen utfärdad handling varav identiteten framgår. Om sökanden inte kan uppvisa en identifieringshandling, utför polisen identifieringen. Passet kan avhämtas av en person som sökanden har bemyndigat. På sökandens begäran sänds passet även per post.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ansökan om diplomatpass och tjänstepass ska göras skriftligen hos utrikesministeriet. Ansökan får av särskilda skäl lämnas även till en i 1 mom. avsedd polisinrättning.

— — — — — — — — — — — — — — —

10 §

Utfärdande av pass

— — — — — — — — — — — — — — —

Pass utfärdas av polisinrättningen. På Helsingfors-Vanda flygplats kan pass även utfärdas av rörliga polisen. Pass för en finsk medborgare som befinner sig utomlands utfärdas av en finsk ambassad eller ett konsulat som leds av en utsänd tjänsteman eller någon annan finsk beskickning med en anställd finsk medborgare som utrikesministeriet har gett befogenhet att utfärda pass. Diplomatpass och tjänstepass utfärdas av utrikesministeriet.

— — — — — — — — — — — — — — —

15 §

Hinder för utfärdande av pass

— — — — — — — — — — — — — — —

Pass utfärdas inte för den som har meddelats utreseförbud enligt 4 kap. 8 eller 9 § i konkurslagen (120/2004). Bestämmelser om utfärdande av pass till den som meddelats reseförbud finns i 5 kap. 3 § i tvångsmedelslagen (/).

22 §

Indragning av pass

Ett pass dras in av polisinrättningen eller av den myndighet som utfärdat passet.

24 §

Förutsättningar för tillvaratagande av pass

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelser om att den som meddelats reseförbud ska överlämna sitt pass till polisen utan beslut om indragning finns i 5 kap. 2 § 1 mom. 7 punkten i tvångsmedelslagen. Bestämmelser om att den som meddelats utreseförbud ska överlämna sitt pass till polisen finns i 4 kap. 8 § 3 mom. i konkurslagen.

25 §

Tillvaratagande av pass

— — — — — — — — — — — — — — —

Ett pass som har tillvaratagits av en myndighet ska utan dröjsmål sändas till polisinrättningen för passinnehavarens hemkommun eller till den myndighet som utfärdat passet.

Polismän, gränsbevakningsmän och andra tjänstemän som verkar som passkontrollörer har för tillvaratagande av pass rätt att utföra kroppsvisitation.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

50.

Lag

om ändring av 21 § i lagen om Finlands ekonomiska zon

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om Finlands ekonomiska zon (1058/2004) 21 §, sådan den lyder i lag 1682/2009, som följer:

21 §

Användning av straffprocessuella tvångsmedel

Med anledning av sådana i den ekonomiska zonen begångna brott som avses i denna lag får tvångsmedel användas enligt vad som bestäms i tvångsmedelslagen (/). När en gärning som begåtts från ett utländskt fartyg i Finlands ekonomiska zon och som avses i 13 kap. 3 § i miljöskyddslagen för sjöfarten undersöks gäller 13 kap. 5 § i den lagen i fråga om förutsättningarna för användningen av tvångsmedel.

Denna lag träder i kraft den 20 .

51.

Lag

om ändring av lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation (516/2004) 36 § 3 mom., sådant det lyder delvis ändrat i lag 686/2009, och

ändras 14 a § 1 mom., 14 b § 2 mom. och 14 c § 2 mom., sådana de lyder i lag 343/2008, som följer:

14 a §

Skyldighet att lagra uppgifter för myndigheternas behov

Utan hinder av vad som i detta kapitel bestäms om behandling av identifieringsuppgifter, ska ett tjänsteföretag som är skyldigt att göra televerksamhetsanmälan, på de villkor som anges nedan, se till att de uppgifter som nämns i artikel 5 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/24/EG om lagring av uppgifter som genererats eller behandlats i samband med tillhandahållande av allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster eller allmänna kommunikationsnät och om ändring av direktiv 2002/58/EG lagras i tolv månader från det datum kommunikationen ägde rum. Uppgifterna får bara användas för att undersöka, utreda och lagföra brott som avses i 10 kap. 6 § 2 mom. i tvångsmedelslagen (/).

— — — — — — — — — — — — — — —

14 b §

Skyldigheter och förfaringssätt vid behandling av uppgifter som lagras för myndigheternas behov

— — — — — — — — — — — — — — —

På ersättning för de kostnader som orsakas av lagringsskyldigheten och av motsvarande beredskap tillämpas 98 § i kommunikationsmarknadslagen. I 8 kap. 23—25 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om föreläggande att säkra data för utredningen av ett brott som undersöks.

— — — — — — — — — — — — — — —

14 c §

Statistikföring av användningen av uppgifter som lagras för myndigheternas behov

— — — — — — — — — — — — — — —

Inrikesministeriet ska särskilt beakta de statistikuppgifter som avses i 1 mom. i de berättelser om användningen av teleövervakning och teleavlyssning som ministeriet med stöd av polislagen (/), tvångsmedelslagen eller någon annan lag ska avge till riksdagens justitieombudsman.

Denna lag träder i kraft den 20 .

52.

Lag

om ändring av 17 § i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation (460/2003) 17 § 1 och 4 mom. som följer:

17 §

Utlämnande av ett nätmeddelandes identifieringsuppgifter

På yrkande av en tjänsteman som är anhållningsberättigad enligt 2 kap. 9 § 1 punkten tvångsmedelslagen (/), en allmän åklagare eller en målsägande, kan en domstol ålägga administratören av en sändare, server eller någon annan sådan anordning att till den som framställt yrkandet lämna ut de identifieringsuppgifter som behövs för utredande av vem som är avsändare av ett nätmeddelande, om det föreligger sannolika skäl att misstänka att innehållet i meddelandet är sådant att det är straffbart att göra det tillgängligt för allmänheten. Domstolen får förordna att identifieringsuppgifterna ska lämnas ut till målsäganden först när målsäganden själv får väcka åtal för brottet. Yrkandet ska framställas vid tingsrätten på administratörens hemort eller vid Helsingfors tingsrätt inom tre månader efter att det meddelande som yrkandet gäller publicerades. Domstolen kan förena utlämningsåläggandet med vite.

— — — — — — — — — — — — — —

En i 1 mom. avsedd administratör har rätt till ersättning av statens medel för de skäliga direkta kostnaderna för utlämnande av de identifieringsuppgifter som avses i denna paragraf. Beslut om betalning av ersättning fattas av chefen för den polisinrättning där undersökningen utfördes eller av chefen för någon av polisens riksomfattande enheter. Ändring i beslutet kan sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen med iakttagande av vad som föreskrivs i förvaltningsprocesslagen (586/1996). När uppgifterna lämnas ut till målsäganden enligt domstolens åläggande, är det dock målsäganden själv som ska svara för nämnda kostnader.

Denna lag träder i kraft den 20 .

53.

Lag

om ändring av 95 § i kommunikationsmarknadslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i kommunikationsmarknadslagen (393/2003) 95 §, sådan den lyder i lag 152/2004, som följer:

95 §

Teleföretags skyldighet att utrusta sitt system för teleavlyssning och teleövervakning

Teleföretag ska utrusta sina kommunikationsnät och kommunikationstjänster med sådana tekniska hjälpmedel och egenskaper att teleavlyssning och teleövervakning som avses i tvångsmedelslagen (/), i polislagen (/) och i den i Bryssel den 29 maj 2000 ingångna konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater är möjlig att genomföra.

Denna lag träder i kraft den 20 .

54.

Lag

om ändring av 35 § i lagen om radiofrekvenser och teleutrustningar

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om radiofrekvenser och teleutrustningar (1015/2001) 35 § 2 mom., sådant det lyder i lag 399/2003, som följer:

35 §

Handräckning

— — — — — — — — — — — — — — —

Om det finns vägande skäl att misstänka att ett brott som avses i 38 kap. 7 § i strafflagen eller i 39 § 1 mom. 2 eller 3 punkten i denna lag har begåtts på en plats som omfattas av hemfriden, får utan hinder av 8 kap. 2 § 1 mom., 4 § och 30 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (/) allmän husrannsakan eller platsgenomsökning samt kroppsvisitation företas för eftersökning av lagstridiga radioanläggningar eller teleterminalutrustningar eller för utredning av brott.

Denna lag träder i kraft den 20 .

55.

Lag

om ändring av 39 § i lagen om ensamrätt till kretsmönster för integrerade kretsar

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om ensamrätt till kretsmönster för integrerade kretsar (32/1991) 39 § 2 mom. som följer:

39 §

Förhindrande av att kränkning fortgår

— — — — — — — — — — — — — — —

En integrerad krets eller något annat exemplar av ett kretsmönster kan tas i beslag, när det kan antas att ett brott mot industriell rättighet har begåtts. Härvid ska iakttas vad som i tvångsmedelslagen (/) föreskrivs om beslag.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

———

56.

Lag

om ändring av 16 § i hittegodslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i hittegodslagen (778/1988) 16 § 1 mom. som följer:

16 §

Beslagtaget hittegods

Har hittegodset tagits i beslag med stöd av tvångsmedelslagen (/) och avhämtar ägaren inte det beslagtagna föremålet inom tre månader från det polisen meddelade honom att föremålet kan avhämtas sedan beslaget hävts, blir upphittaren ägare till föremålet. Om ägaren är okänd, ska 7 kap. 23 § i nämnda lag tillämpas. Upphittaren ska utan dröjsmål meddelas att äganderätten till hittegodset har övergått till honom.

— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

57.

Lag

om ändring av kärnenergilagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i kärnenergilagen (990/1987) 7 m § 2 mom., 7 o § 4 mom. och 68 a § 2 mom., sådana de lyder, 7 m § 2 mom. och 7 o § 4 mom. i lag 342/2008 och 68 a § 2 mom. i lag 1420/1994, som följer:

7 m §

Säkerhetskontroll

— — — — — — — — — — — — — — —

För att säkerställa säkerheten i en kärnanläggning är de som arbetar vid kärnanläggningen eller som har ärende till anläggningsområdet skyldiga att på begäran av en person som hör till säkerhetsorganisationen genomgå prov för att konstatera om de intagit alkohol eller något annat rusmedel. Provet utförs på det sätt som föreskrivs i 9 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/). Bestämmelser om arbetstagares skyldighet att lämna intyg över narkotikatest finns i lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004).

— — — — — — — — — — — — — — —

7 o §

Användning av maktmedel

— — — — — — — — — — — — — — —

I 2 kap. 17 § 3 mom. i polislagen (/) finns bestämmelser om rätten för en person som tillfälligt bistår en polisman att använda maktmedel.

— — — — — — — — — — — — — — —

68 a §

Handräckning då det gäller iakttagande av Euratomfördraget

— — — — — — — — — — — — — — —

På åtgärder som avses i 1 mom. ska tvångsmedelslagen tillämpas om inte något annat följer av Euratomfördraget.

Denna lag träder i kraft den 20 .

58.

Lag

om ändring av 37 § i mönsterrättslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i mönsterrättslagen (221/1971) 37 § 2 mom., sådant det lyder i lag 718/1995, som följer:

37 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Egendom som avses i 1 mom. kan tas i beslag, när det kan antas att ett brott som nämns i 49 kap. 2 § i strafflagen eller 35 § i denna lag har begåtts. Härvid ska iakttas vad som i tvångsmedelslagen (/) föreskrivs om beslag.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

———

59.

Lag

om ändring av 59 § i patentlagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i patentlagen (550/1967) 59 § 2 mom., sådant det lyder i lag 717/1995, som följer:

59 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Egendom som avses i 1 mom. kan tas i beslag, när det kan antas att ett brott som nämns i 49 kap. 2 § i strafflagen eller 57 § i denna lag har begåtts. Härvid ska iakttas vad som i tvångsmedelslagen (/) föreskrivs om beslag.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

———

60.

Lag

om ändring av 92 m § i vägtrafiklagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i vägtrafiklagen (267/1981) 92 m § 1 mom., sådant det lyder i lag 401/2005, som följer:

92 m §

Tvångsmedel för iakttagande av viss social lagstiftning om vägtransporter

Om det finns sannolika skäl att misstänka att en förseelse som nämns i 105 a § har begåtts, får polisen utan hinder av 8 kap. 2 § 1 mom. och 4 § i tvångsmedelslagen (/) för att finna färdskrivarskivan, förarkortet eller körjournalen företa i tvångsmedelslagen angiven allmän husrannsakan eller platsgenomsökning i fordonet eller på ett sannolikt förvaringsställe för färdskrivarskivan, kortet eller körjournalen.

— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

61.

Lag

om ändring av 50 och 50 a § i lagen om privata säkerhetstjänster

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om privata säkerhetstjänster (282/2002) 50 § 2 mom. och 50 a §, av dem 50 a § sådan den lyder i lag 105/2007, som följer:

50 §

Tillfälligt återkallande av godkännande som väktare eller som utförare av säkerhetsskyddsuppgifter

— — — — — — — — — — — — — — —

Om ett godkännande som väktare eller som utförare av säkerhetsskyddsuppgifter har återkallats eller om det finns förutsättningar att tillfälligt återkalla ett godkännande, kan en polisman omhänderta väktarkortet eller kortet för utförare av säkerhetsskyddsuppgifter för att överlämna det till en polisman som tillhör befälet, varefter denne inom 14 dagar ska besluta om godkännandet ska återkallas tillfälligt. En polisman kan omhänderta ett väktarkort eller ett kort för utförare av säkerhetsskyddsuppgifter även då godkännandet som väktare eller som utförare av säkerhetsskyddsuppgifter har återkallats. Utan hinder av vad som bestäms i 8 kap. 30 § i tvångsmedelslagen (/) kan kroppsvisitation förrättas för fråntagande av ett väktarkort eller ett kort för utförare av säkerhetsskyddsuppgifter.

— — — — — — — — — — — — — — —

50 a §

Polisundersökning

I ett ärende som gäller återkallande av auktorisation eller godkännande som meddelats med stöd av denna lag kan vid behov verkställas sådan polisundersökning som avses i 6 kap. i polislagen (/).

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

62.

Lag

om ändring av 7 och 8 § i lagen om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen (546/1998) 7 och 8 § som följer:

7 §

Genomsökning

Om det finns sannolika skäl till misstanke att en i 3 § 1 punkten avsedd detektorförseelse har begåtts, kan allmän husrannsakan eller platsgenomsökning som avses i tvångsmedelslagen (/) företas i ett motordrivet fordon och dess släpvagn för att eftersöka en detektor, utan hinder av 8 kap. 2 § 1 mom. och 4 § i tvångsmedelslagen.

Allmän husrannsakan eller platsgenomsökning kan på motsvarande sätt företas också i byggnader, rum eller slutna förvaringsplatser, om det finns sannolika skäl att misstänka att de används som importlager eller tillverknings-, saluförings-, försäljnings-, överlåtelse-, underhålls-, reparations- eller installationsplats för detektorer.

8 §

Kroppsvisitation

Om det finns synnerligen sannolika skäl att misstänka att en i 3 § 1 punkten avsedd detektorförseelse har begåtts, kan det motordrivna fordonets förare och passagerare underkastas kroppsvisitation som avses i tvångsmedelslagen, utan hinder av 8 kap. 30 § 1 mom. i tvångsmedelslagen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

63.

Lag

om ändring av 7 kap. 3 § och 14 kap. 5 § i konkurslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i konkurslagen (120/2004) 7 kap. 3 § 3 mom. och 14 kap. 5 § 3 mom. som följer:

7 kap.

Förfarandet i domstol

3 §

Behörig domstol i andra ärenden som gäller konkursen

— — — — — — — — — — — — — — —

Om en gäldenär har förordnats att häktas till följd av tredska och en helg infaller när gäldenärens ärende senast ska behandlas, kan ärendet trots vad som föreskrivs ovan behandlas av den jourhavande tingsrätt som avses i 3 kap. 1 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (/).

14 kap.

Konkursboets förvaltning

5 §

Boförvaltarens uppgifter

— — — — — — — — — — — — — — —

Boförvaltaren har för fullgörande av sina uppgifter rätt att få handräckning av polisen enligt 9 kap. 1 § i polislagen (/).

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

———

64.

Lag

om ändring av 86 § i bilskattelagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i bilskattelagen (1482/1994) 86 § 2 mom. som följer:

86 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Utan hinder av 1 mom. får uppgifter och handlingar likväl lämnas till skattemyndigheterna och av dessa kallade sakkunniga samt, då syftet är skattetillsyn, skatteuppbörd, prövning av besvär över beskattning och väckande av åtal eller utsökning, även till behöriga myndigheter och deras företrädare. Under de förutsättningar som anges i 8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/) ska beskattningshandlingarna eller uppgifter som framgår av dem ställas till en häktningsberättigad tjänstemans förfogande också för utredning av andra brott än skattebrott.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

65.

Lag

om ändring av 70 § i lagen om påförande av accis

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om påförande av accis (1469/1994) 70 § som följer:

70 §

Då förundersökning utförs med anledning av brott mot denna lag eller mot bestämmelser och föreskrifter som har utfärdats med stöd av den, iakttas utöver förundersökningslagen (/) och tvångsmedelslagen (/) i tillämpliga delar även vad som föreskrivs om förundersökning av tullbrott.

Denna lag träder i kraft den 20 .

66.

Lag

om ändring av 60 och 60 b § i alkohollagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i alkohollagen (1143/1994) 60 § 3 mom. och 60 b §, sådana de lyder i lag 642/2009, som följer:

60 §

Fråntagande, omhändertagande och förstöring av alkoholdrycker och sprit

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelserna i 2 kap. 14 § 3 mom. i polislagen (/) om omhändertagande av egendom ska tillämpas på fråntagande och förstöring av alkoholdrycker som sker enligt 1 och 2 mom.

— — — — — — — — — — — — — — —

60 b §

Undersökning och genomsökning

Om en person som inte har fyllt arton år på sannolika skäl misstänks för en förseelse som avses i 50 a § 4 mom. 4 punkten, får polisen för att söka en alkoholdryck som personen olagligt innehar undersöka de föremål som personen i fråga för med sig och utsidan av personens kläder, om detta är möjligt utan att inkräkta på den misstänktas personliga integritet på ett kränkande sätt. På protokollföring av undersökningen tillämpas vad som föreskrivs i 2 kap. 14 § 3 mom. i polislagen. Vid undersökningen ska i övrigt iakttas bestämmelserna om kroppsvisitation i 8 kap. i tvångsmedelslagen (/).

Om det finns sannolika skäl att misstänka att någon har gjort sig skyldig till lindrigt alkoholbrott enligt 50 a kap. 3 § i strafflagen, får det företas allmän husrannsakan eller platsgenomsökning enligt 8 kap. i tvångsmedelslagen i det fordon som personen i fråga använder, i syfte att ta reda på om det finns olagliga alkoholdrycker eller olaglig sprit i fordonet.

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

———

Helsingfors den 29 oktober 2010

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister *Tuija Brax*

Bilaga
Parallelltexter

3.

Lag

om ändring av lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (841/2006) 1 kap. 2 §, 2 kap. 2 §, 6 kap. 1 § 1 mom. och 6 § 1 mom., 7 kap. 1 § 1 mom. och 6 § 1 mom., 8 kap. 3 §, 11 kap. 1 § 3 mom., 15 kap. 3 § samt 17 kap. 1 § 1 mom., 3 § 1 mom., 4 § 1 mom. och 5 §, av dem 6 kap. 1 § 1 mom. sådant det lyder i lag 267/2007, som följer:

Gällande lydelse

1 kap.

Allmänna bestämmelser

2 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *häktad* den som häktats enligt 1 kap. 2 § i häktningslagen (768/2005),

2) *anhållen* den som anhållits i enlighet med 1 kap. 3 § i tvångsmedelslagen (450/1987),

3) *gripen* den som gripits på en grund som anges i polislagen (493/1995), tvångsmedelslagen, förundersökningslagen (449/1987) eller i någon annan lag och som inte är häktad eller anhållen,

4) *frihetsberövad* en häktad, anhållen eller gripen,

5) *besökare* den som besöker en frihetsberövad,

6) *förvaringslokal* en lokal som administreras av polisen och som används för förvaring av frihetsberövade som hålls i förvar hos polisen,

7) *teknisk övervakning* övervakning av förvaringslokalerna med hjälp av tekniska anordningar,

8) *väktare* överväktare och väktare enligt 6 a § i polislagen.

Föreslagen lydelse

1 kap.

Allmänna bestämmelser

2 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *häktad* den som häktats enligt 1 kap. 2 § i häktningslagen (768/2005),

2) *anhållen* den som anhållits i enlighet med *2 kap. 5 § i tvångsmedelslagen* (/),

3) *gripen* den som gripits på en grund som anges i *polislagen* (/), tvångsmedelslagen, *förundersökningslagen* (/) eller i någon annan lag och som inte är häktad eller anhållen,

4) *frihetsberövad* en häktad, anhållen eller gripen,

5) *besökare* den som besöker en frihetsberövad,

6) *förvaringslokal* en lokal som administreras av polisen och som används för förvaring av frihetsberövade som hålls i förvar hos polisen,

7) *teknisk övervakning* övervakning av förvaringslokalerna med hjälp av tekniska anordningar,

8) *väktare* överväktare och väktare enligt *1 kap. 10 § i polislagen*.

Gällande lydelse

2 kap.

Intagning i förvaringslokal

2 §

Underrättelse om intagning i förvaringslokal

Häktade och gripna skall ges tillfälle att underrätta en nära anhörig eller någon annan närstående om intagningen i förvaringslokalen. En gripen behöver dock inte ges sådant tillfälle, om han eller hon friges inom 12 timmar från gripandet och det inte finns något särskilt skäl att ge den gripne ett sådant tillfälle.

Enligt anvisningar av en anhållen skall någon av dennes nära anhöriga eller någon annan närstående underrättas om intagningen i förvaringslokalen. Om underrättelsen skulle förorsaka synnerligt men för brottsutredningen, kan underrättelsen framskjutas högst tills domstolen tar upp yrkandet om häktning av den anhållne till behandling. Underrättelsen får inte utan särskilda skäl lämnas mot den anhållnes vilja.

6 kap.

Brevväxling och telefonsamtal

1 §

Brevväxling och granskning av postförsändelser

De frihetsberövade har rätt till korrespondens, om inte denna rätt har begränsats på det sätt som avses i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Användning av telefon

En frihetsberövad skall i mån av möjlighet ges tillfälle att på egen bekostnad stå i telefonkontakt med personer utanför förvaringslokalen, om inte denna rätt har begränsats på det sätt som avses i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen. I ordningsstadgan för en förva-

Föreslagen lydelse

2 kap.

Intagning i förvaringslokal

2 §

Underrättelse om frihetsberövande

Häktade ska ges tillfälle att underrätta *en närstående eller någon annan person* om frihetsberövandet.

Enligt anvisningar av en anhållen eller gripen ska någon av den anhållnes eller den gripnes *närstående eller någon annan person* underrättas om frihetsberövandet. Om underrättelsen skulle förorsaka synnerligt men för brottsutredningen kan underrättelsen om anhållande framskjutas högst *två dygn från gripandet* genom beslut av en polisman som hör till befälet och underrättelsen om gripande framskjutas *eller lämnas ogjord*. En underrättelse får inte utan särskilda skäl lämnas mot den anhållnes *eller gripnes* vilja.

6 kap.

Brevväxling och telefonsamtal

1 §

Brevväxling och granskning av postförsändelser

De frihetsberövade har rätt till korrespondens, om inte denna rätt har begränsats *enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen*.

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Användning av telefon

En frihetsberövad ska i mån av möjlighet ges tillfälle att på egen bekostnad stå i telefonkontakt med personer utanför förvaringslokalen, om inte denna rätt har begränsats *enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen*. I ordningsstadgan för en förvaringslokal kan meddelas

Gällande lydelse

ringslokal kan meddelas de föreskrifter om tider för användning av telefon som är nödvändiga med hänsyn till verksamheten och ordningen i förvaringslokalen.

— — — — — — — — — — — — — — —

7 kap.

Besök och andra kontakter utanför förvaringslokalen

1 §

Besök

De frihetsberövade har rätt att under behövlig övervakning ta emot besökare vid tidpunkter som reserverats för besök så ofta det är möjligt utan att ordningen och verksamheten i förvaringslokalen störs, om inte denna rätt begränsats enligt 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen. Besök kan även tillåtas vid andra tillfällen än vid de tidpunkter som reserverats för besök, om det är nödvändigt med hänsyn till den frihetsberövades kontakter eller av något annat särskilt skäl. En frihetsberövad har dock alltid rätt att utan ogrundat dröjsmål ta emot besök av sitt i 6 kap. 4 § avsedda ombud. Bestämmelser om granskning av besökare finns i 10 kap.

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Kontakter med en beskickning

Utländska frihetsberövade har rätt att stå i kontakt med en diplomatisk beskickning eller ett konsulat som företräder hemlandet, om inte kontakterna begränsats på det sätt som avses i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

8 kap.

Ordningen i en förvaringslokal

3 §

Beslutanderätt

Polischefen vid polisinrättningen *i häradet*

Föreslagen lydelse

de föreskrifter om tider för användning av telefon som är nödvändiga med hänsyn till verksamheten och ordningen i förvaringslokalen.

— — — — — — — — — — — — — — —

7 kap.

Besök och andra kontakter utanför förvaringslokalen

1 §

Besök

De frihetsberövade har rätt att under behövlig övervakning ta emot besökare vid tidpunkter som reserverats för besök så ofta det är möjligt utan att ordningen och verksamheten i förvaringslokalen störs, om inte denna rätt begränsats enligt *4 kap. i tvångsmedelslagen*. Besök kan även tillåtas vid andra tillfällen än vid de tidpunkter som reserverats för besök, om det är nödvändigt med hänsyn till den frihetsberövades kontakter eller av något annat särskilt skäl. En frihetsberövad har dock alltid rätt att utan ogrundat dröjsmål ta emot besök av sitt i 6 kap. 4 § avsedda ombud. Bestämmelser om granskning av besökare finns i 10 kap.

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Kontakter med en beskickning

Utländska frihetsberövade har rätt att stå i kontakt med en diplomatisk beskickning eller ett konsulat som företräder hemlandet, om inte kontakterna begränsats *enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen*.

— — — — — — — — — — — — — — —

8 kap.

Ordningen i en förvaringslokal

3 §

Beslutanderätt

Polischefen vid polisinrättningen fastställer

Gällande lydelse

fastställer ordningsstadgan för en förvaringslokal och beslutar om övervakning och låsning av lokalerna.

11 kap.

Säkerhetsåtgärder

1 §

Säkerhetsåtgärder

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelser om begränsning av frihetsberövades kontakter finns i tvångsmedelslagen.

15 kap.

Väktare

3 §

Person- och egendomsskada

En väktare skall utan dröjsmål underrätta sin förman om person- eller egendomsskador som uppkommit vid utförandet av tjänsteuppdrag, om skadorna inte är att anses såsom ringa. Beträffande person- och egendomsskador skall förfaras enligt 49 § i polislagen.

17 kap.

Ändringssökande

1 §

Ärenden som är föremål för ändringssökande

Rättelseyrkande får framställas hos polischefen vid polisinrättningen *i häradet* och besvär anföras hos förvaltningsdomstolen i beslut som gäller

1) innehav av egendom enligt 4 kap. 1 § samt användning av pengar och andra betalningsmedel enligt 4 kap. 4 §,

2) kvarhållande av brev eller postförsändelse enligt 6 kap. 5 § och

3) besöksförbud enligt 7 kap. 5 § och tillstånd att avlägsna sig av synnerligen viktigt

Föreslagen lydelse

ordningsstadgan för en förvaringslokal och beslutar om övervakning och låsning av lokalerna.

11 kap.

Säkerhetsåtgärder

1 §

Säkerhetsåtgärder

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelser om begränsning av frihetsberövades kontakter finns i *4 kap. i tvångsmedelslagen*.

15 kap.

Väktare

3 §

Person- och egendomsskada

En väktare ska utan dröjsmål underrätta sin förman om person- eller egendomsskador som uppkommit vid utförandet av tjänsteuppdrag, om skadorna inte är att anses såsom ringa. Beträffande person- och egendomsskador ska förfaras enligt *8 kap. 6 § i polislagen*.

17 kap.

Ändringssökande

1 §

Ärenden som är föremål för ändringssökande

Rättelseyrkande får framställas hos polischefen vid polisinrättningen och besvär anföras hos förvaltningsdomstolen i beslut som gäller

1) innehav av egendom enligt 4 kap. 1 § samt användning av pengar och andra betalningsmedel enligt 4 kap. 4 §,

2) kvarhållande av brev eller postförsändelse enligt 6 kap. 5 §, och

3) besöksförbud enligt 7 kap. 5 § och tillstånd att avlägsna sig av synnerligen viktigt

Gällande lydelse

skäl enligt 7 kap. 8 §.

— — — — — — — — — — — — — — —

3 §

Beslut om rättelseyrkande

Polischefen vid polisinrättningen *i häradet* avgör rättelseyrkanden.

— — — — — — — — — — — — — — —

4 §

Anförande av besvär

Ändring i beslut som polischefen vid polisinrättningen *i häradet* fattat med anledning av ett rättelseyrkande får sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen. Besvär skall anföras hos den förvaltningsdomstol inom vars domkrets polischefen vid polisinrättningen *i häradet* har fattat beslutet.

— — — — — — — — — — — — — — —

5 §

Verkan av rättelseyrkanden och besvär på verkställigheten

Framställande av rättelseyrkanden eller anförande av besvär avbryter inte verkställigheten av beslut enligt 1 §, om inte polischefen vid den polisinrättning *i häradet* som behandlar rättelseyrkandet eller den förvaltningsdomstol som behandlar besvären beslutar något annat.

Föreslagen lydelse

skäl enligt 7 kap. 8 §.

— — — — — — — — — — — — — — —

3 §

Beslut om rättelseyrkande

Polischefen vid polisinrättningen avgör rättelseyrkanden.

— — — — — — — — — — — — — — —

4 §

Anförande av besvär

Ändring i beslut om polischefen vid polisinrättningen fattat med anledning av ett rättelseyrkande får sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen. Besvär ska anföras hos den förvaltningsdomstol inom vars domkrets polischefen vid polisinrättningen har fattat beslutet.

— — — — — — — — — — — — — — —

5 §

Verkan av rättelseyrkanden och besvär på verkställigheten

Framställande av rättelseyrkanden eller anförande av besvär avbryter inte verkställigheten av beslut enligt 1 §, om inte polischefen vid den polisinrättning som behandlar rättelseyrkandet eller den förvaltningsdomstol som behandlar besvären beslutar något annat.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av häktningslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i häktningslagen (768/2005) 1 kap. 1 § 2 mom., 2 kap. 1 § 3 och 4 mom., 8 kap. 1 § 1 mom. och 6 § 1 mom., 9 kap. 1 § 1 mom. och 7 § 1 mom., 10 kap. 16 § 5 mom., 11 kap. 9 § 2 mom. samt 13 kap. 1 § 3 mom., av dem 8 kap. 1 § 1 mom. sådant det lyder i lag 266/2007, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	1 kap.
Allmänna principer för verkställighet av häktning	**Allmänna principer för verkställighet av häktning**
1 §	1 §
Tillämpningsområde	*Tillämpningsområde*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
På häktade som samtidigt avtjänar fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter tillämpas vad som föreskrivs i 2 kap. 1 § 2 mom., 4 kap. 1 § 3 mom., 8 kap. 6 § samt 9 kap. 9 § i denna lag. På sådana häktade tillämpas dessutom bestämmelserna i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen (450/1987) om begränsning av kontakter och bestämmelserna i 2 c kap. 5 § i strafflagen (39/1889) om bestämmande av villkorlig frigivning. På sådana häktade som avses i detta moment tillämpas i övrigt bestämmelserna om fångar i fängelselagen (767/2005).	På häktade som samtidigt avtjänar fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter tillämpas vad som föreskrivs i 2 kap. 1 § 2 mom., 4 kap. 1 § 3 mom., 8 kap. 6 § samt 9 kap. 9 §. På sådana häktade tillämpas dessutom bestämmelserna i *4 kap. i tvångsmedelslagen (/)* om begränsning av kontakter och bestämmelserna i 2 c kap. 5 § i strafflagen (39/1889) om bestämmande av villkorlig frigivning. På sådana häktade som avses i detta moment tillämpas i övrigt bestämmelserna om fångar i fängelselagen (767/2005).
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
2 kap.	2 kap.
Ankomst till ett fängelse	**Ankomst till ett fängelse**
1 §	1 §
Placering av häktade	*Placering av häktade*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Den domstol som beslutar om häktning kan på framställning av en anhållningsberättigad	Den domstol som beslutar om häktning kan på framställning av en anhållningsberättigad

Gällande lydelse

tjänsteman enligt 1 kap. 6 § i tvångsmedelslagen eller på framställning av åklagaren fatta beslut om att den häktade skall placeras i en sådan förvaringslokal för häktade som administreras av polisen, om det är nödvändigt för att hålla den häktade avskild eller av säkerhetsskäl, eller om utredningen av brottet av särskilda skäl så kräver.

Den häktade får inte hållas i polisens förvaringslokal längre än fyra veckor, om det inte finns särskilt vägande skäl till detta. Om den häktade placerats i en förvaringslokal som administreras av polisen, skall placeringsärendet och dess grunder tas upp till behandling i domstol tillsammans med häktningsärendet vid den nya behandling av häktningsärendet som avses i 1 kap. 22 § i tvångsmedelslagen.

8 kap.

Brevväxling och telefonsamtal

1 §

Brevväxling och granskning av postförsändelser

De häktade har rätt till korrespondens, om inte denna rätt har begränsats på det sätt som avses i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Användning av telefon

De häktade skall ges möjlighet att på egen bekostnad stå i telefonkontakt med personer utanför fängelset, om inte denna rätt har begränsats på det sätt som avses i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen. I ordningsstadgan för ett

Föreslagen lydelse

tjänsteman enligt 2 kap. 9 § i tvångsmedelslagen eller på framställning av allmänna åklagaren fatta beslut om att den häktade ska placeras i en sådan förvaringslokal för häktade som administreras av polisen, om det är nödvändigt för att hålla den häktade avskild eller av säkerhetsskäl, eller om utredningen av brottet av särskilda skäl så kräver. *Den häktade får inte hållas i polisens förvaringslokal längre än fyra veckor, om det inte finns särskilt vägande skäl till detta.*

Om den häktade placerats i en förvaringslokal som administreras av polisen, ska placeringsärendet och dess grunder tas upp till behandling i domstol tillsammans med häktningsärendet vid den nya behandling av häktningsärendet som avses i *3 kap. 15 § i tvångsmedelslagen. Den häktade kan också få förvaringen i polisens förvaringslokal separat prövad av domstol på nytt, och då iakttas i tillämpliga delar det förfarande som föreskrivs i 1, 3 och 4 mom. i nämnda paragraf. En anhållningsberättigad tjänsteman eller åklagaren ska föra saken till domstol, om den häktade ska förvaras i förvaringslokalen längre än fyra veckor. Också då iakttas i tillämpliga delar nämnda bestämmelser i tvångsmedelslagen.*

8 kap.

Brevväxling och telefonsamtal

1 §

Brevväxling och granskning av postförsändelser

De häktade har rätt till korrespondens, om inte denna rätt har begränsats *enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen*.

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Användning av telefon

De häktade ska ges möjlighet att på egen bekostnad stå i telefonkontakt med personer utanför fängelset, om inte denna rätt har begränsats *enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen*. I ordningsstadgan för ett fängelse kan medde-

Gällande lydelse

fängelse kan meddelas de föreskrifter om tider för användning av telefon som är nödvändiga med hänsyn till verksamheten och ordningen i fängelset.

— — — — — — — — — — — — — — —

9 kap.

Besök och andra kontakter utom fängelset

1 §

Besök

De häktade har rätt att under behövlig övervakning ta emot besökare vid tidpunkter som reserverats för besök så ofta det är möjligt utan att ordningen och verksamheten i fängelset störs, om inte denna rätt begränsats enligt 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen. Besök kan tillåtas även vid andra tillfällen än vid de tidpunkter som reserverats för besök, om det är nödvändigt med hänsyn till den häktades kontakter eller av något annat särskilt skäl. En häktad har dock alltid rätt att utan ogrundat dröjsmål ta emot besök av sitt i 8 kap. 4 § avsedda ombud. Bestämmelser om granskning av den som kommit för att besöka en häktad *(besökare)* finns i 12 kap.

— — — — — — — — — — — — — — —

7 §

Kontakter med en beskickning

Utländska häktade har rätt att stå i kontakt med en diplomatisk beskickning eller ett konsulat som företräder hemlandet, om inte kontakterna begränsats på de grunder som avses i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

10 kap.

Ordningen och disciplinen i ett fängelse

16 §

Beslutanderätt

— — — — — — — — — — — — — — —

I fråga om jäv tillämpas bestämmelserna i

Föreslagen lydelse

las de föreskrifter om tider för användning av telefon som är nödvändiga med hänsyn till verksamheten och ordningen i fängelset.

— — — — — — — — — — — — — — —

9 kap.

Besök och andra kontakter utom fängelset

1 §

Besök

De häktade har rätt att under behövlig övervakning ta emot besökare vid tidpunkter som reserverats för besök så ofta det är möjligt utan att ordningen och verksamheten i fängelset störs, om inte denna rätt begränsats enligt *4 kap. i tvångsmedelslagen*. Besök kan tillåtas även vid andra tillfällen än vid de tidpunkter som reserverats för besök, om det är nödvändigt med hänsyn till den häktades kontakter eller av något annat särskilt skäl. En häktad har dock alltid rätt att utan ogrundat dröjsmål ta emot besök av sitt i 8 kap. 4 § avsedda ombud. Bestämmelser om granskning av den som kommit för att besöka en häktad *(besökare)* finns i 12 kap.

— — — — — — — — — — — — — — —

7 §

Kontakter med en beskickning

Utländska häktade har rätt att stå i kontakt med en diplomatisk beskickning eller ett konsulat som företräder hemlandet, om inte kontakterna begränsats *enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen*.

— — — — — — — — — — — — — — —

10 kap.

Ordningen och disciplinen i ett fängelse

16 §

Beslutanderätt

— — — — — — — — — — — — — — —

I fråga om jäv tillämpas bestämmelserna i

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
16 § i förundersökningslagen (449/1987).	*2 kap. 7 och 8 § i förundersökningslagen* (/).
11 kap.	11 kap.
Granskning av fängelselokaler och häktade	**Granskning av fängelselokaler och häktade**
9 §	9 §
Förfarande och protokoll	*Förfarande och protokoll*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om kroppsbesiktning utförs av någon som inte hör till hälso- och sjukvårdspersonalen, skall ett vittne vara närvarande. Bestämmelserna i 5 kap. 12 § 3 och 4 mom. i tvångsmedelslagen skall i övrigt iakttas vid utförande av kroppsbesiktning.	Om kroppsbesiktning utförs av någon som inte hör till hälso- och sjukvårdspersonalen, ska ett vittne vara närvarande. Bestämmelserna i *8 kap. 32 § 3 och 4 mom. i tvångsmedelslagen* ska i övrigt iakttas vid utförande av kroppsbesiktning.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
13 kap.	13 kap.
Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel	**Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel**
1 §	1 §
Säkerhetsåtgärder	*Säkerhetsåtgärder*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Bestämmelser om begränsning av de häktades kontakter finns i tvångsmedelslagen.	Bestämmelser om begränsning av de häktades kontakter finns i *4 kap. i tvångsmedelslagen*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av fängelselagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i fängelselagen (767/2005) 1 kap. 11 § 1 mom., 4 kap. 5 § 2 mom., 15 kap. 16 § 4 mom. och 16 kap. 9 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	1 kap.
Allmänna bestämmelser om verkställighet av fängelse	**Allmänna bestämmelser om verkställighet av fängelse**
11 §	11 §
Handräckning	*Handräckning*
För att utföra ett tjänsteuppdrag har en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet rätt att få handräckning av polisen enligt polislagen (493/1995).	För att utföra ett tjänsteuppdrag har en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet rätt att få handräckning av polisen enligt *polislagen (/)*.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
4 kap.	4 kap.
Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset	**Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset**
5 §	5 §
Ankomstgranskning	*Ankomstgranskning*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
En fångvårdsmyndighet får ta de signalement på fångar som avses i tvångsmedelslagen (450/1987).	En fångvårdsmyndighet får ta de signalement på fångar som avses i *tvångsmedelslagen (/)*.

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
15 kap.	15 kap.
Ordningen och disciplinen i ett fängelse	**Ordningen och disciplinen i ett fängelse**
16 §	16 §
Beslutanderätt	*Beslutanderätt*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
I fråga om jäv tillämpas bestämmelserna i 16 § i förundersökningslagen (449/1987).	I fråga om jäv tillämpas bestämmelserna i *2 kap. 7 och 8 § i förundersökningslagen (/).*
16 kap.	16 kap.
Granskning av fängelselokaler och fångar	**Granskning av fängelselokaler och fångar**
9 §	9 §
Förfarande och protokoll	*Förfarande och protokoll*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om kroppsbesiktning utförs av någon som inte hör till hälso- och sjukvårdspersonalen, skall ett vittne vara närvarande. Bestämmelserna i 5 kap. 12 § 3 och 4 mom. i tvångsmedelslagen skall i övrigt iakttas vid utförande av kroppsbesiktning.	Om kroppsbesiktning utförs av någon som inte hör till hälso- och sjukvårdspersonalen, ska ett vittne vara närvarande. Bestämmelserna i *8 kap. 32 § 3 och 4 mom. i tvångsmedelslagen* ska i övrigt iakttas vid utförande av kroppsbesiktning.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag

om ändring av 4 § i lagen om gemensamma utredningsgrupper

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om gemensamma utredningsgrupper (1313/2002) 4 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §	4 §
Befogenheter i Finland för en person som hör till utredningsgruppen	*Befogenheter i Finland för en person som hör till utredningsgruppen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
På en person som hör till en utredningsgrupp kan tillämpas det som i 4 kap. 8 § och 5 kap. 4 § 1 mom. tvångsmedelslagen (450/1987) bestäms om sakkunniga eller andra personer.	På en person som hör till en utredningsgrupp kan tillämpas det som i *7 kap. 11 § och 8 kap. 5 § 3 mom. i tvångsmedelslagen (/)* bestäms om sakkunniga eller andra personer.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag

om ändring av 8 § i lagen om riksdagens justitieombudsman

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om riksdagens justitieombudsman (197/2002) 8 § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §	8 §
Förordnande om polis- eller förundersökning	*Förordnande om polis- eller förundersökning*
Justitieombudsmannen kan bestämma att polisundersökning enligt polislagen (493/1995) eller förundersökning enligt förundersökningslagen (449/1987) skall verkställas för utredning av ett ärende som justitieombudsmannen prövar.	Justitieombudsmannen kan bestämma att polisundersökning enligt *polislagen (/)* eller förundersökning enligt *förundersökningslagen (/)* ska verkställas för utredning av ett ärende som justitieombudsmannen prövar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag

om ändring av lagen om justitiekanslern i statsrådet

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till lagen om justitiekanslern i statsrådet (193/2000) en ny 5 a § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
(ny)	5 a §
	Förordnande om polis- eller förundersökning
	Justitiekanslern kan bestämma att polisundersökning enligt polislagen (/) eller förundersökning enligt förundersökningslagen (/) ska verkställas för utredning av ett ärende som justitiekanslern prövar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

9.

Lag

om ändring av 1 § i lagen om fördelningen av åligganden mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om fördelningen av åligganden mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman (1224/1990) 1 § 1 mom., sådant det lyder delvis ändrat i lag 564/2007, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §	1 §
Justitiekanslern i statsrådet befrias från skyldigheten att övervaka att lagen följs i ärenden som hör till riksdagens justitieombudsman och som gäller	Justitiekanslern i statsrådet befrias från skyldigheten att övervaka att lagen följs i ärenden som hör till riksdagens justitieombudsman och som gäller
1) försvarsministeriet, med undantag för laglighetskontrollen i fråga om statsrådets och dess medlemmars ämbetsåtgärder, eller försvarsmakten, gränsbevakningsväsendet, krishanteringspersonal som avses i lagen om militär krishantering (211/2006), den i 3 kap. i lagen om frivilligt försvar (556/2007) avsedda Försvarsutbildningsföreningen samt militära rättegångar,	1) försvarsministeriet, med undantag för laglighetskontrollen i fråga om statsrådets och dess medlemmars ämbetsåtgärder, eller försvarsmakten, gränsbevakningsväsendet, krishanteringspersonal som avses i lagen om militär krishantering (211/2006), den i 3 kap. i lagen om frivilligt försvar (556/2007) avsedda Försvarsutbildningsföreningen samt militära rättegångar,
2) gripande, anhållande, häktning och reseförbud enligt tvångsmedelslagen (450/87) samt tagande i förvar eller annat frihetsberövande,	2) gripande, anhållande, häktning och reseförbud enligt *tvångsmedelslagen (/)* samt tagande i förvar eller annat frihetsberövande,
3) fängelser och andra sådana inrättningar i vilka någon har intagits mot sin vilja.	3) fängelser och andra sådana inrättningar i vilka någon har intagits mot sin vilja.

Denna lag träder i kraft den 20 .

10.

Lag

om ändring av 13 § i lagen om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om riksrätten och behandling av ministeransvarighetsärenden (196/2000) 13 § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
13 §	13 §
Tvångsmedel	*Tvångsmedel*
När ett ärende har blivit anhängigt vid riksrätten gäller i fråga om riksrättens behörighet och beslutförhet i tvångsmedelsärenden i tillämpliga delar vad som bestäms om tingsrätten i tvångsmedelslagen (450/1987).	När ett ärende har blivit anhängigt vid riksrätten gäller i fråga om riksrättens behörighet och beslutförhet i tvångsmedelsärenden i tillämpliga delar vad som bestäms om tingsrätten i *tvångsmedelslagen (/)*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

11.

Lag

om ändring av 15 och 16 kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 15 kap. 2 § 1 mom. samt 16 kap. 4 § och 10 § 1 mom., sådana de lyder i lag 563/1998, som följer:

Gällande lydelse

15 kap.

Om brott mot rättskipning

2 §

Osann utsaga vid myndighetsförfarande

Om
1) någon under ed eller försäkran vid ett myndighetsförfarande som kan jämställas med en rättegång,
2) någon annan än den för brottet misstänkte vid förhör där han är personligen närvarande vid förundersökning i brottmål,
3) någon annan än den som har sådan ställning som avses i 38 § 2 mom. polislagen (493/1995) i förhör där han är personligen närvarande vid polisundersökning eller därmed jämförbart myndighetsförfarande

lämnar en osann uppgift i saken eller utan lagligt skäl förtiger en omständighet som hör till saken, skall han för *osann utsaga vid myndighetsförfarande* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

— — — — — — — — — — — — — — —

Föreslagen lydelse

15 kap.

Om brott mot rättskipning

2 §

Osann utsaga vid myndighetsförfarande

Om
1) någon under ed eller försäkran vid ett myndighetsförfarande som kan jämställas med en rättegång,
2) någon annan än den för brottet misstänkte vid förhör där han är personligen närvarande vid förundersökning i brottmål
3) någon annan än den som har sådan ställning som avses i *6 kap. 2 § 2 mom. i polislagen (/)* i förhör där han är personligen närvarande vid polisundersökning eller därmed jämförbart myndighetsförfarande

lämnar en osann uppgift i saken eller utan lagligt skäl förtiger en omständighet som hör till saken, ska han eller hon för *osann utsaga vid myndighetsförfarande* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

— — — — — — — — — — — — — — —

Gällande lydelse

16 kap.

Om brott mot myndigheter

4 §

Tredska mot polis

Den som

1) underlåter att lyda en befallning eller ett förbud som en polisman för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet eller utförandet av ett uppdrag meddelar inom ramen för sina befogenheter,

2) vägrar lämna en polisman personuppgifter som avses i 10 § 1 mom. polislagen,

3) underlåter att följa ett tydligt tecken eller en befallning som en polisman ger enligt 21 § polislagen för att stanna ett fordon eller få det flyttat,

4) försummar sin biståndsskyldighet enligt 45 § polislagen eller

5) utan anledning tillkallar polis eller försvårar polisens verksamhet genom att lämna falska uppgifter

skall, om strängare straff för gärningen inte bestäms på något annat ställe i lag, för *tredska mot polis* dömas till böter eller fängelse i högst tre månader.

10 §

Överträdelse av myndighetsförbud som gäller egendom

Den som orättmätigt

1) bryter lås, sigill, hinder eller en markering, varmed en myndighet har stängt eller avspärrat ett föremål eller något annat objekt eller på annat sätt bryter sig in i ett föremål eller ett annat objekt som på detta sätt stängts av en myndighet,

2) tränger in i en byggnad eller ett rum som stängts av en myndighet, eller annars bryter mot ett förbud som med stöd av 6 kap. 2 § tvångsmedelslagen har utfärdats för att säkerställa utredningen av ett brott,

3) tar befattning med lös egendom som är föremål för beslag, kvarstad eller utmätning eller vars flyttning till en annan plats har förbjudits av en myndighet, eller

Föreslagen lydelse

16 kap.

Om brott mot myndigheter

4 §

Tredska mot polis

Den som

1) underlåter att lyda en befallning eller ett förbud som en polisman för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet eller utförandet av ett uppdrag meddelar inom ramen för sina befogenheter,

2) vägrar lämna en polisman personuppgifter som avses i *2 kap. 1 § 1 mom.* i polislagen,

3) underlåter att följa ett tydligt tecken eller en befallning som en polisman ger enligt *2 kap. 11 § 1 mom.* i polislagen för att stanna ett fordon eller få det flyttat,

4) försummar sin biståndsskyldighet enligt *9 kap. 3 §* i polislagen eller

5) utan anledning tillkallar polis eller försvårar polisens verksamhet genom att lämna falska uppgifter,

ska, om strängare straff för gärningen inte bestäms på något annat ställe i lag, för *tredska mot polis* dömas till böter eller fängelse i högst tre månader.

10 §

Överträdelse av myndighetsförbud som gäller egendom

Den som orättmätigt

1) bryter lås, sigill, hinder eller en markering, varmed en myndighet har stängt eller avspärrat ett föremål eller något annat objekt eller på annat sätt bryter sig in i ett föremål eller ett annat objekt som på detta sätt stängts av en myndighet,

2) tränger in i en byggnad eller ett rum som stängts av en myndighet, eller annars bryter mot ett förbud som med stöd av *9 kap. 1 § 1 mom. 2 punkten i tvångsmedelslagen (/)* har utfärdats för att säkerställa utredningen av ett brott,

3) tar befattning med lös egendom som är föremål för beslag, kvarstad eller utmätning eller vars flyttning till en annan plats har för-

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4) i strid med *ett skingringsförbud eller* något annat myndighetsförbud skingrar eller överlåter egendom eller i strid med ett betalningsförbud betalar en fordran eller lön,	bjudits av en myndighet, eller 4) i strid med ett myndighetsförbud skingrar eller överlåter egendom eller i strid med ett betalningsförbud betalar en fordran eller lön,
skall *för överträdelse av myndighetsförbud som gäller egendom* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.	ska för *överträdelse av myndighetsförbud som gäller egendom* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

12.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet av böter

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om verkställighet av böter (672/2002) 38 § 1 mom., 41 §, 42 § 1 mom. och 44 § 1 mom., av dem 42 § 1 mom. sådant det lyder i lag 1407/2009, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
38 §	38 §
Verkställighet av en förverkandepåföljd	*Verkställighet av en förverkandepåföljd*
När ett avgörande genom vilket egendom dömts förverkad till staten har blivit verkställbart, skall egendomen i enlighet med ett förordnande av behörig statlig myndighet tas i statens bruk, säljas eller förstöras *(verkställighetsåtgärd)*. Polisinrättningen *i häradet* sköter verkställigheten av förverkandepåföljden. Över det omhändertagande av egendom som sker för verkställigheten skall ett protokoll upprättas med iakttagande i tillämpliga delar av 4 kap. 9 § tvångsmedelslagen (450/1987).	När ett avgörande genom vilket egendom dömts förverkad till staten har blivit verkställbart, ska egendomen i enlighet med ett förordnande av behörig statlig myndighet tas i statens bruk, säljas eller förstöras *(verkställighetsåtgärd)*. Polisinrättningen sköter verkställigheten av förverkandepåföljden. Över det omhändertagande av egendom som sker för verkställigheten ska ett protokoll upprättas med iakttagande i tillämpliga delar av *7 kap. 12 § i tvångsmedelslagen (/)*.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
41 §	41 §
Ansökan om verkställighet av en förverkandepåföljd	*Ansökan om verkställighet av en förverkandepåföljd*
Rättsregistercentralen skall ansöka om verkställighet av en förverkandepåföljd, så som närmare bestäms genom förordning av statsrådet, hos polisinrättningen *i ett härad vilken* innehar den förverkade egendomen eller inom vars verksamhetsområde egendomen annars finns.	Rättsregistercentralen ska ansöka om verkställighet av en förverkandepåföljd, *på det sätt som föreskrivs genom* förordning av statsrådet, hos den polisinrättning som innehar den förverkade egendomen eller inom vars verksamhetsområde egendomen annars finns.
42 §	42 §
Bestämmande över egendom som dömts förverkad	*Bestämmande över egendom som dömts förverkad*
Inrikesministeriet bestämmer om de verkställighetsåtgärder som avser egendom som	*Polisstyrelsen* bestämmer om de verkställighetsåtgärder som avser egendom som

Gällande lydelse

dömts förverkad. Ministeriet kan ge *regionförvaltningsverket eller* polisinrättningen *i häradet eller, när det är fråga om egendom som dömts förverkad i ett tullbrottmål, Tullstyrelsen* rätt att förordna om åtgärder.

— — — — — — — — — — — — — — —

44 §

Inverkan på verkställigheten av att den som dömts till en förverkandepåföljd avlider

Efter det att den som dömts till en förverkandepåföljd avlidit skall verkställigheten avbrytas efter att staten omhändertagit egendomen. Verkställigheten skall fortsätta om inte den behöriga polisinrättningen *i häradet* inom fyra månader efter omhändertagandet tillställs ett intyg över att frågan huruvida verkställigheten skall förfalla har förts till tingsrätten för avgörande i enlighet med 8 kap. 15 § strafflagen eller om en ansökan om att verkställigheten skall förfalla har avslagits genom ett lagakraftvunnet avgörande.

— — — — — — — — — — — — — — —

Föreslagen lydelse

dömts förverkad, och den kan ge polisinrättningen rätt att förordna om åtgärder.

— — — — — — — — — — — — — — —

44 §

Inverkan på verkställigheten av att den som dömts till en förverkandepåföljd avlider

Efter det att den som dömts till en förverkandepåföljd avlidit ska verkställigheten avbrytas efter att staten omhändertagit egendomen. Verkställigheten ska fortsätta om inte den behöriga polisinrättningen inom fyra månader efter omhändertagandet tillställs ett intyg över att frågan huruvida verkställigheten ska förfalla har förts till tingsrätten för avgörande i enlighet med 8 kap. 15 § i strafflagen eller om en ansökan om att verkställigheten ska förfalla har avslagits genom ett lagakraftvunnet avgörande.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

13.

Lag

om ändring av 17 kap. 18 och 45 § i rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i rättegångsbalken 17 kap. 18 § 2 mom. och 45 § 2 mom., sådana de lyder, 17 kap. 18 § 2 mom. i lag 690/1997 och 45 § 2 mom. i lag 244/2006, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 kap.	17 kap.
Om bevisning	**Om bevisning**
18 §	18 §
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
I brottmål får inte den vittna som har 1) åtalats för samma gärning eller en gärning som står i omedelbart samband med den gärning som åtalet gäller, 2) förelagts strafforder eller ordningsbot för en gärning som avses i 1 punkten, eller 3) begått en gärning beträffande vilken en förundersökningsmyndighet med stöd av 43 § 1 mom. 2 punkten förundersökningslagen har avstått från att vidta åtgärder för att ställa den skyldige under åtal eller som åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § lagen om rättegång i brottmål eller motsvarande lagrum har beslutat att inte väcka åtal för.	I brottmål får inte den vittna som har 1) åtalats för samma gärning eller en gärning som står i omedelbart samband med den gärning som åtalet gäller, 2) förelagts strafforder eller ordningsbot för en gärning som avses i 1 punkten, eller 3) begått en gärning beträffande vilken en förundersökningsmyndighet med stöd av *3 kap. 9 § i förundersökningslagen (/)* har avstått från att vidta åtgärder för att ställa den skyldige under åtal eller som åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål eller någon annan motsvarande paragraf har beslutat att inte väcka åtal för.
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
45 §	45 §
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Domstolen kan på framställning av åklagaren, den misstänkte eller den misstänktes intressebevakare under de förutsättningar som anges i 1 mom. 2 och 3 punkten förordna om undersökning av den misstänktes sinnestillstånd redan under förundersökningen eller före huvudförhandlingen, om den misstänkte har erkänt att han eller hon har gjort sig skyldig till en straffbar gärning eller om det annars är klart att en sinnesundersökning är nödvändig. Bestämmelser om domstolens domförhet och hur sammanträdet skall hållas när ett beslut som avses i detta moment fattas	Domstolen kan på framställning av åklagaren, den misstänkte eller den misstänktes intressebevakare under de förutsättningar som anges i 1 mom. 2 och 3 punkten förordna om undersökning av den misstänktes sinnestillstånd redan under förundersökningen eller före huvudförhandlingen, om den misstänkte har erkänt att han eller hon har gjort sig skyldig till en straffbar gärning eller om det annars är klart att en sinnesundersökning är nödvändig. Bestämmelser om domstolens domförhet och hur sammanträdet ska hållas när ett beslut som avses i detta moment fattas

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
finns i 1 kap. 9 § 2 mom. i tvångsmedelslagen.	finns i *3 kap. 1 § 2 mom. i tvångsmedelslagen (/)*.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

14.

Lag

om ändring av 1 kap. 14 § i lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 1 kap. 14 § 1 mom., sådant det lyder i lag 647/2003, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	1 kap.
Om åtalsrätt	**Om åtalsrätt**
14 §	14 §
En målsägande får själv väcka åtal för ett brott endast om allmänna åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte skall göras eller att den avbryts eller avslutas. Bestämmelser om målsägandes rätt att väcka åtal för ett brott som begåtts vid skötsel av ett offentligt uppdrag finns i 118 § 3 mom. grundlagen.	En målsägande får själv väcka åtal för ett brott endast om allmänna åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas. *En målsägande får också väcka åtal om förundersökningsåtgärderna har skjutits upp genom undersökningsledarens beslut*. Bestämmelser om målsägandes rätt att väcka åtal för ett brott som begåtts vid skötsel av ett offentligt uppdrag finns i 118 § 3 mom. i grundlagen.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

15.

Lag

om ändring av 7 § i lagen om föreläggande av böter och ordningsbot

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010) 7 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 §	7 §
Förundersökning	*Förundersökning*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
För att utreda en förseelse som avses i denna lag görs det i enlighet med 44 § i förundersökningslagen (449/1987) en summarisk förundersökning, där endast de omständigheter utreds som är nödvändiga för att ett bötesyrkande, bötesföreläggande, ordningsbotsföreläggande eller straffyrkande ska kunna utfärdas.	För att utreda en förseelse som avses i denna lag görs det i enlighet med *11 kap. 2 § i förundersökningslagen (/)* en summarisk förundersökning, där endast de omständigheter utreds som är nödvändiga för att ett bötesyrkande, bötesföreläggande, ordningsbotsföreläggande eller straffyrkande ska kunna utfärdas.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

16.

Lag

om ändring av 5 § i lagen om strafforderförfarande

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om strafforderförfarande (692/1993) 5 § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §	5 §
Innan straffanspråk framställs görs en summarisk förundersökning enligt 44 § förundersökningslagen (449/1987), vid vilken utreds endast de omständigheter som är nödvändiga för att döma ut av en påföljd genom strafforderförfarande.	Innan straffanspråk framställs görs en summarisk förundersökning enligt *11 kap. 2 § i förundersökningslagen (/)*, vid vilken utreds endast de omständigheter som är nödvändiga för att döma ut av en påföljd genom strafforderförfarande.

Denna lag träder i kraft den 20 .

17.

Lag

om ändring av lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007) 5 § 2 mom., 12 § 2 mom. och 16 § 4 mom. som följer:

Gällande lydelse

5 §

Tidpunkten för när de grundläggande uppgifterna om en rättegång blir offentliga

— — — — — — — — — — — — — — —

I ett ärende som gäller tvångsmedel enligt 5 a kap. i tvångsmedelslagen (450/1987), polisåtgärder enligt 32 b § i polislagen (493/1995) eller tullåtgärder enligt 20 f § i tullagen (1466/1994) och i vilket den som är föremål för tvångsmedel eller åtgärder inte behöver höras vid behandling av yrkandet på tvångsmedel eller åtgärder, blir de grundläggande uppgifterna offentliga först när den som misstänks för brott eller är föremål för tvångsmedel eller åtgärder senast skall underrättas om användningen av tvångsmedel eller åtgärder, om inte domstolen beslutar att de grundläggande uppgifterna skall bli offentliga före det.

12 §

En parts rätt att ta del av en handling

— — — — — — — — — — — — — — —

En parts rätt enligt 1 mom. gäller inte

1) kontaktinformation som avses i 11 § 2 mom. 7 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet,

2) rättegångshandlingar som upprättats vid en domstol, före den tidpunkt som anges i 8 §,

3) ett ärende som gäller tvångsmedel enligt 5 a kap. i tvångsmedelslagen, polisåtgärder enligt 32 b § i polislagen eller tullåtgärder enligt 20 f § i tullagen och i vilket den som är

Föreslagen lydelse

5 §

Tidpunkten för när de grundläggande uppgifterna om en rättegång blir offentliga

— — — — — — — — — — — — — — —

I ett ärende som gäller en *hemlig metod för inhämtande av information enligt 10 kap. i tvångsmedelslagen (/) eller 5 kap. i polislagen (/)* eller tullåtgärder enligt 20 f § i tullagen (1466/1994) och i vilket den som är föremål för *metoden för inhämtande av information* eller åtgärder inte behöver höras vid behandling av yrkandet på *metoden* eller åtgärder, blir de grundläggande uppgifterna offentliga först när den som misstänks för brott eller är föremål för *metoden* eller åtgärder senast ska underrättas om användningen av *metoden* eller åtgärder, om inte domstolen beslutar att de grundläggande uppgifterna ska bli offentliga före det.

12 §

En parts rätt att ta del av en handling

— — — — — — — — — — — — — — —

En parts rätt enligt 1 mom. gäller inte

1) kontaktinformation som avses i 11 § 2 mom. 7 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet,

2) rättegångshandlingar som upprättats vid en domstol före den tidpunkt som avses i 8 §,

3) ett ärende som gäller en *hemlig metod för inhämtande av information enligt 10 kap. i tvångsmedelslagen eller 5 kap. i polislagen* eller tullåtgärder enligt 20 f § i tullagen och i vilket den som är föremål för *metoden för in-*

Gällande lydelse

föremål för tvångsmedel eller åtgärder inte behöver höras vid behandlingen av kravet på tvångsmedel eller åtgärder, eller

4) rättegångshandlingar till den del de innehåller uppgifter om domstolens överläggning.

16 §

Offentligheten i tvångsmedelsärenden

— — — — — — — — — — — — — — —

Ett ärende som gäller tvångsmedel enligt 5 a kap. i tvångsmedelslagen, polisåtgärder enligt 32 b § i polislagen eller tullåtgärder enligt 20 f § i tullagen och i vilket den som är föremål för tvångsmedel eller åtgärder inte behöver höras vid behandlingen av yrkandet på tvångsmedel eller åtgärder, handläggs och avgörandet avkunnas utan att allmänheten är närvarande. Den rättegångshandling som innehåller avgörandet samt övriga rättegångshandlingar i ärendet blir offentliga när den som misstänks för brott eller är föremål för tvångsmedel eller åtgärder senast skall underrättas om användning av tvångsmedel eller åtgärder, om inte domstolen av särskilda skäl beslutar att handlingen skall bli offentlig före det.

Föreslagen lydelse

hämtande av information eller åtgärder inte behöver höras vid behandlingen av kravet på *metoden* eller åtgärder, eller

4) rättegångshandlingar till den del de innehåller uppgifter om domstolens överläggning.

16 §

Offentligheten i tvångsmedelsärenden

— — — — — — — — — — — — — — —

Ett ärende som gäller *en hemlig metod för inhämtande av information enligt 10 kap. i tvångsmedelslagen eller 5 kap. i polislagen* eller tullåtgärder enligt 20 f § i tullagen och i vilket den som är föremål för *metoden för inhämtande av information* eller åtgärder inte behöver höras vid behandlingen av yrkandet på *metoden* eller åtgärder, handläggs och avgörandet avkunnas utan att allmänheten är närvarande. Den rättegångshandling som innehåller avgörandet samt övriga rättegångshandlingar i ärendet blir offentliga när den som misstänks för brott eller är föremål för *metoden för inhämtande av information* eller åtgärder senast ska underrättas om användning av *metoden* eller åtgärder, om inte domstolen av särskilda skäl beslutar att handlingen ska bli offentlig före det.

Denna lag träder i kraft den 20 .

18.

Lag

om ändring av 18 § i lagen om bestridande av bevisningskostnader med statens medel

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om bestridande av bevisningskostnader med statens medel (666/1972) 18 §, sådan den lyder i lag 1257/1988, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
18 §	18 §
Etsättningar som har betalts till ett vittne i ett tvångsmedelsärende eller vid en handläggning som nämns i 28 § 2 mom. förundersökningslagen stannar på staten. Också ersättning som har betalts i ett ärende som gäller utlämning för brott stannar på staten.	Ersättningar som har betalts till ett vittne i ett tvångsmedelsärende eller vid en handläggning som nämns i *7 kap. 9 § i förundersökningslagen (/) ska staten svara för*. Också ersättning som har betalts i ett ärende som gäller utlämning för brott *ska staten svara för*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

19.

Lag

om ändring av 15 och 23 § i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994) 15 § 1 och 2 mom. samt 23 § 1 mom., av dem 15 § 2 mom. och 23 § 1 mom. sådana de lyder i lag 543/2007, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
15 §	15 §
Begränsningar i användningen av tvångsmedel	*Begränsningar i användningen av tvångsmedel*
Om begäran om rättshjälp avser eller dess uppfyllande förutsätter att tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen (450/87) används, får tvångsmedel inte användas om detta inte skulle vara tillåtet enligt finsk lag i ett sådant fall där den gärning till vilken begäran hänför sig har begåtts i Finland under motsvarande omständigheter.	Om begäran om rättshjälp avser eller dess uppfyllande förutsätter att tvångsmedel enligt *tvångsmedelslagen (/)* används, får tvångsmedel inte användas om detta inte skulle vara tillåtet enligt finsk lag i ett sådant fall där den gärning till vilken begäran hänför sig har begåtts i Finland under motsvarande omständigheter.
Vad som bestäms i 1 mom. gäller dock inte ett sådant föreläggande att säkra data som avses i 4 kap. 4 b § i tvångsmedelslagen.	Vad som bestäms i 1 mom. gäller dock inte ett sådant föreläggande att säkra data som avses i *8 kap. 23 §* i tvångsmedelslagen.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
23 §	23 §
Användning av tvångsmedel för inhämtande av bevis och för säkerställande av verkställigheten av en förverkandepåföljd	*Användning av tvångsmedel för inhämtande av bevis och för säkerställande av verkställigheten av en förverkandepåföljd*
På grundval av en begäran om rättshjälp som har framställts av en utländsk myndighet kan för inhämtande av bevis husrannsakan, beslag och föreläggande att säkra data verkställas, teleavlyssning, teleövervakning och	På grundval av en begäran om rättshjälp som har framställts av en utländsk myndighet kan för inhämtande av bevis verkställas genomsökning, beslag och föreläggande att säkra data, utföras teleavlyssning, teleöver-

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
teknisk observation utföras samt täckoperationer och bevisprovokationer genom köp genomföras och signalement upptas, om detta ingår i begäran om rättshjälp eller är nödvändigt för att verkställa begäran.	vakning, *systematisk observation, förtäckt inhämtande av information* och teknisk observation samt genomföras täckoperationer och bevisprovokationer genom köp och upptas signalement, om detta ingår i begäran om rättshjälp eller är nödvändigt för att verkställa begäran.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

20.

Lag

om ändring av 5 b § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (326/1963) 5 b § 2 mom., sådant det lyder i lag 774/2005, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 b §	5 b §
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Bestämmelserna om häktning i tvångsmedelslagen (450/1987) och i häktningslagen (768/2005) skall i tillämpliga delar gälla om tagande och hållande i förvar.	Bestämmelserna om häktning i *tvångsmedelslagen (/)* och i häktningslagen (768/2005) ska i tillämpliga delar gälla om tagande och hållande i förvar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

21.

Lag

om ändring av 5 b och 13 § i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder (21/1987) 5 b § 2 mom. och 13 § 3 mom., sådana de lyder, 5 b § 2 mom. i lag 773/2005 och 13 § 3 mom. i lag 542/2005, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 b §	5 b §
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Bestämmelserna om häktning i tvångsmedelslagen (450/1987) och i häktningslagen (768/2005) skall i tillämpliga delar gälla om tagande och hållande i förvar.	Bestämmelserna om häktning i *tvångsmedelslagen (/)* och i häktningslagen (768/2005) ska i tillämpliga delar gälla om tagande och hållande i förvar.
13 §	13 §
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Vid säkerställande av verkställigheten av en förverkandepåföljd enligt denna lag skall tvångsmedelslagen *(450/1987)*, lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994) och lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial (540/2005) följas.	Vid säkerställande av verkställigheten av en förverkandepåföljd enligt denna lag ska tvångsmedelslagen, lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994) och lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial (540/2005) följas.

Denna lag träder i kraft den 20 .

22.

Lag

om ändring av 30 och 31 a § i lagen om utlämning för brott

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om utlämning för brott (456/1970) 30 § 3 mom. och 31 a §, sådana de lyder, 30 § 3 mom. i lag 296/2002 och 31 a § i lag 238/2001, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
30 §	30 §
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Om den främmande staten har gett sitt samtycke enligt 2 mom. och den misstänkte har berövats sin frihet med stöd av det i momentet avsedda häktningsbeslutet, skall frågan om häktning av den misstänkte med stöd av 1 kap. 8 § tvångsmedelslagen (450/1987) föras till domstol för avgörande med iakttagande i tillämpliga delar av vad som föreskrivs i 13 och 14 § i nämnda kapitel. Om den misstänkte har berövats sin frihet av någon annan orsak, skall häktningsbeslutet så snart den främmande statens samtycke erhållits utan dröjsmål föras till domstol för handläggning.	Om den främmande staten har gett sitt samtycke enligt 2 mom. och den misstänkte har berövats sin frihet med stöd av det i momentet avsedda häktningsbeslutet, ska frågan om häktning av den misstänkte med stöd av *2 kap. 11 § i tvångsmedelslagen (/)* föras till domstol för avgörande med iakttagande i tillämpliga delar av vad som föreskrivs i *3 kap. 4 och 5 §* i nämnda *lag*. Om den misstänkte har berövats sin frihet av någon annan orsak, ska häktningsbeslutet så snart den främmande statens samtycke erhållits utan dröjsmål föras till domstol för handläggning.
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
31 a §	31 a §
I de fall där någon får tas i förvar med stöd av denna lag kan han eller hon i stället meddelas reseförbud. Om reseförbudet gäller i tillämpliga delar bestämmelserna om reseförbud i tvångsmedelslagen *(450/1987)* och bestämmelserna om tagande i förvar i denna lag.	I de fall där någon får tas i förvar med stöd av denna lag kan han eller hon i stället meddelas reseförbud. Om reseförbudet gäller i tillämpliga delar bestämmelserna om reseförbud i tvångsmedelslagen och bestämmelserna om tagande i förvar i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

23.

Lag

om ändring av 16 och 60 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen (1286/2003) 16 § 2 mom. och 60 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
16 §	16 §
Gripande	*Gripande*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
En polisman får gripa den som begärs utlämnad med stöd av denna lag även utan något beslut om att personen i fråga skall tas i förvar, om verkställigheten av en framställning om gripande och utlämning annars kan äventyras. I fråga om gripandet gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om detta i tvångsmedelslagen (450/1987).	En polisman får gripa den som begärs utlämnad med stöd av denna lag även utan något beslut om att personen i fråga ska tas i förvar, om verkställigheten av en framställning om gripande och utlämning annars kan äventyras. I fråga om gripandet gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om detta i *tvångsmedelslagen (/)*.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
60 §	60 §
Förutsättningarna för ett häktningsbeslut	*Förutsättningarna för ett häktningsbeslut*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om den andra medlemsstaten har gett sitt samtycke enligt 1 mom. och den misstänkte har berövats sin frihet med stöd av det i momentet avsedda häktningsbeslutet, skall frågan om häktning av den misstänkte med stöd av 1 kap. 8 § tvångsmedelslagen föras till domstol för avgörande med iakttagande i tillämpliga delar av vad som föreskrivs i 13 och	Om den andra medlemsstaten har gett sitt samtycke enligt 1 mom. och den misstänkte har berövats sin frihet med stöd av det i momentet avsedda häktningsbeslutet, ska frågan om häktning av den misstänkte med stöd av *2 kap. 11 § i tvångsmedelslagen* föras till domstol för avgörande med iakttagande i tillämpliga delar av vad som föreskrivs i *3 kap.*

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 § i nämnda kapitel. Om den misstänkte har berövats sin frihet av någon annan orsak, skall häktningsbeslutet så snart den andra medlemsstatens samtycke erhållits utan dröjsmål föras till domstol för handläggning.	*4 och 5 §* i nämnda *lag*. Om den misstänkte har berövats sin frihet av någon annan orsak, ska häktningsbeslutet så snart den andra medlemsstatens samtycke erhållits utan dröjsmål föras till domstol för handläggning.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

24.

Lag

om ändring av 13 och 57 § i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga nordiska länderna

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om utlämning för brott mellan Finland och de övriga nordiska länderna (1383/2007) 13 § 2 mom. och 57 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
13 §	13 §
Gripande	*Gripande*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
En polisman får gripa den som begärs utlämnad med stöd av denna lag även utan något beslut om att personen i fråga ska tas i förvar, om verkställigheten av en framställning om gripande och utlämning annars kan äventyras. I fråga om gripandet gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om detta i tvångsmedelslagen (450/1987).	En polisman får gripa den som begärs utlämnad med stöd av denna lag även utan något beslut om att personen i fråga ska tas i förvar, om verkställigheten av en framställning om gripande och utlämning annars kan äventyras. I fråga om gripandet gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om detta i *tvångsmedelslagen (/)*.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
57 §	57 §
Förutsättningarna för ett häktningsbeslut	*Förutsättningarna för ett häktningsbeslut*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om det andra nordiska landet har gett sitt samtycke enligt 1 mom. och den misstänkte har berövats sin frihet med stöd av det i momentet avsedda häktningsbeslutet, ska frågan om häktning av den misstänkte med stöd av 1 kap. 8 § i tvångsmedelslagen föras till domstol för avgörande med iakttagande i tillämpliga delar av 13 och 14 § i nämnda kapitel.	Om det andra nordiska landet har gett sitt samtycke enligt 1 mom. och den misstänkte har berövats sin frihet med stöd av det i momentet avsedda häktningsbeslutet, ska frågan om häktning av den misstänkte med stöd av *2 kap. 11 § i tvångsmedelslagen* föras till domstol för avgörande med iakttagande i tillämpliga delar av *3 kap. 4 och 5 §* i nämnda

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Om den misstänkte har berövats sin frihet av någon annan orsak, ska häktningsbeslutet så snart det andra nordiska landets samtycke erhållits utan dröjsmål föras till domstol för handläggning.	*lag*. Om den misstänkte har berövats sin frihet av någon annan orsak, ska häktningsbeslutet så snart det andra nordiska landets samtycke erhållits utan dröjsmål föras till domstol för handläggning.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

25.

Lag

om ändring av 10 § i lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål (150/2004) 10 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 §	10 §
Ändringssökande	*Ändringssökande*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Besvären skall behandlas i brådskande ordning. Justitieministeriet skall höras i saken. Vid behandlingen av saken skall i övrigt i tillämpliga delar iakttas vad som i tvångsmedelslagen (450/1987) föreskrivs om handläggning av häktningsärenden.	Besvären ska behandlas *skyndsamt*. Justitieministeriet ska höras i saken. Vid behandlingen av saken ska i övrigt i tillämpliga delar iakttas vad som i *tvångsmedelslagen (/)* föreskrivs om handläggning av häktningsärenden.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

26.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial (540/2005) 2 § 2 mom., 4 § 1 mom., 9 § 1 mom., 10 § 1 mom., 15 § samt 16 § 1 och 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	2 §
Definition	*Definition*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
När Finland är den stat som översänder ett frysningsbeslut avses med frysningsbeslut en domstols beslut om *skingringsförbud eller* kvarstad enligt 3 kap. i tvångsmedelslagen (450/1987), en åklagares beslut om tillfälligt *skingringsförbud eller* tillfällig kvarstad enligt 3 kap. i tvångsmedelslagen och en domstols eller åklagares beslut om beslag enligt 4 kap. i tvångsmedelslagen.	När Finland är den stat som översänder ett frysningsbeslut avses med frysningsbeslut en domstols beslut om kvarstad enligt *6 kap. i tvångsmedelslagen (/)*, en åklagares beslut om tillfällig kvarstad enligt 6 kap. i tvångsmedelslagen och en domstols eller åklagares beslut om beslag enligt *7 kap.* i tvångsmedelslagen.
4 §	4 §
Andra grunder för förvägrande	*Andra grunder för förvägrande*
Verkställighet skall förvägras, om 1) intyget enligt 6 § saknas eller är ofullständigt eller uppenbart inte motsvarar frysningsbeslutet, 2) det föreligger immunitet eller privilegier som gör det omöjligt att verkställa frysningsbeslutet, 3) det av uppgifterna i intyget omedelbart framgår att senare rättslig hjälp enligt 8 § inte är möjlig eftersom saken redan är slutligt avgjord i fråga om det brott som utgör grunden för frysningsbeslutet *(ne bis in idem)*, 4) beslag av en handling, en postförsändelse eller ett telegram inte är tillåtet enligt 4 kap. 2 eller 3 § i tvångsmedelslagen.	Verkställighet ska förvägras, om 1) intyget enligt 6 § saknas eller är ofullständigt eller uppenbart inte motsvarar frysningsbeslutet, 2) det föreligger immunitet eller privilegier som gör det omöjligt att verkställa frysningsbeslutet, 3) det av uppgifterna i intyget omedelbart framgår att senare rättslig hjälp enligt 8 § inte är möjlig eftersom saken redan är slutligt avgjord i fråga om det brott som utgör grunden för frysningsbeslutet *(ne bis in idem)*, 4) beslag av en handling, en postförsändelse eller ett telegram inte är tillåtet enligt *7 kap. 3 eller 5 §* i tvångsmedelslagen.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Gällande lydelse

9 §

Beslut om verkställighet av frysningsbeslut

Den behöriga åklagaren beslutar om ett frysningsbeslut skall verkställas med stöd av denna lag. Åklagaren skall förordna att ett frysningsbeslut inom tillämpningsområdet för denna lag verkställs i den ordning som föreskrivs om *skingringsförbud och* kvarstad eller beslag, om inte åklagaren beslutar att vägra verkställighet på grundval av 3 eller 4 § eller att uppskjuta verkställigheten med stöd av 13 §.

— — — — — — — — — — — — — —

10 §

Verkställighet

Den behöriga åklagaren skall utan dröjsmål ge in sitt i 9 § 1 mom. avsedda beslut till häradsfogden för verkställighet av frysningsbeslutet i den ordning som föreskrivs om *skingringsförbud och* kvarstad i tillämpliga delar på det sätt som föreskrivs i 7 kap i utsökningslagen (37/1895), eller till förundersökningsmyndigheten för verkställighet av frysningsbeslutet i den ordning som föreskrivs om beslag i tillämpliga delar på det sätt som föreskrivs i 4 kap. 2—4, 6—10, 17—19 § i tvångsmedelslagen.

— — — — — — — — — — — — — —

15 §

Övriga tvångsmedel

Andra tvångsmedel än *skingringsförbud*, kvarstad eller beslag får användas för att verkställa ett frysningsbeslut på det sätt som det i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994) och i tvångsmedelslagen föreskrivs i fråga om dessa tvångsmedel.

Föreslagen lydelse

9 §

Beslut om verkställighet av frysningsbeslut

Den behöriga åklagaren beslutar om *huruvida* ett frysningsbeslut ska verkställas med stöd av denna lag. Åklagaren ska förordna att ett frysningsbeslut inom tillämpningsområdet för denna lag verkställs i den ordning som föreskrivs om kvarstad eller beslag, om inte åklagaren beslutar att vägra verkställighet på grundval av 3 eller 4 § eller att uppskjuta verkställigheten med stöd av 13 §.

— — — — — — — — — — — — — —

10 §

Verkställighet

Den behöriga åklagaren ska utan dröjsmål ge in sitt i 9 § 1 mom. avsedda beslut till häradsfogden för verkställighet av frysningsbeslutet i den ordning som föreskrivs om kvarstad i tillämpliga delar på det sätt som föreskrivs i *8 kap i utsökningsbalken (705/2007)*, eller till förundersökningsmyndigheten för verkställighet av frysningsbeslutet i den ordning som föreskrivs om beslag i tillämpliga delar på det sätt som föreskrivs i *7 kap. 1 § 3 mom.* i tvångsmedelslagen samt i *3, 5, 6, 8, 9, 11—13, 23 och 25 §*.

— — — — — — — — — — — — — —

15 §

Övriga tvångsmedel

Andra tvångsmedel än kvarstad eller beslag får användas för att verkställa ett frysningsbeslut på det sätt som det i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994) och i tvångsmedelslagen föreskrivs i fråga om dessa tvångsmedel.

Gällande lydelse

16 §

Överklagande av verkställighet av frysningsbeslut

Den som ett frysningsbeslut avser kan föra åklagarens beslut enligt 9 § 1 mom. och 12 § 1 mom. till tingsrätten. Tingsrätten skall utan dröjsmål ta upp ärendet till behandling. Vid handläggningen av ärendet iakttas i övrigt i tillämpliga delar 1 kap. 9 § 2 mom. och 4 kap. 13 § i tvångsmedelslagen.

När ett frysningsbeslut verkställs i den ordning som föreskrivs för *skingringsförbud och* kvarstad, får besvär anföras över utsökningsmannens verkställighetsåtgärder i den ordning som föreskrivs i utsökningslagen.

— — — — — — — — — — — — — — —

Föreslagen lydelse

16 §

Överklagande av verkställighet av frysningsbeslut

Den som ett frysningsbeslut avser kan föra åklagarens beslut enligt 9 § 1 mom. och 12 § 1 mom. till tingsrätten. Tingsrätten ska utan dröjsmål ta upp ärendet till behandling. Vid handläggningen av ärendet iakttas i övrigt i tillämpliga delar *3 kap. 1 § 2 mom. och 7 kap. 15 §* i tvångsmedelslagen.

När ett frysningsbeslut verkställs i den ordning som föreskrivs för kvarstad, får besvär anföras över utsökningsmannens verkställighetsåtgärder i den ordning som föreskrivs i *utsökningsbalken*.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

27.

Lag

om ändring av lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden och om tillämpning av rambeslutet

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden och om tillämpning av rambeslutet (729/2010) 7 § 1 och 6 mom., 8 § 2 mom., 10 § 1 mom. och 11 § 3 mom. som följer:

Gällande lydelse

7 §

Grunder för vägran

Verkställighet av en bevisinhämtningsorder ska vägras, om

1) verkställigheten av ordern förutsätter att tvångsmedel enligt tvångsmedelslagen (450/1987) används och detta inte är tillåtet enligt tvångsmedelslagen,

2) det finns grundad anledning att misstänka att bevismaterial som avses i ordern innehåller uppgifter om vilka det enligt 17 kap. 23 § i rättegångsbalken inte får avges vittnesmål eller ordern inte kan verkställas på grund av någon annan immunitet eller något annat privilegium som finns enligt lagstiftningen eller en internationell förpliktelse som är bindande för Finland.

— — — — — — — — — — — — — — —

Om ett beslut om beslag som fattats för att verkställa ordern har underställts tingsrätten enligt 4 kap. 15 a § i tvångsmedelslagen, får också den tingsrätt som behandlar beslagsärendet besluta om vägran.

8 §

Uppskjutande av verkställigheten

— — — — — — — — — — — — — — —

Om ett beslut om beslag som fattats för att

Föreslagen lydelse

7 §

Grunder för vägran

Verkställighet av en bevisinhämtningsorder ska vägras, om

1) verkställigheten av ordern förutsätter att tvångsmedel enligt *tvångsmedelslagen ( )* används och detta inte är tillåtet enligt tvångsmedelslagen,

2) det finns grundad anledning att misstänka att bevismaterial som avses i ordern innehåller uppgifter om vilka det enligt 17 kap. 23 § i rättegångsbalken inte får avges vittnesmål eller ordern inte kan verkställas på grund av någon annan immunitet eller något annat privilegium som finns enligt lagstiftningen eller en internationell förpliktelse som är bindande för Finland.

— — — — — — — — — — — — — — —

Om ett beslut om beslag som fattats för att verkställa ordern har underställts tingsrätten enligt *7 kap. 21 §* i tvångsmedelslagen, får också den tingsrätt som behandlar beslagsärendet besluta om vägran.

8 §

Uppskjutande av verkställigheten

— — — — — — — — — — — — — — —

Om ett beslut om beslag som fattats för att

Gällande lydelse

verkställa ordern har underställts tingsrätten enligt 4 kap. 15 a § i tvångsmedelslagen, får också den domstol som behandlar beslagsärendet besluta om uppskjutande.

10 §

Ändringssökande

Den som en bevisinhämtningsorder avser får föra beslutet om verkställighet av ordern till tingsrätten. Vid handläggningen av ärendet iakttas 1 kap. 9 § 2 mom. och 4 kap. 13 § i tvångsmedelslagen samt denna lag.

— — — — — — — — — — — — — — —

11 §

Myndigheter som är behöriga att utfärda en order

— — — — — — — — — — — — — — —

Om det i Finland pågår undersökning av ett brott där bevismaterial som behövs för utredningen och omfattas av tillämpningsområdet för rambeslutet finns i en annan medlemsstat, ska förundersökningsmyndigheten utan dröjsmål underrätta den åklagare som avses i 15 § 1 mom. i förundersökningslagen (449/1987) om detta. Förundersökningsmyndigheten ska samtidigt meddela åklagaren sin uppfattning om huruvida bevismaterialet med hänsyn till artikel 21.2 och 21.3 i rambeslutet ska begäras på grundval av rambeslutet eller något annat avtal om rättslig hjälp som ingåtts mellan Finland och medlemsstaten i fråga.

Föreslagen lydelse

verkställa ordern har underställts tingsrätten enligt *7 kap. 21 §* i tvångsmedelslagen, får också den domstol som behandlar beslagsärendet besluta om uppskjutande.

10 §

Ändringssökande

Den som en bevisinhämtningsorder avser får föra beslutet om verkställighet av ordern till tingsrätten. Vid handläggningen av ärendet iakttas *3 kap. 1 § 2 mom.* och *7 kap. 15 §* i tvångsmedelslagen samt denna lag.

— — — — — — — — — — — — — — —

11 §

Myndigheter som är behöriga att utfärda en order

— — — — — — — — — — — — — — —

Om det i Finland pågår undersökning av ett brott där bevismaterial som behövs för utredningen och omfattas av tillämpningsområdet för rambeslutet finns i en annan medlemsstat, ska förundersökningsmyndigheten utan dröjsmål underrätta den åklagare som avses i *5 kap. 1 § 1 mom. i förundersökningslagen ( )* om detta. Förundersökningsmyndigheten ska samtidigt meddela åklagaren sin uppfattning om huruvida bevismaterialet med hänsyn till artikel 21.2 och 21.3 i rambeslutet ska begäras på grundval av rambeslutet eller något annat avtal om rättslig hjälp som ingåtts mellan Finland och medlemsstaten i fråga.

Denna lag träder i kraft den 20 .

28.

Lag

om ändring av 7 § i lagen om utredande av dödsorsak

I enlighet med riksdagens beslut
fogas i lagen om utredande av dödsorsak (459/1973) till 7 § ett nytt 3 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 §	7 §
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
(ny)	*Polisen ska underrätta allmänna åklagaren om ett dödsfall som har inträffat när en person har befunnit sig i en förvaringslokal som avses i 2 § 6 punkten i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (841/2006) eller annars frihetsberövad under polisens tillsyn.*

Denna lag träder i kraft den 20 .

29.

Lag

om ändring av 36 § i lagen om Finansinspektionen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Finansinspektionen (878/2008) 36 § 1 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
36 §	36 §
Yppandeförbud	*Yppandeförbud*
Finansinspektionen kan förbjuda en person som är närvarande vid en inspektion som Finansinspektionen utför eller som Finansinspektionen har bett om uppgifter eller redogörelser i ett ärende som kan leda till undersökning av ett brott eller en förseelse, att lämna information om inspektionen och om de begärda uppgifterna och redogörelserna till den som undersökningen avser eller till någon annan. Förbudet ska ges skriftligen. På förutsättningarna för och giltigheten av ett sådant förbud tillämpas 48 § i förundersökningslagen (449/1987).	Finansinspektionen kan förbjuda en person som är närvarande vid en inspektion som Finansinspektionen utför eller som Finansinspektionen har bett om uppgifter eller redogörelser i ett ärende som kan leda till undersökning av ett brott eller en förseelse, att lämna information om inspektionen och om de begärda uppgifterna och redogörelserna till den som undersökningen avser eller till någon annan. Förbudet ska ges skriftligen. På förutsättningarna för och giltigheten av ett sådant förbud tillämpas *11 kap. 5 § i förundersökningslagen (/)*.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

30.

Lag

om ändring av 14 § i språklagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i språklagen (423/2003) 14 § 3 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 §	14 §
Handläggningsspråket i brottmål	*Handläggningsspråket i brottmål*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Bestämmelserna i 1 och 2 mom. om domstolar gäller i tillämpliga delar även åklagarmyndigheterna. Närmare bestämmelser om språket i förundersökning finns i förundersökningslagen (449/1987).	Bestämmelserna i 1 och 2 mom. om domstolar gäller i tillämpliga delar även åklagarmyndigheterna. *Bestämmelser* om språket i förundersökning finns i *förundersökningslagen (/)*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

31.

Lag

om ändring av 9 och 13 § i lagen om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning (1157/2005) 9 § 2 mom. och 13 § 1 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 §	9 §
Omhändertagande	*Omhändertagande*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Egendom som avses i 1 mom. och som inte kan återlämnas till innehavaren skall utan ogrundat dröjsmål, dock senast inom sju dygn från fråntagandet, överlämnas till polisen för åtgärder enligt polislagen (493/1995) eller, i fråga om skjutvapen och skjutförnödenheter, enligt skjutvapenlagen.	Egendom som avses i 1 mom. och som inte kan återlämnas till innehavaren ska utan ogrundat dröjsmål, dock senast inom sju dygn från fråntagandet, överlämnas till polisen för åtgärder enligt *polislagen (/)* eller, i fråga om skjutvapen och skjutförnödenheter, enligt skjutvapenlagen.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
13 §	13 §
Förundersökning	*Förundersökning*
En jakt- och fiskeövervakare skall göra en summarisk förundersökning enligt 44 § i förundersökningslagen (449/1987) för att utreda ett brottsärende som avses i denna lag, om ärendet är enkelt och klart och gärningen enligt allmän straffpraxis inte kan förutses medföra strängare straff än böter. I fråga om förundersökningar gäller vad som särskilt föreskrivs om dem.	En jakt- och fiskeövervakare ska göra en summarisk förundersökning enligt *11 kap. 2 § i förundersökningslagen (/)* för att utreda ett brottsärende som avses i denna lag, om ärendet är enkelt och klart och gärningen enligt allmän straffpraxis inte kan förutses medföra strängare straff än böter. I fråga om förundersökningar gäller vad som särskilt föreskrivs om dem.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

32.

Lag

om ändring av 43 § i narkotikalagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i narkotikalagen (373/2008) 43 § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
43 §	43 §
Beslag	*Beslag*
En anhållningsberättigad tjänsteman ska beslagta narkotika som i enlighet med 8 § har överlåtits till polisen, tullmyndigheterna eller gränsbevakningsmyndigheterna eller som annars inte får innehas enligt denna lag, men vars innehav inte är straffbart. Beslag ska verkställas i enlighet med bestämmelserna om protokoll *och intyg* i 4 kap. 9 § i tvångsmedelslagen (450/1987) och om hävning av beslag i 4 kap. 11 § i nämnda lag.	En anhållningsberättigad tjänsteman ska beslagta narkotika som i enlighet med 8 § har överlåtits till polisen, tullmyndigheterna eller gränsbevakningsmyndigheterna eller som annars inte får innehas enligt denna lag, men vars innehav inte är straffbart. Beslag ska verkställas i enlighet med bestämmelserna om protokoll i *7 kap. 12 § i tvångsmedelslagen (/)* och om hävning av beslag i *7 kap. 14 §* i nämnda lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

33.

Lag

om ändring av 65 § i värnpliktslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i värnpliktslagen (1438/2007) 65 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
65 §	65 §
Undersökning som klarlägger bruk av narkotika	*Undersökning som klarlägger bruk av narkotika*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
En värnpliktig som tjänstgör kan förordnas till en undersökning oberoende av de förutsättningar som avses i 1 mom., om det finns motiverat skäl att misstänka att han är narkotikapåverkad under tjänstgöringen eller är beroende av narkotika. Den som vägrar genomgå undersökning är skyldig att underkasta sig kroppsbesiktning enligt 5 kap. 9 § i tvångsmedelslagen (450/1987).	En värnpliktig som tjänstgör kan förordnas till en undersökning oberoende av de förutsättningar som avses i 1 mom., om det finns motiverat skäl att misstänka att han är narkotikapåverkad under tjänstgöringen eller är beroende av narkotika. Den som vägrar genomgå undersökning är skyldig att underkasta sig kroppsbesiktning enligt *8 kap. 29 § i tvångsmedelslagen (/)*.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

34.

Lag

om ändring av 5 § i lagen om kontroller av kontanta medel som förflyttas över Europeiska gemenskapens gräns

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om kontroller av kontanta medel som förflyttas över Europeiska gemenskapens gräns (653/2007) 5 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §	5 §
Granskningsrätt	*Granskningsrätt*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
För kontroll av att anmälningsplikten enligt artikel 3 i förordningen har fullgjorts har den behöriga myndigheten rätt att utföra också annan kroppsvisitation än sådan som avses i 1 mom., om personen på sannolika skäl misstänks för att inte ha fullgjort anmälningsplikten enligt artikel 3 i förordningen. Beslut om åtgärden fattas av den tullman som har rätt att besluta om kroppsvisitation enligt 15 § i tullagen, en polisman som hör till befälet, en anhållningsberättigad tjänsteman vid gränsbevakningsväsendet eller en gränsbevakningsman med minst majors grad. I övrigt iakttas i tillämpliga delar vad som i tvångsmedelslagen (450/1987) bestäms om kroppsvisitation.	För kontroll av att anmälningsplikten enligt artikel 3 i förordningen har fullgjorts har den behöriga myndigheten rätt att utföra också annan kroppsvisitation än sådan som avses i 1 mom., om personen på sannolika skäl misstänks för att inte ha fullgjort anmälningsplikten enligt artikel 3 i förordningen. Beslut om åtgärden fattas av den tullman som har rätt att besluta om kroppsvisitation enligt 15 § i tullagen, en polisman som hör till befälet, en anhållningsberättigad tjänsteman vid gränsbevakningsväsendet eller en gränsbevakningsman med minst majors grad. I övrigt iakttas i tillämpliga delar vad som i *tvångsmedelslagen (/)* bestäms om kroppsvisitation.

Denna lag träder i kraft den 20 .

35.

Lag

om ändring av militära disciplinlagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i militära disciplinlagen (331/1983) 15 och 20 §, 25 § 1 mom., 25 a § 1 mom. samt 28 § 3 mom., sådana de lyder, 15 och 20 § i lag 652/1991, 25 § 1 mom. och 28 § 3 mom. i lag 1259/1988 samt 25 a § 1 mom. i lag 991/1997, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
15 §	15 §
I fråga om brott som avses i militära rättegångslagen tillämpas på de i 27 § nämnda tvångsmedlen och de myndigheter som är berättigade att använda dem, utom allmän lag, vad denna lag stadgar.	I fråga om brott som avses i militära rättegångslagen tillämpas på de i 27 § nämnda tvångsmedlen och de myndigheter som är berättigade att använda dem *förutom tvångsmedelslagen (/) bestämmelserna i denna lag*.
20 §	20 §
Om häktning stadgas i tvångsmedelslagen (450/87).	Om häktning föreskrivs i tvångsmedelslagen.
25 §	25 §
Förutom de myndigheter som nämns i tvångsmedelslagen *(450/87)* får även en anhållningsberättigad militärmyndighet bestämma om beslag och husrannsakan samt om kroppsvisitation och kroppsbesiktning.	Förutom de myndigheter som nämns i tvångsmedelslagen får även en anhållningsberättigad militärmyndighet bestämma om beslag och genomsökning.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
25 a §	25 a §
De krigsmän som enligt 18 § har rätt att verkställa gripande får bestämma att en vid försvarsmakten tjänstgörande förare av ett motordrivet fordon eller den som utför något annat uppdrag som nämns i 23 kap. strafflagen skall genomgå prov för att konstatera om han möjligen intagit alkohol eller något annat rusmedel. Provet får utföras på den som utför ett köruppdrag eller något annat uppdrag som nämns i 23 kap. strafflagen eller den som är i färd med att påbörja ett sådant uppdrag. Den som vägrar genomgå provet är skyldig att underkasta sig kroppsbesiktning enligt 5 kap. 9 § tvångsmedelslagen.	De krigsmän som enligt 18 § har rätt att verkställa gripande får bestämma att en vid försvarsmakten tjänstgörande förare av ett motordrivet fordon eller den som utför något annat uppdrag som nämns i 23 kap. i strafflagen ska genomgå prov för att konstatera om han möjligen intagit alkohol eller något annat rusmedel. Provet får utföras på den som utför ett köruppdrag eller något annat uppdrag som nämns i 23 kap. i strafflagen eller den som är i färd med att påbörja ett sådant uppdrag. Den som vägrar genomgå provet är skyldig att underkasta sig kroppsbesiktning enligt *8 kap. 29 § i tvångsmedelslagen*.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
28 §	28 §
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om ett brott som avses i militära rättegångslagen handläggs i disciplinärt förfarande, får summarisk förundersökning göras, oberoende av det straff som stadgas för brottet. På den summariska förundersökningen tillämpas 44 § 2 och 3 mom. förundersökningslagen (449/87).	Om ett brott som avses i militära rättegångslagen handläggs i disciplinärt förfarande, får summarisk förundersökning göras, oberoende av det straff som föreskrivs för brottet. På den summariska förundersökningen tillämpas *11 kap. 2 § i förundersökningslagen (/)*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

36.

Lag

om ändring av 19 § i lagen om försvarsmakten

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om försvarsmakten (551/2007) 19 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
19 §	19 §
Utredande av identitet, avlägsnande av en person och rätt att gripa en person	*Utredande av identitet, avlägsnande av en person och rätt att gripa en person*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Bestämmelser om allmän rätt att gripa ingår i 1 kap. 1 § i tvångsmedelslagen (450/1987). En person som gripits och som inte lyder under 45 kap. i strafflagen skall utan dröjsmål överlämnas till polisen. Detta gäller även en person som lyder under 45 kap. i strafflagen och som har gjort sig skyldig till något annat brott än ett brott som avses i 2 § i militära rättegångslagen (326/1983). Om den som gripits inte kan överlämnas till polisen senast sex timmar efter gripandet, skall han eller hon friges omedelbart.	Bestämmelser om allmän rätt att gripa ingår i *2 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)*. En person som gripits och som inte lyder under 45 kap. i strafflagen ska utan dröjsmål överlämnas till polisen. Detta gäller även en person som lyder under 45 kap. i strafflagen och som har gjort sig skyldig till något annat brott än ett brott som avses i 2 § i militära rättegångslagen (326/1983). Om den som gripits inte kan överlämnas till polisen senast sex timmar efter gripandet, ska han eller hon friges omedelbart.

Denna lag träder i kraft den 20 .

37.

Lag

om ändring av 28 § i lagen om militär krishantering

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om militär krishantering (211/2006) 28 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
28 §	28 §
Straffrättsligt ansvar	*Straffrättsligt ansvar*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Den tid inom vilken yrkande om häktning av en anhållen skall tas upp enligt 1 kap. 14 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (450/1987) skall förlängas med den tid som har använts för transporten av den anhållne från krishanteringsoperationens tjänstgöringsområde till Finland eller för domstolsledamöternas resa från Finland till tjänstgöringsområdet.	Den tid inom vilken yrkande om häktning av en anhållen ska tas upp enligt *3 kap. 5 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (/)* ska förlängas med den tid som har använts för transporten av den anhållne från krishanteringsoperationens tjänstgöringsområde till Finland eller för domstolsledamöternas resa från Finland till tjänstgöringsområdet.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

38.

Lag

om ändring av 27 § i territorialövervakningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i territorialövervakningslagen (755/2000) 27 § 3 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
27 §	27 §
Utredning av identiteten och gripande av en person	*Utredning av identiteten och gripande av en person*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Den som gripits skall omedelbart friges när de behövliga uppgifterna enligt 2 mom. 1 punkten har erhållits eller syftet enligt 2 mom. 2 punkten uppnåtts. Den som gripits skall dock friges senast 24 timmar efter gripandet, om den gripne inte anhålls så som anges i tvångsmedelslagen (450/1987).	Den som gripits ska omedelbart friges när de behövliga uppgifterna enligt 2 mom. 1 punkten har erhållits eller syftet enligt 2 mom. 2 punkten uppnåtts. Den som gripits ska dock friges senast 24 timmar efter gripandet, om den gripne inte anhålls så som anges i *tvångsmedelslagen (/)*.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

39.

Lag

om ändring av 47 § i djurskyddslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i djurskyddslagen (247/1996) 47 §, sådan den lyder i lag 891/2001, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
47 §	47 §
Beslag	*Beslag*
Beträffande beslag av djur samt av anordningar, redskap och ämnen som avses i 12 § gäller tvångsmedelslagen (450/1987). Utan hinder av vad som i 4 kap. 10 § tvångsmedelslagen bestäms om förvaring av ett beslagtaget föremål får ett djur som tagits i beslag omedelbart avlivas, säljas eller annars överlåtas, om dess värde är obetydligt eller om det inte är möjligt eller ändamålsenligt att ordna dess skötsel.	Beträffande beslag av djur samt av anordningar, redskap och ämnen som avses i 12 § gäller *tvångsmedelslagen (/)*. Utan hinder av vad som i *7 kap. 13 §* i tvångsmedelslagen bestäms om förvaring av *det beslagtagna* får ett djur som tagits i beslag omedelbart avlivas, säljas eller annars överlåtas, om dess värde är obetydligt eller om det inte är möjligt eller ändamålsenligt att ordna dess skötsel.

Denna lag träder i kraft den 20 .

40.

Lag

om ändring av 33 § i lagen om transport av djur

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om transport av djur (1429/2006) 33 § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
33 §	33 §
Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter	*Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter*
Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning eller en enskilds personliga förhållanden får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifter 1) till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 5 kap. 1 § i tvångsmedelslagen (450/1987), 2) till Livsmedelssäkerhetsverket och tillsynsmyndigheten för utförande av uppgifter som avses i denna lag, samt 3) till utländska organ och inspektörer som avses i Europeiska gemenskapens lagstiftning eller något internationellt avtal som är bindande för Finland, i de fall då Europeiska gemenskapens lagstiftning eller avtalet i fråga förutsätter detta.	Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning eller en enskilds personliga förhållanden får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifter 1) till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i *8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)*, 2) till Livsmedelssäkerhetsverket och tillsynsmyndigheten för utförande av uppgifter som avses i denna lag, samt 3) till utländska organ och inspektörer som avses i Europeiska gemenskapens lagstiftning eller något internationellt avtal som är bindande för Finland, i de fall då Europeiska gemenskapens lagstiftning eller avtalet i fråga förutsätter detta.

Denna lag träder i kraft den 20 .

41.

Lag

om ändring av 36 § i lagen om växtskyddsmedel

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om växtskyddsmedel (1259/2006) 36 § som följer:

Gällande lydelse

36 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till

1) åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 5 kap. 1 § i tvångsmedelslagen (450/1987),

2) de myndigheter som avses i 28 och 29 § 1 mom. för utförandet av uppgifter enligt denna lag,

3) utländska organ och inspektörer som avses i gemenskapens lagstiftning eller något annat internationellt avtal som är bindande för Finland, i de fall då detta förutsätts i gemenskapens lagstiftning eller avtalet i fråga.

Föreslagen lydelse

36 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till

1) åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i *8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)*,

2) de myndigheter som avses i 28 och 29 § 1 mom. för utförandet av uppgifter enligt denna lag,

3) utländska organ och inspektörer som avses i gemenskapens lagstiftning eller något annat internationellt avtal som är bindande för Finland, i de fall då detta förutsätts i gemenskapens lagstiftning eller avtalet i fråga.

Denna lag träder i kraft den 20 .

42.

Lag

om ändring av 27 § i lagen om gödselfabrikat

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om gödselfabrikat (539/2006) 27 § som följer:

Gällande lydelse

27 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till

1) åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 5 kap. 1 § i tvångsmedelslagen (450/1987),

2) de myndigheter som avses i 17 § och de inspektörer som avses i 18 § 1 mom. i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag, samt till

3) utländska organ och inspektörer som avses i EG:s lagstiftning eller i något annat internationellt avtal som är bindande för Finland när det i EG:s lagstiftning eller i avtalet i fråga förutsätts att uppgifterna lämnas ut.

Föreslagen lydelse

27 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till

1) åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i *8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)*,

2) de myndigheter som avses i 17 § och de inspektörer som avses i 18 § 1 mom. i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag, samt till

3) utländska organ och inspektörer som avses i EG:s lagstiftning eller i något annat internationellt avtal som är bindande för Finland när det i EG:s lagstiftning eller i avtalet i fråga förutsätts att uppgifterna lämnas ut.

Denna lag träder i kraft den 20 .

43.

Lag

om ändring av 24 § i lagen om skydd för växters sundhet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om skydd för växters sundhet (702/2003) 24 § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
24 §	24 §
Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter	*Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter*
Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 5 kap. 1 § tvångsmedelslagen (450/1987) samt till de myndigheter som avses i 13 och 14 § i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag.	Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i *8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)* samt till de myndigheter som avses i 13 och 14 § i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

44.

Lag

om ändring av 16 § i lagen om bekämpning av flyghavre

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om bekämpning av flyghavre (185/2002) 16 § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
16 §	16 §
Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter	*Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter*
Uppgifter som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har erhållits om en enskilds eller en sammanslutnings ekonomiska ställning eller affärs- eller yrkeshemlighet får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämnas ut till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 5 kap. 1 § tvångsmedelslagen (450/1987) samt till de myndigheter som avses i 3 kap. i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag.	Uppgifter som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har erhållits om en enskilds eller en sammanslutnings ekonomiska ställning eller affärs- eller yrkeshemlighet får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämnas ut till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i *8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)* samt till de myndigheter som avses i 3 kap. i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

45.

Lag

om ändring av 26 § i lagen om handel med utsäde

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om handel med utsäde (728/2000) 26 § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
26 §	26 §
Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter	*Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter*
Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings ekonomiska ställning eller affärs- eller yrkeshemlighet får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 5 kap. 1 § tvångsmedelslagen (450/1987) samt till de myndigheter som avses i 15—17 § i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag.	Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings ekonomiska ställning eller affärs- eller yrkeshemlighet får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i *8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)* samt till de myndigheter som avses i 15—17 § i denna lag för utförandet av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

46.

Lag

om ändring av 9 § i lagen om plantmaterial

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om plantmaterial (1205/1994) 9 §, sådan den lyder i lag 727/2000, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 §	9 §
Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter	*Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter*
Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 5 kap. 1 § tvångsmedelslagen (450/1987) samt till de myndigheter som avses i 7 och 7 a § i denna lag för utförande av uppgifter enligt denna lag.	Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i *8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)* samt till de myndigheter som avses i 7 och 7 a § i denna lag för utförande av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

47.

Lag

om ändring av 14 § i hästhushållningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i hästhushållningslagen (796/1993) 14 §, sådan den lyder i lag 670/1999, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 §	14 §
Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter	*Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter*
Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 5 kap. 1 § tvångsmedelslagen samt till myndigheter som avses i 11 § för utförande av uppgifter enligt denna lag.	Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i *8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)* samt till myndigheter som avses i 11 § för utförande av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

48.

Lag

om ändring av 14 § i lagen om husdjursavel

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om husdjursavel (794/1993) 14 §, sådan den lyder i lag 669/1999, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 §	14 §
Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter	*Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter*
Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i 5 kap. 1 § tvångsmedelslagen samt till en myndighet som avses i 10 § för utförande av uppgifter enligt denna lag.	Den som vid utförandet av uppdrag enligt denna lag har tagit del av uppgifter om en enskilds eller en sammanslutnings affärs- eller yrkeshemlighet eller ekonomiska ställning får utan hinder av bestämmelserna om sekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) lämna ut uppgifterna till åklagar- och polismyndigheterna för utredning av brott som avses i *8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)* samt till en myndighet som avses i 10 § för utförande av uppgifter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 20 .

49.

Lag

om ändring av passlagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i passlagen (671/2006) 6 § 1 och 3 mom., 10 § 2 mom., 15 § 2 mom., 22 §, 24 § 3 mom. och 25 § 4 mom.,

av dem 6 § 3 mom., 10 § 2 mom., den finska språkdräkten i 15 § 2 mom. samt 22 § sådana de lyder i lag 456/2009, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §	6 §
Ansökan om pass	*Ansökan om pass*
Om pass skall ansökas skriftligen och till ansökan skall fogas sökandens ansiktsbild, på vilken sökanden utan svårighet kan kännas igen. Sökanden skall personligen lämna in passansökan till polisinrättningen *i ett härad*. Ansökan om pass som utfärdas på Helsingfors-Vanda flygplats kan också lämnas till rörliga polisen på flygplatsen. Vid ansökan om pass skall sökanden som identifieringshandling uppvisa en giltig, av polisen utfärdad handling varav identiteten framgår. Om sökanden inte kan uppvisa en identifieringshandling, utför polisen identifieringen. Passet kan avhämtas av en person som sökanden har bemyndigat. På sökandens begäran sänds passet även per post.	Om pass ska ansökas skriftligen och till ansökan ska fogas sökandens ansiktsbild, på vilken sökanden utan svårighet kan kännas igen. Sökanden ska personligen lämna in passansökan till polisinrättningen. Ansökan om pass som utfärdas på Helsingfors-Vanda flygplats kan också lämnas till rörliga polisen på flygplatsen. Vid ansökan om pass ska sökanden som identifieringshandling uppvisa en giltig, av polisen utfärdad handling varav identiteten framgår. Om sökanden inte kan uppvisa en identifieringshandling, utför polisen identifieringen. Passet kan avhämtas av en person som sökanden har bemyndigat. På sökandens begäran sänds passet även per post.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Ansökan om diplomatpass och tjänstepass ska göras skriftligen hos utrikesministeriet. Ansökan får av särskilda skäl lämnas även till en i 1 mom. avsedd polisinrättning *i ett härad*.	Ansökan om diplomatpass och tjänstepass ska göras skriftligen hos utrikesministeriet. Ansökan får av särskilda skäl lämnas även till en i 1 mom. avsedd polisinrättning.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
10 §	10 §
Utfärdande av pass	*Utfärdande av pass*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Pass utfärdas av polisinrättningen *i ett härad*. På Helsingfors-Vanda flygplats kan pass även utfärdas av rörliga polisen. Pass för en	Pass utfärdas av polisinrättningen. På Helsingfors-Vanda flygplats kan pass även utfärdas av rörliga polisen. Pass för en finsk

Gällande lydelse

finsk medborgare som befinner sig utomlands utfärdas av en finsk ambassad eller ett konsulat som leds av en utsänd tjänsteman eller någon annan finsk beskickning med en anställd finsk medborgare som utrikesministeriet har gett befogenhet att utfärda pass. Diplomatpass och tjänstepass utfärdas av utrikesministeriet.

— — — — — — — — — — — — — — —

15 §

Hinder för utfärdande av pass

— — — — — — — — — — — — — — —

Pass utfärdas inte för den som har meddelats reseförbud enligt 2 kap. 1 § i tvångsmedelslagen (450/1987) eller utreseförbud enligt 4 kap. 8 eller 9 § i konkurslagen (120/2004).

22 §

Indragning av pass

Ett pass dras in av polisinrättningen *i häradet* eller av den myndighet som utfärdat passet.

24 §

Förutsättningar för tillvaratagande av pass

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelser om att den som meddelats reseförbud skall överlämna sitt pass till polisen utan beslut om indragning finns i 2 kap. 2 § 3 mom. i tvångsmedelslagen. Bestämmelser om att den som meddelats utreseförbud skall överlämna sitt pass till polisen finns i 4 kap. 8 § 3 mom. i konkurslagen.

25 §

Tillvaratagande av pass

— — — — — — — — — — — — — — —

Ett pass som har tillvaratagits av en myndighet skall utan dröjsmål sändas till polisin-

Föreslagen lydelse

medborgare som befinner sig utomlands utfärdas av en finsk ambassad eller ett konsulat som leds av en utsänd tjänsteman eller någon annan finsk beskickning med en anställd finsk medborgare som utrikesministeriet har gett befogenhet att utfärda pass. Diplomatpass och tjänstepass utfärdas av utrikesministeriet.

— — — — — — — — — — — — — — —

15 §

Hinder för utfärdande av pass

— — — — — — — — — — — — — — —

Pass utfärdas inte för den som har meddelats utreseförbud enligt 4 kap. 8 eller 9 § i konkurslagen (120/2004). *Bestämmelser om utfärdande av pass till den som meddelats reseförbud finns i 5 kap. 3 § i tvångsmedelslagen (/).*

22 §

Indragning av pass

Ett pass dras in av polisinrättningen eller av den myndighet som utfärdat passet.

24 §

Förutsättningar för tillvaratagande av pass

— — — — — — — — — — — — — — —

Bestämmelser om att den som meddelats reseförbud ska överlämna sitt pass till polisen utan beslut om indragning finns i *5 kap. 2 § 1 mom. 7 punkten* i tvångsmedelslagen. Bestämmelser om att den som meddelats utreseförbud ska överlämna sitt pass till polisen finns i 4 kap. 8 § 3 mom. i konkurslagen.

25 §

Tillvaratagande av pass

— — — — — — — — — — — — — — —

Ett pass som har tillvaratagits av en myndighet ska utan dröjsmål sändas till polisin-

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
rättningen *i det härad till vilket passinnehavarens hemkommun hör* eller till den myndighet som utfärdat passet. Polismän, gränsbevakningsmän och andra tjänstemän som verkar som passkontrollörer har för tillvaratagande av pass rätt att utföra kroppsvisitation.	rättningen för passinnehavarens hemkommun eller till den myndighet som utfärdat passet. Polismän, gränsbevakningsmän och andra tjänstemän som verkar som passkontrollörer har för tillvaratagande av pass rätt att utföra kroppsvisitation.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

50.

Lag

om ändring av 21 § i lagen om Finlands ekonomiska zon

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Finlands ekonomiska zon (1058/2004) 21 §, sådan den lyder i lag 1682/2009, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
21 §	21 §
Användning av straffprocessuella tvångsmedel	*Användning av straffprocessuella tvångsmedel*
Med anledning av sådana i den ekonomiska zonen begångna brott som avses i denna lag får tvångsmedel användas enligt vad som bestäms i tvångsmedelslagen (450/1987). När en gärning som begåtts från ett utländskt fartyg i Finlands ekonomiska zon och som avses i 13 kap. 3 § i miljöskyddslagen för sjöfarten undersöks gäller 13 kap. 5 § i den lagen i fråga om förutsättningarna för användningen av tvångsmedel.	Med anledning av sådana i den ekonomiska zonen begångna brott som avses i denna lag får tvångsmedel användas enligt vad som bestäms i *tvångsmedelslagen (/)*. När en gärning som begåtts från ett utländskt fartyg i Finlands ekonomiska zon och som avses i 13 kap. 3 § i miljöskyddslagen för sjöfarten undersöks gäller 13 kap. 5 § i den lagen i fråga om förutsättningarna för användningen av tvångsmedel.

Denna lag träder i kraft den 20 .

51.

Lag

om ändring av lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation (516/2004) 36 § 3 mom., sådant det lyder delvis ändrat i lag 686/2009, och

ändras 14 a § 1 mom., 14 b § 2 mom. och 14 c § 2 mom., sådana de lyder i lag 343/2008, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 a §	14 a §
Skyldighet att lagra uppgifter för myndigheternas behov	*Skyldighet att lagra uppgifter för myndigheternas behov*
Utan hinder av vad som i detta kapitel bestäms om behandling av identifieringsuppgifter, ska ett tjänsteföretag som är skyldigt att göra televerksamhetsanmälan, på de villkor som anges nedan, se till att de uppgifter som nämns i artikel 5 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/24/EG om lagring av uppgifter som genererats eller behandlats i samband med tillhandahållande av allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster eller allmänna kommunikationsnät och om ändring av direktiv 2002/58/EG lagras i tolv månader från det datum kommunikationen ägde rum. Uppgifterna får bara användas för att undersöka, utreda och lagföra brott som avses i 5 a kap. 3 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (450/1987).	Utan hinder av vad som i detta kapitel bestäms om behandling av identifieringsuppgifter, ska ett tjänsteföretag som är skyldigt att göra televerksamhetsanmälan, på de villkor som anges nedan, se till att de uppgifter som nämns i artikel 5 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/24/EG om lagring av uppgifter som genererats eller behandlats i samband med tillhandahållande av allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster eller allmänna kommunikationsnät och om ändring av direktiv 2002/58/EG lagras i tolv månader från det datum kommunikationen ägde rum. Uppgifterna får bara användas för att undersöka, utreda och lagföra brott som avses i *10 kap. 6 § 2 mom. i tvångsmedelslagen (/)*.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
14 b §	14 b §
Skyldigheter och förfaringssätt vid behandling av uppgifter som lagras för myndigheternas behov	*Skyldigheter och förfaringssätt vid behandling av uppgifter som lagras för myndigheternas behov*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
På ersättning för de kostnader som orsakas av lagringsskyldigheten och av motsvarande beredskap tillämpas 98 § i kommunikationsmarknadslagen. I 4 kap. 4 b och 4 c § i tvångsmedelslagen föreskrivs om föreläggan-	På ersättning för de kostnader som orsakas av lagringsskyldigheten och av motsvarande beredskap tillämpas 98 § i kommunikationsmarknadslagen. I *8 kap. 23—25 §* i tvångsmedelslagen föreskrivs om föreläggande att

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
de att säkra data för utredningen av ett brott som undersöks.	säkra data för utredningen av ett brott som undersöks.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
14 c §	14 c §
Statistikföring av användningen av uppgifter som lagras för myndigheternas behov	*Statistikföring av användningen av uppgifter som lagras för myndigheternas behov*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Inrikesministeriet ska särskilt beakta de statistikuppgifter som avses i 1 mom. i de berättelser om användningen av teleövervakning och teleavlyssning som ministeriet med stöd av polislagen (493/1995), tvångsmedelslagen eller någon annan lag ska avge till riksdagens justitieombudsman.	Inrikesministeriet ska särskilt beakta de statistikuppgifter som avses i 1 mom. i de berättelser om användningen av teleövervakning och teleavlyssning som ministeriet med stöd av *polislagen (/)*, tvångsmedelslagen eller någon annan lag ska avge till riksdagens justitieombudsman.
36 §	36 §
Rätt för vissa andra myndigheter att få uppgifter	*Rätt för vissa andra myndigheter att få uppgifter*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Utan hinder av den tystnadsplikt som föreskrivs i 5 § har polisen rätt att av ett teleföretag erhålla *1) med samtycke av målsäganden och den som innehar en anslutning få sådana identifieringsuppgifter om uppkoppling till anslutningen som behövs för utredning av i 16 kap. 9 a § i strafflagen avsett brott mot besöksförbud, i 17 kap. 13 § 2 punkten avsett ofog eller i 24 kap. 1 § 3 punkten avsett hemfridsbrott, samt* *2) med abonnentens eller terminalutrustningsägarens samtycke identifieringsuppgifter om de meddelanden som sänts från en mobilteleapparat till den del detta är nödvändigt för att utreda brott på grund av vilket mobilteleapparaten eller dess anslutning obehörigen har kommit i någon annans besittning.*	(upphävs)
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
	Denna lag träder i kraft den 20 .

52.

Lag

om ändring av 17 § i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om yttrandefrihet i masskommunikation (460/2003) 17 § 1 och 4 mom. som följer:

Gällande lydelse

17 §

Utlämnande av ett nätmeddelandes identifieringsuppgifter

På yrkande av en tjänsteman som är anhållningsberättigad enligt 1 kap. 6 § 1 punkten tvångsmedelslagen (450/1987), en allmän åklagare eller en målsägande, kan en domstol ålägga administratören av en sändare, server eller någon annan sådan anordning att till den som framställt yrkandet lämna ut de identifieringsuppgifter som behövs för utredande av vem som är avsändare av ett nätmeddelande, om det föreligger sannolika skäl att misstänka att innehållet i meddelandet är sådant att det är straffbart att göra det tillgängligt för allmänheten. Domstolen får förordna att identifieringsuppgifterna skall lämnas ut till målsäganden först när målsäganden själv får väcka åtal för brottet. Yrkandet skall framställas vid tingsrätten på administratörens hemort eller vid Helsingfors tingsrätt inom tre månader efter att det meddelande som yrkandet gäller publicerades. Domstolen kan förena utlämningsåläggandet med vite.

— — — — — — — — — — — — — — — —

En i 1 mom. avsedd administratör har rätt till ersättning av statens medel för de skäliga direkta kostnaderna för utlämnande av de identifieringsuppgifter som avses i denna paragraf. Beslut om betalning av ersättning fattas av chefen för polisinrättningen *i det härad* där undersökningen utfördes eller av chefen

Föreslagen lydelse

17 §

Utlämnande av ett nätmeddelandes identifieringsuppgifter

På yrkande av en tjänsteman som är anhållningsberättigad enligt *2 kap. 9 § 1 punkten tvångsmedelslagen (/)*, en allmän åklagare eller en målsägande, kan en domstol ålägga administratören av en sändare, server eller någon annan sådan anordning att till den som framställt yrkandet lämna ut de identifieringsuppgifter som behövs för utredande av vem som är avsändare av ett nätmeddelande, om det föreligger sannolika skäl att misstänka att innehållet i meddelandet är sådant att det är straffbart att göra det tillgängligt för allmänheten. Domstolen får förordna att identifieringsuppgifterna ska lämnas ut till målsäganden först när målsäganden själv får väcka åtal för brottet. Yrkandet ska framställas vid tingsrätten på administratörens hemort eller vid Helsingfors tingsrätt inom tre månader efter att det meddelande som yrkandet gäller publicerades. Domstolen kan förena utlämningsåläggandet med vite.

— — — — — — — — — — — — — — — —

En i 1 mom. avsedd administratör har rätt till ersättning av statens medel för de skäliga direkta kostnaderna för utlämnande av de identifieringsuppgifter som avses i denna paragraf. Beslut om betalning av ersättning fattas av chefen för den polisinrättning där undersökningen utfördes eller av chefen för nå-

Gällande lydelse

för någon av polisens riksomfattande enheter. Ändring i beslutet kan sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen med iakttagande av vad som föreskrivs i förvaltningsprocesslagen (586/1996). När uppgifterna lämnas ut till målsäganden enligt domstolens åläggande, är det dock målsäganden själv som skall svara för nämnda kostnader.

Föreslagen lydelse

gon av polisens riksomfattande enheter. Ändring i beslutet kan sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen med iakttagande av vad som föreskrivs i förvaltningsprocesslagen (586/1996). När uppgifterna lämnas ut till målsäganden enligt domstolens åläggande, är det dock målsäganden själv som ska svara för nämnda kostnader.

Denna lag träder i kraft den 20 .

53.

Lag

om ändring av 95 § i kommunikationsmarknadslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i kommunikationsmarknadslagen (393/2003) 95 §, sådan den lyder i lag 152/2004, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
95 §	95 §
Teleföretags skyldighet att utrusta sitt system för teleavlyssning och teleövervakning	*Teleföretags skyldighet att utrusta sitt system för teleavlyssning och teleövervakning*
Teleföretag skall utrusta sina kommunikationsnät och kommunikationstjänster med sådana tekniska hjälpmedel och egenskaper att teleavlyssning och teleövervakning som avses i tvångsmedelslagen (450/1987), i polislagen (493/1995) och i den i Bryssel den 29 maj 2000 ingångna konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater är möjlig att genomföra.	Teleföretag ska utrusta sina kommunikationsnät och kommunikationstjänster med sådana tekniska hjälpmedel och egenskaper att teleavlyssning och teleövervakning som avses i *tvångsmedelslagen (/)*, i *polislagen (/)* och i den i Bryssel den 29 maj 2000 ingångna konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater är möjlig att genomföra.

Denna lag träder i kraft den 20 .

54.

Lag

om ändring av 35 § i lagen om radiofrekvenser och teleutrustningar

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om radiofrekvenser och teleutrustningar (1015/2001) 35 § 2 mom., sådant det lyder i lag 399/2003, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
35 §	35 §
Handräckning	*Handräckning*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om det finns vägande skäl att misstänka att ett brott som avses i 38 kap. 7 § strafflagen eller i 39 § 1 mom. 2 eller 3 punkten i denna lag har begåtts på en plats som omfattas av hemfriden, får utan hinder av 5 kap. 1 § 1 mom. och 10 § 1 mom. tvångsmedelslagen (450/1987) husrannsakan och kroppsvisitation företas för eftersökning av lagstridiga radioanläggningar eller teleterminalutrustningar eller för utredning av brott.	Om det finns vägande skäl att misstänka att ett brott som avses i 38 kap. 7 § i strafflagen eller i 39 § 1 mom. 2 eller 3 punkten i denna lag har begåtts på en plats som omfattas av hemfriden, får utan hinder av *8 kap. 2 § 1 mom., 4 § och 30 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (/) allmän* husrannsakan *eller platsgenomsökning* samt kroppsvisitation företas för eftersökning av lagstridiga radioanläggningar eller teleterminalutrustningar eller för utredning av brott.

Denna lag träder i kraft den 20 .

55.

Lag

om ändring av 39 § i lagen om ensamrätt till kretsmönster för integrerade kretsar

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om ensamrätt till kretsmönster för integrerade kretsar (32/1991) 39 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
39 §	39 §
Förhindrande av att kränkning fortgår	*Förhindrande av att kränkning fortgår*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
En integrerad krets eller något annat exemplar av ett kretsmönster kan tas i beslag, när det kan antas att ett brott mot industriell rättighet har begåtts. Härvid skall iakttas vad tvångsmedelslagen (450/87) stadgar om beslag.	En integrerad krets eller något annat exemplar av ett kretsmönster kan tas i beslag, när det kan antas att ett brott mot industriell rättighet har begåtts. Härvid ska iakttas vad som i *tvångsmedelslagen (/)* föreskrivs om beslag.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

56.

Lag

om ändring av 16 § i hittegodslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i hittegodslagen (778/1988) 16 § 1 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
16 §	16 §
Beslagtaget hittegods	*Beslagtaget hittegods*
Har hittegodset tagits i beslag med stöd av tvångsmedelslagen (450/87) och avhämtar ägaren inte det beslagtagna föremålet inom tre månader från det polisen meddelade honom att föremålet kan avhämtas sedan beslaget hävts, blir upphittaren ägare till föremålet. Om ägaren är okänd, skall 4 kap. 17 § i nämnda lag tillämpas. Upphittaren skall utan dröjsmål meddelas att äganderätten till hittegodset har övergått till honom.	Har hittegodset tagits i beslag med stöd av *tvångsmedelslagen (/)* och avhämtar ägaren inte det beslagtagna föremålet inom tre månader från det polisen meddelade honom att föremålet kan avhämtas sedan beslaget hävts, blir upphittaren ägare till föremålet. Om ägaren är okänd, ska *7 kap. 23 §* i nämnda lag tillämpas. Upphittaren ska utan dröjsmål meddelas att äganderätten till hittegodset har övergått till honom.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

57.

Lag

om ändring av kärnenergilagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i kärnenergilagen (990/1987) 7 m § 2 mom., 7 o § 4 mom. och 68 a § 2 mom., sådana de lyder, 7 m § 2 mom. och 7 o § 4 mom. i lag 342/2008 och 68 a § 2 mom. i lag 1420/1994, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 m §	7 m §
Säkerhetskontroll	*Säkerhetskontroll*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
För att säkerställa säkerheten i en kärnanläggning är de som arbetar vid kärnanläggningen eller som har ärende till anläggningsområdet skyldiga att på begäran av en person som hör till säkerhetsorganisationen genomgå prov för att konstatera om de intagit alkohol eller något annat rusmedel. Provet utförs på det sätt som föreskrivs i 6 kap. 3 § i tvångsmedelslagen (450/1987). Bestämmelser om arbetstagares skyldighet att lämna intyg över narkotikatest finns i lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004).	För att säkerställa säkerheten i en kärnanläggning är de som arbetar vid kärnanläggningen eller som har ärende till anläggningsområdet skyldiga att på begäran av en person som hör till säkerhetsorganisationen genomgå prov för att konstatera om de intagit alkohol eller något annat rusmedel. Provet utförs på det sätt som föreskrivs i *9 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)*. Bestämmelser om arbetstagares skyldighet att lämna intyg över narkotikatest finns i lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004).
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
7 o §	7 o §
Användning av maktmedel	*Användning av maktmedel*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
I 27 § i polislagen (493/1995) finns bestämmelser om rätten för en person som tillfälligt bistår en polisman att använda maktmedel.	I *2 kap. 17 § 3 mom. i polislagen (/)* finns bestämmelser om rätten för en person som tillfälligt bistår en polisman att använda maktmedel.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
68 a §	68 a §
Handräckning då det gäller iakttagande av Euratomfördraget	*Handräckning då det gäller iakttagande av Euratomfördraget*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
På åtgärder som avses i 1 mom. skall tvångsmedelslagen *(450/87)* tillämpas om inte något annat följer av Euratomfördraget.	På åtgärder som avses i 1 mom. ska tvångsmedelslagen tillämpas om inte något annat följer av Euratomfördraget.

Denna lag träder i kraft den 20 .

58.

Lag

om ändring av 37 § i mönsterrättslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i mönsterrättslagen (221/1971) 37 § 2 mom., sådant det lyder i lag 718/1995, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
37 §	37 §
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Egendom som avses i 1 mom. kan tas i beslag, när det kan antas att ett brott som nämns i 49 kap. 2 § strafflagen eller 35 § i denna lag har begåtts. Härvid skall iakttas vad tvångsmedelslagen (450/87) stadgar om beslag.	Egendom som avses i 1 mom. kan tas i beslag, när det kan antas att ett brott som nämns i 49 kap. 2 § i strafflagen eller 35 § i denna lag har begåtts. Härvid ska iakttas vad som i *tvångsmedelslagen (/)* föreskrivs om beslag.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

59.

Lag

om ändring av 59 § i patentlagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i patentlagen (550/1967) 59 § 2 mom., sådant det lyder i lag 717/1995, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
59 §	59 §
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Egendom som avses i 1 mom. kan tas i beslag, när det kan antas att ett brott som nämns i 49 kap. 2 § strafflagen eller 57 § i denna lag har begåtts. Härvid skall iakttas vad tvångsmedelslagen (450/87) stadgar om beslag.	Egendom som avses i 1 mom. kan tas i beslag, när det kan antas att ett brott som nämns i 49 kap. 2 § i strafflagen eller 57 § i denna lag har begåtts. Härvid ska iakttas vad som i *tvångsmedelslagen (/)* föreskrivs om beslag.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

60.

Lag

om ändring av 92 m § i vägtrafiklagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i vägtrafiklagen (267/1981) 92 m § 1 mom., sådant det lyder i lag 401/2005, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
92 m §	92 m §
Tvångsmedel för iakttagande av viss social lagstiftning om vägtransporter	*Tvångsmedel för iakttagande av viss social lagstiftning om vägtransporter*
Om det finns sannolika skäl att misstänka att en förseelse som nämns i 105 a § har begåtts, får polisen utan hinder av 5 kap. 1 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (450/1987) för att finna färdskrivarskivan, förarkortet eller körjournalen företa i tvångsmedelslagen angiven husrannsakan i fordonet eller på ett sannolikt förvaringsställe för färdskrivarskivan, kortet eller körjournalen.	Om det finns sannolika skäl att misstänka att en förseelse som nämns i 105 a § har begåtts, får polisen utan hinder av *8 kap. 2 § 1 mom. och 4 § i tvångsmedelslagen (/)* för att finna färdskrivarskivan, förarkortet eller körjournalen företa i tvångsmedelslagen angiven allmän husrannsakan *eller platsgenomsökning* i fordonet eller på ett sannolikt förvaringsställe för färdskrivarskivan, kortet eller körjournalen.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

61.

Lag

om ändring av 50 och 50 a § i lagen om privata säkerhetstjänster

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om privata säkerhetstjänster (282/2002) 50 § 2 mom. och 50 a §, av dem 50 a § sådan den lyder i lag 105/2007, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
50 §	50 §
Tillfälligt återkallande av godkännande som väktare eller som utförare av säkerhetsskyddsuppgifter	*Tillfälligt återkallande av godkännande som väktare eller som utförare av säkerhetsskyddsuppgifter*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om ett godkännande som väktare eller som utförare av säkerhetsskyddsuppgifter har återkallats eller om det finns förutsättningar att tillfälligt återkalla ett godkännande, kan en polisman omhänderta väktarkortet eller kortet för utförare av säkerhetsskyddsuppgifter för att överlämna det till en polisman som tillhör befälet, varefter denne inom 14 dagar skall besluta om godkännandet skall återkallas tillfälligt. En polisman kan omhänderta ett väktarkort eller ett kort för utförare av säkerhetsskyddsuppgifter även då godkännandet som väktare eller som utförare av säkerhetsskyddsuppgifter har återkallats. Utan hinder av vad som bestäms i 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen (450/1987) kan kroppsvisitation förrättas för fråntagande av ett väktarkort eller ett kort för utförare av säkerhetsskyddsuppgifter.	Om ett godkännande som väktare eller som utförare av säkerhetsskyddsuppgifter har återkallats eller om det finns förutsättningar att tillfälligt återkalla ett godkännande, kan en polisman omhänderta väktarkortet eller kortet för utförare av säkerhetsskyddsuppgifter för att överlämna det till en polisman som tillhör befälet, varefter denne inom 14 dagar ska besluta om godkännandet ska återkallas tillfälligt. En polisman kan omhänderta ett väktarkort eller ett kort för utförare av säkerhetsskyddsuppgifter även då godkännandet som väktare eller som utförare av säkerhetsskyddsuppgifter har återkallats. Utan hinder av vad som bestäms i *8 kap. 30 § i tvångsmedelslagen (/)* kan kroppsvisitation förrättas för fråntagande av ett väktarkort eller ett kort för utförare av säkerhetsskyddsuppgifter.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Gällande lydelse

50 a §

Polisundersökning

I ett ärende som gäller återkallande av auktorisation eller godkännande som meddelats med stöd av denna lag kan vid behov verkställas sådan polisundersökning som avses i 4 kap. i polislagen (493/1995).

Föreslagen lydelse

50 a §

Polisundersökning

I ett ärende som gäller återkallande av auktorisation eller godkännande som meddelats med stöd av denna lag kan vid behov verkställas sådan polisundersökning som avses i *6 kap. i polislagen (/)*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

62.

Lag

om ändring av 7 och 8 § i lagen om förbud mot anordningar som försvårar trafiköervakningen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om förbud mot anordningar som försvårar trafiköervakningen (546/1998) 7 och 8 § som följer:

Gällande lydelse

7 §

Husrannsakan

Om det finns sannolika skäl till misstanke att en i 3 § 1 punkten avsedd detektorförseelse har begåtts, kan husrannsakan som avses i tvångsmedelslagen (450/1987) företas i ett motordrivet fordon och dess släpvagn för att eftersöka en detektor, utan hinder av 5 kap. 1 § 1 mom. tvångsmedelslagen.

Husrannsakan kan på motsvarande sätt företas också i byggnader, rum eller slutna förvaringsplatser, om det finns sannolika skäl att misstänka att de används som importlager eller tillverknings-, saluförings-, försäljnings-, överlåtelse-, underhålls-, reparations- eller installationsplats för detektorer.

8 §

Kroppsvisitation

Om det finns synnerligen sannolika skäl att misstänka att en i 3 § 1 punkten avsedd detektorförseelse har begåtts, kan det motordrivna fordonets förare och passagerare underkastas kroppsvisitation som avses i tvångsmedelslagen, utan hinder av 5 kap. 10 § 1 mom. tvångsmedelslagen.

Föreslagen lydelse

7 §

Genomsökning

Om det finns sannolika skäl till misstanke att en i 3 § 1 punkten avsedd detektorförseelse har begåtts, kan *allmän* husrannsakan *eller platsgenomsökning* som avses *i tvångsmedelslagen (/)* företas i ett motordrivet fordon och dess släpvagn för att eftersöka en detektor, utan hinder av *8 kap. 2 § 1 mom. och 4 §* i tvångsmedelslagen.

Allmän husrannsakan *eller platsgenomsökning* kan på motsvarande sätt företas också i byggnader, rum eller slutna förvaringsplatser, om det finns sannolika skäl att misstänka att de används som importlager eller tillverknings-, saluförings-, försäljnings-, överlåtelse-, underhålls-, reparations- eller installationsplats för detektorer.

8 §

Kroppsvisitation

Om det finns synnerligen sannolika skäl att misstänka att en i 3 § 1 punkten avsedd detektorförseelse har begåtts, kan det motordrivna fordonets förare och passagerare underkastas kroppsvisitation som avses i tvångsmedelslagen, utan hinder av *8 kap. 30 § 1 mom.* i tvångsmedelslagen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

63.

Lag

om ändring av 7 kap. 3 § och 14 kap. 5 § i konkurslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i konkurslagen (120/2004) 7 kap. 3 § 3 mom. och 14 kap. 5 § 3 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 kap.	7 kap.
Förfarandet i domstol	**Förfarandet i domstol**
3 §	3 §
Behörig domstol i andra ärenden som gäller konkursen	*Behörig domstol i andra ärenden som gäller konkursen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om en gäldenär har förordnats att häktas till följd av tredska och en helg infaller när gäldenärens ärende senast skall behandlas, kan ärendet utan hinder av vad som föreskrivs ovan behandlas av den jourhavande tingsrätt som avses i 1 kap. 9 § 1 mom. tvångsmedelslagen (450/1987).	Om en gäldenär har förordnats att häktas till följd av tredska och en helg infaller när gäldenärens ärende senast ska behandlas, kan ärendet *trots vad* som föreskrivs ovan behandlas av den jourhavande tingsrätt som avses i *3 kap. 1 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (/)*.
14 kap.	14 kap.
Konkursboets förvaltning	**Konkursboets förvaltning**
5 §	5 §
Boförvaltarens uppgifter	*Boförvaltarens uppgifter*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Boförvaltaren har för fullgörande av sina uppgifter rätt att få handräckning av polisen enligt 40 § polislagen (493/1995).	Boförvaltaren har för fullgörande av sina uppgifter rätt att få handräckning av polisen enligt *9 kap. 1 § i polislagen (/)*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

64.

Lag

om ändring av 86 § i bilskattelagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i bilskattelagen (1482/1994) 86 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
86 §	86 §
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Utan hinder av 1 mom. får uppgifter och handlingar likväl lämnas till skattemyndigheterna och av dessa kallade sakkunniga samt, då syftet är skattetillsyn, skatteuppbörd, prövning av besvär över beskattning och väckande av åtal eller utsökning, även till behöriga myndigheter och deras företrädare. Under de förutsättningar som stadgas i 5 kap. 1 § tvångmedelslagen (450/87) skall beskattningshandlingarna eller uppgifter som framgår av dem ställas till en häktningsberättigad tjänstemans förfogande också för utredning av andra brott än skattebrott.	Utan hinder av 1 mom. får uppgifter och handlingar likväl lämnas till skattemyndigheterna och av dessa kallade sakkunniga samt, då syftet är skattetillsyn, skatteuppbörd, prövning av besvär över beskattning och väckande av åtal eller utsökning, även till behöriga myndigheter och deras företrädare. Under de förutsättningar som anges i *8 kap. 2 § i tvångsmedelslagen (/)* ska beskattningshandlingarna eller uppgifter som framgår av dem ställas till en häktningsberättigad tjänstemans förfogande också för utredning av andra brott än skattebrott.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

65.

Lag

om ändring av 70 § i lagen om påförande av accis

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om påförande av accis (1469/1994) 70 § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
70 §	70 §
Då förundersökning utförs med anledning av brott mot denna lag eller mot stadganden och bestämmelser som har utfärdats med stöd av den, iakttas utöver förundersökningslagen (449/87) och tvångsmedelslagen (450/87) i tillämpliga delar även vad som stadgas om förundersökning av tullbrott.	Då förundersökning utförs med anledning av brott mot denna lag eller mot bestämmelser och föreskrifter som har utfärdats med stöd av den, iakttas utöver *förundersökningslagen (/) och tvångsmedelslagen (/)* i tillämpliga delar även vad som föreskrivs om förundersökning av tullbrott.

Denna lag träder i kraft den 20 .

66.

Lag

om ändring av 60 och 60 b § i alkohollagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i alkohollagen (1143/1994) 60 § 3 mom. och 60 b §, sådana de lyder i lag 642/2009, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
60 §	60 §
Fråntagande, omhändertagande och förstöring av alkoholdrycker och sprit	*Fråntagande, omhändertagande och förstöring av alkoholdrycker och sprit*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Bestämmelserna i 23 § 3 mom. i polislagen (493/1995) om omhändertagande av egendom ska tillämpas på fråntagande och förstöring av alkoholdrycker som sker enligt 1 och 2 mom.	Bestämmelserna i *2 kap. 14 § 3 mom. i polislagen (/)* om omhändertagande av egendom ska tillämpas på fråntagande och förstöring av alkoholdrycker som sker enligt 1 och 2 mom.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
60 b §	60 b §
Undersökning av föremål och husrannsakan av fordon	*Undersökning och* ***genomsökning***
Om en person som inte har fyllt arton år på sannolika skäl misstänks för en förseelse som avses i 50 a § 4 mom. 4 punkten, får polisen för att söka en alkoholdryck som personen olagligt innehar undersöka de föremål som personen i fråga för med sig och utsidan av personens kläder, om detta är möjligt utan att inkräkta på den misstänktas personliga integritet på ett kränkande sätt. På protokollföring av undersökningen tillämpas vad som föreskrivs i 23 § 3 mom. i polislagen. Vid undersökningen ska i övrigt bestämmelserna om kroppsvisitation i 5 kap. i tvångsmedelslagen (450/1987) följas.	Om en person som inte har fyllt arton år på sannolika skäl misstänks för en förseelse som avses i 50 a § 4 mom. 4 punkten, får polisen för att söka en alkoholdryck som personen olagligt innehar undersöka de föremål som personen i fråga för med sig och utsidan av personens kläder, om detta är möjligt utan att inkräkta på den misstänktas personliga integritet på ett kränkande sätt. På protokollföring av undersökningen tillämpas vad som föreskrivs i *2 kap. 14 § 3 mom.* i polislagen. Vid undersökningen ska i övrigt *iakttas* bestämmelserna om kroppsvisitation i *8 kap. i tvångsmedelslagen (/)*.
Om det finns sannolika skäl att misstänka att någon har gjort sig skyldig till lindrigt alkoholbrott enligt 50 a kap. 3 § i strafflagen, får det företas husrannsakan enligt 5 kap. i	Om det finns sannolika skäl att misstänka att någon har gjort sig skyldig till lindrigt alkoholbrott enligt 50 a kap. 3 § i strafflagen, får det företas *allmän* husrannsakan *eller platsgenomsökning* enligt *8 kap.* i tvångsme-

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
tvångsmedelslagen i det fordon som personen i fråga använder, i syfte att ta reda på om det finns olagliga alkoholdrycker eller olaglig sprit i fordonet.	delslagen i det fordon som personen i fråga använder, i syfte att ta reda på om det finns olagliga alkoholdrycker eller olaglig sprit i fordonet.

Denna lag träder i kraft den 20 .